This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

ČASOPIS

SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH V PRAZE.

REDAKTOR:

DR. J. V. ŠIMÁK.

ROČ. XIII.

Se 14 VYOBRAZENÍMI V TEXTU, 4 OBRAZOVÝMI PŘÍLOHAMI
A SAMOSTATNÝMI PŘÍLOHAMI:
»SVATÁ KORUNA« OD JOS. BRANIŠE
(STR. 1—64., TAB. I.—VI.)
»PEČETI ČESKÉ, MORAVSKÉ A SLEZSKÉ« OD ANT. MASÁKA

THIS ITEM HAS BEEN MICROFILMED BY
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
REFORMATTING SECTION 1994. CONSULT
SUL CATALOG FOR LOCATION.

1905.
NÁKLADEM SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

STANFORD LIBRARY
SEP 21 1965
STACK

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

OBSAH.

Články.

Strana

Adámek K. V. JUDr.: O zpěvníku Matěje Homolky z Jeníkova u Hlinska, psaném v XVIII. věku 7, 50
Buchtelová M.: Několik českých starožitností ze sbírky K. Buchtely. (Se 6 obr.) 105
Hájek Jan: Zaříkání zloděje 94
Jílek Frant.: Ze selských pamětí 95
Koula Jan: Řetěz ze XVI. věku. (Se 3 obr) 96
Müller Václ.: Jak v Něm Brodě upravili platy kostelu a škole 66
Porš Karel A.: České písemné památky v Osečné pod Jestědem . . 113
Prokop Karel JUDr.: Praha v době předhistorické 1, 41, 73
Příspěvky místopisné:
Šimák J. V. Dr., Klerikové z horního Pojizeří, svěcení v letech 1395—1415 . . . . . 30, 67
Týž: Drobné zprávy k místopisu církevnímu 102
Teige Jos. Dr.: Příspěvky k dějinám okolí města Čáslavě z let 1523—1544 99
Stará listina z r. 1426. (S 1 obr.) 121
T. J. a Jan Herain: Zadní vchod do královsk. dvora v Dlouhé třídě (č. p. 922-I.). Se 2 obr. 116
Teige Jos. Dr.: Osada sv. Petra v Rybářích na Menším Městě Pražském a její nejbližší okolí. II. S 1 obr. 23, 62, 86
Teplý Frant.: Starožitná pojmenování na Volyňsku 108
Wiehl Ant.: Bývalá Táborská brána na Vyšehradě. (S 1 obr. a 4 tab.) 113

Různé zprávy.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze (XVI. valná schůze výroční, 33; zprávy výroční za rok 1904: jednatelova 34, správce sbírek 37, pokladní 38, knihovníkova 40). — Záznamy o záduší nehasickém z r. 1593, 70. — Nekrology z knih města Rovenska pod Kamenicí, 71. — Stará jména luk rovenských, 72. — Neznámé tvrziště (Skalsko u Jílového), 103. — Jakub ze Stříbra, illuminator XVI. stol. (?), 103. — Na záchranu památek (nař. c. k. min. fin. 16. X. 1905), 104. — První mezinár. uměl. kongres v Benátkách (smlouvy

k ochraně a zachování památek archaeol. a uměl.), 104. — † W. W. Tomek, 123. — Převod držby svobodnického statku, 123. — Zaniklá osada Jenišov, 124. — Z archivu král. m. Slaného, 124. — Místopisné drobty z archivu pražského, 124. — Jinak v Drážďanech, jinak v Praze (ochrana staveb. památek, umělecky či historicky cenných), 125. — Náhrobní kámen Petra Doupovce z Doupova v kostele sv. Mikuláše v Menš. Městě Pr., 126.

Literatura.

Časopis Matice Moravské, 130. — Časopis Moravského musea zemského, 127. — Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti, 130. — Časopis Vlast. muzejního spolku v Olomouci, 130. — Český časopis historický, 127. — Editiones archivii et bibliothecae s. f. metropol. capituli prag., 126. — Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums, 131. — Čáslavský kraj, 128. — Krása našeho domova, 127. — Mašát Jos.: Tomáš Štítný ze Štítného, 127. — Podřipský musejník, 129. — Novák Jos. Dr.: Zámek Jindřichohradecký, I., 127. — Sborník Mus. slov. spoločnosti, 131. — Věstník Poděbradska a sousedních okresů, 129. — Vjesnik Hrvat. arheol. društva, 131. — Vjesnik kr. hrv.-slav.-dalmat. zemaljskoga arkiva, 131. — Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí, 129.

Oprava.

V příloze »Pečeti« budiž na tab. I. č. 6. zaměněno s č. 8. a pojmenován č. 9. na téže tabulce budiž opraveno z Adršpachu (místo z Andršpachu).

Praha v době předhistorické.

Přednáška Dra *Karla Prokopa* v členské schůzi Společnosti, dne 10. prosince 1904.

Ve schůzích naší Společnosti mnohokráte již bylo jednáno o »staré Praze«, ale obrazu nejstarší Prahy, Prahy v době předhistorické, dosud nám podáno nebylo. Odhodlal jsem se tudíž odhaliti poněkud roušku, jež kryje šedou dávnověkost matičky naší Prahy, a na základě nálezův, učiněných na území pražském, krátce promluviti o tom, zda, kdy a jak tato místa byla osídlena v době předhistorické — a to tentokráte v podrobnostech aspoň do narození Kristova.

Prve však hodlám pro lepší porozumění načrtnouti v hrubých rysech obraz kultur předhistorických, jak v Čechách se jeví.

Známo, že rozeznávají se obvykle tři velká období předhistorická: doba kamenná, bronzová a železná podle toho, zda a kdy obecně bylo užíváno kamene, bronzu či železa. Ač toto dělení doby předhistorické vědou archeologickou v čase nejnovějším nepokládá se za zcela přesné, přece lze stanoviti období, kdy byly nástroje a zbraně vyráběny u valné míře buď z kamene, či z bronzu neb ze železa.

Doba kamenná dělí se na dobu starší kamennou (palaeolithickou) a mladší kamennou (neolithickou).

Doba palaeolithická, v níž člověk nalézal se na počátku svého kulturního vývoje, spadá do konce pradávné doby ledové. Pozůstatky této periody, o jejímž trvání a stáří těžko jest co určitého říci, jeví se nám hlavně v ohništích, kol nichž nalézají se roztroušeny první nástroje lidské, vyrobené z pazourku. Tyto první počátky kulturní pravidelně kryty jsou hlinami diluviálními. Toto období kulturní jest dokázáno též u nás v Čechách.

V době neolithické, době to patrného již pokroku kulturního, rozeznáváme opět období starší a období mladší. V období starším užíval člověk kamenných nástrojů, kladiv, seker, dlát a p. tvarů nejprostších, a v domácnosti své měl nádoby hlavně tvaru kulo-

vitého. Nejstarší z nádob těch nemají dna zřejmě ohraničeného a jsou málo páleny. Jemnější nádoby vidíme ozdobeny volutami, t. j. čarami spiralovitě, S-ovitě a p. točenými, hrubší pak zdobí se neumělými zátkovitými pupíky neb otisky nehtů, v podobě guirland, aneb jsou vůbec bez ozdoby. Nástroje kamenné mají tvar velmi jednoduchý, člunkovitý (na jedné straně oblý, na druhé plochý) aneb klínovitý, a nejsou namnoze ještě provrtány. Že lidé tehdejší pohřbívali mrtvé ve hrobích, není dosud prokázáno na jisto.

V mladší fasi kultury neolithické nabývají nádoby tvarů štíhlejších, pohárovitých a hruškovitých a ozdobeny jsou buď ornamentem vpíchaným, t. j. bodů či teček, aneb volutami lomenými a sekanými; mimo to bývají opatřeny lalůčkovitými pupíky neb výrůstky tvaru nosovitého, namnoze provrtanými. Nástroje kamenné v této mladší periodě jsou rozmanitější a často již provrtány, aby lépe připevnila se násada či držadlo. Též počínají se objevovati skutečné pohřby ve hrobích.

Tak jeví se nám kultura neolithická v Čechách.

Přirozený vývoj kultury této přestal však dosti náhle. Pozorujeme totiž, že v době rozkvětu keramiky neolithické objevují se rázem na sídlištích nádoby tvarů zvláštních, cizích, a že tato cizí keramika mocně působí na keramiku domácí. Ohledáme-li ji, seznáváme, že tato cizí keramika není rázu jednolitého, nýbrž že jest to z části keramika jižní (terramarní, ze staveb nákolních, ku př. džbány s měsíčkovitými uchy, nádoby na nožkách), z části keramika severní (nordická, ku př. nádoby láhvovité, zvláštním způsobem zdobené, ornamentace hluboce vrýpaných linií s bílou výplní), z části keramika šňůrová či durynská (ku př. poháry se šňůrovým ornamentem, amfory) a z části keramika dolmenová (ku př. poháry zvoncovité). Příčinou zjevů těch jest obchod.

Byli asi obchodníci z krajin středomořských, kteří, hledajíce cesty k jantaronosnému břehu moře Severního, přišli do Čech a aby lépe chrániti mohli své výpravy, obsadili lidem svým některá význačná a přírodou chráněná místa, jako jsou Hradiště šárecké, Řivnáč, Slánská Hora, Hrádek u Čáslavi a j. Do těchto stanic přiváželi pak nejen tovary své vlasti, ale i výrobky z krajin, s nimiž obchod vedli a tak postupem času stala se ze stanic těch v krajinách našich střediska obchodní. Ty pak výrobky byly vzorem keramice, vyráběné v těchto stanicích obchodních. Vidíme totiž, že vznikají tu nové tvary nádob smíšením tvarů cizích, aneb že ornamentace jedné kultury přenáší se na nádoby kultury jiné a p. Takto utkaly se v Čechách na těchto obchodních místech kultury zemí sousedních. Není však pochyby, že cizinci sem přišlí záhy navázali styky také s obyvatelstvem usedlým kol obchodních těch středisk, t. j. s našimi neolithiky. Tito pak všímají si cizí keramiky a napodobují ji při výrobě nádob vlastních. Tak povstávají nové smíšeniny tvarů domácích a cizích, tak vznikají nové ozdoby keramické. Tímto působením cizích kultur mění se naše kultura neolithická v kulturu novou, přechodní.

Velice důležitým momentem jest, že v této době přicházejí k nám obchodem první výrobky kovové z mědi a z bronzu. Jsou to však namnoze jen různé menší ozdůbky. Než obchodními styky v době přechodní přišel do krajin našich i nový mrav, který zejména jeví se v tom, že pohřbívání mrtvých stává se obřadním. Nalézáme totiž jednak svérázné hroby zvláštního uspořádání, patřící nepochybně cizincům, jednak hroby obyvatelstva domácího (autochthoního), které jsou namnoze již aspoň částečně obloženy kamenem, s kostrami více méně skrčenými a s různými milodary, zejména s nádobami, do nichž asi dávány nebožtíkovi pokrmy a nápoje pro život posmrtný. —

V poslední fasi kultury přechodní přestávají působiti vlivy krajin severních a udržují se pouze vlivy jižní, najmě terramarní. Přeměnu tuto shledáváme zejména na keramice. Dříve obvyklé ozdobování nádob ponenáhlu přestává, až úplně mizí: nádoby jsou pouze pěkně hlazené a zvláštním způsobem zbarvené. Vývoj tento na určitých místech u nás, zejména v krajině slánské pokračuje a dospívá vrcholu v kultuře t. zv. únětické.

Nádoby příslušící kultuře únětické jsou pravidelně bez ozdob; menší pak z nich obyčejně povrchu pečlivě hlazeného a zvláštního »únětického« zbarvení. Význačnými jsou zejména koflíky s ostrým lomem břišním při dnu a úškem na tomto lomu.

Kultura únětická jest již čistou kulturou bronzovou, a to starší. Bronzy únětické charakterisují kulturu tuto v přední řadě, ježto keramika únětická vznikla jen dalším vývojem keramiky přechodní. Z bronzů těch vytknouti sluší zejména rozličné tvary jehlic, z nichž t. zv. únětická jehlice s kuželovitou hlavičkou a s úškem na ní jest nejvýznačnější; dále malé trojhranné dýky, náramky masivní, neb z drátu stočeného spirálovitě, neb t. zv. náramky manžetové, pak náušnice, dláta atd. Předměty tyto nalézají se jako milodary ve hrobích únětických. Pohřbívání děje se v době únětické způsobem přesně obřadním či rituelním ve hrobech, obložených kamenem neb zavalených, v nichž kostra skrčená spočívá na pravém boku, hlavou k jihu, nohama k severu, obličejem k východu. Jako milodary vyskytuje se vedle zmíněných bronzů jedna neb dvě, zřídka tři malé nádobky, pak bohaté náhrdelníky z jantarových korálů a bronzových trubiček. Též nalézají se celé kusy hrubého jantaru, v čemž spatřovati můžeme bohatství tehdejší doby. Vedle předmětů bronzových jeví se v hrobích ještě osaměle i nástroje kamenné.

Kultura únětická, která jest z nejbohatších ve střední Evropě a nyní již světoznáma, vyvinula se u nás v Čechách a odtud teprve šířila se dále i mimo Čechy, zejména do krajin německých podél Mohanu a Rýna. —

Jak velmi často po době rozkvětu nastává úpadek, tak také pominula slavná doba přechodní i její výkvět: kultura únětická. Úpadek ten přivodila asi okolnost, že čilý dříve obchod, beroucí se krajinami českými buďto z příčin nám prozatím neznámých vzal za své, aneb jinými ubíral se cestami.

V této době úpadku, která snad několik století trvala, vniká do Čech ze severu a severovýchodu nový svěží národ s kulturou úplně svéráznou, národ, který mrtvé své spaloval a popel jich pochovával v popelnicích. Jest to národ, který do Čech přinesl kulturu t. zv. lužickou. A tu ihned připomínám, že podle nejnovějšího bádání archeologického sluší národ polí popelnicových pokládati právem za národ slovanský.

Kultura lužická jest kultura čistě bronzová, ale již mladší, vyvinutější. Jako charakteristické bronzy doby této sluší uvésti palstávy, kelty, srpy, lunully, jehlice se zvláštními hlavicemi a j. — Také keramika lužická jest zvláště svérázná. Nádoby lužické jsou poměrně špatně pálené, drobivé, barvy žlutavé neb načervenalé, a menší obyčejně bez ozdob. Větší nádoby t. zv. zásobnice nesou stopy modelujících prstů (ve směru shora dolů), mívají na okraji otisky nehtů, aneb pod okrajem nalepenou proužku. V době pozdějšího vývoje bývají nádoby již ozdobeny dosti hlubokým kanelováním (mělkým žlábkováním) přímým aneb ze soustředných polokruhů, které objímají vymodelované pupíky. Též barva šedá neb černá poukazuje již na dobu mladší. Jako základní formy nádob lužických sluší vytknouti tvar dvojkomolého kužele, nádoby baňaté s vysokým, mírně kuželitým súžujícím se hrdlem, mísy s okraji mírně vykrojenými, hrnce s okraji nasazenými a vyvalenými a j.

Národ žijící v čisté kultuře lužické rozšířil se zejména v severních Čechách, zůstávaje asi v neustálém spojení s původní vlastí svou za Krkonoši.

Za národem lužickým tlačili se pak do vlasti naší noví kmenové lidu příbuzného, slovanského, kteří nám přinesli kulturu t. zv. slezskou.

Keramika kultury slezské vykazuje již značnou mnohotvárnost: k formám lužickým přistupují obměněné formy nové, které nejsou tak pečlivé jako v době lužické, jevíce již nepravidelnosti. Nádoby jsou většinou barvy černé, a čím dále tím důkladněji tuhovány. Tuhování pak jeví se jako jednolitý nátěr. Slezské popelnice, osudí, okřínky, koflíky a pod. ozdobeny jsou geometrickými vzory, zejména trojúhelníky, vrytými do povrchu. Úška nádob, která v době lužické nikdy přes okraje nepřesahovala, vyčnívají nyní z pravidla nad okraj, a to postupem vývoje čím dále tím více.

Kdežto hroby žárové kultury lužické sestávají z menšího počtu nádob (dosti často menší nádobky nalézají se v nádobě větší), tvoří hrob rázu slezského z pravidla řada nádob, rozestavených pečlivě kol popelnice. Milodary kovové, zejména v době lužické, objevují se zřídka.

Kulturou slezskou počíná v Čechách období železné.

V nejmladší fasi kultury slezské, v době, kdy kultura t. zv. hallstattská svým mocným vlivem vítězila i ve vlasti naší a kdy již bronz ustoupil železu, setkáváme se s nádobami malovanými

neb zvláštním způsobem tuhovanými. Obrazce geometrické, nejvíce přímočárné, nejsou totiž vrýpány do povrchu nádob, nýbrž provedeny na povrchu nádob jemným rýsováním, tužkováním. Úška hrnečků a koflíků vybíhají nad okraje téměř v ostří. Než ani v této době nejsou nádoby robeny na kruhu hrnčířském. —

Zajisté jest nyní na místě otázka, co stalo se s původním národem, který obýval vlast naši a který, byv z počátku nositelem kultury neolithické, později přijal kulturu přechodní a tuto přivedl na vrchol v dobách únětických? Po době únětické následoval úpadek. Původní národ zdejší klesal ve svém vývoji, nevyhynul však, nýbrž v dřívějších sídlech svých živořil dále. Není tedy divu, že podlehl, když národ s kulturou lužickou ze severu na něho útok podnikl. Poněvadž však národ lužický nebyl národem výbojným, než rolnickým, nevyhubil lid usedlý ve středních Čechách, nýbrž pokořil jej a učinil svým poddaným. Ponenáhlu pak byl lid původní, který, nemaje již dosti životní síly, pozbyl své vlastní kultury, takořka absorbován národem lužickým, plným života. Tento process jeví se i v kulturním vývoji středních Čech. Vidíme totiž, že v krajinách, kde kvetla kdysi kultura přechodní a únětická, vznikla zvláštní kultura, která vykazuje jisté odchylky od kultury lužické. Kultura tato nazvána byla podle naleziště, které objeveno bylo v Knovízi u Slaného a které soustavně probádal člen společnosti naší, pan Václav Schmidt, úředník cukrovaru ve Zvoleněvsi, kulturou knovízskou. Národ lužický, usadiv se mezi lidem původním, přijal od něho onu solidnost výroby keramické, kterou lid neolithický se vyznamenával v době přechodní a zejména únětické. Keramika knovízská totiž jeví hlavně formy nádob lužických v mladší fasi vývoje, avšak solidní jich zpracování a zvláštní, temně zbarvený a hlazený povrch poukazují na klassickou dobu únětickou. Jako význačné znaky keramiky knovízské nutno uvésti hrubší rýhování, mělké žlábkování (kanellování), dále pěkně vyhraněná úška, převyšující mírně okraje nádob. V keramice knovízské velmi často přicházejí nádoby t. zv. dvojité. Pohřbívání mrtvých dálo se v době knovízské dvojím způsobem: spalováním nebo pohřbíváním mrtvol. Lid nový mrtvé své spaloval jako v dřívějších svých sídlech; obyvatelstvo staré pak pochovávalo své nebožtíky ve hrobech jako v době únětické. Ovšem dřívější pravidelnost hrobů přestala: kostry jsou skrčeny již méně pravidelně, obložení kamenem jest neúplné a milodarů obyčejně není. Mimo to přicházejí pohřby dětské ve velkých nádobách. Nápadno jest pochovávání mrtvých v kulturních jamách: zemřelí, dosti často celá rodina, pohřbeni bývají v sedě v dřívější své chatě.

V té době, kdy ve středních Čechách ještě se vyvinovala kultura knovízská, kvetla v severovýchodních krajinách Čech již kultura slezská. Obě tyto kultury podlehly mocným vlivům kultury hallstattské, jak o kultuře slezské jsme již slyšeli. Kultura knovízská pak vyvinula se v kulturu bylanskou, která v konečném svém vývoji téměř se kryje s nejmladší fasí slezskou.

V kultuře bylanské přestává pohřbívání kostrové, poněvadž lid původní zúplna splynul s přistěhovalým lidem polí popelnicových, lidem to slovanským. Nastalo takto nejen sjednocení kultury a ritu pohřebního (spalování), nýbrž i lidu samého.

Aby doplněn byl obraz vlasti naší v dobách těchto, nutno připomenouti, že v tom čase, kdy ve středních Čechách vyvíjí se kultura knovízská, usadil se v neobydlených dosud hvozdech jižních Čech národ, který mrtvé své pochovával v mohylách, a jehož kultura záhy na se přijala ráz kultury hallstattské. —

Stopujíce takto vývoj kultur předhistorických, přiblížili jsme se již valně ku rozhraní našeho letopočtu. Avšak dříve ještě, než dospějeme k době narození Kristova, musíme zaznamenati nový útok, který se zdarem podniknut byl do vlasti naší.

V době nejmladší kultury slezské a kultury bylanské opanovali totiž bojovníci tènští na čas žírné kraje naše. Nebyl ani příliš četný národ ten, jehož bronzové náramky a sponky, železné meče a kopí, na kruhu robené nádoby a způsob pohřbívání tak význačny byly, byl však dosti silný a výbojný, aby podmanil sobě usedlý v Čechách národ polí popelnicových na čas.

Zbývá mi uvésti, že kultura slezská a bylanská vlivem obchodu římských provincií proměnila se v kulturu zv. provinciálně-římskou, která hlavně po odchodu Tènců z Čech mocně se vyvíjela a která ve dvou velkých fasích, starší dobřichovské a mladší třebické, zkvétala ve vlasti naší až do doby stěhování národů. — Hrozná tato doba stěhování národů přivodila úpadek kultury římské, která pak živořila v Čechách až do doby historické, kdy vystřídána byla kulturou hradištní, za které vlivem křesťanství přestalo spalování a ujalo se pochovávání v hrobích. Krom toho dříve mezi V. a VI. stoletím vystupuje u nás, ale jen velmi osaměle roztroušená kultura zv. merovejská, vyznačující se bohatostí hrobů kostrových. —

Opakujeme-li nyní v krátkosti system kultur předhistorických, jak se nám v Čechách jeví, vidíme, že po starší době kamenné (palaeolithické) následovala doba mladší kamenná (neolithická) ve dvou fasích: starší a mladší, která vlivem obchodu proměnila se v kulturu přechodní a to asi v době 1500—1000 let před Kristem. Kultura přechodní vrchole vývinu svého dosáhla v čisté kultuře bronzové, zvané únětické. Na to následoval úpadek obou kultur těch. V té době přichází do Čech se severu a severovýchodu nový národ s kulturou polí popelnicových, národ to slovanský. Příchod jeho, a to lidu s kulturou starší, lužickou, klásti můžeme tak asi do konce VI. neb na začátek V. století před Kristem. Kultura slezská dosvědčuje nám přistěhování se dalších kmenů slovanských do vlasti naší. Mezi tím pak, tak asi ve IV. stol. př. Kr. směšuje se lid lužický ve středních Čechách s pozůstatky lidu původního a vyvíjí kulturu, zvanou knovízkou. Současně pak usazuje se v jižních Čechách národ mohylový, který pokládati můžeme za nějakou větev keltickou. Kultura knovízská a slezská vlivy hallstatt-

skými mění se v době před narozením Kristovým v kulturu bylanskou a nejmladší slezskou.*) V polovici I. století před Kristem znamenati jest náhlé vystoupení kultury tènské, po jejímž právě tak náhlém zmizení v I. století po Kristu mocně vyvíjí se u nás kultura římská a po ní kultura hradištní, jak před chvílí jsem pověděl. (Pokračování.)

O zpěvníku Matěje Homolky z Jeníkova u Hlinska, psaném v XVIII. věku.

Napsal Dr. *K. V. Adámek.*

Mezi různými starými zápisky a poznámkami léčitelskými, jež se povalovaly na půdě jednoho statku v Blatnu u Hlinska, nalezli jsme též dva sešity neúplné a potrhané, jež tvoří zpěvník Matěje Homolky, a dvoulistovou píseň o ženě a muži. Sešit první označuji stránkami 1—42, sešit druhý stránkami 43—78. Oba byly sepsány v poslední čtvrti XVIII. věku Matějem Homolkou z Jeníkova i jsou velice zajímavy svým obsahem, tím více pak, že Matěj Homolka si poznamenával při většině národních písní, jež si do těchto sešitů zapisoval, datum, kdy si je napsal, takže i pro otázku starobylosti některých písní národních jsou zpěvníky tyto pomůckou důležitou.

Matěj Homolka či, jak on se pravidelně podpisuje, Mates Homolka, byl z Jeníkova (č. 31) u Hlinska. Byl to podle všeho veselý chasník, na něhož dobře se hodí verše písně: »Dyž tys mne pro lásku nechtěla«, jež si takto zapsal:

»Třeba já pole, luka neměl,
přeci sem na světě rád,
může mně Pámbu dát,
že můžu milovat
holku jak karafiát.«

Za vlády Marie Terezie jej odvedli. Na str. 58. svého zpěvníku si poznamenal: »Mates Homolka z Jeníkova je na vojně až do roku 1778...« Když se vrátil z vojny, bydlel v Jeníkově, později (již 29. máje 1786 a ještě roku 1793) zůstával v Blatně. Byl prý příbuzným blatenského rychtáře a pomáhal mu při všelijakých písemnostech.

Matěj Homolka byl dobrý zpěvák. Kde kterou písničku slyšel, zapsal si ji. Zajímavo jest, že mezi nimi (r. 1778, 1780, 1782, 1783

---

*) Nejmladší kultura slezská nazvána byla v nejnovější době »plátenickou«, poněvadž v Plátenicích objeveno bylo jedno z největších žárových pohřebišť tohoto typu.

a j.) shledáváme písně dosud u lidu na Hlinecku velmi oblíbené, jako:

»Dyby moje milá samý pentle byla. . .«
»Dybys byl, synečku, poslouchal matičku. . .«
»Dyž sou naši pívávali, my taky budem. . .«
»Kolíne, Kolíne. . .«
»Měj mne, synečku, měj mne rád. . .«
»Pod tou naší cestou, konopě tam rostou. . .«
»Škoda nastokrát, dyž sem plela mák. . .«
»Tatíčku starý náš, šedivou hlavu máš. . .«

Většinu písniček Homolka poznal v domově, některé písně pochytil na vojně od kamarádů, na příklad jistě písničku:

»Byla babulenka. . .«

Některé písničky sám improvisoval. Na dvoulistí při jeho zpěvníku nalezeném sám výslovně o písničce, v níž muž se ženou se pře, poznamenal, že »složena v Blatným od Matěje Ho(molky) 1793 na světlo přišla, komu by se líbila a má takovou ženu, ať si ji koupí.«

V písničce vojanské: »Kolíne, Kolíne. . .« zaimprovisoval si, vsunuv snad reminiscenci na své účastenství v bitvě u Kolína:

»Kolíne, Kolíne,
dybys raděj nestál,
aby se tam k tobě
Homolka nedostal . . .«

Na vojně zajímala Homolku také němčina. Na různých místech si poznamenal německá slova, na př. na str. 28: ales hot czagt, ailz ob de wagl, a dále: Paur sste auf (sedláče vstávej) futr recht tajn šiml (futruj tvou šimlu), khumte in himl (přídeš do nebe), na str. 59: tumr nag tumr nag tumr mitczu rodjsen torum hob ych fudr lehn hindr khert ga ag ti hipfe pavrs kehr, na str. 70. dokonce: Rede von Mates. . . Keme yn wirczawcz nag trinke ten pesten wagn ag du ssworcz brawne tu pist ssenn magn magn magn ag du ssworcz brawne tu khert ssum magn kene dy ken dy što, to piss, tu hene, moch ych nit.

Jinde zas si napsal (str. 62), jak se jmenují rikmagstr, obrlagtmant, undrlagtnant, kapráli, fýři. Také proklouzla některá poznámka o kartách (str. 14), počtech (52, 53, 55). Roku 1782 — to už byl z vojny doma — poznamenal si leccos o hospodářství, že dali děvečce roku 1782 od střevíců 11 krošů a 1 krejcar, nebo »naše tele se běhalo na svatýho Marka, ta černá velká zas první neděli provodní« (str. 71), roku 1782 si poznamenal recept: »pro prašiviny musí brát krušpát, šagwostr, nickamínek modrý, vepřový sádlo, 4 věci,« »zas taky: bobky, ručniční prach, jitrolín a máslo *nový,* pěkně s tím udělat mast« (str. 74, 75).

Homolka byl patrně rozhodný katolík. Náboženské události ho zajímaly. Na str. 18 píše: »Co se začali helveti, to bylo na podzim roku 1781, byli berani, evandělíci, lutryáni.« Také si poznamenal několik hanlivých písniček:

Rozmlouvání o nynějších bludařích.

O proměno podivná,
všem rozšafným protivná,
odkud si tak rychle vzešla,
do nesčíslných míst si vešla,
když tu panovat míníš,
zkusíš to, že zle činíš.
Dnes jest k tomu volný den,
vy bludaři, poďte ven,
hlasu mého poslechněte,
uši bedlivě nahněte,
co vám řeknu v krátkosti
o tý vaší marnosti.
Vy nad církví se rouháte,
v jinou víru doufáte,
za římskou se stydíte,
základ jiné nevíte,
jste v mysli pomateni,
cnostné víry zbaveni. (16.)

(Další není zapsáno.)

Na str. 41. zapsáno:

Počkejte, vy vodtrženci,
přídou na vás katolíci,
poženou vás do Benátek,
že nechcete světit svátek [1])
skrze Pannu Mariji,
že ste se jí rouhali,
poženou vás do Paříže,
že nechcete dělat kříže.
Dybys byla katolička,
vzal bych si tě do srdéčka,
ale že seš helvice,
z . . . . . bych tě, vopice.

Na str. 14. zapsáno:

Dybys byla katolička,
vzal bych si tě do srdéčka,
ale že seš helvice,
(nechal) bych tě, vopice.
Třebas byla dost maličká,
jenom dyž je katolička.

Na str. 72. zapsáno:

Zarmuťte se, berani,
již ste všude sepsáni,
ve vesnicích i po městách,
kde ste, berani,
chtěli ste studýrovat,
museli ste tak nechat,
(v) Prešpurku vás bude stínat
biřič nebo kat.
Ten bude váš začátek,
loket, tlusčí špakátek,
proto že ste nechodili
na mši ve svátek,
svatým ste se rouhali,
z vobrazů posměch měli,
fykurám svatým, štatuím
hlavy sráželi.
Přídou na vás zlý časy,
budou vám smrdět vlasy,
budou na hranicích pálit,
všecky ty (ďasy),
tu bude naříkání,
od beranů vzdychání.
Co vám budu dál zpívat,
slyšte, berani,

[1]) Na str. 22. Homolka zapsal roku 1782 prvé tři verše a připojil 4. verš: »Proč ste jedli maso v pátek.«

ste všechni bohaprázni,
nyní duchovní s vámi
(otcové) sou vaše strážní
a chtějí vás přivésti
do nebeské radosti,
vy neznáte, kudy dete,
nevíte cesty.
Budou s Vámi zacházet
šibenice (za)rážet
a po smrti čerti v pekle
v síře váma čpět.
Chcete bejt učenější
nežli (kněži) moudřejší
toho moudra máte málo
hnid a trochu vší.
Co pak ale se ptáte,
ještě všeho neznáte,
příde vám (nočního) času,
že vás koním k vocasu
přivazovati, k sviním,
(budou) bez všeho špásu.
S tím tuto píseň zavírám. (73)

Stranu 39. si nadepsal: »Nyčko se začínají pohádky a něco pravdy.« Oddíl tento obsahuje jen vypravování o jednom knězi, jenž chodil za jednou selkou, a jak Homolka, jenž tam byl »na kvartilu« (patrně ještě jako voják) koně knězova vyměnil za osedlaného býka, na němž kněz před sedlákem ze mlejna se vrátivším ujel a tu sedlák, vida to, křižoval se a volal »čert na čertu«, avšak vše se dobře skončilo a Homolka za vráceného koně od kněze 8 K obdržel. Kromě příběhu (str. 38.), jak jeden šeplavý chlapík r. 1778 v Libochovicích vypravoval a vrchnímu vysvětloval, jak kobyla hřebci nohu přerazila, jiných příběhů nezapsal. [2])

Hlavní obsah tvoří písně. Některé jsou písně milostné a svadební, jiné vojenské. Pod většinu písní Homolka zapsal datum, někde na př. k písni: »Dycky mně říkával můj zlatej tatíček...« si připsal: »Já sem to psal Mates Homolka z Jeníkova č. 31.«

---

[2]) Sem řadím i veršovačku (str. 25 až 28, v r. 1783 zapsanou):

»Dědovskej Slabej s Kolína
jeho cera Majdalena.
Janek Spilků ji chtěl míti
a nesměl se pokusiti,
tu prosil paní mamičku,
by vodpustila Mandičku
do hospody jen na chvílku,
na dost malou kratochvílku.
Tak že Mandě tuze přála,
přece dovolení dala.

Vypravuje se pak, jak tancovali a se veselili a jak

»přišlo hned s kanceláře
psaní na pana faráře,
aby tito poddaní
byli hned spolu voddaní.
Falář ten, že se má státi,
jenom co Janek zaplatí.
— — — — — — — —
Janek vysadil dva dukáty,
dostal rychtik Mandu taky.«

Počátek této veršovačky zapsán r. 1777 na str. 65.

K písni: »Až já se vožením . . .« nadepsal: »To při svarbě se zpívá, 1782.« U písničky »Pověz mně, Andulko má milá . . .«, v níž jsou též verše »Bodejž tě, má milá, hrom zabil,« asi tyto verše pohnuly jej, že připsal: 1783 »To je pírem psaný vod Tlustýho, já mám svou panenku.«

Z písní jsou mnohé pěkné, na př.:

»Až se bude suchá lípa zelenat . . .«
»Dyby moje milá samé pentle byla . . .«
»Dyž tys mne pro lásku nechtěla . . .«
»Měj mne, synečku, měj mne rád . . .«
»Pod tou naší cestou konopě tam rostou . . .«
»Zhyneš, má milá, zhyneš maně . . .«

Z vojenských písní upomínají na dobu jeho vojančiny:

»Chaso brandenburská . . .«
»Kolíne, Kolíne . . .«
»Má matičko stará . . .«
»Mašíruj, synečku, 300 mil . . .«

Některé písně jsou příliš bujné a nezbedné, některé ani celé si nezapsal, nýbrž jen začátečními verši. Několik písní nelze vůbec přečísti.

Podávám tuto písně z obou zpěvníků abecedním pořádkem dle prvních veršů seřaděny:

1. Ach hájku, hájku,
zelená dubinka,
nešť je stará
nebo mladá,
sem přeci panenka [3])
s dobrou sukní vyšla,
s roztrhanou přišla,
kdes pak vo ní,
má panenko,
kdes pak vo ní přišla.
Přišla sem vo ní
to bylo hned v loni
a ty kluci paděráci
tahali mne za ni.
(37) (1783, 26. Máje.)

2. Ach, kýž mně Pámbu [4])
drakovna usoudil,
ach, kýž mně pámbu
drakovna dá.
V noci bych nespala,
jeho milovala,
ach, kýž mně pámbu
drakovna dá.
Mušketýr jen dvakrát,
a lejthar štyrykrát. (15)

3. Ach ženo, ženo má,
nevěřím ti, nevěřím ti,
koupím papíru,
zalepím ti (hubu), zalepím ti. (9)

4. Až já vocad pudu,
za kloboukem péro,
polib ty mne . . . .,
Zavřelova cero.
Až já (vodejdu)
tou holeckou bránou,
podivej se, má panenko,
podivej se za mnou. (64)

---

[3]) Na str. 44 opět opsána, avšak 2. až 4. řádky zní: nešť je mladá nebo stará, je přeci panenka, a řádek poslední: tahali se vo ní.

[4]) Na str. 18 se opětuje s dalším veršem: rejthaři sou hodní chlapi. Na str. 63 [illegible] veršů, místo »drakovna« (=dragouna) použito slovo: »lej[illegible]

5. Až se bude suchá lípa,
suchá lípa zelenat,
teprv budu na panenku,
na panenku spomínat.
Nebude se suchá lípa,
suchá lípa zelenat,
zelenat,
teprv budu na panenku,
na panenku spomínat. (59)

6. Budou mně říkávat:
Pane, pane,
budou mně říkávat:
Pane, pane,
pokad mně hlavička
neupadne,
pokad mně hlavička
neupadne,
dokad mně hlavička
neupadne. (48)

7. Budou-li nám ženy lát
nebo na nás broukat,
já vylezu na palác,
budu na ně koukat — —
(78) 1782

8. By se všichni voženili,
já se ženit nebudu,
abych já si svět pokazil
pro tu ňákou vobludu. (62)

9. Byla babulenka vysokého rodu,[5])
měla kožulenka velmi (bo)hatého,
skoro da makzik zik madera
futa kreby jasa jasa kreby
denky tu tenky,
baza rozkošného,
baza překrásného.
Chodila tě babulenka
přes veliké kopce,
nenalezla kožulenka,
skoro da makzik zik
madera fita krebi jasa
tu tasa krebi denky
tu tenky
basa rozkošného,
basa překrásného. (18)

10. Byla borovinka zelená,
byla do kolečka sekaná,
pod (ní stál) koníček
a na něm Honzíček,
smutně naříká.
(Podej mně) má milá, ručičku,
pokad sem na vraným koníčku.
Nepodám, to neudělám,
zlatej Honzíčku.
Já sem tobě ruky podala,
dyž sem levanduli řezala,
kytku ze(le)nou

[5]) Na str. 53 začíná se: Chodila tě babulenka.

rozmarinovou
do hrsti dala,
ještě mně nebylo dvacet let,
vošidila sem již hochů pět,
hochů pět jako květ,
na to nemůžu zapomnět.
Již sem já zapomněl
na mamu,
na tebe nemůžu,
mé srce —
na mamu, na otce,
na tebe nemůžu,
mé srce. (19)

11. Byly sou, byly sou
za dolinou kopce,
nebudu říkati
ledaskomu otče,
ledaskomu otče. (51) 1782

12. Co pak je to[6]) na drakovna
půl slepice, půl kapouna.
Sedlák mu ho musí dát,
dyby von ho měl
vyžebrat. (21 57)

13. Co pak sem vám ubližoval,
sousedové naši,
[:že ste vy mne zverbovali:]
[:na tu vojnu pěší;:]
ta mne nic netěší,
lepší by mne těšívala
moje znejmilejší,
[:lepší by mne těšívala:]
moje znejmilejší. (78)

14. Darmo já si trápím hlavu,
dyž vím, že tě nedostanu,
pověz, holka, samou pravdu
(miluješ-li) toho šelmu? (70)

15. Dej mně, Bože, ten sen,[7])
co se mně v noci zdál,
že pod naším vokýnkem,
heskej mládenec stál,
heskej mládenec stál.

---

[6]) Na str. 57 i 61 jsou prvé 4 verše opět.
[7]) Pod písničkou se podepsal: No 31, 32, 1783 Mates Homolka z Jeníkova.

Toho mně dej, bože,
co na ten cimbál břinká,
aby von mně zahrál
u mýho vokýnka.
Dej mně, bože, ten sen,
co se mně v noci zdál.
Toho mně dej, bože,
co na ten cimbál břinká,
aby mně zacinkal
v noci u kolínka. (10)

16. Do Prahy je dlouhá míle,
tou sem já míval kratochvíle,
a do Jeníkova ještě delší,
tam byla má znejmilejší,
chodíval jsem já do domu,
kterak pak já zapomenu.
(48)

17. Dyby moje milá
samý pentle byla,
mně se nelíbila,
já si ji přeci nevemu.
Můžu sobě vybrat
takovou panenku,
která bude míti
kulatou hubenku
a černé voči jako já.
1780 (21)

18. Dybys byl, synečku,
poslouchal matičku,
byl bys byl nenosil
po straně šavličku.
Dybys byl, synečku,
tatíčka poslouchal,
byl by ti kaprálek
(metlou) nenašupal.
Šavlička železná
to je moje žena,
ta mne zastávala,
dyž bylo potřeba.
(14)

19. Dyckyke mně má matička
nebožička říkala,
abych já si toho ševce
zasmolence nebrala,
bych si vzala havíře,
že vydělá peníze,
— — — — —
— — — — —
nebo zasej krejčího,
že je něco lepšího
— — — — —
(66)

20. Dycky mně říkával[8])
můj zlatej tatíček,
že mně bude dobrej
komisní chlebíček.

[8]) Táž píseň jest i na str. 61. (Dycky mně říkával . . .), avšak před nimi jsou tyto verše (r. 1781):

— — — — — —
nebo mne zabijou,
nebo mne voběsí,
nebo mne ptáčkové,
po horách roznosí,
nebo mne zabijou,
nebo mne voběsí,
nebo mne kůň vranej
v podkovách roznosí.

Na str. 57 jsou za 8 verši (Dycky mně říkával . . .) slova: »Pomoz, Bože, pomoz, ten, kdo pracovat nebude.« Na str. 20 za touž písní (Dycky mně . . .) následují 4 řádky nějaké písně: »Jak se milej přibližoval . . .« a pak poznamenáno: Já sem to psal Mates Homolka z Jeníkova No 31.

Dycky mně říkala
má zlatá matička,
[:že mně bude dobrá
s kolaje vodička:] (20)

21. Dycky pak mně
naši lajou,
že se v noci toulám,
a já hledám potěšení,
[:dyž ho doma nemám.:] (77)

22. Dyž tys mne pro lásku nechtěla[9])
já pro tě statek nemám,
domeček pro tebe kupovat nebudu,
protože peněz nemám.
Pověz mně, má zlatá panenko,
proč ti pantáta brání.
Brání mně pro tebe,
mý zlatý pachole,
že nemáš pole žádný.
Třeba já pole, luka neměl,
přeci sem na světě rád,
může mně Pámbu dát,
že můžu milovat,
holku jak karafiát. (26)

23. Dyž sem byl za Moravou,
ještě sem na ni volal:
Chovej se, má panenko,
jako sem já se choval.
Já sem se dobře choval,
jak sluší a náleží,
jedno leží na kolíbce,
a druhý za mnou běží. (51)

24. Dyž sou naši pívávali,
my taky budem
(nic ne)zachovali,
(nic) mít (ne)budem
Piju-li, piju já,
šak to zaplatí
kapsa má. 1783 (23)

25. Ejhle, má panenko,
co pak se to děje,
že mne váš pantáta
zarmucuje,
že vás nedostanu,
bych šel raděj domu,
že ste ještě mladá,
mně povídá. (65)

26. Hleďte, jak se hněvá,
halda ucouraná,
hleďte, jak se hněvá,
že ji nechce — —.
(53, 60) 20. července 1781.

27. Chaso brandeburská,
je vám cesta ouská,
že vám zaskočila,
že vám zaskočila
královna rakouská. (47)

28. Já husárek malý,
boty roztrhaný,
já královně nepojedu,
až budu mít nový.

---

[9]) Táž píseň jest i na str. 23, prvých 9 veršů též na str. 76 (začínají: Dyž's ty mne pro lásku nechtěla) a následují pak za 9. veršem tyto verše:

Třebas já měl peněz dosti,
dybych neměl poctivosti,
aj (chci) moji poctivosti,
než aby(ch) měl peněz dosti.

Já husarka malá
mezi husarama,
husarů je kumpanie,
já sem jenom sama.
(66) 1781

29. Já, nešťastná panna,
co sem myslila,
že sem svý políčko
zvorat nedala.
Vorej, vorej,
můj holečku,
jenom vorej
polehoučku.
Ach já, nešťastná panna,
co sem myslila,
že sem svý políčko
vorat nedala — — —.
1783 (24)

30. Jebali se vrabci, jebali,[10])
a jeden byl malej,
tomu zobat,
tomu zobat nedali. (10)

31. Jedna je stezička k Táboru
a druhá k Boleslavi,
dyž's ty mně pro lásku nechtěla,
třeba tě všichni vzali,
co sem se za tebou nachodil,
co sem se s tebou vystál,
ani's mně statečku nedala,
ani sem tě nedostal. (58)

32. Již mne s mou panenkou
rozloučili,
již mne s mou panenkou
rozvedli.
Tak já již mám jinejch dosti,
jak jahodek na jalovci,
jak na jalovci zrní. (47)

33. Již je darmo, má zlatá panenko,
na vysoký schody lízt,
dybych já si svou hlavičku srazil,
[:čí pak by von to byl hřích.:] (63)

34. Kolíne, Kolíne,
na čistý rovině,
[:což vono u tebe
vojáků zahyne.:]
Kolíne, Kolíne,
dybys raděj nestál,
aby se tam k tobě
Homolka nedostal.
Dyž mne nezabili,
dyž ty vojny byly,
tak mne nezabijou,
dyž již pominuly,
dyž mne nezabili
mezi tvýma hájky,
taky nezabijou
u moji panenky,
dyž mne nezabili,
dyž ta vojna byla,
taky nezabijou,
má panenko milá,
teď mne nezabijou,
má panenko milá. (48)

[10]) Táž píseň jest na str. 44 (Jebali sou vrabci, jebali) i na str. 59 (tu 2. verš zní: a jeden byl maličkej).

35. Komu je tak dobře,[11])
jako mně,
nepotřebujou mne
na vojně.
Komu je tak dobře
jako mně,
každej má svou holku
jen já ne,
jen já ne.
1781, 1778 (57)

36. Koupil sedlák
selce boty,
toral za ně dal.
Selka mu je
podčmochtala,
von se do ní dal,
von se do ní dal,
von se do ní dal,
dal se do ní
s čistou holí
potom s teníčkou — —. (61)

37. Lejthaři, lejthaři,[12])
můžete hodně pít,
dyž se nebojíte,
[:k cizím ženám chodit:]
a s nima se vodit,
přide-li jejich muž,
můžete mu vybit.
Lejthaři sou hodní chlapi —
(51)

38. Má matičko stará,[13])
de vo vás chvála,
že ste vychovala
císaři kyrysara
králové kyrysara.
(47) (1777 den měsíce aprilu)

39. Má zlatá Andulko,
čas vyšel,
[:kamarádi čekají,:]
abych šel.
Dyž's ty měl,
můj milej, vocad jít,
dys ty mně měl,
můj milej, povědít. (63)

40. Mašíruj, synečku,
tři sta mil za Vídeň,
uhlídáš Turečka
i jeho celou zem
i jeho celou zem
i jeho krajinu.

---

[11]) Na str. 49 jsou prvé 4 verše, podepsán: Matias Homolka z Jeníkova 1782. No 31.

[12]) Na str. 19 jsou 3 verše a připsán ještě 4. verš: dyž se nebojíte za děvčaty chodit. Na str. 17.:

Lejthaři, musí vám dobře být, dyž se nebojíte za děvčaty chodit.

Na str. 64 zapsán tento variant:

Vojáci, vojáci,
můžete hodně pít,
dyž se nebojíte
[:za děvčaty chodit:]
a s nima se vodit.
Přide-li pacholek,
můžeme mu vybit.
Na vojně je hodně,
je tam všeho hojně,
chleba málo, peněz taky,
ale bijou sakramenti
(sakramentsky).

Poslední 4 verše tohoto variantu si 30 Januuary 1782 opět poznamenal na str. 45.

[13]) Na str. 66 opět (roku 1778) jsou prvé tři verše této písničky, pak následuje dvouverší:

»královně husara,
drakovna, kyrysara«.

Pro tebe, má milá,
pro tebe zahynu.
Sama sis koníčka,
sama sis sedlala,
abys mně poznala
mezi rejtharama,
sedlala, sedlala
červenou tykytou,
abys mne poznala,
až bude před bitvou,
sedlala, sedlala
zelenou dykytou,
abys mne poznala,
až pomašírujem. (46)

41. Měj mne, synečku,
měj mne rád,
koupíme sobě vinohrad,
vinohrad sme si koupili,
[:ještě sme spolu nebyli.:]
1782 (52)

42. Měsíček svítí,[14])
já musím jíti
za mou milou,
měsíček vyšel,
já jsem ji našel
pod (pěšinou). (20)

43. Na potoce ve vodičce
sou tam drobný břeňata,
poďme my tam,
schytáme je
Jeníkovský děvčata.
Na potoce
sou tam ryby,
sou tam taky kuřata,
poďme my tam,
schytáme je
Jeníkovský děvčata. (9)

44. Na tom hlineckým mostku
hraly panenky kostku,
tak dlouho sou ji hraly,
až je matičky laly. (9)

45. Nedělej se rybnikářem,[15])
pokad nemáš rejč,
— — — — —
— — — — —
někerá má konopasku,
někerá má drašku,
jesli ty si mně nevemeš,
zatracenej Vašku. (13)

46. Někdy bych jel,[16])
někdy bych šel,
někdy bych se šoulal
a to všecko,
má panenko,
abych já tě dostál.
Má panenko, mé dítě,[16])
celá se mně líbíte,
ta vaše podoba,
že ste hodná osoba.
Má panenko, mé dítě,
celá se mně líbíte,
jen že trošku (šilháte). (17)

Někdy (sem) šel,
někdy (sem) jel,
někdy (sem se)
šoulal
a to všecko
pro mou holku,
abych já tě
dostal,
ty ses měla
na radosti,
dyž se ďály
z masa kosti.

---

[14]) Na str. 69 se opětuje (roku 1782), však 4 verš končí: »zašel« a za 6. veršem jsou verše: »já se jí ptal
trata ti tam.«

[15]) Za ní připsáno: »Dybych já se byla raděj . . .«, pak: »Jeníkov je na kopečku, je tam černá zem«.

[16]) Při písni »Někdy bych jel« jsou 7. a další verš též na str. 54. Čtyry poslední řádky variantu ze str. 69. jsou též na str. 59.

Proč pak se mně
můj punt hejbe,
že můj milej
dlouho nejde. (69)

47. Nemysli, synečku,
v tej černý košili,
— — — — — —
— — — — — —
— — — — — —
— — — — — —
— — — — — —
— — — — — —
Já mám svou panenku
v Jenikovským rynku,
vona mně vypere
moji košilenku.
Ceruška chudobná,
syneček nic nemá,
budou-li pracovat,
Panbů jim požehná.
Dybych já měl
peněz dosti,
dyž bych neměl
poctivosti,
lepší moje poctivost,
než abych měl peněz dost,
lepší moje poctivost.
(15) 1783

48. Neplač pro mne,
že sem na vojně,
lepší na vojně
vojákem býti,
nežli sedlákem,
chleba nemíti. (66)

49. Neplačte, nenaříkejte
že sem já na vojně,
neb nemůžeme všichni umřít,
tu, kde se zrodíme. (61)

50. Nepudu já vocad,
až bude svítati,
[: až budou hamerští
kohouti spívati. :] (54)

(Dokončení.)

Bývalá Táborská brána na Vyšehradě.

Pokus rekonstrukční od stav. rady *A. Wiehla.*

(Se 4 příl. a 1 obr.)

Brána*) byla založena na jižní straně pevnosti a zaujímala nejvyšší místo její. Vyčnívala třemi stranami z hradebních zdí, což schválně jest zřízeno, aby se usnadnilo účinnější hájení jich, ježto útočníci vystaveni byli tak střelbě z boků brány. K bráně vedla mimo cesty táborské, jdoucí Pankrácem, bezpochyby ještě i úvozová příkrá cesta z Podola.

Z brány zachovalo se do nynějška jen zdivo přízemní do výše as $5^1/_2$ metrů, po levé straně, jdeme-li z pevnosti, asi uprostřed mezi oběma branami nynějšími (proti domku c. k. potravní daně), jak v nákresu půdorysném plně černě jest označeno. Hrany a obruby vrat jsou vyvedeny z tesaného pískovce, všechno ostatní zdivo složeno je z břidlice, nalámané ve skalách vyšehradských; jakosti jest chatrné, jelikož na vzduchu snadno se rozsýpá. Uprostřed

*) Srv. »O Vyšehradě starém a novějším« od J. Heraina v tomto časopise XI. 1903, str. 23—35. Pozn. red.

zbylých čtyř zdí zřízen byl nyní chudý příbytek s dvorečkem, jejž pronajal erár soukromé rodině.

Brána byla zbudována při založení a hrazení Nového Města Pražského Karlem IV. od r. 1348 současně s pevnými zdmi, obrannými věžemi a s kterousi mocnou baštou, kdy zároveň stavěna byla opevnění v pokračování souvislém od Vyšehradu kolem Nového Města až k Poříčí s věžemi a branami, mezi nimiž brána Sviňská (Slepá) se Vyšehradské velmi podobala.

Zdálo by se, že skrovný pozůstalý zbytek jen fantasií lze doplniti, nicméně, užijeme-li zachovaných starých rytin, lze se značnou pravděpodobností utvořiti si dosti přesný obraz brány té i způsobu jejího hájení.

Všimněme si především půdorysu, zvláště průjezdu brány. Hlavní osa jeho byla šikmá, nad to dvakrát lomena. Možná, že šikmý směr byl okolností pouze nahodilou, určenou snad původním směrem staré cesty, možná však, že byl disposicí úmyslnou, z důvodu snazší obrany. Dále ukazuje půdorys zřetelně, že bylo lze bránu zavírati napřed i vzadu vraty, jichž křídla se otvírala do vnitř. Před zevními vraty jest mimo to zachována ve zdivu svislá drážka (pravoúhlý žlábek) 24 *cm* široká, kudy procházela padací mříže. Obojí vrata nebyla založena prostě v líci zdí, nýbrž hlouběji, aby obránci mohli jich snáz obhajovati, jak později blíže dovodíme. Uvnitř brány za vnějšími vraty pozorovati lze mělký výklenek as 80 *cm* široký; pamětníci vypravují, že býval hlubší a že teprv v době novější byl zazděn. Snad umístili tam kdysi rumpál, jímžto zdvihali visutý most, vedoucí přes příkop.

Příkop sám jest zasypán krom skrovné prohlubně na levo, jež po něm ještě zbývá; kdyby bylo zapotřebí dokazovati, že vskutku před branou byl, jsou i doklady v díle Tomkově.

Z průjezdu vedou dvířka do levého vnitřního prostoru; zda-li jsou na původním místě, nelze prokázati, neboť někdejší průchod mohl by býti i v koutě u *x*, kde jest jakýsi výklenek. Před vnitřními vraty vyčnívá z ostění asi metr nad dlažbou silný železný hřeb s uchem; patrně věšeli naň řetěz, jímž mohla býti brána zatažena. — Doplníme-li ke zbytku symmetricky i pravou rozbouranou stranu, objeví se, že brána vystavěna byla tak, aby tvořila samostatnou pevnůstku, hajitelnou na všech stranách. Potud jsou zachované zbytky spolehlivými doklady půdorysu celkového tvaru; pokud však jde o vyšetření průřezu a zevnějšku, jsme odkázáni na stará vyobrazení. Poměrně nejspolehlivějším jest prospekt Prahy z r. 1606 od Jiljího Sadelera, dobrého rytce a kresliče.*) Lze prokázati, že umělec některé budovy kreslil z blízka a že teprv podle takových náčrtků zakreslil je do celkového obrazu. I naši bránu kreslil zajisté zvlášť; obsahujeť kresba jeho mnoho detailů, kterých z dálky by nebylo možná rozeznati.

*) Viz kresbu při zmíněném článku Herainově, str. 23.

Podle nákresu toho měla brána ještě patra dvě. První obsahovalo na straně vnitřní 9 okének či střílen, z nichž 3 prostřední, umístěná nad vraty, byla větší. Střílny však neprocházely plnou zdí, tu asi $2^1/_2$ *m* mocnou, jelikož by střelec mohl mířiti téměř jen jediným směrem. Jest třeba si mysliti za každou střílnou hluboký výklenek v síle zdi, takže zbývala jen slabá stěna, jejímž usmyknutým otvorem bylo možno mířiti všemi směry, na strany

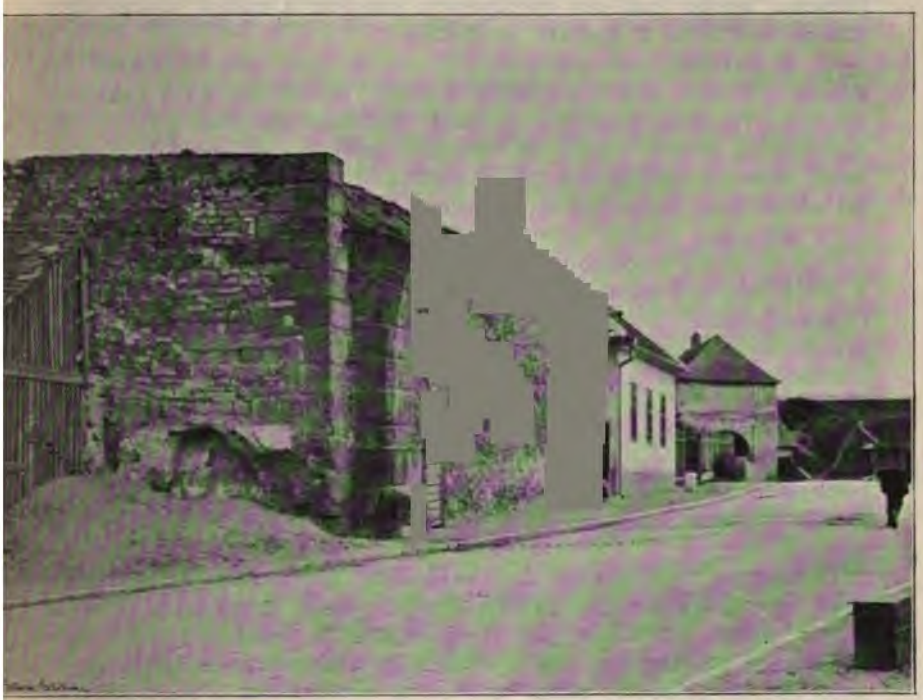

Obr. 1. Zbytek Táborské brány na Vyšehradě.

Fotografoval Fr. Dvořák, člen Č. K. F. A.

i dolů. Provede-li se tato úprava i v ostatních zdech stejně, doplníme půdorys prvního patra velmi pravděpodobně.

V středních polích nad obojími vraty byla zeď vůbec slabší; na zevnější straně toliko 42 centimetrů silná, jak soudíme dle zachovaného podpěrného pilíře kvádrového v přízemí před padací mříží, do něhož zaklenut byl segmentový pás, nesoucí tuto zeď. Druhé patro tvořilo podsebití. Podsebití roubeno bývalo z pravidla z dřevěné konstrukce pobité zevně hladce prkny, aby netrpělo vlhkem. V prospektu Sadelerově však konstrukce ona, zřetelně viditelná, skládá se ze sloupků, do nichž zasazeny jsou

šikmé opory (paždíky), a z křížového zábradlí. Nebyla tedy konstrukce prkny zakryta, nýbrž byly prostory vyplněny slabou zdí cihelnou (= zdivo hražděné).

I na Karlově Týně zdivo takové nalézáme. Podsebití obíhalo kolem do kola téměř o stejném profilu a bylo kryto střechou. Jen nad zevnějšími vraty, snad i nad vnitřními (ač méně) vystupovalo, jsouc opřeno krakorci z lícního zdiva. V těchto nejchoulostivějších místech proto, aby nepřítel, brány dobývající, mohl býti odrážen kameny anebo poléván roztavenou smolou a vařící vodou skrz otvory, otevřené v podlaze podsebití.

V každém poli podsebití umístěno jest (dle Sadelera) po střílně. O tom, zda-li podsebití dovnitř pevnůstky bylo otevřeno čili také vyzděno, nemáme dokladů. Nicméně dle analogie s jinými opevněními možno soudit, že bylo jen částečně vyzděno a že zůstaly velké otvory prázdny, aby velitel s každého místa uvnitř měl rozhled po obrancích, postavených u střílen.

Na osmi rozích jsou umístěny osmihranné štíhlé vížky; nebyly pouhou ozdobou, nýbrž mohlo z nich stříleno býti nejen v před, ale což důležitější, i podél veškerých zdí brány, čímž se nepřítel dostal do smrtonosné palby křížové. Z vížek u brány možno bylo s úspěchem hájiti i vrata, poněvadž zeď položena byla hlouběji. Devátá vížka vypínala se uprostřed na hřebeně nad zevními vraty a jsouc vyšší ostatních, činila patrně hlásku. Poloha této deváté vížky jest zřetelněji naznačena na známém obrazu Vyšehradu, malovaném v kostele sv. Petra a Pavla*), kdežto Sadeler pochybil. Lze však jeho omyl omluviti a vysvětliti okolností, že kresle bránu s jedné strany z blízka, neviděl vížek těch na straně opačné.

Krytina byla nepochybně břidličná, neboť bylo by nemožno krýti útlé a štíhlé vížky prejzy. Vnější strana brány byla nejspíše stejně prostě provedena jako vnitřní, leda že snad ozdobena byla znakem nebo několika znaky architektonicky upravenými; k tomu bylo jedině příhodné místo uprostřed prvého patra nad branou.

Vnitřní zařízení bylo zajisté způsobeno tak, aby v něm posádka klásti mohla všemožný odpor. Obě postranní místnosti přízemní (snad strážnice a skladiště potřeb obranných) byly opatřeny buď dřevěným stropem aneb, což je pravděpodobnější, sklenuty. Nad nimi byly dlážděné terasy, vroubené zděným zábradlím, cimbuřím. Průjezd zůstal otevřený, aby ještě s terasů možno bylo účinně se brániti, i kdyby nepřítel byl již dovnitř vnikl. Že se v nitru nalézaly skutečně terasy a nikoliv střechy, možno souditi z vyobrazení od Folperta z Alten Altenu z let okolo 1686 a z plánu Roveratova**) z r. 1668. Obě tato vyobrazení kreslena jsou z ptačí perspektivy tak, že dovnitř brány lze poněkud nahlédnouti, i není viděti uvnitř střech, které by jinak

*) Viz obraz 5. při článku Herainově.
**) Viz obr. 3. a 4. při zmíněném článku Herainově.

musely být viditelny. Při tom pozorujeme na bráně již značnou změnu stavební, totiž, že vrchní patro, podsebití, bylo odbouráno, snad pro schátralost dřevěného materialu, snad i proto, že Vyšehrad tehdy byl obehnán na straně té v širším obvodu novou zdí a branou dle modernějšího systému opevňovacího a že tudíž brána důležitosti obranné pozbyla.

Při přestavbě byly ovšem i vížky sneseny a tu při opětném jich znovuzřízení stala se odchylka, že umístěny byly jinak. Původně trčely na rozích, nyní jsou posazeny na hřebenech a místo devíti vystavěno jich toliko osm. I příkop před branou byl tehdy zasypán.

V zbytcích dochovaných nenacházíme stopy po schodišti; snad bývalo jen dřevěné a položeno poblíž dvířek.

Zdá se, že i o zachování čistoty postaráno bylo záchodem; aspoň pamětníci tvrdí, že na poboční zachované zdi nalézaly se dva vyčnívající krakorce, které nesly snad záchod, z něhož výkaly odpad měly do hradebního příkopu.

Podrobných zpráv o osudech brány jsem nenabyl. V letech 1687 se branou již neprojíždělo, byla tehdáž asi již jen skladištěm. Ještě později r. 1700 bylo i první patro rozbouráno a v letech padesátých minulého století propadla i pravá přízemní polovice zničení.

Brána nazývána byla (dle Tomka) prostě branou hlavní neb Vyšehradskou, později jmenována obecně Špičkou. Po německu říkali jí »Neunspitz«, po přestavbě, kdy jen 8 věžek zbylo, »Achtspitz«. V přiloženém nákresu z ptačí perspektivy jest přikreslena jedna z obranných věží, která se asi nalézala v úhlu hradebních zdí a byla obývána nejobyčejněji střelci, jak Tomek míní.

Přese všecku prostotu svých motivů působila brána zajisté nejen dojmem mohutným a vážným, ale i krásným, jejž ovšem v chatrném zbytku sotva vytušíme.

Osada sv. Petra v Rybářích na Menším Městě Pražském a její nejbližší okolí.

Dějiny její vypravuje*) dr. *Jos. Teige.*

II.

Cesta, na které stála brána Bruská, šla již zajisté odedávna v těchto místech spojujíc cesty z Menšího Města a převozem i ze Starého Města do Ovence a dále do severních Čech. Za bránou vznikly pak záhy některé domky. Nejstarší známá mi zpráva mluví při počátku 17. st. o jednom z nich ležícím »nad studýnkou při zdi příkopu neb obory JM^ti C.«, který náležel Jiříku Reitharovi a

*) Prvá část vyšla ve XII. roč. tohoto »Časopisu«.

který prodal jej r. 1601 za 45 kop gr. č. havíři Šebestianovi Bastlovi a m. jeho Anně. R. 1607 povoleno bylo tomuto rozšířiti stavení své nahoru ke skále (ruk. č. 2158 f. 45). Na to teprve r. 1648 mluví se tu o domku »spustlém a runirovaném, jdouc z města po levé straně«, náležejícím Martinovi Rexovi (kšaft jeho čte se v rukop. č. 2156 f. 79.), jehož vdova Markéta prodala jej dne 18. bř. 1651 za 21 kop m. hofrychtéři měst věnných Kryštofu Turkovi z Rozenthalu a m. jeho Zuzaně (rukop. č. 2156 f. 87.). O něco později mluví se o dvou domcích dalších a to Jiříka Renče a vedle téhož Bartoloměje Radotínského, který zanechal jej vdově své Anně, a tato odkázala r. 1612 dětem Jiříkovi, Janovi a Mandaleně (č. 2158 f. 109), ti pak prodali jej ještě téhož roku za značnou cenu 300 kop č. Adamu Bělehradskému (ib. f. 110) a téhož vdova zase za 250 k. č. krejčímu Janovi (ib. f. 139). — Snad příbuzný Renčův Kašpar Rentz, kr. ungeltní úředník, měl v ten čas první domek zabranský po pravé ruce (č. p. 135.) »u červeného jelínka«, který kšaftem svým ze dne 10. června 1653 odkázal manželce své Alžbětě (činže do úřadu mostského byla ročně 6 kop m.) a tato opět 19. dubna 1657 svému příbuznému ševci Janu Weissburgerovi. Při tom vyslovila přání, aby pochována byla v kostelíku místním sv. Petra. Dne 22. srpna 1711 postoupily děti Weissburgerovy, Regina Weisová a Dorota Eglová, domek Janu Webrovi, jehož manželka Kristina prodala jej 12. června 1716 Ondřejovi Pathovi za 1000 zl. Přitom jmenují se sousedy Matěj Brada (č. p. 136) a dům u Benínů (č. p. 134). Bradův dům dostal se pro dluhy licitací 5. listop. 1712 v majetek Jana Petra Jankého za 410 zl. — Známé kasárny jmenovány byly dříve všeobecně domem Walderodovským. Jím v kanále protékal potok Brusnice, který na to plynul »do štoly na velkej náklad vyzdvižené«. Roku 1658 stěžováno si bylo, že ten tok pan Walderod »všechen do silnice obrátiti dal a zkrze tu příčinu táž voda od též brány ač do rohu a konce cís. vápenice hrubě silnici vymlela« (ruk. č. 50 f. 2.)

Cesty pak pod branou, zvláště na prostranství před nynějším Klárovým ústavem, užíváno bylo jako haldiště pro skládání dříví (na plánu písmenou B označeno). O ně i o dolejší pod Zeughausem byl stálý spor mezi Malostranskými a Staroměstskými. Akt následující ze dne 12. srpna 1679 podává tu zajímavá topografická vysvětlení:

Jakož jsou pan purkmistr a páni radní Menš. M. Pr. skrze vyslané své při magistrátu Star. M. Pr., aby ta vejchoz, která jest v l. 1678. dne 25 Martii za příčinou toho placu ... předsevzatá, avšak nevyřízena, obnoviti a komu by vlastně náležeti měl, vyšetřiti se mohlo, povyhledávali. V kteréžto případnosti deputírujíce magistratus Star. M. komisaře, kteřížto s úředníky ouřadu města Pražského přijdouce na plac, ukázáno jest JM^ti panu hejtmanu Menš. M. Pr. to místo, o které tuto činiti jest. A při tom oznámeno, že Staroměstským podle privilegií jich řeka celá i s břehy... s jedné i druhé strany náleží; za druhé, že tu gruntové ouřadem městským se řídící, jak nad tím placem i po straně, kde nyní Ceigkhaus jest, až po samou Bruskou bránu po pravé i levé straně a odtud zase zpátkem až pod samý most zase nahoru i s čerpadly, kde se dříví pro ... měšťany Star. i Menš. M. Pr. vyta-

(mimo těch domkův za domem »u měsícův« a Šinderberku) spolu i s silnicí —, ten pak plac nad pamět lidskou vždy k pohodlí všem těm, kteří z vody dříví tahali a dosavád vydělávají, by lépe jeden druhému se vyhejbati mohl, jest sloužil a žádnému tu dříví, leč toliko na některý den skládati se nedopouštělo. Mezi tím ... páni Malostranští k témuž plácu právo sobě pokládati chtěli, že to v knihách svých starých zapsáno mají, že jsou předkové jich v tom místě ... štulu z domu Jana z Kluchova až do strouhy aneb štuli obecní u Cejkhausu tu do řeky vpadající uvésti povolili.« (Listina č. I. 176.)

Druhá menší cesta šla podle břehu a vystupovala znenáhla ve skále vtesána na Letnou. O této asi mluví následující listina z r. 1492;

My purgmistr a rada Starého M. Pr. známo činíme listem tiemto přede všemi, kdež čten nebo čtúce slyšán bude, že s dobrým rozmyslem a s obecným starších vědomím i potazem vydali jsme a vysadili i mocí tohoto listu vysazujem a vydáváme miesto na gruntiech našich na Piesku za přievozem, ležície proti zahradě a vinici Jaroše od múřeninuov podlé cesty vozné, kteráž běží do skály kamene črného s jedné a vedlé zahrady Vozany běličky s strany druhé, urozenému a statečnému rytieři panu Albrechtovi z Leskovce a na Cierkvici, podkomořiemu královstvie Českého ... dědicóm a budúcím jeho k osazení a k vzdělání štěpnice a zahrady, ke jmění, držení a požívání bez našie i budúcích našich všelikého otporu a překážky, tak, aby nadepsaný pan Albrecht, dědicové a budúcí jeho, to miesto štěpy osázené nebo neosázené drželi, jměli a požívali svobodně, jakožto své vlastnie. Pakli by kdy pan Albrecht aneb dědicové a budúcí jeho miesto a v svých mezech ohrazené, osazené štěpy aneb neosazené, prodati chtěli, tehdy toho miesta jinému prodati nemají obyčejemi žádným, než toliko nám a našim budúcím a jinak nic. Také častopsaný pan Albrecht, dědicové a budúcí jeho, mají ostaviti cestu svobodnú k zahradě Štěpána Kubky zabranského a jeho budúcím ode dvéřec též zahrady až do cesty vozné, kteráž do skály črné běží, tak aby tú cestú k též zahradě mohli svobodně choditi i s kárami jezditi beze všie překážky nynie i potom časy budúcie a věčné. Cesta také vozná do skály črné jmá svobodná býti a překážek žádných od toho miesta od nás vydaného mieti nemá obyčejem ižádným. Na potvrzenie a zdrženie i budúcí pamět toho pečeť menší města našeho nadepsaného dali jsme přivěsiti k tomuto listu. Jenž jest dán léta ... tisicieho čtyřistého devadesátého druhého, v úterý den sv. Havla (rukop č. 993 f. 160).

Pod touto cestou ku břehu byly 2 zahrady (vinice), z nichž povstala tak zv. Jezovitská zahrada; obě totiž koupil po zrušení řádu Societatis Jesu Frant. Bertoni a m. jeho Alžběta, kteří zde zařídili zábavní místnost výletní. Jedna část, a to hořejší při bráně (na obraze č. 2 označeno písmenou L), zakoupena byla řádem dne 16. června r. 1647. Sáhala od cesty, která nyní vede od Klárova ústavu pro slepce, po silnici pod Letnou. Zde, za místem právě jmenovaného ústavu, stály dva domy patřící k vinici, tak jako byl do ulice pod Bruskou pivovár též s vinicí spojený, blízko, kde nyní v málo přestavěném domě jsou kasárny. Odtud počínala se zeď, která šla podél cesty do úžlabí, oddělujíc tuto Jezovitskou vinici od domku písaře branného (č. p. 134) a tří domků zabranských (č. p. 135—137), označených na naší mapě písm. E. Trhová cena byla za vinici velice nízká, neboť vinice jednak byla spustošena, pivovár odtud přenesen a značný díl pozemku přibrán byl k hradbám, takže ještě severně za hradbou

kus vinice Jezovitům náleželo.*) Prodávající zastoupen byl účetním radou při České komoře, Janem Kryštofem Köplem; byl to Jan Daniel Kapr z Kapršteina, cís. rada a místosudí dvorský v království Českém a manželka jeho Anna Marie z Greifenfelsu, kteří nabyli vinice za 3000 kop m. r. 1621 trhem od místodržícího Lichtenštejna, jak o tom svědčí tento dekret:

Jménem a na místě JMti C. pána nás všech nejmilostivějšího poroučeti ráčí poctivému Kašparovi Loselliusovi, JMti C. perkmistru hor viničních okolo měst Pražských, poněvadž jest na jisté povolení JMti C. uroz. p. Janovi Kaprovi z Kapršteina — vinice Samuele z Veleslavína nad Bruskou ležící, trhem dědičně za summu 3000 k. m. prodána a od něho také ve větším díle zaplacena a peníze do ouřadu JMti C. rentmistrovského v království Českém odvedeny, aby jemu panu Danielovi Kaprovi .. takovou vinici v zápis do kněh perkrechtních k dědičnému užívání a vládnutí uvésti poručil. A na tom JMti C. jistou vůli naplní. Decretum per suam illustrissimam celsitudinem, Pragae, 22. Maii a. 1621.

Podepsáni jsou Karel kníže z Lichtenštejna a S. Táhlo (ruk. arch. č. 2020 f. 399). Tuto vinici prodal sice Kapr již dne 22. března 1624 (ve výměře 9 strychů, vedle Daniele Skalského z Dubu a blíž cesty, kteráž z brány Brusky vychází, s lisem) paušrajbrovi hradu Pražského, Jiljímu Fuchsovi z Rainburku, za 6000 k. m. a tento opět 30. srpna 1629 za tutéž cenu Lorencovi de Nicola, manželce jeho Anně a oběma synům jeho Maxmiliánovi a Rudolfovi (ruk. arch. č. 2020 f. 478 a č. 2021 f. 157), leč pro nezaplacení peněz gruntovních vinice přišla zpět do vlastnictví Kaprova.

Samuelovi Adamovi (Melantrychovi) z Veleslavína zkonfiskována byla vinice tato pro účastenství jeho v podnicích stavů a proto, že opustiv zemi na vyzvání se nevrátil. I byl r. 1621 hrdla, cti i statků odsouzen a jméno jeho na šibenici přibito. Vinice byla dědictvím po slavném Jiřím Melantrychovi z Aventína, který měl i druhou vinici za cestou oužlabím pod letohradem královským a která se jmenovala Šipačka. Obě dvě vinice odkázal synu svému Jiříkovi. Praví ve svém kšaftu z r. 1580: statek můj pak všecek, jako dům v Konešovic ulici ležící, v němž bydlím, jenž znamení u dvou velbloudův slove, vinice dvě na Letné, jedna z jedné a druhá z druhé strany Brusky ležící, a třetí pak jakás poustka nad Hrdlořezy se vším příslušenstvím, jako s lisem a s domem při té jedné vinici na Letné v nově vystaveném synu svému ..

*) Stav vinice líčí se takto ve smlouvě: nicht allein dasjenige Stückl Weingarten, so hinter der neuerbauten Schantz an Sandthor von des de Nicolai Weingarten, worein er (prodávající) wegen einer Anforderung noch anno 1645 eingeführt worden und in possess komben ist, noch unversehrter übrig geblieben, sondern auch den übrigen und wüsten Theil, so vor obbenützter Schantz und an die Mühl herumb und hinter den Häusern an dem Pruskaweg liegen, nichts überall hievon ausser diejenigen Recht und Gerechtikeit, vorüber von Ihrer Majestät das in mehrermeldeten Weingarten gastanden und durch die Schantz ruinirt und niedergerissenem Malz- und Breuhaus privilegirt gewesen und ihme Herrn Verkaufern anderwerts zu trausferiren vorbehalten worden ist, ausgenomen (ruk. arch. m. č. 2023 f. 7.).

Jiříkovi —. »A jestli že by pak Pán Bůh všemohoucí syna mého Jiříka před dojitím let jeho spravedlivých aneb prvé, nežli by se oženil, a by pak se oženil a jestli by po sobě dědicův žádných nepozůstavil, smrti jeho uchovati neráčil, tomu chci a ta je vůle má, aby ten všecek statek po něm pozůstalý, ode mne jemu odkázanej, po smrti jeho mimo věno, kteréž by manželce své dáti

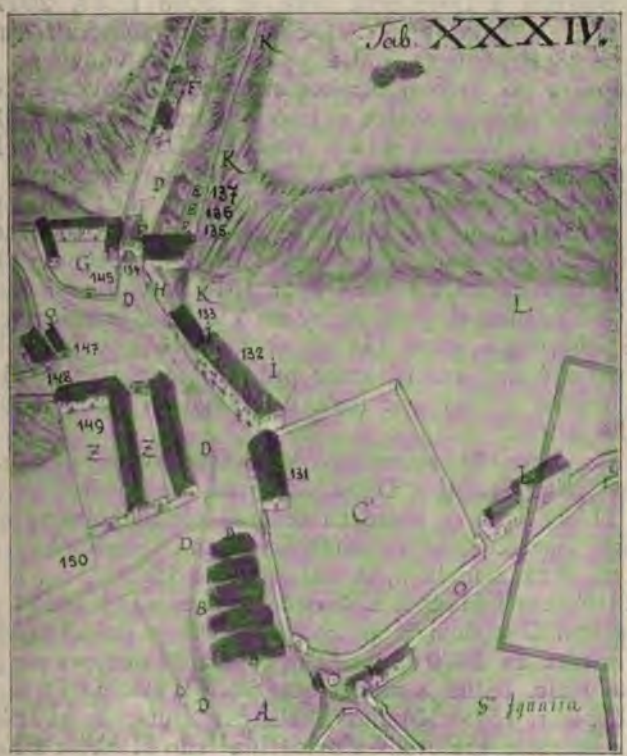

Obr. 2. Plán osady sv. Petra v Rybářích na Menším Městě Pr. z r. 1678.

Kreslil Sam. Globic, zem. měřič.

na smlúvách svadebních připověděl, jestli že by se oženil, na Annu Alžbětu a Dorotu, dcery mé ... jedna polovice a na Jana Jiřího a Václava Pětikostely, strejce mé, druhá polovice právem připadla« (ruk. č. arch. 2016 f. 558). Sňatkem pak přešla vinice ve vlastnictví Daniele Adama z Veleslavína a po něm na Samuela. Vinice Šipařky pak v dluhu nabyl Jan Janda r. 1588 (ruk. č. 2017 f. 81). — Severně vedle vinice Melantryšské na pravé straně Bruské cesty až k rovině slulo »v hliništích«, byla vinice 3 str. velká, kterou

koupil r. 1590 známý Jan Kocín z Kocinetu za 670 k. m. od Kateřiny, manželky Tobiáše Hoška z Adlerperku, a ta nabyla jí v dluhu 440 k. m. r. 1585 od Mandaleny Bavorovské, manželky Albrechta Ropála z Ryfmberka, která ji zdědila po matce své Krystíně Bavorovské z Menšího M. Pr., koupenou r. 1569 za 118 k. m. od kněze Fridricha Boříkovského z Boříkova, probošta kláštera Sternberského, bratra Anny Boříkovské, manželky někdy Matiáše Biskupa z Dorndorfu (ruk. č. 3018 f. 88, 2017 f. 72, 2013 f. 39). V té době (r. 1558) koupil sousední vinici Jiří Melantrych (8 strychů za 700 k. m.) od Anny, vdovy po Fajtlovi Wundzanovi a po Jiříkovi Strakonickým z Ploskovic. Tato vdova rozšířila svoji původní vinici o jinou, kterou koupila r. 1535 od Jiříka, Wolfa a Václava bratří vlastních Dešenských z Dešenic, kteří sami měli vinici z kšaftu Viktora Jednorožce (ruk. č. 2008 f. 98). První a původní vinici koupil první muž její Vít krejčí r. 1526 za 350 k. m. od Mikuláše Sulka z Hrádku. Sulek neprodal tehdá celou svou vinici, neboť část (koupenou r. 1509 od Elišky z Přívor za 29 k.) zcizil již r. 1518 Viktorínovi Jednorožci za 40 k., leč vymínil si, jestli že by on Viktorin Jednorožec, anebo dědicové jeho, zase chtěl túž vinici prodati, aby jemu Mikuláši Sulkovi nejprvé dali znáti«, které právo přenechal r. 1535 jmenovanému Jiříkovi z Ploskovic (ruk. č. 2006 f. 37 a 332, 2007 f. 212, 2008 f. 38 a 98).

Uvedli jsme, že sousedem Melantrychovým na pravo na Letné byli páni Skalští z Dubu. Za nimi na východ byla královská šlachtata, o které na ten čas nic nemohu vypravovati. Na vinici Skalské měla manželka Jana Skalského zapsáno 3500 k. m. věna a ujala ji, doplativši ještě 1500 k. m., a prodala ji r. 1628 Felixovi Hadovi z Proseče. Jan Skalský zdědil polovici vinice po otci Danielovi a přikoupil i druhou polovici od bratra svého Hertvíka za 3400 k. m. Tato rozsáhlá nemovitost povstala z několika vinic. Jednu z nich (vedle vody a šlachtaty) ve výměře 1 str. koupil r. 1579 Mikuláš Skalský z Dubu a na Slušticích, rada a prokurátor královský a manželka jeho Markéta z Frerškutu od Markéty, vdovy po Izaiášovi Velíkovi z Šonova za 160 k. m., tento r. 1562 od malostranského řezníka Jana Sedláčka; jinou část koupil týž Mikuláš r. 1555, jsa tehdáž písařem soudu komorního, ve výměře 8 str. s polovicí lisu od Kateřiny, dcery Štěpána Longa za 800 k. m. Tato vinice též zase povstala spojením dvou starších. Obě koupila jmenovaná Kateřina Longová r. 1552 od Jana Kolského z Kolovsi »i s tou loučkou, kteráž pod vinicí jménem Šorfovnou leží« při řece (ruk. č. 2010 f. 74). Kolský pak vytržil je r. 1546 od Doroty, vdovy po Mikulášovi Šorfovy ze Štiřína za 700 kop. Známý z dějin Prahy bohatý Šorf měl vinici tu od r. 1521, kdy ji byl koupil za 250 k. m. od Zikmunda Vaníčkovic a Václava bakaláře od bílého lva, kteří v ni byli uvedeni pro dluh, který jim byl zavázal Jošt Gunter, který vinici vytržil r. 1514 od Anežky Hrachové. Jest to vinice, o níž starší

dějiny dále vypravuje Tomek ve svém Dějepise Prahy VIII. str. 202 (vinice Zárovská).

Ke konci zmíníme se jen, že druhá největší vinice letenská byla ve výměře 23 str. a sahala až k Bubnům. Tu koupil r. 1607 Michal Wittman od Kateřiny z Proseče, vdovy po Janovi z Vlkanova za 3000 kop m. Wittmanovi byla r. 1621 vzata a prodána dne 27. července 1621 Alžbětě Lobkovské z Lobkovic na Klecanech a Chvatěrubech, která ji s výdělkem 1000 kop prodala dne 18. května 1624 Pavlu Mejšnarovi a synu jeho Gabrieli, jakož i vnukům jeho Pavlovi a Janovi Wittmanům. Pavlova vdova Anna odkázala ji jmenovaným potomkům, kteří vinici prodali dne 22. května 1628 cís. radovi apelačnímu a sekretáři kanceláře české stavovské, Rafaeli Mníšovskému z Sebuzína a manželce jeho Eufrozině, stále za cenu 4000 k. m. Ve svém kšaftě vepsaném v deskách zemských v kvaternu kšaftů trhovém citronovém z r. 1644 fol. L. 25 ustanovil Mnišovský o svém majetku: »mé nejmilejší manželce napřed dávám a odevzdávám dům v tarmarce (u sv. Havla) ležící, řečený u třech bab, aby s ním vládla a podle své libosti činila. Nařizují potomně, aby táž má nejmilejší manželka s svejma dvěmi dětmi a dcerami (Lidmilou a Barborou) rovný díl jměla na statečku Lohkově, na dvoře Vršovicích, na domě an slove u francouzského šiltu, na vinicích Letný a Zvonařce a na jistotách mě náležejících.« Sňatkem stala se vinice vlastnictvím rodiny Voříkovských z Kundratic, z nichž Jana přinesla ji s části věnem manželi svému Václavu Vyšínovi z Klarenburku. Leč »jakož jest . . prostředkem časné smrti bez kšaftovního pořízení vykročila a tudy pozůstalost její celá, poněvadž s strany třetího, jejímu panu manželi . ., jakožto živobytím ji přečkalýmu podle práva přináležejícího dílu, jisté narovnání se stalo, na dědice po ní ab intestato, totiž Václava Voříkovského z Kundratic, radu nad apelacími, Adama Voř., nejv. purkrabského soudu radu, Bohuslava V., Barboru Dirixovou, Marii Kratochvílovou, Sidonii Felixovou, Zuzanu Píseckou, též po Boženě Levenfelzové, Veronice Mazánkové a Alžbětě Misironové, rozených Voř. z Kundr., pozůstalé dítky, vše vlastní bratry a sestry na rovný díl připadlo« (ruk. č. 2025 f. 93), kteří společně vinici ovšem míti nemohli a prodali ji dne 30. července 1679 za 900 zl. nejv. písaři království Českého, Františkovi z Šeidleru na Kácově, Liběchově, Sukoradech, Kostelci a Chabeřicích. Po tomto dědil vinici podkomoří v král. Českém Kryštof ze Š. a dcera téhož Františka Eusebie (1701), která se svou tetou a poručnicí Polexinou Eusebii, ovdovělou Hartmanovou z Klarenštejna, rozenou z Šeidleru, prodala ji za 4000 zl. dne 7. dubna 1710 hraběti Jeronymovi Colloredovi z Waldsee na Opočně, Tloskově, Drachkově atd.

(Pokračování.)

Příspěvky místopisné.

Klerikové z horního Pojizeří, svěcení v l. 1395—1415.

Dr. J. V. Šimák.*)

K důležitým pramenům místopisným (zejm. místopisu církevního) z dob předhusitských: knihám potvrzovacím (konfirmačním, soudním, již vydaným a zřizovacím (erekčním, z části vyd.) druží se nevydaná ještě kniha svěcenců, jež zachovala se jen z let svrchu psaných v archivu kapitoly svatovítské. V ní zapisováni byli všickni, kdož tehdy dosáhli svěcení nižšího (akolythátu) i vyššího (podjáhenství, jáhenství, kněžství). Světívalo se obyčejně čtyřikrát do roka, v sobotu v čas postní před nedělí smrtelnou, ale i před nedělí Reminiscere, a na bílou sobotu) pak v soboty suchých dnů letních, podzimních a zimních.

Knihy hojně užil pro statistické zprávy Tomek v Dějinách města Prahy; z ní otiskl jsem i já příspěvky ve svých Příbězích města Turnova; jiným badatelům místopisným však sotva komu přišla do ruky. A přece uloženo jest v ní mnoho látky, ježto u každého svěcence udáno jest jméno otcovo i rodiště. Podle jmen lze souditi tu i tam o národnosti, potom máme tu zjištěné staré tvary jmen místních, u mnohých bezmála nejstarší. Vydání celé knihy, jež se již chystá, bude podnikem velmi záslužným.

Odtud vybral jsem všecky tehdejší svěcené osoby z ostatního horního Pojizeří, totiž od Ml. Boleslavi do hor. Pro snazší přehled spořádal jsem je po místech a místa abecedně, a všecko položil česky a novou transkripcí. V závorce za jménem osady čte se věrný diplomatický přepis jména podle originalu, k čemuž nutno i vždy přimysliti předložku *de* (= z); je to tedy tvar lokalní. Vynechal jsem též všecko zbytečné opakování; poněvadž většinou klerikové přijímali akolythát, rozumí se to u všech osob, kde není nic poznamenáno; jinak značí za jménem: *p* = podjáhenství, *j* = jáhenství, *k* = kněžství; datum udává, kdy žák kterého dosáhl.

Z přehledu patrno, že největší počet žáků šel z měst, potom z klášterních a farních obcí, zejména těch, jež byly pod duchovní vrchností; ze vsí světských, prostých jen málokdo. Též patrno, že většina žáků spokojila se jen nižším svěcením, jež přinášelo jim již duchovenské výhody, ale nijak nevázalo; kněží vlastních je též jen po skrovnu — Škoda, že pramen náš po r. 1415 nadobro přestává

Bakov (Bacow).
1405, 4. dub. Jakub Jakubův (t. j. syn)
1412, 19. břez. Jan Benediktův
» Petr Janův

Bejcina (Bytzinka, Byczina 1408).
1414, 2. čna Václav Janův
1405, 13. čna Kříž Janův
1408, 9. čna Zvěst Heršův

Bitouchov u Semil (Bituchow).
1396, 27. kv. Vác. Maříkův

Blatec (Blatecz).
1404, 20. září Augustin Janův

Bobov (Bobow).
1408, 31. břez. Bohuněk Maříkův p (9. čna j; 22. září k)

*) Vřelý dík měj veledůst. kapitola i knihovník dp. Jindř. Skopec za laskavé propůjčení rukopisu.

Boleslav*) (Boleslavia).
1395, 27. břez. Brelico Janův
» Tomáš Kunšův
» Řehoř Kunšův
» Vojtěch Pabšův
1395, 18. září Jan Wyehtonis
» Václav Paulův
1396, 18. bř. Tomáš Janův
» Mik. Pavlův
» Tom. Janův (iný)
» Vác. Křížův j.
1397, 7. dub. Havel Janův
» Petr Jakubův
» Vavřinec Svachův
» Matěj Janův
1399, 20. září Vít Janův
1400, 18. září Petr Petrův
» Filip Křížův
» Bartol. Janův.
» Petr Janův
1401, 24. září Vít Maříkův
1401, 17 pros. Šimon Tomášův p.
1406, 18. září Matěj Adův
» Jan Havlův
» » Mikulášův
» » Blažejův
» » Janův
» Blažej Jakubův
1407, 24. září Jan Matějův
1408, 10. břez. Vác. Jakubův
1412, 19. břez. Mik. Petrův
» Klim. Mikulášův
» Tom. Janův
» Matěj Janův
» Martin Benešův
» Jan Prokopův

Boleslav Mladá (Juuenibolesiauia).
1395, 18. září Vác Křížův p. (1396, 18. bř. j, 27. kv. k)
1396, 18. břez. Mikul. Otmarův p (27. kv. j, 23. pros. k)
1396, 18. břez. Prokop Duchkův
» Beneš Benediktův p (27. kv. j, 23. pros. k)
1396, 23. pros. Matěj Markův
1397, 7. dub. Havel Bedna j
» Jan Zdeňkův p (22. září j, 1398, 1. čna k)
1398, 21. září Vác. Vítův p (1399, 15. bř. j, 20. září k)
1399, 15. bř. Martin Petrův
» Šimon Blažkův
» Vác. Jakubův p (1399, 20. září j)
1399, 20. září Vít Janův
» Vác. Jaxonis
1399, 20. pros. (svěcení v Klášteře Hradišti)
1399, » Jan Jindřichův
» Vác. Jakubův
» Hodek Janův
» Václav Matějův (1400, 3. dub. j)
1399, 20. pros. Baptista Šimonův j (1400, 18. září k)
1400, 3. dub. Mařík Václavův
» Václav Šimonův
1401, 19. bř. Beneš Petrův
» 28. kv. Jan Pavlův
» Martin Janův
1402, 11. břez. Bohuněk Mikulášův
» 20. kv. Petr Janův.
» Václav Adův
» Bartolom. Jakubův k
» 23. září Petr Střečkův
» Mik. Mikulášův
» Michal Janův
1403, 31. břez. Jak. Mikulášův
» 9. čna Prokop Petrův
» Petr Haškův p (22. pros. j, 1404, 15. bř. k)
1403, 22. pros. Duchek Křížův
1404, 15. břez. Jan Havlův
» Jan Jakubův p
» 24. kv. Petr Matějův k
» 20. září Vavř. Václavův
» Pavel Maříkův
» Jan Václavův
1405, 4. dub. Prok. Václavův
» Valentin Matějův
» Jan Mikulášův
1407, 26. břez. Mart. Ondřejův k
1409, 21. pros. Jiří Janův
1410, 20. září Jan Matějův j
1412, 19. břez. Jiří Hanušův
» Matěj Maříkův
» Petr Vítův
» Martin Prokopův
» Jan Šimonův
» Jiří Janův
» Jan Mikulášův
» Jiří Havlův
» Jan Václavův
1412, 28. květ. Jan Vítův
» 24. září Alexius Stiborův
» 17. pros. Pavel Maříkův j (1413, 17. čna k)
1414, 2. čna Martin Petrův
» Václav Mikulášův
» 22. září Mařík Tomášův k
1415, 16. břez. Tomáš Václavův

*) Pouhé jméno Boleslav značí zpravidla Boleslav Starou, ale někde i Mladou, ač udáno není. Proto připojuji i kleriky »de Boleslavia«, ač ovšem St. Boleslav náleží do jiného území.

Bousov (Busow).
1414, 2. čna Kliment Jakubův k
1415, 25. kv. Vác. Maříkův
Bousovec (Bussowecz).
1408, 9. čna Jan Maršův
Bradlec.
1397, 7. dub. Jan Vítův
Březina (Brzezina).
1404, 20. září Ant. Maříkův
1412, 28. kv. Řehoř Janův
Bříza *) (Brzieza).
1405, 19. září Jiří Havlův
Bukovina (která? Bukowinka).
1399, 10. břez. Petr Matějův
1404, 20. září Vác. Benešův j
Bzí, Nabzí (Nabcz).
1396, 27. kv. Jakub Blažejův k
Dneboh (Dneboh, Nednoboh 1403)
1395, 18. září Václ. Vítův (1408, 31. bř. p, 9. čna j, 22. září k)
1403, 22. září Jan Šebkův p (1404, 15. bř. k)
Dobrá Voda (Bona Aqua).
1395, 18. září Mikul. Jiříkův
Havlovice (Hawlouicz).
1395, 27. bř. Jan Humpertův
1397, 22. září Kliment Václavův
Dub pod Ještědem (Dub).
1396, 18. bř. Václ. Petrův
» Prokop Jakubův p (27. kv. j, 23. pros. k)
1396, 18. bř. Jan Ježkův
1396, 27. kv. Jan Janův k
1397, 7. dub. Šimon Maříkův
» Jan Mikulášův
» Jan Valentinův
1398, 21. září Havel Havlův
» Václav Janův
» Matouš Petrův
» Václav Janův
1399, 15. bř. Jan Maříkův
1399, 20. září Kliment Vavřincův
1399, 20. pros. Martin Matějův
1401, 24. září Bartol. Petrův
1403, 31. bř. Martin Maříkův
1403, 22. září Vác. Šimonův k
» Klim. Václavův (1404, 15. bř. k)
1403, 22. pros. Vít Františkův
» Petr »
1404, 20. září Martin Sweslai
» Mik. Haškův
1405, 19. září Matěj Janův
1407, 24. září Jakub Martinův
» Jan Václavův (1413, 23. září p, 23. pros. j, 1414. 24. bř. k)
1409, 23. bř. Aug. Petrův p
» Havel Havlův p (21. září k)
1409, 21. pros. Ambrož Vojtěchův k
1411, 19. pros. Matěj Havlův
1412, 19. břez. Jan Štěpánův
1412, 28. kv. Petr Martinův
» Jiří Janův
1414, 22. září Martin Kunšův
» Mik Františkův
Doubravice (Dubrawicz) (buď u Mšena nebo u Hr. Skály).
1397, 7. dub. Jan Haškův
Hlavice (Hlawicz).
1398, 20. září Jan Matějův
Hněvosice (Hnyewossicz, 1399, 1406, Hnyewssicz 1405).
1399, 15. bř. Jan Václavův
1405, 19. pros. Jan Václavův (1406, 27. bř. j)
Hodkovice (Hodcouicz, Hodkowicz 1398, Hodcowicz 1399, 1412).
1395, 27. bř. Jan Bartolomějův
1395, 5. čna Jan Jiříkův
1396, 23. pros. Pavel Petrův
1397, 7. dub. Matěj Haškův
» Havel Vachkův p (22. září j, 1398, 21. září k)
1397, 22. září Vác. Martinův
1398, 21. září Vít Janův
» Pavel Václavův
1399, 20. září Zdeněk Jiříkův p (20. pros. j, 1400, 3. dub. k, přímo do Hodkovic)
1399, 20. pros. Duchek Maříkův
» Petr Svachův
1400, 18. září Jiří Maříkův
» Duchek Vavřincův
1402, 23. září Valent Bohuňkův
1403, 22. » Mařík Šimonův p (22. pros. j)
1403, 22. září Jakub Jiříkův p (22. pros j)
1404, 20. září Václav Janův p (1405, 13. čna j)
1405, 4. dub Martin Štěpánův
» Jan Václavův j
1405, 19. pros. Vít Janův (1406, 27. bř. j, 18. září k)
1407, 12. bř. Jakub Jakubův
» Václav »
» Jakub Martinův
1408, 31. břez. Jan Václavův p

*) V Boleslavsku neznámá; buď zašla, nebo v názvu je omyl.

1408, 9. čna Jan Janův j (22. září k)
1412, 19. bř. Vác. Václavův
» Petr Vachkův p (28) kv. j. 24. září k.
1412, 28. kv. Beneš Václavův
1414, 24. bř. Valent. Bohuňkův p (2. čna j, 22. září k)
1415, 25. kv. Vác. Petrův

Hoštkovice (Hostkouicz, Hostkowicz 1400).
1398, 21. září Bartoloměj Hedkův
1400, 18. » Beneš Štěpánův

Hradčany (Radczano).
1404, 20. září Petr Vavřincův

Hrádek.
1398, 21. září Hron Ctiborův

Hradiště Mnichové (Klášter?) Gredis Monachorum 1396).
1396, 27. kv. Kuneš Václavův
1398, 21. září Jakub Janův
» Vác. Mařikův
1399, 20. pros. (svěcení bylo v samém klášteře biskupem Janem z Majorky) Petr Janův
1400, 18. září Jan Petrův
» Jan Benediktův
1405, 4. dub. Marek Janův p (13. čna j, 19. září k)
1405, 4. dub. Martin Janův j
1405, 13. čna Petr Janův
1405, 19. září Vác. Klimentův
» Mik. Markův

(Dokončení.)

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Šestnáctá řádná valná schůze výroční byla konána dne 29. dubna 1905 v místnosti spolkové řízením starosty Jana Heraina. Předsedající, uvítav přítomné, vyzval zapisovatele, aby přečetl zápis o minulé valné schůzi. Po návrhu p. vrch. oficiala Ant. Labuťky bylo upuštěno od čtení výročních zpráv za r. 1903, všeobecně již známých a otištěných v »Časopise« XII. Výroční zprávy za r. 1904 byly schváleny jednomyslně. Dozorcové spolkoví, pp. Fr. Růzha a Aug. Malec, prohlásili, že spolkové účty i jmění podrobně prozkoumali a shledali vše v úplném pořádku; hlučným potleskem byla pak provázena zmínka jednatelova o veliké přesnosti pokladníkově u věcech spolkových. Památce zesnulých členů byla vzdána čest povstáním. Při volných návrzích přednesl jednatel návrh výboru na změnu stanov. Výbor neměv pohnutek nepoužil svolení předchozích valných schůzí ku změně stanov; ale teď již stanov v zásobě není, i nutno přikročiti k jich vydání. Změny dotýkají se § 1., 6 *a*, 12, 15 *h*, 17, 19, 20, 21. i řádu venkovských odborů. O každé změně bylo hlasováno zvlášť a návrhy výboru přijaty beze změny; jemu ponechána i slohová oprava stanov. Pan vrch. inž. Páv poukázal k neutěšenému hmotnému stavu Společnosti, plynoucímu hlavně z nepořádného placení příspěvků; vysvětlení podali starosta, pokladník i jednatel a výboru odkázáno uvažovati o nápravě. Pan učitel C. Merhout zmínil se o zprávě »Samostatnosti«, týkající se zřícenin Kozího Hrádku u Tábora. Věc obšírně objasnil jednatel, i ujistil, že Městské museum v Táboře s příkladnou péčí dbá, aby zbytky hrádku — do nedávna skorem neznatelné — vybavilo ze ssutin a rumu; o dosavadní práci pěkně hovoří zprávy zmíněného musea a není pochyby, že jeho úsilí podaří se zachovati, co tu zachrániti lze. — Pak přikročeno k volbám; skrutatory byli jmenováni pp. učitelé Cyr. Merhout a Ant. Bartůněk.

Výbor zvolen takto: starostou Jan Herain, měst. stav. archivář a c. k. konservator; náměstkem Václav Brož, vrchní ředitel ústavu chudých a městský radní; pokladníkem Čeněk Kušta, c. k. berní inspektor; prvým jednatelem A B. Černý, druhým Frant. Dvořák, redaktor »Fotografického Obzoru«; knihovníkem Ant. Masák, učitel v Karlíně; správcem sbírek Jos. A. Jíra, c. k. fin. účetní praktikant; zapisovatelem Frant. Zuman, c. k. fin. koncipista; přísedícím výboru Jan Skorkovský, architekt. Náhradníky zvoleni: Ant. Labuťka, vrch. oficial Obch. a živn. komory; Karel C. Neumann, inženýr-chemik; Václ. ryt. Písecký, vrchní komisař c. k. st. drah a Jos. Trmal, velkoobchodník. Za dozorce spolkové byli zvoleni: Jos. K. Khop, sládek; Aug. Malec, úředník a Frant. Růzha, kníž. správce. — Mezi skrutiniem podal starosta zajímavou zprávu o některých soudobých nálezech na Příkopě, u Prašné brány a u Křižovníků v Praze.

Jednatelova zpráva o Společnosti za rok 1904. Zpráva tato není tak potěšitelna, jak bychom si přáli. Sice bylo práce stále dosti, ale většinou jen administrační, méně pro vlastní cíle Společnosti. Neutěšené veřejné poměry přivodily všeobecnou ochablost, která značně poškozuje vážné snahy, i není divu, že důsledky toho jeví se i ve Společnosti.

Věcí administračních jest tu pominuto; z ostatních uvádíme jen podstatnější. Sjezd kutnohorský r. 1898 pověřil Společnost úkolem, aby sebrala a vydala statistiku českých museí a spolků musejních. Práci tuto převzal p. JUDr. K. V. Adámek, avšak přes veškerá důrazná vyzvání do dnes nedošly zprávy z 3 měst; zatím jich nejmenujeme. — Zpráva Nár. listů ze dne 19. dubna 1904 přiměla nás, že hleděli jsme zachrániti nález českých a míšenských grošů ve Zbelitově, ale bez výsledku. Upozornili jsme na to Městské museum v Táboře i Museum král. Českého. Prvnímu nebylo lze na ten čas, aby nález koupilo, druhé žádalo za předložení mincí. Výsledek byl oznámen nálezci. Z Boleslavska byl nám ku koupi nabídnut starobylý(?) kulečník. Společnost ho ovšem koupiti nemohla, ale doporučila Uměl. prům. museu, kteréž slíbilo prohlédnouti kulečník za vhodné příležitosti. Členu, p. univ. prof MUDru Jindř. Matiegkovi, postoupila Společnost pro jeho anthropologickou sbírku při české universitě, staré lebky a kostry z Budče, Levého Hradce a Veleslavína; pan professor slíbil, že nám časem podá posouzení tohoto materialu

Rozličných rad a pokynů dožadovali se někteří členové i nečlenové; bylo všem vyhověno.

Schůzí členských bylo pět a přednášeli v nich: 1. října starosta pan Jan Herain »O bráně Písecké či Bruské na Menším Městě Pražském« (otištěno v »Časopise«, roč. XII.) pak »O vybírání mýta a cla obcí staroměstskou v branách malostranských, i o známce branného« (přítomni 33 členové a 4 hosté), 15. října četl starosta zajímavé dějepisné zprávy z denníku ze XVII stol. (46 členů, 6 hostů), 12. listopadu přednášel člen, p. PhC. Pavel Papáček »Z potulek po Splitu a okolí« (29 členů, 3 hosté), 19. listopadu přednášel člen, p. prof. Zdeněk Wirth »O theorii a praksi při popisu uměleckých památek« (33 členů, 3 hosté), konečně 10. prosince učinil člen, p. JUDr. K. Prokop přednášku »Praha v době předhistorické« (41 členů, 16 hostů).

Patnáctá řádná valná schůze výroční byla konána 16. dub. 1904. Schůzi správního výboru bylo dvé, praesidialní schůze téměř dvakrát týdně. Žel, že nenaskytly se věci tak důležité, aby bylo nutno výborové schůze svolávati častěji.

Poučné výlety byly čtyři: ve dnech 22. a 23. května do Hradce Jindřichova, 5. června na Bezděz, 3. července do Bechyně, 14. a

15. srpna do Písku a na Zvíkov. Naplňuje uspokojením, že jak při schůzích členských, tak i při výletech byla účast značná; ač schůze členské následovaly poměrně krátce za sebou, přece ani v dobách dřívějších nebývala návštěva tak hojná, jako v uplynulém roce. Při výletech ochotu a pozornost projevili nám: P. T. pp. JUDr. Karel Jičínský, ústř. ředitel panství, a Frant. Tischer, hrab. archivář v Hradci Jindř., zapisovatel JUC. Frant. Zuman při výletu na Bezděz; vrch. knížecí správa a člen p. učitel Jos. Šatra v Bechyni; Klub českých turistů v Praze, odbor jeho v Písku; pp. prof. Jos. Soukup v Praze a prof. Jos. Braniš z Č. Budějovic při výletu do Písku a na Zvíkov. Často a s vděčností vzpomínáme obětavosti neunavného p. prof. Braniše, který nedbaje nepohodlí, jako r. 1903. na Zlaté Koruně a v Č Krumlově, tak i loni byl nám nejen ochotným průvodcem v Písku a na Zvíkově, ale připověděl nám svou součinnost i na dobu příští.

Společnost ráda vítajíc významné dny v českém životě, zaslala pozdravný list »Archaeologickému sboru Musea král. Českého« k jeho 50tiletému výročí, »Historickému klubu« k slavnosti 30ti letého trvání, slavnostnímu výboru prvního vědeckého sjezdu českých právníků, pozdravný telegram musejnímu spolku »Včele Čáslavské« k jejímu 40tiletému trvání, musejnímu a liter. spolku »Palackému« ve Slaném k otevření nových místností musejních; blahopřejné listy zaslala členům svým, pp. prof. Dru Luboru Niederlovi k jmenování professorem české university a Dru Vojt. Nováčkovi k povýšení za ředitele král. českého zemského archivu. Slavnostního převezení ostatků Jana Kollára dne 16. dubna súčastnili se za Společnost starosta s členem, p. Jos. Línkem a prvým jednatelem. Nastávala však Společnosti i smutná povinnost, aby sdílela žal nad úmrtím některých členů. Dne 2. ledna 1904 zesnul pilný a osvědčený pracovník Bedřich Bernau, správce cukrovaru v Plaňanech; choti projevena písemně soustrast, památce zvěčnělého pak věnována vzpomínka v »Časopise« XII str. 32. Snažili jsme získati cennou literární pozůstalost zesnulého, ale upustili jsme od svého úmyslu, zvěděvše, že o ni usiluje Museum král. Českého. Ze členů, kteří stáli při Společnosti od jejího začátku, opustil nás býv. jednatel pro Březové Hory, p. Václav Pokorný, c. k. horní rada na Příboramí, jehož choti taktéž vyslovena soustrasť písemně. K těm, kdož naší činnost sledovali se zájmem skutečným, náleželi i pp.: Frant. Hruška, c. k. rada zem. soudu v Rakovníce a Jan Förster, důchodní velkostatku v. v. v Sadské. Mimo jmenované ztratila Společnost i tyto P. T. členy: pí Marii Hamerníkovou, vdovu po professoru, akad. malíře Jana Heřmana v Praze, měst. radního Jos. Hudla v Praze, Jaroslava Kloučka, nakladatele v Praze, MUDra Fel. Koubíka v Dymokurách, Lud. Kremana, měst. zvěrolékaře v Praze, Vojt. Líbala adm. adjunkta cukrovaru v Židovicích, Adolfa Pernekra, inženýra v Praze, Hugona Píšu, majitele dvorů ve Správčicích, Aug. Stockého, měšťana v Blatné, a Karla Zástěru, c. k. podplukovníka a českého spisovatele ve Skutči. Zachovejmež všecky své zesnulé v milé vzpomínce!

Pokud jde o publikce Společnosti dostačí poukázati k tomu, že »Časopisu« roč. XII. nikterak nezůstal za svými předchůdci, i těší se správní výbor z toho, že »Časopis« ještě více zalíbil se členstvu i nečlenům. Vřelý dík náleží redaktoru, p. prof. Dru J. V. Šimákovi, za veškeru péči o zdokonalování »Časopisu«. Upřímné díky buďtež i pp. spolupracovníkům, kteří vzdali se honorářů za články i za illustrace. K prvním náležejí hlavně starosta, p. Jan Herain a p. Dr. Jos. Teige; k druhým vytrvalý jednatel p. Fr. Dvořák, jenž za pouhou náhradu skutečných výloh a cestovného rozhojnil archiv zdařilými fotografiemi památek pražských i venkovských; architekt p. Jan Skorkovský, který obětovně vykonal měření a nákresy architektonické ve Zlaté Koruně a Vyšehořovicích, konečně zapisovatel p. JUC. Frant. Zuman, jenž pořídil novou kresbu na obálku »Časopisu« a výletní pozvánky opatřoval vhodnými illustracemi.

Členů, kteří zaplatili příspěvek, měla Společnost v uplynulém roce celkem 1025; z toho bylo činných 823, přispívajících 175, příznivců 23, zakládající 4.

Valná schůze 16. dubna 1904 usnesla se, aby 1. číslo »Časopisu« bylo zasláno všem členům bez rozdílu, ale další jen těm, kdož zaplatí příspěvek. Na toto opatření bylo členstvo upozorněno oběžníkem, vloženým do 1. čísla, i zprávami v listech denních, jest však litovati, že mnozí z členů nejen nevšimli si oznámení, nýbrž, ač nezaplatili, nelibě nesli, že »Časopisu« nedostávají. Nelze přece žádati, aby kde kdo z členů, jenž příspěvku v čas nezaplatil, byl ještě zvlášť žádán o nepatrný peníz 3 K; zbytečno jest tudíž proto jeviti nedůtklivost. Tím, že jsme liknavým členům »Časopisu« neposílali, jeví se ovšem úbytek v počtu členů, jejž bude nutno vyrovnávati stupňovanou agitací v novém roce. Přes veškeru finanční nesnáz bylo lze udržeti »Časopis« v dosavadním rozsahu jedině tím, že také pro r. 1904 obdržela Společnost zemskou podporu 1000 K. Jest proto milou povinností vysloviti uctivý dík veleslavnému sněmu království Českého, slavnému výboru zemskému, hlavně pak JJ. Jiřímu knížeti z Lobkowicz, nejv. maršálku království Českého, za neutuchající přízeň, kterouž vždy osvědčuje Společnosti. Z příznivců, kteří účelů spolkových stále jsou pamětlivi, vděčně sluší vzpomenouti sl. Občanské záložny v Karlíně (dar 50 K) a okresních zastupitelstev v Českém Brodě, Domažlicích, Hradci Králové, Jilemnici, Kouřími, Novém Městě n. Met., Rokycanech a na Král. Vinohradech. Pro lepší popularisování českých dějin a památek, usnesl se správní výbor o vydávání některých článků z »Časopisu« v samostatných otiscích, jež by levnou cenou svou byly přístupny vrstvám nejširším. Pod titulem »Ze staré Prahy« bylo vydáno dvé publikací. Prvá zabírá stati starostovy: »O Vyšehradě starém i novějším« a »Vykopané zbytky románské kaple sv. Vavřince na Vyšehradě«, v druhé knížce pak jsou obsaženy jeho články »Bronzová fontána v král. zahradě na hradě Pražském« a »Brána Písecká či Bruská na Malé Straně v Praze«. Dnes sice ještě nemožná hovořiti o výsledku prodeje, ale podobá se, že pro úmysly naše není porozumění pravého. S úspěchem potkal se zvláštní otisk pojednání »Poprava na Starom. rynku r. 1621« z díla »Staroměstský rynk v Praze«. Bylo tištěno 600 výtisků, jež rozprodány ve 14 dnech i nebylo lze již vyřizovati dalších objednávek. Správní výbor rozhodl se pořiditi vydání nové o 2000 výt., z něhož zbývá na 900 výtisků; značný počet ovšem připadá tu na výtisky redakční a pod.

Ze spisů, přimykajících se obsahem našim cílům, bylo zakoupeno a členům za cenu sníženou nabídnuto 20 výt. první publikace klubu »Za starou Prahu«, Dra L. Jeřábka »Staré Město Pražské«, a 10 výt. Dra J. V. Šimáka »Příběhů města Turnova nad Jiz., I.« od Městského musea v Turnově; témuž museu děkujeme i za přidané zprávy a publikace dřívější, jichž členové užijí s prospěchem.

Darem velmi cenným obmyslil Společnost dávný spolupracovník a příznivec její, pan c. k. konservator L. Šnajdr v Smiřicích, věnovav jí 153 výt. své knihy »Počátkové předhistor. místopisu země České« i některé zvláštní otisky rozličných prací svých. Za dar cenný i vítaný a Společnosti opětně tím projevenou přízeň budiž p. dárci vřelý dík. O přírůstcích knihovny a sbírek jednají zprávy.

Jako již po řadu let, tak i v roce uplynulém o získání nových členů i vybírání příspěvků svědomitě pečovali pp. Václav Schmidt, adjunkt, a Jan Sokol, účetní cukrovaru ve Zvoleněvsi. Budiž poznamenáno s potěšením, že k této dvojici druží se též pp. Jindřich Tschakert, c. k. fin. rada v Plzni, a Jan Pulz, vrchní revisor buštěhr. dráhy v Praze, kteří pilně usilují o sesílení našich řad.

Redakce Nár. listů, obou Politik, Hlasu národa, Času, Pražských novin, Katolických listů i redakce některých listů krajinských ochotně popřávaly místa našim zprávám.

Srdečný dík budiž všem, kdož byli Společnosti pamětlivi a jí prospěli jakkoliv. Všech pak, kdož nepokládají se za pouhé čtenáře či předplatitele »Časopisu«, prosíme, aby snah Společnosti nezapomínali a hleděli zjednávati jim nových stoupenců.

V Praze, 31. prosince 1904. Jednatel: *A. B. Černý.*

Zpráva správce sbírek za r. 1904. Dočasné sbírky také v uplynulém roce byly rozhojněny nevalně. Darovali P. T. pp.: Karel Hartig, stavitel v Praze: 49 rozličných aktů psaných, 12 tištěných, 1 vysvědčení tovaryšské, 2 plány kreslené a Jüttnerův plán Prahy z r. 1811–1815; Jos. Chudomel, zedník v Hostivaři: Frant. Volk. Reinharda »System der christl. Moral,« díl I.—V. (Vídeň 1802–1816), Vinc. Ed. Milde »Lehrbuch der allgem. Erziehungskunde«, díl I.—II. (Vídeň 1811—1813), Jana Nejedlého »Böhmische Grammatik« (Praha 1804), Schematismus des Königreiches Böhmen auf das Jahr 1829, vydaný Král. českou společností náuk; Fr. Pavlík, hosp. správce v Psářích: železný nůž; Jindř. Waitzmann, knihař a ozdobník v Praze: 120 obrázků s výjevy biblickými a z Kristova utrpení. — Se schválením výboru vybral jsem ze sbírek některé starší tisky a to: »Rozličné kající myšlénky hříchů svých litující duše« (Praha 1721), »Země dobrá to jest země česká« (Hradec Král. 1754), dílo bez titule o 1137 stranách s rejstříkem, mající na konci poznámku »Skonává se život pána Ježíše a Marie Panny, A M D G«, »Umučení pána Ježíše« (Hora Kut.), »Srdečná marianská pobožnost« (Hora Kut. 1811), »Píseň o počátku chrámu v Křemenické Hoře 1832«, světské písně: »Truchlivá píseň pod názvem: hrob v Bosně« (u Spurného v Praze), »Národní pomněnka na posvátné bojiště, již pěje rolník u Hradce Králové« (u Spurného v Praze), pak české národní kroje (kolorované obrázky selských krojů z r. 1836 v okolí Mostu, Žatce, Tábora a Prachatic). Tyto věci jsou určeny Národop. museu českoslov.

Museu král. hl. města Prahy připadne asi českoněmecký tištěný zatykač ze dne 16. ledna 1849 na Dra Karla Tausenaua.

Jako zástupce Společnosti byl jsem povolán k nálezu skrčené kostry blíže akademie umění v Praze na Letné, pak k hromadnému hrobu v Nebušicích, kde bylo několik nepravidelně složených koster; byly pečlivě očištěny, zhotoveny fotografické snímky nálezu a konečně pro naše sbírky zachráněny 2 lidské lebky a kost stehenní, jež z usnesení výborového budou odevzdány p prof. Dru Jindř. Matiegkovi pro jeho anthropologické oddělení při české universitě. Taktéž byl jsem povolán do Veleslavína, kde nad osadou při stavbě silnice bylo uhozeno na pozdní hrob kosterný; zprávu o tom podalo p. starostovi Herainovi c. k. okr. hejtmanství na Smíchově. Byl jsem vyzván i na staveniště p. Blechovo v Praze I. Na příkopě a po žádosti správy stavby čistící stanice kanalisační prohlédl jsem nález skrčené kostry z konce tak zv. doby kamenné; kostra získána našim sbírkám. Pp. úředníky města Bubenče byl mi na posouzení předložen nález kostí diluvialních i pozdějších, střepů a nádob ze II. století po Kr. i pozdních střepů a zlomků kachlových, jež vesměs byly nalezeny při kopání základů pro novou radnici. Obecní úřad v Dejvicích telefonicky pozval mne k nálezu kostí zvířecích za hostincem p. Müllerovým. Jménem výboru srdečně děkuji všem pt. členům, obdarovavším naše sbírky a za veškeru ochotu a laskavost, projevenou při uvedených nálezech, vřele děkuji pp. staviteli Ruprechtovi v Liboci, sl. správě a pp. úředníkům při stavební kanalisační stanici v Bubenči, p. JUC. Lad Tůmovi, měst. tajemníku, a J. Schwarzovi, měst. důchodnímu v Bubenči, p. J. Bejčkovi. tajemníku, a p. Müllerovi, majiteli domu v Dejvicích.

V Praze, 31. prosince 1904. MUC. *Jos. A. Jíra,*
t. č. správce sbírek.

POKLADNÍ

Společnosti přátel staro-

za rok

Příjem.	Účet díla »Staroměstský rynk« K	h	Účet Společnosti K	h	Úhrn K	h
Zůstatek z roku 1903 v hotovosti	65	50	704	28	769	78
Vklad u pošt. spořitelny			100	—	100	—
Odkaz Frant. Sklenáře v Krabčicích			400	—	400	—
Členské příspěvky			4111	54	4111	54
Předplatné	132	—			132	—
Dary	32	—	141	58	173	58
Za prodané publikace			1280	47	1280	47
Zemská podpora			1000	—	1000	—
Za legitimace			8	40	8	40
Úroky			39	99	39	99
	229	50	7786	26	8015	76

V PRAZE, dne 31. prosince 1904.

Čeněk Kušta,
t. č. pokladník.

ZPRÁVA

žitností českých v Praze

1904.

Vydání.	Účet díla »Staroměstský rynk« K	h	Účet Společnosti K	h	Úhrn K	h
Knihtiskárně Aloisa Wiesnera za tisk a papír	392	24	3203	87	3596	11
Za reprodukce »Unii« a za fotografie	97	52	1280	45	1377	97
Za tiskopisy a litografie pozvánek			66	37	66	37
Honorář za články v »Časopise« roč. XII. . .			148	80	148	80
Poštovné, známky novinářské i listovní, výlohy expediční			414	38	414	38
Honorář administrační			720	—	720	—
Nájemné z místnosti K 168·—, ze skříní K 40·—			208	—	208	—
Za knihy a vazby			161	70	161	70
Novoročné, dary a cestovné			36	10	36	10
Manip. poplatek pošt. spořitelny			29	96	29	96
Správní výlohy			58	80	58	80
Rozličná vydání			38	60	38	60
Zůstatky na rok 1905:						
Vklad u pošt. spořitelny			100	—	100	—
Nevyplacený, ale knihovně zajištěný odkaz Fr. Sklenáře v Krabčicích			400	—	400	—
V hotovosti			658	97	658	97
	489	76	7526	—	8015	76

S veškerými doklady podrobně porovnali a zcela správnými shledali:

Jos. K. Khop, Aug. Malec, Frant. Růzha,

dozorcové spolkoví.

Zpráva o knihovně Společnosti za r. 1904. V uplynulém roce bylo podle dřívějšího slibu zavedeno půjčování knih i mimo členské schůze. Dálo se tak od počátku listopadu pravidelně dvakrát měsíčně v sobotu od 11. do 1. hod. Dny půjčovní byly oznamovány v »Nár. Listech«. Většina členstva z Prahy a okolí však asi oznámení tato přehlédla, neboť výsledek půjčování byl neveliký. V měsících letních bude učiněn pokus, zdali přeložením hodiny na dobu večerní (od 6—7) nebylo by snad lépe členstvu vyhověno, aby zvýšil se zájem jeho o knihovnu, v některých partiích značně cennou. — Vzrůst knihovny dál se v minulém roce souměrně. Lví podíl arci připadá tu výměně. Také dary za toto období byly četné a cenné. Pro značné výlohy, které má Společnost s vydáváním svého »Časopisu«, bylo omezeno kupování nových publikací.

Výměnou získáno bylo jako v předešlých letech 25 časopisů a to: 16 českých, 2 polské, 4 chorvatské a 3 německé. Byly to: Časopis Matice moravské, Časopis Matice opavské, Časopis Moravského zem. musea, Časopis Vlast. mus. spolku v Olomouci, Český časopis historický, Časopis i Sborník Museálnej slov. spoločnosti v Turč. sv. Martině, Glasnik zem. musea pro Bosnu a Hercegovinu, Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums v Černovicích, Českoslov. letopisy musejní, Lud, Method, Slanský obzor. Památky archaeologické, Pravěk, Starohrvatská prosvjeta, Sborník České společnosti zeměvědné, Sborník Musejní společnosti ve Val. Meziříčí, Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne, Věstník Král. české společnosti náuk, Věstník Národop musea českoslov., Věstník Poděbradska a přilehlých okresů, Viestnik Hrvatskoga arheol. društva, Vjestnik král. hrv.-slav.-dalmatinskog zem. arkiva a Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift z Vratislavi. — Jako příloha k »Časopisu Matice mor.« došlo Dvořákovo »Jednání sněmů mor. v letech 1792–1835«, výměnou získány práce Al. Procházkovy: »Zprávy o nálezech na Vyškovsku«, »Archaeol. kořist za r. 1904« a »Starobylé náhrobní kameny a desky pamětní na Vyškovsku«.

Darem dostala knihovna: od velesl. zem. výboru král. Českého »Archivu Českého« sv. XXI., od sl. Král. české společnosti náuk 2. část Bidlovy »Jednoty Bratrské v prvním vyhnanství«, od sl. Archaeol. sboru Musea král. Českého Píčovy »Starožitnosti«, od sl. Akademie umiejętności v Krakově »Lud bialoruski« a »Ubiory ludu polskiego«, »Materyaly antropologiczno-archeologiczne«, »Sprawozdania komisyi do badania historyi sztuki w Polsce«, »Zbiór wiadomości do anthropologii kralowej«.

Mimo to darovali P. T.: Pražská měst. pojišťovna v Praze svůj »Jubilejní spis od počátku pojišťovny do vystavění vlastního domu«, Uměl. prům. museum v Praze Chytilovo »Umění v Praze za Rudolfa II.« a »Zprávu« za r. 1903, Měst. prům. museum v Hradci Král. výroční zprávu, mus. spolek »Včela Čáslavská« v Čáslavi »Jubil. sborník na oslavu 40letého trvání spolku«, »Národop. museum českoslov. »Národopisný sborník«, soupisná kommisse kr. hl. m. Prahy své »Zprávy«, Měst. museum v Táboře »Zprávu o činnosti za r. 1903«, kuratorium. Prům. musea pro vých. Čechy v Chrudimi velmi cenné »Památky východočeské« sv. I., Musejní spolek v Pardubicích 1 spis, Národopisný odbor hosp. prům. výstavy ve Vyškově 1 spis. Ze členů a příznivců pamatovali na knihovnu P. T. pp.: M. Abštorfský, kníž. lesní v Řezně (rodokmen Abštorfských z Vojenic), Klim. Čermák, ředitel měšť. školy v Čáslavi (1 spis), Václ. Diviš Čistecký ze Šerlinku, přednosta dráhy v Pardubicích (1), JUDr. Lub. Jeřábek, člen sboru ob. starších kr. hl. m. Prahy (1), Franěk Páris, adv. úředník v Praze (2 ročníky Časopisu Musea král. Českého a 5 rozličných sešitů), Lud. Šnajdr, c. k. konservator ve Smiřicích n. L. (1), JU. & PhDr. Jos. Teige, adjunk měst. archivu v Praze (1), J. V. Želízko, assistent c. k. říšského geol. ústavu ve Vídni (2).

Všem uvedeným sl. korporacím i ostatním dárcům buďtež jménem výboru díky nejsrdečnější. — Nově jest tedy knihovna rozhojněna o 23 spisy s 57 svazky a má proti loňským 565 spisům o 1087 svazcích teď 588 spisů o 1144 svazcích. Členům byly půjčeny 22 svazky.

V Praze, dne 31. prosince 1904.

Ant. Masák,
t. č. knihovník.

Tab. I POLOHOPISNÝ PLÁN BRAN VYŠEHRADSKÝCH.

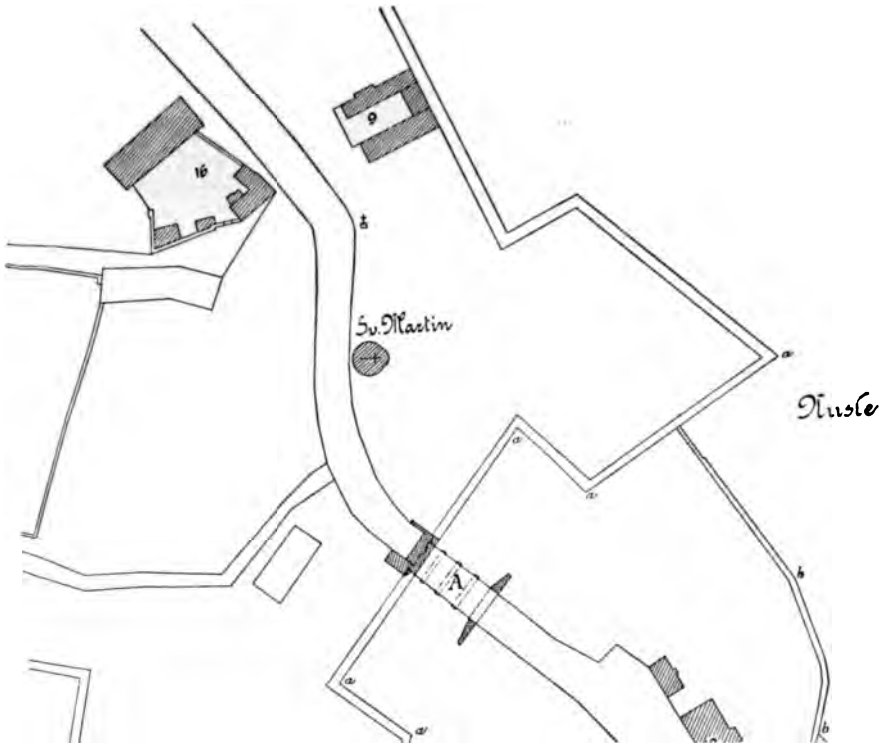

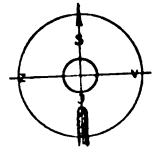

Praha v době předhistorické.

Přednáška Dra *Karla Prokopa* v členské schůzi Společnosti, dne 10. prosince 1904.

(Pokračování.)

Přistupuji nyní ku jádru své přednášky. Nejprve zmíním se o jednotlivých význačnějších nálezech, učiněných buď v Praze samé, neb v nejbližším jejím okolí a to v pořadí, jak jednotlivé kultury za sebou následovaly, a na konec podám celkový obraz praehistorie pražské. Nehodlám však vypočítávati a popisovati zevrubně veškeré nálezy, které se vyskytly na území pražském, neboť mnohé nálezy, zejména starší, jsou v různých časopisech popsány spůsobem tak nedostatečným, že nikterak nelze souditi z nich na kulturu, do které náležejí.

Kultura starší kamenná.

Doba palaeolithická zanechala také v okolí pražském význačnějších stop. V cihelně na Generálce[1]) nalezl Dr. Woldřich r. 1895. v hlíně cihlářské kulturní vrstvu téměř půl metru silnou, ve které se vyskytly zřejmé stopy ohnišť, kosti zvířecí najmě mamuta a nosorožce, pak soba, koně, tura, a hrubší a jemnější nástroje pazourkové. Možno-li z těchto nálezů souditi, že na Generálce byla stanice člověka diluvialního, nelze totéž s bezpečností říci o stanici na Panenské u býv. Strahovské brány a o nalezišti v cihelně Julisce v Podbabě. Na Panenské[2]) nalezen byl rozštípnutý hnát koně diluvialního, prý za tím účelem, aby z něho mohl býti vybrán morek. V Podbabě[3]) pak nalezena byla v hlíně diluvialní lebka a nedaleko ní kosti mamuta. Tato lebka má silně vyvinuté valy oční, a pokládá se za současnou s mamutem. Předhistorická sbírka p. MUC. Jíry v Podbabě chová z cihelny Julisky několik

[1]) Píč, Starožitnosti země české: I. díl, 1. sv., str. 61.
[2]) Tamtéž, str. 59.
[3]) Tamtéž, str. 58.

pazourků a kosti, na nichž lze viděti činnost lidskou. Dr. Woldřich zjistil sídliště člověka diluvialního též v cihelně v Liboci. Jiných nálezů z nejstarší doby kamenné v okolí pražském nebylo dosud učiněno.

Kultura mladší kamenná.

Nepoměrně četněji vyskytuje se v okolí pražském kultura neolithická. Jedno z nejpozoruhodnějších nalezišť z neolithické doby nalézá se v Podbabě.[4]) Toto naleziště rozkládá se na hranicích obce bubenečské a dejvické a to na severozápad od nádraží bubenečského mezi Vltavou a vojenským cvičištěm.

Již při stavbě vléčné dráhy z nádraží bubenečského do sladovny Reiserovy rozkopány byly kulturní jámy, ve kterých vyskytly se dosti četně střepy nádob, zdobených volutami, zátkovitými pupíky a ornamentem vpíchaným.

Výkopem, který na účet Společnosti naší podnikl r. 1897. a 1898. p. MUC. Jíra u továrny Mauthnerovy mezi dráhou a ramenem Vltavy, zejména pak v pískovně Reiserově (mezi silnicí a vléčnou dráhou), zjištěno tu bylo nade vši pochybnosť sídliště neolithické. Sídliště toto nalézá se v hloubce 1—2 *m* a pozůstává jednak z vrstvy kulturní, jednak z jam kulturních z této vrstvy zasahujících do hloubky. Střepy a nádoby tuto získané patří do starší doby neolithické: jsou totiž skoro výhradně zdobeny volutami; střepy s ornamentem vpíchaným nalezeny jen ojediněle. Též kamenné nástroje, zlomky mlatů a kladiv, úštipky pazourku odpovídají svou jednoduchostí té době. Naproti tomu v cihelně Mailbeckově (na západní straně silnice) nalezáme sídliště z mladší fase doby neolithické. V této cihelně přicházejí dělníci při kopání hlíny cihlářské na jámy, které tmavou svojí barvou liší se nápadně od diluvialní žlutky. Tyto jámy jsou mísovité, 1—2—3 *m* široké, 1—2 *m* hluboké, naplněné černou hlínou promísenou popelem, a nalézají se v nich četné odpadky domácnosti neolithické: zvířecí kosti, střepy nádob, kusy nástrojů kamenných, zbytky dřevěného uhlí. Nádoby a střepy odtud pocházející jsou tvaru kulovitého, částečně i hruškovitého a ozdobeny ponejvíce ornamentem vpíchaným.

Před časem zjistil p. MUC. Jíra, že nádoby a části nádob, vyskytující se na sousedním poli před sladovnou Reiserovou, jsou zvláštním spůsobem malovány.

S těmito sídlišti souvisí naleziště u továrny Hoyermannovy a za hřbitovem bubenečským. Jámy tuto p. MUC. Jírou prokopané obsahovaly hojnosť střepů, zdobených vpíchaným ornamentem a mladším volutovým. U továrny Hoyermannovy vyskytla se mezi jamami neolithickými též kostra slabě skrčená, bez kamenného obložení s mísou a malou nádobkou, která měla ornament vpíchaný

---

[4]) Památky archeologické XIV. 532, XV. 359; Časopis Spol. přátel starožit. českých. IV. 33, tamtéž VI. 46; Píč, Výzkum středočeský 44, 45; Píč Starož. země čes. I. sv. 1. (Tab. LI. vyjím. 5 a 8); Výkopy MUC. Jíry.

z nejmladší doby neolithické. Stejně pamětihodna jest jáma odkrytá p. Jírou těsně za hřbitovní zdí na poli u »modré růže«, v níž nalézala se skrčená kostra dítěte se střepem vpíchaným. To byly by asi nejstarší, známé hroby neolithické. — Pěkné sídliště neolithické zjištěno bylo v cihelně Vokovické.[5]) Kulturní jámy v této cihelně poskytly hojně předmětů neolithických. Nádoby, z nichž ovšem zůstaly ponejvíce jen střepy, měly většinou tvar polokoulí a namnoze ozdobeny byly volutami zvláštních tvarů ku př. v podobě velkého »A« neb ležatého »S«, jak ukazuje sbírka p. MUC. Jíry. Jsou však odtud známy také střepy z nádob hruškovitých, zdobené ornamentem vpíchaným, ku př. ve sbírce Mikšově.

Též na starém hradišti šáreckém[6]) na Džbáně u vchodu do Divoké Šárky jest nejspodnější vrstva neolithická. Na protější skále t. zv. Šestákově[7]) byly nalezeny nádoby s ornamentem volutovým, vpíchaným a nádoby malované.

Avšak nejen na západ, nýbrž též na východ od sídliště podbabského bydlili neolithikové. Ve Stromovce[8]) při stavbě koňské dráhy zjistil Lüssner mezi četnými jinými střepy, tehdy nalezenými, střep se dvěma vyčnívajícími pupíky a zdobený čarami vpíchanými, v tupém úhlu lomenými. Střep ten náleží asi již do nejmladšího období neolithického. — Důležitější než toto, jsou sídliště na pravém břehu vltavském v Libni[9]) a Kobylisích.[10]) Konservator p. Šnajdr sděluje ve svých »Materialiích«, že v písečníku za synagogou objevují se nástroje pazourkové, kamenné a koštěné a střepy se vpíchanou ozdobou.

Podobné střepy a nádoby, pocházející z nedaleké Balabenky, uloženy jsou v městském museu pražském.

Libeňské sídliště neolithické bylo asi rozsáhlé, podobně jako podbabské, a jest pravdě podobno, že leckterý ten »hrob«, o němž mluví nadšený pro archeologii kněz Petera Rohoznický, byl jamou neolithickou.

Další sídliště neolithická nalézají se na jihovýchod a jihozápad od Prahy. — Pod Bohdalcem v zahradě Volákově ve Vršovicích[11]) zjištěny byly jámy se střepy asi z nejmladší doby neolithické.

Též na druhé straně Bohdalce, v Michli[12]) v pískovně, nyní již zasypané, nalezl prý Dr. Kohout, tamní lékař, střep s volutou.

---

[5]) Pam. arch. VI. 156, XII. 113; Mitt. der Centr. Com. XIV. str. 166; Zápisy Mikšovy.

[6]) Píč, Star. země čes., I. sv. 1., str. 217, (Tab. XL. 1, 4 a XLI. 13, XLII. 21).

[7]) Výkopy MUC. Jíry a vlastní

[8]) Mitt. Cent. Com. XIV. str. 55, 56.

[9]) Šnajdr, Materialy 59; Pam. arch. X. 386, 587, 590; Městské museum pražské; Zápisy Mikšovy.

[10]) Sbírka MUC. Jíry.

[11]) Píč, Starož. země čes., I. sv. 1. 219; Pam. arch. XVI 758.

[12]) Pam. arch. XVI. 755.

Pochybný jest nález střepů s ozdobou vpíchanou ve společenské zahradě v Krči.[13]) — Naproti tomu zcela nepochybně sídlili neolithikové podél potoka motolského, neboť nalezeny byly neolithické jámy sídelní v Košířích[14]) pod Kotlářkou v cihelně p. Plavého. Střepy s ornamentem vpíchaným a části nádob hruškovitých odtud pocházející, vyloženy jsou v městském museu pražském.

Kultura doby přechodní.

Kultura tato jest zastoupena v Praze samé a kol Prahy v míře neobyčejné. V přední řadě jsou to hradiště doby přechodní: Šárka, Levý Hradec se Řivnáčem a ostroh Na Zámkách u Bohnic, z nichž, jakožto středisek obchodu, kultura přechodní rozšířila se po okolí pražském.

Nejdůležitější pro nás jest památné hradiště Šárecké.[15]) Hradiště toto nalézá se v Divoké Šárce. Vstup do Divoké Šárky na cestě z Liboce tvoří, jak známo, skalnatá úžlabina Džbán, protékaná potokem šáreckým. Po pravé straně Džbánu jest kopec zvaný Hradiště, Na hradišti neb Na hradišťatech. Rovinný vrchol tohoto kopce, mající více než 25 jiter (as 15 *ha*) rozlohy, sestává ze tří oddílů: t. zv. Kozákovy skály, čtyrhranného to pole právě nad Džbánem měřícího as 5 jiter (as 3 *ha*), z úžlabiny Vanžov zvané, poněkud níže položené a na severu dvěma skalisky ohraničené a t. zv. pole Šestákova, které se táhne na severovýchod od Kozákovy skály nad údolím Šáreckým. Kozákova skála a Vanžov byly dle popisu konservatora Fr. Beneše a dle záznamů starého Mikše (bývalého směnárníka na Uhelném trhu v Praze) se tří stran, totiž jižní, východní a severní, ohrazeny valem. Val tento sestával z kamenů opukových, sem asi od Bílé Hory přinesených a nastavěných beze vší malty v zeď asi 2 sáhy (= 3·8 *m*) vysokou a 1 sáh (1·9 *m*) širokou. Toho času byl hlinou obsypán a na mnoze již rozmetán. Nezdá se však býti pravděpodobno, že by tento val pocházel již z doby přechodní. — Skála Kozákova byla již od let třicátých minulého století navštěvována P. Krolmusem,[16]) který tu starožitnosti vyhrabával. Avšak teprve v létech šedesátých stala se proslulou množstvím starožitností tu objevených. Když totiž majitel tohoto pole, statkář Fr. Kubr z Liboce, počal důkladněji pole toto obdělávati, vykopáno tu bylo převeliké množství kostí zvířecích, jež dělníci tu pracující výhodně zpeněžili, prodávajíce je do blízké továrny na spodium v Ruzýni. Při tomto kopání byl zároveň odkryt značný počet předhistorických předmětů, jež jednak sám statkář Kubr sbíral a odevzdával do musea, jednak od dělníků kupoval směnárník Mikš a majitel

---

[13]) Pam. arch. IX. 475.
[14]) Pam. arch. XIV. 472; Mitt. anthr. Ges. Wien, XXI. 29 násl.
[15]) Pam. arch. VII. 165 a násl.; Zápisy Mikšovy; Píč, Starož. země čes. I. sv. 1. Tab. XL. až XLIII.
[16]) Pam. arch. II. 43, 282

cukrovaru ruzýňského, pán ze Strasernů. Jak Mikš ve svých zápiskách vypravuje, byla vrstva kulturní na Kozákově skále se nalézající místy až dva sáhy silna. Ve hloubce pak asi jednoho sáhu nalezena byla na různých místech ohniště, sestavená z plochých kamenů. Počet objevených tu předmětů počítá Mikš na 4000 a kostí vyhrabaných na 100 centů. Valná část předmětů těch dostala se do zemského musea, avšak i různé soukromé sbírky [17]) chovají množství starožitností odtud pocházejících. Též výkopy na poli Šestákově poskytly hojnosť předhistorických předmětů. — Již mohutná vrstva kulturní na hradišti šáreckém poukazuje na to, že starožitnosti zde nalezené patří různým kulturám.

Stala se již dříve zmínka o tom, že nejspodnější vrstva jest neolithická, obsahujíc střepy zdobené volutami staršími i mladšími a ornamentem vpíchaným. Též zjištěny tu byly kamenné nástroje tvaru člunkovitého.

Valnou část předmětů objevených na šáreckém hradišti nutno však klásti do doby přechodní. Nesčetné kamenné nástroje tvarů jednodušších i složitějších, hotové i nedohotovené, různé výrobky z kostí a parohů, mlecí a třecí kameny, kusy tuhy a červené hrudky, sloužící asi ku barvení nádob, nasvědčují, že hradiště toto bylo nejen sídlištěm v době přechodní, nýbrž i místem obchodním a výrobním. Zvláště pak zdejší keramika jest toho klassickým dokladem, jak obchodem působily u nás různé kulturní vlivy zemí sousedních. Nalezené tu džbány s měsíčkovitými uchy a nádoby na nožkách dopraveny byly na hradiště toto kupci z krajin jižních přicházejícími; ze severu a západu přinášeli sem obchodníci nádoby tvarů a ozdob nordických (nádoby barvy červené, forem láhvovitých zdobené ornamentem z čárek hluboce vrytých a mající namnoze pod hrdlem malá, ale široká úška), dále nádoby oblasti šňůrové a keramiku kultury dolmenové. Napodobováním pak vzorů importovaných vznikly četné tvary smíšené. Vedlo by nás však příliš daleko, kdybychom probírali všechny tvary nádob a nástrojů z hradiště pocházejících — Zbývá než poznamenati, že též na skále, jež tvoří druhou, jihozápadní stranu Džbánu a která sluje Šestákova skála, nalézalo se sídliště, s hradištěm asi těsně související. Tytéž starožitné předměty, které se nalézají na hradišti samém, vyskytují se i zde Vytknouti sluší, že zjištěny tu byly též malované střepy neolithické, a že vyskytují se tu mušle (škeble) provrtané, nosené v době přechodní jako ozdoba, které dle tvrzení Mikšova na hradišti nepřicházejí.

Důležito jest hradiště na Levém Hradci. [18]) Kořisť, kterou tu Společnost naše získala výkopem svého času podniknutým, spadá částí do doby přechodní. Jsou to zejmena střepy a nádoby typu t. zv. levohradeckého, totiž střepy a nádoby ozdo-

---

[17]) Mikšova, MUC. Jíry v Podbabě, F. Pancnera ve Střešovicích, K. Ševčíka, holiče v Tejnce a j.

[18]) Pam. arch. XIV. str. 473, 579 nn.; Píč, Starož. země čes. I. sv. 1. (Tab. XLIII.)

bené ornamentem lineárním (přímočárným), tvořícím trojúhelníky a pásma vyplněná příčnými rýhami, po případě tečkami s bílou výplní.

S hradištěm levohradeckým těsně souviselo hradiště na Řivnáči,[19]) jakási strážnice v poloze velmi výhodné, ale místně velmi omezená. Na Řivnáči, jejž překopal MUDr. Ryzner, nalezeno bylo v jamách nepříliš hlubokých, ale širokých hojně starožitností z doby přechodní. Vykopány tu byly střepy s uchy měsíčkovitými, různé jiné střepy a nádoby přechodního rázu, na nichž pozorovati jest působení cizích kultur. Tyto různé vlivy kulturní jsou nejlépe charakterisovány džbánem tu nalezeným, majícím měsíčkovité ucho a pod hrdlem ornament šňůrový. Na Řivnáči můžeme velmi dobře sledovati, jak kultura neolithická podléhajíc cizím vlivům, obchodem sem přineseným, měnila se v přechodní a jak zase přechodní kultura přecházela v únětickou.

Připojíme-li k těmto hradištím ještě naleziště na Zámkách[20]) naproti Roztokům, máme stanovena střediska obchodní, z nichž rozšířila se kultura přechodní po okolí pražském.

Sídliště a pohřebiště, na kterých byla zjištěna tato kultura, jsou zejmena tato:

Z Liboce[21]) znám jest hrob z doby přechodní, v němž nalézal se zvoncovitý pohár, postavený u hlavy kostry, a dvě pazourkové šipky a j. Rovněž z Liboce, z cihelny u nádraží, chová sbírka MUC. Jíry nápodobený pohár zvoncovitý. V kulturních jamách v cihelně vokovické[22]) nalezeny byly mimo jiné, střepy s měsíčkovitými uchy. Též střepy zvoncovitého poháru se zde vyskytly a nalézají se ve sbírce Mikšově. — Na hřebeně návrší mezi Šárkou a Dejvicemi, na t. zv. Pušrajbce vykopána byla v pískovně pěkná amforovitá nádoba, již ve své sbírce chová MUC. Jíra. — Při stavbě vojenských pekáren v Dejvicích rovněž byly objeveny starožitné předměty, které, pokud mi známo, sluší zařaditi rovněž do doby přechodní. — Velmi rozsáhlé sídliště a pohřebiště z doby přechodní zjištěno bylo na území podbabsko-bubenečském.[23]) Dr. Píč popisuje předhistorické nálezy z cihelny Mailbeckovy, zmiňuje se o devíti nádobách s měsíčkovitými uchy. V téže cihelně probádal MUC. Jíra v sousedství jam neolithických a přechodních hromadný hrob, ve kterém vedle sebe ležely dvě skrčené kostry a kol nich nalézalo se několik koster

---

[19]) Pam. arch. XII. str. 209, 241, 299, 303; Mitth. anthrop. Ges. Wien XIV. 205; Píč, tamtéž. (Tab. XLIV. až XLVI.)

[20]) Pam. arch. XI. 334, Osborne, Isis 1879, 1. 2.; Verh. Berl. anthr. G. 1883, 285.

[21]) Pam. arch. XVII. 664; Píč, Star. země čes. I. sv. 1. str. 85. (Tab. I. 1—5.)

[22]) Pam. arch. XII. 113; Píč, Starož. země čes. I. 1. str. 218 219; Mitt. Cent.-Com. XIV. 166; Výkopy MUC. Jíry; Zápisy Mikšovy.

[23]) Pam. arch. XIV. 532, XV. 395; Čas. Spol. přát. star. čes. IV. 33, VI 46; Píč, Výzkum středočeský 44, 45; Píč, Star. země čes. I. sv. 1. Tab. LI. 5. a 8.; Výkopy MUC. Jíry; Zápisy Mikšovy.

osob, pochovaných v sedě. V tomto hrobě byly nádoby rázu přechodního. — V pískovně Reiserově objeven byl při výzkumu, podniknutém naší Společností, velmi význačný žárový hrob z doby přechodní. Sestával z nádobky na duté nožce se spálenými lidskými kůstkami, vedle níž nalézala se jedna nádobka bez ozdoby a dvě nádobky džbánkovité s ornamentem lineárním s bílou výplní. Hrob téhož uspořádání a obsahu nalezl o několik let později rovněž v pískovně Reiserově p. MUC. Jíra. Hroby tyto, tak ojedinělé v naší praehistorii, můžeme přisouditi cizincům, kteří na cestě za obchodem nalezli zde smrt a pochováni byli dle vlastních svých obyčejů. — Obsáhlé pohřebiště odkryto bylo p. MUC. Jírou při rozšiřování továrny Mauthnerovy v Bubenči ve směru k Císařskému mlýnu. Při odkopávání hlíny byly tu odkryty hroby z mladší doby přechodní s kostrami v poloze více méně pravidelně skrčené. Kostrám těm přidány byly nádoby džbánovité, některé velmi pěkně ornamentované. — Sídelní jámy z doby přechodní zjištěny byly též v pískovně jižně od hřbitova bubenečského. — Nádoby rázu přechodního vykopány byly dále na poli velkostatku bubenečského při stavbě vodovodu obce bubenečské a při hloubení základů pro nové villy za panskou sýpkou u nádraží. — Z jam přechodních u továrny Hoyermanovy má konservator Rob. z Weinzierlů zvoncovitý pohár. —

Z nálezů učiněných v Král. Oboře[24]) sluší zmíniti se zejmena o následujícím. Při rozšiřování remisy elektrické dráhy prokopány byly před třemi lety hroby se skrčenci, v nichž nalezeny byly nádoby vykazující již pěkné přechody do kultury únětické. — Několik nádob přechodních, které získal MUC. Jíra pro své sbírky, objeveno bylo v plynárně v Holešovicích. — Městské museum pražské chová z Holešovic také přechodní keramiku. — Na Letné[25]) zachránil stavitel Schlaffer na svém staveništi poblíž elektrické dráhy přechodní nádobku, mající pod okrajem vedle sebe dvě úška kulatá a dále hrneček se širokým uchem. Obě tyto nádobky jsou v zemském museu. — Rovněž na Letné, někde u vodárny, vykopán byl zvoncovitý pohár. — Další dva poháry zvoncovité nalezeny byly na svahu letenském v továrně Umrathově; majitelem jich jest p. MUC. Jíra. — Letošního roku (1904.) v červnu při odkopávání hlíny před uměleckou akademií objevila se kostra skrčence, ležícího hlavou k západu, na pravé straně s rukama nataženýma.[26]) Z polohy této soudím, že jedná se o pohřeb z doby přechodní.

Rozsáhlé osadě z doby přechodní, která rozprostírala se na levém břehu vltavském od Holešovic až do Podbaby, odpovídala veliká osada libeňská na pravém břehu. Litovati sluší, že sídliště a pohřebiště libeňské, na němž se vystřídaly všechny předhistorické

---

[24]) Mitt. Cent.-Com. 1901. Notiz 131.
[25]) Píč, Starož. země české I. 1. sv. str. 206. (Tab. XXXIV 4.)
[26]) Čas. »Politik«, dne 2. června 1904.

kultury, soustavně v míře tak nepatrné byly probádány. Podle různých popisů nálezů zde učiněných, lze, pokud se týče doby přechodní, zjistiti následující:

Z Balabenky[27]) znám jest pěkný, zvoncovitý pohár s úškem; tento pohár vystaven jest s různými střepy přechodními v městském museu pražském. — Sbírka Mikšova chová z Balabenky velice význačný, napodobený zvoncovitý pohár tmavé barvy, který místo obvyklými pásy ozdoben jest několika dvojnásobnými řadami vpíchaných teček. — Na poli sv. Ludmily, jež od Balabenky táhlo se ke dvoru Kotlasce, odkryty byly různé kostrové hroby; podle popisu archeologického sběratele, faráře Petery[28]) a záznamů Mikšových dá se souditi, že nejeden z nich byl z doby přechodní. — Když r. 1889 odkopávána byla výšina zvaná Libušin vrch, též Libušák, nalezeny tu byly, jak o tom píše konservator Jelínek,[29]) mimo jiné tři hroby a v každém dvě nádoby prý s kalcinovanými kostmi lidskými. Nádoby tyto, uložené v městském museu, nutno zařaditi do doby přechodní; mezi nimi vyniká zvláště asi 20 *cm* vysoká amfora. — Konservator Šnajdr má z Libně nádoby s ornamentem šňůrovým a ve sbírce Mikšově nalézá se nádobka válcovitá s kulovitým dnem (t. zv. závěsná).

Nedaleko osady libeňské byla v době přechodní v místech nynějších Kobylis[30]) rovněž osada. Naleziště kobyliské poskytlo různé nádoby a střepy přechodní, zejmena pak střepy a nádoby náležející do okruhu keramiky šňůrové. Na mnoze získal je pro svou sbírku p. MUC. Jíra. V zemském museu nalézá se z cihelny kobyliské nádobka pohárovitá na nožce, čtyrykrátnásob rozeklané s pupíčky na okraji; dále několik nádobek hrnéčkovitých.

Další nálezy z okolí pražského, patřící ke kultuře přechodní, jsou: Při stavbě elektrické dráhy z Vinohrad do Žižkova kol hřbitovů olšanských[31]) objeveny jámy s keramikou přechodní, velmi degenerovanou. V zemském museu jest odtud menší nádoba, upomínající co do tvaru na poháry se šňůrovou ozdobou. — V městském museu pražském uloženy jsou střepy z přechodní doby z V. hřbitova olšanského. — Ve Vršovicích,[32]) ve zmíněné již zahradě Volákově, nalézaly se asi rovněž střepy přechodní. Také sbírka Mikšova chová z Vršovic keramiku přechodní. — Na Bohdalci byl podle svědectví této sbírky vykopán neuměle pracovaný džbánek, žlutavé barvy, v němž zjištěny stopy bílé hmoty. Tamtéž nalezena část měsíčkovitého ucha. — Sídliště toto souviselo asi s osadou za Bohdalcem, jejíž stopy byly objeveny v pískovnách michelských.[33]) V pískovně nyní již zasypané,

[27]) Mitt. anthr. Wien XXI (XI. neue F.) str. 7—9; Píč, Starož. země čes. I. 1 sv. 209.

[28]) Pam. arch. X. 386, 587 a násl.

[29]) Mitt. anthr. Wien XI. (neue F.) 1. a 2.

[30]) Píč, Star. země čes. I. sv. 1. str. 208. (Tab. XXXVIII. 16—21.)

[31]) Tamtéž, str. 211 a 218, (Tab. I. 6—9.)

[32]) Pam. arch. XVI. str. 758.

[33]) Píč. Star. země čes. I. sv. 1. str. 210; Pam. arch. XVI. str. 755 a n.

která byla vedle silnice vedoucí ku Záběhlicím, přicházely jámy s inventářem doby přechodní. Z druhé pískovny u cesty do Chodova měl obchodník se starožitnostmi F. Chaura červeně hlazenou mísu se širokým, vykrájeným okrajem a malý pohárek se šňůrovou ozdobou na hrdle.

Při stavbě trestnice na Pankráci [34]) bylo objeveno r. 1884. pěkné sídliště a pohřebiště, jež zařaditi dlužno do nejmladšího období kultury přechodní Odtud pocházející nádoby špinavě žlutavé barvy, mající podobu velikých koflíků, tvaru téměř únětického, dále větší a menší džbánky a různé střepy jsou vystaveny v městském museu pražském. — Na svahu pankráckém nedaleko Michle odkryty byly při stavbě jednoho domu hroby, nejspíše také z mladší doby přechodní. —

Na Smíchově [35]) byla vykopána při stavbě domu č. 30. nedaleko hostince »na Knížecí«, kostra, která měla u hlavy neobyčejně veliký a pěkný pohár zvoncovitý. — Podle zápisů Mikšových zdá se téměř nepochybno, že také při stavbě nádraží smíchovského prokopány byly jámy s keramikou přechodní. — Na sídlišti košířském, [36]) ve zmíněné již cihelně pod dvorem Kotlářkou, zjistil konservator B. Jelínek řadu žárových hrobů s nádobami přechodními; pamětihodný jest hrob, v němž postaveny byly na zemi dvě mísy, mezi nimi dva džbánky a přes ně položena špička jeleního parohu. — Též na Zlíchově, jako tomu nasvědčuje sbírka Mikšova, byla zjištěna kultura přechodní. — Konečně sluší se zmíniti o tom, že člen městské rady pražské p. Václ. Brož nalezl při bourání hradeb strahovských mezi jinými i střepy přechodní.

Zdali také v samotné Praze, nehledíc ke zmíněným nalezištím v Holešovicích, na Letné a v Libni, byla sídla onoho lidu, který žil v kultuře přechodní, jest již těžko dnes zjistiti. Zdá se, že podobné sídliště bylo na Poříči [37]); snad také na Petříně v t. zv. Ráji [38]) a v okolí Spálené ulice. [39])

Kultura únětická.

Z dosud pověděného jest patrno, že přechodní kultura byla neobyčejně rozšířena na území pražském. Podobného rozšíření nedoznala však kultura únětická, která přec se vyvinula z kultury přechodní. Jest sice také v okolí pražském zastoupena, ale to jsou jen pouhé stopy. Dá se ku př. zjistiti, že na hradišti šáreckém [40]) a na Řivnáči [41]) kultura přechodní vyspěla v kulturu únětickou;

[34]) Mitt. anthr. Wien XXI. str. 16.
[35]) Pam. arch. IX. 480; Mitt. anthr. Wien XI. (neue F.) 28.
[36]) Mitt. anthr. Wien 29 a násl.
[37]) Sbírka MUC Jíry.
[38]) Mitt. anthr. Wien XXI str. 26.
[39]) Sbírka MUC. Jíry.
[40]) Pam. arch. VII str. 165 a násl.
[41]) Píč, Starož. země čes. I. 1. sv. Tab. XLV. 1—4, 6, 11.

nasvědčují tomu zejmena nálezy únětických bronzů. — Bronzový náramek únětického rázu má p MUC. Jíra z cihelny v Tejnce (na cestě do Hvězdy). — Střepy únětické nalézají se na hřbitově bubenečském.[42]) — Pěkný koflíček únětický z Podbaby jest v městském museu pražském. — Rovněž v cihelně kobyliské byla zjištěna únětická kultura. (Odtud dostala se pěkná nádobka únětická až do školní sbírky v Sobotce.) — Připomeneme-li pak sobě, že v továrně Mauthnerově v Bubenči, hlavně však v Král. Oboře a na Pankráci byla pohřebiště z nejmladšího období kultury přechodní, současného již s kulturou únětickou, vyčerpali jsme asi naleziště této kultury. (Dokončení.)

O zpěvníku Matěje Homolky z Jeníkova u Hlinska, psaném v XVIII. věku.

Napsal Dr. *K. V. Adámek.*

(Dokončení.)

51. Pámbůh mnoho darů má,
komu ráčí, tomu dá,
na koho se rozhněvá,
tomu žádnej dar nedá.
(54)

52. Pívali naši,
pime my taky,
vostali sou dlužni,
vostanem taky. 1778 (58)

53. Počkej, holka černovoká,
což ty budeš plakat,
až já budu voblíkati
ten vojanckej kabát,
až bude po svarbě
za tejden,
ty budeš plakat
každej den.
Počkej, holka černovoká,
což ty budeš plakat.
Neboj se mne,
poď dál ke mne,
dyť sem celej bílej,
[:mám klobouček lemovanej,
jen se na mně dívej.:]
(49) 1782, 9 března

54. Pod dolinou,
nad dolinou
sou tam cikáni,
seděl cikán u cikánky
dále cikáňata,
cikáňata, cikáni. (10)
Pod dolinou,
nad dolinou
sou tam (cikáni).
Cikán vaří kance,
dál tě cikáňata
(cikáni) (21)
Pode mlejnem,
nade mlejnem
sou tam cikáni
— — — — — (76)

55. Pod tou naší cestou
konopě tam rostou
a sou pěkný, zelený,
mezi nima roste
černovoký děvče,
až vyroste, bude mý.
Ach, dybych já věděl,
někdo mně pověděl,
že má milá umřela,
já bych jí dal zvonit,

[42]) Sbírka MUC. Jíry.

na valthorny troubit,
až by celá zem zněla.
Mládenečku mladý,
poslechni mý rady,
abys ty se neženil,
voženíš se jednou,
tvářičky ti zblednou,
krása se ti promění.
Radějí mně lidi,
co se mně nelíbí,
abych já si vdovu vzal,
mně se to tak líbí,
jako dyž mně ptáci
proso voklubají
[:a já samou slámu žal.:]

(56) 1782 5. března

56. Porád piješ,
nic neděláš,
bude z tebe
zlej hospodář. (67)

57. Pověz mně, Andulko
má milá,
jak se komůrka
votvírá.
Zaklepej, můj milej,
na dveře,
sama se komůrka
vodevře.
Bodejš tě, má milá,
hrom zabil,
co sem se za tebou
nachodil,
nachodil za tebou,
jako roční tele
za krávou,
za tebou,
jako roční tele
za krávou.[17]) (13)
Toho sem se, má panenko,
nenadál,
[:aby von tě někdo jinej
miloval.:]

(58) 1783

58. Prala plínky
u studýnky,
plakala.
Ach, kýž sem tě byla
raděj neznala,
neznala,
ach, kýž sem tě byla
raděj neznala.
Proč pak si tak,
má panenko,
stěžuješ,
dyž již vidíš,
že má bejti nemůžeš,
nemůžeš,
dyž již vidíš,
že má bejti
nemůžeš.
Proč pak bych já[18])
tvoje bejti
nemohla,
ty mládenec
a já panna
svobodná,
ty mládenec
a já panna
svobodná.
V noci nespím,
na tě myslím,
dítě mé,
trápí se
srce mé
pro tebe, pro tebe,
trápí se srce mé
pro tebe.
Proč se trápíš,
srce mé,
jen pověz,
zdališ sobě
spomoci nemůžeš,
zdališ sobě spomoci
nemůžeš.
Mohla bych si
s pomoci,
že nechci,
budu hledat

[17]) Patrně Homolka připsal na str. 13. k této písničce, již mu snad někdo jiný zapsal: »1783. To je pírem psaný vod Tlustýho. Já mám svou panenku.«
[18]) Na str. 44 jsou verše 18 až 26 této písně.

pomoci
dnem, nocí,
budu hledat
pomoci
dnem, nocí. (11) 1783.

Prala plínky
u studýnky,
plakala.
Ach, kýž sem tě byla
raděj neznala,
neznala,
ach, kýž sem tě byla
raděj neznala.
Proč pak si tak,
má panenko,
stěžuješ,
dyž již vidíš,
že má bejti nemůžeš,
nemůžeš,
dyž již vidíš,
že má bejti
nemůžeš.
V noci nespím,
na tě myslím,
dítě mé,
trápí se srce mé
pro tebe,
pro tebe,
trápí se srce mé
pro tebe,
proč se trápí
srce mé,
jen pověz,
zdališ sobě
spomoci nemůžeš.
Mohla bych si spomoci,
já nechci,
budu hledat spomožení
moje pomoci,
budu hledat spomožení
dnem, nocí,
dnem, nocí. (43)

59. Proč pak tě, synečku,
pod tu vartu dali,
to proto, má milá,
že sme spolu (stáli). (68)

60. Sama, sama sis koníčka,
sama jsi sedlala,
abys mne poznala,
mezi lejtharama.
Sedlala, sedlala
zelenou dykytou,
abys mne poznala
až pomašírujem.
Sedlala, sedlala
abys mne poznala
až budem před [bitvou].
(16, 17)

61. Spadla mně šavlička
z vranýho koníčka,
poď mně ji milá podat,
já musím mašírovat.
(Šavličku) podala,
žalostně plakala,
dybych já,
dybych s váma jela,
má milá ještě máš
poprodej kde co máš,
poprodej kde co máš. (26)

62. Spomeneš má milá,[19])
na tu lásku věrnou,
až ty budeš starší,
budeš ji mít věrnou,
spomeň, holka, spomeň
na tu lásku věrnou,
až já budu ležet
pod tou zemí černou,
spomeneš má milá
na tu lásku věrnou,
až já budu ležet
pod tou zemí černou.
(50) 1782, 5 března.

63. Starají se lidi
vo moji chudobu,

[19]) Na str. 36 jsou verše 9 až 12, verše 11 a 12 se opakujou.

šak mně čerta dají,
a čerta mně dají,
až já votad pudu.
(75) 1782

64. Stojí holka
pod naším vokynkem,
čeká synka
se zlatým prstýnkem.
Ach, synku, synku,
synku můj,
dej ty mně
prstýnek tvůj. (46)

65. Stojí hruška v širým poli vysoká
[:pod ní jedna byla růže rozkvětlá:]
natrhej ty, má panenko, ty růže,
nastrkej je Honzičkovi do lůže. (44)

66. Strouhej, holka,[20])
strouhej perník,
až nastrouháš
plnej rendlík.
Hej, rycou, rycou, rycou
za tou naší stodolicou.
Andulica povídala,
že by ráda milovala,
že by ráda podvovčáka,
že je dobrá syrovátka,
že s vovčáky ráda (hlídá)
a syrečky ráda jídá,
hej, rycou, rycou, rycou
za tou naší Andulicou.
(22)

67. Škoda nastokrát,
dyž sem plela hrách,
škoda toho milování,
že ho nejní do svitání,
škoda nastokrát.
Dyž ty pudeš k nám,
nechodívej sám,
vem si sebou kamaráda
přes ty naše vinohrada,
přes zelenej háj, háj,
přes zelenej háj.
V zeleným háji
na tě čekají,
zabijou tě, můj holečku,
zabijou tě pro Ančičku,
tam tě nechají
v zeleným háji. (70) 1782

68. Švarní chlapci
ti na vojnu museli,
švarní chlapci
ti na vojně sou.
[:Ty kluci šmatchaví,
chromí a nezdraví,:]
ti doma vostali,
ti doma sou,
[co pak voni tady
dělat budou.:] (62)

69. Táta tidli máma tidli,[21])
děti taky tidli, tidli,
tu mně bolí,
tu mně píchá,
tu mně něco
ujímá,
pošlete mně
pro ferčala
ať se na mně
podívá. (67)

Máma tidli, táta tidli
děti taky tidly, tidly.
Janek šil, Tomeš šil,
jen sem já ještě nešil,
hej vy Janku
drbal cikán cikánku,
vod večera do rána
drbal cikán cikána.
(70) 1782

---

[20]) Na str. 46 (1782) jsou 4 až 9 verše, v 6. verši však »vona dycky povídala«; verše 10 až 12 jsou porušeny.
[21]) Verše 3 až 10 jsou na str. 60.

70. Tatíčku starý náš,
šedivou hlavu máš,
tuť bylo dobře s námi,
pokuds byl mezi námi. (26)

71. Teče voda proti vodě,
posekali mne husarové,
teče vodička s kopce dolů,
šel bych žalovat, nemám komu
[:šel bych žalovat svej panence:]
vona mně prála, že mne nechce. (54)

72. Ty seš Polák,[22])
já sem Polka,
nešlapej mně
do záhonka,
dybys ty byl
jako jiný,
dala bych ti
cibuliny,
a dyš nejseš
jako jiný,
nedám já ti
cibuliny. — — — (21) 1783

73. U těch Ďáblic na tom mostě
počítali páni vovce,
jedna se jim nedostala,
která napřed chodívala,
já ti vovce všechny prodám,
a peníze za ně skovám,
za peníze koupím lípu
a dám udělat kolíbku
a kolíbku dám svej milý
cos dostala, kolíbej v ní,
dostala sem pacholečka,
černovokého chlapečka,
[:cos dostala, musíš míti,
a já musím vocad jíti.:] (77)

74. Voženil se Vávra
— — — — — —
vlasy se mu skosmatily,
máma se mu smála. (66)

75. Zavolala cera šentířova,
zavolala kaprala:
Kaprale, di
na naši komůrku,
já tam k tobě
pudu na chvílku.
— — — — — —
Já tam pudu
číhat budu
vod večera do rána. (14) 1783

76. Zhyneš, Ančičko,[23])
zhyneš maně
[:jako lísteček
na jasaně:]

---

[22]) Na str. 23 jsou verše 5 až 10, pak jsou:

»nedostaneš cibuliny [na] brambory.
Náš pastucha hodně troubí,
uhoď mu hrom do tej trouby,
a pastejřka hodně bere . .«

Další verš jest porušen. Na str. 68 jsou verše 5 až 10, pak jsou: »nedostaneš cibuliny na brambory«.

[23]) Na str. 47 jest táž píseň, začíná: »Zhyneš, má milá.«

[:Lísteček zvadne,
dolů spadne:]
tak ti, má milá,
krása zvadne:] (54)

77. Ženo má, ženo má,
ženo má maličká,
já tebe raděj mám
než husar koníčka.
(68) 1782, 25 prosince

Zlomky různých písní[24]) jsou čitelny tyto:

78. Až já se vožením[25])
budu rád. (51)

79. Dala mu másla
na plecháč. (49)

80. Dejte mně, maminko
kravenku
a vy, tatínku, koně,
já sobě namluvím
panenku,
vy vostanete doma,
uvážu (koníčka)... (20) 1783

81. Dybych byl nedostal,
byl bych živ nevostal,
traditata ta ta
tradi da di da da
[:tradi da dy da:] da
tradradadyja
dra ta ta ta. (64)

82. Dycky chodil[26])
dycky líbal,
dycky něco
připovídal
a teď mne nechal
na zimu... (57)

83. Dyž sem šel do Brodu
potkal jsem Barboru... (65)

84. Ještě ty koníčky malý sou,
kerý mně k mý milý ponesou.
(19)

85. Má milá se podkasala.
(26)

86. Nebožtík dědeček[27])
bívával babičku..
(64) 1783

87. Nedávej má milá
leckomu hubičky. (20) 1783

88. Nepudu já do Dědový
— — — — — (78)

89. Nešť je stará
nebo mladá.. (59)

90. Panimámo roztomilá,
kde pak vaše cera...
(45, 55) 1784

91. Pro Boha já, synáčku,
tě prosím.. (17)

92. Seděl s ňou
pod višňou. (15)

93. Sedělatě pod vokýnkem,
my sme tam šli. (60)

94. Šak jest von mně
pan pulkrabí dovolil,
abych já si panskou
děvku (vy)volil. (47) 1782

95. Šla má milá krávy dojit.
(60) 1778

96. Velká zima[28]) je ti,
dej ty sobě zatopiti
březovejma polínkama. (10)

---

[24]) Uzávorkovaná čísla za jednotlivými písněmi značí stránku zápisků Homolkových.

[25]) Nad veršem: »Až já se vožením« jest věta: »To při svarbě se zpívá. 1782«.

[26]) Na str. 47 jsou opsány (r. 1767) tyto verše. Též na str. 61 jest úryvek této písně.

[27]) Připsáno: štajryš.

[28]) Na str. 40 jest táž píseň, začíná však: »Ale, holka, zima je ti.«

Do svého zpěvníku Homolka si zaznamenal také několik satyrických skládání o různých řemeslech, zvláště o ševcích. K písni »o ševci prašivci« si 20. září 1778 připsal: »Mates Homolka z Jeníkova, to sem já neskládal, tak se můžu nebát«.

Na str. 67. píše:

97. Ach, proč pak se divějí,
jak se kalci živějí,
vod večera do rána
strkaj hubu do žbána.

98. Vy kováři, (nic ne)dbáte,
jen dyž máte muziku,
ukradnete kus železa,
naděláte řebíků. (50) 1781

99. Dyž sem byl za mynáře,
brával sem vrchovatou,
vrchovatou, vrchovatou,
a teď sem za šentíře,
[nedolívám, nedolívám,
nedolívám za to.:] (51) 1782

100. Jednou já, jednou ty,
jednou švec naproti,
a ten švec naproti
je šelma jako ty. (65)

101. Co se smutný naděláme,
ševcům peněz nadáváme.
Mam střevíce vod jednoho ševce,
již se mně rosejpají,
jak to marně dělají.
Jirka Sokolů je lhářem,
tím ševcovským partykářem. (4)

102. Píseň o ševci prašivci. Roku 1778 dne 20. Septembru.

1. Poslechněte, lidé milý,
co vám povím tuto chvíli.
Já vám píseň povím,
neb se dávno strojím
na tu ohavnou rotu
ze ševcovského plotu.

2. Lucipera, žida, ševce,
nešť si chválí, kdo chce, jak chce.
Vypsat možná nejni,
proklaté stvoření
byli, sou, budou,
posavad až na věky.

3. Žid ten každýho vošidí,
a švec je zas hroznej podvodník,
kůže s teletiny,
na svini štětiny
šklube trhá jako pták,
to je smradlavej prták.

4 Luciper a švec podvodný,
žid pak každého vošidí,
švec obuvi šije,
bez přestání bije,
o ti smolný ševcovský,
to je celý trest boský (= božský).

5. Švec na světě jest smolníkem,
a v pekle je kominíkem.
Čert mu za to nosí,
von se s tím honosí,
že deputat dostává
vod pekelnýho drába.

6. O tom všichni dobře vědí,
že jak ty Petrovský hledí,
vlasy pod čepicí,
jak kat pod šibenicí,
punčochy má shrnutý
a střevíce vyzutý.

7. Zlobiví sou, jak zlá saně,
neradil bych žádný ženě,
by od něj bita byla,
s potěhama chtěla,
při skrovnosti ale
pláče do sytosti máme.

8. Když jsou ševci v společnosti,
tu má ďábel svady dosti,
neb se dycky perou,
jak kanci vožerou,
opilí jak prasata,
to je chasa vlasatá.

9. Obyčejně je jmeno švec
smolník, satan a prašivec
všem tvorům protivný,
vždycky nepříjemný,
všechno před ním utíká,
proto se Satan steká.

10. Dyž ptáci ševce vidějí,
hnedky svým zpěvem mlčejí,
vrána na něj kváká,
polituje straka,
havran mu sed na záda,
že mu hlavu vošklubá.

11. Dyž tancuje, tu je smíchu,
až každýho píchne v břichu,
chromý nohy v těle,
sem tam s níma mele,
smolný tak se dá vidět,
moh by se za to stydět.

12. Dáte mně to všichni k víře,
že je švec divoký zvíře,
smolný jak tykrové,
bublavý jak lvové,
bublavý jak medvědi,
o tom všem dobře vědí.

13. Umazaný sou jak peklo,
bodejž se jim ho brzy steklo,
mají to hrozný střevo
a zuřivý plemeno
a k tomu ďábelský věk,
nejni žádnej nad ně rek.

14. Naposledy, ševci milý,
co vám povím tuto chvíli,
všichni ste proklati,
zuřiví jako kati,
s vámi bejvá častý boj,
potěh máte za svůj zbroj.

15. S tím tuto píseň zavírám,
na ševci p . . . . votvírám,
bodejž byste šili,
lidi nešidili
a buď nad nima pánem
luciper v pekle. Amen.

»Mates Homolka z Jeníkova, to sem já neskládal, tak se můžu nebát.« (6—8)

Zajímavou satyrou poddanských poměrů[29]) jest skládání:

[29]) J. V. Jaroš v svém článku »Samoukové české poezije« (Obrazy života 1859. str. 153) otiskl vyňatek z této satyry (To jsou páni nad pánami) a míní, že ji sepsal samouk Jan Vostřebal (* 1803 v Pardubicích, † 1844), obchodník sukny, v jehož papírech ji nalezl. Toto mínění opětuje Jaroš (Alfred Waldau) v svém spisu »Böhmische Naturdichter« (Prag 1860) str. 67, kdež podává překlad tohoto vyňatku. Mínění Jarošovo není správné, nemohl přece býti Jan Vostřebal autorem práce, kterouž již 20 let před jeho narozením si zapsal (1783) Matyáš Homolka do svého zpěvníku. Patrně si ji Vostřebal jen do svých zápisků zapsal. Kdo sepsal satyru tuto, není určitě známo, jisto jen, že skladatelem nebyl Jan Vostřebal. — Při této příležitosti doplňuji k své zprávě o jiné lidové památce o poddanských poměrech (o zpěvohře

103. Co sou páni, to sou páni
nad panckejma statkami,
nad rybníky, nad lesami
i taky nad dvorami.
Pan vrchní je ten největší,
teď tyto časy nynější
je největší partikář,
ten proklatej parokář.
S kanceláře
na rychtáře
dal připravit řetězy,
praví: »Zavěšte mu pouta,
nejde-li sem s penězi.«
Tu si na rychtáře houkne,
jak dyž hrom do hrnce bouchne.
Rychtář se strachy potí,
teče mu skrz kalhoty.
Rychtář domů rychle přišel,
dá vobeslat sousedy,
aby nesli kontribuci,
a to příští neděli:
»A vy, páni končelové,
spolu také sousedové,
přísně vám přikazuji
a pod trestem slibuji,
byste hleděl jeden každý
kontribuci vobstarat.«
»Ach, my ubozí žebráci,
z čeho pak ji máme dát,
zrna hrachu, žita nejni
a pšenice, jak by smet,
ach my, ubozí žebráci,

---

z XVIII. věku o selské rebelii), otištěné v Českém lidu X.), že její hudební část (správce a konšel: bass, rychtář: tenor, Harapát a Vodvárka: alt) jest též zajímavá, posléze byla provozována r. 1868. hudební jednotou »Cecilií« v Ústí nad Orlicí. V původním starém textu, p. ředitelem Janem Kunstovným mi laskavě vypůjčeném, jsou některé stopy dialektu z okolí Litomyšle [tísmeny místo písmeny (Český lid, str. 230, ř. 7 shora), tíseň místo píseň, slyšal místo slyšel (231, ř. 2 zdola), teknej místo pěknej (str. 260, ř. 19 shora), tísnička místo písnička (str. 258, ř. 4 zdola), viďal (= viděl), pojídali (= povídali) (str. 230, ř. 7 shora), zbrojej místo zbrojí (od: zbroj) str. 232, ř. 17 shora)]. V částech hry, kdež osoby chvíli nezpívají (na př., když dráb chytá odbojného souseda (str. 233, ř. 2 zdola), na konci proměny (str. 234), po řeči konšela v proměně II. jednání (viz též str. 259, ř. 1 zdola, ř. 7 shora a j.) jest poznamenáno: »žena mluví«; řečí těch jsem se nedopátral. V mém otisku čti: str. 230, ř. 8 zdola: kde pak ste vy se tu vzal?; str. 230, ř. 3 zdola: na zdejší vrchnostenský kancelář, str. 231, ř. 19 shora: podle písma řídit, str. 233, ř. 16 zdola: Počkej, já ti ho dám, ale na p . . . ., aby se ti nesmazal, str. 257, ř. 10 shora: příkrostí (místo: přísností), str. 261, ř. 23 shora: rychtář hned do obce dostane, str. 355, ř. 11 zdola: neměli ste žádný zkrácení, str. 233, ř. 36 shora: Jen, abychom vám nebyli ještě tuze brzo přišli.

musíme snad pryč utéct.
Rychtář: »Mlčte, já vám
tu radu dám,
jenom mějte strpení,
kontribuční je dobrej pán,
počká vám ještě nyní,
jenom každej něco dejte,
kachnu anebo kuře,
já mu to tam sám donesu,
doufám, že bude dobře.«
»Urozený, vzácný pane,
jenom nestarají se,
přines sem jim pár kapounů,
dal sem je tam kuchařce.
Dá-li Pámbu za tejden,
budu tady s vovčím sejrem,
budeli-li se líbiti,
chci jim ho darovati.«
Tu zlost urozenýho pána
hnedky ukrotila se,
kterou měl proti rychtáři,
praví na něj hned zase:
»Již vy tenkrát děte domů,
vodpustím vám vaši vinu.«
Paní křičí: »Za tejden
ať ste tady s tím sejrem.«
»Vašnost urozená paní,
jenom nestarají se,
jenom voni zas u pána
za mne přimlouvají se,
by byl ke mně dycky dobrý,
se mnou věrně nakládal,
ještě jim dám kapouna,
mám ho v posadě doma.«
Již sem z jednejch rukou vyšel,
křičí na mne pulkrabí:
»Huncvute, proč tak dlouho nejdeš,
naučím tě po druhý,
což nevíš, že je sobota,
že se řídívá robota,
starej rest hned zaplatit,
bys tu měl hned kabát slíct.«
(Dyž) vidím, co je platno,
polez z kapsy, pytlíku,
a sázej za rest peníze,
by nedělal povyku.
Bože, zbav mne jenom Hesla,
bych nepřišel dnes na vosla.

Pospíchám si ze zámku,
bych nedostal památku.
Šafář se s ženou radí,
že již mu čas dopadá,
že snad ze dvora pryč musí,
nebo mnoho restu má.
»Ženo, dej sem slýšku másla
a hodnej žbán smetany,
já to dám panu vrchnímu,
šak von bude zas dobrý.«
Sentíř nese husu v mošně,
dohonil se s mynářem.
Mynář, ten nese ťopana,
praví: »Kam pak se ženem?
Já du k panu důchodnímu,
sem mu dlužen za pivo.«
Mynář praví s ťopanem,
»já sem dlužen za nájem.«
A dyž sou již k zámku přišli,
ťopan si hlavu zvihá,
šentířovi husa v mošně
křičí hejha, hejha, ha.
Pan důchodní vykukuje,
co si to tam prozpěvuje,
vidí šentíře s mynářem.
»Tuť budu zas obdařen.
Poďte sem dál vode dveří,
i vy, pane šentíři,
sázejte za rest peníze,
i vy, pane mynáři.
Písaři, dát sem rejstříky,
podívám se na dlužníky,
co jim suma vynese.«
Tu sou voba s tím mynářem,
peníze jim sázejí,
pan důchodní s svým písařem
jen se na ně dívají,
velký-li prej mají měšce,
by nenesli domů těžce,
praví: »Dejte sem honem
a děte s pánem bohem.«
Tu sou voba zaplatili,
douce ze zámku volali:
»Kýž tu chce do vás uhodit 90 hromů,
do těch sakramenckých pánů.
Bože, dopusť na ně ránu,
ať sou v pekle na věky
ti páni parokatí.« (31—36, 73) 1783

Na str. 29 Homolka si roku 1783 poznamenal:

104. »Ach, nešťastná nouze,
již je toho mnoho
a (skoro) na dlouze,
z kterého mám konce
nejdřívejc začíti,
na tu bídu, nouzi
hrozně zlořečiti.«

Na str. 57 (roku 1778) dokládá:

105. »Svoboda je zlatá,
ale poddanost proklatá.«

Osada sv. Petra v Rybářích na Menším Městě Pražs a její nejbližší okolí.

Dějiny její vypravuje dr. *Jos. Teige.*

(Pokračování.)

II.

Druhou část Jezovitské zahrady, při vodě, v druhé polovici 16. st Jan Šlovský ze Šlovic. Starší dějiny v tomto století na ten čas jsou mi neznámy. Slovského sy Jiří a Kryštof prodali »domy a zahradu při nich pod Bru u samé Vltavy až k šlachtatě královské« Vratisl Tovačovskému z Pernštejna na Litomyšli, nejv. kancléři král. ského (D. Z. V. 20 f. P. 3). Na to čteme v kvaternu č. 24 f. D »1588 v pátek po památce Božího Vstoupení Jaroslav Vchy ze Vchynic a na Krakovci, místokomorník král. Českého s mundem Lopatským, komornikem při deskách zemských, odl dědictví Jana z Pernštejna a na Plumlově i na místě Maxmil bratra jeho let nemajícího, totižto domy a zahrady při nich pod hradem Pražským jinak pod Bruskou u samé řeky V až k samé šlachtatě řečené královské.. Marii Pernštejnské rigové z Laru a na Litomyšli, jakožto mající sobě právc Osvalda z Šenfeldu... postoupené, jakož též postoupení v ternu rudém l. 1586 D. 7 to v sobě šíře obsahuje a zav I. 1591 v sobotu po Všech Svatých táž Marie z Laru v práva svého s týmž odhadem náležitého postoupila jest... movi z Rožmberka. V pátek po sv. Lampertu 1592 Petr z Rožmberka a Polexina Rožmberská z Pernštejna, po někdy lěmovi z R. vdova, vyznali u desk jakož jest tyž Vilém z P ji manželce své dal v jednom stu kopach gr. č. domy a zah pod Bruskou, že jsou se o ně porovnali (D. Z. V. 26 f. H. 18.)

se to zase dostalo v držení Marie z Laru, která r. 1600 darovala to kolleji Jezovitské u sv. Klimenta (D. Z. V., 129 G. 26).

Z doby panování těchto otců mohu uvésti pouze zápis o výchozu, konaném v červenci r. 1613, zapsaný v knize úřadu šestipanského č. 475 fol. 17: vejchoz k zahradě jich pánův Jesuitův za přívoz proti Prelatu vykonali a co sobě za nedorozumění býti pokládají, vyrozuměli. Předně, kdež jsou nás též páni patres k zahradě blíže kostela sv. Petra v Rybářích k té straně pod Letné uvedli, ukázavše do několika sáhů v jednom místě zdi zbořené a zříceninu její do zahrady na vodry i jiné kmenoví vinné na velikou škodu padlou a dále ještě veliký díl též zdi k zboření a pádu nakloněné, oznámili že příčinou hnoje panu Skalskému náležitého a tu při té zdi složeného ta škoda ... se stala ... Dále take stížnost páni Patres do pánův úředníkův mostských, jakoby oni nějaké vrby málo vejše od též zdi zbořené, jdouc nad mostkem dřevěným přes potok z Brusky běžící položeným k straně druhé, kdež větší díl Gecovského domu, z kteréhož plat nájemní do úřadu mostského se uvozuje, vystavěného, spatřín, posekati a gruntův jich ujímati se měli, položili.

Na druhé straně brány Bruské byla, jak jsme uvedli, vinice Šipařka, pak přes cestu vinice sv. Václavská na Opyši. O ní uvedl jsem zprávy v článku psaném pro Ruthovu Kroniku Prahy sv. III., str. 1181. Tehda uvedl jsem mezi vlastníky vinice dva Bartoloměje Netolické a sice jednoho stavu světského a druhého kněze. O skutečné identitě jich osob svědčí tento zápis v ruk. č. 2013 f. 39, což nyní dodávám: Poctivý kněz Bartoloměj Netolický, někdy radní osoba Menšího Města Pr., předstoupiv před úřad purkmistrský, ukázal jest mocnej list od ... Ferdinanda ... krále Českého ... kteréhožto listu datum na Hradě Pražském v pondělí po Nanebevzetí P. M. léta 1562 ... že podle takového listu vinici svou ve tři strychy na Opši vrchu řečeném, jdouce k hradu Pražskému od přívozu pod branou dolejší ležící ... postoupil ... Jiříkovi Andělskému, mečíři v Nožířské ulici, Lidmile, manželce jeho, přátelům svým. Stalo se v outerej po neděli Oculi l. 1569.

Zprávy, které vydal Tomek ve svých Základech starého místopisu Prahy od. IV., str. 130, o Opyši, valně doplňuje zápis z r. 1511 mnou uveřejněný v Ruthově Kronice Prahy na uvedeném místě. Tam se též mluví o listu Karla IV. na tuto vinici, o kterém Tomek neví. Jest však zachován v listu Ferdinanda I. Bartoloměji Netolickému svědčícím v rukopise »Majestátové« r. 1543—1550 f. 241 v archivu c. k. místodržitelství pro království České. Zní:

My Ferdinand etc. oznamujem tímto listem všem, že jest nám od poctivého Bartoloměje Netolického, měštěnína Menšího M. Pražského, věrného našeho milého, ukázán majestát slavné paměti císaře Karla, předka našeho, krále českého, kterýmž vysazuje vinici, na vrchu řečeném Opiš pod hradem Pražským na vejchod slunce ležící, pod pergkrecht, a prosil jest nás, poněvadž jest on tu vinici s tím majestátem a s dobrými vólemi koupil, abychom jemu takového majestátu milostivě potvrditi ráčili; jehožto žádost a prosbu slušnú znamenavše, k tomu jsme milostivě povoliti ráčili, a svědčí týž majestát slovo

od slova takto: Karolus quartus, diuina fauente clementia Romanorum imperator semper augustus et Bohemiae rex, notum facimus tenore praesentium uniuersis, quod cum Paulus, custos domus laterum sub castro Pragensi, fidelis nobis dilectus, vineam quandam in monte Opisch prope castrum Pragense in loco et fundo nostro sibi donatis et concessis de munificentia et liberalitate nostra solita instaurauerit, nos, qui augmentum culturae vinearum regni Bohemiae cordialiter affectamus, dicto Paulo et haeredibus suis, vineae praefatae possessoribus, in perpetuum vineam eandem cum uniuersis et singulis suis muris, limitibus et circumferentiis damus, conferimus et donamus habendam, tenendam et possidendam sub eisdem iuribus, libertatibus et graciis, quibus ceterae vineae regni Bohemiae solent gaudere ac frui ita tamen, [quod] montanum vulgariter pergkrecht nuncupatum uel pecunias consuetas de vinea eadem, ut consuetum fuerit, soluant et quod vinea huiusmodi semper maneat absque castri nostri Pragensi praeiuditio siue damno, praesentium sub imperialis nostrae maiestatis sigillo testimonio literarum. Datum Pragae anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo quinto, indictione XIII., XXVI. die mensis Junii, regnorum nostrorum anno vigesimo nono, imperii uero vigesimo primo. A protož s dobrým rozmyslem, naším jistým vědomím, mocí královskú v Čechách a s raddú věrných našich milých svrchu psaného majestátu ve všech artikulích, punktích, klausulích a jeho znění potvrzovati, obnovovati a na svrchu psaného Bartoloměje Netolického i na jeho dědice a budúcí převozo ati ráčíme, chtíce tomu, aby on, jeho dědicové a budúcí při té vinici podle znění téhož majestátu beze vší naší, dědicův a budúcích našich králův českých i jiných všech lidí překážky zůstaveni, jmíni a držáni byli, ji prodali, dali, směnili a s ní jako s svú vlastní učinili, však pergkrechtu našemu, kterýž se z ní spravedlivě dává, bez ublížení. A kdož by tento list jměl neb jmíti bude s častopsaného Bart. Netolického, jeho dědicův a budúcích neb jednoho z nich dobrú volí a svobodnú, chceme aby tomu každému příslušela táž moc i též plné právo všech věcí v něm položených a zapsaných, jako jim samým. Tomu na svědomí pečet naši královskú k listu tomuto přivěsiti jsme rozkázali. Dán na hradě našem Pražském v neděli po sv. Michalu arch. l. 1547.

Tomek uvádí ve svém, výše uvedeném díle, na str. 65 některé zprávy o lázni při řece. Vzácným doplňkem k nim jest následující česká listina z r. 1400. Zní:

Já Diviš z Talmberka, miesto burgrabie hradu Pražského, tiemto listem, ktož čísti, viděti nebo slyšieti budú, vyznávámy, že smy učinili smlúvu konečnú mezi Václavem lazebníkem z Piesku pod hradem Pražským, z jedné strany a mezi Ankú, ženú jiho z druhé strany o ten jich statek, který sta spolu jměla, láznu a jiný svrchný nábytek, takú měrú, že když Václav svrchupsaný a paní Anka dříve řečená jsú knězem officiálem z manželstva rozvedeni pravým súdem, po tom rozvedení ta jistá paní Anka o ten statek, což sta spolu jměla, a ten Václav přišli jsú na ubrmany mocně pod padesáti kopami grošóv základu ztracenie; Václav na Valentína lazebníka z Starého Města, a na Václava Nárožníka z Malé Strany a Anka na Kašpara Starostu a na Rojíka od svatého Jiřie a nadto na mě obě straně přišly jakožto na ubrmana najvyššieho pod tiem základem. Tu já s dřéve řečenými ubrmany slyševše jich pře z obú stranú, tak sme mezi nimi vypověděli, aby Václav zapsal sie přiede pány na rothúzie Starého Města, přiede pány na rothúzie Nového Města, přiede pány na rothuzie Malé Strany jiej paní Anně i té lázni budúcím hospodářóm pod najvyššiem právem, že sie přiznává, že k té lázni nižádného práva nejjmá aniž móž nařiekati jí paní Anny i jejie budúcie té lázni námiestky nižádným právem svěcským ani duchovním. Jestliže by co činiti měl s služebníky kterýmižkolivěk té lázni beze všeho hindrovánie jich a súdu jiného oč kolivěk, to jmá vznésti na purkrabí hradu Pražského, kterýž by kolivěk v tu chvíli byl, a ten purkrabie jmá jemu Václavovi k těm služebníkóm té lázni učiniti pravdy dosti, tudiež i od té panie Anny, jakž sie nad přied piše. Viece sme vypověděli, že paní Anna má dáti z toho statku, té lázni i z toho svrchnieho zbožie jemu Václavovi najprvé, aby pod svým

svědomím a svú vierú všecko rúcho chodicie, jiné všeckno, což k němu Václavovi přislušie, buďto břitvy, meči i jiná zbrojie, ježto k muži přislušie, do vánoc jemu Václavovi vydala dvě kopě grošóv, na Sviečky sedm kop, ten pondělí po Veličie noci sedm kop, na svatého Jakuba Velikeo(!) ten den paní Anna jemu Václavovi jmá dáti a pod dřevným základem dobře zaručiti, na němito zaručení on Václav měl by dosti, a ta paní Anna, když sie to všeckno stane, zapsánie a přiznánie i těch peněz zaručenie, jmá té lázni i jejie budúcí viec v pokoji býti. A na svědectvie této smlúvy svú sem pečet k tomuto listu vezpod přidávil, jenž dán jest léta božieho tisíc a čtuřistého tu neděli po svaté Barbořie.

Zapsána jest tato listina v rukopise arch. městského č. 2100 f. 26.

Roku 1405 (5. ledna) prodala tato Anna stálý plat roční tří kop gr. na této lázni, která tehda náležela Mikulášovi Šlakenwertovi, klášteru sv. Tomáše. Zde v klášteře v známém kodexu fol. 57 zapsána o tom listina.*) Zajímavé jest, že v ní přisuzuje se jurisdikce v těchto místech orgánům hradským; neboť případnou exekuci při neplacení prováděti měl zřízenec purkrabí hradu Pražského. Plat šesti kop vymínila si Anna lazebnice, když prodávala Mikuláši Šlakenvertovi lázeň. Tři kopy prodavši viděla se nucenou, patrně pro velké své dluhy, již po třinácti dnech i zbylých druhých tří kop plat prodati témuž klášteru. Listina o tom zapsána jest i ve zmíněném kodexu sv. Tomášském f. 58 i v rukopise Libri erectionum XIII., fol. 128.**) (Pokračování.)

---

*) Zní ve výtahu: Notum sit universis, quod ego Anka de Praga meo et successorum meorum nomine tres sexag. gr. pr. census annui, quas in et super balneo et ipsius area Nikolai dicti Slakenwert, sito in Arena, habui . . vendidi . . priori, fratribus et ipsorum conventui monasterii s. Thome . . in Minori Civ. Prag. pro triginta sexag. gr. michi plene persolutis. — In quorum testimonium et robur sigilla famosorum virorum et prudentum Wykerii de Jenissowicz, pro tunc purggravii castri Pragensis, Mathie de Owenecz, eiusdem castri subpurggravii, et consulum iuratorum civitatis de Hradczano Pragensi, ad preces ambarum parcium . . presentibus sunt appensa. Datum et actum Prage feria secunda proxima ante Epiphaniam a. d. 1405. K tomu pak připsána jest poznámka: Et iste census in balneo est emptus pro anima Ele de Brunna cum pecunia exsoluta de domo Henrici notarii . . tempore fratris Wenceslai prioris de Muta.

**) (Empcio et vendicio trium sexagenarum gr. census pro monasterio b. Thome in Praga.) Constituta personaliter coram venerabili viro magistro Adam, vicario in spiritualibus domini archiepiscopi Pragensis honesta matrona Anna vidua, balneatrix balnei siti in Arena sub castro Pragensi, in presencia Nicolai Slakenwerd proposuit, qualiter ipsa faciendo contractum de empcione et vendicione dicti balnei cum dicto Nicolas Slakenwerd sibi et suis successoribus tres sexag. gr. census annui et perpetui de et super dicto balneo et ipsius area reservavit per dictum Nicolaum et ipsius successoribus eidem Annae et ipsius sucessoribus in certis terminis solvendas et assignandas, prout ipse Nicolaus ibidem personaliter constitutus hoc ipsum sponte et libere fatebatur et dicebat una cum dicta Anna in quadam littera super dicto censu confecta plenius contineri. Et quia ipsa Anna in tantam pervenit penuriam et paupertatem, quod prescriptum censum pro se reservare non valet neque valuit, unde in presencia fratris Wenceslai prioris domus s. Thome in Praga — premissis debitis tractatibus confessa est et recognovit se prescriptum censum trium sexag. de et superdicto balneo iusto titulo empcionis et vendicionis prenominato domino Wenceslao, priori et conventui dicti monasterii — pro triginta sexag. gr. den. pr. vendidisse. — Acta sunt hec a. d m. quadringentesimo quinto, die decima octava mensis Januarii.

Jak v Německém Brodě upravili platy kostelu a škole.

Václav Müller.

Stesky na neurčitost školních platů jsou starého původu; toho aby se páni na německobrodské radnici vyvarovali, upravili r. 1552 poplatky za církevní úkony ve svém městě a přidali i uspořádání platů školských. Zápis toho v Knize Wortelní či Manualu Právním ex 1544 v městském archivu německobrodském dodnes svědčí o této péči našich předků slovy:

Zápis platů kostelních i také školních.

Léta Páně 1552 v pondělí před sv. pannou Apollonou, purkmistr a konšelé s starými radami podle starobylého pořádku, jaký by plat od obce této při oumrtí a pohřbův (?) i jiných stálých platův panu faráři, kaplanu, zvoníkovi a officialům školním dáván býti měl nyní i na potomní časy, na tomto jsou se snesli a svolili, a nad to výš při takovém platu víc nemají býti potahováni.

Panu faráři od průvodu 1 groš bílý. Kaplanu též od průvodu 1 groš (míšenský). Panu faráři Zeleného čtvrtku a Štědrého večera každého roku kostelníci dobrou čtvrt telecí kupovati a dávati mají.

(Vloženo:) Od oddavků panu faráři aby se nic neplatilo, i také od křtu. Žádný soused ani podruh nemá býti jakým platem povinen. Ministrantům aby od každého křtu od kmotrů po malém penízi bylo dáváno a ne zvoníkovi ani komu jinému. (Touž rukou, jiným inkoustem připsáno:) Když žáci jdou pro mrtvého, má se dávati bakaláři a kantorovi i se všemi žáky společně 6 grošů, však když bohatý umře; a od chudého polovici toho bráti mají.

Zvoníkovi každých suchých dní kostelníci služby po 1 kopě míš. dáti mají. Jináč zvoníkovi od každé jitřní, když se zvoní, má býti dáváno 2 groše. Než když se jitřní v neděli trefí, tu nemají kostelníci nic dávati. Když se zvoní mrtvému na všecky zvony, od toho má býti dáváno 6 grošů. Z toho má kostelníkům přicházeti 2 groše a zvoníkovi 4 groše. Když se v nový zvon a jiné menší zvoní, od toho má zvoníkovi býti dáváno 4 groše, a když se v malé zvony zvoní kromě nového a velkého, od toho má býti dáváno zvoníkovi 2 groše. A zvoník tím jest povinen, aby každého dne v kostele posluhoval, [v] svícny na oltářích svíce vstrkal i jiným, což k tomu náleží, sloužil. Než kostelníci mají jemu potřeby vydávati.

(Touž rukou, jiným inkoustem připsáno:) Hrobníku od kopání malého hrobu 1 gr.; od většího 2 gr., a od největšího 3 gr. a nic více.

Officialům školním takto se má platiti.[1])

Od prvního listu[2]) totižto Pater Noster 2 denáry bílé, a potom

[1]) Přejal a použil Winter v díle: »Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století« str. 255, 272, 436. Z toho spisu čerpány následující poznámky

[2]) Děti školní zpívaly a čtly z listů, na nichž byly od učitele napsány modlitby a říkání; od napsání se platilo.

až do šesti listů vždy po 1 denáru výš. Počnouce od listu Omnis Spiritus [3]) až do slabikáře neb Donáta [4]) po 1 groši od každého listu.

Preciales [5]) grammatisté a deklinisté [6]) po 2 gr. bílých dávati mají.

Donatisté [7]) a, kteří se ještě učí, po 3 groších.

Litteristé [8]) po 1 groši bílém mají dávati.

Jarmarkales [9]), hromničkales [10]), dušičkales [11]), cretales [12]), masopustales [13]), montales [14]), po 1 denáru bílém.

Sabbatales každou sobotu po 1 denáru bílém.

Candelales [15]) neb na svíčky, kteří čtou a slabikují na knihách i nejstarší všichni, po 1 groši.

A kteří se na listech učí, po 2 denárech.

Když jdou pro mrtvého, správcům školním od kříže 3 groše a žákům školním 1 groš.

Mendykům od každé svíce při pohřbu po 1 denáru bílém.

Příspěvky místopisné.

Klerikové z horního Pojizeří, svěcení v l. 1395—1415.

Dr. *J. V. Šimák.* *)

(Dokončení.)

Hradiště Mnichové (město?) (Hradiscz 1398, 1412, Hradist 1401, Hradisscz 1405, Hradisst 1406, 1407, Hradissczt 1411).

1398, 20. září Svatoslav Svaškův
» Jan Václavův
» Jiří Blažejův
1401, 19. břez. Štěpán Maříkův
1405, 19. pros. Jakub Václavův
1406, 18. září Jan Václavův k
1407, 12. bř. Vác. Matějův
1412, 19. bř. Marek Martinův p (28. kv. j, 24. září k)
1412, 28. kv. Vít Jiříkův
» Jan Janův
1413, 23. září Jan Vítův p (23. pros. j, 1414, 24. bř. k)
1414, 24. bř. Jakub Janův j

Huntířov (Huntyerzow).

1397, 7. dub. Petr Svatův

Chlumín (Chlumin).

1405, 4. dub. Antonín Janův
1406, 27. bř. Ondřej Petrův

Chlum.

1407, 24. září Petr Jakubův

Jenišov*) (Jenissow).

1405, 13. čna, Vavřinec Hankův

Kněžmost (Knyezmost 1404, Knyzemost 1412, Knyezemosst 1412).

1404, 20. září Mařík Václavův
1412, 19. bř. Petr Janův
1412, 24. září Petr Ramšův

---

[3]) Omnis spiritus laudet Dominum. Chval každý duch Hospodina.

[4]) T. j. mluvnice dle Aelia Donata, grammatika a rhetora římského z 4. stol. po Kr.

[5]) Školní plat po kvartálech vybíraný.

[6]) Zabývali se latinskou grammatikou Donatovou.

[7]) Začátečníci v latině, kteří se z Donáta učili.

[8]) Zápasili ještě s abecedou.

[9]) Příspěvek žáků učiteli o jarmarku.

[10]) Příspěvek na Hromnice.

[11]) Také »animales«, příspěvek na Dušičky.

[12]) Příspěvek na křídu.

[13]) Příspěvek v masopustě.

[14]) Snad tolik jako »majales«, plat za školské vycházky do lesa.

[15]) Příspěvek žáků na osvětlení v zimě.

*) Zašlá osada u Osečné pod Ještědem, zbývá z ní než mlýn »Jinscher Mühle«.

Kojetice (nyní Kojetsko, Cogyticz, Koieticz 1403).
1397, 7. dub. Václav Pavlův
1403, 9. čna Martin Petrův
Komárov (Komarow).
1409, 2. bř. Havel Janův j
Kozmice (Cozmicz).
1413 23. září Vác. Jakubův
Kramolsko.
1405, 19. září Duchek Vítův
Ktova (Ktowa).
1398, 20. září Urban Jakubův (1407, 24. září j, 31. bř. k)
Lesnov (Lesnow).
1399, 20. pros. Jan Janův k
Loučky (které? Luczek).
1401, 19. břez. Jan Pavlův
Loukov (Lukow).
1411, 19. pros. Řehoř Vojslavův
Mackov.
1414, 24. bř. Jan Pavlův
Markvartice (Marquarticz).
1395, 27. bř. Jiljí Janův
1406, 27. bř. Šimon Křížův
1412, 24. září Blažej Martinův
Matrovice (Matrouicz).
1395, 25. bř. Jan Bohuňkův
Michalovice (Michalowicz)
1397, 7. dub. Havel Jakubův (1407, 12. bř. p, 26. bř. j, 24. září k)
1398, 1. čna Petr Duchkův
Mladějov (Mladyeyow).
1401, 24. září Ondřej Petrův
Mohelnice (Mohelnicz)
1399, 15. bř. Tomášek Hodatkův
Násedlnice (Nassedlnicz).
1404, 15 bř. Kříž Hatardův p (20. září j, 1405, 4. dub. k)
Nemyslovice (Nemyslowicz, Nemeslowicz 1413).
1400, 18. září Svatoslav Maříkův (1413, 23. září p, 23. pros. j, 1414, 24. bř. k).
Nudvojovice (Nudwogeuicz).
1400, 8. září Jan Martinův
Odolenovice (Odolenawicz).
1403, 22. září Václav Bartolomějův
Osečná (Oseczna).
1407, 27. září Havel Petrův
Petrašovice (Petrossouicz).
1412, 28. kv. Jan Václavův
Podolí (Podol, Podole 1399).
1398, 1. čna Martin Prokopův (1399, 15 bř. p, 20. září j, 20. pros. k)
1399, 15. bř. Ant. Benediktův
Pohoří (Pohorzye, Podhorzye)
1405, 19. září Jan Janův
Přáslavice (Przieslawicz 1408, Przieslauicz 1408).
1408, 22. září svěceni sem ke kostelu kněží Martin ze Zaječic a Martin Michův z Bítovan
Přepeře (de Przieperz).
1407, 12. bř. Petr Václavův
Přibislavice (de Przibislawicz).
1399, 20. září Henyček Jarkův
1415, 16. bř. Jan Mikulášův
Příšovice (Przieszyeuicz 1398, Przieszowicz).
1398, 1. čna Petr Janův k
1405, 19. září Matěj Václavův
Proseč (u Liberce, Prosswicz).
1412, 19. bř. Jan Maříkův
Ptýrov (Ptyrow).
1399, 15. bř. Havel Janův
1399, 20. pros. Václav Peškův
Rohozec (Rohozecz).
1407, 12. bř. Petr Řehořův p (24. září j, 1408, 31. bř. k)
Rokytnice (Rokytnicz).
1412, 19. bř. Duchek Václavův
Roprechtice (Roprechticz).
1409, 21. září Petr vysvěcen pro kostel v R
Rostkov (Roskow).
1399, 20. pros. Kříž Petrův
Roveň (Rowen).
1399, 15. bř. Pavel Vítkův
Rovensko (Rowensko).
1399, 20. září Bartolom. Václavův p
1404, 15. bř. Jan Janův p (29. bř. j, 24. kv. k)
1405, 19. září Velislav Jiříkův
1412, 24. září, Jan Matějův
Rybitví (nyní část Mn. Hradiště, Rybytwie).
1399, 20. září Markvart Petrův
Sedliště (Sedlisscz, Sedlyscz).
1403, 22. září Mik. Vaňkův p (1404, 15. bř. j, 24. kv. k)
Semily (Semil).
1405, 4. dub. Jan Duchkův j
1405, 19. září Václav Stiborův
Sezemice (Sezemicz).
1399, 15. bř. Mikul. Křišťanův
Sobotka.
1395, 27. bř. Petr Janův (1396, 27. kv. j)

1395, 5. čna Řehoř Luciův
» » Benediktův
1396, 18. bř. Petr Řehořův p (23. pros. k)
» » » Zbyňkův p (27. kv. j, 23. pros. k)
27. kv. Jiří Janův
1396, 23. pros. Václav Adův (1401, 17. pros. p, 1402. 23. září k)
1397, 7. dub. Jan Maříkův p (22. září j, 1398, 21. září k)
1398, 1 čna Michal Jakubův
» Mařík Mikulášův
1401, 19. bř. Havel Martinův
1405, 19. září Šimon Václavův
1407, 24. září Otmar Simonův
1412, 19. bř. Jakub Svaškův
» Havel Petrův
» Petr Janův
1414, 24. bř. Petr Petrův
2. čna Martin Jiříkův
22. září Prokop Maříkův
» Václav Mikulášův

Sovenice (Sowenecz).
1407, 24. září Martin Havlův

Stakory (Stakor).
1405, 25. kv. Stibor Vojtěchův

Strahov*) (?).
1414, 24. bř. Beneš Benešův

Střižovice (Strziezowicz, Strzezouicze 1412).
1399, 20. září Petr Mikulášův
» Mikuláš Mikulášův
1412, 12. bř. Zdeněk Bernardův

Studénka.
1397, 7. dub. Jan Benešův

Světlá (Swyetla).
1396, 23. pros. svěcen sem za kněze Marek Matějův ze Zámostí.

Sychrov (Sychrow).
1399, 15. bř. Šimon Jiřího

Šimonovice (Symoneuicz, Symanovicz).
1400, 18. září Pavel Petrův p (1401, 19. př. k)

Tachov.
1403, 31. bř. Mik. Petrův

Tuháň (Tuhan).
1395, 5. čna Jiří Henslinův (1401, 24. září k)
1412, 24. září Václav Šimonův

Týn nad Rovenskem.
1399, 20. září Vavřinec Zdichův p

Újezd (Ugezd).
1397, 22. září Havel Bartolomějův
1399, 20. září Hrzek Hrzkův
1400, 18. září Jan Janův

Újezdec (Ugezdecz).
1405, Petr Jakubův
1408, 31. bř. Prokop Pavlův

Václavy (Waczlaw).
1412, 19. bř. Mařík Benešův

Valečov (Waleczow).
1399, 20. září Bartoš Heršův

Vápno (Wapno).
1398, 21. září Jan Martinův

Vesec (de Westcze).
1400, 18. září Řehoř Martinův
» Martin Štěpánův
» Jan Šimonův

Veselá (de Wessele).
1406, 27. bř. Tomáš Václavův

Vlachové (Wlachowy).
1407, 24. áří Mařík Petrův

Voděrady (Wodierad).
1409, 23. bř. Jan Janův

Volavec (Wolawecz).
1403, 22. září Mařík Jiříkův p (22. pros. j, 1404 15. bř. k)

Všeborsko (Wsseborsko).
1404, 20. září vysv. sem za kněze Zbyněk

Všeň (Wssen).
1397, 22. září Mařík Petrův j
1400, 18. září Jan Václavův
1405, 4. dub. Jan Trojanův

Vyskeř (Wyskerz).
1397, 7. dub. Václav Francův

Zámostí (Zamostye).
1396, 23. pros. Marek Matějův za kn. do Světlé

Zvířetice (Zwyerzieticz, Zwyerzeticz 1399, 1402).
1396, 18. bř. Jakub Václavův p (27. kv. j)
1399, 20. září Svatoslav Valentinův
1400, 18. září Zdislav
» Markvart
» Prokop
» Václav
» Heřman
» Petr
» Jan
} synové p. Viléma ze Zv.
1402, 11. bř. Jan Petrův

Žďár (Zdyar).
1398, 21. září Havel Václavův (1407, 12. bř. p)

Žebice (Zebicz).
1413, 23. září Přibislav Janův

---

*) V Boleslavsku neznámá, leda samota u Semil.

Různé zprávy.

Záznamy o záduší nehasickém z r. 1593. Leta páně tisícího pětistého devadesátého třetího, v pátek den sv. Jiří, já Kateřina Vřesovcová a již Audrcká, rozená z Doupova, mocná otcovská poručnice nad sirotkem, pozůstalým po dobré paměti urozeném panu Vojtěchovi Kostomlatským z Vřesovic, syna mého, Jana Vilíma Kostomlatského z Vřesovic a na Nehasicích pro památku věčnou, jakožto kolátorkyně téhož záduší, a pořádnějšího řádu, aby při témž kostele nehasickém zachován býti mohl, každého roku pořádný počet kostelní aby se vykonal, z své dobré vůle zakládám tato registra, kterážto registra pro památku a stálejšího řádu téhož kostela ode mne, Kateřiny Audrcké z Doupova, a urozeného pana Karla Hrušky z Března a na Tatiném potvrzena a našima obojích pečetími upečetěna jsou; do kterýchž register vepsány všecky důchody, které k tomu kostelu náležejí a přítomny jsou, a tak dále podle dolejšího vepsání jeden každý bude se věděti, čím spraviti. A tato registra v moc kostelníkům v Nehasicích*) dána a poručena jsou, totižto Tomášovi Bregurovi a Melicharovi Bretfedlovi a Mikulášovi Rejchltovi z Tatiného.

[Následují pečeti Vřesovcové z Doupova a Karla Hrušky z Března.]

Dále jakož mezi urozenou paní Kateřinou Vřesovcovou a již Audrckou, mocnou otcovskou poručnicí nad sirotkem pozůstalým po dobré paměti urozeném panu Vojtěchovi Kostomlatským z Vřesovic, synem jejím Janem Vilímem Kostomlatským z Vřesovic a na Nehasicích, a urozeným panem Karlem Hruškou z Března a na Tatiném veliké nedorozumění vzniklo, jakž pak páni a přátelé v to se vložili a obě strany smlouvou přátelskou spokojili a smluvili, jakž pak táž smlouva mezi nimi sepsána a spečetěna jest a ve dsky zemské vložena býti má, kteréžto smlouvě datum v pátek po památce obrácení sv. Pavla na víru křesťanskou (i. e. 29. ledna, pozn.) léta 1593, podle kteréžto smlouvy celá ves Tatinej k témuž záduší nehasickému jest zase připojena a faráři pro vychování i jiných přináležitostí desátkem povinni jsou vedle Nehasických; i pro znalost a památku věčnou dobrovolně svrchu psaná pani Kateřina z Doupova, jakožto kolátorkyně na místě syna svého, let nemajícího, poněvadž týž kostel nehasický žádnými důchody opatřen není a taky žádní kostelní počtové za předešlých pánův se nedrživali, aniž sou kdy tu v Nehasicích za paměti lidské kněze stálého chovali, zakládají registra kostelní, do kterých jest zapsáno, co k tomu kostelu náleží aneb jaké důchody k tomu budou, jestli kdo co ke kostelu dá aneb odkáže, do těchto register založených vepsati a každý rok pořádný počet s kostelníky se držeti má při přítomnosti kolátora vrchnosti aneb na místě, jest-li by koho k tomu nařídili, tak aby dobrý řád při tom zachován byl. A mimo tato založená registra a smlouvu nemají jináče a v nic více poddaní potahováni býti, nežli jak poznamenáno jest, a farář nynější i budoucí na tom přestati, a jináčeji přijati býti nemají.

Předně v Nehasicích a Tatiném dávati mají jeden každý osedlý z lánu knězi desátku jeden strych žita, jeden strych ječmene, polovice při sv. Havlu a polovice při svatém Jiří, item k svatému duchu aneb Vítu též po jednom sejru. Pakli by který s toho býti a sejr dáti nemohl, tehdy dva česká groše za to dáti má. Však ty sejry mají tak býti: co dobytku krav dojných má, za den mlíka nachová, z toho sýr udělati a dáti k zelenému čtvrtku jeden každý hospodář jest povinen, jak obyčej zeleného čtvrtku, na faru, jak sou se v to uvolili, seč kdo býti může, po kostelnicích odeslati. Též povinni sou knězi k vánocem, k velkonoci, k posvícení jeden každý po jednom koláči ke každému terminu odeslati. Item od potvrzení stavu svatého manželstva panu faráři dáti dva česká groše a zpěváku jeden český groš. Item ode křtu děťátka má se knězi dáti čtyry groše č. a mistru školnímu kmotrové, co jich dobrá vůle.

---

*) Nehasice jest vesnice nedaleko města Postoloprt; záznam jest vypsán z kníž. arch. v Postoloprtech.

Item nemocného navštíviti a k žádosti jeho k němu sjíti a vůli naplniti, má se dáti dva česká groše knězi a mistru školnímu dva groše.

Item od mrtvého těla pochování dva česká groše knězi a mistru školnímu český groš.

Jest-li by pak kdo žádostiv byl, nad mrtvým tělem aby kázání od kněze bylo učiněno, tehdy, když tak pochováno bude mrtvé tělo, tehdy se dá knězi patnácte gr. č. a mistru školnímu čtyry groše. Však tento ouplatek kněžský nevztahuje se na přespolní, nežli na domácí, a jest-li pak z domácích, souc při možnosti z lásky křesťanské ku panu faráři a správci svému by se vděčně ukázati chtěl, bude každý moci dáti přes hořejší poznamenání, co bude chtíti. A také ta naděje jest, že pan farář k chudým, prohlídajíce k jejich nemožnosti, bude také věděti, neohlédajíce se na úplatek, skutek milosrdný prokázati.

Při takových obojích obcích v Nehasicích jest k faře pro vychování knězi mimo desátek lán dědiny a dvě louky nevelké; ten lán dědiny může kněz buď sobě sám aneb z polovice dáti osíti, komu chce; v Tatiným jest dědiny pět kusů, v kterýchž pěti kusích dědinách jest čtyry kopy dvatceti dva záhony a záhon po čtyrech brázdách, kterouž dědinu sedláci mezi sebou užívají a třetí strych na zrně z toho knězi dávati mají bez knězovýho nákladu. Též, kdožkoli ty dědiny drží aneb užívá, má je rok k roku co možného jest a jak by se zvor trefil aneb čas hnojení přišel, hnojem vypravovati, a jest li by to neučinil a ty dědiny hnojením opouštěl, a tudy by faráři jeho třetina ucházela, nemá se toho dopouštěti, nýbrž hned na pána téhož gruntu to farář může vznésti a to tak pán má opatřiti, aby v tom farář žádné zkrácení nenesl. A když by koli který sedlák neb držitel těch dědin, když obilí dozrálo, je v mandele složil, tehdy nemá to obilí odvézti, leč prve knězi aneb kostelníku o tom oznámí; a když sveze to obilí, má se zvláště do stodoly skládati, tak aby kněz mohl věděti, co by mu na díl jeho přišlo.

A tak týž kostel nic víceji až do tohoto času nemá, nežli předně léta osmdesátého druhého v mor od ňákého pohůnka jedna kopa míš. odkázána, ta kopa pozůstává za Jankem starého rychtáře; více jedna kostelní kráva za Martinem Benešem pod ourok pozůstává, od kteréž každého roku na věčnost při svatém Martinu platiti má dvaceti čtyry gr. m.; za Matoušem Lindou též kostelní kráva pod týž plat pozůstává. A umře-li která kráva, tehdy má ten zase na místo jinou krávu odchovati a bez ouroku do dvou let má býti. Na penězích více není, jakž sou počet kostelníci po shoření té nové fary učinili, kromě sprošených nedělních peněz ($1^1/_2$) kopy míš., jakž obec Nehasická sou se vzdlužili na faru vystavení, kteráž shořela, od vrchnosti své, urozené paní Kateřiny Audrcké z Doupova, 50 kop míš. a z obecní truhly nehasické 15 kop m. 30 gr., to se má zase oplatiti, a podle té smlouvy na splacení takového dluhu urozený pan Karel Hruška z Března uvolil se sám, poddané své k tomu připověděl přidržeti a poddaným nehasickým na pomoc k zaplacení těch vydlužených peněz třiceti kop dáti, tak jakž smlouva ukazuje, každého roku po 10 kopách vypláceti Tatinští mají. A tak vedle smlouvy tato založená registra spečetěna a potvrzena sou a k opatrování sou dána v ruce jich kostelníkům nařízeným v obci Nehasicích.

Z pozůstalosti *Th. Antla.*

Nekrology z knih města Rovenska pod Kamenicí. Léta 1652, 19. dne měsíce Martii život svůj v Pánu dokonal urozený a statečný rytíř, pan Jan Jindřich Hoberk z Hendrštorfu a na dvoře ve Ktově. A jest 2 dne měsíce Aprilis v chrámě Páně Dolením Oujezdském do země pohřben, očekávaje veselého od mrtvých vstání. (Manual rov. z r. 1640 f 77a.)

Léta 1653, 24. dne Augusti život svůj v Pánu dokonala urozená paní Anna Marie Stráníkova, rozená Semínová, a na Lhotce. Pohřbena a pochována jest v chrámě Páně Dolením Oujezdeckém, kdež očekává radostného a veselého z mrtvých vstání. (Tamže 87 b.)

Léta 1653, 7 dne měs. Septembris. Téhož dne svrchupsaného Pán Bůh všemohoucí skrze smrt časnou z tohoto bídného světa a plačtivého oudolí povolati ráčil urozeného a statečného rytíře, pana Viléma Jaroslava

Hubryka z Hendrstorfu a na dvořích hořením a dolením ve vsi Ktově. Pochován v chrámě Páně Dolením Oujezdeckým. (Tamže 88 a.)

Léta 1655, dne 20 měs. Februarii život svůj v Pánu dokonal vys. uroz. p p. Maximilian sv. řím. říše hrabě z Valdštejna a J. cís. M. nejv. komorník (titul.) pán na Skalách, Hradišti, kterýžto panoval 20 let.

Po něm panství ujal vys. uroz. p. p. Ferdinand Arnošt, syn jeho milý, jsa nejv. komorníkem král. Českého, kterýžto l. 1656. dne 22. Máje život svůj v P. Bohu dokonal a z tohoto bídného světa se odebral. (Tamže 99 b.)

L. 1661, 23 Septembris v pátek okolo hodiny v nešpory uroz. p. Jan Václav st. Radvanovský a na dvoře v Podtejní, ten čas hejtman panstva Skalského, maje věku svého 60 let, po vystálých i dlouho trvajících nemocích život svůj dokonal a v P. Bohu pokojně a tiše usnul. Pochován v chrámě Páně Tejnským u malého voltáře, kde sousedé tatobští své stolice mají.

L. 1661, 28 Octobris t. j. v pátek okolo nešporní hodiny v plných pěti nedělích odebrala se za ním dcera jeho Anna Rosina Veronika, která se roku přítomného vdala za Daniele Valkouna a pochována v městě Turnově na krchově u Matky Boží naproti hrubýmu oltáři. S manželem svým zůstávala 35 neděl, 3 dni. (Tamže f. 135.)

L. 1670 d. 4. Aprilis t. j. u Veliký pátek vys. uroz. pí. pí. Marie Eleonora sv. řím. říše hrabinka z Valdštejna, roz. pí. hr. z Rotalu, paní na Zvířeticích, Klášteře atd. a Velikých Skalách život svůj v P. Bohu dokonala. Umřela v Praze a pochována též tam na Malý Straně u sv. Mikoláše. (Tamže 175 b).

L. 1670, 24. Junii t. j. den sv. Jana život svůj dokonal uroz. a stat. ryt. p. Jan Václav Švantle z Třebska. Byl regentem 12 let, umřel v Turnově na pivováře a pochován v kostele u Matky Boží proti malému oltáři. (Tamže 175 b.) Dr. *J. V. Šimák.*

Stará jména luk rovenských. R. 1564, uroz. p. Bartoloměj Tutenhofer z Tutenhofu (někdy služebník pp. Smiřických) obyvatel v městečku Rovensku a Brož obyvatel za řekou pod městečkem rozdělili se o louky na borečtě, dotud společné. P. Bartoloměj dostal louku pod chalupou, která je u příhonu boreckého, louka podlý luk panských, která jesti proti lyse, louka slove kruh pod Žďárkem; Brožovi připadly: louka u branky, kderá branka běží vod příhona, ta louka jest po levý ruce, louka podlý Tomášových z Roudnýho, louka slove bahnivá za Žďárkem, louka slove Žďárek, louka humniště. — R. 1566 p. Bartoloměj prodal úlehli na borečku Václavu Poddrabkovi z Borku. (Nejstarší kn. rovenská list 32, 39.) *J. V. Š.*

Tab. IV. Svatá Koruna: Chrám a nejstarší část konventu od jihu.

Tab. V. Svatá Koruna: Celkový pohled od jihu.

Praha v době předhistorické.

Přednáška Dra *Karla Prokopa* v členské schůzi Společnosti, dne 10. prosince 1904.

(Dokončení.)

Kultura lužická a slezská.

Ve výpočtu důležitějších předhistorickýeh nálezů, učiněných na pražském území, dospěli jsme ke kulturám pro nás nejdůležitějším: ke kulturám polí popelnicových.

Starší z nich, t. zv. lužická kultura pronikla do středních Čech v mladší fasi svého vývoje, pozměněna již částečně vlivy slezské kultury a vyvinula se zde, v novém tom prostředí, osazeném původním obyvatelstvem země, v kulturu t. zv. knovízskou, která liší se co do keramiky zřejmě jak od kultury lužické v severních Čechách, tak i od kultury slezské.

Nápadno je, že také slezská kultura ve středních Čechách a v okolí pražském vůbec nepřichází. Příčinou toho jest asi, že národ s kulturou lužickou podmaniv sobě původní obyvatelstvo ve středních Čechách usedlé, usadiv se mezi ním a smísiv se s ním konečně, utvořil takto jakýsi kmenový celek, který se stal nepřístupným bezprostředním vlivům slezské kultury.

Naproti tomu neodolala kultura knovízská všemocným vlivům t. zv. hallstattské kultury a vyvinula se jich působením v kulturu bylanskou.

Z toho tedy následuje, že v okolí pražském nenalezáme kultury lužické na tom stupni vývoje, jako v severních Čechách, a slezské kultury vůbec. Tím hojněji přicházejí tu kultury knovízská a bylanská.

Kultura knovízská.

Obraťme tedy pozornosť svoji nejprve ke starší z nich, ke kultuře knovízské.

Velice rozsáhlé a význačné naleziště této kultury nalézalo se v Libni.[43]) Rozkládalo se v místech, známých nám již z doby přechodní: kol Balabenky, na poli sv. Ludmily, na poli Jiříkově u dvoru Kotlasky, na návrší Libušíně, sahalo však dále ještě směrem ku Staré Libni. Bylo tu sídliště a pohřebiště zároveň. Z této osady množství předmětů archeologických získal zvěčnělý farář Petera, směnárník Mikš a v novější době konservator B. Jelínek. Byly tu kulturní jámy, žárové hroby, ale též asi hroby skrčenců knovízských. Množství nalezených tu nádob a popelnic bylo dle popisu Peterova v »Památkách archeologických« značné; nemalý počet jich přišel však ve zkázu. Též bronzy rázu lužického, zejména jehlice tu dosti často přicházely. Zvláštní pozornosť Peterovu upoutaly čtyrboké, komolé jehlany hliněné, jež nazývá »pyrámy« a v nichž archeologové obyčejně vidí závaží tkalcovská. — Pěkný hrob žárový, který vedle jiných odkryt byl při rozvážení kopce Libušáku v r. 1889. a který klásti můžeme na počátek doby knovízské,[44]) popisuje konservator Jelínek. Skládal se z velké popelnice, skoro půl metru vysoké, se zbytky spálených lidských kostí; do hrdla jejího vložena byla mísa s úškem, žlutavé barvy, v ní pak stála malá nádobka podoby dvojkomolého kužele a obé přikryto překlopenou nádobou (hrncem) šedavé barvy. Hrob tento nalézá se v městském museu pražském. — Menší knovízská osada byla asi v Troji,[45]) pokud souditi se dá z popisů Peterových.

Další osady knovízské jakoby ve věnci objímají nynější Prahu. Ve směru jihozápadním od Libně poutají pozornosť sídliště ve Stromovce, na Letné, v Bubenči a v Podbabě.

Když r. 1890 počato bylo s přípravnými pracemi stavebními na výstavišti v Král. Oboře,[46]) odkryto bylo sídliště a pohřebiště z doby knovízské na prostranství před hlavním palácem, zejména kde jest pavillon umělecký a tam, kde býval pavillon zemského výboru. Byl tu zejména prokopán velmi značný počet kulturních jam (Jelínek jich uvádí 139). Jámy ty kruhovité s kulovitým dnem, naplněné popelem a černou zemí, obsahovaly hojně kostí zvířecích a obyčejně střepy z většího počtu nádob. V jedné jámě byla na povrchu kostra psa; v jiných dvou nalezena byla lebka lidská (ostatní tělo bylo dle náhledu Jelínkova spáleno) a při jedné z nich byl bronzový prsten s přesahujícími konci; v jiné jámě zase odkryta byla celá kostra mužská. V jedné nádobě s baňatým břichem a válcovitým hrdlem s úšky (t. zv. osudí), přikryté deskou z pískovce, objeveny byly kusy rozlámaného bronzového srpu a kus bronzoviny. Že přicházely tu také kamenné nástroje a jehlice bronzové, jest zřejmo. Vymyká se

---

[43]) Pam. arch. X. 386, 587 a násl., XI. 43, XVII. 664; Šnajdr, Materialy 59; Mitt. anthr. Wien XXI. (XI. neue F.) 1—12; Píč, Starož. země čes. I. 1. sv. 209; Sbírka Mikšova, Zápisy Mikšovy.

[44]) Mitt. anthr. Wien XI. (neue F.) str. 2.

[45]) Pam. arch. VIII. 630; Šnajdr, Materialy 59.

[46]) Mitt. anthr. Wien XXIV. 57 a násl.

však z rámce přednášky, aby mohly býti vypočítávány veškeré nalezené tu předměty. Podotýkám jen, že objeveny tu byly také hroby s kostrami. V jednom byla kostra jen poněkud skrčená, hlavou k severu. u níž stála nádoba hrubého povrchu t. zv. květináč; milodarem byla bronzová jehlice a bronzová náušnice. — Na úpatí východního svahu hory zámecké v Král. Oboře (tak popisuje ve svých záznamech Mikš), nedaleko silnice při nově založeném rybníku byly také kulturní jámy knovízské, které Mikš pokládá za hroby žárové. — Když svého času architekti Hübschmann a Schlaffer budovali na Letné[47]) novou skupinu budov, vykopali dělníci tři neb čtyry žárové hroby, položené mělce ve štěrku. Jedna popelnice jest tvaru dvojkomolého kužele s okrajem něco málo prohnutým, její hrana břišní jest otupena a mělce žlábkována. Nalezený tu koflíček má úško poněkud přes okraj přesahující a je okrášlen kolmými rýhami. V oné popelnici byly nedopálené kosti a bronzový nožík. Též byla tu vykopána jedna celá jehlice a od jiné hlavička, pěkně rýhovaná. — Osada bubenečsko-podbabská rozprostírala se hlavně v místech nynějšího hřbitova bubenečského a v jeho okolí. Na hřbitově samém vyskytují se dosud velmi četně knovízské střepy. — Na poli za hřbitovem sahajícím až ku silnici a ku hostinci »u modré růže« prokopal MUC. Jíra několik knovízských jam a objevil nedaleko silnice zejména jeden typický hrob kostrový z období kultury této. Skrčená kostra, která tu ležela, měla na prsou křížem přes sebe položeny dvě pěkné bronzové jehlice, vlnovitě zprohýbané, rázu lužického a byla částečně obložena kamenem. — Též v pískovně nedaleko hřbitova a při stavbě nových vil za panskou sýpkou zjištěny byly knovízské střepy a nádobky. — Dle záznamů Mikšových byly sídelní jámy z periody knovízské také v cihelně u podbabské sladovny.

Záslužným výzkumem, který Společnosť přát. starož. česk. podnikla v r. 1897/8[48]) u sv. Matěje v Šárce, objeveno bylo velmi význačné sídliště, které klásti dlužno do doby příchodu národa s kulturou lužickou do okolí pražského. Zde totiž zjistiti můžeme ještě dosti čistou kulturu lužickou. — Při této příležitosti slušelo by zmínit, se o dvou hromadných nálezech bronzu, které se staly v Šárce.[49]) R. 1890. vykopal hrobník Čermák na hřbitově u sv. Matěje shluk celých i rozlámaných bronzových předmětů a kousky bronzoviny. Nález tento dostal se prodejem do majetku MUDr. Rožánka až na jednu sekyrku, která prý odevzdána byla do zemského musea. Druhý nález stal se při hloubení základů pro jižní zeď téhož hřbitova roku 1891. Objevilo se tu 18 bronzových předmětů, jež získalo městské museum pražské. Mimo to nalezeno bylo v okolí ještě několik bronzových nástrojů, z nichž některé jsou uschovány ve sbírce MUC. Jíry. —

[47]) Pam. arch. XVI. str. 424.
[48]) Časopis Spol. přát. star. česk. VI. a VII.
[49]) Tamtéž; Mitt. anthr. Wien XXI. 12; Katalog retrosp. výstavy str. 28.

Další naleziště, které zařaditi dlužno do periody knovízské, jest v Lysolejích, jak souditi lze z nádob nalézajících se ve sbírce právě zmíněné.

Jednou z nejrozsáhlejších a nejvelkolepějších osad knovízských byla osada objevená v cihelně vokovické[50]) nedaleko hradiště šáreckého. V mastné hlíně této cihelny rýsovaly se velmi význačně knovízské jámy různých tvarů, většinou nahoře užší, 1 až 2 metry hluboké a tolikéž široké. Mikš napočítal jich tu několik set. Jámy tyto byly naplněny popelem smíseným se zemí s přečetnými zvířecími kostmi, kamennými, koštěnými neb i bronzovými nástroji, mlecími a třecími kameny atd. Také se tu vyskytly celé kostry zvířecí a lebky zvířat zejména psa. Dále byly nalezeny na tomto sídlišti kadluby na lití předmětů bronzových: jehlic, nožů, srpů a j. Přečetné pak jsou střepy a nádoby, které byly v jámách vokovických a které jsou namnoze velmi pěkně zdobeny rovným neb polokruhovitým žlábkováním, rýhami v trojúhelníky seřaděnými a p. Také byly tu objeveny hroby kostrové s bronzovými milodary.

Na starých našich hradištích v Šárce, na Zámkách a Levém Hradci přichází kultura knovízská od svého prvopočátku. Na hradišti šáreckém[51]) a také na protější skále Šestákově[52]) jsou četné jámy knovízské s bohatým obsahem. Předměty bronzové, jichž bylo zde nalezeno množství, zařaditi jest z největší části do knovízské doby. Starý Mikš uvádí ve svých záznamech, že na hradišti byla vykopána nádoba, která obsahovala celý poklad bronzový: bronzové dláto, 10 malých, 4 velké »náušnice« z drátu bronzového, bronzové závity, trubičky, tři kloboučky a měděný pásek kruhovitý. Tento nález dostal se do sbírky pána ze Strasernů v Ruzyni. Na Zámkách[53]) nalezeny byly četné bronzové nástroje a byl tu také vyorán bronzový depôt. Na Levém Hradci[54]) také přišlo se již na kulturní jámy knovízské, v nichž nalezeny byly mimo jiné i kadluby na slévání bronzových předmětů.

Z knovízských osad, objímajících Prahu s východní a jižní strany, slušelo by uvésti asi tyto:

Na Žižkově[55]) zjištěny byly knovízské jámy v ulici Chelčického nedaleko olšanských hřbitovů. — Konservator Jelínek probádal v písečníku, na místě, kde nyní jest křižovatka ulice Libušiny a Táboritské na Žižkově, řadu jam, které pokládá za mohylky a

---

[50]) Píč, Starož. země čes. I. 1. sv 218, 219; Píč, Středočeský výzkum str. 51 pozn.; Šnajdr, Počát. místop. 56; Mitt. Cent.-Com. XIV. 166; Zápisy Mikšovy; Sbírka MUC. Jíry.

[51]) Městské museum pražské; Pam. arch. VII. 165 a násl.

[52]) Vlastní výkop.

[53]) Píč, Starož. země čes. I. 1. sv. 219.

[54]) Pam. arch. XIV. 581; zemské museum.

[55]) Vlastní výkop; Mitt. anthr. Wien XXI. str. 15; Pam. arch. X. str. 621.

ve kterých přicházely opálené kosti lidské, kosti zvířecí, pěkně hlazené střepy z malých nádob, hrubé z velkých nádob a kus bronzového náramku typu hallstattského. — Dle vypravování faráře Petery bylo celé površí od silnice olšanské až ku silnici vedoucí od bývalé Koňské brány pokryto žárovišti a hroby, které nejsou asi ničím jiným, než kulturními jamami a hroby knovízskými. — Velmi bohaté jámy knovízské a hroby žárové objevují se v pískovnách hloubětínských.[56]) Zejména přicházejí tu nádoby dvojité (etažovité). — Takové jámy vyskytují se také ve Vršovicích,[57]) zejména směrem ku nádraží nuselskému. — V pískovnách michelských,[58]) o nichž byla již řeč, také byly rozkopány jámy z období knovízského. Dle popisu MUDra Kohouta byla tu nalezena nádoba, v ní hrsť dětských kůstek a 10 lastur škeble potoční; o dvě léta později vykopána tamtéž jiná nádoba rovněž s dětským pohřbem. — V Krči[59]) nalézá se pískovna, ve které celá vrstva, spočívající nad pískem (místy přes 3 *m* silná), jest kulturní. Nejspodnější část její spadá do doby mladší kultury lužické (počátky kultury knovízské) a následující do čisté knovízské. — Na Pankráci[60]) odkryty byly při stavbě trestnice vedle jam starších, o nichž jsem se již zmínil, i jámy knovízské. Také na úpatí návrší pankráckého v Nuslích[61]) setkáváme se s touto kulturou.

Pro vědu archeologickou velmi důležité pohřebiště vyskytlo se při stavbě dráhy modřanské v Bráníku[62]) pod Hladomoří. Konservator Jelínek prozkoumal tu sedm hrobů se skrčenými kostrami a tři hroby žárové, které obsahovaly tutéž keramiku knovízskou. Skrčenci zde pochovaní nalézali se ve hrobích skřínkových z pečlivě urovnaných kamenů, leželi hlavou k jihozápadu, obličejem k východu. Dva hroby byly bez milodarů, jeden však obsahoval jedenáct nádob, kol kostry pečlivě rozestavených; v ostatních bylo po jedné nádobě. V jednom hrobu byl také nalezen hladký bronzový náramek s hákovitým zakončením. Hroby žárové sestávaly z jedné velké nádoby naplněné popelem, opálenými zbytky kostí a různými milodary. Milodary tyto záležely buď z jedné neb dvou mísek, z mušlí, předmětů bronzových, z nichž však byly nalezeny jen stopy, a j. Jak již řečeno, jsou nádoby nalezené v kostrových hrobech právě tak, jako popelnice s menšími oněmi nádobami, knovízského rázu. Shledáváme tu tedy dvojí spůsob pohřbívání v jedné a téže době kulturní: kultura polí popelnicových setkala se tu se starým pohřbíváním dle ritu únětického. Jest to výborný doklad o vzniku kultury nazvané knovízskou.

---

[56]) Sbírka Farkačova; vlastní výkop; »Národní Listy« ze 13. května 1904.
[57]) Pam. arch. XVI. str. 758; Píč, Starož. země čes. I. sv. 1. str. 219.
[58]) Pam. arch. XVI. str. 755, 759; Píč, Starož. země čes. I. sv. 1. str. 210. Tab. LXVI. 14, 15, 16 a j.
[59]) Vlastní výkop.
[60]) [61]) Mitt. anthr. Wien XXI 16; Píč, Starož. země čes. I. sv. 1. str. 211.
[62]) Mitt. anthr. Wien XIV. (neue F. IV.) str. 175.

Na levém břehu vltavském zjištěny byly ještě osady knovízské: na Zlíchově,[63]) odkudž se ve sbírce Bergrově nalézaly dva z dvojitého drátu bronzového urobené náramky a kdež dle záznamu Mikšova v r. 1870. byly objeveny jámy s předměty kamennými, kostěnými a bronzovými; dále na Smíchově a v Košířích. Osada smíchovská[64]) rozkládala se podle dosavadních nálezů tam, kde jest nádraží západní a buštěhradské dráhy. Pamětihodno jest, že pod vrchem Tomachovem bylo nalezeno roku 1887. osm bronzových palstavů s laloky a úškem a v r. 1888. dalších devět. Osídlení známé nám již předhistorické osady v Košířích[65]) v cihelně p. Plavého a pak v sousední cihelně p. Bečkově potrvalo také v době kultury knovízské. Dle popisu Jelínkova byly tu nalezeny lidské výrobky, jež zařaditi dlužno do doby knovízské; také kamenem obložený hrob, v němž zachovala se část kostry, slabě tuhovaná »popelnička«, velmi dlouhý, přeražený mlat a škrabátko z kosti, možno pokládati za knovízský. — Na sídlišti za bývalou branou strahovskou,[66]) o němž zmiňují se Krolmus a Mikš a které znovu zjistil člen městské rady pražské p. Brož, vyskytly se rovněž starožitnosti kultury knovízské. Osada strahovská souvisela asi s osadou ležící na březích potoka Brusnice, tedy v nynějším Jelením příkopě. Nadšený sběratel starožitností P. Krolmus tvrdí totiž, že v těchto místech vyskytovala se samá žároviště.

Než máme toho doklady, že i v Praze samé byl usedlý lid, žijící dávno před naším letopočtem v kultuře knovízské. Na místech, kde dříve ve Slupech[67]) stával kostel sv. Bartoloměje, byla odkryta r. 1885. při stavbě městského chudobince písčitá vrstva ve hloubi 4·5 *m*, ve které nalézaly se kulturní jámy, naplněné popelem s kostmi zvířecími a střepy nádob. Byly tu vykopány části koflíků s úšky nad okraj přečnívajícími a vyhraněnými, dále o sobě stojící nádoby značných rozměrů; pak bronzové jehlice tvarů lužických, kostěné nástroje, vřetena z hlíny a j. V sousedství jam byl objeven hrob se skrčenou kostrou (soudě dle délky hrobu), ležící na pravé straně, hlavou k východu. U hlavy kostry stála pěkně hlazená míska, mající na bříšku krátké, příční vrypy.

Ostatní nálezy, učiněné v Praze, pokud nejsou zřejmě typu hradištního, jest těžko zařaditi do určité doby. Podle popisů, které nám zanechali Krolmus, Petera Rohoznický a Mikš, dá se souditi, že některé z těchto nálezů pocházely asi rovněž z doby knovízské.[68]) Dle faráře Petery objevila se ku př. při stavbě budovy měšťanské besedy v ulici Vladislavské tři sáhy pod povrchem

---

[63]) Mitt. anthr. Wien XXIV. str. 70; Katalog retrosp. výstavy str. 20; Zápisy Mikšovy.

[64]) Pam. arch. IX. 481; Mitt. anthr. Wien XXI. str. 28, 29; Mitt. Centr.-Com. XIV. Not. 30, 115; Sbírka Mikšova.

[65]) Mitt. anthr. Wien XXI. str. 29 a násl.

[66]) Píč, Starož. země čes. I. 1. sv. str. 217; Pam. arch. II. str. 233; Zápisy Mikšovy.

[67]) Mitt. anthr. Wien XX. 138; Mitt. Centr.-Com. XI. Not. 119.

[68]) Pam. II. 188, 234, VIII. 629, IX. 480, XII. 198; Mitt. anthr. Wien XXI. 26.

»mohylka«, kamenem obložená se třemi zachovalými »popelnicemi«; v jedné větší byly v popelu tři kloubové kůstky. Zdá se, že patří sem částečně i sídliště v Ráji na Petříně. Mikš zmiňuje se o nálezech bronzových předmětů a nádob na Karlově náměstí a v bývalém stromořadí před arcibiskupským palácem, které snad částečně pocházejí také z doby bronzové. —

Jest velmi litovati toho, že právě nálezy v samotné Praze učiněné tak neúplně byly popsány, že nelze jich s bezpečností zařaditi do některé kultury. Nemůžeme se arciť diviti starým sběratelům: Krolmusovi, Peterovi, Mikšovi a j., kteří pohlíželi na nalezené starožitnosti s jiného stanoviska, než archeologové naší doby: co však máme říci o tom, když ještě nyní ob čas objeví se v novinách zpráva, že tam a tam v Praze byla vykopána kostra, která dle úsudku lékaře déle než 40 neb 100 let odpočívala v zemi, ač nikterak není vyloučeno, že jedná se o nález předhistorický, který žádný archeolog neohledal.

Kultura bylanská.

Kultura knovízská, která v takové míře rozšířila se po okolí pražském, nezastavila se ve svém vývoji, nýbrž vlivem hallstattským proměnila se v kulturu bylanskou. Vývoj tento můžeme sledovati v osadách knovízských, o nichž jsme právě pojednali. Z osady libeňské,[69]) zejména z Balabenky vyloženy jsou střepy rázu bylanského v městském museu pražském. — Dle popisu Lüssnera vyskytovaly se na sídlišti, odkrytém r. 1885 při stavbě koňské dráhy do Král. Obory,[70]) mimo nálezy neolithické pěkně zdobené střepy, z nichž zejména střepy mis byly okrášleny uvnitř pásy rýh. Též nalezen tu železný hrot kopí a železný nástroj v podobě tenkého dláta s úškem na jednom konci. — Pěkné střepy bylanské, pocházející z Letné uloženy jsou v zemském museu. — V továrně Umrathově v Holešovicích[71]) byla nalezena nádobka špinavě červené barvy, na které jsou namalovány pod nízkým, jakoby uříznutým hrdlem tmavohnědou barvou dolů obrácené trojúhelníky, zakončené ve dva háčky a obklopené tečkami. Není tedy pochyby, že i tady kultura bylanská svého času kvetla. — Že také osada vokovická trvala i za doby železné, tomu nasvědčují zde nalezené nádoby rázu bylanského (viz ku př. sbírku Mikšovu). — Kulturní vrstvu značných rozměrů z tohoto období prokopal MUC. Jíra v cihelně Julisce v Podbabě. — Také na hradišti šáreckém[72]) a na Zámkách[73]) jest bylanská kultura zastoupena.

Na pravém břehu vltavském setkáváme se s osadami bylanskými v Hloupětíně,[74]) v Michli[75]) a v Krči[76]) ve známých nám již pískovnách. —

---

[69]) Viz knovíz. kult.
[70]) Mitt. Centr.-Com. XIV. Not. 24.
[71]) Píč, Starož. země čes. I. 1. sv. 180. pozn.
[72]) až [76]) Viz kult. knov.

Zajímavé žárové hroby, které byly objeveny v cihelnách p. Plavého a Bečkově v Košířích,[77]) popisuje konservator Jelínek. Jedna část těchto hrobů sestávala z velké hrubé nádoby, otvorem vzhůru postavené, v níž byly jedna až tři menší nádobky. Kol ní byly obyčejně rozházeny kosti zvířecí, mlecí kameny, vřetena a p. V jedné takové nádobě byla i lidská ramenní kosť. Druhá část hrobů obsahovala jednu až tři nádobky, které však byly přikryty převrácenou velkou nádobou. Ostatní obsah byl stejný.

To byla by asi všechna dosud známá naleziště, hlásící se ke kultuře bylanské. Není však pochyby, že tato kulturní perioda vyvinula se také všude tam, kde byly dříve knovízské osady.

Kultura jihočeských mohyl.

Velmi nápadný jest zjev, že do okolí pražského zasáhá i kultura jihočeských mohyl. V háji, který prostírá se nad jižní částí Roztok,[78]) nalézá se značný počet mohyl, z nichž část byla již archeology prokopána. Některé z nich jsou nasypány pouze z hlíny a ukrývají obyčejně kostry s nádobkami a kamennými nástroji. Jiné zbudovány jsou z kamene, který teprve hlinou jest obsypán. V těch vyskytují se popelnice. — Před několika roky byl objeven kostrový pohřeb rázu mohylového v Bráníku.[79]) Při této kostře byly nalezeny dva bronzové pásy 10 *cm* široké se žebérkem na vnější straně a se spirálovitým zakončením, dále jehlice s plochou hlavicí, pár rýhovaných náramků s tupým zakončením, dva páry tenkých náramků a prsteny se dvěma spirálovitými plochami. — Na Balabence v Libni[80]) byl vykopán rovněž mohylový hrob kostra na znak natažená směřovala hlavou k východu; na prsou měla menší červenavý džbánek a po obou stranách džbánku rovnoběžně přes prsa bronzové jehlice (79·5 *cm* a 76 *cm* dlouhé) s knoflíkovitými hlavicemi, pěkně ozdobenými — Podobná jehlice byla před dávnými lety nalezena také v Troji.[81]) — Nádobka rázu mohylového vyskytla se konečně ojediněle na pohřebišti z doby přechodní v továrně Mauthnerově v Bubenči; chová ji ve své sbírce p. MUC. Jíra.

Kultura tènská.

V úvodu bylo řečeno, že krátce před narozením Kristovým vpadl do vlasti naší bojovný národ, jehož kultura nazývá se obyčejně tènskou. Jest tudíž zmíniti se také o tom, v jaké míře tato kultura ovládla i území pražské. Připomínám, že kultura tènská přichází ponejvíce v hrobích tènských; čistých tènských sídlišť zjištěno bylo dosud málo, snad, že nebylo soustavně kopáno, snad

---

[77]) Mitt. anthr. Wien XXI. 29 a násl.
[78]) Pam. arch. I 92, II. 43, 235.
[79]) Pam. arch. XIX. 431.
[80]) Mitt. anthr. Wien XXI. (neue F. XI.) str. 5.
[81]) Pam. arch. II. 189.

také proto, že tènská sidliště mají namnoze ráz sidlišť domácího obyvatelstva žijícího v kultuře bylanské.

Bojovníci tènští obsadili území pražské se všech stran. Na straně západní zaujali osadu košířskou, vokovickou a podbabskou. V Košířích[82]) bylo tènské pohřebiště na Cibulce a mezi Cibulkou a vilou Bulovkou. Na Cibulce nalezeny byly kostry se sponami a kruhy z dutých a šnekovitých polokoulí. Předměty odtud chovají se jednak v měšťanské škole na Smíchově, jednak ve sbírce Mikšově. V zemském museu nalézá se bronzový, masivní náramek, esovitě zdobený. V městském museu vyložena jest z Košíř bronzová ostruha tènská. — Ve známé nám již cihelně vokovické[83]) nalézají se mezi kulturními jamami přechodními, knovízskými a bylanskými kostrové hroby tènské. Mnoho předmětů z těchto hrobů dostalo se sbírkou Bergrovou do zemského musea; část jich obsahuje také sbírka Mikšova. Před léty probádal v cihelně vokovické řadu tènských hrobů MUC. Jíra, který objevil zde též sídelní jámy pamětihodné tím, že v nich současně vyskytovaly se střepy bylanské a tènské střepy z nádob robených na kruhu. Z předmětů zde nalezených slušelo by vytknouti řadu náramků s různými ozdobami, kus náramku ze zelenavého skla s připájenou ozdobou s tmavomodrého skla, dále nákrční kruhy, spony atd. Dle zprávy našeho »Časopisu« nalezen byl ve východní části cihelny náramek ze zlatého, srdcovitě a esovitě zohýbaného drátu, kus bronzového řetězu s pasu a j. Vše ve sbírce MUC. Jíry. — Velkolepé pohřebiště tènské bylo v obou Juliskách, Staré a Nové, v Podbabě.[84]) Hroby odkryté v Nové Julisce ohledal MUC. Jíra. Zajímavý jest zde vykopaný dvojitý hrob. Spodní kostra v něm byla tènská, kdežto vrchní a tedy mladší, měla milodary u sebe rázu římského.

Se severní strany měl národ přinesší k nám t. zv. tènskou kulturu obsazeny osadu ve Stromovce a v Kobylisích. Ve Stromovce[85]) byly nalezeny před třemi roky při přístavbě remisy elektrické dráhy mezi kostrami skrčenými dvě kostry natažené ve směru od severu k jihu, z nichž jedna měla tènský náramek. — V Kobylisích[86]) objeven byl hrob tènský v cihelně páně Ženíškově.

O stanicích bojovného národa tènského na východ od Prahy slušelo by poznamenati toto: V Hloupětíně[87]) v pískovně Farkačově vyskytují se kostrové hroby a též sídelní jámy tènské.

---

[82]) Pam. arch. XI. 470; Mitt. anthr. Wien XIV. 189; Píč, Starož. země čes. II. 1. sv. str. 166. (Tab. IX. 1.): Sbírka Mikšova.

[83]) Pam. arch. XII. 113; Mitt. Centr.-Com. XIV. 166; Píč, Starož. země čes. II. 1. sv. str. 173 (Tab. XI); Časop. Spol. přát. starož. česk. II. 40; Zápisy Mikšovy.

[84]) Pam. arch. XII. 114, 121, 552; Píč, Starož. země čes. II 1. sv. 165 (Tab. XII.); Zápisy Mikšovy.

[85]) Píč, Starož. země čes. II. 1. sv. str. 169.

[86]) Tamtéž str. 165. (Tab. VII.)

[87]) Tamtéž str. 164.

— Památné jest pohřebiště Žižkovské.[88]) Na náměstí Komenského odkryty byly roku 1872 při stavbě domů »U deklarace«, »U krále Václava« a při stavbě školy celkem 22 hroby tènské, z nichž část byla v řadách. Kostry ležely na znak a byly většinou setlelé. Zachovalá kostra ženská měla pod hlavou kámen. V některých hrobech byly střepy z nádob robených na kruhu. Mimo to byly tu nalezeny: dva železné meče zlomené, rukojeť dýky, malý třemen a oštěp ze železa. Šperků bylo tu zachováno značné množství, a to sponek osm rozličných druhů; jedna sponka má oblouček trojnásob rýhovaný, vykládaný korálem; dále celá řada bronzových náramků, přerůzných tvarů, krásně bledozeleně patinovaných. Též byl tu nalezen kus vykládaného nákrčníku a zlatý kroužek. Na pohřebišti tomto byly také nalezeny mince a to tři zlaté t. zv. duhové mísky a dvě stříbrné. — Podle záznamu Mikšova byly prokopány v Olšanech, kde, blíže neudává, tři jámy (on praví žárové hroby), s náramky bronzovými s dutými a šnekovitými polokoulemi, tedy tènskými. — Velmi význačná stanice tènská byla v Záběhlicích,[89]) jak nutno souditi z bohatého pohřebiště v cihelně p. Vintrichově u silnice. V létech devadesátých byla tu postupně objevena řada hrobů z poloze od severu k jihu. Jedna kostra ženská měla na krku pěkně zdobený bronzový nákrčník, na každé ruce v zápěstí po náramku a na každé noze bronzový kruh, na obou ramenech po malé sponě, u boků spony a na lebce spočívala jakás korunka z bronzového drátu vlnovitě zohýbaná. — Též v ostatních hrobech nalezeno bylo dosti náramků, nákrčníků, spon a j.

Na jižní straně území pražského setkáváme se se stanicí tènskou v Modřanech.[90]) Zde ve vesnici samé vykopány byly kostrové hroby, z nichž náramky sestávající ze šnekovitých polokoulí nalézají se ve sbírce tamního řídícího učitele.

Z Prahy samotné zaznamenány jsou jen tyto tènské nálezy: ze Slup [91]) dva kruhy z dutých polokoulí a ze Židovského (V.) města tènský náramek, jenž jest ve sbírce Mikšově. —

Tímto obeznámil jsem Vás, velectění, s nejdůležitějšími nálezy předhistorickými z doby před narozením Kristovým, které učiněny byly na území pražském, Podotýkám jen ještě, že s kulturou t. zv. provincialní římskou shledáváme se celkem v týchž osadách, které zde kvetly za doby kultury knovízské a bylanské. Jsou to zejména osada vokovická, podbabsko-bubenečská, libeňská, nuselsko-vršovická a michelská; k těm přistupují osada vysočanská, modřanská a jiné.

Zbývá mi, abych podal ještě celkový obraz, jak se jeví Praha v době předhistorické na základě posavádních bádání a nálezů.

---

[88]) Pam. arch. X. str. 70 a násl., 170, XII. 114; Mitt. anthr. Wien X. 14, 15; Píč, Starož. země čes. II. 1. sv. str. 174. (Tab. VIII.)

[89]) Pam. arch. VI. 108, XV. 501; Píč, Výzkum středočeský str. 85 a n.; Píč, Starož. země čes. II. 1. sv. 173. (Tab. XVII., XVIII.)

[90]) Píč, Starož. země čes. II. 1. sv. str. 168.

[91]) Mitt. anthr. Wien XX. 140, tab. II. 31; Šnajdr, Poč. str. 60.

Doba palaeolithická, která i pro archeologii jest dosud dobou mythickou, nemá pro praehistorii Prahy jiného významu, než že člověk již v tomto pradávném čase bydlil v okolí pražském. Významnější jest již kultura neolithická. Lid, který byl jejím nositelem, a jehož sídla byla hlavně ve středních a západních Čechách, záhy asi seznal výhodnou polohu míst, tvořících nynější okolí pražské, a usadil se na březích naší stříbropěnné Vltavy. Nejstarší tento národ v Čechách zbudoval své chaty jednak na mírném svahu mezi hřebenem šáreckým a návrším letenským, jednak na protější straně řeky, v nynější Libni. Také údolí potoků motolského a Botiče jevila se mu příhodnými ku založení osad.

Tato sídla obýval neznámý národ neolithický v šedé dávnověkosti, a po dlouhou asi dobu klidně se vyvíjel ve své kultuře. Pojednou však život jeho doznal nápadné změny. Cizí kupci, cestující nejspíše asi za jantarem ku břehům moře Severního, zavítali také do osad kol dnešní Prahy. Výhodná poloha této krajiny spůsobila pak, že v nedlouhé asi době stala se tato místa důležitou, ba možno říci nejdůležitější stanicí na cestách obchodních, vedoucích tehdy naší vlastí. Vedla sem cesta východní od Labe, jejíž směr udává dosavádní silnice vysočansko-brandýská, cesta severní podél břehů vltavských, a cesta západní, která přes hradiště šárecké směřovala ku Slanému, kde na Slánské Hoře byla rovněž jedna z nejdůležitějších stanic tehdejšího obchodu. Zdali také ve směru jižním stávala nějaká cesta obchodní, jest dosud pochybno a pro tato kulturní období málo pravděpodobno.

Jaká důležitost přikládána byla tehda krajině pražské, vysvítá z toho, že zde byly založeny cizími oněmi obchodníky na třech, přírodou chráněných místech, znamenité stanice, které poskytujíce z počátku bezpečného útulku obchodním výpravám, staly se později velkolepými středisky obchodu. Jsou to hradiště šárecké, Levý Hradec s Řivnáčem a hradiště »Na Zámkách«. V těchto emporiích obchodních vznikla, jak již z počátku pověděno, kultura přechodní. Styky obchodní a mocný vliv novoty pak spůsobily, že se tato kultura rozšířila v celém okolí nynější Prahy: obě velké osady neolithické, na levém a pravém břehu vltavském, byly výborným prostředím, v němž se nová kultura ujala a dále vyvíjela. V této době lid neolithický, na pražském území usedlý, přejav kulturu přechodní a zmohutněv obchodem, rozšiřuje svá původní sídla a usazuje se i po návrších sousedících s dosavadními jeho osadami. Třeba tu jen si připomenouti naleziště přechodní kultury v Liboci a Dejvicích, ve Stromovce, v Holešovicích, na Letné v Kobylisích, na Vinohradech, na Pankráci a na Smíchově. Jaký blahobyt panoval v končinách těchto v přechodní době a jak skutečně již v této době srdce vlasti naší bylo střediskem obchodu středoevropského, o tom svědčí následující okolnost. V literatuře archeologické uvádějí se jako zvláštnosť, jako zjev vzácný, jako předmět nad míru cenný červené zvoncovité poháry, a jsou nálezy těchto pohárů udržovány ve zvláštní patrnosti. A hle, pohárů těchto

bylo nalezeno v okolí pražském nejméně již deset.[92]) Mimo to známy jsou odtud ještě tři napodobené zvoncovité poháry.[93])

Množství pak nalezených předmětů a vývoj přechodní kultury samé jsou dokladem, že osady podbabská a libeňská a ostatní osady okolní vzkvétaly v kultuře přechodní po dlouhou dobu, snad po několik století.

Nápadno však jest, že výkvět přechodní kultury, totiž kultura únětická, jen sporadicky se vyskytá na pražském území. Příčinou tohoto zjevu jsou místní poměry. Jak dlužno souditi z dosavadních nálezů, vyvinula se únětická kultura hlavně v těch krajinách, které byly přiměřeny kočovnému a pastýřskému životu domorodého lidu zdejšího. Takovou krajinou jest jmenovitě úrodné okolí (širší) Slánské Hory, kde asi hledati jest kolébku únětické kultury. V kotlině pražské, která stala se sídlem mohutného obchodu, nebylo místa pro lid kočovný a proto v nejbližším okolí pražském únětická kultura nezdomácněla.

Když pak obchod, který byl tepnou kultury přechodní, přestal se bráti krajinami našimi, nastal úpadek a značné poklesnutí dosavadní kultury, a lid, který byl jejím nositelem, živořil jen ve starých sídlech. V tomto stavu pokleslosti byl tento lid autochthonní, jak v úvodu bylo pověděno, podmaněn národem, který přinesl k nám starší kulturu popelnicovou, t. zv. lužickou. Tento národ, vytlačen byv ze svých sídel v severních Čechách usadil se ve středních Čechách mezi pozůstalými zbytky původního lidu. Řečeno bylo pak dále, že spolužití a smísení se obou národů, lužického a domácího, dalo vznik kultuře t. zv. knovízské. V té době pozorujeme, že sídla starého národa na území pražském nejen znovu oživují, nýbrž že se rozšiřují a že nové osady vznikají. V době knovízské kultury připojují se ku starým osadám v Libni, Stromovce, Bubenči, Podbabě, Vokovicích, neméně rozsáhlé dědiny podél potoka Brusnice, pak na Žižkově a Vinohradech, v Nuslích, Michli, Bráníku, ve Slupích, na Smíchově, v Košířích a j. Ba můžeme říci směle, že osídlení territoria pražského v této době bylo tak husté, že nejen všude tam, kde dosud v bezprostřední blízkosti Prahy se nalézají předměstí a vesnice, aneb kde nacházely se dědiny, které splynuly v nynější Nové Město pražské, byly osady knovízské, nýbrž že celé území budoucí Velké Prahy daleko hustěji bylo obydleno, než nyní.

Zajímavo jest, že v době, kdy knovízská kultura nalézala se v rozkvětu, bylo osadám v okolí pražském odraziti či snésti útok národa, který v jižních Čechách mrtvé své pochovával v mohylách.

---

[92]) Zejména: po jednom: ve Vokovicích (nalézá se ve sbírce Mikšově), v Liboci (v zemském museu), na skále Šestákově v Šárce (majitel holič Ševčík v Tejnce), na Smíchově (v městském museu), v Holešovicích (majitel MUC. Jíra), v Bubenči (majitel konservator z Weinzierlů), v Libni na Balabence (v městském museu) a tři na Letné (majitelé MUC. Jíra a holič Ševčík).

[93]) Jeden z Balabenky ve sbírce Mikšově, druhý z Hradiště šáreckého v zemském museu a třetí z Liboce ve sbírce p. Jírově.

Souditi tak nutno z nálezů kultury mohylové, které zde se vyskytují. Zda jedná se tu o pouhý nějaký nájezd či o dočasnou okkupaci zdejší krajiny národem mohylovým, kterým byl asi některý kmen galský či keltický (Bojové?), těžko posud rozhodnouti. Na kulturu knovízskou útok ten však nějakého patrného vlivu neměl.

Po tomto intermezzu vyvíjela se kultura osad pražských po několik století klidně dále (podobně jako ve středních Čechách vůbec) až proměnila se v bylanskou kulturu. Teprve v 1. století před Kr. přerušen byl vývoj obou těch kultur kulturou t. zv. tènskou, která měla dalekosáhlé následky. Hordy bojovníků »tènských«, v nichž viděti můžeme nejspíše asi příslušníky kmenů svévských (Markomané?) a které ze severozápadu vtrhly do Čech, postřehly ihned důležitosť krajiny pražské a proto takovým množstvím lidu obsadily veškeré dědiny tehdy zde se rozkládající. Dokazují nám to nálezy tènské, přicházející na všech stranách Prahy v takovém množství, jako na žádném jiném místě v Čechách. Okkupace tato trvala asi 50—100 let, ale, jak náhle přikvačila na obyvatelstvo zdejší, tak také náhle zmizela.

Odchod Tènců, jak již v úvodu naznačeno, otevřel cesty novým vlivům kulturním, totiž římským. V době kultury římské panuje opět čilejší život v našich osadách. Nasvědčují tomu hojné nálezy z této doby z Podbaby, Vysočan, Nuslí, Michle, Modřan, ze Smíchova a j.

Rozvoj římské kultury potrval až do doby stěhování národů, které přivodilo její úpadek. Úpadek tento potrval několik století, při tom však dosavadní spůsob pohřbívání t. j. spalování se udržel. V této strastiplné době vystupuje v Čechách episodicky t. zv. kultura merovejská. A tu jest opět nápadno, že jinak vzácné nálezy merovejské nejčetněji dosud se vyskytly právě zase v okolí pražském. Pokleslou kulturu římskou vystřídala pak hradištní kultura, která vznik svůj děkuje křesťanství a která spadá již do doby historické.

Bylo asi nápadno, že nestala se žádná zmínka o předhistorických nálezech z Malé Strany, ze Starého Města a z velké části Nového Města pražského. Příčiny toho jsou následující: Svah návrší, na němž se rozprostírá Malá Strana, byl asi v dobách předhistorických porostlý hlubokým lesem, jak ještě první naši letopiscové připomínají. Pravý pak břeh vltavský nalézal se v inundaci a nehodil se tedy za sídliště. Byla-li místa výše položená, nynější Nové Město, v dobách předhistorických osídlena, aneb bylo-li tu pochováváno, o čemž vzhledem ku jich velice výhodné poloze v nejmenším nedá se pochybovati, nelze to již zjistiti, poněvadž předměty předhistorické, v lůně země snad zachované, zničeny byly již před dávnými časy kopáním základů při různých stavbách a p. Totéž platí i o Hradčanech, ačkoliv jest nepochybno, že v bezprostřední blízkosti královského hradu byla předhistorická sídliště. —

Uvážíme-li nyní, jaké množství předhistorických nalezišť v Praze a okolí jejím se nalézá a v jakém rozsahu jednotlivé kultury jsou zde zastoupeny, shledáme, že území pražské bylo již v dobách předhistorických jistým koncentračním bodem v Čechách, kol něhož se seskupovaly téměř všechny kultury, které se zde vyvinuly.

Podle toho musíme první počátky Prahy vůbec hledati, ne-li v době neolithické, tož jistě v době kultury přechodní, t. j. v době nejméně 1000—1500 let před Kr.; vznik pak Prahy slovanské klásti musíme do doby knovízské, čili do polovice prvního tisíciletí před Kr. Avšak již v této době byla tehdejší Praha v takovém rozsahu osídlena, že rozprostírala se na území, které zaujímati má budoucí Velká Praha po sloučení s veškerými osadami předměstskými. —

Osada sv. Petra v Rybářích na Menším Městě Pražském a její nejbližší okolí.

Dějiny její vypravuje dr. *Jos. Teige.*

(Dokončení.)

Abychom konečně vyčerpali zásobu zpráv o těchto místech, budiž zde ještě poznamenáno, že r. 1412 Zděna, vdova po Jakubovi z podhradí malostranského, zakoupila si zde pod Opyšem $^1/_2$ kopy gr. č. platu věčného na domě Štěpána knihaře za 5 kop gr.; při tom praví se, že dům stál mezi domy Mikuláše Stubensala soukenníka a dědiců Václava lazebníka, naproti že byly rámy soukennické (ruk. arch. m. 2101 f. 333). Za bouří husitských zpustla celá tato strana městská a zde na Písku bujná zeleň zakryla časně trosky domovní a ozdobila zbývající dosud budovy. Od té doby jsou zde jen zahrady a k nim málo jen domků. Dva z nich — nemožno určiti které — se zahradou a chmelnici při cestě Bruské a proti vinici Smilově přinesla Zuzana, vdova po Janovi Muckovi, věnem druhému manželi svému Janu Švábovi r. 1441 (ruk. arch. m. č. 90 f. 63). Vedle vinice Smilovy ležela vinička s domkem při cestě, kterou r. 1447 koupil Váňa, syn Mandův, pro sebe a m. svou Zuzanu od Reginy, vdovy po Petrovi zlatníku, potom provdané za Jana ze Stupic, za 12 kop (č. 90 f. 153).*)

Zahradu vedle vápenice, majetek to královský, obdržel zástavou od krále Vladislava II. krejčí Bohuslav, majitel domu »U modrého lva« na Starém M. Pr. (č. 507-I.). R. 1528 povoleno

*) Insuper quemadmodum Vania eosdem venditores impetebat per litteram maiestatis super dicta vinea, ut ipse asserebat, habita, quam ipsi denegabant se habere, si et in quantum temporibus futuris in lucem devenerit, nullius vigoris esse debet.

bylo Ferdinandem I. Janu z Wartenberka ji vyplatiti. List královský zapsán o tom v kopiáři č. 5 v archivu c. k. místodržitelství pro království České v tato slova:

My Ferdinand etc. oznamujem tímto listem všem: Jakož opatrný, věrný náš milý Bohuslav, krajčí od »modrého lva« v St. M Pr. drží zahradu za Malú Stranú pod hradem Pražským podle naší vápenice, v kteréž někdy haltéřové bývali a to v zástavě vod slavné paměti krále Vladislava, předka našeho, kterúžto zahradu my dali jsme a mocí listu tohoto dáváme urozenému Janovi z Wartenberka a na Dubě, radě komory naší, věrnému našemu milému i jeho dědicóm. aby on mohl túž zahradu vyplatiti a jí užívati i s dědici svými. — Dán na hradě Pr. v pátek po Vyzdvižení sv. Kříže; l. b. 1528 (fol. 35).

O zahradě Holcovské bylo již mluveno. Srov. k tomu i nález komorního soudu z r. 1489 v Archivu Českém, sv. IX. č. 658. Tolikéž zmíněna i vinice Jednorožcova. O ní mluvilo se též r. 1535 ve sporu mezi písařem při úřadě purkrabském, Jiříkem z Plakvic, manželkou jeho Annou Fajtlovou a mezi Jiříkem, Wolfem a Václavem Dešanskými, »kdež týž Jiřík písař i na místě Anny, manželky své, obeslal jest pány Dešanské a vinil je z toho, jakožto držitele té vinice někdy Viktorína Jednorožce, kterúž jest měl od pana Mikuláše a po smrti své jim ji pánóm Dešanským odkázal etc., že jsú oni páni Dešanští neměli a nemohli ani mohou mimo něho a manželku jeho jinému žádnému prodati, leč by prvé na ně vznesli a oni nechtěli-li by jí kupiti, teprv jinému — mohli by prodati. Neb tě dvě vinice, totiž Jednorožcova a Fajtlová byly jsú jedna vinice někdy pana Mikuláše Sulka (viz zde roč. XIII. str. 28) a pan Sulek díl té vinice, cožkoli míry drží, odprodávaje od své vinice Jednorožcovi, odprodal jemu s tou výminkou, chtěl-li by kdy on Jednorožec aneb dědicové jeho zase touž vinici prodati, aby jí mimo něho žádnému neprodával, leč by prvé to naň vznesl. — A nálezem bylo Jiříkovi Plakvicovi dáno za právo (ruk. arch. m. č. 1168 f. 82).

Nevíme, kde ležela zahrada s domem, kterou r. 1535 koupil Jan st. Hodějovský z Hodějova za 60 k. m. od Šimona Haldy. Vedle ní ležela zahrada Marty bakalářky, která obě r. 1537 spojila (ruk. arch. m. č. 42 f. 15 a 20) a prodala r. 1546 Janu Černohorskému z domu Jednorožcova (č. 548-I.) za 100 k. č. (ib. f. 67).*) Další zprávy o těchto místech registrujeme stručně takto: R. 1563 na žádost Víta rybáře úředníci městští dali pod plat místo ležící podle strouhy, kteráž jde od vápenice pod Bruskou a vedle místa přívozníka Duchka; téhož r. koupil hokynář Karel za 7 k. m. stáje na břehu nad dolejším přívozem od Petra prachaře; 1565 koupil provazník Michal Pihal dům na ostrově u dolejšího přívozu mezi strouhou, též zahradou Tomanovou a čerpadly od přívozníka Duchka Lafara za 15 k. (ruk. arch. č. 2157, f. 219 a č. 42, f. 95). R. 1566 vzdal Lukáš Černohorský díl svůj zahrady po otci Janovi (viz výše)

*) Zdá se, že byla blízko mostu. Srov. ruk. arch. m. č. 42, f. 108a, 118, 151, 164, 188 a 189.

sestře své Anně Stogklové; r. 1570(?) koupil Martin Pajmar dům se zahradou vedle domu Víta rybáře, od Anny, vdovy po Duchkovi rybáři (ib. f. 99 a 104); 1570 koupil provazník Kašpar Kolář dům nad přívozem dolejším na břehu vedle čerpadel od pastorka svého Adama pilaře za 12 k. č. (ib. f. 104, 110 a 118); 1574 koupil Lukáš Laštovička dům se zahradou vedle Víta rybáře a někdy Anny Duchkové od Martina Pajmara za 115 k. č.; 1581 sestry Dorota Čížková a Kateřina Davidova koupily $^1/_3$ zahrady od vdovy po Vítovi rybáři za $62^1/_2$ k. č. a prodaly z toho břeh u čerpadel za 25 k. rybáři Cypriánovi (ib. f. 118, 139, 141); 1583 ostružník Samuel prodal dům na břehu nad přívozem dolejším vedle čerpadel za 20 kop zedníkovi Ondřeji Stuprovi, jehož vdova Dorota prodala jej »přívaly dešťovými podemlenej a zbořenej« ještě s druhým domem při zahradě Matěje Tomana formanovi Jakubu Fojtovi (1609). R. 1665 spojeno toto městiště s cís. cejkhausem (ib. f. 142 a č. 2158, f. 76).

Hlavní z rybářských usedlostí byl zde majetek rybářů často zmíněného Víta a Tomáše, jinak Tomana. Od nich pochází jediné dva písemné kšafty, které z XVI. stol. máme zachované z těchto míst; z r. 1577 známe ještě protokol o ústním kšaftu Václava Klamperny, rychtáře zdejšího. Z 17. stol. mohu uvésti pak do r. 1648 jen ještě jediný.*)

Zápis o kšaftu Vítově zní:

My úředníci úřadu mostu Pražského známo činíme tímto našim listem obecně přede všemi, kdež čten nebo čtúcí slyšán bude a zvláště tu, kdež náleží, kterak někdy Vít rybář u sv. Petra v Rybářích učinil kšaft a své poslední vůle poručenství v přítomnosti Václava Klamperny, rychtáře rybářuov, a Tomana rybáře, souseduov přísežných, jenž k žádosti jeho k němu sou přišli a téhož kšaftu, kterýž jest o jmění svém, jsa rozumu zdravého a paměti dobré užívaje, učinil a jim jej v ruce dal, po smrti jeho k úřadu našemu podali. Kterýžto kšaft když po smrti jeho Víta podle práva čten byl, toto jest v sobě držel a zavíral, drží a zavírá slovo od slova takto:

Ve jméno svaté a nerozdílné Trojice amen. Nebožtík Vít rybář u sv. Petra v Rybářích, ležíce v trestání pána Boha všemohúcího l. ɔc LXV. před sv. Duchem dožádal se jest mne Václava, přijmim Klampernu, rychtáře, a Tomana rybáře, jakožto jednoho konšela, abychom k němu přišli, že chce o svým statku pořízení učiniti. Což sme k žádosti nebožtíka to učinili, že sme k němu přišli. I jsa nebožtík Vít toho času dobré paměti a užívaje rozumu zdravého, takto jesti o svém statečku, kteréhož mu pán Buoh z milosti své naděliti ráčil, pořízení učinil: Předkem a nejprvé o Marthu, manželku svú, v tom statku do smrti její v něm aby s Janem synem mocnou hospodyní byla. Pakli by se s Janem, synem svým, srovnati nemohla, aby z té živností měla napřed 40 k. m. a potom s ním rovný díl a když by jí Marthu, matku jeho Jana, pán Buoh od smrti uchovati neráčil, tehdy Jan, syn jejich, v témž statku aby mocným hospodářem byl. Dorotě, dceři týž nebožtíka, která se dostala za Jakuba Čížka do Menšího M. Pr., k té vejpravě, která se jí při proměnění stavu jejího dala, ještě se 20 k. m dáti z toho statku má, a druhý dceři Kateřině, která se dostala do Star. M. Pr. za Šimona Davidovýho, týž k prvnější vejpravě, co se jí dalo, ještě dáti se má 20 k. m.

*) Nehledě ku kšaftu rybáře Duchka z r. 1550 v ruk. č. 2157, f. 207 neb Doroty Brychtové z r. 1539 (ib. 79).

A Marjáně, třetí dceři, s lože šatu a 10 k. m. A to ona Martha spolu s Janem, synem svým, z té živnosti společně podle možnosti vyplacovati mají. O tom jest dobře nám vědomé, že jest ta vůle byla nebožtíka Víta rybáře. Stalo se léta svrchu oznámeného.

Kterýžto kšaft my z počátku psaní úředníci mostští v Star. M. Pr. slyševše a že jemu žádného odporu od žádného v času právním se nestalo vyrozuměvše, jej jakožto pořádně učiněný a vysvědčený k žádosti Jana rybáře, předřečeného Víta syna, jsme stvrdili. Tomu na svědomí pečet úřadu našeho jsme přitisknouti dali a rozkázali. V sobotu po památce Těla božího l. P. 1573.

Dorota a Kateřina, sestry pozuostalé po Vítovi rybáři dcery, s Janem rybářem, bratrem svým, oznámili, že vedle reformací JMC. pánuov rad nad apelacími zřízených nálezu o statek někdy otce jejich se smluvili takto: Duom, v němž Jan bydlí, a díl zahrady k tomu domu přidaný ujal jest Jan, a Dorota také i Kateřina tolikéž té zahrady po jednom dílu, jakž ji na tři díly rozdělili, jsú sobě ujaly. 1575 (ruk. arch. m. č. 42, f. 111 a 123).

Druhý kšaft Tomanův z r. 1576 zní:

My úředníci mostu Pražského známo činíme tímto našim listem obecně přede všemi, kdež čten neb čtúcí slyšán bude a zvláště kdež náleží, kterak někdy Tomáš jinak Toman, rybář v zahradách při kostele sv. Petra v Rybářích vedle přívozu pod mostem Pražským k celnici náležející, učinil kšaft a své poslední vůle poručenství v přítomnosti osob přísežných, Valentina Stříbrského a Marka Vrama, kožišníka, souseduov Star. M. Pr., kteříž k žádosti jeho k němu přišli a téhož kšaftu, jejž jest o jmění svém, jsúc rozumu zdravého a paměti dobré užívaje, učinil a jim jej v ruce dal, po smrti jeho k úřadu našemu podali. Kterýžto kšaft když po smrti dotčeného Tomana podle práva čten byl, toto jest v sobě držel a zavíral, drží a zavírá.

Ve jméno svaté a nerozdílné Trojice amen. Tomáš, jinak Toman, rybář v zahradách při kostele sv. Petra vedle přívozu pod mostem Pražským k celnici náležející, leže v nemoci těžké a jsouc věku již sešlého a dožádavše se toho při panu purgkmistru, aby k němu sousedé přísežní na kšaft vysláni byli, že jest umínil pořízení o statečku svém učiniti. Kdež v přítomnosti souseduov přísežných těchto Valentína Stříbrského a Marka Vrama, kožišníka z Kaprovic ulice, k žádosti jeho vyslaných takové jest pořízení o témž statečku svém v pondělí na zejtří památky sv. Havla l. ɔc. LXXV. učinil a oznámil, že jest sobě to ku paměti přivedl, že s Annou, manželkou svou nynější, řádného zápisu ani společného vzdání v celnici nemá, i aby ona po smrti jeho od žádného překážky v tom statečku, zvláště od Vavřince, bratra téhož Tomáše vlastního a již dávno dílného, neměla, ten všicek statek svůj jako duom s zahradou ležící vedle Jana Vítového rybáře a Václava Klamperny i se všemi svršky a nábytky i se vším příslušenstvím, buď málo neb mnoho, tolikéž plat ten, kterýž mu vycházel z vinice Husovský po 4 kopách 50 gr. m., odkazuje a poroučí nadepsané Anně, manželce své nejmilejší, i s dítkami svými a jejími spolu splozenými na rovný mezi ně podíly a s nápadem z umrlého na živu pozuostalého i na matku jich, jestliže by kterého z nich pán Buoh smrti uchovati neráčil. Však z toho statku táž Anna, manželka jeho, povinna bude vydati dotčenému Vavřincovi bratru téhož Tomáše kopu gr. č., když by koli ona Anna od něho Vavřince napomenuta byla a tím jeho z téhož statku, poněvadž jest prve z něho vybyt, jakž kvitancí v celnici ukazuje, odděluje. O dluzích jak oznámil, že jemu žádný nic dlužen není ani on tolikéž.

Kterýžto kšaft my z počátku psaní úředníci mostští v St. M. Pr. slyševše a že jemu žádného odporu od žádného v času právním se nestalo, vyrozuměvše, jej jakožto pořádně učiněný a vysvědčený k žádosti Anny, pozuostalé po Tomanovi rybáři vdovy, jsou stvrdili. Tomu na svědomí pečeť úřadu našeho sme přitisknouti dali a rozkázali v sobotu po sv. Třech králích den památky sv. Šťastného l. P. 1576. (A. f. 124.)

Vdova Anna nezachovala dlouho smutný svůj stav. Víme, že již r. 1577 ve středu po Třech králích podepsala novou smlouvu svatební s Cypriánem, synem ševce Jana Podmoklého z Nového M. Pr. (ib. f. 129, srov. i f. 148).

Ústně pořídil Klamperna r. 1577 tak, »že dům svůj v Rybářích pod mostem — ležící, v němž bydlí, a při něm zahradu — dal Valentinovi Klampernovi, synu svému,« — však při tom doloženo, že Valentin »bude povinen z toho bratřím svým Janu Klepeštovi a Ondřejovi Vocáskovi vydati po 10 k. č. (ib. f. 126).« O Valentinovi mluví se r. 1607, kdy se praví, že Havel Ančička koupil od dědiců jeho dům se zahradou ležící vedle Matěje Tomana a přívozu za 650 k. č.

Nedaleko kostelíka ležel dům, který trhem dostal r. 1622 mydlář Matěj Ktovský od Vojtěcha Pospíšila za 100 kop gr. č. Otec Vojtěchův Jan koupil jej r. 1604 za 125 k. č. od dědiců Lidmily Běšínky (č. 2158, f. 46). Vedle ležela zahrada Matěje Tomana a pozdější dům Ulrycha Payera (ib. f. 182). Též vedle Matěje Valentína byl dům se zahradou kdysi malíře Hendrycha, který koupil r. 1629 preceptor edlknabův knížete Fridlandského Konrád Kauper*) za 200 k. m.

Vedle domu Jana Pospíšila bylo místo, »jehož někteří měšťané Menšího M. Pr. pro skládání dříví požívali«; o ně požádal (ve výměře 12 loket šířky a 60 loket délky) s úspěchem r. 1610 úřad mostský, že »by sobě domček k obydlí vystavěti a zdělati mohl« přívozník Jan Vostrovský« (ib. f. 102). Ještě stále »blíž kostela sv. Petra« byl dům s rozsáhlou zahradou Štěpána Štefka z Koloděj**) a sestry jeho Lidmily Celtnšlogové, kteří jej prodali r. 1627 za 1500 k. m. (ib. f. 197) Adamovi z Waldštejna.

Vedle zahrady Štefkové a lékárníka Jana Honsa byla zahrada, kterou koupil r. 1602 Petr Piš od ševce Jana Strejčka (ib. 29).

Zmíněný Matěj Toman napsal svůj kšaft r. 1637 v těchto slovích:

Ve jméno svaté a narozdílné Trojice, jednoho Pána Boha na věky požehnaného amen. Já Matěj Toman, měštěnín tohoto Starého Města Pražského, známo činím tímto listem svým kšaftovním vůbec — v příčině statečku mého,

---

*) Vdova Wolpra vzdala roku 1635 dům mezi domy Jiříka Grünwalda hrnčíře a Matěje Tomana zeti svému Pankr. Mayerovi (č. 2156, f. 21).

**) Jan Trojan, měštěnín Menšího M. Pr. a Lidmila, manželka jeho, oznámili: Jakož jest se mezi ní Lidmilou, Jana Trojana manželkou, a Herkulesem de Nova na místě a k ruce Marty, manželky jeho, též Tobiášem Štefkem z Koloděj na místě a k ruce Štěpána a Lidmily, dítek jeho s někdy Kateřinou, prvnější manželkou jeho, a jí Lidmily Trojanový vlastní dcerou zplozenou, jakožto zeti jejímu, jisté porovnání a podělení stalo, že ona Lidmila spolu s Janem Trojanem, manželem svým, podle takového porovnání na podíly jich z statku svého postoupila jest dvou zahrad, jedné mezi šlachtatou Menšího M. Pr. a zahradou Flavínovskou ležící Herkulesovi de Nova, Martě, manželce jeho, zeti a dceři své, a druhé proti čerpadlům blíž kostela sv. Petra v Rybářích Tobiášovi Štefkovi z Koloděj na místě a k ruce Štěpána a Lidmily syna a dcery jeho s někdy Kateřinou, první manželkou jeho a dcerou Lidmily Trojanové zplozených. (1602. Ruk. č. 2158, f. 30.)

což mi ho tak po těch soldátích, s nimiž jsem mnoho utratiti a o své přijíti musil, z nadělení božího pozůstalo, toto má poslední konečná a dokonalá vůle jest, aby Anna, manželka má milá, domu a prádla s štěpničkou mezi kostelíčkem sv. Petra a domem »hoffurmanovským« *) obostranně ležícího — v němž bytem zůstávám — užívala a v něm — do smrti své — zůstávala a tu se živila. Po smrti pak její teprva dotčený dům i se vším k němu příslušenstvím na Václava a Annu, syna a dceru, děti mé a její — připadnouti — má. — Stalo se v pondělí 19. dne měsíce Octobris l. P. 1637 (ruk. č. 2156 f. 36).

Budiž zde ještě dodáno, že Václav Toman, osadník zdejší, dělaje svůj kšaft r. 1666 projevil přání, aby byl pohřben »na krchově u sv. Petra a Pavla v Rybářích, však bez truhly, křesťanským způsobem« (č. 2156, f. 154). — O zrušení kostela jednají tyto dokumenty z archivu místodržitelského:

I. Hochlöbliches k. k. Landesgubernium! In Gemäszheit des eingelangten hohen Dekrets von 12ten August a. c. hat man bereits die gesperrte Kirche SSum Petri et Pauli nicht nur von dem hiesigen Stadrath übernommen, sondern auch sothane Kirche samt dem Kirchhof, weil sich auf diesen leztern der Rudolf Kallina als Pächter oder Käufer gemeldet hat, durch Werkverständige zu dem Ende abschätzen lassen, um solche durch öffentliche Versteigerung feilzubieten. In der Nebenlage erscheint diese Abschätzung, vermög welcher gesagte Kirche samt dem Kirchhof und zwar das blosse Gebäude ohne der Kircheinrichtung in einem Werthe von 250 fl. angeschlagen wird. Man hat also zur diesfälligen Veräuszerung eine öffentliche Lizitation auf den 20ten dieses Monats vormittags um 10 Uhr in gesagter Kirche bestimmet und die Einleitung getroffen, damit diese Lizitationstagsatzung vorläufig durch die öffentlichen Kundschaftsblätter bekannt gemacht werde, wie man denn bei dieser Gelegenheit auch zugleich die in mehrgedachter Kirche befindlichen Effekten, nämlich den Altar, die Kanzel, Orgel, Bilder, Sitzstühle und Glocken an die meistbietende zu verkaufen gedenkt, wenn ein hochlöbl. Landesgubernium in Sachen nicht was anderes zu verordnen finden sollte. Anbei wird auch um die Bestimmung eines Buchhalterei Individui zu dieser Lizitazion gebetten. Prag den 6ten Herbstmonats 1785. Johann Erben.

II. Hochlöbliches k. k. Landesgubernium! So wie man bereits unterm 22ten Septembris a. c. das Lizitazionsprotokoll über das verkaufte Kirchl SSrum Petri et Pauli, dann das Inventarium über die gleichfalls licitando veräuszerte dasige Kirchengeräthschaften an ein hochlöbl. Landesgubernium eingesendet hat, also wird auch dermal in Folge des hohen Dekrets de dato 29ten Semptembris a. c. in der Nebenlage der mit dem Jakob Brandstätter als Käufer des gesagten Kirchls und Kirchhofs errichtete Kauf und Verkaufskontrakt zur hohen Bestätigung überreichet und zugleich das Belangen gemacht, das Kameralzahlamt dahin anzuweisen, dasz es von gedachtem Käufer den bedungenen Kaufschilling per 764 fl., worauf derselbe gleich jetzo 300 fl. zu erlegen, den Uberrest per 464 fl. aber binnen Jahr und Tag nachzutragen hat, in Empfang nehmen möge, wie den auch unter einem von hieraus der für die verkaufte Kircheneffekten gelöste Geldbetrag per 203 fl. 49 kr. an die Kammeralkassa abgeführt wird. — Ferner habe ich gehorsamst anzuzeigen, das in diesem verkauften Kirchhofe noch viele übergebliebene Gebeine von Todtenkörpern sich befunden haben, welche auf Verlangen des hiesigen erzbischöfl. Konsistoriums durch Veranlassung des Pfarrers von St. Thomas auf das sogenannte heilige Feld vor dem Angezder Thor überführt werden musten. Die diesfällige Überführungskösten betragen vermög der beiliegenden

*) R. 1654 prodala Anna Hermanová, manželka nožíře Řehoře Koppenwaltera domeček ležící mezi domem hrnčíře Jiříka Grünwalda a domem »starým hoffurmanovským« za 309 zl. rýn. c. k. stuckhauptmanovi a zeugwartrovi při hradu Pr. Jiřímu Baumovi (č. 2156, f. 100, 204).

zwo Spezifikationen 114 fl. 24 kr. Da nun diese Auslage von dem verkaufenden Theile, nämlich dem Exjesuiten-Fond kontraktmäszig übernommen worden, so geschieht hiemit das gehorsamste Belangen, obverstandene 114 fl. 24 kr. dem Todtengräber Schönfeld, dann dem Fuhrmann Uschald bei der Exjesuitenfondeskassa, wohin der ganze Kaufschilling abgeführet wird, gegen Quitung anzuweisen. Prag den 22ten November 1785. Johann Erben.

Příloha.

Rudolf II. povoluje r. 1602, aby Jan Gehl používati mohl vody odpadní z vodovodu Libockého v Brusce na svém mlýně.

(Kopiář č. 105, f. 235 v archivu místodržitelském.)

My Rudolf druhý etc. Jakož sme v zahradě naší hořejší při hradě našem Pražském pro zvuoli a rozkoš naší rybník udělati dáti ráčili, do kteréhož rybníka strouhou aneb stokou ode vsi Liboce voda se vede, potom zase z téhož rybníka táž voda a zvláště odpaditá zbyteční do zahrady dolejší po trúbach neb žlabích, vostatek pak té vody, což jí mimo oznámenou rybničnou, též i zahradní potřebu zbývá a, když se jí v zahradě dolejší nepotřebuje, ven z zahrady hořejší dolů do cesty aneb silnice, kudy se k městům našim Velvarům a Litoměřicům od hradu našeho Pražského jede, teče — kteroužto daremní a zbyteční vodou, jakž to zprávu jmíti ráčíme, oznámená cesta a silnice k nemalému zbahnění přichází, tak že lidé domácí a přespolní touž silnicí s vozy a náklady jezdící nemálo na to naříkají, nýbrž musejíce se sloty a zbahnění té cesty do polí a rolí vyhejbati a jinší silnice hledati, tudy lidem na dědinách a obilíčkách jich v tom místě a položení nemalou škodu činí.

I prošeni sme v poníženosti od opatrného Jana Gehle, měštěnína a mlynáře Menšího města Pražského, našeho věrného milého, kterémuž sme na jeho poníženou prosbu léta jminulého devadesátého devátého v pondělí den sv. Štěpána k tomu listem a majestátem naším milostivě povolili, že jest sobě při dolejší Brusce, v místě jemu vedle dřevnice naši vykázaném mlejnec o jednom moučném kole vystavěl a na něj vodu z příkopů při hradě našem Pražském, tak jakož týž majestát v sobě šíř obsahuje a zavírá, uvedl, abychom mu ještě dále a k tomu milostivě povoliti ráčili, aby již jmenovanou zbyteční a darmo z rybníku našeho na škodu cesty běžící vodu na jistý způsob na jeho groš a náklad do žlabů aneb trub pojíti a odtud po týchž žlabích a trubách pod zemi do příkopů hradu našeho Pražského a potom na oznámený mlejn jeho nésti a k užitku svému obrátiti mohl. Kdež davše my to vše skrze starší mlynáře přísežné i jiné těm věcem rozumějící lidi spatřiti a poznavše z zpráv nám o tom poddaně učiněných, že to netoliko rybníku našemu, v již dotčené zahradě udělanému, ani také zahradě naší dolejší nic na škodu a újmu není a nebude, anobrž že jak předně s naříkání lidského z strany sloty a zbahnění cesty, což se vše tou zbyteční a daremní vodou dálo, sjíti i také tudy a tím způsobem zvěři naší a příkopu hradu Pražského více čerstvější vody přibejvati moci bude — protož s dobrým rozmyslem, naším jistým vědomím, mocí královskou v Čechách a s radou věrných našich milých ráčíme témuž Janovi Gehlovi a budoucím jeho tuto milost činiti a tímto listem a majestátem naším (avšak toliko do vůle a libostí naší, dědicův našich a budoucích, králův Českých) činíme, k tomu milostivě povolujíce, aby on Jan Gehl sobě tak svou zbyteční a daremně odcházející vodu do příkopu hradu našeho Pražského k prvnímu pramenu přivésti, jí v hromadu spojiti a k mlejnu od něho na milostivé dovolení a vejsadu naší vystavenému užívati mohl a moc měl, a to takovým způsobem: Předně, aby již v dotčené zahradě hořejší v tom místě, odkudž se na ten čas voda do oznámené zahrady naší dolejší po valtrocích pouští a vede — a to jmenovitě vedle zdi u samejch vrat, jdouce do té zahrady po levé straně — veliké koryto dubové hluboce vytesané do země aneb pod zem zakopati a v témž korytě velký

mosazný aneb železný čep udělati dal, do kteréhožto koryta voda odpaditá z rybníka již častopsaného odcházející po žlabích aneb v trúbách, tak jako i nyní se to děje, aby tekla. Kteréžto vody když by zahradník v dolejší zahradě naší, nynější neb potomní, buď mnoho neb málo, potřebovali, tehdy vytáhnouce týž čep železný, aby ji tudy a z toho koryta, což jí koliv zapotřebí bude, do zahrady naší každého času vpouštěti mohli, v čemž jim od něho Jana Gehle, dědicův a budoucích jeho ani od nižádného člověka překáženo a bráněno býti nemá a moci nebude. Jakož pak také zahradníci naši sami a ne Jan Gehl aneb dědicové a budoucí jeho k témuž korytu klíč jmíti a túž vodu oni sami do zahrady naší pouštěti i také zase zahražovati mají.

Ta pak voda, kteráž, jakž oznámeno, po upuštění jí do zahrady naší v témž korytě (a jinak nic) zbejvati bude, má z téhož koryta po žlábku aneb v trúbách pod zemí až k bráně, kterouž se přes most dřevěnný dlouhý do hradu našeho Pr. jede, nicméně také i druhá voda pramenitá v sklepě domu našeho, kdež se lvi chovají, pod zemí se prejštějící a na ten čas z téhož sklepu též do napřed psané silnice pod zemí hejcukem vypadající, kterouž on Jan Gehl též pod zemí pojíti a s tou druhou po potřebě zahrady naši zbejvající a z koryta odcházející v hromadu hejcukem aneb strouhou kamením pod zemí hluboce vysázenou vespolek svísti a pojíti povinen bude do druhého obzvláštního dubového koryta, kteréž od něho Jana Gehle opět u též samý brány u mostu způsobem toho prvního v zemi hluboce zakopané a též čepem železným za příčinou tou, jestli že by kdy z dopuštění božího na hrad Pražský — čehož milostivý Pán Bůh ostříhati rač — oheň přišel, aby se tudy a tím čepem voda nahoru vypustiti a k té potřebě užívati mohla, puštěna a potom teprv odtud dále z téhož koryta skrze zeď dotčené brány naší do příkopu již často opakovaného — a to vše pod zemí — v žlabích neb trúbách vedena býti; v těch pak místech, kdež to jedno i druhé koryto, jakž dotčeno, v zemi zakopány budou, má se to od něho Jana Gehla, dědicův a budoucích jeho, tak opatrovati, aby nahoře při vrchu nad týmiž koryty vždyckny otevřený místo aneb dvířce zůstávaly, aby se k nim a zvláště k tomu, kteréž v zahradě zakopáno býti má a z kteréhož voda do zahrady naší pouštěti se bude, od zahradníkův našich, jakž toho napřed doloženo, k opouštění vody volně přicházeti a dohlídati mohlo. Též také mají již dotčené obě dvě koryta ano i žlaby aneb trúby, po nichž a skrze něž táž voda z týchž koryt se povede, do země tak klásti a nahoře nad zemí opatřiti, aby jak nám v zahradě a zvěři v příkopě, tak i v cestě to beze škody bylo a lidé přes ně volně a bezpečně jezditi a choditi mohli, též zvěři naší v příkopech aby na překážku nebyly.

Mimo to a nad to vejše, poněvadž na vedení takové vody do téhož rybníka vsi Liboce každého roku obzvláštní náklad činiti a k tomu dohlídati dáti ode musíme, aby ta strouha aneb stoka zanešena nebyla, nýbrž do téhož rybníka svůj volnej tok bez překážky jmíti mohla, bude on Jan Gehl, dědicové a budoucí jeho, za tuto milost od nás jim učiněnou povinni každého týhodne dvakráte i třikrát sám osobně neb skrze čeládku svou k strouze aneb stoce až k samému rybníku u Liboce, odkudž se taková voda pojímá, darmo a beze všeho ouplatku dohlídati a kolikrát-by koli túž strouhu aneb stoku a zvláště zimního času od ledu a stříše zanešenou býti uznal a že by voda volného toku nejměla a jmíti nemohla, jakož pak bez toho aby se časem zanésti neměla, nikoliv býti nemůže, túž stoku každého času vyklizovali ano i také, bude-li v čemkoli jiném na též strouze, žlabích aneb na postranním při březích sroubení jaká toho potřeba ukazovati, to vše vždyckny na jich vlastní groš a náklad opatrovati, abychom my, dědicové naši a budoucí, králové Čeští, nad tím každého času dobře spokojeni býti ráčili. — Datum na hradě našem Pražském v středu po slavné památce seslání Ducha sv. l. šestnáctistého druhého.

Zaříkání zloděje.

P. Jan Hájek.

K večerou při slunce západu, jak slunce jde, třikrát se to obejde a pokaždé se to vyříká. Ráno do slunce východu se tam jdi podívat; jestli bude stát, tak ho musíš propustiti, to ale ten, který obchází.

Ve jménu Boha † Otce, Boha † Syna, Boha † Ducha svatého, všejednoho Hospodina požehnaného amen.

Sedělo 33 andělů na trůnu nebeském, když Maria Panna se synem svým Kristem Ježíšem a sv. Josefem z Betléma do Egypta odcházela. Přišli na ně tři zbůjníci, kteří je chtěli zamordovati. Syn Boží Kristus Ježíš se zasmál; i řekla Panna Maria: »Mé milé dítě, co Jsi se tak zasmálo«. Řekl Syn Boží: »Má milá matičko, přišli jsou tři zbůjníci, kteří nás chtějí zamordovati, ale já poroučím sv. Petru.« Svatý Petr řekl: »Já je chci vázati provazy a řetězy a vazbou železnou, tou kterou Syn Boží Ježíš Kristus má vázán býti.« A já N. N. zaklínám a zavazuji Vás, zloději a zbůjníci, skrze tu hvězdu, kterou sv. tři králové nad Betlemem viděli, abyste nemohli odejíti, a spojuji také hvězdy na nebeské obloze.

Po druhé zaklínám tebe a zavazuji vás skrze hvězdu v Jordáně, ve kterémž sv. Jan Křtitel našeho Pána a Spasitele Ježíše Krista křtil, abyste nemohli odejíti, až spočítáte všecko stromoví a všeliké listí na stromech a kamení celého světa. Zaklínám a zavazuji skrze slovo tetragrammaton, které při soudném dnu vyřknuté bude na všecky neposlušné zbůjníky, to slovo by padlo a leželo na vás tak dlouho, až spočítáte všecky mořské krůpěje a písek břehu mořského. Těmi všemi slovy, ať jest zavření a také zaklení, které z úst mých vyřknuté, abyste hleděli jako pařezové a hleděli jako kozlové, s vytaženýma rukama, skřiveným bokem, tvář vaše ať jest jako osel; všecka země a nebe ať jest na vás složená a leží na vás tak dlouho, dokud já sem životně nepříjdu a vás svýma očima nespatřím a vám své vlastní propuštění nedám. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch sv. amen.

Propuštění zloděje.

Ráno do slunce východu, stojí-li tam: »Já N. N. (nad ním tři křížky udělati) já tebe propouštím ve jménu Boha Otce, ve jménu Boha Syna, ve jménu Boha Ducha sv.«. Strčiti ho od sebe třikrát pravým kolenem pod jeho pravé koleno.

(Jenišovice.)

Ze selských pamětí.

Frant. Jílek.

Tato kniha pro zapsání pro Antonína Paška z městyse Štěkně. Založená roku 1768 1. augustu.

R. 1770 na sv. Josefa napadal velký sníh a ležel 4 neděle, tak že od něho obilí zkázu vzalo a všechno vyhynulo; tak ten rok velmi maličká úroda byla, z čehož následovala velká drahota.

R. 1771 vždy výš a výše přiskakovalo na obilí až do 7 zl., žito i místem ještě dražeji; pšenice za 9 zl., ječmen za 5 zl., oves za 1 zl. 30 kr., hrách 8 zl. strych v Rakousku.

Téhož času přišla taksa 1771 dne 18. března z krajského úřadu a patřičné poučení: totiž míra žita za 2 zl. 40 kr., pšenice 3 zl., hrachu 2 zl. 40 kr., ječmene 2 zl. 10 kr., vovsa 50 kr.

Téhož roku 1771 taksa dlouho netrvala, sotva měsíc. Kde bylo jaké obilí, kvaltem ho brali a foroty všecky zpečetili; potom následovala taková drahota a nouze, že museli jít pro obilí do Uher. Dne 7. července v městě Strakonicích neb v našem kraji Pracheňském: 1 strych pšenice 12 zl., žita 11 zl, ječmene 10 zl., hrachu 16 zl., ovsa 4 zl., prosa 17 zl.

Dne 1. ledna 1772 byly svátky kasírované.

R. 1772 až posavade malá úroda byla, tak že ještě dráž obilí bylo: žito za 11 zl. 30 kr., pšenice za 13 zl., ječmen za 9 zl., hrách 10 zl., oves 3 zl. za strych. Ten čas byl věrtel otrub za 30 kr., měřice bílé mouky pšeničné za 48 kr., žejdlík za 4 k. V těch letech lidé lebedu a všelijakou jinou trávu jedli, z čehož následovaly velké nemoce a malý mor.

R. 1773 až posavade ty zlé časy trvaly až do nového a ten rok byla úroda větší nežli v předešlých letech. Tak lidé nemohouce se dočkati a obilí nezralé a místem ještě velmi silné žali a doma v pecích sušili, tak se obživovali.

R. 1774 Pán Bůh všemohoucí zase se smiloval a hojnou úrodu jest ráčil dáti, tak že z takového velikého draha obilí jest spadlo, až na 2 zl. jeden strych žita, pšenice 4 zl., hrachu 2 zl., ječmene 1 zl. 30 kr., ovsa 45 kr.

R. 1773 bylo také mnoho myšek v polích, tak že na kořen obilí, když jsme měli žít, na některých polích užraly, jen metlice zůstaly, tak do děr si nanesly mnoho klasů, zrní, hrachu, že to bylo ku podivu člověku. Když se na zimu zaselo, tak místem byla od nich v polích samá díra a obilí sežrané, že na mnoha místech ani zrníčka nezůstalo. To jest pravda.

R. 1773 1. října byli Jezoviti zkasírováni; museli přijmout jiný habit, jak si které oblíbil, ... (nečtitelno) kolik řádů všechny jejich klenoty mušeli nechat, nesměl žádný si z kláštera nic vzít, též i panství jim vzali.

R. 1774 myši se jak v poli tak v stavení ztratily, že žádné nebylo vidět.

R. 1775 bylo pozdvižení mezi sedláky, skrze robotu, že byli tuze přetahováni. Dne 10. března za 4 branami v Praze na čakaně čtyry oběsili. 1. sedláka z Št..... panství.....; 2. šafáře, 3. synka 22tiletého, 4. pacholka, a mnoho jiných schytali a dali do arestu a tak samý nepokoj byl. Tak jim slevili dne 20. Juli v týhodni 3 dny roboty prozatím, než komissí přijde.

R. 1775 dne 1. srpna přišlo od Mil. Cís. sedlákům ulevení půl robot, když robotovali celý den i s potahem i taky pěšky, mají robotovati jen tři dni.

R. 1777 20. listopadu byla okolo 7. hodiny ráno veliká bouřka, blýskání a hromobití, hřímání ku podivu.

R. 1778 dne 15. července vpadl Prajs do České země k Náchodu a vojna začala s tím Brandeburkem. Braní na vojnu bylo veliké ku podivu a soužení lidu. Dlouho to netrvalo, totiž r. 1779 bylo po vojně. Buď z toho Pánu Bohu chvála. Každý člověk, který byl zdravý, měl strach, nebyl vyjmutý žádný, bohatý jako chudý, jen koho mohli dostati, ten musel jít.

R. 1781 dne 20. března v Pánu zesnul pan hrabě Lozy: ve Vídni tělo jeho odpočívá.

R. 1784 dne 27. února přišla veliká voda, že mnoho škody nadělala po všech zemích. Domy, mosty pobrala pod Štěkní, veskrz přetékaly rybníky a nebylo nikde hráze viděti; to bylo ku podivu, že není žádného pamětníka, aby takovou vodu byl viděl. Most přeborovský vzala, jenom dva kůly zůstaly z něho, kestřanský vzala též pryč.

R. 1784 dne 17. června odpol. o 5. hodině stlouklo obilí na polích při 18ti vesnicích. V Štěkni nejvíc, že nebylo klasů viděti Dej Pán Bůh, aby to bylo poslední krupobití.

R. 1785 byla velká zima, sněhy ležely do 16. Aprile, anto P. B. dal velkou úrodu na obilí, ovoce, sena, otavy, boží požehnání.

Od 1. listopadu 1785 bylo vyzdviženo z Čech 61 klášterů...

Řetěz ze XVI. věku.

Prof. *Jan Koula.*

V měsíci listopadu 1904 upozorněna byla správa Musea král. Českého na několik »pokladů«, nalezených v severních Čechách. Ale jen v jediném případě podařilo se objev zjistiti a (ochotnou pomocí p. říd. učitele Hladíka ve Vesci) i zakoupiti; byl to nález mincí a řetězu blíže Smrčí pod Kozákovem v okresu Železnobrodském. Mince zařadil a v Památkách archeolog. XXI. 397—404 popsal prof. Smolík, řetěz pak, nalezený pospolu s mincemi v jediné nádobě, rozmnožil platně kollekci starých českých památek stříbrnických v museu.

Obr. 3. Řetěz ze XVI. věku, nalezený u Smrčí.
(Zobrazení celkové s hora.)

Obr. 4. Řetěz ze XVI. věku, nalezený u Smrčí.
Spodek závěsky se znamením zlatnickým.

Obr. 5. Řetěz ze XVI. věku, nalezený u Smrčí.
Závěska a 2 články shora ve skut. velikosti.

Jest to řetěz opaskový, 78 *cm* dlouhý, 244 *gr* těžký, a skládá se z 6 pevných dílců, 13 *mm* širokých a 5 *cm* dlouhých, spojených řetízkem z kroužků uměle spletených. Řetízek jest stříbrný o kotoučcích dvakrát prohnutých a potrojně zapletených. Pevné články jsou také ze stříbra, ale lícní ploška je pozlacena, na ní pak přimontována jest ozdoba ze stříbrných plíšků, tři čtyřlisté růžice, uprostřed oddělené vždy půlkou liliových kalichů; okraj vroubí drobný perlovec. Řetěz zapíná se na háček a má uprostřed prohnutý článek, na nějž, jak bylo zvykem, věšely se rozličné drobnosti, svazky klíčů, tobolka a pod. Na zakrytí sponky a při obou úškách prohnutého článku připaženo je po lité hlavičce andělské, též pozlacené a velmi něžně ciselované.

Celkový tvar řetězu shoduje se úplně s opasky, jež v druhé polovině XVI. a první XVII. století u nás i v Německu paními byly nošeny, šlechtičnami i měšťankami. Řetěz náš, prostší a bez valné výzdoby (bývaly opasky zdobené bohatou prací tepanou, emailem i drahokamy) náležel sotva paní vznešené.

Na přívěsném článku na rubu nalezneme dvě značky mistrovy. Levá má ve štítku otevřenou bránu mezi dvěma zahrocenými věžemi. (Pražský) Druhá, nezřetelná, jeví půl postavy s rukama opatřenými v bok, po obou stranách hlavy nalézá se kulička.

Řetěz položen jest ve sbírkách musejních, vedle jiného, kterému se úplně podobá, a ten koupen byl v r. 1895 z Kolínska z měšťanského majetku; řetěz ze Smrčí vyniká však nad něj úpravnějším rozdělením, jemnější prací i montáží.

Na místo nálezu dostal se nejspíše za vojenského ležení někdy ve válce třicetileté a možná že z válečné kořisti. Lze dobře jej míti za práci českou.

Příspěvky místopisné.

(Z register soudu komorního sděluje *dr. Jos. Teige.*

Příspěvky k dějinám okolí města Čáslavě z let 1523—1544.

1523. Jindřich Šťastný z Waldštejna na Rychmburce pohání stateč. Diviše Žehušického z Nestajova a na Žeušicích, Voldřicha Myšku ze Žlunic na Sluhách, Václava z Nestajova na Hrádku, Jana Talacko z Ještětic a Burjána z Jesenice proti Václavovi z Třebska (1 F β str. C 19). — 1523. Johanka z Radonic obsílá stat. Diviše Žehušického z Nestajeva a na Ž a Kunše Bohdaneckého z Hodkova na Žiebích proti Jetřichovi z Lukavce k svědomí (C 21). — 1523. Petr Věžek ze Slivna obsílá Alžbětu z Barchova na Žehušicích, aby postavila před úřadem naším Pekárka z Vyklek, člověka svého, proti Prokopovi Šlafarovi z Dolan (C 24). — 1523. Diviš z Nestajova a na Žehušicích pohání Baltazara Peřinu ze Slupna a Václava Popela z Vesce proti Zikmundovi Hostačovskému z Petrovic (D 4).

1524. Jakub apotekář v někdy doktorově Vítově domu v Praze pohání Jiříka Žehušického z Nestajova a na Krchlebích (D 15). — 1524. Jiřík Žehušický z Nestajova na Krchlebích pohání Annu ze Srbec a Václava Hoštického z Hostic

v Tupadlech proti Jakubovi apatekáři (D 24). — 1524. Zdeněk a Mikuláš bratři vlastní a nedílní Trčkové z Lípy pohánějí Zdeňka Chuchelského z Nestajova proti Václavovi Vonšovskému z Vonšova (E 8). — 1524. Johanka z Radonic a na Krchlebích pohání Jana Chotouchovského z Nebovid a stat. Jana Bajchorského z Raškovic a na Tlustovousích proti sestrám z Vesce (E 8). — 1524. Jakub Sák, měštěnín pražský, poh. Václava Loreckého z Elkouše. a na Horách Kutnách, viniti ho chce z 800 zl. uh. a z 70 kop gr. č., kterých jest nedodal Dorotě z Elkouše, sestře své vlastní a manželce někdy téhož Jakuba svrchujmenovaného, jako jedné z dcer nebožtíka Jiříka Loreckého z E., otce jejího (Kvatern 3 F str. B 19).

1525. Joh. z Radonic poh. Jana Jindřicha Firšice z Nabdína na Hradištku proti sestrám z Vesce. (E 28). — 1525. Václav Lorecký z Elkuše pohání Mikuláše Nikláska ze Žitěnic a na Chotouchově, Jana Nikláska ze Ž. a Annu z Chřenovic a na Chotouchově proti Jakubovi Sakovi, měštěnínu praž., k svědomí (E 30). — 1525. Johanka z Radonic a na Krchlebích, pohání Jindřicha Firšice z N. proti Václavovi a Bohuslavovi bratřím Žehušickým z Nestajova (F 3). — 1525. Mikuláš ml. z Dobřenic obsílá Annu Slavíkovcovu z Svojkova, viniti ji chce z 50 kop gr. č., kteréž jest někdy Žofka z Onšova, dcera její, témuž Mikulášovi kšaftem poručila a odkázala (2 F B 8). — 1525. Johanka z Radonic a na Krchlebích pohání Václava a Bernarta, bratří vlastních Žehušických z N., jakožto nápadníků a držitelů statku někdy Jiříka Žehušického z N., bratra jich, pro dluh ze 140 kop gr. č. (str. D 19) — 1525. Jan Holček na Horách Kutnách a Barbora manželka jeho pohánějí Václava z Vrbice z 20 kop gr. č. za statek polovici Bijanec podle smlouvy trhové jim nedoplacených (E 15).

1527. Václav Hoštický z Hoštic a v Tupadlích pohání Jana Studeneckého z Pašiněvsi, aby postavil před úřadem naším lidi ty, kterýchž v držení on Jan Studenecký jest, zejména tyto: Pavla rychtáře, Martina Duškova syna, Vacka, Vaňka zahradníka z Tupadel, Lukše, Jíru Zadního, Jana, Vondrova syna, z Drobovic proti témuž Janovi Studeneckému k svědomí. (H 16). — 1527. Prokop Šlafar z Dolan poh. stat. Diviše Žehušického z Nestajova na Žehušicích, Alžbětu z Barchova na Žehušicích a Zdeňka Loučenského z Kopydlna proti Petrovi Věžkovi z Slivna (H 17). — 1527. Jiřík Bunáš, měštěnín města Chrudimě, obsílá Jaňa Čejku z Olbramovic, úředníka na Lichtmburce, a stat. Mikuláše Trčku z Lípy, aby rozkázali obci městečka Ronova, aby položili výpis vyznání na trápení, kteréž jest učinil na právě jich Martinek Lysý a tu konec svůj vzal, proti Hrochovi z Mezilesic a na Týnci k svědomí (ib. E 3).

1528. Stat. Kuneš Bohdanecký z Hodkova a na Žlebích obsílá stat. Václava Vokrouhlického z Kněnic a na Tuchoticích. Jana Studeneckého z Pašiněvsi na Krchlebích, Jana z Nebovid a na Tupadlích a Johanku z Radonic a na Krchlebích proti Václavovi Hoštickému z Hoštic k svědomí (E 10). — 1528. Týž obsílá Václava Hoštického z Hoštic, kdež jest týž Václav H. obeslal před krále JMti Kunše B., aby položil nějaký list na ten rozum psaný, s volí-li jeho a rozkázáním naň jest k šturmu zvoněno; pak aby postavil toho posla Špačka z Č., kteréhož jest posílal s takovým psaním k témuž Kunšovi, že ho potřebuje proti němu (E 10). — 1528. Václav Hoštický z H. poh. Kunše B. z H. a na Žlebích, aby postavil lidí své zejména tyto: Jana rychtáře. Jana jinak Ježka Kautského, Matějka Hanykéře z Potěh, a Jíru kováře, kterýž jest na gruntích jeho tu v Potěhách, a z Přibyslavic též zejména tyto: Machka rychtáře, Tobiáše Záděru a Jana Moravce, Jíru, Jana písaře, a Joachyma, služebníky své, a Jirku starého, kterýž jest býval v Bračicích a nyní jest u kněze v Potěhách, že jich potřebuje proti Jirovi Kubovému, Štichovi Kautskému, Martinovi Lipému, Vaňkovi Hadkovi a Švinkovi Kautskému, lidem jeho, k svědomí. (E 11). — 1528. Týž obsílá Jana Studeneckého z Pašiněvsi, aby postavil Markétu Votrubcovou ze vsi Tupadel, kterážto jest na gruntech pod správou téhož Jana St. (E 13). — 1528. Kuneš Bohdanecký z H. a na Žlebích obsílá pannu Žofku z Tulejova a na Tupadlích, aby položila ten list, kterýž jest pan Jan Špetle učinil nebožtíkovi Václavovi z Tulehova, otci svému, prodal s svou dobrou a svobodnou vůlí lán dědiny žitenický s dvořištěm tu v Žitěnicích, a dále jakž týž list v sobě vše šíře obsahuje a zavírá, kteréhožto listu datum jest letha božího 1507, v pondělí po sv. Vítě na Žlebích, že téhož listu potře-

buje proti Václavovi Hoštickému z H. (E 17). — Týž pohání i paní Anežku z Tismic a na Bohdanči, aby položila smlouvu pečetěnou, kterouž s týmž panem Kunšem má o trh Bohdanče (E 17.) — 1528. Václav Hoštický z H. a v Tupadlích pohání Jana Kašpárka z Nebovid, aby postavil v soudu komorním Vondráčka, ovčáka svého, že jest jemu Václav z H. ovce zastavoval, na pastvu jim jíti nedada (FF 1528–29 str. C 11). — 1528 Václav a Bernart bratři Žehušičtí z N. poh. Alžbětu z Barchova, někdy Diviše Žehušického z Nestajova manželku, viniti ji chtí z toho, kdež po smrti téhož někdy Diviše Ž., strýce jich vlastního, ukázala jest témuž Václavovi Ž. jakožto bratru staršímu 150 kop gr. č. a k tomu se přiznala, že je jim bratřím nadepsaným dává a potom těch 150 gr. č. zase jest vyzdvihla a vzala proti svému předešlému přiznání a dání, kterýchžto 150 kop gr. č. ona Alžběta jim bratřím nadepsaným vydati a navrátiti zanedbává až podnes (ib. str. C 16). — 1528. Kuneš Bohdanecký z H. obsílá paní Anežku z Tismic a na Bohdanči, aby položila smlouvu zpečetěnou, kterouž s tím panem Kunešem má o trh Bohdanče a podle té smlouvy ceduli řezanou, kteráž se na touž smlouvu vztahuje, že té potřebuje proti téže Anežce z Tismic. (F 2 E 17).

1529. Kuneš Bohdanecký z Hodkova na Žl. pohání Kateřinu, manželku Václava Hoštického z H. (F 12). — 1529. Jetřich Lukavecký z Lukavce na Souticích obsílá Jana Studeneckého z Pašiněvsi a na Krchlebích, aby položil registra, v kterýchž se gruntové zapisují, kteréž jsou zůstaly při témž panovi St. po někdy Johance Krchlebské z Radonic, že jich potřebuje proti Pavlovi Skalskému z Jenšteina. (F 16.) — 1529. Václav Hoštický z Hoštic a v Tupadlích obsilá Kunše z Hodkova a na Žlebích, aby k tomu přidržel rychtáře i konšely i všecku obec vsi Potěh, aby položili ten list, kterýž jest těm lidem Jan Špetle udělal na vobec, tu kteráž leží proti Tupadlům od děravé skály až k dubímu, kterouž obec tíž lidé potěvští koupili jsou od téhož pana Jana Špetle za 5 kop gr. č. (F 16). — 1529. Týž obsílá Jana Kašpárka z Nebovid a v Tupadlech, aby postavil Jíru pohoniče z Tupadel, čeledína svého (F 16). — 1529. Týž oba Kunše z Hodkova, aby postavil Jíru Zeleného, člověka svého z Bračic. (F 17). — 1529. Jan Studenecký z Pašiněvsi a na Krchlebích obsílá stat. Václava a Bernarda bratry Žehušecké z Nestajova a na Žehušicích, aby postavili Pavla rychtáře, Vacka jinak Václava, Marka Šmecha a Martina Duškova syna, lidi své z Tupadel, proti Václavovi Hoštickému z H. k svědomí. (G 1). — 1529. Urozenému vladyce Václavovi Hoštickému z Hoštic v Tupadlech, příteli milému. Službu svou vzkazuji, urozený vladyko, příteli milý. Oznamuji ti, že jest na mne vznesl urozený a statečný rytíř Kuneš Bohdanecký z Hodkova na Žlebích skrze supplikací svou, by ty lidem a poddaným jeho ze vsi jménem Potěhy na gruntích a obci jeho, k též vsi přislušející, voves 15 strychů a některý více nepořádně zajal, přešedši na též grunty téhož Kunše, s napjatou kuší, směřujíce z ní k ovčáku, týchž lidí a poddaných jeho, a potom že jsi týž dobytek zajav na grunty ty, kteréž pravíš, že jsou tvé, ten dobytek že jsi hnal, a odtud až do příbytku svého. A potom že jsi týž dobytek na rukojmě na postavení pod 100 kop gr. č. propadení dal . . . Dán na hradě pražském ve středu po sv. Vavřinci. Vojtěch z Pernsteina (tamtéž druhého oddělení A 1).

1530. Václav Žehušický z Nestajova a na Žehušicích obsílá Alše Podvinského z Lerojid, Vaňka Medka z Semechova, Václava Loreckého z Elkuše, Václava Králického z Kasovic, Jana Sáka z Bohuňovic proti Petrovi Sudovi z Řenec a na Zdechovicích (H 7). — 1530. Dorota ze Zahrádky obsílá Václava Žehušického z Nestajova a na Ž., aby postavil v soudu hejtmanském Václava Podholu. krčmáře a poddaného svého ze Žehušic, že on jí kradené věci (4 sukně, dvoje blány atd.) k sobě přijal (Kvatern 5 F str. B 3). — 1530. Jan Studenecký z Pašiněvsi a v Krchlebích pohání Alše Předborského z Předboře a na Předboři, Bernarda Sobka z Kornic a na Lipce, Jana Chotouchovského z Nebovid a na Tupadlích, Arnošta z Ostromeče, Víta Koudele ze Žitenic proti Prokopovi Lukaveckému z Lukavce a na Hůrce (E 20). — 1530. Jan Studenecký z Pašiněvsi a na Krchlebích pohání Prokopa Lukaveckého z Lukavce a na Hůrce, viniti jeho chce z slov důtklivých a to takových, že jest on Prokop řekl o něm L. že jest chlap (ib. F 5).

1532. Petr z Lukavce obsílá Jana Studeneckého z Pašiněvsi, aby postavil Jana Holýho, šafáře v Krchlebích, Mášu rychtáře, Primusa, Jana Říhu krčmáře, Barše z Hraběšína, Vaňka Šimonova, rychtáře, Beranova syna Vaňka, Vaňka hejného starého rychtáře ze Šebestěnic, Matěje Kolova, též Máchu z Březí proti sobě k svědomí (ib. str. 14). — 1532. Petr Lukavecký z Lukavce obsílá Jana Studeneckého z Pašiněvsi a na Krchlebích, viniti ho chce z toho, že jest mu se zbrojně mimo všecek pořad práva uvázal ve dům Žitenický, louky a dědiny k tomu dvoru příslušející, k tomu žádného práva nemaje, kdež jest týž dům na téhož Petra L. jakožto nejbližšího přítele po někdy Johance z Radonic připadl (str. D 8).

1536. Petr a Prokop bratří Lukavečtí z Lukavce a na Tupadlách pohánějí Jana Chotouchovského z Nebovid, viniti ho chtí tu kdež jest jim bratřím prodal tvrz svou Tupadla s dvorem poplužním, s poplužím, podacím kostelním v Chočovách a v Třeboníně dům kmetcí s platem, na kterémž sedí Kuba Holub, s dědinami atd., jak to sám koupil, a jakž pak smlouva to šíře obsahuje, po kteréžto smlouvě a prodeji postoupivše on Jan nahoře psaného statku týmž bratřím jest od téhož statku odprodal jinému dědinu Žibeničku, toho mimo trh a smlouvu učiniti nemaje (Kvatern 6 F b, str. M 2).

1538. Václav Nyklásek ze Žitenic a na Chotouchově i na místě Jindřicha, Mikuláše a Petra odtud, bratří svých ml. let nemaj., pohnal Mikuláše z Práchňan na Horách Kutnách, aby položil před úřadem list někdy svědčící Anně z Chřenovic (FF. První Kupidový str. R 5).

1540. Jiřík Holoubek, řezník na Horách Kutnách obsílá Václava Nykláska ze Žitenic na Chotouchově z toho, že týž Václav na Horách Kutnách v domě Štolárovském jej zsekal a zranil (10 F 1539-45, str. C 6).

1544. Kuneš Bohdanecký z H. na Žlebích na místě Jana jinak Hanuše, člověku svého ze vsi Zehub. obsílá Václava Tuněchodského z Poběžovic a na Hostačově. Tu kdež jest týž Jan jinak Hanuš z města Č. domů šel a on Václav T. postihši jeho na silnici svobodné, koněm porazil a jej zranil a zamordovati chtěl (12 F str. R 12).

Drobné zprávy k místopisu církevnímu.

Z archivu pražského a j. vypisuje Dr. *J. V. Šimák.*

1444. — Petr, měšťan malostranský, a kněží Mikuláš z Beřkovic a Mikuláš Šart z Nymburka, poručníci statku neb. Martina Hesa, koupili vinici nad Košíři za 1 k. gr. (Kn. č. 2102, fol. 444)

1455. — 4. ledna. Kněz Jan z Krumlova, řečený Parvus, kaplan v Litoměřicích prodal dům svůj v St. M. P., jenž připadl naň po matce, Svatovi tesaři, vedle Pavla z Rúdnice a Jana ševce za 5 kop. (2105—32.)

1455. — Kněz Jan řeč. Malý s matkou Bětkou prodali dům ř. Abrahamovský v. Jana Kúkola a pustého d. Jana ševce Matěji rukavičníku. (2103 až 61.)

1465. 21. února. — Kn. Martin z Hostivic uveden jest od práva v dům v St. M. Praž. ve farnosti sv. Haštala, jejž neb Anna Plzeňská jemu v dluhu zapsala a potom odkázala. (2105—220.)

1457. 9. ledna. — My purgmistr a rada města Ústí nad Labem vyznaváme tiemto listem obecně etc. že vstúpivše před nás v naši radu poctivá paní Markreta Sixtová s svým synem Vítkem a s Nětú dcerú svú a tu jsú plnú moc dali poctivému knězi Václavovi, synu jejiemu a faráři našemu, aby s jich masným krámem, kterýžto v Starém městě Pražském leží, plnú moc měl prodati a vedle dobré vuole jeho s tiem učiniti i nechati.

A tomu na svědomí pečet města našeho k tomuto listu dali jsme přitisknúti. Jenž dán anno domini MCCCCLVI dominica proxima post Epiphaniam. — Kn. Václav prodal ten krám Sixtovský v řádu českém Janu Vlachému, řezníku, 1458 die Dorothe. (2105—82.)

1458. 24. ledna. — Prokop kněz z Plzně prodává vinici svou u Třešovic Šimonovi Rohanovi z Hradčan za 10 k. (2103—81.)

1462. 5. srpna. — Petr kněz z Počátek odkazuje po své smrti plat svůj 4 k. 15 gr. ročních na domech pražských a vinici na Petříně (kteréž byl kdysi koupil od Vaňky Vaníčkovy) své kuchařce a hospodyni Anně z Pelhřimova. (2105—172.)

1473. 27. dubna. — Jan Kuroptva kramář koupil dům u červené růže v St. M. P v ulici jdouc na starý trh uhelný (= kozí nám.) za 26 k. č. od kněze Jiřího z Vys. Mýta. (2105—333.)

1474. 19. dubna. — Jakub kněz z Hradce Králové kupuje bratru svému Janu orlojníkovi a Kateřině choti jeho z lásky dům »u prstenů« proti hřbitovu sv. Jiljí od Pavla kroječe suken za 80 k. gr. č. (2105—352.)

1475. 29. srpna. — Dorota sestra kn. Petra, plebana v Sedlčanech, prodává dům v St. M. P. (2105—359.)

1482. 20. dubna. — Kn. Matěj, plebán v Benátkách, prodal dům v N. M. nárožní vedle Staňka klobouč. Václavu pernikáři. (2088. G. 24.)

1521. 5. března. — Páni pražští smlouvají kn. Václava faráře žateckého, s poručníky Kateřiny z domu Vlašimského, nebožky. Za škodu, kterou kněz měl pro přátelství s Janem, neb. synem jejím, dají mu poručníci 14 k. gr. č. (99—96.)

1528. 11. dubna. — Kn. Jan z Puchova, farář budyňský pohání k soudu komornímu Hynka Zylvara z Pilínkova z nářku cti, a to takového, že o něm mluvil před lidmi, že by lotr a zrádce byl.

(Registra komorn. soudu B. 15, F. 4, v archivě musea král. Česk.)

1528. 31. srpna. — Týž kněz obsílá Bohuslava viniti ho chtěje, že drží nepořádně klášterní dvůr Zalešany a ves Miškovice: aby položil své průkazy. (Reg. k. soudu. C. 4.)

1528. 1. září. Kn. Oldřich, opat kláštera Matky Boží z Skalice viní Bohuslava Horňateckého z Dobročovic před soudem komor., že slíbil postoupiti mu rybníka někdy klášterního, vyplatíli mu 100 k. gr. č. — a když opat s těžkostí těch 100 k. si vydlužil a k němu posílal, že toho neučinil.

(Reg. kom. soudu. F. 4. C. 4.)

Různé zprávy.

Neznámé tvrziště. Ve Skalsku u Jílového jest tvrziště, na němž zřetelně lze rozeznati bývalé věžiště i obdélníkové stavení. Na straně severní bylo obléváno rybníkem, jenž podobně jako příkop na straně jižní posud je zachován. Místu říká se »Na zámku«. Ve starých zápisech v deskách zemských mluví se často o Skalsku, ale vždy jen o vsi, nikdy tvrzi. Také v seznamu tvrzí na Jílovsku, kterýž mi laskavě sestavil přední odborník p. šk. rada A. Sedláček, nejmenuje tvrz Skalskou. Ani nemohu dohadovati se jiného jméno tvrze. *C. Mht.*

Jakub ze Stříbra, illuminator XVI. století (?). V městském museu německobrodském jest uložen vedle častokráte již popsaného a zejména Drem Chytilem oceněného kancionálu Pavla Mělnického kancionál mladší, ve formátě o málo menší, jehož illuminator jest, jak se zdá, Jakub ze Stříbra. Kniha má nyní 204 listy, několik jich jest vytrženo; jest psána na pergamenu, jazykem latinským. Desky (0·57 × 0·36 *m*) jsou dřevěné, potažené koží, jež ozdobena vtlačenými otisky lilií v páscích a orlů, a okované mosaz-

nými rohy, v nichž vysekány lilie nebo orlové: ve středu upevněn vysekaný list akanthový ve čtyřech kruzích. Listy jsou linovány červeně, noty psány černě, jednotlivé initiálky jsou červené a modré nebo černé se žlutým pozadím. Bohatší initiálky s krajovou výzdobou rostlinného ornamentu vyskytují se na stránkách: 1ª (initiálku **G**, obraz Zvěstování P. Marie); 26ᵇ **M**; 64ª **U**; 68ª **U**; 76ª **S**; 80ᵇ **H**; 91ᵇ **S** (silně porušeno); 94ᵇ **L**; 106ª **A**; 118ª **S**; 169ª **A**; 180ᵇ **D**; 188ª **A**; 199ᵇ **E**. Na několika místech namalována ukončující páska z ornamentu, vyvinutého ze středu na obě strany, někde z lidské masky: 19ᵇ, 118ª, 169ª, 180ᵇ, 199ᵇ. Ráz maleb i initiálek zřejmě se liší chudobou invence malířovy, barvami i kresbou od známých současných prací českých, takže není možno kancionál označiti jako významné dílo drobnomalby z 2. pol. XVI. století. Vročení a zároveň signatura a s ní shodné jméno autorovo (?) vyskytuje se dvakráte: na str. 203ᵇ **IM** a rok **1567**; na zadním přídeští přilepen obrázek Ukřižovaného malovaný na papíře a v něm běžným písmem napsáno (na životě Kristově):

Jacobus van der
miß mit Sein
hand das hat
gemacht Anno
dmi 1554.

Zd. Wirth.

Na záchranu památek. Vzhledem k tomu, že při pracích, státem buď nařízených anebo podporovaných, jsou ničeny budovy ceny historické nebo historicko-umělecké, aniž orgánům ustanoveným k ochraně jich, bylo lze veřejný zájem dle povinnosti hájiti, nařídilo c. k. ministerstvo financí výnosem ze dne 16. října 1905, č. 54056 k žádosti ministerstva kultu a vyučování, odvolávajíc se na výnos ze dne 17. prosince 1896, č. 63.760 (jenž jest analogický s výnosem ministerstva vnitra z 25. února 1897, č. 541, dále s výnosy ministerstva obchodu z 12. května 1896, č. 75.324 ex. 1895, ministerstva spravedlnosti z 25. června 1896, č. 10.835 a ministerstva orby z 14. ledna 1896, č. 25.483, ex. 1895 a z 22. ledna 1896, č. 1674, kterými byl nařízen dozor nad památkami podřízeným úřadům příslušných odborů), zemskému finančnímu řiditelství, aby při všech státem podporovaných stavbách, kommunikačních opatřeních anebo jakýchkoli podnicích, při kterých jest nebezpečí, že staré stavební nebo jiné umělecko-historické památky budou poškozeny, podalo pro ministerstvo vyučování a centrální komisi k zachování uměleckých a historických památek vždy v čas zevrubnou zprávu, aby komisi této byla dána možnost, své dobrozdání ještě před rozhodnutím podati. Současně přísluší řiditelství, aby zpravilo o tom konservatory. *F. Z.*

Na prvním mezinárodním uměleckém kongresu, konaném letošního roku v Benátkách referoval Carlo Fiorilli o základech mezinárodního zákonníku nebo mezinárodních smluv k zachování a ochraně archaelogických a uměleckých památek a přimlouval se zvláště za zákaz vývozu děl uměleckých ve všech státech. — U nás v Rakousku zakazoval dekret dvor. kanceláře z 28. prosince 1818 na základě nejvyšších rozhodnutí z 19. září a 23. října 1818 pro celý obvod monarchie vývoz obrazů, soch, antik, sbírek mincí a rytin, vzácných rukopisů, kodexů a prvotisků, jakož vůbec takových uměleckých a literárních objektů, které ku slávě a ozdobě státu přispívají a jichž prodejem by mohla nastati pro monarchii značná ztráta. Tento zákaz byl modifikován minister. připisem dvorní kanceláře z 3. dubna 1827 v tom směru, že každý, kdo díla umělecká chce vyvážeti do ciziny jest povinen učiniti o tom oznámení zemské vládě, aby správě státní bylo zachováno právo předkupní. Tím vlastně zákaz vývozu byl zrušen a uvedení jeho v normativech centrální komisse jako nařízení dosud platného, nezdá se býti správno. *F. Z.*

Několik českých starožitností ze sbírky K. Buchtely.

Od *M. Buchtelové.*

Následující předměty, vyjímaje stříbrné pečetidlo, nacházely se původně ve sbírce zesnulého bankéře p. Em. Mikše.

Obr. č. 6. a 7. Čtverhranný zvonek románský z bronzu, s masivním nahoře provrtaným ouškem Výška obnáší 7 *cm.* Několik podobných zvonků nalézá se v zemském museu a v museu města Prahy *)

Obr. 6.

Obr. 7.

Obr. č. 8. Matička s Ježíškem, pocházející z pražského nálezu. Je to litá bronzová soška dosti hrubého provedení. Šat Mariin ozdoben jest ornamentem, pro ranní dobu románskou zvláště charakteristickým, totiž 6 očky (koncentrickými kroužky), jež asi

*) Památky arch. 1861, str. 85 sl., obr. 3.

Obr. 9.

Obr. 8.

Obr. 10.

původně byly vyplněny smaltou. Též oči Madonniny a Kristovy jsou nahrazeny kroužky podobnými. Ouško připevněné na hlavě Matiččině je přelomeno a svědčí o tom, že sošky bylo používáno za závěšek. Zajímavo je, že i nohy Madonniny jsou naznačeny na lemu šatu. Soška tato pochází nejspíše z 9—10. století.

Obr. 9. Bronzová soška Ukřižovaného z doby románské, 11 *cm* vys., v rozpjetí 8 *cm*. Litá soška má tělo duté, nohy jsou rovně nataženy, tak že se zdá, že Kristus stojí na kříži; poloha to v románské době obvyklá. Ruce a výběžek pod nohami byly provrtány. Ornamentace, připomínající motivy nordické, je velmi zajímava, zejména pás a spodní roucho jsou sice primitivně, avšak význačně znázorněny. Dlouhý vlas splývá přes ramena, prsa a žebra jsou vyznačena hlubokými rýhami. Zvláště hrubě dopadl vousatý obličej Kristův. Tělo nebylo sice okrášleno emailem, ale vykazuje stopy původního zlacení. Krucifix byl nalezen r. 1892 v Novém Kníně ještě s jinými bronzovými předměty.*)

Obr. 11.

Obr. 10. Bronzová soška vousatého muže se špičatou čepicí, 15 *cm* vys., ze 14.—15. stol. Krátký, k tělu přiléhající kabátec má široké rukávy, které sahají pouze k loktům. Pravá ruka z rukávu vyčnívající scházela již původně a na jejím místě nalézá se vyvrtaný otvor. Pravá noha je v kotníku uražena. Podobné figurky, jež byly dříve mylně považovány za pohanské bůžky, sloužily nejspíše za podstavce kahanů, neb pod. Naše soška pochází z Českých Budějovic.**)

Obr. 11. Stříbrné pečetidlo formy mandorlovité z r. 1592, 8 *cm* vys., 6 *cm* šir. Opis na okraji zní: SIGILLVM ✱ PROVINCIÆ ✱ BOHEMIÆ ✱ ORD ✱ MIN ✱ CON ✱ Postavy provedeny jsou mistrně ve vysokém reliefu, štít sv. Václava nese po straně značku AA. (Antonio Abondio?) Pod prostředním světcem je umístěn český lev v heraldickém štítu.

*) Srov. Pam. arch. roč. 1854, str. 136 sl., obr. 9; roč. 1859, str. 363 sl., obr. 15; roč. 1861, str. 85 sl., obr. 3; roč. 1902, str. 161 sl., tab. XXV. a XXVI.
**) Viz Pam. arch. 1858, str. 27 sl., obr. 1.

Starožitná pojmenování na Volyňsku.

František Teplý.

Přítokem novot ze železniční trati mění se jindy klidný a konservativní život našeho zapadlého podboubinského kraje na Pošumaví za posledního pětiletí tak rychle, že výsledky lze současně stopovati. Mimo jiné neudržují se již tak houževnatě pojmenování živností a chalup jako před tím. Kolik majitelů za staletí vystřídalo se na statečku, kolik rodů v něm vymřelo a přece číslo udrželo starý, někdy až do XV. století sáhající název kp. »u Táborů« v Čepřovicích, »u Jehlíků«, »u Kašperů« v Kakovicích, »u Rezků« ve Všechlapech, »u Vševěrů«, »u Máchů«, »u Provodů« v Marcovicích... Dnes s novým majitelem ujímá se zároveň jiné jméno sídla, jinak se tam »říká«. Přítomný výpis má staré názvy písemně uchovati, ne-li milé krajany povzbuditi, aby aspoň v tomto směru starý ráz útulným dědinám ponechávali. Ne všeckno nové je dějinám kraje také vhod a přiměřeno. (*S.* značí usedlost selskou, *Ch.* chalupnickou. Volyňskem zde rozumíme širší kraj, sídlo českého kmene Volyňanů.)

Bohumilice: *S.* Holub, Kohout, Jirka, Smítka, Šalek, *Ch.* Kuneš, Tomeš, Staněk, Kocanda, Krejčí, Bárta, Klikara, Králík, Pavlácký, Dráteník, Janda, Mrázek, Lokaj, Smolíček, »u Poslíčka«.

Bohonice (Bohunice) [1]: *S.* Kudrlík, Čapek, Novotný, Kašper, Lízal, Ždychynec, Zbonek, Kulka, Sklenář, *Ch.* Hájeckej, Štoura či Jírovec, Tomšík, Mikšík, Jouzífek.

Bolíkovice: Kovář, Bříza, Martínek, Vaněček, Žaček, Bednář, Kaňka, Sládek, Kouba, Částka, Sýkora, Smola.

Bušanovice: [2]) *S.* Boška, Stehlík, Šíma, Kahovec, Lácha, Švancar, Předota, Chalupa, Pikous, Střízek, Bursa, *Ch.* Žáček, Kadlec, Žid, Kuželík, Krejčík, Podleška, Masák, Ládík, Kryštof, Pekař, Turek, Kovářík, Pekoč, Brabenář, Přibyl, Punčochář, Vavřina, Polák, Hala, Němejc, Potocký, Zamrzla, Pavliš, Kašper.

Čepřovice (Čepřejovice): [3]) *S.* Hora, Vrtiš, Novotný, Řezníček, Dejmek, Tábor, Trch, Suchan, *Ch.* Polák, Kostěnec, Vítek, Potocký, Kudličkář, Pavlíček, Boubal, Kout, Skovárník.

Cuclavice (Sudslavice): *S.* Smola, Tomášek, Vacek, Panoše, Holeček, Mynář, *Ch.* Čírek, Pastejřík.

Černětice: *S.* Švítek, Hošek, Míka, Brož, Sládek, Bůha, Havelka, Lukeš (mlýn), Pavlík, Zíka, Myklas (mlýn), Šejna (mlýn), Havel, Hraše, *Ch.* Škrdle, Procházka atd.

---

[1]) R. 1490: Michal, Bláhovec, Petr, Motyčka, Jan, Švec, Vach, Papež, Mika, Vlach, Mašek, Bláhovec, Pecka, Matuš.

[2]) R. 1490: Šíma, Lech, Holý, Kalafa, Randák, Mates, Kuba, Svach, Kouba, Jan Diviš, Kubeš.

[3]) R. 1490 dle urbaře hlubockého zde žili: Jan, Duchoň, Kvítek, Pucek, Mašek, Špánek rychtář, Němec, David, Vácha řeč., Dluhúšek, Velíšek, Tábor, Řečníček, Trch, Děbounek, Václav, Ondra řeč., Děbouníček — tehdy nebylo zde dvora.

Čkyně: *S.* Brož, Kubáně (mlýn), Bečvář, Hůla, Králíček, Mařík, Kršna, Dudák, *Ch.* Klonfar, Chvála, Hůlovečka, Chaloupka, Nádvorník, Martínek, Holeček, Teml, Sibra, Končel, Honzíček, Vondráček, Kovář, Martan, Říman, Hernál, Kočák, Handuda, Špírek.

Dolany: *S.* Bísa, Hlava, Maršák, Jelínek, Kramata, Svata, Sýkora, Hroch, Kouba, *Ch.* Šenkýř, Kecara, Bůha, Humík, Popelka, Krejča, Bečvář, Kačer, Vojtíšek, Hajnej, Spanilej.

Horysedla: *S.* Nečina, Penk, Krejsa, Burda, Chrtek, Churáň, *Ch.* Skulina, Oubrecht, Kozák, Kumbale, Vondálek, Kovář, Kolář.

Hostice (chlumčanské): [4]) *S.* Fouček, Poucha, Vondrovec, Novák, Kursa, Vachont, *Ch.* Kyčmář, Churaň, Šticha, Kovář, Kameník, Krajčuk, Vítek, Čapek, Ankrdles, Loužek, Vozandych, Šimon, Klonfar, Štěpánek, Firbach, Košatka, Bartík, Pastejřík, Zelenka, Kuřimeňák, zděnej Kolář, Lešek, Němec, Habart, Cimbura, novej Kuba, Přibyl, Kobliha, Pykeš.

Javornice: *S.* Zeman hořejší, Zeman dolejší. [5]) Řanda, Štitkovec, Neužil, Stárek, Jíra, Kubaň, Kouba, Nídl, Plevka, Bestrejka, Sýkora, Strnad, *Ch.* Křesán, Malík, Krýsl, Jílek, Hušek, Přibyl, Krejčí, Kuráž.

Jedraž: Halek, Krupka, Šebesta.

Jinín (Jenín): *S.* Vacek, Kohout, Vrána, Voťánek, Diviš, Zrounek, Šebesta, Jechavec, Zahrádka, Lichtář (sic!), Hroch, Chmelec, *Ch.* Vít atd.

Jiřetice: [6]) *S.* Plachta, Lafata, Boška, *Ch.* Kolesa, Prokop, Novotný, Luština, Kadleček, Kašper.

Kakovice: *S.* Jehlík, Kašper, Podlešák, Kopenec, Kotrouš, Klich, *Ch.* Nůtka, Vohratka, Němec, Vystrčil, Hroteček, Outinka, Komenda, Přibyl, Vít, Mikeš.

Kamenná: [7]) *S.* Žaček, Borek, Nejedlý, *Ch.* Kabát, Průcha, Přibyl.

Kojčín (Kojetín): *S.* Vácha, Mára, Peterka, Čůra, Koreš, Lomka, Žalud, Urban, Krejcha, Jánský, *Ch.* Tesař, Krejčí, Švec.

Krajinsko (Kranicko): *S.* Hod, Čížek, Pecka, Holát, Martíšek, Souček, Honsa, Zelený, Pýcha, Bizek, Staněk, *Ch.* Hraše, Svěchota, Čáp, Pracháč, Krumpa, Valenta, Stach, Šichtář, Janek, Batysta, Homolka, Lejsek.

Kovanín: Hrabě, Truhlář, Popelka, Vrána, Čásek, Strakonský, Křivák, Bělecký, Tlapa, Nečina, Nůtka.

Kuřimena (Kuřimany): *S.* Mácha, Žídek, Hrubý, Čistota, Havlík, Poláček, Roháček, Novák, Mykos, Kahovec, *Ch.* Dudák, Pavel, Aleňák, Horejš, Komenda.

Kváskovice: *S.* Vrtiška, Kovář, Šimůnek, Valek, Komínek, Kobka, Vondřička, Peroutka.

---

[4]) R. 1490: Václav, Velíšek, Jan Hrubý, Petr, Havel, Matěj, Martin Vondrovec, Šimek, Martin Němec; dvoru tu nebylo.

[5]) Někdy svobodnický statek.

[6]) R. 1490: Hánek, Mareš, Plachta, Linhart, Janek, Novák, Vácha Ptáček. — Dvůr tu nebyl.

[7]) R. 1490: Vávra, Mikuláš, Martin.

Litochovice: *S.* Horejš, Soukup, Vilánek, Homolka, Svach, Suchánek, Myklas, Kubička, Šefránek, Vácha, *Ch.* Kuberna, Rozporka, Bednář, Mutěnický, Pilař, Kuneš.

Malenice: Tlapa, Čejka, Podskalský, Klich, Bláha, Jelínek, Na ostrově či na ostrovci, Novotný, Kaksa, Houzima, Cikán, Frk, Šabouk, Chuman, Kavlík, Matlas, Hájecký, Kašpírek, Pravda (mlýn), Bursa, Špoutil. Prudký, Janek, Kočárek, Chuman, Jeniš, Havlíček, Bíba, Bartoš, Mazanec, Dráček, Tomínek, dolejší Marášek, Smetana, Jiřička, Zubatý, Šefrán, Kolej, Houfa, Bezděka, Košatka, Dědek, Podleský, Cekrýt, Švehla, Lehký, Vávra, Lukeš, Provodský, Černý, Kolář od vody, na Betháně, Zlonka, Hurtal, v židovně, Benda, Horák, Hamerník, modrej Švec, Trojan, Blažek, Ježek či Šlupina, Pečetil, Jiřičkojc mlejn, Peterka, Landauer, Marášek v trávnících, Havel, Urban, Chvosta, u kupečků, u ševčíka.

Marcovice: *S.* Myklas, Capůrka, Provod, Mácha, Vševěra, Michálek, Kněz, *Ch.* Filous, Koutek, Novák, Vondra, Jána v chalupách.

Mileňovice či **Miňalovice**: *S.* Novák. Baroch, Strejc, Šváb, Troška, Hnědec, *Ch.* Stejskal, Bělík, Kubaň, Petrolín, Matějka.

Millkovice: *S.* Zvoník, Zborník, Vlk, Funda, Vacek, Nováček, *Ch.* Podlešák, Závorka, Hájecký, Jamský, Fildutka, Švanda, Kadlec, Záveský, Kovárník, Vršecký.

Milivice (Milejovice): [8]) *S.* Hora, Mácha, Soukup či Žaček, Buřič, Sirotek, Plátenik, Vladyka, Holub, Smetana, Šíma, Dušek, Král, *Ch.* Šimoušek, Špírhanzl, Kolesa, Stejskal, Vaněček, Vrátný, Potocký, Přibyl, Tománek, Žandár, Bouda, Michálek, Ovčínskej, Krajánek, Bakulec, Záveský, Matouš. Konopník, Kotrouš, Hodoušek, Matějček, Černý, Brožka, Frček, Bursa, Kubaň, Kuba, Švec v souhradí, Merák, Jung

Nebřehovice: *S.* Košatka, Šendera, Novák, Melichar, Kotrch. Raba, Šilha, Machník, Pysk, Felváb, Pýcha, *Ch.* Pechoušek, Kouba,

Něhošovice: *S.* Šimeček, Kolář, Čimera, Tříska, Šticha, Pacák, Urban, Dražka, Bernas, *Ch.* Pahorecký, Kysela, Částka, Buben, Konopický, Stránský, Bálík.

Nemedice (Nemětice): *S.* Votava, Podhorský, Němec, Matas, Prokop, Kolář, *Ch.* Králík, Krupař, Myslivec, Konopník, Valchař, Toman, Švejda.

Nespice: *S.* Kubeš, Polata, Kovář, Feitl, Kordík, Kůsa, *Ch.* Chůma, Fejtlík, Kupšík, Pán, Bašta, Dudák.

Neúslužice: *S.* Mařík, Růt, Korda, Homolka, Vojtíšek, Návara, Kovec, Novák, *Ch.* Kolesa, Habart, Krušlák.

Oulehle (u Předslavic): [9]) *S.* Tlápek, Dulík, Sochor, Tříska, Ouředník, Kodým, Vávra, Voják, Lácha, *Ch.* Říman, Pelikán, Jouzefák, Dolejš, Mendl, Šabouk, Jána.

---

[8]) R. 1490; úředník Malovec zde řídil: Kordíka, Martina Vohništčko, Ondráčka, Smetanu, Jana Kosince, Máchu, Matěje Žoldána, Martina, Petra Fendura, Filipa, Vávru Sirotka, Šimka, Mikuláše, Václava. — Dvůr už zde stál.

[9]) R. 1490: Vávra, Jíra, Štěpán, Jakub, Jan Šafrán, Bláha, Vácha, Lízal.

Paračov (Piračov): *S.* Hejlek, Měřička, Limpouch, Karas, Filip, Voldan, Kopka, Jeniš, Pešetlík, Ťuka, *Ch.* Matuš, Krákorka, Petřielka, Židek, Farník, Truska, Hlávka, Papírník, Bárta.

Předslavice: *S.* Bluma, Turek, Malina, Hraše, Černý, Kubaň, Matějka, Skřivanec, Janda, Kudrman, Januš, *Ch.* Kovec, Ponocný, Medulka.

Přechovice: *S.* Štitkovec, Srch, Švec, Truncký, Vojta, Křištan, Hajský, Komrska, Soukup, *Ch.* Křiváček, Mrkvička, Brejcha, Kotrba, Bártík, Valchář, Žák, Habart, Bašta.

Setěchovice:[10]) Mácha, Boubal, Holub, Zach, Dorna, Šván, Dřevěnák, Spolský, Žaček, Čejka, Handuda, Kadel, Nečina, Král, Vaňour, Michtel, Skovárník.

Skála (Skály): *S.* Maroušek, Mareš, Beneš, Prokopec, Jírovec, Šareš, Frček, Havel, Rys, *Ch.* Brada, Kostěnec, Vystrčil, Zastrčil, Krajánek, Cimburek, Rychlý, Melich, Haba.

Spůle: *S.* Hrubý, Zika, Martan, Jiřička, Novotný, Mlýn, *Ch.* Kouba, Robl, Bůha, Perdil, Ptáček, Barta.

Straňovice (Stranějovice):[11]) Hájek, Karas, Krejčí, Mistr, Vozobule, Pavel, v chalupě, dvůr.

Strunkovice: Pavlín, Boháč, Želízko, Měchura, Houska, Kahuda, Staněk, Mácha, Pěnička, Rod, Kloud, *Ch.* Vršecký, Chalupa, Přibyl, Šenkýř, Diviš, Vávra, Kolář, Popelka, mlýn Drastíkův.

Střítež (posměšně: na Rajchu):[12]) *S.* Kahuda, Říha, Háha, Velíšek, Hnědec, dva Chvostové, Žaček, Čepička, Moravka, Boubal, Lukeš, Hajníček, *Ch.* Melka, Šimon, Záveský, Františk, Vršecký, Bejbl, Krajánek, Kopecký atd.

Sudkovice: *S.* Čichla, Bárta, Žák, Křiváček, Šimek, Kovář, Drha, Krejčí, Hajný, *Ch.* Švec, Šmejkal, Hejtmánek, Dolejš atd.

Svaryšov: *S.* Šendera, Čečulka, Šedivý, Kostěnec, Vrtek, Tvrdek, Kabát, Janek, *Ch.* Houdek, Kovář, Zloch, Brada, Čmert, Chalupa, Bártík, Maleč, Kolda, Pavel, Mykát.

Tvrzice:[13]) *S.* Svatek, Hankovec, Průcha, Bejšovec, Kůta, *Ch.* Matějček, Jírovec, Končel, Hrušák, Karvánek, Mikuláš, Zahradník.

Třešovice: *S.* Cik, Founě, Staněk, Hrbek, Rynda, Vácha, Líska, Bouše, Berka, Cíca, Potužník, Jiřík, Broum, Štěpán, *Ch.* Ryndík, Pokrývač, Švec, Šípek, Kotek.

Vacov: Hrnečka, Polata, Mráz, Štvrtník, Novotný, Chaloupka, Čaloun atd.

Vonšovice: *S.* Lískovec, Stránecký, Hůla, Kursa, Falář, Onša, Petříš, Kyčmář (= Krčmář), Suchl, Sládek, Novák, Hroch, Kudlata, Kohout, Sova (mlýn), Brejcha (mlýn), *Ch.* Vít, Pavlík, Mazanec,

---

[10]) R. 1490: Jan, Abraham, Mikuláš, Zika, Petr Velek, Koubovec.

[11]) R. 1490: Jan úředník, Lízal, Jan Hnuta, Vácha. — Dvůr už stál.

[12]) R. 1490 (Třieteže): Václav, Skoba, Sádelec, Plaček, Král, Petr, Jan Bláhovec, Kouba, Šimek, Ondra, Vladyka.

[13]) R. 1490: Jan Macek, Václav Čermák, Prokop, Matuš, Bušek, na dvoře úředník Martin.

Dudáček, Kuba, Kantor, Vacek, Robl, Tomšík, Cekretář, Bastl, Vohradka, Smíl, Zavadil, Hrbek, Brousek, Šedina, Špírek, Pilař, Červeňák, Kamenský, na Cabalce, Kubaň.

Všechlapy: [14]) *S.* Lhota, Rezek, Halek, Frnoch, Novák, *Ch.* Papež, Pekárek, Chaloupek, Švec, Váchulka.

Výškovice: *S.* Sobora, Hodoušek, Marek, Koudela, Kříž, Harvalík, Suk, Sova, *Ch.* Král, Krupař, Vrchovský, Přibyl, Zusťák.

Zalezla (Zalezly): Sova, Žárský, u Anýžky, Kochta, u Židů, Švec, u horkého kováře, u studeného kováře, Pýcha, Lahodný, Vavřina, Drabeš, Šendera, Mašek, v chalupě, Hlavatý, Benda, Kolář, Bubna, V zámku, Šrámek, Sejpecký, Andres, Valkoun, Bříza, Dejmek, Florian, Vondřička, Pavlík, Cikán, Šabouk, Konopický, Vápeník, v louce, Jirka, Kubínek, Vyskočil, Věšín, Kochta.

Zechovice: *S.* Lom, Holák, Žák, Taryně, Mikoláš, Zabranský, Kadlec.

Zborovice (přední): *S.* Kubeš, Šůla, Hadík, Pacák, Oubram, Provod, Boháč, Šimák (mlýn), Řáha (mlýn), *Ch.* Kostohryz, Balek, Karbíř, Chalupský.

Zlešice: Šenkýř, Bouda, Zedník, Bečvář, Frk, Sládek, Vodák, Černoleský, Benda, Nespický, Minářík, Čáska, Preňka, Burda, Nikodém.

Zorkovice: *S.* Mlynář, Vlk, Moravec, *Ch.* Škrabal, Krátký, Tesař, Zedníček.

Žáro (Žárovna): *S.* Bláhovec, Milota, Špalek, Maráš, Vachl, Rouček, Hadrava, *Ch.* Kolář, Peptr, Slobovák, Záveský, Šejna, Zátka, Krutil, Šimon, Domkář, Šídlo, Přibyl, Nový, Pahorský.

Želibořice: *S.* Koubovec, Růt, Hnát, Kaboň, Kuchař, *Ch.* Kůta.

Neméně zajímavě zní jména polí, lesů, luk v té krajině. Není možno sestaviti všeckna, jen u několika vesnic připomeneme.

U Malenic: Na brtích, u Elčovic, u Kaksova lesa, Pod Pržmy, u stavidel, v stavištích, v celinách, na plichtinách, v milodráži, na pátkách, v žitkovně, na Betháně, pod bílejma kameny, za dubojci (dubovci), v pekle, v zahoří, v závěří, na bukovcích, v potocích, na vokrajkách, na lopatách, v polích, v hlinkách, v brance, u farskejch kříže, na klíně, v louži, pod vejšovém, v hůrce, v hájích, v obecnicích, v sedlici, na mlejnicích, v hoře, v čeřenci, ve spálenejch, v koutě, u Zalez a j.

U Marcovic: Vyhlídky, sedliště (zde nalezeno r. 1891 množství českých grošů), movce, Hromovky, lacinky, Kostelec, hnojnice, voblehlina, v šářích, v háji a pod hájem, na podnivce, v bejchovicích, na boru, za hůrkou, na sekyře, v zakletí a j.

U Setěchovic: v sedlimových, na vratých, na předestvích, v skalici, na honech, v leštinách, v šářích, na stezkách, na vohradě, na poprkačce, na strňákovské, ve vodnáži, v mejcestí, v mýti, na moravci, v suhlavcích, na chloubách, pod a nad klenkovou, na královské, na nivě.

---

[14]) R. 1490: Václav, Martin Rezek, Vácha Chlebík, úředník Přech.

U Zalezlé: v Pržmě (zde krásné, 1300 metrů dlouhé hradiště, dobře zachované, jemuž lid říká »na věnci«, poněvadž kamenný násep věncovitě obkličuje týn), na hřebenách, u vlčí jámy, v jezevčím, Černý les, mlaky, na tejných (= na týnech), na stračovce, na palučině, bašta, pod Čeřencem, ve mláce, ostrova, hora, na homolce, na stříbrnici, na šáře, na hubenejch, průhona, na potuži, zahumenice, sedliště, hbelce; v sousedních **Bolíkovicích**, vsi někdy královské: v sedlimových, na úlehli, za bartlovém, v **Kovaníně** zase: v Šářích, Tejna, na královskej, v boudalíkách, na shrbenej, na pracovce, páleniny, v buchváli (=? Buchwald), na potuží, v hlavičkách, na čížovkách, na vlkonině, na mejkalcích, za komínem a j. v.[15])

České písemné památky v Osečné pod Ještědem.

Karel A. Porš.

Z městského archivu.

V archivu německého městečka Osečné chová se privilej, kterouž Sigmund Smiřický ze Smiřic postupuje témuž městečku tamní svůj pivovar a sladovnu za jisté platy roční. Original na pergameně, dobře zachovalý, tvaru čtvercového. Pečetní pouzdro je přivěšeno, ale prázdné, bez pečeti. Uveřejňujeme moderním pravopisem.

1598, 27. července, na Skalách. — Já Zikmund Smiřický ze Smiřic na Skalách, Dubu, Frydštejně a Kostelci nad Černými lesy, římského císaře Jeho Milosti mundšenk, známo činím listem obecně přede všemi, jak nynějšími tak budoucími, kdežkoliv čten nebo čtoucí slyšán bude, že sou přede mne předstoupili purkmistr a konšelé z městečka Vosečna, poddaní moji milí, a mne i na místě vší obce z téhož městečka Vosečna ve vší poníženosti jakožto pána jejich dědičného snažně prosili, abych jim várky piva, tak jakž jsou je někdy před lety (však toliko do vůle vrchnosti ty časy měli a po tato léta až posavad z pivovaru mého dubského do téhož městečka piva k šenkování sou brávali a ještě berou), aby oni zase v témž městečku sami mezi sebou pivo vařiti, šenkovati, slady dělati beze všeliaké překážky mohli, k tomu své milostivé povolení abych dal a oni dědicové i budoucí jich, že [za] takové dovolení ode mne jim učiněné, ročně platu stálého sedumdesáte půlvosmi kopy grošův českých, polovici při svatém Jiří a druhou polovici při svatém Havle mně, dědicům budoucím mým platiti na časy budoucí chtějí.

I ačkoliv patrně to se uznávati může, že větší užitek z braní a šenkování piva mého v témž městečku Vosečně mně přichází, ale prohlédaje k jich poníženým a velmi častým prosbám, též považujíc toho, že se tomu městečku a obyvatelům v něm, chudým i bohatým, k jich dobrému velikému budoucímu pohodlí a užitku to vztahovati bude, přejíc jim toho jakožto věrným poddaným svým, aby se tím volněji a lépeji v témž městečku živiti,

---

[15]) Srovnej Fr. Teplý: Dějiny města Volyně vyd. v Praze r. 1903. Proto zde jména městská a starší bývalých vesnic proboštských neuvádíme.

platy a jiné povinnosti mně, dědicům a budoucím mým volně a snáze než prve vykonávati mohli — s dobrým rozmyslem a bedlivým uvážením k tomu své povolení z moci vrchnosti své, jakožto pán jejich dědičný, dávám a po voluji, aby oni Vosečtí, nynější i budoucí, dědicové a potomci jich v témž městečku Vosečně již stále vždycky každého času nyní i budoucně na věčné časy piva pšeničná i ječná, totiž na třidceti šesti domech (kteréž v knihách městských téhož městečka Vosečna pro pamět jsou zapsány a na více domův nic), vařiti, šenkovati, slady dělati a již podle jich dobrého zdání a vůle těch várek bez všelijaké překážky mé, dědicův a budoucích mých, držitelův téhož městečka užívati a k dobrému svému obraceti mohli

Však na ten způsob a konec, což by koliv toho piva buď pšeničného neb ječného svařili, to aby také tu v městečku a Dolení Vosečné*) pod městečkem, kteráž k městečku přináleží a jako za předměstí se počítá, vyšenkovali a vypili a jinam do vesnic mých a na krunty mé, kteréž nyní mám, neb ještě budoucně bych míti mohl, žádným vymyšleným způsobem téhož piva jejich nevystavovali a neprodávali, a to pod pokutou z každého sudu pět kop grošův českých a skutečným jednoho každého trestáním, kolikrát by se koliv toho dopustili.

A aby týž Vosečtí i budoucí jich přívětivost a náchylnost mou, jakožto pána jejich, k sobě tím lépeji poznati a s menším nákladem i tím dříveji se k témuž vaření piva přihotoviti mohli, pivovár a sladovnu od kamene tu při městečku vystavenou, kteráž mně, dědicům a budoucím mým náleží, jim Voseckým k témuž vaření piva, též dělání sladu postupuji a sám od sebe, dědicův budoucích svých odevzdávám a daruji; tak aby oni toho vobého již jako svého vlastního, nyní i na časy budoucí bez všelijaké překážky mé, dědicův, budoucích mých užívati mohli.

Nad to vejšeji i v tom se jim Voseckým vohlašuji a sám sebe, dědice, budoucí mé, držitele téhož městečka Vosečna, zavazuji, že žádného domu svého neb krčmy, v němž by pivo buď naše neb cizí tu v městečku Vosečně ani na předměstí šenkováno býti jmělo, jim na bližní škodu zaraziti a šenkovati dáti nemíníme a nechceme, nýbrž jich Voseckých při jejich várkách bez všelijakých překážek a činění jim jakého příkoří já od osoby své, též dědicové, budoucí moji stále a neproměnitedlně zanechati míníme a chceme.

Než toto se při tom vymiňuje: Jestli by který poddaný z toho městečka, buď ten kdožkolivěk, jinopanská piva do téhož městečka voziti, šenkovati, prodávati aneb na táž jinopanská piva do cizích krčem choditi chtěl, takového každého, kdo by se toho dopustil a na něj to shledáno bylo, já vždycky s budoucími svými k ztrestání v moci své pozůstavujem. Jestli by se pak přitrefilo, že by se jim v městečku piva nedostalo, tehdy aby nikdež jinde piva do městečka nebrali a nevozili, nežli z pivovaru mého a budoucích mých při zámku Dubu.

Za kteréžto milostivé, laskavé a jim Voseckým užitečně platné mé, jakožto pána jejich, k týmž várkám a dělání sladu dovolení, kteréž sou oni Vosečtí s velikou vděčností a náležitým poděkováním přijali, budou povinni oni Vosečtí — jakž pak rukou dáním sami za sebe i budoucí dědice a potomky své připověděli — mně, dědicům, budoucím mým, držitelům toho panství platu stálého a věčného na zámek Dub každého roku ouročiti a platiti, o čemž napřed psáno, k čemu sou se dobrovolně uvolili, sumy jmenovitě sedumdesáte půlvosmý kopy grošův českých, a to vždycky na dva terminy, počnouc při sv. Jiří, když se psáti bude léta od Narození Syna Božího patnáctistého devadesátého devátého, třidceti vosuom kop čtyrydceti pět grošův českých, a potom při sv. Havle téhož léta třidceti vosuom kop čtyrydceti pět grošův českých, a tak vždycky každého roku budoucně a na věčné časy; mimo kterýžto již dotčený plat nemají oni Vosečtí ani budoucí potomci jich ode mne, dědicův, budoucích mých žádným vymyšleným způsobem na žádný jinší a větší plat za týž várky i dělání sladův potahování býti, i také nemá jim, dědicům, budoucích jich ničeho toho, což jim tak ode mne

*) Část sousední obce Kundratic (Kunnersdorf).

z milosti a lásky nadáno a darováno jest, ode mne, dědicův, budoucích mých se odjímati, nýbrž při tom při všem jak nyní tak i budoucně na časy věčně stále a nepohnutedlně mají zůstavenu býti.

Pokudž by pak oni Vosečtí neb budoucí jich takového platu při každém terminu, jakž svrchu dotčeno, zouplna vždycky neodvedli a přes termin uložený dvě neděle odvozováním prodlévali, tehdy po vyjíti těch dvou nedělí purkmistr a konšelé, kteříž na ten čas sou a potom kdykoli kteří budou, povinni aby byli se do vězení, do kterého by jim od vrchnosti jejich rozkázáno bylo, postaviti a v témž vězení tak dlouho všickni společně zůstávati, potud, pokudž by týž plat všecken zouplna dán a vyplněn nebyl; a který by z konšelův po vyjíti těch dvou nedělí bezelstně se do téhož vězení nepostavil, nebo že by z něho jakým způsobem prve než by týž plat zouplna dán a vyplněn nebyl, vyšel, každý aby mně, dědicům budoucím mým pět kop grošův českých pokuty propadl a ji bez odpornosti dáti povinen byl.

Tomu na svědomí a jistotu toho pečet svou vlastní jsem k tomuto listu přivěsiti dal a vedle toho dožádal sem se urozených pánů, pánů, pana Jaroslava z Vartemberka na Rohozci, Skále a Svijanech a pana Bohuchvala Berky z Dubé, z Lipého a na Loukovci, že sou také pečeti své vedle mý na svědomí k témuž listu přivěsiti dali, však sobě, dědicům a budoucím jich beze škody. Čehož jest datum na zámku Skalách v pondělí po památce sv. Jakuba, apoštola Božího léta od Narození Syna Božího, pána našeho Ježíše Krista tisícího pětistého devadesátého vosmého.

Z farní pamětnice.

V témž archivu v Osečné nachází se kšaft paní Polyxeny Krescencie, vdovy po Arnoštu Ferdinandovi svob. pánu ze Šlejnic, rozené Kapounové ze Svojkova, dne 8. října 1705 v Chrastné zemřelé a v oseckém kostele pohřbené. Kšaft ten měl bývalý děkan rychnovský P. Antonín Felgr, přebývaje na odpočinku v Osečné, v rukou a vypsal z něho část do farní pamětnice, zvané Suplement-Band. Nám však nepodařilo se original v zmíněném archivu nalézti; protož podáváme pro zajímavost jenom část, kterou P. Felgr napsal ve farní pamětnici.

Za čtvrté: Na Vosečno k sv. Vítu na stříbrnou lampu, aby s erbem kapounským a nápisem jména mého udělaná byla, odkazuji rejnských 200 zl., a v týž lampě, aby vždycky v pátek a v sobotu, též i při mšech svatých olejem svíceno bylo; na kterýžto olej odkazuji a poroučím 30 zl.

Item: Do téhož chrámu Páně sv. Víta na oltář k Matičce Boží poroučím 100 zl.,

a na témž oltáři aby byla Blahoslavená Trojice svatá, sv. Anna, Jesus, Maria, Josef, sv. Jan Nepomucký, sv. Antonín a sv. Jan Křtitel vymalováno.

Item: Na stříbrnou lampu k oltáři Matičky Boží, aby každý pátek a sobotu u ní hořela, odkazuji 100 zl

Item: Na pozlacení řezby, která jest jako věnec okolo Božího umučení udělaná proti oltáři, aby dobrým zlatem se pozlatila, odkazuji 100 zl.

Za páté: Můj nebožtík v dobré paměti pan manžel ve svém kšaftu mne zavázal, kdyby mne Pán Bůh neuchovati a s tohoto světa pojíti ráčil, abych fundací za naše duše učinila, což já tak a nejinak míním a míniti chci do kterého koliv kostela; — a poněvadž můj v dobré paměti nebožtík pan manžel v Vosečně odpočívá a já taky toho žádostiva sem, tam odpočívat, jest-li vůle boží v tom bude: tedy na takovou fundací odkazuji a poroučím 300 zl. tak, aby z toho pod ouroky jistý interesse pocházející od pana faráře každoročně za duše naše mše sv. sloužené byly. — A pokudž by týž pan farář nemohl sám zadost učinit, prosím a žádám, aby sobě ku pomoci duchovních požádal a v Vosečně ty mše svaté za duše naše sloužené byly. Za to pro Boha a pět ran Krista Pána velebnou konsistoř hradu Pražského poslušně žádám, aby takové mše svaté vykonávané byly a na rod Šlejnicovský a Kapounský při mšech svatých pamatováno.

Zadní vchod do královského dvora v Dlouhé třídě (č. p. 922-I.).

Již marně hledá chodec Dušní ulicí známá pěkná starožitná vrata, (obr. 12.) opatřena malebným znakem, která dříve zavírala úzkou uličku mezi domy č. p. 905 a 906. Než nepatřila ke kterému z těchto domů, nýbrž, jako cesta vedoucí hluboko do ochozu domovního ke studnici, byla součástí domu památného, známého starým našim předkům pod jménem domu »u černého orla«, nám pak, méně dbalým národních jmén, Stempelamtu. Nemůže býti úlohou těchto několika řádek psáti dějiny této tak význačné budovy příčinou vyobrazení zadních vrat, spíše bude vhodnější zmíniti se o obou domích, k nimž by přirozeně jinak vrata tato patřila.

Jeden z nich (č. p. 906) na obr. 12. od vrat v levo jmenoval se v nejdávnější době »u anděla«, pak dle majitele svého Matěje Všetelky (1436) »Všetelkovský«, později »Šetelkovský«, nedlouho též »u shrbených Mazánků« a konečně »u tří mušketýrů«. František Hopfner (kolem r. 1400) byl nejstarší známý jeho vlastník a r. 1419 poprvé zmínka se děje, že zde vařili pivo. V husitských bouřích vyráběl zde tento mok Václav Krbice. Jeho vdova Zdena prodala dům sládkovi Matěji z Roudnice r. 1438 za 50 kop a když i tento zemřel, provdala se za Martina z Dubčan. I po třetí přešel dům ve vlastnictví další osoby, Martinova*) vdova Dorota přinesla jej věnem r. 1467 sladovníku Václavovi. Za to nevíme dosud, jak později, něco před r. 1479, sladovník Petr s manželkou Kateřinou přišel v držení našeho pivováru. Od této Kateřiny zachován jest původní kšaft na pergaméně. O domu se v něm nemluví již, ježto jej prodala o rok dříve r. 1508 sladovníku Havlovi. Jinak praví pak ve své poslední vůli: Já Kateřina Šetelková, Starého Města Pražského měštka, vyznávám tiemto listem obecně přede všemi, kdež čten nebo čtúce slyšán bude, že ačkoli, tak jakž věk starosti mé snésti muož, zdráva jsem, Pánu Bohu děkujíc, na těle a paměti dobré i svobody rozumu zdravého požívajicí, však proto péči na to vždy majíc, by mne nemoc těžká nenadále snad nenavštívila anebo hodina smrti mé z dopuštěnie božieho nezachvátila v náhle, ježto bych poručenstvie o statku mém, tak jakž bych chtěla ráda, snad nemohla zpuosobiti a skrze to by svárové a nesnáze mezi příbuznými a přátely mými mohli vzniknouti po mé smrti, protož toho se ráda, což na mne jest, dopustiti nechtiece, s dobrým mým rozmyslem toto mé poručenstvie a konečný úmysl vuole mé o všem statku mém mně z daru jeho božské milosti puojčeném, mocí tohoto kšaftu mého řiedím a zpuosobuji obyčejem takovýmto: Najprvé pak a přede všemi věcmi téhož statku mého movitého i nemovitého, kterýž mám a na čemž by ten koli záležel a kterým nebo kterakým koli jménem muož a mohl by jmenován

*) V poslední vůli Martinově r. 1477 zapsané v rukop. č. 2119 fol. J. 3. jest jméno manželky, ač hlavní dědičky, vynecháno.

býti, činím a ustanovuji mocné poručníky opatrné pana Barthoše, starého rychtáře, a pana Václava Valentu, měšťany nadepsaného Star. M. Pr., přátely mé zvláštnie, a jim ten statek již jmenovaný mocně porúčím, aby jej oni tak řiedili a tu obrátili, jakož mnú jest jim poručeno a rozkázáno, jináč toho nečiniece, neb jim toho úplně a docela věřím, jako lidem dobrým, mimo jiné lidi smrtedlné, chtěci tomu, aby bratru mému prvotně zaplatili dluhu deset kop gr. m., ježto jsem mu povinovala, a k tomu otkazuji jemu statku mého dvadceti kop. Item Viktorynovi, synu Tulehovu, odkazuji deset kop a Benedovi čtyry k., vše a všudy na míšenský groš mečový počítajíce «

R. 1516 koupil dům sladovník Václav, též Šerba zvaný. Od něho nabyl jej věnem známý mistr Jakub Srnovec v Varvažova. O něm psal nejnověji M. Řehořovský v Č. Č. M. 1900, str. 559. K tomu budiž následující jako doplněk. Jak mistr nabyl domu, ukazuje smlouva z r. 1561, která v hlavní věci zní: V pondělí po sv. Vítě stala se smlouva přátelská — mezi slovutným mistrem Jakubem Srnovcem z Varvažova a Dorotou, manželkou jeho, a Janem bakalářem, pastorkem jeho a synem jejím, z strany druhé o podíl statku pozuostalého po někdy nebožtíkovi Václavovi Šetelkovi, otci jeho, a to taková, že on mistr Jakub s manželkou svou mají z téhož všeho statku jemu Janovi — 250 k. m. vydati. (Rukop. č. 2121 f. 3.) V kvitancích jmenuje se r. 1568 i Jan Srnovec, prubíř na Horách Kutnách. P. Řehořovský přehlédl i svadební smlouvu mistrovu z r. 1546. Budiž zde tedy dodána. V zápise rukop. č. 534. II. f. 75 zní: Staly se smlúvy svadební mezi panem mistrem Jakubem Rokycanským z jedné a Dorotou Šetelkovou z strany druhé a to takové, že táž Dorota jemu panu mistru Jakubovi, manželu svému, po sobě jest obvěnila a zápisem tímto obvěňuje a zapisuje všechen díl, kterýž ji v statku po prvním manželu jejím náleží, buď na domu aneb na čemkoli, tudíž i jiný všicek statek svuoj movitý i nemovitý, kterajž má i míti bude. Proti tomu jmenovaný pan mistr Jakub ji Dorotě, manželce své, jest obvěnil — týž díl její všechen — tak a na ten zpuosob, neuchoval-li by kterého z svrchupsaných manželuov Buoh od smrti, tehdy ten všicek statek má z umrlého na živého z dotčených manželuov připadnúti plným právem. Act. sabbato post Gregorium (13. bř.).

Mistr Rokycanský prodal svůj dům r. 1575 Janu Hamerníkovi Sedlčanskému za 28 kop č., vyhradiv si v zadu pokoj do dvou let k užívání. (Známo, že se mistr ještě po druhé oženil se Saloménou Matyášovskou. Rukop. č. 2112 f. 121.) Než Hamerník dobře neplatil a mistr nucen byl domu se zase ujati, který prodal Janu Potůčkovi (1585). Proti tomu trhu položila odpor Marta Jelenová z rodu Odhájovského jménem syna Hamerníkova, o kterém rada městská usoudila: Ačkoliv Kryštof, syn Jana Hamerníka a vnuk Marty Jelenky v žádné krevnosti a příbuzenství m. Jakubovi z Varvažova není, ale poněvadž tejž m. Jakub trhem toho domu

Obr. 12. Zadní výjezd z býv. královského dvora v Dlouhé tř. v Praze, č. p. 922-I.

Šetelovského v držení nevešel, než pro neplacení peněz gruntovních, jehož sa držitelem před osobami k němu od Jana Hamerníka vyslanými nejednou se uvolil, že Janovi Hamerníkovi toho přeje, aby sobě ten dům, jakž může nejlípe, prodal, když toliko 400 k. m. Janovi Potůčkovi zase navrátí, nadto vejše Marta Jelenka odpor zápisu Jana Potůčka časně vloživši po svém právě jest kráčela, z těch příčin dává se v tom Martě Jelence na místě a k ruce Kryštofa, vnuka jejího, proti Potůčkovi za právo, takže ona Marta na místě téhož Kryštofa, jakožto syna Jana Hamerníka a dědice

toho domu Šetelovského bližší jest ku koupení toho domu, nežli Potůček a navrátě 400 k. m. Potůčkovi trhu toho domu užíti má podle práva. (Ruk. č. 1136 f. 295.)

Po Martě Jelenové dědil dům Symeon Odháj a po jeho smrti (1596) vdova Dorota, která se provdala za Kašpara Losellia

Obr. 13. Znak z 2. pol. XVIII. stol. majitele domu v Praze, č. p. 922-I.

Velechova. (Viz o něm K. J. Erben, Die Primatoren der kön. Altstadt Prag [1858], str. 72 a sl.) Dorotin syn Jan Odháj uzavřel dne 2. června 1623 s otčimem svým smlouvu, v níž se praví: Jakož jest se v létu P. 1596 jisté podělení statku po někdy Symeonovi Odhájovi zůstalého stalo, když pak Jan Odháj, nejstarší ze sirotkův, k létům svým přišel a manželku sobě pojal,

na takovou otcovskou spravedlnost nastoupil, tak že při právě skrze to nemalé zaneprázdnění jest povstalo. Mezi tím pak časem druhý sirotek Matěj, po témž Symeonovi Odhájovi pozůstalý, při Adamovi Dornovi z Agnetu od cís. Matyáše do Persie vysłanému před 11 lety, chtěje něco zkusiti a cizí země projeti, jest se vypravil a zpráva se ta o něm činí, že by měl na té cestě prostředkem smrti z tohoto světa vykročiti, pročež i na podíl jeho Jan Odháj se potahoval.« V narovnání pak za všecku svou spravedlnost přijal Jan 2000 k. m. (Rukop. č. 2234 f. 172.)

Pan primator Losellius kšaftoval dne 31. ledna 1631 tak, že jsa v nedostatku zdraví oznámil: jakož má s paní Dorotou, manželkou svou, na onen čas společní statku zadání učiněné, že toho všeho při tom zůstavuje, aby Janovi a Anně, sirotkům po Kryštofovi Brokovi pozůstalým, po 200 k. m. vydala. It. Maximilianovi Pilarovi, strejci jeho, dokudž by se do měst Pražských navrátil, řetízek z šedesáti sedmi dukátův aby dala. It. Judytě, dceři Michala Pilara, kteráž zůstává u Václava Vitovského, když by k poctivému vdaní přišla, aby dala 100 k. m. (ruk. č. 2114 f. 451). Losellius zemřel 24. ún. 1631. S ním končí se řada tu jmén Čechů. Každým rokem později přibývá zde němčiny, takže nevábno zabývati se novější dobou. I Jesuité na čas dostali dům tento v držení.

Daleko prostší jsou dějiny druhého domu č. p. 905. na obr. 12. v pravo od vrat. Říkali zde »u jehlářů«. Městiště odděleno bylo patrně od královského domu č. p. 922 teprve ve válce husitské. R. 1459 měl dům barbíř Michal, 1461 kupec Martin, 1468 hodinář Jeronym a na to Jeronym varhaník (nebo snad tatáž osoba?), od jehož potomků koupil r. 1512 dům Jan, syn Václava Svátka. Jméno své měl dům dle Petra jehláře, jemuž jej odkázala matka Barbora, vdova po Linhartovi jehláři r. 1557 (rukop. č. 2142 f. CC. 15). Jinak nebyl dějinami svými nijak vynikající.

J. T.

Bývalý královský dvůr v Dlouhé třídě (č. p. 922-I.), zvaný též »U černého orla«, od 18. stol. »kolkovnou« či »štemplamtem«, byl velmi rozsáhlý; hlavním průčelím stál do Dlouhé třídy, do ulice Dušní měl výjezd postranní (obr. 12.)

Vidíme tu jednoduchá vrata, sklenutá půlkruhem a lemovaná archivoltou; uprostřed oblouku jest znak (obr. 13.) nám neznámý: pod krokví liščí hlava, nad krokví dvé hvězd.

Znak jest ve způsobu obdélníku, zašpičatělý dole vlnitou linií, i poukazuje tím na původ z druhé polovice XVIII. stol., kdy tento tvar přišel k nám z Francie. Listnaté fafrnochy, splývající od korunované přilby dolů kolem znaku, jsou provedeny způsobem 16. století, ale znak sám byl vytvořen koncem 18. století. Z koruny znaku vystupuje orel s porouchanými, rozpjatými křídly. Leseny po obou stranách vrat mají jednoduché vlnité hlavice barokní, chýlící se již k rokoku, a nesou architrav s prázdným vlysem, krytým

velmi sešlou římsou. Nyní není po tomto zadním výjezdu ze dvora královského č. p. 922-I. ani památky, neboť r. 1904 byly sbořeny mimo jiné i domy č. p. 905, 906 a 922-I., na jichž místě pak zbudovány r. 1905 nové, assanační, jež mají hranice zcela jiné než bývalé domy staré s týmž starým očíslováním. Kulturnímu historikovi bude někdy obtížnou prací zjistiti, kde který dům stával s týmže číslem domovním. *Jan Herain.*

Stará listina z r. 1426.*)

Přepsal *Josef Kopal.*

1426. — 28. dubna. — Kalhot z Hořovic na Rabštejně s rukojmími svými kvituje 100 kop č, jež mu vyplatili Žatečtí jako splátku 300 k., smluvených skrze smluvčí (hejtmana a radu landfridu plzeňského) za vyručení tří žateckých sousedů.

Já Galhoth z Hořovic, pán na Rabšteyně, tiemto listem vyznavám obecně přede všemi, ktož jej uzřie nebo čtúce slyšeti budú, tak jakož jsme s Žateckými i s rukojmiemi jich s vobú stranú ve při byli dlúhý čas o ten list, jímž jsú oni tři súsedy své Žatecké byli vyručili v devět set kop, ten jistý list jest přesúzen mezi nimi a Ratiborem z Sedčic, seděním v Novosědlkách, jenž jeden z rukojmí jich také jest, skrze hajtmana a radu lantfryda kraje Plzeňského, takže hajtman a rada svrchupsaní mně i těm všem, jichž se dotýče, na tom listě toliko tři sta kop grošuov jistiny nalezli jsú a přisúdili; a o škody, kteréž by mezi námi byly, o ty jsme přišli na čtyři ubrmany a na pátého na pana Viléma z Peršteyna, jakož listové mezi námi na to činění vykazovati budú. Těch tři sta kop grošův Žatečtí ot sebe i ot rukojmí svých podstúpili jsú, slibujíce je plniti na roky v Jesenici, mezi námi s vobú stranú v provodní sobotu nynie minulú uložené a umluvené. Podle kteréžto úmluvy Žatečtí mně sto kop grošuov na těch třech stech kopách přisúzených dali jsú a splnili penězi hotovými, z kterýchžto sta kop grošuov mně splněných a zaplacených je i rukojmie jich já Galhoth nadepsaný ot sebe i od těch, jichž se v tom listě dotýče, kvituji a svobodny propuštiem i prázdny činím tiemto listem, slibuje, že jich z těch sta kop grošuov nemám viece upomínati ani nižádný jiný člověk tiem listem po vše časy budúcé.

A my, Sazema z Kocova seděním na Nečtinách, Petr řečený Labuť z Švamberga a Ratibor z Sedčic, seděním v Novosědlkách, rukojmie za svrchupsaneho pana Galhota, s ním a zaň slibujem tiemto listem pode stem kop grošuov základu peněz dobrých stříebrných, že pan Galhot ani jiní, jichž se v tom listě dotýče, je ani rukojmí jich z těch sta kop grošuov, panu Galhotovi zaplacených, nemají upomínati po vše časy budúcie; pakli by kto tiem listem napomínal co. pan Galhot i s námi rukojmiemi máme podstúpiti a otvésti beze všech škod Žateckých i rukojmie jich. Pakli bychom my, jistec i rukojmie nadepsaní, toho nepodstúpili a neotvedli, jakož se napřed píše, tehdy inhed dva z nás rukojmí, kteříž našimi věřiteli napomenuti budem listem nebo poslem jich, jeden druhého nečekaje, ani sě druhým vymlúvaje, každý se dvěma koňoma a s jedniem pacholkem do ctné hospody v Žatci nebo v Lúnech, z těch dvú měst v jednom, kteráž nám skrze naše věřitele ukázána bude, vléci máme anebo miesto

*) V majetku p. MUC. J. Jíry.

Kalhot z Hořovic. Sazema z Kocova. Petr Labuť ze Švamberka. Ratibor z Sedčic.

Obr. 14. Pečeti na kvitanci z r. 1426.

Původní velikost. Fotogr. Frant. Dořák.

sebe každý panoši řádu rytieřskeho v to leženie bude moci postaviti a odtud nikam nevyjíti ani vyjézditi tak dlúho, leč bychom prve věřitelóm našim učinili to všecko, což napřed v tomto listu psáno stojí, a také dokudž bychom jim neotložili a nenahradili všech škod, kteréž by ko'ivěk a kdež kolivěk mezi tiem pro ny vzeli kterakž kolivěk, kteréžto slovy prostými jeden z věřiteluov našich napřed psaných má okázati a my jemu v tom máme svěřiti úplně a v cele.

Také, bylo-li by nám rukojmiem toho potřebie ku plnění peněz anebo k leženi, v kterémž kolivěk městě napředpsaném by nám ukázáno bylo, tehdy svrchupsaní věřící naši mají nám glejt zjednati, abychom ty penieze propadené donésti anebo v leženie vlehnúti i zasě se bezpečně navrátiti mohli.

V tom také času neuchoval li by buoh kterého z nás rukojmí smrtí, že by umřel — jehož bože nedaj — my živí zuostalí slibujem jiného tak dobrého a movitého v jednom měsieci najbližšiem miesto něho postaviti a list obnoviti pod leženim svrchupsaným, kolikrát toho potřebie bude.

Toho na potvrzenie my Galhot jistec, Sazema, Petr Labuť a Ratibor, rukojmie nadepsaní, pečeti své s naší dobrú a přiznanú vólí k tomuto listu dobrovolně přivěsili jsme. Jenž jest dán léta o narozenie Syna božieho po tisíci po čtyřech stech šestmezcietmeho leta, tu neděli před svatým Filippem a Jakubem.

Různé zprávy.

† W. W. Tomek.

Zavíráme svazek letošní smutnou vzpomínkou. Dne 12. června 1905 zemřel a 17. června pochován byl Nestor historiků českých, největší z dnešních, dějepisec královské Prahy, Václav Vladivoj ryt. Tomek.

Zesnul v požehnaném věku 87 let, jediný již a poslední pamětník prvního probuzení Českého národa, šťasten vědomím, že jeho předchůdci i současníci nepracovali nadarmo, i že vlastní práce jeho obecně jest uznána a oceněna.

Vykonal dílo obdivuhodné. Dvanácte svazků Dějepisu města Prahy s velkolepými základy místopisnými, Dějepis university pražské a příruční dějiny české a rakouské jsou hlavními pomníky neunavné jeho činnosti vědecké. Ale velký historik nalezl čas i k drobným studiím a pracím místopisným, jimiž vedle Palackého stal se též zakladatelem práce vlastivědné, jíž převahou věnován jest i Časopis náš.

Tělo zesnulého odpočívá na posvátném Vyšehradě a kámen hrobový v pravdě významně hlásá věkům budoucím: Ač zemřeli, přece mluví.

Převod držby svobodnického statku. Svobodníci čeští, »takoví země obyvatelé, kteří k žádnému stavu zemskému nenáležejí, avšak své dvory, grunty a pole přímo pod králem vlastní mají« (Obn, zříz. zem. J. IV.), od té doby, kdy královské úřady se o ně počínaly starati, totiž asi od druhé polovice 16. st., náleželi pod právomoc české komory či fiskálního úřadu. U tohoto úřadu musili od poč. 17. st. veškeré změny svobodnických statků se týkající býti ohlašovány, aby mohly býti zapsány do zvláštních knih svobodnických, »Libri libertinorum« zvaných a tam vedených na trvalou paměť; předpis ten nutno bylo i tehdy dodržovati, když v držení svobodství dostala se šlechtická osoba. Charakteristické jest, že odevzdání takového svobodnického statku, jež se musilo státi s vědomím a prostřednictvím fiskálního úřadu, dělo se pěkným aktem symbolickým, jak tento zápis svědčí: Jan František Ryba, královského úřadu fiskálního kancelista, oznamuje dne 21. února r. 1729 úřadním přípisem urozenému panu Václavu Lhotákovi ze Lhoty, že mu odevzdává od úřadu fiskálního dědictví mu připadlé po Václavu Lhotá-

kovi příbuzném jeho, totiž svobodný dvůr, Vysoká Lhota nazvaný, a »na znamení vladařství dědického tuto hůl a klíče odevzdávám«. [Zapsáno dne 1. března 1729 do Liber Libertinorum IX. L. 15. p v.]

Když koncem 18. století právomoc nad svobodníky byla přenesena na zemský soud, spojeny byly svobodnické knihy se zemskými deskami a dodnes se tam chovají. Prof. dr. *V. Müller.*

Zaniklá osada Jenišov. V XIII. roč. Časopisu Spol. přátel starožitností českých, str. 67, je poznámka o zašlé osadě Jenišovu u Osečné, z níž prý zbývá pouze mlýn, zvaný »Jinscher Mühle«. Palacký v Popise uvádí Jenišov též mezi jmény zašlých osad českých. Ale nezašla osada, zašlo pouze jméno její, jelikož se as v polovici 18 stol. se sousední osadou Janovým Dolem (něm. Johannesthal) sloučila a obě tvoří od té doby obec Janův Důl.

Ve farní pamětnici v Osečné čteme o tom následovně:

»NB. Der Name der Ortschaft »Juntschen« auch »Jünschen« (böhmisch Jenišov) verliert sich um die Mitte des 18.ten Jahrhunderts (nach der Vereinigung mit Johannesthal zu einer Gemeinde) aus den Oschitzer Pfarrmatriken, und lebt nur noch im Volksmunde, welches den vorderen Teil von Johannesthal »Jüntschen« nennt, während der hintere gegen Swětla sich hinziehende Theil Johannesthal »Dürr-Johannesthal« heisst. An die Ortschaft »Jüntschen« erinnert auch noch der Name des Jünschner Teiches und der nach Oschitz gehörigen Jüntschner Mühle sub Nr. 25.« *K. A. Porš*

Z archivu král. města Slaného. Na str. 291 Knihy připovědní, uložené v městském archivu slanském pod č. 42, čteme následující zajímavý zápis: »Jakub Nosal, člověk poddaný pana Jana Libovického, jsa postaven a dán ku právu města Slaného z příčiny mordu, kteréhož se dopustil, zamordovavši člověka, poddaného úřadu najvyššího purgrabie pražského, jakož pak pan Tomáš z Kopryc, úředník téhož purgrabie pražského, na místě člověka poddaného témuž úřadu Blažka z Kobylník, švagra téhož člověka zamordovaného, postaviv se, žádal jest práva pro ten účinek na téhož Jakuba Nosale, však z přímluvy a ohejbání k tomu stran přáteli přišla jest taková věc ku porovnání a smlouvě přátelské na tento způsob, že on Jakub Nosal za ten účinek slíbil a přiřekl jest Blažkovi z Kobylník, švagru téhož Matúše zamordovaného, 12 k. míš. dáti a vyplniti, však rozdílně takto: o středopostí po actum zápisu tohoto najprv přišlém položiti a dáti má 4 k. a o svatém Jiří potom přišlém 4 k. a o svatém Václavu též potom přišlém 4 k. položiti bude povinen; k tomu také krávu k záduší přislíbil dáti při kladení času druhých peněz, kdež by se přátelóm zabitého zdálo a vidělo, a pokoru sám třetí má jíti tu při kostele v Klobúkách; a za to všecko, že se tomu dosti stane bez poručení na ty časy a roky, přiřknul jest a rukojmí se postavil pan Jan Libovický za člověka svého. Pakli by kterýchkoli peněz nepoložil neb co jiného z téhož podvolení se nevykonalo, tehdy ihned povoluje on pan Jan, aby beze vší ohrady Blažek lidi páně Janovy právem stavným obstavoval a s práva jich nespouštěl dotud, dokudž by ta kterákoliv pozůstalá summa jemu Blažkovi zúplna zaplacena a dána nebyla. K tomu při tom toto jest znamenitě vymíněno, aby on Jakub Nosal mír a pokoj křesťanský skutkem i řečí ke všem přátelóm jeho nebožtíka zachoval a toho vězení ničím zlým sám skrze sebe ani skrze žádného člověka nižádnému nevzpomínal. A pakli by to zdvihal a proti tomuto srovnání a míru provinil skutkem neb řečí a v tom se postihnúti aneb usvědčiti dal, tehdy aby mu žádné právo duchovní ani světské nápomocno nebylo, než aby k němu jakožto prve hledíno býti mělo, též tím trestáním přistoupeno bylo. Stalo se ve středu před S. Valentinem [13. ún.] léta (15)44 za úřadu pana Václava Bruncvíka. *Jos. Peters.*

Místopisné drobty z archivu pražského.

1455. — Kšaft Martina písaře někdy na Veliši (2119, G 10).*)

1456. — Mikuláš plebán ze Židkovic, odkázal před smrtí svou dům svůj v NM na Poříčí Zigmundovi Črnúškovi. Páni stvrzují (2085, C 4).

*) První cifra číslo knihy, druhá a písmeno list

1456. — Petr kněz de Payzdri, správce kostela v Líbeznicích, půjčil 9 kop Pavlu Hlavovi (2085. A 15).

1460. — Řehoř mydlář dlužen je 7 k. knězi Janovi, p'ebánu v Líbeznicích (2085 K 18 h). R 1461 koupil týž plebán dům v NM. od vdovy Anny Tomášovy za 20 kop — a t. r. prodává dům ve Smečkách za 14 k. Martinu Šramovi (2085, L 13, 20)

1463 12. října. — Heřman ze Zhořce, purkrabí hradu Landesvarty nad Mostem přijal 10 k., odkázaných sobě od Jana Bobšíka, měšťana NM. Praž. (2086, B 3).

1463. 6 listop. — Hedvika, vdova po Danielovi, nyní manželka uroz. p. Mikuláše z Landštejna, purkrabího z Hluboké, postupuje manželu dům v NM. na koňském trhu (2086, H 26).

1480. 13 září. — Smlouva mezi měšťany některými ze Starého m. P. a Janem, písařem p. Tovačovského, na místě slovutného Zachara ze Stránky, purkrabího na Ml. Boleslavi, o dluh 40 k míš. jim povinný (94, 25).

1483. Adam rector scholae boleslaviensis (z Ml. Bol.) připomíná se (94, 50).

1484. — Blasius a luceo koupil vinici od Bartoše notáře, někdy na hradě Tachově (2004, J 11 b).

1499. — Bohuněk z Ježova, úředník na Potštejně (2090, II. 101).

1521. 2. března. — Jiřík od pěti kostelův, jsa dlužen Janovi bakaláři, rektorovi na Horách Kutnách u sv. Barbory 13½ gr. praž. zapisuje mu dluh na domě svém (99, 145)

1524. — Zlato u Jílového. Pavel z domu p. Sezimova svědčí o příhodě u Štiřína: když sem dělal na zlatě na potoce Jesenickým, i šel sem u večer z díla . . . (1047, G 18).

1524—1525. — Řehoř Kopinník, již nebožtík. odkázal kšaftem 50 k. pr. dceři své Martě, manželce Matouše apatekáře z Mladého Boleslava. Peníze od macechy Martiny, Markéty, přijímá jménem jejím Jakub Fikar, písař radní St. m. P. (99—189 a).

1524. Matěj mlynář odkazuje statek své manželce Mezi jiným dluh 2 k. m u Benína v Slaměné huti na mlýně. (2142, G 15).

1524. 6. dubna, — Anna, vdova Smila pergamenníka, dcera Mikuláše, syna někdy Víta písaře z Hradce Králové, vyručila 17 kop a 15 gr. praž., náležejících bratru jejímu Janovi, od pp. hradeckých, a postavila v té sumě rukojmě (99/183 b).

1525. 7. ledna. — Mikuláš bakalář hvězdář v Praze s Uršilou manželkou vyzdvihli jistou sumu peněz jménem sirotka Jana, syna Vác. Fortny krejčího (99, 191 b).

1525. 18. ledna. — Václav Šach bakalář, měštěnín chrudimský, na místě jiných spoluporučníků neb. Jana Milštajna bakaláře, někdy rektora chrudimského, stvrzuje, že přijal od tety nebožtíkovy, Kateřiny Krejzovy, truhlici s jeho věcmi Za to vyplatil jí 10 k. a Šimonu bakaláři 2 zl. uh. a Duchkovi bakaláři z apatéky od lilium 2 zl. uh. dle odkazu nebožtíkova (534, III).

1528. 5. června. — Rada pražská přijímá na se smluvení a rozhodnutí pře obce Královéhradecké s Janem Roučím, sousedem hradeckým (99, 291 a).

1531. 6. července, — Václav Mochovský koupil třicátu na Červeném dole nad Štěchovici od pánův kverků starších Martina Divišovského a Vápenického za 14 k. g. č. (2098—529)

1536. 7. února. Jakub Mráček, bakalář písař limburský (99 155 b).

Jinak v Drážďanech, jinak v Praze. Rada města Drážďan vydala na ochranu uměleckých památek toto nařízení: »Dle seznamu pořízeného výborem pro ošetřování památek stavitelských dali jsme poříditi pro znalce výpisy, týkající se důležitých a umělecky významných památek, pro případy stavebních změn na těchto památkách. Akty týkající se těchto budov označeny budou nápadnými nápisy: »Budova cenná pro dějiny umění«, aby zabráněno bylo změnám, jež snad mohly by předsevzíti se bez ohledu k jich

ceně historické a umělecké. Dobrá zdání znalců o přestavbách těchto památek podávati se musí ve srozumění s vrchním komisařem stavebním, aby docíleno bylo správného výsledku a řádného posouzení. O všech změnách zpravuje se královská komise pro zachování uměleckých památek. Mimo to při sestavování plánů zastavovacích musí býti vzat zřetel na nejpečlivější zachování památek těchto. Při stavbách v sousedství budov významných historicky nebo umělecky musí býti vždy hleděno k celkovému obrazu, v němž by budova vyžadující respektu nebyla potlačena.«

Náhrobní kámen Petra Doupovce z Doupova v kostele sv. Mikuláše v Menším Městě Pražském. V deskách zem. větších č. 56, fol. L 24 čteme: R. 1564 stalo se spatření kamene hrobního skrze mne Jiříka Gothana komorníka — na žádost — Erharta Doupovce z Doupova: — Nejprv přiveden jsem do kostela sv. Mikuláše v Menším M. Pr., v tom kostele jest mi ukázán kámen vytesaný nad hrobem, tu kdež jest pochován a položen někdy dobré paměti nebožtík uroz. vladyka pan Petr Doupovec z Doupova, s textem velikým: Letha Páně 1554 v pondělí svatodušní umřel a pochován urozený vladyka, pan Petr Doupovec z Doupova, kterýž sedával v soudu purkrabství pražského. Modlete se za něho Pánu Bohu.« *Teige.*

Literatura.

Editiones archivii et bibliothecae s. f. metropolitani capituli pragensis. Pragae 1905 I—V. Edidit Dr. Ant. Podlaha. (Vydání archivu a knihovny v. v. metrop. kapituly pražské.) — Sborníkem tímto přihlásila se kapitula pražská v řadu společností vědeckých, zásluhou kanovníka dra Ant. Podlahy, aby poklady uložené v bohaté knihovně a archivu svém učinila přístupny veřejnosti. Jako I. svazek vyšel **Babylon Bohemiae** 1780—1790 (str. 152), lat. to zajímavá kronika kanovníka Jos. Locatelliho, psaná r. 1796, vypravující především církevní události a proměny v Praze a v Čechách za vlády Josefa II. Kniha psána jest spíš jen referujícím spůsobem a spisovatel své stanovisko odmítavé k reformám Josefovým všude zřejmě projevuje, ale jest pramen výborný. Vydavatel otiskl přesně text, proloženým písmem v textu vyznačil přehledně látku, přidal životopis auktorův a rejstřík.

Sv. II. **Hilarius Litoměřický: Traktát o Nejsvětějším přijímání lidu obecného pod jednou spůsobou.** (Stran 128.) — Dr. Podlaha vydává tu traktát známého protivníka M. Jana Rokycany, jenž r. 1465 o veřejném hádání před králem Jiřím potíral učení Rokycanovo, a potom hádání vypsal. Otisk věrně diplomaticky pořízen jest z rkpu z r. 1468 a pod čarou přidána různočtení z jiných 3 rkpů, veskrze z kapitulní knihovny. Hilarius hájí tu nutnost poslouchati římského papeže, dokazuje, proč mají lidé přijímati jen pod jednou způsobou, a vyvrací důvody Rokycanovy; na konec podává souhrn učení církve katolické o svátosti oltářní. Vydavatel přičinil v úvodě zprávy o rkpech, disposici obsahu a rejstřík.

Sv. III. **Zwei Legenden über das Leben des Lainebruders Friedrich von Regensburg.** (Str. 24) Otisk latinské a německé legendy o blah. mnichu Fridrichovi z kláštera sv. Aug. v Řezně.

Sv. IV. **Privilegia s. f. metrop. capitulo Pragensi a Sancta sede concessa.** (Privilegia udělená v. v. met. kapitule pražské od svaté Stolice, str. 41) Otisk 18 listin z let 1364—1901.

Sv. V. **Statuta metrop. ecclesiae pragensis anno 1350 conscripta.** (Stanovy kapituly pražské z r. 1350; str. 68) Nové vydání stanov z dob arcibiskupa Arnošta, tentokrát podle 3 srovnaných textů. (I. vyd. Dudíkovo v Arch. f. Öst. Gesch. XXXVII., I., 413 jest jen z 1 rukopisu)

Mašát Jos.: Tomáš Štítný ze Štítného, Histor. a kult. přehled na paměť oslavy 500l. úmrtí sepsal . . . Nákl. vlast. v Praze 1905. Lex., str. 70. Cena 3 K. — Psáno snad s dobrým úmyslem, ale skrovným povoláním. Autor nepodává nic nového, a co podává, jest dílem nesprávno, dílem nesoustavně upraveno, dílem zbytečno.

Zámek Jindřichohradecký od dra Josefa Nováka. Část I. V Jindř. Hradci. Nákl. vlast., 8°, str. 161. — Slavnému hradu zlaté růže dostává se tuto podruhé vypsání od téhož auktora; kdežto v Soupisu památek podnikaném akademií vázán byl místem k stručnosti a k vypouštění podrobností, tuto obrátil zřetel k vypsání historicko-uměleckému, ničím nevázanému. Hradec Jindřichův zasloužil podrobného vylíčení a v řed. Nováku dostalo se mu historiografa, přinášejícího i lásku i odborné vzdělání. Na základě architekt. studií i přesných detailů archivních auktor líčí vznik hradu před r. 1220 a stavby prvotní, díl po díle; II. oddíl činí stavby pozdní gotiky 1464—1507. III. čas přechodu v renaissanci, 1552.; IV. renaissanci, 1604. — Nespokojí se však spisovatel jen vypsáním architektury a dějinami stavby, ale zkoumá a vykládá, jak stavby byly zařízeny, a co o nich známo z doby pozdější. Popisuje brány, věže, palác, kapli, výzdobu malířskou v jednotlivých místnostech, a vzpomíná, kdo kde bydlíval, a které památky se tam zachovaly, zvláště malby a řezby. V poznámkách všude doklady z účtů a akt. Až knížka bude dokonána, bude vzácnou monografií, jaké nemá žádný zámek český. Tři náčrtky plánů doplňují text; pro illustrace ovšem nutno sáhnouti jednak k Hradům a zámkům, jednak k Soupisu akademie.

Český časopis historický. Roč. X. Praha, 1904. — J. Goll: Ladislav Hofman. — Týž: Arnošt Denis. — M. Jeřábek: Rozbor kroniky Dalimilovy, I.—V. — K. Krofta: Kurie a církevní správa zemí českých v době předhusitské. — J. Máchal: Piotr Chmielowski. — J. B. Novák: Redlichovo dílo »Rudolf von Habsburg«. — J. Pekař: Nejstarší kronika česká (Děčínský text Kristiána, námitky Bretholzovy, staroslovanské zpracování Gumpoldovy legendy, legenda »Oportet nos fratres«). — Týž: K sporu o zakládací listinu biskupství Pražského. — J. Truhlář: Paběrky z rukopisů Klementinských, LXVI. — Články drobnější. — Referáty. — Přehled a obsah prací rozličných vědeckých sborníků a časopisů. — Zprávy. — Nekrology.

Roč. XI. Praha, 1905. — G. Friedrich: O privilegiu papeže Jana XV., daném r. 993 klášteru Břevnovskému (s 1 faksim.) — Jul. Glücklich: Dualismus a jeho nejnovější francouzský historik. — Jar. Goll: Po desíti letech. — Týž: Václav Vladivoj Tomek. — Mir. Jeřábek: Rozbor kroniky Dalimilovy, VI.—VII. a Závěr. — Vlast. Kybal: M. Matěj z Janova a M. Jakoubek ze Stříbra. Srovnávací kapitola o Antikristu. — Jan Máchal: Alexander Nikolajevič Pypin. — Zd. Nejedlý: Volba krále Vladislava II. r. 1471. — Lub. Niederle: Vpády Slovanů na Balkán za vlády Justiniánovy. — Jos. Pekař: Nejstarší kronika česká, IX. (Ještě námitky Bretholzovy). — Jiří Polívka: Mikuláš Rej z Nagłovic. — Jos. Růžička: Fr. Ratzel a jeho význam pro vědu historickou. — J. V. Šimák: O speciálních mapách, jakožto pomůckách dějezpytných. — Drobnější články. — Referáty. — Výtahy z časopisů. — Zprávy. — Bibliografie české historie za r. 1904.

Krása našeho domova. Věstník Svazu česk. okrašl. spolků v král. Českém a klubu »Za starou Prahu«. Pořádal prof. Jiří V. Klíma. Roč. I. Praha, 1905. (Vychází desetkrát v roce za předplatné 4 K; členům »Svazu« či klubu »Za st. Pr.« za 2 K.) — Časopis rázu u nás výlučného i nutno všimnouti si ho po zásluze. Společenstvím obou spolků, jichž jest orgánem, vystižen již směr listu, který heslo »Pravda, krása, dobro« si nejen dal, ale jemu jest i zcela věren List nehovoří jen o zalesňování pustých strání, aniž o zachovávání památek podle snah klubu »Za st. Pr.« i našich. »Krása našeho domova« chce zlidovění krasocitu ve všech směrech, chce působiti k tomu, aby domov vskutku byl krásným. Program tím záslužnější, poněvač vhodně paedagogicky chce list působiti již na výchovu mládeže, aby stala se přístupnější pravdě, kráse a dobru. Jsou u nás oprávněné stesky do literární

hyperprodukce; »K. n. d« veškerým obsahem přesvědčuje, že listu vskutku dobrého jest nutná potřeba. Žel, že nedostatek místa brání nám obšírněji pojednati o I. ročníku, ale uvádíme aspoň některé články: K. Pelant: Venkov a město; Dr. L. Pavlousek: Veřejná péče o stromoví; Ad. Midloch: Několik slov o lesní estetice; týž: Zalesňování okolí pražského; Zd. Wirth: O zahradách starých a moderních; F. Jappl: Zakládejme spolkové školky; V. Podhajský: Sázejme, pěstujme, chraňme stromy; Dr. Lub. Jeřábek: Jak málo známe a milujeme Prahu. — Klub Za starou Prahu ukládá sem zprávy o svých krocích na záchranu staré Prahy, stále pustošené ve znamení assanace, kanalisace i — modernisování. Upřímný obránce staré Prahy, Jan Emler, zařaďuje tu zprávy, co kde v cizině stalo se dobrého na ochranu památek, ale hned pod tím uvádí, co zbořili či zkazili u nás. Maně vzpomínáme Barákovy »Svobody«, kteráž podobnými zprávami, ironií, dobře působila. Baráka pro politiku zavřeli, Emlerovo hájení staré Prahy jest, bohudík, beztrestné, ač zničení omšelé památky bývá leckde přičítáno skorem k zásluhám . . . Zprávy o tom, kterak v cizině pečují o krásu domova, potěšují nás — ale i trudem naplňují, k tomu že u nás daleko! Podívejme se jen v nejbližší okolí Prahy, za bránu, tak navštěvované a tak zanedbané. Dlouho potrvá, než zde ujmou se idey, hlásané »Krásou n. d«; vždy těžký boj tam, kde idealismus střetne se s materialismem. »Krása n. d.« vytkla si cíl idealní a svědomitá redakce její dovede věc svou obhájiti. List nežádá na nikom obětí — než to jen, aby myšlénky jím hlásané nalezly vřelého pochopení. Toho zasluhuje si měrou vrchovanou. *A. B. Černý.*

Čáslavský Kraj. Listy pro sběr staré i nové kulturní práce na Čáslavsku a v okresech sousedních. Red. a majitel V. V. Jeníček. Čáslav, 1905. (Vychází měsíčně; roční předplatné 3 K 80 h.) Roč. I., čís. 1—5. — Drobty obecního hospodářství v Čáslavi z 18. stol. — O. Svoboda: »Černý kříž« u Habrů — Týž: Něco z lidového umění na Habrsku. — Týž: Hry mládeže z jara. — Týž: Lidové názvy pozemků. — V. V. Jeníček: Příjezd J. M. pana nejv. mincmistra na Hory Kutné r. 1652. — Týž: Dusíkovo divadlo v Čáslavi. — Týž: Josef Kaunický, zakladatel musea kr. m. Čáslavě. — Týž: K ochraně památek doby současné. — J. N.: Náboženské poměry v Něm. Brodě v 16. a 17. stol. — Fr. Horák a Em. Chramosta: Hradiště lichnické a býv. městečko Podhradí — O příchodu vojska Matyášova do kraje čáslavského r. 1608. — V. M: Městský archiv v Přibyslavi. — J. Valchář: Doušky lidových dopisů na Ledečsku. — Týž: Slouha v Ledči nad Sázavou v 16. stol. — Týž: Uhlíři vysazují kováře v Ledči r. 1514. — Týž: Zápisky Matěje Berana, krejčího z Nezdína na Ledečsku. — Týž: Kovářský cech ve Vlastějovicích. — Aug. Tichna: Panství Vilímov (překlad z topografie Schallerovy). — Pekařský cech německobrodský hájí práv tržních proti pekařům chotěbořským. — J. Mcelský: Lidové zvyky a obyčeje na Čáslavsku. — Týž: Lidové studie, II, — K. Hilbert: Obnova děk. chrámu v Čáslavi. — Jak byli placeni učitelé škol čásl ve 2. pol. 16. st. — Šetrnost pekařů německobrodských v 18. stol. — Některé články jsou illustrovány; upozorňujeme hlavně k č. 5., kde architekt K. Hilbert podává obšírnou, 4 obrazy provázenou odbornou zprávu o děk. kostele v Čáslavi. — K »Československým letopisům musejním«, určeným hlavně museím a mus. spolkům naším, připojuje V. V. Jeníček »Čáslavským Krajem« list nový, vydávaný taktéž vlastním nákladem. Novému listu dal úkolem sbírati material k všestrannému popisu Čáslavska. Shora vytčené články plně odpovídají svému poslání. »Čásl. Kraj« neobral si jen archaeologii a národopis; chce podávati obraz veškeré — bývalé i současné — práce kulturní na Čáslavsku. Úmysl chvalitebný. Pro místo a kraj nikdy nebudou bez zajímavosti i ceny otiskovaná pojednání, jež neměla by valného významu v odborných listech mimo Čáslavsko; až material vzroste, bude lze čerpati z něho, co má důležitost všeobecnou. »Čásl. Kraj« je list sympatický i přejeme mu hojně předplatitelů v oblasti, jíž je věnován Rádi vidíme, že kolem něho seskupili se pracovníci již známí, kteří list nejen neopustí, ale všemožně budou podporovati redaktora a nakladatele v jedné osobě. *A. B. Černý.*

Podřipský musejník. Ročenka Podřipského musea v Roudnici. Red. Fr. Kučera. Roč. II., 1905. Členům musea zdarma, jinak za 1 K 40 h. — Ve zprávě o prvním ročníku (»Časopis« XII., 164) uvedli jsme, proč bylo by s prospěchem vynechati statistiku, jež už tehdy úplna nebyla. Zabírala 37 stran ze 79, v roč. II. již 47½ strany z 91, tedy přes polovičku ročenky. — Redakce praví v předmluvě, že také teď nepodařilo se získati material, jaký měla na mysli — jest tedy statistika zase neúplna. Kterou má cenu? Byla prý statistika zařaděna podle původního programu; ten patrně nesmí býti změněn ani tehdy, kdyby oprava prospěla celku . . . Redakce uznává, že Podř. musejník je v prvé řadě určen členstvu a obecenstvu i náhradou za museum samo: tu však přece není lze domnívati se, že by statistika byla mediem, jež by obecenstvo připoutalo k snahám musejním. Statistika jest četbou dobrou leda pro usnutí i nedivíme se a jen jí přisuzujeme, že Podř. museu členů nejen nepřibylo, ale ubylo. Rozsah statistiky způsobil, že vlastní, vhodné články jsou tu jen nepatrným přívěskem, Popelkou. V Podř. musejníku — bývá tak i jinde — jsou stálými přispívateli titíž: Michálek, Kučera, Rozum, Weinzettl. Michálek pokračuje ve stati »Roudnice ve věku XIV.« a v Miscellaneích uveřejňuje zprávy: Kontrib. fondy peněžní v okrese roudnickém, Knihtiskárna v Roudnici r. 1626, Roudnické papírové peníze; Weinzettl podává »Přírodopisné črty z Roudnicka«, Kučera pak podle berlínského rkpu, otištěného v Emlerově Urbáři, otiskuje »Vyňatek z popisu statků kláštera P. M. v Roudnici« a pojednává o pobývání Vil. z Rožemberka na Roudnici. V »Miscellaneích« jsou i vysvětlivky k obrázkům: Zasedání rady m. Roudnice (z knihy kontraktů, zal. r. 1599), pečet m. Roudnice z r. 1570, soudní pečet m. R. z r. 1559 a pečetidlo se znakem pernštejnským z r. 1635 Ač p. prof. Rozum jest illustratorem jistě zručným, přece vhodnějšími byly by obrázky u velikosti skutečné, pořízené z fotografie. Kresby budiž užíváno jen tehdy, není-li lze předmět dobře fotografovati. — Všecek obsah ročenky — mimo zbytečnou statistiku — vyhovuje svému poslání a bude li statistika nahražena články vlastivědnými (o něž jistě v Podřipsku není nouze), přibude Podř. museu i členů. *A. B. Černý.*

Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí. Soběslav, 1905. Publikací Mus. spolku v Soběslavi, č. 7. — J. Lintner: Petr Vok z Rožmberka. — Výroba zboží tkaného na Soběslavsku. — Které časopisy čteme v Soběslavi? (Neúplné i nesprávné, neboť ku př. »Český čas. hist.« nenáleží mezi listy učitelské, Slov. starožitnosti (Niederlovy?) nejsou časopis, ale kniha, vycházející po sešitech. Mezi časopisy neillustrované zařazena řada illustrovaných. Zajímavo, že náš »Časopis« tu uveden není, ač ku př. učit. jednota »Komenský« v Sob. jako člen »Časopis« dostává.) — Črty o duševním životě na našem venkově. — Listinné zprávy o levobrčku Rudolfa II., Donu Juliovi (z místodrž. archivu čerpal V. Hájek). — K. Rozum: Soběslav v starých i nových spisech. — Lázně sv. Jana Kř. u Deštné. — Zajímavá ptačí osada v okolí Soběslavě. — J. Richlý: Z nejstarší minulosti kraje soběslavského. — E. Fryšová: O klenbě sklípkové. — Feuilleton. — Zprávy z obce, z okresu, o školství a j. v. Se 23 obrázky. — »Zvěsti«, vycházející desetkrát v roce za předplatné 2 K, jsou nástupcem »Mus. sborníku«, jejž Mus. sp. d íve vydával ve svazcích ročních. Obsah jeho programu musejnímu vyhovoval lépe, ale rozšíření programu nebude na újmu. Pilným pěstováním historie a věcí domácích mohou »Zvěsti« při nepatrném předplatném získati přízně v obyvatelstvu i doporučujeme je všem, hlavně obcím.
A. B. Černý.

Věstník Poděbradska a sousedních okresů. Roč. VIII. Poděbrady, 1905. — J. Hellich: Příběhy školy poděbradské. — Týž; Příspěvky k dějinám krojů na Poděbradsku. — Týž: Archiv panství Křineckého. — Týž: Posvícení na Poděbradsku (dle pamětí Vavákových). — Týž: Trhy týdenní v Poděbradech. — Týž: Kvíz Josef Jan, spisovatel. — A. Hajný: Masopust. — J. Kremla: Vydrancování král m. Kouřimě o jarmarce 14. září 1826. — Týž: Vydrancování Kouřimě r. 1639 a 1640. — G. Svoboda: Mlýny a jich pronajímání v Kolíně. — J. Miškovský: Ves Pečky r. 1677. —

Týž: Ves Dobřichov r. 1677. — Týž: Dvůr Dobřichov. — F. L. Sál: Ves Klučov r. 1677. — Feuilleton. — Drobnosti historické a kulturní.

Časopis Matice Moravské. Roč XXIX. Brno 1905. — Dr. J. Cvrček: Příspěvky k dějinám řemesel na Moravě. — Dr. Jar. Čelakovský: O středověkém radním zřízení v král. městech moravských, II. — F. J. Černocký: Příspěvek k poddanským poměrům na Konicku za I. polovici stol. XIX, IV. — Rud. Dvořák: Finanční břemena Moravy za cís. Ferdinanda Dobrotivého. — Č. Kramoliš: Zaniklé osady, hrady a tvrze na Bučovsku, IV. — Vikt. Pinkava: O rodišti krále Jiřího Poděbradského, IV. — Vinc. Prasek: Studie o jménech místních. — Týž: Topografická nomenklatura zemí českých, II. — Dr. Jan Reichert: Spor mezi vrchností, panem Dom. sv. p. Ugartem, a poddaným městem jeho Vel. Meziřičím z počátku XVIII. stol., IV. — A. Sedláček: Staré svědectví o pospolitosti českomoravské a paměti o Říčanských na Moravě, II. — Fr. Aug. Slavík: Jméno Jan Amos Komenský, I. — Týž: Neustálenost jmen rodinných a rodových v XVI. a poč. XVII stol. (S doklady hlavně z rodné krajiny J. A. Komenského), II. — Týž: Rodiny Komenské v Uh. Brodě r. 1572—1612. — Druhý kněz Jan Komenský. — Fr. Snopek: Obecné sjezdy v Brně r. 1624 a 1626, II. — Jos. Soukal: Obecní zřízení městečka Doubravníka z r. 1478, obnovené r. 1749, IV. — Dr. Jos. Teige: Několik dopisů Šemberových o věcech moravských z let 1852—1868, III. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura. — Nová díla a časopisy.

Časopis Mor. musea zemského. Roč. V. Brno, 1905. — J. L. Červinka: Nálezy v cihelně u Slavkova, I. (S obr.) — Jos. Kraus: Zřízení panské panství Letovského z r. 1561, I. — Fr. Lipka: Soupis zvonů na Boskovsku, III. (S obr.) — Fr. A. Slavík: Staré znaky a pečeti městské a vesnické na Moravě. (S obr.) — Jan Vyhlídal: Knížka lékařská od Nov. Města z r 1780. — Zprávy vědecké. — Zprávy z kommisse na přírodov. výzkum Moravy. — Zprávy spolkové. — Literatura.

Časopis Vlast. muzejního spolku v Olomouci Roč. XXII. 1905. — J. V. Želízko: O nástěnných rytinách a kresbách jeskynních palaeolithického člověka se zřením k nejnovějším výzkumům. (Se 6 tab. a 22 obr.) — Ant. Gottwald: Sídliště z dob císařství římského na Ostrově u Hrubčic na Prostějovsku. (Se 2 tab a 3 obr) — Týž: Pohřebiště na Prostějovsku. (S 1 obr. a 1 tab.) — Týž: Nálezy od Hrubčic. (Se 2 tab. a 5 obr.) — Jak. Lolek: Rok v naší chalupě v minulém století. (Podzim. Zima.) — Ign. Wurm-prof. Slavík: Kulturně historická úvaha. — J. L. Červinka: Sklad bronzů v Zádveřicích. — Vl. Havelková: Předhistorické zbytky tkanin a vyšívání v Evropě. — Různé zprávy. — Literatura.

Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti. Roč. VIII. Turč. sv. Martin, 1905. M. Vojtek: Svadba v Terchovej. — A. B-y: Staré pamiatky z minulosti. — Týž: Starožitnosti v povestiach ľudu. — Týž: Miestne názvy. — P. Beblavý: K našim starožitnosťam. — Týž: Povesti a báje z Vrbovice. — J. G. Dovalovský: Dovalovo. — O. Beblavých: Detské hry v Subotišti. — Podtatranský: Šúlková nedeľa. — Týž: Vznik a zdokonalovanie sa remiesiel. — S. Hlaváč: Porekadlá a úslovia. — A. Kmeť: Karty na vykládanie. — Týž: Popolnicové polia z ďalšieho okolia Sitna. — Dr J. Petrikovich: Výkaz postupu rozmnožovania sa numismatickej sbierky MSS. z r. 1904. — Týž: Starobylý nápis pod Vysočinou v Malachovskiej doline. — Týž: Ešte raz o bodinskom medzniku v Trenčianskej stolici. — Malý archiv (příspěvky Fr. V Sasinka a P. Beblavého). — Iremsky: Nárečové slová zo Spiša. — Týž: Popevok zo Spiša — Týž: Jánošíkovská. — Knihtlačiarne v Uhorsku. — Fr. V. Sasinek: Prispevok k miestopisu r. 1113. — B. Klimo: Z hier detí v Lipt. Jamníku. — Št. Mikšík: Dačo z ľudového herbára na Hnilci. — Rozličnosti. — »Časopis« vychází šestkrát do roka za předplatné 2 K. Znovu vřele doporučujeme všem, aby předpláceli co nejhojněji. Stačí adresovati: Museálná slovenská spoločnost v Turč. sv. Martině. Nepatrným penízem prospěte spřátelenému spolku, úpícímu pod maďarskou »svobodou«. *A. B. Černý.*

Sborník Museálnej slov. spoločnosti. Roč. X. Turč. sv. Martin, 1905. — F. V. Sasinek: Doba kráľa Vladislava IV — Kronika baňsko-štiavnická. Iremsky: Horalské spevky z Oravy. — Starohorský: Výlet do Demanovskej jeskyne. — Týž: Či na liptovských holiach a v Centrálnej Tatre boly gletšery a prečo ich teraz niet. — A. Kardoss: Prispevky k miestopisu Slovenska. — Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia. — J. Čižmář: Povesti o zlatých pokladech tatranských. — Št. Mišík: Z novej sbierky slovenských ľudových piesní vo Spíši. — Šujanský-Škultéty: Slovo dub a jemu pribuzné slová. — J. Drobný: Kronika brezovská. — Hoening O. Caroll-Halaša: Púchovské starožitnosti. — A. Reuss: Pôvodná tónová stupnica L. Vansova. — Artikule, vydané magstrátom bánsko-bystrickým ceche kovačsko kolárskej r. 1617. — M. Vojtek: Rozpravka o zakliatom zemanovi.

Vjesnik kr. hrvat.-slav.-dalmat. zemaljskoga arkiva. Záhřeb, 1905. Roč. VII. — J. Bojničić: Královská obdarování, týkající se Hrvatska. — L. Ivančan: Potomci rodu Aka. — V. Klaić: Pád tvrzí Obrovace, Udbiny a Jajce. — E. Laszowski: Listinné zprávy obce Sv. Jelena Koruška u Križevace. — Týž: Příspěvky k dějinám hrvatské vojenské hranice. — F. Šišić: Z archivu v Železném. — Týž: Z archivu v Körmendu. — M. Wertner: Bán Ivan Ćuz a jeho rod. — Drobné články. — Literatura.

Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva. Roč. VIII. Záhřeb, 1905. — J. Barlé: † Ivan Krst. Tkalčić. — Dr. J. Brunšmid: Kameni spomenici hrv. nar. muzeja u Zagrebu. — Týž: Nekolika našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. — Týž: Starine ranijega srednjega vijeka iz Hrvatske i Slavonije, II. — Dr. V. Hoffiller: Olovna pločica sa reliefom iz Divoša. — Týž: Olovna pločica se zavjetnim relijefom iz Srpske Mitrovice. — Týž: Prethistorijsko groblje u Smiljanu. — V. Klaić: Hrvatsko kraljevstvo u XV. stol. a 1. četvrti XVI. stol. — Týž: O krunisanju ugarskih Arpadovića za kraljeve Dalmacije i Hrvatske (1091—1207). — B. Krnic: Zagrebačka isprava iz g. 1482 o oprostu od plaćanja maltarine. — Iv. Milčetić: Tri glagoljske listine iz Istre iz XV. vjeka. — Dr. F. Šišić: Dva rimska napisa iz Crne Gore.

Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums. Roč. XII. Černovice, 1905. — R. A. Romstorfer: Die Eröffnung der in der gr.-or. Klosterkirche Putna befindlichen Fürstengräber im Jahre 1856. — Dr. J. Polek: Die Armenier in der Bukowina. I.

VZPOMÍNKA NA BRANIŠOVU PŘEDNÁŠKU DNE 7./XII. 1905.

Ukazatel jmenný.

Sestavil posl. fil. *Jos. Ponocný.*

Abrahamovský dům 102.
Adam, pilař 88.
Adam, rektor 125.
Adam, vikář 65.
z Adlerperka 28.
Aelius Donatus 67.
Achtspitz viz Táborská brána.
Alten-Allen 22.
Ančička, Andulica, Andulka 17, 51, 53, 54.
Ančička Havel 90.
»u anděla«, dům 116.
Andělská Lidmila 63.
Andělský Jiřík 63.
Andulka 17, 51.
Anna, kuchařka 103.
Anna lazebníkova 64, 65.
Anna rybářova viz Tomanova A.
Apollona sv. 66.
Audrcká viz Vřesovcova K.

»bahnivá« louka 72.
Bajchorský Jan z Raškovic a na Tlustovousích 100.
Bakov 30.
Balabenka 43, 48, 74, 79, 80, 84.
Barbora 55.
Barbora jehlářova 120.
Bareš z Hraběšína 102.
z Barchova Alžběta na Žehušicích 99—101.
Bartoloměje sv., kostel 78
Bartoš, notář 125.
Bartoš, rychtář 117.
Bastl Šebestián 24.
Bastlová Anna 24.
Baum Jiří 91.
Bavorovská Krystina 28.
Bavorovská Mandalena 28.
Bečka 78, 80.
Bejcina 30.
Bělehradský Adam 24.
Benátky 9, 103, 104.
Beneda 117.
Beneš Frant. 44.
Beneš Martin 71.
Benín 125.
»u Benínů«, dům 24.
Beranův Vaněk 102.
Bergr 78, 81.
Berka Bohuchval z Dubé, z Lipého a na Loukovci 115.
Bertoni Frant. 25.
Bertoniová Alžběta 25.
Beřkovice 102.
Běšínka Lidmila 90.
Bětka, matka Jana Malého 102.
Betlém 94.
Bijanec 100.
Bílá Hora 44.
»u bílého lva«, dům 28.
Biskup Matiáš z Dorndorfu 28.
Bitouchov 30.
Bítovany 68.
Blatec 30.
Blatno 7, 8.
Blažej a luceo 125.
Blažek z Kobylník 124.
Bobov 30.
Bobšík Jan 125.
Bohdalec 43, 48.
Bohdanecký Kuneš z Hodkova na Žlebích 99—102.
Bohdaneč 101.

Bohnice 44.
Bohonice, Bohunice 108.
Bohumilice 108.
Bohuslav 103.
Bohuslav krejčí 86, 87.
Bojové 85.
Boleslav Mladá, Stará viz M., St. B.
Bolíkovice 108, 113.
»na borečku«, úlehle 72.
»na borečtě«, louky 72.
Borek 72.
Boříkovská Anna 28.
Boříkovský Fridrich z Boříkova 28.
Botič 83.
Boubín 108.
Bousov 32.
Bousovec 32.
Bračice 100, 101.
Brada Matěj 24.
Bradlec 32.
Brandenburci 11, 15.
Brandenburk 96.
Brandstätter Jakub 91.
Brandýs 83.
Bráník 77, 80, 84.
»u branky«, louka 72.
Bregur Tomáš 70.
Bretfedl Melichar 70.
z Brna Elena 65.
Brod Německý viz N. B.
Brod Železný viz Ž. B.
Brok Jan 120.
Brok Kryštof 120.
Brokova Anna 120.
Brož 72.
Brož Václav 49, 78.
Bruncvík Václav 124.
Brusnice 24, 78, 84.
Bruská brána 23—27, 62, 63, 86, 87, 92.
Brychtová Dorota 88.
Březí 102.
Březina 32.
z Března viz Hruška.
Bříza 32.
Bubeneč 42, 46, 47, 50, 74, 75, 80, 82, 84.
Bubny 29.
Budějovice České 107.
Budyň 103.
Buchtela K. 105.
Bukovina 32.
Bulovka 81.
Bunáš Jiřík 100.
Bušanovice 108.
Buštěhrad 78.
Bylany 5—7, 73, 79—82, 85.
Bzí (Nabzí) 32.

Celtnšlogová Lidmila 90.
Cibulka 81.
Církvice 25.
Císařský mlýn 47.
Colloredo Jeroným z Waldsee na Opočně, Tloskově, Drachkově etc. 29.
Cuclavice (Sudslavice) 108.
Cyprián rybář 88.

Čáslav 99.
Čechové 120, 123.
Čechy 1—6, 23, 25, 26, 29, 62—64, 66, 72, 73, 80, 83—85, 92, 96, 103, 107.
Čejka Jan z Olbramovic 100.
Čepřejovice, Čepřovice 108.
Čermák 75.
»u černého orla«, dům 116, 120.
Černětice 108.
Černohorská A. viz Stogklová.
Černohorský Jan 87; Lukáš 87.
»u červené růže«, dům 103.
»u červeného jelínka«, dům 24.
Červený důl 125.
České Budějovice viz B. Č.
Čížek Jakub 88.
Čížkova Dorota 88, 89.
Čkyně 109.
Črnůšek Zikmund 124.

Ďáblice 54.

Daniel 125.
Danielova Hedvika 125.
Davidova Kateřina 88, 89.
Dědová 10, 55.
Dědovský Slabý 10.
Dejvice 42, 46, 83.
»u deklarace«, domy 82.
Dešanský viz Dešenský.
Dešenský Jiřík z Dešenic 28, 87; Václav 28, 87; Wolf 28, 87.
Dirixová Barbora roz. Voříkovská z Kundratic 29.
Divišovský Martin 125.
Dlouhá třída 116, 118, 120.
Dneboh 32.
Dobrá Voda 32.
z Dobřenic Mikuláš ml. 100.
Dobřichovice 6.
z Dobročovic 103.
Dolany 109.
Dolení Oujezd viz O. D.
Dolení Osečná viz O. D.
Dorn Adam z Agnetu 120.
z Dorndorfu 28.
Dorota rybářova viz Čížkova D.
Dorota, sestra kněze Petra.
Dorota sladovníkova dříve Martinova 116.
Doubravice 32.

Doupovec Erhart z Doupova 126; Doupovec Petr z Doupova 126.
Drachkov 29.
Drážďany 125.
Drobovice 100.
Dubčany 116.
Dub 32, 87, 113, 114.
Duchek, bakalář 125.
Duchek, přívozník viz Lafar.
Důl Červený viz Č. D.
Důl Janův viz J. D.
Dušek Martin 100, 101.
Dušní ulice 116, 120.
»u dvou velbloudův«, dům 26.
Džbán 43—45.

Eglová Dorota roz. Weissburgerova 24.
Egypt 94.
z Elkouše Dorota 100.
Erben Jan 91, 92.
Erben K. J. 119.
Evropa 3, 83.
Exjesuité 92.

Fajtl viz Wundzan.
Falkač 77, 81.
Felixova Sidonie roz. Voříkovská z Kundratic 29.
Felgr Antonín 115.
Ferdinand I. 63, 64, 87.
Fikar Jakub 125.
Fiorilli Carlo 104.
Firšic Jan Jindřich z Nabdína na Hradištku 100.
Flavínovská zahrada 90.
Fojt Jakub 88.
Folpert 22.
Fortna Jan 125.
Fortna Václav 125.
Francie 120.
»u francouzského šiltu«, dům 29.
z Freiškutu Markéta 28.
Frydlant 90.
Frydštejn 113.
Fuchs Jiljí z Rainburku 26.

Gallové 85.
Gecovský dům 63.
Gehl Jan 92, 93.
Generálka 41.
Gothan Jiřík 126.
z Greifenfelsu Anna Marie 26.
Grünwald Jiřík 90, 91.
Gunter Jošt 28.

Hadek Vaněk 100.
Had Felix z Proseče 28.
Halda Šimon 87.
Hallstatt 4—6, 73, 77, 79.
Hamerník Jan Sedlčanský 117, 118.
Hamerník Kryštof 117, 118.
Hamry 19.
Hanuš j. Jan 102.
Hanykéř viz Matějka.
Harapát 59.
Hartmanova Polexina Eusebie viz z Šeidleru P. E.
Havel sv., kostel 29.
Havel, sladovník 116.
Havlovice 32.
Hendrych, malíř 90.
Hermanová Anna provd. Koppenwalterová 91.
Hes Martin 102.
Hesl 60.
Hladík 96.
Hladomoří 77.
Hlava Pavel 125.
Hlavice 32.
»v hliništích«, vinice 27.
Hlinsko 7, 8, 18, 50.
Hloubětín, Hloupětín 77, 79, 81.
Hluboká 125.
Hněvosice 32.
Hoberk Jan Jindřich z Hendrštorfu a na dvoře ve Ktově 71.
Hodějovský Jan st. z Hodějova 87.
Hodkovice 32.
z Hodkova viz Bohdanecký.
hoffurmanovský dům 91.
Holc 87.
Holček Jan na Horách Kutnách 100.
Holčková Barbora 100.
Holešovice 47, 49, 79, 83, 84.
Holoubek Jiří 102.
Holub Kuba viz K. H.
Holý 102.
Homolka Matěj 7—9, 10, 13, 14, 17, 50, 51, 55, 56, 58, 62.
Hons Jan 90.
Honzíček 12, 53.
Hopfner Frant. 116.
Hora Kutná viz K. H.
Horňatecký Bohuslav z Dobročovic z Hořovic viz Kalhot. 103.
Horysedla 109.
Hostačov 102.
Hostačovský Zikmund z Petrovic 99.
Hostice (chlumčanské) 109.
Hostivice 102.
Hošek Tobiáš z Adlerperku 28; Hošková Kateř. z Adlerperku 28.
Hoštická Kateřina 101.
Hoštický Václav z Hostic v Tupadlech 99—101.
Hoštkovice 33.
Hoyermann 42, 47.
Hradec Králové 103, 125.

Hradec Levý viz L. H
Hrádek v Pojizeří 33.
Hrádek u Čáslavi 2.
Hrádek 99.
Hradiště Klášter viz K. H.
Hradiště Mnichovo viz M. H.
Hradiště, Na hradišti, Na hradišťanech 2, 44, 76, 79, 84.
Hradištko 100.
Hrachová Anežka 28.
Hrdlořezy 26.
Hroch z Mezilesic a na Týnci 100.
Hruška Karel z Března a na Tatinném 70.
Hubryk Vilém Jaroslav z Hendrštorfu a na dvořích ve Ktově 72.
»humniště«, louka 72.
Huntířov 67.
Hůrka.
Husité 30, 86, 116, 120.
Husovská vinice 89.
huť Slaměná viz S. h.
Hübschmann 75.
Hvězda 50.

Chabeřice 29.
Chaur F. 49
Chelčický 76.
Chlum 67.
Chlumín 67.
Chočovy 102.
Chodov 49.
Chotouchov 100, 102.
Chotouchovský Jan z Nebovid a na Tupadlích 100—102.
Chrastná 115.
Chrudim 100, 125.
z Chřenovic Anna a na Chotouchově 100, 102.
Chuchelský Zdeněk z Nestajova 100.
Chvatěruby 29.
Chytil Dr. 103.

Jakub, apotekář 99, 100.
Jakub, kněz 103.
Jakub z podhradí 86.
Jan, bakalář 125.
Jan z domu Vlašimského 103.
Jan viz Hanuš.
Jan, krejčí 24.
Jan, orlojník 103.
Jan, písař 100, 125.
Jan, plebán 125.
Jan, rybář 88, 89.
Jan, švec 102.
Janda Jan 27.
Janek 53.
Janek rychtářův 71.
Janké Jan Petr 24.
Janův Důl (Johannesthal) 124.
Jaroš J. V (Waldau Alfred) 58
Javornice 109.
Jednorožec Viktor 28, 87.
Jedraž 109.
»u jehlařů«, dům 120.
Jelenová Marta 117—119.
Jelínek B. 48, 49, 74, 76, 78, 80.
Jelení příkop 78.
Jeníkov 7, 10. 14, 17 19, 50, 58.
Jenín (Jinín) 109.
Jenišov (Juntschen, Jünschen) 67, 124.
Jenišovice 65, 94.
Jeroným, hodinář 120.
Jeroným, varhaník 120.
Jesenice 121.
z Jesenice Burján 99.
Jesenický potok 125.
Jesuité 35, 62, 63, 95, 120.
Ještěd 32, 67, 113.
z Ježova Bohuněk 125.
Jílové 103, 125.
Jindřich, notář 65.
Jinín viz Jenín.
Jíra MUC. 41—43, 45 - 50, 75, 76, 79 - 81, 84.
Jíra, kovář 100.
Jíra (Jirka) starý 100.
Jíra, pohonič 101.
Jíra Zadní viz Z. J.
Jíra Zelený viz Z. J.
Jiřetice 109.
Jiřík 74.
Jiří, kněz 103.
Jiřík od pěti kostelů 125.
Joáchym, služebník 100.
Jordán 94.
Juliska Nová, Stará 41, 79, 81.

Kácov 29.
Kakovice 108, 109.
Kalhot z Hořovic na Rabštejně 121—123.
Kalina Rudolf 91.
Kamenice 71, 72.
Kamenná 109.
Kapounová Polyxena Krescencie ze Svojkova 115.
Kapr Jan Daniel z Kaprštejna 26.
Kaprova ulice 89.
Karel IV. 20, 63, 64.
Karel, hokynář 87.
Karlovo náměstí 79.
Karlův Týn 22.
Kašpárek Jan z Nebovid 101.
Kateřina z domu Vlašimského 103.
Kateřina orlojníková 103.
Kateřina rybářova viz Davidova K.
Kateřina sladovníkova j. Šetelková 116.
Kauper Konrád 90.

Kauperova Wolpra 90.
Keltové 6, 85.
Kestřany 96.
Klamperna Václav 88—90.
Klamperna Valentin 90.
Klárův ústav 24, 25.
Klášter 72.
Klášter Hradiště 33.
Klecany 29.
Klepešta Jan 90.
Kliment sv., Kollej u sv. Kl. 63.
Klobouky 124.
z Kluchova Jan 25.
Kněžmost 67.
Knín Nový 107.
»na Knížecí«, hostinec 49.
Knoviz 5, 6, 73—82, 84—86.
Kobylisy 43, 48, 50, 81, 83.
Kobylníky 124.
Kocín Jan z Kocínetu 28.
z Kocova Sazema na Nečtinách 121—123.
Kohout Dr. 43, 77.
Kojčín, Kojetín 109.
Kojetice, Kojetsko 68.
Kolář Kašpar 88.
Kolín 8, 10, 11, 16, 99.
kolkovna 120.
Kolský Jan z Kolovsi 28.
Kolův Matěj 102.
Komárov 68.
Komenský J. A. 82.
Konešova ulice 26.
Koňská brána 77.
Koňský trh 125.
Kopinník Řehoř 125.
Kopinníkova Markéta 125.
Kopinníkova Marta, pak apatekářova 125.
Koppenwalter Řehoř 91.
Koppenwalterová viz Hermanová.
z Kopryc Tomáš 124.
Köpl Jan Kryštof 26.
Kostelec nad Černými lesy 113.
Kostelec 29.
Kostomlatský Vojtěch z Vřesovic 70; Kostomlatský Jan Vilím z Vřesovic a na Nehasicích 70.
Košíře 44, 49, 78, 80, 81, 84, 102.
Kotlářka 44, 49.
Kotlaska 48, 74.
Koudel Vít ze Žitenic 101.
Koutský Jan j. Ježek 100.
Koutský viz Štich a Švink.
Kovanín 109, 113.
Kozákov 96.
Kozákova skála 44, 45.
Kozí náměstí 103.
Koznice 68.
Krajinsko (Kranicko) 109.
Krakovec 62.
Králický Václav z Kasovic 101.
»u krále Václava«, dům 82.
Královská Obora viz O. K.
Královské Vinohrady viz V. K.
Kramolsko 68.
Kratochvílová Marie roz. Voříšková z Kundratic 29.
Krbice Václav 116.
Krbicova Zdena potom Martinova 116.
Krč 44, 77, 79.
Krejzova Kateřina 125.
Krchleby 99—102.
Krkonoše 4.
Krolmus 44, 78, 79.
»kruh«, louka 72.
Krumlov 102.
Ktová 68.
Ktová, dvůr 71, 72.
Ktovský Matěj 90.
Kuba Holub 102.
Kubka Štěpán 25.
Kubr Frant. 44.
Kubův Jíra 100.
Kúkol Jan 102.
Kundratice (Kunnersdorf) 114.
Kunstovný Jan 59.
Kuroptva Jan 103.
Kuřimena (Kuřímany) 109
Kutná Hora 100—102, 117, 125.
Kváskovice 109.

Labe 83.
Labuť Petr z Švamberka 121—123.
Lafar Duchek 87.
Lafarova Anna j. Duchkova 88.
Landesvarta 125.
z Landštejna Mikuláš 125.
Laštovička Lukáš 88.
z Leskovce Albrecht na Církvici 25.
Lesnov 68.
Letná 25, 26, 28, 29, 47, 49, 63, 74, 75, 79, 83, 84.
Levenfelzová Božena roz. Voříkovská z Kundratic 29.
Levý Hradec 44—46, 76, 83.
Lhota Vysoká viz V. L.
Lhoták Václav ze Lhoty 123.
Lhotka 71.
Liběchov 29.
Libeň, L. Stará 43, 47—49, 74, 79, 80, 82—84.
Liberec 68.
Líbeznice 125
Liboc 42, 44, 46, 83, 84, 92, 93.
Libochovice 10.
Libovický Jan 124.
Libušák, Libušin vrch 48, 74.
Libuše 76.

z Lichtenštejna Karel 26.
Lichtmburk 100.
Limburk 25.
Linda Matouš 71.
Linhart, jehlář 120.
Lipka 101.
Lipý Martin 100.
Litochovice 110.
Litoměřice 92, 102.
Litomyšl 59, 62.
Lobkovská Alžběta z Lobkovic na Klecanech a Chvatěrubech 29.
Lohkov 29.
Long Štěpán 28.
Longová Kateřina 28.
Lopatský Zikmund 62.
Lorecký Jiřík z Elkouše a na Horách Kutnách 100, 101; Lorecký Václav z Elkouše a na Horách Kutnách 100, 101.
Loselliova Dorota dříve Odhájová 119, 120.
Losellius Kašpar z Velechova 26, 119, 120.
Loučenský Zdeněk z Kopidlna 100.
Loučky 68.
Loukov 68.
Loukovec 115.
Louny 121.
Lozy hr. 96.
a luceo Blažej 125.
Ludmila sv., pole 48, 74.
z Lukavce Jetřich 99.
Lukavecký Jetřich z Lukavce na Souticích 101.
Lukavecký Petr z Lukavce 102.
Lukavecký Prokop z Lukavce a na Hůrce 101, 102.
Lukeš 100.
Lužice 4—6, 73—75, 77, 78, 84.
Lüssner 43, 79.
Lysoleje 76.
Lysý Martinek 100.

Mackov 68.
Mácha z Březí 102.
Machek, rychtář 100.
Mailbeck 42, 46.
Majdalena, Manda, Mandalena 10.
Malá Strana viz Menší M. Pražské.
Malenice 110, 112.
Malý Jan 102.
Manda, M. Váňa 86.
Mandalena 10.
Mandova Zuzana 86.
Manrigová M. viz Pernštejnská M.
Marcovice 108, 110, 112.
Marie Panna, chrám 72.
Marie Terezie 7, 15.
Marjána rybářova 89.
Markomané 85.
Markvartice 68.
Marta apatekářova 125.
Marta bakalářka 87.
Marta rybářova 88, 89.
Martin z Dubčan 116.
Martin, kněz 102.
Martin, kupec 120.
Martin, písař 124.
Martinova Dorota, potom sladovníkova 116.
Martinova Zděna dříve Krbicova 116.
Máša, rychtář 102.
Matěj sv., chrám 75.
Matěj, kněz 103.
Matěj, mlynář 125.
Matěj, rukavičník 102.
Matěj, sládek 116.
Matějka Hanykéř z Potěh 100.
Matiáš, císař 120.
Matouš 124.
Matouš, apatekář 125.
Matrovice 68.
Matyášovská Saloména 117.
Mauthner 42, 47, 50, 80.
Mayer Pankrác 90.
Mazánková Veronika roz. Voříkovská z Kundratic 29.
Medek Vaněk z Semechova 101.
Mejšnar Gabriel 29.
Mejšnar Pavel 29.
Mejšnarová Anna 29.
Melantrych Jiří z Aventina st. 26, 28; ml. 26, 27.
Melantrych Sam. Adam z Veleslavína 26, 27.
Melantrychová Anna Alžběta z Aventina 27; Melantrychová Dorota z Aventina 27.
Mělnický Pavel 103.
Menší M. Pražské 23—29, 62—65, 72, 86—93.
Meroveovci 6, 85.
u měsícův«, dům 25.
Michal, barbíř 120.
Michalovice 68.
Michle 43, 48, 49, 77, 79, 82, 84, 85.
Mikeš Em. 105.
Mikš 43—46, 48, 49, 74—76, 78, 79, 81, 82, 84.
Mikuláš, hvězdář 125.
Mikuláš sv., chrám 72.
Mikuláš, kněz 102.
Mikuláš, písař 125.
Mikuláš, plebán 124.
Milejovice viz Milivice.
Mileňovice (Miňalovice) 110.
Milikovice 110.
Milivice (Milojovice) 110.
Milštajn Jan 125.

Miňalovice viz Mileňovice.
Misironová Alžběta roz. Voříkovská z Kundratic 29.
Miškovice 103.
Mladá Boleslav 16, 30 - 32, 69, 125.
Mladějov 68
Mnichovo Hradiště 33, 67, 72.
Mníšovská Barbora z Sebuzína 29; Eufrosina 29; Lidmila 29; Mníšovský Rafael z Sebuzína 29.
Mochovský Václav 125.
»u modré růže«, pole, hostinec 43, 75.
»u modrého lva« 86, 87.
Modřany 77, 82, 85.
Mohan 3.
Mohelnice 68.
Morava 15.
Moravec Jan 100.
Most 125.
Motol, Motolský potok 44, 83.
Mráček Jakub 125.
Mšeno 32.
Mucek Jan 86.
Muckova Zuzana potom Švábova 86.
»u múřenínův«, dům 25.
Myška Voldřich ze Žlunic na Sluhách 99.
Mýto Vysoké viz V. M.

Nabzí viz Bzí.
Náchod 96.
Nárožník Václav 64.
Násedlnice 68.
z Nebovid 100, 102.
Nebřehovice 110.
Nečtiny 121—123.
Nehasice 70, 71.
Nemedice (Nemětice) 110.
Nemyslovice 68.
Nespice 110.
z Nestajova Václav na Hrádku 99. Zdeněk 100.
Netolický Bartoloměj 63, 64.
Neúslužice 110.
Něhošovice 110.
Německo 3, 99.
Německý Brod 66, 103.
Neunspitz viz Táborská brána.
de Nicola Anna 26; Lorenc 26; Maximilián 26; Rudolf 26.
Niklásek z Žitenic Jan a na Chotouchově 100, 102; Jindřich 100, 102; Mikuláš 100, 102; Petr 100, 102; Václav 100, 102.
de Nova Herkules 90; Marta roz. Trojanova 90.
Novosědlky 121—123.
Nosal Jakub 124.
Nové M. Pražské 78.
Nový Knín viz K. N.
Nožířská ulice 63.
Nudvojovice 68.
Nusle 77, 82, 84, 85.
Nymburk 102.

Obora Královská 47, 50, 74, 75, 79.
Odháj Jan 119, 120; Matěj 120; Simeon 119, 120.
Odhájová Dorota potom Loselliová 119.
Odolenovice 68.
Oldřich, kněz 103.
Olšany 48, 76, 77, 82.
z Onšova Žofka 100.
Opočno 29.
Opyš 63, 64, 86.
Osečná 67, 68, 113 - 115, 124.
Osečná Dolení 114.
z Ostromeč Arnošt 101.
Oujezd Dolení 71, 72.
Oulehle 110.
z Ovence Matiáš 65.

Pajmar Martin 88.
Palacký Frt. 123, 124.
Paucner F. 45.
Panenská 41.
Pankrác 19, 49, 50, 77, 83.
Paračov, Piračov 111.
Pardubice 58.
Parvus Jan 102.
Paříž 9.
Pašek Ant. 95.
Pathe Ondřej 24.
Pavel 125.
Pavel kroječ 103.
Pavel z Rúdnice 102.
Pavel, rychtář 100, 101.
Pavel strážce 64.
Payer Ulrych 90.
de Payzdri Petr 125.
Pekárek 99.
Pelhřimov 103.
z Pernštejna Jan a na Plumlově 62, Maximilián 62.
z Pernštejna V lém 121; z Pernštejna Vojtěch 101.
Pernštejnská Marie Manrigová z Laru a na Litomyšli 62, 63.
Persie 120.
Peřina Baltazar ze Slupna 99.
Petera Rohoznický 43, 48, 74, 77, 78, 79.
od pěti kostelů Jiřík 125.
Pětikostel Jiří 27.
Pětikostel Václav 27.
Petrašovice 68.
Petr, jehlář 120.
Petr, kněz 103.
Petr z Malé Strany 102.

Petr sv., osada na M. Straně v Rybářích 23–29, 62–65, 86–93.
Petr a Pavel sv., chrám 22.
Petr, prachař 87.
Petr, sladovník 116.
Petr, zlatník 86.
Petrovský 57.
Petřín 49, 79, 103.
Píč Dr. 41–49, 74, 76–79, 81, 82.
Pihal Michal 87.
Pilar Maximilián 120.
Pilar Michal 120.
Pilarová Judita 120.
Písecká Zuzana rozená Voříkovská z Kundratic 29.
»na Písku«, osada 25, 64, 65, 86.
Piš Petr 90.
z Plakvic Jiřík 87.
Plátenice 7.
Plavý 44, 78, 80.
Plzeň 103, 121.
Plzeňská Anna 102.
Plumlov 62.
Počátky 103.
Podbaba 41–43, 45–47, 50, 74, 75, 79, 81, 82, 84, 85.
Poddrabek Václav 72.
Podhola Václav 101.
Podmoklá A. viz Tomanova.
Podmoklý Cyprián 90.
Podmoklý Jan 90.
Podol 19.
Podolí 68.
Podtejní, dvůr 72.
Podvinský Aleš z Lerojid 101.
pohonič Jíra 101.
Pohoří 68.
Pojizeří 30, 67.
Polák 54.
Polka 54.
Popel Václav z Vesce 99.
Poříč 49.
Poříčí 20, 124.
Pospíšil Jan 90.
Pospíšil Vojtěch 90.
Postoloprty 70.
Pošumaví 108.
Potěhy 100, 101.
Potštejn 125.
Potůček Jan 117–119.
Praha 1, 14, 20, 23–30, 33, 41–44, 46–50, 62–65, 72–76, 80–93, 99, 100–103, 105, 115–117, 119, 120, 123–126.
Prácheň 95.
z Práchňan Mikuláš na Horách Kutnách 102.
Prelát 63.
Prešpurk 9.
Primus 102.
Prokop, kněz 103.
Proseč 68
z Proseče Kateřina 29.
»u prstenů«, dům 103.
Prusové 96.
Přáslavice 68.
Přeborov 96.
Předboř 101.
Předborský Aleš z Předhoře a na Předboři 101.
Předslavice 110, 111.
Přechovice 111.
Přepeře 68.
Přibyslavice 68, 100.
Příšovice 68.
z Přívor Eliška 28.
Ptýrov 68.
z Puchova Jan 103.
Pušrajbka 46.

Rabštejn 121–123.
z Radonic Johanka a na Krchlebích 99–102.
Radotínská Anna 24; Mandaléna 24; Bartoloměj 24; Jan 24; Jiří 24.
Radvanovská viz Valkounová A. R. V.; Radvanovský Jan Václav st. a na dvoře v Podtejní 72.
Ráj 49, 79.
na Rajchu viz Střítež.
z Rajnburku 26.
Rakousko 95, 104, 123.
Regina zlatníkova, potom ze Stupic 86.
Reiser 42, 47.
Rejthar Jiřík 23.
Rejchlt Mikul. z Tatinného 70.
Renč Jiřík 24.
Rentz Kašpar 24; Rentzová Alžběta 24.
Rex Martin 24.
Rohan Šimon 103
Rohozec 68, 115.
Rojík od sv. Jiří 64.
Rokycanský Jakub viz Srnovec J.
Rokytnice 68.
Románi 105, 107.
Ronov 100.
Ropál Albrecht z Ryfmberka 28.
Roprechtice 68.
Rostkov 68.
z Rotalu viz z Valdštejna M. E.
Roučí Jan 125.
Roudné 72.
Roudnice 102, 116.
Roveň 68.
Rovensko 68, 69, 71, 72.
Roverato 22.
Roztoky 46, 80.
Rožánek MUDr. 75.

z Rožmberka Petr Vok 62; Vilém 62; Rožmberská Polexina z Pernštejna 62.
Rudolf II. 92.
Ruth 63.
Ruzýň 44, 45, 76.
Ryba Jan Frant. 123.
v Rybářích: osada sv. Petra na Malé Straně 23—29, 62—65, 86 až 93.
Rybitví 68.
z Ryfmburka 28.
Rychmburk 99.
Rychnov 115.
Rýn 3.
Ryzner MUDr. 46.

Řehořovský M. 117.
Řehoř, mydlář 125.
Říha Jan 102.
Řím 6, 7, 81, 82, 85.
Řivnáč 2, 44, 46, 49.

Sadeler Jiljí 20—22.
Sák Jakub 100; Sák Jan z Bohuňovic 101.
Samuel ostružník 88.
Satan 57.
z Sedčic Ratibor v Novosědlkách 121—123.
Sedláček A. 103; Sedláček Jan 28.
Sedlčanský J. viz Hamerník.
Sedlčany 103.
Sedliště 68.
Semily 30, 68, 69.
Semínová viz Stráníková A. M.
Setěchovice 111, 112.
Severní moře 2, 83.
Sezemice 68.
Sezima 125.
»u shrbených Mazánků«: dům 116.
Schlaffer 47, 75.
Schmidt Václav 5.
Schönfeld hrobník 92.
Sixt Václav 102, 103; Sixt Vít 102; Sixtová Alžběta 102; Sixtová Markéta 102.
Skála (Skály) 32, 72, 87, 111, 115.
Skalice 103.
Skalsko 103.
Skalský z Dubu Daniel 26, 28; Hertvík 28; Jan 28; Mik. na Slušticích 28; Skalský Pavel z Jenštejna 101.
Slabý 10; Slabý viz Dědovský Sl.
sladovníkova Dorota dříve Martinova 116; sladovníkova Kateřina j. Šetelková 116.
Slaměná huť 125.
Slané 3, 5, 83, 124.
Slánská Hora 2, 83, 84.
Slavíkovcova Anna z Svojkova 100.
Slepá brána viz Sviňská.
Slezsko 4—7.
Slované 4, 6, 86.
Sluhy 99.
Slupy 78, 82, 84.
Sluštice 28.
Smečky 125.
Smíchov 49, 78, 81, 83—85.
Smil 86; Smil, pergamenník 125; Smilová Anna 125.
Smiřický Zikmund ze Smiřic na Skalách, Dubu, Frydštejně a Kostelci nad Černými lesy 113.
Smolík 96.
Smrčí 96—99.
Sobek Bernard z Kornic a na Lipce 101.
Sobotka 50, 68.
Sokolů Jiří 56.
Soutice viz Lukavecký J. z L.
Sovenice 69.
Spálená ulice 49.
Spilků Jan 10
Spůle 111.
ze Srbec Anna 99.
Srnovec Jan 117; Srnovec Jakub z Varvažova j. Rokycanský 117; Srnovcová Dorota z Varvažova dříve Šetelková 1 7.
Stakory 69.
Staněk, kloboučník 103.
Stará Boleslav 31.
Staré M. Pražské 29, 63.
Starosta Kašpar 64.
Stempelamt 116, 120
Sternberk, klášter 28.
Stogklová Anna dříve Černohorská 88.
Strahov 41, 49, 68, 78.
Strakonice 95.
Strakonická Anna viz Wundzanova; Strakonický Jiří z Ploskovic 28.
Stranějovice viz Straňovice.
Stráníková Anna Marie roz. Semínová a na Lhotce 71.
ze Stránky Zachar 125.
Straňovice (Stranějovice) 111.
ze Strassernů 45, 76.
Středomoří 2.
Strejček Jan 90.
Střešovice 45.
ze Stříbra Jakub 103.
Stříbrský Valentin 89.
Střítež (na Rajchu) 111.
Střížovice 69.
Stromovka 43, 74, 81, 83, 84.
Strunkovice 111.
Stubensal Mikuláš 86.

Studenecký Jan z Pašiněvsi a na Krchlebích 100—102.
Studénka 69.
ze Stupic Jan 86; Regina viz Reg. zlatníkova.
Stupr Ondřej 88; Stuprova Dorota 88.
Suda Petr z Řenec a na Zdechovicích 101.
Sudkovice 111.
Sudslavice 108.
Sukorady 29.
Sulek Mikuláš z Hrádku 28, 87.
Svaryšov 111.
Svat, tesař 102.
Svátek Jan 120; Svátek Václav 120.
Světlá 69.
Svévové 85.
Svíčky 65.
Svijany 87.
Sviňská (Slepá) brána 20.
Sychrov 69.

Šach Václav 125.
Šárka 43—46, 49, 75, 76, 79, 83, 84.
Šart Mikuláš 102.
Šebestěnice 102.
z Šeidleru Frant. na Kácově, Liběchově, Sukoradech, Kostelci a Chabeřicích 29; Frant. Eusebie 29; Kryštof 29; Polexina Eusebie provd. Hartmanova z Klarenštejna 29.
Šerba Václav 117.
Šestákova skála, pole 43—45, 76, 84.
Šetelka Jan 117; Václav 117; Šetelková Dorota, potom Srnovcová 117; Šetelková Kateřina 116; Šetelkovský viz Všetelkovský.
Ševčík K. 45, 84
Šimon bakalář 125.
Šimonovice 69.
Šimonův Vaněk 102.
Šinderberk 25.
Šipačka, Šipařka 26, 27, 63.
Šlafar Prokop z Dolan 99, 100.
šlachtata královská 28, 62.
Šlakenwert Mikuláš 65.
ze Šlejnic Arnošt Ferdinand 115.
Šlovský z Šlovic Jan 62; Jiří 62; Kryštof 62.
Šmech Marek 101.
Šnajdr Ludvík 43, 48, 74, 76, 82.
Šorf Mikuláš ze Štiřína 28; Šorfová Dorota ze Štiřína 28; Šorfovna, vinice 28.
Špaček z Č. 100.
Špetle Jan 100, 101.
Špička viz Táborská brána.
Šram Martin 125.
Štefek z Koloděj Štěpán 90; Tobiáš 90; Štefková Kateř. roz. Trojanova 90; Lidmila 90.
Štěchovice 125.
Štěkeň 95, 96.
Štěpán knihař 86.
Štich Koutský 100.
Štiřín 125.
Štolárovský dům 102.
Šváb Jan 86; Švábova Z. viz Muckova.
z Švamberka viz Labuť.
Švantle Jan Václav z Třebska 72.
Švink Koutský 100.

Tábor 16.
Táborité 76.
Táborská brána (Vyšehradská, Špička, Achtspitz, Nennspitz) 19, 23.
Táhlo S. 26.
Tachov 69, 125.
Talacko Jan z Ještětic 99.
z Talmberka Diviš 64.
Tatobity 72.
Tatiné 70.
Tejnka 45, 50, 84.
Těncové 6, 7, 80—82, 85.
tesař Svat 102.
z Tismic Anežka a na Bohdanči 101.
Tloskov 29.
Tlustovousy viz Bajchovský z R.
Tlustý 11, 51.
Tomachov 78.
Toman (Tomáš) Matěj 87—90; Toman, Tomáš rybář 87—89; Toman Václav 91; Tomanova Anna 91; Tomanova Anna, potom Podmoklá 89, 90.
Tomáš sv., klášter 65, 91.
Tomášova Anna 125.
Tomášovi 72.
Tomek V. V. 20, 23, 29, 30, 62—64.
Tomeš 53.
Tovačovský Vratislav z Pernštejna na Litomyšli 62.
Trčka Mikuláš z Lípy 100; Trčka Zdeněk z Lípy 100.
trh Koňský viz K. t.
Troja 74, 80.
Trojan Jan 90; Trojanová Kateřina viz Štefková K. z K.; Trojanová Lidmila 90; Trojanova Marta viz de Nova M.
Třebice 6.
Třebonín 102.
z Třebska Václav 99.
»u třech bab«, dům 29
Třešovice 103, 111.
»u tří mušketýrů«, dům 116.

Tuháň 69.
Tuchotice 100.
Tuleha Viktorýn 117.
z Tulehova viz z Tulejova.
z Tulejova Žofka a na Tupadlích 100.
Tuněchodský Václav z Poběžovic a na Hostačově 102.
Tupadla 99—101.
Turci 17.
Turek Kryštof z Rozenthalu 24; Turková Zuzana z Rosenthalu 24.
Turnov 30, 72.
Tutenhofer Bartoloměj z Tutenhofu 72.
Tvrzice 111.
Týn Karlův viz K. T.
Týn nad Rovenskem 69.
Týnský chrám 72.
Týnec 100.

Uhelný trh 44; uhelný trh starý viz Kozí nám.
Uhry 95.
Újezd 69; Újezd, brána 91.
Újezdec 69.
Umrath 47, 79.
Únětice 3, 5, 6, 46, 47, 49, 50, 77, 84.
Uršila hvězdářova 125.
Uschald, forman 92.
Ústí nad Labem 102; Ústí nad Orlicí 59.

Vacek 100; Vacek j. Václav 101.
Václav, bakalář 28; Václav, kněz 103; Václav, lazebník 64, 65, 86; Václav, pernikář 103; Václav, převor 65; Václav, sladovník 116; Václav sv., vinice 63.
Václavy 69.
Vacov 111.
z Valdštejna Adam 90; Ferd. Arnošt 72; Jindřich Šťastný na Rychmburce 99; Marie Eleonora rozená z Rotalu na Zvířeticích, Klášteře, V. Skalách etc. 72; Maximilian na Skalách, Hradišti 72.
Valečov 69.
Valenta Václav 117.
Valentin, lazebník 64; Valentin Matěj 90.
Valkoun Daniel 72; Valkounová Anna Rosina Veronika roz. Radvanovská 72.
Vaněk, hajný 102; Vaněk, zahradník 100.
Vaníček Zikmund 28; Vaníčkova Vaňka 103.
Vánoce 65.
Vanžov 44.
Vápenický Martin 125.
Vápno 69.
z Vartenberka Jan a na Dubě 87; Jaroslav na Rohozci, Skále a Svijanech 115.
Vašek 18.
Vávra 54.
Vavřinec, rybář (?) 89.
z Veleslavína Daniel Adam 27, Samuel viz Melantrych.
Velík Isaiáš z Šonova 28; Velíková Markéta z Šonova 28.
Veliš 124.
Vesec 69, 96.
Veselá 69.
Velvary 92.
Vežek Petr ze Slivna 99, 100.
Vchynský Jaroslav ze Vchynic a na Krakovci 62.
Vídeň 96.
Vinohrady Král. 48, 83, 84.
Vintrich 82.
Vít, doktor 99; Vít, písař 125; Vít, rybář 87—89; Vít sv., chrám v Osečné 115; Vít sv., kapitola 30.
Vítovský Václav 120.
Vladislav II. 86, 87.
Vladislavská ulice 78.
Vlachové 69.
Vlachý Jan 103.
Vlašimský dům 103.
z Vlkanova Jan 29.
Vltava 42, 43, 47, 62, 78, 79, 83.
Voda Dobrá viz Dobrá V.
Vocásek Ondřej 90.
Voděrady 69.
Vodvárka 59.
Vokovice 43, 46, 76, 79, 81, 82, 84.
Vokrouhlický Václav z Kněnic a na Tuchoticích 100.
Volák 43, 48.
Volavec 69.
Volyň 108.
Vondráček, ovčák 101.
Vondrův Jan 100.
Vonšovice 111.
Vonšovský Václav z Vonšova 100.
Voříkovská z Kundratic viz i Dirixova B., Kratochvílova M., Felixova S., Písecká Z., Levenfelzova B., Mazánková V. a Misirinova A.; Jana 29; Voříkovský Adam z Kundratic 29; Bohuslav a Václav 29.
Vostrovský Jan 90.
Vostřebal Jan 58.
Votrubcová Markéta 100.
Voxana, bělička 25.

Vram Marek 89.
z Vrbice Václav 100.
Vršovice 29. 43 48, 77, 82.
Vřesovcová Kateř. z Doupova provd. Audrcká 70, 71.
Všeborsko 69.
Všechlapy 108, 112.
Všeň 69.
Všetelka Matěj 116.
Všetelkovský (Šetelkovský) dům 116, 118, 119.
Vykerius z Jenišovic 65.
Vykleky 99.
Vyskeř 69.
Vysočany 82, 83, 85.
Vysoká Lhota 124.
Vysoké Mýto 65, 103.
Vyšehrad 19, 20, 22. 123.
Vyšehradská brána viz Táborská.
Vyšín Václav z Klarenburku 29
Výškovice 112.

Waldau Alfred viz Jaroš J. V.
Walderod 24.
Webr Jan 24; Webrová Kristina 24.
z Weinzierlů Robert 47, 84.
Weisová Regina roz. Weissburgerova 24.
Weissburger Jan, švec 24; Weissburgerová Dorota, provd. Eglova 24; Weissburgerová Regina provd. Weisová 24.
Wittman Jan 29; Wittman Michal 29; Wittman Pavel 29.
Woldřich Dr. 41, 42.
Wundzan Fajtl 28; Wundzanová Anna j. Fajtlová potom Strakonická 28, 87.

Zběhlice 49, 82.
Záděra Tobiáš 100.
Zadní Jíra 103.
ze Zahrádky Dorota 101.
Zaječice 68
Zalešany 103
Zaleží Zaleží 112, 113
na zámku, místo 103.
Zámky 44, 46, 76, 79, 83.
Zámosti 69.
Zavřel 11.
Zárovská vinice 29.
Zborovice (přední) 112.
Zdechovice 101.
Zděna, vdova 86.
Zehuby(?) 102.
Zechovice 112.
Zelený Jíra 101.
Zeughaus 24, 25.
ze Zhořce Heřman 125.
Zlešice 112.
Zlíchov 49, 78.
Zorkovice 112.
Zvířetice 69, 72.
Zvoleněves 5.
Zvonařka, vinice 29.
Zylvar Hynek z Pilínkova 103.

Žáro, Zárovna 112.
Žatec 103, 121.
Žďár 69.
Žďárek, louka Ž. 72.
Žebice 69.
Žehušice viz Žehušický a z chova; Žehušický Bernart z stajova na Žehušicích 99 - Žehušický Bohuslav z Nest na Žehušicích 99—101; Žehu Diviš z Nestajova na Žehu 99—101; Žehušický Jiřík z stajova 100; Žehušický Jiřík stajova a na Krchlebích 99; hušický Václav z Nestajov Žehušicích 99—101.
Železný Brod 96.
Želibořice 112.
Ženiškov 81.
Žibenička 102.
Židkovice 124.
Židovské město 82.
Žitenice 102.
Žiženice 100.
Žižkov 48, 76, 82, 84.
Žleby 99—102.
ze Žunic viz Myška.

Ukazatel věcný.

brána na Vyšehradě 19—23.
jména místopisná viz m. j.
kancionál Jak. ze Stříbra 103—104.
kultura bylanská 79, 80.
kultura kamenná pražská 41, 42.
kultura kamenná ml. pražská 42—44.
kultura knovízská 71—79.
kultura lužická 71.
kultura mohylová 80.
kultura přechodní pražská 44—49.
kultura slezská 71.
kultura těnská 80—86.
kultura únětická 49, 50.
lidový zpěv viz z. l.
listiny staré 121—124.
luka rovenská 72.
místopisná jména 30—33, 67—70, 99—103, 108, 109, 124, 125.
mohyly 80.
náhrobek Petra Doupovce 126.
nekrology rovenské 71, 72.
osada (zaniklá) Jenišov 124.
osada sv. petrská na Malé Straně 23—29, 86—93.
památky české 104, 105—108.
památky písemné z Osečné 113—115.
paměti selské z 18. st. 95.
písemné památky viz pam. p.
platy kostelní 66, 67.
platy školní 66, 67.
praehistorie pražská 1—7, 41—50, 73—86.
převod držby svobodnického statku 123, 124.
řetěz ze XV. věku 96—99.
selské paměti viz p. s.
statek svobodnický viz sv. st.
svobodnický statek 123, 124.
tvrziště u Jílového 103.
vchod zadní do král. dvora v Dlouhé třídě 116—121.
záduší nehasické 70, 71.
zaříkání 94.
zpěv lidový 7—19, 50—62.

ČASOPIS

SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ

ČESKÝCH V PRAZE.

REDAKTOR:

DR. J. V. ŠIMÁK.

ROČ. XIV.

S 21 VYOBRAZENÍM V TEXTU, 10 OBRAZOVÝMI PŘÍLOHAMI

A SAMOSTATNÝMI PŘÍLOHAMI:

»SVATÁ KORUNA« OD JOS. BRANIŠE,

(STR. 65.—128., TAB. VII.—IX.)

»PEČETI ČESKÉ, MORAVSKÉ A SLEZSKÉ« OD ANT. MASÁKA

STR. 17.—24., TAB. XI.—XII.).

1906.

NAKLADEM SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH

V PRAZE.

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

OBSAH:

Články.

Strana

Adámek Dr. K. V.: Kostel v Chlumu u Hlinska 81
Týž: Kostel v Svatém Mikuláši u Hlinska 103
Černý A. B.: Našemu starostovi k prvnímu desítiletí (s podob.) . . 2
Dehio Jiří Gottfried: Ochrana a zachovávání památek 53
Demel Dr. Jaroslav: Jaromír Čelakovský. (S podob.) 6
Emler Jan: Ochrana českých památek uměleckých a krás přírodních 20
Týž: K jubileu Gollovu. (S podob.) 101
Harlas Dr. Fr. X.: Dvé skleněných pohárů z XV. stol. (S 1 tab.) . 15
Týž: Rámy české práce v Měst. museu pražském. (S 8 tab.) 66, 133
Herain Jan: Petr Ant. X. Hillinger, malíř miniatur. (Se 2 obr.) 51, 136
Týž: Hradební věž Starého Města Pražského. (Se 2 obr. a 1 tab.) 108
Týž: Vybírání cla a mýta obcí Starého Města Pr. v branách malostranských, pak o známce branného 111
Hroník Jan: Psáry 68, 120
Kopal Jos.: Rodinné paměti Alžběty Lidm. sv. paní z Lisova a na Novém Stránově, roz. Tengnaglové z Kampu 124
Lukavsk z Řeneč Boh.: Příspěvky k dějinám panství Karlštejnského v XVII. a XVIII. stol. 88
Matiegka Dr. Jindř.: Jan N. Woldřich. (S podob.) 13
Ponocný Jos.: Dvě proroctví z poč. XVII. věku 85
Šimák Dr. J. V.: České rotundy na půdě saské. (Se 4 obr.) . . . 75
Teige Dr. Jos.: Koutek ze staré Prahy 79
Veselovskij Mik. Iv.: Domnělé „kamenné baby". (S 9 obr.) 16, 37

Různé zprávy.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze: XVII. řádná valná schůze výroční, 29; zpráva pokladní za r. 1905. 30. — jednatelská zpráva o činnosti Společnosti v r. 1905, 32; zpráva správce sbírek za r. 1905, 35; zpráva o knihovně za r. 1905, 36. — Bestia triumphans (zboření brány v Nov. Městě nad Metuji a starožitného domu v Turnově) 94. — Návrh

venkovským pracovníkům. 94. -- Drobný příspěvek k poddanským poměrům v Čechách, 95, 136. — Pohlednice v službě umění, 95. — Požár Něm. Brodu r. 1662 a 1676, 95. — Důležitý rozsudek správního soudu (vysvětlivky k polohopisným plánům v Plzni) 96. — Poslední dar rožmberský na opravu města Č. Krumlova, 97. — Přátelům české archaeologie, 135. -- Náklad na pečetidlo pro kůr literátský v Pardubicích r. 1647, 135. -- Z cechovního archivu, 135. — Z pamětí kostela sv. Maří Majdaleny ve Velké, 136. -- Nové museum (v Bělé u Bezděze) 136. — Petr Ant. X. Hillinger, malíř miniatur, 136.

Literatura.

Český časopis historický, roč. XII., 139. — Časopis Matice Moravské, roč. XXX., 100. — Časopis Mor. musea zemského, roč. VI., 139. -- Jeřábek: Boj proti starobylému rázu Prahy od stol. XVIII. až na naši dobu, 138. — Týž: Malá Strana a problém jejího upravení, 138. — Týž: Upravení Malé Strany a posudek užšího výboru Soup. kommisse o návrzích cenou poctěných, 137. — Košnář: Poutnická místa a památné svatyně v Čechách, 99. — Království České, 100. -- Krása našeho domova, roč. II. 138. — Sborník Mus. společnosti ve Val. Meziříčí, 140. -- Národopisný věstník českoslov., roč. I. 139 -- Věstník Poděbradska, roč. IX. 139 — Vjesnik kral. hrv.-slav.- dalmat. zemaljskoga arkiva, roč. VIII. 140.

1896 - 23. května - 1906

Našemu starostovi k prvému desítiletí.

Můj milý pane starosto!

Kdykoli jdu Královskou oborou kolem výstaviště, vždy při vzpomínce na výstavu národopisnou oživí mi dvé vzpomínek na Vás.

Tam v útulném zákoutí výstavním pomáhal Jste vytvářeti starý obraz rynečku na Starém Městě Pražském; byl lákavý tak, že my „Staropražané", při potulce výstavou toho koutku nikdy jsme nevynechali.

Druhá vzpomínka náleží dnes už historii Společnosti; jest v ní listem nejhezčím, jehož budoucí historik Společnosti přehlédnouti nemůže. Listem tím jste Vy, milý starosto, a nevíte, kterak Vaše desítiletí starostenské souvisí s výstavou?

Slíbil jsem sice kdysi ve slabé chvíli, že napíši tu naši historii, ale doufám, že slib bude se mne sňat. Omlouvají mne důvody, jež byly příčinou, že po smrti Vašeho předchůdce, Jana Zeyera, neuveřejnil jsem jeho vzpomínku na vznik našeho „Časopisu".

Ale přes to přece dnes z naší minulosti vybírám malinkou kapitolu. Jsou věci, jež soukromým rázem svým vymýkají se zápisům „úředním"; nesrovnaná a neumělá vzpomínka moje náleží k nim.

Dne 17. července 1895 byl vlahý letní večer; my, členové pražští a dva z venkova, šli jsme s Vámi na výstaviště. Tam na rynečku napjatě poslouchali jsme Váš výklad, který domek a kterak asi vypadal, co bylo tu zbudováno po pravdě a co — z nedostatku pramenů — bylo „přibásněno".

Účastníci různo se rozešli, my dva jsme osaměli. Svit měsíce už obestíral pohádku — výstavu; jasnou, tichou nocí jsem Vás doprovázel.

Hovořili jsme o věcech spolkových, příjemných i nevábných. Nenápadně — nikoliv bez úmyslu — toužil jsem věděti, přijal-li byste někdy úřad starosty. Podivil Jste se této otázce a ptal se mne, co přivedlo mi ji.

„Ptám se jen proto, poněvač změna může nastati z nenadání a my nepřipraveni býti nemůžeme. Zeyer ani neresignoval, aniž mi projevil přání, že by úřad složil" — to byla má odpověď.

Namítal Jste, že Vás příliš poutá povinnost i práce vlastní, i že byste sotva mohl vyhověti.

Ale rozhodně Jste mé skrývané přání nezamítl; byl jsem s Vaší odpovědí zcela spokojen.

Mimo očekávání za necelý rok splnilo se, o čem hovořili jsme 17. července 1895.

Zeyer, donucen soukromými poměry, vzdal se všude a všech čestných hodností; starostenství u nás listem ze dne 10. května 1896. Svolali jsme honem sněm svůj, mimořádnou schůzi valnou, na 23. května 1896, aby vykonala volbu starosty. Užívali jsme tehdy místností „Merkuru" ve Fuchsově domě na Václavském náměstí.

Večer, chvíli před valnou schůzí, zastavil mne na schodech přítel Dr. Boh. Matějka (teď professor při české universitě) a ptal se: „Poslouchej, koho budete volit?"

„Měl bys vědět, že — jak rozumí se samo sebou — jenom Heraina", odpověděl jsem krátce. — „No, dobře; ten je pro vás jako stvořen a bez takového „kulturníka" (kult. historika) byste toho moc nesvedli!"— „To vím taky!" — odvětil jsem se smíchem a za malou poklonu, učiněnou tím ostatním členům výboru, poděkoval jsem příteli stisknutím ruky.

A byl Jste zvolen, milý náš starosto; upřímná radost plála ze zraků přítomných a hlučné Na zdar! zahřmělo místností.

Byl Jste už před tím náš — vždyť 9. prosince 1888 stáli jsme spolu u kolébky Společnosti, na jejíž prospěch pracoval Jste od jejího narození.

Starosta má starati se — doslovný slova toho význam byl Vám vodítkem vždy a ve všem. Staral Jste se a staráte se o Společnost vskutku otcovsky. V době zlé, bylo-li potřebí peněz, vždy opřel Jste se, aby byly hledány jinde; nejprve sám přispěl Jste obětovně

a výbor Vás jen následoval. Teprve když byl učiněn počátek (směli jsme jíti s prosbou jinam.

Pán z Roupova, který obětoval na oltář vlasti péro s př byl Vám — po právu — příkladem odstrašujícím.

Šlo-li o přednášku, hned Jste uchystal něco z bohaté studi svých vědomostí a místnost byla plna. Na výletech byl Jste vl vítaným vykladačem, aniž Jste dovolil, aby Vám aspoň cestov bylo nahraženo. Vaše snahy šly jen za dobrem pro Společnost - povím na Vás ještě něco: Dne 22. července 1894 konali jsme — p druhé — vycházku do Břevnova, k níž slíbil Jste výklad. By jsme již shromážděni u Karlova mostu o 2. hod. odp., když Váš pa bratr přispěchal s Vaším telegramem z Budějovic, kam Vás neočekávaně odvolala povinnost. Za to, že bez své viny slibu dostáti Jste nemohl, uložil Jste si 5 zl. pokuty a také Jste ji zaplatil!

Podal jsem tu jen rozletité, nesrovnané vzpomínky tak, jak mi v mysl vběhly, abych dokázal, že Společnost našla starostu, jaký má býti.

Odháníte, milý náš starosto, každou dobře zaslouženou chválu jako nekuřák dým cigaret; napsal bych ještě něco, čtu však ve Vaší duši: „Tohle všecko o mně, i s tím obrázkem, měl vynechat; škoda na to místa, máme ho tak málo a mohlo tu být něco jiného!"

Viďte, že se nemýlím ?!

Ale Vaše práce jest ještě větší, vzrůstá a za skromného původce svého mluví sama a zřetelně.

Jest to literární činnost Vaše, ve způsobě svém ojedinělá.

Vy, syn chudého venkova, všecku lásku svou, vřelou a upřímnou, věnoval Jste Praze královské, té staré máti českých měst, s níž mnohý její vlastní syn rukou smělou strhává drahocenný, starobylý háv. Svými slovy při obrazech Jansových oživil Jste ji a vdechl řeč; kdo není hluch, dobře jí porozumí . . .

Zdá se mi, jako by dnes stará Praha všecka oživla a k Vám se skláněla. Skvělé obrazy z minulosti její jako vzdušné přeludy jdou kolem Vás: krví zbrocený Staroměstský rynk, bájemi opředený Vyšehrad, Menší Město Pražské s královskými Hradčany, jichž královskému významu nádherná fontána Jarošova už dávno dopěla píseň labutí . . . Před zraky vynořuje se i kaple sv. Lazara, jež před záhubou svou Vašimi slovy naposled ještě těžkou vznesla žalobu na srdce ledová, prázdná vznětu, citu, pochopení i rozumu. Blíží se mlhavé postavy všech, kteří budovali starou Prahu a šperky vzácné krásy ji vyšňořili. Hle — i hlavy korunované se tu zjevují: Karel,

otec vlasti, Vladislav II., Ferdinand I., naposled Rudolf II. Ten smutně jde, jako by tušil, že poklady tak těžce nastřádané budou rozváty po světě širém, ale ve vlasti že nezbude z nich ničeho...

Za pány svorně jdou umělci slavní, domácí a cizí: Jiljí Sadeler s Hollarem, Brandl s Brokoffem, otcem i synem, Braun v průvodu sv. Luitgardy, oba Dientzenhoferové, Rainer se Skretou; však i horkokrevní Vlaši a umělcové jiných národů tísní se v zástupu. Všichni jdou Vás dnes pozdravit jako dobrého známého, který uznal krásnou práci jejich a bránil zkáze její. Ve skvělé skupině nechybí ovšem ani sympatický syn severu, Tycho Brahe, aby Vám vděčně stiskl ruku za lásku k řesťanskou a úzkostlivou péči o důstojný poslední útulek svůj. Velebný Dlabač v bílé sutaně rád plní úkol hofmistra a Vám, svému nástupci, představuje všechny slavné svěřence své.

Zašly přeludy, nastupuje skutečnost — a ta jistě uzná, že neúmornou prací svou přinesl Jste značný materiál k stavbě dějin umění v Čechách. Osvědčil Jste se jako vzorný starosta Společnosti, jež hrdě hlásí se k Vám a Vaši lásku splácí svou vděčností.

Dnes, u významný den prvého Vašeho starostenského desítiletí, po prvé — po 18 letech — Společnost používá práva svého a Vám prvnímu udílí čestné členství, hodnost nejvyšší. Ale tím Vašich zásluh vyčerpáno není.

Nedovedu si představiti Společnost bez „našeho Heraina" a jistě že všichni sdílejí přání mé, aby tento svazek byl nerozlučný.

Buďte zdráv — a své Společnosti uchovejte všechnu vřelou lásku svou!

V Praze, 23. května 1906.

Váš

A. B. Černý.

Jaromír Čelakovský.

K šedesátým jeho narozeninám napsal JUDr. *Jaroslav Demel.*

V řadě významných jubileí vynikajících mužů českých, v poslední době slavených, přední místo zaujímají a pro čtenáře tohoto Časopisu největší zajímavost mají šedesáté narozeniny prof. Dra Jaromíra Čelakovského, které připadly na den 21. března r. 1906, a proto zde podávám stručný obraz jeho života i činnosti.

Jaromír Čelakovský, jeden z našich nejpřednějších dějepisců právních, s Hermenegildem Jirečkem spoluzakladatel právní historie české, jenž i za hranicemi si získal jméno nejlepšího zvuku

a jenž i v kruzích pečlivých o české památky jest osobou na nejvýše váženou a starším čtenářům tohoto Časopisu (z refer. o sjezdu českých archaeologů v Hoře Kutné z r. 1898 v VI. ročníku uveřejněného) dobře známou, narodil se dne 21. března 1846 ve Vratislavi, jako syn proslulého basníka „Růže stolisté" Fr. Lad. Čelakovského, tehdy univ. professora ve Vratislavi. Již v 3. roce věku svého r. 1849, kdy otec jeho povolán na universitu pražskou, přišel do naší zlaté metropole povltavské. Zde však záhy ztratil oba rodiče, dne 2. května 1852 matku Antonii, známou literárně pod pseudonymem „Bohuslava Rajská" a dne 5. srpna téhož roku i otce. Opuštěného sirotka ujal se vlastní strýc jeho, advokát a universitní docent Dr. Josef Frič. Po ukončení gymnasijních studií na tak zvaném „akademickém gymnasiu" na Starém městě Pražském, kdež několik vynikajících professorů (Šohaj, Hansgirg, Zikmund, Zelený a Lepař) v srdce mladého studenta zaseli símě pozdější jeho zdárné činnosti, vstoupil r. 1865 na právnickou fakultu pražské university. — Doba jeho universitních studií byla velmi pohnutá; odehrávalyť se v ní válka pruská r. 1866 i největší náš převrat státoprávní, utvoření dualismu rakousko-uherského v r. 1867. Čelakovský pilně se účastnil za studií universitních života spolkového, byl pilným členem „Sokola" a zvláště „Akademického čtenářského spolku", jehož byl napřed jednatelem a pak předsedou, i spoluzakladatelem „Všehrda", a kromě toho byl činným žurnalisticky i literárně, přispívaje do Barákovy „Svobody", do akad. almanachu „Ruchu", Valečkova „Lumíra" i „Květů" veršem i prósou. Roku 1866 začal pracovati také v zem. archivu, kdež opisoval všeliké věci pro Palackého, později obstarával pro Gindelyho opisy z venkovských archivů, jmenovitě třeboňského a kutnohorského. Již tehdy pořídil si výtahy (regesta) z privilegií městských, netuše, že jich bude moci později použiti pro svou monumentální „Sbírku pramenů práva městského". Pro Gindelyho pracoval také mnoho v deskách zemských, čímž nabyl zběhlosti ve čtení starých písemností, a uspořádal jako posluchač práv archiv kutnohorský s Petrem Veselským a Slaviborem Bräuerem. — Výtěžkem studií z archivu kutnohorského byla prvá práce Čelakovského z oboru právních dějin „Postavení vyslaných král. měst na českých sněmích a spor měst Hory Kutné, Plzně a Čes. Budějovic o přednost místa a hlasu na sněmě", již uveřejnil jako právník 4. ročníku v „Časopisu Českého Musea" r. 1869 a 1870 (též separátně). — Jako student agitoval Čelakovský, a to s úspěchem, při volbách do sboru obecních starších v Praze ve prospěch českých kandidátů. Přes čilé účastenství na životě veřejném a horlivou činnost literární chodil Čelakovský pilně do přednášek universitních, přilnuv zejména k prof. řím. práva Esmarchovi, od něhož při první státní zkoušce obdržel vyznamenání a jenž se též stal jeho příznivcem. Strýc Frič ho proto pobízel, aby pomýšlel na universitní docenturu z práva římského. Ve třetím a čtvrtém roce poslouchal již

české přednášky m. ř. prof. Randy z práva občanského, obchodního a směnečného, strýce Friče ze soudního řádu a prof. Gundlinga z trest. práva. — Též vykonal Čelakovský během svých studií větší cesty po Evropě, zejména cestoval r. 1867 delší čas po Německu, Belgii, Francii a Švýcarsku. V letech 1869—1871 odbyl rigorosa právnická a byl dne 23. března 1871 povýšen za doktora práv, takže v měsíci březnu letošního roku slavil nejen šedesáté narozeniny, nýbrž i 35 let doktorátu. Promotorem jeho byl proslulý právní historik Jindřich Brunner.

Po odbyté promoci vstoupil Čelakovský do praxe u zemského soudu, kdež však nepobyl dlouho, neboť ještě téhož roku 1871 obdržel místo adjunkta při městském archivu pražském. Brzy na to pojal za manželku Marii Holou, dceru měšťana kutnohorského, a ježto skrovné služné adjunktské nestačilo na vedení domácnosti, vstoupil zároveň do redakce „Národních Listů". Zabezpečiv si existenci a založiv vlastní rodinný krb, Čelakovský oddal se horlivěji literární činnosti, o níž se zmíníme níže. Zároveň vrátil se k zamilované své myšlénce a připravoval se k docentuře z práva římského. Za tím účelem jal se konati studia o povaze právnických osob, o kteréž otázce 6 let studoval a obrovský materiál si nashromáždil. Ale čím více do věci vnikal, tím více nabýval přesvědčení, že na základě práva římského nedospěje k žádoucímu výsledku. Také právní dějepisci Stobbe a Gierke ho upozorňovali, že bude moci podati něco nového, jen prostuduje-li otázku tu ze stanoviska právních dějin, vyloží-li zejména vznik městských obcí, státu, státního jmění a všechny otázky, které s tím souvisí. Tak se stalo, že oslavenec vstoupil na půdu právní historie české, kterou se ostatně zabýval již částečně dříve, a dal se do bádání o původu městské obce. Při tom dotkl se množství nových otázek, na př. kdo byl podkomoří, jaká byla jeho právomoc, jaký měl panovník český vliv na soudnictví městské atd. Na otázky tyto bylo mu hledati odpověď způsobem obtížným a zdlouhavým, a tak vznikla řada velmi cenných prací Čelakovského z oboru právní historie české, jež otázkami těmi se zabývaly a jež budou níže uvedeny; vedle toho pracoval ovšem horlivě i v jiných otázkách dějin právních a též v oboru platného práva nynějšího, zejména v oboru zákonodárství školského. — Takto důkladně vyzbrojen dosáhl konečně uskutečnění své zamilované myšlénky, byv r. 1883 připuštěn za docenta dějin právních v zemích českých na nově zřízené české universitě v Praze, načež již po třech letech r. 1886 jmenován mimořádným professorem téhož předmětu, jakož i členem zkušební kommisse, jakožto examinátor pro německé a rakouské dějiny říšské a právní. Roku 1892 stal se řádným professorem českých dějin právních, téhož roku jmenován byl druhým a r. 1896 po odchodu prof. Emlera prvním archivářem král. hlav. města Prahy. — Při tom stále pilně pracoval v domácích dějinách právních, pořídiv také některé cenné edice a sbírky pramenů právních, přispívaje však

též pérem i slovem svým k řešení různých naléhavých otázek přítomnosti, zejména v oboru školství. Vědecká činnost Čelakovského došla uznání doma i za hranicemi. Bylť r. 1887 jmenován mimořádným členem Král. české společnosti náuk, r. 1890 řádným členem České Akademie cís. Františka Josefa, r. 1887 povolán do historické kommisse zemské, od r. 1888 je členem vrchní redakce a redaktorem právnické části při Ottově Slovníku Náučném, od r. 1889 zasedá ve výboru Společnosti Musea království Českého, roku 1890 jmenován c. k. konservátorem III. sekce a po zřízení archivní rady jmenován členem této. Kromě toho byl jmenován čestným doktorem císařské university v Petrohradě, dopisujícím členem Institut de France (Académie des sciences morales et politiques) a Akademie Krakovské a zrovna v poslední době (29. ledna 1906) jmenován byl slovanským dobročinným spolkem ve Srědci v Bulharsku čestným členem pro zásluhy své o slovanskou historii právní.

Než vedle vědecké činnosti nezanedbával Čelakovský ani života veřejného a rozvinul i zde činnost bohatou a záslužnou, třebas význam její ustupoval před významem jeho činnosti vědecké do pozadí. Bylť předně v letech r. 1871—1886 členem redakce „Národních Listů", kamž napsal veliký počet cenných článků o školství, r. 1878 pak zvolen byl poslancem na zem. sněm království Českého za venkovské obce okresu Kutnohorského a Čáslavského, jež zastupoval až do r. 1890. Roku 1895 byl poprvé a r. 1901 podruhé zvolen do sněmu za města Vysoké Mýto, Skuč a Hlinsko. Působil tu zejména v oboru škol obecných, měšťanských, pokračovacích a jiných, v kteréž příčině kolik cenných návrhů podal, zejména též, co se týče organisace škol menšinových, bojuje rozhodně proti složení zemské školní rady král. Českého ve prospěch Němců a za rozdělení její v sekci českou a německou; zatím v letech 1879—1881 byl také poslancem říšským a zde mimo jiné zejména se horlivě zasazoval o povinnou návštěvu škol obecných do 14 let proti návrhům opačným, též měl tu přední účastenství v jednání, jehož výsledkem bylo rozdělení pražské university na českou a německou. Roku 1891 zvolen Čelakovský předsedou Ústřední Matice školské a rozvíjeje i zde působnost velmi blahodárnou, setrval v hodnosti té až do r. 1900, kdy valná hromada jej zvolila čestným členem. Koncem roku minulého a na počátku roku tohoto získal si platné zásluhy o utvoření „Svazu Osvětového", ku kteréžto organisaci, jež dle intencí zakladatelů má býti důležitým činitelem při šíření osvěty v nejširších vrstvách našeho lidu, dal sám hlavní podnět.

Na konci podáme stručný přehled literární činnosti Čelakovského. — Literární práce jeho lze rozděliti na tyto skupiny:

1. *vědecké práce z právních dějin*, k nimž náleží kromě uvedené již shora první práce Čelakovského ještě následující: *a*) práce dotýkající se přímo neb nepřímo zřízení a práv měst-

ských: „O úřadu podkomořském v Čechách" (Č 1877 a 1878), cenná práce líčící ve vývoji důležitého úřadu t jakéhosi ministerstva nad král. městy, závažný kus našich prá i kulturních dějin vůbec; „O soudní právomocnosti novníka a jeho úředníků nad církevními k poracemi a král. městy v Čechách" (Pr. 1878, 1 výtečná práce líčící velmi důkladně a názorně vývoj soudn nad lidmi poddanými na statcích vrchností duchovních až dob josefinských a soudnictví v král. městech českých ve stře věku, v tomto rámci však podávajíc vlastně celkový obraz stře věké soudní organisace české vůbec; „Obnovování rad v k lovských městech v Čechách" (ČČM. 1879, 1880); „Právo ob Pražské k řece Vltavě" (Samosprávný Obzor 1882, o sobě); „Pichmannovské paměti Pelhřimovské z r. 1691" (PA. 189 „Nástin dějin českého práva horního" (OSN. 1896, t o sobě); „Kutná Hora" (OSN. 1899); „Litoměřice" (OSN. 190 „O vývoji regálu horního" (Pr. 1901); „Novější literatura o d jinách práva horního zvláště v zemích českých" (SbVPSt. 1901) „O původu středověké ústavy městské" (Almanach Čes. Akademie XIII. [1903]); „O začátcích ústavních dějin Starého města Pražského" (Pocta na oslavu 70letého jubilea Randova 1904, též francouzsky a rusky); „O středověkém radním zřízení městském v Německu" (ČČM. 1904); „O středověkém radním zřízení v král. městech moravských" (ČMM. 1905); — *b) jiné práce z oboru právních dějin:* „Sněm český z r. 1601" (ČČM. 1871); „O vzniku patrimonálního soudnictví na statcích zádušních v Čechách" (Zp. 1878, též o sobě); „Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách" (Pr 1882, též o sobě, také něm.); „O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech českých a jiných rakouských dvorských kanceláří" (Pr. 1890), znamenitý spis poctěný cenou Šetkovou, v níž pojednává se o registrech české kanceláře i o král. kanceláři samé, dále o kanceláři české komory a kanceláři místodržitelské; „O deskách zemských a krajských v zemi české" (OSN. 1905, též o sobě); „Soud komorní za krále Vladislava" (Pr. 1895); „Cheb a Chebsko" (OSN. 1897, též o sobě); „Příspěvky k dějinám židů v době Jagellonské". (ČČM 1898); „Ze starších dějin kláštera Sedleckého" (Zp. 1900); „Olomoucké biskup-

---

*) Při citování časopisů neb sborníků, v nichž práce uveřejněny, užíváno těchto zkratek: ČČM = Časopis Českého Musea, Pr = Právník, SbVPS = Riegrův Sborník věd právních a státních, ČMM = Časopis Matice Moravské, OSN = Ottův Slovník naučný, Zp = Zprávy Král. české společnosti nauk, R = Rozpravy téže spol., O = Osvěta; kde není časopis ani sborník udán, vyšla práce samostatně v Praze. Letopočet v závorce značí rok vydání, římské číslo řadové ročník sborníku.

st ví, Opavsko" (OSN. 1901). Vedle těchto uvedených prací věnovaných jednotlivým otázkám právně historickým napsal soustavné, dílo věnované celému vývoji české právní historie pod názvem: „Povšechné právní dějiny české" 1. vyd. v OSN. 1892, též o sobě, 2. vyd. od r. 1899 dosud nedokončené s 6 přílohami, z nichž dosud vyšlo 5: O deskách v zemích čes., Nástin vývoje čes. práva horního, Cheb a Chebsko, Soud komorní za krále Vladislava II., O vzniku a vývoji městského zřízení radního vůbec a v Čechách a na Moravě zvláště, tresť to universitních přednášek Čelakovského o tomto předmětu, první celkové vylíčení právních dějin českých specielně.

2. *Vydání pramenů právních.* V čele těchto stojí monumentální dílo „Sbírka pramenů práva městského království Českého (Codex juris municipalis regni Bohemiae)", výsledek to mnohaleté neúmorné píle sběratelské i badatelské, obsahující obrovský materiál sebraný z četných městských a jiných archivů, z knih městských a jiných kopiářů, nalézajících se v nejrůznějších archivech a bibliothekách, z různých knih městských pamětí a privilegií i prostudováním všech před tím vyšlých publikací pramenů a dějin jednotlivých měst; z díla toho dosud vyšly: I. díl: Privilegia měst Pražských (1886) s úvodem pojednávajícím o vývoji městského práva a obecního zřízení měst pražských; II. díl: Privilegia královských měst venkovských v království Českém z let 1225 až 1419 (1895), s úvodem o zakládání a vývoji zřízení městského v Čechách až do válek husitských. Připraven k tisku jest třetí svazek obsahující privilegia 48 měst z let 1420—1526. Po této „Sbírce" nejdůležitější publikací pramenů Čelakovským vydanou jsou „Registra soudu komor, ního" z let 1471 až 1519 (AČ. VII.—XIII. a XIX. [1887—1901])- důležitý pramen pro dějiny tohoto soudu a českého soudnictví vůbec. K těmto dvěma důležitým vydáním pramenů druží se ještě třetí neméně důležitá publikace: „Knížky nálezů soudu zemského a komorního z první polovice XVI. století", sbírka to sestavená před shořením desk českých r. 1541 a obsahující v první části nálezy soudu zemského do r. 1528 a v druhé části nálezy soudu komorního od r. 1500; z první části lze částečně rekonstruovati shořelé zemské desky české před r. 1541 a doplňuje se tím namnoze publikace Emlerova „Pozůstatky desk zemských království Českého", druhou pak částí se doplňují namnoze zachovaná nám registra soudu komorního, ne-li jinak, již tím způsobem, že látka v registrech chronologicky uspořádaná zde systematicky se podává, při čemž ovšem právní zásady nálezů se uvádějí. K tomu se druží některé menší výpisy z pramenů, jako: Ze starých památek soudních (Pr. 1870 i 1871) a Výpisy z register kanceláře hrabat Kladských z let 1472 až 1501 (AČ. VIII. a IX. [1888 a 1889]). Vedle toho zamýšlí Čelakovský vydati Sněmy české od r. 1500—1526, kte, rážto publikace by byla důležitým doplňkem „Sněmů českých"-

vydávaných zemským výborem král. Českého, jež teprvé r. 1 počínají a poskytovala by nanejvýše cenný materiál historic právní pro dobu stavovské oligarchie šlechtické předcháze nastoupení Ferdinanda I. — K publikaci té má již obrovs materiál pohotově.

3. *Práce týkající se dějin pramenů* či tak zvané *zevnější histor právní:* „Výzkum v archivech země české" (PA. 1876 a 1877 „O právních rukopisech města Litoměřic" (ČČM. 1879); „Příspěvk k životopisu mistra Brikcího z Licska" (ČČM. 1880); „O právec městských mistra Brikcího z Licska a o poměru jich k našin sbírkám právním" (Pr. 1880, 1881, též o sobě); „Traktát pod komořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému" (Zp. 1881); „O právních rukopisech města Brna" (ČČM. 1882, též o sobě); „Nová kapitola díla Všehrdova" (ve Sborníku dějepisných prací bývalých žáků V. V. Tomka z r. 1888); „Jan z Gelnhausenu a staré městské knihy Jihlavské" (ČČM. 1898); „O významu mistra Viktorina ze Všehrd v kulturních a právních dějinách českých" (Pr. 1901).

4. *Kommentáře k platným zákonům a návrhy na případné jich změny a opravy:* „Zákony a nařízení u věcech obecného a pokračovacího školství" (1. vyd. 1873, 2. vyd. 1878 a 3. vyd. 1886); „Zákon o společnostech k napomáhání živnosti a hospodářství" (1874); „Zákony a nařízení ve věcech obecní a okresní samosprávy" (1874, 2 díly); „Reorganisace zemské školní rady pro království České" (1880, též něm.).

5. *Články historické, netýkající se právních dějin:* „Návrat emigrace české r. 1631" (O. 1872 a 1873); „Několik listin Samuele Martinia z Dražova" (ČČM. 1875); „Některé listy z r. 1622 a 1623" (ČČM. 1875); „Traktáty bratrské o večeři a krvi Páně z r. 1335 až 1583" (ČČM. 1883).

6. *Příspěvky k dějinám našeho probuzení a vůbec k nejnovějším českým dějinám kulturním:* „Vzájemné dopisy F. L. Čelakovského a Ladislava Staňka" (ČČM. 1. 71 a 1872); „Z let probuzení" (Ženská bibliothéka 1872); „Dr. Jos. Frič" (O. 1876).

Jak z tohoto jen chvatnými rysy podaného přehledu literární činnosti Čelakovského vyplývá, jest neobyčejně plodná a při tom vesměs práce cenné. — Vykonal tudíž oslavenec náš obrovský kus práce na poli domácích dějin právních a přejeme mu ještě mnoho let zdraví a duševní čilosti, aby mohl provésti ještě velkolepé plány, které chová, ku prospěchu historické vědy právní a slávě českého národa, jehož literatuře vědecké spisy Čelakovského jsou a budou vždy trvalou chloubou.

† Jan Nep. Woldřich.

Dne 3. února 1906 zemřel na Král. Vinohradech c. k. dvorní rada a universitní professor Dr. Jan N. Woldřich. Úmrtím tím ztratila nejen „Společnost přátel starožitností českých" váženého člena a český národ upřímného a vždy oddaného syna, ale i věda zdatného a zasloužilého pracovníka.

Dne 15. července 1834 v Zdikově (okr. Vimperský) narozen, absolvoval Jan N. Woldřich gymnasium piaristů v Budějovicích a universitní studia ve Vídni. Po krátké působnosti v Prešově (na Slovensku), Šťávnici a v Solnohradě jmenován byl r. 1861 professorem akademického gymnasia ve Vídni. Zabývaje se již po ukončení studia universitního vědeckými prácemi získal si Woldřich takové pověsti, že byl r. 1893 povolán za řádného professora geologie a palaeontologie na českou filosofickou fakultu v Praze, při níž zastával také r. 1899 úřad děkanský a r. 1900 proděkanský. Roku 1905 opustil stolici universitní, vstoupiv do výslužby; ale zachovávaje si do stáří neztenčenou pracovní sílu a vřelé nadšení pro vědu, nemínil tím skončiti svou činnost.

Nehledíme zde k velké řadě jeho prací z oboru geologie a palaeontologie, kterou zahajuje publikace „O uložení

pískovce Vídeňského lesa", již r. 1859 uveřejněná a končí „Všeobecná geologie", teprve krátce před smrtí dohotovená. Vyjímáme toliko z bohaté činnosti na poli archaeologickém, že Jan N. Woldřich získal si zvláštních zásluh zkoumáním českého diluvia popisováním a oceněním některých stanic (Sudslavice, Prachovské skály, Jenerálka atd, viz Věstník kr. č. spol. nauk 1883, II. tř. p. 288, 1887 II. tř. p. 615, Rozpravy Č. Akad. II. tř. 1900, Sitzungsber. d. k. Akad. d. Wiss. Wien, II. Cl., 1883. I. p. 1041, Jahrb. d. k. k. geol. Reichsanstalt 1887, Mitth. d. Anthr. Ges. in Wien XIX. p. 73 atd.), jakož i součinností při pokusech systematického roztřídění doby pravěké (viz Věstník kr. č. spol. nauk 1896 č. XI., Časopis spol. přátel starož. V. 1897, p. 1. a 41).

Cenné jsou dále Woldřichovy výsledky zkoumání jihočeských mohyl t. zv. zpečených válů (četné články v Mitth. d. Anthr. Ges. in Wien, v „Pam. arch." a jinde).

Zvláštní péči věnoval Jan N. Woldřich podrobnému zjištění zvířeny jednotlivých nálezů a zvířeny předhistorických dob vůbec, vystihnuv význam takového studia pro poznání životních poměrů v dobách dávno minulých; (srv. ku př. článek o „Zvířeně na hradišti Zkamenělém zámku u Hlinska" ve Druhé zprávě Spol. př. star. česk., 1890) zejména známy jsou jeho práce o předhistorických plemenech psů, jimž přidružil novou rasu „Canis familiaris intermedius Woldř."

Se zálibou pěstoval Woldřich též somatologickou anthropologii; v tom ohledu přispěl k poznání tělesných vlastností diluvialního člověka (Most, Sudslavice) a různých kraniologických typů pozdní doby slovanské (srv. zvláště nález sušický, Pam. archaeol. XII., 1882, p. 13).

Takřka třem generacím současně byla jeho činnost věnována: středním školám jeho učebnice zoologie a somatologie, vysokým školám jeho přednášky universitní a příruční kniha geologie, učeným společnostem jeho četné vědecké práce. I bylof proto Woldřichovo jméno v nejširších kruzích známo a ctěno.

Prof. Jan N. Woldřich získal si pro svou bodrou povahu úctu a důvěru všech, kteří s ním do styku přišli, pro svou činnost odbornou pak uznání nejširších vědeckých kruhů. Při tom zachoval po celou dobu své klikaté dráhy životní, která jej dlouho oddalovala od milené vlasti, věrnost svému národu. V letech 1889—1891 byl též politicky a sice jako český poslanec na říšské radě činným. Jeho národní přesvědčení zračí se také v zápalu, kterým obhajoval názor o autochthonismu Slovanů v střední Evropě. —

Pro svou činnost učitelskou dostalo se J. N. Woldřichovi titulu dvorního rady; četné vědecké korporace ocenily jeho zásluhy, jmenujíce jej svým členem.

Zachovejme ho v čestné památce!

Prof. Dr. *Jindř. Matiegka.*

Tab. I. Dvé skleněných pohárů z XV. stol.

Dvé skleněných pohárů z XV. století.

Dr. *F. X. Harlas.*

Dvě sklenice (tab. I.) vzácného stáří, tuto vyobrazené, byly nalezeny při bourání domu 692-I. u Kamenné Panny (nároží Benediktinské a Rybné ulice), postavené ve výklenku zdiva, a darovány p. Jakubem Dubem, podnikatelem staveb, do sbírek měst. musea v Praze. Zvápenatělé sklo pochází z 15. st., neodolalo násilnému poněkud vybavení ze svého úkrytu, a obě sklenice jsou slepeny ze zlomků, do musea odevzdaných. Tvar těchto štíhlých pohárů, vyzdobení jejich řadami bradavkovitých nálepků a skelná hmota poukazují na dávný jejich původ, jsou to nejstarší ukázky foukaného skla, ještě středověkého, které kdy v Praze byly objeveny. V době jejich vzniku byly skleněné nádoby považovány za drahocenné skvosty, za přepych v pravdě královský, a tím lze si vysvětliti pečlivé jejich uschování, neboť byly zazděny jako nějaký poklad. Dům u Kamenné Panny slul na počátku 15. století „u tváři", pak „u hlavy", bylať na něm z kamene tesaná hlava, která nyní též v Městském museu se nachází, a patřil před r. 1478 choti pana Jana ze Šelmberka a na Kosti, nejvyššího kancléře král. Českého, společně s její sestrou pannou Kateřinou ze Stráže. Název „u Kamenné Panny" vysvětluje se pověstí o hrdé dceři bohatého sládka, jemuž v 16. století dům náležel. Byla krásná, bílé pleti, milovala pouze bílou barvu a v bílém šatě jen chodila. Žádný ženich neodvážil se požádati za její ruku, až jednou cizinec, vousův i vlasů i očí jako uhel černých, vlaský šlechtic conte Palavini z Milána, jenž na cestách přišel do Prahy a uslyšel o „kamenné panně", směle se toho odvážil — a lásky její získal. Odvezl si sličnou Pražanku, která se takto svým zásadám zpronevěřila, do Italie.

Obyvatelé domu tedy příslušeli k stavům vznešeným, byli to páni, pak bohatí měšťané, a skleněné poháry v jejich majetku by nebyly nápadným zjevem. Kdo as pil víno z těchto sklenic, česká šlechtična nebo krásná dcera pražského měšťana? Nepřivezl švarný vlaský kavalír tato skla ze své vlasti? A klame-li nás pověst, vždy hovorná a v romantických zápletkách si libující, nejsou-li pak to staré české sklenice, osamělé exempláře, vzácnou náhodou na naši dobu zachované?

Zajisté zasluhují, aby se staly známějšími, neboť jejich provenience je od r. 1893, když se dům boural, nade všechnu pochybnost zjištěna, byly v Praze skorem po půl tisíciletí, a jestliže je dala zazdít paní kancléřová nebo pražský měštěnín, snad z pověry, jak s jinými nádobami bývalo, — vždy jsou zajímavé a v oddělení skla v Městském museu pravými kimeliemi.

Prof. *Mikuláš Ivanovič Veselovskij:*

Domnělé »kamenné baby«.

Přeložil *Alois Kašpar.*)*

Ještě před krátkým časem mohlo se souditi o „kamenných babách", co a jak komu se líbilo; obšírná literatura o tomto předmětu obsahuje ohromné množství rozmanitých mínění o původu „kamenných bab", často zcela nemožných, jako na př. že vznik těch soch souvisí s buddhismem, neb že jsou téhož řádu jako sochy řeckých nymf, nebo stejnorodé se švýcarskými pierres aux dames a pod. A tomu se můžeme tím více diviti, protože jmenované sochy mají zcela určité znaky, po kterých s jistotou mohou se shrnouti ve zvláštní samostatnou skupinu.

Teď se poměry změnily. Když se neočekávaně odkryly pomníky turecké v Mongolsku na břehu řeky Orchonu, mezi nimiž se nalezaly též typické sochy „kamenných bab", s nápisem balbal, není už možná pochybovati, že sochy podobné patří jen národům plemene tureckého a nikomu jinému. Ale divit se musíme, že, ačkoliv již prošlo 15 let od té doby, kdy tato otázka byla, jak se zdálo, rozluštěna ve smyslu positivním, tento učený objev, který měl pojednou rozluštit všechny naše pochybnosti o původu „kamenných bab", vchází ve známost s velikými nesnázemi a ne zřídka potkává se s nedůvěrou.

Co toho příčinou? Odpověď není nesnadná: Staré chyby naše; zavlečeno v otázku o „kamenných babách" mnoho cizího živlu, jenž otázku zatemňuje a jejž dosud nikdo nepokusil se vyloučiti.

Dotknu se zde nejdůležitějších omylů, s kterými se potkává ten, kdo se obírá touto otázkou, a vyslovím se o každém takovém omylu zvláště.

Zlatá baba.

V Sofijském prvním letopise pod rokem 1398 o smrti Štěpána Permského se praví: „že blahoslavený biskup Štěpán, člověk boží, žil mezi nevěrnými lidmi, neznajícími ani Boha, ani zákona a klanícími se modlám, ohni, i vodě i kamenu, i Zlaté babě, i čarodějníkům i kouzelníkům i dřevu".[1]

Hrabě A. S. Uvarov vřadil tuto modlu v počet kamenných bab[2]), a po jeho mínění šli prostě badatelé pozdější. Rozebereme, jak dalece oprávněno toto mínění.

Zlatá baba byla v literatuře velmi známá: mnozí evropští cestovatelé, kteří navštívili Rusko v XVI. století, neb o něm psali, pokládali za svou povinnost zmíniti se o Zlaté babě a shodují se

---

*) Redakce poněkud zkrátila.

[1]) P. S. R. L. Díl V., str. 250.

[2]) „Trudy" prvního Archeologického sjezdu. Moskva 1871, str. 512.

více nebo méně.[3]) Začátek učinil polský letopisec Matěj Měchovský (1456—1523).

Jeho spis Tractatus de duabus Sarmatiis, Asiana et Europiana vydán byl r. 1517 (první díl) a r. 1518 (druhý); třetí díl nazván Descriptio Sarmatiarum Asianae et Europianae, et eorum quae in eis continentur, — r. 1521. Vydání tohoto spisu bylo zvláště mnoho v XVI. věku, mimo jiná vyšlo německé r. 1518.[4])

Měchovský v Rusku nebyl, sbíral pověsti jen od Rusů, jak se mu nahodili. V hlavě de Moscovia Měchovský píše: „. . . post terram Viathca nuncupatam in Scythiam penetrando, jacet magnum idolum Zlatobaba, quod interpretatum sonat aurea anus, seu ve-

Obr. 1.

tula, quod gentes vicinae colunt et venerantur, nec aliquis in proximo gradiens aut feras agitando et in venatione sectando vacuus et sine oblatione pertransit: quinimo si munus nobile deest, pellem aut saltem de veste extractum pilum in offertorium idolo projicit, et inclinando se cum reverentia pertransit."

„Za zemí, která se zove Vjatkou, při vstupu do Skythie nalézá se veliká modla Zlatá baba, což značí v překladě zlatá baba neb stařena, kterou okolní národové ctí a jí se klaní; nikdo z kolemjdoucích, kdo žene dobytek neb na hon jde za zvěří, neprojde mimo s prázdnýma rukama a bez darů; ano, nemá-li daru cenného, hází v oběť modle třeba kůži neb kousek vlny, vytržené z oděvu, a uctivě se pokloniv, jde mimo."

[3]) Zvláštním je to, že v XVII. stol. docela přestaly zmínky o Zlaté babě, ani „Kniga Bolšago Čertěža" nic nevypravuje o této modle.

[4]) Poloniae historiae corpus, Basileae, 1582. Tomus I. Matthiae a Michovia, De Sarmatia Asiana et Europaea, p. 149.

Za Měchovským následoval Sigmund Herberstein (1486—156[illegible] který byl dvakrát v Rusku (r. 1517 a 1526) a čerpal pro své z[illegible] pisky o Moskevské zemi z ruského průvodce; napsal: Zlatá bab[illegible] id est Aurea anus, idolum est, ad Obi ostia, in provincia Obdor[illegible] in ulteriori ripa situm... Narrant, seu, ut verius dicam, fab[illegible] lantur, hoc idolum Auream anum statuam esse, in formam cuju[illegible] dam anus, quae filium in gremio teneat; atque ibi jam denuo alt[illegible] rum cerni infantem, quem ejus nepotem esse ajunt. Preter[illegible] instrumenta quaedam ibi posuisse, quae perpetuum sonum in m[illegible] dum tubarum edant. Quod si ita est, equidem ventorum veh[illegible] menti et perpetuo in ea instrumenta flatu fieri puto.[5])

„Zlatá baba", t. j. zlatá stařena, je modla při ústí Obi, v Obdorské provincii, na levém břehu řeky... Vypravují, neb lépe

Obr. 2.

řeknu bájí, že modla Zlatá baba je socha představující stařenu, která drží na klíně syna, a u něho opět se spatřuje druhé dítě, prý její vnuk. Krom toho nalézají se prý tam nástroje, vydávající stálý zvuk, podobný zvuku trouby. V pravdě-li tak, soudím, že se to zajisté děje větry dujícími silně a stále do těch nástrojů"[6])

K latinskému textu Herbersteinových Zápisek o Moskovii (r. 1556) přiloženy jsou dvě mapy Moskovie a na obou nalézají se nákresy Zlaté baby, umístěné na levém břehu řeky Obi. (Obr. 1. a 2.)

Na mapě Jenkinsonově podpis: Zlata baba, id est aurea vetula ab Obdorianis et Jougorianis religiose colitur. Idolum hoc sacerdos consulit, quid ipsis faciendum, quove sit migrandum, ipsumque (dictu mirum) certa consulentibus dat responsa, certique euentus consequuntur.[7])

---

[5]) Rerum Moskoviticarum Commentarii Sigismundi Liberi Baronis in Herberstain. Basileae 1556, p. 82—83. Ruský překlad „Zapisok o Moskovii J. Anonimova," Petrohrad 1866.

[6]) Vypravování Herbersteinovo opakoval Klement Adams, The Principal Navigations. By R. Haklugt. Glasgow. 1903, p. 269.

[7]) Early voyages and travels to Russia and Persia by Antony Jenkinson. Edited by E. Delmar Morgan and C. H. Coote. London, 1886, vol. I.

„Zlatá baba", t. j. zlatá stařena, ctí se jako božstvo od Obdorců a Jugorců. Této modly ptá se kněz o radu, co dělati, neb kam se odebrati, a modla (ku podivu) dává tazatelům odpovědi, a ty se vskutku plní." Vyobrazení Zlaté baby na pravém břehu Obi jest na obr. 3.

Guagnini vypráví o této modle s větší podrobností: In hac Obdoriae regione, ad ostia Obbi fluvii, est quoddam antiquissimum idolum de lapide excisum, quod Moschovitis Zolota Baba, id est aurea anus dicitur. Est autem similitudo mulieris vetulae, infantem in gremio tenentis, et alterum juxta se infantem habentis, quem nepotem illius esse incolae dicunt. Hoc idolum ab Obdorianis Juhriscis et Vohuliscis, aliisque conterminis gentibus cultu

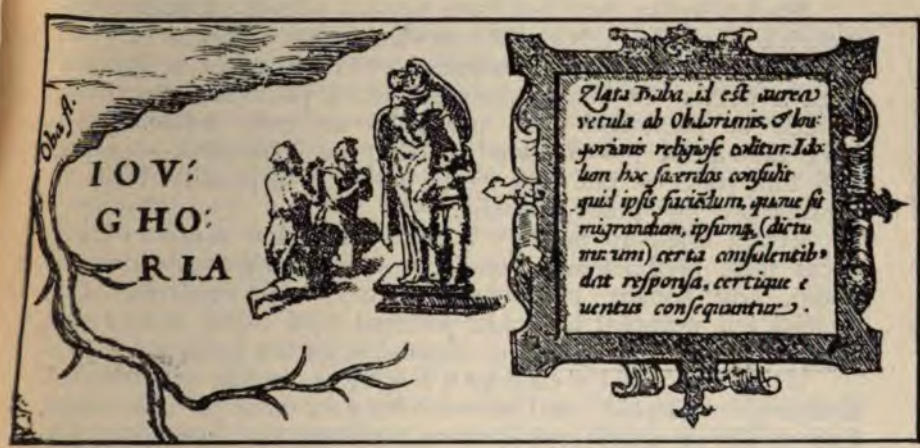

Obr. 3.

latriae veneratur, praestantissimasque et maximi precii pelles Zebellinas idolo offerunt, una cum reliquarum ferarum preciosis pellibus; cervos quoque selectiores ad sacrificium peragendum mactant, quorum sanguine os, oculos, et reliqua simulacri membra perungunt. Intestina autem cruda sacrificii devorant, et inter sacrificandum sacerdos idolum consulit, quid ipsis faciendum, quove migrandum sit. Ipsum autem (dictu mirum) certa consulentibus responsa dare, certosque rerum eventus praedicere solet. Dicuntur etiam in montibus vicinis huic idolo, sonitus boatusque quidam audiri, qui perpetuo sonitum in modum clangoris tubarum edunt. Hoc autem nihil aliud esse dicerem, nisi instrumenta quaedam illic

O této mapě a Zlaté babě viz Introduction p. CXIX—CXXX, a 105. Sám Jenkinson nic nemluví o Zlaté babě. Snímek z mapy Jenkinsonovy přiložen k dílu Antonína Possevina (Antonii Possevini Societatis Iesu Moscovia. Ejusdem novissima descriptio. Antverpiae, 1587), jenom vypuštěna slova: certique euentus consequuntur.

antiquitus posita, vel canales subterraneos, sic natura ipsa effectos qui ventorum perpetuo flatu sonum, boatumque et clangorem continuo efficiunt.[8]) (Pokračování.)

Ochrana českých památek uměleckých a krás přírodních.

Jan Emler.

(Předneseno ve členské schůzi Společnosti dne 24. března 1906.)

Prosím, abych směl hned do prostřed důvodů.

Před několika lety četl jsem zprávu učitele na odborné zámečnické škole Václ. Němce o osudech mříže od hrobu sv. Ivana ve sv. Janě pod Skalou, známém výletním místě u Berouna. Zpráva byla z let několikaosmdesátých a podávala obraz, kam rozlétly se jednotlivé části překrásné umělecké mříže. Jedna byla zakoupena pro dekoraci „sklepu na Příkopě" — nevím, je-li tam ještě — jiné díly rozebrány a použity tuším za vzorník pro jiné práce podobné. —

Ztráta originálu mříže z letohrádku Ameriky je občas ještě předmětem veřejné pozornosti, zvláště v době poslední, kdy konány houževnaté pokusy, aby vypátráno bylo nynější její umístění a mohla pořízena býti aspoň kopie na doplnění ohradní zdi nynějšího dispensáře, jež bez mříže je kusá. —

Chrliče na hvězdárně staly se rovněž nezvěstnými. Konservátor Herain tázal se ve Světozoru již roku 1890, kam poděly se a zda budou znovu umístěny na hvězdárnu. Jde o dolejší, po nichž zbyly jenom krásné kované nosné vidlice a jež byly sňaty při poslední opravě. Také Klub ‚Za Starou Prahu' ptal se již dvakráte u instance po jejich osudu — bezvýsledně. A byla to přece umělecká práce, v tepané mědi, neobyčejně bizarních forem, a na vznosné věži hvězdárny vysoce dekorativního účinu, jak možno se ještě přesvědčiti na Morstadtově kresbě v majetku Umělecké Besedy. —

Z jednoho z posledních zasedání sněmu zemského král. Českého jest asi ještě v dobré paměti řeč poslance Dra Karla Pippicha se stížností na podivuhodnou renovátorskou práci na obraze v jednom z pražských klášterních chrámů. Šlo o starožitný obraz cechovní, na němž ze zvláštní štědrosti předáka onoho společenstva, jež převzalo stavovské starosti dávného cechu téhož řemesla, starší cechovní ve svých slohových krojích přemalováni na portréty členů představenstva novodobého společenstva. Nevím, smějí-li se renovace obrazů díti tímto směrem — a neměnilo by nic na zásadě věci, i byl-li přehmat zase napraven.

---

[8]) Guagnini: Res polonicae. Francofurti, 1584, T. II. p. 205.

To, o čem jsem se zmínil, byly arci jen jednotlivé kusy umělecké výpravy větších architektonických celků, byly to, abych tak řekl, nippy, jež zdobí náš krásný interieur městský — také jsem nevypočetl všecky. Bylať ta výbava Prahy příliš bohatá a tak jsme ani nepozorovali, jak se z ní mnoho ztrácí. Kde jsou dnes kašny, nepostrádatelné, oživující ozdoba každého pravého náměstí, kde tolik ostatních mřeží proslulé pražské kované práce, kde všecka ostatní dekorace Prahy? Kam zmizela tolikerá klepátka nejbohatšího baroka, kam poděly se obrazy z kartuší, kovaná ramena votivních lamp z pod obrazů svatých, kdo dovolil odnésti bez náhrady charakteru města a bez deposice ve sbírkách sošky Doloros, Immaculat a tolikerých světců s nároží našich domů?

Teprve přirovnání, oč Praha dnes je ve věcech své výzdoby chudší proti starému stavu, který jsme ještě znali anebo na obrazech zahlédli, teprve to objeví v celé velikosti všecky hříchy soukromého vlastnictví anebo soukromé disposice nad majetkem obecnosti, jímž esthetika měst a krása starobylosti jest v první řadě.

Soukromé ohledy čistě hmotné ničí více, než by se věřilo. Připomenu ještě prostá fakta: Před ne zcela třemi roky mluvil jsem v západních Čechách s majitelem cihelny. Ptal jsem se po hojnosti nálezů v jich hlíně. Připustil, že najde se tu a tam něco, „ale já," doložil, „nic neohlašuji, musil bych tam přestat pracovat, až přijde komise, — práce by stála, a to nejde".

A to se děje u nálezů praehistorických, které veřejnou i soukromou péčí, již od dávných let a snad nejdříve ze všech památek jsou opatřeny — proti památkám drobného historického a stavebního umění, řekl bych skoro favorisovány.

Důvod zde hledati jest ne v neznalosti věci a neporozumění — cihlář dobře věděl, že věci mají důležitost a znal způsob, jímž by o nález se postaral — ale v absolutní vládě hmotného snažení, které v dnešním extrému nezná hranic a vyšších hledisek a které samo nemá a také nectí tradic. Jinak bychom na druhé straně nemohli chápati klidné a lehké loučení se dnešních lidí s něčím, co nese kus historie osoby, rodu, města, země, umění nebo kultury. — V prvním to platí zase o drobném umění. Není tomu dávno, co agent kterýs, Čech, z umělecké rodiny, pro firmu zahraničnou z jednoho ze krajů středočeských odvezl množství uměleckých předmětů, obrazů, soch a jiných věcí, aniž kdo mohl ještě tomu zabrániti anebo aspoň znalcem pro tuto zemi cokoli zachrániti dáti. — Bylo toho, jak mi sděleno, čtyry „fůry" — fama crescit eundo — řekněme tedy čtyry vozíky, — ale i toho je dosti, považíme-li, že vše bylo adresováno přes Hamburk za moře. Nelze dosti pochopiti, proč aspoň není dopřáno museím, znalcům a obchodníkům zdejším, aby mohly podobné věci především aspoň nabídnuty býti zdejším sbírkám, třeba za těchže ziskových podmínek.

Ale nechci se zabývati delšími reflexemi o věci. Stačí ona smutná fakta. Mizí nám drobné umění z domácností, hlavně z malých, mizí z domů a zmizelo už skoro z ulic . . .

Ale z těch už nejen to drobné a výstrojné — nemáme již ani stavební. Mluvím tu o starém. — Tu ,v této historii utrpení mučenníků starého stavebního umění pomíjím Prahu — jsou vám všem jistě známy boje, vítězství i porážky kultury. Těchto jistě bylo doposud daleko více — ale nechci jitřit staré rány a bouřit dávné boly a smutky . . .

Nejkrutější z nich, nad zkázou Karlovy ulice — je ještě dosti čerstvý, aby stačil zatlačiti všecky ostatní. — To, velevážení pánové, však myslím, že strašná, zející ta rána přinesla přece dobrého, že objevila význam rázu, celistvého rázu ulic a města — a hlavně staré vlnité linie uliční. Nestačilo říkati a psáti, že ne jednotlivé kostely, paláce a domy, brány a sochy, ale karakter těch starých částí města v celku, s celou náladou a dopadem světla, to že je Praha a ostatní stará města. Nyní v Karlově ulici máme pádné argumentum ad oculos. Tedy ne jednotlivé budovy — ale ráz města, to je hodnota jeho a kriterion esthetické.

A přece nikde po celých Čechách se toho nedbá. Naše města bez stínu lítosti a odporu dají bořiti si celé čtvrti, aniž by si zaručila, že něco krásného přijde na místo nich, boří si brány, hradby a radnice, ničí náměstí.

V Italii všude ještě dnes stojí prastará opevnění malých starodávných městeček a i Řím nechali obklopen zdí Aurelianovou ze třetího století.

Z Německa připomínám na př. *Rothenburg*, který zachoval si docela neporušený pás svých hradeb se všemi branami. Nebylo se jich dotknuto od počátku 17. století, ačkoli samy jsou mnohem starší. A tak je netknuto celé město. Zmiňuji se o *Stralsundu*, který, ač má značný ruch obchodní jako frekventovaný přístav a přes rychlý vzrůst zachoval si pozoruhodnou část městských hradeb, jež rozmile vyhlížejí, místy porostly vínem a břečťanem. Nejinak i *Roztok* v Meklenbursku a také *Goslar*, jenž dovedl dobře posouditi a oceniti význam jejich malebnosti.

Není tu místa, abych zdržoval vás vypočítáváním jednotlivých měst, jež nedovolují mařiti malebný ráz svých ulic a náměstí, ani abych dotkl se zvláštní povahy osobitého svérázu každého z nich. — — Quedlinburg, Halberstadt, Brunšvík, Hannover, Hildesheim jsou jen částí té dlouhé řady konservovaných měst — ale na naše musím obrátiti aspoň z hruba pozornost.

Pardubice, ony krásné slavné Pardubice, jichž velikolepé náměstí v celku uvidíte ještě v Mikovcovi — daly si novou radnicí úchvatný ráz rynku porušiti docela. Teď snad nezachrání si ani Pernštýnský zámek. Domažlice pro budovu obecního domu rozbily si překrásný obraz zcela charakteristického nepo-

rušeného náměstí. I Nymburk zbořil si své pěkné, cihlové brány a dá-li si zbytek hradeb u kostela renovovati, nezachová asi malebnou jich část „na valech" u ramene Labe. Má však ještě část starého náměstí a starou radnici. Je čas věnovati jim zřetel, aby všimla si ohromné ceny svého rázu i jiná jím velmi bohatá česká města Tábor, Kutná Hora, Německý Brod, Prachatice, Louny, Litomyšl, některá města pojizerská, dále i Beroun, Hradec Králové i Jindřichův a na Moravě na př. Třebíč. Ta řada není úplná. Každý jistě ze svého ji doplní, jako mi přisvědčí, že cesta přírůstku obyvatelstva a dopravy uvolňuje se skoro všude na útraty starožitnosti a starých budov, ačkoli lze prostě zjednati tytéž účinky založením nových čtvrtí.

A nejen v Praze, i zde u venkovských měst nutno znovu opakovati, jako kardinální a základný požadavek a stěžejnou myšlénku rychle a mohutně vzrůstajícího hnutí po zachování historických a uměleckých památek, že přece ten svéráz stavební má velikou ethickou cenu. Pozorujeme, jak harmonickým je obraz starých obytných domů i veřejných budov; ačkoli pochází z různých dob a sloh je tak rozmanitý, jak to všecko je ladně slito. Nicméně, že ty obrazy města ničí se stále skoro už systematicky, v tom domnění, že postačí snad zachovati tu kterou jednotlivou památku, o jejíž umělecké ceně zpívají už vrabci na střechách po celém světě, a která pak v cizím okolí, do kterého se nehodí, živoří zbytek svého života. Jinde myslí, že ztráta sbořením způsobená se napraví zevnějšími úpravami po středověku, které arci na pozadí okolní podnikatelské banality úplně selhávají.

Nebo docela zase soudí, že své památce,, třeba gotickému kostelu, pomohou k lepšímu dojmu uvolněním takovým, jemuž nebožtík Sitte dobře přezdil „Freilegungswahn", zbořením okolních budov, při čemž ale neostýchají se třeba zbaviti kostel nebo jinou památku „patiny", kterouž přece pokládati jest za důležitou součást dějin zjevu každého uměleckého díla. Při tak malém porozumění pro podmínky vzniku a tvůrcem zamýšleného dojmu budovy nelze se diviti, že i u budov tak vlivná role zachována privátnímu vlastnictví. Právě proto snad pokud jde o jednotlivé domy starožitné, nedostává se jim někdy vůbec ochrany — že soukromé vlastnictví je suverénním a nedovoluje vměšování se. — Na př. v Praze Veleslavínův dům, tak důležitá památka, byl pod ochranou vlastnické disposice zbořen, ačkoli mám za to, že by v podobných případech a u takových budov byla na místě národní sbírka. — Vyhovující finanční nabídkou může býti i nejvzácnější dům zkácen. Je ovšem neslýcháno, že u nás není zákona, jenž by dával právo výkupu i proti soukromému vlastníku — ať vyvlastněním ať jiným způsobem. Toliko Francie — a zdá se, že i Německo chystá se toho následovati, — čl. 5. zák. z r. 1887 připouští pro umělecké

nebo historické památky vetříděné expropriaci, kdyby po-
žadavky privátního vlastníka byly přílišné!

Ale mimo památky v městech — ničí se a ohrožuje také
lidové stavitelství; venkov v tom podléhá městům
která udávají ton pro všecko nové, ať je pěkné nebo nedobré —
a tak většinou všude převládá ústup karakte
ristické stavební formy před šablonou ná
jemných kastlí. —

Toto vše působilo konečně na jakýsi myšlénkový otřes v
prospěch zachování památek stavebních. Nejen státní organisace
také zákonodárství — ovšem jinde — učinilo ku prospěchu pa
mátek značné pokroky. V Prusku obdrželi konservátoři práv
veta proti přestavbám a zbořením a velkovévodství Hessensk
od roku 1902 může se pochlubiti zákonem, velmi podrobným
k ochraně památek hlavně co do dozoru a zákazů. Zkrátka
proniká sociální myšlénka, že obecnost má nesporn
právo na umělecké dědictví minulosti.

Ale dnes již myšlénka není omezena jen na produkty lidsk
práce — z těchže důvodů jako na ochranu památek pomýšlí s
i na ochranu přírody.

Považme na př., jaké zhoubné následky mělo lámání čedič
na vrchu a hradu Veliši u Jičína, odkud je štěrk všech siln
kraje! Kam dospěla tímže vykořisťováním Kunětická hora! C
bude ze Svatojanských proudů, až budou jednou síly jejich sv
deny pod turbiny pro produkci elektrické síly pražských ele
tráren!

Co znamená stále rostoucí „rasírování" keřů v našic
sadech a ustavičné rozmnožování pěšin na úkor a odstraně
přirozených trávníků a keřových skupin! Uvádím jen tak n
mátkou — to, co nejvíce na snadě leží: Na jedné straně vyk
řisťování všech pokladů a sil přírodních průmyslovými závod
všeho druhu, znásilňování krajiny úpravami řek a ostatních vod
toků, krásných údolí železnicemi, jež svými nevkusnými most
kazí to, co samy nezkazily nutným mýtěním, a ničení všen
jinými nešetrnými, toliko za prospěchem hmotným se nesoucím
opatřeními, ať při tom z krásy a poesie zmaří se sebe více — n
druhé straně umělé „zkrásňování" přírody ze špekulace na ciz
necký ruch — tedy svémocné ničení svérázu, jenž jedin
činí přírodu přírodou. Lomy požírají nám skaliny a zřícenin
hradů, peřeje mění se na průmyslové zdroje síly — a co dotu
a tím vším se nezkazilo, co nám v městech i v přírodě zbylo n
rázu — zohavuje se reklamou po vzoru americkém v drzýc
rozměrech. Ačkoliv by stačil policejní zákaz, rozlézá se reklam
i po krajinářské kráse, zdvojujíc ohavu, jakou jsou v obraz
krajiny a města továrny a jejich komíny — kteréžto, jak se zd
přátele přírody tak urážejí, že v západní Evropě začíná hnu
za omezením továren s parními kotly na určité oblasti.

Je přirozeno, že i proti ochuzování přírody nutno zaujmouti energicky odmítavé stanovisko. Bude nutno proti ničení podobnému působiti letáky, provoláními a přednáškami. Stát má jistě právo, jako k omezením hygienického původu a sociálního rázu také k zakročení z hlediska krásna, tím spíše, že cit pro přírodu a její neporušenost, jakož i pro krajinnou lepost šíří se a roste. Stát má jistě i povinnost chrániti náš cit pro domov a jeho přírodu proti výstřelkům průmyslu a drzému nevkusu a zištnosti jednotlivců. Zkrátka nutno proniknouti k názoru, že také estetické má svůj veliký význam pro obecné blaho. Někde přikročeno již i v tom k zákonodárství. Prusko vydalo 1902 zákon proti znešvaření krajinářsky vynikajících míst — hlavně reklamou. Zmíněný zákon hessenský béře značný zřetel k ochraně přírodních památek, ano vláda pořídila i seznam pozoruhodných a vzácných odrůd stromových, jež jest chrániti. Návrhy na udržování přírodních památek byly podány pruskému ministerstvu v obšírném pamětním spise (1904) Conwentzově, (o němž mnozí jistě jste četli v časopise „Krása našeho domova") referát z péra prof. Klímy.

Ochranu přírodních památek pojalo posléze také Rakousko v program studií. (Opakuji tu svůj referát s rovn. z r. 1904 v Nové Č. Revui.) Ministerstvo vyučování požádalo ve svých předběžných studiích z let 1902 a 1903 filosofickou fakultu vídeňské university o dobrozdání v té otázce. Fakulta uznala, že snaha po ochraně památek přírodních spočívá ve významu z části dějinném (buď absolutním nebo přírodně dějinném nebo vztahujícím se k dějinám člověka), z části v estetickém. Fakulta dala podati pět rozličných dobrozdání, z nichž tři spojovala se v celek o památkách přírodně dějinných; dobrozdání professora Redlicha týkalo se přírodních útvarů významných pro dějiny člověka, ať stojí v jakémkoli vztahu k vývoji lidstva. Významem estetickým zabývalo se votum prof. Riegla (zatím zemřelého, známého duchaplného obhájce protirekonstrukční theorie), který rozdělil přírodní útvary estetické ceny na ony, jež zálibnou formou a barvou lahodí smyslům, a na jiné, všeobecné hodnoty náladové, jež spočívá v potřebě moderního člověka, pokud možno každému přirozenému útvaru svérázné individuality dáti vyžíti, nerušenému násilným zasahováním lidské ruky. Fakulta doporučila i dále neomeziti se jen na předběžný soupis přírodních útvarů v Rakousku, pokud jsou ochrany hodny, nýbrž domáhati se zákonné ochrany aspoň u přírodních útvarů, které nejsou v majetku soukromém. Komise potom ministerstvem dosazená (ze členů učených společností a vynikajících odborníků) označila celou řadu ochrany potřebných památek přírodních. Zvláště hojný prý byl komisi dodaný seznam pamětihodných zvláštností botanických.

Na základě téhož popudu z ministerstva vyučování (jenž podnícen návrhem poslance G. Nowaka v říšské radě — r. 1901 —

za vynesení zákona k ochraně památek), požádána místodržitelstvím i Č. Akademie c. Františka Josefa o vyjádření, kterým památkám přírodním v Čechách mělo by se dostati zákonné ochrany. Akademie požádala o dobré zdání prof. dra Jana N. Woldřicha, jenž mimo útvary místodržitelství již známé, zvláště ještě ujímá se skály vyšehradské, Prachovských skal u Jičína Hrubé Skály a přimlouvá se i za ochranu předhistorických hradišť Od té doby věc u nás tuším spí.

Mezi nesčetnými spolky a společky, které všecky se domnívají že založeny byly z nejcitlivější potřeby, které však často jen proto vznikly, aby vyhověly „spolkářství" několika jednotlivců, spo třebují se ohromné sumy peněz, které ničeho třeba nevykona pro kulturu. A přece je absolutní „nedostatek těch organisac které by si vytkly cílem udržeti svéráz a kulturní dědictví země chrániti před zkázou a zohavením domácí památky i krásy př rodní," a v tom je přece ohromná cena. Neboť národ, chce-li se jako národ rovnocenný representovati — musí prokázati svéráz své kultury anebo, že štěpy cizích kultur dovedl proměniti v nov domácí ušlechtilé odrůdy. Jestliže tedy vzdáme se toho, abychom dbali své minulosti, jejích památek a původnosti — ztratíme jedn z hlavních větví svého samostatného vývoje.

A proto, aby neubývalo těch složek, které tvoří přese všeck internationální zprůmyslovění a zkomunikačnění (tovární komín a elektr. dráhy jsou všude stejné) našich zemí přece jen svéráz naší národní bytosti — proto je dobře vzchopit i se k zá chraně toho, co se ještě dá, odhodlaným srazem všech kdož nejsou lenivi a slepi, zvláště také i mládeže, aby se př vodila změna, zvrat v trestuhodné už apatii naší vůči sešabloněn celého života.

Mělo by jíti i o opatření velikých peněžných prostředků pr získávání a udržení ohrožených památek — zkrátka o povzbuzen interesu pro celý soubor otázek, dotýkajících se karakterovos a estetiky našich měst, interesu všech, bez rozdílu stra a klik, kterým nejvyšším je krása života — idealismus krásy půvabu, který je modernímu člověku s kouskem srdce od lidsk vlastní podstaty nerozlučitelným.

Co se tkne venkova, mimo opětné oživení a šetření kroj třeba jest působiti k trvání a držení se lidových zvyků a slavnos (myslím ony, kterým se u nás říká národopisné), návrat k lido vému umění a co nejvíce váží, k lidovému stavite ství.

K tomu ovšem pojí se jako nutné praecedens vštípiti lide odpor proti vtírání se požitkaření a řekl bych — sešantánně velkoměstského na venek a probuditi zase starý vnitřní živo hlavně za tím účelem, aby pocítili radost na vlastní tvorh nosti a práci, na vlastním vnitřním úsudku. Nejv uplatňuje se takový úsudek a vkus v umění st jehož produkt, dům, má býti osobitým výraze

Proto ovšem ale musí předpokladem pro tuto činnost býti všemožné zachovávání stávajících ještě objektů lidového a národního stavitelství a sice nejen jich jednotlivých, nýbrž za současné péče o okolí, aby nebyly ubíjeny nevhodným sousedstvím nebo přílepkem, reklamou, výkladci a p. Podobně jako již některá města německá (na př. Hildesheim, Rothenburg) předpisy o stav. policii chrání pohledově a situačně město, měly by i na venku u některých vesnic býti zachovány celé jejich části a pro nové stavby stanoveny jisté zásady, aby nebyla zapřena stavební povaha kraje. Na shromáždění lidového živlu stavitelského bibliograficky měla by býti uspořádána publikace o selském stavitelství — a musily by charakteristické jednotlivosti soupisem býti zachovány.

Co se týče přírodních krás — připomínám, že dle zprávy Rudorffovy před nějakou dobou byly v Americe Rocky Mountains prohlášeny za národní sad, aby nesměl je zachvátiti tovární ani jiný průmysl — měly by veškeré krajinářsky významné kouty prohlášeny býti za nedotknutelný majetek veřejnosti. Podobně i starý les, jednotlivý strom, rybník, vodopád, louka, porost, skalní partie měly by býti chráněny, nejinak i jednotlivé zvláštní druhy zvířat i rostlin.

Pokud v posledních sedmi letech sleduji snahy po podobných opatřeních, nepříznivý poměr náš vůči cizině vyniká rok co rok více. Ojedinělé stesky zůstávají napořád marnými, i když propůjčí se jim za orgán žurnalistika; aby mohly býti spojeny v silný jednotný projev obecný a vlivný, k tomu jsou příliš „citové" a „ideální" pro ty, kdož mají anebo osobují si dosud disposiční právo s estetikou světa. Proto musí snahy po ochraně toho, co tvoří citovou stránku zevního života, býti takřka v poslední chvíli organisovány. Je nejvyšší čas na mohutný projev všech odborníků a interesovaných lidí dobré nebo činorodé vůle, jenž, mám za to, nejlépe, nejmohutněji a také jistě do budoucna nejvýznamněji by zazněl ze sjezdu všech těch, jimž buď z povinnosti nebo ze záliby a prostého porozumění intelligenta na srdci leží osudy našich památek.

Nelze jej omeziti na odborníky — v našich poměrech byl by to rámec úzký příliš — a často agilní, houževnatý neodborník, s pravým porozuměním, může v okrsku svém pro cíle myšlénky působiti neskonale mnoho.

Zejména potud, pokud nemáme norem trestních na ničení památek (Rothenburg na př., ve Falci, vypsal svým stavebním řádem na jednání proti kterémukoli z předpisů, jimiž Rothenburští chtějí chrániti stavební ráz svého starožitného města vedle pokuty i vězení až do 6 neděl), pokud inventarise památek sama nejsouc provedena nemůže nám ani dáti zákonného vetřídění (classement), kterému ve [illegible]mancier a historik Prosper Mérimée již r. 1840 [illegible] zjištění významu a hodnoty nějakého

předmětu se stanoviska historického nebo uměleckého názoru a zjištění této vlastnosti pro veškeru budoucnost.

Dle toho bylo by rozdělení programu sjezdového asi toto:

I. Co se týče památek praehistorických a vykopávek, jež, jak uvedeno, nejdéle těší se pozornosti a i péči, lze omezit se na snesení materiálu případů, které by v zákoně odůvodnil normu za úplným znemožněním neohlášení nebo pozdního ohlášení nálezu.

II. Ochrana památek historických:

a) zákonodárství soudobé jinde;

b) zákon, jehož by bylo domáhati se u nás (po případě se se zřetelem k stávající nové osnově), nejspíše jako zemského a to co do

1. ochrany nemovitých památek před zbořením i znešvařením vzhledem k okolí (zde stávající stav. řád jednak nevyhovuje, jednak po stránce praxe staveb. instancí naprosto volně i povrchně je vykládán);

2. památek movitých *a*) zabráněním vývozu, *b*) státním (zemským) právem předkupním; *c*) zákazem zcizení — u obou druhů se zřetelem k potížím vznikajícím z práv soukromého vlastníka.

c) Snaha o říšský zákon na rozšíření vyvlastňovacího práva na případy, kdy jde o záchranu historické nebo umělecké památky.

S tím arci souvisí stanovení pojmu památky a jejího významu a dále

d) závazná inventarisace v kritický soupis památek (velkolepý soupisový podnik České Akademie nemá povahu zákonného inventáře) a vedle toho

e) vetřídění jich (classement);

f) (jako další integrující součást zákona) trestní normy pro vymykání se inventarisaci nebo pro přestoupení zákona ochranného.

(Zákonitou ochranou památek českých zaměstnával se i 1. ročník — 1893 — Čas. přát. starož. č.

Ochrana historických aspoň památek předpokládá ovšem

jistá ustanovení o předběžném vzdělání pro cílevědomou ochranu památek, což předpokládá vydání illustrované rukověti pro ochranu památek jíž, nehledě k nevelikým pokusům starším, nemáme.

III. Veliká a důležitá neodkladná otázka týkala by se rekonstrukce a hlavně přístavby památek architektonických, aby zjednala se jistá, duchu doby vyhovující base proti pokusům nepromyšlených a neorganických restaurací.

IV. Lidové umění.
1. Ochrana dochované lidové a venkovské stavební formy; zachování stávajících dokladů.
2. Lidové umění na movitých předmětech.
3. Zvyky, obyčeje, kroje, slavnosti.

V. Památky přírodní:
1. ochrana krajinné krásy, čítaje v to zříceniny;
2. ochrana zvířeny, rostlinstva a geologických zvláštností;
3. samostatné zákonodárství (samostatné proto, že nezasahujíc z velké části do vlastnických práv, nenaráží ani nijak na tolikeré obtíže, jako u II. a bylo by snad lze i dříve ho dosíci).

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Sedmnáctá řádná valná schůze výroční byla konána 21. dubna 1906. Jednání neuchýlilo se od obvyklého pořadu, účastníků bylo 26, tedy tolik, kolik obyčejně bývá na valné schůzi. Starosta uvítav přítomné dal přečísti zápis o 16. valné schůzi; po návrhu p. mag. oficiala R. Lustiga nebylo čteno výročních zpráv za r. 1904, jež jednak byly schváleny minulou schůzí valnou, jednak jsou otištěny v „Časopise" XIII. Veškery výroční zprávy za r. 1905 byly jednomyslně schváleny v tom znění, jak zde jsou vytištěny. Památce zesnulých členů byla vzdána čest povstáním. Starosta s povděkem vzpomněl svého náměstka, p. měst. radního Václ. Brože, jehož péči jest děkovati, že sl. rada kr. hl. m. Prahy opětně poskytla podporu na vydávání díla „Staroměstský rynk v Praze". Pan JUC. Jan Emler projevil uznání za všechnu práci, kterouž pro Společnost vykonal jednatel A. B. Černý, starosta pak poděkoval členům výboru a dozorcům. Volných návrhů nebylo i přikročeno k volbám. Skrutatory byli pp. mag. oficial R. Lustiga zem. vrch. inženýr Václ. Steinz. Mezi skrutiniem rozhovořil se starosta o některých nynějších nálezech v Praze. Výsledek voleb byl téměř jednomyslný i zvolen výbor takto: starostou Jan Herain, měst. stav. archivář a c. k. konservator; náměstkem Václav Brož, městský radní a maj. realit; pokladníkem Čeněk Kušta, c. k. finanční komisař; prvým jednatelem A. B. Černý, druhým Fr. Dvořák, redaktor „Fotografického Obzoru"; knihovníkem Ant. Masák, učitel v Karlíně; správcem sbírek Jos. A. Jíra, c. k. fin. účetní praktikant; zapisovatelem Frant. Zuman, c. k. fin. koncipista; přísedícím výboru Ant. Labuťka, vrch. oficial Obchodní a živnostenské komory v Praze, Náhradníky zvoleni: Jan Konrád, úředník banky „Slavie" v Praze. Karel C. Neumann, inženýr-chemik; Václ. ryt. Písecký, vrchní komisař c. k. státních drah a Frant. Sander, achitekt v Praze. Za dozorce spolkové byli zvoleni: Aug. Malec, úředník, Frant. Růžha, kníž. správce a Václ. Špaček, hlav. kníž. pokladník v Praze.

POKLAD

Společnosti přátel star

za

Příjem.	Účet díla »Staroměstský rynk« K	h	Účet Společnosti K	h	
Zůstatek z roku 1904 v hotovosti			658	97	
Vklad u pošt. spořitelny			100	—	
Odkaz Frant. Sklenáře v Krabčicích			400	—	
Členské příspěvky			3592	82	3
Předplatné	23	35			
Dary	202	—	110	17	
Za prodané publikace			655	16	
Zemská podpora			1000	—	1
Za legitimace			6	90	
Úroky			42	01	
Výlety a přednášky			194	30	
	225	35	6760	33	6

V PRAZE, dne 31. prosince 1905.

Čeněk Kušta
t. č. pokladník.

ZPRÁVA

žitností českých v Praze

1905.

Vydání.	Účet díla »Staroměstský rynk« K	h	Účet Společnosti K	h	Úhrn K	h
Knihtiskárně Aloisa Wiesnera za tisk a papír	320	33	2767	89	3088	22
Za reprodukce »Unii« a za fotografie	87	27	811	20	898	47
Za tiskopisy a litografie pozvánek			251	79	251	79
Honorář za články v »Časopise« roč. XIII. .			225	—	225	—
Poštovné, známky novinářské i listovní, výlohy expediční	12		409	49	421	49
Honorář administrační			720	—	720	—
Nájemné z místnosti K 154·—, ze skříní K 40·—			194	—	194	—
Za knihy a vazby			15	-	15	—
Novoročné, dary a cestovné			72	70	72	70
Manip. poplatek pošt. spořitelny			82	64	82	64
Správní výlohy			111	60	111	60
Rozličná vydání			15	75	15	75
Zůstatky na rok 1906:						
Vklad u pošt. spořitelny			100	—	100	—
Nevyplacený, ale knihovně zajištěný odkaz Fr. Sklenáře v Krabčicích			400	—	400	—
V hotovosti			389	02	389	02
	419	60	6566	08	6985	68

S veškerými doklady podrobně porovnali a zcela správným shledali:

Jos. Trmal, Aug. Malec, Frant. Růzha,

dozorcové spolkoví.

Jednatelská zpráva o činnosti Společnosti v r. 1905. Činnost s ková šla v minulém roce cestou obvyklou. Bylo pracováno tak, jak bylo a z nezdaru i z neúspěchu na pracovníky vina nespadá. Na uskutečnění mnohých úkolů, vytčených stanovami, jest potřebí nejen pracovníků unavných, ale i času a peněz; obého v míře žádoucí Společnost nemá.

Uvádím jen věci podstatnější.

Řádná valná schůze 29. dubna 1904 schválila návrhy výboru na které změny stanov i byly opravené stanovy předloženy c. k. mís držitelství ku schválení; leč pro formální vadu byly vráceny a znovu př loženy 14./XII. 1905 na osvědčení právní existence Společnosti. Nově uprav § 21. našich stanov dotýká se i Společnosti NMČ., kteréž jest děkovati ochotné svolení v této příčině. Ve zvoleném výboru i dozorstvu na r. 19 nastaly změny. Přísedící výboru p. architekt Jan Skorkovský byl povolán professora na státní prům. školu do Plzně i povolán místo něho do výbo vrch. oficial Obch. a živn. komory p. Ant. Labuťka; na místo zvěčnělého dozo p. J. K. Khopa povolán velkoobchodník p. Jos. Trmal. Zástupcem Spol nosti v Soupisné kommissi kr. hl. m. Prahy jmenoval výbor na další 3 ro p. prof. a architekta Rich. Klenku z Vlastimilu.

Po léta již jest na valné schůzi podávána zpráva o sběru musejní sta stiky, kterýmž úkolem Společnost pověřil sjezd kutnohorský r. 1898. Žel, podnes není lze předložiti věci hotové; přes všecko úsilí není dosud získá všeho potřebného materialu. Nevidouc konce žádala Společnost (12./X. 19 c. k. místodržitelství za dovolení, aby vše chybící směla si opsati z úředn listin, leč vyřízení nedošlo. Na dotaz mus. spolku »Včely Čáslavské« v příči nového sjezdu bylo odpověděno, že nevidí se nám svolání jeho žádouc dotud, dokud usnešení prvého sjezdu nebudou uskutečněna. Okresní mátkovou kommissi při Prům. museu pro vých. Čechy v Chrudimi žá jsme (č. 52, 13. II. 1905) za bližší zprávy o osudu náhrobku Bene z Kocurova v Trhové Kamenici; hodlali jsme zakročiti, ale nedos jsme odpovědi. Mor. mus. společnost v Brně upozornili jsme k zprávě »Hl z Hané« ze dne 19. VII. 1905, o nálezu starožitném při stav silnice v Pavlovicích u Vyškova; taktéž jsme upozornili Měst. muse v Praze na nálezy (hlavně středověké keramiky) při bourání nárožn domu Perštýna a Martinské ul. Klubu »Za starou Prahu« vyslovili js úplný souhlas se »Zaslánem« v příčině zachování staré židovské radni v Praze, otištěným v »Nár. Listech 12. III. 1905. Na zprávu ozavez archivu z pražské mincovny do Vídně dožádali jsme za zakroč p. prof. Dra Jar. Čelakovského jako konservatora. Obdrževše sdělení, hrozí nebezpečí kostelu sv. Kříže v Písku i že válné jest zkaž hradiště na Tetině, vyžádali jsme si zevrubná dobrá zdání tří odborní V příčině kostela shodují se v tom, že stavba není ani stará, ani cen že má jen skrovný význam místní; konečně nebezpečí ani nehrozí. Hradi na Tetině již po dlouhou řadu let jest ničeno; bylo shledáno, že vsku značně jest ohroženo. Učiněny náležité kroky, aby zkáze bylo zabráně ale není vhodno o těchto opatřeních se rozepisovati. Pronikla zpráva, že j ohrožen i starý ráz náměstí v Pardubicích i že má býti poruš okolí Zelené brány tamže. Věc pobídla nás k vyšetření podstaty i n lze popříti, že nebezpečí tu jest, ale zvěstované zprávy opravňují k naději, stane se vše, aby zkáza nebude-li lze čelit, byla aspoň zmírněna. I O. S. v Nár. Varech nabídl ku koupi německou bibli, nevzácnou, i odká na tamní městské museum. Nabídka při S. na Smíchově staré hodiny s hra strojem doporučena Umělecko-prům. museu v Praze, při H. na Virohrad pak doporučeno, aby nabízený starý obraz předložila Krasoumné jednot

Bylo vždy vyhověno žádostem jednotlivců a korporací za rozli pokyny a rady.

Bylo nakloněno, aby Společnost NMČ. se zřetelem k vědeckým i populárn cílům odborným spolupůsobila při vydávání Věstníku NMČ. Naše Společn s touto žádostí nerozpočítá se z důvodu, že není oprávněna zasahov do věcí stran [illegible] vedlejší že tu vede o časopis nový, zvyšuje o slouž [illegible] vydávaných.

Schůze členské s přednáškami byly tři. Dne 4. března přednášel náměstek starostův p. Václ. Brož: »Kde v Praze bydlel Tycho Brahe?«, 21. října podal zapisovatel p. Fr. Zuman překlad přednášky Jiřího Dehia, professora na universitě štrassburské: »Ochrana a zachovávání památek«. Přednáška vznítila potěšitelný zájem i bude se svolením auktorovým otištěna v »Časopise« 1906.

Památnou zůstane přednáška milého přítele našeho, p. prof. Jos. Braniše, kterouž učinil 7. prosince v malé dvoraně na Žofíně, obrav si thema: »Středověké stavitelské památky jižních Čech«. Úspěch byl skvělý, návštěva pak značná tak, že místnost nedostačovala; byloť účastníků přes 300. Přednáška byla provázena světelnými obrazy; za jich obstarání i promítání vřelého díku zaslouží si pp.: red. Frant. Dvořák, c. k. místodrž. účetní oficial Fr. Mrskoš, assistent Pražské ob. plynárny Em. Waněček a inženýr téže plynárny J. Jarolím. Jest mi nemalým potěšením prohlásiti, že p. prof. Braniš slíbil pokračovati v přednášce na podzim 1906.

Poučné výlety byly čtyry. První 21. května na Tetín a do Berouna, kdež za věcný a obšírný výklad vděčíme starostovi, p. Janu Herainovi, členu p. Em. Hojkovi v Berouně za přátelský průvod po památnostech místních a vdp. Janu Brožovi, faráři na Tetíně, za upřímné přijetí. Ve dnech 10—12. června již po třetí byl nám při jihočeských výpravách průvodcem p. prof. Jos. Braniš. Cílem našim byl hrad Helfenburk, Bavorov, Prachatice a Husinec; zde v rodném domku Mistrově na památku položili jsme kytku trnovou se stuhami a nápisy. Tento výlet bude náležeti k těm, na něž zapomenouti není lze; plynný a poutavý výklad p. prof. Braniše, cenné památky stavitelské a krásy přírodní utkvějí v duši. Překvapení způsobila nám česká menšina prachatická; tu uvítali nás zástupcové okresního zastupitelstva, Sokola, České besedy, dam. odboru Ú. M. Š a míst. odboru N. J. P., v jichž středu zažili jsme utěšených chvil. Neméně srdečně vítali nás v Husinci zástupcové měst. rady, měst. tajemník p. B. Kaninský, zástupcové Sokola a míst. odboru N. J. P. Strádajíce časem, chtěli jsme uniknouti veškeré pozornosti, ale nezdařilo se nám. Za vřelé přijetí všem platí srdečný náš dík. Osvědčený znatel památek pojizerských p. prof. Frant. Bareš ochotně provázel nás i vykládal při výletu dne 16. července na zříceniny hradu Michalovic, do Mladé Boleslavi a k návštěvě znamenitého kostelíka ve Vinci. Výletem na hrad Křivoklát dne 10. září, kde opětně vykládal starosta, p. Jan Herain, byly ukončeny naše vycházky. Byl uchystán i velkonoční výlet do Krakova, leč odložen na dobu jinou; tehdy v Haliči řádila epidemie a některé pokyny nedošly v čas. Zapisovateli p. Fr. Zumanovi budiž dík za to, že také loni některé naše pozvánky výletní ozdoboval vhodnými illustracemi.

Panu prof. Dru J. V. Šimákovi srdečně děkujeme za obezřetné řízení svého »Časopisu«, jehož XIII. ročník přimykal se přesně k působnosti naší.

S radostí byly členstvem i odborníky přijaty obě samostatné přílohy: Branišova monografie Svaté Koruny a Masákovy Pečeti české, moravské i slezské. V obou přílohách bude pokračováno.

Bylo očekávati, že přílohy přivábí Společnosti hojně nových členů, ale dostavilo se trpké zklamání. Na občasnou zprávu v denních listech přihlásilo se členů skrovně. Bylo rozesláno několik set oběžníků agitačních a 1. čísla »Časopisu« ukázkou české intelligenci v Č. Budějovicích a všemu katol. kněžstvu v budějovické diecési; o výsledku jest lépe pomlčeti, aby snad někdo z těch, kdož vyzvání naše zamítli, nezarděl se, čta náhodou tuto zprávu. S úspěchem ovšem neminulo se úsilí některých pp. členů o získání členů nových. Za to vřelý dík přijmětež P. T. pp.: osvědčení přátelé naši, adjunkt Václ. Schmidt a pokladník Jan Sokol v cukrovaru zvoleněvesském, vrch. revisor bušť. dráhy Jan Pulz v Praze, c. k. fin. rada Jindř. Tschackert v Plzni, dílovedoucí továrny Ed. Sirový v Praze, měst. lékař MUDr. Frant. Šimek v Č. Brodě a c. k. berní official Jos. Hubáček na Kr. Vinohradech. Chceme doufati, že příkladu těchto pp. členů bude následováno.

Členů měla Společnost r. 1905 úhrnem 1291; z těch bylo: zakládající 4,

příznivců 29 (z nich za r. 1905 dosud nezaplatili 4), členů přispívajících (nezapl. 35), činných 1014 (nezaplatilo 256).

Úmrtím pozbyla Společnost zase řadu přátel, z nichž mnozí byli s n po řadu let. Vzpomínáme předčasně zesnulého sládka Josefa K. Kho dozorce spolkového, nejen upřímného člena svého ale i muže srdce ryzí který bez okázalosti štědře podporoval strádající. Ovdovělé choti projev soustrast; na poslední cestě doprovodili zesnulého jménem Společnosti rosta s pokladníkem a zapisovatelem. V roce 1905 zemřeli také tito P. členové: c. k. prof. Jan R. Demel v Praze, lékárník Fr. Digrin v B u Bezděze, advokát JUDr. Jan Figar v Chrudimi, stavitel Karel Hart v Praze, vdp. farář a spisovatel Václ. Honejsek v Praze, pokladníko Měst. pojišťovny v Praze Karel Horčice a Jan Hruška, revisor bu dráhy Frant. Markovič v Praze, továrník Václ. Rychlík v Chrudi architekt Gust. Šámal v Praze, knihovník kláštera minoritů P. Kar Št. Vodička v Č. Krumlově, obv. lékař MUDr. Aug. Voldřich ve Vtel a obch. příručí R. Zuber na Žižkově. Budiž všem země lehká!

Listy projevili jsme soustrast Jihoslov. akademii v Záhřebě nad úmrtí mecenáše, biskupa Jos. Jiřího Strossmayera, pak Král. české společnosti nat Historickému spolku, České akademii a radě kr. hl. m. Prahy nad úmrt V. V. Tomkovým. Redakci České Politiky byla vyslovena soustrast n skonem chefredaktora Lud. Bratršovského, který, ač nečlen, zprávám Společnosti vždy ochotně místa popřával.

Písemně pozdravili jsme pana nejv. maršálka král. Českého J. J. Jiří knížete z Lobkowicz při 70. narozeninách, Spolek architektů a inžen v král. Českém při oslavě 40letého trvání a Společnost přátel starosl. Buc v Zakolanech nad dokonanou opravou kostela na Budči; pozdravné telegra zaslali jsme k otevření Městského musea v Rokycanech, Musejnímu spol v Pardubicích k slavnosti 25letého trvání, archaeol. sboru »Vocelu« a měst radě na Horách Kutných k obnově a novému vysvěcení chrámu sv. Barbo

Počet příznivců, pamatujících na Společnost peněžitými příspěvky, n velký a nejen se nemění, ale klesá. K vytrvalým náleží staroslavný sn království Českého, udíleje Společnosti opětnou podporu K 1000· vděčně sluší tu vzpomenouti nejv. maršálka král. Českého J. J. Jiřího l z Lobkowicz za vzácnou přízeň, projevovanou Společnosti v této příči Slavnou Občanskou záložnu v Karlíně rádi uvádíme jako příznivk od vzniku Společnosti i děkujeme jí srdečně za dar K 50·— r. 1905. Dob volnou daní národní pamatují Společnosti sl. okresní zastupitelstva v No v. Měs nad Met. a na Kr. Vinohradech po K 20·—, v Českém Brodě, v Kc řimi a sl. Spolkový cukrovar podřipský v Roudnici po K 10·

Jest zmíniti se ještě o publikacích Společnosti; v minul roce byl prodej jich celkem nepatrný. Dříve než dostaví se osudné výr 21. června, budou české spolky znovu upozorněny k »Popravě na Starc rynku r. 1621«, jež skytá spolehlivý material k přednáškám. Na podp literatury odborné bylo zakoupeno od klubu »Za starou Prahu« 20 publikace Dra L. Jeřábka »Malá Strana a problém její upravení«, od Ce besedy v Prachaticích 20 ex. Slámova »Obrazu města Prachatic«, kte spisy jsou členům prodávány se značnou slevou.

Díla »Staroměstský rynk v Praze« vyšel seš. 8; vděčně budiž vzpomen sl. rady kr. hl. m. Prahy za opětnou podporu 400 K na vydávání díla. Pr díl tohoto díla bude skončen v polovici r. 1906 i jest oprávněna naděje, díl II., zabírající historii jednotlivých domů na rynku, bude vydáván rychl

Denním listům pražským: Nár. Listům, České Politice, Politik, Hlasu N Času, Čechu a Pražským novinám děkujeme za otiskování zpráv o Společno

Čím menší je kruh přátel Společnosti, tím vřelejšího díku zaslouží všichni, kdož prospěli jí jakkoliv.

Práce naše valně jest stížena nedostatkem vhodné a stálé místnos v dosavadních místnostech v býv. záložně sv.-Václavské nájemci často střídají a nemají již místností dřívějších, jichž jsme používali. Práce byla t dříve nesnadná, teď však je nemožna — a na vlastní vhodnou místnost pražských poměrech nájemných není lze ani pomýšleti. Táž nesnáz j

i u pořádání schůzí členských, kdy nutno vždy předem ohlížeti se po vhodné místnosti. Věc tato, zdánlivě nepatrná, ale společná snad všem příbuzným spolkům, dusí všecku práci; zlepšení lze očekávati teprve, bude-li zdvojnásoben kruh našich členů a tím zjednán i větší důchod Společnosti.

Jen za součinnosti všeho členstva snadno a bez obětí ocitne se Společnost na půdě pevné, která jí bude spolehlivou oporou k vykonání vytčených důležitých úkolů. Budiž snahou všech, aby skromné toto přání brzy stalo se skutkem!

V Praze, dne 31 prosince 1905. Jednatel: *A. B. Černý.*

Zpráva správce sbírek za r. 1905. Sbírky byly v minulém roce rozhojněny velmi skrovně. Přibylo darem: Tištěná zakládací listina pražské zastavárny, vydaná Marií Terezií ve Vídni 4. září 1747. — Rukopis: Cedule měřičné polní důchodův J. M. C. panství brandýsského (nad Labem), vztahující se k počtu sv.-jakubskému z r. 1643. Obé daroval p. Ant. Labuťka, vrch. oficial Obch. a živn. komory v Praze. — Železná ostruha z hradu Bezděze. — Listiny: „Před uroz. a stat. rytíře p. Jak. Bohusl. Lysandera z Ehrenfeldu, J. M. C. panství pardubského... hejtmana ponížená a slzavá žádost... zarmoucených sousedův městečka Dašic z r. 1679" (bez data). — „Jich milostem... panu presidentu a pp. radám.. komory České... pokorná a nejponíženější žádost ... zarmoucených ubohých sousedů městečka Dašic z r. 1679" (bez data). — „.... panu presidentu, pp. vicepresidentu, pp. radám... slavné komory v král. Českém ... prosebný memorial... purkmistra, konšelův, starších obecních i celé obce městyse Dašic z r. 1679" (bez data). V prvé listině oznamují, že „v tomto roce přítomném 1679, 4. febr., mezi 11. a 12. h. německou" oheň „jest vzešel a při tom dvacet a jeden dům... a rathaus s vížkou, hodinami a cimbálem.. v zkázu přišel" a žádají za dříví k stavbě z lesů J. M. C. Druhá listina téhož obsahu obsahuje žádost, aby se jim „J. M. C. ouroky, jakož i kontribucí... milostivě pasírovala"; podává i jiné zajímavé žaloby do příhody, „když nešťastný pád na Malou Stranu od Königsmarka učiněn byl". Třetí listinou oznamují, že žádané dříví sice obdrželi, ale že je musí zaplatiti a proto poníženě žádají a t. d. — Německá listina „... ex commissione in materia fundationum Pragae die 6. nov. 1776", na poslední straně s českým výpočtem „interesů", což „actum v zámku Pardubicích dne 31. novembris 1776". — Koncept: „Jejich a t. d. v té největší ponížené pokoře k nohám padající prosí... (datum v Dašicích 10. Aug. 1792). — Tiskopis (vyplněný) o prodeji pole mezi obcí Dašickou a Jiřím Hynštem ml. (datum 20. máje r. 1795). — Totéž mezi obcí Dašickou a Václavem Hinštem (datum 8. Apr. 1797). — Komorní městečko Dašice dne 16. Aprile 1792 nově zvolený úřad (soupis nově zvolených členu obec. zastupitelstva). — Listina podobná s nadpisem: „Městečko Dašice l. P. 1753. dne 30. Oktobris, vykonaná renovati, vzácný magistrát a jinší povinnosti obojí v následujícím způsobu." — Ozdobně psaná listina, v levo se slovy „Městečko Dašice... k magistrátu a k jinším povinnostem následující osoby zvolené jsou" (dat. 20. Febr. 1775) — v pravo slova: „Posudek vykonán dne 24. januarii 1782.... jsou zvoleny pro obecní řád následující osoby." Listiny tyto daroval podepsaný správce sbírek. — Zakoupeny byly 4 hry karet zlet 1837 a 1838; pořízeny tři otisky ze stříbrného pečetidla minoritů z r. 1592, jež jest majetkem p. c. k. fin. rady K. Buchtely v Praze. Pečeť jest vyobrazena v „Časopisu" XIII., 107.

Při stálém střídání se nájemců restaurace v býv. záložně sv. václavské, kde Společnost má místnost najatu, byla sbírková skříň bez našeho vědomí vynešena, několikrát přenešena a konečně postavena na nevhodné místo v sále. Část sbírek v bednách a koších byla snešena do sklepa, zde složena a uzavřena. Věci tu byly sice v bezpečí, ale nepříhodnost obou míst a stálé střídání personalu hostinského zabraňovalo všem pracem tak, že nebylo lze ani vybrati předmětů, již dříve určených rozličným museím.

V Praze, 31. prosince 1905. M. U. C. *Jos. Jíra,*
t. č. správce sbírek.

Zpráva o knihovně Společnosti za r. 1905. Ve výroční zprávě za r. 1903 projevil jsem uspokojení nad tím, že naše knihovna z místnosti velice nevlídné, vlhké a tmavé, v zadní části domu v Řetězové ul. dostala se do způsobilé místnosti ve dvoraně téhož domu. Než tento stav dlouho nepotrval. Hostinští se tu rychle střídali a nový nájemce, najav místností méně, bez okolků a bez oznámení knihovnu naši přestěhoval; překážela prý mu v dosavadních místnostech. Tak octla se knihovna Společnosti bez mého vědomí na ulici! Ze 3 skříní, kde knihy jsou uloženy, jedna jest na chodbě k výčepu, kde značně trpí prachem, dvě pak jsou v úzké šiji za hostinskými místnostmi, s kamennou podlahou, ve vzduchu vlhkém a stuchlém. Knihovně nastala tím doba ze všech předešlých nejhorší. Jest vskutku úzko vejíti do takové „knihovny", nerci-li pracovati tu! Ve skříních byla z nedostatku místa uložena i sbírka pečetí, jichž sádrové otisky byl podepsaný nucen zachrániti přenešením do svého bytu. Nezbývá než jak nejdříve vyhledati jiné místo pro cenné knihy Společnosti, tak horlivě po 16 let střádané. Ptáme-li se po rozhojnění knihovny, byl minulý rok stejnoměrný s předešlým. Úbytek děl, darovaných členy, vyrovnává se velkým počtem cenných spisů, získaných výměnou. Darem dostala knihovna od velesl. zemského výboru král. Českého „Codex diplomaticus et epistolaris regni Boh." I., 1., „Monumenta vaticana" V., 2., „Archiv český" XXII., XXIII., od Musea král. Českého „Zprávu" za r. 1904. Král. česká společnost náuk vyměnuje sice se Společností publikace, ale tuto výměnu bohatě přeplácí; za minulý rok věnovala 7 cenných spisů. Od Podřipského musea v Roudnici obdržela Společnost darem „Podřipský musejník", od Uměl. prům. musea, v Praze, Prům. musea pro vých Čechy v Chrudimi, od městských mus. v Hradci Králové, Soběslavi, Táboře a Mus. společnosti pro okres humpolecký v Humpolci výroční zprávy. Akademie umiejętności v Krakově darovala pokračování svých nákladných publikací: „Lud bialoruski", „Zbiór wiadomości do anthropologii krajowej", „Materyaly antropologiczno-archeologiczne" a „Sprawozdania komisyi do badania historyi sztuki w Polsce". Dále darovali knihovně P. T. pánové a korporace: měst. rada ve Volyni „Dějiny města Volyně" od Fr. Teplého, prof. . Alois Kašpar Izvěstija tavričeskoj učenoj archivnoj komissii" (11 čísel); J. U. Dr. Jan Pohl, advokát ve Zbiroze, svou „Kroniku města Radnic"; Jindř. Waitzmann, knihař a ozdobník v Praze, „Pamětní spis na oslavu 300letého trvání společenstva knihařů a ozdobníků v Praze".

Všem upřímným dárcům budiž vřelý dík! Koupena byla díla: Jiřího B. Dehia „Denkmalschutz und Denkmalpflege" a Strzigovského „Dom von Aachen".

Výměnou obdržela knihovna jako v létech předešlých 24 časopisy, jmenované již ve zprávách dřívějších; nově byly získány: „Čáslavský kraj", „Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí", „Chrudimsko a Nasavrcko" díl II., „Krása našeho domova", „Učenyja zapiski Imper. kazanskago universiteta", „Izvestja Musejskoga društva za Krajnsko" od roč. XIV., a od p. Procházky, učitele v Blažovicích, jeho díla „Starobylé nálezy na Moravě" a „Starobylé náhrobky na Vyškovsku".

Proti 588 spisům o 1144 svazcích r. 1904 má knihovna teď 606 spisů o 1204 svazcích.

Členům byly půjčeny 23 svazky. Jest litovati, že členové neužívají knihovny tak, jak by toho zasluhovala její vnitřní cena. Omluviti to lze jedině nedostatkem hmotných prostředků Společnosti, jež dosud řádné místnosti pro knihovnu opatřiti nemohla. V tom bohdá brzy stane se náprava!

V Praze, dne 31. prosince 1905. *Ant. Masák,*
t. č. knihovník.

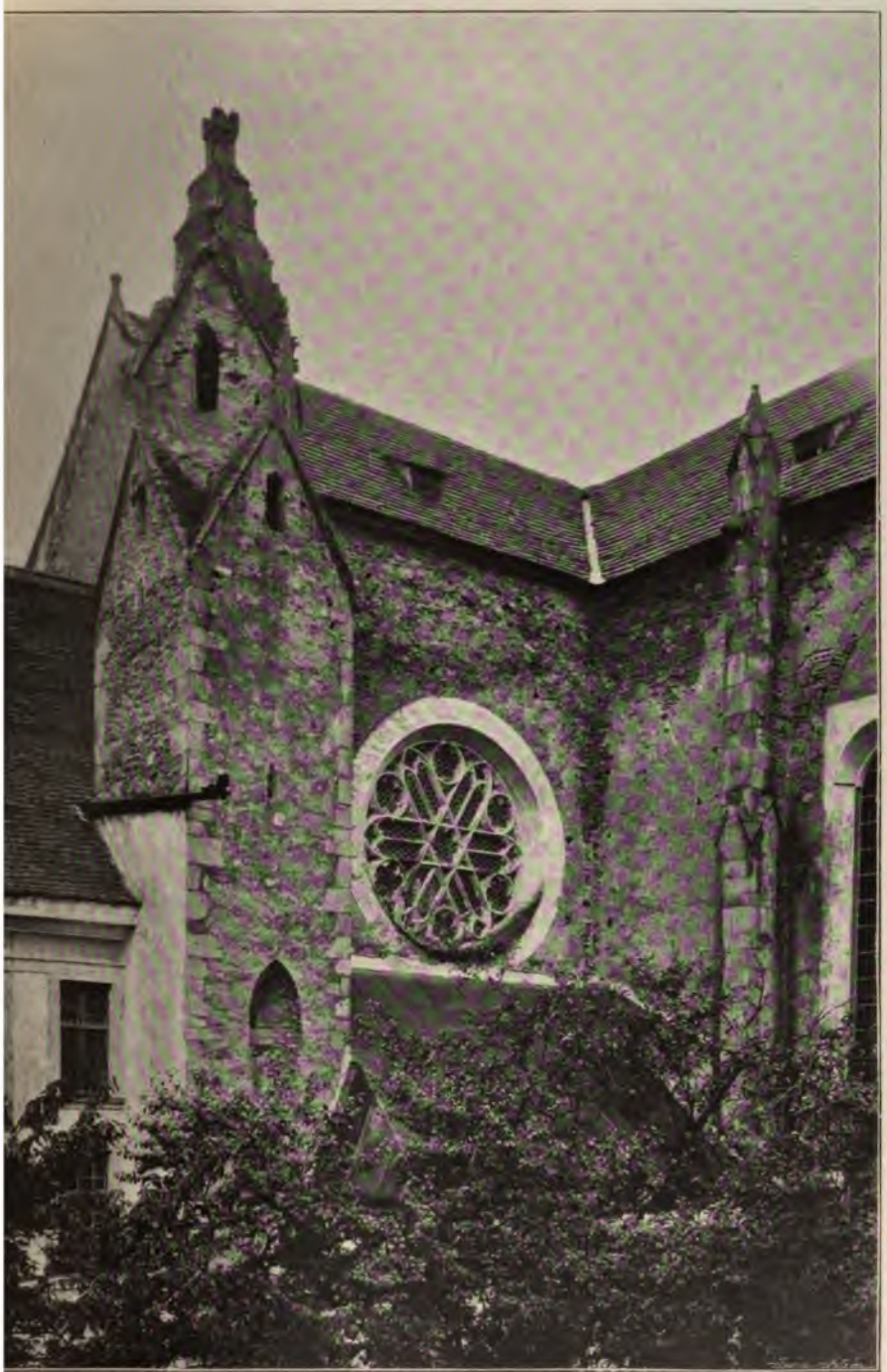

Tab. XI. Staré schodiště a okrouhlé okno v příčné lodi.

Prof. *Mikuláš Ivanovič Veselovskij:*

Domnělé »kamenné baby«.

Přeložil *Alois Kašpar.*

(Dokončení).

„V krajině Obdorii, při ústí řeky Obi, nalézá se prastará modla vytesaná z kamene, a nazývá se od Moskevských „Zlatá bába", t. j. zlatou stařenou. Jest to vyobrazení stařeny, držící na klíně nemluvně a mající vedle sebe druhé dítě, které obyvatelé nazývají jejím vnukem. Modla ctí se od obdorských Jugrů, Vogulů a jiných národů za boha; obětují jí nejlepší a nejdražší kůže sobolí a jiných zvířat; kromě toho obětují jí při bohoslužbě vybrané jeleny a krví jejich maží ústa, oči a ostatní údy modly. Syrové vnitřnosti obětovaného zvířete jedí sami, a za obětování kněz ptá se modly o radu, co dělati, neb kam kočovati. Sama pak modla (ku podivu) obyčejně dává určitě odpovědi a proroctví. Vypravuje se též, že v horách sousedních slýchány jsou zvuky a vytí na způsob trub. Řekl bych, že to nic jiného není, než nějaké nástroje, zde z dávna položené, neb podzemní dutiny od přírody samé tak zařízené, že za stálého dutí větrů zvoní, vyjí a hučí."

Gilbert Fletsher, který byl v Rusku v r. 1588 a vydal svůj spis r. 1591 „Of the Russe Common Wealth", v hlavě „o Permjácích, Samojedech a Loparech" napsal, že mluvil s některými Samojedy a dověděl se, že vzývají jednoho boha, ale zosobňují si ho předměty, sobě zvláště nutnými a užitečnými. Tak na př. klaní se slunci, jelenu, losu a j.

Dále napsal Fletsher: „Ale co se týče báje o Zlaté babě neb jaga-babě [čarodějnici], (o které jsem náhodou četl v některých popsáních té krajiny, že to je modla v podobě stařeny, dávající kněžím prorocké odpovědi o budoucích věcech), přesvědčil jsem se, že to je pouhá bájka. Jenom v krajině Obdorské u moře, blízko ústí ř. Obi, nalézá se skála, která má od přírody (ač potřebí je i fantasie) podobu ženské v hadrech s dítětem na rukách (zrovna tak, jako

skála blíže Sev. mysu má podobu mnicha.) Na tomto místě scházejí se obyčejně obdorští Samojedi, protože je pohodlné k rybolovu, a skutečně někdy (po svém obyčeji) čarují a hádají o dobrém neb špatném výsledku svých cest, rybolovu, honby a t. p."[9]) Třeba že Fletsher, jak se zdá, pokoušel se nabýti jistoty u Samojedů o Zlaté bábě a usoudil, že Zlaté báby nebylo, nemůžeme s ním souhlasiti; jiné prameny o této věci mají více víry. Těžko připustiti, že by Samojedi byli řekli Fletsherovi plnou pravdu o svých pověrách. Rovněž nedostatečným se jeví jeho objasnění, že Zlatá bába je skála podoby ženské v hadrech s dítětem na rukách (jako na mapě Jenkinsonově). Jak mohli by skálu nazývati bábou Zlatou a ne kamennou.

Spisovatelé pozdější doby velmi málo k věci přispěli.

Dobrovský připouštěl, že modla je slovanská a vyslovil mínění, že byla pozlacená.[10])

Hanuš tomuto mínění odporuje; odvolávaje se na Erman's Archiv (VII., 177; X., 376; XIV., 517; XIX., 63 a j.) tvrdil, že sochy, které se zovou kamennými babami, nalézají se v severních končinách.[11])

Naruševič přidává se zcela k tomuto mínění.

N. J. Kostomarov vyjádřil se o té modle takto: „víme, že u finských národů bylo božstvo — Zlatá bába s nemluvnětem na rukách (ukazuje na Guagninia). Název tento bez pochyby není finský a božstvo vzato od Slovanů.[12])

Dále Kostomarov přirovnává Zlatou bábu k slovanské Sivě neb Živě na základě vypravování Dlugošova o hoře, nazvané babou, na které stál hrad Živec.[13]) Mínění toto překročuje již krajní mez dohadů.

Poslední slovo o Zlaté bábě patří K. D. Nosilovu.[14]) Nalezl zprávy u Vogulů na ř. Kondě, podle kterých Zlatá baba přenešena kamsi na ř. Ob; kde nyní se nalézá, neví se, ale Vogulové udělali kdysi její podobu ze stříbra a tato „stříbrná baba" prý do dnešního dne se chová při pramenech ř. Kondy, v Jamněl-paulě. Sám p. Nosilov tu sošku neviděl, a napsal o ní podle sdělení Vogula, který ji nejednou viděl: stříbrná baba má podobu nahé sedící ženy asi ve čtvrtině životní velikosti, jest velmi těžká; jest ulita podle Zlaté báby.

---

[9]) „Popsání vzácných ruských knih", sestavil Alexander Burcev č. III. Petrohrad 1897. („O mocnářství ruském, neb spůsob vlády ruského cara', str. 274—275). Viz též S. M. Seredonina „Dílo Gilberta Fletshera" (v Zápiskách historicko-filosofické fakulty Petrohradské university, č. 27, Petrohrad 1891, str. 136—137).

[10]) Slavín, Prag, 1808, p. 413.

[11]) Pojednání král. čes. společnosti náuk, v Praze V., 13, p. 31—32.

[12]) Slovanská mythologie. Dílo N. Kostomarova. Kyjev, 1847, str. 30.

[13]) U Dlugoše, kn. I., str. 34: Baba, mons altissimus supra fluvium Sota, herbas multiferas germinans, et oppido Zyvviec imminens.

[14]) K. D. Nosilov. U Vogulů. „Očerky a nabrosky". Petrohrad, 1904, str. 109—119.

Uložena jest v starobylé truhle, v které sedí na kůži sobolové.

Ptáme se, co jest společného v této modle obdorské s kamennými babami? Rozhodně nic. Již okolnost, že stařena drží dvě děti, měla by upozorniti naše badatele, aby nestavili ji na roveň s kamennými babami, a přece tato zjevná neshoda archeologům nepřekážela. Pohlédneme-li na obrazy Zlaté báby, vidíme, že při vší fantastičnosti vyobrazení, není zde ani tahu, který náležel by kamenným babám. Na jednom výkresu u Herbersteina vidíme sochu v šatech západoevropských, s holí v levé ruce, na druhém se jeví socha v obleku ruské šlechtičny s žezlem v pravé ruce. Na mapě Jenkinsonově Zlatá bába má docela jinou podobu: nakreslena tam rysy katolické ikonografie a není známky o podobnosti s kamennou babou.[15])

Obr. 4.

Zmínka o dětech u Zlaté baby má asi připomínati na kovové sošky, které se považují u nás za symbol plodnosti a nalézaly se na hranicích evropského Ruska a jsou známy již v několika tvarech. Ukáži na jednu popsanou ode mne v Zápiskách Imp. Rus. Archaeologického spolku (nová serie, d. V., Petrohrad. 1892, str. 407—408), jejíž vyobrazení zde pod obr. 4. V levé ruce drží ženská figurka hlavu nemluvněte a zároveň u ní rodí se druhé nemluvně.[16])

Proč uváděli Zlatou bábu mezi báby kamenné?

Zjevno, že omyl způsobil název „bába", a dále, že podle zpráv některých spisovatelů baba z kamene zhotovená, neví se proč, nazvána „zlatou".

Nutno říci, že osťacká modla dostala se mezi kamenné baby prostě omylem, který do nynějška panuje.[17])

Očividno, jaké zlo musí povstati z takového zmatku různorodých věcí: jestliže u Osťaků byly kamenné baby, nelze je považovati za turecké, neb bez výminky za turecké.

Ale může býti pravda v závěrce, osnované na předpokladech klamných?

---

[15]) Proč „baba" nazývala se zlatou, ačkoliv byla, jak někteří spisovatelé tvrdí, kamenná, to asi sotva někdy se objasní. Mysleti, že na ní byla nějaká zlatá ozdoba, nebo brokátový šat, značí předpokládat něco bez důkazů dostatečně přesvědčujících.

[16]) Soška byla nalezena na panství Jelani, Serdobského újezdu, Saratovské gubernie. Tento motiv má varianty.

[17]) Viz Izvěstija Tambovské učené archivní kommisse, čís. 50., 1904.

Poklad z Petrossy.

(Petrosská soška.)

V r. 1837 v Rumunsku, blíže vesnice Petrossy našli znamenitý poklad zlatých věcí, a měli za to, že to poklad Athanaricha, krále Gothů.[18]) Tento poklad rozmnožil zmatek v otázce o kamenných babách.

Mezi drahocennými předměty pokladu nalézá se mísa v průměru 15 veršků. O této míse čteme v „Ruských starožitnostech", vyd. hrabětem J. J. Tolstým a N. P. Kondakovým, toto: Okrouhlá mísa sestavena z dvou listů, sletovaných dohromady, ozdobena uvnitř řadou figur tepaných a vyřezaných v pozdějším řecko-římském stylu. Figury představují bohy řecko-římské mythologie s mnohými ovšem zvláštnostmi. V prostřed mísy sedící ženská figura s nádobkou, představuje obyčejný typ tak zvané kamenné baby a vytvořena je docela samostatně.[19]) (Viz obr. 5.)

První, kdo projevil myšlénku, že petrosská soška je docela obdobná s našimi kamennými babami, byl náš krajan G. D. Filimonov, který náhodou prohlédl si znamenitý poklad na světové výstavě v Paříži r. 1867. Snažil se přesvědčiti o tom i místního organisatora výstavy, kustoda musea v Louvru, De Longperie-a, při čemž vyslovil naději, že petrosská mísa aspoň trochu určí původ a význam symbolu našich pomníků.

„Tyto doposud isolované sochy prvních křesťanských věků" — vážně vykládal Filimonov francouzským učencům — „zajisté vysvětlí nejstarší dějiny naší země a mohu se kojiti nadějí, že ukáže na příbuznost našich předků s vašimi, přispěním vašich merovingských ozdob, nalezených zároveň s tímto pokladem." [20])

Potom na žádost De Longperie-ovu Filimonov napsal své úvahy ve francouzském jazyku, což později bylo vytištěno v Paříži a přineslo, přiznati musíme, nevyhnutelnou škodu. Zdá se, že nesnadno nalezti slušnou omluvu pro úvahy nebožtíka Filimonova, než to, že otázka kamenných bab tehdy byla tak zmotána, že o jejich původu mohly se vyslovovati výmysly, aniž kdo se obával odporu vážného.

Vskutku, nevhodné spojování petrosské sošky s kamennými babami neodstranila vědecká kritika, a to se rozmašelo jak cizí, tak i naši literaturou. Učinil-li cizí učenec zmínku o petrosském po-

---

[18]) Viz článek F. Boka „Der Schatz des Westgothenkönigs Athanarich" v Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. Wien, 1868.

[19]) Ruské starožitnosti č. III. Petrohrad, 1866, str. [illegible].

[20]) Věstník spolku staroruského [illegible] moskevském obecním museu vydávaný pod redakcí G. D. Filimonova [illegible] Moskva, 1876. Příloha k protokolům str. [illegible]

kladu,, pokládal za svou povinnost zmíniti se též o kamenných babách, na př. De Linas,[21]) a Odobesco.[22])

A. Odobesco vykládá nám v půvabném, ale zbytečnými malichernými podrobnostmi přeplněném popsání tohoto pokladu, že sedící žena má na sobě dlouhou tuniku, přepásanou v bocích, vlasy má rozdělené cestičkou od čela do týlu, zapletené vlnitým věncem a zakroucené v uzel. V rukou drží konický pohár „kalatos", který postaven proti prsům. Míste, kde sedí, je pookrouhlé a bez lenochu, se stoličkou „somnum", ozdobenou révou, která se nalézá mezi dvěma pletenými šňůrkami.[23])

Obr. 5.

V dalším mnohomluvný p. Odobesco o té postavě neřekl nic vážného, jenom utvrdil mínění o příbuzenstvu jejím s kamennými babami.

Zlatá figurka na míse má, jak on míní, překvapující analogii (de surprenantes analogies) s jinými starožitnými předměty, rozptýlenými na povrchu zemském, jako jsou: alabastrová soška, nalezená v rozvalinách starého Babylonu, a veliké hrubé kamenné sochy, známé pod jménem kamenných bab, které stojí na některých mohylách v Sibiři a v jižním Rusku. Všechny tyto figury, dokládá p. Odobesco, jsou asi rozličného původu, chaldejského, mongolského a punského; jsou zcela oblečeny, některé sedící, rozličného pohlaví; ale všechny drží v rukou proti lůnu pohár k pití.[24])

---

[21]) Les origines de l'orfévrerie cloisonnée. Recherches par Charles de Linas. Paris. 1887.

[22]) Le Trésor de Petrossa. Paris, 1889—1900.

[23]) A. Odobesco, Le Trésor de Petrossa, Paris, 1889. T. II. p. 34.

[24]) Ibid. p. 40.

Rozhodně nelze vymysliti vysvětlení zpozdilejšího, než jak podal p. Odobesco. Na obr. 6. objevuje se postava ze tří stran, v dvou třetinách přirozené velikosti (výška její 0·075 metru). A nutn říci, že v tomto vyobrazení nelze vidět podobnost kamenné bab

Začneme od oděvu. Na kamenných babách nikdy nebýv dlouhá tunika, ale vždy krátký kaftan (kabátec), přikrývající sotv kolena, s obrubou na dolním konci. Chiton bez rukávu, splývají širokými řasami na ženské figuře petrosské nádoby, patří řeckém světu a nemůže se vztahovat na kamenné baby. Podkasán je chito řeckým způsobem. Kamenné baby nemají ruce holé, kabát má vžd dlouhé rukávy, velmi často ozdobené výšivkami na výložkách. Úč jako má zlatá figura, nenachází se na kamenných babách, nýb hlavy jejich jsou obyčejně pokryté nějakým úborem, více nebo mé jasně patrným, neb špičatým kloboukem, jaké se i nyní nosí v A taji. Potom vlasy se nezakrucují do uzlu v týle, nýbrž spouštějí na záda v copech (pradávný zvyk turecký). Nohy petrosské soš jsou bez obuvi, ale u kamenných bab vždy vidíte vysoké boty, jejic holenky bývají někdy vyšity vzorky, jak ještě nosí se ve střední A u tureckých národů. — Ani u výrazu obličeje zlaté figurky a k menných bab nemůže být řeči o nějaké podobnosti. Petrosská soš nemá nápadných prsou, jako kamenné baby, u nichž mohutn prsou je pravým příznakem, an dětsky naivní stepní mistr nápa nými prostými formami chtěl naznačiti pohlaví sochy. Způsob, j sedí petrosská figurka a kamenné baby, jest docela rozličný. P tedy, tážeme se, mluví se o podobnosti těchto různých předmět Jen proto, že petrosská soška drží v rukou nádobu. Ale drží sn petrosská soška nádobku tak, jak ji drží kamenné baby? Nikol i zde je jen zdánlivá podobnost: drží nádobku před sebou, před pr kdežto kamenné baby (jak se vlastně vyjádřil Rubrouck) u pupl Ano i nádobka petrosské sošky není podobná poháru kamenný bab, a ne nadarmo nazývají ten „calanthus".[25]

Pokud vím, ještě nikdo nepokládal za kamennou babu vyob zení na zlatém plíšku z mohyly Čertomlycké, představující sed ženu i držící nádobku na břiše[26], a přece podobné přirovnání v by lákalo, protože na té mohyle také stála kamenná baba.

Jaký závěr možno učiniti ze všeho, což tu pověděno?

Závěr bude ten, kdo věřil v možnost, že petrosské sošky a k menné baby jsou podobného původu, nikdy neshodne se s tvrzen o tureckém původu kamenných bab, a bude ukazovati na tuto zlat sošku, která se objevila dříve, než turečtí národové zaplavili Evro

Naše mínění však zní, že není důkazu ani pro vnitřní ani p vnější shodu mezi obojími památníky, a proto nutno v zájmu v petrosské sošky [illegible] kamenný babách [illegible]

[illegible]

Babylonská soška.

Alabastrová soška sedící ženštiny, nalezená při výkopech babylonských, nalezající se nyní v Louvru, přivedla v rozpaky, jak jsme viděli, p. Odobesca, a už dříve svedla p. Aspelina. Ve svém díle Antiquités du Nord Finno-Ougrien, Helsingfors, 1887 umístil vyobrazení té sošky na str. 41. Výška její 17 *cm*.

Soška představuje ženu sedící na křesle a mající v rukou nádobku. Na hlavě má kulatou obroučku na spůsob záře; vlasy spuštěné po zádech, šaty dlouhé do chodidel, v přemnohých záhybech; nohy se opírají o stoličku.[27])

Všechny tyto podrobnosti nejsou na kamenných babách: účes na nich jiný než na babylonské sošce; oděv také není podoben oděvu našich soch; bosé nohy s oddělenými prsty, jak vidíme na babylonské sošce, na kamenných babách nikdy nebývají; nádobka není podobná nádobce kamenných bab a také žena ji jináč drží, než báby. Z toho se musí souditi, že srovnávati babylonskou sošku s kamennými babami, bylo by jen chybou. Assyriologové nazývají tuto sošku „Summerskou ženou".

Obr. 6.

Česká socha Eliška. (Alžběta.)

A. J. Sobolevský, akademik, napsal v „Archaeologických Izvěstijách a Zamětkách" (Moskva 1898, d. VI., str. 291) malý článek pod názvem: „Kamenná baba v Čechách", na základě článku Časopisu Českého musea (1891, str. 417), s poukázkou na knihu Boleluckého „Rosa Boëmica", r. 1668.[28])

P. Sobolevský tak i nazývá sochu kamennou babou, a upozorňuje archaeology na vypravování o ní XVII. století.

Protože kamenné baby v Čechách nejsou, a jak myslím, býti nemohly, bylo nutno uvedenou výše zprávu jak se patří objasniti. Obrátil jsem se o pomoc v té věci k svému starému a dobrému známému A. O. Kašparovi, bydlícímu v Praze, a požádal jsem ho, aby mi zaopatřil fotografii té sochy.

Kašpar velmi ochotně sebral pro mne vše, co známo o „Elišce" v české literatuře; ale fotografii zhotoviti nemohl, protože nijak nebylo možná, dopátrati se sochy: jak se zdá, již jí není. Musel jsem se spokojiti s tím vyobrazením, které pořídil Bolelucký,

---

[27]) Viz také Les origines de l'orfévrerie cloisonnée. Par Ch. de Linas T. III., p. 308.

[28]) Rosa Boemica sive Vita sancti Woytiechi, Matthiae Bened. Boleluczky. Praga, 1668.

zároveň s druhými vyobrazeními slovanských bohů, na 200sté stránce své knihy (viz obr. 6.).

Uvádím zde text Boleluckého z Rosa Boëmica, str. 203—205.:

„Strakona civitas annos non ante multos idolum quoddam vidit et mirabatur. Post arcem S. Procopii fors mille passibus ad meridiem, juxta viam, quae Volynam ducit, ad silvam Hole nominatam, rude quoddam saxum oblongum pluribus annis steterat; justam quidem hominis mensuram quodam modo praeferens, sed mancum et acephalum ad instar cylindri, truncum potius informem, quam statuam repraesentans. A summo, quo pectus ab humeris descendit, scurrilis et barba cujuscunque bubulci manus, supercilia, oculos, nasum, os et mentum clavo vel quocunque ferro rudi Minerva sculpsit, mamas etiam muliebres adjecit, per quas foemineum sexum, ad omnem novitatem et superstitionem facilem, ad novum cultum pelliceret. Utero praegrandi tumet illud saxum, quasi parturiens foetum, ex quo manavit opinio, deam hanc parturientibus adjutricem esse, simplicique vulgo lingua patria Alzbietam sive Elisabetham, quam Romani Lucinam aut Levanam dixissent, placuit nominare. Increbrescente postmodum ejusmodi fama, magnus Alzbietae honor accedebat, ut uterum gerentes et partui proximae mulieres etiam a tribus milliaribus eo confluere non dubitarent, cereos, strophia, fascias et nummos oblationis ergo nocturnis maxime temporibus apportarent, et velut numen aliquod novum e coelo delapsum colerent. Perduravit rusticus hic error inter idiotas ad annum 1659, quamdiu superioribus ignotus fuit. Postquam detectum esset malum et Alzbieta prostituta e tenebris in lucem prodiisset, mandato venerabilis archiepiscopalis consistorii Pragensis, nec non illustrissimi et reverendissimi comitis d. d. sacri Melitensium ordinis militaris, magni prioris in Strakonicz, per curatum loci, antecessorem meum, et burggavium ejusdem dominii loco mota et in arcem curru devecta est, hodieque in arcis area prope turrim rotundam ad dextrum latus in angulo humi jacens et huc usque parturiens ab omnibus conspicitur. Ipse ego, tunc illius administrator ecclesiae, turpe monstrum saepius aspexi, tantamque parturientis Alzbietae foecunditatem malorum foetuum, et istius Apellis lineas, obstupui saepeque risi. Ab intestato hinc non abeo, R. D. illius temporis curatum et burggravium viventes adhuc, eorum, quae certa comperi, testes relinquo."

„Město (Strakonice) před několika lety vídalo jakousi modlu a divilo se jí. Za hradem sv. Prokopa asi 1000 kroků na jih, vedle cesty, která vede k Volyni, u lesa, nazvaného Hole, stál kolik let hrubý kámen podlouhlý, který jevil skutečně jakousi podobu lidskou, ale olámaný a bezhlavý, jako válec, spíše byl to trup beztvárný, nežli socha. Svrchu, kde prsa pod rameny sestupují, rozpustilá ruka nějakého pastuchy vyškrábala hrubě hřebíkem neb jiným železem obočí, oči, nos, ústa a bradu, přidala také ženská

prsa, aby získala k nové úctě ženské pokolení, ku každé novotě a pověře náchylné. Život toho kamene jest nadutý, jako u těhotné ženy, z čehož povstala domněnka, že to je bohyně pomocnice roditelkám, a počali ji nazývati prostonárodním názvem Alžbětou, čili Eliškou, kterou by Římané nazvali Lucinou čili Levanou.

Když pověst časem se roznesla, začali velice ctíti Alžbětu, takže těhotné ženy, porodu blízké, sem neváhaly přicházeti až tři míle cesty a přinášeti v oběť voskové svíce, tkanice, věnce i peníze, zvlášť v noční dobu, a klaněly se jí jako bohu s nebe spadlému. Tato prostonárodní pověra panovala mezi prostým lidem do r. 1659, dokud vrchnostem to bylo neznámo.

Když však nepravost ta vyšla na jevo a zpráva o Alžbětě rozhlásila se obecně, na rozkaz velebné arcibiskupské konsistoře a nejjasnějšího a nejvelebnějšího p. hraběte, velkopřevora sv. řádu rytířského Maltézského v Strakonicích, za přispění faráře, mého předchůdce a purkrabího panství, byla odnesena z toho místa a dovežena do zámku na voze, a dnes ji je viděti ležet na nádvoří hradu u kulaté věže, na pravé straně v koutě, doposud jako těhotnou. Já sám, jsa administrátorem toho kostela, často jsem viděl mrzkou tu ohyzdu a divil jsem se, co taková Alžběta mohla naplodit zlého a výtvorům onoho „Apella", často jsem se smál. Nezanechám toho, abych nedovolal se svědků o tom, co jsem se dověděl od ctihodného pana tehdejšího faráře a purkrabího, ještě žijících.

O této soše píše Antonín Rezek v Časopise musea království Českého (1891, str. 416—417) toto: „Roku 1656 duchovní konsistoř zvěděla o legendě „o zkamenělé ženské" a nařídila, aby věc se náležitě vyšetřila. Tato zkamenělá žena nalézala se blízko vesnice Sousedovic, nedaleko od města Strakonic. Ze zápisků zachovavších se v arcibiskupském archivu v Praze, vidět, že obyvatelé vesnice Sousedovic byli povoláni 7. dubna 1656 k úřadu a dáno jim napomenutí, aby především pouhou pravdu oznámili, jako by pod přísahou výpověď činiti měli. Potom vyslechnut Sousedovský rychtář Jan Mareš, kterýž vypověděl, že nalezá se blíže vsi kámen, kterýž pokládají za zkamenělou ženu. Vypravuje se o tom, že jednou nesl kněz velebnou svátost k nemocnému a potkal cestou společnost ze svatby se navracející. Při ní byla též žena jedna těhotná, kteráž k velebné svátosti se neuctivě zachovala, začež kněz klatbu na ni vyřkl, a ona ihned v kámen na způsob ženy těhotné se obrátila. Brzo potom začalo se ke zkamenělé ženě putovati od Sušice, od Prachatic i odjinud na mnoho mil. Zvláště těhotné ženy braly sem útočiště a vykonávaly zvláštní ceremonie kladouce na kámen šaty, roucha a různá „opásání". Kdo tak učinil, jistě prý se pozdravil. Kdož však šatstvo se „statue" snímal („přijímal"), upadal v nemoc. Byv Mareš otázán na velikost zkamenělé ženy, odvětil, že jest to kámen, který by sotva šest koní uvézti mohlo. Kdy pověst

vznikla, či lépe řečeno, kdy ona událost se sběhla, nedovedl j věděti, poněvadž o tom pamětníka nebylo.

Po Marešovi vyslechnut byl 70letý stařec Bartoloměj, ko ze vsi Zborovic, který potvrzoval údaje Marešovy. Dodával k n toliko, že i vůz s koni i s lidmi tehdáž prý zkameněl, že však to kamene užito bylo ke stavbě převorství ve Strakonicích. P vyprávěl další pověst, kterak jednou kámen těhotnou ženu př stavující byl od pastevcův vyvrácen a poražen; soused jec z Libětic šel brzo potom kolem kamene, kterýž lidským hlas k němu promluvil, řka: „Dojdi k rychtáři Sousedovskému, a mne na své místo ihned zase dáti hleděl, sice nestane-li se t potká ho zajisté něco horšího."

Potom vyslechnut byl 80letý stařec Matěj Kukačka ze S sedovic, kterýž dodal, že Jiří Pecka ze Sousedovic, jsa podnapi nedal kameni pokoje, začež v louži několikráte zmočen byl. Pr bál se choditi kolem za doby noční a obcházel raději po lukác když domů šel.

Konečně vyslechnut ještě 60letý Bartoloměj Kříž, neb Cártla ze Sousedovic, kterýž nevěděl nic nového, leč jen udáv že netoliko žena, ale i celý průvod zkameněl, když „pro nevěs jeli". Tedy ne po svatbě, než před svatbou se dle něho událc sběhla.

Tento dokument svědčí o tom, že kamenná žena byla jediný případem, který svou neobyčejností dal podnět podivné legen mezi domácím obyvatelstvem. Ze zápisů jasno, že socha poc bala se těhotné ženě, ale tento příznak, u kamenných bab nik nebývá.

Popsání Boleluckého a vyobrazení od něho přiložené, jas dosvědčují, že česká „Alžběta" ke kamenným babám přičít se nesmí.

Španělské kamenné sochy.

V španělské provincii Murcii, při rozkopání chlumu v Jec který se nazýval „Cerro de los Santos", našlo se 15 kamenný soch, dosti zahadného zevnějšku. O tom nalezu dozvěděli v Madridě r. 1871 a brzy potom objevily se sadrové jejich odlit na světových výstavách: na vídeňské 1873, na pařížské 18 Tři sadrové kopie nejlepších těchto soch, dostaly se i do Rus nalezají se v moskevském Rumjancovském museu.

Mnozí se zajímali o tyto sochy a hleděli objasnit jejich puvc jedni měli je za podvrhy, druzí za originály. Henszlmann, uhers archaeolog vyslovil své mínění, že sochy byly zhotoveny v až VII. století od Gothu, kteří přišli do Španělska z krajů jižní Ruska, a srovnával je s ruskými kamennými babami. De Li zachoval se poněkud skepticky, ale přec je kladl na roveň s l mennými babami.[29]

[29] Les origines de l'orfèvrerie. Str. [illegible]

Emil Cartailhac vyslovil se proti zdání, že tyto sochy patřily Gothům, z toho důvodu, že na cestě Gothů do Španělska se vůbec nenalézají podobné pomníky i soudil o nich podmínečně: si elles sont authentiques.[30])

Potom vyskytlo se podobných soch velmi mnoho a zároveň vznikla o nich obšírná literatura, z které vysvítá, že badatelé nejsou svorní o originálitě zmíněných pomníků. Rozebírati té literatury netřeba; zastavím se jen při posledním pojednání Petra Parisa,[31]) který dosti dlouho studoval tyto památky.[32])

P. Paris rozdělil nejdříve sošky na dvě družiny: podvržené a pravé. Prvních napočítal 21 a jich tvůrcem určil hodináře Amata v Iekle. Zde jeho poznámka: „Mais j'admets avec une égale certitude que l'industrie d'un faussaire ingénieux, Vincete Iuan y Amat, horloger, à Jecla a mêle à la masse des ouevres authentiques beaucoup de pièces de sa fabrication, dont quelques — unes, tout au moins, ne sont pas de plus faciles à reconnaître."[33])

Originálnost ostatních p. Paris dokazuje rozličnými důvody, mezi jiným ukazuje na to, že na kameni nalézá se patina.

Pomíjím otázku o původu španělských soch, rozhodně podezřelých, a řeknu jen to, že kdyby i některé z nich byly originály, přece nemohou se stavěti po boku jihoruským kamenným babám. Podobnosti mezi nimi není, než v nádobě, kterou mají v rukách; ale v ostatních všech věcech jsou si zcela nepodobny. Místo krátkého kabátce kamenných bab, vidíme na španělských sochách trojí šat, dlouhou sukni, a dvojí vždy kratší roucho svrchní; účes jejich zcela jiný, vlasy španělských soch ve vrkočích spadají na prsa, což nikdy nebývá na kamenných babách; dále rozměry španělských sošek jsou velmi skrovné. Sloh těchto sošek je zcela jiný, než sloh kamenných bab, a obličeje těch i druhých jsou úplně rozdílny. Proto tvrdím, že srovnávati španělské sošky s kamennými babami značí tolik, jako podporovat pošetilosti, které se již dostatečně nahrnuly v zapletené otázce o kamenných babách.

Kamenné sochy ve východním Prusku.

Nejvíce podobnosti s kamennými babami ze všech ode mne vzpomenutých soch, mohly by míti na první pohled výtvory sochařské, které se nalézají ve Východním Prusku a jsou tam známy pod jménem Becherstatuen, t. j. sochy s poháry. Kdybychom mohli totožnost obou vědecky dokázati, otřáslo by silně theorií

[30]) Emile Cartailhac, Ages préhistorique de l'Espagne et du Portugal. Paris, 1886, p. 301—303.

[31]) Pierre Paris, Essai sur l'art et l'industrie de l'Espagne primitive. T. I. Paris, 1903, p. 162—343.

[32]) Viz jeho: Buste espagnol de style grécoasiatique trouvé à Elché (v Monuments et mémoires publiés par l'Académie des inscriptions et belles-lettres. T. IV., Paris, 1897).

[33]) Essai sur l'art et l'industrie de l'Espagne primitive, p. 164.

o tureckém původu kamenných bab, poněvadž Turci nikdy v Východním Prusku nebyli. Nejdříve sebral a popsal tyto sochy berlínský archaeolog dr. M. Weigel, který přičítá je staroslovanské době.[34]) Nevidím sám, proč srovnávati pruské sochy s kamennými babami a nezmínil bych se ani o nich, kdyby nebylo v literatuře pokusů srovnávacích jiných: první vyšel od mnichovského archaeologa dr. Augusta Hartmanna, který se ani málo nerozmýšlel vřadit pruské sochy v jednu kategorii s kamennými babami.[35]) V šlépějích Hartmannových šel i Lubor Niederle.[36]) Pánové Weigl i Hartmann přiložili k svým článkům o pruských kamenných sochách nákresy, a tyto nákresy poskytují nám příležitost soudit o podobě soch s kamennými babami. Ač jsou ruské kamenné baby hrubě zhotoveny, přece technikou převyšují pruské sochy nad míru; „baby" představují úplně zřejmé figury, obličej jich má výraz určitého anthropologického typu; podobného nic nevidíme na pruských sochách. Beztvárné dříky, neforemné hlavy, podobné buď kůželi, buď hrušce, buď kouli, s vyškrábanýma očima, nosem a hubou, jsou nejnápadnější jich znaky. Ruce dosti jasně vyobrazené spojují se na životě; při čemž první drží roh na nápoj, často velmi velkých rozměrů; bývá i tak, že roh jest vyobrazen zvláště na prsou. Nádobky. významné pro kamenné baby, zde docela nenalézáme. Nohou není, Na některých vyobrazena zbraň: meč poměrně krátký, s velkým čepelem, neb kinžal, držaný obyčejně v levé ruce. Všechny sochy jsou jak viděti, mužského rodu, na některých jsou řádně vyznačeny licousy a brada, která na kamenných babách nikdy se nenalézá. Zkrátka, ce se týče pruských soch, může se mluviti jenom o nepodobě jejich s kamennými babami, a nikoliv o podobě s nimi.

Obr. 7.

* * *

[34]) Bildwerke aus altslavischer Zeit, von Dr. M. Weigel (v Archiv für Anthropologie. Braunschweig, 1892—1893 B. XXI., str. 41—72.).

[35]) „Becherstatuen in Ostpreussen und die Literatur der Becherstatuen", von Dr. August Hartmann (v Archiv für Anthropologie, Braunschweig, 1892—1893, B. XXI., str. 253—303.).

[36]) „Lidstvo v době předhistorické", příklad z českého F. K. Volkova, Petrohrad 1898, str. 581.

Nesnadno vyznati se v podobných, hrubých kamenných pomnících, ještě z té příčiny, že vyskytují se někdy zcela neočekávaně, a při svém vzniku nemívaly účel, který jim později badatelé přikládají. Uvedu tento případ: v novinách „Kyjavljanin", r. 1888 objevila se poznámka, že ve vesnici Bukách, Skvirského újezdu, vytáhli z říčky Rastovice kamennou, rohatou modlu, vytesanou z jednoho granitového kusu, sáh vysokou. Při tom bylo vysloveno mínění, že to je staro ruský bůh Volos neb Veles; ochránce skotu a původce pokolení básníků, bůh silný, jemuž jako Perunovi hromovládcovi přísahali vojíni Svjatoslavovi. Na žádost Imperátorské Archaeologické Kommisse, professor V. B. Antonovič prozkoumal tento nález a vyšlo na jevo toto: modla nebyla ani z řeky vytažena, a od té doby, co byla zhotovena, stála na svém místě, zhotovena pak byla v r. 1834 podle plánu statkáře Valentina Abramoviče, který tenkrát zakládal zahradu na svém statku a přál si vyzdobit ji nějakými originálními předměty. Kromě jiného přikázal kamenníku jednomu ze svých poddaných, vytesat z granitu lidskou figuru s půlměsícem na hlavě, a postavil tuto sochu naproti hlavní aleji své zahrady za řekou. Mistr, „děd Taras" zemřel 2 neb 3 roky před prohlídkou pomníku od professora Antonoviče.[37])

Původ pomníku objasnil se tím, že bylo možno sebrat o něm zprávy z čerstvých stop, ale kdyby si ho všimli teprve tenkráte, až by všechny vzpomínky o okolnostech díla zanikly, výsledek byl by zcela jiný, a možná, že náhodou vyřknutá myšlénka o bohu Velesu byla by dospěla významu pravdivého faktu.

Obr. 8.

Kamenné kavkazské sochy s kříži.

Na severním Kavkaze nalézají se na sloupích kamenné sochy lidských figur s kříži vypuklými neb vydlabanými. (Obr. 7.) Kromě tohoto výkresu sochy s kříži na ramenech a na čepici, nalézá se v Materiálech o archaeologii Kavkazu (sv. VII.) fotografie druhé po-

[37]) Dílo Imp. Archaeol. Kommisse, 1887, r. No. 13.

dobné sochy, jejíž levá ruka objímá pochvu, a pravá drží na prsou obnaženou šavli. Tvar zbraně zasluhuje pozornosti. Na některých jsou řecké nápisy, podobné těm, jaké jsou na kamenných křížích, známých z těchže míst. Kříže mají určité datum a jsou z XI. století.[38])

Obr. 9.

Blíže stanice Gubské, majkopského oddělení, Kubánského okruhu (oblasti), našli veliký kamenný kříž s řeckým nápisem a s figurami takové umělé práce, jakou vidíme na známé pětihorské soše.[39])

Mnohé zbytky křesťanských pomníků na severním Kavkaze, zjevně svědčí o tom, že v XI. věku prokvétalo tam křesťanství a bylo silně rozšířeno mezi domácím obyvatelstvem. Předpokládati, že kříže na sochách byly později vytesány, není příčiny, neboť na jedné z nich, nalézající se nyní v Jekaterinodoru, prsa schválně upravena pro kříž, který je také celá přikrývá, a v tomto případě nemohl býti nijak vytesán později, než sama socha. (Obr. 8.) Škoda, že obličej této sochy otlučen, jak viděti, naschvál, a musíme souditi, že od musulmanů. Mohou-li tyto kavkazské sochy srovnávati se s kamennými babami, jak to činí hrabě A. S. Uvarov, G. D. Filimonov [40]) a jiní?

Myslím, že nikoliv, ale ne proto, že na kavkazských sochách nalézá se křesťanský symbol — kříž: národ, který stavil v pohanské době kamenné baby na hrobech, mohl zachovat tento obyčej i když přijal křesťanstvo, jenom přidati jim křesťanský charakter; ale zvláště proto, že typ těchto soch je docela jiný, než kamenných bab. Zde se objevuje druhá kultura. Který národ stavil tyto křesťanské pomníky, ještě jistě nevíme; ale nijak ne Turci. Jestli obrátíme zřetel na vysvětlení pětihorské sochy (nalézající se nyní v ruském historickém museu v Moskvě), které učinil V. F. Miller,[41]) musíme v nich přiznati původ osetinský.

---

[38]) Na př. kamenný kříž v Zelenčukském klášteře. Viz Sborník řeckých a latinských nápisů Kavkazských, sestavil I. Pomjalovský, Petrohrad, 1881, str. 7—8.

[39]) Materiály po archaeologii Kavkaza. Sv. VII. Moskva, 1898, str. 137—138.

[40]) Věstník spolku staro-ruského umění. Moskva 1876. Izsledovanie, str. 74—76.

[41]) Materiály po archaeologii Kavkaza. Sv. III. Moskva, 1893, str. 119—126.

Kamenná socha stanice Pregradné.

Hrabě Zichy v článku „Voyages au Caucase et en Asie Centrale" II., Budapešt, 1897 (Comte Eugène de Zichy) na straně 372, umístil nákres kamenné sochy a napsal pod ní: Kamenaia baba près de Pregradnaia, district Batalpachinsk.

Tato socha docela není kamenná baba, třeba že patří k řadě náhrobních pomníků. V skutečnosti jest to socha klassického věku, a sice římských dob, t. j. prvních století našeho letopočtu.

Zřejmě nepravé kamenné baby.

Počet domnělých kamenných bab je dosti značný, ale ve skutečnosti byl by ještě větší, řekneme-li, že též mezi kamennými babami jsou nepravé, zhotovené ne za účelem klamání, ale za uspokojením esthetických potřeb, třeba že se to zdá podivným.

Víme, že mnohé kamenné baby svážely se s mohyl a rozestavovaly se v městských zahradách jako ozdoba. Zvláště mnoho kamenných bab soustředilo se v zahradách statkářů.

A hle, po příkladě této mody někteří statkáři v novější době, protože neměli pravých kamenných bab, rozkázali svým poddaným zhotovovat pro své zahrady sochy podle obrazů kamenných bab.

Podobnými kamennými babami domácí práce zvláště proslul újezd Bachmutský.[42])

Tato okolnost vyzývá nás, abychom byli velmi opatrni ke kamenným babám z gubernie Jekaterinoslavské.

Obr. 9. představuje pravou „kamenou babu" ze stanice Dachovské, uloženou ve sbírkách musea tiflisského.

* * *

Až bude bádání o kamenných babách očistěno od plevele, bude možno soudit pravděpodobněji a přesněji.

Petr Antonín Xaver Hillinger, malíř miniatur.

Jan Herain.

Členu výboru naší Společnosti, p. MUC. Jos. A. Jírovi, podařilo se získati miniaturní podobiznu Petra Ant. X. Hillingera, malíře miniatur; vyobrazení její podáváme tu ve skutečné velkosti. Jest malý obrázek oválný, představující umělce u věku 34 let,

[42]) To mně bylo sděleno od knížete P. A. Putjatiného.

v kroji a účesu tehdejšího měšťanstva. Původcem obrázku jest malíř Karel Tessauer (též Dessauer), který jej maloval v Lipsku a na zadní straně přičinil latinský nápis:. Nápis vznikl patrně na dvakrát; první část jest z r. 1732, kdy byla podobizna malována; druhá část byla pak připsána brzy po r. 1734, kdy Hillinger zemřel. Hlavní nápis zní: „Petrus Antonius Xaverius Hillinger, Civis Micro Pragensis, Miniaturae Pictor artisque chalcographicae Proscola. Natus Glacii 1698. 9. Octobris. Lector Requiem aeternam precare". (P. A. X. H., měšťan malostranský, malíř miniatur a umění mědiryjeckého umělec, narozen v Kladsku 1698, 9. října. Čtenáři, pros proň pokoje věčného.)

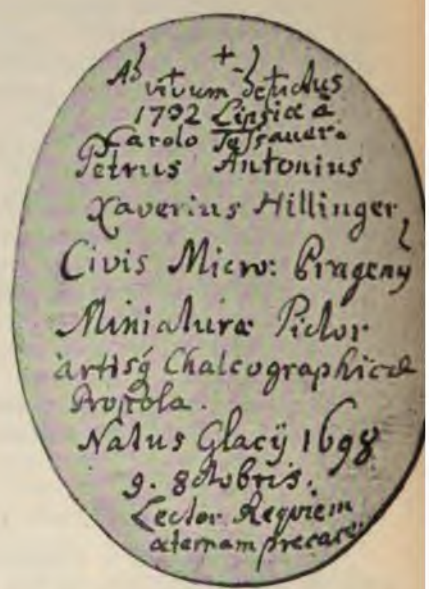

Obr. 10. Podobizna Petra Ant. Xav. Hillingra.
Maloval Karel Tessauer.

Pozdější přípis udává: „+++ Ad vivum depictus 1732 Lipsiae à Carolo Tessauer". (Podle skutečnosti malován r. 1732 v Lipsku od Karla Tessauera.) O životě a působení Hillingerově mnoho nevíme, neboť zemřel záhy; co víme, podává částečně Dlabačův „Künstler-Lexicon". Zprávy další skytá nám archiv města Prahy a kniha nebožtíků na faře u sv. Mikuláše na Menším Městě Pražském.

Kniha měšťanů v archivu města Prahy č. 571, str. 16. svědčí, že Petr Hillinger usadil se r. 1730 na Menším Městě Pražském, kde přijal právo měšťanské, předloživ 30. března 1730 radě téhož města křestný list svůj, psaný německy od purkmistra a rady

města Kladska; list vyhotovil Gottfried Weidinger, rektor jezuitské kolleje tamže.

Nabyv práva měšťanského dosáhl i oprávnění k své malířské živnosti, ale neprováděl ji, neboť — jak jsme se přesvědčili — nevstoupil do cechu malostranských malířů a v knihách jeho zapsán není. Podle zprávy Dlabačovy zařídil si Hillinger dílnu mědiryjeckou a vydal tiskem kolik rytin, jichž provedení Dlabač chválí. Ale vydavatelská činnost Hillingerova přestala záhy, neboť nějakou nešťastnou příhodou skončil život 26. prosince 1733. O tom hovoří zápis v knize nebožtíků na faře sv. Mikuláše na Menším Městě Pražském: „26 Decembris 1733 obiit in domo hospitii sartorum casu infortuito sacramento provisus Petrus Hillinger aet. 30 annorum. Sepultus est ad sanct. Joannem sub rupe.“ Byv zaopatřen svátostmi zemřel tedy Hillinger v krejčovské hospodě (teď v ulici Břetislavově č. 307) u věku 30 let a pochován k sv. Janu do Obory. Pokládáme-li o narození Hillingerově za správný údaj na obrázku r. 1698, tedy dosáhl věku 35 let, a jest mylný zápis ve farní knize o 30 létech. Není správný ani údaj Dlabačův, kladoucí činnost Hillingerovu do r. 1738, neboť té doby byl již mrtev. Hillinger zemřel neženat, nepodáváť farní matrika zpráv ani o křtu jeho dětí, ani o vdově nebo pozůstalých.

Jiří Gottfried Dehio:

Ochrana a zachovávání památek.

Se svolením auktorovým přeložil a úvodem opatřil *Frant. Zuman.*
(Přednáška ve „Společnosti př. st. č. v Praze“, dne 21. října 1905.)

O záchranu památek pečováno u nás v Čechách v 19. stol. nejrůznějším způsobem; památky movité ukládány v četných museích, jež pro ně zakládána, památky stavitelské pak po dlouhou dobu ponechány, pokud jich nebylo právě užíváno k praktickým účelům, zcela na pospas živlům anebo chráněny spůsobem nejprimitivnějším.

V druhé polovici 19. stol. nastal tu obrat, a stát, země, obce i jednotlivci vynakládají mnohý peníz na ošetření památek stavitelských, hlavně na jich „restaurování“. Vzpomínám tu letmo jen některých provedených neb započatých restaurací: Restaurace dómu sv. Víta a sv. Jiří na Hradčanech, sv. Štěpána, sv. Petra na Poříčí, sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, sv. Jiljí, sv. Apolináře, sv. Barbory v Anežském klášteře v Praze, panny Marie Sněžné, sv. Klimenta, Emaus, sv. Martina ve zdi, sv. Barbory, P. Marie na Náměti, sv. Trojice v Hoře Kutné, kostela sedleckého, sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě, sv. Bartoloměje v Rakovníku,

sv. Ducha v Hradci Králové, sv. Bartoloměje v Kolíně n. L.; z hradů: Karlštejna, Křivoklátu, Zvíkova, z jiných staveb staroměstské radnice a novoměstské radnice v Praze, Staré sněmovny, Prašné brány a mosteckých věží v Praze, Vlašského dvora a kamenného domu v Kutné Hoře, obou bran rakovnických; vidíme nové restaurace na obzoru: připomínám jen restauraci chrámu na Karlově, kostela sv. Jindřicha, sv. Václava na Zderaze v Praze.

Jisto jest, že při restauracích již provedených spáchány byly neodčinitelné hříchy a proto jest povinností, abychom bděli nad památkami, jež nebyly dosud restaurovány a jež vyžaduji, aby i při nich projevena byla snaha je zachovati — neříkám úmyslně „restaurovati" — a abychom slyšeli hlasy znalců o problémech ošetřování památek a o nich uvažovali.

Z toho důvodu dovolím si Vás seznámiti se zajímavou přednáškou Jiřího Dehia, professora historie umění ve Strassburce, přednešenou v aule university císaře Viléma 27. ledna 1905 a vydanou pod titulem „Denkmalschutz und Denkmalpflege im neunzehnten Jahrhundert."

Vám, kteří čtete Český časopis historický, není neznáma; bylť v Časopise historickém v č. II. roč. XI. podán o ní dosti obšírný referát professorem Gollem. Leč přednáška obsahuje mnohé stati, které jest dobře poznati podrobněji, a proto přečtu ji v překladě celou.

Přednáška zabývá se hlavně německými poměry a vedle toho i v malých částech poměry jiných zemí, o našich zemích se nezmiňujíc. Leč to neubírá ji ničeho v zajímavosti, neboť v tomto oboru neliší se poměry zemí evropských valně od sebe; zvláště pak v restaurování památek stavitelských — řekněme si to upřímně — bylo mnohými do nedávné doby za jedinou a vzornou školu pokládáno Německo. Zda neviděli mnozí v dómu kolínském jedině správný vzor pro restauraci našeho svatovítského dómu?!

A právě o této restauraci dómu kolínského uslyšíme soud prof. Dehia, soud velice nepříznivý, a sotva kdy budou se moci naši sousedé chlubiti — jak ve všech odborech stereotypně se dělo — že v tomto oboru nám byli mistry.

Na základě zkušeností, které dala zhoubyplná doba vlády purismu, vyvozuje prof. Dehio pravidlo pro ošetřování památek, pro které mluví s celým přesvědčením. Nabýti přesvědčení toho měli Němci dosti příležitosti, ba více než my. Byla to mezi jinými hlavně v poslední době nešťastná restaurace dómu v Cáchách, proti níž ostře protestuje Josef Strzygowski v knize „Der Dom zu Aachen und seine Entstellung". V úvodě k podrobnému rozboru restaurace dómu s trpkým úsměvem vyvrací názor stavebního rady a stavitele dómu Kremera v Cáchách z r. 1866, že „restaurace starých památek stavitelských jest odvětvím umění stavitelského, které teprvé v našem století zkvetlo," odkazuje všechny, kdož s tímto názorem snad souhlasili, ku prohlédnutí restaurace dómu ve Špýru, kterou také prof. Dehio ve svém

článku v Münchener Allgem. Zeitung z 2. ledna 1904 nazývá parodií. Prof. Strzygowski praví, že to, co děje se na Rýně, připomíná mu živě Comité de conservation des monuments de l'art arabe v Kahyře. Staré ctihodné mešity se tak krásně zlatem a barvami blýsknavě vyparádí, že zbožný lid se sotva odváží vzhlédnouti, když vstoupí, aby vzýval Allaha!

Možno, že budu míti příležitost referovati o této knize Strzygovského obšírněji a proto řeknu jen krátce, že jádro protestu Strzygovského vyznívá proti t. zv. „restaurování v duchu času".

U nás pak byla to nešťastná restaurace Karlštejna, kerá nám otevřela oči, takže nyní v mnohém uznáme vývody prof. Dehia a přikloníme se k nim velice lehce, jak sotva ještě by se bylo stalo před 10 léty.

S potěšením můžeme nyní konstatovati, že ohnisko purismu — Německo — vyhaslo, že purismus jest mrtvolou. Doufejme, že v brzké době položíme k němu do hrobky s ním souběžné a stejně škodné „restaurování v duchu času", na něž dobře přiléhá pojmenování „vandalisme restaurateur", neboť i v starší generaci německé ozvaly se mocné hlasy proti němu, jak se ukázalo v poslední době při zamýšlené restauraci heidelberského zámku, proti níž vyslovili se Durm, Essenwein, Egle, Thiersch, Wagner, Raschdorf i sám Lübke.

Vedlé statí, jež pojednávají o problému ošetřování památek hlavně stavitelských, zajímati vás bude část přednášky, jež jedná o zákonné ochraně památek ve státech evropských. O Rakousku prof. Dehio nemluví a my bohužel musíme se zařadit mezi země, o nichž praví, že vydaly na ochranu pomátek pouze některá ustanovení a předpisy správní, a jež nezmohly se dosud na zákon. Pokusy o nápravu v Čechách byly učiněny, ale uvážíme-li, že od návrhu poslance Adámka a soudruhů podaného sněmu království Českého r. 1892, před nímž předcházela již r. 1889 petice naší Společnosti, dovolávající se zákonné ochrany památek, uplynula tak dlouhá doba zcela bezvýsledně, chvějeme se o existenci památek, jež nám ještě z velikého uměleckého pokladu národního zbyly.

Abych doplnil tuto stať prof. Dehia, uvádím, že v Uhrách jsou veškeré umělecké památky pod ochranou zákona z 24. května r. 1881. Dle zákona toho jest povinen každý oznámiti objev staré památky ku př. při bourání domu a vyčkati až do rozhodnutí po určitou dobu. Táž povinnost uložena městům i náboženským společnostem, jež mohou býti donuceny k úhradě nákladů restauračních. Svémocné poškození nebo zničení památky, nebo zašantročení její tresce se pokutami.

Vzor jest tedy na blízku! Cur is, cur ille, cur tu non, Augustine?

Nás, členy Společnosti upoutá místo přednášky, jež volá po ochraně památek národem, kteréž nutně musí předcházeti probuzení l á s k y k památkám v lidu. „Ve všechny vrstvy musí pronikouti cítění, že národ, který má mnohé a staré památky, jest národem vznešeným" praví prof. Dehio. A výchovu lidu v tom

směru vytkla si naše Spolecnost při svém založení svým cílem, jehož hledí dosíci přednáškami a publikacemi. K cíli tomu pracujme dle sil svých. Než poslyšme již, co praví po krátkém úvodě professor Dehio:

Nemohu přesně pověděti, kdy vynořil se u nás poprvé výraz „péče o památky"; sotva je starší 25 let. Ve vědě a ve správním řízení nabyl již svého místa. Pojem „památky" *) je dosti široký, zahrnuje, krátce řečeno, v sobě vše, co obyčejně zveme „uměním a starožitnostmi". Definice tato ovšem jest neúplná, ale budiž zatím přijata, jako podklad dnešních vývodů; lzeť podle ní dobře si představiti dvojitý význam „památky", v němž jeví se i znaky esthetické i historické.

Úloha, kterou luští péče o památky, jest oddílem velikého a povšechného úkolu: jak lidstvu udržeti díla ducha, jež vytvořilo, aby potrvala. Bylo by vskutku krásné pomyšlení, kdyby se mohly tyto cenné hodnoty, jak pokračují, stále k sobě přidávati, beze ztrát, aby tvořily kapitál, ustavičně rostoucí. Ve skutečnosti je však jinak. Jednak podléhá proměně od pokolení k pokolení subjektivní schopnost vnímací; jistě že Fidias nebo Giotto jináče nás dojímají, nežli dojímali své současníky, a právě tak jistě nebudou po 500 letech ve všem rozuměti Goethovi. I jest předním úkolem vědy historické, aby hleděla zjemňovati cit dějinný, aby újmy podobné byly co nejmenší. Ovšem — vyhlídky nejsou stejné. Abychom neopouštěli oboru umění: nezanikne dílo Goethovo nebo Beethovenovo, leda by prve nastaly nesmírné katastrofy kultury; za to však jistě víme, že díla Rafaelova máme již dnes ve stavu velice sešlém, a že nepotrvá dlouho a budeme je znáti pouze z kopií. Neníť osud přízniv dílům umění výtvarného.

A ještě úsilnějším kvapem nežli moc přírody ničí lidé sami. Stavitel hubí stavitele — bylo tak vždy, a pokládalo se za neodvratný zákon přírody.

Což však nebylo by možná, jako promyšlená a společensky sdružená stráž postaviti se mocnostem zkázným, a prodloužiti tak trvání svých pokladů umění a památek aspoň o hodnou řadu let? Myšlénka ta v pravdě není starší XIX. století a nese právě pečeť jeho ducha na svém čele. Náleží mezi síly, snažící se o návrat minulého, jež bezděčně vzniceny byly Revolucí. XIX. století nedospělo k nim novým věděním, nýbrž novým smýšlením.

Ničení děl staršího uměleckého období není vždy pouhým projevem barbarství; může býti i účinkem překypujícícho tvůrčího snažení sebevědomé doby. XVI., XVII., XVIII. století měla za své dobré právo, odstraňovati staré, aby uvolnili novému, po svém zdání lepšímu. Nelze vystihnouti, co starého umění uvedeno tak ve zkázu. Ale vždy přišlo na jeho místo umění nové. Teprvá veliká Revoluce přijala zásadu ničiti ke cti osvícenství, a aby zřejmým se stalo právo

*) V překladu bylo nutno vypustiti odstavec předešlý, který vykládá význam pojmu Denkmal - pomník a Denkmal - památka, kterýž výklad v češtině, kde máme dvě různá slova, neměl by smyslu.

žijících. Dějiny našeho Münsteru jsou vzorným příkladem pro obě epochy. Skvostné vnitřní zařízení z věku Erwinova, jež ušetřil z větší části požár r. 1524, bylo r. 1681 vyměněno za nábytek barokní, jenž tehdy obecně byl jmín za právě katolický. A na podzim 1793 na rozkaz purkmistra Moneta, dosazeného od konventu, bylo na kusy rozbito ve 3 dnech 235 soch — jak zjišťuje se zadostiučiněním úřední protokol; samu věž Münsteru chtěli snésti. V přečetných kostelích francouzských opětovaly se tyto orgie zfanatisovaného rozumářství. Kolik prastarých staveb, jako opatské chrámy v Cluny a sv. Martině v Toursu, bylo srovnáno se zemí!

Bohužel zásady Revoluce přežívaly ji dlouho. Za císařství, za Bourbonů, když se vrátili, ve státech Rýnského spolku — všude potrvaly jen prahrubé a pranízké zřetele k prospěchu, kdekoli jednalo se o památky. Typickou ukázkou buďtež příběhy opatství Schwarzbašského u Würzburka. Sotva 50 let před saekularisací byly vybudovány chrám a klášterní stavení, dílo z nejpřednějších děl Baltazara Neumanna, jejž dnes řadíme k největším německým architektům, vyzdobené nástropními malbami Tiepolovými. Nová vláda bavorská mínila přikázati náklad na udržování nevelké obci, obec se bránila; konečně dohodly se, že nádherné slavby strhnou a kameny roztlukou na štěrk silniční. Skoro po těchto vzorech dálo se v přečetných případech. Zanechávati opuštěné hrady a chrámy za lomy okolnímu obyvatelstvu bylo obyčejem, jako ku př. Niedermünster na Odilienbergu, jehož zbytky v ssutinách v posledních létech jsme opět vykopávali. Vládě anglicko-hannoverské stačila nabídka 1505 tolarův, aby usnesla se o stržení dómu v Goslaru, jenž teprve před nedávnem za kratičké vlády pruské byl obnoven. Šťastny ještě stavby, jež byly uznány za hodny, aby pojaly v sebe továrnu nebo trestnici.

Lze určiti asi léta třicátá XIX. věku jako hranici časovou, kdy přestává se viděti ve vrchnostenské zvůli nad památkami dobrý správní řád. Už dlouho příčila se zvůle ta — nelze říci sic veřejnému mínění, ale jistě smýšlení všech vzdělanců. Bylo zásluhou Revoluce, že důkladně učinila jasnými poblouzení světového názoru, z něhož vzešla. Víra v osvícenské idealy zmizela, století XIX. oddalo se novému duchu, duchu historickému. A ten vystoupil s měřítky posuzovacími docela změněnými. Pronikl všecky vědy a podrobil si též umění — nechci se tázati, zdali k jeho zdaru. Pod jeho vedením pocítil častokrát XIX. věk rozkošnou radost objevitelskou. Neříkáme, oč získal obraz světa v hloubce své perspektivy. Člověk byl šťasten, když v nynějším mohl dokázati stále žijící staré. Bádalo se o památkách řeči, o památkách práva, o památkách mravů; jak by nebyly přišly — všem, věru velice hluboko zakořeněným, esthethickým předsudkům na příč — také na řadu památky umění, památky, které měly podati zprávy o důležitých oblastech nejvniternějších národních dějin, jaké by se nenašly v žádném jiném pramenu. To jest počátek péče o památky; nebýti básníků romantických, nebýti učenců historické školy, ne-

bývala by nikdy možna; ano, jen jimi péče památek stala se potřebou. V dalším svém vždy jasnějším a vytříbenějším vývoji péče o památky měla dosti námahy, více než kterékoli jiné historické odvětví, aby se sprostilo svého přívěsku, romantických illusí; ba ani pro dnešní den není prosto jich zcela; nezapomínejme, odkud pochází prvotní nálada, kterou naše péče o památky stojí a padá.

Povahu její možno nejsnadněji objasniti, srovnáme-li ji se sběratelstvím dřívějších časů. Sběratelé 16., 17. a 18. století sbírali z krasocitných pohnutek anebo z kterékoli záliby, odůvodněné jakkoli; znali umělecká období, kterým dávali přednost a jiná přečetná, kterými opovrhovali; měřítko oceňování bylo vždy subjektivní.

Péče o památky devatenáctého století nezná zásadně těchto rozdílů. Jeho nejvyšší pohnutkou jest úcta před historickou bytností. Nezachováváme památku, proto že ji máme za pěknou, ale že je kusem našeho národního bytí. Památky zachraňovati neznamená vyhledávati požitek, ale vykonávati pietu. Esthetické a samy umělecko-historické úsudky kolísají, v úctě však jest nalezena nezměnitelná známka hodnoty.

Než myšlenka zachraňovati památky jeví se ještě s jiné stránky novodobou. Ač zdá se prostě konservativní ve svých snahách, jak shoduje se s jejím původem období restaurační, vede k důsledkům, jež z prvu nevědomky, ale naprosto neodvratně, dávají se směry docela jinými; neznám jiného jména pro to než socialismus. Tato socialistická tendence, spíše než snaha konservativní, vede zájmy o ochranu památek nezřídka v praxi v zápas s liberalismem. Řekl jsem v úvodu své přednášky, že díla výtvarného umění netěší se osudu dlouhého trvání, i třeba mi nyní dodati, že příčinou jich pomíjejícnosti jest náš právní a hospodářský systém. Lze poměry ty objasniti právě jejich dvojitou povahou: duchovní vnitřní a vnější hmotnou. Právo přihlíží k nim pouze jako k bytostem hmotným a přec jest všeobecným přesvědčením, že jich pravá podstata jest duchovní, zájem, který na nich má veškerenstvo, převažuje nepoměrně zájem individua — má-li tudíž zůstati nechráněn?

Nebožtík baron Rothschild ve Frankfurtě dovedl snésti nejkrásnější sbírku děl umění zlatotepeckého, která jest, jak známo pýchou umělecké minulosti Německa. Neustál, až nejproslulejší z těchto děl, Jamnitzerův pohár, měl v rukou. Ten chován byl dotud v Germánském museu v Norimberce, jakožto majetek jediné sice, ale rozvětvené přemnoze haluze norimberské patrijciské rodiny, která se viděla konečně nucenn prodati pohár tomu, kdo nejvíce nabízel. Brzo na to zemřel Rothschild a odkázal svůj zlatý poklad příbuznému v Paříži. Francouzi však si své Rothschildy lépe vychovali než my. Jamnitzrův pohár přešel brzy darem v majetek musea v Louvru a tam jej my Němci vyhledáváme. — Theoreticky lze tento případ libovolně rozvinouti. S právního stanoviska nepřekáželo by nic, aby nějaký Kroesus si získal obrazy Rembrand-

tovy a celý ostatní svět zbavil na ně pohledu, anebo snad aby je v herostratickém rozmaru zničil. — Co těmito nápadnými příklady osvětluji, děje se v menším měřítku denně v tisícerých obměnách. Musíme delší dobu tyto poměry vlastníma očima pronikati, abychom uvěřili, jak veliký jest ještě dnes — ačkoli nejhorší časy již minuly — stále úbytek starého umění. Hlavní úlohu hraje při tom obdivuhodnou vynalézavostí obdařený obchod starožitnostmi, jejž možno srovnati s přístroji na vyssávání prachu, kterými se nejnověji čistí naše byty: tak proniká on do nejskrytějších koutů a připravuje je o jich uměleckou državu. Nepopírám nikterak, že tento obchod také dobře činí, objevuje skryté věci, které by jinak zašly nepoznány. Většinou však jest jeho působení destruktivní. Neboť většina předmětů, o něž se jedná, má svůj historický a umělecký význam pouze v určitém prostředí, pro které byly vytvořeny; vyrvati je z toho prostředí znamená zničiti větší polovinu jich ceny. Obchod nemění držbu, ale zmenšuje cenu. V tomto smyslu nejsou ani státní musea, jakž víc a více poznáváme, ideální formou uchování památek. Starý řezaný oltář zalíbí se nám uprostřed útulného vesnického kostela, je-li svědectvím domácího umění; v museu starožitností, v řadě vedle 50 jiných podobných kusů ztratí na své individualitě a nám je lhostejným. Obchod uměleckými produkty pracuje pak jen z malé části pro musea, většinou pro soukromníky a pro cizinu. Hospodářsky silnější národové udrží si i po této stránce nadvládu. Anglosaská raça vytvořila nejméně umění; teď prokazuje hmotně chudším, ale duševně bohatším národům čest, že je obírá, a to, zvláště od té doby, co Amerika spolupůsobí, značí pro uměleckou existenci historické Evropy těžké nebezpečí.

Mluvil jsem naposled jen o třídě movitých památek. Ostatně ještě těžší postavení mají nemovité. Proud moderního hospodářského života vidí v nich jen překážky; podemílá je, pohlcuje je kus po kuse, den za dnem.

Dosti! Od okamžiku, kdy se objevuje rozhodná vůle k ochraně památek, budiž i v tom jasno: ochranu nelze provésti bez obmezení majetku obecního i soukromého, bez omezení obchodu, práce, bez omezení pohnutek jednotlivcových. To jest, proč jsem ji nazval socialní.

Jak daleko vstříc přišel stát takovýmto požadavkům? V rámci dnešní přednášky lze o tom jen velmi krátce pojednati.

Jednou zdálo se, že chce Německo postaviti se v čelo snahám ochraňovacím. V krásných, ideí plných letech válek za svobodu vynořily se dalekosáhlé plány nejprve v Prusku; Sulpiz Boisserée a Karel Friedrich Schinkel buďtež jmenováni zde na prvním místě, oba žáci romantismu; také Goethe položil své slovo a své jméno na váhu. Brzy však vše opět utichlo. A nemohu toho vlastně želeti. Právě Schinkel, kterého jako umělce stále ještě více obdivuji, než je teď ve zvyku, Schinkel, jenž mezi své zamilované myšlenky čítal vystavění Akropole athénské jakožto paláce krá-

lovského, byl by se stal právě proto, že byl příliš umělcem, nebezpečným jako ošetřovatel památek.

Sláva první zdařilejší iniciativy, prvního promyšleného řádu ochrany památek státem náleží Francii. Popud dala i zde romantická škola. Dva její předáci, Viktor Hugo s levého, hrabě Montalambert s pravého křídla, zahájili boj. Jich požadavků ujal se historik Guizot. Když se stal ministrem červencového království, bylo z jeho prvních činů, že ještě r. 1830 zřídil generální inspekci památek.

První ujal se toho úřadu historik Villet, po němž pak následoval dlouhou plodnou dobu úřadování Prosper Mérimée. Jest patrno, že původ péče o památky vyšel z kruhu literátů a učenců; teprve později následoval svět umělecký.

Brzy však byla překonána Francie, alespoň theoreticky, nejmladším z evropských států, Řeckem.

Desátého května 1834 objevil se tu obsažný zákon, který překvapuje jak pečlivě promyšleným aparátem prováděcím, jejž ustanovuje, tak smělým idealismem základní myšlenky: všechny movité i nemovité památky prohlašuje za národní majetek všech Hellénů, pokud není necennost jednotlivých předmětů zvláštním řízením úředně vyhlášena. Tvůrcem jeho byl německý profesor, Ludvík Maurer. Co se zákonem nynější Helénové prakticky provedli, jest jiná otázka.

Za daným zde ideálem zůstala stará Evropa daleko pozadu. Naznačil jsem již, z jakých důvodů. Anglie odříká se státní ochrany podnes; jest sice zákon z r. 1873, který však si všímá pouze malé skupiny t. zv. megalithických památek pravěku; ponechává tedy hlavní problém nerozluštěný. Vnitrozemské státy pamáhaly si porůznými rozkazy správními, často také jen z motivů policejních a fiskálních. Co tím bylo dosaženo, bylo sice pokrokem, jejž nelze podceňovati proti dopouštěnému vandalismu dřívější doby; celkem však jsou všecky kroky jen splátkami a kompromissy. Zákonnou úpravou dlouho se váhalo. První pokus učinili, nehledě k Řecku, ve Švédsku r. 1867, kde udržela se zvláštní tradice, památkám příznivá, od časů Gustava Adolfa. Potom ve Francii r. 1887. V Německu nejprve a také podnes jedině v Hessích 1902. Než brzy bude následovati Prusko.

Dovolte, abych vám více sdělil o hesském zákoně. Byl vypracován právníkem památek milovným a přijat sněmovnou památkám přející i jeví se jako maximum všeho, čeho dnes může býti dosaženo. S právnického stanoviska již dostalo se mu výtky, že sáhá příliš daleko. Mně pak zdá se tak mírným, jak jen může býti při zamýšleném účelu. Zákon uložil si hned v tom velikou reservu, že si nevšímá velikého oboru movitých předmětů nalézajících se v soukromém majetku — kdežto jiné země, ku př. Italie pokládají právě ochranu jich za zvláště nutnou Movité památky (k nimž se velice účelně počítají též listiny) chrání se tedy jen potud, pokud jsou majetkem státu, cítkve a obcí. Naproti tomu chrání

zákon památky stavitelské v plném rozsahu a to i soukromé. Chce-li kdo co na nich měniti, jest povinen ohlásiti plán svůj i hledí se, je-li třeba odškodniti jej nebo památku vyvlastniti. Dohled vykonávají nad památkami státem ustanovení ochránci památek. V důležitých případech má však byti přizvána rada, sestávající ze zástupců evangelické i katolické církve, nejméně dvou členů hesských starožitnických i historických spolků a dvou hesských majitelů památek. Konečně má vedle památky samé také její okolí býti chráněno. Vítáme vděčně, že zvlášť toto ustanovení bylo připojeno. Stavitelské památky nemůžeme isolovati, nejsou kusy musealními. Památka může býti také indirektně zničena: disharmonií s jejím okolím.

Moderní obchodní dům, postavený na tržišti starého města, nebo drsně se vtírající reklamní štít na starém domě postačí, aby intimní a charakteruplný obraz změnil v antipatický. Pro požadavky zdravotní policie nabyli jsme jemného sluchu; že však by byla žádoucí i hygiena naší duševní bytosti, dlouho se nechtělo věděti. S opravdovou radostí musíme vítati, že i zde od nedávna svítá. Toho, co hesský zákon chce povšechně upraviti, ujaly se již některé správy měst tu a tam prakticky. Kéž by se to vždy dělo bez pedanterie! Nezáleží, aby při nových stavbách v starožitném okolí bylo zachováno to, co lidé nazývají „slohem" a co není ve skutečnosti ničím, než umělým, nepravým starožitnůstkářstvím: nýbrž záleží jedině na tom, aby proměna přizpůsobila se v poměrech a celkovém zjevu dosavadnímu obrazu ulic, což může se také státi v moderních formách. Instituce starožitnické rady, kterou hesský zákon povšechně pro celou zemi ustanovuje, měla by v malém opakovati se v každém městě historického rázu, jakožto ochranná hráz nejen pro jednotlivé zaznamenané památky, ale zvláště pro genia loci.

Přicházím tím k úvaze, která se mi nejpatrněji vtírá, pozoruji-li, jak pokouší se stát prováděti péči o památky: stát, jak už jeho zasáhnutí nezbytno jest, úlohu svou může rozřešiti jen z části. Stát nemá dosti očí, nemůže vše to mnohé a malé, oč se jedná, viděti; jeho orgány nejsou také dosti obratny, aby se přizpůsobily hbitě poměrům místním, stále se měnícím. Jedině účinnou ochranu provede jen národ sám, a jen když ten sám to učiní, bude z památek prouditi živá síla v přítomnost. Národ! Nechť se nezdá, že tím dávám zvučeti kovu fráse. Myslím si tím něco zcela určitého. V první řadě mám na mysli kruhy v obcích, především v městech. Skoro chtěl bych v nich tu hledati těžiště praktické péče o památky. Zde bude potřebí, starati se především o to, co jsem prve pojmenoval „genius loci". Myslím spolky. Myslím také zvláště školu. Škola měla by, počínajíc obecnou, ve všech stupních všímati si znalosti památek města a krajiny. Naše neklidná doba nepotřebuje ničeho víc, než aby mládeži dala s sebou pro život, (v němž vyšším stavům jest údělem neustálá měna místa), místní cit pro domovinu v jasných, nezapo-

menutelných obrazích. Myslím konečně vychování v lásce k pa mátkám všemi rozmanitými prostředky slova, písma a vyobrazení které máme dnes. Mluvě o tom, nemohu s dosti vřelou vděčnost opomenouti, že nedávno J. V. císař svým osobním zakročením při hlížel ke splnění přání starožitnického sjezdu, aby byla pořízena příruční kniha, obsahující přehledně celý poklad německých pa mátek. Ve všechny vrstvy musí proniknouti cit, že národ, který má mnohé a staré památky, jest národem vznešeným. Kde národ dosáhl poučení, oč se jedná, může převzíti volbu a zodpovědnost tam, kde minulost a přítomnost dostanou se v konflikt. Bez sentimentality, bez pedanterie, bez romantické libovůle můžeme prováděti péči o památky jako věc, jež sama sebou se rozumí, jako přirozený projev sebeúcty, jako uznaná práva mrtvých ve prospěch živých. Nikdy sice nedocílíme pro památky umění výtvarného délky života, jako pro památky literární, ale prodloužiti ji nad průměr dosavadní — můžeme. A že toho se poprvé domáhalo století 19., to zůstane vždycky jeho slávou.

Historismus 19. stol. však vedle své pravé dcery, péče o památky, zplodil také dítko nelegitimní — r e s t a u r o v á n í. Obé se často zaměňuje, ač se sobě příčí. Péče o památky chce trvající památky zachovati, restaurace chce znovu vytvořiti, čeho není. Rozdíl jest patrný. Tu snad zkrácená, vybledlá skutečnost, ale vždy přece skutečnost — tam klam. Zde jako všude romantika zfalšovala zdravý smysl zachovávacího principu. Můžeme právě jen konservovati, co ještě jest — „co zašlo, nevrátí se již!" Nic není věru víc oprávněno, než smutek a hněv nad zohyzděním zničením uměleckého díla; ale stojíme tu před skutečností, kterou musíme přijmouti jako skutečnost stáří a umírání vůbec; v klamech útěchu vyhledávati nechceme. Viděti mezi ctnou skutečnost mísiti se masky a strašidla, budí jen hrůzu. Máme si snad ukládati obmezování a oběti, které žádá péče o památky proto, abychom udrželi památky, v něž sami nevěříme, něco jako nepravou galerii předků?

Věda umělecká se na tom dnes shodla, že restaurování má se zásadně zavrhnouti. Tím se nikterak neříká, že posledním vývodem moudrosti jest, složiti ruce v klín a přihlížeti pokračujícímu rozkladu s fatalistickou odevzdaností vstříc. Naše heslo zní: n e r e s t a u r o v a t i v ů b e c — a l e k o n s e r v o v a t i! Podle tohoto rozlišování cíle jest pak posouditi každé jednotlivé opatření. Konservujme, dokud kde lze a teprv v nejvyšší nouzi se ptejme, zda hodláme restaurovati. Připravujme po čas všechno na tuto možnost, měříce, kreslíce, fotografujíce a odlévajíce — jako se za míru připravuje válka — ale čiňme vše možné, aby se tento okamžik oddálil. Nic neuškodilo konservování víc, nežli že architekti shledávali restaurování interessantnějším a slavnějším.

Nepochybuji, že technika konservovací, bylo-li uznáno, že jí lze právě spasiti péči o památky — může býti ještě značně zdokonalena. Nejdřív připouštíme oprávky, bez nichž bychom nemohli zachovávati vůbec. Nevidíme jich právě rádi, ale přijímáme

je jako menší zlo. Výjimečně dále dovolíme i obnovy u větším rozsahu; mohou býti pro ně velice dobré důvody, jen nutno důvody hledati jinde, než v myšlénkách obírajících se ochranou památek. Možnosti tohoto druhu jsou tak rozmanity, že se zde může usuzovati jen od případu k případu. Abych uvedl příklad, zdá se mi, že bylo docela dobře jednáno, když byla před několika lety úplně obnovena v konstrukci i výzdobě hlavní síň kteréhos domu v Pompejích — za typický model. Cos podobného mohlo by se zkusiti, kdyby byly právě tak příhodné podmínky doplňovací, na některé zřícenině středověkého hradu. Obojí případ týká se skupiny památek, zastoupené kolika sty exemplářů; tu ztráta jediného exempláře nic neznamená, kdežto naproti tomu rekonstrukce mnoho názorně ukáže, zejména laikovi, o čemž by z pouhé kresby nebo modelu nebylo možno učiniti si názor dostatečný.

Ale nikdo nebude si přáti, aby bylo tímto způsobem jednáno se všemi domy v Pompejích anebo se všemi německými hrady. Musíme obnovy tyto pokládati za to, čím vskutku jsou: za účinné illustrace, provedené v přírodní velikosti, t e h d e j š í c h archaeologických vědomostí. Vděčně uvítáme taková znázornění, ale nezapomeneme při tom slovo „tehdejších" podtrhnouti; že naše vědění jest kusé, toho za hodnověrné svědky mohli bychom býti pokládáni my, znalci umění. Dnes neznáme jediné restaurace po dvaceti letech, která by nebyla opět již ztratila nimbus tak zvané pravosti, ani mezi těmi, jež svého času byly nejvíc obdivovány. Nepochopujeme, máme-li již zkušenosti plné zklamání a žalob, jak ještě stále kouzelníci dovedou důvěřivým laikům namlouvati, že oni konečně a zcela jistě objevili tajemství. To se nenajde. Duch žije v rozvoji a jako had — jenž svléká kůži, aby nikdy již jí se nesepjal.

Dřívější století neznala restauračního bludu. Kde na některé památce starobylé bylo třeba části obnoviti nebo doplniti, dálo se vždy soudobou formou stavitelskou. Jednotu slohovou při tom obětovali, ale nikoliv vždy uměleckou harmonii. Tomu rozumíme my Štrasburčané. Jaká hojnost historického života proudí ještě stále přes tolikeré ztráty z našeho Münstru, v němž zrcadlí se dějiny osmi století, a co znamená proti tomu studená, archaeologická abstrakce, kterou vytvořili v kolínském dómu!

Umělci XIX. století nestanuli zatím při restaurování výš uvedeném, t. j. obnovování poškozených a doplňování zbořených částí stavebních; domnívali se, že projeví svou nově vzbuzenou přízeň k památkám ještě hloub, když i památky neporušené a nepotřebující naprosto obnovy podrobí alespoň důkladnému stylovému čištění a stylovému zlepšování, tak že z budovy, řekněme středověké, vše se odstraní, co připomíná i pozdější století, jež památka prožila. Zřídka kdy spojila se hesla romantická a klassicistická tak, jako při těchto podnicích. Romantikou byl získán umělecký svět pro středověké látky; ve svých však esthetických názorech o formě zůstal ve vleku svého akademicko-klassicistického

vychování. Nové „středověké" stavby, které v 19. století povstaly, jsou v komposici navrženy většinou vždy dle klassického receptu a jen formy jejich výzdoby ukazují k středověku. Školní pravidlo klassicismu znělo, že hlavní podmínkou umělecké dokonalosti zjevu jest jednotnost. Že památky, jak se jevily, nevyhovovaly tomuto požadavku, bylo ovšem zřejmo: nestály pod skleněným poklopem, ale v živém proudu dějin; v románském kostele bylo viděti snad pozdní gotické stolice v choru, renaissanční náhrobky, barokní hlavní oltář, rokokové varhany. Kdo cítí historicky, má radost, může-li poslouchati hlas minulosti v tak mnohohlasém bohatství; korrektnímu však stylistovi jest to proti mysli. Tak došlo se k pravidlu, o němž jsem se zmínil, prováděnému ve většině XIX. stol. krutou konsekvencí: ze středověkého kostela musí býti vymýceno všechno, co je mladší středověku. Do získaného prázdna strkaly se pak vlastní neživotná slohová cvičení. Toto počínání jest holým školometstvím. Umělce, kteří nepochopili historického vzdělání a dali se svésti tímto heslem, mohli bychom litovati, kdyby nebyli zavinili tolik zkázy.

Nelze říci, kolik starého, dobrého umění bylo zmařeno purismem. Daleko horší jest, nežli ztráta jednotlivých kusů, zhasne-li životní teplo, historická a umělecká celková nálada, vznešenost, kterou má jen stáří. Chceme-li dnes prožiti pravý celkový dojem, musíme hledati již v odlehlých, vesnických kostelích, nebo ve Španělsku a v některých krajích Italie, které svou chudobou zůstaly chráněny před restaurujícími pedanty. Tam učíme se poznávati nenahraditelnou cenu celku. Jest snad potřebí ještě poznamenati, že jako každého pravidla, i toho třeba následovati duchem a ne pouhou literou? Zásada zachovati neznamená ještě, že nesmíme rozeznávati ceny. Byla-li by na budově z 13. století význačná část zakryta všedním přístavkem 18. stol., mohli bychom odstranění přístavku nazvati vhodným; ale ne proto že pochází z 18. století, nýbrž proto, že je bez ceny i jako dílo doby, v které povstal. Kde kdo zná ony zvláštní, ne gotické nýbrž gotisující zbytky bývalých kupeckých bud u našeho Münstru; byly postaveny po r. 1770 a ve svou nynější podobu uvedeny ještě r. 1850, i nemají vůbec starožitnické ceny. Jich odstraněním by jen Münster získal. —

Restaurace a purifikace mají ještě vadu, že nemohou býti nikdy odčiněny. Tím rozeznávají se ode všech pokusů podobných. Přikomponuje-li někdo dnes ke staré básni, zachované jen ve zlomku, scházející kusy, nenutí tím přece nikoho, aby je četl, a posudek o básni učiníme, nevšímajíce si doplňků. Přičiní-li však architekt k nehotovému dómu, zachovanému bez věží, věže z vlastní fantasie, mění se tím také nepopíratelně dojem starých, pravých částí. Konjekturu v starém textu můžeme vždy vyškrtnouti, ukáže-li se mylnou; zhudlařená památka zůstane zhudlařenou. Restaurace na papíře jsou poučny, jsou-li však provedeny, končí každý spor. Naši dnešní umělci jsou první, kdož prohlásili restaurace, provedené

před 40 neb 70 lety, šmahem za vadné; odkud mají jistotu, že jejich obnovy obstojí před kritikou po 50 nebo 70 letech?

Přehlížím-li výsledky XIX. století, nemohu odporovati těm, kdož tvrdí, že škoda spůsobená z přehnané lásky restaurováním na památkách jest větší, než by byla vznikla kdyby byly ponechány samy sobě. Není jináče: Lékaři se stali nebezpečnějšími než sama nemoc;

„se svými lektvary pekla
v našich dolech, našich horách,
řádili hůře, než dech moru zavilý."

Na věci samé nelze nic zastříti, osoby nebudeme proto tvrdě odsuzovati. Ti lékaři památek jednali právě tak bona fide, jako Faustův otec . . . Ptáme-li se po vině, najdeme, že se rozdělila na mnohé a různé faktory. Na konec nahlédneme, že jinak se státi nemohlo, než se stalo. A to proto, že veřejné mínění, nemajíc jasné a pravé mínění o podstatě památek, upadlo v blud, že jedná se o úkol umělcův, zatím co úkol ten podstatně náleží do oboru studia historicko-kritického. Je-li péče o památky zlepšováním památek, jak dlouho byla domněnka, — pak bez odporu jest umělec na místě; spatřujeme-li však stěžejní bod úlohy v udržování, potom má umělec mluvit, jen pokud je technikem a znalcem slohu, t. j. archaeologem — jeho umělectví nechť mlčí! Potřeba-li býti básníky, abychom mohli stříci poklady staré literatury? A poměr umělce k památkám není jiný. Je-li umělec prozíravým, svědomitým ochráncem památek — i mezi umělci byli vždy tací — tu projevuje se druhé nadání a směr duševní, který se směrem uměleckým nemá co činiti, ba kterému jest směr umělecký právě novým. Umělec — je-li jím opravdu — potřebuje volnosti, jako ryba vody; jak by mohl být poctěn úkolem, jenž žádá napřed od něho, aby vzdal se volnosti? Jestliže restauratoři, kteří chtějí docíliti úspěchu, dávají si od svých stranníků dosvědčovati „genialnost", pak mohu pouze říci: Bůh chraň památky před genialními restauratory! Mezi úlohou zachovati památky a přirozenou vlohou umělce panuje zřejmý rozpor, jejž nikdy nelze úplně odstraniti. I když v nynější generaci architektů vědění archaeologické — dík výtečnému předběžnému vzdělání na vysokých technických školách, proti dřívějším — značně se zdokonalilo, i když jednotlivci dospěli k obdivuhodné znalosti detailů toho neb onoho historického slohu: přes to nepromění se nikdy umělecká duše v historickou, tím méně co den, kdykoli bude potřebí. To postačiž, aby bylo porozuměno, že duch 19. stol., ve všem ještě kvasící, když jal umělce a přivedl je k památkám, přece na ně jinak působil, než na učence, kteří jej vzbudili. Jde o zásadní, nepřeklenutelnou různost v nazírání na podstatu památky. Umělci jest vždy dílem u m ě l e c k ý m, historikovi výtvorem u m ě n í i h i s t o r i e; a historie žádá úctu také pro tyto přerodné síly, jako pro jistý fakt.

Pozoruji-li dosavadní rozvoj, dospívám k závěru: Provésti přikázání „k o n s e r v o v a t i, n e r e s t a u r o v a t i" jsou

povoláni nejen umělci, ale archaeologové umělecky a technicky vzdělaní, nebo od umělců a techniků podporovaní! Dvacáté století nenapraví chyby, spáchané XIX. stoletím, ale nebude jich opakovati. Mezi umělci samými počínají se názory tříbiti; jednotlivé strašící návraty k romantické libovůli i v době nejnovější mne nesvedou, abych obrat neuznal. Co zavedlo péči o památky XIX. stol. na bludné cesty, bylo působení abnormálních okolností ve výtvarném umění, které nemohou trvati věčně. Přijdeme na stopu hlavní příčině, všimneme-li si, že obory umění byly také postiženy zlem přerůzného stupně. Musea malířství a plastiky nejsou spravována již dávno malíři nebo sochaři, nýbrž historiky umění, jimž přidány jsou technické pomocné síly; že by se větší malíři zabývali restauracemi obrazů, též se nepřihází; poškozené soše přibásniti scházející ruku nebo hlavu jest dnes zakázáno — a děje-li se, tedy pouze na odlitku, nikoliv na originálu. Proč chovají se zcela jinak architekti? Odpověď nám dávají dějiny umění XIX. století. Počalo zcela bez vlastní síly slohové. Malíři a sochaři potom časem propracovali se k jakémus relativně samostatnému výrazu. Architektura však nemohla zažiti objevů, jež jí přinášel historický duch století: v celku poskytuje, byť i zde bylo dosti velice nadaných a jemně cítících mistrů, obraz anarchie. Byla nevolná a svévolná zároveň. Znala všechny mrtvé řeči umění, jimiž se kdy mluvilo, a užívala střídavě některé z nich, jak kdo si přál; jen vlastní mluvy neměla. Tím vysvětluje se všechno, jak kde bylo pochybeno, tak odkud musí přijíti náprava. Od toho okamžiku, kdy budeme míti zase jasné a jednotné umělecké přesvědčení stavitelské, — od toho okamžiku vrátí se vedlejší rameno výtvarného umění, zbloudilé od hlavního proudu, které ohrožuje pod jménem obnovy naše staré památky, ve své přirozené řečiště. Pravé, zdravé, moderní, německé umění stavitelské — zda dožijeme se jeho zrození?

Dr. *F. X. Harlas:*

Rámy české práce v Městském museu pražském.

Gotický rám, o němž v Památkách archaeologických a místopisných (Díl XIV., 1887, str. 170) se zmiňuje K. B. Mádl, byl prvním předmětem zakoupeným z dotace Měst. musea pražského. Tehdejší stálý komitét Měst. musea získal tuto památku z pozůstalosti po malíři Jos. Hellichovi za 500 zlatých (invent. čís. 29.). Je to neobyčejně krásná ukázka středověkého umění řezbářského a rázem svým pravá zvláštnost, česká práce tak typická, že nemá mimo Čechy sobě rovných. Plochý rám (tab. II.) totiž je posázen dvanácti reliéfy a to čtyř andělů v rozích, a osmi světců, po dvou na každém dílci.

Rámy takto ozdobené mívají malované obrazy svatých na své ploše souměrně umístěné, rám v městském museu vyniká tím, že tu převzal řezbář úlohu malíře. Medaillony jeho zobrazují v orámování čtyř- a šestikružném po řadě v levo počínaje: sv. Václava, sv. Zikmunda, dole dárce (objednatele) a sv. Prokopa, v pravo sv. Vojtěcha, nad ním sv. Víta a nahoře sv. Jana Ev. a sv. Jana Křt. Postava dárcova, klečící arcibiskup, vedla K. B. Mádla k úsudku, že tu jde o práci, objednanou pražským arcibiskupem, jehož jmeno bylo Jan, jak lze souditi z postav obou světců téhož jména na hořejší části rámu. Jan Očko z Vlašimi odstoupil r. 1378, Jan z Jenštejna r. 1395 a tomu též připisuje K. B. Mádl objednávku, uváděje při tom, že ráz řezeb poukazuje na sklon 14. století. Nad to spatřuje K. B. Mádl ve sv. Zikmundu podobiznu krále Václava IV., řka, že „umělec asi použil mladé, svěží tváře královy, bohatě lemované dlouhým, kučeravým vlasem, který bujně odstává od hlavy, jako na podobiznách Václavových v současných miniaturách. Porovnejme tyto, a mimoděk dostaví se mínění, že původce rámu měl podobu královu na mysli, když o svých reliefech pracoval. "Také s plastikami na staroměstské mostní věži porovnává K. B. Mádl drobounké řezby rámové a nachází mezi oběma „nápadnou spolu příbuznost."

Toto porovnávání filigránských řezeb na rámu s kamennými sochami na věži však sotva by vedlo k výsledkům docela přesvědčivým, různost materiálu sama a pak formát tak rozdílný působí i při současných prácech plastických značnou měrou na traktament jednotlivostí, jako na př. na vržení roucha čili na draperii. Také pojmenování donátora čili objednavatele nelze s určitostí doložiti, ale též ničeho proti němu namítati. Typy postav, provedení vlasů, krojové podrobnosti, poukazují na počátek 15. století (na př. brnění sv. Václava), což by se srovnávalo s dobou Jana z Jenštejna. Nicméně jsou rámové řezby ojedinělou ukázkou řezbářské mistrnosti, na vysoký stupeň dospělé. Je vůbec málo řezeb ze 14. a 15. století tak jemných, jaké jsou tyto. Zvláště hlavy a ruce prozrazují eminentní dovednost, rukám právem obdivuje se K. B. Mádl ve své uvedené stati, jako neobvykle dokonalým. V rámu nachází se nyní ustřižek vyšívané přikrývky z hrobu sv. Václava.

Jiný rám v městském museu, dotud veřejnosti neznámý, povědomý totiž jen obecenstvu musejní sbírky navštěvujícímu, budiž jako protějšek k starému dílu uměleckému tuto připojen. Pochází z kostela sv. Víta v Kojeticích, kamž se dostal r. 1830 spolu s obrazem sv. Františka Xaverského, malovaného r. 1733 od Molitora a pocházejícího z kostela sv. Václava na Malé Straně. Jeho dřívější osudy json dotud neznámy, ale předmět sám poutá naši pozornost. Je to rámec (tab. III.) ze silně postříbřeného mosazného plechu, tepaný, čtyřhranný, rozměru 96 × 88 cm., dílce rámové samy 27 cm. široké. Renaissanční ornament bohatě členěný rozvijí se na

každé straně rámu úponkovitě, akantový motiv šťavnatě protepaný kryje vlnitou plochu. Rám jest dvojitý, uvnitř ve čtverci 42 × 34 cm. byl obraz „Panny Marie Dobré Rady", kopie starého „divotvorného" obrazu z poutnického městečka Jenazzani u Říma, jak dosvědčoval nápis za obrazem; zároveň udán rok 1335 jako datum — zajisté anachronismem, originál v Jenazzanu snad pochází z této doby, obrázek sám je pozdějšího původu.

Mohutný, těžký rám tento nepůsobí ladností rozměru ani výrazností dekoračních motivů, toliko drobný u porovnání s celkem ornament a hra lesklých světel po kovovém, zvlněném povrchu jeho poskytují krásný pohled. Práce v kovu jest velmi dovedná, obratně jsou vytepány úponky a závitky, spíše řemeslně, než filigránsky jemně; přece však má ornamentace správnou kresbu, a spůsob, jak pokrývá rámový povrch, svědčí o značném nadání komposičním. Je to effektní kus z doby pozdní renaissance, která milovala okázalý přepych a ráda již předstírala lepší, dražší materiál.

Jestliže gotický rám z prvu uvedený sloužil za folii malbě, jejíž ráz úplně se shodoval s jeho rázem, jestliže tu zlacené pozadí malby, kresba i kolorit postav harmonovaly s řezbami a polychromií rámu, spatřujeme v druhém předmětu již „rám pro rám", spíše skříň, pod jejímž sklem se ztrácel obraz posvátný, ale jako umělecké dílo bezvýznamný. Rám a obraz nedoplňují se již, nevznikly spolu, rám nikoliv pro obraz, aspoň nikoliv se zřetelem k obrazu. Čím dále, tím více uvolňuje se poměr mezi „malbou tabulovou", jak říkali dříve, a jejím „encadrementem", její úpravou, až v nejnovější době poměr se takřka převrátí: nyní malují moderní umělci obrazy k rámům, které se jim zalíbily. Starých, vyřezávaných, kašírovaných, tepaných atd. rámů, váží si naše doba tou měrou, že z nich učinila předmět sběratelské činnosti soukromé i „officialní"; sbírají je totiž jednotlivci i musea.

(Pokračování.)

Psary.

Napsal *Jan Hroník.*

Katastrální i politická obec, jv. od Prahy, leží v údolí nad oběma břehy potoka Libřice, pod vrchem Holým (429 *m.*). V obci je 75 domů, 569 obyvatelů vesměs náboženství katolického a národnosti české. Obyvatelstvo se živí řemesly, obchodem a hlavně polním hospodářstvím. Celková rozloha obce jest 620·17 *ha.* Z toho připadá na pole 330·76 *ha*, louky 35·86 *ha*, zahrady 8·13 *ha*, lesy 214.96 *ha*, pastviny 15·84 *ha*, plochu nezastavěnou 3·49 *ha* a 11·17 *ha* na půdu neplodnou. Z průmyslových závodů jmenu-

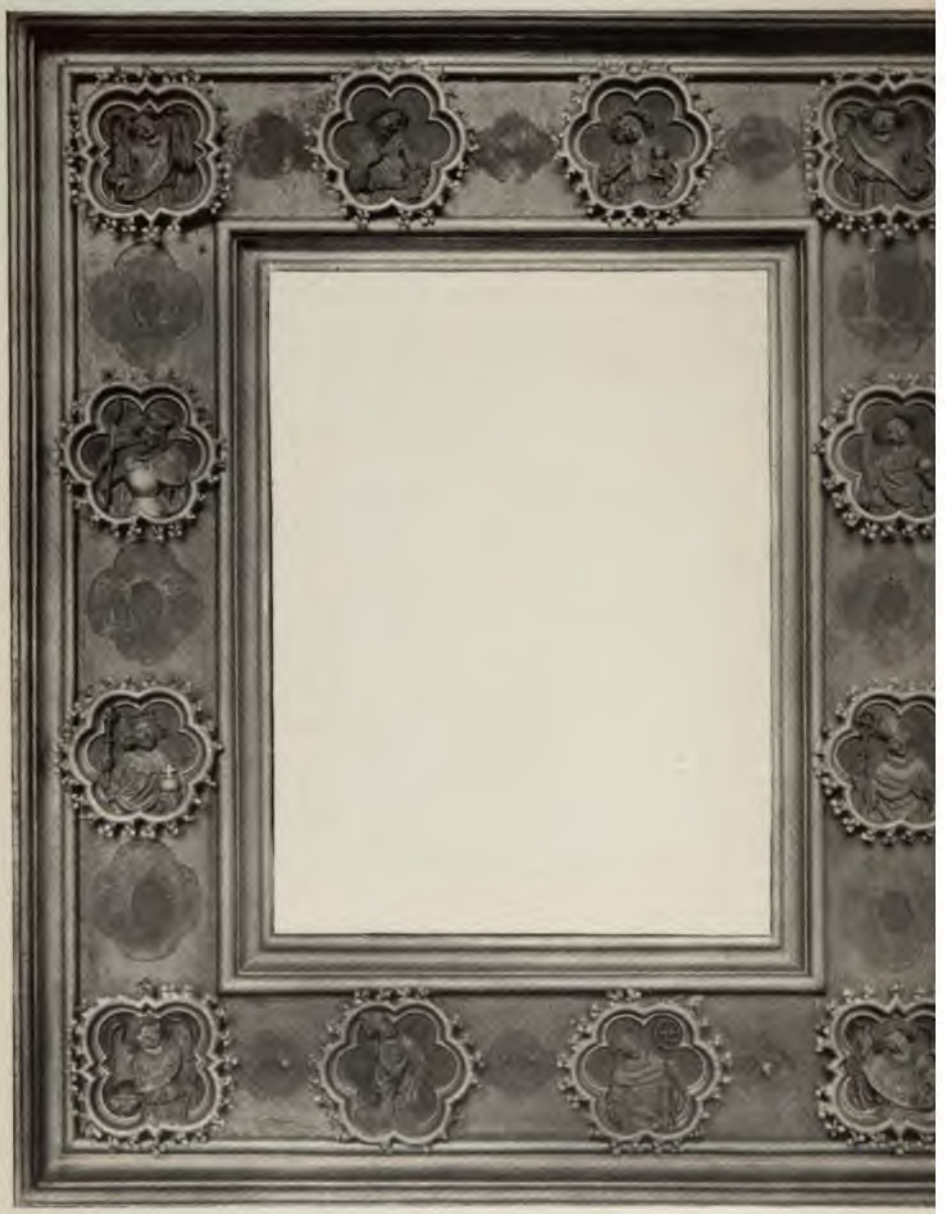

Tab. II. Gotický rám z počátku XV. století.
(Městské museum Pražské.)

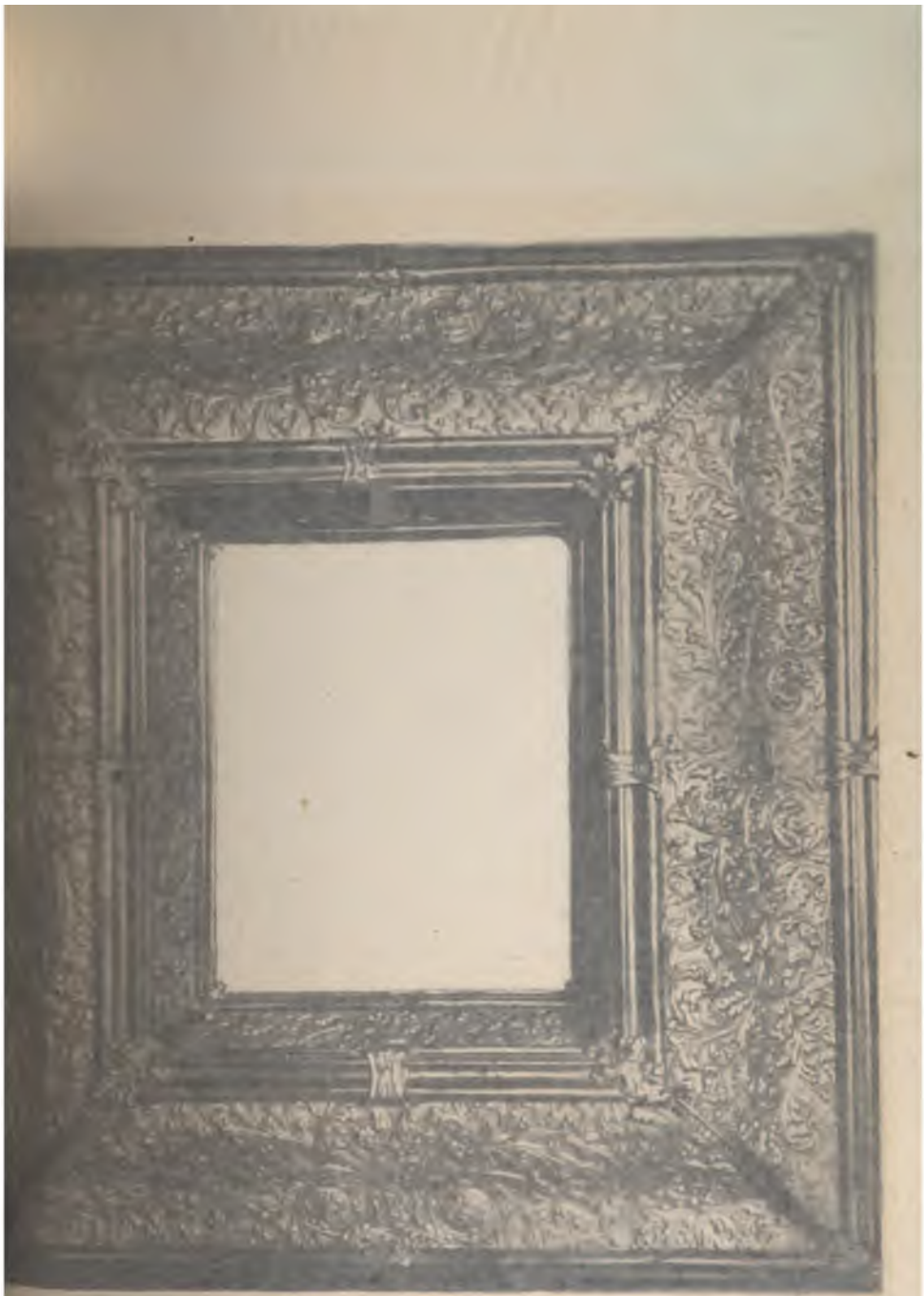

Tab. III. Tepaný postříbřený rám ze 17. století.
(Městské museum Pražské.)

Tab. II. Gotický rám z počátku XV. století.
(Městské museum Pražské.)

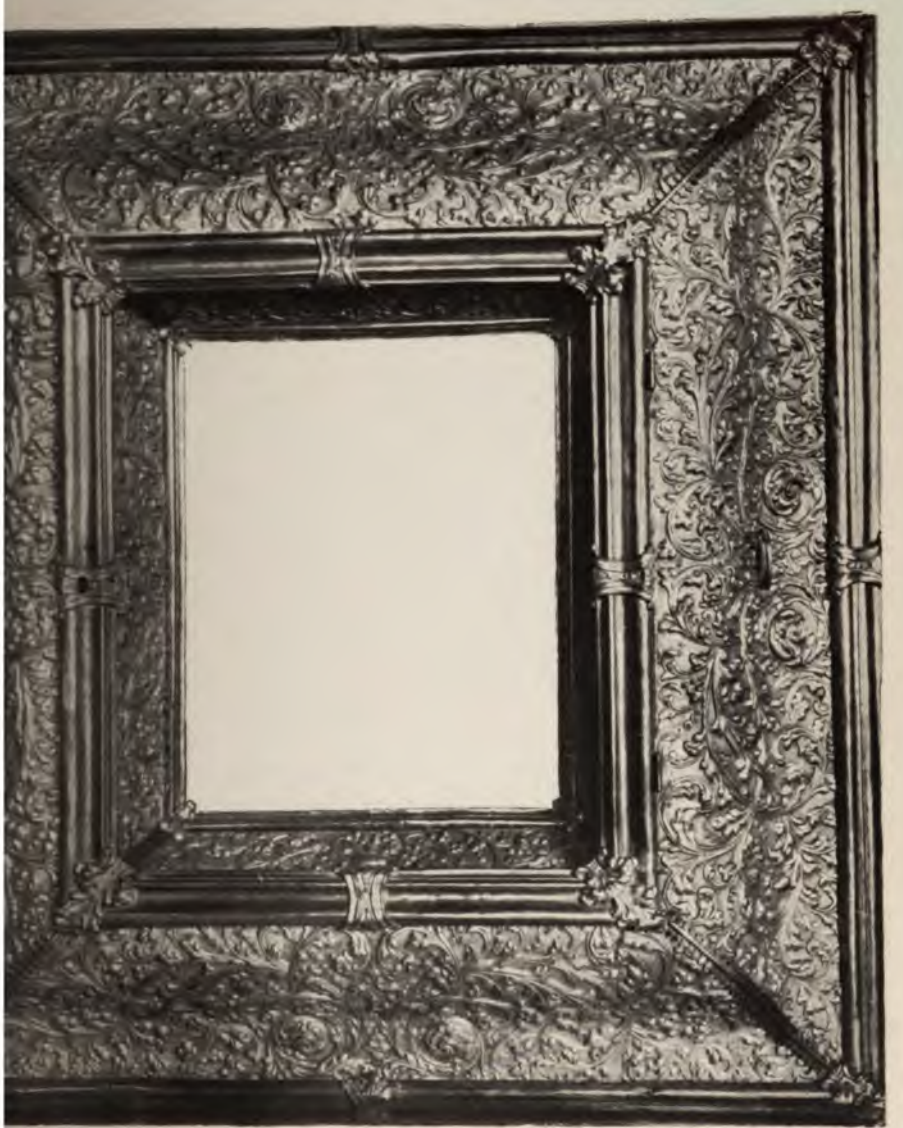

Tab. III. Tepaný postříbřený rám ze 17. století.
(Městské museum Pražské.)

jeme cihelnu a r. 1892 zaniklou vápenici. Fara a škola jsou v Dol. Jirčanech, pošta v Jesenici.

* * *

Jméno Psáry čili Psáře, vyskytuje se nejprve v listinách za knížete Břetislava I. Pochází patrně z doby, kdy obyvatelé měli povinnost chovati knížecí psy.

Stávala tu na pozemku čís. par. 136/2 tvrz, která se posledně r. 1439 připomíná. Náležela vladykům ze Psář, kteří ve svém erbu „misku", později „hořící kotouč" nosili.[1])

Tvrz mívala kolem sebe příkop. Stavení bylo ve spodní části z kamene, čemuž nasvědčují při regulování pozemku nalezené části základů. Hořejší část, jak to zvykem bývalo, postavena byla buď ze dřeva, buď z vepřovic, cihel to nepálených, utvořených z hlíny, promísené výsevky neb plevami a sušených jen na slunci. Východní, západní a jižní strana ohrazena byla hrázemi a severní strana uzavřena byla břehem. Vzniklý takto příkop, v čas potřeby býval napuštěn vodou z potoka jirčanského. Vjezd do tvrze, opatřený zdvihacím mostem, býval se strany severní, jak ze zbytků s určitostí lze souditi.

Pozemek, na němž druhdy tvrz stávala, náležel v pozdějších letech k hospodě „Michelce" (č. p. 28) zvané, která spolu se statkem „Michlí" byla až do I. polovice XVII. století majetkem Velké kolleje Karlovy. Nyní přešel koupí ke statku č. p. 39 a protíná jej regulační potok. — Z doby staré máme jen několik dat o Psárech, aniž možná je souvisle spojiti. R. 1045 kníže Břetislav I. daroval část Psár klášteru břevnovskému.

Podle zakládací listiny (1088) kapituly vyšehradské[2]) daroval Vratislav II. kapitule 4 usedlosti ve Psářích se čtyřmi lány role, na nichž hospodařili Hostata, Krsan, Ratibor a Sobata. Ti všichni byli povinni odváděti kostelu vyšehradskému desátou část z medu, obilí, koží a senožatův.[3]) Mezi statky panenského kláštera sv. Jiří řádu sv. Benedikta na hradě Pražském v listině[4]) asi r. 1228 uvádějí se v kraji Kouřimském vedle jiných klášterních vsí též Psáře. Darování to bylo také dne 2. července r. 1233 od papeže Řehoře potvrzeno. Klášter však, potom Psáře a j. vsi vyměnil, což roku 1262 a 1271 král Přemysl potvrdil.[5])

Ve XIV. stol. dostala se část vsi Psář kolleji Karlově. Vztahuje se k tomu pamět nedosti jasná z r. 1378 v Aktech konsistoře Pražské,[6]) kdež Přibislav opat kláštera sv. Ambrože přiznává se, „že jest zavázán a z důchodů psářských povinen 12 kopami

---

[1]) Kolář: Česko-moravská heraldika, str. 206.
[2]) Erben, Regesta Boh., 77.
[3]) Arch. pam. II., 309.
[4]) Erben 336.
[5]) Emler, Regesta Boh. II., 131 a 305.
[6]) U. XVI., pag. 164.

grošů pánům a mistrům kolleje filosofické". Určitě nacházíme kollej v držení této vsi asi r. 1499 v pamětní knize proboštů kolleje Karlovy,[7]) a že jí byly naše Psáře za Zlatníky, svědčí tytéž pamětné knihy z pozdějších časů, zejména roku 1597.[8])

Vedle kolleje v druhé polovici 14. století měl ve vsi v držení nějaký statek Jeklín, konšel z Jílového, kteréžto dědictví své statek s polnostmi atd. důchodu ročního jedné kopy prodal Hanušovi Vachsmanovi a jeho dědicům z Jílového za 10 kop r. 1391 v pátek na den sv. Jiljí.[9])

Dne 9. července r. 1416 listem krále Václava, kterýž svědčí urozenému Vokovi z Valdštejna, zapsány jsou Psáře, Holubice, Košíře a v Pnětlucích 4 člověkové, ve 2000 kop. Týž v jiných listech okázal k nim práva a dal si jmenované vsi vepsat v desky dvorské.[10])

Roku 1429, 7. pros. Eliška z Uhlišť a z Říčan, manželka někdy p. Voksy z Valdštejna, nyní pak Mikuláše z Kněževsi, všecko své věnné právo a listy na Psáře, na Holubice a Košíře, právo k vesnicím v Horách, Lúčkách, Lestkově a Volavci, dává a postupuje po smrti své témuž Mikulášovi z Kněževsi.[11]) Ten pak dne 27. listopadu 1439 všecko jmění své, totiž dům v Praze v Celetné ulici, tvrz Psáře, tvrz Kněževes, dvůr v Košířích, tvrz Žiřici ɔc s příslušenstvím, kšaftem odkazuje žákům připravujícím se ke stavu kněžskému, a poručníky v tom činí panoše Viléma z Talmberka odjinud z Jankova, Beneše z Mokrovús a Vaňka z Kněžmostu. Svědčí panoše Vaněk Duršmíd z Vesce a j.[12])

Leč jmění to bylo za vlády pověstného Pešíka z Kunvaldu staroměstskými konšely zabaveno. Krom toho, co bylo z něho darováno od obce Hanušovi z Kolovrat, náležel k tomu také dvůr poplužní v Košířích u Prahy a tvrz Psáře. Když dle nálezu obce v březnu toho roku zápisy učiněné proti sousedům vypověděným byly zrušeny, hlásil se Vaněk Valečovský z Kněžmostu ke svým právům jako poručník a vymohl předně odevzdání sobě dvoru košířského proti Matějovi Krtkovi, jednomu ze spoluradních Pešíkových, jemuž se byl dostal (8. října). Potom se však vzdali všichni tři poručníci, totiž Beneš z Mokrovús a z Hustiřan, Vilém z Talmberka a z Jankova i Vaněk z Kněžmostu práv svých, a přenesli poručenství toto na Jiřího z Poděbrad (1450 24. ledna), tak že jemu odtud také příslušelo provedení pře s Hanušem z Kolovrat dle ustanovení listu mírného r. 1440. Pře tato měla býti narovnána přátelskými úmluvami Hanušem z Kolovrat a předním poručníkem Benešem z Mokrovús; vrchním mluvcem při tom měl býti pan Zbyněk Zajíc z Hasenburku.

---

[7]) B. 7. fol. 1.
[8]) 1 B. 14, fol. 13.
[9]) Tab. curs. reg. XIV., 127.
[10]) Arch. český I., 510.
[11]) DD. XXV., 231.
[12]) DD. XXV., 229, 230.

V časích r. 1450—1545 vyskytují se Psáry zřídka v běhu dějin domácích. Někdejší majetek kláštera svatojiřského přešel v držení kláštera sv. Ducha na Starém městě, jiné statky v držení Velké kolleje Karlovy na dále zůstávaly, a vedle nich tu spravovala své jmění rodina Kolmanů.

Dne 27. dubna 1545 panna Johanka abatyše a všechen konvent kláštera sv. Ducha v Starém městě Pražském řádu a zákona sv. Benedikta pohánějí Jana Kolmana z Libře a na Psářích, viniti jeho chtie ze 20 hřiven podle téhož zřízení zemského, a to těch, že jest po voznámenie podle téhož zřízení zemského krčmu v nově a nespravedlivě zaraženú ve vsi Psářích na gruntech svých, kdež slove na Strkově, v kteréž šenkuje Jan člověk poddaný jeho, nezastavil, maje to povinně podle již dotčeného zřízení zemského učiniti a jmenovanou krčmu a šenk v ní, kterejž se děje na škodu a ujmu též panně abatyši a konventu napřed psaného krčmě od starodávna vysazené tu v Psářích, přetrhnouti a zastaviti.[13])

V úterý po sv. Martině r. 1549 Jiří Kolman z Libře a na Psářích prodal dědictví své, totiž dům ve Psářích ležící s poplužím, krčmu v týchž Psářích, na které nájemník nyničky jest, v Libří dvůr kmetcí, na kterém Matěj jinak Mach sedí, s platem, potoky, rybníky, slepicemi, štěpnicemi, co všecko po předcích svých držel ꝛc. . . i s tou rejčí, kde se zlato pere, Václavu Sluzskému z Chlumu za 425 gr. českých.[14])

Po něm se tu uvádí Věnceslav Liběchovský z Liběchova, který r. 1578 v držení měl poplužní dvůr, krčmu svobodnou, která se najímá, chalupu, v kteréž podruzi jsou, dědiny, louky, oulehle r ý ž o v á n í m z l a t a, *) lesy, porostliny, zahrady a zde také později zemřel. Pochován byl v Dolních Jirčanech, o čemž svědčí několik hrobních kamenů při stavbě nového kostela r. 1877 vyzvednutých. Od jeho dědiců r. 1583 přešly trhem v majetek Matiáše Pekárka z Pospěšic, a r. 1588 je drželi Hysrlové z Chodů. Od těchto je koupila r. 1589 Sibyla Berková, rozená hraběnka z Eberšteinu, a pustila je již r. 1592 trhem Václavu Homutovi z Harasova na Petrovicích.

Část živné vsi Psáry, která připadla ještě za panování Karla IV. nejbohatší Velké kolleji universitní, byla až posud jejím majetkem. Přihlédněme zevrubněji k tomu, jaké rozmanité práce, starosti proboštové a direktoři kollejní mívali se svými vesnicemi, pokud byli v nich vrchností.**) Vedle toho

---

[13]) DZm. I., N. 13.
[14]) DZV. 48. C. 15.
*) V lese břežanském ve strouze od Radlíku ku Psárům, podle hald a dolíků objevuje se skoro 1000 *m* dlouhý couk, jdoucí sz. na kterém se někdy zlato dolovalo. Kdy však na tomto couku pracováno bylo, jest nám neznámo.
**) Zikm. Winter: Život na vysokých školách.

pozorujme, jak se vedlo poddaným a čím byli své milostivé vrchnosti povinni.

Tu bylo nejprve sázeti rychtáře a konšely vesnické. To se dělo ročně. Nikdy probošt nejel do vsi sám; přibíral toho onoho professora, zvával k tomu i z měšťanů pražských některého přítele university.

Vesničané byli povinni pány hosty, svoji vrchnost, uctiti jídlem a pitím. Stran jízdy k obnově konšelů však probošto vé nemívali stejného pravidla; do téže vsi jednou jeli, jiný rok si pozvali vesničany do kolleje.

Když v shromáždění pánův a obce rychtář složil žílu nebo palcát jakožto znak svého práva a důstojenství, probošt se ptával má-li kdo co stěžovati si do rychtáře, a rychtář do obce. Do rychtáře žalovali sedláci řídko kdy, byl by se mstil nad nimi. Po žalobách provedena volba. Rychtář býval volen zvlášť.

Roku 1588 když páni přijeli do Psář, „povolán Jan Starý krčmář (rychtář dosavadní) a dotázka naň učiněna, koho by chtěl na svém místě míti, oznámil, že není k té povinnosti žádný způsobilejší jak Kolčavu." Volen tedy Kolčava.

Zvolený rychtář přísahal rukou dáním Bohu, proboštu, že bude cti boží, potom dobrého pánův svých vyhledávati, soudy spravedlivě činiti.

Potom míval probošt napomínavou řeč k vesničanům, aby všichni hleděli statku kollejního; aby sobě samým hlídali statečků od ohně, komíny aby často ohlédali. Vůbec vždy napomínáni všichni k pobožnosti, aby nekarbanili. Někdy také připojil probošt, zdali dovoluje posvícení sousedům či nepovoluje, neboť i v tom bývali závislí vesničané.

Rychtář byl povinnen ob čas docházeti do kolleje a dávati zprávy. Neměl přicházeti s prázdnem, než podle starobylého způsobu s sebou hroudu másla přinášel.

Rychtář psářský, který r. 1605 měl jíti do kolleje k mistrům, na odhodlání se opil a u mistrů mluvil tak, že sobě kurník vyřečňoval.[15])

Husté, nekonečné i mrzuté zaměstnání proboštové mívali se soudem vesnickým. Nejčastěji to byly nadávky a bití z panských krčem. Manželské spory, pokud bylo možná, mistr probošt rád smiřoval.

Za nekonečná soudní starání měli probošt a mistři od sedláků a chalupníků výroční důchod nebo úroční platy. Rychtář byl povinen ty platy dvakrát v roce vybírati a do kolleje odváděti. Krupobití neb vyhoření bylo dostatečným důvodem k slevě neb k odpuštění úroku. V podobných případech proboštové i účinně pomáhali, půjčujíce poddaným obilí k ositi. Nepomohli-li jináče, aspoň pohořelým mistři vydávali podle tehdejšího oblíbeného zvyku list na žebrotu, s kterým pak chodili

---

[15]) Oeconom, v arch. zemském č. 14. 420.

po vesnicích, shánějíce groš na postavení chalupy, různé potraviny pro sebe, a pícniny pro dobytek. Zvyk tento udržel se až do II. polovice devatenáctého století.

Mimo platy sedláci bývali povinni úročními slepicemi a vejci, což se zároveň s penězi vybíralo nebo na peníze uvádělo.

Psářští mívali kromě toho všeho na sobě i tu podivnou povinnost, že každý soused k sobotě po pěti košťatech a po otepi jalovce musil do Prahy pánům odeslati. Tak jim bylo r. 1601 poručeno.[16])

Zrušením této povinnosti výroba březových košťat, sbírání hub, jahod, jalovce, řezání kočiček, jalovce, louče, ano i donášení mechu na trh pražský stalo se novým pramenem výdělku, kterého místní chudina ve značné míře až podnes užívá.

Kromě toho Psárští byli povinni odváděti professorům zemské berně. A tu se opakovaly způsoby rozmanité. Proboštové nutili, trestali, shovívali, čekali, ač tu byli odpovědni za berni.

Probošt berni rozvrhl na jednotlivé statky dle jich gruntovní velikosti.

Poddaní byli kromě platů mistrům i robotou povinni. Zvláštní druh roboty ukládán některým poddaným ten, že byl povinen, kdykoli a pročkoli přišel do Prahy, postaviti se nejprve u probošta v kolleji. Asi proto, aby něčím posloužil, bylo-li třeba, při nejmenším, aby byl aspoň do své vsi poslem od probošta, chtěl-li co rychtáři vzkázati. Psářským r. 1601 pohrozeno, nebudou-li se stavěti u probošta, že položí každý provinilec pokuty 10 grošův.[17])

Jako zemskou berni tak i povinnost vojenskou mistři skládali na své poddané. Roku 1601 musili dodat každého 20 poddaného a r. 1605 bylo vojsko v devíti osobách vybraných ze vsí jmenovitě uvedených; z Dolan, Doubku, Baštku, Mečíř, Michle, Počernic, Psář a z Trčous.[18]) R. 1618 pak stavové poručili, aby každý poddaný místo výpravy na tři měsíce dal půl druhé kopy. Později přišel rozkaz, aby „pátý" člověk byl k vojsku přidán. Některou zbraň poskytli mistři, jinou poddaní koupili sobě sami. Navzájem mistři zase v příbězích válečných chránili své poddané a jich statečky, jak mohouce přímluvami u krajských hejtmanů. Když blížilo se vojsko Matiášovo a později Pasováci, kázali mistři sedlákům hnáti dobytek do Prahy.

Ženiti se bez dovolení proboštova člověk nesměl, aspoň neměl.

Neposlední důchod mívali mistři z krčem. Proboštové obyčejně najímali krčmu rychtáři, jenž pak zajisté sousedům na užitek nebyl; maje vésti je k střídmosti, byl rád, pije-li u něho spíše víc nežli méně. A nepil-li který, rychtář se mstil.

---

[16]) Zem. arch. Oeconom. čís. 14. 110.
[17]) Zem. arch. Oeconom. čís. 14. 110.
[18]) Zem. arch. Oeconom. čís. 14. 409.

Krčmář platíval proboštům posudné. Zavazoval se platem obyčejně tak, že probošt povinnen ze svého hraditi náklad na stavení krčmy. Ovšem nebývaly náklady husté; mistři spravili jen, co nutno. Roku 1586 naložil probošt na pošití krčmy v Psářích 80 a šest otepí dochů po dvou krejcařích, od díla dal 17 grošů bílých, celkem vydal 3 kopy 6 denárů. A při té správce zůstalo až do r. 1605, kdy probošt musil, aby krčma nepadla, dáti nová „bedra" a lati na krov spolu s deseti kopami záklasníků.[19])

V starých dobách lesní hospodářství kolleje bylo asi nejhorší. Tu bral a dral kde kdo. Poddaní sedláci sami pánům svým les mýtili a sobě brali. Ovšem probošt, když dozvěděl se, nenechával pychu bez trestu. Roku 1602 čteme, že sedláci Psářští vymýtili les, a probošt že proto odsoudil starého Babu k pokutě 50 kop.[20])

Pokuty nebyly proboštovy; o ty sdělovali se všichni mistři kolleje.

Také některý užiteček spojený se zábavou probošt a mistři z lovů na gruntech svých lesních a polních mívali. K honbám a lovům povinni bývali poddaní voziti tenata a jiné lovecké nástroje. Michelští vozívali je do Psář, jiní zase do Michle a jinam po blízku i po daleku. Probošt k lovu zvával pražské hosty. V obci robotné býval rychtář se sousedy povinnen mistry a hosty ctíti jídlem a pitím. Honci bývali vesničané poddaní, ale také pražští studenti ze škol latinských.

Stran svých nevalných lovů probošt a mistři byli úzkostlivi a žárlivi. Roku 1604 kdys jim soused jejich Václav Homut z Harasova na Psářích dopsal, že by s nimi lovil společně, pokud by nebyli proti tomu. O to psaní probošt svolal poradu kollegiátů; zdání byla nestejná, obávali se někteří, aby „snad někdo potom na lesy pánů mistrů se nepotahoval". Na odpor tomu jiní zase pravili, že „při vyšších stavech často se trefuje" takový společný lov, a kdyby chtěl Homut nebo někdo z jeho přátel tím důvodem na lesy misterské se potahovati, že „podobně by se mohlo na jejich lesy sáhnouti". Homut zdvořile nabízel, že s ním mistři mohou loviti také v lesích jeho. Mistr Troilus zase proti této nabídce přednášel mínění rychtáře psářského Baby, že by měli mistři honiti sami a jen ve svém, neboť v lesích Homutových, „kde dříví tak veliké jest", málo se chytiti může.

Homuta konečně pozvali přec, a výsledek lovu, 19. prosince konaného, byl tak směšný, že si ho probošt Kampanus do paměti zapsal. Prý, jak Bůh den dal, byli v lese, Homut řídil lov, tenat bylo do třiceti pěti, pět nebo šest léček — a zajíci chyceni čtyři; psi prý se dali před zajíci na útěk hanebný — — „psi ve Psářích psi" tak zlobivě probošt poznamenává; k tomu zápisu připojuje i výklady sedláků, že totiž myslivec jakýs pří-

[19]) Zem. arch. Oeconom. čís. 14. 428:
[20]) Zem. arch. Oeconom. čís. 14. 94.

tomný mohl by býti vinen čarami. Myslivci prý umějí dovésti, že psi před zajíci utíkají.[21])

Děkan Mikuláš Troilus slýchaje defensora Budovce tvrditi, že musí z té „samotnosti" (coelibátu) v universitě Karlově sejíti, ta že vyhání učené muže z vysoké školy, rozhodl se k ženění. Tím proměněn starodávný statut ve smyslu reformačním, tím zavržen professorský coelibát. Dne 8. listopadu r. 1610 poslal mistrům list s oznámením, že „změní způsob života"; za patnáct dní to bude. Na ten list mistři snesli se kollegovi ženichovi dáti na pomoc k veselce dary, totiž z Počernic tele, tři nebo čtyři koroptve, 20 slepic z Nenačovic a ze Psář; též dovolili, aby sobě myslivecky nalapal u Nenačovic a Krumlova zvěřiny, kolik bude chtíti. Co rektor dá ze svého beneficia, to měla býti pomoc na hodokvas svatební. — — (Pokračování.)

České rotundy na půdě saské.

Dr. *J. V. Šimák.*

Okrouhlé kostelíky, jimiž stavitelství české před tisícem let se počíná, vábily k sobě a vábí dosavad, i dojemnou prostotou prvních květů našeho umění i pravěkými upomínkami, jež kolem nich ševelí.

Ale krom poetických zkazek a krom skoupých zmínek u starých letopisců nic o svatyňkách těch nevíme, nežli co vypráví jejich stavba, rozšíření a srovnání s chrámky jinými a jinde. A především p ů v o d jejich je záhadou do dnes nerozřešenou.

První okrouhlý kostelík či rotundu v Čechách na L. Hradci podle Kristianovy legendy stavěl kněz Kajch a jeho druzi hned po křtu Bořivojově. Ale odkud k nim vzor? Jedni hledají v stavbách byzantských, jiní v stavbách římských v Podunají, třetí v stavbách italských, jiní konečně přímo originalní tvorbu na české půdě.

Záhadu nedovedu rozvinouti; naopak připlétám ještě článek nový, jenž není sice neznám, ale pokud vím, u nás v Čechách nebylo ho dosud povšimnuto patrněji.

Rotundy českého tvaru nevyskytají se pouze v zemích Českých a v Podunají, nýbrž objevují se i daleko na severozápadě v kraji někdy Slovanů Srbských, až v poříčí saské Sály.

Půl hodiny východně od města Pegau (již. Lipska) v nynějším království Saském leží městečko G r o i t z s c h a na záp. jeho konci na příkrém ostrohu táhlého návrší býval mohutný staroslovanský hrad H r o d ž i š k o, zněmčené Grojč, kdysi sídlo proslulého válečníka a zetě krále Vratislavova, Viprechta Grojského.

Roku 933 připomíná se poprvé, r. 1056 Viprecht hrad rozšířil; ještě r. 1306 sluje přepevným hradem (castrum fortissimum). Dnes po opevnění není památky. Vidíme jen zakřivený ostroh, od návrší odtržený umělým příkopem, jímž vede silnice, a

Obr. 11. Pohled na Hrodžiško v XVII. stol.
Kresli W. Dillich.

vystupující na třech stranách strmými stěnami značně vysoko nad širou nižinu, otočený rybníky a říčkou. Nahoře nalezneme jen širou pláň, k východu jediný val vyšší, as o 5 *m*. — Úprava pro restauraci pohltila všecky stopy někdejší síly. Starý náčrt

pérem od Dellicha ze 17. stol. (obr. 11.) i půdorys (obr. 12.) (v měřítku 1 : 25.000) málo jen představu naší doplní.

Avšak ve dvoře hostince při kopání r. 1849 objeven byl v zemi spodek někdejší hradní okrouhlé svatyně, a od těch dob zůstal otevřen. Popis jeho podávám dle vlastního názoru a literatury.[1])

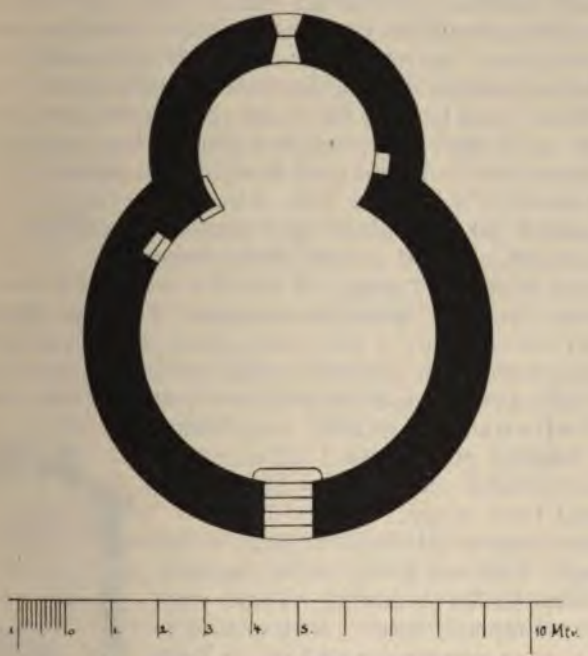

Obr. 12. Půdorys kaple na Hrodžišku.

Rotunda s apsidou založena jest hluboko pod úrovní nynějšího povrchu, jenž zevně ční ještě nad horní okraje zbylých zdí. Stavba budována byla z pískovce, z kamenů podlouhle lámaných, nepravidelně kladených, ale dobře spojených vápennou maltou; dno dnes též je pokryto násypem, výška zdiva od prvotní podlahy 3·30 *m*. Zevnější průměr lodi měří 8·70 *m*, vnitřní 6·30 *m*,

[1]) Beschreibende Darstellung der älteren Bau- und Kunstdenkmäler des Königreichs Sachsen. Auf Kosten der k. Staatsregierung herausgegeben von königl. sächs. Alterthumsverein. Bd. XV. Amtshauptmannschaft Borna, von Dr. R. STECHE. Dresden 1891; str. 56—60. — Wernicke Otto Heinrich Dr., Handbuch der kirchl. Kunstarcheologie des Deutschen Mittelalters I., 1882, str. 25. Th. Flathe, Wiprecht von Groitzsch. Archiv für sächs. Geschichte III., 1865. — Mittheilungen der deutschen Gesellschaft für Erforschung der vaterländischen Sprache und Alterthum. Bd. I. Leipzig 1856. — V těch spisech i literatura podrobná lokální. Viz i Zíbrtovu Bibliografii, II., č. 10161—10176. Neuwirth, Gesch. der christ. Kunst in Böhmen. Prag 1888, 19.

světlost vítězného oblouku 3·10 *m*, průměr apsidy v světlosti 3·75 *m*; hlavní osa i s apsidou činí 9 *m*; náležela tedy grojská kaple k stavbám prostřední velikosti. Do nitra vcházelo se od západu, vchodem 1·08 m. širokým, po 4 stupních dolů. Ostění vchodu obloženo je tesaným hladkým pískovcem; profilování, bylo-li, zašlo.

Vítězný oblouk spočíval na římse, jejíž díl zbyl na straně severní: na 2 pravoúhlých ústupcích spočívá čtvrtkruhový obloun, převýšený vyčnělým pravoúhlým hranolem, a na něm hranol menší. V průčelní stěně apsidy otvírá se okénko, šikmo špaletované, na hraně zdi 60 *cm* široké, vnitř 40 *cm* šíř. a 78 *cm* výšky. Vnějšek jeho ovšem nebylo lze prozkoumati. — Krom těch článků vyhlouben jest výklenek pravoúhlý v l. v lodi blíž oblouku a v apsidě v p. boku; patrně jako schránka pro posvátné nádobky a svátost. Na stěně spatřuje se tu a tam zbytek omítky.

V samé blízkosti Lipska, ve vsi Knautnaunsdorfu[2]) je chrám sv. Ondřeje, původně rotunda. Ze staré stavby zbyla loď, kdežto místo apsidy v XV. věku přistavěli polygonalní kostel. Ježto chrámek docela je přestavěn, stačí prostý půdorys (Obr. 13.) místo popisu. Průměr lodi ve světlosti jest 6 *m*, síla zdiva 1 *m*.

V Dobrosoli (Halle) nad Sálou Viprecht Grojský prý vystavěl též okrouhlý kostel sv. Jakuba v l. 1117—1118, jenž však zmizel beze stopy.

Severozávadně od Halle vyniká z širé roviny kopec Petersberg nebo Lautersberg; daleko široko viditelný. Témě jeho, skalami prostoupené, nese trosky slavného kláštera, r. 1124 založeného od Deda z Wettinu a Jasnou horou zvaného (Mons serenus). Z nich obnoven jest nyní v XIX. století velký románský chrám s hrobkou prvních hrabat z Wettinu. Severně chrámu rozpadávají se trosky okrouhlé kaple, zbudované tam ještě před založením kláštera.[3])

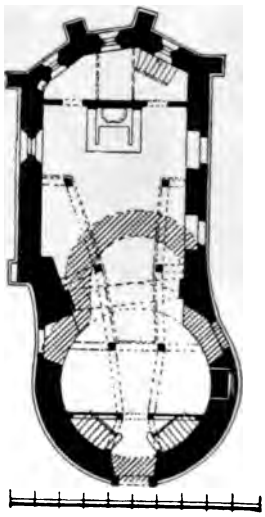

Obr. 13. Půdorys kostela v Knautnaunsdorfě.

Původní kaple jasnohorská byla opět jen rotunda s apsidou. Material k ní dal kámen skály, hrubě nalámaný, spojovaný pouze hlinou. Kronika klášterní z počátku XIII. stol. vypráví, že „stará" kaple byla

---

[2]) Beschreibende Darstellung etc. XVI. Amtshauptmannsch. Leipzig von CORNEL GURLITT, str. 86.

[3]) Beschr. Darst. etc. der Provinz Sachsen und angrenzenden Gebiete, Herausgegeb. von der histor. Commission der Provinz Sachsen. Neue Folge, Bd. I. — Beschr. Darst. der Stadt Halle und des Saalkreises. Halle a. S. 1886, str. 553—564. — Wernicke, l. c., I., 29. — L. Puttrich, Denkmale der Baukunst des Mittelalters in Sachsen, II.

za probošta Eckenharda (1151—1192) tak schátrala, že probošt podrobil ji důkladné opravě, zatmelil vnitřní trhliny, a zevně dal obezdíti. Dvojí to zdivo, vnitř na hlínu kladené, vně maltou spájené, dobře se i dnes v základech rozeznává.

Ve třináctém století pobořili průčelní stěnu lodi a prodloužili ji o čtyrhrannou stavbu a vybočující předsíň, s levé strany otevřenou. Tyto nové stavby ční dosud zdmi několika *m* výše, kdežto sama rotunda v r. 1843—46 rozvalila se do pouhých, málo již vystupujících základů.

Lze tudíž vyměřiti jen vnitřní průměr lodi na 8·50 *m*, síla zdiva byla asi 90 *cm;* apsida má v světlosti 2·50 *m*. Jiného o staré rotundě říci nelze. — Přístavek je ve světlosti 7·25 *m* dlouhý, 6 *m* široký; předsíň vně 8·60 *m* šir., 6·20 *m* hlub., o zdivu 1 *m* silném.

Pouze zmínkou z literatury znám ještě pátou rotundu (Wernicke I., 29), ač o té mám pochybnost, neviděv ani vyobrazení, a zajeti k prohlídce jsem nemohl. V Untersuhlu v eisenašské části Výmarska je prý rotunda jako v Grojči „mit zopfigem Fachwerkaufsatz".

Rotundu grojskou lze dobře uvésti v souvislost s hrabětem Viprechtem, zetěm Vratislava Českého, rovněž podle kroniky i zašlou rotundu dobrosolskou. Také Knautnaunsdorf leží od Grojče poměrně nedaleko; zdali na půdě grojské, nevím. Konečně půda kaple jasnohorské náležela hr. z Wettina, z nichž Dedo byl právě zetěm Viprechtovým.

Na snadě jest domněnka (pronesená samými něm. historiky), že kaple tyto českého typu právě vznikaly za vlivu Viprechtova a choti jeho Jitky České. Krom těcho staveb není v kraji mezi Sálou a Krušnými horami na jih Labe jiné rotundy vůbec, čímž domněnka ještě spíše se potvrzuje.

Ovšem vadí zde příliš daleká kaple untersuhlská; ale možná, že stal se s ní omyl. Jinak, kdyby opravdu byla typu českého a kdyby krom ní objevily se ještě jiné v sev. a záp. Němcích, bylo by potřebí pro původ saských rotund hledati vysvětlení jiného.*)

Koutek ze staré Prahy.

Poznámky k starému místopisu Prahy podává dr. *Jos. Teige.*

I.

V malé uličce za radnicí, která kdysi směrem od sv. Mikuláše pokračovala až na rynk proti ulici Melantrychově a v kteréž stály chlební kotce, bylo několik domků kulturně vysoce zajíma-

*) Obrázků užito z cit. soupisů se svolením vys. král. saského ministeria kultu a vyučování.

vých. Jeden z nich (nyní č. p. 23) slul u zlaté husy; náležel v letech 1499—1520 rodině slavného knihtiskaře pražského kramáře, Severina. Jeho vdova zápisem ze dne 14. listopadu 1520 pojistila na domě kupci Michalovi Karykovi z Řezna od pěti korun 75 kop pražských, které její snacha dlužila. K tomu ovšem, ježto po Severinovi zůstalo dvé dítek, neměla bez souhlasu těchto dědiců práva. Proto vznikl o dům spor mezi těmito dětmi, když došly zletilosti, s Karykem, který skončen dne 21. srpna r. 1536. Zajímavý protokol, který se čte o tom v rukop. archivu kr. hl. m. Prahy č. 1130 f. 174, zní takto:

V té při, kdež Viktorín a Jan, vlastní bratři a synové nebožtíka Jana Severina obeslavše Michala Karyka z Řezna vinili jsú ho z toho, že duom u zlaté husy, kterýž jest za kotci chlebnými a v kterýmž nyní jest Vincenc Špatlák a kterýž také jim jest spravedlivě po otci jich náležel, on Michal jest jej prodal, dokudž sú ještě oni let neměli, k témuž domu žádného práva, ni také spravedlivosti nemaje. Žádajíce, aby on Michal k tomu byl přidržán, ten duom aby jim očistil tak, aby oni k dědictví otce svého přijíti mohli, a on Michal aby to pokázal, jaké jest právo a spravedlivost k tomu domu jměl, poněvadž v témž zápisu stojí: jakž jesti sám měl, držal a vládl etc.

Proti tomu Michal K. poručil mluviti: Poněvadž se jest rozkaz času předešlého stal, aby paní Anna sama osobně tu stála, že on na ni tu činí dotázku, chce-li při něm státi v té věci čili nic. — Na kterúžto dotázku ta jest mu od ní odpověď dána, že jesti ona, když jest k ní Matěj Fousovatý přišel a na místě Michala dotaz jest učinil, měl-li by duom ten prodati, že jest mu to za odpověď dala: dobře, nechť prodá. Ale že jesti při trhu ani při zápisu nebyla. A tak že při něm státi nechce, poněvadž žádnú poručnicí jest nebyla. Na kterúžto odpověď od Michala jest mluveno, že on pro ublížení knih v nic se dávati nemíní a nechce, neb se tu jeho samý osoby nedotýče pro ten odpor, který jest ona učinila, ale těch přísežných, kteříž při knihách jsou a relací činí, ježto všelijací trhové domovní, když se dějí, bývají prvé u pana purgmistra oznamováni a potom v radě při přítomnosti strany obojí vyhlašováni. A tak skrz relatora v knihy tepruov městské vcházejí a těmi se tvrdí. A protož, poněvadž podle něho ona v témž zápisu stojí a již věc jest zastaralá i také knihami městskými stvrzená, že on žádá při témž zápisu zachován býti. — K tomu od puovoduov mluveno, že ta obrana jeho Michala, což se zápisu toho dotýče, že by již v knihy vjíti měl, postačiti ani také spravedlnost sirotčí tou se zastříti nikoli nemůže, neb poněvadž jest ona zápisu odepřela, a ten jest mylně a nepořádně v knihy vložen, že páni takové omyly netoliko při zápisích domovních, ale také při ortelích napravovati ráčí. Než když jest on takový zápis učiniti i také duom ten a spravedlnost sirotčí prodati směl, povinen jest to pokázati, že jest v držení toho domu anebo pro dluh nějaký nebožtíka otce jich byl anebo že jest mu rozsudkem přisouzen. A když by to od něho bylo pořádně pokázáno, že oni také, když by vešli v držení statku po otci svém, chtí jemu ze všeho právi býti. A ona že jesti při trhu nebyla. — Na to od Michala K. mluveno, poněvadž se tomu odpor činí, že by paní Anna při trhu ani při kniehách nebyla, a na něho se nastupuje, že on to pokázati chce, jakú jest mu ona prvé na témž domu, vědúc dobře, že jesti dluh spravedlivý, jistotu učinila a tak jestliže jest se jim sirotkuom v tom jaké ublížení od báby jich stalo, poněvadž soukup jest oznámen, že k ní o to hleděti mohou. — Při tom Pavel Severin z Kápí Hory na místě matky své stoje pověděl, jestli že jest se ona na tento čas v tom upamatovala, že jesti k tomu své povolení dala, jsúc hned po smrti svého manžela od něho k tomu častokrát nabízena, ale on vědúc a znajíc, že v zármutku jest, k tomu jest ji potahovati neměl, neb mohla-li jest ona to učiniti, toho při rozvažování pánů pozuostavuje. Než jest věc slušnější, i také pořádnější byla, aby on to byl na jiné přátely vznesl, nepotahuje ji v zápisy takové bez povolení a vědomosti jiných

přátel. — Na to od bratří mluveno, že . . on Michal jest cizí statek do kněh klásti a i také jeho prodávati nemohl a tak nepořádně v to jest všel, nepořádně užíval a nepořádně také i prodal. Neb jestli jest mu co bába jich povinovata byla, mohl jest o to k ní hleděti a ne k spravedlivosti sirotčí přistupovati. — Tu . . páni . . vypovídají: Poněvadž on Michal na přisvědčení Anny Severinky vkročil a v držení všel toho domu, na kterýž se oni bratří Severinovi potahují a kterýž jest on Karyk v dluhu svém prodal, tak jakž knihy městské šíře ukazují, a těm zápisuom podle práva odpíráno není, z té příčiny ti zápisové v své celosti zuostati mají; než poněvadž před právem oni sirotci toho jsou se domlouvali, že by o tom rádi věděli, jakej je to dluh a odkud přišel, chtí-li oni o to právem hleděti, právo se jim nezavírá. Actum die Lunae post Agapithum a. 1536.

Kostel v Chlumu u Hlinska.

Sepsal Dr. *K. V. Adámek.*

Chlum u Hlinska byl přifařen do Krucemburku. Městys Krucemburk byl založen německým křižovnickým řádem. Nepochybně již tehdy byl kostel zřízen. O faře krucemburské jsou zachovány některé zprávy ze XIV. věku v soudních aktech konsistoře. Roku 1385 založil Epik z Hrádku a Krucemburku spolu se svým synem Epikem kaplanství při tamním farním kostele. Roku 1407 Hedvika vdova přičiňovala se o umenšení břemen kaplanu krucemburskému.

Po r. 1624 byla kolatura krucemburská spravována farářem hlineckým. Dovídáme se o tom ze žádosti z 20. února 1666 v arcibiskupském archivu pražském uložené, kterouž Jiří Vincenc Palmer, farář hlinecký a krucemburský, žádal Jindřicha Meckenburgra, kancléře arcibiskupského, o rozhodnutí rozepře, kterouž měl s farářem přibyslavským o administraci v Ransku, již si tento osoboval. V témž roce (dne 20. března) opětně Jiří Palmer podepisuje se jako farář hlinecký a krucemburský ve své zprávě, kterouž konsistoři pražské podával o bludařích žijících na pomezí moravském; v ní opět si stěžuje na faráře přibyslavského, že od farnosti krucemburské statek Horní a Dolní Ransko s železnou hutí oddělil a ke kostelu v Sopotech připojil. Opětně na odpovědi, kterouž r. 1667 podal pražské konsistoři na stížnosti skutečského děkana Maximiliana Cukra z Tamfeldu, podepisuje se jako farář hlinecký a krucemburský. Toto spojení potrvalo do r. 1682.

Již před tímto rokem vypomahali v krucemburské kolatuře správou duchovní kněži vojnoměstečtí. Čte se při r. 1668, že křtil kněz Bernat, toho času správce městys Vojnového (!) a Krucemburku, r. 1669 a 1670 správce studenecký Edmund, ten čas farář krucemburský. Všude zde (ve Vojnovu Městci a Krucemburku) byla správa duchovní obstarávána řeholníky kláštera Ždár-

ského v době, kdy zrušeno bylo spojení Hlinska s Krucemburkem. Cisterciáci žďárští působili v Krucemburku do konce XVII. věku. Roku 1693 křtil v Krucemburce P. Benedikt, profess konventu kláštera žďárského, r. 1696 administroval tam P. Štěpán, taktéž profess téhož kláštera. Tak bylo za svolení arcibiskupa pražského, avšak i biskupa královéhradeckého.

Byla-li v dřívějších dobách kaple nebo kostelík v Chlumu nelze zjistiti. Jisto jest jen, že nynější kostel sv. Petra a Pavla v Chlumu byl zbudován přičiněním královéhradeckého biskupa Jana Fr. z Talmberku, jenž tuto hodnost zastával od 19. října r. 1677 až do své smrti (zemřel v Chrasti roku 1698). Tento biskup udělil duchovnímu, obstarávajícímu správu duchovní v Krucemburku, iurisdikci pro Chlum a Vortovu, jež přináležely k biskupskému statku Chrasteckému. Tyto poměry ve správě duchovní potrvaly do r. 1697.

O zřízení samostatné fary pro Krucemburk jednalo se již r. 1691. Dne 23. října 1697 podepsal tehdejší vlastník statku krucemburského Ferdinand kníže z Dietrichsteinu erekční listinu, jež pak 29. října 1697 byla arcibiskupem pražským potvrzena. Prvním farářem stal se Jan Křt. Seidl, jenž působil od října 169[illegible] do 14. listopadu 1702.

Duchovní krucemburský měl podle této errekční listiny z Chlumu 45 kr. koledy a lnu v ceně 45 kr., celkem 1 zl. 30 kr. tehdejších peněz, ročního desátku 9 českých str. $1^1/_2$ věrt. žita, 9 str. $1^1/_2$ věrt. ovsa a 47 liber másla, z Vortové 30 kr. koledy, lnu v ceně 30 kr., celkem 1 zl. tehdejších peněz, žita desátkového 3 str. 3 v. a 3 str. 3 v. desátkového ovsa a 23 liber másla.

Biskup královéhradecký Jan Fr. hr. z Talmberka učinil úmluvu s farářem krucemburským, dle níž tento sloužil každou čtvrtou neděli mši v kostele v Chlumu a za to měl ročně některé naturalie ze dvora Žilovického.

Za biskupa Josefa Vratislava z Mitrovic (působil od r. 17[illegible] až 1753) byla tato úmluva změněna tak, aby farář krucemburský sloužil mši v Chlumě vždy každou druhou neděli. Tak se dá od roku 1749 stále. Biskup Josef Vratislav z Mitrovic oblíbil letní sídlo na Chlumu i bydlel tu ve své residenci zvláště v letech 1743 až 1746, v těch dobách často faráře krucemburského Václava Paula navštěvoval.

Roku 1749 byla zřízena v Krucemburku kaplanka. Biskup královéhradecký zvýšil naturální požitky, Chlum dával ročně 10 zl. a Vortová 3 zl. tehdejších peněz beneficiátovi krucemburskému.

Výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování z 21. května r. 1894 č. 10.733 zřízena byla v Chlumu expositura. Expositur počal úřadovati dnem 26. srpna 1894.

Kostel sv. Petra a Pavla v Chlumu byl zbudován v druhé polovici XVII. věku za biskupa Jana Františka hraběte z Talm

erka, tedy mezi roky 1677 až 1698; stojí na mírně vyvýšeném místě na návsi poblíž cesty mezi školou a zvonicí.

Celá budova jest zděná, prostým slohem provedená; před průčelím (směrem k aerární silnici obráceným) má zděnou klenutou předsíňku.

Nad vysokou průčelní zdí nachází se štít trojhranný, jehož boky jsou dovnitř obloukovitě proniklé. Průčelí má jediné okno. Postranní zdi lodě, jež má obdélníkovou základnu, mají po dvou taktéž kulatě sklenutých oknech.

Loď má strop rákosovaný. Po levé straně vchodu jest pod kruchtou Boží hrob s vyřezávanou sochou Kristova těla.

Kruchta jest dřevěná, spočívá na dřevěných sloupcích a má malé varhany, na jejich liště vzadu jest nápis: „Anton Karel Kassal z Polni 1815. Nro. 21."

Prostora lodě jest zaplněna dvěma řadama lavic. Loď má poboční oltář. Na tomto oltáři byl obraz sv. Petra a Pavla a menší obraz Ukřižovaného. Oltář byl 9. prosince 1743 královéhradeckým biskupem Janem Josefem posvěcen. Dne 16. dubna r. 1890 tento postranní oltář P. Marie chytil, obraz oprýskal.

K prostranné lodi přiléhá presbyteř klenutá, vzadu zaokrouhlená, má průčelní okno a dvě poboční okna.

V presbyteři před pěkným barevným oknem jest hlavní oltář sv. Petra a Pavla, jejž biskup královéhradecký Tobiáš Jan dne 5. března 1718 posvětil a ostatky sv. Donata a Severina opatřil. Obraz sv. Petra a Pavla byl r. 1815 polenským malířem Karlem Kasalem nákladem chlumských osadníků opraven. Pěknou ozdobou nynějšího hlavního oltáře jest malované průčelní okno s těmito světci.

Na evangelijní straně stojí v presbyteři poboční oltář svatého Václava.

Po straně epištolní (jihovýchodní) přiléhá k presbyteři klenutá sakristie, jež má též vnější vchod.

Mezi lodí a presbyteří jest kazatelna se stříškou. U ní stojí nová v roce 1894 pořízená křtitelnice.

Za biskupů Josefa Haise a Eduarda J. Brynycha byl vnitřek kostela obnoven a přiměřeně vymalován.

Kostel jest dlážděn dlaždicemi.

Při dveřích z presbyteře do sakristie vedoucích visí zvonek r. 1802 ulitý s ruským nápisem jednořádkovým:

МАСТЕРЪ ❀ АЛЕКСЕІ ❀ СМИРНОВЪ ❀ ВЪ ВДАБДѢ 1802.

Kostel nemá věže. Zvonice stojí nedaleko jeho průčelí na nízké podezdívce, celá ze dřeva sroubená, prkny pobitá, s šindelovou střechou. V prvém patře, jež nad šindelový kryt přízemku vyniká a taktéž jest čtverhranné, visí tři zvony.

První zvon má v hořejší části nápis jednořádkový:

IESUS NAZARENUS REX IUDAEORUM.

Pod druhým slovem nápisu jest relief Ukřižovaného, pod čtvrtým slovem čtou se další tři řádky:

FUNDIRT
CARL SEBALD
A : 1750

Druhý zvon má dvouřádkový nápis:

Unter der Regierung Sr Hochwürden des Her. Her. Bischofes Karl Hanl gegossen in Prag 1835.

Nad tímto nápisem jest relief sv. Pavla s podpisem: S. PAULUS, a na opačné straně zvonového pláště relief sv. Petra s podpisem: S. PETRUS.

Třetí zvon měl nápis:

Goss mich A. J. S. in Königgrätz 1797.

Tento zvon praskl. Nový zvon byl ulit r. 1875 (posvěcen 4. listopadu 1875, zavěšen 21. listopadu 1875), má krucifix a letopočet: 1875. Nápisu nemá.

Roku 1835 byl zbudován před průčelím kostela mezi zvonicí a školou obecním nákladem kamenný kříž.

V biskupském zámečku bývala v přízemí poblíž hlavního vchodu kaple soukromá.

1. Tadra Ferdinand: Soudní akta konsistoře.
2. Sedláček Aug.: Hrady a zámky XII., 170, Slovník 473.
3. Adámek Karel: Chrudimsko 69, K. V. Adámek Sborník okresu hlineckého 49, 166.
4, 5, 6. Arcibiskupský archiv pražský.
7. Sborník okresu hlineckého 167, památní kniha farní krucemburská, archiv katolické fary krucemburské. Matriky jsou od r. 1664.
8. K. Adámek: Chrudimsko 69, K. V. Adámek: Sborník okresu hlineckého 49, matriky krucemburské.
9. Památní farní kniha krucemburská.
10. Sommer Jan: Königreich Böhmen XI., 171, K. V. Adámek: Sborník okresu hlineckého 167, Sedláček Aug.: Slovník 474, farní památní kniha krucemburská z r. 1835.
11. (Episcopus) aedificari curavit etiam ecclesiam SS. AA. Petri et Pauli in pago Chlum, et contractum fecit cum parocho Krusburgensi, vi cuius dominica quarta in ecclesia Chlumensi divina tenebatur persolvere et pro his ex villa Žillowitz parochus Krusburgensis percipiebat 3 vasa cerevisiae, 2 modios silliginis et 1 modium tritici, item pro solemnitate SS. AA. Petri et Pauli, qua die patrocinium hujus ecclesiae occurrit, 1 urnam cerevisiae et 3 fr. in pecunia" . . (památní kniha farní krucemburská).
12. „. . . pro hoc beneficio, . . obligationem Chlumii persolvendi divina semper secunda dominica, sicut ab citato anno 1749 usque ad hodierno tempore semper rite persolvuntur. Hic Excellentissimus Dominus Episcopus saepissime Chlumi residebat praecipue annis 1743, 1744, 1745, 1746 et inde his annis saepe parochum Kruzburgensem Wenceslaum Paul invisit et apud eum prandium sumere dignatus est." (Památní kniha [liber memorabilium ecclesiae et parochiae Krusburgensis A. 1835] farní krucemburská.)

13. „pagus Chlum annue pro capellano dato 10 fl., pagus Wortowa 3 fl.... (episcopus) 1 vas cerevisiae, item nomine colledae 1 urnam cerevisiae", dále „1 vrt 2 m. tritici, 22 orgias lignorum".

14. Sborník okresu hlineckého 50, 170. Prvním expositou byl V. Schönberg, pak Václav Nepokoj.

15. Sborník okresu hlineckého 49, 50, K. Chytil: Soupis památek historických a uměleckých v království českém (Politický okres chrudimský) str. 20.

16. V inventáři z 25. února 1821 se píše o kostele v Chlumu: De Fabrica eiusdem capellae publicae: eadem integra ex lapide exstructa est, presbyterium fornicatum, reliquae ecclesiae pars pavimentum habet ex asseribus, et coloratum, area de lateribus est. Caeterum capella haec ad populum capiendum est sufficiens. In presbyterio e cornu epistolae et sacristia tota ex lapide exstructa et fornicata est, ad quam per ecclesiam et extra ecclesiam aditus est. In frontispicio ecclesiae est atrium, per quod aditus ad ecclesiam, pariter e lapide exstructum et fornicatum est. Campanile extra ecclesiam, e lignis aedificatum est, in quo tres campanae affixae sunt, quarum pondus ignoratur. Coemeterium nullum existit, neque turris. Habet tres aras. Arae: 1 maior ss. Apostolorum Petri et Pauli (imago St. Apostolorum Petri et Pauli), ante 6 annos sumptibus territorianorum chlumensium renovata fuit per Polnensem pictorem Carolum Kassalem, 2. ex parte evangelii: S. Wenceslai martyris, 3. minor, extra presbyterium, ex parte epistolae, cum imagine SS. Petri et Pauli. Chorus ex ligno exstructus, organum parvum in statu bono..."

17. Socha tato jest barokní, byla sem věnována z Králové Hradce, jest z XVIII. věku. (Chytil: Soupis str. 20.)

18. Mastěr Aleksej Smirnov ve Vdabdě 1802. — Tento zvonek koupili chlumští povozníci r. 1813 od jednoho Rusa.

19. Vyobrazení zvonice viz v K. V. Adámka Lid na Hlinecku (Soupis lidových památek v království českém I., 351). Byla zbudována roku 1804 (K. Chytilův Soupis 20 str.).

20. K. V. Adámka Sborník okresu hlineckého 50, K. Chytila Soupis památek (Politický okres chrudimský) 20 str.

21. V inventáři starém jest zapsán oltářní zvonek s nápisem z r. 1776.

22. Kříž byl opraven r. 1880. Hřbitov byl zřízen r. 1850.

Dvě proroctví z poč. XVII. věku.

Jos. Ponocný.

V rkpu budišínském č. 52. na str. 245 a 323 zapsána jsou tři proroctví českým jazykem, přeložená patrně z němčiny; poslední z nich „Proroctví Tatařínovo o České zemi", jest známé proroctví slepého mládence; prvá však dosud známa nebyla. V podstatě jsou to letáky směřující proti katolíkům; první proroctví Sebalda Brantia vzniklo asi r. 1609, kdy Matiáš sklamán byl v naději na korunu královskou r. 1608 a musil povolovati stavům v náboženství, ale ještě před majestátem Rudolfovým. a kdy učiněno bylo příměří mezi Španělskem a Hollanďany, a dosud živ byl francouzský Jindřich IV. († 1610). — Druhé proroctví podobá se, že mluví zřejmě proti domu Rakouskému, v Čechách vlády zbavenému;

je tedy z léta 1618. Nejasné narážky na mladého orla a routov věnec snad značí Fridricha Falckého. — Panu řediteli Dru V. Nováčkovi vzdávám uctivý dík za lask. dovolení k opisu.

Pranostika Sebalta Brantia, hvězdáře v měst Švejcu, vztahující se na veliké proměny v křesťa stvu od léta 1604 až do léta 1623.

Předkem císař Římský pocejtí v létu 1605 a 1606 velikýc a těžkých neřestí s odnětím mnohých měst a pevností od nepřítele Turk v království Uherském. K tomu bude v těch místech veliké zemětřesen mnozí od svaté říše a od císaře Římského odstoupí, z čehož císaři Římském nemalá starost a strach smrti pojde, na jehožto místo jeden z bratří buc se pokoušeti nastoupiti, ale nic nezpůsobí.

Knížata Štýrská co jich koliv na světě pozůstávati bude, v lé Páně 1607 budou nejchudší a nejzavrženější mezi všemi římskými knížat a to za příčinou velikého jejich tyranství a sužování věrných křesťanů nebo Turek země jejich všecky protáhne, na pustinu uvede a bude jí zase tou měrou odplaceno, kterou oni jiným měřili.

Země Vlaská těch let a příčinou smrti papežovy a Římské císaře velikých bouřek a mordování pocejtí, a jestliže se v to Hispan a Franckreich časně nevloží, jest se obávati, aby všecko rytířstvo italiáns zahlazeno nebylo, ale potom, když zase nový papež volen bude, mají za v předešlý způsob uvedeni a napraveni býti.

Tehdáž tak zlo a škodlivé praktiky a ukrutné krveprolití předešlé Klementa VIII., kteréž proti německým knížatům tajně kovány byl na jevo proneseny budou, jakož pak již pomalu na světlo vycházejí. P tím nechť se hledí kníže z Parmy a kníže Florenské, aby od nového pape a kardinálův potlačeni nebyli.

Frankreich bude při pokoji zůstávati dotud, dokud tento k živ jest, však velikého zemětřesení i s některými krajinami s Frankreiche se stejkajícími pocejtí. Král tento všelijakými praktikami bude se vtíra na císařství Římské, v čemž mu některá německá knížata napomáh budou, ale vše darmo, s nemalou škodou Niderlanderův.

V zemi Německé těch časův bude volen nový Římský cís s velikým nebezpečenstvím na stolici seděti bude. Při tomto volení ku firštové budou roztržiti, nebo duchovní budou chtíti císařství na díle k kr Franckýmu, na díle k domu Rakouskýmu, někteří také k domu Bav skýmu přenésti; světští pak kurfirštové budou směřovati k Dennemarském někteří k domu Saskému, a to za příčinou jeho kůru a moci jeho země krajin, ale však, přijde-li císařství na Dennemarck, Franckreich aneb r které německé kníže, nestane se to bez velikého krveprolití.

S císařem Římským zahyne také i král Český, z čehož povsta veliké rozdvojení, nebo dům Saský, dům Rakouský a dům Bavorský bud dychtěti po koruně České, však naposledy ta má zůstati při domu Saský

S novým císařem, jak se to stává, povstane nový regiment, j v správě světské, tak obzvláštně v církevní. Větší díl stavův svaté ř od papeže odstoupí a jesuitové trefí do studené kuchyně, a kteří nebud časně bráti patami refugium, do velikého nebezpečenství po hlavě upadno

Stavové rakouští, kteréž strana papežská proti slibu a závazl JMstiČ k cizímu náboženství moci nutkala, zas potěšeni chrámy Pán školy, náboženství augšpurské konfessí vyzdvihovati budou. Bavorsl země náboženství své proměnu a v důstojenství i poctivosti k vyzdviže přijde.

Nepřátelství mezi pfalckrabaty z Reynu zas se probudí, a tak dlouho mezi obojí stranou trvati bude až je v nově zvolený císař dlouhé a krvavé válce zase v mír a pokoj uvede.

Nechť se léta Páně 1607 na na pozoru před královstvím Polským nebo Polaci budou se o knížetství Pruské třásti a pokudž kommissa kteří o to jednati budou na sebe pozoru nedali, může se stati, že o ně přijdo

Král Polský neupřímnost svých stavův polských shledá.

Toho roku bude veliký hlad v zemi Německé. Pokoj mezi králem Hišpanským a Niderlandem nový císař Římský učiní, ale ten pokoj za příčinou podvodu a žádosti panování Španiele dlouho trvati nebude.

Všecken svět tomu se musí podiviti, kterak Pán Bůh tyranství španielské zpokutuje a je skrze Turka a národ asiatický sníží.

Arcibiskupství salcpurský okolo léta Pán 1611 a 1613 dostane neznámých hostí, kteří sv. Ruprechta nad míru souží a k tomu celou zemi dokonce vyplundrují, ale skrze v nově zvoleného císaře a Bavora bude jim odpíráno.

Vše téhož léta dává se římské straně věrná vejstraha, že z jich německých zemí Jesuiti a mniši Kapucíni, jakkoli se papež proti tomu silně na odpor postaví, vyhnáni budou.

Turek s velikou mocí a nesčíslným počtem cizích národův z království Uherského do Němec vypadne, Štyrskou zemi, Korytany, Kraňsko a Charváty dokonce vyhubí a dostane se až do Rakous. Tu má od císaře Římského na hlavu poražen a zahnán býti a potom zemi obdržeti. Amen.

2.

Prognosticon na budoucí léta, totiž na 20 let, léta 1605 sepsané.

Babylone, Babylone, tvá moc se od tebe uchejlí a bude zemdlena a tvejch rozloženejch větví aneb ratolestí Pán zutíná, tvých mnohých a široce vkořeněných kořínků zase z tvý země a krajiny vyhubí. Tvé provazy se trhají a smrtedlné nemoci očekávati budeš. Tvá léta se brzo dokonají, před soud Páně se postaví.

Ty vorle jsi se již [s]staral, tvůj čas běží k konci, ty jsi z své země a hnízda (v kterémž si se vylíhl) odešel a se pod jinej háj anebo porostliny schoval, pod kterémž se před povětřím schovati moci nebudeš, svý oudy si zemdlel a sou nedostatečný, tvá hlava se mdlobou skloňuje tak, že jedna koruna spadnouti chce. Hispania a Italia jsou tobě mnoho peří vyškubali, že již nedobře lítati můžeš. Obávám se smrtedlné nemoci.

O ty krásnej říšskej řetěze, kterej jsi již dlouhý čas nerovný články v sobě míval, a již se blížilo, že si roztrhán býti měl, však ten spravedlivý zlatník některé nerovné články z tebe vejme a tebe zase obnoví nejlepším zlatem a pěknýho novýho beránka na tvé zlaté rouno pověsí, kteréhož nový vorel na svým hrdle nositi bude.

Mladej vorel v hnízdě když se ten vylíhne a lítati bude, vysoko poletí, a u veliké slávě oplejvati bude. Bůh jeho ozdobí všelijakou ozdobou, dá mu moc, bohatství, sílu a štěstí v křídla jeho, pod kterýmžto děti jeho přeluňákem bezpečně ochráněny budou, a lítému nedvědu jeho pazoury zutíná a voseká a jeho zase do země vežene. A bude pravej Gedeon, nebo Bůh jest s ním.

Ó Hispania, ty slavná země, tvou zkázu nemůžeš věděti, by pak na nejvyšším vrchu stála, tvé již dlouho trvající tyranství, bezbožnost, zlé chování a zpronevěřilost Bůh nemůže dále snášeti. Divocí nedvědi a svině tebe pohltí a zahubí tak, že se všecken svět diviti bude, kterak Bůh časem svým zlé a nespravedlivé tresce. Ale před tím a brzo předzvědění a příklad uslyšíš a uhlídáš na Štejru a okolo ležících končinách, které skrze lítou zvěř k zkáze přivedeny budou a také ptáka z svýho hnízda vypudí. Toho týmž způsobem očekávati máš bez pochybnosti.

Italia, ty budeš míti nepokoj, tvoji ptáci budou se spolu štípati, chtíce jeden druhého zahnati, ale novej vorel se toho ujme a k pokoji přivede,

Frankrejch, tvoje koruna stojí v krásné ozdobě. Ty budeš v pokoji zůstávati, nebo jsi ty těch černých jedovatých červů vyhladil,

kteří by tebe hrubě jedem napustili a zbodli. Chceš-li tvou korunu v pokoj zachovati, tehdy se šetř před vlaským a basilejským jedem. Jestliže ti bud tato koruna odňata, tehdy tvůj pokoj a dobrá vůle brzo konec míti bude Protož hleď, aby korunu dlouho zachoval.

B a v o r y, ty pěknej dome, ty budeš spravedlností ozdoben a k jed nomu oudu kůru můžeš povýšen býti, nebo ty nespravedlnost poznává a je opustiti žádáš. Tvejch brouků jed jest tobě znám, oni o tvé bezhrd stojí, však ty je vyšlapáš a před jejich jedem zachován budeš. Tvá čes bude růsti, jestliže tvé srdce ní vyčištěno bude.

Ó země Č e s k á, tvá koruna se brzy promění a krvavá učiněna Rod vorla s jinými ptáky bude se o ni dráti, ale budou položeni a od n upustí. Ona v zeleném routovým věnci nešena bude, pro kteroužto ctnos routovou jed (který pod vorlem jest) mezi národy bude zapuzen a v dobr naději pokojně zůstávati.

S e d m i h r a d s k á země, hořejší a dolejší Uhři, které dlouhý čas nepokojem a válkami obtíženi byli, vaše neštěstí stojí ve vší krvi, ale te nový vorel svejmi vás zase křídly shromáždí a před žravým luňákem ochrán

R a k o u s k á země, tebe bude uherský a štýrskej voheň páliti, nek okolo tebe hořeti bude. A to líté zvíře chce tobě škoditi, ale ten nový vor svými křídly ten voheň uhasí a tomu nedvědu jeho pazoury zutíná.

N ě m e c k á země, ty budeš nepokojná a uhlídáš krvavé oblak velikou drahotu a hlad, ale tvé štěstí se bude množiti a v dobrém pokoji z stávati a se radovati tvých nepřátel zahynutí, protož budeš Boha chváli Dá tobě zase proroka, který dlouho trápen byl, a Gedeon bude jeho ostříha

P o l s k á, D e n e m a r s k á, N i d e r l a n s k á země, vy svo vlastní krev v zemi své spatříte, nepokoj samy sobě uděláte a své zemi n věru přezvíte. Pokoj váš jest nestálej.

Vy pak duchovní, preláti, budete pokušení a trápení míti, obzvláště pak nový řádové, nebo čas vašeho květu jest pryč a listi vadne a se ka Vaše města v Německé zemi jich mnoho nebudou znáti, nebo slunce buc na ně horce svítiti, a od toho horka uschnou tak, že budou říci, kde sou se ta brzo poděli. Těžkost, zármutek všem lidem, však v jednom místě víc ne na druhým, ale svět na to bude málo dbáti. Dobře a Boha bojící to k srd připustí. Blaze tomu, kdož trestání Boží poznává a svůj život polepšuj Bože, neračiž spravedlivé a zasloužilé trestání na své věřící křesťany d pustiti. Amen.

Příspěvky k dějinám panství Karlštejnského v XVII. a XVIII. stol.

Bohumil Lukavský z Řeneč.

1. Hlásní karlštejnští ze vsi Hlásné čili Přední Třebáně.

Urbarium vsi H l á s n é Třebáně (l. 480[a]).

Jak. Krachlovský [1]), rychtář, Kříž Cikan, Václav Mlyná Rynharth Hampl, Jiřík Hlavatý, Ondra Ducháček, Micha Tesař, Jan Kučina, Havel Krejčí, Jan Kuchař, Vávra Mlyná Vavra Pousky, Anna Vavrova, Jakub Rybář, Vit Laser, Luk Dýdrle, Peter Kaizek, Marek, Jan Kornař, Ondra Němec, Tom rychtářuv.

[1]) Správně „Drahlovský".

Tito všickni povinni jsou hlásku k zámku po pořádku vykonávati, každou várku v pivovaře pomoci odvařiti, dříví k zámku i k pivovaru v lese poraziti; však se jim od toho dříví má penězi platiti.[2])

---

[2]) V registrech gruntovních vsi Přední Třebáně zal. r. 1717 jdoucích však od 1674 (ba i někde až na 50 let před tím) až asi do 1830 jsou v zem. arch. „knihy od soudu beroun" č. 3.

Z r. 1674 pochází však jen ona „paměť nová" — kdežto onen seznam před tím jest ze zač. stol. 17. Viděti to z toho, že ač tato kniha gruntovní sahá mnohdy dosti před r. 1674 (viz před tím), přece se nenaskytají tito držitelé statků zde uvedení. Důkazem toho i zápis v matrice karlšt. 1601 až 1651: „1601, 10. IX. voddán Vondřej Ducháček z Střebáně s Evou podruhyní svou na zámku (Karlštejně) po kázání. Pan hejtman a mnozí byli při tom, a hned 26. byly křtiny a post orto ouvod." Možná, že ten seznam jest ještě starší — z konce 16. stol. Kučinové a Kařízkové jsou tam aneb v blízkém okolí dosud.

O hlásání z gruntův těchto v celé té knize kromě této jiná zmínka se nečiní. Vždy se jen praví, že koupil grunt s povinnostmi, jaké z něho vycházejí a pod. R. 1674 se praví: prodá se mu ten grunt, poněvadž contribucí a podělky všechny vypravovati bude". Název „Přední Tř." střídá se s názvem „Hl. Tř." až do konce knihy. Současný s „novou pamětí" jest i zápis Balbínův (popis Karlštejna) v Misc. Dec. I. kn. III. 107. Tato III. kn. vyšla r. 1681, ale Jezuita bydlící na Karlštejně, jenž Balbínovi onen popis poslal, zmiňuje se jednou o r. 1661. Zpráva u Balbína zní v překladu: Ke konci sluší poznamenati, že zde na hradbách hradu jest 6 domečků (4 jsou okolo veliké věže, 1 pod palácem královským, a 1 před studní), v nichž dříve konalo noční hlídku 6 sedláků, a v každou hodinu noční kromě obvyklé formy volání toto přidávali, „dále od hradu dále", což ještě dnes (za Balbína) se zachovává. K těmto hlídkám byly určeny dvě vsi, na $^1/_2$ míle vzdálené, které kromě této povinnosti ode všech jiných i od placení dávek byly osvobozeny, ale již byly téměř uvedeny v poddanství, neboť dva vždy týden konají ony hlídky noční, ostatní kromě břemene kontribucí, jež nesou všickni, když vykonali svůj týden, musejí konati také jiné práce. Srv. Hrady VI. 22—24, kdež také přísaha těchto hlásných. Z tohoto seznamu viděti, že hlásných z Hl. Tř. bylo 21. Z též grunt. knihy 1717—1830 poznáváme, že skutečně v Hl. Tř. bylo 21 gruntů, z nichž se hlásalo. Při tem udáváme výměru pozemků při každém i krávy zádušní. obojí asi z r. 1674, i čísla popisná. *Čl. 1.* 16 str. rolí, loučného 2 vozy, kráva zád. k Řevnicům 1. *Čl. 3.* 25 str., $^1/_2$ vozu. *Č. 4.* 12 str., 2 vozy. *Č. 16.* 17 str., 1 vůz. Toto číslo 16. ujal r. 1772 můj přímý praděd Vojtěch Benedikt Lukavský, — jiný přímý praděd můj Andryáš (čili Ondřej) ryt. Lukavský z Řeneč držel od r. 1612—17 č. se 6 bratřími a 2 sestrami i matkou svou rytířské léno karlšt. Strkov u Mořiny. Viz můj „Stručný rodopis starožitného rodu L. z Ř." v Hlasech od Berounky, 1904, č. 10, 11, 12. Časy se mění! *Č. 17.* 17 str. 1 vůz. Kráva k záduší sv. Palmacia 1. *Č. 18.* 17 str. $^1/_2$ v. Kr. k zád. řevnic. 2. *Č. 19.* 27 str. $1^1/_2$ v. *Č. 21.* 15 str. 2 v. *Č. 22.* 18 str. 1 v. Kr. zád. sv. Palm. 1. *Č. 23.* 14 str. 1 v. Kr. k zád. řevnic. 1 k. sv. Palm. 1. *Č. 24.* 13 str. 1 v. *Č. 25.* 30 str. 1 v. Kr. k zád. řevnic. 2. *Č. 26.* Hospoda vejsadní. 188 str. 1 v. *Č. 27.* 27 str. 1 v. *Č. 31.* 13 str. $^1/_2$ v. *Č. 32.* 18 str. 1 v. Kr. k zád. sv. Palm. 1. *Č. 33.* 20 str. $^1/_2$ v. *Č. 34.* 26 str. 1 v. Kr. k zád. sv. Mauritia do Řevnic 1. *Č. 35.* 30 str. 1 v. Kr. k zád. sv. Palm. 1. Dvěma statkům nedostalo se čísel popisných, byly snad rozparcelovány před tím. Jest to chalupa potažníka Václ. Hample († 1666), jež měla asi 1674 18 str. a l. 1 v., ale po r. 1724 není již o ní žádného zápisu. Podobně u chalupy Mik. Ševce Řezáče (1634 Jan Řezáč), jež měla asi 1674 12 str. a l. $^1/_2$ v., a jejíž poslední zápis jest z r. 1711.

Výsady hlásných byly tedy již ke konci 17. stol. značně okleštěny, což i s Balbínem se srovnává.

Item louku panskou, kteráž slove Chybou, povinni jsou uhrabati, trávy senné ranní posekati, zesušiti, do stohův s. též také i votavu; od toho se jim dává, když sena sklidí, 1 20 gr., a od stohu 15 gr., a když votavy klidí, dává se jim 4 obyčej jest ten, že toho pivem ze sklepů odbírají; stojí v grunto knihách zapsáno, že Jan Mlynář [3]) z poustky jedné, které k s gruntu drží, a z té poustky náležejících platiti má: při sv 2 slepice 20 gr., při sv. Havle 2 slepice 20 gr., za slepice 2 (24 gr.).

Pamět nová (489[b]).

1. Ačkoliv před lety, když v hradě Karlštejně koruna lovská byla, h l á s k o u zavázáni byli, však poněvadž ta mi nyní všichni podle jiných poddaných robotou vrchnosti povinni, a pokudž kdy pro jisté příčiny na hlásku se kteří pov tehdy v robotě potahováni nejsou, a k tomu k té hlásce n po 1 lb. (libře) chleba se jim dává.

2. Od posečení a sklizení sen a votav, louky panské Chyby do stohu složení, dává se jim obyčejně půl suda piva, peněžitý plath starodávní se jim proti tomu více nedává

3. Kteří při várce pomáhají, platí se jim od várky, j k tomu dva, každému po devíti krejcařích, a drobet řejiny, c oběma 5 bochníč(ků).

2. Hlásní karištejnští ze vsi Malé čili Hlásné Mořinky.

Urbarium vsi M. neb H l. M o ř i n k y [4]) (l. 485[a]).

Petr rychtář, nyní [5]) Jan Vojta, platí ouroku z louk svatém Jiří 4 gr., při sv. Havle 4 gr. A ostatní všichni žád platův peněžitých ani nepeněžitých nedávají a to proto, že h l á podobně jako i přednotřebánští na zámku Karlštejně vykon jakožto níže dostaveni a zejména postaveni jsou:

Pavel Saloch, Tomáš Marounek, Jan Barták, Jan Myc Jakub Poustecký, Petr Pešek, Jan Pekař, Anna Pavlíč vdova, Bartalova poustka, Jíra Drobný, Thomáš Kožíšek, Páša, Machova chalupa.

---

[3]) Po straně: nyní (t. j. asi 1674) Jan mladý Rabsch.

[4]) V reg. gruntovních vsi M. Mořiny, Letů a Karlíka mlejna. v témž archivu č. 73. Hlásných v Mořince bylo tedy 13 a na statc 24 str. 1 v. 4 kozy k zád. velkomořínskému. *Č. 4.* 33 str. 3 v. 3 ko velkomoř. *Č.* 5. 24 str. 1 v. *Č. 6.* 24 str. 1 v. Kráva na živě se Velkomořiny 1. *Č. 7.* 17 str. 1 v. *Č. 8.* 17 str. $^1/_2$ v. *Č. 21.* 1 *Č 22.* 24 str. 1 v. *Č. 24.* 28 str. 2 v. *Č.* 25. 18 str. $^1/_2$ v. *Č. 26.* kr. k zád. velkomoř. 1. *Č. 27.* 43 str. 1 v. Jedno číslo chybí — čísla. Nebyl to také statek — jen domek s něco rolí. Po J (1674 již †) měla ho vdova jeho Anna s loučkou a 2 kousky pol domek obci pro slouhu, tak že to bylo pak místo „obecní", a Jak. Barták. O hlásných z M. — a zvláště o staré i nové pa totéž, co jest řečeno v pozn. 2.

[5]) t. j. asi 1674.

A poněvadž táž hláska minula, jsou povinni roboty podle jiných úplně vykonávati, však kdyby z jistých příčin vrchnost hlásky v zámku nařiditi ráčila, tehdy když na koho kterého téhodne hláska padne, na robotu potahován býti nemá, na hlásce jako jiný dělník po 1 boch. chleba dosahovati má.

Ze mlejna Lískovcového pod rybníkem Karlíkem[6]) ležícího, kdyby vystavený byl, dává se ročně 4 kopy, nyní pak že pustý jest, zatím dává mlynář Tobiáš Miler při svatém Havle 1 k. 30 gr.

Vsi Letty. Václav Kalous jinak Pulberczer platí ouroku svatojiřského 1 kopu, svatohavelského 1 kopu, slepic 12, vajec 2 kopy.

3. Povinnosti některých poddaných z Budňan ke Karlštejnu na zač. 18. stol.

Urbarium městečka Budy, jakž následuje[7]) (495[b]).

Městečko Budy (496[a]).

Václav Kovář. Neplatí ouroku ani jiného platu žádného. Roboty ženní má 1 den.

Chalupa Peškovská J. Mi. pána, na níž Bumba myslivec jest, a z té žádného (platu nestává). (Čp. 32.) 2 str. rolí.

Václav Watters, nyní[8]) Thomáš Rejfíř. Platu peněžitého nevychází, kromě roboty ženní, má 1 den. (Čp. 2 v Klučicích.) Rolí 6 str., loučného v Číhový kousek, kr. 1 k zád. sv. Palm.

Václav Sládek, Z pole, který u Malý Mořinky drží, dává platu při S. Jiří 20 gr.

Pavel Skřivan, nyní Thomáš Blažek, kterému zvejšeno jest na 2 R (t. j. rýnské): při S. Havle 20 gr. Roboty ženní má 1 den. (Čp. 2.) Rolí 19 str. a poplatních 5 str.

Jakub Mann (totéž jako u Václ. Kováře, viz nahoře).

Thomáš Straširybka nyní Matouš Rychtář (č. p. 10) (totéž jako u Václ. Kováře, viz nahoře). Rolí 3 str. loučnýho 2 vozy, kráva 1 k záduší S. Palmatia.

Petr Michálek nyní Jakub Rejfíř (č. p. 12) (totéž jako u Václ. Kováře, viz nahoře), pod 1 str. loučka.

Marta Vávrova nyní Petr Vorel (č. p. 29) (totéž jako u Václ. Kováře, viz nahoře), 5 str. rolí.

Jan Horák nyní Václav Horák (č. p. 14) (totéž jako u Václ. Kováře, viz nahoře), 5 str. rolí.

---

[6]) Kdysi hrádek — nyní jen víska u Dobřichovic.

[7]) V registrech grunt. městečka Budňan, zal. 1717 v zem. arch. sub Beroun č. 4.

[8]) Václ. Watters koupil tu chalupu 1673. Nyní znamená r. 1717. Výměra polí všude asi z r. 1674.

Summa ouroků: svatojiřského 20 gr., svatohavelského 20 g roboty ženní 8 dní.

Paměť A. 1673 (497[a]).

Tito všichni vejš psaní sousedé dle vysvěčení lidí starožitný těmito nížepsanými povinnostmi, které až dosavad vykonáv vrchnosti povinni jsou:

1. Roboty ženní, když se jim čas, a den oznámí, jeden kaž tak, jak sedí, po jednom dni, id est po 1 dni.

2. Cesty k Velké Mořině, do Hlubokého[9]), do Krabiny, sil k Litni běžící, cesty k vovčínům nad Starým Poučníkem sr návati.

3. Silnici k Mořině běžící vedle vesnických poddaných klest a vysekávati pomocti.

4. Jámu před zámeckou studnou v Hlubokým vyhazov kdykoliv zapotřebí jest a jim (se) poručí.

5. Na lov, kdykoliv zapotřebí, od každého souseda choď

6. Konopě u dvora poučnického i když se z jiných dvo svezou, mákati, i taky ven z vody vytahovati.

7. Zelí sázeti a okopávati při témž dvoře poučnickém.

8. Zámek a pokoje, kdykoliv zapotřebí jest, kliditi.

9. V nebezpečenství velké vody prám opatrovati.

10. Poselství do okolních vesnic poddaných darmo vyko vati; na cizopanské grunty, byť toliko na 1 míli, bylo od míle 5 kr. z důchodu hotovými jim platiti.

11. Zahradu panskou pod zámkem pomocti hraditi, a k se nové planka (!) dělají, po 1 kopě planěk z dříví jim přivezen nadělati, a vysázeti.

12. Když se stříž vlny při ovčíně krupínckém koná, děti zbírání vlny poslati, však se jim na žemličky něco dává.

13. Když kdy potřeba, s ručnicemi jíti, však kde přes 1 jest, dá se jim plat po 5 kr.

14. Na jahody, šípky, fijalu děti choditi pro vrchnost.

15. (497[b]) K slavnostem Božího Těla máje nasekati, k se s panským potahem do zámku poveze.

16. Chmel podle jiných poddaných z chmelnic pansk pomocti dočkati (!).

17. Děti jejich se do dvorův neberou, ale vrchnost k službě je potřebovati může.

4. Některé příjmy děkanství karlštejnského, zaznamenané roku 16

Příjmy zde uvedené nejsou všechny, jež dostávalo děkan z panství Karlšt.; hlavní příjem děkanství — desá z úroků celého panství — zde ovšem se nevypisuje.

---

[9]) Hl. někdy též Hl. pod Hradištěm (viz tento Časopis 1903 str. jest údolí pod Karlštejnem, jímž protéká potok napájející studni na hr

(88b) 1618. notauit[10]) pro rei memoria Laur. Ratzinger a Hradenstein, capellae regiae in Carlstein collegiatae decanus ordinarius manu propria relatione probabili seu consuetudine longiori obseruata d. d. purgrauios Carlsteinenns solitos fuisse pro singulis missis celebrandis vinum dare aut in pecunia aut per urnas in detento, teste illmo. d. d. Slauata etc.

Jiní deputátové:

Každého varu (nic nevynímá) $^1/_2$ věrtele piva. It. dva dčbery (nemaje jich, na větší putny se brávalo a dávalo) mláta.

It. každého pátku přes (t. j. po celý) rok dčbánek mléka a smetany, každého as $^1/_2$ pinty, to mi čeládka přinášela.

It. ročně čtyři povozy dříví k palivu aneb potřebu na celý rok za mne v Kahnovce (!)[11]) se vykazovalo; co se na jeden rok látra nezdělalo, na jiný rok se zanechávalo.

It. letník větší ze dvora (t. j. poučnického).

It. záhon zelí aneb již zdělanýho konývku neb dvě, vždy nětco podle větší a menší úrody.

A to vše se vypravovalo a přijímalo za hejtmana karlštejnskýho Václava Saka[12]) etc., ač nekatolického však svědomitedlného. —

Až 1620 po veliké bouřce v dosazení mne zase na děkanství za hejtmana Buryana Švába, idiota, nenávidníka řeholí a kněžstva, katolickýho, sic bez skutkův, počalo vše scházeti, a to tím, že zadržáním těch věcí obrhandt nad děkanem míti neb jiného vybrati po svým mozku chtěl, než že mu nesedlo, pryč sám musel. J. H. M. pána pana z Martinic[13]), purgkrabí karlšteinského, zle spravoval a svou potutedlnou lstí a závistí od dávání svozoval.

O víno dosti skrze psaní s J. H. M. jsem jednal, příklady dovozoval, jakž se někde obojí strany listy nalézti mohou, fundacii a listy na to dané na mně žádali a příklady pana Jana Bořity. p. děda[14]), p. Vchynskýho, p. z Kolovrat etc.

Místo mlíčnýho dána jest kráva na děkanství 1622, tu má zůstávat.

---

[10]) Jest zapsáno v úzkých, ale tlustých registrech v arch. praskoles., v nichž zápisy od 1428 až do konce 16. stol. — „Pro paměť" vlastnoručně zaznamenal Vavř. R. z H., Král. kolegiátní kaple na Karlšt. děkan, že podle zvyku již od delších dob před tím zachovávaného (neb věrohodné zprávy) páni purkrabové karlštejnští dávávali ke mším víno buď v nádobkách aneb peníze na ně, nač svědek vys. uroz. p. Sl. a t. d.

[11]) Správně Haknovka. Haknovec jest vrch na východní straně Karlštejna.

[12]) Byl hejtmanem až do konce r. 1620.

[13]) Jaroslav (po bitvě bělohorské hrabě) Bořita z Martinic stal se purkr. karlšt. 4. X. 1617.

[14]) Již děd tohoto Jaroslava p. Jan B. z M. byl 1556 též purkr. karšt.

Mláto a pivo se dávalo, brzy mláto přestalo, pivo předce jde. Kdys post instantiam [15]) i to vycházelo. Ad instantiam urgentem 1622 z poručení J. H. M. putna neb dčber mláta navrácena in vigilia omn. S. S. (t. j. 31. X.).

O dříví chce být spor, promoue tu etiam contrariis remigiis et uentis [16]), loňsky trvá ještě. I to se skutečně navrátilo.

(89[a]) Pivo. Téhož letha 1622. 3. Nov. ze čtyř půlvěrtelných soudečkův (které mně zadržel hejtman z dobroty své a do panskéh důchodu položil při uvedení zase na děkanství přetčeňéhe (!) letha 1620 quatuor (= čtyři) polověrtele vydati piva neb na penězích J. H. M. poručil melius nihilo (t. j. lepší než nic).

Letník. 6. Nov. dán poctivý a dosti velký. Basta. Deo et omnibus gratia; larga benefactoribus retribuo [17]).

Různé zprávy.

Bestia triumphans. Východní Čechy mají o nenahraditelnou památku méně. Památná brána v Novém Městě nad Medhují, od založení města r. 1501 stojící pěkně zachovaná, tvořící s hradbami svými jediný svého druhu pohled ve východních Čechách, zbořena byla letos a srovnána se zemí. Překážela komunikaci; dříve branou mohl projeti vůz jediný, dnes vybouraným prostranstvím projedou dva — víc sotva! Dřív zavřen byl vysoký ostroh hradiště starobylou, s okolím srostlou věží, dnes zeje tam ohyzdná díra a holé stěny sousedních zdí. Neslyšeli jsme, že by se byl jediný hlas ozval prve, nežli budova padla.

V Turnově byl zbourán poslední starobylý dům na náměstí. Místo něho vystaví spořitelna „nádhernou" budovu moderní. *Š.*

Návrh venkovským pracovníkům. Soupis památek uměleckých a historických v království Českém vychází, jak se rozumí samo při podobném díle, zvolna. Za 10 let 23 svazky tištěné a 7 v rukopise — toť výsledek pilné práce, jenž však nedává naději, že by v dalších 20 letech Soupis mohl býti ukončen. Pozvolné vydávání způsobuje ovšem nesrovnalosti mezi jednotlivými svazky. Novější svazek vždy více odpovídá skutečnému stavu než svazek starší. Tomu by mohli odpomoci venkovští členové Společnosti. Nejedná se o opravování a kontrolu autora, ale soustavné doplňky jeho práce. Mnohý autor nepřijde již nikdy do okresu, jejž byl kdysi celý procestoval a výborně poznal, a ztratí tak souvislost a vědomí o změnách později nastalých. Tyto změny mohli by členové Společnosti zaznamenávati (stručně) a uveřejňovati je v Časopise, aby jich i mohlo býti užito při pozdějším německém překladě nebo při event. 2. vydání. Aby mi bylo rozuměno, udám příklady. Za půl léta po vydání Matějkova Lounska vyšly v Pam. arch. zcela přesné údaje o stavbě děkanského kostela, jichž M. nemohl dříve věděti. — Od doby popisu okresu Kladenského (dosud v rukopise) zbořen úplně kostel v Duš-

---

[15]) Na stížnost.
[16]) Pluj ku předu také s obrácenými vesly a větry.
[17]) Bohu a všem svatým budiž dík; hojně zpět vracím dobrodincům.

nikách. — Od doby vydání Slánska vystavěli nový kostel v Kroučové. — V Mělníku zatím zrestaurovali hřbitovní kostel. — V Klatovech při opravě objevili cenné fresky (do něm. vydání bylo to pojato) — atd. Leccos vynesou na jevo kritiky vyšlých svazků, mnoho nově vyšlá literatura a časopisy — to vše, stručně zpracováno a abecedně uveřejňováno, mělo by svůj dobrý účel. *Z.*

Drobným příspěvkem k poddanským poměrům v Čechách počátkem XV. století jest listina, zachovaná v městském archivu polenském; na pergamentovém, pečetí zbaveném kuse malého formátu psáno jest úhlednou minuskulí:

Já Vaněk Hussic ze Zhoře tímto listem obecně vyznávám přede všemi, kdož jej uzří nebo čtouce slyšeti budou, že Bárta z Nadějova i jeho budoucí měli listy od mých předkův pode třmi pečetmi na úrok, kterýž mým předkům i mně dávali jsou z své dědiny, půl hřivny do roka a nic více, šestnácte grošův na svatý Jiří a šestnácte grošův na svatý Václav a tak vždy budoucně všaký rok pořád zběhlého (?) a jiných poplatkův všech a robot všelikakých aby prázdni byli a z nich je propuščeni, jakož v starém listu od nich ztraceného (?) zapsáno bylo a ujiščeno. A ten list na ty věci již jmenované svrchupsaný Bárta z Nadějova ztratil jest skrze mocnou ruku, jak svrchupsanému Vaňkovi řečenému Hussic jest dobře svědomo i známo. A týž předepsaný Vaněk nechtě to na své duši i svých předkův zůstaviti a nechati, i obnovil jsem ten ztracený zápis na svrchupsaný úrok a na jiné věci nahoře psané a jmenované a mocí tohoto listu obnovuji svrchupsanému Bártovi a jeho budoucím i také zapisuji, tak jakož jsou moji předkové zapsali, a při témž právě a zápise zůstavuji prvepsaného Bártu i jeho náměstky a budoucí.

A toho na svědomí a pro lepší jistotu a na snáze vystřežení já často psaný Vaněk Hussic svoji jsem pečet vlastní s mým svědomím k tomuto listu přivěsil a po lepší památku i potvrzení připrosil jsem slovutných panoší Jana Sezimy z Rochova a Beneše z Kameničky, že také podle mne a se mnou na svědomí své vlastní pečeti a přirozené s jich dobrým svědomím k tomuto listu přivěsili a k nim se přiznávajíce. Jenž jest psán léta od Narození Syna Božího tisíc čtyřista sedmecítmého, tu neděli před svatým Václavem. *Dr. Vác. Müller.*

Pohlednice ve službě dějin umění. J. Déchelette učinil v „Revue archéologique" soupis 188 pohlednic, jež vyobrazují římské památky ve Francii, a navrhl je jako lacinou pomůcku studijní i vyučovací. (Bes. Času 21./10. 11./11.) Tento návrh jistě není nový, zejména u nás. Sbírky přátel staré Prahy, sestávající z velikého počtu pohlednic, na nichž jsou zachyceny zničené již prospekty nebo jednotlivé památky umělecké, jsou toho důkazem. Proto nečiním návrh svůj jako na zavedení novinky, ale upozorňuji na jednu její stránku, důležitou pro dějiny umění. Je to význam pohlednic pro studium stavby měst. Studium toto dle pouhých plánů a půdorysů, bez pomůcek jiných, jest jednostranné a zavádí na scestí. Ale tu narážíme při opatřování materiálu na velké překážky. Srovnavací studium potřebuje materiálu mnoho, ale Soupisy naše a monografie městské mají obyčejně jen pohledy na „officielní" památky a jich části a město jako celek jim uniká. Poněvadž pak opatřování fotografií i jen z několika měst znamená veliký náklad, přicházejí tu velice vhod laciné pohlednice. Znám města v Čechách, jež mají pohlednice jakoby stvořené k tomuto účelu, ku př. Tábor, J. Hradec, Slaný, ale mnoho, mnoho měst je opatřeno banálnostmi barvotiskových mazanin, jež ani nezasluhují názvu pohlednice. Nebylo by dobře, aby místní pracovníci v historii poradili prodavačům pohlednic, jak by měli město a ulice zachytiti na obraz, aby prospěli vedle vlastního účelu také vědě! Tak by sbírání pohlednic, původně sport, dostalo i jinou stránku vážného zájmu a nové vzpružení. *Z.*

Požár Německého Brodu r. 1662 a 1676. J. Beckovský ve své Poselkyni (vydání Rezkovo sv. 3., str. 455 a 502) mluví o dvou požárech N. Brodu

r. 1662 a 1676. Mám za to, že druhý záznam jest pouze opakování prvéh s chybně napsaným letopočtem. Důvody pro to mluvící jsou tyto:

1. Udání prvního ohně jest nesporné, poněvadž je potvrzuje náp nad portálem radnice: TENTO DVM OBECZNI Z MILOS : | G : M : C LEOPOLDA . I . A Z DVCH OBEC : | W NOWĚ : Z GRUNTV : WY STAW : KTERY | W LET . 1662 . DNE 25. MAY SHORZEL. |

2. J. Beckovský se narodil (Ottův Slov. N. III. 572 a Rezkův živ topis B. v Poselkyni 3. sv., str. VIII.) 18. srpna 1658 a praví tedy správr ve zprávě o tomto prvním požáru, že se naň díval z bělidel, j a k o p a c h o l č t y ř l e t é.

3. Líčení postupu požáru od nároží u ohrady děkanského kostel k Dolní bráně a zpět nahoru až za radnici jest zcela věrohodné a logick

Za to však pravdivost druhé zprávy ohrožuje následující:

4. Zpráva o postupu druhého požáru jest na vlas stejná s první, je na konec přidáno několik slov o muži, jenž nějakým prostředkem dove oheň u radnice zastaviti.

5. O tomto požáru byl B. (dle vlastních slov) také ještě p a c h o l a díval se naň. To se však neshoduje se skutečností, neboť B. byl tehc již 18 let stár a od 16 let již na studiích.

Nevím, odkud čerpali Ambrož a Blecha, autoři knihy Úplný adresá dějiny a památnosti král. města N. Brodu (N. Brod 1892, str. 29), svo zprávy, ale dle nich stihly město r. 1676 dva požáry, z nichž ani jed se nepodobá onomu r. 1662; za to však uvádějí k roku 1691 nový velik požár, v podrobnostech shodný s oním r. 1662.

Jak viděti, je tu zmatek, jejž by bylo dobře osvětliti. Snad se o pokusí domácí pracovníci. *Z.*

Důležitý rozsudek správního soudu. (Vysvětlivky k polohopisný plánům Říšského předměstí v Plzni.) „Plzeňský Obzor" v č. 75 r. 19 uveřejnil spor, jejž rozhodl správní soud. Věc jest pro naše cíle velmi d ležita i podáváme ji obšírně.

Ve vysvětlivkách k polohopisným plánům Říšského předměstí v Plz na nichž usneslo se obecní zastupitelstvo r. 1895, bylo stanoveno § že v stavební čtvrti mezi ulicí Škodovou a Widmanovou jest dovole se zřením k tomu, že ulice v této čtvrti jsou poněkud úzce založeny, z stavěti jen předními budovami, a že stavení nádvorní, kterýmiž by so sedé z kterýchkoli příčin byli obtěžováni, budovati v těchto místech d voleno není.

Roku 1899 vystavěli pp. Václ. a Jos. Paškové, stavitelé v Plz na pozemku ve Škodově ulici dvoupatrový dům č. p. 1093 a hodlali p něm na zad směrem do zahrad vystavěti nádvorní křídlo ve výši 6 metr Proti stavbě tohoto nádvorního křídla protestoval soused p. Ant. Tyka učitel a majitel domu č. p. 1027 ve Škodově ulici, z důvodu, že by odnětí světla a vzduchu nastaly v jeho domě zhoršené poměry bytové a zniči se vegetace v jeho zahradě i že tedy zamýšlená stavba nádvorního křid se zřením k ustanovením odst. 6. vysvětlivek povolena býti nemůže.

Podle § 6. uvedených vysvětlivek vyslovili se proti stavbě znal techničtí i zdravotní i nedala k ní měst. rada povolení; výbor okresní i zer ský zamítl pak stížnost, podanou stavebníky.

Proti rozhodnutí zemského výboru podali pp. Václav a Josef Paš stížnost k správnímu soudu, který ji projednával dne 26. června 19c

Zástupce stížnosti p. JUDr. Ekstein dovozoval, že vysvětlivky n mají závazné moci, že toliko polohopisné plány, a to pouze ve směre v § 5. stavebního řádu taxativně vysvětlených, totiž jen co do směr polohy a niveau veřejných prostranství závazné moci požívají, že námitl souseda Antonína Tykače týká se odnímání vzduchu a světla jeho m jetku a jest rázu soukromého, pročež poukázati ji slušelo na pořad soudr kdežto otázka, v jaké míře dovoleno jest jednotlivá místa zastavěti, je v § 65. stavebního řádu ustanovením minimální výměry 15%, která z stati má nezastavěnou, přesně vymezena, že přes tuto míru stavebníko obmezení ukládati se nesmějí a že jest proto zápověď nádvorního křid

v daném případě, ve kterém pp. Paškové nechávají nezastavěnou část 27%, zákonem neodůvodněna.

Pan JUDr. Mandl jako zástupce súčastněného souseda p. Ant. Tykače poukázal k tomu, že závazná moc vysvětlivek zakládá se §§ 2., 18. a 98. stavebního řádu, že v daném případě mají vysvětlivky pro veřejné zdravotní zájmy města Plzně tím větší důležitost, poněvač jest Plzeň městem průmyslovým, a proto všem povolaným činitelům záležeti musí na tom, aby v platnosti zůstala opatření veřejné správy, směřující k tomu, aby škodlivé vlivy činnosti průmyslové byly paralysovány; že čtvrť, o kterou se jedná, leží v bezprostřední blízkosti velikolepých závodů Škodových, že by dále povolením nádvorní stavby v této čtvrti utvořen byl praejudic, který by nezůstal osamělým a za následek měl by zničení stávajících zde zahradních bloků, a pokud se týče námitky z § 65. st. ř. dovozované, že otázka byla by na místě teprve, kdyby principielně bylo přípustným dvory zastavěti, což však se zřením k odstavci 6. vysvětlivek dovoleno není.

Vyhlášen byl rozsudek, kterým se stížnost pp. Paškových zamítá s odůvodněním, že vysvětlivky, tvoříce integrující součást polohopisných plánů, mají závaznou platnost, že úřady stavební jsou po zákonu oprávněny, stanoviti v zájmu veřejném také jiná ještě obmezení pro činnost stavební, a že v daném případě jsou to eminentně veřejné zájmy zdravotní, které brání tomu, aby v uvedené čtvrti ve smyslu vysvětlivek nádvorní stavby povolovány býti směly, že námitka p. Ant. Tykače, byť by sama sebou byla rázu soukromoprávního, předce úzce dotýkáse zájmu veřejného, poněvadž by povolením zamýšlené konkretní stavby vytvořen byl pro budoucnost praejudic, který by spůsobilým byl, učiniti závaznou platnost vysvětlivek jakožto eminetního opatření zdravotního zcela ilusorní, tak že zamítnutím žádosti za povolení ku stavbě nádvorního křídla práva pp. stěžovatelů nikterak proti zákonu porušena nebyla. —

Pan JUDr. Mat. Mandl, advokát a městský radní v Plzni, velmi ochotně daroval pro archiv Společnosti přesný opis tohoto obsáhlého rozsudku; děkujeme jemu za tuto laskavost a těšíme se z toho, že obhájil věc dobrou.

V rozsudku jest výslovně poukázáno k tomu, že stavebním úřadům přísluší právo stanoviti v zájmu veřejném i jiná obmezení činnosti stavební.

V Praze i jinde zájmy nejen zdravotní ale i aesthetické podléhají často zájmům jiným, založeným na osobní choutce nebo na potřebě předstírané. Kdyby těch postranních zájmů nebylo, dnes ještě stála by praelatura u sv. Mikuláše na St. Městě Pr. i kaple sv. Lazara na Novém městě, dnes nestálo by pod Chotkovými sady monstrum, zvané domem Rožánkovým, dnes nebyl by Karlův most brázděn nemotornými vozy dráhy elektrické a dnes nebylo by lze bezstarostně usilovati o rozličné projekty jiné, jichž uskutečněním byla by stará Praha zcela zničena v části nejhistoričtější, nejmalebnější a nejmilejší těm, kdož přilnuli k ní láskou upřímnou, nepředstíranou.

Správní soud tímto rozsudkem, dotýkajícím se Plzně, dal zároveň nepřímo direktivu všem stavebním úřadům v městech, kde zájmy skutečné křižují se s uměle vyvolanými. Jest na stavebních úřadech, aby tohoto rozsudku byly vždy pamětlivy. Obránci staré Prahy naň jistě nezapomenou, ale neradi by se ho dovolávali v době nejbližší ... *A. B. Černý.*

Poslední dar rožmberský na opravu města Č. Krumlova, věnovaný 8. května 1602. Pánům z Rožmberka nemálo záleželo na čistotě, úpravnosti a ozdobnosti jejich předního města Č. Krumlova Dali to na jevo mimo jiné i při stilisování svých listin. Tak 16. srpna 1485 Vok a Petr bratří z Rožmberka, dovolujíce Krumlovským, aby sobě udělali rybník vedle vesnice Zahrádky na pozemcích rožmberských,

a darujíce jim svůj rybník zahrádecký, chválí je, že své měs „den ode dne rozličnými opravami opravují a je vedle možno jim k libosti ozdobují.“ V důležitém privilegiu, daném měs Krumlovu dne 14. února 1494, bratři Vok, Petr a Oldřich z Rož berka nařizují, aby čistota v ulicích a na náměstí zachována by „poněvadž město pěkně stavěním a dlážděním ozdobeno jes Nejlépe se jeví blahovolné smýšlení pánů z Rožmberka ke Kru lovu v úvodu k velké svobodě výsad. potvrzených a rozmno ných dne 25. července 1596 Petrem Vokem z Rožmberka.*) Je v téro listině poslední člen rodu Rožmberského praví, že „ témž městě od několika set let residentia Rožmberská by jest a b u d e.“ Ale jinak souzeno. Petr Vok Krumlov pro cís. Rudolfu II. a dne 3. dubna 1602 z Krumlova na Třeboň přestěhoval, vlastně, jak Březan píše, se vykradl pozadu ze zám „nebo bez velikého plače a kvílení věrných poddaných a lidí třebných, kteréž rovně co otec živil, nebyl by vyjeti mohl.“ Z mavo jest, jak i Petr Vok, když proměnil sídlo svoje, svou pří Krumlovu ukázal tím, že 8. května 1602 pro zachování pamá po sobě, věnoval obci pět set kop. míš. na opravu města. I listy o tom uveřejňujeme v transskripci:

Vaší Mti vysoce urozený pane, pane náš milostivej. Pán Bůh mohoucí rač V. Mti dáti výborné zdraví a v něm za mnohá léta panov šťastné. Toho upřímně na modlitbách svých žádáme a prosíme.

Milostivej pane, pane, jakož jest Markyta Finkhanaurka skrze nepoctivé chování v pokutu ztracení statku svého upadla, kterouž t oumyslu bejti ráčíte do komory a k ruce Vaší Mti obrátiti. Z té příč Vaši Mti jako pána svého milostivého prosíme, že ráčíte milostivě k té ch obci pohlédnouti a nějakej díl k o p r a v ě m ě s t a vydati poručiti rá což tu koli pro tu chudou obec učiniti ráčíte, Pán Bůh ráčí Vaší Mti hojr odplatitelem jakož zde časně, tak potom věčně v království nebesk bejti. Milostivé odpovědi od Vaší Mti očekávati budeme

Vaší Mti věrní poddaní

purgmistr a konšelé města Krumlov

Urozený vládyko Jindřiše Vintíři, kancléři můj věrný milý. V že jsme k ponížené prosbě purgmistra a konšelův města mého Kruml Českého z té pokuty, která na mě po Markytě Finkenaurce**) pro jí nec vání připadne, pět set kop míšeňských zlatých n a o p r a v u m ě s a p r o b u d o u c í p a m á t k u m o u dáti se uvolil. Protož nařiď o t aby jim taková summa z též pokuty při času sv. Havla pro příštího d byla. A poněvadž sme všichni smrtedlní, nechť se to jim do téhož č sv. Havla pro příštího pojistí. A na tom se jistá vule má naplní. Actum Třeboni, v středu po neděli Cantate leta 1602.

Petr Vok z Rožmberka, vladař domu Rožmberského
rukú vlastní.

Jindřichovi Vintířovi, kancléři mému k dodání.

(Regest na rubu od Březana: Krumlovským pokuty po Finkanaurce darováno. leta 1602. - Orig na papíře s přitištěnou pečetí v kníž. arch krumlovském I S A S 30 f. *H. Gros*

---

*) Věstník Král. Čes. Společnosti Nauk z r. 1902 VIII. str. 10. 12 a

**) Dne 10. ledna 1505 dal Petr Vok z Rožmberka komorníku Pa Finkhenauerovi louku řečenou krkavčí ležící nedaleko Krumlova n

Literatura.

Jul. Košnář: Poutnická místa a památné svatyně v Čechách. Praha. V. Kotrba. 1906. (528 str., 100 obr.) — 8°. K 6·— Literatuře poutnických míst přirozeně ubývá na popularitě. Proti velikým dílům XVIII. století, jež dávala literární gloriolu úsilí protireformačnímu, naše léta přinášejí zpracování kulturně-historická, kritisují více než oslavují a kladou větší váhu na historii umění než na význam náboženský. Tomu nevyhnul se ani spis Košnářův, třeba že nemá naprosto tendence vzpomenuté. Všechen bývalý lesk a sláva redukuje se dnes na zlato oltářů a soch, na štukové virtuosní dekorace, na zlaté vyšívání na paramentech a drahokamy na monstrancích, takže dnešní kronikář poutních míst nemá vhodnější látky než právě vylíčení a popsání historie těchto památek. Proto mluvíme o knize a upozorňujeme na ni v této rubrice. Je to pouhá kompilace, někde pilná snůška dat z literatury, jež poslouží někdy i historikovi k letmé informaci, jako dřívější spis Mathonův nebo Eichlerova publikace pro Moravu. *Z.*

Zpráva Městského musea pražského o činnosti za r. 1905. — Hned z počátku uvedena tu věc známá, že prostory musejní v dohledné době nedostačí i že bude nutno pomýšleti na odpomoc. Pražská musea (mimo Národopisné) mají v této věci vůbec svízel. Zemské, poskytujíc útulku ústavům, jež by samy vyžadovaly budov vlastních, také v brzku nedostačí stále rostoucím sbírkám; Uměl. prům. museum, navržené již v zárodku neúčelně (nebylo pomýšleno ani na lapidarium), jest polohově obmezeno tak, že rozšíření či přístavba jeho není ani dobře myslitelna — leda že by pro potěšení některých umíněnců z kruhu nepřátel staré Prahy zabralo kus starého hřbitova židovského. Museum města Prahy se zřením k historickému významu města ovšem vyžaduje budovy nejen důstojné, ale i účelně řešené, kterouž bylo by lze beze všeho uměleckého i architektonického násilí rozšířiti podle potřeby. Jedná se teď o získání opraveného kostela sv. Martina k účelům musejním; myšlénka dobrá, leč na vždy by tím účelům musea zadost učiněno nebylo. — Vyjímáme ze zprávy, že sbírkám přibyla 574 čísla se 686 předměty i čítají nyní celkem 15.093 čísla se 25.525 předměty. Byla koupena bronz. socha Herkula z poč. XVII. st. (snad práce Adr. Vriese), umístěná dříve v domě č. 556 v Celetné ul. Z nálezu pražského (neudáno z kterého) získán stříbrný pohár z r. 1609 s českým nápisem a stříbrná nožka pod sklenicí, obé umělecké práce soudobé. Měst. rada darovala náhrobní kameny, dříve uložené ve dvoře starom. radnice, darem přibyly i 3 nástěnné obrazy králů, sňaté se zdí v troskách býv. romanského kostela P. Marie na louži. Braunova soupoší sv. Jana Křt. z Karlova mostu, stojícího teď v domě č. 3. n. v Eliščině tř., nebylo lze umístiti i požádána měst. rada, aby je dala postaviti do některého z výklenků na schodech zámeckých. Zprávu končí jednatel, stav. rada Ant. Wiehl, vzpomínkou na založení musea před čtvrtstoletím. První schůze byla konána na radnici staroměstské dne 23. listopadu 1881; pro první rok poskytnutá dotace 1000 zl. byla koupí Jos. Mánesových kartonů (Star. orloj) vyčerpána dříve, než komitét řádně byl sestaven. Prvním pak koupeným předmětem byl gotický rámec (viz článek o něm na str. 66.), perla sbírek. Také tu bylo více dobré vůle a porozumění nežli peněz. Povlovně museum stále vzrůstalo a jest teď ústavem vskutku zdárným.

A. B. Černý.

---

mlýnem Pečkou náhradou za louku jemu blíže Červeného dvora od Viléma z Rožmberka odňatou (kníž. archiv kruml.). Pavel Fingenauer, přichází též ve „specialních rogistrech panství Krumlovského z r. 1585" jakožto majitel domu ve vnitřním městě Krumlovském. Platil: ouroku sv. jiřského z domu 1 groš 5 d z gruntův 13 gr. 2 d., ouroku sv. havelského: z domu 1 g. 5 den., z gruntův 28 gr. 1 halíř (Archiv kruml.).

Království České. Illustrovaná vlastivěda. Pořádá Dr. J. V. Prášek, vydává Pavel Körber. Praha, 1906. Seš. 1. Cena 40 h. — Nakladatel i pořadatel slibují, že vynasnaží se, aby „dílo vykonalo své poslání v míře největší", i že „poutavý a zajímavý popis bude doprovázen krásnými, zcela novými obrázky v provedení uměleckém, jež poskytli vynikající amateři a vynikající závody odborné."

Nechvalným zvykem některých nakladatelů bývá 1. sešit vyprave nejlépe, ale 1. sešit „Král. Č." jest zcela opakem všech slibů v provolání nakladatelsko-pořadatelském. Již illustracemi usvědčuje nakladatele z vědomé nepravdy. Mezi 4 („krásnými, zcela novými, v uměleckém provedení") obrázky z Mělnicka na str. 21, 22, 24 jest upotřeben 3 starých vyobrazení, otištěných již na str. 5, 13, a 23 „Průvodce" v. XVII., vydaného taktéž nákladem p. Körbrovým.

Popis je téže hodnoty, jako obrázky. Naplňuje nás úžasem, že na jazyku lze ještě teď hřešiti tak přespříliš, jako v 1. sešitě „Král. Č.". Dosud vydané 24 stránky jsou přeplněny germanismy, chybami mluvnickými i pravopisnými, i poklésky proti logice. Podáváme některé ukázky. Hned v Heydukově básnickém úvodě jest Tvůj třikrát psáno s **T**, ale dvacetčtyřikrát s **t**. Neumíme si vysvětliti, proč básník jména zvučného užil (str. 3 tvaru „na král. Hrad šínu" místo na „král. Hrad čanech"; záměna těchto slov jest odporná i nedůvodná tak, jako „čechisch" za „böhmisch". Nalézáme tu psány **Střední** Čechy i **střední** Č. (str. 8.), pivovár, lihovár (str. 16.), cukrovár, zástupitelský (str. 21.). Překladu do češtiny zasluhovala by „skvostná" perioda na str. 9.: „Dojmy, jež poskytuje rozkošná vyhlídka z temene (Řípu), od románského kostelíčka sv. Jiří, založeného za prvých již dob křesťanství, v nynější pak podobě zbudovaného r. 1126 na paměť slavného vítězství knížete Soběslava I. nad německým králem Lotharem III. u Chlumce, skrze slavného biskupa Olomouckého Jindřicha Zdíka, poznání tato utvrzují — —" Stať není ukončena i neznáme jejího auktora; ale zřejmo z ukázek, že jest na štíru s pravopisem, mluvnicí, stilistikou i logikou. Popis nejen není „poutavý a zajímavý", nechutný, místy zbytečně rozvláčný, jinde nápadně skoupý a nesrozumitelný. Nedostatek místa brání nám podati podrobnější rozbor „Král. Č.", jež vlastně ani zmínky nezasluhuje. Národop. Spol. Českosl. asi před 2 roky usnesla se na vydávání obšírné vlastivědy i lze očekávati právem práci dobrou, vážnou. „Království České" s příliš směle uchvácením titulem „illustrované vlastivědy" zmíněné práci poctivé teď jen půdy ubéře... Vychází zbytečných publikací již dosti a nevšimli bychom si ani „Království Českého", kdyby velmi naduřelým provoláním obecenstvo nebylo lákáno k odběru díla nedokonalého. Shrnujeme úsudek svůj v tom, že tohoto díla při dobrém svědomí doporučiti doprosta není lze. *A. B. Černý.*

Časopis Matice Moravské. Roč. XXX. Brno, 1906. — Jos. Bartocha: Chronolog. přehled literární činnosti Frant. Bartoše, IV. — Dr. Ant. Breitenbach: Spor biskupa Pavlovského s moravským soudem zemským o soudnictví nad kněžstvem. II.—IV. — Mil. Hýsek: Stachův překlad „Messiáše", I. — První český básník realista, III. — Jos. Letošník: O rytmě veršu staročeských, IV. — Dr. Ant. Polák: Řád řemesla ševcovského v Uh. Hradišti z r. 1618, I. — Dr. Jan Reichert: Poddanské poměry lidu sedícího na statcích kláštera ždárského za XV. stol., I. II. — Aug. Sedláček: Rozvržení místních pojmenování na Moravě, I. II. — Ještě o rodišti Jiříka z Kunštátu a z Poděbrad, I. O mateři Jiříka z Poděbrad a z Kunštátu, I. — Fr. A. Slavík: Komna, III. Komna za života J. A. Komenského, III. IV. — Dr. Zd. V. Tobolka: Česká otázka v jednáních frankfurtského parlamentu r. 1848, II. III. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura.

— — —

K jubileu Gollovu.

Jan Emler.

Dne 15. července tohoto roku slavil dvor. rada, professor všeob. dějin na české universitě dr. Jaroslav Goll, šedesátý den svého narození. Jeho činnost vědecká, jeho působení jako učitele postavily jej v popředí české vědy, a tudíž všecka historická obec česká i veřejnost, o ni se zajímající, pozdravila Golla v den jubilejní upřímně a srdečně. Dlouhá ještě mu léta!

Skoro při všech vzpomínkách, jež vázaly se ke Gollovu jubileu stala se, třeba jen letmo, zmínka o jeho vztahu ke snahám po udržení „staré Prahy", id est Prahy starožitné, pokud je ve svém celku malebna a cenna pro umělecké cítění. A bylo by neupřímné ve chvíli vděčného přehlížení jeho posavadního kulturního díla zapomenouti na to, co je pro nás spíše spoludílem jeho srdce a projevem citu, než dokumentem kritického pera a proslulé školy. Leč přece Goll i tu znamená směr. Nikdy neúčasten půtek, často plných vášně a hlomozu prudkého boje, vzdálen všeho, co by bylo důsledkem j e n hesla, stojí přece, věren tendenci celého svého života, v první řadě organisovaných obhájců všeho toho, co tvoří obsah a podmínku nehasnoucí radosti z historického krásna jednoho z nejvelkolepějších staletých lidských sídlišť. A při tom, historik, který shlédl, odhadl a zvážil hodnoty skoro všeho toho umění, z jehož rozložitého kořene doma mohly klíčiti a rostly statné štěpy, plodů stejně bohatých a živných, nikdy nezapřel, že umění je životem organickým jako jeho tvůrci a proto nemůže strnouti na dogmatu, výhradnosti stylu. Znaje z toho vážiti si originální tvorby k a ž d é doby, doveda ji hodnotiti podle forem celkového zjevu a výše jejích uměleckých produktů, propůjčil jeden z prvních své péro obraně práva na život těch monument, jimiž Praha vypráví, jak z věků vyrůstala.

V Časopise Historickém od počátku hnutí za zachováním rázu Prahy věrně registroval, co bylo důležité z nových zjevů, připomínal, co bylo nutno znáti, informoval o možných cestách,

na nichž je dobře vyznati se pro správný postup ideje a úspěch sporu. V pojetí souboru těch otázek do vědecké revue rázu Historického časopisu byla i značná vzpruha pro všecky, již nepokládali je za bezvýznamné a jich soustavné sledování upozornilo tvrdost odpůrců i apathii indiferentních, že v kulturní věci „Staré Prahy" je mnohem víc, než přemrštěný konservatismus a zaryté vetešnictví. Kdo při tom četl, pro malý příklad, Gollův bohatý feuilleton ve Wiener Zeitung („Alt-Prag", 1903 č. 1.), i poznal jeho suverenní

Jaroslav Goll.

shovívavé stanovisko vůči tomu, co bylo nezbytno strpěti, aby se znemožnily stesky na nezdravé, protuchlé části města a současně dal se unésti jeho protestem plným obavy, aby jinde nebylo ubližováno malebnosti a náladě čtvrtí — pochopí nejen vřelou lásku Gollovu k městu, které je tolikerým uměleckým tvůrčím zdrojem, ale i vysoký jeho názor na nevyhnutelné konsekvence doby. Proto je i tak významné a vzácné spojenství Gollova ducha i osoby v organismu, jehož výhradným účelem je, hájiti celistvý útvar oné Prahy, jež vyvíjela se jako rámec života té které doby a dbáti i toho, aby také nové město sneslo přirovnání k formě onoho, jež stárne, ale nevadne. I zasedá-li Jar. Goll od let v presidiu Klubu „Za Starou Prahu", milován členstvem, působě svým klidným vlivem na

směry jeho postupu, je to přečasto jen prostá existence jeho vota a náhledu, jež srovná svorně rozpor názorů. A v tom, že Goll popřává akcím klubu, aby směly opříti se v případě nutném o jeho autoritu, je nejen uznání pro nevyhnutelnost vzniku a organisace hnutí, ale i důvod k sterým díkům obdivovatelů Prahy.

Kostel v Svatém Mikuláši u Hlinska.

Dr. *K. V. Adámek.*

Opodál okresní silnice vedoucí od Hlinska k Trhové Kamenici, stojí při samotě U svatého Mikuláše, patřící k obci Rváčovu v okresu hlineckém, na výšině nedaleko pravého břehu Chrudimky starobylý kostel sv. Mikuláše, obklíčený kol do kola hřbitovem.[1])

Pod svahem výšiny v úvalu, jenž dělí ji od vyššího lesnatého kopce Rváčovského, ukazuje se veliký balvan, rozdělený ve dva díly tak, jako by někdo jej byl rozťal. O balvanu tomto i o kostele sv. Mikuláše vypravuje pověst, že, když za pradávných časů začali stavěti kostel sv. Mikuláše, čert překážel tomuto dílu, vždy v noci přiletěl na staveniště, stavivo pobral a po protějším kopci rozházel. Tu prý sv. Mikuláš, ochrance stavby kostelní, si na čerta počíhal, a když jej spatřil nesoucího veliký balvan, ťal mečem po čertovi; čert však zmizel a světec rozťal veliký balvan, jenž pod výšinou leží.[2])

Jako tato stará pověst, tak i výstavnost samého kostela svědčí o starobylosti kostela.

Kostel sv. Mikuláše v stejnojmenné samotě U sv. Mikuláše patří mezi nejstarší kostely celé krajiny.

Nejstarší písemná zpráva jest o něm zachována z r. 1350. Tehdy byl filiálním kostelem, přifařeným k Trhové Kamenici, i byl připojen k biskupství litomyšlskému společně s jinými farními a filiálními kostely čtyř východočeských dekanátů královéhradeckého archidiakonátu.[3])

Po r. 1620 byl[4]) i kostel Trhovokamenický filiálním, nejprv ke Skutči, později do Bojanova, teprv r. 1712 působením Josefa Františka hraběte z Schönfeldu byla v Trhové Kamenici zřízena fara. Rváčovský kostel sv. Mikuláše byl se svými osadami Rváčovem, Všeradovem a Horním Peterkovem filiálním po r. 1620 do Žumberka, r. 1712 byl přifařen k Nazavrchům a k Žumberku byly přifařeny Krupín, Bratroňov a Ctětín. Teprv později (a to před r. 1770) byl kostel Rváčovský přifařen k Trhové Kamenici. Poměr tento trvá dosud.[5])

Že byl kostel tento k Trhové Kamenici přifařen mezi roky 1712 až 1770, vysvitá z toho, že již v inventáři,[6]) jejž dne 1. srpna r. 1770 sepsal farář kamenický Jan Václav Břísko, jest zařaděna též

veřejná kaple Rváčovská sv. Mikuláše.[7]) Dle inventáře tohoto by! to stavba důkladná a prostranná se sakristií, nad níž měla věžic vchody kostelní byly dva, oltáře tři, a sice hlavní sv. Mikulá obnovený a dva poboční P. Marie a Anděla strážce; vůkol koste byl obezděný hřbitov. Kostel měl pěkné lesy, dosti polností i h tových peněz, takže chudšímu mateřskému kostelu půjčova Zvony byly tři.

Roku 1827 byl kostel sv. Mikuláše rozšířen.[8]) Dle popisu z rok 1836 měl ještě na evangelijní straně nad klenutou sakristií vě a před pobočním vchodem kostelním kamennou předsíňku. Vě byla zděná, šindelem krytá, s 3 zvony, z nichž dva byly prastaré Vchody kostelní byly pouze dva, jako dosud, a do sakristie, dvěm okénky zamříženými opatřené, vcházelo se také jen z presbytéře Kostel měl 11 oken.[9])

V červnu roku 1838 začali obnovovat kostel. Věž nad sakristi rozbourali, nad presbyteří sroubili malou dřevěnou věž a do n dali zvony ze staré věže. Nový strop obílen, varhany opraveny.[10]

Roku 1886 kostel opět obnovován, uvnitř i zevně ve sloh gotickém architektem a konservatorem Fr. Schmoranzem ze Slat ňan, ačkoli kostel byl původně slohem romanským zbudován.[1

Nejstarší částí stavby kostelní jest presbytář a sakristie.[12])

Presbytář má tvar obdélníkový, k severu přiléhá obdélníkov sakristie, jejíž vnější obrys základny má tvar lichoběžcový. Ob tyto části kostela vynikají silným zdivem a jsou klenuty bez žebe

Sakristie má dvě malá okénka na východ a západ, a jedin vchod z presbytéře, jest uvnitř 3 *m.* dlouhá a 2·80 *m.* široká (v směru jihoseverním), zevní severní strana měří 4·64 *m.*; stran západní zevní 2·80 *m.*, šířka okénka východního jest 0·54 *m* západního 0·46 *m*, šířka zdi proti presbytéři 0·90 *m.*

Presbytář má dvě okna, jedno v průčelní zdi za hlavní oltářem (1·34 *m.* široké) a druhé v jižní zdi (1·40 *m.* široké). Vněj délka východní zdi sakristie a presbytéře, jež spadá v jedinc přímku, jest 10·45 *m.*, šířka vnější presbyteře (zdi jižní) jest 4·15 *m* vnitřní délka (kolmá na podélnou osu kostela) jest 4 *m.* a vnitř šířka presbytéře jest 3·72 *m.*

Loď byla při opravách prodloužena, jest nyní (po opra z r. 1886) uvnitř široká 6 *m.* (zevně 8·28 *m.*) a dlouhá 17·50 Má strop rákosovaný. V severní poboční zdi jsou 4 okna (zev 1·40 *m.* široká) nyní gotisovaná, v jižní zdi jsou 3 okna.

Před jižní zeď presbytéře vyniká jižní zeď lodi o 24 *cm.* K té jižní zdi přiléhá předsíňka zděná slohu gotického (jižní strana j zevně měří 3·30 *m.*, uvnitř 2 *m.*, vnitřní šířka 2·10 *m.*). Z pře síňky jest poboční vchod (1·08 *m.* široký) do lodě. V průčel zdi lodi jest hlavní vchod (zevně 2·22 *m.*, uprostřed 1·31 *m.* široký

Nad průčelním štítem jest zbudována kamenná otevře zvonice (vlastně jakási branka střiškou krytá), v níž visí nad seb dva zvony úplně nepřístupné, nevhodně umístěné, protože celý rok jsou všeliké nepohodě vydány.

Nad průčelním vchodem vytesán jest nápis:

Obnoven
Léta Páně
1886.

Nad presbytéří jest malá vížka. Přístup na půdu a do této věže jest velice nevhodný, totiž po žebříku zevně vikýřem, jenž jest nad průčelím presbytéře.

Vnitřní zařízení kostelní jest nové, způsobeno při obnově r. 1886.

Presbytéř má nový oltář sv. Mikuláše se soškami sv. Petra a Pavla. Po levé straně na rohu presbytéře při lodi jest na kamenném podstavci dřevěná kazatelna s dřevěnou stříškou, ozdobená citáty z písma.

Vedle kazatelny stojí v lodi nový oltář P. Marie a na druhé straně (jižní) jest nový oltář Anděla strážce.

Po zdech lodi jest zavěšena křížová cesta, v sakristii krucifix a několik nových levných obrazů.[13])

Z lodě v levo od hlavního vchodu vchází se na kruchtu. Po pravé straně jest u tohoto vchodu márnice s vnějším vchodem.

Dlažba kostela jest kamenná, pod lavicemi cihlová.

Starobylých památností movitých tu není, kromě pěkné monstrance.[14])

Zvony [15]) umístěny jsou tak nevhodně, že nelze jejich celých nápisů přečísti. S největšími nesnázemi podařily se pouze otisky z 1. zvonu:

CASPAR BALTAZAR MELCHIOR

a z 2. zvonu:

VENI.

Při zdi hřbitovní stojí kamenná deska náhrobní Františka Krejčího († 1849) zajímavá svým tvarem i úpravou.

Při kostele sv. Mikuláše již v XIV. věku fara nebyla. Za Josefa II. pomýšlelo se na zřízení fary. V Josefinském katastru [16]) obce Rváčova bylo v položení „U sv. Mikuláše" při čísle topografickém 335 poznamenáno: „plac pro novou farku" a při čísle topografickém 336 „pro novou zde státi mající školu", avšak nedošlo k provedení tohoto záměru.[17])

1) K. Adámka Chrudimsko 7, 23, 69, Schaller Topographie des Königreichs Böhmen XI. 14, Orthův Slovník 432, Palackého Popis království českého 185, Sommer Königreich Böhmen V. 271, 272, K. V. Adámka Sborník okresu hlineckého 3, 7, 15, 30, 31, 32, 58, 59, 65, 66, 77, 133, 162, 166, 168, 175, 179, 313, 314, K. Chytila Soupis památek historických a uměleckých (Politický okres chrudimský) 191 až 194.

2) Orthův Topografickostatistický slovník 432, Sommer Königreich Böhmen V. 272.

3) Monumenta Vaticana I. 701 (v bulle papeže Klementa VI., jíž potvrzuje připojení 4 dekanátů arcidekanátu královéhradeckého k biskupství litomyšlskému, čte se: Campnitz cum filiali ad sanctum Nicolaum)

a 702 (tamtéž: Campnicz cum filiali ad sanctum Nicolaum). Viz též Ka Adámka K dějinám Hlinska a okolí, str. 7, Chrudimsko 21, 68, 69, 74, Ball Miscellanea historica regni Bohemiae V. 36, Jirečkův Codex iuris bohem II. 227, V. 330, Josefa Štěpánka Archiv města Litomyšle (v Zprávě gy nasia litomyšlského), Palackého Dějiny I. č. 2, str. 389 a j., Codex dip maticus et epistolaris Moraviae VII. 676, Rojek v Památkách archaec gických a místopisných IX. 739.

4) Sborník okresu hlineckého 168.

5) Erekční listina jest z r. 1712. Do Kamenické kolatury byly p fařeny městečko Trhová Kamenice, vesnice Rohozná, Trávný, Javor Dolní Peterkov, Moždĕnice, Kocourov, Dlouhý, Dřevikov, Kamenič Zubří, Hamry Svobodné, Veselý kopec, Tobolka a Jančour; do nasavr kolatury městečko Nasavrchy, vesnice Hradiště, Drahotice, Vochoz, Březin Hodonín, České Lhotice, Lupoměchy, Vranov a Vobořice, dále kostel R čovský sv. Mikuláše, s vesnicemi Rváčovem, Všeradovem a Horním Pet kovem, dosud k farnosti Žumberské patřivšími.

6) „Inventarium Ecclesiae Parochialis Trhowa = Kameniczen et Capellarum ad Eam pertinentium, sub Patrocinio S: S: Apostolor Philippi et Jacobi in Districtu Chrudimensi et Vicariatu Skuczensi s Patronatu Celsissimi Adami S: R: J: Principis de Auersperg, confect a me Joanne Wenceslao Bržisko Ecclesiae hujus Parochialis Curato" (tované v Trhové Kamenici 1. srpna 1770.)

7) „Haec capella est compendiose aedificata, sed pro capiendo pulo utcunque sufficiens. Praeter praesbyterium sibi proportionatum cancellis arculario labore factis septum ac in fornice aquosis coloril noviter depictum praeterque sacristiam pro recondenda suppellect satis commodam, et duas portas ac turriculam supra sacristiam structam, continet in se tres aras: majorem S. Nicolai noviter erect et incrustatam, et duas post praesbyterium laterales: unam B: V: Mari alteram S: Angeli Custodis. Praeterea haec capella coemeterio ex mu cincta et possidet sequentia: de fundis: agrorum 35 modios et 2 qu drantes, pratorum 40 modios et 3 quadrant. hortulorum et pascuor 13 mod. et 2 quadr. (glebae sortis infimae utpote in montanis) sylvar pulchrarum 95 modios, piscinae 1 modium et 2 quadr., vaccas vivas hal 5, ferreas 6, casas pro incolis cum certo annuo censu 2; de pecunia: capitalibus activis habet: apud ecclesiam parochialem Trhowa-Kame czensem sine censu 500 fr., item iure cesso in solutum apud eandem ecc siam 660 fr. 50 kr. 2 d., apud eandem ecclesiam ad tempus breve 21 in cassa paratae pecuniae 149 fr. 56 k. 31¼ d., summa 1331 fr. 46 kr. 5¼ de argento: calix intus inauratus cum patena ponderans 1 lb. et 7 unci de cupro et aurichalco: monstrantia antiquissimae figurae a plius non usitatae inaurata, et in sacristia deposita 1, thuribulum c navicula antiquum 1, crucifixus ex metallo in altari majori 1; de m tallo composito: campanae, quibus populus ad Divina con cari solet, cum suis funibus 3, campanila pro sacrificio missae 1; de stann candelabra in majori altari 4, urceoli cum pelvi par 1, cantharus pro aqua vasculum pro aqua benedicta ad portam pendens 1; de ferro: can labrum pro parvis candelis a populo oblatis muro affixum 1, emunctorium serae cum suis clavibus portis affixae 3, penes tabernaculum 1, penes positorium pro sacra suppellectile 1, securis pro signatura lignorum c crucula X : 1; de marmore: altare portatile consecratum 1; de su pellectile sacra: casulae seu planetae: festivalis duplicis coloris alborubra in medio ex materia bombicina alba floribus intermixta ex p tibus, ex materia cosipina rubra, etiam floribus mixta, donata a perillus Herula Anna Malovetziana 1, variegata caeruleis et flavis lineis intermixta nigra pro missa de requiem 1, stolae, manipuli, bursae, vela, pallae ad l casulas pertinentes quorumvis 4, biretum sacerdotale 1, pulvilli sub missali tegumentum pro ambona antiquum 1; sacculus pro colligenda eleemosy ecclesiae 1; de suppellectile linea: alba una melior, altera terior 2, humeralia 2, super pellicia ex tela 2, cingulum 1, corporalia

purificatoria 3, pallae 4, tobaliae superiores 2 inferiores 2, universim 4, mappa apud parvum altare 1, subcorporalia 2, mappulae penes altaria 2, mappula in sacristia pro abstergendis manibus 1, mappa pro communicantibus 1, coopertum contra pulveres in majori altari 1; de antipendiis: unum apud maius altare noviter in assere pictum, alterum apud parvam aram B: V: Mariae simpliciter pictum 2; de imanigibus, crucifixis et figuris: imago S. Nicolai noviter et pulchrae picta in majori altari 1, imago B: V: M: in altari ejus laterali etiam noviter picta 1, imago S: Angeli Custodis in ara parva 1, figurae S: Augustini et S: Hyeronymi in altari majori 2, crucifixus tabernaculo affixus 1, figura antiqua Resurrectionis Dominicae 1; de libris: missale antiquum romanum in folio 1, agenda parva manuscripta 1, evangelium parvum pro ambona 1, mappa geometrica agrorum ecclesiae in instrumento parochiae 1, cancionale in quarto pro choro boemicum 1, liber computuum ecclesiae unus in parochia, alter, in cancellaria 2; de suppellectile lignea: ambona arcularío labore facta simplex et deformis 1, confessionale infra chorum 1, gradus lignei ad chorum 12, tabernaculum apud maiorem aram 1, mensa cum quatuor scriniis pro recondendis casulis in sacristia 1, repositorium antiquum pro albis et superpelliciis 1, foruli pro appendendis albis et superpelliciis 2, cancelli pro communicantibus cum porta in medio 1, scamna pro populo 38, futrale corio obductum pro calice 1, aspergillum 1, sedacium 1, lucerna 1, ferretrum pro adultis et parvulis 2, tabulae secretorum penes majus altare 3."

8) Sborník okresu hlineckého 59, 66, památní farní kniha trhovokamenická z r. 1836 str. 3.

9) Sborník okresu hlineckého 59, památní kniha farní kamenická str. 4.

10) Táž kniha str. 9.

11) Půdorys jest v K. Chytilově Soupisu památek historických a uměleckých (Politický okres chrudimský) str. 191.

12) Ferdinand J. Lehner: Dějiny umění národa českého II., str. 2 a 3, poukazuje správně, že kostel sv. Mikuláše ve Rváčově byl románský s čtyřhranným kněžištěm a obdélnou lodí 10 m. dlouhou i že dosud má původní polokruhový vítězný oblouk.

13) Staré obrazy a části oltářů byly uloženy na půdu školy ve Rváčově.

14) Památky východočeské I. (K. V. Adámka stať: „Monstrance ze Sv. Mikuláše u Rváčova" se světlotiskovou reprodukcí monstrance), K. Chytilův Soupis památek (politického okresu chrudimského) str. 191 (vyobrazení na str. 192).

15) K. V. Adámka Sborník okresu hlineckého 59, K. Chytila Soupis 191 (vyobrazení nápisů zvonových na str, 193 a 194).

16) Dle sádrových otisků zní nápis 1 zvonu: CASPAR + MELCHIOR + BALTH + (K. Chytil v Soupisu 191 str. omylem uvádí: CASPAR + MELCH + BALTHIOR) a nápis 2. zvonu: O REX GLORIE VENI + NOBIS + CVM MA +

17) Pojednáním tímto zakončuji řadu článků, jež jsem uveřejnil o památných budovách starodávných okresu hlineckého v Časopisu Společnosti přátel starožitností českých IV. 105—114 (Tvrz a radnice v Hlinsku)., V. 50—60 (Kostel v Hlinsku), V. 126—129 (Kostel ve Svratce), VII. 67—69 (Kostel v Kameničkách), XIV. 81—85 (Kostel v Chlumu u Hlinska).

Hradební věž Starého Města Pražského.

Jan Herain.

V nádvoří policejního ředitelství v Praze (č. p. 313-I.) stoj[illegible] stará čtverhranná věž, pocházející z prvotního opevnění Prahy [illegible], kdy v polovici XIII. stol. nynější staré Město bylo obehnán[illegible] hradbami, věžemi, branami a hlubokými příkopy.

Věž jest jediný zbytek, který zachoval se na naše časy z te[illegible]hdejšího opevnění, má tudíž úctyhodné stáří i cenu historickou [illegible] pročež zasluhuje býti zachována věkům budoucím.

Za krále Václava I., kdy Mongolové vpadli do Moravy a byl[illegible] obava, že vpadnou snad i do Čech, bylo na kvap započato s opevň[illegible]

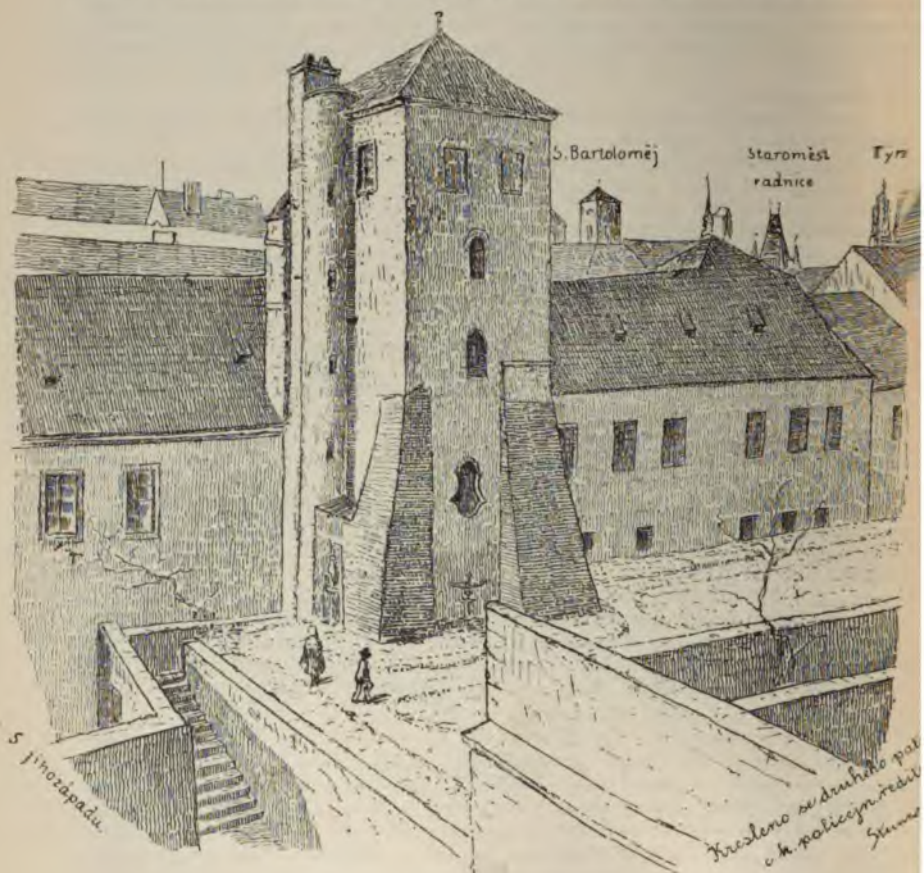

Obr. 14. Staroměstská věž hradební.

(Dle skutečnosti r. 1897 kreslil V. Steinz.)

váním Prahy a tak v letech 1249 až 1253 bylo pracováno na městských hradbách a hlubokých příkopech kolem nynějšího Starého Města Pražského. Hradby táhly se od Vltavy od nynějšího Národního divadla až k nynější Prašné bráně, odtud pak k Vltavě při

Obr. 15. Staroměstská věž hradební.
(Fotografoval r. 1906 Frant. Dvořák.)

mostu cís. Fr. Jos. I. V hradbách bylo původně osm bran forten; počátkem XV. stol. přibyla ještě jedna. Většina bran příkopů zachovala se až přes polovici st. XVIII., stályť i v dob po založení Nového Města Pražského r. 1348 na území před hra bami staroměstskými.

V století XVI. a XVII., kdy opevnění staroměstské na straně bylo zbytečno, byly některé z věží městských přivtěle k přilehlým domům; městské příkopy byly najímány od ob Staroměstské za zahrádky a byly časem obcí i odprodány. N příkopy hradební do dnes připomíná název ulice od Prašné brán k Můstku, kde se říká „Na příkopě". Staroměstské příkopy by pak zastaveny z části koncem stol. XVIII., většinou pak tepr ve stol. XIX. Budova nynějšího ředitelství policejního tvoří r do třídy Ferdinandovy, do ulice K. Světlé (býv. Poštovské), p nový roh téže ulice a ulice Bartolomějské; má číslo pop. 313- Byla vystavěna podle plánů vídeňských v letech 1858—1861 policejního ředitele Päumanna a sestává z bývalých domů č. 313, 314 („U zlatého slunce") a č. p. 340-I. („U tří zlatých hvěz ček"). Věž patřila k č. p. 313-I., jež mělo průčelí do ulice Bartol mějské. Na starším pohledu (obr. 14.), kresleném 24. února 18 vrch. zem. inž. p. Václ. Steinzem, vidíme, jak věž ještě do nedáv byla součástí zmíněné budovy. Časem věž byla přestavována uvn od majitelů domu č. p. 313-I., a též připojeno k ní nové okrouh schodiště, jež vedlo nejen k věži, ale i k bytům v domě. Barok okno věže, jež vidíme na obr. 15., svědčí o přestavbě z kon I. polovice stol. XVIII.

Instituce státní policie vznikla po r. 1784, kdy byla čtyr města pražská spojena v jeden celek; prvotně byla policie ubyto vána v nájmu v ulici Voršilské a teprve v třetině stol. XIX. p zakoupení domů usídlila se zde, kde jest dosud.

Západně od policejního ředitelství, na ohebu nynější ulic K. Světlé, stával malý farní kostel sv. Štěpána, jenž byl za císař Josefa II. zrušen, pak i zbořen. Od tohoto kostela nazývala s část před policejním ředitelstvím, náměstím Štěpán ským, což bylo asi do r. 1872. Asi u vrat budovy policejní st vala do r. 1794 brána, zvaná Štěpánskou.

Přestavba policejního ředitelství v letech 1858—1861 týkala s pouze starých budov (č. 314 a 340-I.), hradební stará věž zůstal ušetřena. Když pak r. 1898 byl zbořen dům do Bartolomějsk ul. (č. 313-I.) a započato tu s novým přístavkem budovy policejn zůstala věž zachována na naléhání kruhů odborných, které chtěl míti věž hradební zachovánu jako starou památku historickou

Již v dřívějším jednání ministerstvo vnitra č. 11.578 (ex 190 ze dne 28. července 1895 schválilo zachování staré věže a povolil 600 zl. na její opravu a udržení. Poněvadž však terrain při vě po sbourání starého domu č. 313-I. byl snížen o více než o 2 *m* a zá klady její na severní straně byly tak otevřeny a podkopány, ob

jevily se na zdivu věže trhliny a zatímní zabezpečení její pohltilo oněch 600 zl., takže suma ani na výlohy nestačila.

Policejnímu ředitelství nebylo zachování věže vhod i usilovalo o její sbourání, činíc podání k ministerstvu vnitra, kdež vyličovalo její stav za velice nebezpečný, i že věž jest prý jako památka bez ceny a brání přístupu vzduchu k oknům vězeňských cel. Zachování věže ujímal se nejvíce stav. rada, architekt Ant. Wiehl jako místní konservátor, jak u Ústřední kommisse ve Vídni, tak i u ministerstva vnitra; navrhoval, že by vnitřek věže mohl býti upraven za policejní museum zločinců. Také klub „Za starou Prahu" přípisem ze dne 10. února 1903 žádal zachování věže; ochrany věže ujalo se vřele i stavební oddělení c. k. místodržitelství podáním ze dne 22. prosince 1902. Na zakročení Ústřední kommisse nařídilo ministerstvo vnitra výnosem č. 48.069 (ex 1903) ze dne 11. dub. ve shodě s ministerstvem kultu, aby věž byla zachována a obnovena jako stará památka historická i bylo v té příčině jednáno se zemským výborem král. Českého i obcí Pražskou, čím přispěly by k nákladu restauračnímu, který vypočtěn na 12.500 K. Plány na obnovu pořídilo stavební oddělení c. k. místodržitelství podle návodu konservatora Ant. Wiehla. Obec Pražská přípisem ze dne 11. května 1906 svolila k příspěvku, zemský výbor pak požádal pisatele za dobré zdání o této staré památce, i jest oprávněna naděje, že ani zemský výbor k záchraně její pomoci neodepře. Bude tedy asi stará věž v policejním ředitelství, poslední to zbytek prvotního opevnění Starého Města, zachována a obnovena.

Vybírání cla a mýta obcí Starého Města Pražského v branách malostranských, pak o známce branného.

Předneseno v členské schůzi Společnosti dne 1. října 1904.

Jan Herain.

I.

Vybírání mýta čili dlažebného.

Již r. 1331 povolil král Jan obci Staroměstské, a po té r. 1338 Malostranským, aby vybírali dlažebné z každého vozu kupeckého, jenž přijíždí do jejich města, a tento příjem aby obraceli na zlepšení dlažby. Tento důchod zůstal obci Pražské přes všeliké proměny až na naše dny.

Nejvyšším rozhodnutím (30. dubna 1832) bylo výslovně vybírání dlažebného ponecháno obci i na dále; dekretem pak

komorního soudu důchodkového (21. června 1839, č. 1291) by tato dávka vyměřena tak, že ze všeho zboží kupeckého do Prah buď přiváženého, nebo tudy provezeného má býti placeno 10 k stř. nebo 17½ kr. r. č., a to z každého koně nebo jiného dobytl zapřaženého. Vybírání dlažebného dělo se v branách, pozd na stanovišti čáry potravní.

Postavením státního nádraží v ulici Hybernské stala se ob Pražské újma v příjmech, ježto zboží, vyložené z nádraží a v zené do Prahy nepodléhalo dlažebnému, neprocházeloť žádn branou, kde od sta let bylo mýtné vybíráno.

Poškození napraveno zemským zákonem ze dne 6. pr 1882 č. 72, kterýž upravil nový způsob vybírání dlažebnéh obci Pražské tím povoleno, aby vybírala po 10 kr. z každé kusu potahu, jímž dováženo jest přes čáru daně potravní do Pral (ať pro potřebu v městě, či na průchodu) jakékoliv zboží, váž nejméně 300 kg., palivo vyjímaje.

Dříve však bývalo jinak a dlažebné placeno v různých dobá různě, obyčejně podle předmětu zboží, naloženého ve voze, i koliv však podle druhu a počtu zapřažených dobytčat.

Císařským nařízením, daným ve Vídni 5. listop. 1736 by ustanovena nová mýtní sazba pro vybírání dlažebného v te dejších pěti branách staroměstských: Strahovské, Bruské, C jezdské, Poříčské čili Špitalské, Nové, pak na kamenném mos a na přívoze na Smíchově (v místech nynějšího mostu Palackéh a to:

Z formanského vozu, kočáru nebo kalesy, kterými veze zboží kupecké nebo cestující, nebo městem se provážejí, z každé zapřaženého koně nebo jiného dobytka tažného . . . . . 3 l

Z vozu, na němž naloženo sukno, papír, železo, plátno, vl peří, kameny mlýnské a jiné zboží buď kupecké, nebo řeme nické, vyrobené v zemi, taktéž z kočáru cestujících osob c mácích, z každého zapřaženého koně nebo jiného dobytka ta ného . . . . . 2 l

Z vozu obilí, dříví, sena, uhlí (dřevěného), másla, omastl prken, domácích potravin a materialií, vezených do města prodej, z každého koně nebo jiného dobytka tažného . . 1 l

Z prázdného vozu, mimo výjimek zvláště uvedených, pl se polovice podle uvedené sazby. Z koně nebo soumara, na něi naloženo zboží ku prodeji, platí se jako z dobytka tažného po ustanovení již vyjmenovaných. Z koleček nebo vozíků, naložený zbožím, lidmi buď tlačených nebo tažených, z jednoho koi hovězího dobytka, z mezka, osla nad 1 rok staré, pak ze 3 ku ročních prasat, ze 4 telat, skopců, ovcí a jiných malých zvíi platí se po . . . . . 2 l

Z drubeže se neplatí.

Od mýta čili dlažebného jsou osvobozeny:

1. Vozy na vojenském pochodu nebo v jiných potřebá vojenských. 2. Vozy naložené solí, nebo jedoucí prázdné. 3. K

e vlastním zájmu jede koňmi vlastními či najatými, ale žádného zboží neveze. 4. Vozy poštovské. 5. Vozy panské, vezoucí potraviny k vlastní spotřebě, nikoliv na prodej, mají-li od vrchnosti seznam nákladu. 6. Vozy robotní, jež jedou na robotu nebo z roboty, ale věcí obchodních nevezou, mají-li jinak od vrchnosti pas a seznam věcí naložených. 7. Vozy domácí, vracející se z trhu prázdné po vyprodání materialií, victualií a jiných předmětů. 8. Vozy domácí, vezoucí z trhového místa nářadí pro dům nebo hospodářství. 9. Vozy, které vezou stavební hmoty pro stavbu do města a kámen z Bílé Hory nebo lomů jiných, cihly, písek, vápno, stavební dříví a několikrát do města a z města jedou, platí za den z každého koně nebo jiného dobytka tažného jen po $^1/_2$ kr. a to v bráně na kamenném mostě hned při prvním voze, kde dostanou známku pro ostatní volné jízdy téhož dne.[1])

Povinností Prahy bylo z výtěžku mýta čili dlažebného, vybíraného v branách městských, upravovati a v dobrém stavu udržovati silnice před svými branami; také ostatní královská města v Čechách měla toto právo i povinnost, ale silnice před městem bývaly obyčejně udržovány jen povrchně a nedostatečně. Vládě šlo o to, aby v Čechách bylo silnic více a lepších, dobře spravovaných a vedených, jež by vojenským účelům lépe vyhovovaly. K tomu bylo potřebí peněz, jichž však stát dáti nechtěl, nýbrž sám chtěl zmocniti se práva k vybírání dlažebného. Tak reskriptem ze dne 6. května 1727 bylo nařízeno zříditi fond silniční, do něhož by odváděly všechny vrchnosti a držitelé mýt na silnicích zemských třetinu důchodu mýtního, aby pak z tohoto fondu silnice v Čechách byly přivedeny do lepšího pořádku. Komise k tomu zřízená nařídila r. 1733 též dvěma městům Pražským, aby k tomu účelu přispívala třetinou svého důchodu mýtního. Rady městské bránily se proti tomu, dovozujíce, že mýtné v branách a na mostě kamenném vybírá se hlavně proto, aby město mohlo býti dlážděno, že v obvodu městském silnic zemských není i že silnice před městem dobře jsou opatřeny.

Zůstalo však přece nejen při nařízení původním, ale r. 1752 bylo dokonce i poručeno aby všecek důchod z cla mýtného v branách pražských byl odváděn k fondu pro vydržování silnic v Čechách. Potom nastalo ještě několik proměn u vybírání mýta dlažebného v branách pražských, konečně však obec Pražská zůstavena zase při starém právu svém.

Rok 1727, kdy stát zřídil silniční fond v Čechách, značí velký pokrok pro vydržování silnic tehdejších; to byl i počátek soustavné stavby silnic nových.

Navrhování, udržování a stavení nových silnic bylo od té doby svěřeno inženýrům státním, vyšlým z inženýrské školy Josefa Willenbergra, založené r. 1717 v Praze od českých stavů,

[1]) Archiv města Prahy: Sbírka listin č. 283.

první toho druhu školy technické v Rakousku. Teprve tímt zřízením nastala vědecká práce technická, teprve od té dob byly po r. 1727 silnice v Čechách stavěny podle technickýc pravidel, že do spoda dána silná vrstva kamenného štětu, navrc drobný tlučený štěrk a za příčinou odvodnění silnic zřízeny p obou stranách příkopy a stavěny kamenné milníky, ukazují vzdálenost míst a délky silnice — toho všeho před tím nebýval

II.

O vybírání cla v branách Starého Města Pražského.

Vybírání cla ze zboží a potravin náleží k nejstarším priv legiím měst Pražských, jež postupem času všelijak se proměnil Pro seznání takového privilegia otiskujeme tu celní sazbu, vy danou r. 1722, z níž seznáváme, jaké zboží podléhalo poplatk v branách staroměstských. Listina tato zní:

„Instrukcí bran Hans Turkovic,[2]) Oujezdské a Brusk kterak se předešle clo za starodávna vybíralo a nyní (r. 172 béře.“ [3])

	Dle starého způsobu se vybíralo			Na nynější minci činí			Nyní vybír	
	groše	denáry	haléře	krejcary	denáry	haléře	krejcary	denáry
Z obili skrze sedláky přivezené, z koní .	—	—	—	—	—	—	1	—
(V staré instrukcí není o tom zmínka.)								
Kdyžby na Malé Straně obili prodal, z koní	—		—		—		2	—
(Též žádná zmínka není.)								
Z přivezené cibule, česneku, švestek, jablek, hrušek, semen a těch podobných potrav, z koní po	—		—	1	—	—	2	—
Z jednoho strychu vlaských ořechův, jahel, prosa, pohanky, rosy, krup velkých aneb drobných, též jiného vaření (předešle se platilo z ořechů), z koní, po jinším zmínka není			—	1	—	—	—	—
nyní se platí ze strychu po			—	—		—	1	—
Z koní po	—		—	—		—	2	—
Z přivezeného omastku platívalo se toliko z koní po	—		—	1	—	—	—	
nyní se platí z centu másla po	—		—	—		—	2	—
nyní se platí z centu sýra po	—		—	—		—	2	—
Z koní po	—		—	—		—	2	—
Z centnýře panského másla se neplatilo.								
nyní se platí	—		—	—		—	1	—
Z koní po	—		—	—		—	1	—

[2]) Brána Hans Turkovic, jest bývalá Strahovská brána stávají v Ostruhové ulici (nyní Nerudově) při kostele Kajetánů; Hans Turk by soused malostranský v 16., stol. jenž držel sousední dům, dnes č. p. 248-II

[3]) Archiv města Prahy: Sbírka listin čís. 1107-7-I.

	Dle starého způsobu se vybíralo			Na nynější minci činí			Nyní se vybírá	
	groše	denáry	haléře	krejcary	denáry	haléře	krejcary	denáry
Z jednoho každého vozu přivezených ryb, v staré instrukcí není o tom zmínka žádná, ale nyní se platí z koní po	—		—	—		—	2	—
Z vozu křenu, z kopy po	—		—	—		—	2	—
Z přivezeného zelí a řípy, z koní po	—		—	—		—	1	—
Z každého přespolního do Prahy přivezeného vína, platilo se ze Svídnického sudu po	1	—	—	1	1	—	—	
Ze Žitavského po	2	—	—	2	2	—	—	
a také vždy až do největšího sudu.								
Cejch z Týnského dvora přinesouc, se platilo	—		—	—		—	—	
Item z koní po	2	—	—	2	2	—	—	—
nyní se platí ze sedmivěderníku sudu po	—		—	—		—	6	—
Z koní po	—		—	—		—	2	—
Z medu picího, též nyní ze sudu platí		—		—		—	6	—
Z koní po	—		—	—		—	2	—
(V staré instrukcí zmínka není žádná.)								
Z panského vína toliko ze sudu po	—		—		—	—	6	—
Z každého do města přivezeného vědra páleného (kořalky)	—		—	—			4	—
Z koní po	—		—	—		—	2	—
Z jedné tůny medu po	—		—	—		—	3	—
Z koní po	—		—	—		—	2	—
Když se z města otruby vezou, platilo se od strychu po	—	1	—	—	1	—	—	—
Ale co přes pět strychů bylo tehdy k tomu z koní po			—	1	—	—	—	—
Ze všelijakého kupeckého zboží, kramářských i jiných do města přivezených věcí.								
Forman z dobře naloženého vozu rozličného zboží, kdež se také rozumí štokfiš a papír v balíkách, platiti povinnost jest z koní po	—		—	1	—	—	2	—
Jedoucí forman prázdný, z koní po	—	2	—	—	2	—	1	—
Z každého postavu (stučka) do měst Pražských přivezeného sukna platiti po	—		—	—	—	—	1	—
Z koní po	—		—	—		—	2	—
Z pláten tenkých a roušek do Prahy přivezených, platiti z velkého balíku	—		—	—		—	12	—
z malého	—		—	—		—	6	—
Z koní po	—		—	—		—	2	
Z přivezené vlny platilo se toliko z koní po			—	1	—	—	—	—
nyní se platí z centnýře po	—		—	—		—	2	—
z koní též po	—		—	—		—	2	—
Z centu husího peří po	—		—	—		—	3	
z koní po	—		—	—		—	2	—
Když houně do Prahy se vezou, ze třech kusů po		—		—		—	1	—
Z nití a krajků přivezených aneb přinesených z jedné putnice neb košíku po	—			—		—	3	—
Z přivezené koudele toliko z koní, po	—			—		—	2	—
Z oleje aneb jedné tůny rybího tuku po				—		—	3	—
z koní po	—		—	—		—	2	—
Z jedné tůny herynků po	—		—	—		—	3	—
z koní po	—		—	—		—	2	—

	Dle starého způsobu se vybíralo			Na nynější minci činí			Nyní se vybírá	
	groše	denáry	haléře	krejcary	denáry	haléře	krejcary	denáry
Z každé tůny brusin po	—		—	—		—	3	—
z koní po	—		—	—		—	2	—
Z jednoho soudku klejtu	—		—		—		2	—
Z jednoho vozu vosku, poněvač takový vosk na městskou váhu přichází a od váhy se platí, nic se nedává, toliko z koní po .	.		.	.		.	2	.
Z jednoho vozu hrnců, z koní po	—		—	1	—	—	2	—
a když zpátkem prázdný jel, z berounských koní po	.	1	—	—	1	—	—	—
Z jednoho vozu rozličného dřevěného nádobí, které se na jarmark veze, platilo se z koní po	—		—	1	—	—	—	
nyní se platí z vozu po	—		—	—		—	10	—
z koní po	—			—		—	2	—
Z každého centu pryskyřice, aneb smůly po	—			—		—		3
z koní po	—			—		—	2	—
Z přivezené kolomazi, toliko z koní po			—	—		—	2	—
z vezených skel, toliko z koní po . . .	—			—		—	2	—
Z přivezeného škrobu, z koní po	—		—	—		—	2	—
Z chmele přivezeného, ze žoku po . . .	—		—	—		—	3	—
z koní po	—		—			—	2	—
Z přivezených prken, šindele, železa, žlabů, tyček, loukotí, špicí, sudoviny, z lišt kolářských, z koní po	—	2	—	—	2	—	2	—
z lišt malovaných, z koní po	—		—	—	1	—	—	
Z kamenů mlýnských, z Žehrovic, z koní po	—	2	—	—	2	—	—	
ale z plzeňského s dírou, z koní po .	—		—	1		—	—	—
nyní se platí, totiž: ze svrchního kamene	—		—	—		—	9	—
ze spodního kamene		—		—		—	6	—
z koní po	—			—		—	2	—
Z přivezeného mramoru, z koní po . . .	—		—	—		—	2	—
Soused, maje své koně k své potřebě, kámen veza, nic nedá, novoměstský jako staroměstský, hlínu též, pakli z nájmu komu kámen nebo hlínu veze, od vozu dá .	—	—	1			—		
Z jednoho vozu hrnčířské hlíny, z koní po		—		—		—	2	—
Když sedlák na trh veze seno, slámu, dříví, uhlí, třísło a jiné věci, z koní po . . .	—			—		—	1	—
Z vozu vína v košíčkách přivezeného, z koní po		—		—		—	2	—
Ze všelijakých, z měst Pražských vyvezených věcí.								
Když domácí kupec aneb kramáři na jarmarky ven z Prahy jedou a své zboží neb krámské věci sebou vezou, platiti mají z koní po	—		—	1	—	—	3	—
Z jednoho každého strychu obilí z měst Pražských vezeného, od strychu po . .	—		—	—		—	1	—
z koní po	—	2	—	—	—	2	2	—
Z jednoho sudu piva hořkého, které se ven veze, nyní se platí	—		—	—		—	2	—
předešle se platilo z koní po	—		—	1	—	—	—	

	Dle starého způsobu se vybíralo			Na nynější minci činí			Nyní se vybírá	
	groše	denáry	haléře	krejcary	denáry	haléře	krejcary	denáry
Podobné víno, patoky, vápno, z toho ze všeho z koní po	—		—	1	—	—	—	
Z každého sudu piva bílého po	—			—		—	1	—
Z vína, z Prahy vezeného, z koní po . .	—		—	1	—	—	2	—
Když se kdo stěhuje do města anebo z města, z koní po	2	—	—	2	2	—	—	—
Když se veze nový stůl, truhla veliká, z koní po	—		—	1	—	—	—	—
Židé, když jedou z města anebo do města, domácí anebo přespolní, z koní po . .	—		—	1		—	—	—
a pakli jdou pěšky, tehdy od osoby po	—	2	—	—	2	—	1	—
nyní když něco nese		—			—		1	—
Ze všelijakých, buď na trakaři přivezených, neb přinesených věcí:								
Z jedné krosny rozličných skel	—		—	—		—	1	—
z cibule, česneku aneb rozličných semen na trakaři přivezených	—		—	—		—	1	—
Z trakaře vína v rožníčkách	—		—	—		—	1	—
z trakaře přespolních salátů, neb melounů			—	—		—	1	—
Z trakaře přespolních hrušek, jablek, višní, třešní, karlátek a jiného ovoce	—			—		—	1	—
Z husí krmených, když vezou a nenesou do města, z jedné husy	—	1	—	—	1	—	—	
z hladových	—	2	—	—	2	—	—	
item z husí k prodeji hnaných, po . . .	—		—	—		—		2
z indianů, krůt, po	—		—	—		—	—	2
Krosnař, z jedné nůše drůbeže			—			—	1	—
z nůše vajec	—		—	—		—	1	—
z nůše ptáků	—		—			—	1	—
z nůše raků	—		—			—	1	—
Ze všelikého, do měst Pražských přihnaného dobytka, neb přinesených kožích.								
Z koně na jarmark přivedeného	—		—	—		—	3	—
Když řezník veze na voze anebo na káře telata, jehňata, z koně	—	3	—	—	3	—	—	
Když žene skopce, ovce, jehňata, od dvou		1	—		1		—	—
Honáci když ženou vepře hladové do města, od dvou		1	—	—	1		—	—
honáci aneb kdokoliv, když ženou hladový dobytek ven z města, voly, krávy, vepře, svině, kozly, berany, ovce, jehňata, po	—	2	—	—	2	—	—	—
nyní se platí z jednoho vola do Prahy přihnaného	—		—	—		—	2	—
z krávy	—		—	—		—	1	—
ze skopců a telat po	—		—			—	—	3
z krmeného vepře	—		—		—		2	—
z hladového	—		—			—	1	—
z prasete půlletního			—			—	—	2
Kůže když vezou nevydělané, hovězí z města neb do města, z každé po	—	1	—	—	1	—	—	3
z koní (jež je vezou)	—	—	—	1	—		—	—

	Dle starého způsobu se vybíralo			Na nynější mincí činí			Ny vy
	groše	denáry	haléře	krejcary	denáry	haléře	krejcary
Z vydělaných koží nydrlandských po . . .			—	—		—	1
z koží skopových a telecích vydělaných neb nevydělaných, z kopy po	2	—		2	2	—	6
Z dobytka ven z Prahy vedeného:							
Z koně koupeného, aneb na prodej z Prahy neb do Prahy od křesťana neb žida vedeného po		2		—	2		3
a ze sedlaného koně, nic.							
Vola z Prahy vedeného, po		—		—		—	2
z krávy		—		—	—	—	1

Když pak byla zavedena nová daň potravní, kterouž l lovští úředníci bankální vybírali u bran a u Vltavy, bylo po kladu Vídně nejv. rozhodnutím ze dne 23. listop. 1815 povol obci Pražské, aby tíž úředníci vybírali pro obec též cla z dřívěj a i z jiných ještě věcí přivezených do města na trh, aby tak dl obecní zaplaceny býti mohly.

Vybírání cla a mýta na Karlově mostě bylo vládním n zením ze dne 1. ledna 1816 zcela zrušeno.

Když pak r. 1829 byla zavedena všeobecná daň potra v hrazených městech českých, vybíraná státními orgány v bran města i při řece Vltavě, byla obec Pražská guberniálními nař ními ze dne 25. června a 22. října 1829 připravena o vybí cla a mýta, jež měla obec Staroměstská zaručena svými pr legii z r. 1549 a 1562. Tím zmocnil se fiskus poplatků sám ve s prospěch; náhradou za to bylo státem povoleno vybírati 25% rážku k této nové dani potravní na prospěch obce Pražské. R 1850 a 1866 byly tyto přirážky znovu změněny.[4])

III.

O známce branného.

V numismatickém oddělení sbírek musejních i ve sbírk soukromých nalézají se měděné známky čili cejchy nejvíce XVI. nebo XVII. stol., označované za známky branného n pražských, jichž upotřebení nebylo dosud dosti určitě zná

Listina, kterouž tuto otiskujeme, objasňuje poněkud vání „známek branného" a dozvídáme se z ní i věci nové.

---

[4]) O vybírání cla a dlažebného obcí Pražskou obšírně pojedn Dr. Jarom. Čelakovský v „Privilegiích měst Pražských" str. CXLI—CXI v úvodu.

Obec Nového Města Pražského podala r. 1677 žalobu na obec Staroměstskou v příčině konání trhů a vybírání cla, viníc Staré Město Pr. ze zkrácení práv a výsad svých. Listina jest na rubu nadepsána:[5])

Artikule positionální

J. Mil. Cís. rychtáře, purkmistra a konšelův i celé obce královského Nového Města Pražského svědkům uvnitř jmenovaným, které vésti chtějí ad perpetuam rei memoriam proti J. Mil. Cís. rychtáři, purkmistru, konšelům a celé obci král. Starého Města Pražského.

Vnitřní obsah listiny zní:

Artikule positionální J. M. Cís. rychtáře, purkmistra, konšelův a celé obce král. Nového Města Pražského svědkům nyní jmenovaným i kterých by se více uptati mohli, Janovi Václavovi Znymburskému a Jakubu Arnoštovi Lhotskému, oboum měšťanům a někdejším tržným v Městě Pr., kteréž vésti chtějí dle J. M. Cís. obecního zřízení zemského D. 17 a novell, též declaratorum B : b. 15 a následujících ad perpetuam rei memoriam, to jest pro budoucí pamět a pro smrt proti jeho J. M. cís. rychtáři, purkmistru, konšelům a celé obci králov. Starého Města Pr. a proti komukoliv a kdykoliv by jim potřeba toho nastala.

Pravda a svědkům vědomo jest:

1. Že podle těchto z originálu latinského vidimirovaných a k vyrozumění jim svědkům na česko přeložených privilegií A. B. C. všecko obilí všelijakého zrna, též všechno dříví a všelijaké nádobí dřevěné, od koho a kdykoliv do měst Pražských přivezené, neméně všechen obrok a píce toliko v Novém Městě Pr. a nikdež jinde prodávati se má — a to také všechno v témž Novém Městě Pr. až dosavad každoročně se prodává.

2. Pravda, že uhlí milířské dle privilegium lit. A. každý týden po tři dny, to jest dne pondělního, outerního a středního v témž Novém Městě Pr. a nikdež jinde prodáváno a z něhož tržné k ruce obci Novoměstské všude vybíráno bylo.

Pravda, že svědek mnoha let jak před obležením měst Pražských od lidu švédského (r. 1648) za času nebožtíka pana Jiřího Vacejše a pana Jindřicha Bystřického, p. Jiřího Hermana a p. Václava Vány, kteří po sobě po obležení švédském přední ouředníci šestipanští byli, za tržného v Novém Městě Pr. býval a k té povinnosti přísahu vykonal.

4. Pravda, kdykoli a kdekoliv svědek v městech Pražských po ulicích, hospodách i také v domích neb na placích blíž sv. Anny a u mostu před kostelem pánův páterův jezovitův nějakou fůru s obilím, dřívím, neb jinýma k trhům novoměstským patřícíma věcma potkal a natrefil, neb státi nalezl, že svědek z těch všech věcí k ruce obci Novoměstské povinné tržné všude i svobodně vybíral.

5. Pravda, že sedláci takové tržné z obilí a jiných věcí bez odpornosti dávali v Starém i v Menším Městě Pr. k ruce Nového Města Pr. a že i tržní Malostranští v tom Novoměstským tržním nápomocni byli.

6. Pravda, že svědek netoliko po domích pekařův blíž Židovského města a na Františku bydlících, když mouku neb obilí kupovali ale i z rozdílných nákladníkův na Perštejně a v Dlouhé třídě v Starém Městě Pr. ze všeho obilí tržné svobodně k ruce Nového Města Pr. do důchodu vybíralo.

7. Pravda je, že takové tržné s vědomím pánův Staroměstských se vybíralo, a že po ukázání privilegií novoměstských v ouřadě mosteckém v Starém Městě Pr. žádná překážka u vybírání téhož tržného nikdy činěna nebyla.

8. Pravda, že svědek i v domě nebožtíka p. Mikuláše Turka, tehdejšího pana primasa staroměstského, častokráte tržné z obilí vybíral bez nejmenší překážky.

---

[5]) Archiv m. Prahy, sbírka listin, č 181.-18.—I.

9. Pravda, a svědku dobře povědomo jest, že k vybírání takového tı ného, obci Novoměstské povinného, dvojí grošíky neb známk z úřadu šestipanského Nového Města Pr., jedny cínové a drul měděné dané byly a že na těch obojích známkác neb grošících erb novoměstský vyrytý byl.

10. Pravda, že branní staroměstští na Malé Straně ve všech braná totiž Kartouzské neb Oujezdské, v Brusce a u Hans Turků měděné gı šíky za sebou měli a, když sedlák neb někdo jiný odkudkoliv s obilím pı most jeti chtěl, že oni branní jemu měděnou známku neb grošík dávali.

11. Pravda, kdekoliv svědek sedláka nebo jinéhokoliv s obilím a jiny zbožím k trhu novoměstskému patřícím natrefil, že od něho měděnou znám a povinné tržné vzal a na místě měděné jemu cejnovou dal.

12. Pravda také a jináče svědek říci nemůže, že sedlák aneb kdoko jiný, když se domů z měst Pražských navracoval, tu cejnovou známl kterou sobě od tržného novoměstského na znamení zapraveného povinné tržného danou měl, brannýmu týž v nadjmenovaných branách staromě ských na Malé Straně dáti musel, sice jináče ven z brány puštěn nebyl*).

13. Pravda, kdokoliv takové známky od tržného novoměstského tý branným nedal, že jeho obstavili a tak dlouho z brány nepropustili, dokav od tržných známky cejnové nepřinesl.

14. Pravda, že tržní novoměstští takové známky ode všech branný na Malé Straně každou sobotu vyvexlovali, a že též branní všechny v tı vybrání tržného jim tržním novoměstským rádi napomáhali.

15. Pravda, a svědku dobře vědomo jest, že sedláci s obilím od ryı táře novoměstskýho s placův i ulic novoměstských na Nové Město puzı bývali.

16. Dáleji, co by kol v svědku v té případnost víceji povědomo by ať se dobře upamatuje a všech vedle dobrého svědomí bez ublížení své dı pod přísahou oznámí a nic nezatají.

Praesentatum 14. Decembris 1677. *W. M. Lhoták*, m. p.

Psáry.

Napsal *Jan Hronik.*

(Dokončení.)

Sledujme další, jež se v následujících létech ve Psáři událo! R. 1618 byl pro universitní vesničany od samého počátk války plný útrap a soužení, které musili od vojska snášeti. C sařské vojsko Dampierrovo vpadnuvši do Čech, řezalo lide nosy, uši, lid trýznilo a chalupy pálilo. Od stavů najatí vojá tedy „čeští" nebyli o mnoho lepší. Brali venkovskému lidu vš co jim do rukou padlo.

V době té, kdy válečný ryk vyvolával všeobecný zmat a roznašel zkazu všeho po vší zemi, dočítáme se, že Václav Homı rytíř z Harasova na Psářích r. 1610 učinil paseku do jílovský lesu; Jílovští mu dříví pobrali a on je žaloval. Dne 22. březı bylo za tou příčinou jednání o mezníkach.**

---

* U brány Strahovské v Ostruhové ul. (teď Nerudově).

** L. Čihák: Paměti Jílového 420.

Vojna naléhala tužeji. Mistři nabádali poddané k pobožnosti na ukrocení hněvu božího. Hospodářské poměry stále se horšily, sedlákům ukládány r. 1620 nemalé berně. Byla z obilí vysetého i prodajného, byla z vlny, byla osobní a konečně z chalup. Z instrukce, kterou mistři dávají výběrčím po vsích, dočítáme. se, že ze strychu obilí z jara setého bude dáti po 2 groších míšeňských. Kdo osévá na cizím poli, dá ze 2 strychů a ten, čí pole jest, dá z třetího. Z ozimního obilí dá se ze strychu po 3 groších; kdo obilí chce prodati, zastaví se u výběrčího a položí ze strychu 2 groše. Z kamene vlny jest dáti 8 grošů. Na penězích berně osobní a úroční se bude skládati po sv. Havle, každý po 20 groších; po druhé r. 1621 po neděli Oculi po 30 groších, po sv. Jakubu r. 1621 též tolik; berně domovní bylo odvésti na sv. Mikuláše r. 1620 po 20 groších a druhou na sv. Bartoloměje r. 1621 též tolik.

Leč s placením byly velké nesnáze. Mistři uhodili na sedláky, ale co z nich schudlých mohli vynutiti? Někteří byli na míře přímo děsné. Pro zhubení od krupobití i od soldátů neměli ničeho. Jejich jměním byl hlad a ve všem nedostatek.

Roku 1622 dne 14. listopadu konalo se odevzdání Karlovy university jesuitům, a odtud ves Psáry připadla spojené universí Carolo-Ferdinandeae.

Václav starší Homut rytíř z Harasova účastnil se zpoury tím, že syna svého Jindřicha Šťastného vypravil k hotovosti veřejné a že skrze téhož syna od stavův odbojných r. 1620 koupil statky duchovní, které však potom vrátil.[23])

Přijav pak víru katolickou, za provinění své zavázal se při komissi transactionis dne 18. dubna 1629 složiti pokutu 1796 zl. 40 kr. ze statků svých Petrovic a Psář (kr. pražský, okr. Říčany a Jílové) za 10.000 kop míš. odhadnutých a na 5000 kop zadlužených.[24])

Václav mladší Homut rytíř z Harasova, při kommissi confiscationis dne 3. října 1623 pokuty osvobozen, odešel za příčinou náboženství r. 1628 ze země do Perna.[25])

Jindřich Homut na Petrovicích, obeslán byl dne 5. února r. 1629 před kommissi transactionis k vyrovnání se z pokuty za udělení perdonu; avšak posel komorní nemohl se ho nikde doptati.[26])

R. 1630 Václav mladší a Jindřich Homutové postoupili Psáře matce Anně z Hrušova, která je „na stavení větší díl zpustlé a zbořené" r. 1650 Martinovi Dubskému, svobodnému pánu z Vitiněvsi a manželce jeho Veronice z Pohnání prodala.

Když po válce generální kommissí visitationis na panstvích, městech a obcích konané vyšetřovala poměry majetkové a sčítala

---

[23]) D. Z. 140, F. 4.
[24]) C. 215, C. 1/4.
[25]) C. 215, C. 1/8.
[26]) C. 215, C. 1/4.

obyvatelstvo, mluví „Rulle Jeho Milosti Císařské" královské úřadu berničního dle generální commissi visitationis léta Pá 1654 stalé statku Michel pánů Doktorů kolleje Karolínské fol. 24 o vsi naší toto:

Ves Psáry z dílu kolleje Karlovy.

Jména hospodářů:	Roli má a osívá:			Potahů chová:		Dobytka chová: *)		
	strychů	na zimu	na jaře	koní	krav	jalovic	ovcí	sviň
Sedláci								
Pavel Rychtář	60	17	15	4	3	4	0	2
Svatoň Kautský	60	18	17	2	3	4	0	2
Jan Baba	70	24	20	4	4	4	0	4
Jan Kaucký	70	21	23	4	4	4	0	3
Chalupník								
Prokop Prokopů	6	2	2	—	2	1	0	2

Téhož roku o Psářích čteme: „Dvůr svobodného pána Martina Dubského, při kterém jsou tři chalupy a v těch má kováře, kra máře a řeznický krám.

Některé statky zůstaly v rumišti. Nebylo lidí, kteří by s jich ujali, ač je vrchnost dávala zdarma. Některé vsi z nejbliž šího okolí po třicetileté válce ani se nevzpamatovaly. Zmizel Pichotice, jež stávaly u Kamenice; Krsovice, ves Kamenná Vrat a Obora jsou do dnes samotami. Od léta 1639 nebylo koler Jílového správce církevního na tři míle.

V druhé polovici 17. století někdejší zboží Martina Dubskéh přešlo v majetek Frant. Přehořovského, hraběte z Kvasejovi a z Pucu, zemsk. soudce království, a universitní část vsi Psá neznámým způsobem obdržel Tomáš Multer z Rosenthalu.

R. 1706 dne 12. listopadu Přehořovský statek svůj Petrc vice vyměnil za panství Dobřejovice od své manželky Dorot Přehořovské, rozené hraběnky z Jägru. Téhož roku a dne sou časně Dobřejovice, Kamenici, část Psár, Sulice a Těptín prod vrchnímu maršálkovi, hraběti Arnoštu Valdštejnovi za 162.00 šajnu.[27])

Týmž způsobem všechno zboží svobodný pan Jan Kašpa Günther ze Šterneggu r. 1710 za 150.000 šajnů obdržel, a p něm přešlo na jeho nezletilé dítky.

Konvent Emauzský, aby vzniklou chybu prodáním Bezděz (1679) odčinil a bouři v srdcích bratří utišil, k o u p i l dne 11. srpn téhož roku statek Sukdol od Kašpara Groye, rytíře z Grüse

*) 31. XII. 1900: ... koní 57, hovězího dobytka 250 kusů, koz 3 prasat 55, slepic 556, hus 76, kachen 13, holubů 107; včel 10 úlů.

[27]) ZDM. Tom I., fol. 237.

berku a Findelsteinu za 25.000 zl.[28]); dále týž konvent koupil dne 7. prosince dominikální statek Štědřík, vzdálený dvě míle od Prahy za branou vyšehradskou nedaleko Jesenice, za 9950 zl. od p. Jana Arnošta Rottenbergera z Közbzeru a Dieschalu; téhož roku a dne sousední statek v Jirčanech a ves Psáry (6100 zl.) od p. Tomáše Multera z Rosenthalu.[29])

Za tyto poslední tři statky konvent dal 17.650 zl., než poněvadž na hotových penězích měl pouze 5594 zl,. v brzku seznal, že těžko jest ze zbývajícího dluhu platit úroky, z té příčiny dne 1. srpna 1684 všechny tři osady i s panským statkem prodal p. Antonínu, hraběti Gallasovi za 18.000 zl.[30])

Týž pak dne 18. března 1693 prodal Jirčany, Psáry a Štědřík za 16.000 k. m. Františku Pimskornovi, měšť. Malé Strany. Dne 30. dubna r. 1694 postoupeny byly Bedřichu hraběti Trautmansdorfu. Ten koupiv Dolní Břežany, spojil vsi v jedno panství. Jím samým pak r. 1715 postoupeno trhem tehdejšímu arcibiskupu pražskému, hraběti Ferdinandu z Kühnburku, který je darował pražskému arcibiskupství. Od této doby dvůr Štědřický patří až dodnes panství Dolno-Břežanskému.

Dne 19. června r. 1763 tehdejší arcibiskup Jan Moric, říšský hrabě z Blankenšteinu a z Manderscheidu koupil od dítek po † p. Janu Kašparu ze Šterneggu sirotčí panství Dobřejovice, k němuž tehdy náležely Nechánice, Kamenice, Sulice, část vsi Psár a Želivec, za 217.000 zl.[31]) Je pak se svolením císařovny Marie Terezie v majetek stolu arcibiskupského vtěliti dal, a spolu s hraničicím panstvím Dolno-Břežanským „panství Manderscheid" jmenovati směl.[32])

Od té doby celá ves Psáry náležela jediné vrchnosti t. j. pražskému arcibiskupství až do r. 1848.

Číslování domů začalo r. 1770, při čemž pravidelně majetek největší obdržel číslo 1., nejbližší 2. atd.

Kniha polního vyměření a vyznání obce Psáry, ze dne 17. června r. 1788[33]) sestavená, obsahuje jména držitelův, která k podpoře správného zde udání čísel gruntův a k poznání starých zde usedlých rodů uvádíme.

Čís. 1. Jan Slabihoud, 2. Jan Svatoš, 3. Tomáš Větrovec, 4. Lukáš Větrovec, 5. Jakub Kříž, 6. Jakub Hůrka, 7. Václav Brabec, 8. Václav Svatoš, 9. František Suchánek, 10. Martin Kutina, 11. Jan Hájek, 12. Matěj Moučka, 13. Vojtěch Podstara, 14. Vít Strnad, 15. Josef Hoza, 16. Martin Hoza, 17. obecní pastouška, 18. panská kovárna s polmi (Václav Hájek), 19. Josef Slabihoud, 20. Václav Zeman, 21., 22., 23. Martin Zvolský, 24.,

[28]) ZD. zel. cyp. V. J. 13.
[29]) ZD. zel. cyp. V. L. 3.
[30]) DD. růž. VI. K. 16.
[31]) Mus. arch. panství Manderscheid.
[32]) Zem arch . . . . cop.
[33]) Zem. arch. čís. 2285.

25. Jan Zeman, 26. Vojtěch Bernard, 27. Václav Matějíček, : panská chalupa — Josef Karas nájemník, 29. panská chalup 30. panská chalupa, 31. Matěj Kratina, 32. Václav Větrov a 33. Josef Strnad.

Koncem r. 1843 měly Psáry 51 domů s jednou hospodc a 416 obyvatel. V posledních létech zdejší lid robotoval při dvorec ve Vosnici a v Dobřejovicích. Práce začínala na jaře — v lé v 6 hodin ráno a končila v 7 hodin večer; na podzim a v zim trvala od 8 hodin ráno do 4 hodin odpoledne. Kdo se opozdi byl vrácen, aby přišel druhý den. Lenivost při práci neb nep slušnost okamžitá byla trestána karabáčem ihned na místě, vět přestupky vyřizovány byly v kanceláři lískovkou, nebo těžkc prací při kolečku.

Při novém uspořádání státu staly se Psáry samostatnc obcí politickou. Za poslední války r. 1866 obec neutrpěla, neb se tudy vítězné vojsko nepřátelské pokojně zpět vracelo.

Obecní jmění jest skrovné, záleží jenom z obecního domk a několika korců polí pod skálou „Vápenka" zvanou, z níž se p třebný kámen na stavbu domů a cest láme. Přímých daní ce obec platí 3430 K 85 h, obecních přirážek na rok 1906 má roz psáno 35% a místních školních přirážek 14%.

R. 1898 založeno zde „Vodní družstvo", které od 1. úno r. 1904 do 25. června 1905 upravilo v obci potok, vystavělo silni most a zregulovalo pozemky ve výměře 50 hektarů. Peně náklad celého podniku vyžádal obnos 68.000 K, který stá a 30% zemskou subvencí, dary 2000 K od okresního výbc v Jílovém a 2000 K od obce uhražen byl.

Hospodářsko-čtenářská beseda založená r. 1898, má ve s knihovně 210 svazků zábavných a 52 knih hospodářských.

V měsíci prosinci 1905 zřízen zde „Záložní a spořitelní spole dle vzoru Raiffeisenova.

Rodinné paměti Alžběty Lidmily svob. paní z Liso a na Novém Stránově, roz. Tengnaglové z Kampu

Z ruk. musea král. Českého k tisku upravil

Josef Kopal.

„Leta Páně 1657 dne 3. Aprilis já Alžběta Lidmila roze Tengnaglovna z Campu, s dovolením mých jmilých rodičův s u zeným panem, panem Rudolfem Adamem svobodným panem z Lis a na Novym Stranově připověď na hradě Pražskym v domě mý J. M. pantaty jsem jměla. A při te připověď Jeho vysoce Kníže Eminenci, pan kardinal z Harrachu arcibiskup pražský, J. pan hrabě z Kolovrat, nejvyšší sudí v království Českém, múj pan otec J. M. pan hrabě Aleš Vratislav, president komc

České, a J. M. pan Jan Vilím Gerštorf z Gerštorfu a z Malšvic J. M. C. radda, královské místodržící a purkrabí kraje Hradeckého, jako i J. M. pan Vilím z Talenberka, soudce zemský, s svou paní a s pannou slečnou býti ráčili. Bůh všemohoucí pro nesmírné milosrdenství své, jak na duši tak na těle, rač dáti štěstí, svou svatou milost a požehnání. Čehož dopomahej bůh Otec, Syn a Duch svatý Amen.

V témž l. p. 1657 dne 14. měsíce Máje já Alžběta Lidmila rozená Tengnaglovna z Campu s urozeným panem Rudolfem Adamem svobodným panem z Lisau a na Novým Stranově veselí majíc, oddával nás pan páter Šebestian Zbraslavský, prelát hradu Pražského v kaple svatého Václava na hradě Pražském. Kdežto jak při oddavcích, tak i při svadbě v domě J. M. pana otce mého na hradě Pražským větším dílem všichni Jich Excellencí a Milosti páni, páni místo královské držící býti ráčili, též páni přátele naši jmilí etc.

Téhož l. 1657 dne 19. Maii já Alžběta etc. s mým nejmilejším pánem, panem Rudolfem etc., spolu s mým nejmilejším J. M. pantátou a J. M. panímámou, s paní sestrou a některýma jmilýma pány přátely na Stránov jsem jela, nad to dne 21 Maii přínos můj nejmilejší pán učinil.

L. P. 1658 dne 10 Maii totiž v pátek před 10. hodinou německou večer počala jsem stonati k porodu a před 1. německou s půl nocí, totiž 11 Máje v sobotu pán bůh mi ráčil milostivým pomocníkem býti a synáčka ku potěšení nám rodičům na tento bídný svět dáti ráčil etc. Narodil se na znameních mezi pannou a lvem. Bába při mně byla Magdaléna Maleská z Košetic. V témž létu 1658 dne 14 Maii nejmilejší synáček náš z milosti boží v kaple naší na zámku Stránovským šťastně vokřtěn jest od pátera Johanesa Havlíka, faráře bezenského. Jméno na křtu svatým jest mu dáno Jan Václav František etc. Kmotrové jeho, jakž tuto dáleji následují: Urozený a statečný rytíř pan Rudolf Tycho Gansneb Tengnagl z Campu a na Sadových Lhoticích, J. M. C. radda, soudce zemský a hejtman hradu Pražského, totiž můj milostivej pan otec, kterýž našeho synáčka na rukách držel; urozený a statečný rytíř, pan nejvyšší vachtmistr Otta, můj miiý pan ujec a urozený a statečný rytíř pan Adam Talácko z Ještětic, pán na Přestavlcích a Vejvanovicích, hejtman kraje chrudimského, můj jmilý pan švagkr; též urozený a statečný rytíř p. Adam Jiří Bzenský z Prorubě na Bezně a Niměřicích, jako i urozený a statečný rytíř p. Jan Vilím Bzenský z Prorubě a na Bezně, páni ujcové moji jmilí, a pan doktor Cetl. Paní kmotry: urozená paní Alžběta Františka Tengnaglova, rozená Beřkovská z Šebířova, paní na Sadových Lhoticích, má milostivá paní máteř; urozená panna Anna Florentina Polexina Gansneb Tengnaglovna z Campu, má jmilá sestra; urozená paní Anna Marie Bzenská, rozená Netvorská z Břízy na Bezně a Niměřicích, má jmilá paní teta; též urozená paní Kateřina Mladotova, rozená Rašínka etc.

Téhož léta 1658 dne 13 Julii nejmilejší Hans Vencl, synáček můj, se rozstonal a 15 Julii mně smutnou matku pán bůh s ním rozloučil etc. Jest zatím v kostele bezenským v sklipu pp. Bzenských pochovaný.

L. 1659, dne 1 Maii, ve čtvrtek den svatých Filipa a Jakuba právě o polednách pán bůh mně ráčil... dcerušku ku potěšení na tento svět dáti. Narodila se na znamení mezi lvem a pannou. Bába při mně byla z města Mladý Boleslavě.

Téhož léta 1659 dne 13 Maii nejmilejší dceruška naše z milosti boží v zámku a kaple stránovský od pátera Augustina Hájka, toho času faráře strenického, okřtěna jest. Jméno její od nás rodičů jí nařízený a při křtu svatým Anna Barbora daný, vlastně po svatý Anně a Barboře. Kmotry a kmotrové tito byly: Ur. pí. Alž. Frant. Tengnaglova roz. Beřkovská z Šebířova, paní na Sadových Lhoticích, totiž... má J. M. paní máteř, která ji na rukou držela; urozená pí. pí. Marie Maximiliána Zárubová, rozená z Lisau, paní na Žumberce, Libanicích a Zaječicích, mýho nejmilejšího pána sestra a má jmilá švagkrová; též byly stály za kmotry pozvané: stará paní, paní Dvořecká a paní, paní Ruginová, nemohouce sami osobně přijeti dožádaly se obě mé jmilé sestry panny Anny Florentiny Polexiny Gansneb Tengnaglovny z Campu, kteráž na jejich místě v kmotrovství stála. Jako i urozená paní Salomína Svarovova, rozená Beřkovská z Šebířova, paní na Vonšově a Dubě, mé paní mateře sestra vlastní, nemohouce též sama přijeti, na jejím místě urozená paní Anna Marie Bzenská, rozená Netvorská z Břízy, paní na Bezně a Niměřicích, urozená paní Zuzana Vančurova, rozená Hubrykovna a na Cetně, též urozená paní Magdalena Beníkova, rozená Jezberovská z Olivé Hory a na Velikých Horkách; urozený pán pan Rudolf Záruba na Žumberce, Libanicích a Zaječicích a urozený a statečný rytíř pan Jan Benjamin Beník z Peterštorfu a na Velikých Horkách etc.

L. p. 1660 dne 11. Septembris, totiž tu sobotu po Narození Panny Marie mezi 10. a 11. hod. něm. před polednem pán bůh etc. ráčil dcerušku na tento svět dáti etc. Narodila se na znamení střelce. Bába při mně byla Magdalena Maleská z Košetic.

V temž letu 1660 dne 16. Septembris nejmilejší dceruška naše z milosti boží v zámku a kaple naši stránovský od pana patera Johanessa Slavikovskeho, řadu Societatis Jesu, Jezovita, okřtěna. Jmeno její Teresia Lidmila Maximiliana jest. Kmotrové tito ráče následující: Anna Kohoutkova z rodičů poctivých v Střeboni pošla, která tůž dcerušku naši při křtu svatým na rukou svych držela etc., a kmotrem Martin Horak z Bezna, poddaný urozeného a statečného rytíře p. Adama Jiřího Bzenskeho z Prorubě, toho času kostelník etc.

L. p. 1661 dne 20 Septembris ve čtvrtek ráno v 5 hod. německých pan Bůh mi ráčil etc. synáčka ku potěšení na tento bídný svět dáti etc. Narodil se na znamení střelce a bába při mně byla Magdalena Maleská z Košetic. Jednome stonat, právě

u mně dva kapucíni a jeden jezovit byli, kteří se ihned za mně dánu bohu modlíce a právě při patera jezovita mši svaté, když elevací bejti jměla, pán bůh mi šťastně pomohl etc. (Narodil se v pokojíčku nad mostem klenutým.

Téhož léta 1661 dne 11 Octobris z milosti boží synáček nejmilejší šťastně náš v zámku a kaple naší stránovský od patera Johanesa Slavíkovskýho řádu Societatis Jesu, Jezovita, okřtěný jest. Jména témuž synáčku našemu při křtu svatým: Ernest Rudolf Franc Antonín Ignatius Michal dány jsou. Kmotrové a kmotry tuto níže následující: Jeho Osvícené knížecí Eminencí, pan kardinal z Harrachu, arcibiskup pražský, a poněvadž pro jisté příčiny sám přijeti k nám nemohl, což konečně (jsouce vždycky k našemu domu náchylnej a milostivej pán) rád učiniti chtěl, na svým místě urozeného pána, pána Rudolfa Rodera, probošta staroboleslavského, postavil, kterýž podobně vedle Jeho Knížecí Eminencí za kmotra od nás prošen byl, i také svou přítomností v kmotrovství stál a na místě Jeho Eminencí jej na rukou držel. Též urozený pán, pan Volf Hartmann, svobodný pán z Klarštejna a na Hrušově; vysoce urozená paní, paní Marie Alžběta hraběnka z Vrbna, rozená hraběnka z Martinic; že pak její pán hrabě ve Vídni byl, osobně sama přijeti nemohla, na místě svým urozené paní Alžběty Františky Tengnaglovy, rozený Beřkovský z Šebířova, totiž mý J. M. paní mateře se dožádala, a ta na místě nadepsané J. M. paní hraběnky v kmotrovství stála; vysoce urozená panna panna Lidmila Maximiliana hraběcí šlechtična z Valdštejna, poručnice svých bratří a sester, ta osobně se postavila. Svíci ke křtu Ferdinand hrabě Ladron, stáří v pěti letech, nesl, kterýž nyní u nás zůstává.

Tyto pak jména synáčku našemu: Ernest po Jeho Knížetcí Eminencí, jeho milostivým panu kmotru, Rudolf po panu proboštu staroboleslavským, Franc po svatým Františku Serafinským, sv. Františku de Pauli a sv. Františku Ksavery, Antonín po svatým Antonínu de Padua, Ignatius po šv. Ignatiusovi, neb jsem ty tři svatý jména při začetí těhotnosti své, pokudž mně na pánu bohu synáčka vyprosí, Franc, Antonín, Ignatius, po nich říkati dáti slíbila; Michal jsouce den sv. Michala narozený etc.

L. p. 1662 dne 11 Februarii Anna Bábrle, nejmilejší dcera má na zimnici, a druhá Teresia Lidmila Maximiliana 16 Februarij, na fleky se rozstonaly, kdež i také již prve nemocné Anně Babrli fleky se vyrazily. Ty pak v těžké nemoci zůstávající dne 6 Martí nejmilejší dcerušky mé Annu Babrle mezi 1. a 2. hod. něm. po poledních a druhou Teresii Lidmilu Maximilianu dne 7 Martí Pán Bůh etc. . . . pojíti ráčil etc.

Vykupiteli . . . tě žádajíc . . . aby . . . na mne se nehněval a . . . budoucně mně spolu s mým nejmilejším pánem, kterejž smrtedlně na peteče stonal, i s synem Franc Antonínem stonal, z milosti Tvý šťastně z toho vyšel etc. V prvpsaném létu 1662 dne 8 Martí mý jmilý dcery Anna Babrle a Teresia Lidmila Maxmiliana

v kostele a kapli pánů Bzenských na Bezně jedním krátem p chovány jsou. Jsme ale oumyslu bohda je vyzdvihnouti a d našeho sklipku v Praze u svatýho Františka de Pauli v Starým Městě pochovati dáti".

L. p. 1663, 2 Martii mezi 4. a 5. hod. něm. v poledne etc. narodila se dceruška naznamení střelce etc. Bába Maleská.

„Téhož léta 1663 dne 7 Martí nejmilejší dcera naše z milosti boží v naší kaple a zámku stránovským od pana pátera Johannesa Edmunda Havlíka, děkana mladoboleslavského, okřtěna jest. Jméno její od nás rodičův zvolený i také na křtu svatým Kateřina Františka Victorie daný. Kmotry tyto byly: J. M. paní Alžběta Františka etc. má paní máteř a vysoce urozená panna Viktorie, rozená hraběcí šlechtična z Valdštejna, kteráž ji při křtu svatým na rukou svých držela; též urozená paní, paní Dorota Hartmanova, paní na Brodcích a Hrušově; za kmotra urozený a statečný rytíř, pan Adam Jiří Bzenský z Prorubě na Bezně a Niměřicích Svíci ke křtu malá Bětuška, nadřečeného pána Bzenskýho dcera nesla etc."

L. p. 1664 dne 17 Martí mezi 2. a 3. hod. něm. po poledn narodil se synáček na znamení střelce v tafelštubě, kde je velký vokno na dvůr. Bába Maleská.

„Téhož léta 1664 dne 26 Martí z boží milosti synáček nej milejší náš v naší kaple a zámku Stránovským od pana pater Zikmunda Votavy okřtěný jest, toho času faráře bezenského.' Jméno: Hans Josef Joachym. Kmotrové byli: „Urozený pán pa Franc Kryštof Hartmann z Klarštejna a na Brodcích J. M. C soudu komorního rada, kterýž jej na rukou držel, a urozený pá pan Volfgang Hartmann s Klarštejna a na Hrušově, nadepsaněh pana France Hartmana vlastní bratr; jako i urozený a statečn rytíř, pan Hendrych Rudolf z Vitten, kapitán leitenant od ná rodičův prošen jsouc, že pak toho času od svého nejvyššíh k mustruňku citován byl, dožádal se na místě svým urozeněh a statečného rytíře, pana Jana Vilíma Bzenskýho z Prorubě a n Bezně, J. M. C. soudu nejv. purkrabství pražského rady a zř zeného hejtmana kraje boleslavského, kterýž to učinil a svo přítomností na jeho místě za kmotra se postavil." Kmotrou byl J. M. má paní máteř; svíci ke křtu Ernest Rudolf Franc Antoní Michal syn můj, nesl". Ve stáří přes rok těžce onemocněl následkem pádu se stolice vysoké, ale uzdravil se na přímluvu rodičky bož

L. p. 1665 dne 19 Martí před 4. hod. něm. před poledne pán bůh mně ráčil etc. synáčka dáti. Narodil se na znamen skopce, totiž na tom znamení, na kterém se jeho pan otec, mi nejmilejší pán, i já jeho máteř, narodili. Bába při mně byl Anna Dlouhá ze Vtelna Jizerního, má poddaná." Léta pán 1665, dne 22 Martí šťastně nejmilejší synáček náš od páter Petra Mladoty, na ten čas faráře bezenského, okřtěn jest. Jmén jemu Josef Rudolf, po svém otci a po panu otci, toho děťátk panu dědu. Kmotrové tito byli: Urozený a statečný rytíř, pa

Jan Vilím Bzenský z Prorubě a na Bezně, jenž jej na rukou držel, a J. M. má milá máteř. Svíci syn Ernest Rudolf nesl.

L. p. 1666, 29 Maii $^3/_4$ na 7 hod. něm. před pol. pán bůh dcerušku dáti ráčil; narodila se na znamení skopce. Bába při mně byla Zuzanna Ponická ze vsi Podolí pod Svijany. Léta Páně 1666, 6 Junii dceruška okřtěna od pana pátera Petra Mladota (sic), na ten čas v Bezně za faráře zůstávajícího. Jméno jí dáno Marie Elisabeta Barbora. Kmotrou byla milostivá J. M. panímáma. Kmotrem urozený a statečný rytíř Beniamin Beník z Petrštorfu a na Velkých Horkách; svíci ke křtu má malá dcera Katrlička nesla.

L. p. 1667, 28 Juni, pán bůh odňal dcerušku Marii Lizl v samý večer ... 29 Juni po poledních Lizl zatím v Bezně pohřbena.

L. p. 1667 28 srpna v neděli ráno ráčil Pán Bůh dcerušku dáti. L. p. 1667, 5 Septembris od pána pana Antonína de Sotomayor, opata klášterů matky boží z hory Serrato v Praze i ve Vídni, J. M. C. po všechny časy kaplana, okřtěna jest. Jméno jí dáno Benedikta Lidmilla. Kmotrou urozená paní Benina Bredová rozená z Allfeldu z Holštejna, paní na Lemberce, Loukovci a Kurovodicích, byla i také na rukou ji držela; urozený pán, pan Ludvík svobodný pán Labort, Jeho Osvícené knížecí Milosti markraběte von Baadn regimentu nejvyšší leitenant kmotrem byl, „a svíci ke křtu Katrle dcera má nesla. S tím dítětem zimnicí slehnouc tak až čtvrt léta sem smrtedlně a těžce stonala.“ — V témž létu 1667 dne 6 listopadu rozmilá dceruška malá Benikna psotník dostala a večer okolo 9 neho 10 hodiny zesnula. Při pohřbu pan Labort nejvyšší leitenant i také i nižší officíři, též pan Věžník Odolán byli a jeden fendrych to anjelský děťátko nesli.

L. p. 1667, dne 30 Aprilis ráno v 6 hodin nenadále porazíce mou panímámu šlak, při tom celý čas psotník a hrozný katar majíc, k tomu řeči a sluchu zbavena jsouce zavřenýma očima s chropotem až do skonání ležela. Druhého dne, totiž 1 Maii, v půl druhý hodiny německý po půl noci umřela. 2 dne Maii na den svatého Zikmunda po 8 hodině německý večer v hlavním kostele u svatýho Víta na hradě Pražským pochována a zatím do sklípku, kde pan Beneda leží, vložena jest. Dne 5 Maii v témž kostele sv. Víta začaly se requiem za duši její konati, který tři dni pořád držány byly.

„L. p. 1668 dne 4 března v neděli po jídle Dlouhý Martin na koni z Prahy na Stránov přijedouce, nešťastnou novinu přinesl, že můj nejmilejší pán podakra dostal; ihned na vůz vsednouce s chvátáním nemalým celou noc ku Praze jsem pospíchala, takže na prosbu mou bránu mi otevříce, k domu pana doktora Cetla jedouc, tu obě pána mého vlastní sestry, paní Maryl Zárubová a paní Katrle Talacková, před dům vyjdouce mnohem hroznější a zarmoucenější novinu přinesly, že můj rozmilej pán v sobotu večer, totiž 3 dne března v 7 hodin německých od doktora Cetla jdouc, na hengšta se posadil, kterýžto dvakráte sepnutí jako

svíčka nahoru učiníc, po třetí na znak se převrhnouc, těžké stlučení a hrozné pomačkání nejmilejšímu pánu mému učinic, že všichni o dalším živobytí jeho pochybovali. Ale mocnost všemohoucího Pána z milosrdenstvím nestihlým se ohlídnouti s pomocí svou svatou, předně a daleji radou pana doktora Dobřanskýho, pana Stupmeyera a pana Kyliana, barvířův pražských pomožení mu se stalo."

L. p. 1669, 3 Junii v pondělí před polednem v 10 hodin německých pán bůh dcerušku dáti ráčil. Bába byla poddaná Dlouhá ze Vtelna. Narodila se na znamení lva. Dne 6 Junii od pana pátera Joanessa Edmunda Havlíka, děkana a vicariusa mladoboleslavského okřtěna jest. Jméno její při témž křtu svatém Victoria Lidmilla Juliana jest jí daný. Kmotrové její byly dvě chudý ženy a jeden žebrák. Svíci ke křtu má dcera Katrle nesla.

„L. P. 1670 dne 22 Februarii ráno přede dnem okolo $4^1/_2$ hod německých umřela mýho nejmilejšího pána paní sestra, pan Emilie Kateřina Talacková, rozená z Lisau a jest pochována d sklípku mýho nejmilejšího pána u pánů páterů Paulinů v Starý Městě Pražským, kterýž duši bůh rač milostiv bejt." Tam pa přenesli ostatky zesnulých 5 dítek, pochovaných zatím na Bezn

L. p. 1671 dne 7 Martí na den sv. Tomáše Akvinského dc rušku pán bůh dáti ráčil. Narodila se na znamení kozorožce v velkém pokoji v tafelštubě. 12 Marti okřtěna dole na schodec v tom klenutým novým pokoji velkým od děkana Havlíka. Jmén Kateřina *) Teresie Kajetána. Kmotrové dva chudí z Mladý Bc leslavě, stařičký mládenec a kmotra jedna chudá, jménem Alžběta Svíci nesla maličká dceruška, Viktorlička.

L. p. 1672 dne 25 Marti... J. M. p. otec na den Zvěstování Panny Marie umřel. Při smrti byl páter Petr jezovit; „my s pánem na zámku přes noc zůstali. Dne 26 Marti pan Malovec, malostranský hejtman, pečetil na domě pozůstalost mýho nejmilejšího pana otce." 28. Marti sloužily se u mrtvého těla mše sv. Hraběnka kamerpresidentova vdova byla u mně s slečnou Čabelickou na zámku a jinej frauzimmer moc navštěvujíc mně v mým zármutku. Večír v sedm hodin německých jest pochován můj nejmilejší dobrý paměti pan otec při přítomnosti pp. prelatův, kteří do domu k mrtvému tělu konduktu přišli, též při přítomnosti J. Ex. pana nejv. purkrabího a jiných místodržících a jiných cavalírů a fraucimoru; jest náš milý pan otec položený do sklípku, kde paní máteř naše nejmilejší leží dobré paměti." 27. Aprilis requiem za přítomnosti místodržících i panstva v hlavním kostele u sv. Víta. „U voběda byla u mně hraběnka camerpresidentová, slečna Čabelická, Liduška Černínka, ty 2 panny stavu rytířskýho, který na rekviem zvaly, já stonala po poledni.

L. p. 1672. 18 Julii postonala, zesnula 20 Julii Anna Florentina; pohřbily do sklípku vedle panina otce a máteře.

---

*) Červeným inkoustem překresleno.

L. p. 1673 2 Junii narodila se dceruška na znamení kozorožce; bába Zuzanna Svijanská. 6 Junii okřtěna jménem Maximiliána Lidmila. Kmotrové dvě chudé ženy a jeden muž z Mladé Boleslavě.

„Léta 1673 dne 11 Septembris jsouce J. M. Císařská v Praze mýmu nejmilejšímu pánu milostivý Pán a Císař ráčil velkou milost uděliti a za svýho cammerherra učiníce, zlatým klíčem obdarovati, načež taky můj jmilý pán leta vejše psaného 27 Februarii do Vídně jel a u J. M. Císařský svou cammerrherskou službu würcklich vykonal.

„L. P. 1674 dne 14 Máje o svátcích svatodušních sou my tři synové a dvě dcery biřmováni od J. M. knížete pana arcibiskupa pražskýho Matouše Ferdinanda. Franc Antonu synu mýmu kmotrem jeho při biřmování byl hrabě z Virbna, místodržící; Honzíčkovi kmotrem byl hrabě Lažanský; Rudolfovi hrabě Černín, místodržící a tejná radda císařská; Katerli dceři mý byla kmotrou při biřmování nejvyšší sudí hraběnka z Kolovrat a Victorli má teta, paní generálová Kaplířova."

L. p. 1674 2 Septembris narodil se synáček, jejž ihned pokřtil, který u nás přisluhuje, pater Sebestian Hajenský, conuentualis z Karméle, sprostou vodou, dítě nejsouc ani umyty, a jméno Vencl jemu dal.

Těch všechněch dětí křest má zapsaný pan pater Johannes Edmund Havlík děkan vicarius v knihách kostelních.

L. p. 1675 1 Octobris, narodila se dceruška Antonerle na znamení ryb. Můj nejmilejší pán dal křtíti našemu pater kvardianu Františkanu, conventualis jménem Sebastian Hájenský a jsouc tu právě naše chudá kmotra, která kolika dětem v kmotrovství stála, držela dítě na rukouch. Jméno naší dcerušky je Antonina."

3. octobris se paní těžce rozstonala, načež pán poslal pro 2 doktory do Boleslavi a do Prahy, ti 4ho přijeli, 5ho u ní zůstali. „Toho dne mýho pána komorník Martin Hladík jsouc z Prahy na koni poslaný do Vídně, dnes zas přijel s dobrýma psaníma, pánu bohu chvála a doktoři odjeli, jsouc mi bohu chvála líp.

16 octobris jsem se s mou malou Antonerli dceruškou k ouvodu uvíst dala, dříve ale Pater nad dítětem ceremonie co se při křtu činí, vykonal, jsouc nejprv jen bez ceremonií okřtěna."

„L. P. 1675, dne 7 Novembris jel můj pán do Prahy, protože veze mýho nejstaršího a nejmilejšího syna Franc Antonína k pánům páterům Theatinům, poněvadž to dobrý dítě .... v tom svatým řádu duchovním svůj celý život vésti chce, jsouce stáří čternácte let." —

„Létha 1676 dne 1 Máje jsem tu milost dosáhla od J. M. Císařovny vdovy, kteráž mně ráčila dát zlatý šmelcovaný kříž, kterej u sebe vždycky musím nosit, jsouce přijata do vzácnýho bratrstva Svatého kříže."

L. P. 1676 7 Novembris narodila se dceruška na znamení střelce. 9 novembris okřtěna v naší kaple neb pokoji velkým

klenutým na schodech, kde mše bývá; křtil ji pater Ignác Františkán conventualis z kláštera z Mladé Boleslavě, který jako kaplan u nás přisluhuje. Jméno: Ludmila Roza. „Kmotrové byli 3 chudí, jeden muž starý, který prve juž kmotrem byl mýmu prvnímu dítěti. Tato Liderle dlouho stonala od Vánoc na psotník tu, myslíce, že se jí v Praze pomůž, jela jsem s ní s pánem i s dětma i s Dorničkou Střelkou.“ 20 února zemřela.

„L. P. 1677 dne 21 Februari celej den mnoho panstva mně zarmoucenou mateř navštěvovali, večír ale jsme mou nejmilejší mučedlníčku Ludmilu Rozu vezly a pochovaly do našeho sklípku u pánů patres Paulinů v německým kostele na Starým Městě Pražským na rynku.“

„L. P. 1677 dne 27 Aprilis jsem v 10 hodin německých před polednem s pánem bohem vyjela s mým nejmilejším pánem do Vídně z Prahy a my všechny děti nechala v Praze s pannou Dorničkou Střelkou. V Plaňanech noclehovali pan Max Talacko mýho pana strejc, s svou paní jedúc do Prahy s náma na noclehu zůstal. Přijedouc do Vídně, mimo jiného vyřízení, byla jsem s pánem v šackomoře, tam císařský poklady viděla, taky sem byla v císařský bibliotéce, kdežto sem jse schválně šla dívat, protože mně denemarský resident pověděl, jaký tam pěkný památky najdu mých předků, který juž před šesti sedmi sty lety štiftmesig byly, a jak můj praděd, totiž mýho otce mateře otec Tycho Brahe pěkný památky bibliotéce císařům zanechal, jsouce přední a slavný matematicus; taky jemu k zalíbení císař Rudolf v Praze v císařský zahradě ten pěkný mramorový lusthaus vystavěti dal. Byl v světě za velkýho pána všudy vyhlášen. Taky můj pán měl v Vídni třikrát audiencí u J. M. Císařský mimo ty služby, kterou při císaři jako kammerherr vykonával.

Na to ten den před mým vodjezdem, majíce tam já i můj nejmilejší pan od mnoho velkých pánů a ministrů velkou uctivost a zdvořilost etc. 1. Juni k večerou zas po počtě z Prahy novina ta nešťastna od mýho pána sestry, paní Marxl Zárubovi, že Antonerle 29. Maje jminulou sobotu umřela. Theresia Kajithanel, že taky na smrt leží Viktorl a Maxerle, že taky fleky mají, tu jsem kolik hodin ve mdlobě ležela. 2 Juny z Vídně víc mrtva než živa, vyjela, přijedouc až do Kolína 6 Juny tu jsem zas já zarmoucena ztrapena mateř druhou novinu uslyšela, nechajíc tady má švagrová paní Zárubova psaní, totiž že naše nejmilejší dcera Kajithana Terezia, jsouce staří šest let po Antonerle třetí den, totiž 1 Juni rano v půl třetí německy taky umřela, ačkoliv že byla nevinna, že jse přece zpovídala pateru Didaku. A tak v noci 1 Juni mýho pána sestra paní Marxl Zárubova ty andělátka obě dala pochovati do mýho pána sklípku u pánů Patres Paulinů na Staroměstským rynku. Já ale bolestna mateř 7 Junii s mejm nejmilejším pánem zarmoucené k večerou do Prahy přijely etc.

Tab. IV. Vyřezávaný rám ze 17. století.
(Městské museum Pražské.)

Tab. V. Vyřezávaný a zlacený rám ze 17. století.
(Městské museum Pražské.)

Tab. IV. Vyřezávaný rám ze 17. století.
(Městské museum Pražské.)

Tab. V. Vyřezávaný a zlacený rám ze 17. století.
(Městské museum Pražské.)

Tab. VI. Vyřezávaný a zlacený rám z počátku 18. století.
(Městské museum Pražské.)

Tab. VII. Vyřezávaný, polychromovaný a zlacený rám z 18. století.
(Městské museum Pražské.)

Tab. VIII. Rokokový rám.
(Městské museum Pražské.)

Tab. IX. Empirový rám.
(Městské museum Pražské.)

Dr. F. X. Harlas:

Rámy české práce v Městském museu pražském.

(Dokončení.)

Vyciťujeme nyní, že prvotní stav úzkého organického spojení rámu s obrazem byl, abych tak řekl, přirozenější, a že tedy logicky nutno opět vyřešiti problem zarámování našich obrazů se stanoviska stejného a ve všech důsledcích — pokud změněné poměry nám toho dovolují. Neboť první „rámy" tvořila architektura kol maleb nástěnných, tvořily řezby oltáře kol tabulí triptychových. V příbytcích občanstva nebylo obrazů až do sklonu středověku, nebylo hlavně obrazů pohyblivých, našich „nástěnných".

Tu tedy nastala potřeba orámování maleb, později pak tisků (xylografii, leptů, rytin), a „dřevěná" ona architektura starých gotických rámů prostých, pak i jejích výzdoba malbou nebo řezbou měla „obraz" odděliti od holé stěny a zase také včleniti umělecké dílo do plochy, která původně byla koncipována „bezobrazně", určena k zakrytí koltrami a t. d. Již při zapažování stěn (na př. v příbytcích šlechty, bohatého měšťanstva, klášterních síní a j.) pamatováno často na případné obrazy, tyto bývaly usazeny do dřevěného „táflování" a tím i „zarámovány"

Moderní směr dekorativní opět vrací se k takovémuto jednotnému vyzdobování místností, ponechává obrazům určitá místa, jak se dělo po staletí až do nové doby v palácích a sídlech panstva, kde supraporty, medaillony na zdi i na stropě, střední pole stěn a t. d. bývaly architektonicky k pojetí obrazů (maleb) upraveny.

Ale zároveň byly tu domy městské „činžovní", nájemné byty i v těch patricijských domech občanských a stěhovavé obyvatelstvo městské mělo ve svém inventáři „obrazy". Architektonická obruba oddělila se od stěny, zbyl „rám", s obrazem spojený, a to dosti volně.

Ještě tvary rámu odpovídají povšechnému slohovému rázu domu, nábytku, ještě je tu jasně slyšitelný ozvuk konstrukce, ornamentace, polychromie ostatního prostředí. Renaissanční rámy, barokní, rokokové, empirové, ač nevznikají s obrazem, zřídka kdy pro určitý obraz určitý rám, přece jsou vždy „uměleckoprůmyslovými" prácemi, jak nyní říkáme, jsou řemeslná díla, často s přepychovým vynaložením uměleckých kvalit zhotovená. Pracuje tu řezbář, tentýž mistr, od něhož pocházejí sochy na oltáři, pracují tu „štafír", pozlacovač, štukatér, titéž mistři, kteří vyzdobili vnitřek chrámu a komnaty paláce. Dřevěné rámy renaissanční a barokové řezány jsou „ručně", totiž ornamentace jejich nebývá na profilovaných lištách nanášena, jako se zhusta děje v přítomnosti. Také empirové rámy vycházely ještě z dílen řezbářů. Až teprve v dobách nám dosti blízkých, když umění se popularisovalo stále rostoucí měrou a když byty měšťanů i venkovanů se plnily „obrazy", stále častěji reprodukcemi a surrogáty obrazů,

totiž barvotiskovými fabrikáty dle „neznámých mistrů", když továrnická výroba, pak též fotografie, a dále reprodukční, grafické techniky jako dříve umění ryjecké zaplavovaly domácnost i „malého člověka" obrázky všeho druhu — teprve pak došlo také na tovární výrobu rámů, rámečků a lištů, z nichž „dle míry" lze libovolně nařezati rámů, a takové rámy též zase zmenšovati, formát jejich měniti atd. — což vše není myslitelno, jde-li o rám vyřezávaný, na určitý obraz komponovaný. Již pohled na obraz IV. přesvědčí nás, že nelze zkracovati dílce rámu, z dubového dřeva dovedně řezaného. Bývaly zbarveny a zlaceny, tyto bohatě ornamentované „lišty", které se pojí k architektonickému celku, zachovávají symmetrii, nikoli však šablonovitou stejnost detailů, jejichž tvary řezbář „z volné ruky" pracující a s mnohými nahodilostmi počítající (suky ve dřevě a j.) často pozměňuje. Zahne tu list, tu nějakou rozvilinu více nebo méně, než je zahnuta na protějším dílci, zaokrouhlí laloček, jemuž odpovídá na druhé straně hrotitý výběžek.

Takovým volným pozměňováním podrobností nejen že neruší se architektonický požadavek pravidelnosti a souměrnosti ani symmetrie, ale dociluje se ladného oživení částí a článků architektonických, a celek nepůsobí ztrnule, po továrnicku hladce a tvrdě, nýbrž prozrazuje právě umělost ruky lidské, která tu všude je při díle.

Tak i rám č. V. zajisté není přesně propracován, aniž tím na dekorativnosti újmy trpěl. Řezba rámů, které měly byti mazány nebo zlaceny (též oboje), bývá pokryta nátěrem, lépe nosem křídovým (křída rozemletá, v roztoku klihu rozmočená a do této vrstvy vmodelují se jemnější podrobnosti, vyryjí případné okrasy atd. Pak se ujme díla pozlacovač, „štafír".

Tímto způsobem vyzdoben též rám č. VII., rázovitá ukázslohová z doby pokročilého baroka v 18. století. Jen jediná zkladna, zde spodní dílec rámu, jest rovna, ostatní strany tvoří křivky, hořejšek po stranách lomený oblouk.

V čísle VI. spatřujeme rám ovální, rokokový, bohatě řezbou dekorovaný, celezlacený. I prostéjinak rámy obdélníkové (obr. VIII. bývaly prolamovaným nástavcem (štítu) na hořejším dílci vykrášleny. A tak bylo též s rámy „empirovými", nahoře často vázou a pletenci (festony) ozdobenými (obr. IX.). Tu již je lišta rámová prostší, a spíše „ve velkém" vyrobena, a jen vrchní dekorace ručně řezána. Architektonický ráz lišty — je to římsa — ještě zachováván, jakoby šlo o stavební dílo, ale postupem ztrácel se i tu, jako při četných jiných výrobcích uměleckého průmyslu, až zase v nejnovější době, která dala výhost starým útvarům stavitelského umění, se určitěji vyhraňuje: rámec je nyní stejně konstruktivním útvarem, jako nářadí a nábytek. Prkénka hladká, plochá, poměrně široká neb zase velmi úzké „štábky" obrubují malbu, rytinu, grafický výrobek, zevní obrys je oživen křivkami, probíhá obloukovitě, po stranách vypoukle neb prohnutě atd. Rámy jsou barvité, zlacených málokdy viděti, za to červené, zelené, bílé rámy zhusta se vyskytují.

Několik ukázek ze sbírek městských názorně illustruje dě-
ny vývoje rámu, detailu zdánlivě tak podřízeného a přece při-
načného, na němž lze zpozorovati, jak smysl pro slohovost výzdob-
ného umění ochabuje pod vlivem moderní továrnické výroby všeho,
co kdysi vycházelo z dílny samostatně tvořícího řemeslníka.

Různé zprávy.

Přátelům české archeologie! Redakce „Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze" hodlá od příštího ročníku zavésti v Časopise zvláštní rubriku věnovanou přehledu archaeologické práce v Čechách, který by soustavně obeznamoval české archaeology, odborníky i ty, kteří by se pouze ze zájmu pro nauku chtěli informovati o pokroku jejím, s vykonanými nálezy a pracemi. Podobný přehled dosud jinde uveřejňován není.

Za tou příčinou obrací se podepsaná redakce k přátelům české archaeologie se snažnou prosbou, aby jí zasílali zprávy o všech důležitějších nálezech v poslední době objevených, jakož i zprávy o příslušné sem činnosti museí a jednotlivců i o chystaných pracích výkopných a literárních. Zprávy ty budou dle potřeby a vhodnosti buď celé buď u výtahu v Časopise registrovány a poskytnou za rok vždy vítaný celkový přehled naší činnosti.

V Praze, dne 20. prosince 1906. *Redakce.*

Náklad na pečetidlo pro kůr literátský v Pardubicích r. 1647. Z listu psaného dne 20.-2. 1647 od Gabriele Augustina Žateckého v Praze panu Mikuláši Cypriánu Filiponovi, měštěnínu a senátoru města Pardubic n. L. a svědčícího otci zasílatelově, dovídáme se, jak pořídil Žatecký, jednaje v Praze nová pečetidla kůru literátském svého rodiště. „... Strany pečeti kůru aneb bratrstva na nebe vzaté blahoslavené Panny panu otci oznamuji, že sem s tím člověkem, který toho kunstu jest, na tom dokonale, co by od rytí a díla nic jináče od tý pečetě vzíti chtěl, zůstal. Předně 2 anebo $2^1/_2$ lotu stříbra dáti se má od rytí obrazu na vrchu hlavy, koruna, a 2 anjelé kdyby byli, tehdy 5 fl., pakli by 4 anjelé byli, 2 u noh obrazu a 2 při rukou, tehdy 6 fl., nic jináče. Pokudž pan otec tolik stříbra má, co by po pečeti zbejvalo, tehdy v minci, zač se lot stříbra platí, na peníze by se svedlo. V tý věci nechť se pana Kašpara Cerekvického zeptají, on bude věděti, jak mnoho lot stříbra peněz vynáší; když jest v městech Pražských byl, taky nějaké stříbro tam vexloval, kteréhož že ode mne pozdraví, žádám. Pročež, jak se panu otci viděti dobře bude, nechť tak učiní. Malý sekret ... více toliko 21 fl V. Když se k ním pan bratr dostane, bude moci oustní zprávu panu otci o tom učiniti, mimo jejích nadálosti s nimi se shledá. Posílám od doktora zubův trhače panu otci nové ..., který beze vší bolesti a velkým kunstem na 100 lidem zubův vytrhal a i posavád trhá, chválí lide velmi jeho masti, že jsou k všelijakým neduhum prospěšný, což z škarty vyrozuměti moci bude." *Václ. Diviš.*

Z cechovního archivu. Wegpis Myssiwy na Wzáctný Magistrat král. krajs. Miesta Kaurzyma vyslana 1756 dne 11. Septembris.

„Slowútní a Opatrní Páni a Przátele. wzvláštie jmilý. Z wasseho za Przyczinou koziessníkův odeslaného Berichtu neb Správy k Spatrzení gest, žie tamnegssí Czech Privilegirovany nejni, anobrž toliko gedna z wiklost gest, zie w Kaurzymu na werzegných Jarmarczych od žiadného gineho zemského Mystra negake barvena díla prodáwana byti mněla. Jakož tehdy ale Czechowe Obyczegně mnoho zlých zwiklosti mezi sebe samy uwedly, czehož také toto gedno Usta-

noweni býti může. Poněvadž ale w giných Mystech na werzegnych Jarmarczych dokoncze žiádné nesnáze (zdaž tam Barwe- neb n e b a r v e né zboży přinešeno bude, gen když takowa dostateczna a nefalšowana gsou) se nediegy a k tomu Czyly oni Kuttnohorssti Mystrowe gym Kaurzymskejm a wssem gineym Landthmistrům gegich zbóží indistincté o Kuttnohorskych Jarmarczych prodáwati nezbraňugi, následowně newydím gá také, procz by vice versa oni Kourzimský také gym Kuttnohorskym Svobodny Prodeg gegych dokonalých zboží nechati by nechtěly. W á m p o r a u c z y m tehdy, abyste wy t e n z l e g z w y k od téhož nyní Czasu zrussily a Kuttnohorsstí Kožiessniczky Mystrzy w przypadlnosti té hemowani nebyly.

Kdyby ale sobie Kaurzimsky Czech s takowou zwyklosti na horu Spomoczti trauffal, tak se muže U Wysocze Slawné Czysarzo-Králowské Representacze a komory Ucházeti; do wywedeni ale wieczy té, nemagy oni Kuttnohorsky zaneprázdňovani býti.

Dáno przy Král. Ourzadu Kaurzimskym Kragskym w Kolyně dno 11. Septembris 1756.

Jegy Rzimske Czysarzo-Králowské Mylosti Králowsky Hegtman Krage Kaurzimského

Clement z Kundraticz.

A. Materka.

Nové museum. V Bělé u Bezděze bylo založeno okresní museum, jež bude spravováno kuratoriem, složeným ze zástupců okresu, obce a členů kooptovaných. Ustavující schůze, konaná 23. prosince t. r., schválila statut organisační i program pracovní, jejž zpracoval p. JUC. Fr. Zuman, rodák bělský a člen výboru našeho. Místnosti pro museum byly získány v budově klášterní. — Bělá leží na rozhraní národnostním i jeví se tu museum svrchovaně důležitým. Vítáme nové museum v šik spolupracovníků a přejeme mu upřímně, aby poslání jeho došlo na všech stranách žádoucího porozumění a vydatné podpory. *Černý.*

Petr Ant. X. Hillinger, malíř miniatur. Na str. 51.—53. podal jsem životopisnou zprávu o tomto umělci, kterouž po upozornění městského archiváře v Praze, p. Dra Jos. Teige, tímto doplňuji: V archivě města Prahy ve sbírce listin č. IV. 6270 jest německy psaná listina města Kladska v Pruském Slezsku, kterou purkmistr a městská rada dosvědčují Petru Hillingerovi počestné zrození jeho z lože manželského a o stavu svobodném. Otec malířův byl Petr Hillinger, knihkupec v Kladsku, matka Regina, oba toho času již zemřelí. Vysvědčení o zrození Petra Ant. X. Hillingra psané na papíře a opatřené městskou pečetí kladskou, jest datováno 17. lednem 1730. Podepsali je Ignác Jos. Ilgner, primator, a Jan Martin Sartori, syndikus. *Jan Herain.*

Příspěvek k poddanským poměrům v Čechách. Ku zprávě p. Dra V. Müllera, otištěné na str. 95., přičiňuji tento doplněk: Z h o ř jest ves na Moravě, zvaná za starodávna Z h o ř H o u s e c í. N a d ě j o v jest ves na Moravě na panství německorudoleckém nebo černickém (dle zámku v Černé). Listina přišla do Polné z Nadějova. Ve své brožuře „Písemné památky na zámku v Černé" uveřejňuji na str. 12. a 13. touž listinu, kterou četl jsem jen v o p i s e. Odchylka jest, že já píši H u š e, kdežto pan Dr. Müller H u s s i c. Zajisté jest v originale *e* místo *c*, neboť *c* na konci bylo by psáno v té době jistě *cz*. V opise stálo v p o n d ě l í, ale p. Dr. Müller má tu n e d ě l i. Obsahuje tudíž listina příspěvek k poddanským poměrům na nynějším panství německorudoleckém na Moravě, jež náleží hr. Collaltovi. *Aug. Kratochvil.*

Z paměti kostela sv. Máří Majdaleny ve Velké (u Strážnice, moravské Slovácko). Velká, v kotlině ležící, starého založení, měla v dobách minulých značně větší territorium i počet obyvatelstva, a zvala se, jak dokazuje kopie gotické místní pečetě obecní, V e l i k á. Také okrsek k Velké přifařený byl dříve značný. K roku 1771 zaznamenávají se v listinách farních následující obce: Javorník, Kuželov, Velké Vrbky, Malé

Vrbky, Lípov, Louka, Boršice, Nová Lhota, Vápenky. Z těchto míst tři měly již tehda své vlastní kostely: Kuželov, Lípov, Nová Lhota. V Boršicích vystaven r. 1820. Zachované listinné dokumenty, paměti, inventáře, reversy atd., jež zůstaly na faře, počínají kolem r. 1700 a jsou psány jednak latinsky, jednak česky a německy. Vypisuji z nich a překládám pro kulturního historika několik poznámek:

Jak honorován r. 1756 varhaník. Zpráva zajímavá, jak svými údaji, tak i ukázkou, jak dlouho se udržují staré míry, resp. jich označování. „Tento kostel má varhaníka, který od společnosti církevní má 17 metrétů ječmene, od kteréhokoliv čtvrtláníka 2 manipuly pšenice a 2 ovsa a od půlčtvrtláníků po jednom manipulu pšenice a jednom ovsa, a v penězích od církve 5 zl. 30 krejcarů." Manipulem zvali Římané svazek sena, jde tedy v našem případě při slovu manipul o snop.

Nájemné z chalupy r. 1819. Který byl na Slovácku na počátku 19. století nájem z chalupy: „K uhražení výloh povolila Strážnická vrchnost jakožto patron kostela nájemné z několika polí, které činí 33 zl. 30 krejcarů a nájemné z 5 chalup (psáno Chalupen) à 2 zl. 30 krejc., dohromady 12 zl. 30 krejcarů (!); instrukce o tom scházejí".

Českobratrská osada v Javorníku má svůj kostel a kazatele. Ale tamtéž, vsi vzdálené od Velké as půl hodiny, je i několik katolíků, farníků Veleckých, a proto patřilo patrně v sféru zájmů fary velecké, znáti i místní kněze evangelické. Zaznamenává je, ale činí tak chybně a nesprávně: 1781 Stefan Bregnay (správně Breznay); 1786 Samuel Schellay (správně Szalay); 1812 Jakob Lukel (Lukl); 1817 Karl Kun (Kún). Všechna tato jména, až na Lukla, jsou maďarská. Po vydání tolerančního patentu r. 1781, který povoloval přihlásiti se k evangelické víře (ale toliko buď k augsburské nebo helvetské konfessi), vznikly z evangelických zbytků sbory. Domácích kazatelů ovšem hned nebylo. Němci získali je z Německa, Čechové z Uher. Slováci v Uhrách jsou luterští (augsb. vyznání) a jich kultura husitská. Čechové na Moravě i v Čechách měli však mezi zbytky evangelickými ponejvíce českobratrskou tradici a hlásili se proto většinou k reformované církvi (helv. vyzn.). Proto první reformovaní duchovní do Čech a na Moravu přišlí byli tehdy Maďaři, a přicházeli jednak na přímou žádost sborů, nebo na př. z koleje v Šaryšském Potoku 5 mladíků — mezi nimi Szalay — na povzbuzení dojemnou řečí rektorovou.

Takovými kazateli z Uher povolanými byli ve sboru Javornickém Štěpán Breznay a Samuel Szalay. Jakub Lukl byl již Moravan (ze Vsetína). Senior Karel Kún byl syn Kúna z Uher přišlého. Taktéž jeho nástupce, Karel Molnár, byl potomkem, vnukem Maďara, přišlého ze Šaryšského Potoka.

Faráře velecké nalezám zaznamenány teprve od roku 1695. (Do doby starší dokumenty archivu farního nesahají). Sestavuji je chronologicky dle postupu:

1695. Martin Jurkovský; 1712. Bart. Bern. Halánek; 1731. Frantz Kravec; 1733. Georg Richlik; 1734. Johann Rothkugl; 1756. Johann Hnatek; 1765. Meth. Pelišek; 1791. Josef Sikora; 1799. Karl Suchý; 1810. Ant. Jellety; 1813. Joh. Powolný; 1814. Simon Pechnik; 1823. Frant. Timmel; 1853. Joh. Štav; 1879. M. Novotný. *Emil Edgar.*

Literatura.

Upravení Malé Strany a posudek užšího výboru Soupisné kommisse o návrzích v konkursu král. hlav. města Prahy cenou poctěných. Podává referent Dr. Luboš Jeřábek. (Praha. Vlastn. nákl. 1904. — 39 a VIII str. a polohopisný plán.) Teprve letos byl dán na knihkupecký trh

zvláštní otisk této úřední zprávy a poněvadž patří jí plná naše pozornost, mluvíme o ní jako o akutní publikaci. Tak si vlastně představujeme boj Staropražanů: uvědomělý a systematický postup dle plánu předem vytčeného (a to dříve, než je pozdě), podepřený vědeckou autoritou a pilnou prací předběžnou. Takový boj má váhu, má jistotu rány a zásobu důvodů proti námitkám s druhé strany. To, co bylo spisem nahoře uvedeným vykonáno pro M. Stranu, potřebuje nezbytně i Staré a Nové Město a potřebují i okolní předměstí, pokud se v nich udržely objekty zachování hodné. Bude-li stejně důkladný plán předem vypracován, bude-li v něm již předem naznačeno, co eventuelně dlužno obětovati rozvoji velké Prahy a co bezpodmíněčně nutno chrániti proti zkáze, celý boj jen získá ve vážnosti a úctě. Jen ve velkých rysech jest úspěch, jen v přehledu o celku neunikají podrobnosti, což bohužel o opaku neplatí. Abychom se vrátili ke knize: je to pracný elaborát několika mužů o věc již dávno se zajímajících a proto ji ovládajících bezpečně, inženýra Jana Heraina, řed. Dra K. Chytila a Dra L. Jeřábka. Tito znalci zkoumají všechny projekty při každé ulici nebo náměstí zvláště, podávají o nich celkovou úvahu a doporučují pak dle svého nejlepšího přesvědčení nejvhodnější, po případě radí k soutěži nové, užší. Na konec přidán jest reální index památek, jež dle dobrozdání kommisse padnouti nesmějí a mapa, do níž jsou zakresleny všechny v předu jmenované objekty a přesně ohraničeny stavební celky, jichž karakter nesmí býti pozměněn ani půdorysně, ani výškově.

Se zprávou kommisse úzce souvisí také již dříve vydaná kniha Dra L. Jeřábka, M. Strana a problém jejího upravení. (V Praze. Nákl. Klubu za Starou Prahu. 1904. Str. 76 a VI. Připojená jednatelská zpráva Klubu za r. 1904. Str. 11.) Má sice jinou methodu, ale stejný účel. Chce kritisovati všechny projekty na úpravu M. Strany, cenou poctěné a vytknouti k nim své vlastní stanovisko. Činí to způsobem obšírným nevyhýbajíc se polemice, shrnujíc důvody již dříve vyřčené i nové, přinášejíc reminiscence na bývalé boje o tu kterou památku a stavíc pomník památkám již zbouraným. Je to důkladná příručka boje o Starou Prahu pokud již trvá skoro 20 let a pokud se týká Malé Strany a orientuje rychle každého, kdo maje zájem o věc chce vstoupiti v řady ochranců krás pražských a potřebuje taktického úvodu. Je to kus dějin Klubu a kus vlastního života autorova a věnujeme jí rádi zmínku, třeba že opožděnou. Několik přiložených obrázků je voleno dobře a účinně. —

A konečně — abychom byli úplni — nutno zmíniti se i o článku Dra L. Jeřábka, Boj proti staro-zlému rázu Prahy od st. XVIII. až na naši dobu, vyšlém v časop. Dílo 1904 a také ve vl. otisku (81 a IV. str., sill.). V této práci máme dobrý přehled všeho, co cenného bylo sbořeno a odstraněno za 100 let v Praze a v blízkém ok. vše je dobře srovnáno dle druhů a chronologicky. Cenné jest také, že autor leccos objevil ze zákulisí boje a ukázal, jak nízké často pohnutky vedly motyku bořitelů a jak bez rozmyslu se postupovalo zejména v poslední době při boření. —

Krása našeho domova. Věstník Svazu okrašl. spolků a Klubu za starou Prahu. Založil a řídí J. V. Klíma, hlavní spolupracovníci Emler a Zd. Wirth. II. ročník. 1906. (Str. 206, hojně ill.) Již při ohlášení I. ročníku (Časopis XIII. 127) upozornili jsme na význam tohoto časopisu a ukázali na body, v nichž se činnost jeho stýká s naši. Druhý ročník pokud možno programm ještě rozšířil, jak vidíme z článků, zasahujících do nejrůznějších oborů, ale majících jeden cíl: býti pomocníkem v budování esthetické kultury v lidu. Serie tří článků — J. V. Klíma, Ochrana přírodních památek, Zd. Wirth, Referát o knize Conwentzově, Die Gefährdung der Naturdenkmäler a Jan Emler, Nejnovější zákony na ochranu přírody — všímá si ruchu obranného, mimo řadu zpráv v klubovních oddílech, jiné články jako M. Jiránkův, O krásné Praze, St. S., Nové Město na Moravě a Crimen laesae maiestatis, Emlerovy Staroměstské náměstí, Pražské portály, Výstava „Krásné Prahy" a Starý Nymburk a Wirthův Německý Brod mají na zřeteli v první řadě za

chování svérázu domáckého a neporušených partií starých měst. Vedle toho obsahuje ročník několik prací usilujících vzbuditi pravou lásku k přírodě a uvésti celý život denní v soulad s ní. Takový moderní návrat k přírodě propaguje článek Dr. L. Jeřábka Láska k stromu a květině jinde a u nás, Al. Melichara Odměňování vzorných zahrádek, Zd. Wirtha Ještě slovo k zahradnicko-ovocnické výstavě atd. Konečně i kultura těla a domu obytného nezůstala bez povšimnutí. Obírají se jí A. Grigorjev článkem Můj dům — moje pevnost, Dr. D. Panýrek pracemi Kult letních bytů a Esthetika a hygiena a Zd. Wirth článkem Moderní interieur. Tím ovšem není vyčerpán celý obsah ročníku a pestrost jeho; zbývá ještě mnoho látky, nahromaděné ve zprávách obou spolků, jichž je časopis orgánem a zbývá hojně nabádavých příkladů, výčitek i pochval v hojnosti obrázků, z nichž zejména vynikají pohledy z Prahy, Nymburka, N. Brodu a N. Města. Také Hlídka literární přinesla během roku upozornění na řadu publikací domácích i cizích, jichž si jiné časopisy nevšímají. Ideový podklad a směr časopisu zcela originelní dal ředitel Klíma, takže následující ročníky mohou se zcela opírati o program jím vytčený. Budeme si i dále všímati tohoto sympatického pomocníka v společném snažení. —

Český časopis historický. Roč. XII. Praha, 1906. — Jos. Hanuš: Balbínova Bohemia docta. — Kam. Krofta: Kurie a církevní správa zemí českých v době předhusitské, III. IV. — Lub. Niederle: Příchod Čechů a archaeologie. — Jan Bedř. Novák: K nové literatuře a nově nalezeným pramenům o Václavu II. — Jiří Polívka; Alexander Radiščev. — Jos. Salaba: Příspěvky k dějinám selského práva dědického v 17. stol. — Jan Slavík: Habsburkové a Rusko v 16. stol. — Jos. Šusta: Glossy k rožmberskému urbáři. — Drobnější články. — Referáty. — Výtahy z časopisů. — Zprávy. — Nekrology. — Bibliografie české historie.

Časopis Mor. musea zemského. Roč. VI. Brno, 1906. — Z obsahu vyjímáme: Ant. Gottwald: Sídliště neolithická a nálezy kamenných nástrojů na Prostějovsku. S obr. — Jos. Klvaňa: Kroj lidu slovenského na Moravě, I. II. — Alois Procházka: Ruské ikony z bitvy u Slavkova r. 1805. S obr. I. — Vlad. Jos. Procházka: O nutnosti soustavného výzkumu diluvialních a alluvialních naplavenin v jeskyních moravského krasu, II. — Fr. A. Slavík: Staré znaky a pečeti městské a vesnické na Moravě. S obr. a tab. — Dr. Fr. Šujan: Vývoj hradů na Moravě v letech 1029—1197, II. — Zprávy vědecké, spolkové. — Literatura. — Různé.

Národopisný věstník československý. Roč. I. Praha, 1906. — V. J. Dušek: † František Bartoš. — A. J. Jacimirskij: Původ umění podle starých a nových theorií. — Zd. Lepař: Význam měny obyvatelstva král. Českého v posledním desítiletí (1890—1900) pro obě národnosti se zřetelem na spisy prof. Rauchberga „O národní državě". — L. Niederle: Nová Peiskerova hypothesa o sociálním stavu starých Slovanů. — Jiří Polívka: Fonograf ve službě národopisu. — P. Sochá ň: „Habánská majolika a českobratrští exulanti v Uhrách. — V. Tille: Úvodem. — Dr. S. Trojanovič: Symbolický válečný tanec u Černohorců. — Dr. Živanský: Rauchbergova „Národní država v Čechách". — Hojné články kratší, posudky, bibliografie etc. — „N. V. Č." není časopis nový; v něm jsou sloučeny dřívější publikace N. M. Č.: „Věstník", jejž dostávali členové zdarma, a „Sborník", na nějž připláceli. Není lze popříti, že sloučení obou publikací jest výhodno pro obě strany. „Věstník", plně vyhovuje programmu, vyslovenému již titulem, a zaznamenává vše, co dotýká se slovanského národopisu.

Věstník Poděbradska. Roč. IX. Poděbrady, 1906. — Jan Hellich: Stopy války sedmileté na Nymbursku a Poděbradsku. — Týž: Boží muka za vsí Zboží u Poděbrad. — Týž: Nový okresní dům č. 20.-I. v Poděbradech. — Jos. Miškovský: Rybník velký a sádky dobři-

chovské r. 1677. — F. J. Čečetka: Robotníci na Dymokursku. — Gust. Svoboda: Berní rolla r. 1653. — Týž: Jan Ant. Střebský, děkan Kolínský. — Fr. Sál: Ves Poříčany r. 1677. — Jan Kremla: O požárech a povodních v král. m. Kouřimi. — Ad. Vlček: Občanská knihovna v Poděbradech v letech 1872—1905. — Feuilleton. — Drobnosti historické a kulturní. — Rozličné drobnosti. — Posudky a recense. — Zprávy různé.

Sborník Musejní společnosti ve Val. Meziříčí, 1905. — Obsah: Radnice města Meziříčí nad Bečvou. — Jména starostů čili purkmistrů města Meziříčí nad Bečvou od konce 16. až do 19. stol. — Č. Kramoliš: Nejstarší registra gruntovní v Rožnově 1552—1595. — Listovní památky z Frenštátu pod Radh. — Z dějin Valašských Klobouk. — Umělecké památky na Valašsku. — Ze „životopisů rodáků valašských". — Zpráva instal. odboru valašského Národop. výstavy pražské. — Směs. — Za obsah článků odpovídají spisovatelé, ale nejmenována ani redakce, aniž jsou autoři vždy podepsáni. Přítomný Sborník jest 12. publikací Musejní společnosti, ale číslování v textu snadno by čtenáře uvedlo v domněnku, že Sborník vychází dvanáctkrát v roce.

Vjesnik kr. hrv.-slav.-dalmat. zemajlskoga arkiva. Roč. VIII. Záhřeb 1906. — Iv. Bojničić: Královská obdarování, týkající se Hrvatska. — Lud. Ivančan: Zápisník hrab. Kateřiny Zrinské. — Em. Laszowski: Příspěvky k dějinám hrvatské hranice vojenské. — Týž: Upravení hranic mezi Hrvatskem a Krajinou r. 1550. — M. Šuffa: Z archivu uherského musea národního. — M. Wertner: Příspěvky k habsenské genealogii.

Číslem tímto loučí se dosavadní redaktor a odevzdává vedení pracovníku mladšímu, jemuž bude možno lépe a více oddati se úkolům Časopisu.

Bude to k prospěchu i listu i práce, čemuž podepsaný přeje všeho zdaru!

V Praze, 22. prosince 1906. Dr. *J. V. Šimák.*

Ukazatel jmenný i věcný.

Sestavil *Jos. Ponocný.*

Abramovič Valentin 49.
Adámek K. V. 55.
Akropolis 59.
Allah 55.
z Allfeldu viz Bredová B. z A.
Altaj 42.
Alžběta viz Eliška.
Alžběta kmotra 130.
Amat Vinc. Jan 47.
Ambrož 96.
Ambrož sv.: klášter 69.
Amerika 24, 27, 59.
Amerika: letohrádek 20.
Anděl strážce: oltář 104—107.
Anežka sv.: klášter 53.
Anglie 57, 60.
Anglosasové 59.
Anna sv.: klášter 119.
Antonovič V. B. 49.
Antelles 44, 45.
Antolinář sv.: chrám 53.
Antie 17, 42.
Apelin 43.
Aphanarich 40.
Aphény 59.
Auersperku F. 106.
Augspurk 86, 137.
Augustin sv. 107.
Aurelianus 22.

Baadenu markrabě 129.
Baba Jan 122.
Baba rychtář 74.
baby Kamenné viz K. b.
Babylon 41, 43, 87.
Bachmutský újezd 51.
Balbín 89.
Barbora sv. 53.
Bárta z Nadějova 95.
Barták Jakub, Jan 90.
Bartol 90.
Bartoloměj sv.: chrám 53, 54, 108.
Bartoloměj kovář 46.
Bartolomějská ul. 190.
Basilej 88.
Baštek 73.
Batalpachinsk 51.
Bavorsko 57, 86—88.
Beckovský J. 95, 96.
Beethoven 56.
Beneda 129.
Benedikt kněz 82.
Benedikt sv. 69, 71.
Benediktinská ulice 15.
Beník Jan Benjamin z Peterštorfu a na Velikých Horkách 126, 129.
Beníkova Magdalena roz. Jezberovská z Olivé Hory a na Velikých Horkách 126.
Berková Sibyla roz. hrab. z Eberšteinu 71.
Berlín 48.
Bernard Vojtěch 124.
Bernat kněz 81.
Beroun 20, 23, 116.
Beřkovská viz Tengnaglova A. F. a Svarovova S.
Bezděz 122.
Bezno viz též Bzenský na B. a Bzenská A. M. 125, 126, 128—130.
Bělá u Bezděze 136.
Bílá Hora 113.
z Blankenšteinu hr. Jan Moric a z Manderscheidu 123.

Blažek Tomáš 91.
Blecha 96.
Boisserée Sulpiz 59.
Bojanov 103.
Bolelucký M. B. 43, 44, 46.
Boleslav Mladá 126, 128, 103 až 132; Stará 127.
Boršice 137.
Bořivoj 75.
Bourboni 57.
Brabec Václav 123.
brána v N. Městě nad Metují 94.
Brantius Sebald 85, 86.
Bratroňov 103.
Bratři Čeští viz Č. B.
Bredová Benina roz. z Allfeldu z Holštejna, paní na Lemberce, Loukovci a Kurovodicích 129.
Bregnay viz Breznay.
Breznay (Bregnay) Štěpán 137.
Brod Německý viz N. B.
Brodce viz Hartmann F. K. na B.
Brunšvík 22.
Bruská brána 112, 114, 120.
Brynych Eduard J. 83.
Břetislav I. 69.
Břetislavova ulice 53.
Břevnov 4, 69.
Březan V. 98.
Březinka 106.
Břežany Dolní 71, 123.
Břísko Jan Václav 103, 106.
z Břízy viz Bzenská A. M.
Buddhisté 16.
Budějovice České 4, 7, 13.
Budišín 85.
Budňany (Budy) 91.
z Budova viz Budovec z B.
Budovec Václav z Budova 75.
Budy viz Budňany.
Buky 49.
Bumba myslivec 91.
Bystřický Jindřich 119.
Byzanc 75.
Bzenská Alžběta 128.
Bzenská Anna Marie roz. Netvorská z Břízy na Bezně a Niměřicích 125, 126.
Bzenský Adam Jiří z Prorubě na Bezně a Niměřicích, Jan Vilím B. z P. a na Bezně 125, 126, 128.
Bzenský Jan Vilím z Prorubě a na Bezně 128, 129.

Cáchy 54.
Cartailhac Emil 47.
Cártla viz Kříž Bart.
Cařihrad viz Byzanc.
cech kožešnický viz k. c.
Celetná ulice 70.
Cerekvický Kašpar 135.
Cerro de los Santos: chl
Cetl Dr. 129.
Cetno viz Vančurova.
Cikán Kříž 88.
Cisterciáci 82.
Cluny 57.
Collalto hrabě 136.
Conwentz 25.
Ctětín 103.
Cukr Maximilián z Ta
81.

Čabelická slečna 130.
Čáslav 9.
Čechy 8—13, 15, 20—22, 43, 46, 53, 55, 66, 75, 86, 88, 94, 95, 103, 10 113, 114, 120, 124, 12 135, 136.
Čelakovský Jaromír, pr 6—12.
Černá 136.
Černínová Lidmila 130.
Čertomlycká mohyla 42.
Červený dvůr 99.
České Budějovice viz B. Č
České Lhotice viz L. Č.
Čeští Bratři 137.
Číhová 91.

Dachovská: stanice 51.
Dampierre 120.
Dánsko 86, 88, 132.
dar rožmberský na opravu lova 97—98.
Dedo z Wettinu 78, 79.
Dehio Jiří prof. 54—56.
Dellich 77.
Dessauer viz Tessauer.
Didak kněz 132.
z Dieschalu viz Rottenber
z Dietrichsteinu kníže F
Dlabač 5, 52, 53.
Dlouhá Anna 128, 130.
Dlouhá třída 119.
Dlouhý 106.
Dlouhý Martin 129.
Dlugoš 38.
Dobrosol (Halle) 78, 79.
Dobrovský J. 38.
Dobřanský dr. 130.
Dobřejovice 122—124.
Dobřichovice 91.
Dolany 73.
Dolní Břežany viz B. D.
Domažlice 22.
Donat sv. 83.

Dorolosa 21.
Doubek 73.
Drahlovský (Krachlovský) Jakub 88.
Drahotice 106.
z Dražova Samuel Martinius viz M. S. z D.
Drobný Jíra 90.
Dřevikov 106.
Dub viz Svarovova S.
Dub Jakub 15.
Dubský Martin sv. p. z Vitiněvsi 121, 122.
Duch sv.: klášter, kostel, 54, 17.
Ducháček Ondřej 88, 89.
Ducháčková Eva 98.
Dům na náměstí v Turnově 94.
Dům „u zlaté husy" 79—81.
Dunaj 75.
Durm 55.
Duršmíd Vaněk z Vesce 70.
Dušníky 94.
Dvořecká paní 126.
Dýdrle Lukáš 88.

z Ebršteinu viz Berková S. z E.
Eckenhard probošt 79.
Edmund kněz 81.
Egle 55.
Eisenach 79.
Ekstein dr. 96.
Eliška (Alžběta): socha 43—46.
Emausy 53, 122.
Erwin 57.
Essenwein 55.
Evropa 8, 14, 16, 17, 24, 39, 42, 54, 55, 59, 60.

Falcrýnská 27, 86.
Ferdinand I. 5, 112.
Ferdinandova třída 110.
Fidias 56.
Filimonov G. D. 40, 50.
Filip sv. 106.
Filipo Mikuláš Cyprián 135.
z Findelsteinu viz Groy z F.
Fingenauer Pavel 98, 99.
Fingenauerova Markéta (Finkhanaurka) 98.
Finkhanauer, Finkhenauer viz Fingenauer.
Finové 38.
Fletscher Gilbert 37, 38.
Florencie 86.
Fousovatý Matěj 80.
Francie 8, 9, 23, 27, 40, 57, 58, 60, 85—87, 95.
Frankfurt 58.
František Josef I. 9, 26, 110.
František de Pauli sv.: kostel 128.
František Xav. sv. 67.
„na Františku": část městská 119.
Fridrich Falcký 86.

Gallas hr. Ant. 123.
Gansneb viz Tengnagl z K.
Gedeon 87, 88.
Gerštorf z Gerštorfu Jan Vilém a z Malšvic 125.
Giotto 56.
Goethe W. 56, 59.
Goll Jaroslav, prof. dr. 54, 101 až 103.
Goslar 22, 57.
Gothové 40, 46, 47.
Groitzsch viz Hrodžisko.
Grojský Viprecht viz V. G.
Groy Kašpar z Grüselberku a Findelsteinu 122.
z Grüselberku viz Groy z G.
Guagnini 19, 138.
Guba 50.
Guizot 60.
Gustav Adolf 60.
Günther Jan Kašpar ze Šterneggu 122, 123.

Hais Josef 83.
Hájek Augustin 126.
Hájek Jan, Václav 123.
Hajenský Šebestián 131.
Haknovec, Haknovka 93.
Halánek Bart. Bern. 137.
Halberstadt 22.
Halle viz Dobrosol.
Hamburk 21.
Hampl Rynharth 88.
Hampl Václav 89.
Hamry Svobodné 106.
Hanl Karel 84.
Hannover 22, 57.
Hans Turkovic brána viz Strahovská b.
Hanuš J. 38.
z Harrasova viz Homut V. z H. a na P.
Hartmann Aug. Dr. 48.
Hartmann Frant. Kryštof z Klarštejna a na Brodcích 128.
Hartmann Volf sv. p. z Klarštejna a na Hrušově 127.
Hartmanová Dorota na Brodcích a Hrušově 128.
z Harrachu kard. 124, 127.
z Hasenburku viz Zajíc z H.
Havlík Jan Edmund 125, 128, 130, 131.

Heidelberg 55.
Hellich Josef 66.
Helvéti 137.
Henszlmann 46.
Herain Jan 1—5, 20.
Herberstein Zikmund 18, 39.
Herman Jiří 119.
Hessensko 24, 25, 60, 61.
Hildesheim 22, 27.
Hillinger Petr Ant. X. 51—53, 136.
Hillingerová Regina 136.
Hladík Martin 131.
Hlásná viz Třebáň P.
Hlavatý Jiřík 88.
„u hlavy": dům viz též „u Kamenné Panny" 15.
Hlinsko 9, 14, 81, 82, 103.
Hluboké 92.
Hnátek Jan 137.
Hodonín 106.
Hole: les 44.
Hollandsko 85—88, 118.
Holubice 70.
Holý vrch 68.
Homut Jindřich Šťastný na Petrovicích 121.
Homut Václav ml. a st. z Harasova na Petrovicích 71, 74, 120, 121.
Hora Bílá viz B. H.
Hora Kunětická viz K. H.
Hora Kutná viz K. H.
Hora Olivá viz Beníkova M.
Horák Martin 126.
Horák Jan, Václav 91.
Horky Veliké viz Beník J. B.
Hory 70.
Hory Krušné viz K. H.
Hostata 69.
Hoza Josef, Martin 123.
Hradčany 4, 53.
hradební věž St. M. Pr. 108—111
Hradec Jindřichův 23, 95.
Hradec Králové 23, 54, 82—85, 103, 105, 125.
Hradec Levý 75.
z Hradenštejna viz Ratzinger V. z H.
Hradiště 92, 106.
z Hrádku a z Krucemburku Epík, Hedvika 81.
Hrodžiško (Groitzsch) 75—79.
Hrubá Skála 26.
Hrušov viz Hartmann V. na H.
z Hrušova Anna 121.
Hubrykovna viz Vančurova 126.
Hugo Viktor 60.
Hurka Jakub 123.
Husité 11, 137.
Hussie Vaněk 95.
z Hustiřan viz z Mokrovús B.
Huše viz Hussie.
Hybernská ulice 112.
Hysrlové z Chodů 71.

Chaldejové 41.
Charvátsko 87.
Chlum 81—85.
z Chlumu viz Sluzský z Ch.
z Chodů viz Hysrlové z Ch.
Chotkovy sady 97.
Chrast 82.
Chrudim 106, 125.
Chrudimka 103.
Chyba: louka 90.

Ignác kaplan Františkán 132.
Ilgner Ignác Jos. 136.
Immaculata 20.
Italie 15, 22, 60, 64, 75, 86,
Ivan sv. 20.

Jagelloni: doba 10.
z Jägru viz Přehořovská D. z
Jakub sv. 106.
Jakub sv.: kostel 78.
Jamněl-Paula 38.
Jamnitzer 58.
Jan člověk poddaný 71.
Jan Ev. sv. 67.
Jan Josef biskup hradecký 83
Jan Křt. sv. 67.
Jan Lucemburský 111.
Jan sv. v Oboře 53.
Jan sv. pod Skalou 20.
Jančour 106.
z Jankova viz z Talmberka V.
Jasná Hora 78, 79.
Javorník 136, 137.
Javorný 106.
Jecla 46, 47.
Jekaterinodar 50.
Jekaterinoslav 51.
Jeklín 70.
Jelaň: panství 39.
Jellety Ant. 137.
Jenazzani 68.
Jenerálka 14.
Jenkinson Ant. 18, 38, 39.
z Ještejna Jan 67.
Jeroným sv. 107.
Jesenice 69, 123.
Jesuité 53, 86, 87, 119.
z Ještětic viz Talácko z J.
Jezberovská viz Beníkova M.
Jičín 24, 26.
Jiljí sv.: chrám 53.
Jilové 120—122.
Jindřich IV. 85.
Jindřich sv.: kostel 54.

dřichův Hradec viz H. J.
a Jos. A. 51.
čany Dolní 69, 71, 123.
í sv.: chrám, klášter 53, 69, 71.
:ka 79.
zera 23.
zerní Vtelno viz V. J.
hanna abatyše 71.
sef II. 10, 105, 110.
sefov (Židovské město) 119.
ugorcové 18, 19.
ugrové 19, 37.
urkovský Martin 137.

Kahnovka viz Haknovka.
Kahyra 55.
„u Kajetánů": kostel 114.
Kajch kněz 75.
Kalous j. Pulberczer Václav 91.
Kamenice 122, 123.
Kamenice Trhová 103, 105, 106.
Kameničky 106.
z Kameničky Beneš 95.
Kamenná Vrata 122.
Kamenné baby 16—20.
„u Kamenné Panny": dům 15.
Kamenný dům 54.
Kampanus probošt 74.
z Kampu viz Tengnagl z K.
z Kapí Hory viz Severín z K. H.
Kaplířova paní 131.
Kapucíni 87.
Karas Josef 124.
Karel IV. 4, 71, 75.
Karlík mlýn; rybník 90.
Karlo - Ferdinandova universita 121.
Karlov 54.
Karlova kollej 69—75, 120—122.
Karlova ulice 22.
Karlštejn 4, 55, 88—94.
Karlův most 4, 97, 112, 113, 118 až 120.
Karmel 131.
Kartouzská brána viz Oujezdská.
Karyk Michal 80, 81.
Kařízek Petr 88.
Cassal Ant. Karel 83, 85.
Kašpar A. O. 43.
Kavkaz 49, 50.
Kladno 94.
Kladsko 11, 52, 53, 136.
z Klarštejna viz Hartmann z K.
Klatovy 95.
Klement VI., VIII. 105, 86.
Klima, prof. 25.
Kliment sv.: chrám 53.
Klučice 91.
Knautnaunsdorf 78, 79.
Kněževes 70.
z Kněževsi Mikuláš 70.
z Kněžmostu viz Valečovský z K.
Kocourov 106.
Kohoutkova Anna 126.
Kojetice 67.
Kolčava 72.
Kolín n. L. 54, 132, 136.
Kolín n. Rýnem 54, 63.
Kollej Karlova viz K. Kollej.
Kolman Jan, Jiří z Libře a na Psářích 71.
z Kolovrat hr.; Hanuš 93, 124, 131; 70.
Konda 38.
Kondakov N. P. 40.
Korutany 87.
Kost viz ze Šelnberka Jan.
Kostel v Chlumu 81—85.
Kostel sv. Máří Magd. ve Velké 136.
Kostel v Sv. Mikuláši 103—107.
Kostomarov N. J. 38.
z Košetic viz Maleská z K.
Košíře 70.
Kouřim 69, 135, 136.
Koutský Jan, Svatoň 122.
Kovář Bartoloměj viz B. K.
Kovář Václav 91.
Koznar Jan 88.
Kožešnický cech 135—136.
Kožíšek Tomáš 90.
z Közbzeru viz Rottenberger z K.
Krabina 92.
Krachlovský viz Drahlovský.
Krakov 9.
Králové Hradec viz H. K.
Královská Obora 2.
Král. Vinohrady viz V. K.
Kraňsko 87.
Kratina Matěj 124.
Kravec Frant. 137.
Krejčí Frant. 105.
Krejčí Havel 88.
Kremer, stavitel 54.
Kristián 75.
Kristus 12, 83, 84.
„Krkavčí" louka 98.
Kroesus 58.
Kroučová 95.
Krsan 69.
Krsovice 122.
Krtek Matěj 70.
Krucemburk 81, 82, 84.
z Krucemburku viz z Hrádku.
Krumlov 75, 97—99.
Krupín 92, 103.
Krušné Hory 79.
Kříž Bartoloměj (Cártla) 46.
Kříž Jakub 123.
Křižáci němečtí 81.

Křivoklát 54.
Kuba: okruh K. 50.
Kučina Jan 88.
Kuchař Jan 88.
Kukačka Matěj 46.
Kun, Kún, Karel 137.
Kunč Jakub 90.
Kunčova Anna 90.
z Kundratic Klement 136.
Kunětická Hora 24.
z Kunvaldu viz Pešík z K.
Kurovodice viz Bredová z K.
Kutina Martin 123.
Kutná Hora 7—10, 23. 53, 54, 136.
Kuželov 136, 137.
z Kühnburku Ferdinand 123.
z Kvasejovic viz Přehořovský z K.
Kylian, barvíř 130.

Labe 23, 79.
Labort sv. p. Ludvík 129.
Ladron hr. Ferdinand 127.
Laser Vít 88.
Lautersberg viz Petersberg.
Lazar sv.: kaple 4, 97.
Lažanský hrabě 131.
Lemberk viz Bredová z A.
Leopold I. 96.
Lestkov 70.
Lety 90, 91.
Levana viz Lucina.
Levý Hradec viz H. L.
Lhota Nová 137.
Lhoták V. M. 120.
Lhotice České 106.
Lhotice Sadové viz Tengnagl.
Lhotský Jakub Arnošt 119.
Libanice viz Záruba R.
z Liběchova viz Liběchovský z L.
Liběchovský Věnceslav z Liběchova 71.
Libětice 46.
z Libře viz Kolman z L.
Libřice 68.
Libří 71.
de Linas Karel 41, 46.
Lípov 137.
Lipsko 52, 75, 78.
Lískovcův mlýn 91.
z Lisova a na Novém Stránově Alžběta roz. Lidmila Tengnaglová z Kampu; Rudolf Adam 124—132; 124, 125.
z Lisova a na N. Stránově Anna B.; Antonie; Benedikta L.; Kat. F. V.; Kateř. F. K.; Lidmila R.; Marie A. B.; Maxmiliána L.; Teresie L. M.; Viktorie L. J. 126, 127; 131, 132; 129; 128 až 130; 130—132; 132; 129; 131, 132; 126, 127; 130—132.
z Lisova a na Novém Stránově Arnošt F. R. A. Ign. M.; Jan J. J.; Jan V. F.; Jos. R.; Václav; 127—129, 131; 128, 131; 125, 126; 128, 131; 131.
z Lisova viz Zárubová M. M.
Liteň 92.
Litomyšl 23, 103, 105.
de Longperie 40.
Lopaři 37.
Louka 137.
Loukovec viz Bredová z A.
Louny 23, 94.
Louvre 40, 43.
Lucemburský Jan viz J. L.
Lucina (Levana) 45.
Lúčky 70.
Lukavský Ondřej, Vojtěch Benedikt z Řeneč 89.
Lukl, Lukel Jakub 137.
Lupoměchy 106.
Luteráni 137.
Lužice viz Srbové.
Lübke 55.

Maďaři 137.
Mádl K. B. 66, 67.
Madrid 46.
Mach 90.
Mach viz Matěj.
Majkop 50.
Maleská Magdalena z Košetic 125—126, 128.
Malovcová Herula Anna 106.
Malovec p. 130.
z Malšvic viz Gerštorf z M.
Malta: rytíři Maltézští 44, 45.
z Manderscheidu viz z Blankenšteinu J. M.
Mandl Mat. dr. 97.
Mann Jakub 91.
Marek 98.
Mareš Jan 45, 46.
Marie Panna 83, 104—107, 135.
Marie Panna Dobré Rady: obraz 68.
Marie P. na Náměti 53.
Marie Panna Sněžná: chrám 53.
Marie Terezie 123.
Marounek Tomáš 90.
Martin sv.: chrám v Toursu 57.
Martin sv.: ve zdi 53.
z Martinic viz z Vrbna N. A.
z Martinic hr. Jan, Jaroslav 93.
Máří Majdalena sv.: kostel 136.
Matěj poddaný j. Mach 71.
Matějíček Václav 124.
Matějka 94.

ıš 73. 85.
ıuš Ferdinand, arcibiskup
ažský 131.
rer Ludvík 60.
ritius sv. 89.
kenburger Jindřich 81.
ıř 73.
:hovský Matěj 17, 18.
klenbursko 22.
lantrychova ulice 79.
lník 95.
rimée Prosper 27, 60.
:rovingové 40.
ěstec Vojnův 81.
ěsto Nové nad Metují viz N. M.
ichálek Petr 7.
ichel 69, 73, 74, 122.
ichelka: hospoda 69.
ıikovec 22.
ıikuláš sv.: chrám 52, 53, 79.
ıikuláš sv.: praelatura 97.
ı sv. Mikuláše: samota 103—107.
Milán 15.
Miler Tobiáš 91.
Miller F. V. 50.
miniatury 51—53.
z Mitrovic Jos. Vratislav 82, 84.
Mladá Boleslav viz B. Ml.
Mladota Petr 128, 129.
Mladotova Kateřina roz. Rašínka 125.
Mlynář Jan, Václav, Vávra 90; 88.
Mnichov 48.
z Mokrovús Beneš a z Hustiřan 70.
Molitor 67.
Molnár Karel 137.
Monet 57.
Mongolsko 16, 41, 108.
Montalambert hrabě 60.
Morava 10, 11, 23, 81, 108, 136, 137.
Morstadt 20.
Mořina 89.
Mořinka Malá či Hlásná, Velká 90—92.
Moskva 16—19. 50.
Most 14.
Moučka Matěj 123.
Moždenice 106.
Multer Tomáš z Rosenthalu 122, 123.
Murcie 46.
Museum v Bělé u Bezděze 136.
„na Můstku": ulice 110.
Müller V. dr. 136.
Münster 57, 63, 64.
Mydloch Jan 90.
Mýto Vys. viz V. M.

Nadějov viz též Bárta z N. 136.
náklad na pečetidlo pro literátský kůr 135.
„na Náměti" viz Marie P. na N.
Naruševič 38.
Nasavrky 103, 106.
Nechanice 123.
Němec Ondřej 88.
Němec Václav 20.
Německo 8—10, 22, 23, 54, 55, 58—60, 62, 63, 66, 79, 81, 86 až 89, 137.
Německý Brod 23, 95, 96.
Německý Rudolec viz R. N.
Nenačovice 75.
Nepokoj Václav 85.
Nerudova ulice 104, 120.
Netvorská viz Bzenská A. M.
Neumann Baltazar 57.
Niederle Lubor, prof. dr. 48.
Niedermünster 57.
Niměřice viz Bzenský na N., též Netvorská z Břízy.
Norimberk 58.
Nosilov K. D. 38.
Nová brána 112.
Nová Lhota viz L. N.
Nováček V. J. dr. 86.
Nové Město nad Medhují 94.
na Novém Stránově viz z Lisova A. L.
Novotný M. 137.
Nowak G. 25.
Nymburk 23.

Ob 18, 19, 38.
Obdorie 18, 19, 38, 39.
Obora 122.
Očko Jan z Vlašimi 67.
Odilienberg 57.
Odobesco A. 41—43.
ochrana památek uměleckých a krás přírodních 20—29, 53—66,
Ondřej sv.: chrám 78.
Orchon 16.
Osetinci 50.
Osťáci 39.
Ostruhová ulice viz Nerudova.
Otta, nejv. vachtmistr 125.
Oujezdská brána j. Kartouzská 112, 114, 120.

Palackého most 112.
Palavini conte 15.
Palmacius sv. 89, 91.
Palmer Jiří Vincenc 81.
paměti rukopisné z 17. stol. 124 až 132.
Pardubice 22, 135.
Paris Petr 47.

Parma 86.
Paříž 40, 46, 58.
Pasováci 73.
Pāša Petr 90.
Pašek Josef Václav 96, 97.
Paul Václav 82, 84.
Paulini 130, 132.
sv. Pavel: kostel; socha 53, 82—85; 105.
Pavlíčkova Anna 90.
Päumann polic. řed. 110.
Pecka Jiří 46.
Pečka: mlýn 99.
Pegau 75.
Pechnik Šimon 137.
Pekárek Matiáš z Pospěšic 71.
Pekař Jan 90.
Pelíšek Meth. 137.
Permjáci 37.
Permský Štěpán 16.
Perno 121.
Pernštýnský zámek 22.
„na Perštejně" ulice 119.
Perun 49.
Pešek Petr 90.
Pešík z Kunvaldu 70.
Peškovská chalupa 91.
Peterkov Dolní; Horní 106; 103, 106.
Petersberg (Lautersberg) 78.
z Peterštorfu viz Beník J. B.
Pětihora 50.
„u pěti korun": dům 80.
Petr rychtář 90.
Petr S. J. 130.
sv. Petr: kostel; socha 53, 82 až 85; 105.
Petrossa 40—42.
Petrovice 121, 122.
Petrovice viz Homut V. z H. a na P.
Piaristé 13.
Pichotice 122.
Pimskorn Frant. 123.
Pippich Karel dr. 20.
Plaňany 132.
Plzeň 7, 96, 97, 116.
Pnětluky 70.
Počernice 73, 75.
poddanské poměry ve vých. Čechách 95.
poddanské poměry panství Karlštejnského 88—94.
z Poděbrad Jiří 70.
Podolí 129.
Podstara Vojtěch 123.
poháry středověké 15.
pohlednice 95.
z Pohnání Veronika 121.
poklad z Petrossy 40—43.
Polná 83, 85, 95.
Polsko 17, 86—88.
Pompeje 63.
Ponická Zuzanna 129, 131.
Poříčí 53.
Poříčská brána (Špitálská) 112.
z Pospěšic viz Pekárek z P.
Poštovská ulice viz K. Světlé ulice.
Potok Šaryšský viz Š. P.
Poučník Starý 92, 93.
Pouský Vávra 84.
Poustecký Jakub 91.
Powolný Jan 137.
požár v Něm. Brodu 95—96.
Praha 2—5, 7—11, 13, 15, 20—24, 44, 45, 52—54, 66—74, 79—82, 84, 95, 97, 101, 108—121, 123 až 125, 127—136.
Prachatice 23, 45.
Prachovské Skály 14, 26.
Praskolesy 93.
Prašná brána 54, 108, 110.
Pregradnaja: stanice 51.
Prokop sv. 67.
Prokop sv.: hrad 44.
Prokopů Prokop 122.
proroctví z poč. XVII. věku 85.
z Prorubě viz Bzenský z P.
proudy Svatojanské viz Sv. p.
Pruské Slezsko viz S. P.
Prusko 7, 24, 25, 47, 48, 57, 59, 60, 86.
Přehořovská Dorota roz. hrab. z Jägru 122.
Přehořovský Frant. hrab. z Kvasejovic a z Pucu 122.
Přemysl Otakar II. 69.
Přestavlky viz Talácko na P.
Přibyslav opat 69.
Přibyslav 81.
„Na příkopě": ulice 20, 110.
Psáry 68—75, 120—124.
na Psářích viz Kolman z Libře a na P.
z Pucu viz Přehořovský z P.
Pulberczer viz Kalous V.
Punové 41.
Putjatinij P. A. kníže 51.

Raboch Jan ml. 90.
Radlík 71.
Rafael 56.
Raiffeisen 124.
Rakousko 8, 10, 25, 55, 85—88, 114.
Rakovník 53, 54.
rámy české v pražském museu 66 až 68, 133—135.
Ransko Dolní, Horní 81.
Raschdorf 55.
Rastovice 49.

z Mladotova K.
avřinec z Hradenštejna
ɔf. 25.
ıb, Tomáš 91.
58.
prof. dr. 45.
25.
137.
ıntains 27.
olf 127.
ɔ6.
viz Sezima Jan z R.
lu viz Multer z R.
22, 27.
an 137.
8.
er Jan Arnošt z Köz-
Diescholu 123.
ıké v Sasku 75—79.
ɔrávního soudu 96—97.
.
ium 97.
ta Oldřich, Petr, Petr
m, Vok 97—99.
2.
mecký 136.
5, 85, 98, 132.
aní 126.
N. P. 46.
40.
. 87.
18, 37, 39—41, 46 až
—107.
ıb 88.
15.
touš 91.
vel 122.
: R. 86; 55, 57.
ž 69.
40, 42, 50, 60.
: Lukavský z Ř.
viz též Švec Ř. 89.
z Uhlišt Eliška.
2, 40, 45, 51, 68, 75,
5, 137.
městí v Plzni 96.
93.
79.
z Solnohrad.
el 90.
7, 38.
Saratov 39.
Sarmatie 17.
Sartori Jan Martin 136.
Sasko 75, 79, 86.
Sebald Karel 84.
Sedlec: klášter 10, 53.
Sedmihradsko 88.
Seidl Jan Křt. 82.
Serdobský újezd 39.
Serrato 129.
Severin sv. 83.
Severin Jan 80, 81.
Severin Pavel z Kapí Hory 80.
Severin Viktorin 80, 81.
Severinova Anna 80, 81.
Severní mys 38.
Sezima Jan z Rochova 95.
Schwarzbach: opatství 57.
Schellay viz Szalay.
Schinkel Karel Friedrich 59.
Schmoranz Frant. 104.
Schweiz 86.
Schönberg V. 85.
z Schönfeldu Jos. Frant. 103.
Sibiř 41.
Sikora Josef 137.
Sitte 23.
Siva viz Živa.
Skála Hrubá viz H. S.
pod Skalou viz Jan sv. p. S.
Skály Prachovské viz P. S.
Skřivan Pavel 91.
Skuč 9, 81, 103, 106.
Skuteč viz Skuč.
Skvirský újezd 49.
Slabihoud Jan, Josef 123.
Sládek Václav 91.
Slané 95.
Slatiňany 104.
Slavata hr. 93.
Slavíkovský Jan S. J. 126, 127.
Slezsko Pruské 136.
Slovácko moravské 136, 137.
Slované 14, 38, 48, 75.
Sluzský z Chlumu Václav 71.
Smíchov 112.
Smirnov Alexej 83, 85.
Sobata 69.
Sobolevskij A. J. 43.
Sofia 16.
socha česká Eliška (Alžběta) 43 až 46.
socha kamenná v Pregradné 51.
sochy kamenné kavkazské 49—50
sochy kamenné pruské 47—48.
sochy španělské kamenné 46—47.
Solnohrad 13, 87.
Sopoty 81.
soška babylonská 43.
de Sotomayor Ant. 129.

Sousedovice 45, 46.
Srbové Lužičtí 75.
Stará Boleslav viz B. St.
Starý Jan krčmář 72.
Starý Poučník viz P. S.
Stav Jan 137.
Steinz Václav 110.
Strahovská brána dříve Hans Turkovic 112, 120.
Strakonice 44—46.
Stralsund 22.
Stránov; viz též: na novém Stránově 124—129.
Strassburk 54. 63.
Straširybka Tomáš 91.
ze Stráže Kateřina 15.
Strážnice 136, 137.
Strenice 126.
Strkov 89.
„na Strkově": grunty 71.
Strnad Josef; Vít 124, 123.
Strzygowski Jos. prof. 54, 55.
Střebáň viz Třebáň.
Střeboň 126.
Střelka Dorota 132.
Studenec 81.
Stupmeyer barvíř 130.
Sudslavice 14.
Suchánek Frant. 123.
Suchý Karel 137.
Sukdol 122.
Sulice 122, 123.
Summerové 43.
Sušice 14, 45.
Svarovova Saloména roz. Beřkovská z Šebířova, paní na Vonšově a Dubě 126.
Svatojanské proudy 24.
Svatoš Jan, Václav 123.
Svjatoslav 49.
K. Světlé ulice 110.
Svídnice 115.
Svijany 129.
Szalay (Schellay) Samuel 137.

Šaryšský Potok 137.
z Šebířova viz Tengnaglova A. F. a Svarovova S.
ze Šelmberka Jan a na Kosti 15.
Španělsko 46, 47. 64, 85—87.
Špatlák Vincenc 80.
Špitálská brána viz Poříčská.
Špýr 54.
Štědřík 123.
Štěpán administrator 82.
Štěpán sv.: chrám 53, 110.
Štěpánská brána, náměstí 110.
ze Šternecku viz Gr atberze Št.
Štýrsko 86—88.
Šváb Buryán 93.
Švec Řezáč Mik. 89.
Švédové 60, 119.
Švýcarsko 8, 16.

Tábor 23, 95.
Talácko Adam z Ještětic na P vlcích a Vejvanovicích 12
Talácko Maxmilián 132.
Talacková Kateřina Emilie 12
z Talenberka viz z Talmber
z Talmberku Jan Frant. 82.
z Talmberka Vilém odjinud z kova 70, 125.
z Tamfeldu viz Cukr z T.
Taras 49.
Tatařín: proroctví 85.
Teige Jos. dr. 136.
Tengnaglová z Kampu viz z Lis a na N. S. A. L.
Tengnaglova Alžběta Franti roz. Beřkovská z Šebířova až 128.
Tengnaglova Anna Florentina F lexina Gansneb z Campu 125, 126, 130.
Tengnagl Rudolf Tycho Gansne z Kampu a na Sadových Lhot cích 125.
Těptín 122.
Tesař Michael 88.
Tessauer (Dessauer) Karel 52.
Theatini 131.
Thiersch 55.
Tiepolo 57.
Tiflis 51.
Timmel Frant. 137.
Tobiáš, biskup hradecký 83.
Tobolka 106.
Tolstoj J. J. 40.
Tomáš rychtářův 88.
Tours 57.
Trautmansdorf hr. Bedřich 123.
Trávný 106.
Trčousy 73.
Trhová Kamenice viz K. T.
Troilus Mikuláš 74, 75.
Trojice sv.: chrám 53.
Třebáň Přední (Hlásná) 88—90
Třebíč 23.
Třeboň 7, 98.
„u tří zlatých hvězdiček": dum 110.
Turci 16, 39, 42, 48, 50, 86, 87.
Turek Mikuláš 119.
Turk Hans 114.
Turnov 94.
„u tváři": dům viz též „u Kamenn Panny" 15.
Tycho Brahe 5, 132.
Týn; dvůr T. 108; 115.

z Uhlišt a z Říčan Eliška 70.
Uhry 46, 55, 86—88, 137.
Ujezdská brána viz Oujezdská b.
Untersuhl 79.
Uvazov A. S. 16, 50.

Vacejš Jiří 119.
Václav sv. 83, 85, 125.
Václav sv.: chrám 54,67.
Václav IV. 67, 70.
Vachsman Hanuš 70.
z Valdštejna Arnošt 122.
z Valdštejna Lidmila Maxmiliána; Viktorie 127; 128.
z Valdštejna Vok 70.
Valečovský Vaněk z Kněžmostu 70.
„na valech": hradby v Nymburce 23.
Vána Václav 119.
Vančurova Zuzana roz. Hubrykovna a na Cetně 126.
Vápenka: skála 124.
Vápenky 137.
Vávrová Anna 88.
Vávrova Marta 91.
Vavřinec sv.: chrám 53.
Vdabda 83, 85.
Vejvanovice viz Talácko na V.
Velec 137.
Veles (Volos) 49.
Veleslavínův dům 23.
Veliká viz Velká.
Veliš 24.
Velká (Veliká) 136, 137.
z Vesce viz Duršmíd z V.
Veselý kopec 106.
Větrovec Lukáš, Tomáš; Václav 123, 124.
Věžník Odolán 129.
Vchynský p. 93.
Vídeň 13, 14, 25, 46, 110—112, 118, 127, 129, 131, 132.
Vilém císař 54
Vitet 60.
Vintíř Jindřich 98.
Viprecht Grojský 75, 76, 78, 79.
z Virbna hrabě 131.
Vít sv. 67.
Vít sv.: dóm 53, 54, 129, 130.
z Vitiněvsi viz Dubský z V.
z Vitten Hendrych Rudolf 128.
Vjatka 17.
z Vlašimě viz Očko z V.
Vlašský dvůr 54.
Vltava 10, 109, 118.
Vobořice 106.
Vogulové 19, 37, 38.
Vochoz 106.
Vojnův Městec viz M. V.
Vojta Jan 90.
Vojtěch sv. 67.
Volavec 70.
Volos viz Veles.
Volyň 44.
Vonšov viz Svarovova S.
Vorel Petr 91.
Voršilská ulice 110.
Vortová 82, 85.
Vosnice 124.
Votava Zikmund 128.
Vranov 106.
Vrata Kamenná viz K. V.
Vratislav král 69, 75, 79.
Vratislav Aleš hr. 124.
Vrbky Malé, Velké 136.
z Vrbna Marie Alžběta, roz. hr. z Martinic 127, 131.
Vsetín 137.
ze Všehrd Viktorin 12.
Všeradov 103, 106.
Vtelno Jizerní 128, 130.
Výmarsko 79.
Vysoké Mýto 9, 53.
Vyšehrad 4, 26, 52, 69, 123.

Wagner 55.
Watters Václav 91.
Weidinger Gottfried 53.
Weigel M. Dr. 48.
z Wettinu viz Dodoz W.
Widmanova ulice 96.
Wiehl Ant. 111.
Willenberger Josef 113.
Woldřich Jan Nep. prof. dr. 13, 14, 26.
Würzburk 57.
výběr mýta či dlažebného a cla 111—118.

Zahrádka 97, 98.
Zaječice viz Záruba R.
Zajíc Zbyněk z Hasenburku 70.
Zámek Zkamenělý viz Zk. Z.
Záruba Rudolf na Žumberce, Libanicích a Zaječicích 126.
Zárubová Marie Maximiliána, roz. z Lisau na Žumberce, Libanicích a Zaječicích 126, 129, 132.
Zborovice 46.
Zbraslavský Šebestián 125.
Zderaz 54.
Zelenčukský klášter 50.
Zeman Jan; Václav 124; 123.
Zhoř 95, 136.
Zichy hr. Eug. 51.
Zikmund sv. 67.
Zlatá baba 16—19, 38, 39.
„u zlaté husy": dum 80.
„u zlatého slunce": dům 110.

Zlatníky 70.
známka branného 118—120.
Znymburský Jan Václav 119.
Zubří 106.
Zuman Frant. 136.
Zvíkov 54.
Zvolský Martin 123.
Žatecký Gabriel Aug. 135.
Žďár: klášter 81.
Žehrovice 116.
Želivec 123.
Židé 117, 118.
Židovské město viz Josefov.
Žilovický dvůr 82, 84.
Žiřice 70.
Žitava 115.
Živa (Siva) 38.
Živec 38.
Žumberk 103, 106.
Žumberk viz Záruba R.

Opravy.

V příloze „Pečetí" na tab. I. budiž z Andršpachu opraveno na *Adrš*pachu, tamže pak vyobrazení pečeti č. 6. budiž zaměněno s č. 8.

Na str. 54. v řádku 10. shora čti: vyžaduj*í*;
54. „ 23. zdola „ : j*í*;
54. „ 15. „ „ : *obo*rech;
56. „ 2. zdola „ : teprv*e*;
58. „ 12. „ „ : kteréž (m. která) umění;
58. „ 8. „ „ : patric*ij*ské;
60. „ 10. shora „ : Vi*t*et;
60. „ 21. zdola „ : p*o*máhaly;
60. „ 5. „ „ : předmětů;
61. „ 2. shora „ : sv*ú*j;
61. „ 8. a 9. zdola čti: kommunalní svazek (místo: kruhy v obcích);
62. „ 13. shora čti: uznání;
63. „ 18. „ „ : původní místo přírodní);
64. „ 15. „ „ : strkala;
65. „ 13. za Faustův otec vlož: nejistý poctivec;
89. „ 12. „ : 16*10*. 19.-IX.;
90. „ 49. „ : č. 26. 18 str. 1 v (= vždy vúz);
90. „ 3. „ : klidí;
90. „ 14. „ : povinni jsou;
90. „ 26. „ : (z) ostatních;
90. „ 33. „ : P*í*ša;
90. „ 42. „ : Rab*o*ch;
90 „ 42. „ : Kunšovi;
92. „ 24. „ : se jim platiti (má);
93. „ 4. „ : Carlsteinenses;
3. „ 14. „ : na látra;
94. „ 9. „ : zas — přetčeného;
13. „ 13. „ : omnibus sanctis;
100. „ 31. „ čti: zajímavý, *ale* nechutný.
101. „ 1. „ „ *14*. července.

JAN EMLER: PRAHA Z KONCE ROKOKA.

V rokoku a hlavně koncem jeho změnil se způsob života Pražanů neobyčejně. Ještě za vlády Karla VI. byla řemeslem šlechty vojenská služba, hony a vše, co bylo vlastní dvorskému mravu, jenž arci vyšším stavům býval vodítkem. Ti, již nenalézali záliby v podobném trávení času, pořádali nádherné slavnosti, hry a společnosti dle zcela pevných ujednání, jak na koho došla řada smluveným postupem. Tím řídily se i návštěvy. Střední stav napodobil, a tak bývalo i na měšťanských, spíše lze říci již patricijských schůzkách velmi veselo a hlučno; připomíná se, že nebývalo mnoho veřejných zábav, jež by byly nekončily krvavými výstupy. Bývalo pak z toho i v n o c i velmi rušno. Při veřejných slavnostech zemských bývalo město iluminováno a vypalovány ohněstroje a i každá poněkud mimořádnější událost slavena hostinou a dlouhým hodováním, plným přípitků. Zvyk přepychu rozšířil se docela i na bohoslužebné úkony; pouti, posvícení a jiné podobné oslavy konány za hlučné hudby kostelní a končily zpravidla hodokvasy. Časté veřejné průvody, ač byly vypočítány tehdy více na lesk, těšily se četné návštěvě.

V životě společenském ovládly chování a vystupování dvě protivy: buďto způsoby zcela drsné a hrubé, anebo přehnané zdvořilůstkářství, jež stalo se spíše břemenem, než potěšením. Bylyť to spíše daleko více frase a formule ustrnulé, než pravá

zdvořilost. Kdo formulek těch neznal, pokládán za člověka neslušného chování. Floskule byly tak bohaté a rozmanité, tak rozvleklé, četné a nezbytné, že sedáváno prý až i hodinu ve společnosti, než dospěly svého konce a ustoupily vlastnímu předmětu návštěvy.

Výchova dětí byla příkrá; všude je nepoměr mezi kulturou vnějšku, formální a nabubřelou, a kulturou nitra zanedbanou a potlačenou — formalismem.

To šlo i do zařízení. Domácí nářadí i kroj je daleko více groteskní, než něžný a pohodlný. Nábytek, nejrozmanitějších linií byl sice nádherný a drahocenný, ale ne vždy úměrný. A pak jak vidíme na rytinách z baroka, byly kusy nábytku nahromaděny a promíchány; byla v tom asi malebnost, nikoli však soulad. Kde bylo to možno, byli určití domestikové jen k tomu zřízeni, aby čistili bohaté sklady nábytku a nářadí — jimiž skutečně tehdy paláce byly. A nepohodlné byly i kostýmy; byly oslnivé nádherou — ale z látek tuhých. Pánové nedovedli se zbýti svých stříbrných knoflíků u šatů. Ostatně ze stříbra bylo tenkrát skoro všecko: už i rukojetí holí a všeliká pouzdra na parfumy.

Tak asi stály věci na sklonku vlády Karla VI. — Pak přišla změna. Nastalé války vrhly měšťanstvo v úpadek, jenž nutil omeziti náklady posud na drahý život vedené. Obchod po zrušení ostendské kompanie nevzkvétal již tak, jako dříve a soustava obchodní byla Františkem Lotrinským vedena podle zásad obecného dobra. — Ačkoli tedy válečné běhy za Marie Teresie někdejší blahobyt občanů velmi snížily, přineslo to na druhé straně mnohé prospěchy.

Vzájemnými styky se sousedními národy nastalo i společenství kulturní, spolumajetek ideí, jež podporovaly osvícenství — a zjemnělý mrav a způsob života nepozorován vloudil se do Prahy. — Ony budovy, jež vzrostly po tuhém obléhání r. 1757, neměly již onoho z části groteskního rázu, nýbrž zakládaly se pohodlím a něžnějším vkusem. Hlavně platí to o interieurech, o zařízení. Nábytek stal se lehčím, zůstávaje při tom pohodlným a zdobným. — Nejdéle kroj podržel svá starosvětská práva.

Zvyk pořádati kvasy našel útulek ještě u duchovenstva a měšťanstva, ovšem ve formě už skoro docela skromné. Bohaté kláštery zachovávaly na dále pohostinnost a jakýsi zreformovaný starý ceremoniel. U nižší třídy měšťanstva byl zachováván ještě při křtinách, svatbách, pohřbech a pod. příležitostech jistý lesk. Ve výchově zavládla větší prostota, vlídnější zacházení. Dle toho byly i jejich způsoby.

Pak nastalo další zjednodušení zevnějšku budov, jich vnitřní výzdoby; i někdejší drahocennost kroje jich obyvatelů mizí kvapem. Potud i stává se bydlení tak pohodlným a příjemným, že rokokové domy ještě dnes skytají útulností byt docela vyhovující.

Zdi dříve bohatě zakryté obrazy a nádobami, pověsují se tapetami anebo zdobí malbami. Ozdobou smějí býti jen zrcadla a lustry, z nábytku jen skříně, taburety, židle a pohovky. Nic nesmí překážeti volnému pohybu v pokoji. Pro zajímavost podotýkám, že stůl v prostřed pokoje pokládá se tehdy za cosi maloměstského a za nevkus. Místo něho je koberec. Řezby a jiné drobnosti pokládají se za kramářské. Za to vše je hlazeno, aby bylo lze stírati prach. Parádní lože odstraněna — na místo nich nastoupila malá lůžka ve formě stanů. Častější změny v nábytku a modách, přes to, že, jak víme ze soudobých stesků, mnohé střední domácnosti padaly za obtíž, poskytovaly nicméně živnostem stálou příležitost k výdělku a byly příčinou, že v Praze byl značný počet pilných a vynalézavých — podle dnešního názoru: umělců průmyslu, kteří tehdy zůstali ovšem jen váženými řemeslníky. Ve společenském styku zavládl nyní ke sklonu rokoka naveskrz volný, nenucený způsob. Někdejší všeobecně za modu přijímaný, přehnaný a komický ceremoniel byl úplně odstraněn. Každý si vyhražuje své osobní záležitosti volně vyřizovati, aniž se bojí, že proto, jako dříve, narazí proti navyklé formě slušnosti anebo, že se stane směšným. Ano tu a tam někteří navykají si úmyslně pomíjeti posud zachovávané projevy zdvořilosti při odchodu a rozloučení. Toliko při návštěvách méně důvěrných známých předpokládá se jejich předběžné ohlášení, spojené s dosti obřadnou formalitou.

Visitky byly v modě již tehdy; jen zevnějšek jich byl ovšem mnohem umělečtější než nyní. Velmi často byly to umělecké výtvory mědirytců, jež ani dnes nejsou bezcenné pro odborné sbírky.

Znatelná změna nastala také hlavně od doby Josefinské v nakládání s čeledí, jež není již tak přísné a příkré, jako dříve; zavládá skoro všeobecná tolerance náboženská a veliká péče o chudinu prozrazuje, že u občanů soucit a štědrost stává se vždy více popudem jednání.

Předsudky, pověry a bezcitnost v inteligenci ustupují ponenáhlu osvícenosti, účinnosti — ale ovšem také změkčilosti jako nelze arci ani popříti, že krutosť bývalá u jiných nahražena nyní rozkošnictvím.

Takovouto směsí ještě starého s novým presentuje se nám Praha na vrcholu i ve sklonu rokoka, ve 3. čtvrti 18. století.

Takovou směsí jsou i figurky z Prahy v zásvitu osvěty právě se rodící pod nově rozblesklým maçonským světlem mladého Josefinismu. Předsudky na prospěch francouzské výchovy tály a rodí se poznání o nutnosti správnějších základů a zásad pro dokonalý charakter. V tom zápolu utkvělé tradice a forem s tušením nového, jež musí se zroditi — společensky i mravně, nese Praha ještě dvojí masku: duševní všednosti a povrchnosti — a zase jemnosti, ušlechtilého pochopení a prohloubení.

Toho obrazu nabýváme ze všech memoirů soudobých, cestopisů i detailů korespondencí. Úžasná apathie zdá se že nej-

výstižněji charakterisuje polovinu toho v Praze — čemu se říkal v konci rokoka „společnost", pokud klep salonní nedovedl vzbuditi interes průměrných lidiček. Humanitní hnutí neseno jes „zednáři", a i české obrození do své historie psalo tak mnoh zednářské jméno.

Vznik zednářství v Čechách sahá až do konce první třetin XVIII. století, kdy ostatním zemím rakouským byl pojem ter skoro zcela neznám. Za vlastního původce přenesení idejí zednářských do Čech lze pokládati hraběte Františka Ant. Šporka,[1] známého lidumila, přítele věd a umění, zakladatele tiskáren a ozdobitele Kuksu a Lysé.

Vývoji zednářství v Čechách byl zejména překážkou silný odpor Jesuitů, třeba že František Lotrinský poskytoval zednářstvu dosti ochrany. Také státní moc však opětovně nastupovala proti zednářům v Praze, zvláště r. 1766 vinou rozšířených pověstí, že zednáři chtějí vzbouření lidu podnítiti. Po zrušení řádu jesuitského odpadl ovšem zednářům nepřítel nejhouževnatější. Vskutku r. 1773 jsou v Praze 4 lože zednářské „u devíti hvězd", „u tří korunovaných sloupů", „u tří korunovaných hvězd" a „u poctivosti", z nich hlavní a provincialní byla lože předposléz jmenovaná. Tehdy byli nejpřednější mužové pražské společnosti sdruženi v ložích zednářských, počínaje tu přední nejvyšší šlechtou a nejvyšším úřednictvem až k měšťanstvu, ale také i — kněžstvu.[2])

R. 1783 K. R. Ungar, tehdy již nejsoucí ve svazku premonstrátské řehole, Ignác Cornova, „roztomilý exjesuita" a hrabě Canal založili novou loži „pravdy a sjednocenosti." pro niž Ungar spracoval stanovy a jejíž otevření slaveno 30. list. 1783. Pozvolna zvýšil se počet loží na šest a zednáři nabývali převahy u úřadů.[3])

Brzy potom došlo k oficielnímu uznání zednářstva, třebaže se to bylo stalo přesným normováním, jež činilo dojem omezení. 11. prosince 1785 vydal císař Josef II. vlastnoruční list, v němž výslovně uznává, že — byť jinde zednáře trestali a schůze rozpouštěli — „shromážděními zednářskými skutečně lecco dobrého pro bližního, chudinu a výchovu bylo vykonáno"; proto, „pokud dobro konají", béře lože v ochranu a dozor státu, dovoluje jejich schůze; při tom však dbáti jest přesně předpisů o nich. Totiž: V každé zemi smí býti v hlavním městě jen jedna lože (nemohla-li by pojmouti všech sbratřených, tedy nejvýš ještě druhá a třetí pod chefem lože hlavní), jež dny a hodiny schůzí mají ohlásiti magistrátu. Lože na venku (docela však již shromážďování u soukromníku na zámcích) jsou zakázány. Přestoupení zákazu tresce se pokutou hazardní hry (t. j. 300 dukáty). Přednostové loží mají

---

[1] Svátek, Obrazy z kult. děj. čes. II., 204. V článku „Zednáři v Čechách v 18. století" podává S dosti podrobné údaje o vývinu a významu pražského zednářstva.

[2]) Srv. J. V. Prášek v publikaci níže citované. Jiná však část kněžstva šířila o organisaci zednářské nejfantastičtější pověsti.

[3]) Prášek tamže.

oznámiti na svou čest a dobré jméno chefu země jména a stav všech členů a každého čtvrt roku nově přistoupivší i ubylé, vždy však bez udání stupně v loži. Budou-li však lože takto zařízeny mají býti sproštěny jakéhokoli dalšího dozírání a odbývati volně svá shromáždění. „Tímto způsobem může se snad tento spolek, skládající se z tolika mně známých řádných mužů, skutečně užitečně uplatniti pro bližního a vědu."[4])

A skutečně mohlo by se zdáti, že zednáři chtěli vyhověti očekávání, císařem v listě vyslovenému. V organisaci poslechli a je známo, kolik jich bylo členy společnosti nauk (jež r. 1794 musila prohlásiti, že nemá nic společného se zednáři, třeba že byli vynikajícími členy jejími Cornova, Dobrovský, Riegger — vydavatel známých Materialií a Statistiky — i Ungar, až do posledka deputovaný mistr lože „Pravdy a sjednocenosti") a čím byli pro založení a tou dobou vývoj sirotčince u sv. Jana Křtitele. Založili jej již r. 1773 po podnětu daném hr. Heřmanem z Küniglu. Záhy podepřena vzdělavací tendence ústavu, k němuž přihlásil se brzy n. př. Quirin Jahn, že bude zadarmo vyučovati kreslení (společně se Salzerem a Rähmelem); povinnosti tak převzaté plnil až do r. 1783.

R. 1782 vyskytá se poprvé v historii sirotčince jméno hrab. Canala (současně s jeho choti Marií, roz. říšs. hrab. Chotkovou), jenž se stal představeným; Cornova, historiograf sirotčince, připomíná, že hrabě již mnoho pro ústav vykonal jako subskribent v jeho fondech. R. 1784 věnoval ústavu elektriku a od r. 1785 vydržuje 8 míst sirotčích — tolikéž jako hraběnka. Prvním ředitelem sirotčince — který r. 1781 přesídlil do Bredovské ulice, v místa proti hlavní poště, kde nyní stojí palác Šebkův — byl prof. K. J. Seibt.

Jméno Canalovo spojeno jest také s prvními popudy ku zřízení ústavu pro chudé pražské. Loží „u devíti hvězd" založen na podzim r. 1786 ústav pro hluchoněmé a 7. prosince v domě později Salmovském proti radnici novoměstské (na rohu ulice Řeznické) otevřen. Veden knězem Karlem Bergerem[5]) měl značný úspěch i po rozejití se vedoucí jej lože (r. 1794).

Roku 1784 zjednali si zednáři zásluh velmi čilým účastenstvím na zachraňovacích pracích při veliké povodni v únoru. Jiní z nich konali ve prospěch poškozených veřejné sbírky nejen u kostelů pražských, nýbrž i po domech — byli to členové vysoké šlechty a přední úředníci — které vynesly na 11.000 zl. I připustíme-li malichernost, do které obřady zednářské začasté zapadaly a četné důkazy řevnivosti a pletich mezi ložemi i jednotlivými členy, nelze přece opomenouti zmínku o těchto positivních zásluhách pražských loží i jejich bratrů, proti nimž arci neuží-

---

[4]) Prager interessante Nachrichten . . . hg. v. V. V. Pruscha 1786. Nr. 1. Z části a na čas (od r. 1785) přijímány do loží i „sestry".

[5]) Svátek, l. c. 295.

váno také vždy a všude výtek zcela oprávněných.[6]) Zásluhy o podniky charitativní ovšem nelze přiznati výhradně toliko zednářům.

Ostatní společnost pražská rozdílí se po plesech a zábavách a o ideje ostatního světa se nestará. Plesy veřejné bývaly navštíveny hojně. I přes půl tisíce osob přeplňovalo často sály, až stávaly se z bálů strnulé pantomimy. Prostory „u Vusínů" před několika lety zbořené, často vídaly měšťanskou společnost sezvanou (omezení na zvané bylo dosti přísné) — v hluku reduty a ve směsi kontrastujících barev kostýmů. Není málo případů dle zmínky v cestopise, — že tmavožluté šaty nesou hnědou přízdobu a ani červená, ohnivě červená barva se travnou zelení spjata, není vzácností. A přece zavládající lepší vkus staví požadavek tichých barev, jemných, v sebe splývajících.[7]) Snad i líčení se bylo obětí přinesenou barvitosti, jen těžce ustupující ze staré obliby.[8]) Proč jinak bylo by se pokládalo za nesolidní a koketní, jak našel jsem o tom zprávu, nelíčiti si tváří? A tak snad

---

[6]) Tak vytýkáno kdysi Karlu Rafaelu Ungarovi, že jest mnich — ačkoli od r. 1780 jako bibliothékář Klementinské knihovny každým krokem dokazoval své upřímné osvícenství. Je skutečně zakladatelem nejen vědeckého systemu universitní knihovny, ale i technickým pořadatelem ohromujícího výkonu (povážíme-li, že s nepatrnými silami pomocnými spracoval obrovský nával knižní, kninovně přikázaný jednak [od r. 1777] ze zrušených kollejí jesuitských, jednak později ze sekularisovaných klášterů.) Ungar svými názory zásadně potírá škody na literatuře páchané protireformací (Srv. Jar. Vlček, Děj. č. liter. II.$_1$, 152), uvolňuje literaturu předbělohorskou ze zakletí a zachraňuje nespočetné poklady pro literární historii českou (kterých ještě sám rok 1773 tolik — i v samé budově Klementina — zničil. Klasiky, kteří se v profesním domě nalézali, podpalováno a topeno — po zrušení a odchodu S. J. — po dvě léta. Památky IX. 484.) Proto nemůže Ungarovo jméno scházeti v obrazu kulturní sféry pražské z konce rokoka.

[7]) Pro názor pražské mody té doby připojil jsem obrázek plesové toiletty dámy z masopustu 1787 se soudobým popisem. „Sukně je z bílého tafetu se širokou falblí. Přes to je dosti široká bohatá sukně z bílého krepu, po obou stranách povyhrnutá buď stejně nebo nestejně stužkami zcela světlemodrými, splývajícími s obou boků. Život a rukávy jsou rovněž z bílého krepu a nahoře zdobeny nabíranou blondou. Nad životem nosí se menší živůtek z temně modrého atlasu, střižený podle tvaru poprsí, vybíhající napřed i vzadu špičkou do výšky a vzadu šněrovaný. Z něho také jsou krátké vystřihované polorukávy, dosti široké a volně na rámě splývající. Prostý florový šáteček ztrácí se kol do kola v životu. K tomu nosí se černé atlasové střevíce s falbli z téže látky jako stuhy od boků. Ozdobu hlavy tvoří široká páska z rezavé látky, uprostřed se štítkem zlatem vyšívaným, nad tím jsou tři stupínky bílého floru lemované zlatými krajkami. Vedle toho trojnásobná kokarda z per spojena jest s kyticí růží, vzadu splývá dlouhý závoj od hlavy k bokum: na levé straně zlatá šňůra s třapcem. Frisura má vlas zvlněný se dvěma prstenci, spadajícími na prsa." K figurce „pána v plesovém fraku" — žlutém, nad fialově růžovými pantalony — připomíná popis, že stojí jakoby přemýšlel, s kterou dívkou nejdříve potančí, až se rozhodne, odloží podle etikety klobouk do garderoby a tančí toliko v bílých rukavicích. (Obr. 2. a 3.)

[8]) 1787 zavedeny i poplatky a kolky z líčidel — důkaz spotřeby nejširší (Schwarz v. Schwarzwald, Samlg. d. ah. Patente, Wien 1818—1820 8°.)

Obr. 2. Pán v plesovém fraku z r. 1787.

Obr. 3. Dáma v plesovém úboru z r. 1787.

nebývaly plesy nezajímavy pro pozorovatele, zvláště podaly-li někdy námět pro karikaturu, když dámy svými ohromnými klobouky uvízly mezi dveřmi. Naslouchati rozhovorům cizích kroužků je prý tehdy obvyklé, zevlování u bu fetu a pak kritika ve vlastní společnosti, kolik ten či onen vypil punče — (tenkrát bývala ho v plesích sklenice za dvacet krejcarů, cenu tehdejšího slušného oběda) — nebo vína, bylo dosti káraným nemravem. Ale přece jen zábavy byly plny. Snad také proto, že náleželo k dobrému tónu na pozvání se dostaviti — tretér a výčepník u buffetu musili ovšem z výtěžku zaplatiti také často velmi skvělý luxus výpravy sálu.

Za to soukromá vyražení a zábavy měl každý stav pro sebe. Šlechta konala svá „assemblées" a viděla jakousi praerogativu v nich a ve hře, jíž obětuje tolik ze svých financí, že bylo nutno vypsati na hazardní hry pokutu 300 dukátů aspoň na odstrašení středního stavu, jenž v tom napodoboval chutě šlechtu. Jinak ku společenským zábavám šlechty měli přístup jedině důstojníci, byť i měšťanského rodu.

Tak bylo širšímu publiku bez rozdílu vrstev přístupno jedině d i v a d l o.[9]) Pomíjím „zábavy" — citlivějšími arci odsuzované, jakými byly štvanice krav a volů — přivázaných (jež odbývaly se na ostrově Štvanici). Jediné však, co dovedlo Pražany upoutati snad bez výjimky, byla hudba.

Místo zmíněných strnulých zábav, střední stav s kulturnější úrovní pořádal si soukromé koncerty, při nichž byl rád viděn každý ctitel hudby, byť i ne výkonný. Koncerty takové tvoří hlavní článek zábavy a bývají často aranžovány velikými hudebními umělci. Láska k hudbě je v Praze všeobecná, až k hyperprodukci výkonných umělců, jichž doma nezužitkovaný přebytek, jak se o tom ještě zmíním, cestuje po cizině, jsa tam velmi oblíben.

Vynesla-li na př. akademie, již pořádala 1787 „madame Duschek," slavená zpěvačka a přítelkyně Mozartova, ve prospěch chudých, 225 zlatých, cele připadajících účelu, je to důkazem, jak hudba je Pražanům té doby v krvi, jako by ani bez ní nemohli žíti, byť i tvorba sama poněkud ustupovala. Proto jistě tak skvěle, jako jen málo kde ještě, vedlo se opeře pražské, když r. 1787 byl podnikatelem jejím Bondini, jenž nešetřil žádných nákladů na opatření nových partitur. V únoru 1787 objednal od Mozarta, jenž právě tu meškal, operu pro pražské jeviště, již Mozart — byl to, jak známo, „il dissoluto punito" Don Giovanni — při druhém svém pobytu v Praze téhož roku 1787 v zimě dokončil. Proto bylo i uvítání Mozartovo obecenstvem tak nadšené a velkolepé, jak líčí je biograf Mozartův, Němeček. A i Mozart sám dal se pohnouti tehdy k uspořádání veliké hudební akademie, v níž hrál na klavír

[9]) Nelze z duvodů úspory místa, tuto šíře opakovati, třeba s doplňky a opravami, co o divadelních poměrech té doby připomněl jsem ve feuilletonu „Máje" IV., č. 20 (Mozartovští Pražané). Podobně něco níže při hudbě.

a v níž, jak sděluje biograf, jeho fantasie vzbudily ohromné nadšení. Odtud zůstala i Pražanům zamilovanou komposicí symfonie do D-dur. —

Jinak však byli Pražané tehdejší — nemluvím o některé šlechtě — naprosto apatičtí k umění, hlavně výtvarnému, jak se objevilo zejména v létech, kdy došlo ke zrušování klášterů a kostelů; snad tím, že viděli, jak všecko to církevní umění je pokládáno za bezcenné se strany státní autority, vypěstována byla bez ohlednost k rázu města.

Praha z 18. stol. jsouc stále ještě z největších měst evropských, skládajíc se z 4 měst královských, byla obklopena hradbami, které se hlavně osvědčily r. 1757 při obléhání pruském. Před branami ovšem tehdy nebylo skoro předměstí. Bubeneč, Košíře, Podol, ale také i Smíchov a Vinohrady a samoty na poli Špitálském „byly od hradeb pražských daleko vzdáleny a měly namnoze ráz samostatných obcí venkovských.[10]) Praha do té doby neměla veřejných parků, neměla promenád a neměla stinných sadů, mimo ovšem soukromé, které za to tím více vynikaly. Z těchto soukromých byla to především Kanálka, zvaná podle kavalíra, jehož jméno slyšeli jsme již mezi předáky nově zorganisovaného zednářství a které v době té cizině již bylo známo více než samotným jeho pražským krajanům. Ale Kanálka vábila hned tehdy domácí, i cizince, ačkoli nebylo tomu dlouho, co svým založením hr. Canal zahájil dobu její proslulosti a dal vznik jejímu půvabu nejen ze záliby pro přírodu, ale i z humanity a z důvodů vědeckých.

Kanálce za nedlouho připadla ještě nová role — státi se zahradou pokusnou pro účely národohospodářské. Jako předseda c. k. vlastensko-hospodářské společnosti — již od r. 1783 jím byl — věnoval nyní hrabě Josef Canal jistou část zahradních pozemků na pokusné pěstění hospodářských rostlin, jež dálo se na jeho útraty. Dovolil, aby současně konaly se tam praktické hospodářské přednášky, zřídil vzorný ústav k bezplatnému vyučování ve fabrikaci syrupu a cukru z řepy a při tom nezapomněl pěstovati 700 druhů ovocných stromů, aby hospodáři s nimi se seznámili.

Další o Kanálce spadá již za naši dobu.[11])

Dále byla tu na Smíchově proslulá Buqoyka, zahrada náleževší k bývalé vile Dienzenhoferově a druhdy jeviště široko daleko mezi šlechtou proslulých Buquoiských pastorál; byla tu zahrada, jež právě tehdy se stala zahradou botanickou, když odtud po sekularisaci řádu Jesuitského museli se od svého dispensáře letního odstěhovati kollejníci od sv. Bartoloměje. Zahrada bude ještě as dostatek známa jednotlivcům svými piniemi, které

---

[10]) Prášek, Panování cís. a krále Josefa II. Č. II. (Dějiny Čech a Moravy nové doby. Kniha VIII.) Praha 1904. 8°.

[11]) Podrobně popsal jsem Kanálku z doby její slávy a vědecké působnosti i život v ní v „Českém Světě" 1906 r. II. č. 9. a 10.; připojen byl i portrét Canalův a obraz zahrady.

dekorativně přizdobovaly levou kulisu pobřežní pouti po nábřeží smíchovském; také zahrada slavatovská a všechny, které tu zbyly od někdejších letohrádků, to byly zhruba promenády lepších tříd pražských, společnosti přístupné ochotou a liberálností majitelů.

Mezi zahradami veřejnosti úplně přístupnými byla na Novém městě zahrada Clam-Gallasovská v poblíží Kateřinek, k níž vedla alej mezi bývalým ústavem šlechtičen (dnes všeob. nemocnice) a býv. jesuitskou residencí (nyn. voj. nemocnicí). Měla malé divadlo a lázeň a byla každému k procházce otevřena, podobně jako Lobkovická vinice na Hrádku, (kde bylo lze dostati červené i bílé české víno v zapečetěných lahvích a zaječickou vodu). Mohu pak minouti „bubenečský park" král. Oboru, i stejně oblíbený Císařský mlýn jako známé procházkové cíle Pražanů té doby, kteří však nepohrdli při svém temperamentu ani zabranskými místnostmi zábavními. Za Špitálskou branou, na poříčské straně Prahy, byly to Veliké Benátky, kde odbývány na veliké uzavřené prostoře zmíněné již štvanice. Pražané rádi na ostrov s velikým bělidlem plátna chodívali, přes časté jeho zátopy, v letech osmdesátých však na čas zájem se soustředil k nedalekému „Růžodolu" (Rosenthal) zcela nově vystavěnému a zařízenému známým nakladatelem a antikvářem Ferd. z Schönfeldu na pozemcích někdejšího špitálu, jež staroměstská obec prodala. Královský český dvorní tiskař založil na pozemcích velikou papírnu a „krásnou zahradu, jež představovala mapu Čech" (stezky — tok řek, stromy — polohu jednotlivých měst).[12]) Před papírnou dal zbudovati rozlehlou zábavní místnost, jež současníkům velmi se líbila.[13])

Uvnitř města však stal se počátek první promenády veřejné za Marie Teresie zásypem příkopu mezi Václavským náměstím a Prašnou bránou (vznik „staré aleje"). Z této doby, kdy provedeno sloučení všech 4 pražských měst, datuje se i zajímavé nalezení a zachránění knihovny bibliofila 16. věku pana Vřesovce, odkázané malostranskému magistrátu, v jedné z komor radničních. Jinak

---

[12]) Čechy III., 2., 475.

[13]) Obrázek č. 1., reprodukovaný v záhlaví dle původní rytiny vzniklé brzy po dostavění kůrkami kryté budovy, můžeme doprovoditi oficielním popisem tohoto za nynějším viaduktem stávšího „zábavního místa". „V dolejším poschodí vpředu je vchod do pekárny [patrně prodej pečiva], vedle je dvojoknový pokoj pro hosty. Vedle hlavního vchodu s předsíní o 2 oválných oknech je kavárna. Na tuto přiléhá hlavní vchod vedoucí k divadlu, odtud až ke vchodu (pro herce) umístěnému na konci táhne se oběma poschodími prostora divadelní. V druhém patře je v rohu rozkošný kabinet se 2 okny nazad s výborným výhledem na Velké Benátky a Bubny, vedle pokoj kulečníkový a dále hostinský, oba o 2 oknech, kde zároveň je ve svém oddělení cukrárna a bufet. Pak byl sál o 3 oknech a potom prostorný, krásný taneční sál se 4 okny. Ostatní místnosti zaujímá divadlo." Jiný úsudek dobový prohlašuje budovu za „úplně čínskou co do vzhledu a proto okouzlující a románovitou". O programu zábav nám prozrazuje, že provozovány byly činohry populárního slohu, jež vzhledem výběru a zvláštnosti značné přízni se těší.

však tím časem ztratila Praha mnoho ze svých památek architektonických i drobného umění zrušením klášterů a chrámů, třeba že zevní vzhled Prahy velice získal, jmenovitě po založení komise pro okrašlování města a také značným ruchem stavebním. Budovy tenkráte vzniklé po stránce své výzdoby, jak pověděno, mnohem jsou střízlivější starých, na jichž místě z velké části vyrostly nebo aspoň byly přestavěny. Tehdy přistavěno patro i radnici staroměstské na straně náměstí. Účelům agendy obecní přikázány také síně prázdného od nedávna kláštera Benediktinů od sv. Mikuláše. Vedle počátků pojmenování ulic přinesla tato doba reforem i snahy po dosažení větší čistoty ve městě, jež posud prosto okapních rour a kanalisace, po deštích tonulo v blátě. Z hygienických důvodů vydán i také zákaz dalšího pohřbívání na hřbitovy uvnitř města a založena dvě nová pohřebiště: hřbitov olšanský a pro Malou Stranu a Hradčany košířský, jenž z části svými posud udrženými náhrobky přímo nás spojuje s odvětvím umělecké tvorby té doby.

Ostatně dotýká se tato kapitola vlivu událostí, jež jaksi nejtěsněji jsou spojeny se jménem doby Josefinské: vlivem sekularisace.

Koncem rokoka nehemží se to tak kněžími, jako dříve, kdy „na pražském mostě" (píše turista) „tolik jich bylo lze spatřiti." Zrušením napřed Jesuitského řádu, pak i dalších přemnohých klášterů, zmenšil se počet duchovních, formálně už také tím, že z velké části přiodívali se odtud světským oblekem. Noviců nepřibývalo tedy a bývalých konventuálů rychle ubývalo. Ti, kteří dovedli se vpraviti do nových poměrů, volili si značným dílem jiná zaměstnání a nechodíce jako dříve za duchovními povinnostmi neobjevovali se tak často ve veřejnosti.

Mniši, pokud nepřešli do jiných klášterů anebo nestali se světskými kněžími, bydlí u příbuzných, není-li jich, samotni nebo po dvou ze své pense, jež činí 150—300 zl. Ale ze všeho je patrno, že nový život a ruch, kterému nyní hledí tváří ve tvář, není jim nijak milý a příjemný — neopustilit své kláštery, které jim byly samostatnou vlastí, o své vůli, nýbrž z přinucení. Ostatně tu a tam zvykli si přece. Bývalí mniši věnovali se četbě, která jim dříve byla nepřípustna a velice mnozí z nich stali se vyznavači osvícenství.

S pensemi jim vyměřenými vystačovali úplně, dík značné láci pražských požívatin. Mimo to mnozí z nich soukromě vyučovali.

Při zrušení klášterů jeptišek bylo ustanoveno, že ony, jež s jinými družkami pod dozorem žíti chtějí, obdržeti mají 150 zl., jinak 200 zl. Zvolily-li jiný klášter v zemi, dostalo se jim cestovného 60 zl., bylo-li to v cizině 100 zl.

Sekularisace Josefinská ovšem zcela přirozeně, jak již zmíněno, značí ochuzení Prahy o nesčetné poklady umělecké. Jen v jednom směru vřadil bych sem popud k novému odvětví tvorby

a to zřízením nových veřejných hřbitovů a zápovědí pohřbívání v kostelích a u kostelů. Jest to nové vzpružení, nové založení mladé tvorby náhrobkové a pomníkové, kteráž snad nebyla by se projevila poměrně tak šťastně, jako tomu bylo na starých nyní částech tehdy nových hřbitovů. Za to ovšem sekularisací rozmetána byla střediska a řekl bych choviště umění a sice hlavně malířského a hudebního, jimiž byla jistě polovina klášterů a seminářů, jichž členové a chovanci musili se rozptýliti do všech konců země. Stará církevní hudba česká ztrácí odtud mnoho milovníků a pěstitelů. Na hudebních školách venkovských byly rektorům a představeným jich požitky značně ztenčeny, ano i zrušením některých klášterův a kostelů odňaty. Tím ustupuje trochu umění hudební, až dotud tak kvetoucí. Je známo, že značná produkce v oboru církevní hudby poskytovala příležitost nejen uplatnití svého hudebního genia nebo prostě schopnost, ale i hledati pro provedení skladeb nové mladé síly. Odtud bylo takové množství hudebních škol a proto již od 6 let bývala mládež a zvláště hoši cvičeni a vzděláváni v hudbě a v interpretaci hudebních děl. V Čechách bývalo dříve zvykem a povinností řídícího školy, že musil každoročně aspoň jednu novou mši sám složiti. Provedení takovýchto skladeb bývalo proto jakousi zkouškou chovanců a svěřenců komponistových, který měl příležitost tak poznati stupeň jejich opravdového pěveckého výcviku. A že tehdy bývaly poskytovány hmotné podpory pro vzdělání se v hudbě, nebylo jim těžko pokračovati v něm. Tak záhy opatřil si mladý adept hudebního umění známosti s kněžími a hudebními přátely. Ovšem na druhé straně přece aspoň z části našla se náhrada za ochranu a podporu hudby se strany klášterů a jich prelátů; jako již dříve, tak i nyní ještě šlechtici přijímali mladé hudební talenty do svých orchestrů nebo do svých kapel. Tak měli Morzinové, Hartigové, Černínové, Mannsfeldové, Pachtové, arcibiskup pražský a jiní mezi svými chráněnci mnoho mladých umělců. Šlechtici tito ze svých panství přivedli do města děti poddaných v počátcích umění vyučené vesnickými učitely a vydržovali si zvláštní domácí kapely. Často tvořily tyto kapely část domácího služebnictva. Myslivci tělesní nebývali připuštěni do služeb, dokud neovládali dokonale lesní roh. Takovýmito opatřeními a pohybem mezi šlechtou opatřili si mladí umělci znamenité známosti a pro sebe velmi zhusta pověst, která jim vynesla rychlé zlepšování postavení, odporučení a ovšem také skoro v polovici případů odchod do ciziny, kde čeští umělci docházeli správného pochopení a ocenění. —

Po umění ještě něco málo o řemeslech. Roku 1731 obdržely cechy zvláštní jenerální cechovní artikule, které od té doby byly přijaty mistry a tovaryši za všeobecné vodítko směřující k dobrému řádu řemesel. Avšak přece také po vydání těchto cechovních řádů vloudily se u řemesel tak mnohé přehmaty a přihodila se tak častá zneužití, že pod vládou Marie Terezie

skoro všecky druhy živností, a zvláště cechy obchodní obdržely zvláštní a zcela samostatné cechovní artikule nesené tendencí, přehmaty a zneužití řemeslných oprávnění od základu zmařiti. Tato opatření měla také aspoň to ovocem, že drahocenné mistrovské kvasy, právě tak nákladné kusy mistrovské, zachovávání modrých pondělků, dávání „gleitu" tovaryšům tím byly zrušeny. Za vlády cís. Josefa II. bylo cechům veřejné obcházení s velikými korouhvemi cechovními za hudby a zpěvu při svátku Božího těla a jiných slavnostech zastaveno. Naproti tomu obdržely cechy ony pokyn, aby při procesích užívaly malých korouhví kostelních a zanechaly veškeré hudby. Brzy po vyhlášení tohoto královského výnosu následovalo úplné zrušení pražských cechů: řeznického, mydlářského, zvonařského, voskářského a pernikářského. Pokladna byla se vším cechovním nářadím a ostatním jměním od politické instance zemské vzata v uschování, avšak při tom každému dáno bylo na vůli vésti obchod produkty zrušených cechů. Brzy následoval podobný osud i u cechů dalších. Ale nesmí dojem tohoto opatření vzbuzovati zdání, že by obchody a živnosti byly bývaly tím zbaveny kontroly a dozoru. Policejní úřady bdí stále jako před tím a vedou dozor, aby občané byli opatřováni dobrým masem a poctivými svíčkami atd. a nebyli podváděni na váze. . Mezi jiné, abych tak řekl všeobecné přednosti zrušení cechů bylo by čítati — ovšem jenom pro tehdejší dobu nepřelidněného města — že uzavřený počet mistrů byl zrušen a tím každému obratnému tovaryši umožněno nabýti práv mistrovských, že kartelování živnostníků se tím činilo méně snadným. Podle toho ovšem i ceny staly se pro publikum příznivějšími. Na druhé straně arci vyneslo opatření to namnoze pokles v kvalitě výrobků, poněvadž vystoupila usamostatněna celá řada po případě méně zručných živnostníků; v oněch řemeslech, která bychom označili názvem uměleckého řemesla, znamenalo to značný sklon úrovně — jednak i hyperprodukce tovarů a nemožnost opatřiti je dostatečným odbytem, v době ne příliš dlouhé přiměla mnohé živnostníky ku pokusům, které nebyly zcela správné. Tak vidíme, že uprostřed vlády Josefovy dělí se řemesla na tak zvané cechy policejní a cechy obchodní. Policejními nazývaly se proto, že podléhaly policejnímu ředitelství, aby město mohlo býti opatřeno pravými a dobrými potravinami v dostatečné míře. Do kategorie potravinářů náleželi mlynáři, pekaři, řezníci, sladovníci, vinopalníci, výčepníci vína, hostinští, obchodníci s rybami a ovocnáři. Většina pivovarů byla na konci rokoka v Praze na dolejším Starém městě v Dlouhé třídě a na Perštýně; ostatní, hlavně malostranské a novoměstské byly rozptýleny. Z ostatních cechů zmínil bych se o ševcích, kteří vyráběli tovary, jež závodily dobrotou a zdatností s vídeňskými. Pražští obuvníci dělili se podle tří hlavních čtvrtí pražských. Většina měla své krámce v Jesuitské ulici. Také pražské mydlářstvo tvořilo pozoruhodné odvětví měšťanské výživy. Voskáři utrpěli Josefinskými nařízeními o výkonu kultu

tenkráte značnou újmu. Že truhláři tehdejší byli mistry, zná každý, kdo má interes o staré kusy nábytku, které skutečně v této době jsou pravými uměleckými pracemi. Kominíci byli tehdy již rozděleni na určité čtvrti městské se závazkem a privilegiemi: držeti v čistotě komíny svého obvodu. Neměli tehdy již onoho zlatodolu ve svém řemesle jako na počátku 18. stol. Pražští hrnčíři byli daleko spíše kamnáři, ponechávajíce skorem výhradně výrobu nádobí kamenného venkovským. Ze živností obchodních uvedl bych puškaře, kterých nebylo mnoho přes deset, kartáčníky, soustružníky, jircháře, mosazníky, kterých nebylo ani tucet, sklenáře, zvonaře, pasíře, rukavičkáře, kteří byli široko proslulí a dopomohli tak k rychlému vzrůstu v třetí čtvrtině 18. stol. založené francouzské továrně na rukavice. Mědikovci, většinou v Platnéřské ulici, měli hlavně pověst jako dobří kotláři pro pivovary. I pernikáři utrpěli zrušením poutí, procesí a slavností církevních značnou újmu na živnosti. Také parukářů v Praze byl značný počet — asi půl sta — kteří neměli cechu, nýbrž jenom jakési volné sdružení, jež tvořili majitelé závodů. V Jesuitské ulici byla značná řada mečířů, kteří v oněch létech, kdy všeobecně ještě bylo modou, nositi dýky a kordy, vyráběli krásné produkty toho oboru, později, když moda přešla, věnovali svůj um výrobě přezek a knoflíků. Pro příklad z řemesel zcela zaniklých jmenoval bych také punčocháře. Mezi tovární výrobou, která ovšem je daleko mladší, nežli živnosti řemeslné, pokud arci na sklonku rokoka v Praze byly, zmínil bych se o tabákové manufaktuře — bývalém klášteře Celestinek na Novém Městě v Jindřišské ulici (pošt. ředitelství). Dále byla zde sanitrárna se závazkem královského desátku a odvádění ledku departementu dělostřeleckému. Dále mydlárna zřízená židem Šeftelesem před Strahovskou branou. Továrna na lučavku byla v Dlouhé třídě, vedena chemikem Pregnerem. K vysokému stupni dostoupilo barvířství. Mezi barvíři přední místo zaujímal Engel v Truhlářské ulici. Erkel měl zvláštní bělidlo na ostrově barvířském. Vápenice a cihelny byly v každé čtvrti městské a byla mezi nimi největší vyšehradská, schwarzenberská a hergetovská. Také papírna byla na Novém Městě před špitálskou branou a byla vedena tiskárnou a knihkupectvím Schönfeldským. Tkalcovny plátna byly z části v Petrské ulici, pokud šlo o výrobu domáckou, továrny byly na Újezdě a na Smíchově. Také přádelny a tkalcovny vlny byly v Praze a dopomohly ku proslulosti pražskému etaminu. Továrna soukenická byla na Starém Městě v někdejším klášteře sv. Anny, byvši sem přeložena z kláštera sv. Anežky. V továrnách hedvábnických největší pozornosti těšil se samet. Také i továrna na kostice byla v Praze tehdy zřízena. Továrna rukavic, o které se stala zmínka, byla ve čtvrti petrské a náležela firmě Boulogne a spol. Mezi tak zvané živnosti volné, které každý mohl provozovati, náleželi voňavkáři, potom tiskaři látek, pokud nebyly apretovány, předení lnu, bavlny, vlny a hedvábí, vyšívání, potom

výroba pečetního vosku, vějířnictví, čistění skvrn, zdobení per atd. atd. Mezi ostatním obchodnictvem, zmínil bych se jenom o knihkupcích, kteří byli hlavně na Malém náměstí a v ulici Mostecké. Pražští knihkupci měli oprávnění se svou živností spojovati všecky ostatní s ní spojené totiž: písmolijectví, knihtiskařství atd. Styk knihkupců s knihkupci zahraničními byl velmi čilý. Půjčovnu knih měl Gerle a odbýval při ní často veřejné dražby. Arcibiskupská tiskárna byla u sv. Jiří. Schönfeldovská měla při sobě tak zvaný „Prager Zeitungscomptoir" a diesbachovská na Malém náměstí tiskla pro divadlo. Nejznámější krám s mědirytinami byl v ulici Jesuitské a náležel známým bratřím Balcerům. Zmíním-li se ještě o několika závodech s porculánem a s majolikou, kde tehdy těšily se největšímu odbytu porculán saský a majolika holičská — a ku podivu nejmenšímu porculán vídeňský, mohu tuto kapitolu o pražských řemeslech a obchodech i továrnách ukončiti s podotknutím, že na tento čas, o kterém právě řeč, i značným předmětem obchodu zcela mimořádného a zvláštního tvořily předměty z inventářů klášterů a kostelů právě zrušených. Byly rozprodány za babku, v dražbách prodány — co bylo prohlášeno za smeť, dáno po nůších tomu, kdo ji chtěl aneb vyhozeny vůbec. Antikvárům tehdejším dělo se tak na neskonalý zisk a toto rozprodávání inventářů kostelních, které znamená pro vždy, na všecky časy nesmírné ochuzení české vlasti, jest z nejsmutnějších stránek v historii následků sekularisace Josefinské. Je totiž ještě dosti známo faktum, že do roku 1782 spadá rozprodej zbytků Rudolfovy sbírky.[13]) Popis těch věcí byl by dlouhý a příliš smutný. Poslední doba objevila inventáře těch sbírek; ale z oné doby víme, že Breughelovy originály odhadnuty a prodány po 7 kr. a torso Ilioneovo, dílo Skopasovo, které po létech koupil král Ludvík bavorský za 6000 dukátů — odhadnuto na 30 kr. Nebudu rozpřádat tu smutnou kapitolu — chtěl jsem jen jí dáti těmto větám závěreční vignettu také ze sklonu rokoka.[14])

o o o

---

[13]) K. B. Mádl v Pam. arch. XXII, čís. 2.

[14]) Skizza tato, jež je celkem obsahem přednášky, konané ve Společnosti p. s. č. dne 23. V. 1906, nechce býti úplnou lícní, jsouc pouhou kostrou a nevytýkajíc jmen ani fakt a let. Prameny hlavní (mimo cit. již literaturu): Vollst. Beschreibung d. Kgl. Hpst. Prag . . . Prag u. Wien 1787. 8°. 2 díly. Beobachtungen in u. üb. Prag v. e. reis. Ausländer Prag 1787. 8°. 2 svaz. Jahrbuch d. Tonkunst von Wien und Prag. (Wien) 1796. 8°. — Prager interessante Nachrichten nebst d. eigentl. Intelligenz. hg. v. Vinz. Vikt. Pruscha. 1786. 8°. — Cornova, Geschichte d. Waiseninstituts zum h. Johann d. Täuf. in Prag. Prag 1785. 8°. atd.

ZD. WIRTH: BRYKCI Z CYNPERKA A P. FLÖTNE

PŘÍSPĚVEK K VÝTVARNÉ TECHNI

Originalita v námětu i zpracování jest v starší době poj rozhodně širší a výtkou plagiátu méně ohrožený než v dnešn čase. A přece pokládáme za umělce muže, který pokrývá veli plochy zdí chrámových volnou parafrasí cizích miniatur, cení si autora rytiny dle malby slavného mistra, neho mluvíme o umě u vyřezávače ze slonové kosti, jenž obláčí svůj pohár v plastick odliku některého zcela známého obrazu. Technika tvoření zachr ňuje tyto zručné řemeslníky, jejich umělecký instinkt, jenž dove cizí myšlénku přizpůsobiti nehledaně jinému materiálu a jejic vkus, se kterým vybírají svoje předlohy. Zajímavé problém ikonografické mají často zde svoji příčinu a psychologický poc klad, právě jako se odtud vysvětlují bludné někdy cesty prov nience motivů všeobecně užívaných.

Máme dobrou příležitost poukázati na obratné přejímár cizích výtvorů uměleckých v našem řemesle. Nedávno vyšl kniha Leitschuhova o Flötnerových plaketách,*) jíž se podařil na základě seznamu olověných plaket z r. 1624 přesně pověřit jménem Flötnerovým práce dříve mu jen bystrou kritiku umě lecko-historickou připisované, potvrdila, co již dříve bylo ná padné: Brykcího devět dětských mus jsou věrně na zvony pře jaté plakety Flötnerovy. A k tomuto výsledku dovolte několik průvodních slov.

Působení geniálního Švýcara, Petra Flötnera, jehož díla byla pokládána za italská teprve v poslední době dostalo se náležitého ocenění. Ukázalo se, že jeho originelnost jest nesporná, že byl mezi prvními, již vlili renaissanci německého ducha a individuelní styl a že zejména v drobných plaketách, které se vyrovnají italským dílům nejslavnější periody, dospěl tento mnohostranný umělec vrcholu své tvořivosti. Drobná plastika u něho vyplňuje léta 1536—46 skoro úplně. Věnoval se tomuto krásnému genru, vykořisťován norimberskými zlatníky a příliš na nich závislý, a vytvořil jich spoustu. Že pracoval zprvu dle italských vzorů, je nepochybné, ale moderní studium dokázalo, oč byl umělecky výše proti současným německým plastikům. Měl více fantasie a pohyblivosti a klonil se více k přírodě. Nebyl již naivní

---

*) O plaketách Flötnerových viz zejména: K. Lange, Peter Flötner ein Bahnbrecher der deutschen Renaissance (Berlin 1897), Leitschuh Fr., Flötner-Studien. I. Das Plakettenwerk (Strassburg 1904) a článek v časop. Kunstgewerbe in Elsass-Lothringen roč. V., 161—70. Ostatní lit. viz u H. Seppa, Bibliographie der baier. Kunstgeschichte bis Ende 1905 (Strassburg 1906) str. 264. O Brykcím posud máme jen odstavec v Rybičkově O českém zvonařství str. 17. Jinak použito hojně literatury místopisné z celých Čech a Soupisů památek České Akademie.

umělec jako jeho druzi, ale sebevědomý tvořitel a to, že u něho bylo nejužší spojení umění a báječné řemeslné zručnosti, posílilo a obohatilo současné tvoření. Jeho plakety sice již tehdy, jak Lange dokázal, byly, pozlaceny a zarámovány, předmětem sběratelské obliby vedle medailí, ale hlavnější jich účel byl obchodní a charakter průmyslový. Lange tvrdí, že originály byly buď prováděny v kovu tepáním, buď — a to pro obchod pravidlem — v měkkém kameni (mastku, solenhofenském kameni) a z něho odlévány nejdříve do cínu, pak do olova. Olověné odlitky jsou pravým obchodním zbožím, jich soubor patřil k inventáři dílen zlatnických, slévačských atd. To dělo se s plaketami různých mistrů, ale díla žádného z nich nebyla tak rozšířena jako plakety Flötnerovy. „Kam jen pohlédneme," praví Leitschuh,*) „celé německé umělecké řemeslo jich užívalo. Na skříňkách ze slonoviny a kasetách nejrůznějšího druhu potkáváme se se stříbrnými reliefy Králů, na číších a pohárech z drahých kovů i na cínových lahvích vidíme jeho Cnosti, Planety a Musy, na porýnských kameninových džbánech jeho Nepravosti, na cínových talířích a mísách jeho drobné výjevy biblické. Celou 2. polovici XVI. století trvá neztenčeně tento vliv, ale udržuje se daleko do věku XVII. a ještě v baroku se vyskytují kopie, ovšem v duchu nového umění pozměněné. Ale tento vliv má vedle dobrých i stinné stránky. Nejlepší řemeslníci XVI. století byli mocně Flötnerem podmaněni; cítili, jak dovede ve svých drobných dílech obratně pracovati k dojmu z okamžiku a závodili mezi sebou, kdo více vytěží z látky tak příhodným způsobem nasbírané. Není divu, že se pak stěží odpoutali od jeho způsobu podání, jak to vidíme na spoustě jiných, jinak výborných prací; myšlenky Flötnerovy se vžily v krev a kosti uměleckého jich přesvědčení, učitel stal se autoritou. A tak jich zacházení s abstraktními tvary je učené a hledané a přes technickou virtuosnost, která stále zůstává dědictvím školy Flötnerovy, umělecká cena plaket od století ke století se menší."

I v Čechách podlehli vlivu Flötnerovu. Podrobnější studium to dokáže, ale zatím je to zjištěno jen u Brykcího. Olověné odlitky Flötnerových plaket přišly obchodem také do Prahy, nebo si je Brykcí, který před r. 1550, kdy již provozoval samostatně řemeslo zvonařské, cestoval v cizině, sám přinesl a užíval jich odtud ve vlysu svých zvonů. Znal-li pouze dětské Musy nebo odléval-li i jiné plakety Flötnerovy, nedá se prozatím s bezpečností říci pro úplně nedostačující materiál obrazový. Plakety, o něž se jedná, jsou vzácné kusy sbírek a celý cyklus dá se jen theoreticky a obrazově shledati.**) Jsou to antické musy jako děti,

*) Podáno ve zhuštěném výtahu.

**) V majetku pí. vdovy po M. Arndtsovi v Kolíně n./R. jsou Urania, Klio, Melpomene, Terpsichore, Erato, Polyhymnia, v Uměl.-prum. museu v Berlíně je Kalliope, v Bavorském prům. museu v Norimberce Euterpe a v Museo civico v Bologni Thalia. Reprodukovány jsou výborně ve zmíněné již knize Leitschuhově (tab. XVII.) a dle těchto štočků zhotoveny též galvanoplastické odlitky pro náš časopis.

s allegorickými a symbolickými attributy v rukou a nápisy po straně.*) Urania jest charakterisována koulí, na níž vyměřuje kružítkem, před Clio leží nástroje a knihy a v zadu zdvihá se věžovitá stavba, Polyhymnia hraje na mandolinu, Erato na housle Thalia jakoby deklamovala, Euterpe píská na píšťalu, Terpsichore drží harfu, Melpomene otevřenou knihu a Kalliope zavěšuje desku pamětní. Pozadí skoro na všech plaketách je oživené u Polyhymnie vlní se obilí a na zemi leží hudební nástroj, za Clio a Erato stojí v pozadí dům a za Kaliope plot, Thalia stojí před hájem a Euterpe má u nohou varhany a také Terpsichore a Melpomene postaveny do přírody. Modelace originálu je neobyčejně jemná, postavičky přes některé nucené pósy jsou živě zachyceny a charakterisace neuráží. Brykcí jich užil často, ale vždy stejně. Sestavuje celý cyklus v různém pořadí a opakuje jej dle velikosti obvodu několikráte ve vlysu na koruně zvonů; obyčejně zavěšuje pod tento pás reliefů listovou nebo ornamentální borduru. To užití sice obratné, ale pro svůj mechanismus neumělecké; pod vážíme-li však, že současní umělci vyhýbali se sice úzkostlivě opakování a násobení motivů ornamentálních, ale že několikeré odlití plakety nebo medaille nebylo považováno za přečin proti vkusu, nebudeme toho Brykcímu příliš zazlívati. Odlití plaket dálo se asi přímo — jak shodná velikost a podrobnosti plastické ukazují — dle originálních odlitků olověných, ale ciselury nebyly vůbec užito, takže modelace odlitků je hrubá, obličeje a detaily pozadí nezřetelné a nápisy po stranách skoro nečitelné.**) Plaketu vskutku užito jen jako motivu dekoračního, rovnocenného s jakýmkoliv vlysem ornamentálním. Zajímavé pro nás je, že dle posavadních vědomostí Brykcí užil plaket samojediný na zvonu. Lange totiž uvádí spoustu děl všeho druhu a ze všech materiálů na nichž objevují se Flötnerovy plakety, ale zvonu mezi nimi není ani jediného.

Na konec zbývá vyšetřiti, na kterých dílech Brykcího vyskytují se plakety Flötnerovy a kdy jich užito poprvé. Při nynější stavu místopisné literatury a Soupisu památek nelze odpověděti přesně. Rybička zná asi 80 děl Brykcího, kdežto ve skutečnosti jich jest více. Ale ani u těchto známých děl nepodařilo se mi všude dopátrati se v literatuře popisu zevrubného, abych mohl sestaviti seznam zvonů s odlitky Flötnerových plaket. Zvony, na nichž odlitky určitě zjištěny, sáhají od r. 1561 do 1589 (Brykcí zemřel 10. září 1599) a visí na zvonicích: v Hostíni (Slansko) z r. 1561, v Dřínově (Slansko) z r. 1565, v Radouni (Mělnicko) z r. 1566, v Kladně z r. 1570, v Nechvalicích (Sedlčansko) z r. 1575, v Řepíně (Mělnicko) a Pálečku (Slansko) z r. 1587 a v Kostelci (Roudnicko)

*) Velcův popis (Soupis památek v polit. okresu Slanském 17) jest někde nepřesný.

**) Fotografii vlysu na zvoně Brykcího v Pálečku u Slaného zhotovil dle odlitku, pro Soupis památek v okresu Slanském pořízeného, pan Fr. Důras, fotograf ve Slaném.

z r. 1589. Zdá se, že patří sem i zvon v Kostomlatech (Roudnicko) z r. 1565.

Nepodařilo se mi vypátrati, užíval-li vedle Brykcího v Čechách současně některý zvonař týchž plaket. Zdá se však, že motiv sám ještě dlouho byl u zvonařův běžný, protože objevuje se (sice již necelá) řada 6 postav mus v jiném uspořádání, pod arkádami, na dvou zvonech z r. 1636 a 1637 v Uhelné Příbrami (Chotěbořsko).

o o o

JOS. BRANIŠ: JAK VZNIKLO MĚSTO BRANDEJS NAD LABEM.

Ve druhém sešitě illustrované vlastivědy „Království České", nastínil pan Dr. J. Prášek na str. 43. krátce vznik města Brandejsa nad Labem, pokud to na základě listinných pramenů bylo možno. Poněvadž v dohledné době sotva se někdo k témuž thematu vrátí, uznávám za nutné doplniti ještě věc po stránce archaeologické, dříve než památky sem spadající budou snad zapomenuty nebo zničeny.

Založení trhového městečka Brandejsa stalo se patrně v první polovici 14. století z vůle panské, ale nikoli „na pozemcích zaniklé vsi Liv," nýbrž převedením obyvatelů staré vsi Liv a patrně i jiných osad na místo příhodnější, k starodávnému přechodu labskému.

Vesnice L i v y nebývala jihozápadně, nýbrž západně nebo spíše zzs. asi 3 kilometry od nynějšího města při cestě do Brázdimě tam, kde na křižovatce cest do sousedních osad vedoucích u dřevěného kříže posud se říká „v Livách". Pozoruhodno jest, že před několika lety bylo v těch místech objeveno praehistorické pohřebiště, jež Dr. J. Píč prozkoumal. Patrně patřilo této zaniklé staročeské osadě.

Ale Livy nebyly jediná osada, jejíž svedením nynější Brandejs povstal, neboť místo, kde nová trhová osada byla založena, bylo již starodávným sídlištěm. Blíže ústí Jizery do Labe stýkaly se vlasti několika staroslovanských kmenů a důležitá cesta, která od Prahy vedla do Pojizeří — do jižních částí Pšovska a dále do Charvat — překročovala zde mohutnou řeku, což při tehdejších poměrech bylo více než důležité. Kdo jen poněkud studoval staré rozsídlení kmenové, pozná, že zde u brány, kterou se přicházelo z Charvatska i Pšovska do knížectví Českého, vzniklo již v pradávných dobách důležité opevnění, byl to t. zv. H r á d e k, jenž až do 16. století samostatnou, osobitou existenci si zachoval a jehož poloha posud dobře sledovati se dá.

Od nynějšího mostu přes Labe táhne se směrem k západu příkrá stráň, porostlá stromovím dvou velikých zahrad, mezi

nimiž úzká srázná ulička od piaristské residence k potoku Chobotu jest starou stezkou k vodě. Od této uličky jest staré opevnění přerušeno cestou, v níž k valu, jehož hřebenem jest ze[illegible] a plot piaristské zahrady, přistavěny byly později tři domky. U posledního z nich obrací se hřeben opevnění k jihovýchod[illegible] a jest opět kryt řadou domků tak, že jen v zahrádce městskéh[illegible] chudobince zřejmě jest patrný; nynější ulice pod kostelem ne[illegible] než bývalý příkop, který Hrádek odděloval od planiny, na ní[illegible] v 14. stol. založeno městečko..

Vchod do Hrádku býval vedle obecního domu v ulici „na Betháni", dále pak táhlo se opevnění nad hlubokou roklí, která teprve později k vůli silnici sem přeložené byla zasypána, ale přece posud s obou stran jest patrná, k nynějšímu mostu. Starožitný, kdysi farní kostelík sv. Petra stojí na východním konci u opyše Hrádku. Že toto opevnění bylo „zemským", jest patrno i z toho, že ještě v 17. století Čelákovští byli povinni pracovati na opevnění brandejského zámku, což asi byl zbytek starodávné roboty zemské. Proti tomuto opevnění se strany české založil právě Boleslav I. jako údělný kníže pšovský nový hrad Boleslav patrně v úmyslu nikoli přátelském.

Stará silnice pražsko-lužická přicházející od Prahy přes Prosek, hospodu východně od Letňan, Kocandu u Přezletic a Popovice ztáčela se k ústí Chobota, kde u nynější t. zv. rybárny počínal labský brod, či vlastně brody, poněvadž Labe dělívalo se mezi Brandejsem a Boleslaví na více ramen, mezi nimiž byly ostrůvky, přes něž vedly cesty haťové. Že brod jinde býti nemohl než při ústí Chobota u posavádního ostrůvku, jest patrno z toho, že všudy jinde spadá břeh k řece příkrými stráněmi a jen při ústí potoka jest plochý, dále pak i z toho, že osa hradu Boleslavě směřovala k ústí Chobota.

Že Hrádek bylo opevnění a sídliště prastaré, svědčí nejlépe rozsáhlé, patrně k němu příslušné pohřebiště, které bylo objeveno r. 1863, když se urovnávalo brandejské náměstí. Náměstí to nebývalo tak rovné jako nyní, ale stoupalo od severního cípu ke středu tak značně, že poblíž sochy sv. Jana bylo o 2—3 *m* vyšší než nyní. Bylo dlážděno jako kdysi všecky starší ulice brandejské černým, tvrdým křemenem.

Tato staletým užíváním vyježděná, hrbolatá dlažba byla r. 1862 odstraněna a náměstí potom srovnáno. Při odkopávání vyvýšené půdy uhodilo se v severení části na pravěké pohřebiště. Bohužel nebylo při tom znalce, který by byl nálezy soustavně prozkoumal nebo aspoň dle tehdejšího stanoviska praehistorické archaeologie zjistil. Kosti putovaly většinou do špodárny; pokud sám se pamatuji, nalezeny kostry skrčené a mnoho různých předmětů, které byly dílem rozkramařeny, dílem získány nebožtíkem kosteleckým děkanem P. Jos. Petrášem, jenž tehdy v Brandejse kaplanoval. Poněvadž prý byly nalezeny i římské

mince, bylo by ještě dnes prospěšno pátrati, zdali se v pozůstalosti jeho některé nálezy zachovaly.

Na východní straně náměstí byl tehdy objeven i náhrobek jakéhosi rytíře, při zdvihání urazil se roh; nyní jest deska ta, skulpturou dolů obrácená, zapuštěna do chodníku před domem pana Hochmanna pekaře.

Jméno Brandejs jest však patrně starší než trhová osada v 14. století založená a souvisí zajisté se slovem „brána". Po mém mínění znamenalo bránu (cestu) mezi dvojím opevněním.

Jedno jsme konstatovali na Hrádku, druhé bylo patrně u bývalého kostela sv. Vavřince, v místech, jež p. Dr. Prášek Nižším Hrádkem nazývá. Kostel ten býval až do 16. století farním a měl svou osadu, která se rozkládala od něho na západ při staré pražské silnici po levém břehu Chobota. Myslím, že právě tato osada slula od starodávna B r a n d e j s a po ní nazýván i dekanát brandejský; po novotném městečku, které ve 14. stol. kostela vůbec nemělo, se rozhodně nazývati nemohl.

Ke kostelu sv. Vavřince byly kromě starého Brandejsa přifařeny i vesnice Livy a Leblovice, jejichž půdy podnes tvoří soubor pozemků brandejských.

Obě starodávná opevnění pozbyla svého strategického významu v 13. století, pokročilé válečnictví vyžadovalo pevnosti nové a čilá frekvence na cestě tak důležité nemohla se již spokojiti brodem, ale potřebovala mostu. Obojí zřízeno patrně současně nejpozději ve druhém desítiletí 14. věku.

Na výšině od Hrádku roklí oddělené zbudována pevná tvrz a pod ní směrem k Boleslavi dřevěné mosty tak, že přístup k nim vedl mezi hradbami parkánem tvrze, aby posádka měla jej úplně ve své moci. Několik kroků od vjezdu na nynější most bývala ještě v první polovici minulého století hradní brána, kterou silnice procházela, na ostrůvku mezi prvním a druhým mostem bývala „celna", kde platilo se clo (nikoli mýto), jaké z prastarých dob se zachovalo leckdes na pomezí bývalých kmenových vlastí.*)

Stará pražská cesta musila býti při zřízení mostu přeložena a nevedla již potom k „rybárně", ale zahnula se okolo mlýna „na potoce" na pravý břeh Chobota a potom podél něho k Hrádku, jehož opevnění na severozápadní straně jí ustoupilo; Hrádkem pak prošla ulicí podle nynější piaristské residence a kostela sv. Petra, načež patrně po zvoditém mostě vedla do brány nového hradu.**) Snad brzy po zbudování mostu a tvrze došlo k vysazení

---

*) Tak ještě na sklonku 15. století platilo se clo v Mochově na pomezí bývalého panství Slavníkovců a Přemyslovců.

**) Ještě před padesáti lety říkali staří lidé, že „u Krolupů", t. j. v nynějším hostinci u Branžovských bývala kdysi pošta a největší hospoda. Také stará pražská silnice okolo sv. Anny k Popovicům nebyla ještě úplně zapomenuta, ač již v 16. století vznikla nová cesta podle Vrábí. Dřevčic, Vinař a Kbelů až na malé odchylky nynějším směrem ku Praze,

trhového městečka, kam svedeni obyvatelé starého Brandejsa, Liv a snad i Leblovic, osady, která bývala asi tam, kde od cest k Martinovu odděluje se cesta zárybská.

Nově založené městečko rozkládalo se kolem prostranného dosti pravidelného náměstí a čtyř z něho vybíhajících ulic; po nejbližší ze svedených osad, jejíž farní chrám zůstal i potom farním kostelem městským, přijalo jméno Brandejs a mělo asi 70 domů měšťanských. Starý Brandejs po levém břehu Chobota nebyl pojat do městského práva, neboť ještě na počátku 19. stol, neměl tam žádné číslo „várku"; osada ta stala se jaksi předměstím, na němž měšťané měli selské dvorce, stodoly, pastoušku, stádo, kovárnu, kde usazoval se i dělný lid podsedkův a židé, kteří si tam zřídili i synagogu a hřbitov.

Těchto několik řádků píši jednak jako doplněk k statím pana Dra Práška, jednak i proto, abych pražské přátele starožitností, kteří nemají do Brandejsa daleko, pohnul k zevrubnějšímu studiu starých cest a opevnění nad jiné zajímavého, a jsem přesvědčen, že podrobnější pátrání v tom směru pro poznání starého osídlení těch končin může býti velice důležité.

o o o

JAN HERAIN: TEPANÉ KYTICE NA PRŮČELÍ KOSTELA SV. SALVÁTORA V PRAZE.

Křižovnické náměstí se svými, umělecky cennými budovami a krásným pohledem na panorama Hradčan jest pokládáno znalci za nejlepší partii ze zachované staré Prahy. Příčina této zachovanosti jest, že tři strany náměstí patří mrtvé ruce, totiž církvi, státu a obci, tudíž stranám konservativním, které ku změnám nejsou tak náchylny.

Imposantní stavitelskou památkou tohoto náměstí jest západní průčelí bývalého jesuitského kostela sv. Salvátora, mající za přístavek loggii o třech obloucích. Na parapetu loggie stojí šest soch a tři železné kytice, o něco dále v pozadí na kostelním štítě osm soch a dvě železné kytice.

Kollej Jesuitů staroměstských přikročila r. 1654 ku přístavbě zmíněné loggie a zároveň k výzdobě štítu kostela sv. Salvatora. Sochařská výzdoba i s kyticemi byla dokončena r. 1659 a jako stavitele tohoto znamenitého díla jmenuje Schmiedl ve své Historii Jesuitů vlašského mistra, architekta Karla Lurago a tvůrce soch Jana Jiřího Bendla (Pendla), sochaře pražského.

Železné kytice jsou tvarů renaissančních, z kruhovitých závitků vybíhají v krásné květy listnaté a jsou zasazeny do oválových

ozdobně provedených kamenných květináčů. Tři takové květináče stojí mezi sochami na parapetu loggie, (tab. II.) kdežto v levo na štítě kostela stojí květináč s kyticí mající nejvýše hierogramm

Obr. 4. Tepaná kytice na průčelí kostela sv. Salvátora v Praze.

I. H. S. (viz obr. 4), a v pravo květináč s kyticí a hierogramem „Maria".

Poslední dobou bylo pozorovati, že železné kytice následkem silného rezavění hynou, neboť mnohé květy a listy počaly odpadávati a jednotlivé stonky byly velice slabé, od rezu ztrávené. Byly tedy dle starých železných kytic zhotoveny věrné kopie ze štýrského železa, což dalo stavební oddělení c. k. místodržitelství r. 1892 inženýrem p. Ant. Studničkou provésti. Vykování všech

pěti železných kytic provedl zámečník p. Frant. Říha, načež dvě kytice dány do sbírek Umělecko-průmyslového musea, stojí na římse v I. sále prvního patra.

Do nedávna platila o Praze pověst, že má z doby renaissa a barokní nejkrásnější kování ze železa jakož i mříže, jakých v množství a v té kráse marně bys kde v Německu hledal — a ta pověst o Praze nebude již brzo pravdivá, neboť na dom v ulicích nebude již pomalu ničeho — tak že zbude jen ztěží to jest v klášteřích, kostelích a městském museu. Ještě před nemn lety vídali jsme namnoze na štítech domů krásně kované žele kytice, které však od několika let nápadně z pražských šti a střech mizejí. Asi od dvou let zmizela taková kytice se ští domu č. pop. 76 na Malé straně, zvaného „U tří zlatý pštrosů" před Malostranskou mosteckou branou, dále zmize tři kytice se štítu domu „U pěti korun" v Melantrichov ulici čís. 465. Na jižní straně Staroměstského náměstí zachovala s doposud na domě lékárny č. pop. 551 jedna z takovýchto kytic n vrcholu domovního štítu, kterou dozajista stihne podobný osud, že ji pokrývač odstraní a zašantročí.

o o o

JINDŘ. MICHÁLEK A ZD. WIRTH: MLÝN V ROUDNICI NAD LABEM.

Významu, který má mlýn v kulturní historii, často dosahuje cena mlýnských staveb pro dějiny umění. Od dřevěných větrníků k rozsáhlým kamenným budovám panských mlynářů, od drobných typů horských klapálků lidového sekerníka až po slohové stavby patricijských rodů v bohatém kraji, naskýtá se tu celý řetěz zajímavých motivů, shledávají se podrobnosti bohaté invence a přirozeného vkusu a nalézají překvapující doklady uměleckého nadání jejich tvůrců. Zvláštní položení u vody, odlišný život obyvatelů a práce ve mlýně způsobují, že se setkáváme s typy přesně sice v základě vyhraněnými, ale že dle okolností individuelní změny a zvláštnosti jsou i tu četné a zajímavé. Stavbu mlýnskou nelze vyloučiti z dějin stavitelství bez úhony rovnováhy systému, nedíváme-li se na ně jen jako na dokumenty stylových schemat a pravidel.

Staré české mlýny pomalu vymírají ustupujíce strojovým. Studium umělecko-historické dosud jen málo si jich všímalo a tak ztracen často cenný materiál, zejména pro t. zv. lidové stavitelství. I Roudnický mlýn nedávno čekala zkáza. Byv zakoupen 12. října r. 1892 státem k účelům splavnění Labe měl býti zbourán. Tento osud byl sice na chvíli odvrácen, ale zachování budovy dosud není

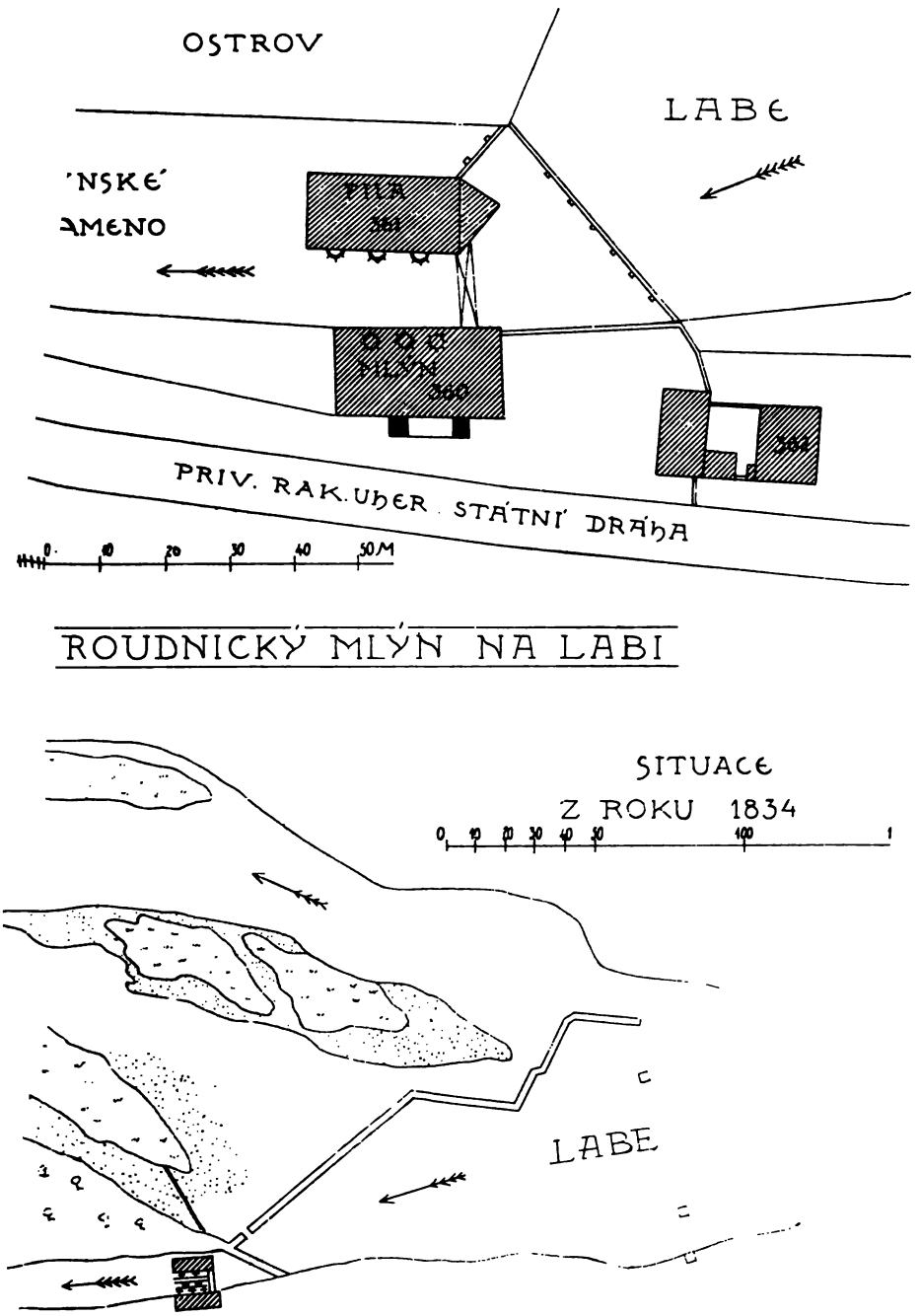

Obr. 5. Situace mlýna na Labi v Roudnici. Nahoře stav nynější, dole stav z r. 1834.

Obr. 6. Pohled na mlýn v Roudnici n./L. s Židovského ostrova.

Obr. 7. Pohled ze dvora na mlýn v Roudnici n./L.

pevně zajištěno. Proto uveřejňujeme několik pohledů na mlýn a připojujeme krátký popis a dějiny jeho.*)

Okolí mlýna roudnického se dnes změnilo. Denně tu hučí parostroje vlaků, trať vysoko povýšena nad budovu jeho a stísnila

Obr. 8. Portikus mlýna v Roudnici n./L.

*) Materiál archivní k dějinám mlýna, uložený v knížecím archivu roudnickém (sign. N 14-9-2 a N 15-3) a v městském museu, zpracoval okr. tajemník Jindřich Michálek v článku Z paměti mlýna roudnického (Podřipan roč. 37., čís. 44 a 46—52), dle něhož uvedena historická data našeho článečku. Viz též Maxe Dvořáka Dějiny města Roudnice (Podřipan 1874, čís. 9 sl.), Dr. Boh. Matějky Soupis památek v polit.

tak pohled od města. I Židovský ostrov ovšem se změnil. Přes však zůstala skoro neporušena silhouetta budovy samotné s dvorem a pilou a zachován karakter původní výstavby z XVIII. století. Mlýn je v půdorysu obdélník, obrácený delší stranou k řece a vysazený poněkud do vody; vzadu proti vodě přiléhá dvůr, směrem k Židovskému ostrovu stojí pila, spojená visutým můstkem na stavidly s mlýnem. Jak bývá obyčejně, spojeno jest obydlí mlynářovo s mlýnicí v jedné budově a položeno vysoko nad vodu do patra. Spodek stavby tvoří pískovcové kvádry soklu, nad ním zdvihají se hladce omítnuté stěny z lomového kamene; kratší strany vyvedeny jsou ve štíty, na delších spočívá nad silně profilovanou okapní římsou vysoká valba tašková s vikýři. Stěny jsou hladké, nárožní bossáž a rustikování patří opravě z r. 1862; bohatší štuková ozdoba omezuje se na štíty a rámy oken.

Strany podélné jsou o sedmi osách, čelní jsou čtyřosé. K vodě jsou okna v přízemí i patře hladce orámována, na stranách do dvora přecházejí chambrany dole v čabraku. Kordon jest plochý a bez profilu. Nejzajímavější řešení ukazuje zadní podélná strana, na jejíž střed přiléhá příkré dvojramenné schodiště s plnou zděnou ballustrádou, spojené věžovitým portikem, otevřeným na tři strany, odkud vede hlavní vchod do budovy. Jeho čelo má nejníže klenutý vchod do mlýnice, pak okno do sklenutého portiku, nad nímž se prohýbá okapní římsa vinoucí se kolem budovy, nad ním polopatro, maskované štítem trojúhelníkovým s vásami na vrcholi i po stranách, pilastry s římsovitou hlavicí na nárožích a se štukovou kartuší ve středu. Polopatro vbíhá taškovým sedlem do hlavní střechy. Oba štíty jsou trojdílné, omezené svrchu vypjatou římsou s vásami na rozích; po stranách středu hladké liseny oddělují křídla na nízkých attikách, ve voluty dole zatočená a pilířky s vásami ohraničená. V ploše štítu prolomeno okno s polokruhovým obloukem a segmentovou římsou v návoji; chambrana přechází dole v čabraku s kapkami.

Ani pila, prostá budova z neomítnutého lomového kamene, s pískovcovými nárožníky, hrubými okenními otvory a prostou střechou, není bezcenná přes primitivnost svoji. S jezem, ostrovem a několika stromy v pozadí tvoří krajinný útvar působivý a pro charakter města významný. Dříve než byla odklizena kola čtyř složení, po jichž hřídelích dnes zbývají jen otvory ve zdivu mlýna, byl pohled proti vodě ještě ucelenější a hmoty obou staveb splývaly v celek zajímavý historicky i umělecky.

Dějiny mlýna jsou ve stručnosti tyto: První zmínka o něm jest v urbáři z r. 1592. Tehdy měl 11 moučných kol a 6 stup, při druhé mlýnici 4 kola a 6 stup, patřilo mu 513 lidí osedlých, k mletí

---

okr. Roudnickém I. 188 a Sedláčkovy Hrady a zámky české VIII. 180 (s vyobr.). Disposici půdorysnou dle nynějšího stavu zhotovil p. stavitel St. Plechatý, stav z roku 1834 reprodukován dle listiny z archivu městského, fotografie provedl p. Al. Antonini, c. k. techn. úředník a daroval p. arch. Fr. Sander.

povinných a vynášel ročně 713 kop 20 gr. míš.; pila na ostrově, s domem pro pilaře a kolnou na prkna, vynášela ročně 646 kop 56 gr. míš. R. 1616 najala obec roudnická od paní Polyxeny z Lobkovic mlýn s valchou a brusírnou, ale bez vodárny, pily a slupi, smlouvou ze dne 16. května na 3 léta za 2000 kop míš. ročně. Ale po roce 1619 nájem asi již nebyl obnoven. R. 1630, po dlouhém jednání, zakoupila země za účelem splavnění Labe oba jezy za 9000 kop míš. s náhradou dalších 4000 kop na upevnění mostu, otevřením jezů ohroženého; peníze byly sice vyplaceny, ale k splavnění nedošlo pro vpád Sasů do Čech. Až r. 1636 obnoveny práce, ale přes to nedošlo k zrušení jezů. Zatím sešly jezy i mlýn, takže r. 1737 vystaven nový jez a následujícího roku zbořen starý mlýn a stavba nového zadána smlouvou ze dne 7. ledna 1738 políru Václavu Školovi a mlýnské zařízení přísežnému mlynáři pražskému Jak. Lískovcovi.. Měli udělati ve 12 nedělích mlýn na 4 složení (4 hřídele, žlaby a stavidla, desetiloketní kola) a vodárnu. Kníže dodal materiál a dělníky k beranění. Za model a dohled při stavbě slíbeno mlynáři 100 zl., políru 594 zl. Začalo se stavěti 11. června 1738, položen s velikými obřady základní kámen, do něhož dány dvě stříbrné tabulky s latinským a českým nápisem a chronogramy. Kámen lámali u Brzánek, Nelahozevsi a Přestavlk. Hlavní práh pod vodou osadil s Lískovcem též Jan Myslivček, přís. mlynář zemský. Do konce roku byla budova pod střechou a 12. prosince již se počalo na jednom složení mlíti. Konečné účtování stalo se až 20. února 1744. Jakub Lískovec a jiní mlynáři obdrželi 876.50 zl., V. Škola 988·38 zl. Zajímavé jest, že tu vedle zedníka, kameníka, pokrývače, kováře, tesaře atd. pracoval i malíř (maloval znak — snad do kartuše ve štítě portiku — za 6 zl.) a zlatník (dostal 1 zl.). Úhrnem stála stavba i s utužením jezu, zřízením pátého složení a položení zdi 12477·38 zl. a čistý výnos vypočten na 1450 zl. ročně. Za odměnu dostal Škola mlýn v Polepích a Lískovec v Dol. Beřkovicích, ale již r. 1747 dán Lískovec do Roudnice, aby udělal páté složení, stoupu na jáhly a druhou pilu, a Škola na jeho místo. Později vrchnost mlýn pronajala r. 1762 a r. 1783 dokonce prodala Janu Kubíkovi za 1500 zl. a 250 zl. roční renty, ale podržela povinnost jej udržovati. Jez však scházel a vrchnost se ho tedy raději zbavila davši jej r. 1806 dědicům Kubíkovým. Potom přecházel mlýn z ruky do ruky; poslední mlynář Jan Václavík, který jej r. 1862 celý opravil, zemřel nedávno.

o o o

V. PROKOP: VÁCLAV VÍTEK, MAŠOVSKÝ RYCHTÁŘ.

V turnovském museu jest uložen rukopis pamětní knihy obce Mašova z let 1824 až 1850, napsané rychtářem Vítkem. Jsou zajímavé nejen pro obsah sám, ale i pro jazyk celkem nesprávný. Při-

nášíme odtud obrázek rychtáře na koni, jak se súčastnil průvodu při korunovaci Ferdinanda I. roku 1836, a otiskujeme doslovné místo z pamětí, k tomu se vztahující:

Obr. 9. Mašovský rychtář Vítek na koni při korunovaci cís. Ferdinanda r. 1836.

Toho času, když náš zeměpán král český Ferdinand I. roku 1836 v Praze korunován byl, museli z každého panství I.: rychtář, IImi konšeli v každého svém kraji se na koni přihlasit, kdež oni takový obdrželi a pak s milostivým panem krajským do Prahy se odebrali. Tam užívali velkou radost, když zeměpán jakožto jeho věrní zemští poddaní (sic!) v jejich všelikým kroji přehlídl, a tak za Prahou shromážděné z každého kraje pro sebe v takových budách, svadbu dle každého spůsobu při hudbě svý dobrém

jídlem a nápoji obveselené představení velikou radost ukázal, a po třech dnech všicky rychtáři tak jak tady vyobrazeni je, každej k svému ouřadu se domu navrátil, a ten práporec u ouřadu pro podívání ostatních rychtářů pozůstal. Za nějaký, ale krátký čas vysoce milostivý pán krajskej na panství přijel a sobje rychtáře mašovského pod Nro. 4 Václava Vítka předvolati dal a jemu, jakožto věrnýmu poddanýmu za tuto službu tento práporec a stříbrný prémium v takové červené safianové zlatou lemovkou zavřené pixlice do jeho ruky podal; těmito slovy. — „Tady máte pro věčnou památku pro vaše pokolení dar našeho zemněpána, krále českého Ferdinanda I : ho, při tom také tu pintu, klobouk a šabraku sobě si zanechejte a živ buďte v Bohu, poslušný, a vjerný podaný.

Z ostatního obsahu několik zpráv:

R. 1824 lámali opuku ke kostelu turnovskému za kaplí sv. Jana. — R. 1825 otevřeli ve farním kostele v Turnově hrobku a nalezenou rakev cínovou přenesli do kláštera. Téhož roku položen základní kámen k novému kostelu. — R. 1828 udeřil hrom dne 20.-7. večer do věže u sv. Mikuláše, urazil půl báně a rozbil skříň v kapli. — R. 1831 začali stavěti silnici od Turnova k Jičínu. — R. 1832. byla v Čechách cholera (psáno: chorela). — Téhož roku udeřilo dne 23.-7. do kostela Všenského a shořel celý kryt. — R. 1833 velký vítr a povodeň na Jizeře. — R. 1834 bylo velké sucho a parna. — R. 1836 kladli základy pro kostel ve Všeni. — R. 1838 byla povodeň. — R. 1840 od 22. ledna do 16. února bylo veliké teplo. Téhož roku stavěli silnici od Hrubé Skály k Valdštýnu; při tom zahynuly dvě děti. Veliké krupobití. — R. 1842 neúroda. Stavěli novou věž na turnovském klášteře a novou vazbu dávali. Započalo vyměřování katastru. — R. 1843 zemřel Al. Lexa z Ehrenthalu na Hrubé Skále (* 22.-7. 1773.) a pochován v Doksanech. — R. 1844 mokro a mnoho myší a 1845 velká voda. — R. 1846 regulace Jizery. — R. 1847 velká drahota (pšenice 33 zl., žito 28 zl., brambory 10 zl., ječmen 23 zl.). — R. 1848 dne 18. března na zámku hruboskalském vyhlásil direktor Fr. Herbig konstituci. Ranní žně. V Turnově na rynku stavěli novou kašnu se sochou P. Marie. V Turnově vydávali židé Schiler a Freund papírové dvacetníky a desetníky. — R. 1849 povodeň na Jizeře v lednu. — R. 1850 volen v srpnu v Mašově první představený, Jan Janků z čísla 32.

o o o

ZPRÁVY.

Praehistorická archeologie. Rubriku věnovanou archeologii hodláme zahájiti krátkým přehledem archeologických výzkumů a prací, abychom seznámili čtenáře s vývojem a nynějším stavem české vědy archeologické.*)

Praehistorická archeologie jest dosti mladá věda. U nás v Čechách byl prvním jejím vážným pěstitelem Jan Erazim Vocel. Co před tím vykonali kněz Václav Krolmus, Petera, Beneš a Kalina z Jäthensteina, jsou práce více méně diletantské, ku kterým sice pojí se zájem historický, jimž však nelze přisouditi valné ceny vědecké. Teprve Vocel zahájil vědeckou činnost na poli prachistorické archeologie; jeho „Pravěk země české" (1868) jest práce, kterou sluší považovati na onu dobu za dílo ryze vědecké a přímo monumentální. Ovšem měl Vocel po ruce příliš málo ověřeného a roztříděného materiálu, než aby mohl nám podati svým „Pravěkem" obsáhlou, systematickou práci ceny trvalé.

*) Srovnej též článek prof. Niederle: Das letzte Decennium der böhmischen Archaeologie (Čechische Revue; 1907 leden).

Cestou, po které kráčel Vocel, ubírali se potom i mladší badatelé, jako Smolík, Šnajdr, Jelínek, Kliment Čermák, kteří se snažili v monografiích vědecky zpracovati jednotlivá odvětví archeologie. Zejména Smolík docílil pěkných a cenných výsledků jako správce sbírek museálních a redaktor „Památek archeologických". Též práce Šnajdrovy o českém neolitu mají ještě nyní aktuální význam (viz jeho „Počátkové předhistorického místopisu země české", Pardubice 1891).

Pravá doba rozkvětu nastala však archeologii teprve otevřením nové budovy musejní. Zde urovnal nástupce Smolíkův, kustos prof. Dr. Píč, staré sbírky a velmi pěkně je vystavil, takže vlastně teprvé nyní staly se přístupnými studiu interesentů a znalců. Dále staral se Dr. Píč velice horlivě o účelné doplňování a vybudování sbírek, při čemž jej účinně podporovala řada nadšených a obětavých mužů, zejména Václav Požarecký, Jan Waněk, Jan Hellich, Jan Felcman, V. Schmidt a velkostatkář Formánek. Takto podařilo se prof. Píčovi, že v několika létech nashromáždil v novém museu sbírku pravěkých nálezů, která svým bohatstvím a úplností stojí na vysokém stupni. K vývoji musea valně přispěla ovšem i Česká Akademie a štědrost jejího presidenta p. Hlávky.

Jako přirozený následek tohoto nahromadění předhistorických objektů, objevila se záhy snaha, tyto poklady též vědecky vykořistiti a podrobiti je systematickému roztřídění a obsáhlému zpracování. Při tom lze hned od prvopočátku postřehnouti dva směry, které podle center, z nichž vyšly, nejpřípadněji možno označiti jako školu museální a školu universitní.

Prof. Píčovi a jeho spolupracovníkům v museu nezáleželo pouze na tom, aby ze země vydobyté nálezy důstojně umístili, nýbrž přičinili se též o to, aby je v „Památkách archeologických" podrobně popsali a roztřídili. Mimo to podjal se ředitel musea Dr. Píč od několika let záslužného a obtížného úkolu, zpracovati vědecky materiály musejní. Výsledky této práce uložil — nepřihlížejíc k „Archeologickému výzkumu ve středních Čechách," který vyšel již v r. 1893 — ve svém, široce založeném díle „Starožitnosti země české," jehož vydal dosud 5 svazků a to:

Díl I. Čechy předhistorické:

Sv. 1.: Úvod. Člověk diluvialný. Pokolení skrčených koster.
Sv. 2.: Pokolení kamenných mohyl v Čechách.

Díl II. Čechy na úsvitě dějin:

Sv. 1.: Kostrové hroby s kulturou marnskou čili latěneskou a Bojové v Čechách.
Sv. 2.: Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum.
Sv. 3.: Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů.

Společníci Píčovi nesúčastnili se v celku práce vědecké a systematické; jen J. Hellich vydal v r. 1906. „Pravěk" Poděbradska, který však nemá samostatného významu.

To jsou hlavní výsledky činnosti badatelské školy museální.

Na universitě našla česká praehistorie svého čelného representanta v osobě prof. Dr. L. Niederle. Ten sepsal již v r. 1893. do ruského a polského jazyka přeloženou knihu „Lidstvo v době předhistorické", kde kriticky pojednal nejen o českých, nýbrž hlavně i o všech slovanských starožitnostech. Dále sestavil ve svém programatickém článku „O hlavních úlohách české archeologie" (Český lid IV.) zásady, které mají býti směrodatny pro moderní české bádání praehistorické, a zpracoval vědeckou methodou též v četných jiných statích rozličná archeologická themata zvláště v monumentálním díle „Slovanské starožitnosti".

Vedle prof. Niederle vytkl si K. Buchtela za úkol, v duchu a směru jeho podrobiti nové a důkladné revisi, jakož i systematickému zpracování veškeren materiál archeologický, pokud jemu přístupen byl v museu českém, musejích venkovských a sbírkách soukromých. Výsledky tohoto

badání přiměly Buchtelu ku zbudování nového obsáhlého systému, který uveřejnil zejména ve článcích „Vorgeschichte Böhmens" (příloha Niederlova „Věstníku Slovanských Starožitností III.") a „Pole popelnicová lužického a slezského rázu v Čechách" (tento bude uveřejněn v „Jahrbuch 1906" vídeň. centr. kom.).

Kolem prof. Niederle seskupili se dále mezi jinými: universitní profesor Dr. J. Matiegka (nyní ovšem zabývá se skoro výhradně anthropologií); Dr. Prokop, který svou „Prahou v době předhistorické" úspěšně debutoval v našem časopise roku 1905, J. Jíra, který se zvláště jako praktický archeolog chvalně osvědčil, horlivý učitel E. Storch a pak několik bývalých žáků Niederlových.

Chceme ještě porovnati mezi sebou hlavní výsledky obou škol archeologických, při čemž hlavně přihlížeti budeme jednak ku pracím Píčovým, jednak ku pracím Niederlovým a Buchtelovým.

Stručný obsah theorií prof. Píče jest následující: Po zmizení diluviálného člověka přišli nejstarší obyvatelé do severních Čech z Durynska s posledními zbytky kultury kamenné doby Durynské i s prvými příznaky doby bronzové (jehlice a nádoby rázu Únětického). V Čechách vyvinulo se toto pokolení skrčených koster hlavně pod vlivem italsko-švýcarských zemí a skvělá jeho kultura bronzová zove se kultura Únětická podle pohřebiště Únětického u Prahy. Národní a kulturní svéráznost pokolení skrčených koster zachovala se až na rozhraní našeho letopočtu, kdy zaplaveno a národně pohlceno bylo od pokolení žárových hrobů. (Starož. sv. 1.).

Osídlení jižních Čech (západních) nastalo v době bronzové, když vtrhl sem cizí národ z Bavorska, který nebožtíky v mohylách pohřbíval a který z Čech as ve III. stol. př. Kr. náhle zmizel. Národ ten označil P. nejprve jako bezejmenný, později však v něm viděl příslušníky národnosti keltské (Starož. sv. 2.).

Ve třetím svazku Starožitností Píč mluví o tak zvané kultuře laténeské, kterou prý do Čech přinesli Bojové na začátku IV. stol. př. Kr. z Gallie, ve svazku pak čtvrtém pojednává o Stradonicích n. Berounkou, znamenitém to tržišti (s mladší kulturou gallsko-římskou) a historické tvrzi Markomannského knížete Marobuda.

Poslední svazek 5. obsahuje rozbor kultury severočeských polí popelnicových. Národ polí popelnicovych přistěhoval se dle P. s mladší kulturou bronzovou t. zv. lužickou od severu průsmykem Děčínským a přes Ještědsko do středních Čech, jakož i na Turnovsko a Hradecko. Později vnikla nová vlna tohoto lidu přes Náchod, která zaplavila sev.-vých. Čechy a přinesla sem t. zv. kulturu slezskou (doba prvního železa).

Poslední fasi východočeské kultury slezské pojmenoval P. kulturou Plátenickou (kult. hallstattská v II. a I. stol. př. Kr.). V době největšího jejího vývinu vtrhl prý národ polí popelnicových — tedy teprve as na rozhraní našeho letopočtu — do středních a západních Čech, odkud vypudil Boje a zároveň pohltil zbytky národa skrčených koster.

V I. a II. stol. po Kr. bylo již spalování v sev. Čechách ritem jediným a v té době vystřídána byla kult. Plátenická kulturou římskou, která v Čechách trvala až do V. stol. po Kr. a vykazuje dvojí fasi, totiž starší t. zv. Pičhorskou a mladší t. zv. Třebickou. Příslušníci národa polí popelnicových byli nepochybně první Slované, kteří v Čechách od doby bronzové nepřetržitě bydleli.

Podáváme dále nástin praehistorického systemu prof. Niederle a K. Buchtely: Po době diluviální přistěhovali se do severních Čech nejstarší obyvatelé od jiho-východu s čistou kulturou kamennou (neolitickou). Kultura neolitická vykazuje dvě fase a sice starší, označenou keramikou volutovou a mladší s keramikou vypíchaných pásek.

Do neolitu vnikají časem nové vlivy kulturní po cestách obchodních od severu a jihu (kult. Durynská, dolmenová-nordická, jižní-terramarní atd.). Tyto nové vlivy vystupují z počátku hlavně na našich předhistorických hradištích (obchodní střediska), později rozšířily se všeobecněji

zejména po středních Čechách a vyvolaly t. zv. kulturu přechodní, t. j. kulturu mezi dobou kamennou a čistou bronzovou.

Z kultury přechodní vyvinula se potom na Slansku a ve středních Čechách slavná naše starší kult. bronzová — Únětická.

V době úpadku kult. Únětické přistěhovali se do Čech skoro současně dva nové národy s mladší kult. bronzovou: od severu přes Děčín a Náchod národ polí popelnicových (žárových hrobů) rázu lužického; do jižních Čech (z Bavorska) národ našich jihočeských mohyl.

Národ žárových hrobů lužických osadil severní polovici Čech, smísil se v Západních a středních Čechách s národem starším (Únětickým), což dosvědčují nesčetné nálezy ze sídlišť a hrobů žárových i kostrových s čistou kult. lužickou (Knovízskou). Východní Čechy našli příslušníci polí popel. jen slabě obydlené i usídlili se tu zajisté beze zvláštních překážek. Později vnikl do východ. Čech průsmykem Náchodským ještě nový proud lidu popelnicových polí s mladší kulturou typu slezského a zatlačil starší osadníky do středních Čech. V té době bylo asi osídlení celých severních Čech národem popelnicových polí dovršeno.

Lid jihočes. mohyl postoupil na sever až do středních Čech, kdež se střetl s národem pop. polí a s autochtony. V kultuře jihoč. mohyl uplatnily se záhy vlivy kult. Hallstattské, které odtud přeneseny byly též do kult. lužické ve středních Čechách. Národ mohylový zmizel z jižních Čech v době nejvyššího rozkvětu Hallstattské kultury, tedy asi v I. stol. př. Kr. Byli to nejspíše Bojové.

Když se národ polí pop. po celých severních Čechách rozšířil, doznala jeho kultura působením zmíněných jihočeských vlivů Hallstattských podstatnou proměnu, tak že se vyvinula v II. a I. stol. př. Kr. z kultury lužické (Knovízské) kultura t. zv. Bylanská a to nejprve ve středních Čechách, pak i v západních a východních Čechách. Tato východočeská kultura, nazývá se též kulturou Plátenickou.

V I. stol. př. Kr. pozorujeme poslední vniknutí cizích živlů od západu (Pomohání a Porýní) do severních Čech: jest to národ s kult. latènesko.a, který se nám v I. stol. po Kr. opět ztrácí; i lze podle způsobu a doby jeho zdejšího usídlení za to míti, že se tu jedná o lid původu germánského. S tímto osídlením souvisí těsně vznik Hradiště Stradonického (as na rozhraní našeho letopočtu), jež bylo nejspíše obchodním střediskem vedle hradu Marobudova, ano prof. Niederle vidí v Stradonicích skutečné Marobudum.

Kultura národa polí popel. vzala na se v I. a II. stol. po Kr. úplně ráz kult. římské; národ polí pop. (první Slované) nezměnil již pak svoje sídla v sev. Čechách a zůstal tu až do doby historické (knížecí).

Porovnáme-li systémy obou škol archeologických, zpozorujeme, že rozcházejí se skoro ve všech hlavních bodech velmi značně. Tak dle P. spadá nejstarší osídlení Čech teprve do první doby bronzové, kdežto škola druhá zjistila před dobou bronzovou (Únětickou) čistou dobu neolitickou a složitou, dlouhotrvající dobu přechodní. Do západních a středních Čech nepřišel dle P. národ polí pop. dříve až na rozhraní našeho letopočtu z východních Čech, dle N. a B. však již v mladší době bronzové (lužické) od severu, a jelikož se toto mínění zároveň opírá o přehojné nálezy ze střed. a záp. Čech, padá tím základní theorie Píčova o příchodu Čechů pod Říp v době Kristově. Vývinu kultury Bylanské ve střed. Čechách vlivem Hallstattské kultury jihočeské P. vůbec nezná. Vystěhování národa mohylového z jižních Čech klade P. do III. stol. př. Kr., škola druhá do I. stol. př. Kr., P. vidí v něm pouze národ keltický, N. a B. nejspíše Boje. Také nesouhlasí strana univ. s názorem Píčovým, že latèneské hroby přísluší u nás Bojům, nýbrž považuje je za germánské (z části Markomannské).

Není účelem těchto informačních řádků, podati rozbor naznačených odchylek, aneb dokonce jejich rozluštění — to bude úkolem dalších detailních prací systematických, které snad ukončí teprve generace příští. O tom však již dnes pochybovati nelze, že výsledky školy druhé jsou podrobnější a věcnější než výsledky školy první. β

Výkopy a nálezy. Z posledních prací na prvním místě stojí výkopy na Velehradě, prováděné Dr. Jos. Nevěřilem, jež potkaly se s výsledky pro dějiny Velehradu i pro dějiny umění velice závažnými. (Podrobné zprávy o nich viz v M. Z. K. III. Folge 3. Bd. 110 a v Pam. arch. XXI. 31.) — Prof. Dr. L. Píč a J. Strnad kopali v létě na hradě Plzeňském a nalezli základy gotic. kostela. — V Praze objeveny v červnu 1906 na Můstku další stopy městského příkopu, jako již dříve na Perštýně a u Prašné brány. — Nalezené dláždění z Juditina mostu zasazeno u sochy sv. Václava před kostelem křižovnickým. — V Chebu nalezeny při kanalisaci četné židovské náhrobky, prý ze XIV. stol. pocházející. — V Tuněchodech nalezen kachel ze XVI. stol.

Restaurace památek. *) Freskov děk. chrámě v Humpolci. Při loňské opravě kostela dal děkan o své újmě — přes to, že byl varován kons. arch. B. Dvořákem a c. k. okresním hejtmanstvím — přemalovati od ak. malíře Filipa fresko na kopuli střední lodi, datované r. 1727. Tato zřejmá nevážnost k delegátu centrální komisse a malá pieta k památce samé, jíž byla přemalováním úplně vzata cena umělecká i historická, pohnula centrální kommissi k ráznému protestu u biskupa královéhradeckého Fr. Doubravy a nařízení, aby děkan dal ihned přemalování smýti povolaným k tomu odborníkem. (Osv. Lidu 25. listopadu 1906.)

V Praze mimo nákladnou opravu kostela sv. Mikuláše a sv. Martina ve zdi **) provedeny částečné opravy na pavillonu Dienzenhoferově na Smíchově, na portále u P. Marie před Týnem (sochař Zálešák), na façádě kostela na Slovanech (nevkusná žluť nátěru vyvolala odpor konservátorův) a kostela Maltézského, v kapli Svatováclavské u sv. Víta (římsy, malby, dlažba), sále hlavní zemské pokladny (malby na stropě) a v kostele sv. Havla (obrazy v hlavní lodi).

Jedná se o opravu následujících památek v Praze: kostelů sv. Jindřicha, na Karlově, sv. Václava (ohrožen ve stabilitě), kaple sv. Maří Magdaleny pod Letnou, sv. Longina, zámečku v Libni, Klementina, věže v policejním ředitelství a mostecké na M. Straně (objevily se trhliny) a Vladislavské části hradu pražského.

Ohroženy jsou regulací nebo špatným stavem vodárna u Petržilkovských mlýnů, hřbitov v Košířích, Staroměstské mlýny, kostel sv. Kříže na býv. hřbitově v Žižkově. Partie pod Belvederem (ohrožená elektrickou tramwayí), zahrada Klamovka (zakoup. pro řád Milosrdných bratří), stromy na Dlouhé míli (kácení již počalo) patří také k rázu krajiny a mají stejnou cenu jako památky historické.

Zbořen byl dům u Reitknechtů v Jindřišské ulici, domeček na nároží Zbořence a Myslíkovy ulice (soška P. Marie dána na nový dům, ale nevhodně umístěna), Keilův dům v Myslíkově ulici; zboření domu u 7 čertů odvráceno zakročením zemského výboru. — Špitál u sv. Ignáce má býti přestavěn.

Byl podán protest Jednotou výtv. umělců v Praze proti způsobu opravy sochy sv. Iva (Hergesell) a dosud není vyřízen zásadní spor o způsobu zachování sv. Luitgardy a opatření náhrady za sochy sv. Ignáce a Františka. — Elektrická dráha prodloužena bude z Malostr. náměstí do Nerudovy ulice až ke Kajetánům. Protesty mnoha korporací i naší Společnosti podány. — Budou konány pokusy s pomocnými modely soch na galerii kostela sv. Mikuláše na M. Straně. — Městská rada pražská staví se proti nešvaření starých façad nevhodnými nátěry. Také přijata zásada, že kupec staveniště z majetku obce bude smlouvou vázán zachovati výšku, počet pater, silhouettu střechy a charakter façady, aby neutrpěl ráz města ve starých čtvrtích. — Obec pražská bude se domáhati větší přístupnosti Hvězdy,

---

*) Uvádíme zde případy z r. 1905 a 1906. Podrobnosti byly jednak v denních nebo krajinských listech nebo je hledej v loňském a letošním ročníku (III. Folge IV.—V. Bd.) Mitt. der Z.-Kommission, Krásy našeho domova (I.—II.) a Stavit. listů (I.—II.)

**) Viz dále v oddílu: Přednášky.

královské zahrady a Jeleního příkopu a vyprázdnění míčovny vojenským erárem.

Na venkově byly v poslední době provedeny opravy a rozsáhlé restaurace na Karlštejně (dokončení prací znamená installace musea, již po dva roky provádí prof. Dr. B. Matějka), v Plzni (radnice), v Kolíně (lodi a věže), v Ml. Boleslavi (bratrský sbor), v Nymburce (hradby, velice nešťastně), v Klatovech (děk. kostel), na Kuglweytě (kostel sv. Ondřeje), v N. Hradech (u Vys. Mýta) a Niměřicích (zámky), v Pardubicích (kaple P. Marie), ve Skramníku (kostel), v Bavorově (kostel), v Kouřimi (děk. kostel), na Křivoklátě (oprava kaple), v Šluknově, Veselí n. L., v Březnici, v Žluticích, v Dobřanech, v Újezdě Drahoňově a Uhlíř. Janovicích, v Želivě (sv. Vavřince), v Heřmanicích a v Jablonci n. Nisou (opravy kostelů).

Odkrytí nebo oprava fresek a nástěnných maleb provedeny v Chabrech (románská freska), Plzenci, Dobroměřicích, Uhl. Janovicích, Myšenci a J. Hradci (gotická), v České Skalici a Holanech (barokní).

V Krumlově opraveno tympanon v kostele sv. Víta (nevhodně), v Letařovicích restaurován dřevěný barokní strop malovaný a dvě archy (z XV. a XVI. stol.), v Mor. Třebové opravena statue P. Marie na náměstí. V Kuksu učiněno ochranné opatření kolem Braunových skulptur v lese. *) — Lámání kamene v lomech pod Kunětickou horou omezeno.

Na Moravě v předešlém roce prováděny byly zejména tyto opravy: v Brně ochoz u Dominikánů a malby v Lorettě, v Předklášteří u Tišnova portál, obrazy a j. (způsob opravy primitivní a cenu památek přímo ničící), v Olomouci kostel sv. Mauritia, ve Znojmě odstraněny retuše na freskách v hradní kapli a odkryty fresky u sv. Mikuláše, v Mor. Šumberku přestavěna radnice, ve Střílku opraven hřbitov. — Polemiku vyvolala v Mor.-slezské revui restaurace Slatěnická.

Jest litovati několika památek na venkově v poslední době zbořených, zejména věže Novoměstské, bývalé vodárny Kropáčky v Hradci Králové, kostela v Radonicích u Loun a domu Karásků ze Lvovic v Manětíně. — Ohrožen byl hrad Michalovský u Ml. Boleslavě (Putna) a dešti utrpěl pohromu hrad Švihov v Klatovsku. Také staré partie zámku Jindřichohradeckého valem chátrají.

Pokud jest nám známo, má se na venkově přistoupiti letos k následujícím opravám: v Čáslavi k úpravě děk. chrámu (K. Hilbert), v Domažlicích k rest. hřbitov. kostela (týž), v Plzni k opravě kostela sv. Jiří, pak věže děk. kostela a Šternberské kaple (právě odlévají se detaily pod vedením řed. Škorpila), v Pardubicích k rozšíření děk. kostela (Dvořák), v Sobotce k rest. kostela (Lábler), v Č. Brodě k rest. děk. kostela; podobně v Proseku, v Ml. Boleslavi a v Ostrově (hřbit. kostela) dojde k opravám kostelů a v Častolovicích k přestavbě zámku. — Kostelík v Korouhvi bude rozšířen (cís. statek) a radnice v Poličce dostane novou helmu věžní. — Ve Vys. Mýtě odkládají — přes nařízení centrální kommisse — s opravou oltáře s obrazem Brandlovým. — Sgraffita na Litomyšlském zámku budou očištěna. — V Přepyších, Mečeříži a Plaňanech budou sice vystavěny nové kostely, ale staré zůstanou.

Městská rada v Plzni požádala zvláštní vyhláškou občanstvo, aby neprodávalo domácích památek historických a uměleckých agentům, ale dříve nabídlo domácím museím a radí k stálé evidenci soukromých sbírek vůbec.

Umělecko-historická komise zemského výboru zasedala 18. prosince, aby rozhodla o povolení subvencí na opravy památek. Hlavní referát měl J. Herain, účastni byli vedle předsedy Dr. Eppingera ředitel Dr. K. Chytil, prof. J. Koula, arch. K. Hilbert, arch. Sochor, prof.

---

*) Viz dále v oddílu: Přednášky.

Schubert, posl. Adámek. Povoleny subvence: na bránu v Domažlicích 3000 K, na kostel děk. v Čáslavi 40.000 K (třetina celého nákladu), na t. zv. pivovarskou věž ve Veselí 2000 K, na kostel hřbitovní v Jáchymově 3000 K, na kostel děk. v Jaroměři 10.000 K, na kostel v Uhl. Janovicích 2000 K, na kostel sv. Trojice a dřevěnou zvonici v Rakovníce 5000 K, na kostel sv. Štěpána v Kouřimi 4000 K. Zamítnuty žádosti o subvence na opravu vojenského kostela na Hradčanech, na fresky v Humpolci (viz zprávu na počátku tohoto oddílu!), na rozšíření kostela děk. v Pardubicích a na opravu hradební věže v polic. ředitelství v Praze. Aby bylo zabráněno mnohým přehmatům v opravě památek, učiněno snesení, že zemské subvence budou povoleny jen tehdy, budou-li restaurační projekty předkládány předem ke schválení. Ke zkoušení projektů zvoleno komité: Herain, Hilbert, Koula, Sochor a Schubert.

Z cizích restaurací na prvním místě stojí tolik v literatuře známá, na sjezdech prodiskutovaná i satyrickými listy (Simplicissimus XI. 13. Lustige Blätter 23.-7.) šlehaná akce o dostavbu Heidelberského zámku (Otto Heinrichsbau), pak dokončení restaurace sv. Sebalda v Norimberce. Pro nás je zajímavá oprava t. zv. „české kanceláře" ve Vídni, stavby Fischera z Erlachu.

Z ruchu pro zachování památek a svérázu domácího v cizině zajímají nás sjezdy: Denkmalpflegetag v Brunšviku a sjezd svazu Heimatschutz v Goslaru. Oba přinesly v řečích pronesených mnoho nové látky (viz podrobné referáty v Kunstchronik XVIII. 1—6, 19—23) theoretické i mnoho pokynů praktických. Také příští sjezd umělecko-historický v Drážďanech bude významný, neboť rozhodne o vydání příručky „Handbuch der Kunstwissenschaft."

Komise pro zachování přírodních památek v Bernu podnikne letos Soupis památek přírodních ve Švýcarsku.

Musea, archivy a sbírky. Umělecko-průmyslové museum obdrželo 1. ledna sbírku skla, dosud zapůjčenou ryt. Vojt. Lannou, darem. Dar má nejen neobyčejnou cenu uměleckou i vědeckou, protože representuje skoro úplný soubor skelných výrobků všech dob a zemí v typech vzácně zachovaných, ale i cenu kulturní pro Prahu, jež se stává sídlem sbírky skla z nejslavnějších. — Museum vydá v nejbližší době Katalog své knihovny. — Letos pořádána bude výstava české keramiky z období 1750—1850. — Museum účastní se vzácnou sbírkou svých kalichů (Lipnický z poč. 16. stol., Kádovský z r. 1523, Pačivský z r. 1539, Horažďovický z r. 1742 a Kasejovický z 18. stol.) výstavy zlatnictví v rak. uměl. prům. museu ve Vídni. — Zemské museum obdrželo darem od dvor. fotografa J. F. Langhanse 25 map foliových s 686 fotografiemi předmětů uměleckého průmyslu, uložených v Uměl.-prům. museu v Praze, ve sbírkách hr. E. Nostice, a vůbec v Praze. — Materiál rukopisný z literární pozůstalosti a korrespondence českých spisovatelů a publicistů, sebraný za posledních 20 let, zejména péčí prof. Dr. Č. Zíbrta, jest nyní skoro cele urovnán a roztříděn a z části již studiu přístupen. — Lapidarium musejní (v budově retrosp. výstavy) v poslední době obohaceno získáním gotických architektonických detailů, několika náhrobků, Voletické archy, renaiss. Slavatovského portálu a barokního zařízení zbořeného kostela sv. Jakuba na Smíchově (viz Č. Č. M. roč. 81. 197). — Národopisné museum přistupuje k zřízení zemědělského oddělení. Při zamýšlené regulaci Letné zamlouvá si stavební místo. — V knihovně musejní zakládá se zevrubné oddělení místopisné literatury. — Městské museum přistoupí letos k installaci své expositury (památky náboženských kultů) v kostele sv. Martina. — Z Novoměstské trestnice odevzdán do sbírek t. zv. zvonek popravenců.

Na venkově již vznikají nebo budou v nejbližší době založena musea v Čes. Brodě, v Kouřimi, ve Zbudově (blatské museum Kubatovo) a v Litovli. — Museum v Klatovech přesídlilo do nových místností v městské spořitelně a počíná s installací. — Nové budovy musejní vznikly v Turč. sv. Martině, v Morav. Třebové a Poděbradech, stavba se zamýšlí v Pardubicích,

Hradci Králové (spolu s prům.) a v Teplicích. — Musejní spolek v Přelouči zřídil obrazárnu. — Táborské museum získalo koupí některé předměty z Husovy výstavy. — Museum v Náchodě koupilo výtisk Práv z r. 1564 s vlastnoručními přípisky Václava Budovce z Budova a museum v Ml. Boleslavi dostalo hodiny s jeho poprsím. — Žlutické museum vystavovalo svůj slavný kancionál na výstavě v Liberci. (Viz Č. Č. M. roč. 81., 179.) —

Byly spořádány archivy ve Dvoře Králové (soudce A. Schulz), v Čáslavi (V. V. Jeníček), částečně v Rakovníce a na hradě Buchlově. Archiv arciděkanství v Plzni dán do musea (četné prvotisky). V Mikulášovicích srovnal škol. rada Pindter prvotisky v Dietrichštejnské knihovně a zhotovil jich katalog. — V Praze naléhavé jest zřízení stavebního archivu, pro nějž by se Strakův palác nejlépe hodil. —

Přednášky. Prof. Jos. Braniš přednášel dne 7. prosince v naší Společnosti o Novověkých památkách stavitelských na českém jihu a doprovodil svoje slova asi 150 obrazy, promítanými skioptikem. Obsah přednášky v stručnosti zní: Charakteristika pozdní gotiky, duševního života na konci XV. stol., příchod renaisance a její duševní podklad. První vlivy na českém jihu (horizontální štít, attika s vížkami) ve 2. čtvrti 16. století a jich zvláštní ráz upomínající na Veronu a Ferraru. Mocnější popud s hora. Stavba Belvedere, stavební záliba jihočeské šlechty, repraesentantů modernosti. Příchod Vlachů-umělců, zachované stavby (podrobný výčet jmen a prací). Malá šlechta a kněžstvo, konečně i města i sedláci zcela podléhají vlivu nového slohu (zase řada dokladů). Zvláštní tradice gotiky v církevním stavitelství (s doklady). Převrat v 17. stol. Bílá Hora, protireformace. Zrození baroku, jeho fáse v XVII. a XVIII. století. Stavební podniky šlechty (důraz kladen na cenu Bayerovy Ohrady) a tím účinek na města. Stručná charakteristika empiru a eklekticismu 19. stol. (restaurace na panství Schwarzenbergově).

Dne 9. listopadu přednášel na slavnostní schůzi českých techniků arch. Kamil Hilbert o restauraci kostela sv. Martina ve zdi a provázel svůj výklad jednak instruktivními rysy a fotografiemi, promítanými skioptikem, jednak výstavkou velkého obrazového materiálu celou restauraci obsahujícího. Arch. Hilbert krátce promluvil o osudech kostelíka a přípravách k jeho opravě a postupoval pak chronologicky, takřka dle denníku stavebního, uváděje stále v pevnou souvislost líčené objevy a připojuje na ně své kombinace. Výklad zajímal zejména pro konstruktivní stránku stavby a pro formové zvláštnosti jednotlivých period stavebních. Přednáška, brillantní formou podaná, byla nejen pro odborníky poučná, ale i pro historiky neobyčejně zajímavá.

Braunova díla na Šporkově panství v Kuksu předvedl dne 20. listopadu v Kl. Č. Turistů prof. Dr. J. Kropáček. Účel přednášky, jíž dodala barvitosti řada barevných promítnutých obrázků, nebyl vědecký, ale přes to bylo vítáno mnohému interessentu slyšeti podrobnosti o Betlémě v lese a viděti obrazy skulptur. Přednáška, upravená se zřetelem na cíle naše, bude učiněna ve Společnosti dne 9. března.

Biographica. Na rok loňský a letošní připadá několik jubileí 60leté životní činnosti českých historiků. Jest to především jubileum prof. Dr. Jar. Golla (viz roč. XIV., str. 103.), jehož činnost na universitě vychovala určitě charakterisovanou Gollovu moderní školu historickou, pak jubileum prof. a ředitele městského archivu Dr. Jar. Čelakovského (viz roč. XIV. str. 6. sl.), prof. a ředitele archeolog. sbírek v Museu král. Čes. Dr. Lad. Píče, vlastního tvůrce prahist. oddělení musejního a repraesentanta jednoho směru v čes. archeol. vědě a Dr. Zikm. Wintra, autora celé řady obrazů z kulturního života českých měst v XV. a XVI. stol. a významného belletristy. Také jubilant prof. Dr. A. Hostinský náleží jednou částí své činnosti k historikům.

Ph. a JUDr. Jos. Teige jmenován nástupcem prof. Jar. Čelakovského v městském archivářství.

Různé zprávy. Pověst, že bude z obrazárny Nostické prodán Rembrandtův Rabín do Ameriky, byla vyvrácena majitelem obrazu. — Na výstavě kuchařství a hostinství, odbývané v prosinci na Žofíně, byly také installovány s pomocí Dr. Č. Zíbrta stará kuchyně česká a krb s rožněm a vyložena starší literatura. (Č. Lid XVI, 167.) — Zamýšlená výstavka lidového průmyslu a umění v Praze r. 1908 byla odložena na neurčitou dobu. — Při čes. universitě konečně byl zřízen seminář pro dějiny umění. — V Eisensteině byla v srpnu pořádána vídeňským spolkem „Heimat" kulturně-historická výstava německého Pošumaví. — Husova výstava v Táboře znovu probudila myšlenku na zřízení musea Husova a hnutí husitského. — Osv. Svaz spolu se Spolkem arch. a inženýrů v Praze chtějí aktivně zasáhnouti do snah o zachování svérázu českého venkova. — V Cášském Münsteru otevřeli badatelé (Lessing, Kreuz, Steffen, Schnüttgen) rakev Karla Velkého, aby prohlédli a ofotografovali látky tam vložené, z 10. a 12. století. Byli za to částí veřejnosti ostře napadeni. — Vratislavský prof. Fr. Kampers dokázal, že sochy t. zv. Rolandů nesouvisejí s báječným Rolandem, ale že jméno jich odvozeno od rote land (rodeland, rot land) nebo rote erde a znamená místo soudu. (Femgericht).

ZPRÁVY LITERÁRNÍ.

KNIHY.

Umělecký průvodce po království Českém. Návrh, učiněný na vydání takovéto knihy v časop. „Krása našeho domova" (II., 158), zapadl bez ohlasu. Činím zde tedy znovu naň pozorny všechny interessenty. Kdo zná naše i novější cestovní příručky, ví, že v tomto směru — informaci o uměleckých památkách a výtvorech nových — poskytují málo nebo mnoho bez výběru a nespolehlivě. Tomu lze zabrániti vydáním průvodce, jaký mají cizí města již dávno a jaký právě vydává G. Dehio z uložení sjezdů pro ochranu památek pro celé Německo. Jest to abecední seznam míst, kde při každém místě po způsobu inventářů památek uvedeny jsou stavby i předměty umělecké v místě se nalézající a stručně charakterisovány. Pro naše poměry musil by ovšem býti program poněkud pozměněn. Kniha by sotva našla odbytu potřebného, kdyby byla toho způsobu jako příručka Dehiova. Jistý kompromis, jenž by získal i turistu-laika za čtenáře, byl by nutný. Již formální stránka musila by býti méně suchá a obsah musil by býti přiměřeně rozšířen. Vedle výtvarných památek „officielních" bylo by nutno pojmouti tam i předměty umělecky méně nebo málo význačné, ale za to pro kulturní život v Čechách charakteristické, bylo by nutno zahrnouti v program t. zv. lidové umění, musejní sbírky a také umění celého 19. století, které pomalu již celé patří historii. Důraz kladu také na to, aby byl brán zřetel na t. zv. přírodní památky, jež nepodléhají libovůli majitele a celé krajinové útvary, mající ráz chráněných památek ve smyslu snah z poslední doby. Vyloučeny byly by zásadně jen předměty ze soukromého majetku. Námitek proti možnosti provedení dalo by se uvésti již předem mnoho. Každý poukáže na to, že hlavní pramen náš — Soupis památek České Akademie — neobsáhl ještě ani čtvrtiny celého království a že ostatní prameny (jako Vlasák, Bernau, Čechy, pruvodcové ostatní) nejsou té spolehlivosti, aby jej mohly nahraditi. Ale tu stačí upozorniti na to, že v Německu vydaný první svazek příručky Dehiovy zabírá z velké části také kraje dosud nezinventované a že pro účely průvodce práce podobná vykonala by se nepoměrně rychleji a dříve než pro vědecký a podrobný inventář. Kdyby nescházela vůle, našli by se již spolupracovníci. Mám za nejvhodnější, kdyby se vedení podniku uchopil Osvětový svaz, protože je to pomůcka vzdělávací velikého významu a důležitosti národní. Svazu

by jistě k pomoci byly Zemský Svaz pro povznesení návštěvy cizinců, Klub za Starou Prahu, Klub českých turistů, Svaz jednot okrašlovacích a musejní spolky i naše Společnost. Očekávám mnoho od takovéto knihy pro zdvižení zájmu o památky výtvarného umění a povznesení turistiky za poučením. Red.

K. Chytil, Malířstvo pražské XV. a XVI. věku a jeho cechovní kniha staroměstská z let 1490 až 1582. (Rozpravy č. 36.) Praha. Čes. Akademie. 1906. (Str. 6, 354, obr. 35.) Důležitý úvod shrnuje vše z literatury dosavadní o organisaci pražských malířů a srovnává s cizinou. Druhý oddíl snaží se sestaviti na základě členské knihy, z knih městských atd. pro XV. a XVI. stol. obraz poměrů členstva, věk, povolání, původ, národnost, poměry rodinné a majetkové — vše nejprve souhrnně, pak jmenovitě. K tomu se v následující kapitole těsně připíná pokus, najíti ke jménům díla a k dílům autory; Chytil podává charakteristiky, zachází pro srovnání do ciziny, vyvrací kriticky některé názory svých předchůdců a tvoří své. Pak otiskuje druhou knihu malířskou (první vydali již roku 1878 Pangerl s Woltmanem a Patera s Tadrou), privilegium Rudolfa II. z r. 1595 a pořádek cechu z r. 1598. Rejstřík nahrazuje na čas slovník malířů českých v nejstarší době.

Dr. Zikmund Winter, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století. Praha. Čes. Akademie. 1906. (Str. VIII., 976.). Zevnější i vnitřní příčiny, zejména sporné názory o vzniku řemeslných organisací a otázka národnostní donutily autora, že na rozdíl od jiných knih svých o kulturním životě v Čechách sáhl zpět až do XIV. stol. a odložil celé století XVI. do oddílu II. Formou kniha se nevymyká rázu předešlých prací W., materiálem jest však neobyčejně bohatá a v mnohých částech zcela nová. Obsahuje (v hlavních rysech) kapitolu o rozvoji českého řemesla a obchodu do konce doby Přemyslovské, kde zahrnuty jsou nezbytně i vedlejší otázky, pak část o obchodu, řemeslech za Lucemburků a třetí díl o době husitské. S dobou roste různost a bohatost látky a proto kapitola poslední je nejobšírnější; hojnost pramenů dovoluje šířiti se o nejpodrobnějších otázkách organisace a zásoba známých děl o řemeslné schopnosti českých řemeslníků. Obraz cechovního života je tu živý a podrobný jako dosud v české literatuře podán nebyl a hojnost zpracovaného materiálu archivního činí z knihy vedle učebnice i pramen.

Dr. Č. Zíbrt, Bibliografie české historie. Díl III. Praha. Č. Akademie. 1906. (Str. VI., 737, XVII.). Tento díl zahrnuje dobu od r. 1419 do 1600 a část materiálu o třicetileté válce (2132 čísla). Zpracováno tu celé hnutí husitské a českobratrství, jichž počátky byly zahrnuty již v II. díle. Otázky pojaty nejšíře a bibliograficky vyčerpán jich obsah kulturní po všech stránkách; také jednotlivé osobnosti význačné jsou tu uvedeny jmenovitě. Obšírně je doloženo učení jednotlivých církví a bratrstev a jich vzájemný poměr, také počátky Jesuitů v Čechách mají literaturu hojnou. Proti dřívějším svazkům přibyla část o stavu městském a selském; literatura o tom je rozsáhlá a pestrá. Po době Rudolfově, zejména po stránce umělecko-historické dobře zpracované, následují prameny a celkové zpracování války třicetileté. Na konec přidán Abecední seznam měst a jich dějů za války. Práce Zíbrtova je velice podrobná, ale přes to přehledná.

Jos. Truhlář, Catalogus codicum manu scriptorum latinorum (Praha, Král. Spol. nauk 1905/6. 2 sv. Str. 616 a 495) a Katalog čes. rukopisů c. k. univ. knihovny. (Praha. Č. Akademie. 1906. Str. 196.) Vydávání takovýchto katalogů patří k dávným tužbám českých historiků.*) Truhlář v obou dílech zpra-

*) Snad pod dojmem těchto publikací ustavila se v I. třídě České Akademie kommisse (Čelakovský, Nováček, Tadra), aby se poradila o soustavném soupisu rukopisů v archivech a knihovnách českých. Počátek již učiněn publikací Patery a Podlahy, Rukopisy kapitolní knihovny, jež brzo vyjde.

coval universitní knihovnu a tím značnou část rukopisů v zemi chovaných. Katalogy vynikají přesností, popisem důkladným a obšírnými rejstříky. Základem je signatura, dle ní jsou řazeny svazky, většinou konvoluty. Obsahu věnuje se péče příkladná a (v čes. rkp.) i literatura vyčerpána. Vedle úvodů, podávajících dějiny rukopisného oddělení v univ. knihovně a jeho katalogisace, přidány jsou tabulky, přehled provenience rukopisů, jich umělecké výzdoby a jazyka.

Sborník prací historických, vydaný k šedesátým narozeninám prof. Dr. Jar. Golla jeho žáky. (Praha, Klub historický. 1906. Str. 388, 10 K.) Obsahuje mimo články z klass. archaeologie a historie východních národů 19 prací k dějinám slovanským. Vyjímáme z nich zejména důležitý článek Pekařův O správním rozdělení země české do pol. 13. stol. (župy jím definitivně odbaveny), Tillův Karlštejn (pokus o vysvětlení fresek v kapli P. Marie v souvislosti s život. osudy Karlovými), Kybalův Milíčův sen, Šimákův Prameny a pomůcky Hájkovy, Machátův O židech v Náchodě v 17. a 18. stol. a Nejedlého Kotle a lesní rohy (přísp. k důkazu podvrženosti R. K.) jako nejbližší programu našeho časopisu, ale odporučujeme i ostatní k četbě a pozornosti.

Soupis památek uměleckých a historických v král. Českém. Sv. 22. Mladoboleslavsko. (F. Bareš). Sv. 23. Poličsko (Zd. Wirth). Sv. 24. Chotěbořsko (Zd. Wirth). V Praze. Arch. komisse při Čes. Akademii. 1906. — Nově vydané svazky nevymykají se z řady předešlých. Mladoboleslavsko je obšírnější rozsahem i formou, ale má i větší podklad territoriální a bohatost památek. Jako ostatní i tyto díly přinášejí mnoho nového, nezpracovaného materiálu. V Boleslavsku jest to do nedávna neoceňovaný sbor bratrský, při jehož opravě v loni nalezly se malby z r. 1581, pak nepovšimnuté dosud stavby Kosmonosské, Dobrovické a Lysské. Širokého popisu došla tu zajímavá stavbička románská ve Vinci, Dražické a Michalovské zříceniny, celé město Ml. Boleslav s pěti kostely a radnicí, zámky Stránov, Krnsko a Kosmonosy atd. Zcela nové jest také popsání Sejcína a řady menších kostelíků a tvrzí po okrese. — Polička a Chotěboř jsou chudé okresy, ale i ty mají několik zajímavých objektů. Jest to ku př. hřbitovní kostel a radnice v Poličce, zámek Bysterský, hrad Svojanov, některé kostely (Rohozná. St. Svojanov, Široký Důl) na Poličsku, nebo zase Přibyslavská věž, Borovský, Běstvinský, Schönfeldský a Novovesský kostel a Studenecký zámek na Chotěbořsku. — Každým svazkem roste materiál srovnávací pro dějiny českého umění a rozšiřuje se důkladná znalost země po této stránce. Není divu, že jsou možny „objevy" při takovéto práci a že teprve nyní poznáváme pravý stav svého bohatství, o němž se dříve soudívalo dosti nesprávně. Ale při vší vůli pokračuje podnik — v poměru k jeho potřebě — pomalu.

Dr. A. Podlaha a Kamil Hilbert, Metropolitní chrám sv. Víta v Praze. (Soupis památek v král. hlav. městě Praze I.) Praha, Arch. kommisse při České Akademii. 1906. (Str. VIII., 300; 400 ill., 22 tab.) Je to již třetí svazek inventáře pražského, jenž podává práci zcela novou. Tak podrobného popisu stavby kostela sv. Víta a celého zařízení a uschovaných tam památek dosud nebylo. Methodicky je tu vyčerpáno slovem i obrazem vše důležité; illustrační část jest nejen výběrem, ale i provedením technickým dokonalá. Text není jen pouhým inventářem, ale snaží se i řešiti konstruktivní záhady a určovati provenienci jednotlivých částí stavby (kaple sv. Václava). S dříve již vydaným Pokladem Svatovítským tvoří tento svazek nejdůležitější dílo Soupisu vůbec. Oba autoři pojímají svůj úkol vážně, nepouštějíce i dále svůj předmět se zřetele a doplňujíce jej. (Viz jich články v Pam. arch. 1906 seš. 1. a 2.) Snad dojde v blízké době i k zpracování hradu královského stejným způsobem a tím k dokončení popisu české kapitály.

Jar. Kamper, V. V. Reiner. (Zvl. otisk z časopisu „Dílo" 1906. Str. 46, 3 tab., 3 K.) Pokus o monografii mistra z nejskvělejší doby pražského baroka. Několik nových dokladů životopisných a umělecko-

historických. Charakteristika doby a současného umění je příliš stručná a kritický soud o umělecké činnosti R. trochu zběžný, ale jinak jest vřele vítána tato první monografie Reinerova v naší chudé literatuře. Má hojnost obrazů, zejména na světl. tabulkách dobře provedených. Definitivního díla o R. ovšem neposkytuje.

A. Martínek a B. Profeld, Kostel sv. Ignáce v Jičíně. (Program c. k. reálky v Jičíně 1906. Str. 33, obr. 17, 1 tab.) Práce založena jest v historické části na pramenech původních a v popisu je zevrubná a přesná. Tím způsobem by měly býti psány programové články — materiálu v okolí bylo by vždy dosti a práce měly by trvalý význam.

Dr. A. Podlaha, Posvátná místa království Českého I.*) Arcidiecése Pražská. Sv. I. Vikariáty Českobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký. (Dědictví Svatojanské č. 97.) Praha. 1907. (Str. 319, 4 K.) Podlaha vědomě následuje příkladu Eckertova, jehož Posvátná místa v Praze před Ruthovou Kronikou byla jedinou topografickou pomůckou. Má však pro svůj úkol erudici vědeckého pracovníka, průpravu autora několika svazků Soupisu a mravenčí píli, takže na první pohled postřehneme rozdíl. Vedle historických úvodů o kostele, patronovi a kněžstvu obsahuje každé heslo (fary dle dekanátů) dosti podrobný popis staveb církevních a jeho zařízení. Podlaha začal pražskou arcidiecésí, maje k disposici zpracované Soupisy dotyčných hejtmanství, ale nepochybujeme, že svou pílí zpracuje i další, třeba nebylo tolik materiálu po ruce.

Otakar Zachar, L. Ventury O spuosobu přistrojení kamene filosofického. Kladno. 1907. Vlast. nákl. (Str. 211.) Alešem vyzdobená a krásně vytištěná knížka je novou edicí známého odborníka v dějinách alchemie v Čechách. Zachar vydává tu spis Venturův dle rukopisu Bavora ml. Rodovského z Hustiřan z r. 1585, nyní v Leydenské knihovně chovaného. Způsob vydání je exaktní, úprava textu, způsob přepisu, úvod a zprávy o autoru i opisovači knihy a bývalém majiteli, rozbor spisu Venturova a rejstřík — to vše vyhovuje moderním požadavkům edice a podává tak zapomenutý kus kulturní práce v nové formě českému čtenáři. Na svém poli Zachar nemá dosud soupeře.

J. Schiebl vydal zvl. otisk své práce Brány Plzeňské z Plzeňského Obzoru. (Plzeň 1906. str. 20.).

Místopisná literatura zaznamenává z poslední doby několik monografií. Jest to V. Bartovského Hranice (Hranice 1906, str. 285, 60 ill. a 2 tab.); A. Kratochvílovy spisy: Ivančice (1906, str. 432), Archiv městečka Měřína (Popovice 1906, str. 30), Písemné památky na zámku Černé (Popovice 1906, str. 84), Archiv Pravlova a Prostoměřic (str. 60), Archiv Mohelna (Třebíč 1906., str. 16.), F. Teplého Předslavice na Volyňsku (Praha 1906, str. 70), Jos. Sakaře Týn n. Vltavou (1906, str. 224.), J. M. Braunera Brüxer Gedenkbuch (Brüx 1906. str. 57 + 105) a několik čísel Körbrova Ill. průvodce (Praha, 1906. — Zvíkov, Z Tábora do Bechyně, Prach. Skály, Hrubá Skála, Ml. Boleslav, Ze Sobotky na Kost, Jindř. Hradec, Liběchov, Police n. M., Hluboká, Mělník.)

Musejní publikace. Spolek slanského musea „Palacký" vydal (letos dosti pozdě) ročenku Slanský obzor za rok 1906. Vedle obvyklé statistiky jest tu článek o děk. kostele (Zd. Wirth), o P. Prok. V. Dvorském (J. Kakš) o purkmistrech Slaného (F. Duras), O professorech humanitních škol slanských (Dr. A. Krecar) a stručné dějiny města (E. Werner). — Podobná ročenka musea v Roudnici, Podřipský Musejník, vyšla již po třetí; obsahuje stejně statistiku a několik drobností a články: Manové zámku roudnického v 16. stol. (Jindř. Michálek), Památky cechu ševcovského v Roudnici (F. Kučera) a několik z oboru přírodopisu. — Museum Chrudimské chystá 2. díl Východočeských pa-

---

*) Srovnej Košnářova Poutní místa (Časopis XIV., 99) a Hrdličky Al. Topografie diecése brněnské. (Brno 1906.).

mátek. Ve svých Zprávách ukončilo 6. díl Bibliografie chrud. kraje *) prací Dr. K. V. Adámka. — Museum v Bělohradě vydalo své dějiny z péra prof. Dr. A. Friče. — Prům. museum podkrkonošské v Hořicích jako 2. čís. publikací vydalo přednášku A. Cechnera O uměl. památkách polit. okresu Novopackého, jež je výsledkem prací C. na soupisu památek v tom kraji. — Městské museum v Budějovicích připojuje ke svým Zprávám obraz a popisy předmětů ze svých sbírek. — Měst. museum v Táboře vydalo 8. zprávu (za rok 1905) s článkem Jos. Švehly Archaeol. výzkum v okolí Soběslavském. — Publikací musea městs. v Rokycanech čís. 1. tvoří přednáška J. Máchalova o Jos. Čejkovi. — Museum v Turnově místo zpráv vydává Šimákovy Dějiny Turnova (dosud 2 díly). — Museum hist. v Hradci Král. vydalo r. 1904 Z pamětí Martina Uhlíře, děkana holohlavského.

Zprávy zem. archivu král. čes. Sv. I. 1906. Pořádá ředitel Dr. V. J. Nováček. (Zem. výbor. Str. 178, 3 pl.) První publikace archivu, určená širší veřejnosti. Poučuje důkladně o materiálu tam uloženém, o agendě jeho a v několika zvl. článcích obšírně referuje o vědeckých pracích, vydávaných členy jeho (Badání ve Vatikáně, v archivě kongregace de Propag. fide, o Sněmech, o Diplomatáři a o Archivu Českém). Mimo to poprvé je tu referováno o pozemkových knihách od okr. soudu sem uložených a připojen seznam rukopisů, z nichž zejména Šporkovská pozůstalost je důležitá. Jak viděti ze zprávy, vane v Archivu jiný duch nyní, benevolence k pracovníkům, ochota a — pracovitost.

P. Bergner, Verzeichnis der gräfl. Nostitzchen Gemälde-Galerie zu Prag. Praha. K. Bellmann. 1905. (Str. 66; tab. 56). Pečlivá práce inspektora obrazárny, která rázem rozptyluje domněnky a přeceňování obsahu této sbírky. Úvod krátce shrnuje dějiny obrazárny a dřívější pokusy o její srovnání.

J. Škopec, Paměti Fr. J. Vaváka, souseda a rychtáře Milčického, z let 1770—1816. Známý Vavák napsal celkem 7 knih (6 jich jest v knihovně Zemského musea, jedna v soukr. majetku). J. Skopec podjal se úkolu vydati tento bohatý pramen pro poznání života selského lidu celý. Zatím vydává (nákl. Dědictví Svatojanského v Praze) knihy první část I. (rok 1770—1780).

Mik. Karlach vydal Paměti proboštů Vyšehradských (1781 až 1905) (Praha 1906, str. 316), kde vedle biografií jsou i paměti celé kapituly a hřbitova.

Moravská vlastivěda. Tento podnik, nemající u nás dosud pendantu leč ve sbírce Vlasákově, pokračuje dosti rychle. Neznamená ovšem definitivní topografické publikace jsa jen přechodným článkem k vědeckému Soupisu památek na Moravě a k důkladným monografiím místopisným. Za loňský rok vyšly v II. části Okres Třebický (Dr. Fr. Dvorský), za rok 1905 Okres Jaroslavský a Val. Klobucký (F. V. Peřinka). Nestejnost kvalifikace autorů jednotlivých svazků a nedostatek smyslu pro kázeň programovou činí z podniku pestrou mosaiku.

Moravská čítanka. Uspořádal Fr. Bílý, vydává Moravskoslezská beseda v Praze. (Telč. E. Šolc. 1906.) Dosud vyšlých 12 sešitů obsahuje několik všeobecných článků historických: o pravěku Moravy píše K. J. Maška, o zakl. osad na Moravě V. Houdek, jednotlivá období dějin moravských líčí R. Dvořák. Z dějin umění je tu dosud článek M. Wanklové o národním vyšívání, D. Jurkoviče o lidových stavbách a práce Fr. Táborského Morava umělecká.

Chystá se: Publikace čáslavských kancionálů, uložených ve dvorní knihovně vídeňské, péčí Čáslavské Včely. — Publikace Dr. J. Nevěřila o Velehradě. (Nákl. M. Melichárka, za 2·50 K.) — Publikace o mřížích českých z doby asi 1580—1680 (25 tab. J. Hanél). —

*) Kdysi Adámkem odporučovaná (Letop. Musejní I.) podobná Bibliografie krajů hradeckého a čáslavského neuskutečněna.

V řadě Soupisů památek Čes. Akademie k tisku jsou připraveny svazky: Zámek Roudnický (Dr. Matějka a Dr. M. Dvořák), Přešticko (Dr. Hostaš a Vaněk), Českobrodsko (Dr. A. Podlaha), Písecko (Soukup) a Kladensko (Zd. Wirth). Mimo to velice pokročily práce na okresích: N. Brod (Zd. Wirth), Turnov (Dr. J. V. Šimák), Vinohrady a Žižkov (Dr. A. Podlaha), Hořice (A. Cechner), Prachatice (J. Braniš), Plzeň (Škorpil a Strnad). — Dr. Zd. Nejedlý vydá pokračování svého spisu (samostatnou část) o staročeském zpěvu. — F. A. Borovský slibuje práci o českých tiscích XV. a XVI. stol. — Dr. J. Teige bude pokračovati v Tomkových Základech místopisu. — Reg. Bíbová vydá (společnou prací se † M. A. Smolkovou) dílo o české krajce (100 tab., 40—50 K). K subskripci zve žamberecký okres. hejtman Vojáček. — Městská rada pražská chystá Technického průvodce, v němž bude zahrnuta i církevní architektura. —

Kick Fr. Dr., Alt-Prager Architektur-Detaile. I. Serie (40 tab. fol.) Wien. A. Schroll. 1906 — (Bez textu, jenž slíben při II. serii.) Malebné pohledy, pořízené s obratností a vkusem, předvádějí zakončení stavebních celků štítem nebo attikou a typy střešních forem, jich vikýřů, komínů a hřebenů. Vědeckého systemu však tu není a proto nelze na mapu prozatím hleděti jinak než jako na sbírku krásných motivů malířských a nabádavých příkladů k řešení architektonickému.

Po vzoru *) a v dohodě s říšskými architekty vydal Oesterr. Ingenieur- und Architekten-Verein dílo o selském domě Das Bauernhaus in Oesterreich-Ungarn und in seinen Grenzgebieten. (Dresden. G. Kühtmann 1906. Text v 8° o 228 str. s 67 ill. a 6 tab. a Atlas se 75 tab. a mapou ve fol. Mk 56·25.) Jako obyčejně i zde přicházejí Češi zkrátka; již citování literatury o českém selském domě je ubohé, neúplné a v specielním oddíle o výstavbě a zařízení domu většina poznámek a tabulí věnována Němcům v Čechách, takže bohatství motivů a typů našich daleko nevystihuje.

Dr. Rob. Bruck, Die Malereien in den Handschriften des Königreichs Sachsen. Dresden. 1906. (Str. 469, obr. 283.) Kniha přináší — jak již Dr. Č. Zíbrt upozornil (Č. Č. M. 1906, 399), — také několik bohemik: Žitavské rukopisy s miniaturami (čís. 93, 94, 102), Drážďanský podobný (čís. 102) a příspěvek k dějinám českým ve Fuggerově zrcadlu (čís. 178).

Volkstümliche Kunst. Aufgen. von M. Gerlach, Vorwort von J. A. Lux. Wien. Gerlach. s. a. (str. 137). Jest to sice již starší publikace, z r. 1904, ale vracíme se k ní, poněvadž o ní (až na Čas) nebylo v naší literatuře zmínky. A přece obsahuje velice mnoho pohledů z Prahy, Budějovic, Krumlova, Křemže, Volar, Znojma a Broumova; jsou to zajímavé architektury nebo jich detaily (domovní znamení, dvory, brány atd.) v snímcích jasných, ale drobných.

Nový svazek sbírky Kulturarbeiten P. Schultze-Naumburga Städtebau (München. Kunstwart. 1906. Str. 443; ill. 288) uvádí mezi příklady pro dobré i špatné řešení architektonické také pražské stavby a prospekty Jsou to obr. čís. 5, 13, 16, 20, 30, 32, 47, 54, 58, 59, 62, 64, 82, 91—2, 106, 164, 172, 256. Autor bojuje za stejné snahy jako klub za St. Prahu.

Dr. Jos. Dernjač, Die Wiener Kirchen des XVII. und XVIII. Jhdts. (Zvl. otisk z Mitt. des Oesterr. Ingenieurs- und Architekten-Vereins 1906). Wien. A. Hölder (87 str., 99 ill.). Zajímavé i pro české umění, protože v té době styky s Vídní byly čilé. Vzpomeňme Fischera z Erlachu a K. J. Dienzenhofera, na něhož několik narážek v knize najdeme. V obrázcích (většinou dle součas. rytin) je cenný materiál srovnavací.

Svazek 29. Soupisu památek v král. saském (vydává Corn. Gurlitt) přináší také popis zříceniny hradu a kláštera na Ojbíně, prací

*) Srovnej: Das Bauernhaus im Deutschen Reiche und in seinen Grenzgebieten. Dresden. G. Kühtmann. 1906. — Stejně vydán i selský dům ve Švýcarsku ve zvl. publikaci.

Dr. H. Rathgena. Je to zajímavé pro nás, protože Ojbín založil Karel IV. a autor tu shledává určité shody s Parléřovskými pracemi.

Ed. Leisching, Die Bildnissminiatur in Oesterreich von 1750—1850. Wien. Artaria. 1907. (Str. 200, tab. 31, ill. 57.) Zpracován tu materiál nedávné výstavy miniatur v rak. museu, který má význam i pro naše poměry právě jako kniha Labanova o Fügerovi (F. Laban, H. Fr. Füger, der Porträtminiaturist. Berlin. G. Grote. 1905. Str. 73; ill. 36, tab. 13), protože objednávky činila i šlechta česká, ve Vídni časem bydlící.

V díle Dr. M. Dregera, Die Wiener Spitzen-Ausstellung 1906 (2 díly. Leipzig. K. W. Hiersemann. Mk 70·—) jsou na tab. 59. reprodukce čtyř pestrých moravsko-slováckých paličkovaných krajek ze sbírky Fr. Kretze v Uh. Hradišti. — Také mappa Dr. M. Haberlandta, Völkerschmuck (Wien. M. Gerlach & Wiedling. 1906. K 145·—) obsahuje české věci z Národopisného a Náprstkova musea i soukromého majetku (hřebeny do vlasů, přívěsky, knoflíky, náušnice, jehlice atd. většinou z poč. 19. stol.) na tab. 19. 35. 49. 64. 75. 81 a 96.

Saská Kommission zur Erhaltung der Kunstdenkmäler vydala třetí svoji zprávu (Tätigkeit in den Jahren 1903, 1904 und 1905. Dresden. Selbstverlag. 1906. Str. 130). Jest to vedle vídeňské centrální komisse a prov. komisse pro rýnskou provincii v Düsseldorfě jediná instituce pro zachování památek, která vydává obšírné zprávy. Zpráva obsahuje personalie komisse a agendu, zásady theoretické o provádění restaurací a inventarisaci památek, důležitější výnosy a obšírný abecední přehled obcí, v nichž některé památky byly opraveny; přiloženy obrazy předmětů před i po opravě. Doplňkem sestaven přehled sbírek starožitností v království saském.

Literatura o zvonech rozhojněna výtečným spisem arch. F. Uldalla o středověkých zvonech vDánsku (Danmarks middelalderlige Kirkeklokker. Kjobenhavn. Lehman & Stage. 1906. 327 str. K 40·—) Studium U. operuje 894 zvony a přibírá k srovnání mnoho cizích. Methoda spisu je výborná a illustrační materiál bohatý.

Z ČASOPISŮ.*)

Památky archaeologické. Díl XXII., seš. 1.—3. Dr. Ant. Podlaha upozorňuje na illuminovaný kodex český z poč. 13. stol. v knihovně kapit. v Praze, opravuje údaje svého Soupisu pokladu Svatovítského v příčině obrazů Madonny, popisuje s K. Hilbertem fresky v kapli saské, Jana Nepom. a sv. Kříže a podává několik příspěvků k dějinám staveb církev. v Praze (sv. Vít, Strahov). Dr. K. Chytil činí pravděpodobným, že byl Rejsek spíše z Prostějova českého než z Moravy. K. B. Mádl pokouší se dle nově vyšlé literatury nabýti nových dokladů o obsahu sbírek Rudolfových. C. A. Straka popisuje zbořený kostel v Radonicích, Ed. Šittler freska Hosínská, V. Fähnrich podává referát o stavu vykopanin na Velehradě a popisuje 4 sanktuáře moravské. J. V. Šimák přináší nová biografická data o kamenících pozdní gotiky a J. Valchář sděluje inventáře kostela v Ledči. Mimo to plno drobností a literárních referátů.

Čas. Musea král. Čes. Roč. 80. Dr. Zd. Nejedlý píše o cechu muzikářů v Chlumci a uveřejňuje mši Krištofa Haranta z Polžic, J. V. Prášek podává z pramenů zprávy o stavbě a opravách zámku Brandýsa n. L., J. Šimek pokračuje v líčení poměrů nábož. v K. Hoře (po Ferd. I.). K čes. místopisu hojně zpráv přináší K. V. Adámek článkem o tažení Rusů na čes. východě, J. V. Šimák prací o studentech na něm. universitách v XIV. až XVIII. stol. Ostatní články a menší zprávy týkají se politických a kulturních dějin českých; pro obšírnost a jich počet nelze jich tu uvésti jmenovitě.

---

*) Registrujeme tu časopisy za rok 1906 a výjimkou jen se vracíme do roku 1905; při tom pomíjíme těch, jež došly již v XIV. ročníku zmínky.

Nově vyšlý I. svazek ročníku 81. přináší úplný obsah zápisků ryt. Jana J. z Bratřic od Dr. Č. Zíbrta, zprávu J. Vávry o Štambuchu Br. Mat. Fita z r. 1611—12 mimo jiné články širšího zájmu a spoustu referátů a drobnějších příspěvků.

Český Lid. Roč. XV. Dřevěný kostel ve Lhotě Zahajské z r. 1596, Lidové stavitelství na Pardubsku atd. (Hanuš a Rosůlek), Museum v Soběslavi, Studně na Karlštejně, Zvoničky v okolí Nepomuka (A. Sýkorová). Kroj na Poděbradsku z poč. 19. stol. (B. Hoblová). Roč. XVI. čís. 1—4. Z obsahu budiž uvedeno: Kostelíště na Hůrce u Chodova (J. F. Hruška), Vysejpací rakve za doby Josefa II. (Dr. Č. Zíbrt), Kříže v Kozárovicích na Písecku (V. Krotký, Nejstarší kříž z r. 1727), Památnosti z Ivančic (Dle Kratochvíla Dr. Č. Zíbrt).

Dílo. Roč. IV. Z uměl. historie přinesl tento ročník článek J. Kamprův V. V. Reiner (viz Knihy!), ref. o knize Forrerově Von alter Bauernkunst a článek o zachování uměl. památek.

Hradecký kraj. Roč. III., čís. 1.—6. Vedle článků místop. a polit.-historických drobností a recensí uvádíme jmenovitě: Zvony na Jaroměřsku (J. Matějka), Letopočty a nápisy v chrámu sv. Mikuláše v Jaroměři, Chrám sv. Mikuláše v Jaroměři, Braun a Kukská škola v Jaroměři, Náhrobky v kostele Heřmanickém (Dr. V. Paul) a Waldštejn a jeho mincovna (J. Duška).

Věstník Poděbradska IX. ročníkem zanikl.

Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí. Roč. 1906. Seš. 1.—7. O rodu Přehořovských z Kvasejovic (Ckt.). Prům. museum v Chrudimi, Soběslav v starých i nových spisech, Historický místopis Soběslavska, Skalice (J. Š.). Řada zpráv, věstník musejní, obecní a školní a literární referáty.

Časopis vlast. mus. spol. v Olomouci. Roč. 23. Z obsahu: Jakub Lolek, Farní chrám ve Zvoli; M. Procházková, Z pravěku; A. Gottwald, Hroby z Kostelce u Prostějova a Předhist. nálezy od Žárovic; R. Čechmánek, Slov. kláštery v Čechách a na Moravě; Reg. Bíbová, Slov. pletarstvo. — Zprávy a a literatura.

Časopis Mor. musea zemského. Roč. VII. Seš. 1. Z obsahu: Al. Procházka, Nové arch. objevy v okolí brněnském. — Jos. Válek, Pozn. k mapě mor. Valašska. — Jos. Klvaňa, Kroj lidu slovenského na Moravě. — J. Svozil, Kroj Hanáků-Blaťáků.

Architektonický obzor. Roč. V. A. Balšánek, Panorama Hradčanské (s ill.). Jan Koula, Sochy na Karlově mostě. J. Herain, Kostel sv. Kateřiny (s ill.), Portál na Strahově a Kaple v arcib. paláci pražském. Lábler, Restaurace hradeb v Nymburce (s ill.), A. Čenský, Pavillon Dienzenhoferův na Smíchově (viz i A. O. 1902, čís. 10.), Wiehl A., Rest. Sboru v Ml. Boleslavi. Zákrejs, Sochy na kostele sv. Mikuláše (s ill.). Roč. VI. Čís. 1. A. Cechner, Vnitřek kostela na Karlově.

Technický obzor. Roč. V. Jos. Petřík, Zprávy o starém mostě v Roudnici (s ill.).

Stavitelské listy. Roč. II. Osnova nového staveb. řádu pro Prahu, Plzeň, Budějovice a okolí. (O pam. uměl. část III. § 32—6.). V celém ročníku hojnost zpráv z Prahy i z venkova o opravách památek stavebních.

Stavební obzor. Roč. II. O. Filip, Ze Staré Prahy. (11 kapitol.)

Pokroková revue. Roč. III. V každém čísle Architektonický obzor se zprávami také o památkách stavebních. Spor K. Hilberta s A. Cechnerem o restauraci kostela sv. Martina (forma sanktusové vížky) a Pražské ruiny (Mlýn Odkolkův, Lannova pila, Kostel sv. Václava).

Český svět. Roč. II. přinesl spoustu vyobrazení pražských i venkovských památek výtvarných všech druhů v dobrých reprodukcích (Praha neznámá I.—III., Osmý listopad, Moravské hrady a zámky I.—III., Kašna Krocínova, Na věži Svatovítské, Bertramka, U sv. Tomáše, U Kapucínu, Památky českých porážek v cizině, Kanálka, Košířský hřbitov, Na Krumlově, Z uměleckoprům. musea, U Náprstků, Fontány, Pražské ostrovy, Arkády, Čes. památky v Berlíně, Praha mizící, Sázavský klášter, Míčovna,

Rokokový porcelán, Paláce hrab. Thuna, Troja, Trosky Hradčanských sbírek, Na Zlíchově, Malostr. obrázky I.—II., České parky, Villa Gröbe a její vzory, Změny v chrámě sv. Víta). Roč. III., čís. 1.—12. (Praha s výšin střech a věží, Česká koruna v Mnichově, Kateřina z Lokšan, Trosky sbírek Rudolfových, Na pobřeží, Illustrace ze staré literatury české, Praha neznámá, Na Malči, Freska v Ungeltě).

Zlatá Praha. Roč. 24. J. Emler, Rothenburg. Lidové zvyky a kroje v okolí Milevska. Z hradu pražského. (S výbor. obr.).

Časopis Čes. Turistů. Roč. 18. Zprávy o snahách na záchranu Betléma u Kuksu a o publikacích prof. V. Kropáčka.

Světozor. Roč. 1907. Pěkné reprodukce pohledů na památky výtvarné: Vyšehradské hradby, Malebné pohledy z Prahy, Portál Betlémské kaple.

Revue Moravsko-slezská. Roč. 2. E. Edgar, Restaurace Slatěnická. Roč. 3. Týž, Oprava v Tišnově. Akce k podpoře a obrození domácího průmyslu a lidového umění.

Plzeňské listy. 1906. Marianský kostel v Týnci u Plas (6./10.) a Na hradě v Plzni (7./12.)

Deutsche Arbeit, Roč. V. Z obsahu: W. Augst, Alb. Reichenberg. — F. Hübler, Reichenberg. — Dr. H. Hallwich, Reichenberg. — Dr. H. Schmerber, Ad. Ritt. von Lanna. — J. Reinwarth, B. Grueber. — R. Prochaska, Mozart u. seine Prager. — J. Haudeck, A. Paudler. — H. Schmerber, Nostitzsche Gallerie. — Roč. VI. Seš. 1.—3. Dr. E. Rychnovsky, Die deutsche kulturhist. Ausstellung in Eisenstein. — Die deutsche technische Hochschule in Prag. — Joh. Bachmann, Egerländer Hof. — A. A. Naaff, Fr. Bernau.

Mitt. des V. f. Gesch. der D. i. B. Roč. 44. Z obsahu vyjímáme: H. Ankert, Die Marmorfamilie Hennevogel. — A. Mörath, Bemerk. zu den Porträts der letzten Rosenberger. — Dr. V. Schmidt, Gojauer Pfarrinventar aus dem Ende des XV. Jhdts. — E. Neder, Die Papiermühle zu Bensen 1569—1884. — Dr. F. Hantschel, Prof. A. Paudler. — Dr. F. Pick, Das Prager Ungeld im XIV. Jhdt. — A. Mörath, Kleinodienverzeichnis des Stiftes Hohenfurt 1439. — J. Hoffmann, Das Betlehem bei Schurz. — L. Chevalier, B. Grueber. — Roč. 45., čís. 1.—2. Z obsahu: H. Ankert podává zprávu o obrazu, Jos. Neuwirth uveřejňuje přednášku o nových formách vyjadřovacích, jimiž vládlo umění za doby Lucemburků v Čechách, Dr. G. E. Pazaurek zjišťuje starou keramiku na zámku v Duchcově, O. Weber píše o Kašp. Horách, J. Stocklöw o hradě Birsensteinu a Pürsteinu, S. Gorge podává regesta o některých pražských domech, Dr. T. K. Branky uveřejňuje nejstarší popis radničních hodin z poč. XVI. stol.

Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses. Sv. 25. Díl II. Quellen. H. Zimmermann, Das Inventar der Prager Schatz- und Kunstkammer vom 6./12. 1621, nach Akten des k. u. k. Reichsfinanzarchivs in Wien. Úvod a přesná edice. (Str. 63.)

Mitteil. der k. k. Zentral-Kommission f. E. und E. d. K.- und hist. Denkmale in Wien. III. Folge. 5. Bd. 1906. Vliv nového redaktora Dr, M. Dvořáka jest již patrný nejen v obsahu, ale i v duchu časopisu. Z článků pro nás zajímavý je Neuwirthův Im Kampfe um Barock und Rokoko, proti purismu historickému namířený, Dvořákův, Decke im Schlosz von Eggenburg (v jistém smyslu programový), H. Tietze, Die Friedhofsanlage in Střilek in Mähren a Das heilige Grab in Zwettl, Rzehakův Die sogen. Opfersteine Westmährens. J. Neuwirth referuje v Denkmalpflegetag 1906. — Zprávy ze sedění komisse vyčerpali jsme ve zprávách (Restaurace). — Archiválních Mitt. der Z.-K. vyšel 2. roč. VI. sv., obsahující zprávu o archivech východ. Čech a nejstarších náhrobcích v Chebu. — Jahrbuch der k. k. Z.-Kommission Neue Folge. III. Teil. 3. Bd. Obsahuje většinu článků z prach. archeologie; z histor. uvádíme: R. Ottmann, Die romanischen Skulpturen am Riesentor der Wiener Stephans-

kirche, H. Tietze, Werke A. Colins und seiner Schule in Maria Laach (Zmínka o vítském mausoleu.)

Mitt. des Nordböhm. Museums. Neue Folge. Jhg. I. R. Graul, Legat des Frh. H. v. Liebig.

Mitt. des Mähr. Gewerbemuseums. Roč. 1906. Alb. Rille, Brünner Haustore, Jul. Leisching, Alte Städtebilder (také pohledy z Prahy), Patr. Kittner brněnský miniaturista († 1900); Czerny Al., J. Th. Jos. Supper (životopis a katalog prací autora Sedleckých a Mor.-Třebovských fresek).

Repertorium für Kunstwissenschaft. Roč. 1906. Max Kemmerich snesl z literatury malované portraity ze středověku (od 8. do 13. stol.). Uvádí při tom i bohemica, ale nezná naší literatury a novějších vědeckých výsledků. Na str. 547 (čís. 60) uvádí portrait krále v kodexu Vyšehradském a ptá se: který? — Čís. 61—6 týká se evangeliáře Helmwaldshausenského, o němž autor neví, že již od r. 1861 není v knihovně kapitulní v Praze, ale v Brunšvíku. — Na str. 549 čís. 9—10 jsou prý portraity českého krále a jeho choti v kodexu král. knihovny v Stuttgartě. — Na str. 550—1 čís. 33—34 jsou portraity mnichů v rkp. sv. Augustina v kapitulní knihovně. Podlaha není citován, ač má krásnou reprodukci. — Čís. 37—8 jsou falsa (Miroslav) v Mater verborum, o čemž autor neví. — Čís. 39—41 mluví o kodexu nám neznámém. — Čís. 42—43 jsou portraity s falsy v bibli Jaroměřské.

Kunst und Kunsthandwerk. Roč. 1906. H. Fischel v článku o měšťanských domech v Rakousku uvádí i dům v Telči.

Hohe Warte. Roč. II. Mimo několik zmínek o českých městech článek: Städtestudium I. Brünn. Roč. III. W. v. Semetkowski v referát o Dehiově Kunsthandbuchu žádá o provedení Rieglova návrhu na organisaci ochrany památek, o pokračování v inventarisaci a o vydání Handbuchu der Kunstdenkmäler in Oesterreich. —

Graph. Künste. Roč. 1906. Mezi kresbami R. Alta (v 2. seš.) také pohled na kutnohorskou kašnu z r. 1495.

Der Architekt. Roč. XIII. 1. seš. V projektech na novou kolonádu v Karlových Varech zachována všude stará renaissanční věž.

Prager Tagblatt (14./6. 1906) ujal se vřele Daliborky.

L'ami des monuments et des arts. Roč. 1906. Článek hrab. Fr. Schönborna o kostele sv. Víta a jeho opravě.

Archeol. értesitö. 1906. 1. číslo. Czakó Elemér psal o soše sv. Jiří na hradě pražském.

Ex libris. Roč. 1906. Česká super ex libris v univ. knihovně v Upsale. — Hrabě K. E. Leiningen-Westerburg odkázal celou svou sbírku (v ní i české kusy) ex libris germánskému museu v Norimberce.

Z redakce. Nechceme měniti, vázáni jsouce spolkovými stanovami, zásadně obsahu časopisu, ale i v těchto mezích budeme usilovati, aby v něm v první řadě byly pěstovány dějiny domácího umění a otázky s nimi úzce souvisící. Rubriky zpráv a literatury rozšiřujeme dle vzoru Čes. Časopisu Historického. Budeme v nich přinášeti vše stručně a s ohledem na členstvo Společnosti; budeme referovati ne bez kritiky, ale s upřímnou snahou, u všeho ukázati na dobré a nové stránky a na duševní prospěch pro čtenáře. Prosíme členy Společnosti, aby se více než dosud účastnili prací na Časopise; rubrika zpráv, jíž budou upozornění na opravy památek, nálezy, výkopy, musejní záležitosti a p. prospěšny, uvítá je s radostí. Redakce také ráda přijme od členů dobré fotografie neznámých dosud památek výtvarných, k nimž text po případě sama si opatří.

o o o

DR. JOS. LAD. PÍČ.

Prof. Dr. J. L. Píč, ředitel praehistorického oddělení Musea království Českého, slavil dne 19. ledna t. r. svoje 60. narozeniny. Jubilantu dostalo se hojných oslav z kruhu jeho ctitelův a přátel. Trvalou zásluhu o vědu archeologickou získal si prof. Píč neúnavnou péčí o rozmnožení pravěké sbírky museální, která vyniká také vkusnou úpravou. Co do systematického uspořádání a úplnosti sbírky tyto ovšem moderním vědeckým požadavkům plně ještě nevyhovují. Široce založené dílo „*Starožitnosti země České*", jehož vyšlo dosud 5 svazků a jež prof. Píč vydává vlastním nákladem, jest zejména jako skvostně vypravená publikace pravěkých materiálií zemského musea podnikem důležitým a velezáslužným. Ocenění vědecké působnosti prof. Píče podali jsme v čísle 1. tohoto ročníku ve stati: „Praehistorická archeologie." *β.*

o o o

F. A. BOROVSKÝ A J. HERAIN: DVA DOSUD NEZNÁMÉ POHLEDY NA HRAD PRAŽSKÝ.

Při svých studiích prací Hollarových v různých veřejných sbírkách evropských shledávám, že se stalo téměř zvykem zařaďovati všechny pražské pohledy ze století XVII., pokud nejsou označeny jménem původcovým, vždy pod jméno Hollarovo.

Václav Hollar odešel z Prahy jako mladík 20tiletý v době, kdy umění svému teprve učiti se počínal, a vrátil se sem jako člen poselství lorda Arundella r. 1636 pouze na 13 dní, v kteréžto krátké době vykreslil zde svůj veliký prospekt Prahy s Petřína a 9 drobných pohledů na některé části Prahy, její památky a nejbližší okolí, jež později vyleptal. Není tudíž ani možno, aby v této krátké době 13 dnů byl mimo uvedené, bezpečně ověřené listy provedl všechny ty přečetné, jemu připisované, namnoze dosti velké a podrobně prokreslené pohledy pražské, ač několik málo jich zajisté od něho pochází.

Jest to nicméně výhodou, že se toto přiřaďování pohledů pražských k pracem Hollarovým všude téměř děje. Stávají se tím sbírky kreseb Hollarových zároveň sbírkami pohledů pražských ze stol. XVII.

Podobné dvě kresby přinášíme dnes v reprodukci. První z nich (tab. III.) nalézá se ve Vídni v Albertině pod čís. 568 a druhá (tab. IV.) v Londýně v Britském Museu (Hollar č. 16); na obou místech připsány jsou Hollarovi.

Způsob kresby i lavírování naprosto nepodobá se kresbám Hollarovým, a podpis jména jeho na kresbě Britského Musea pochodí od ruky cizí, nejspíše z poloviny stol. XVIII. Obě kresby pak jsou z doby starší, než do které spadá umělecká činnost Hollarova.

Obě kresby zajímavy jsou zvláště tím, že zobrazují tutéž část hradu Pražského; jedna část poněkud menší, druhá část dále k jihozápadu sahající, ale navzájem se ověřují a doplňují.

Kresba v Albertině provedena jest pevnou rukou, perem v lehounkých sepiových konturách a celá sepií lavírována, jen místy, zvláště na střechách má barvu narudlou a v popředí trochu nazelenalou. Kde se v levo spatřuje kopulovitý altán, jest při něm lehce tužkou načrtnuta kontura stromu. Papír má ráz počátku stol. XVII., ale vodová značka není patrna. List jest, jako téměř všechny kresby v Albertině, na lepenku přilepen a v stejném tonu liniemi orámován. Jest 225 *mm* široký a 146 *mm* vysoký.

Kresba Britského Musea jest také perem provedena a lehce sepií lavírována. Dole jest podpis „de borch van de Stadt van Prage" a uvedený již pozdější podpis cizí rukou: W. Hollar. Délka kresby jest 283 *mm*, výška 137 *mm*. B. Museum získalo ji koupí v únoru 1850.

Obě kresby pochodí zajisté z první čtvrti ne-li ze samého počátku stol. XVII., ale topografické a historické jich určení ponechávám posudku kompetentnějšímu. *F. A. Borovský.*

* * *

Panu Fr. A. Borovskému, místoříditeli Uměleckoprůmyslového musea v Praze, podařilo se najíti a fotograficky získati dva staré pohledy na hrad pražský, které jsou cenné pro seznání stavu dotyčných částí.

Vyobrazení hradu dle sbírky Vídeňské (Albertiny, tab. III.) možno lehce určiti, neboť v pravo na obraze vidíme křídlo budovy, která dosud stojí a odkud byli r. 1618 místodržící do příkopu vyhozeni, jest to tak zvaná česká kancelář. V levo od české kanceláře vidíme v pozadí horní část věže sv.-Vítské, dole v předu táhne se hradba, za níž jest dvur a za ním budovy dvojpatrové, patrně

Obr. 10. Jiljí Sadeler: Pohled na Hradčany z r. 1606

úzké, any mají malou, nízkou střechu, a za těmito zdvihá se část paláce s pavlačovitou chodbou v podstřeší, asi takovou, jakou ještě dnes vidíme v podstřeší Vladislavského paláce, na straně jižní. Seznáváme, že kresba Vídeňská zobrazuje nám část hradu pražského z jižní strany, proti Malé Straně, ačkoliv z tohoto obrazu stojí dnes již jen česká kancelář a věž sv. Víta a ostatní budovy na levo již nestávají. Vyobrazení Londýnské (z Britského musea, tab. IV.) jest detailnější, avšak až na nepatrné odchylky jest totožné s vyobrazením Vídeňským, a co do doby vzniku jsou oba pohledy jen několik málo let od sebe vzdáleny.

Illustrátor, který kreslil pohled Vídeňský, stál více východně před hradem u příkopu a to něco v pravo před českou kanceláří aneb v posledním patře domu čís. 183-III. na Nových zámeckých schodech, kdežto malíř Londýnského vyobrazení stál západně od předešlého, v zahradě neb v posledním patře domu číslo 190-III. u Trubačské věže, na Nových zámeckých schodech, čili v dnešní Thunovské ulici. Perspektiva přístavků, jak se jeví na obou obrazech, poukazuje zřejmě na stanoviště kreslířovo.

Srovnejme blíže obě kresby! Přístavky čís. 1. jsou na obou vyobrazeních stejné, oboje mají pilíř opěrný ve façádě, dvojité střechy a dřevěnou budku na levém rohu. Od přístavku čís. 1. táhne se na obou obrazech dolejší hradská hradební zeď, na níž stojí různé dřevěné budky a na konci zdi polokulatá bašta. Londýnský obraz má na spodní hradební zdi v pozadí vysokou hradskou zeď se střílnami v podstřeší (asi takové, jaké dosud u Daliborky zachovány jsou), polokulatou baštu a v pravo čtverhrannou baštu při samém přístavku.*) V levo na obraze jest vystupující stavení a za ním v koutě jakási vrchní část věže beze střechy, na níž se zdají býti sochy postaveny. Že střed vyobrazení Londýnského od pravého křídla k levému zobrazuje hradbu ku hájení hradu, svědčí o tom, že jest na ní několik řad šindele, aby přikryta byla zeď proti dešti a za ní dřevěná chodba pro střelce. Od kulaté bašty čís. 2. má přístřešek hradby dřevěné krákorce, které přístřešek podpírají, jako jest to dosud na věži hradu u brány ve Vysokém Chlumci a odtud nedaleko v podstřeší kostela v Selčanech a jinde na mnoze. V pozadí za čtverhrannou baštou č. 1. zdvihá se vysoká kulatá věž s opěrnými pilíři a nízkou střechou. Po našem soudu jest to bývalá Bílá věž, někdy nad branou do třetího náhradí vedoucí; ta ovšem byla ve skutečnosti čtverhranná, nikoliv kulatá a malíř se asi zmýlil naznačiv kulatou věž, neboť i rytiny starší i mladší jej z omylu usvědčují. Poněvadž malíř Vídeňského vyobrazení stál při kresbě obrazu více východně než malíř Londýnský, zakryl mu značně vystupující přístavek čís. 1. hradební zdi od bašty čís. 1. až ku čís. 2., a tím vidíme zde pouze

*) Bašty a hradby tyto pocházejí nejspíše ještě z doby opevňování hradu za krále Otakara.

Obr. 11. Václav Hollar: Pohled na Hradčany z r. 1636.

levou část hradeb na levé straně obrazu. Zde vidíme na levé straně vystupující křídlo budovy a za ním vrchní část kulaté věže, což odporuje Londýnskému vyobrazení, kde zříme část vršku čtverhranné věže; tohoto rozdílu vysvětliti nedovedeme. Od bašty čís. 3. táhne se ozubená hradební zeď ku jakési bání opatřené stavbě, jak se zdá osmiúhelníkové, což jest gloriet bývalé rajské zahrady nad Novými zámeckými schody při dnešní, dosud stávající, trubačské vížce. (Na obrázku Londýnském tohoto glorietu nevidíme, poněvadž malíř stál jinde, avšak na vyobrazení Prahy od Jiljího Sadelera z r. 1606 vidíme v předu zmíněnou trubačskou vížku a za ní gloriet, kde císař Rudolf II. a Matyáš král mnohdy v letě dle podání obědvali.) Dřevěné budky a různé přístavky hrázděné, na dolejší hradbě postavené a ku Malé straně obrácené, vypadaly sice malebně, ale ku kráse a čistotě hradu pražského zajisté nepřispívaly a proto byly nahrazeny později zděnými domky.

Poněvadž Sadelerův obraz z r. 1606 již má zděné domky a také hradské hradby již na něm není, můžeme vyobrazení Londýnské i Vídeňské, jež oboje se jen málo stářím několika let liší, — klásti do konce 16. stol. neb krátce před rok 1606. Po roku 1606 budky a přístavky dřevěné po našem soudu povstati nemohly, neboť u Sadelera se domky rýsují zřetelně až dolů do příkopu, kdežto na Londýnském a Vídeňském obraze jest tam hradební

zeď, ovšem tu a tam s okénky a uvnitř dvora za hrad[redacted] různé přístavky.

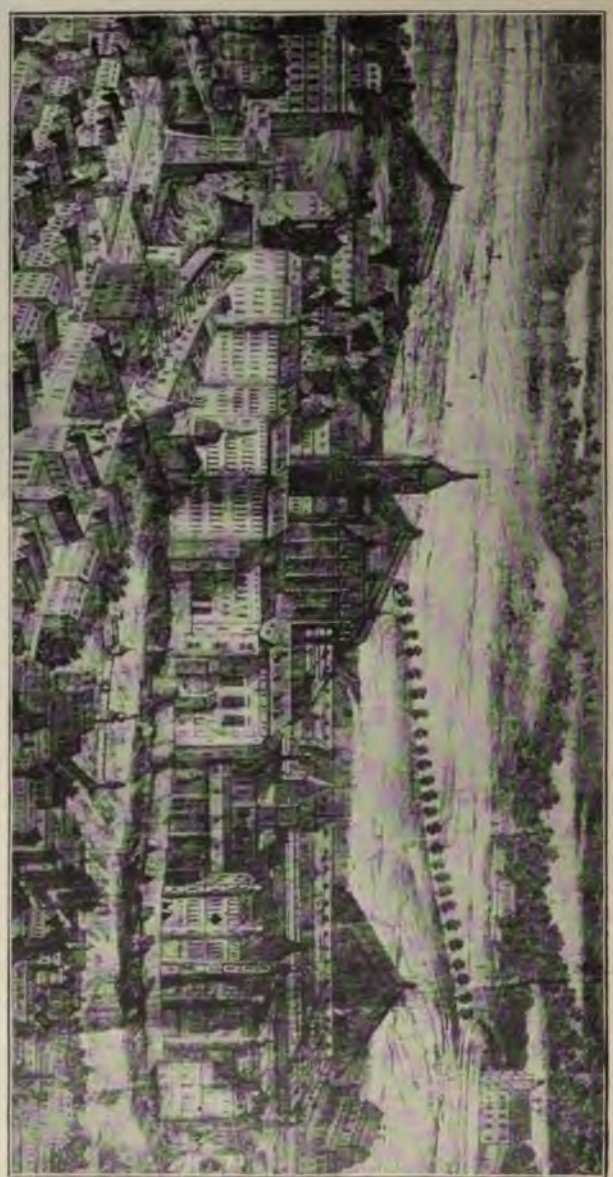

Obr. 12. Folpert Alten z Altenu: Pohled na Hradčany z r. 1686.

Na úplné vyjasnění starých kreseb a pro srovnání se stavem dnešním připojujeme ještě několik slov o dalším stavebním vývoji

hradu dle přiložených rytin. Na Sadelerově rytině (obr. 10.) vidíme také čtverhrannou Bílou věž s renaissanční zvonovitou střechou, ale na rytině z r. 1636 od Václava Hollara (obr. 11.) stojí vlevo od kostela sv. Víta a nemá střechy a opodál jest druhá čtverhranná věž nad druhou branou, do třetího náhradí vedoucí. Hollar poznamenal na rytině českou kancelář číslem 2., kteroužto cifru vidíme nad střechou. Od této české kanceláře vidíme na levo hradby a při nich dvě kulaté bašty právě v těch místech, co jest na rytině stín naznačen. Přístavků na místě dolejší hradby již zde není, avšak trubačskou věž s glorietem nad novými zámeckými schody zde vidíme. Od glorietu na levo vidíme hrad pražský, jak jej císař Rudolf II. vystavěl a jeho bratr Matyáš r. 1614 dokončil. Sadeler i Hollar pracovali pohled na hrad pražský s vrchu Petřína.

Z pohledu cís. dvorního malíře Folperta Alten-Allena (obr. 12.), datovaného 1686, vidíme, že již hradby a bašty na levo od české kanceláře nestávají, neboť na jejich místě nedlouho před tím postavena část hradu pražského za císaře Ferdinanda III., který spojil část Vladislavskou se stavbou Rudolfinskou. Za panování Ferdinanda III. stavové čeští pomýšleli získati si přízeň krále a dosáhnouti toho, aby v Praze sídlil; proto povolili peníze na přístavbu hradu pražského, aby novým křídlem spojena byla část hradu se sály Rudolfinskými na severu nad Jelením příkopem a odtud na jih s křídlem hradu proti Malé straně ležícím. Za tou příčinou započato již 1638 se zasypáváním třetího hradního příkopu, u kterého r. 1639 vystavěna dnešní císařská kaple na druhém nádvoří stojící a velké křídlo hradu mezi druhým a třetím nádvořím dostavěno r. 1641. Tak udává očitý svědek Bohuslav Balbín**) ve svých Miscellaneích (díl III., str. 125). Plán vypracoval a stavbu vedl správce klenotnice pražské Diviš Miseron z Lisonu, jenž byl zároveň císařský architekt. Balbín praví, že r. 1641 viděl model z papíru a dřeva, představující celý hrad i s přístavbou, jak jej Diviš Miseron vypracoval a císaři pak předložil, za což dostal 100 zl. rýnských. V létech 1758 až 1775 provedena byla poslední přestavba za Marie Terezie. *Jan Herain.*

o o o

VLADIMÍR ZÁKREJS: MAPA PRAHY Z KONCE 18. STOLETÍ.

I.

Nejstarší měřená mapa Prahy, jež chová se v archivu stavebního úřadu král. hlav. města Prahy, pochází z konce 18. stol.

**) Článek prof. Kalouska (str. 41—44) v publikaci O král. hradě pražském, již vydali Dr. J. Čelakovský, Dr. J. Kalousek a Dr. Fr. Stupecký. (Praha. 1907.)

Zvláštní cenu má pro svoji věrohodnost; jeť provedena řízením inženýra Františka Ant. Leonarda Hergeta, žáka a od roku 1767 nástupce Ferd. Schora, professora inženýrství na stavovské inženýrské škole. Herget proslul jako výborný učitel i praktický inženýr, opravil most Karlův po povodni r. 1784, vystavěl pražskou všeobecnou nemocnici, palác na Malostranském náměstí („u Petzolda") a j. Za vinu se mu klade, že z jeho nařízení zbourána byla r. 1786 kaple Betlémská.*)

Doba, v níž mapa byla zhotovena, spadá do posledního desetiletí osmnáctého století; bylať mapa zhotovena anebo jistě započata za panování Leopolda II., jenž zvolen byl za císaře r. 1790, 6. září 1791 korunován za krále českého a zemřel 1. března r. 1792. Nicméně není myslitelno, že by ve dvou letech tak obsáhlá práce mohla býti provedena; Herget pak umírá 1. října 1800. Bližší určení bylo by možno jen, kdyby nám o J. Oppeltovi a K. Lutzovi, inženýrech, kteří mapu kreslili, bližší údaje biografické byly známy. Mapa provedena jest v měřítku 1 : 1728, a jest mezi orámováním 2·329 *m* vysoká a 2·792 *m* široká, jest tudíž značné velikosti a při přesném rýsování podává celou řadu zajímavých detailů. Číslování domů jest ještě staré dle dvorního dekretu ze dne 1. října 1770; umožňuje proto znamenitě studium knih o Staré Praze vyšlých před rokem 1803, kdy provedeno přečíslování, tak zejména Schallerova Popisu královského hlavního a sídelního města Prahy.

Snaha Soupisné komise, jež jednala o vydání reprodukce celé mapy, nedošla kýženého výsledku pro přílišný náklad, jehož by úplná reprodukce manuelní nezbytně vyžadovala při výsledku ne vždy bezpečném; podáváme ve svých vyobrazeních**) příklad méně nákladné, avšak spolehlivé reprodukce způsobem fotografickým, jež pro reprodukci tiskovou přiměřeně byla upravena.

Mapa označena jest v levém dolejším rohu prostého orámování nápisem, umístěným na částečně rozvinutém svitku dle tehdejšího způsobu. Nápis zní: GRUNDRIS | DER KAY : KÖNIG : HAUPT STADT PRAG | IM KÖNIGREICH BÖHMEN. | UNTER GLOREICHER REGIERUNG S^ner^ MAYESTAET | LEOPOLDS DES II^ten^. | RÖMISCHEN KAYSERS UND APOSTOLISCHEN KÖNIGS. | AUF ALLERHÖCHSTEN BEFEHL | *Unter Der Direktion Dero Ober Bau Director, und Ingenieur Profefsor Franz Leonard Herget.* | *Aufgenommen* | *von seinen gewesten Schüllern.*

Dále následuje výčet znamenitějších budov, na mapě čísly označených:

*) A. V. Velflík ve článku *Oslava založení stavovské inženýrské školy v Praze před 200 lety* atd. (Technický Obzor, XIV., 1906, č. 35.) a ve spise *Dějiny techn. učení v Praze I.* (Praha 1906) str. 86—97. Mapy této Velflík jakožto význačné práce Hergetovy neuvádí, nemaje snad o ní toho času vědomosti.

**) Budou zařazena do 3. a 4. čísla.

Beschreibung / DerKays : König : Gebäuden, Geistlichen und Städtischen gemeind Häufzer, Klöfter und Kirchen. — *Ratschiner Haupt-Viertl.* / Conscriptions Nus 1. K : k : Refidenz, famt der Metropolitan, und Allerheiligen Kirche / 2. K. k : Damenftift. / 33. Geweftes St : Georgi Stift, und Kirche, nun Erzbischöftliches Pristerhaufs. / 50. K : k : Lustgarten. / 56. Erzbischöfliche Residenz. / 74., 75., 76., 77. Gewestes Ursulinen Klofter, famt Kirche, nun Militär Kafärm. / 81. Gewestes Barnabiten Klofter famt Kirche. / 130. Prämonftratenser Stift Strahof, famt Kirche. 153. Laureta Kapelle, famt Kirche. 154. Capuciner Kloster famt Kirche. / 188. K : k : Reichs Kanzlei. / 193. Das Rathaus. / 195. K : k : Reitschul. 196. K : k : Lusthaus. Nun Artillerie Depositorium. / *Kleinfeitner Hauptviertl* 1. Städisches Rathaus / 10 et 11. Englisches Fräulein Haus, famt Kirche, vormals Sct. Ioseph Kloster. / 68. K : k : Leih und Verfatzamt. / 74 K : k : Kammerhaus / 75 Gewestes Profeshaus der P : P : Iesuisten, famt Sct. Nicolai Pfarr Kirche. / Nun Landhaus. / 76. Gewestes Iesuiter Schulhaus, nun Gubernial Haus. / 140. Gewestes Kayetaner Klofter, famt Kirche. / 207. St. Thomas Augustiner Klofter, famt Pfarr Kirche. / 223. K : k : Militär Oekonomie Depositorium. / 240. K : k : Militär Oekonomie Haus. / 241. K : k : Holzgarten / 258. Arbeitshaus. / 333. Grandpriorats Haus / 342 Maltheser Priorat famt Kirch.e / 359 Gewestes Dominicaner Klofter. / 396 K : k : Zeüghaus. / 421. Augezder Kafarme. / 457. Gewestes Karmelitter Klofter famt Pfarr Kirche. / 460. Kleinfeitner Gimnasium und Normalschul. / 486. Administratur auf den Laurenz-Berg famt Kirche. / 494. Gewestes Wellsches Spittal. / 508. Geweste Kirche St. Iohannes untern Bergl. / *Altstädter Haupt Viertl.* / 37. Collegium Carolinum. / 44. Gewestes K : k : Münzamt, nun General Comendanten Haus. / 45. K : k : Domain Administrations Haus. / 50. K : k : Militär Kaserme. / 66. Theiner Pfarrhaus, famt Pfarrkirche. / 69. Theiner Schulhaus. / 148. Minoritten Klofter bei St. Iacob, famt Pfarr Kirche. / 181. Gewestes Seminarium St. Benedicti. / 185. Spinn und Reinigungs. / 223. Gewestes Serviten Klofter St. Michel, famt Kirche. / 284. Gewestes Karmeliter Klofter St. Galli, famt Pfarr Kirche. / 340. Geweste Pfarrei St. Martin und Kirche. / 369. Dominicaner Klofter St. AEgidi, famt Pfarr Kirche. / 391. Gewestes Konwikt St. Bartholomei famt Kirche. / 419. K : k : Saltz Haus. / 465. Gewestes Nonnen Kloster St. Anna. / 538. K : k : Gold und Silber Einlösungs-amt. / 540. Gewestes Seminarium St. Wenceslai' nun Universitäts Haus. / 589. Gewestes Iesuiten Collegium bei St. Clemens, nun General Seminarium. / 590. Hospital der Kreütz-herrn an der Brücke famt Pfarr Kirche. / 683. Geweste Benedictiner Abteÿ, Kloster, und Kirche, bei St. Nicoaus. / 709. Altstädter Rathaus. / 719. Gewestes Paulaner Klofter u. Kirche, bei St. Salvator. / 781. Barmherzigen Brüder Spital, famt Kirche. / 811. Pfarrei famt Kirche, St. Kastuli. / 888. Gewestes Nonnen Klofter, famt Kirche bei St. Agnes. / 931. Pfarrhaus famt Kirche, zum Heil. Geist. / 936. National Theater. / *Iudenstadt.* / ✱ Iüdische Sÿnagogen. / 208. Iüd. Normalschul. / 250. Jüd. Rathaus. / *Neüstädter Haupt Viertl.* / 44. Gewestes Kloster der Trinitarn nun Militärkaserme, und Pfarrkirche der Heil. Dreyfaltigkeit. / 48. Neüftäder Rathaus. / 55. St. Lazari Kapelhaus und Kirche. / 144. Ursuliner Klofter famt Kirche. / 145. K : k : Salzhaus. / 181. Geweste Zdarafzer Probftei und Kirche, nun Militär Kaserme. / 210. Pfarrhaus und Kirche Sct. Adalberti. / 281. Gewestes Emeritenhaus, und Kirche, bei Sct. Karl nun Militär Kaferme. / 282. Gewestes Augustiner Klofter und Kirche, bei Sct. Wencel. / 365. K : k : Saltzhaus. / 379. Haus und Kirche der Heil. Dreifaltigkeit. / 307. Benedictiner Klofter, und Kirche in Emaus. / 475. Franziskaner Klofter famt Kirche bei Maria Schnee. / 651. Pfarrhaus famt Kirche, bei Sct: Stephan. / 726. Geweste Karlshöfer Prälatur famt Kirche. / 732. Administratur Sct-. Apolonaris famt Kirche. / 736. Allgemeines Gebährhaus. / 758. Gewestes Iesuitter Collegium nun Garnisons Spital famt Kirche. / 776. Allgemeines Krankenhaus. / 781. Administratur samt Kirche Sct. Iohannes in Skalka. / 788. Elisabethiner Kloster. / 790. Gewestes Servitten Kloster in Slupp. /

856, 857. K : k : Siegel und Tabak gefällen Administrazions Haus. / 882. Waifzenhaus famt Kirche bei Sct. Iohann Taufer. / 919. Pfarrei und Kirche bei Sct. Heinrich. / 936. Militär Kaserme. / 967. Collegium der P. P. Piariften. / 987, 988. K : k : Bäckerei. / 999. Militär Krankenhaus. / 1022. Gewestes Hyberner Kloster fammt Kirche. / 1071. Kapuciener Kloster famt Kirche. / 1120. Pfarrhaus und Kirch bei Sct. Peter. / 1184. Gewestes Pfarrhaus und Kirche bei Sct. Clements. / *Wischehrad.* / *a*) *K* : k : Zeüghaus. / *b*) Koll. Kirche Sct. Petri.

Dole v rohu svitku jest poznamenáno: *Gezeichnet von Joh. Oppelt, Ing. und Karl Lutz, Ing.* Vedle toho vysvětlivka, že tmavě červeně označeny jsou budovy císařské, světle červeně duchovní, růžově soukromé a panské, žlutě dřevěné, šedě židovské. Uprostřed dole umístěno měřítko s popisem: Maafstab von 200. N : O: Klafter wovon $A^0 = 1/2$ Linie. Pod měřítkem poznámka: Die gefammten Feftungswercke sind nicht mit aufgenohmen, fondern aus verschiedenen Kupferftichen beigesetzt worden. — Nahoře uprostřed čte se psaná poznámka: Maszstab 1. Wiener Zoll = 25° Wiener Klafter. (Pokračování.)

o o o

K ILLUSTRACÍM:

Věž Kropáčka v Hradci Králové byla zbourána letos v létě, přes úsilovné snahy centrální komisse vídeňské a protesty Klubu za starou Prahu a některých časopisu. Veliký náklad asi 50.000 K, potřebný prý k jejímu udržení, a nemožná jeho úhrada byly úskalím, na němž se ztroskotaly všechny dobře míněné kroky k jejímu zachování. Zařazujeme proto dnes jako pohrobní vzpomínku aspoň pohledy na věž před sbořením, z náměstí (obr. 13.) a z ulice Komenského (obr. 14.), a vybíráme z Cechnerova Soupisu památek v okresu Královéhradeckém (str. 28—9) několik historických dat s popisem věže.

Byla to puvodně asi bašta, za vodárnu později užívaná. Základy k ní položil r. 1516 a celé dílo vyvedl Jan kameník. Když přestala za vodárnu sloužiti, udělali z ní skladiště. Stála na východ od kostela P. Marie; byla celá z cihel, hranolová na čtvercovém půdorysu, omítnutá a krytá nízkou stanovou střechou. Stěny byly členěny po výši třemi římsami a v pěti patrech prolomena obdélná okénka s kamenným opažením. Pod oknem do 4. patra byl na severu umístěn z kamene tesaný znak města, nesený dvěma zbrojnoši a na východě arkýřek na dvou kamenných krákorcích. Na omítce byly stopy sgrafitta a na ostěních oken byly zachovány kamenické značky. Uvnitř bylo jen třetí patro sklenuto. —

Nejsme bohužel ještě všeobecně, v široké veřejnosti, přesvědčeni o ceně památek historických a uměleckých pro celou naši kulturu a tento nedostatek piety zvyšuje ještě názor v předešlých dobách historiky umění vypěstovaný, že jen u m ě l e c k á památka určité výše má právo na zachování, ošetření a udržování. Tento neblahý názor způsobil, že nejlepší věci vzaty z puvodních míst svého určení do museí nebo horlivě opravovány, ale památky umělecky méně význačné že byly přehlíženy a obětovány zkáze. I nationální motiv měl tu úlohu v krajinách s obyvatelstvem smíšeným i osobní záliba referentova nebo majitelova pro památky určitého období slohového. Teprve v nejnovější době zraje i u nás názor, že kultura jeví se ve všech zbytcích života předešlých generací, že není rozdílu v ceně historické a kulturní mezi palácem a dřevěnou, rázovitou chalupou sedlákovou a že rozhodují tu ne měřítka aesthetická a vědecká, ale práva žijícího

Obr. 13. Věž Kropáčka v Hradci Králové. Pohled z náměstí.

Obr. 14. Věž Kropáčka v Hradci Králové. Pohled z ulice Komenského.

Obr. 15. Kříž sanktusníku na kostele sv. Klimenta.

člověka. Pietní člověk snaží se udržet odkaz předešlé doby co nejdéle v jeho původnosti a ničí jej jen v největší nutnosti, aby na jeho hrobě zbudoval nový doklad své kultury a svých požadavků. Případ Kropáčky je z typických a podobá se případu s věží v Novém Městě n. Metují. Občané nepřemohli v sobě dosud historického a dogmatického názoru starého o ceně památky stavební a neměli proto zájmu na jejím zachování. Pro ně není brána nebo vodárna hladkých stěn, bez nádherných skulptur nebo maleb více než hromada kamení a náklad na její udržování zdá se jim zbytečným obtížením rozpočtu obecního. Občané tito ovšem nepochopí, oč oloupili pohled na své město z dálky, jak pokazili silhouettu svého sídla a co vzali dějinám svého rodiště. Budoucí doba, jinými názory odchovaná, bude jim toho ovšem trpce vzpomínati. — *Zd. Wirth.*

Železný kříž se sanktusové vížky kostela sv. Klimenta v Karlově ulici v Praze byl r. 1892 opravován a při té příležitosti pořízena fotografie, jejíž reprodukci tuto podáváme (obr. 15.). Jest to trojramenný, tak zvaný patriaršský kříž, pod nímž upevněna jest papežská tiara trojdílná (symbol, že papežství objímá tři díly světa) a dvě palmové ratolesti (mučednická smrt sv. Klimenta), nejníže pak papežské klíče a několik spirálovitých ozdob na podnoží. K datování kříže uvádíme, že byl kostel sv. Klimenta vystavěn v letech 1711 až 1715, nejspíše od stavitele Fr. Maxm. Kaňky, syna Víta Kaňky z Kutné Hory. *Jan Herain.*

Renaissanční kachel nárožní, nepolévaný, s figurálním reliefem, byl nalezen kdysi v základech domu páně Hrušova v Pardubicích a uložen v musejních sbírkách. Strany podvojného kachlíku, tvaru obdélníkového, mají stejné rozměry 22 × 13 *cm*. Společná hrana je lesinou, pokosem žlábkovanou krášlena. Líc plochy pravé (obr. 16. *a*) vroubí rámeček článkovaný, stylisovaným květem slézu na hraně posázený, a jinak rozličnými vrypy typu gotického pokrytý. Uprostřed pod arkádou vidíme postavu jinocha patricia, zpříma si vykračujícího, který hraje na mandolinu, vykládáním zdobenou. Hlavu jeho kryje klobouk, zpod něhož mu v bohatých prstencích husté kadeře po čele a po skráních k ramenům splývají. Přes otření středních partií prokmitá z obličeje výraz mládí. Krk je otočen několikanásobnou šňůrkou drobných korálků. Jinoch oblečen je v řasnatý, přes kolena sáhající pláštík s širokými rukávy, lemovaný kožešinou a opatřený ležatým límcem. Nohy vězí v těsných spodcích a v mírně špičatých, u nártu přehnutých a mašličkou a přezkou opatřených botách. — Levý líc kachlíku (obr. 16. *b*) jest ovrouben podobným rámečkem, ale bez květu slézu. Uprostřed zase postava mladé paní nebo dívky, jejíž účes jest chráněn čepečkem, ovinutým látkou skládanou po způsobě turbanu. Náprsenkou

a) b)

Renaissanční nárožní kachlík, nalezený v Pardubicích. (Obě strany.)

zdobený živůtek a těsné rukávy dle panující mody XVI. věku jsou dirkovány a měchovitě vyvlačovány. Sukně z těžké látky, s mnoha záhyby a s vlečkou, je přidržována rukama.

Oba tyto effektně navržené a dobře propracované reliefy, v nichž se zračí živý temperament a určitá charakteristika, ukazují podrobnostmi v kroji na prvou polovici XVI. století. *V. Diviš.*

O O O

ZPRÁVY.

Praehistorická archeologie. Z praehistorického Odboru „Společnosti přátel starožitností českých". Členové Společnosti naší, kteří se zabývají praehist. archaeologií, již dlouho toužili po odboru, ve kterém by intensivněji mohli pěstovati vědu archaeologickou. Nebylo však střediska vhodného, kde by po ruce byla odborná literatura a předhistorický materiál. Teprve když prof. Dr. Niederle při české filosofické fakultě založil kabinet archaeologický, obsahující sbírku předmětů praehistorických a odbornou knihovnu a ochotně svolil, aby přátelé české archaeologie těchto vzácných pomůcek používati mohli ku svému studiu, nastala příhodná doba, aby založen byl praehist. odbor Společnosti. Když pak správní výbor Sp. návrh v tomto směru učiněný schválil. konána byla dne 1. února t. r. ustavující schůze nově založeného odboru. Na schůzi této zvolen byl za předsedu prof. Dr. Niederle; když však p. professor prohlásil, že z vážných důvodů funkce předsedy přijmouti nemůže, zvolen byl za předsedu Dr. Jindřich Matiegka, prof. anthropologie na české universitě, za zapisovatele Dr. Karel Prokop a za referenta pro správní výbor Společnosti MUC. J. Jíra. — Účel nově založeného „Odboru" stanoven byl v tom směru, že na schůzích odborových projednávati se budou otázky arch., jak právě se vyskytnou. — „Odbor" bude konati schůze své se svolením prof. Dr. Niederle, jako zástupce české fakulty filosofické, v onom sále universitním v Klementině, kde umístěny jsou archaeologické sbírky t. j. prozatím v sále č. IV. — Dále usneseno, aby schuze dály se pravidelně aspoň jednou za měsíc a to pokud možno první sobotu v měsíci. —

Dne 23. února t. r. konána byla 2. schůze „Odboru". Poněvadž předseda Dr. Matiegka nemohl se dostaviti do schůze a tím přislíbená přednáška jeho o „Kultuře neolithické po stránce technické" prozatím odpadla, ujal se slova prof. Niederle a pojednal v delší řeči znovu o úkolech „Odboru". „Odbor" ustavil se proto, aby kriticky řešil sporné otázky vědy archaeologické a to nejen sporné otázky vubec, nýbrž i ony, ve kterých liší se škola museální od školy universitní. Řešení těchto otázek díti se má společným debatováním na základě podnětů nahodile se vyskytnuvších. Takovým podnětem bude také přednáška Dr. Matiegky, z níž „O." vycházeje probéře sporné otázky týkající se neolithu a doby přechodní. — Konservator Buchtela promluvil na to o nejnovějším stavu vědy arch., pokud se týká právě kultury neolithické a přechodní, poukázal na mnohé sporné otázky, které ohledně těchto období kulturních se objevují a naznačil zároveň prostředky, kterých použiti třeba při řešení těchto otázek. Jsou to nejen materiál hrobový, nýbrž zejména sídliště t. j. vrstvy a jámy kulturní. Ku konci prohlásil Dr. Babor, že hodlá postupně obeznámiti členy „Odboru" s nynějším stavem nazírání na palaeolith a člověka diluviálního. —*p.*—

Památky archaeologické a místopisné, díl XXII. roč. 1906., obsahují následující články z pravěké archeologie: Nový výzkum na Levém Hradci. Str. 103. Píše Dr. J. L. Píč. Jedná se tu o výzkum z roku 1905. Mimo několik kulturních jam, mezi nimiž ona se střepy rázu Bylanského jest nejpozoruhodnější, objevil Píč opukovou podezdívku dosti obsáhlé

budovy, o níž usoudil, že se jedná „o budovu ze dřeva ve značné mohutnosti zbudovanou, neboť podezdívka na 1 *m* silná ukazuje na silné dřevěné stěny; vedle velikého sálu v rozměru 20 *m*: 8·30 *m* vidíme několik místností, bohužel nejasně ohraničených, jež buď ke spaní neb k jiným účelům sloužiti mohly." Ačkoli nebylo tu učiněno žádných jiných nálezů, nicméně soudí Píč „bezpečně, — že budova tato stála nejméně již v XI. století." Referent nemůže tento úsudek sdíleti, neboť mu nestačí ani analogie budovy nalezené na Vraclavi, ani vzpomínka na knížete Boleslava II. a sv. Vojtěcha. Naopak činí toto určení pochybným vyskytnutí se vrstvy kulturní z doby hradištní, kterou nalezl Píč 1 *m* pod povrchem domnělého knížecího paláce. — Nález z Libočan u Žatce. Str. 124. J. Kopáč popisuje několik nádob vykopaných na dvoře pivovárském v Libočanech. Nález vykazuje čistý ráz mladší keramiky lužické z doby spalování mrtvol (typ Knovízský) a přidružuje se ku nekonečné řadě obdobných nálezů ze západních Čech. Jedná se tu spíše o hrob než o jámu sídelní. — Praehistorické nálezy na Bydžovsku. Str. 199. Píše Josef Koudelka. Nalezeny byly hroby laténeského rázu u Nového Bydžova (Otmarka), hroby (?) únětické ve Vysokém Veselí (hroby to velmi vzácné ve východních Č.), pak několik kulturních jam ve Vysokém Veselí, Skřivanech (neolithické jámy s tečkovou keramikou) a u Nepolis „za rybníkem". — Mohyly z poslední doby pohanské v lese Halíně na Opočensku. Str. 212. Prof. Píč prokopal zde jednu mohylu a poznamenává k tomu: „Předmětu jsme nenalezli žádného, avšak není pochybnosti, že mohylky ty jsou z poslední doby pohanské." (!) — Dále zmiňuje se prof. Píč o mohylách u Smolče a Dražiček. Jsou to vůbec mohyly? — Z okolí Březnice (str. 213.) registruje prof. Píč některá menší naleziště z doby hradištní. — Archaeologické nálezy v Bubenči. (Str. 214.) Zvláštní zmínky zasluhují: 1. Hromadný nález bronzů z doby únětické. 2. Kostrový hrob s 2 kulovitými nádobkami s ozdobou volutovou z doby kamenné. Hrob tento opět dotvrzuje, že volutová keramika nevystupuje výlučně v jamách sídelních a že nelze ji stavěti po bok keramice z hrobů z mladších period (keramice šňůrové a únětické), jak mylně činí prof. Píč a při čemž přehlíží, že tato keramika hrobní přečetně jest zastoupena i na sídlištích — ovšem mnohem mladších, než jsou sídliště s keramikou volutovou. — Lštění. Str. 265. Dr. J. L. Píč prozkoumal v roce 1905 Lštění, hradiště nad Sázavou z první doby knížecí, jak dosvědčují nalezené tu střepy staršího typu hradištního. Na východní straně hradiště obepjato jest valem dnes 273 *m* dlouhým. Na ploše hradiště vyskytlo se mimo příční podezdívky kamenné 161·5 *m* dlouhé a 3·40 — 4·40 *m* široké několik spálenišť a tři kostry (mezi kostrami nalezena byla esovitá záušnička). Stopy knížecího paláce se nevyskytly. — Kostrový hrob bylanského typu u Budyně (str. 303) se skvostnou bronzovou závěskou a typickou keramikou bylanskou (též malovanou).

„Pravěk." Ústřední list pro praehistorii a anthropologii zemí českých. Po delší přestávce pokračuje p. konservátor J. L. Červinka v Kojetině na Moravě letošním rokem ve vydávání svého časopisu. „Pravěk" přináší systematické články archaeologické a anthropologické, uveřejňuje podrobné popisy nálezů předvěkých a seznamuje čtenáře s běžnou literaturou odbornou. Od té doby, co se „Památky archaeologické a místopisné" praehistorii méně zabývají, jest „Pravěk" jediným českým časopisem, který specielně věnován jest otázkám archeologickým a anthropologickým. Mohl by tudíž býti podnikem důležitým, kdyby se stal skutečně „ústředním" listem pro praehistorii zemí českých. Tu však bude především zapotřebí, aby „Pravěk" tlumočil také nestranně a úplně výsledky badání obou archaeol. škol v Čechách, čehož právě ve stati p. Červinky o „Chronologii v praehistorii" s podivením postrádáme. Vážný a vědecký ústřední list musí býti objektivní! Doporučujeme „Pravěk" všem přátelům archaeologie jakož i všem spolkům a korporacím, které se zajímají o historii a praehistorii vlasti naší.

Výkopy a nálezy. Prof. Dr. J. Prášek spolu s prof. L. Píčem podniknou letos výzkum na hradišti brandýském u Jizery. — V Chebu

objeven v radnici renaissanční strop. dobře udržený. — V Černovičkách a v Pardubičkách při opravě kostelů objeveny fresky gotické. — Nové výkopy u Drobovicích u Čáslavě neobjevily ničeho z doby historické. — Ve Vídni objevena (v domě I. Johannesgasse 3.) freska ze XVI. stol.: pán s damou hledí z okna.

Ochrana a zachování památek.*) V Praze nedoporučuje centrální komisse návrhu arch. Fanty na opravu kostela sv. Václava, ač uznává jeho uměleckou cenu; proti tomu arch. komisse Čes. Akademie a komise technická hájí návrh v plném rozsahu. — Centrální komisse radí k vyčištění maleb nástropních v sále hlavní zemské pokladny, k brzkému upevnění kdysi sňaté mosaiky na již. průčelí chrámu sv. Víta a k přenesení gotického svorníku z průjezdu něm. university (v Karolinum) na příhodnější místo. — Židovská radnice bude opravena a rozšířena o trakt s velkým sálem a úřadovnami pražské židovské nábož. obce (arch. Blecha). — Brzo již se přistoupí k výkupu vltavských mlýnů. — Na mostě Karlově bude opraven letos 9. a 10. oblouk. Dále bude opravena omítka na věži staroměstské radnice a vestibul radniční bude zvětšen vybouráním příčky (lože portýrské) a dle návrhu M. Alše vymalován. — Jedná se o záchranu tympanu z bývalého kostela františkánského; originál sochy sv. Iva s Karlova mostu bude dán po odlití do lapidaria; sochu sv. Františka Seraf. tamtéž uvoluje se opraviti svým nákladem hrabě Leop. Kolovrat.

Osud Karlovy ulice jest neodvratný; technická komisse chce zmírniti ztrátu této význačné památky usnesením, že domy mají míti jen tři patra a jich façády že musí vyhovovati uměleckým požadavkům. — Tramway ohrožuje tolik most Karlův, že se pomýšlí na zavedení dopravy přes most a dále Nerudovou ulicí na Pohořelec pomocí automobilů. Zkoušky měly příznivý výsledek. — Novostavbou německé techniky jest ohrožen kostel P. Marie na Slupi, novému kasinu podlehne dům rodu Příchovských na Příkopě, na Ovocném trhu bude zbořen palác Kolovratský (viz Prager Tagblatt 31./1.) a assanace ohrožuje Pinkasovu školu v Josefské ulici. — Má býti zbořen kostel sv. Trojice v Podskalí po přenesení fary k sv. Václavu. — V poslední chvíli, na výzev Klubu za starou Prahu, ofotografovány některé partie a jednotlivé domy v Podskalí. — Vyhořely stáje v Troji, současné se zámkem.

Regulace Malé Strany (návrh arch. Balšánka) má býti předložena do konce dubna, regulace Nov. Města (návrh arch. Sakaře) do konce března. Navrhují se odměny (slevy daní a p.) majitelům domů, již při adaptaci vnitřku ponechají façádu v původním stavu. — Z nového repraes. domu má býti zřízen průchod do sálů v Prašné věži dle návrhu arch. Balšánka. — Věže pražské mají býti učiněny přístupny obecenstvu, aby se staly pohledy na zajímavé skupiny střešní známější. — Klub za starou Prahu žádá vhodnější užití pavillonu Dienzenhoferova na Smíchově. — U kostela sv. Vojtěcha navrženo zřízení sadu. — Villa Santoška s velikou zahradou zakoupena obcí smíchovskou od ryt. z Doubků na veřejný sad. — Městská rada pražská vydala zákaz proti vyvěšování křiklavých reklamních tabulí a štítů na façádách.

Na venkově byly opraveny kostely v Ronově (rada M. Krch), v Černovičkách (viz Nálezy! Pův. got. části dány do lapidaria), v Holanech, v Rakovníce (hřbitovní), v Hejnici (poutní), v Hor. Polici (Paličku), v Čečovicích a v Raspenavě, přestavěn kostel děk. v Tachově (arch. Cechner). Pokračuje se v rest. kostela v Klatovech (arch. Fanta); stát povolil na ni 10.000 K. Opravena budova špitálu v Kuksu, měst. dům (Wienerstrasse 5) v Liberci, zámek v Seebergu, zřícenina Riesenbergu u Hor. Litvínova (opravy na věžích) a věž děkans. kostela v Telči. — Centrální komissí zamítnuty návrhy na rest. kostelů v Čes. Brodě a Dobroměřicích. — Na opravu děk. chrámu v Ml. Boleslavi dá město 20.000 K, na opravu

*) Odkazujeme čtenáře také na zprávy v 1. čísle, abychom zde nemusili znovu uváděti dosud neukončených podniků.

›ratrského sboru tamtéž povolila země 10.000 K. — V Král. Hradci ny před zbořením věže Kropáčky fotografie a kresby a zhotoven .; vše uloženo v museu.

Turist. klub v Ml. Boleslavi upravil cesty na zříceninu Michalo- a ke kostelu ve Vinci. — V Rumburku opraveny štukové by v Lorettě, v Grafensteinu malby nástěnné v zámecké kapli. Oltáře: očištěn tabulový obraz v Hošťalovicích; v Plzni stele Františk. na intervenci centrál. komisse bude starý oltář zase aven a nový odstraněn; ve Vys. Mýtě sbírají občané na záchranu hlav. ře s Brandlovým obrazem (dosud sebráno kolem 1 100 K). — Na opravu lptur v Kuksu povolil stát 3000 K.

Rada Králové Dvora dala vypracovati prof. J. Kotěrou návrh ravy náměstí v půdorysu i výškách, aby zachovala co možno úplně jeho arý ráz. — V Pardubicích zachráněna celistvost náměstí proti původ. ávrhu, jenž vedl sem novou ulici na místě domů čís. 80 a 81. (Vyobr. viz Mitt. Z. K. 1907. seš. 2.) Definitivní projekt spokojil se s přestavěním bou domů a průchodem pro pěší. — Radnice v Nymburce má býti zbořena. — Hrádek krále Václava u Kunratic již skoro zanikl beze stopy. — Dle zprávy prof. Píče jest ohrožen Chlum u Ml. Boleslavě. Centr. komise jej dá popsati a vyměřiti. — Ostrovští (Schlackenwörth) chtějí prodati do ciziny svůj rukopis legendy o sv. Hedvice ze XIV. stol., Prachatičtí vyjednávají o prodeji sgrafitt. kdysi kons. Grischem sňatých s façády, do Liberce za 16.000 K (Prager Tagblatt 16./2.).

Restaurovaný chrám v Kolíně n. R. již zase potřebuje opravy. Letos již založena huť a sestoupil se sbor pro opravu. — Rada města Rothenburgu zvl. přípisem poděkovala nakl. p. Ottovi za článek Emleruv o R. ve Zlaté Praze. — Jedná se o obnovu Ambrázského hradu.

Musea, sbírky, archivy. Na popud V. Praska a dle vzoru Národopisného musea v Praze má býti zřízeno v Brně při zemském museu zemědělské oddělení a sběrna pro selské památky. — Prům. museum podkrkonošské v Hořicích vydalo zprávu o své činnosti za první dvě léta 1905 a 1906. — Museum v Hradci Králové vydalo publikaci o mřížích (viz Zprávy literární!) a zapůjčilo na zlatnickou výstavu v rak. museu ve Vídni památky po královně Elišce. — Musejní spolek v Humpolci přestěhoval během r. 1906 své sbírky z radnice do nových místností a instaloval v 11 skříních; letos pomýšlí na založení selské jizby vedle zřízené již dílny soukenické. Při museu založena okresní památková komise (dle vzoru Chrudimského) na ochranu uměl. a histor. památek. — V museu Chebském vyhořela 31. ledna měšťanská síň a poškozen t. zv. Valdštýnův pokoj. Zkažené obrazy opravuje konservátor dvorní galerie víd. Grisch, stříbrný pohár cechu střeleckého nalezen neporušený, jen prapor a méně významné věci jsou zničeny. Museum pojištěno nyní na 50.000 K. — Dr. K. J. Schmöger zřídil nadaci 1000 K pro městské museum v Chrasti. — Při kraj. museu v Ml. Boleslavi má býti zřízena umělecká síň péčí prof. Bareše a malíře Prouska a má obsahovati vedle dosavadního materiálu musejního originály i reprodukce prací, provedených umělci z Boleslavska, pak pohledy a obrazy z kraje Boleslavského, modely, mapy, odlitky, figuriny, odbornou knihovnu a sbírku umělecko-průmyslovou. Při síni mají se pořádati výstavky a přednášky. — Správa plzeňského musea varuje (v Plz. listech 7./3.) před pochybnými sběrateli starožitností. — V Olomouci shořela 26./8. 1906 střecha domu, kde jsou sbírky vlast. musea; proto se domáhá výbor nyní tím horlivěji stavby vlastní budovy k 25letému jubileu činnosti v r. 1908. — Výbor i kustodové musea v Pardubicích chtějí se vzdáti svých funkcí, poněvadž městská rada nepečuje o nové místnosti. — Zemědělské oddělení při Národop. museu v Praze bude během dubna installováno. Umělecko-průmyslové museum uspořádá v dubnu výstavu prací Hollarových, spojenou s přednáškami F. A. Borovského a Dr. J. Springera. Ryt. Lanna byl poctěn za svůj dar museu (viz 1. sešit str. 37) zlatou medailí města Prahy a ústav sám postaví mu v síni skla bustu. Kuratorium Městského musea defini-

tivně již resignovalo na užití býv. kostela sv. Martina pro museum nábož. kultů. Pro výstavu zlatnickou v rakous. museu ve Vídni zapůjčily bohoslužebné nářadí řád Maltézů a Křížovníků a seminář v Klementinu. — Jar. Petrovec odkázal v závěti dům svůj s pozemky (asi 37 korců) na zřízení musea v Rakovníce. — Ve Vys. Mýtě bylo zřízeno Šemberovo museum. (Viz Biografica!) — Na Zbraslavi se ustavil okresní musejní spolek.

Archiv fotografických snímků Brera v Miláně (Kunstchronik XVIII., 298) mohl by býti vzorem i u nás pro podobnou sbírku, která by z počátku snesla aspoň český srovnavací materiál k studiu umělecko-historickému. — K založení archivu stavebního pro město Prahu radil red. t. l. v časop. Den (23./2.) a nastínil stručně i jeho program. — Během r. 1907 bude srovnán musejní archiv v Plzni.

Zemské museum v Brně má vypracovati pravidla, dle nichž bude se udělovati zemská podpora venkovským museím. — Osv. Svaz pořádá musejní kursy pro učitele obec. a měšť. škol z Prahy a okolí. — Zemský stat. úřad připravuje statistiku veřejných knihoven, čítáren, museí a divadel za rok 1905 (poprve byla vydána za rok 1897).

Ředitel král. museí v Berlíně V. Bode nastínil ve zvl. spise program pro budoucí rozvoj ústavů sobě svěřených: zamýšlí zříditi zvláštní budovy nebo přistavěti křídla k stávajícím pro starší německé umění, pro předasijské, antické a egyptské památky a zvl. galerii portraitů.

Přednášky. Arch. Balšánek přednášel 14. února v Jednotě občanů pražských na Malé Straně o svém návrhu regulace Malé Strany, jak se vyvíjel v letech 1901 až 1907 (odpor eráru, protesty a komisse, r. 1904 projekt celkový, r. 1906 zkoušky výškové) a o detailech jeho, zejména úpravě kommunikace, veřejných stavbách, regulaci Čertovky, malebném a starožitném rázu atd. Na to následovala debatta, jež ukázala neporozumění pro historickou cenu M. Strany a zejména v řeči doc. Dr. Funka vyvrcholila v cynismus, nehodný intelligentního člověka.

Prof. Jos. Braniš opakoval dne 3. března svoji přednášku o stavit. památkách doby novější v jižních Čechách, již měl v naší Společnosti. (Viz 1. seš. str. 38. Obšírný výtah viz v Čas. turistů č. 4., str. 160—2.)

Prof. Dr. Jan Kropáček přednášel dne 9. března pro členy Společnosti i hosty o hrab. Fr. Šporkovi a uměleckých výtvorech M. Brauna v Kuksu. Nastínil životopis otce i jeho syna Františka, vysvětlil jeho vztahy k umění, k náboženství a současné společnosti a ukázal pak na více než 100 obrazích, promítaných skioptikem, původní obrazy Kuksu, zachovaná díla Braunova v klášteře Kukském a v Betlémě nad Žírcem. Obrazy byly všechny buď dle skutečnosti nebo dle původních obrazů, rytin, medaillií a p. zhotoveny a proto velice poučné. I formální stránka přednášky byla dokonalá.

Biographica. Vys. Mýto oslavilo ve dnech 21., 24. a 25. března památku 100tých narozenin svého rodáka Al. V. Šembery akademií, zasazením desky na rodný dům a otevřením Šemberova musea, složeného z památek osobních. Zvláště akcentována při tom Š. láska k rodnému městu a úsilovná snaha o zachování jeho bran. Škoda, že upuštěno od původního úmyslu — vydati přetisk dnes již řídkých jeho dějin V. Mýta. — V Jindř. Hradci zemřel 10. března konservátor a spisovatel z oboru prachistoric Jindřich Richlý ve stáří 68 let. Hlavní jeho práce jest Die Broncezeit in Böhmen (1894). — V Praze zemřel dne 20. února Václav Machulka, staveb. rada a přednosta staveb. kanceláře města Prahy, ve věku 62 let. Měl sbírku rytin a vyobrazení staré Prahy, znal velice dobře stav města před nynější regulací a miloval je. Přičiňoval se zejména o záchranu kostela sv. Václava. — Ředitel Umělecko-průmyslového musea Dr. K. Chytil, slaví 17. dubna 50leté jubileum životní práce.

Různé zprávy. Návrh p. Emleruv, učiněný v 1. čís. Krásy našeho domova, na pořádání výstavy měst českých dojde splnění ve velkém měřítku na výstavě komorního obvodu pražského r. 1908, kde zejména velká dioramata pohledů na česká města a sbírky památek měst-

:h budou hlavním obsahem. — Jako příprava k velké výstavě lidového nyslu, zatím odročené, budou pořádány krajové výstavy po hách, Moravě a Slovensku. — Damský odbor Severočes. Jednoty poal koncem března výstavku porcelánu, miniatur, látek a vějířů ze soukromo majetku pražského.

Vedle Rembrandta v Nosticovské obrazárně pokoušel se letos ánocích Dr. V. Bode, jak Máj oznámil, i o získání Dürera na Strahově. Za rok 1906 navštívily Karlštejn 20.622 osoby. — Z Turkova nadání vní cenu za hist. spis obdržely Dr. Zikm. Wintra Dějiny řemesel obchodu v XIV. a XV. stol. — Ve dnech 24—26. března konal se v Praze ezd Svazu uměleckoprům. museí rakouských, spojený edle vlastního jednání s výletem na Karlštejn a do Hvězdy a prohlídkou ýznačných památek pražských.

ZPRÁVY LITERÁRNÍ.

KNIHY.

Památky kovaných prací XVI. až XVIII. století v Hradci Králové. S předmluvou Lad. Hanela. Hradec Králové. Nákl. Měst. prům. musea. 1906. — př. fol. (tab. 19. K 5·—). Text podává vývoj obrozeného umění kovářského v 19. stol. a pak — ve výkladu tabulek — postup řemesla po stránce technologické i stylové. Není to ani kritická historie jednoho odvětví řemeslného, ani přesný katalog reprodukovaných památek, nýbrž spíše volně spojených několik skizz popisných a historických o širším základě. Lokální charakter prací není akcentován dosti určitě a také přiložené tabulky nereprodukují prací ceny jedinečné. Přes to však publikace dobře se pojí k inventarisační literatuře naší a prospěje zejména jako materiál srovnavací.

Třetí díl F. J. Lehnerových Dějin umění národa českého (Praha. Unie.) dospěl již k seš. 22. (celého díla 63.) a tím skoro ke svému zakončení. Románské období jest tím vyčerpáno zcela. Tento díl dokončil stavitelství (basilikální kostely 12. stol., hradní stavitelství a závěrečná kapitola o románské architektuře vůbec) a přinesl úplný přehled románské plastiky a malířství. Obrazový materiál jest hojný a zejména ve stati o malířství dokonalý, protože může čerpati ze dřívějších publikací Lehnerových a jest reprodukován dle přesných fotografií.

Dr. Zd. Nejedlý, Počátky husitského zpěvu. (Čís. 18. spisů poct. jubil. cenou. Praha. Král. spol. náuk 1907. Str. 530. K 6·60.) Husitský zpěv duchovní jest lidový a teprve v době Husově možno hledati jeho počátky. Aby to dokázal, vrací se autor až do prvních dob křesťanství a vykládá odtud rozvoj duchovní lidové písně. Tím se stalo, že chronologicky vlastně nepokročil proti prvému svému dílu (Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách. 1904) více než asi o 15 let. Za to však probral znovu celé 14. století z jiného hlediska a všímá si hlavně ideového základu Husovy reformy. Celý vývoj líčí Nejedlý na širokém podkladě kulturního života doby a všímá si všech se zpěvem souvisících zjevů současného ruchu literárního, uměleckého, národnostního i náboženského. Kniha má význam díla, zahajujícího novou dobu v dějepisectví české hudby a nemá dosud příkladu v naší literatuře.

O královském hradě pražském jest název knihy, jež obsahuje dobrá zdání, která podali zemskému výboru král. čes. profesoři Dr. Jar. Čelakovský, Dr. J. Kalousek a Dr. Stupecký a vyšla jako zvl. číslo Knihovny Sborníku věd práv. a stát. (Praha, Bursík a Kohout. 1907. — K 4·—). Dobrá zdání byla vyžádána na podporu snah o přepsání královského hradu z majetku c. k. eráru v majetek země a jsou povahy historicko-právní. — Týmž thematem zabývá se práce Dr. Jar.

Čelakovského, Hrad pražský a majetková práva k němu až do roku 1526, uveřejněná ve Sborníku příspěvků k děj. obecní správy pražské, kde budou nyní vydávány historické články místo v obecním Almanachu. Mimo to obsahuje Sborník článek V. Brože, O domě říš. kancléře Jakub. Kurze ze Senftenavy na Hradčanech a zřízené při něm hvězdárně Tychona de Brahe, založený na výsledcích kopání před několika lety a podrobných studiích místopisných.

Fr. Dvorský vydal Počátky kalicha a artikule pražské r. 141[illegible] a Dr. Vl. Kybal spis Jindřich IV. a Rudolf II. (1592—1610) (Praha Král. spol. náuk 1907. K 1·60) jako příspěvek k dějinám politických styků těchto panovníků.

Jubileum české i německé techniky vyvolalo vydání dějin obou těchto ústavů. Dějiny staršího z nich, české techniky, široce založil a ji[illegible] I. díl jich vydal prof. Alb. V. Velflík a to dobu 1686—1869 (Praha. Nákl. sboru prof. Str. 470. K 10·—). Jsou zajímavé i pro širší obecenstvo a zejména dějiny architektury v Čechách, spojené již od počátku dosti úzce s vývojem učení technického, mají tu cenný pramen v životopisech architektů a dějinách vys. školy technické.

Ediční literatura rozmnožena letos několika cennými knihami. Historický spolek vydal novou řadu Jednání a dopisů konsistoře pod obojí způsobou přijímajících a jiné listiny téže strany se týkající z let 1562—70, již zpracoval Jul. Pažout. (Praha. 1907. K 9·—.) Obsahují listiny z archivu arcibiskupského, celkem 593 kusy akt a korrespondence. — Dr. J. Teige vydal nákl. Král. spol. náuk Listiny karlštejnského děkanství z let 1322—1625 (Praha. 1907). — Ve sbírce edicí z archivu a knihovny kapitolní v Praze, vydávané Dr. A. Podlahou, vyšlo jako čís. 7.: J. N. Sedlák, Wenceslai a Blumenberg Autobiographica et Acta capitularia 1646—1674 (Praha 1906. Str. 128.).

Dějiny pošty v Čechách, dosud česky jen stručně zpracované v Ot. N. Slovníku, několika článcích Wintrových, Svátkových a Teplého, došly nedávno německé monografie V. Engelmanna, Die geschichtl. Entwicklung des Postwesens in Böhmen. (Jičín 1900. Str. 80 a 2 mapy.) Vedle toho přibylo několik monografií poštovních úřadů a tratí. Z německých uvádíme velký spis Die Post in Karlsbad (Karlsbad. K. k. Postamt. 1906. Str. 390. K 8·—), obsahující dějiny 200 let a hojně illustrovaný a z českých menší brožuru zmíněného již V. Engelmanna, Monografie c. k. poštov. úřadu v Jičíně (Jičín 1898. Str. 36. K 0·50), soustřeďující svůj interess na 19. stol. Letos vydal Dr. Jan Pohl, známý monografií města Radnic (1905), knížku Poštovská trať Praha-Plzeň-Kleneč (Otisk ze Zájmů zřízenců poštov. a telegraf. v Rakousku. 1907. 110 str.). Je to nejpodrobnější dosud monografie z tohoto oboru u nás, sestavená vědeckou methodou a z původních pramenů; také láska k předmětu jest na ní zřejmá. S překvapující zevrubností jest tu sebrána historie rodů poštmistrovských, jejich domu, dějiny organisace a života na trati. Škoda jen, že tu chybí kapitola, která by na základě toho materiálu nastínila všeobecný obraz života na tehdejší poště (18—19. stol.) a obrazy.

J. Švehla, Ústí Sezimovo. (Knihovnička časop. Jiskra.) (Tábor. 1907. K 0·40.) Známý objevitel zaniklého města Ústí u Tábora, jehož výkopy byly přehledně vystaveny na loňské Husově výstavě v Táboře, podává ve spisku přehled dějin města Ústí dle zápisků prof. M. Koláře a líčí pak dle vlastního zkoumání chronologii výkopu a rekonstruuje obraz města, pokud se týče zejména půdorysu. Přiložený plánek je sice příliš schematický, ale i tak poučný.

Chrudimsko a Nasavrcko. Za pomoci red. sboru pořádá P. Vepřek. (V Chrudimi. Díl I. a II.) Spis chce býti obrazem přír., národohosp. i národop. poměru okresů chrudimského a nasavršského a chce vylíčiti též dějiny této krajiny. Jest tedy již název spisu chybný, neboť „Chrudimsko" jest ustáleným jménem pro celý bývalý kraj chrudimský a oba

samosprávné okresy jsou jen částí bývalého kraje. Jméno „Nasavrcko", nesprávná zkomolenina z němčiny, jest i věcně neodůvodněno. Rozvrh spisu svědčí o nedostatku odborných vědomostí. Nejlépe jest roztříděn a sepsán díl o přírodních poměrech obou okresů. V článcích dějepisných a statistických často zaráží neznalost odborné literatury. Není také souměrného promyšleného zpracování; některé články jsou stručné a zbytečně mezerovité, jiné zase mnohomluvné a rozvláčné, přeplněné bezvýznamnými podrobnostmi a domněnkami. Nedostatek jednotného stanoviska a soustavného zpracování materiálu vadí zvláště statistickým partiím. Historické úvody podávají řadu nekritičností, dobrý příklad, jak vlastivědné práce nemají býti psány. Pisateli schází všeobecná průprava i znalost literatury a pramenů, taktéž nejzákladnějších věcí z historie právní, politické oekonomie, palaeografie a j. Že i amateur může podati svědomitou práci, založí-li ji na důkladné znalosti literatury odborné a na pilném studiu zvoleného oboru, ukázali K. Kudrna, E. Kalenský a j. v oddílu přírodopisném. Úprava díla jest přiměřená. Většina vyobrazení (neplatí to o oddílech o hospod. poměrech) jest vhodná. Škoda, že s vnější výpravou díla není v přímém poměru průprava většiny spolupracovníků a veškerý text.

—*l*—

Dr. A. Podlaha, Fr. V. Pokorného Památnosti městečka Pyšely. Praha. Nákl. vlast. 1907 (8°, str. 115, K 2·—). Dílko prostého tkalce (1783—1850) bez určité disposice, a také v chronologii nedůsledné, ale cenné pro hojnost zpráv místních, zejména pro stavební vývoj městečka v 1. polovici 19. století. Edice podává moderní přepis, s vypuštěním zpráv Pyšel se netýkajících, a úvod o autorovi.

V programech střed. škol českých vyšly r. 1906 tyto články historické: Čáslav. G. Přísp. k děj. Čáslavska v 18. stol. (V. Chabr.) — Hodonín. R. Hodonín na konci 12. stol. (K. Hlavinka.) — Jičín. G. K děj. gymnasia. Část III. (J. Vítek.) — R. Kostel sv. Ignáce (Viz Časopis seš. 1., str. 42.) — N. Brod. G. Staré české tisky v knihovnách německobrodských. (J. Němec.) — N. Bydžov. R. g. Poddaní a vrchnost na panství města N. B. (A. Doležal.) — Olomouc. R. Polit. a kult. dějin města Olomouce část V. (H. Doležil.) — Kroměříž. Uč. ústav. Piaristé a jejich školy. (Dr. A. Kubíček.) — Jindř. Hradec. G. K děj. gymnasia (G. Heš). — Vyškov. G. První česká zpěvoherní představení (Dr. J. Pešek). — Z německých programů uvádíme: Most. G. Die Reliefplastik des böhm. Stiftsgebirges (Ed. Herneck). — Svitavy. R. Mähren und seine Bevölkerung. (Dr. W. Illing). — Loket. R. Gesch. Elbogens. (Joh. Irauschek.) — Lipník. R. Die Inkunabeln und Frühdrucke bis 1536 aus der Piaristenbibl. in Leipnik. (L. Kott.)

Hradů a zámků vychází XIV. (poslední) díl: Pražsko. Dosud 2 sešity. — Také Čechy budou dokončeny XIV. dílem: Sev. Čechy II., jehož vyšlo již 6 sešitů. — Z okresních monografií vychází Pardubsko, Chrudimsko a Poděbradsko, připravuje se Roudnicko a Vysokomýtsko. — Körbrovo Království České (red. Dr. J. Prášek) má již 10 sešitů. — Ve Vlastivědě Moravské vydány nově okresy: Vranovský (F. V. Peřinka) r. 1906 a Rožnovský (Č. Kramoliš) r. 1907. — Dokončena byla Moravská Čítanka (red. Fr. Bílý). Mimo články z historie již oznámené (Časopis seš. 1. str. 43) přinesla ještě práci Jos. Boubely o zemských dskách. — J. Kafka vydal Průvodce po Písku a okolí. (Ill. prův. po král. čes. XI. Str. 120, 2 mapy. K 1·80).

Dr. Fr. Přikryl vydal II. díl (s 90 ill.) své práce: Sv. Cyrill a Method v památkách starožitných na Moravě, jejíž I. díl vyšel r. 1905 (s 2 mapami a 21 ill.), a slibuje III. díl r. 1908. Nemáme spisu po ruce, ale dle referátů soudíme na kompilaci významu topografického.

Chystá se: Průmyslové museum v Chrudimi vydá publikaci Lidový nábytek východočeský s textem Dr. K. V. Adámka (studie o malovaném nábytku) a četnými přílohami barevnými. Také jsou

v tisku 2 sešity II. dílu Památek východočeských (s 18 tab.). — Ve Spolku arch. a inž. zvolena komise (Bertl, Bureš, Kaura, Koula, Křížnecký, Pospíšil) k přípravným pracím s vydáním publikace o čes. lidových stavbách. — Ve Sborníku přísp. k děj. obec. správy vydá prof. Jar. Čelakovský Soupis rukopisů v pražských knihovnách uložených, dále Vývoj radního zřízení a O radnici novoměstské. — V Archivu histor. Čes. Akademie vyjde spis Dr. J. Glücklicha Dopisy V. Budovce z Budova z let 1579—1619. — Dr. Č. Zíbrt vydá letos 1. číslo IV. dílu své Bibliografie české historie. — Podlahových Posvátných míst král. čes. vyjde letos díl II., obsahující vikariáty Bystřický, Berounský, Plzeňský a Kralovický. (Celé Čechy vyjdou během 32 let.) — Nákl. města Brandýsa nad Labem a přisp. okresu vyjde letos I. díl Dějin Brandýsa n./L. města, hradu a okresu (do r. 1620) prací Dr. J. Práška (s ill.). — Obecní výbor v Kojetíně chystá se vydati dějiny svého města. — Jičínské gymnasium vydá k slavnosti 100-leté památky svého obnovení Památník s histor. články. — V. Pinkava chystá dějiny Velkomor. říše, kde chce dokázati, že Velehrad jest Olomouc. — Časopis Zeitschrift für Bücherfreunde slibuje pro příští (XI.) ročník mezi jinými také článek o Fr. A. Šporkovi od prof. Dr. A. Koppa. — Klub za Starou Prahu vydá konečně spisek o Strakově paláci z péra Dr. L. Jeřábka a J. Emlera.

Louis Leger, Prague. (Les villes d'art célèbres.) Paris H. Laurens. 1907. — 4°. (Str. 148, ill. 111, K 4·—). Dílo podobné Neuwirthovu, vyd. kdysi ve sbírce Berühmte Kunststätten (Leipzig 1901), ale předstihující toto formou i zdařilými illustracemi. Pro cizince je psáno, ale naplněno vřelou láskou pro věc, která strhuje k obdivu a vděčnosti.

K. Domanig, Die deutsche Medaille in kunst- u. kulturhist. Hinsicht. Wien. A. Schroll. 1907 — fol. (Str. 167, tab. 100, K 75·—). Monografie tato, založená na materiálu ve sbírkách císařs. domu rakouského, registruje ovšem i díla Čech (míst, osob a příběhů) se týkající. Jsou to ku př. osobní medaille panovníků (Ferdinand I.—III., král. Anna atd.), šlechticů (kláštery a kněží v Litoměřicích, Olomouci, rod Liechtenstein, Lobkovic, Nostic, Šlik, Waldštejn atd.), soukromých osob a pamětní medaille na slavnosti, posvěcení budov atd. Také jména medailleru v Čechách činných vyskytují se s novými pracemi (Abondio Al., Brunner M., Burde, Burkart, Gebhart, Guillemard, Lerch, Seidan, Vianen, Wideman atd.)

Otto Peterka vydal spis Das Burggrafentum in Böhmen. (Prag. Calve. 1907.) — Sibmacher's Wappenbuch, seš. 516 (I. díl, 8. sv. seš. 3.) přináší pečetidla universit a mezi nimi i české (str. 41—49) s dotyčnou německou literaturou; v zadu připojeny otisky pečetidel: na tab. 35. Brno, na 39. Olomouc, na 40—41. Praha. — Handzeichnungen alter Meister aus der Albertina und anderen Sammlungen (vyd. Dr. Jos. Meder a Schönbrunner ve Vídni), jako již dříve několikráte, uveřejňují v 7. a 8. seš. XI. sv. reprodukce orig. listů ze sbírky Lannovy v Praze. — Blätter für Architektur u. Kunsthandwerck XX. roč. přináší krásné pohledy na palác Kinského (tab. 23.), býv. gener. velitelství (24.), Slavatovský portál (nyní v lapidariu, 25.) a palác Volterra v Uršul. ulici (26.) — V díle Jul. Leischinga, Möbelbeschläge aus den Jahren 1770—1840, vydaném právě u A. Schrolla ve Vídni (26 tab., K 26·—), jest většina reprodukcí dle předmětů z brněnského prům. musea, namnoze českého původu, ostatní pak z rak. musea ve Vídni. — Druhé vydání dobré knihy J. Stübbenovy, Der Städtebau (Stuttgart. A. Kröner. 1907. Str. 652. K 38·—) jest několik zmínek o českých městech a reprodukce půdorysu města Olomouce. — Zajímavou pro nás knihu vydal L. Lepszy ve sbírce Berühmte Kunststätten o Krakově (Leipzig. Seemann. 1907. 120 ill. Mk. 3·—). — Ukončena jest kniha W. Rottova, Der polit. Bezirk Podersam. Podersam. Bezirkslehrerverein. 1902—1906. (Str. 918.)

Památky archaeologické. Dílu XXII. seš. 4. O. Hejnic líčí na zákl. archiv. studií a památek zachovaných Brandlovu činnost v Sedlci, Dr. A. Podlaha popisuje freska z 13. stol. v Průhonicích; J. Koula podává přísp. k děj. české keramiky; Ed. Šittler popisuje got. monstranci v Ústí n. L. a V. Fabián počíná širší práci o křtitelnicích v Museu král. čes. Proti náhledu E. Lemmingera o vlašské kapli v K. Hoře, proneseným v 3. seš., staví se J. Braniš; Dr. K. V. Adámek vypisuje z knihy města Hlinska příspěvky místop. a kulturněhistor. — Ve Zprávách zjišťuje Dr. A. Podlaha autora freska Vodoleckého a popisuje truhlu renaiss. z V. Čičovic, E. Šittler podává vyobr. štuk ze zámku Kolodějského a J. Koula uveřejňuje obraz skleněného poháru ze 17. stol. ze sbírek musea.

Český časopis historický. Roč. XIII. seš. 1. K. Krofta otiskuje (ve zprávě Histor. Klubu) přednášku o J. Gollovi. Z článků uvádíme: Zd. Nejedlý, Husova reforma kostelního zpěvu, Fr. Mareš, Novokřtěnci, V. Kratochvíl, Hollandská theorie archivní. Zvláště upozorňujeme na bohaté zprávy.

Národopisný Věstník. Roč. II. Čís. 1.—3. L. Niederle, Nová data k vých. slov. hranici v Uhrách; J. Kopáč, Horácký kožich; Pracovní výbor pro lidovou píseň v Čechách a na Moravě (Provolání). Důležitá jest literatura, bibliografie národopisu za předešlá dvě léta a zejména hlídka musejní a společností národop.

Český lid. Roč. XVI. čís. 5.—6. Studie F. K. Rosůlka o lidu na Pardubsku (s ill. lidov. staveb, zejména Bohdanecké brány); pokrač. z čís. 4. Z dějin Ivančic (portál z r. 1598, kostel a náhrobek z r. 1585, část sboru a bratrský koflík); J. Kabelík, Národop. mapa Hané z poč. 19. stol.; J. Svozil, Z dějin hanáckého kraje; J. Pohl, Rokycanské zábavy ve stol. XVI. atd.

Časopis vlast. spol. muz. v Olomouci. Roč. XXIV., seš. 1.—2. J. Lolek, Rok v naší chalupě v 19. stol. Dr. J. Nevěřil, Nálezy na Velehradě za rok 1905 a 1906. Reg. Bíbová, O starobylosti a původnosti pletení u Slovanů.

Architektonický obzor. Roč. VI., seš. 2.—3. J. Herain, Sál v univ. knihovně pražské; návrh K. Fialy na obnovu kostela P. Marie u Maltézů.

Krásanašehodomova. Roč. III., seš. 1.—3. J. Emler, Palác Jana Petra hrab. Straky z Nedabylic (s ill. maleb); Dr. L. Jeřábek, Mostecká ulice (s ill.); K. Domorázek, Wimmrovy sady (s reprod. Puchernova pohledu na Prahu). Skizza J. Kašpara (pavillon v botanické zahradě). Ze zpráv jest důležitý návrh J. Emlera na pořádání výstavy měst českých (viz Zprávy!).

Čáslavský kraj. Roč. I., seš. 6.—10. Fr. Musil, Borová; Zd. Wirth, Kostel ve Skuhrově a Museum města N. Brodu; B. Rérych, Právní kniha Polenská; Al. Semerád, K dějinám Skuhrova; Jos. Němec, Povodeň na Sázavě r. 1714; K dějinám děk. chrámu v Čáslavi; J. Tuček a O. Svoboda, Lidové názvy pozemků; J. Bučovský, Šenfeld; O založení škol v N. Brodě; J. Valchář, Rektor Jakub Petříčkův r. 1652; J. Váňa, Habry; B. Rérych, Hornické účty v Polné. Zajímavé jsou zprávy (Z dávna a Z dneška).

Český svět. Roč. III. Čís. 13.—21. Úlomek Jarošova děla v museu Budapešťském z r. 1547. Praha renaissanční, Gobelin u Maltézů, Faustův dům. — Světozor 1907, čís. 20. Pražské obrázky: Votiv. obraz M. Mayera z r. 1631. — Zl. Praha. Roč. XXIV. Obraz z paláce arcib. v Kroměříži. Staré stavby v okolí Milevska. Ukázky z rkp. musejní knihovny. Al. V. Šembera a jeho pracovna. — Máj 1907 (29./3.) Přechod do Prašné věže. Pohled na Folimanku a hospodu „Na Výtoni". — Přehled 1907 (č. 22.). O reorganisaci centr. komise víd. a o výstavě měst. — N. Listy 1907. (2./2.) Dr. Č. Zíbrt, U Bartoloměje. — Den (22./1.) K. Mašek upozorňuje na román V. Žižaly Tři Čechové (z r. 1855) jako na kulturněhist. dokument staré Prahy. (23./2.) Zd. Wirth, Stavební archiv města Prahy. — Hlas Národa otiskl článek J. Emlerův Rokoková Praha z našeho Časopisu. — Národní Obzor

1907 (23./3.) Rozkrádaná Praha. — Týden 1907 (1./2.) Potřeba centralisace a zabezpečení českých mus. předmětů. — Osvěta Lidu 1907 (23./3.) věnovala zvl. číslo oslavě Al. V. Šembery ve Vys. Mýtě (Viz Biographica!) s články Zd. Šemberové, Fr. Papírníka, V. Bartochy, Zd. Wirtha, Ignáce Kohouta, Fr. Černého a Jos. Šímy. (16./2.) O náměstí Pardubském. — Mladoboleslavské listy 1907 (16./2.—15./3.) Fr. Bareš, Sbor Čes. Bratří v Ml. Boleslavi. — Hlas od Nežárky 1907 (6./2.) F. Fr. Tischer, Paměti fary jindřichohradecké. — Posel od Čerchova 1907 (č. 1. sl.) Fr. Teplý, Jak Chodové ztratili svobody. — Hlasy z Hané 1907 (20./1.) Fr. Koželuha hájí proti Chytilově článku v Pam. arch. (viz str. 45!) jako rodiště Rejskovo Prostějov Moravský. — Plzeňské listy 1907 (15./2.) Slovenské museum v Hodoníně. (19./2.) Dům rodiny Karásků v Manetíně. — Čes. Jih 1907 (30./3.) Škrétovy obrazy v Bechyni. — Podvysocké listy 1907 (29./3.) Špork dobrodincem chrámu v Sedlci.

O sbírce skla, již daroval Lanna uměleckoprům. museu, přinesly delší zprávy časopisy: Obzor národohospodářský 1907 č. 1. (F. A. Borovský), Volné Směry 1907 č. 2. (Zd. Wirth) a z německých Zeitschrift für bildende Kunst 1907 č. 5. (Dr. K. Chytil). Článek v Burlington Magazine 1907 č. 10. (H. W. Singer) jest neslušný výpad chauvina proti Lannovi, že nedaroval svoji sbírku Liberci.

Nový redaktor časopisu centrální komisse vídeňské Dr. M. Dvořák provedl reorganisaci publikační činnosti komisse. Mitteilungen der Z. K. odděleny a budou vydávány jako úřední list měsíčně, články z pravěkohistorie budou nyní vycházeti v Jahrbuch für Alterthumskunde a práce z historie umění, jichž program rozšířen i na umění cizí, v Kunstgeschichtliches Jahrbuch a to ve čtvrtletních sešitech. Archivální sekce (III.) vydává dále svoje Mitteilungen měsíčně. Osoba nového redaktora ručí za dobrou budoucnost reorganisovaného časopisu. — Mitteilungen vyšly již 2 seš., jichž obsah vyčerpán v odd. Ochrana památek.

Zeitschrift des Nordböhm. Gewerbemuseums. N. F. Roč. I. Čís. 3. obsahuje dokončení čl. o Liebigově obrazárně a odvetu řed. Schwedelera-Mayera na článek Luxův o Liberci v Kunstwart a Batkův v Prager Tagblatt.

Mitt. des Mähr. Gewerbemuseums. 1906. čís. 11—12. Dokončení čl. o Th. Supperovi (práce v Mor. Třebové a Uh. Hradišti) a výroční zpráva musea za r. 1906.

Čechische Revue. Roč. I. 6.—7. J. Emler, Alt-Prag. Dr. J. V. Šimák píše o zemském archivu a jeho publikacích a při tom tlumočí oprávněné stesky do vedení archivu místodržitelského.

Archivalien zur neueren Gesch. Oesterreichs. 1907. seš. 1. Popisy archivů v Čechách a na Moravě: Roudnice (M. Dvořák), Krumlov (A. Mörath), Třeboň (J. Šusta), Nové Hrady (L. Hofman), Museum král. čes. (V. Šulc), Mikulov (B. Bretholz).

Berichte und Mitt. des Altertumsvereines zu Wien. Sv. 40. K tomu Monatsblatt sv. 8. (č. 1.—12.). Z článků uvádíme: A. Löw, Glasfenster von St. Stephan in Wien a Glasgemälde des Schlosses Pottendorf; Dr. A. Starzer podává přehled památek v okresu XXI. a Sitte píše o inventářích hradu Pottendorfu. — Spolek dospěl ve vydávání Dějin Vídně k sv. 3. a Pramenů k sv. 8.

Verein für das Museum schles. Altertümer ve Vratislavi změnil jméno v Schles. Altertumsverein. Vydal právě 4. sv. Jahrbuch des Schles. Museums za r. 1905—7, v němž je zejména pro nás zajímavý článek M. Semraua o oltáři cechu zlatnického ve Vratislavi, protože tu S. dokazuje český původ sochy Ecce homo! na tomto oltáři a Piety z r. 1384 v kostele sv. Alžběty.

Politik. 1907. Verblaszte Silhouetten (č. 55. a 69.), Kaiserbesuche in Böhmen (č. 1., 13., 20., 27., 33., 41., 62., 76.). Jar. Kamper, Der Begründer des „Hollareums" (Osterr. Beilage č. 89.) — Prager Tagblatt 1907 (13./3.) Aus Alt-Prag: Collegium medicorum in Kaprová ulice.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Osmnáctá řádná valná schůze výroční byla konána 23. března 1907 v zahradní dvoraně restaurace Choděrovy. Schůzi řídil starosta p. Jan Herain. Čteny a schváleny zápisy o XVII. řádné valné i o mimořádné schůzi valné; po návrhu p. mag. oficiala Rud. Lustiga nebylo čteno výročních zpráv za r. 1905, čtených již na minulé schůzi valné a otištěných v „Časopise" XIV. 30—36. Výroční zprávy jednotlivých funkcionářů za r. 1906 byly schváleny bez debaty; p. red. Zd. Wirth podal program redakční i oznámil přibližný obsah letošního ročníku spolkového „Časopisu". Starosta poděkoval všem členům výboru za práci, vykonanou pro Společnost; zesnulým členům vzdána pocta povstáním. Volných návrhů nebylo. Přikročeno k volbám a zvolen výbor na r. 1907 takto: starostou Jan Herain, měst. stav. archivář a c. k. konservator; náměstkem Václav Brož, městský radní a maj. realit; pokladníkem Čeněk Kušta, c. k. finanční komisař; prvým jednatelem A. B. Černý, druhým r. Dvořák, redaktor „Fotografického Obzoru"; knihovníkem Frant. Zuman, c. k. fin. koncipista; správcem sbírek Jos. Jíra, c. k. fin. účetní assistent; zapisovatelem Ant. Labuťka, registrator Obch. a živn. komory v Praze; přísedícím výboru Ant. Masák, učitel v Karlíně. Náhradníky zvoleni: Jan Konrád, úředník banky „Slavie" v Praze; Karel C. Neumann, inženýr-chemik; Václ. ryt. Písecký, vrchní komisař c. k. státních drah a prof. Frant. Sander, architekt v Praze. Za dozorce spolkové byli zvoleni: Aug. Malec, úředník, Frant. Růzha, kníž. správce a Václav Špaček, hlav. kníž. pokladník v Praze. Skrutatory byli pp.: mag. oficial R. Lustig a c. k. fin. sekretář J. U. Dr. K. Prokop. — Se zcela nepatrnou obměnou dat a jmen bylo by lze beze všech rozpaků zprávu o valné schůzi i zprávy výroční za r. 1906 podati v témž znění, jako loni i před tím.... Nic nepomohlo, že týden před valnou schůzí bylo aspoň členům v Praze, v předměstích i v blízkém okolí rozesláno přes 220 pozvání i že některé listy denní oznámení o valné schůzi otiskly v čas. Bylo přítomno zase jen 26 členů (2 dámy, 24 pánové), omluveni jenom pp. Jan Emler a Jindř. Waitzmann. Potěšilo nás, že z vlastního popudu schůze súčastnil se člen, pan MUDr. Alois Mašek, starosta kr. m. Klatov, který dlel v Praze jako poslanec na sněmu. Nevhodno je poukazovati k tomu, že valné schůze i jiných korporací jsou konány za malé účasti. Nám jde o Společnost naši! Chybělo mnoho členů, kteří navštěvují schůze členské i bývají na našich výletech, ale chyběli také ti, kteří přítomni býti měli! Káráme tento zřejmý nedostatek zájmu pro snahy Společnosti a očekáváme nezbytnou nápravu! *A. B. Černý.*

POKLADNÍ

Společnosti přátel staro-

za rok

Příjem.	Účet díla »Staroměstský rynk« K	h	Účet Společnosti K	h	Úhrn K	h
Zůstatek z roku 1905:						
Vklad u pošt. spořitelny			100	—	100	—
Odkaz Frant. Sklenáře v Krabčicích			400	—	400	—
Hotovost			389	02	389	02
Členské příspěvky			4845	50	4845	50
Předplatné	96	83			96	83
Dary	432	—	128	35	560	35
Za prodané publikace			174	50	174	50
Zemská podpora			1000	—	1000	—
Za legitimace			12	30	12	30
Úroky			57	03	57	03
Výlety a přednášky			98	80	98	80
Různé			8	90	8	90
	528	83	7214	40	7743	23

V PRAZE, dne 31. prosince 1906.

Čeněk Kušta,
t. č. pokladník.

ZPRÁVA

žitností českých v Praze

1906.

Vydání.	Účet díla »Staroměstský rynk« K	h	Účet Společnosti K	h	Úhrn K	h
Knihtiskárně Aloisa Wiesnera za tisk a papír			2842	44	2842	44
Za reprodukce »Unii« a za fotografie			1449	78	1449	78
Za tiskopisy a litografie pozvánek			184	78	184	78
Honorář za články v »Časopise« roč. XIV. .			278	—	278	—
Poštovné, známky novinářské i listovní, výlohy expediční			453	81	453	81
Honorář administrační			720	—	720	—
Nájemné z místnosti K 227·25, ze skříní K 40·—			267	25	267	25
Za knihy a vazby			165	40	165	40
Novoročné, dary a cestovné			39	70	39	70
Manip. poplatek pošt. spořitelny			29	69	29	69
Správní výlohy			215	72	215	72
Rozličná vydání			82	66	82	66
Zůstatky na rok 1907:						
Vklad u pošt. spořitelny			200	—	200	—
Nevyplacený, ale knihovně zajištěný odkaz Fr. Sklenáře v Krabčicích			400	—	400	—
V hotovosti			414	—	414	—
			7743	23	7743	23

S veškerými doklady podrobně porovnali a zcela správným shledali:

Aug. Malec, Frant. Růzha, Václ. Špaček,

dozorcové spolkoví.

Zpráva jednatelova o činnosti Společnosti r. 1906. Zpráva výroční jest vždy vlastně historií Společnosti za uplynulý rok i vkládám do ní i to, co by — ovšem zdánlivě — sem ani nenáleželo. Věcí zcela nepatrných a bezvýznamných sem pojato není. — Musejní spolek v Pardubicích, který s horlivostí úctyhodnou usiluje o zachování hradu na Hoře Kunětické, žádal Společnost, aby postavila se v čelo akce, směřující k nejnutnějšímu zabezpečení hradu pomocí sbírky veřejné. Bylo odpověděno, že jest nutno nejdříve od majitele Hory Kunětické, Rich. bar. Drasche, dosíci písemného závazku, že na Hoře Kunětické na dále už kamene lámáno nebude (tím jedině jest ohrožován zbytek hradu), i že dovolí vykonati nutné práce na udržení hradu, byť i nákladem cizím. Bude-li získáno tohoto závazku, učiní Společnost kroky, aby i bez veřejné sbírky bylo zabezpečení hradu uskutečněno. Musejní spolek v Pardubicích shledal náš návrh správným. — Dopisem č. 335. ze dne 3. XI. 1902 žádala Společnost radu král. m. Rakovníka, aby staré náhrobky zvenčí u kostela sv. Trojice dala uložiti tak, aby nepodléhaly další zkáze. Bylo slíbeno vyhověti naší žádosti, leč shledáno, že náprava se nestala. Listem č. 330. ze dne 6. VIII. 1906 připamatovala Společnost slib starostovi v Rakovníce, p. Jos. Čermákovi, jemuž náleží dík za to, že náhrobky byly r. 1906 náležitě opatřeny. — Déle již jde o zřízení dráhy elektrické s vrchním vedením v ulici Nerudově na Menším Městě Pražském. Uskutečněním jejím byla by nejen zcela zničena ulice v Praze z nejkrásnějších, znamenité hodnoty umělecké i starožitnické, ale byl by i setřen proslulý malebný ráz její. Společnost podle povinnosti zakročila proti zřízení této dráhy i nabídla součinnost svou klubu Za starou Prahu. Z důvodů taktických není lze podávati podrobností v této příčině. Správní výbor Společnosti byl velmi potěšen souhlasem, jejž v téže věci projevila schůze členská dne 3. XI. 1906 i ujišťuje, že projekt se zřetele nepustí. — Zesnulý člen, p. Ed. Zahrádka, zanechal ve Slaném nemalou sbírku předmětů praehistorických i jiných, i pečovala Společnost, aby sbírka nepřešla do rukou nepovolaných. Mus. a lit. spolek „Palacký" ve Slaném odpověděl na náš dotaz, že sice učinil již svou nabídku, ale že sbírku zatím podrželi pozůstalí, kteří odkládají rozhodnutí.

Již od r. 1898 jest podávána v „Časopise" zpráva o sběru statistiky musejní, kterýmž úkolem byla Společnost pověřena na sjezdu kutnohorském r. 1898. Dvěma podáními na c. k. místodržitelství (č. 222. dne 12./10. 1905, č. 305. dne 16./7. 1906) a konečně třetím podáním (č. 306. dne 16./7. 1906) na praesidium místodržitelské žádala Společnost za dovolení, aby z úředních pramenů směla opsati si stanovy, rozličné řády, zprávy výroční a pod. museí, jež přesně vyjmenovala. Společnost poukázala i k tomu, že národnostní spor — jak poučuje nabytá zkušenost — jí brání vyžádati si potřebného materialu přímo od museí v kraji uzavíraném. Výnosem č. 246.516 ze dne 9./12. 1905 oznámilo c. k. místodržitelství, že stanovy lze si opsati, ale k opisu jiných listin úředních že je nutno předložiti podrobný seznam (což přece stalo se naší žádostí č. 222!); pokud jde o material v c. k. místodrž. archivě, že jest nutno požádati místodržitelské praesidium a taktéž přesně udati účel. Výměrem č. 177.895 ze dne 14. září 1906 byla Společnost vyrozuměna, že jen ve 2 místech uvedených v naší žádosti jsou spolky musejní (Ústí n. L. a Teplice), jichž stanovy lze si opsati; v Chebu, Šluknově a Žatci jsou musea městská bez stanov úředně schválených, o ostatních pak museích, námi jmenovaných, že nic známo není. Zároveň bylo Společnosti doporučeno, aby sama obrátila se na zmíněná musea — ač v žádosti své uvedla, proč tak učiniti není lze. Konečně výměrem č. 14.421 ze dne 13./8. 1906 oznámilo c. k. místodržitelství, že v jeho archivu není žádných spisů o museích námi jmenovaných, což vysvítá z toho, že tato musea a většina jiných vznikla teprve v posledním čtvrtstoletí věku XIX. Cestou úřední nezískáno tedy ničeho, lze však oznámiti, že referent, p. J. U. Dr. Karel V. Adámek, sám opatřil si mnoho materialu i vyžádal si zprávy o museích do konce r. 1905. Scházejí již jen stanovy a data o několika ústavech německých. Program díla

jest již vypracován i počíná se s tříděním a pořádáním materialu. Kterési z českých museí bylo č. 137. ze dne 23./IV. 1906 znova žádáno za dodatečný material i upozorněno, že by nám bylo nemilo, kdybychom měli v díle pak konstatovati příčinu neúplnosti. Konečně přece vyhovělo a připojilo i tuto odpověď ze dne 14./V. 1906: „Velectění pánové! Zprávy, jichž se „dožadujete", jsou velice obtížné a jest s velkou prací spojeno vyhovění této žádosti; pracoval jsem o této zprávě celý týden. Naše kuratorium dělá vše z ochoty a nemá placených úředníků, aby zapisovali vše a potom sepisovali takovéto obšírné, podrobné a ohromně rozčlánkované dotazníky. Chce-li některý z pánů nějakou statistiku pořiditi, má se rozjeti po materialu a sobě jej sám sebrati a zpracovati sám, jako to činí historikové, přírodopisci a jiní odborníci. Nemůžeme vyčítati čelnější spisy a knihy — 50 či až 120 spisů a knih vzácných — a na 100 obrazů i jiných předmětů, to by vyžadovalo pro nás jinak zaměstnané členy kuratoria, asi měsíc práce — a snad marné. — Douška: Poslední věta Vašeho dopisu — hrozba!! —: „Nebylo by nám milo, nastala-li by pak nutnost konstatovati v publikaci, že žádané doplňky nebyly dodány přes všechno úsilí naše i referentovo" — málem by byla docílila opaku. Můžete v publikaci konstatovati, co Vám libo — nejsme děti, které se leknou hrozeb. — Snadno býti statistikem, když jiný dodá shledaný a spracovaný material. — Od nás jest to ochota!!!"

Podáváme tento — bohudík — ojediněý projev na doklad, kterak vážná práce někde je pojímána. Jmenovati onoho musea nechceme; pisateli odpovědi nenapadlo, že ani Společnost nemá placených úředníků, že zpracování statistiky má býti chloubou každého musea, i že usnesení sjezdu kutnohorského jest závazno pro všecka musea, byť i tam zastoupena nebyla. Pisatel také neví, že náklad na vydání statistiky bude větší než 3000 K, aniž by Společnost mohla spoléhati na příspěvek odjinud.

Došly opět některé nabídky ku koupi rozličných starožitností; nabídky p. L. A. Z. na Smíchově a slč. A. P. v Benešově odkázány Uměl. prům. museu v Praze, nabídka pí M. T. na Vinobradech Museu král. Českého. Jmen neuvádíme, aby věci nechopili se obchodníci starožitnostmi.

Zpráva o knihovně vykazuje hojné přírůstky, získané výměnou. Nabídli jsme výměnu hlavně korporacím německým v Rakousku i v cizině; většina nabídek byla přijata, některé spadají již do r. 1907, jiné dosud nejsou vyřízeny. Germanskému museu v Norimberce i jiným vážným vědeckým ústavům německým nijak nevadí, že Společnost i její „Časopis" jest český. Za to však „Gesellschaft für Salzburger Landeskunde" v Salcburku odmítla výměnu dopisem ze dne 20. května r. 1906, uvádějíc, že „wegen Unkenntniss des tschechischen Idioms nicht in der Lage ist hievon einen wissenschaftlichen Gebrauch zu machen". Tento urážlivý výrok o české řeči vnucuje mínění, že oné společnosti jde asi více o chauvinismus německonárodní, než o cíl vědecký; taktéž „Diecesní museum v Linci" nepřijalo výměny z důvodu, že „tschechisch" nerozumí i že by mu náš „Časopis" nebyl s prospěchem.

Okresní památková kommisse při Prům. museu pro vých. Čechy v Chrudimi dopisem ze dne 1. VII. 1906 odpověděla na náš dotaz č. 52. ze dne 13. XII. 1905, že náhrobek Beneše z Kocúrova v Trh. Kamenici dosud jest umístěn vně při sakristii, kde jen částečně jest chráněn před zkázou. Hodlá zakročiti osobně u biskupa i u patrona.

Členové i korporace dosti často posílali rozličné dotazy a přáli si rad; s radostí bylo vždy vyhověno, někdy však při nejlepší vůli nebylo lze. S potěšením přijato přání člena, p. Vrat. Krausa, učitele v Plzni, na zřízení musejního spolku tamže; doporučeno, aby dříve byla zajištěna součinnost pracovníků v obou museích plzeňských. Svazu osvětovému bylo povoleno, aby k přednáškám směl si pořiditi diapositivy z naší reprodukce Stížného listu. Po opětovné žádosti naší č. 47. ze dne 15. II. 1907 potvrdilo c. k. místodržitelství výnosem č. 40.473 ze dne 21. II. r. 1907 právní trvání Společnosti podle schválených stanov.

Společnosti N. M. Č. oznámili jsme, že ve sloučení dřívějších dvou publikací ve Věstník neshledáváme podniku konkurenčního i že nesouhlasíme s akcí, vyvolanou proti vydávání „Věstníka", jejž vítáme.

Do kommisse pro přípravné práce k chystanému sjezdu na ochranu českých památek uměleckých a krás přírodních byli za Společnost zvoleni: Jan Herain, Fr. Zuman, Zd. Wirth a A. B. Černý.

Pronikají zprávy o zamýšleném novém sjezdě archaeologickém. Pokud by šlo o sjezd téhož rázu, jako byl kutnohorský, prohlašuje Společnost opětně, že jenom jí za součinnosti „Včely Čáslavské" a „Vlast. mus. spolku v Olomouci" přináleží svolati sjezd nový a že neučiní tak dříve, dokud aspoň některá usnesení sjezdu kutnohorského uskutečněna nebudou.

Správnímu výboru Společnosti jest známo, že někteří odborníci-členové pomýšlejí na obnovení bývalého odboru pro pravěkou archaeologii; výbor zajisté rád svolí k jeho vzkříšení, neboť má důvody domnívati se, že by v odboru bylo vskutku řádně pracováno.

Po léta byl ve výročních zprávách stesk do nevhodných místností pro knihovnu a dočasné sbírky Společnosti. Výbor hleděl zjednati nápravu i hledal místnost insertem; přišlo nabídek dosti, leč nepřijatelných. Jest téměř náhodě děkovati, že podařilo se pro Společnost najati byt o 2 malých pokojích ve II. patře domu č. 2. n. v ulici Smetanově za roční nájem K 285·—. Obě místnosti jsou světlé i suché i bude lze konečně jak používati knihovny, tak i urovnati sbírky. Na schůze ovšem místnosti nedostačují. Užívání dřívějších místností v záložně Sv.-václavské bylo vypověděno 31. X. 1906, do nových místností byl náš majetek přestěhován 28. XI. 1906. Správci sbírek, p. M. U. C. Jírovi, náleží upřímný dík za nevábnou a svízelnou práci, které se podjal s přesídlením.

Připojuji obvyklou zprávu o „Časopisu" a publikacích Společnosti. Dosavadní redaktor, p. prof. Dr. J. V. Šimák, příliš zaměstnán vědeckými pracemi svými, neodvolatelně vydal se dalšího řízení našeho „Časopisu", jež redigoval po 10 let (roč. V. až včetně XIV.). Jest jisto a bylo uznáno i jinde, že za redakce jeho vnitřní hodnota „Časopisu" stoupla, ale jest po zásluze poukázati i k tomu, že p. Dr. Šimák nemálo prospěl Společnosti i hmotně, zamítnuv redakční honorář. Působení pana Dra Šimáka jako redaktora zřejmě bylo záslužné; správní výbor jest přesvědčen, že valná schůze jako nejvyšší výkonný orgán Společnosti jistě a jednomyslně schválí jeho návrh, aby panu Dru Šimákovi za obětavost jeho bylo poděkováno její jménem.

Počínaje roč. XV. převzal redakci člen, p. Zd. Wirth, assistent Uměl. prům. musea v Praze. Správní výbor po nepatrných změnách schválil zásady pro směr „Časopisu" i pravidla redakční. Prostředníkem mezi výborem a redakcí byl zvolen podepsaný jednatel. S radostí ovšem byla přijata výhrada p. redaktorova, že „Časopis" bude příště vydáván ve lhůtách pravidelných (dne 15. I., 15. IV., 1. VII. a 15. X.), pokud nemoc nebo překážka neočekávaná nebude na závadu.

Publikace Společnosti měly odbyt nevalný. Zkušenost poučila, že na prodej knihkupecký spoléhati není lze i bylo k našim publikacím obecenstvo upozorněno přímo. Sokolstvu bylo opětně rozesláno 300 nabídek ku koupi reprodukce Stížného listu a „Popravy na Starom. rynku" ale téměř bez výsledku. V loňské zprávě výroční bylo slíbeno, že I. díl „Starom. rynku" bude vydán v polovici r. 1906.

Závěrečný rukopis I. dílu jest déle půl roku vysazen, z části i vytištěn, ale nepatrná překážka zavinila zpoždění. Má tu býti i obraz mikulášského trhu na rynku, leč přes všechno úsilí a poptávání po celou dobu, co dílo vychází, nepodařilo se získati ani obrazu vhodného, aniž bylo lze ofotografovati trh v náležitém světle. Aby díl I. konečně mohl býti vydán, nezbylo než použíti obrázku, jaký bylo lze poříditi o vánocích 1906 při světle méně příznivém; díl I. bude vydán začátkem května 1907.

Museum král. hl. m. Prahy koupilo od Společnosti všechny rytby (clichés) cechovních truhlic, otištěných v „Časopise" roč. XI., pak zbytku

sošky, nalezené u Rudolfina (z „Časopisu" XI. 142.) a skleněných pohárů ze stol. XIV. (z „Časopisu" XIV. tab. I.) za K 125.

Schůzí členských bylo r. 1906 jenom dvé. Dne 24. března přednášel p. Jan Emler „O ochraně českých památek uměleckých a krás přírodních"; přednáška jest otištěna v „Časopise" XIV. a byla vydána i v otisku zvláštním. Dne 3. listopadu měla býti přednáška již po dvakrát odložená, konečně i odřeknutá; schůzi odvolati již nebylo lze i vděčíme p. starostovi Janu Herainovi, že téhož dnes na rychlo učinil přednášku „O historickém vývoji Prahy a okolí", kterouž měl v okr. poradě učitelstva škol měšť. dne 17./X. 1905; byla otištěna v „Besedě učitelské". Řádná valná schůze výroční (XVII.) byla konána 21. dubna. Mimořádnou schůzi valnou svolal výbor na 23. května, kdy připadlo desáté výročí zvolení p. Jana Heraina za starostu, aby starosta za zjevné zásluhy své o Společnost i za veliké práce o staré Praze byl zvolen prvním členem čestným. Mimořádná valná schůze jednotným a mohutným projevem členstva neobyčejně hojně shromážděného (bylo přítomno 67 členů) po prvé užila svého práva, aby čestné členství udělila tomu, kdo plně si ho zasloužil prací velkou a nezištnou. Ne bez příčiny výslovně budiž poukázáno k tomu, že vlastní příčina svolání mimoř. valné schůze byla p. starostovi utajena až do okamžiku, kdy jeho náměstek, p. radní V. Brož, ve schůzi ujal se slova; bylať důvodná obava, že by p. starosta, zvěděv o zámyslech výboru, jistě byl nepřišel! Místopředseda klubu „Za starou Prahu", p. Jan Emler, s radostí uchystal pro tuto schůzi přednášku „Praha z doby rokoka", pěvecký spolek „Lumír" na Menším Městě Pražském vyslal své členy pp. Dolejše, Merhauta, Strauba a Zajíčka, kteří z pouhé ochoty přednesli několik případných sborů. Obětovnosti zapisovatele p. Fr. Zumana Společnost opětně děkuje za umělecky provedenou adressu, podanou starostovi.

Dne 7. prosince p. prof. Jos. Braniš učinil ve Společnosti další přednášku o památkách jihočeských, obrav si památky z doby baroka a renaissance. Přednáška, provázená opět světelnými obrazy, byla konána v malé dvoraně žofínské a přivábila posluchačstvo, jež stále vzpomínalo přednášky prvé, v r. 1905. Za obětovnost i ochotu svoji zaslouží si p. prof. Braniš vděčnosti naší tím více, poněvač ani bolestná choroba nezvrátila jej, aby slíbené přednášky nekonal. Při shledávání obrázků k přednášce potřebných velmi ochotně pomáhali členové pp.: vrch. kníž. inženýr Jan Sedláček na Hluboké, učitel Jos. Šatra v Bechyni, registrator kníž. archivu H. Gross v Č. Krumlově; taktéž členové: pp. Karel Horák, c. k. fin. komisař v Sušici a J. U. Dr. Ot. Kudrna, advokát v Netolicích, kteří i na svůj náklad dali poříditi některé obrazy a darovali je Společnosti. — Výborové schůze byly 4, schůze praesidialní byly týdně, někdy i častěji. — Poučné výlety byly tři. Nově objevené zbytky původní stavby chrámu sv. Václava na Proseku byly příčinou prvního našeho výletu 21. ledna, při němž výklad podal starosta, p. Jan Herain. Cílem druhého výletu byl zase český jih; ve dnech 3. a 4. června byly jsme ve Vyšším Brodě, u Čertových proudů a na Rožemberce, kde nás prováděl a všude vykládal milý přítel Společnosti, p. prof. Jos. Braniš. Na programu byla i prohlídka kostelíka v Lučovicích, ale přílišná nepohoda ji nedovolila. Poslední výlet r. 1906 byl konán 26. srpna do Nelahozevsi a do Veltrus. Člen, p. učitel Ferd. Šafařík ve Veltrusích, dbal o nás až úzkostlivě, za výklad na obou místech náleží dík starostovi, p. Janu Herainovi. Z vlídného přijetí i dovolení ku prohlídce děkujeme kníž. správě v Nelahozevsi, panu Emerichu hr. Chotkovi a hrab. správě ve Veltrusích.

Povinnost přikazovala, aby Společnost za rozličných příležitostí projevila svou účast. J. U. Dru Karlu Grošovi byl poslán pozdravný přípis k jeho nastolení za starostu kr. hl. m. Prahy; nejnárodnějšímu pěvci, Svatoplukovi Čechovi a členu svému, c. k. dvor. radovi prof. Dru Jaroslavu Gollovi bylo písemně blahopřáno při 60. narozeninách. Matici Moravské byla projevena soustrast nad úmrtím škol. rady Fr. Bartoše. Okresnímu museu v Bělé u Bez-

d ě z e, jež vzniklo hlavně snahou p. JUC. Fr. Zumana, člena výboru našeho, byl k ustavující schůzi dne 23. prosince poslán list pozdravný a darovány některé publikace. Úkol našeho delegáta při tom ochotně převzal člen, p. ředitel Jos. Sýkora v Bělé. Členů měla r. 1906 Společnost úhrnem 1254; z těch: 1 čestný, 4 zakládající, 12 příznivců, 295 přispívajících, 942 činné.

Úmrtím ztratila Společnost v minulém roce 12 členů, z nichž někteří byli s námi po dlouhá léta i pomáhali, jak mohli. Jsou to: c. k. šk. rada J o s. Č e r n ý v Roudnici, stavitel J a n E. D e p o r t v Praze, lékárník P. Q. K o u ř í m s k ý ve Vyš. Brodě, provisor kláštera sv. Markéty P. D o m. K o z l e r v Břevnově, hodinář F r. H. L u b a s v Rakovníku, vrch. revident c. k. st. drah K a r e l M a s á k ve Vídni, c. k. škol. rada F r. P a t o č k a v Praze, pokladník továrny J i n d ř. S c h u l z v Praze, inž. A l o i s S o n n e w e n d na Kr. Vinohradech, c. k. prof. F r. Š l e r k a v Příbrami, c. k. dv. rada prof. D r. J a n N. W o l d ř i c h v Praze a E d u a r d Z a h r á d k a ve Slaném. Zachovejme všechny v milé vzpomínce. Řady naše úmrtím řídnou rok co rok, ale náležité náhrady není.

Snaha na získání nových členů neměla žádoucích výsledků. Bylo zase rozesláno několik set agitačních listů, 352 členové upomenuti o zaplacení příspěvků. Upomínky, ač oprávněné, vyvolali mnohdy zcela nemístnou nevoli. Někteří členové ve velkých ústavech byly požádáni dopisy, aby pokusili se získati kollegy za členy, ale věci uchopil se jedině p. J a n K o n r á d, úředník banky „Slavie", získav přes 30 členů. Jemu a vytrvalým přátelům ve Zvoleněvsi, pp. adjunktu V á c l. S c h m i d t o v i a pokladníku J a n u S o k o l o v i, náleží vřelý dík za obětovnost v té příčině osvědčenou.

Finanční stav Společnosti byl by utěšenější i bylo by lze přikročiti k pracem jiným, kdyby jednak členové platili příspěvek v čas, jednak kdyby (často přechválená) česká veřejnost jevila pro snahy Společnosti více pochopení a zájmu než dosud. Obětovných příznivců má Společnost nemnoho i zasluhují ti vytrvalí tím většího vděku našeho. Na prvém místě uvádíme slavný s n ě m k r á l o v s t v í Č e s k é h o, který také na r. 1906 poskytl podporu zemskou K 1000·—. J. J. nejvyšší maršálek král. Českého, J i ř í k n í ž e z L o b k o v i c, račiž přijati uctivý dík z neochabující přízně své v této věci. Dík upřímný náleží sl. r a d ě k r. h l a v. m. P r a h y za opětnou podporu 400 K na vydávání „Starom. rynku", i náměstku starosty našeho, p. měst. radnímu V á c l. B r o ž o v i, který přímluvou svou této podpory získává. Již od vzniku Společnosti příznivkyní jest sl. O b č a n s k á z á l o ž n a v K a r l í n ě, darovavší i loni 50 K; příspěvky svými stále na Společnost pamatují sl. o k r e s n í z a s t u p i t e l s t v a v N o v. M ě s t ě n. M e t. a na K r. V i n o h r a d e c h (po 20 K), v K o u ř i m i a v R o k y c a n e c h a S p o l k o v ý c u k r o v a r p o d ř i p s k ý v R o u d n i c i (po 10 K). Slavná r a d a k r. m. Č e s k é h o B r o d u vzpomněla na Společnost darem 50 K i jest očekávati, že přízeň svou snahám našim zachová i na dále.

Jako v letech minulých tak i loni byly značné výdaje Společnosti zmírněny obětovností některých přispívatelů „Časopisu", kteří vzdali se honoráře. Jsou to všichni členové výboru, měst. archivář Dr. Jos. Teige a Boh. Lukavský. Pan red. Dvořák zase jen za náhradu výloh pořídil hojné fotografie pro naše publikace i sbírky; p. JUC. Fr. Zuman taktéž z ochoty zdobil pozvánky výletní i přednáškové svými kresbami, celá sta jich sám i koloroval po tisku i opravoval méně dokonalé obrázky k reprodukci. Korrespondenci (521 číslo, nečítaje sta věcí, posílaných hromadně) a veškeru administrativu vykonával jednatel. Poukazuji k tomu jedině proto, aby i jinde než v prve nejmenovaném spolku musejním bylo zřejmo, že ne jen po týden, ale p o d l o u h á l é t a lze beze vší odměny pracovati vydatně, je-li láska k věci.

Upřímný dík činím všem a každému, kdo Společnosti prospěl i připojuji přání, aby kruh obětavých členů a příznivců stále rostl. Redakcím

denních listů děkuji z uveřejňování našich zpráv — v téže příčině za vydatnou pomoc děkuji též členu, p. Jos. Komárkovi.

Nejisté a nestálé důchody nedovolují, aby Společnost mohla přikročiti i k ostatním pracem svého programu. Pokladní zpráva vykazuje sice neveliký přebytek na r. 1907, ale i ten jest pouze zdánlivý. Nebudiž zapomínáno, že ve příjmech jest obsaženo i předplatné na 10 i více sešitů „Starom. rynku", ač vyšlo dosud jen 8 sešitů; nemalého nákladu budou vyžadovati sešity další, jež vyjdou v roce. Mimo značný náklad na „Časopis" i „Rynk" vzrostou vydání jistě o 500 K za reprodukci plánu Starého M. Pražského ze začátku XVIII. stol., kteráž jest již hotova a bude vydána r. 1907. Hlavně však jest míti na paměti vydání statistiky musejní roku 1908, kteráž bude vyžadovati přes 3000 K. Vydání její jest pro Společnost věcí cti, nikoliv obchodu. Zbytek pokladní nedostačí ani na úhradu publikací prve jmenovaných; Společnost snadno mohla by octnouti se v tísni hrozivé i jest na členstvu, aby včasným a řádným placením příspěvků a působením v kruzích sobě blízkých pečovalo na nezbytné sesílení financí spolkových.

Končím zprávu; želím, že mi není lze podati obrazu vábnějšího. Společnost potřebuje členů, nikoliv jen předplatitelův nebo čtenářů „Časopisu". Ukazují příklady, že získati nových členů, není nesnadno. Pronikne-li toto vědomí do set dosavadních členů, ocitneme se blízko u cíle dávno touženého.

V Praze, 31. prosince 1906. Jednatel: *A. B. Černý.*

Zpráva správce sbírek za r. 1906. Společnost darovala: *A*) Musejní společnosti ve Val. Meziříčí Müllerovu „Tabullam marchionatus Moraviae" o 8 listech, *B*) Museu král. Českého: 9 Sovitých záušnic malých i velkých, hladkých i pletených, z kostrových hrobů u Hrusic; cínovou nádobu s víčkem v podobě ciboria, s nápisem německým a letopočtem 1325 (??); velký železný nůž, nalezený u Psářů; nádobku z kostrového hrobu skrčence u Jíkve na poli „u skály"; *C*) Museu města Dašic: 10 listin ze stol. XVII. a XVIII., podrobně vytčených v „Časopise" XIV. 35, pak psané modlitby z okolí dašického. *D*) Nově zřizovanému Okresnímu museu v Bělé u Bezděze: 44 „středověké" nádoby celé i poškozené, více střepů, zlomky oxydovaných skel, mezi nimi nožky pohárů, skleněnou kuličku, část skleněné nádoby s malbou (bílý kříž na červeném štítě), mosazný nástroj a paličku, kroužek, „pušťadlo", řezané kosti a dva zlomky dracounu. Vše bylo z nálezů Na rynečku, Na rybníčku, v Lípové a Vodičkově ul. v Praze. Výše zmíněné nádoby, hojné v nálezech pražských, jsou na českém venkově poměrně vzácny. Dříve než byly darovány museu do Bělé, bylo zjištěno, že všechny jich tvary jsou zastoupeny v Museu král. Českého; pro Městské museum pražské vybral p. ředitel Bř. Jelínek typy, jichž museum dosud nemělo. — Společnosti darovali P. T. pp.: c. k. vrch. geometr Rad. Nitsche v Přerově: pseudo-šlechtické pečetidlo mosazné; mag. oficial R. Lustig: přelomený bronzový náramek rázu tènského; Jos. Kuželka, zahradník na Kr. Vinohradech: zeleně polévanou nádobku (hračku) v podobě lidské hlavičky, nalezenou při kopání základu „U Pinkasů" na Jungm. nám. v Praze; Fr. Latzel, lékárník v Č. Budějovicích: fotografii dlaždiček z býv. hradu v Křemýši; Jos. Chudomel, zedník v Hostivaři: Crusiův „Topogr. Lexikon aller Ortschaften der k. k. Erbländer", 2 svazky, Vídeň, 1798; „Neueste Post- u. General-Karte von Europa. Mit der neuesten Länder-Abteilung des letzten Frieden-Tractats". Vídeň, 1808, ryl J. Spiegel; J. U. Dr. Mat. Mandl, zem. advokát a měst. radní v Plzni: přesný opis důležitého rozhodnutí správního soudu ve stavební věci v Plzni (otištěn v „Časopise" XIV. 96); Karel Horák, c. k. fin. komisař v Sušici: 3 fotografie stav. památek ze Sušice; JUDr. Ot. Kudrna, zem. advokát v Netolicích: 3 fotografie pohledů na zámek Kratochvíli; Ant. Labuťka, registrator Obch. a živn. komory v Praze: V papírové obálce s nápisem „Breve indulgentiarum S. Joannis Nep. Capella Pattograensi... spectantis ad Ecclesiam paroch. Boemo Zlatnicensem ' perg.

listinu se znakem pap. Klimenta XIV. „Universis Christi fidelibus" datovanou v Římě 26. III. 1773; tiskopis se znakem papežským mezi ss. Petrem a Pavlem „Benedictus Papa XIII. Ad augendam Fidelium Religionem . . ." datum „Romae 13. Jun. 1724"; tištěna v Praze u Volfg. Wickharta a přitištěna pečet papírová s opisem: Ferdinandus D. G. Ar. Ep(—). Pra. (= Ferd. hr. z Kienburka 1712—1731); na pergamenu psanou listinu: Bulla confraternitatis Ssmae Trinitatis . . „Benedictus P. P. XIII. Ad perpetuam rei memoriam . . ." v Římě, 30. I. 1728. Patisk téže listiny, ověřený konsist. královéhradeckou 15. XII. r. 1782; přitištěna papírová pečet s opisem: Sigillum minus officii episcopalis Reginae-Hradecensis; tištěnou bullu Benedicta XIII. „Ad augendam fidelium religionem" v Římě 20. XI. 1728; v papírové obálce s nápisem „Breve indulgentiarum ecclesiae filialis Trupschicensis S. Wenceslai Mart. . . . spectantis ad Ecclesiam parochialem Neudorfensem" pergamenovou listinu pap. Klimenta XIV. „Universis Christi fidelibus" v Římě 21. V. 1773; poukázku Jiř. Štěpánovi na zaplacení 2 zl. 24 kr. za povolení k výčepu sudu českého vína o 3 vědrech v městě Mostu r. 1685; poukázku témuž na 4 zl. za sud o 5 vědrech r. 1686 a poukázku na 2 zl. 24 kr. za sud o 3 vědrech r. 1696; 2 něm. seznamy knih vydaných knihkupectvím Calvovým z let asi 1835 až 1836; 2 něm. tisky foliové obsahující dodatek k patentu o zákonu amortisačním ze dne 26. VIII. 1771, dat. na hradě Pražském 23. II. 1775; něm. kopie místodrž. nařízení ze dne 5. VI. 1727; kvitance a kontrakt Eliáše Magganera z Breissenau, c. a k. rady a rentmaistra na zakoupené od fisku statky Liblín a Žákov na Plzeňsku Benjaminem Fruweinem z Podolí, býv. rebellem, později cís. radou a místosudím král. českého, dat. v Praze 11. III. 1643.

Výměnou získala Společnost od p. K. Kulhánka, truhláře na Smíchově, listiny, týkající se panství arcibiskupského: soupis platů, požitků a deputátu hejtmana, kancel. písaře, sládka, dvorského bednáře, kořalečníka a j. na panství Světci (u Biliny), dat. 21. II. 1703 ., s podpisem hejtmana Jana Kräbnera a pečetí prstenovou. Sešit ze 3 listů fol.; kopie něm. přípisu téhož hejtmana k pražskému arcibiskupství (Světec, 9. XII. 1704); něm. listina (2 listy fol.) daná v Novém Rychnově 24. IV. 1702, s podpisem a pečetí Václ. Radonického; něm. listina (3 listy fol.) o přehlídce arcib. vinného sklepa v Praze ze dne 6. XI. 1693; vinkulovaný něm. opis listu Arn. arcib. z Harrachu, týkající se kteréhosi lesa na panství Světci (bez podpisu a pečeti); něm. listina týkající se Marie Alžb. hrab. z Valdštejna, rodilé lantkraběnky z Fürstenberka, daná na hradě Pražském 18. V. 1752, s podpisem Mich.Václ. Preisslera (?), registratora desk zemských; něm. listina daná v Praze 19.XI.1705; sešit o 12 listech „Summarischer Extrakt was nach Absterben Sr. Hochfürstl. Prager Erzbisch. Gnaden (titul) Fürsten von Blankenheim . . . am Bier, Getreyd, am Körnern . . befunden worden". Dat. v Praze 15. . . . bris 1765; „Verzeichniss was nach der . . . mit Todt abgangener Wittib Karlyčkyn . . . am Geldt und Vieh befunden worden . . . Actum . . in Schloss Rossmitahl die 20. Febr. 1698"; 2 něm. listiny z 1. V. 1704 se 2 podpisy a 2 pečetěmi prstenovými; sešit o 6 listech „Specification . . ." dat. Rožmitál 23. IV. 1704; „Bechiner Kreys. Erzbisch. Herrschaft Thein a d. Muldau" dat. 10. IV. 1702, s podpisem a pečetí; sešit o 5 listech, něm. k pololetnímu účtu vánočnímu 1698, č. 1.; totéž č. 6. o 4 listech; seš. o 5 listech, něm., č. 1. k půlletnímu účtu sv. janskému 1699; seš. o 4 listech, něm., č. 4 dto 1699; český třílist fol. „Kraj bechyňský, arcib. město Týn nad Vltavou", datum 10. IV. 1704; původně přitištěná pečet chybí; 6 listů něm. ve foliu: „Specification . .," seznam vydání datovaný v Louňovicích 6. II. 1704, při čemž podpis i pečeti jsou odříznuty. Něm. trojlist. fol., obsahující účet, dat. „Schloss Launowitz d. 18. Mart. 1703"; něm. dvojlist fol. (účet, týkající se regalu solního) dat. „Reichenau den 24. Apr. 1702" (podpis i pečet odříznuta); něm. dvojlist fol., daný ve Světci 20. IV. 1702. (pečet a podpis odříznut). Jiné listiny: „Hochegb. Reichs-Graf" . . . dat. 7. X. 1797; něm. listina, týkající se hejtmana Mich. Maendela z Ankerbusche při pěš. pl. Ulricha Kinského, dat. ve Vídni 9. III. 1797 s pečetí papírovou; něm. listina (4 listy fol.) Dra Hub. Mayerforstera, kurátora Vinc. hr. z Leng-

heimu, dat. v Št. Hradci 27. III. 1802; „An Herrn Grafen Auersperg, Obristen des löbl. Fürst. Fürstenberg. Inf. Regiments" ze dne 24. VII. 1798 s pečetí v červ. vosku, 4 listy fol.; „An ein löbl. k. auch k. k. Graf Kollowratisches Inf. Regiments Commando in Brüx. Note . ." dat. v Hor. Litvínově 19. VIII. 1806, 4 listy fol.; „Bürgermeister und Rath . . . der kgl. Stadt Brüx", dat. 6. IV. 1790, 2 listy fol., pečet papírová; „Von dem Magistrat der kgl. Stadt Brüx", dat. 17. VII. 1798, 1 list fol., pečet pap.; „An . . . Feldzeugm. Fürsten von Hohenlohe . . Bittschrift von Elisabetha Franz. Hartungin . . . in Fuld in Reich", 2 listy fol., bez data; něm. potvrzení (fol.) ze dne 30. IV. 1791 s podpisem probošta Magna Dittmara; něm. listina (2 listy fol.) „Gehorsamste Gutachten" v Nov. Zámcích (Neuschloss) 6. XII. 1783 se 4 podpisy a připojeným vyřízením se 2 podpisy od hr. Kounice v Praze 12. XII. 1783; totéž „Hochgeb. Reichs-Graf . . ." dat. Nové Zámky (Neuschloss) 17. XII. 1783 (s poznámkami nadepsanými „Liebe Beamte" dat. v Praze 18. XII. 1783 a pětkrát podepsanými hr. Kounicem; něm. listina fol. „Gehorsamster Bericht" . . . dat. Nové Zámky 10. III. 1800 s podpisem „Kaspar Striger (?), Direktor" a poznámkou hr. Kounice, dat. v Praze 20. III. 1800; něm. opis (fol.) přípisu k úřadu v Nov. Zámkách dat. v Litoměřicích 30. IV. 1792; totéž dat. v Praze 28. VII. 1794; něm. opis (fol.) „Leitmeritzer Kr. Amt" dat 27. XI. 1793; něm. fol. opis „Churfürst Durchlaucht haben" dat. v Zákupech 16. VIII. 1799; něm. fol. opis „Löbl. Wirtschaftsamt zu Neuschloss" dat. „Schuslowitz", 18. IX. 1799; dvojlist fol. „Ihro Excellenz hochgeb. Reichsgraf . . ." dat. „Ob. Tobiz", 29. IV. 1797 Wenzel Watzka; 1 list fol. „An das Rendamt der . . . Kaunitzschen Fidei Comiss Herrschaft Neuschloss . . . dat. Neustadte, 30. IX. 1786; čtyrlist fol. „Hochgeb. Reichs-Graf . . ." dat. Nové Zámky 3. II. 1790. Fr. Em. Poténij;" list fol. o skladišti soli v Duchcově, dat. v Duchcově 19. X. 1694; tištěné cirkuláře mor. slez. gubernia, německé: dat. v Brně 10. IV. 1829 dvojlist fol. „v Hranicích 7. VII. 1827 list fol.; v Brně 9. IX. 1808 list fol., českoněm. v Brně 22. VIII. 1817 o 6 listech fol.; fol. list „Um allen möglichen Anfragen vorzubeugen . . ."; cirkulář dat. ve Vídni 7. XII. 1818; trojlist fol. „Kundmachung . . . vom k. k. Hofkriegsrathe", dat. ve Vídni 30. VI. 1817; „Repunzierungs-Schein" dat. v Praze 23. II. 1805; nevyplněný tiskopis „Tabella für die Herrn Kreyss-Inwohnere 1709"; „Kuhpockenimpfungs-Zeugniss", dat. v Kvasicích 18. IV. 1841; „Abschied des Franz Brenner von Putzendorf Olmützer Kreises" dat. v Olomouci 17. III. 1817; tištěná knížka o 10 listech „Aufgang-Untergang . . . verfasst von W. F. Weleba" 1833. — Všem P. T. pp. dárcům vzdávám jménem Společnosti dík, zvláště pak p. Ant. Labuťkovi, který darované listiny zachránil od stoup a Společnosti je daroval.

V Praze, 31. prosince 1906. MUC. *Jos. A. Jíra.*
t. č. správce sbírek.

Zpráva o knihovně Společnosti za rok 1906. Nepříznivý stav knihovny stupňoval se tak, že nezbylo než většinu knih z 1 skříně, plísní již značně ohrožených, přenésti do velké skříně v chodbě. Tím přeplnila se tak, že bylo nemožno vůbec knihy i půjčovati i přibylé vřaditi. Když pak i ostatní knihy byly vlhkem ohroženy, učinil výbor rozhodný krok a vypověděv nájem v dosavadních místnostech v Retězové ulici, najal místnosti nové. Tyto jsou 2, ovšem neveliké. Knihovna byla ku konci listopadu do nových místností přestěhována a po vícedenní práci urovnána. Zbývá jen zařaditi přírůstek za r. 1906. Jakmile doplní se zařízení knihovny nejnutnějším nábytkem, nastane pravidelné a již nerušené užívání její. Pokud rozhojnění se týče, byl rok uplynuly velmi bohatý. Na knihovnu pamatovaly darem tyto slavné korporace a pánové: Zemský výbor král. Českého (Archiv český sv. XXII. a Monumenta vaticana V.), Akademia umiejętności v Krakově (Zbiór wiadomości do anthropologii krajowej, Materyaly antropol.-archaeologiczne, Sprawozdania komisyi do badania historyi sztuki w Polsce), Museum král. Českého (zprávu za r. 1904), zprávy pak: Museum kr. hl. města Prahy, Uměl.-prům. museum v Praze, Měst.

prům. museum v Plzni, Měst. museum v Táboře, Historické i Průmyslové museum v Hradci Králové, Prům. museum pro vých. Čechy v Chrudimi, Mus. společnost v Horažďovicích, Mus. spolek v Přelouči, Měst. museum v Rokycanech (Máchal: Jos. Čejka), Podřipské museum v Roudnici (Podřipský musejník), měst. rada ve Volyni (Teplý, Dějiny města Volyně). architekt Ant. Balšánek v Praze (Panorama hradčanské a omezení výšek na Malé Straně), Dr. Lub. Jeřábek (Malá Strana a problém její upravení, Chrám a věže sv.-vítské), Aug. Kratochvíl, kaplan v Popovicích (Písemné památky na zámku v Černé), prof. Dr. Jan Kropáček ve Dvoře Králové n. L., (Halík-Kropáček: Hrabě Sporck a památky umění sochařského v Betlémě. — Halík: Hrabě Sporck a Kuks za jeho doby.) prof. Dr. J. V. Šimák, (Zprávy o zednících a kamenících pražských doby jagellonské), Frant. Štědrý, farář v Slavětíně (Obrana sv. Jana Nep.) J. V. Želízko, assistent c. k. říšského ústavu geol. ve Vídni (O nástěnných rytinách a kresbách paleolitického člověka, Alfred Nehring). Všem dárcům budiž dík! Výměnou obdržela Společnost jako v létech minulých: Památky archaeologické, Věstník Král. české společnosti náuk (darem díla: „Catalogus codicum manuscriptorum lat." od Jos. Truhláře a „Matěj z Janova" od Vlast. Kybala), Český časopis historický, Sborník České společnosti zeměvědné, Věstník Národop. musea českoslov., Věstník Poděbradska, Českoslov. letopisy musejní, Čáslavský kraj, Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí, Chrudimsko a Nasavrcko (počínaje — seš. dílu —), Slanský obzor, Krásu našeho domova (výměnou s klubem za Starou Prahu), Časopis Matice moravské, Časopis Mor. musea zemského, Časopis Vlast. musejního spolku v Olomouci, Sborník Mus. společnosti ve Val. Meziříčí, Pravěk, Věstník Matice opavské, Časopis i Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti v Turč. sv. Martině, Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne, Glasnik zem. musea pro Bosnu a Hercegovinu, Viestnik Hrvatskoga arheol. društva, Starohrvatskou prosvjetu, Vjesnik král. hrv.-slav.-dalmat. zem. arkiva v Záhřebě, Učenija zapiski imper. Kazanskoga universiteta, Izvestja Muzejskoga društva za Kranjsko, Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museum, Nachrichten über deutsche Altertumsfunde; výměnou získány též publikace Aloisa Procházky: Zprávy o nálezech na Vyškovsku a Archaeol. kořist za r. 1904.

Velmi cenného obohacení došla knihovna hlavně horlivostí jednatele p. Černého novými výměnami. Na předním místě sluší jmenovati zemský archiv markrab. moravského, který za všecky publikace Společnosti ochotně zaslal: Codex diplomaticus Moraviae díl VI.—XV., Brandlovy Knihy půhonné a nálezové, díl I.—VI., Dudíkovy Dějiny Moravy díl I.—IX., Kameníčkovy Zemské sněmy a sjezdy moravské a Dvořákova Jednání sněmů mor. v l. 1835—48. Mimo to nově získány: Hradecký kraj, Mitteilungen der k. k. Zentral-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale III. řady svazek 4.—8., Mitteilungen des Musealvereines für Krain, Jahrbuch i Monatsblatt des Vereines für Landeskunde von Nieder-Oesterreich, Numismatische Zeitschrift der Num. Gesellschaft in Wien, Mitteilungen i Anzeiger des Germanischen Nationalmuseum v Norimberce a Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde. Jako člen získala Společnost jednatelskou zprávu klubu Za Starou Prahu. Koupeno: Novák, Zámek Jindřichohradecký, díl I. a Soupis historických a uměleckých památek v král. Českém svaz. IX-XXII. Po tomto značném obohacení má knihovna proti 606 spisům o 1204 svazcích v r. 1905 nyní 642 spisy o 1325 svazcích. Lze doufati, že nyní již knihovna, překonavši všecky nesnáze, bude nerušeně ve vývoji svém pokračovati.

V Praze, dne 31. prosince 1906. **Ant. Masák,**
knihovník.

JAN EMLER: NĚKOLIK EX-LIBRIS PRAŽSKÉ UNIVERSITNÍ KNIHOVNY.

Jeden z brzkých následků vynálezu knihtisku bylo také použití jeho jako prostředku ku pojištění a osvědčení vlastnictví ke knize, zamezení nebo stížení ztráty její. Ex-libris, knižní vlepky či známky vlastnické, označují knihu pro vždy do budoucna jako součást určité knihovny a mohou, podle povahy svého provedení, býti vedle toho i uměleckými listy a tedy jako produkty drobného umění i měřítkem názorů toho, kdo pro svou knihovnu si je dal vytvořiti. Podle toho, jak technika čistě typografická rodí při knihách zvolna či rychleji svou pomocnou větev grafickou, i různotvárnost vlastnických vlepků knižních se vyvíjí, podobně, jako se v nich obráží zcela dobře kulturněhistorické základy a složky doby i doklady určité mody.

Na tyto řádky nepatří podrobné vylíčení vývoje ex-libris ani rozbor jejich kategorií a uměleckého, případně bibliofilského významu. Stačí konstatovati možnost toho a připomenouti, že nejsou pro hodnotu knihy (určité, ne díla samotného) v poslední řadě. Zvyšuje-li pro milovníka knihy cenu její podpis některého z dřívějších slovutných majitelů, má týž dosah i ex-libris, není-li větší již cenou svou vlastní jako umělecký list. A lze říci, že doba starší skoro proti nynější (vyjímajíc dnes Anglii) stojí v popředí, i když převaha heraldických ex-libris tenkrát ukazuje, že zřetel vlepků byl předem a hlavně pojišťování. K témuž a za usnadněním téhož nesl se i častý zvyk, vazby zevně na desce přední nebo na obou opatřovati heslem, anagramem, známkou nebo heraldickou kresbou. Tato zevní označení, super-ex-libris, často velmi nádherná a s naprostou přesností řezu provedená, bývala vyzlacována, vystříbřována nebo prostě formou tlačena — používajíce tu a tam i portrétu vlastníka knihy za motiv výzdobný do středu kartušovitého ornamentu.

Pražská universitní knihovna, sestávajíc ve své hlavní podstatě starého pokladu knižního z knihoven koncem XVIII. st. zrušených klášterů, nebude se moci vykázati velikým bohatstvím knižních majetnických vlepků leč jen tam, kde kláštery samy staly se držiteli knih z jiného majetku vlastnickou známkou opatřených.

Vlastní své nálepky zcela primitivního, jednoduchého druhu měla cisterciácká Svatá koruna, ve dvou formátech dle velikosti knih. Z bibliotéky jiného zrušeného cisterciáckého kláštera, plasského, nechtějíce pleonasticky přinášeti ex-libris, skoro

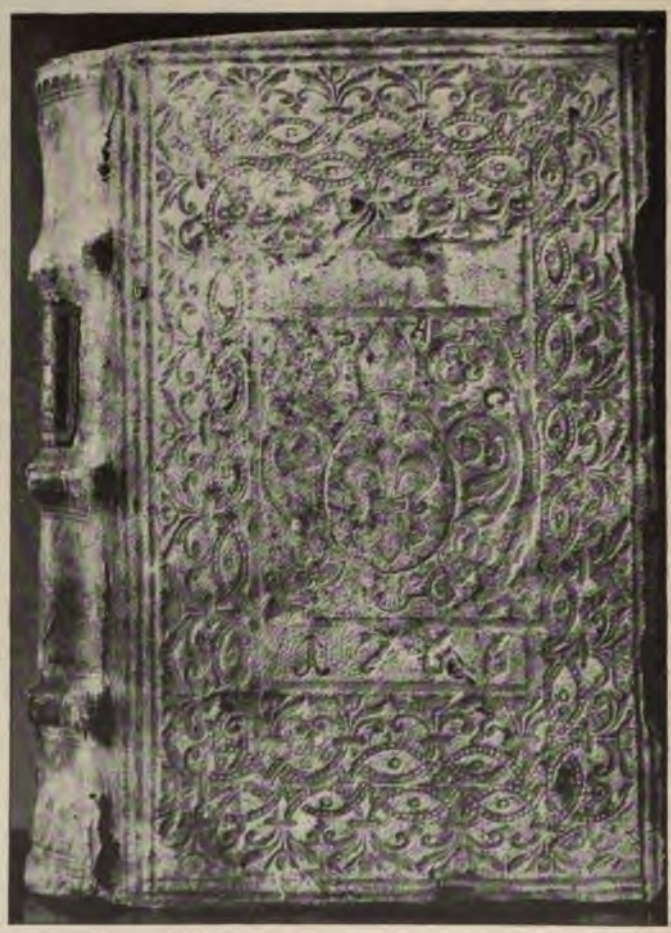

Obr. 17. Super-ex-libris kláštera kladrubského z r. 1766.
Fot. Fr. Dvořák.

totéž jako super-ex-libris, spokojujeme se pouze posledním pro větší formát a jasnost. Super-ex-libris kláštera kladrubského podán v menší variantě své. Druhé soudobé s tímto [1766] místo okřídl. andělíčka má tři růžičky. — Jak rychle stouplo porozumění pro ex-libris u nás, byť i šlo v tomto případě o výjimečnou zálibu bibliofilskou, dokazuje Jiljím Sadelerem rytý knižní vlepek pro Petra Voka z Rožmberka. Umělecký

list (jako vlepek pro knihy kvartové a foliové) je formátem větší a námětem širší než ex-libris, jež uveřejněno bylo v instruktivním článku prof. Dr. Zíbrta o ex-libris knihovny musea království Českého ve Světozoru (1898), a jehož užíváno v oněch knihách, které má nyní z rožmberské knihovny univ. bibliotéka, jen pro knihy menšího formátu. Universitní knihovně dostala se část bibliotéky rožmberské z kláštera třeboňského.

Ex Bibliotheca Regij Cœnobij, Sæ. Spineæ vulgò Aureæ Coronę, S: Ciſtercienſis Ordinis.

Obr. 18. Ex-libris kláštera svatokorunského.

Kdežto Vokova knihovna representuje se tak na zevnějšek velice umělecky, zůstává na př. vlepek fideikomisní, universitní knihovně za určitých záruk (při zachování tělesa, systému, pak vlastnictví a v kterékoli chvíli i volného používání rodinou donátorovou) přivtělené bibliotéky Kinských prostým jednoduchým, primitivně rytým listem s heraldickým motivem rodového znaku. František hr. Kinský (autor známých Erinnerungen üb. e. wicht. Gegenstand) po svolení agnátů odevzdal r. 1777 tuto knihovnu, o vlastní ji rozmnoživ, universitní knihovně. — Podobnou aristokratickou štědrostí dostala se nepřímo do Klementina i rozsáhlá knižnice šternberská. Veliká knihovna Karla Ignáce ze Šternberka, znamenitě bohatá literaturou (nemalým procentem francouzskou) z druhé poloviny 17. století, odkázána dědicem, Václavem ze Št. klášteru Hybernskému, odkud po sekularisaci převezena do sálů knihovních a rozdělena do odborů. Hyberni své vlastnictví pojistili na každé knize rukopisným záznamem přes to, že skoro bez výjimky veškeré svazky šternberské knihovny opatřeny jsou na obou deskách vyzlaceným super-ex-libris.

Obr. 19 Super-ex-libris kláštera plasského.

Abych připojil ony listy, které mají přes to, že náležejí stol. 18., ještě vesměs prostý námět heraldický v jednoduchém využití,

podávám ještě ex libris Ern. Fr. Wernsdorfovo, professora theol. wittenberského (1718—1782), pocházejícího z emigrovavší rodiny české (Allg. Dt. Biographie), Mitrovských (nedávno výměnou dublet knihovně přivtělené), Aachovo, (na knize, která tři léta po vyjití 1558 náležela Theodorichu Rhodtovi), Pierce Brownovo. Patří sem i super-ex-libris Veleslavínovo (na přední zevní desce znak Adamův, na zadní znak jeho choti; snímek péčí pana Fr. Dvořáka podařil se přes to, že do černé kůže vtlačené znaky ty značně jsou již otřeny; kniha je kusá a na přídeští nese zápisy střelných modliteb a litanií a zápisy o ma-

Obr. 20. Ex-libris biskupa osnabrückého.

Obr 21. Ex-libris Fr. Gottfr. Troiloina Lessota.

jitelích pozdějších (vdova Mrázová, Jan Barecký; ten prodal ji r. 1693 za 1 rýnský 30 kr.) a nádherná, silně již do knihařského umění vybíhající zevní výzdoba jedné z knih, do knihovny astronomovy náleževší ze vzácné sbírky pražských Tychonian.*) Na bílé (jiné jsou červené) kožené desce vtlačený a vyzlacený portrét (na přední) a znak (na zadní) Tychonův potvrzují znovu bibliofilii jeho.

Z ostatních vlepků, už širších námětem, vřadili jsme do této náhodné sbírky P. P. Finauerův, který s knihou z majetku Fort. Durychova (i podpis jeho nese) dostal se naší knihovně.

*) O ní viz F. J. Studnička, Prager Tychoniana. Pr., K. b. Ges. d. Wiss. 1901.

O způsobu nabytí knihy lipského juristy Hommela (1722—1781) nic nelze ani tušiti, stejně jako bohatě ve zlatě provedené super-ex-libris brunšvické (Filipa Sigmunda, biskupa osnabrückého) nebylo na své pouti do univ. knihovny provázeno žádnými pomocnými poznámkami mezitímních majitelů, ačkoli v tomto případě je skoro jisto, že kniha přešla k nám s některým majetkem klášterním. Krásný dřevoryt, knižní vlepek kvartový francouzského kdysi majitele Lessota, proto nás zajímá, že na hořejším širokém okraji výrazného toho listu připsáno: Ad usum F. Athanasii [a S. Josepho] Aug. Discalc. 1764 vlastní rukou mnichovou.*) Pseudonym jest P. Eliáše Sandricha a kniha bez pochyby z kláštera svatováclavského na Novém Městě. — Signatur ani děl s dobrou rozvahou neuvádím.

o o o

K. BUCHTELA: THEORIE DRA J. L. PÍČE O NEJSTARŠÍCH KULTURÁCH PŘEDHISTORICKÝCH V ČECHÁCH.

Prof. Píč opatřil německé vydání svých „Žárových hrobů v Čechách" předmluvou, kde pojednává o nejstarších kulturách předhistorických v Č. pod záhlavím: „České hroby skrčků". Sotva as pochybíme, hledáme-li příčinu tohoto appelu na německou veřejnost v tom, že němečtí praehistorikové theorie Píčovy v I. sv. Starožitností uveřejněné buď mlčením pomíjeli nebo zamítli.**)

Prof. Píč dochází k těmto hlavním závěrům:

I. Nejstarší keramiku sluší roztříditi: 1. V keramiku sídelních jam, tedy keramiku, jež sloužila domácí potřebě; tuto representují nádoby s ornamentem volutovým a vypíchaným. 2. V keramiku pohřební, k níž patří keramika zvoncových pohárů, šňůrová, pak jen výjimkou keramika volutová a vypíchaná. Tyto druhy keramiky trvaly současně vedle sebe a rozeznávají se jedině tím, jak jich bylo užíváno.

II. Nejstarší pokolení skrčků přišlo (po člověku diluviálním) z Durynska do Čech dosti pozdě ve fasi, kdy nastalo již promísení rozličných keramických typů (zvoncových pohárů, šňůrové keramiky, volutové a vypíchané keramiky) a kdy v Durynsku již vystupovaly první bronzy a nádoby typu únětického. Čistou neolitickou dobu Dr. Píč v Čechách neuznává.

---

*) Místo v závorce skryto nálepkem signaturním.

**) Viz Hoernes: Jahrbuch der Zentralkomm. 1906, I. a Seeger: Archiv f. Anthropol. N. F. V. 1906.

III. Podle svědectví bylanského pohřebiště *) přechází únětická kultura bezprostředně do kult. bylanské; přechodní kultura mezi únětickou a bylanskou kulturou se dle mínění prof. Píče ještě nenašla.

Tyto základní věty rozvedl a odůvodnil prof. Píč takto:

ad I. Pro první vystoupení koster skrčených v Č. je především karakteristickou keramika v hrobech vystupující. Nacházíme v nich zvoncovité poháry, tu s kamennými nástroji (Liboc), tu s kovem (Stelčeves, Bylany); ještě častěji však keram. šňůrovou (zejmena v okolí Litoměřic) ponejvíce s kamennými nástroji, někdy i s kovem (Bylany, Zvoleněves, Čížkovice). Výminečně našly se v hrobech skrčků nádoby s volutami (Lovosice, Podbaba, Bubenč) a s vypíchaným ornamentem rázu hinkelštejnského (sbírka Jírova). Zvoncovité poháry vyskytují se jako ojedinělé nálezy (neznáme bližších okolností nálezových). Naproti tomu našel se pouze jednou střep šňůrové keramiky v sídlišti (Řeporyje). Jinak ovládá naše sídliště nejstarší keramika volutová a vypíchaná. Výminečně přišli jsme v sídlištích na kulovitou amforu meklenbursko-brandeburskou (Řivnáč, Šárka, Klamovka). Dle uvedeného netvoří Čechy jednotnou kulturní skupinu, neboť jednotlivé vyjmenované druhy keramiky poukazují na cizí, čistá kulturní centra. O keramice volutové a vypíchané tvrdí prof. P. výslovně, že jest domovem na levém břehu Rýna, odkud prý se na východ rozšířila až do Čech, Moravy a Slezska. „Jelikož pak zvonc. poháry a šňůrová keramika v Č. pro nejstarší hroby skrčků jest karakteristická, jsme oprávněni tvrditi, že tato keramika používána byla při kultu pohřebním, a jelikož volutová, meandrová a vypíchaná keramika vystupuje téměř výlučně na sídlištích, mohli bychom rovněž právem tvrditi, že tato keram. v Č. sloužila potřebám domácím." Opětně pak uvádí prof. P., že kolébku jednotlivých typu keram. sluší hledati mimo Čechy a přichází k závěru, že tyto typy sloužily různým účelům (pohřebním a domácím) a neznačí tudíž v Čechách rozličné kulturní fase nebo různý spůsob pohřbívání. Nesprávné prý jest tvrzení, že se v době volut. a vypích. keramiky nepohřbívalo, opak toho dokazují nálezy z Porýní.

ad II. Dosti pozdní vystoupení nejstarší keram. v Č. vysvítá z toho, že nebylo nalezeno velké pohřebiště skrčků, a dokazují to též kovové milodary při zvoncových pohárech a šňůrové keramice. Dále jest důležito, že na pohřebišti únětickém u Čičovic a Brandýsa „na nejzazším obvodu" vyskytl se vždy jeden hrob s amforou a kamenným kladivem. V hrobech skrčků nemáme vůbec dostatečného materialu pro dobu kamennou.

Pokud se sídlišť týče, uvádí prof. P. následující doklady:

1. Ohledně nejstarší keramiky v kulturních jámách přesvědčil se v Letkách „vlastnoručně", že se v jedné jámě našly mezi kera-

*) Prof. Píč dovolává se svědectví bylanského pohřebiště též z té příčiny nepravem, že na starší části tohoto pohřebiště vůbec nevystupuje ještě keramika únětická, nýbrž stará část keramika šňůrová.

mikou s vypíchaným ornamentem hinkelštejnského typu předně rozličné druhy této ornamentace, jež v Čechách známe a že se za druhé vyskytly mezi střepy hinkelšteinského typu „současně" zcela typické střepy nádob únětického rázu (Pam. XXI. tab. XXX.)

2. Ano v Slavětíně našel „jednu" střepinku s vypíchaným ornamentem mezi množstvím střepů nádob s vodorovně ovaleným okrajem, jak prý u nás obecně vystupují pod vlivem kultury hallstattské; a v hořejší části téže sídelní jámy nalezen byl kadlub na jehlici hallstatského typu (Pam. XIX. 435), což má dosvědčovati dlouhé trvání keramiky tečkované.

3. V sídelních jamách na Řivnáči, kde zastoupeny jsou kulovité amfory, našly se též jehlice a dýka typu únětického. Prof. P. sám viděl 1 m. hluboko v sídlištní jámě pod později nasypaným valem stopy patiny z kusu bronzoviny (jak staré?), ano na nádobě s „ansa lunata", která stojí patrně pod vlivem terramar, umístěn je pravidelný šňůrový ornament (Starož. I. tab. XLIV, 12).

Uvedená fakta dosvědčují („weisen ziemlich beweiskräftig darauf hin") prof. Píčovi, že k nám přišly rozličné typy neolithické keramiky v dosti pozdní fasi a jelikož veškeré typy vystupují v Durynsku již v kultuře neolithické společně nebo vedle sebe(?!), můžeme mysliti na přistěhování národa skrčků z Durinska ve fasi stávajícího již pomísení rozličných typů keramických.

ad III. Konečně soudí prof. P. o přechodu kultury únětické do bylanské, že nezbývá než uznati dlouhé trvání (Langlebigkeit) únětické kultury, dokud se nenajde přechod do kultury bylanské.

Proti theoriím a vývodům prof. Píče uvádíme především následující n á m i t k y:

Roztřídění naší nejstarší keramiky ve funerální a domácí není správné; dále není správné tvrzení, že jednotlivé tyto druhy keramické byly u nás současné. Naopak byly v užívání veškeré druhy starší keramiky (volutová, vypíchaná, šňůrová a snad i zvoncová) jak v domácnosti tak i při pohřbívání a nesouvisí tudíž se spůsobem používání, nýbrž representují zvláštní kulturní typy a odpovídají zvláštním, časově rozlišeným kulturním periodám. Taktéž není správné tvrzení, že do Čech přišel nejstarší lid (po diluviu) z Durynska a že odtud přinesl k nám současně veškeré typy nádob uvedených ano i první nádoby a kovové věci typu únětického, tak že naše země v čistém neolitu nebyla vůbec obydlena. Naopak byly Čechy v čistém neolithu skutečně a po dlouhou dobu obydleny a pro tuto dlouhotrvající dobu jest význačná keramika volutová a vypíchaná. Keramické skupiny zvoncová, šňůrová a nordická jsou mnohem mladší (tedy nikoli současné) a tyto přišly do Čech ponenáhlu a z rozličných kulturních ústředí (tedy ne jen z Durynska) do čisté kultury neolitické (s vol. a vypích. nádobami) a sice v době t. zv. přechodní následkem obchodu z ciziny a povstání hojných obchodních cest a obchodních ústředí (hradišť) v Čechách. Konečně jest nesprávné tvrzení, že neznáme přechodu

z Únětic do Bylan, neboť známe skutečně několik sem spadajících kultur, jež representují dlouhé a svérázné fase vývinové (kultura lužická, slezská, knovízská a kultura jihočeských mohyl).

Budiž nám nyní dovoleno, abychom v následujícím svá stručná tvrzení blíže odůvodnili a o jednotlivých vývodech prof. Píče pohovořili:

Prof. P. označuje jako typy funerální: zvoncové poháry, šňůrovou keramiku a — volens, nolens — též volutovou a vypíchanou keramiku. K tomu podotýkáme, že výpočet prof. P. daleko není úplný jak co do nalezišť (zejména u volut. a vypích. kult.), tak i co do typů keramických. P. vynechal celou velikou skupinu nádob příslušných ku kultuře nordické a značnou skupinu kult. terramarní. Ano obě skupiny ty nalézáme v našich hrobech skrčků předúnětických častěji zastoupené, nežli typy, které uvedl p. prof. (okolí Lovosic, západní Čechy (mus. Teplické), okolí Jičína, Hradce, celé Polabí, Podbaba, Libeň, Kbely atd.).

Prof. Píč líčí věci tak, jako by byla keramika zvoncová, šňůrová a mekl. brandeburská jen zcela sporadicky zastoupená na sídlištích a jako by v těchto panovala skoro výlučně keramika volutová a vypíchaná. Toto vylíčení poměrů však jest zcela nesprávné a tendenční, neboť p. prof. jako řiditel musea zemského musí předce dobře znáti ohromné rozšíření naší přechodní keramiky (zejmena nordické šňůrové a terramarní) a to při nejmenším z hradišť v Šárce, na Řivnáči a Slanské Hoře; vždyť jsou tyto střepy a nádoby uložené v zemském museu a P. sám je též uveřejnil ve svých „Starožitnostech". Dále máme tyto keramické druhy přehojně zastoupeny na jiných četných hradištích a v nesčetném počtu sídelních a odpadkových jam na rovině.

Celkový obraz místního rozšíření jednotlivých keramických typů jest ve skutečnosti ten, že v sídelních jamách nebo kulturních vrstvách na hradištích byly skoro výlučně zastoupeny typy přechodní, které se pak později i v okolí hradišť rozšířily. Mimo hradiště setkáváme se nejčastěji s vypíchanou a volutovou keramikou. Proč tomu tak je, uvedeme později.

Co se týče motivace, jíž užívá prof. P. při rozlišování keramiky funerální a domácí, tu vychází předně z věcně ne zcela správné domněnky, že je zvoncová a šňůrová keramika*) karakteristická pro „nejstarší" hroby skrčků. Zajisté stejně stará je namnoze i nordická a terramarní keramika, starší pak je volutová a vypíchaná keramika.

Rovněž věcně nesprávný je druhý argument, že volutová a vypíchaná keramika výlučně vystupuje v našich sídlištích, doložilit jsme právě, že i ostatní typy Píčovy funerální keramiky na jistých našich sídlištích (zejmena hradištích) vystupují všeobecně, typicky a v ohromném množství. Dále vyskytuje se Píčova

*) I kdybychom tuto keramiku uznali „za nejstarší", nevyplývá z toho nikterak, že tato keramika byla v Č. výlučně používána k účelům kultu pohřebního, jak míní prof. P.

sídelní keramika (volutová a vypíchaná) přece i v hrobech, což prof. P. sám uznati musil. Tím ovšem odpadá šablonovité třídění keramiky funerální a sídelní, jakož i doklad o její současnosti.

Proč prof. P. opětně poukazuje na to, že kolébku jednotlivých keramických typů hledati musíme mimo Čechy, není nám srozumitelno, vždyť o tom přece nikdo nepochybuje. Stejně zbytečnou jest další poznámka o objevech pana prof., že se již v době keramiky volutové a vypíchané pohřbívalo v Porýní, neboť tato pohřebiště vykazují celou, všeobecně známou literaturu (Koenen, Lindenschmit, Koehl, Schlitz, Reinecke atd.).

Popírá-li však prof. P. správnost tvrzení, že se v době volutové a vypíchané keramiky vůbec nepohřbívalo, sluší pana prof. poučiti, že toho vlastně nikdo netvrdí. Co pak se týče našeho tvrzení, že se v „Čechách" v té době všeobecně ještě nepohřbívalo, nebylo toto dosud vyvráceno. Naopak dosvědčují naše nálezy, že hroby s volutovou a vypíchanou keramikou vystupují pouze zcela sporadicky a vzhledem k přečetným sídlištím v počtu nepatrném a že jejich první objevení spadá do mladší doby neolithu, souvisíc nepochybně s novým kultem náboženským v době přechodní do Čech vniknuvším.

Při té příležitosti vyslovil prof. P. také mínění, že volutová a vypíchaná keramika přišla od Rýna do Čech. Bohužel nemůžeme přisvědčiti ani této thesi, jelikož celková rozloha keramiky volutové a vypíchané poukazuje spíše k tomu, že rozšíření její dělo se směrem opačným od východu na západ. (Viz Hoernes loco cit.) — Kdyby však bylo mínění P. správné, doznalo by tím jeho rozlišování keramiky hrobové a sídelní silného otřesu, neboť pak by se nedalo pochopiti, proč by byla bývala na Rýně vol. a vypích. keramika funerální a zároveň domácí — u nás v Čechách však výlučně domácí.

Relativně mladé stáří všech našich nejstarších keramických typů hledí prof. P. taktéž doložiti nálezy *a*) z hrobů a *b*) z jam sídelních.

Ad a) se uvádí: Nebyly dosud odkryty větší hřbitovy skrčků. V některých hrobech s keramikou šňůrovou a zvoncovou vyskytují se kovové milodary. Na periferii únětických pohřebišť u Čičovic a Brandýsa vyskytlo se po jednom hrobu s pohárem šňůrovým a kladivem kamenným.

K tomu budiž podotčeno: Jest pravda, že z doby předúnětické nemáme z pravidla tak rozsáhlých pohřebišť jako z doby únětické, zejmena vystupují hroby s volutovou, vypíchanou, šňůrovou a zvoncovou keramikou ojediněle. Z toho nelze však dovoditi, že by tyto jednotlivé kultury v Čechách nebyly trvaly dlouhou dobu a nevykazovaly vysoké stáří. Tento zjev souvisí jedině se způsobem, jak přicházely a vnikaly kultury přechodní resp. jejich nositelé do staršího neolithu v Č. a jak se konečně ujalo rituelní pohřbívání i mezi obyvatelstvem neolithickým, které nebožtíky své původně obřadně nepohřbívalo. Hroby s keramikou šňůrovou a zvon-

covou přináleží z valné části cizím kupcům, kteří z nejprvnějších za obchodem do Čech zavítali, sem svou svéráznou kulturu zanesli a zde původně na hradištích se usadili. Těchto kupců bylo poměrně vždy jen málo na jednom místě pohromadě a tím vysvětluje se i sporadické (jinak ovšem dosti hojné) vyskytování příslušných hrobů.

Byl to tudíž nepatrný hlouček cizinců-kolonisátorů a nikoli krátká doba trvání jednotlivých kultur, jenž zavinil časté ojedinělé uložení hrobů.*) Že naopak kultury přechodní trvaly v Č. velmi dlouho, dokazují nám několik metrů mohutné vrstvy kulturní našich hradišť, pak četné přechodní sídelní jámy mimo hradiště položené. Ještě hojnější pak jámy s volutovými a vypíchanými střepy svědčí neméně o dlouhotrvajícím, čistém neolithu v Čechách. Musíme-li uznati dlouhé trvání kultur přechodních, lze tím též správně vysvětliti sporadické vystupování prvních kovových artefaktů v hrobech přechodních vedle četných nástrojů kamenných; ano zjev ten jest zcela přirozený, neboť právě doba přechodní byla érou prvotního vnikání cetek a menších nástrojů kovových (ponejvíce měděných, někdy i zlatých). Že zcela výminečné uložení jediného hrobu staršího na obvodu dvou velikých únětických pohřebišť nepřipouští žádného všeobecného závěru, netřeba zvláště dokazovati; ostatně pouhé místní sousedství kulturně různorodých hrobů vůbec ničeho nedokazuje, k tomu patřila by na dotyčném místě řada hrobů s kulturou vykazující přechody. Konečně representují zmíněné dva hroby také vzhledem k velikému počtu všech dobře prozkoumaných pohřebišť únětických s mnoha sty hrobů příliš nepatrný zlomek.

Ad b) Vedle hrobu odvolává se prof. Píč na jednu jámu z Letek, na jednu jámu ze Slavětína a na nálezy z hradiště Řivnáče. Prof. P. domnívá se, že v jámě z Letek nalezl mladší keramiku vypíchanou, promíchanou s typickou keramikou únětickou. Ohledně domnělých střepu únětických musíme však odporovati určení pana prof. co nejrozhodněji, jednáť se tu o střepy, přináležející okruhu mladší keramiky píchané, tedy o střepy s ostatním obsahem jámy souhlasné, jenže nevykazují ornamenty, což u nás není zvláštností. Zejména onen panem prof. již v Pam. uvedený střep s lomem nemůže býti z nádoby únětické, neboť vykazuje zcela jiné lomení (jeho lom odpovídá nádobám vypíchaným formy hruškovité), též hlazení tohoto střepu není tak dokonalé jako u nádob únětických.**)

---

*) Z okruhu nordické a terramarní keramiky známe četnější větší pohřebiště. Větší pohřebiště se šňůrovou keramikou a zdí obehnané vykopal jsem společně s p. Jirou v Kamýku u Prahy.

**) Prof. P. nedovedl rozpoznati ani celé, typické nádoby únětické, kterou zařadil mezi hradištní nádoby z X.—XII. stol. po Kr. (pohřebiště z Řepova u Mladé Boleslavi.)

Překvapuje nás, že pan prof. označuje právě střepy z jámy letecké za únětické, ačkoli jinak nádoby únětické neuznává za keramiku sídelní, nýbrž vidí v nich par excellence keramiku funerální.

Ještě hůře se to má s jámou slavětínskou. Když výtěžek jámy kdysi přišel do Sboru archaeologického při Zemském museu, ohradil jsem se ihned proti genetické souvislosti jediného vypíchaného střepu s ostatním jednolitým keramickým materialem, jenž náleží době knovízské (mladší avšak čisté době bronzové).*) Prof. Píč ve schůzi Sboru sám prohlásil, že seděl mezi kopáním opodál na mezi a že mu tam dělníci přinášeli nalezené střepy. Prof. P. neuznal však za nutné, aby ihned vypátral, jak vlastně se dostal onen ojedinělý vypíchaný střípek do jinak zcela různorodého, avšak jednolitého obsahu jámy knovízské. A nyní odvolává se na tuto, svým vlastním zaviněním, — které u řiditele musea omluviti nedovedeme, — tak nespolehlivě vykořistěnou jámu, jako na klassického svědka při všeobecném určování stáří keramiky neolithické! Soudím, že můžeme přes jámu slavětínskou přejíti k dennímu pořádku, poněvadž doposud při všech opatrně kopaných jamách knovízských — sám vykořistil jsem jich již celou řadu — nebylo nalezeno ni nejmenší příměsi keramiky volutové nebo vypíchané.

Jelikož hradiště na Řivnáči nevydalo ještě staršího materiálu keramického, než z doby přechodní a únětické (ale i střepy knovízské a „hradištné"), jest bronzová jehlička a dýka únětická (objevila se zde též starší dýka typická pro kulturu zvoncových pohárů) zcela přirozeným zjevem. Že dále na jedné nádobě sídelní vyskytl se šňůrový ornament (a toho je na Řivnáči dost), to mluví opět proti šablonovitému vřadění nádob s ornamentem šňůrovým do keraniky funerální.

Předchozími vývody snažili jsme se dokázati, že theorie profesora P. nejsou správné i budiž nám dovoleno, rozvinouti vlastní svůj systém o nejstarším osídlení Čech po době diluviální. **)

Tvrzení, že čistá kultura neolithická, karakterisovaná hlavně keramikou volutovou a vypíchanou jest v Čechách kulturou nejstarší, dokazují momenty typologické a stratigrafické a mimo to také ostatní zjevy, které neolith v Čechách provázejí. Co se týče momentů typologických, nasvědčuje relativnímu stáří neolithické kultury tvar nádob, dále ornamenty, kterými nádoby jsou zdobeny, hmota, ze které jsou vyrobeny, a způsob či stupeň jich vypálení. Nelze o tom pochybovati, že zde tvary nejjednodušší nutno pokládati za nejstarší; kultura tedy, která vykazuje takové nej-

*) Nesprávné jest udání prof. P., že se tu jedná o kulturu hallstattskou. O vzniku a rozvoji kultury knovízské srovnej: K. Buchtela, Brandgräber des Lausitzer und schlesischen Typus in Böhmen. Jahrbuch der Zentralkomm. 1905, 1.

**) Nástin svého systému podal jsem v přednášce na čtvrté schůzi Archaeol. odboru Společnosti, jejíž obsah zde reprodukuji na str. 110. a 111.

jednodušší tvary nádob, zajisté jest starší než ona, ve které přicházejí formy vyvinuté a složité. Nádoby neolithické*) v Čechách v čistých jamách přicházející jsou kulovité (bombovité) namnoze beze dna a bez hrdla. Vznikáním hrdla (prodlužováním nádob) a tvořením dna, tedy dalším již vývojem, povstávají mladší formy nádob neolithických, formy hruškovité. Spojitost a vývoj nádob hruškovitých z kulovitých dokazují nalezené tvary přechodní, na nichž pozorovati možno, jak hrdlo a okraj nádoby vznikl. Nádoby kulovité zdobeny jsou buď volutami nejprve jednoduchými, později sekanými a lomenými, neb zátkovitými pupíky, kdežto hruškovité nádoby okrášleny bývají vpíchanými pásy a pupíky kulovitými, později protáhlými, lalůčkovitými a růžkovitými. Neolithické nádoby zhotoveny jsou z jemné, plavené hlíny a jsou vypáleny na otevřeném ohni poměrně slabě, takže v lomu schází černé jádro. Naproti tomu v době přechodní vykazují nádoby vyvinuté a komplikované tvary (hrnce, džbány, poháry, mísy atd.), ornament pak, kterým tyto nádoby bývají zdobeny, jeví zřejmě ráz cizí z jiných ústředí kulturních a lze pozorovati, že ozdobování nádob ponenáhlu u nás v Čechách v době přechodní přestává, až úplně zmizí. — Také hmota a pálení nádob jest v době přechodní jiné než v neolithu; tak zejmena lze pozorovati na rozlomených střepech černé jádro. Z toho všeho vyplývá, že po stránce typologické nutno keramiku neolithickou pokládati za starší než přechodní a to tím více, že typologicky není absolutně možno, aby z vyvinuté a složité keramiky přechodní byla povstala ona jednoduchá keramika neolithická a z této aby se byla vyvinula únětická keramika, která všeobecně se pokládá za nejmladší. Pro stáří kultury neolithické u nás v Čechách mluví dále momenty stratigrafické. Na hradišti šáreckém na t. zv. skále Šestákově byly objeveny vrstvy kulturní, které zcela přesně od sebe se liší. Nejspodnější vrstva obsahuje nádoby s ornamentem vpíchaným, na to následuje vrstva, v níž přicházejí pouze nádoby z kultury přechodní a nejvýše jsou vrstvy s pozůstatky kultury knovízské a bylanské. Na většině našich hradišť přichází však pouze kultura přechodní a kultury následující (únětická, knovízská, bylanská a i římská), ale keramika neolithická na nich schází vůbec. Kdyby náš neolith byl mladší než přechodní kultura a byl vývinovým produktem jejím, musila by právě na našich hradištích keramika neolithická v hojné míře a celými vrstvami býti zastoupena. A také nelze mysliti, že by tomu bylo jinak, kdyby neolithickou kulturu byl k nám přinesl nový lid teprve v době přechodní. Dále nutno ještě uvážiti, že neolith rozšířen jest po Čechách středních, západních a i východních všeobecně a v míře přehojné; naproti tomu přechodní kultura vyskýtá se v Čechách poměrně méně hojně a zejména v Čechách východních jen sporadicky, tak že nelze též nikterak předpokládati, že by náš neolith byl se vyvinul z kultury pře-

*) Jak jsme se již zmínili, přišli do Čech pravděpodobně od východu.

chodní. Stáří neolithu v Čechách dokazují dále i ostatní zjevy, které provázejí keramiku neolithickou. Jsou to zejména zjevy kulturní: způsob života a pohřbívání a nástroje kamenné. Způsob života byl v mladší době kamenné, jak tomu nasvědčují četné kulturní jámy, zcela jednoduchý. Nenalézáme tu žádných ozdob ani z kostí ani z lastur, tím méně z kovu: nic nesvědčí tedy o nějakém zvláštním blahobytu a přepychu. V neolithu nemůžeme mluviti dále o všeobecném rituelním pohřbívání. Nalezené pohřby spadají zajisté již na počátek doby přechodní. Zjevy tyto dokazují, že naše neolithická kultura jest starší než kultura přechodní, kde právě obchodem, jenž způsobil vznik této kultury, životní poměry staly se komplikovanější (srov. hradiště) a kdy jistý blahobyt nastal, jak z nalezených různých ozdob, zejména také již kovových vysvítá a kdy konečně vyvinulo se i rituelní pohřbívání. Zbývá zmíniti se o nástrojích. Nástroje v neolithu vyráběly se jen z kamene, kov jest úplně neznám. Velice hojně přicházejí nástroje z pazourku, ale vyskytují se také nástroje hlazené z buližníku tvaru nejjednoduššího t. j. v podobě klínu na jedné straně oblého, na druhé plochého. V době přechodní objevují se naproti tomu nástroje z pazourku jen zřídka, a to namnoze nikoliv z pravého pazourku, nýbrž z kvarcitu (surogáty); tvary nástrojů hlazených pak jsou vysoce vyvinuté (kolpolitické) a vyrábějí se z různých druhů hornin.

Z kultur doby přechodní vyvinula se zejména působením vlivů jižních naše nejstarší bronzová kultura únětická, která je pro Čechy zvláště význačná. Kultura únětická potom vystřídána byla kulturou našich žárových hrobů typu lužického (a slezského), jež přechází v kulturu knovízskou a konečně bylanskou, čímž dospěli jsme na rozhraní našeho letopočtu. Podrobné vylíčení kulturních pochodů posléze zmíněných podal jsem v práci: „Die Lausitzer u. schlesischen Brandgräber in Böhmen", Jahrbuch der Zentralkom. B. IV., 1906.)

Náš systém liší se tedy od systému prof. Píče v následujících hlavních bodech: 1. Nejstarší lid nepřišel do Čech z Durynska, nepřinesl s sebou první věci kovové a nádoby rázu únětického a nepohřbíval původně své příslušníky v poloze skrčené. Nejstarší lid přišel do Čech od východu s volutovou a vypíchanou keramikou a žil zde dlouho v čistém neolithu s jednoduchými kamennými nástroji, ve velmi jednoduchých kulturních poměrech a nepohřbíval z počátku své nebožtíky vůbec.

2. Rozlišení keramiky ve funerální a domácí musíme zamítnouti. Jednotlivé typy keramické representují časově a kulturně přesně ohraničené skupiny kulturní, vystupují jak na sídlištích, tak v hrobech a vykazují relativně různé stáří. Zejména nezasahuje volutová a vypíchaná keramika až do doby hallstattské.

3. Bylanská kultura nepřipíná se bezprostředně ke kultuře únětické. Mezi kulturami leží několik svérázných fasí vývinových.

Nebyl bych se rozhovořil o názorech p. Píčových, tlumočených v jeho německém vydání polí popelnicových, kdyby byl p. prof. uznal za vhodné a slušné otevřeně uvésti ve své předmluvě opačné názory českých archaeologů, které se různí diametrálně od jeho systému a proti nimž, bez uvádění pramenů, také polemisuje; byl by tak poskytl cizině příležitost ku srovnání. Co pak se týče způsobu p. prof., kterým se snaží uhájiti svoje theorie za každou cenu, nezáleží na něm, pokud se jedná o boj za osobní názory. Pan prof. však přenáší svoje subjektivní theorie nyní i do sbírek Zemského musea a poněvadž tím trpí material a studium budoucí, máme za svou povinnost, abychom včas na to upozornili a abychom podali kritiku uspořádání sbírek musejních. Tato kritika vyjde v době nejbližší.

o o o

VLADIMÍR ZÁKREJS: MAPA PRAHY Z KONCE 18. STOLETÍ. (Pokračování.)

V následujících řádcích chceme jen v nejstručnějších rysech podati obraz Prahy koncem století osmnáctého tak, jak si jej dle plánu mysliti můžeme, protože by důkladný popis, který by vyčerpával všechny detaily tak charakteristické pro Prahu, i když by se týkaly jenom půdorysné formace jednotlivých částí města, ulic a náměstí, vyžadoval celé knihy.

Praha jeví se na plánu jako uzavřená pevnost, obtočená pásem hradeb sesílených baštami, jichž pojmenování na mapě jsou uvedena. Uvádíme je jednotlivě. — Od Karlových hradeb u Karlova směrem k severu až k Žitné bráně čtou se jména bašt: (in orig.): „Carlsshof", „sct. Catharina", „sct. Bartholomeus", „sct. Xaverius", na to od brány Žitné směrem severovýchodním bašta „sct. Stephanus", při níž brána Koňská, bašta „sct. Henrikus", „sct. Petrus et Paulus", „sct. Nikolaus". Mezi baštou sv. Petra a Pavla a baštou sv. Mikuláše stojí Nová brána. Dále bašta „sct. Christophorus". Od bašty sv. Krištofa jdou hradby směrem skoro severním a končí u řeky baštou „sct. Johannes", vybíhající k Helmovským mlýnum. Mezi baštou sv. Krištofa a sv. Jana leží Špitálská brána. Za řekou pokračují hradby teprve nad bývalou Jesuitskou zahradou, vinou se kolem Hradčan, po Petříně a končí u řeky na Újezdě. Názvy bašt jsou tyto: „Marie Magdalena" (nyní t. zv. Mariánská šance), „sct. Thomas", „sct. Ludmilla", „sct. Georgius". Mezi baštou sv. Ludmily a sv. Jiří stojí brána v Brusce. Dále následují: „Allerheiligen", „sct. Wenceslaus", „sct. Benediktus", „sct. Maria", „Stein", „sct. Franciscus", „Strahow", „Hospital". Mezi oběma posledními leží Říšská brána (nová Strahovská); pak „sct. Norbertus", „sct. Adalbertus", „sct. Laurencius", „sct. Carollus", „Form". Po obou stranách brány Oujezdské k západu „sct. Dominicus", k východu „sct. Jacobus" a dole u řeky „sct. Johannes".

Obr. 22. Plán Prahy z konce 18. stol. Části Starého, Nového a Židovského města.

Obr. 23. Plán Prahy z konce 18. stol. Část Starého města (Staroměstské nám. a Klementinum) a Židovské město s ledkovými haldami na nynějším Rudolfově nábřeží.

K článku: Jan Emler, Ex-libris univ. knihovny v Praze.

Tab. V. Ex-libris Petra Voka z Rožmberka.

Ryl Jiljí V. Sadeler. Fot. Fr. Dvořák.

1

2

3

4

5

6

7

K článku: J. Emler, Ex-libris

Tab. VI. Ex-libris: 1. K. F. Hommela. 2. Pierce Browna. 3. Bibliotéky Kinských. 4. Arn. Bedř. z Wernsdorfu. 5. Ant. Bedř. Mitrovského.

1

2

3

4

5

univ. knihovny v Praze.

Tab. VII. Super-ex-libris: 1. a 2. před. a zad. deska knihy Tychona *Brahe.* 3. a 4. před. a zad. deska knihy D. Adama z Veleslavína. 5. Ign.

Staré a Židovské město. Na Staroměstském náměstí zajímavá jest podoba domů, nynější radniční blok zaujímajících, zejména průchoditá radnice.*) Jeden průchod leží v prodloužení ulice Sirkové (nyní Melantrichovy) a passáž prochází volně až na Mikulášské náměstí. Druhý průchod vede budovou radniční z Velkého náměstí. — Na Malém náměstí zachováno jest loubí při domech č. 139, 140, 141 (nynější pošta). — Náměstí Linhartské ukazuje podobu v půdoryse od nynější zcela odlišnou. Stojíť na něm osaměle č. p. 642 a jest možno na ně se dostati pouze úzkou uličkou. Rovněž tak Mariánské náměstí jeví se na plánu jako úzce uzavřené prostranství před façádou Klementina. Mezi vyústěním ulice Kaprové a Valentinské nakreslen jest zrušený kostel sv. Valentina se hřbitovem. — Pobřeží Vltavy jest pusté, osamocenými budovami a ledkovými haldami posázené. — Židovské město má podobu přibližně stejnou, jako mělo před provedením assanace. — Velmi zajímavý jest blíže ulice Králodvorské v ose ulice Benediktské zrušený kostel sv. Norberta při zrušeném semináři praemonstrátském. Kostel byl zbořen 1792. Na mapě zakresleno jest spojení krytou chodbou s budovou semináře, r. 1795 postoupené Novoměstskému ústavu pro šlechtičny u sv. Andělů. — U Prašné brány nakreslen jest půdorys semináře arcibiskupského s kostelem sv. Vojtěcha, již tehdy (od r. 1787) kasárny Králodvorské. — Při začátku ulice Celetné po levé (jižní) straně spatřiti lze budovy r. 1783 zrušeného semináře Cisterciáků sv. Bernarda. — Části bloku, přilehlé nynější třídě „Na příkopě", tehdy Staré Aleje s vysázeným stromořadím jeví se jako zahrady. Část města při klášteře Uršulinek má vzhled zcela odlišný od podohy nynější, v ulici Uršulinské (nyní Ferdinandově třídě) a na nábřeží. V místech nynějšího pomníku Františkova stojí veliká budova solnice. — V ulici Betlemské blíže Poštovské zakreslen jest kostel sv. Ondřeje se hřbitovem. — Ostatně možno říci, že v ostatních částech Starého Města zachoval se starý stav až do nedávných dob beze změn dalekosáhlejších. Na našich vyobrazeních jsou změny ty patrny. (Pokračování.)

o o o

MATERIÁLIE K DĚJINÁM UMĚNÍ V ČECHÁCH.†)

Č. 1.—62. ZPRÁVY V NEKROLOGU KLÁŠTERA ROUDNICKÉHO.

Kodex bibliotéky p. hr. Fr. Thuna v Děčíně††) MS 101 pochází z Augustinského kláštera v Roudnici. Jeho stručný obsah podává

*) Viz můj článek v Kráse našeho domova III., 58.

†) Hodláme tímto číslem počínajíc a pod tímto společným titulem uveřejňovati archivní zprávy, jakýmkoliv způsobem k dějinám umění se vztahující, a prosíme pány členy o zasílání příspěvků tohoto druhu.

††) Zde buďtež vzdány uctivé díky J. Exc. p. hrab. Fr. Thunovi, jehož laskavou ochotou byl mi kodex zapůjčen do Prahy, jakož i sl. správě c. k. veřejné univ. knihovny Pražské za sprostředkování.

Kapras, „Rukopisy Děčínské", v Č. Č. M. r. 1904. str. 424. (Mylně tu zpráva: Tištěno Rg IV. 32.) Jsou v něm řehole sv. Augustina, statuta kláštera roudnického, výpisy ze sv. otců a j. Na fol. 66 až 117 je Nekrolog téhož kláštera. Na fol. 201'—202' „Conscripcio super fundacione monasterii s. Marie in Rudnicz et opere pontis..." (Tištěno „Bienenberg, Versuch über e. m. Alterthümer Böhmens III. str. 56 a v Pam. arch. XI. str. 478, avšak z rukop. dvor. bibl. víd. č. 3282. Bienenberg měl Conscripcio od Dobnera. Viz i Šimák, Č. Č. M. 1901 „Pozůstalost Dobnerova". Z Bienenberga je přetiskl Neuwirth, Gesch. d. Christl. Kunst 608. Beil. XXIII.) Při konci (f. 202') miniatura symbolisující založení kláštera biskupem Janem IV. z Dražic. Nad ní nápis: „Venerabilis ... Johannes IV ..." — Na témž fol. „Ven. ... Johannes IV ... mandavit fieri hanc scripturam ..: a. d. MCCCXVIII". Zápisy ty psány jsou stejnou rukou jako kodex.

Nekrolog *) označený na každý den dle řím. kalendáře a zlatého letopočtu, má rubriku, do níž zapisována úmrtí příznivců kláštera, aby ve výroční den sloužena za ně byla mše (anniversarium). Sem tam přidán i letopočet. Udání dne úmrtí jsou z pravidla správná.

Historie kláštera je často i historií nekrologu a naopak. Roudnický klášter založen biskupem Janem IV. z Dražic r. 1333. Současně asi vznikl i náš kodex s nekrologem. — Roku 1421 Táboři klášter poplenili a mnichy vyhnali. Mnichům podařilo se nejcennější věci, mezi nimi i bohatou knihovnu, zachrániti do Vratislavě.**) Tam byla ještě r. 1433. Záhy však aspoň část mnichů se vrátila. Přinesli sebou i kodex (MS 101) s nekrologem. Život klášterní pomalu vracel se do starých kolejí. — Nejpozdější záznam je smrt krále Vladislava r. 1516. Obsahuje tedy Nekrolog periodu asi dvou set let přervanou bouřemi husitskými. Psán je v dobách různých od různých písařů. Zde podáváme pouze zprávy týkající se dějin umění. Dle písma lze v nich rozeznati asi tyto skupiny: ***) A č. 1 (1343), 9 (1383); B 4 (1380), 7 (1363?), 10, 19, 23, 24 (1364), 61 (př. 1374), 22; C č. 8 (1355?), 18, 20, 30, 31, 47 (1380); D (konec 14. st.) 32, 35, 36, 56; E (konec 14. st.) 54, 58; F 17 (1402), 27 (1414), 45 (1411), 59, 60; G 12 (1398?), 34, 39 (1402), 57 (1396?); H (první pol. 15. stol.) 5 (1394?), 6, 11, 26, 40, 41, 42, 43, 44, 48, 53, 62; Ch (pol. 15. st.) 13, 14, 15, 16, 25, 46, 50, 51; I 2 (1450), 3, 20 (po 1432); J 28, 37 (1453), 38; K (2. pol. 15. st.) 49, 52, 55.

1. *f. 66'* II. Non. Jan. Anno d. MCCCXLIIII (sic) obiit rev. in Chr. pater et dns d. Johannes IV episcopus Pragen. XXVII, qui hoc mona-

*) Opis nalezá se v pozůstalosti Dobnerově (Šimák: Pozůstalost Dobnerova ČČM. 1901, 125).

**) Zprávy o tom v Nekrologu samém. Též Max Dvořák: Knihovna Augustinianského kl. v Roudnici (ČČH. VI., 121.)

***) Kde k letopočtu připojen otazník, značí, že jméno toho roku se posledně vyskytuje.

sterium fundavit et sufficienter dotavit. In cuius anniversario prepositus tenetur ste ecclesie Pragen. pro prandio decem sex. gr. prag., in hac vero ecclesia XII pauperes pascere. († 1343, 5. ledna.)

2. *f. 67* VII. Id. Jan. Anno dni MCCCC° L^mo in octava sti Johannis ewangel. obiit fr. Jacobus presbiter professus ac procurator huius domus, qui post desolacionem et exustionem monasterii et omnium officinarum, diligentissime laboravit in reformacione et restauracione tectorum ecclesie et reedificacione aliarum officinarum.

3. Hic eciam agitur memoria Wenceslai patris et Marethe matris Johannis pistoris civis Rudnicen., nec non conthoralium ipsius Niethe et Ursule, pro quibus prefatus Johannes et pro se ac pueris suis legavit pro restauracione monasterii centum et XII^as sex. successive, et erexit altare in ecclesia sub titulo sti Nicolai . . .

4. *f. 68.* XIX Kal. Febr. obiit . . . d. Johannes . . . archiep. Pragen. secundus . . . anno etatis sue LXXXVIII. . . . pro cuius anima legate sunt due tabule ymaginum de opere artificioso pro L sex. gros. (Jan Očko z Vlašimi † 1380, 14. ledna.)

5. *f. 69.* XV kal. Febr. It. Angelus apotecarius Pragen. frater noster secularis, qui legavit pulchrum librum summarum in rubea cute. (Konšelem v letech 1381—94. Tomek V. 70—72.)

6. Item obiit Mikuss civis Rudnicen. et Jana, pro quibus filius eorum Johannes iudex emit Tapecium cum ymaginibus.

7. *f. 71.* V. Kal. Febr. It. Detlebus canonicus Pragen., qui legavit elegantem aparatum de rubeo acsameto. (Dětleb Stormer 1358—63, farář u sv. Mikuláše na St. Městě, kanovník Praž., kancléř. Tomek V. 114.)

8. *f. 72.* III. Non. Febr. . . obiit rev. vir dns Sdeslaus scolasticus Pragen., pro cuius remedio anime ornatus pulcher et libri aliqui una cum cruce pulchro est donatus. (Sdislav, prvé arcij. Horšov., scholast. 1347—55. Tomek V. 136.)

9. *f. 73'* III. Id. Febr. O. (připsáno: anno dni 1383 hora vesperi) rev. pater et dominus Nycolaus prepositus, hec domus primus religiosus restaurator, qui corpus huius monasterii cum maiori parte ambitus et officinis extruxit, et libros pulchros et multos comparando, eciam bona temporalia tamquam alter fundator ampliavit.

10. *f. 74'.* XII. kal. Mart It. ob. Marsso confrater noster, qui legavit XVIII sex. monasterio et Vitam.

11. *f. 76'.* It. domina Martha, que legavit pro LIII sex. de vestibus.

12. *f. 78.* O. hon. vir dns Wenceslaus dictus Portulanus sacrista et columbarius ecclesie Prag. et altarista capelle fundatoris, confrater noster specialis, qui propriis et magnis sumptibus Graduale et Prosarium pro monasterio comparavit. (Václav Portulan, kanov. Praž. a Vyšehr. 1396—98. Tomek V. 113.)

13. *f. 78'.* VI. Id. Mart. It. o. dns Uldaricus dictus Parlbin, quodam servitor huius monasterii, qui legavit Viaticum cum una parte Omeliarum, in qua continentur sermones patrum.

14. It. obiit Johannes servitor fidelis huius monasterii, qui legavit Psalterium novum in pergameno cum aliis libris.

15. *f. 84'.* VII. Kal. Mai. It. obiit dns Wenceslaus plebanus de Zytenicz, qui legavit huic monasterio Malogranatum et librum de fide katholica. Item librum de fide et legibus et librum de modo vivendi religiose.

16. It. Paulus dictus Oklass pro quo datus est calix aureus.

17. *f. 85.* VI. Non. Mai. Obiit reverendissimus in Christo pater et dns d. Wolframus Pragen. archiepiscopus IV . . ., qui dedit pro

monasterio apparatum elegantem de ecsameto cum crucibus (Olbram ze Škvorce † 1. květ. 1402.)

18. *f. 86.* VIII. Id. Mai O. Herussko, qui legavit X sex. et multum servavit monasterio in arte pictoria prout libros illuminando. Item o. Johannes pro cuius anima legatus est calix deauratus pro IX. sex. Item o. Johannes Entekel predicator in Ponte, confrater noster, pro quo data sunt tria volumina.

19. *f. 89.* IV. Non. Jun. Otto plebanus de U Z. (Ústí) frater noster, qui libros legavit huic monasterio.

20. *f. 90'.* Hic agitur memoria Manicii et Stancze parentum fr. Petri prioris huius domus et Werneri et Marussye et parentum Nycolai campanatoris, pro quibus predictus campanator emit libros Bonaventure super summas, pro V. sex.

21. It. ob Wenceslaus dns Herussek civis et iudex Rudnicensis, qui adhuc vivens comparavit solempnem tabulam cum ymaginibus pro XIV. sex. et unum missale et alia duo pulchra volumina. Item tres filie ipsius Justina, Strziezka, Hester pro quibus date sunt VIII sex. et tres culcitre sericee. (Po r. 1432.)

22. *f. 91.* XV. Kal. Jul. Obiit (Připsáno: 1400R ome.) rev. . . d. Johannes Patriarcha Alexandrinen . . ., qui cum esset archiepiscopus Pragen. III., legavit monasterio partem pepli cum monstrancia et apparatum cum ymaginibus Annunciacionis beate Marie virginis et quosdam libros. Quante vero fuit humilitatis et affeccionis difficile est enarare. (Jan z Jenštejna † 1400, 17. června.)

23. *f. 91'.* XIII. Kal. Jul. It. o. Gosczalcus presbiter, pro quibus idem frater (totiž Johannes Dubensis) legavit duo missalia nova una cum vitis patrum.

24. *f. 93.* II. Kal. Jul. O. Arnestus (nad tím anno dni 1364 hora quinta vespertina) archiepiscopus Pragen. primus, qui confirmacionem huic domui obtinuit a sede apostolica et post fundatorem fautor et prosecutor nostre religionis fuit specialis, et insuper nostri ordinis IV^or monasteria fundavit et competenter dotavit, scilicet in Glacz, in Jeromyr, in Saczka et in Rokycano, et huic monasterio legavit et dedit promptas quinquaginta sex. (Arnošt z Pardubic † 30. června 1364.)

25. *f. 94'.* II. Id. Aug. It. o. nobilis Henricus de Donyn, qui dedit pro monasterio equum unum cum cingulo argenteo. (Zmínka ? 1419 Palacký VI.)

26. *f. 96'.* V. Kal. Aug. O. Petra, que dedit balneum pro XXIIII sex (mezi 1381 a 1414).

27. Item ob. hon. vir Mag. Adam doctor decrethorum, canon. et archidyacon. Gradicensis in ecclesia Pragen., qui legavit Sathyricam in duobus voluminibus huic monasterio. (Adam z Nežetic, doktor práv, † 1414, 25. června. Tomek V. 134.)

28. Item o. Martinus de Prziescablik, qui dedit calicem argenteum.

29. *f. 98.* VI. Id. Aug. O. Petrus presbiter, qui legavit III sex. et aliquod volumina.

30. *f. 98'.* II Id. Aug. Item o. Michael cum coniuge sua Lyda, qui legavit calicem pro VII. sex. et ipsa ornatum pro V. sex. pulchrum.

31. *f. 99.* XVIII. Kal. Sept. o. Kaczka de hospitali, que legavit pro XXXIII sex. ornatum cum calice pulchro.

32. *f. 100'.* IX. Kal. Sept. o. Katharina uxor antiqui iudicis, que legavit vestem pro X sex.

33. It. ob. dns Hanussius castelanus, qui erexit altare s. Anne et s. Michaelis et legavit ad illud altare duas sex. annui census et quinque marcas argenti pro calice et ampullis.

34. *f. 101.* Kal. Sept. O. d. Alsso miles et Anna conthoralis sua, qui vivens dedit pulchram monstranciam pro X sex. et missale novum.

Et post mortem legavit pro anima Havrankonis militis Viaticum et Psalterium cum missis specialibus.

35. *f. 101'.* II. Non. Sept. O. d. Otto miles benefactor noster, pro quo sunt legate XX sex. gros. et unum stamen nobile pro ecclesia, pro quinque sex. comparatum.

36. *f. 102.* V. Id. Sept. O. dna Katherina Johannis de Wlassym pro qua legatum ymago est s. Johannis.

37. It. Johannes strenuus miles de Smirzycz Prage decollatus est, pro quo data est solempnis casula seu ornatus de aurifrisco (?). (1453. 7. září. Ot. Sl. N.)

38. It. o. dna Katherina soror eiusdem dni Johannis, que dedit ornatum de examito nigri coloris.

39. *f. 103'.* XIII. Kal. Oct. O. d. Nicolaus archiep. Prag. . . . qui dum esset officialis Prag. dedit paratas X sex. gr. pro cripta. (Mikuláš Puchník † 19. září 1402.)

40. It. Michalek de Olomucz pro se et Clara coniuge sua et aliis cognatis suis dedit XXII sex., que in labore cripte sunt expense.

41. *f. 104.* VIII. Kal. Oct. It. Zdona cum liberis, pro quibus datus est ornatus et calix et pars ambitus est pavimentata.

42. It. Stanyko altarista, qui dedit calicem pulchrum deauratum et ornatum cum cappa.

43. It. Procopius presbiter canonicus Boleslawyensis, qui legavit librum pro sex sex. gr.

44. It. O. Johannes presbiter secularis de Praga, qui legavit monasterio duo volumina.

45. *f. 104'.* IIII. Kal. Oct. O. reverendissimus i. Ch. pater et dns J. Sbynko archiepiscopus Pragen., qui dedit XX sex. gr. pro fusura campane magne. (Zbyněk Zajíc z Hasenburka † 1411, 28. září.) Et Sigismundus miles suus pro quo datus est calix argenteus.

46. *f. 105'.* V. Non. Oct. It. o. Nedyel et Dorothea conthoralis sua, que dedit VIII sex. gr., pro quibus empta casula est alba cum dalmaticis.

47. *f. 106.* O. dns Johannes de Drazicz pronepos fundatoris, et in hoc defecit eciam linea genealogie nostri fundatoris. Hic legavit solempne missale huic domui graciose. (Připsáno: A. d. M CCC LXXX (?) in Jubileo.)

48. *f. 106.* VII. Id. It. o. Petulyk civis Rudnicen., pro quo sunt due partes ambitus pavimentate.

49. *f. 107'.* XIII. Kal. Nov. It. o. famosus Johannes dictus Firsicz pro cuius anima dna Regina conthoralis sua dedit calicem deauratum pro III^bus^ sex. et III^bus^ gr. et unam sex. gr. pro restauracione fenestris.

50. *f. 108.* X. Kal. Nov. It. ob. dna Johanka de Chwatierub, pro qua datus est ornatus de axamito rubeo.

51. It. o. dns Henrichus Berka, qui dedit ornatum de purpura et pectorale argenteum. (Připomíná se ? 1415. Palacký VI.)

52. *f. 108'.* V. Kal. Nov. It. ob. Johannes Laurinus, civis Rudnicen. pro cuius anima datus est calix deauratus pro V sex. et II sex. gr.

53. It. ob. Vincencius mercator, civis Rudnicen. pro quo empta est campana magna pro L^ta^ sex. gr.

54. *f. 109'.* III. Non. Nov. o. dns Michael prepositus Rokyczan. . . ., qui dum esset thesaurarius curie archiepiscopalis Pragen. . . . legavit redituum LXX gr. . . . una cum ornatu et apparatu eius et calice deaurato cum missali.

55. *f. 110.* VI. Id. Nov. It. o. Wenceslaus civis Rudnicen. dictus Kladivo, qui vivens maiorem fenestram in corpore ecclesie suis vitravit impendiis . . .

56. *f. 111.* XV. Kal. Dec. Hic agitur memoria parentum et amicorum Pecarconis, qui pro se et pro ipsis legavit solempne missale.

57. *f. 113.* II. Kal. Dec. It. o. Martinus inquisitor, qui legavit Summam Pysane et Scolasticam Historiam. (Martin, inquisitor, farář v Pněvicích 1395—96 [1409 připomíná se jako nebožtík]. Tomek V. 130.)

58. *f. 114.* IIII. Id. Dec. It. o. dna Cuna Pechonissa de Praga pro cuius anima solempnis ornatus de viridi axamito est legatus.

59. It. ob. famosus Johannes dictus Smolik, qui legavit huic monasterio librum Katholicon et librum Omeliarum sollemnem in pargameno. et unum pulchrum ornatum.

60. *f. 115.* It. o. dns Hanco presbiter, decanus ecclesie Lithomericen., qui legavit pro monasterio Hugonem de Sacramentis et Viaticum Horarum.

61. *f. 116'.* VI. Kal. Jan. (27. pros.). O. Matheus presbiter Rokycanen., pro cuius anima huic monasterio datus est liber viaticus per notam et nostre theoloyce veritatis. (Před † Milíčovou 1374.)

62. *f. 116'.* VI. Kal. Jan. It. o. dna Zophia de Krakowecz pro cuius anima dominus Gira in exequiis obtulit missale solempne et purpuram.

Václav Chaloupecký.

Č. 63.—65. ZPRÁVY VE FORMULÁŘI JANA Z DRAŽIC.

Kodex kapituly Pražské I 40^{b} obsahuje mimo jiné i formulář biskupa Jana z Dražic (1301—43) stručně popsaný: Palacký, Über Formelbücher II. str. 7; Novák, Formulář Tobiáše z Bechyně str. XI n. Část, z níž následující tři čísla jsou vzata, pochází asi z r. 1301—18. Nalézají se na fol. 221'.

63. Jan z Dražic, biskup, vyzývá věřící své diecése, aby přispěli milodary na opravu kostela P. Marie v Řisutech (in Ryssut) který „pro hostiles incessus" byl zničen; dobrodincům uděluje odpustky.

64. Podobně o kostelu v Chrudimi (zničen „in tectis et in campanis").

65. Podobně o kostelu v Přistoupimi, jenž zničen „per depredaciones continuas".

V. Ch.

o o o

K ILLUSTRACÍM:

Satira na biskupa Haye. Náboženské trenice doby Josefinské rozšířené hojně v diecési královéhradecké*) dotkly se i Humpolecka. Zajímavý toho doklad podává obrázek uložený v okresním museu humpoleckém, kam byl při založení darován z jedné evangelické rodiny.

Známo jest [illegible] kal. [illegible] kázu cís. Josefa II. na zámku v Heralci u Humpolce biskup královéhradecký Hay, jenž byl švagrem barona Neffzerna, jehož chot Eleonora byla biskupovou sestrou.**) Zde shromáždění byli tehdy zástupcové strany katolické i evangelické z Humpolce, je biskup ke vzájemné shodě pokoji a snášelivosti napomínal. Ale kterýsi ferma [illegible] biskupu protivného [illegible] spor těmito dvěma

*) Dr. V. [illegible] Jan Leop. Hay, biskup královéhradecký. (Časopis musea král. Českého [illegible])

**) Einige Merkwürdigkeiten u. Vorfälle, dan Veranderungen auf der Herrschaft Heralci u. Humpolec unter dem Besitze der Hochreichs-Freiherrlich Neffzerschen Familie. (Rukopis v Budenu.)

obrázky (obr. 24.). Na jednom je žlutý psík s hlavou vzhůru vztýčenou a červeným obojkem na krku, na němž napsáno „Hai"; na druhém smutná kočička s třemi nádobami, jež přirozeně znamená symbol církve evangelické. Jaký však mají význam nádoby — u psíka dvě, u kočičky tři — těžko nyní určiti. Jisto však, že „lásku" — obou tehdy rozvaděných stran malíř oběma symboly dobře vystihl. Obrázky jsou dosud dosti zachovalé;

Obr. 24. Satira na biskupa Haye.

papír i provedení maleb svědčí dobře o jejich stáří. Každý je 25 cm vysoký a 19 cm široký. Malovány jsou na ručním papíře barevnými hlinkami, jejichž tony dobře se dosud zachovaly. *Jos. Kopáč.*

Dvě nedávno zbořené rázovité stavby přinášíme na obr. 25. až 27. Tak zvaný panský mlýn v Litomyšli, jenž ustoupil novostavbě měšťanské školy, byl nerozlučnou částkou celkového obrazu městského. Jediný z mlýnů byl pojat od počátku ohrazení Nového města do hradeb a jeho vysoká věž byla zejména po zboření České brány význačným motivem pro pohled na dolní část náměstí. I po zboření hradeb, když r. 1826 posázeny alejemi celé valy a později Karlov zakoupen od střelců a upraven, neztrácel mlýn na zajímavém svém vzhledu, jsa spíše tvrzi podoben. Teprve neobratné otevření nového prospektu na t. zv. národní dům v roce 1904 jej obnažilo nepříznivým způsobem a úplné odstranění brzo na to způsobilo zasypání potoka na valech a novostavba školy. Je škoda tohoto stavebního dokumentu, jehož počátky sáhají do polovice XIV. století a jehož tvary, zejména věže, přes to, že utrpěl tolikráte s celým městem požáry (1460 (?), 1546, 1560, 1635, 1775) i povodněmi (zejména 1781), byly charakteristické pro dílo XVI. století, prožívší mnoho přestaveb a oprav. — Dům čís. 897—15 v Jindřišské ulici, lidově „U Rajtknechtů" zvaný, podlehl také změněným poměrům moderní Prahy. Na místě tohoto úctyhodného pravovárečného domu solidní stavby a dobrých, třeba běžných barokních forem (portál, okna v přízemí a komíny byly mladší), s těžkými vikýři, nízkými klenbami a pro Prahu charakteristickým nárožníkem s lidskou maskou, povstane pseudomoderní hôtel. Dům má dlouhou historii. Poprve se o něm mluví k r. 1378 (platea, qua itur ad forum foenorum; Tomek, Základy II, 193), byl tedy brzo po vyměření Nov. města založen. Mezi ním a vedlejším domem (č. 896) vznikla ulička „V cípku", s průchody (domem U císařských) na Koňský trh a na Příkopy. Slul dle majitelů u Šopů, pak u Rejtknechtů dle rodiny R. z Reichenfelsu, již měli svoji hrobku u sv. Jindřicha (Ruth, Kronika I, 390) v XVII.—XVIII. stol. R. 1778 koupil jej Tomáš Vodička (Schaller, Prag IV, 381), později vystřídalo se několik majitelů; na konec měl tu vedle hostince místnosti Prager Tagblatt. Zbořením domu ztratila Jindřišská ulice zase kus rázovitosti jako obchodní ulice starého stylu.

Zd. Wirth.

Obr. 25. Dům č. 897 („U Rajtknechtů") v Jindřišské ulici v Praze. — Zbořen r. 1907. — Pohled z ulice Bredovské. Fot. Fr. Dvořák.

Obr. 26. Dům č. 897 („U Rajtknechtů") v Jindřišské ul. v Praze. — Zbořen r. 1907. — Pohled z nároží ul. Bredovské a Jindřišské. Fot. Fr. Dvořák.

Obr. 27. Panský mlýn v Litomyšli.

ZPRÁVY.

Praehistorická archeologie. Z praehistorického Odboru „Společnosti přátel starožitností českých". Ve 3. členské schůzi, konané 16. března 1907, promluvil předseda Dr. J. Matiegka o „technice keramiky neolithické", opakuje tím přednášku svoji z členské schůze „Společnosti" r. 1894. Přednášející stanovil si několik thesí, jež hodlal dokázati. První zněla: Keramika neolithická s ornamentem vpíchaným a volutovým jest nejstarší. Tvrzení toto lze takto odůvodniti. Kulovité a hruškovité tvary nádob s ozdobou vpíchanou a volutovou jsou nejjednodušší a přimykají se ku přírodě, (napodobují ku př. skořápky vajec a různých plodů ovocných). Nádoby kulovité nemají namnoze dna, musí tedy býti zavěšovány (k tomu sloužilo jich oplétání) neb postavovány do písku a měkké půdy, aneb na zvláštní kroužky (věnce) z hlíny. Nejstarší nádoby neolithické nemají hrdel, aneb hrdla jsou jen naznačena. Teprve prodlužováním nádob ve tvar hruškovitý vznikají hrdla a dna. Vpíchaný ornament nádob neolithických představuje starší ornament provázkový, vznikající otiskem provazců urobených z různých travin. Neolithické nádoby opatřeny jsou velmi často pupíky buď plnými (zátkovitými) neb propíchnutými, aby snáze mohly býti nošeny. Všechny právě uvedené okolnosti při porovnání s vyvinutými tvary nádob kulturních dob pozdějších svědčí o tom, že nádoby s ozdobou volutovou (kulovité) a vpíchanou (hruškovité) nutno pokládati za nejstarší. — Jiná základní věta, již lze prokázati, zní: Neolithické nádoby byly oplétány a obvazovány. Tomu nasvědčuje jednak analogie, že s týmž

úkazem setkáváme se u dosavadních národů primitivních, jednak zvláštní poloha pupíků a ornament vpíchaný. Pupíky rozestaveny jsou po nádobě takovým způsobem, že usnadňovaly obvázání nádoby. Ozdoba pak vpíchaná přímo odpovídá oplétání a obvazování nádob zvláštními provazci spletenými z různých travin, a jeví se namnoze jako otisk těchto provazců na nově zhotovených nádobách. (Výkresy a kresba na tabuli doplňovaly výroky přednášejícího.) — Dále promluvil Dr. Matiegka o druzích ornamentu neolithického. Ornament vpíchaný jest starší, jak dosvědčuje jeho charakter a technika, kterou vznikl. Povstal nejspíše otiskem různých pletiv a sotva vpícháním pouhou rukou. Složitější ornament povstal asi otiskem složitějších pletiv a tkanin, zhotovených z travin různého druhu. Ornament provázkový (šňůrový) jeví se jako otisk provazců, vyrobených z jemnějších látek stočením (zkroucením) po spůsobu nynějších provázků. Provazce ty napomáhaly asi také při samé výrobě nádob, zejména při zhotovování vysokých hrdel. Také ozdoba pásková na zvoncovitých pohárech má původ svůj nejspíše v otisku jemnějších tkanin s určitým vzorem. Naproti tomu ozdoba volutová a spirálová nemá ničeho společného s oplétáním nádob a jest skutečně ozdobou, vyvinuvší se v určitém prostředí neb v jistém území. Na konec poukázal Dr. Matiegka na nápadnou podobu mezi evropskou keramikou neolithickou a keramikou indiánskou v Severní Americe, odvolávaje se při tom na publikaci „The Am. Rep. of the Bureau of Amer. Ethn." 1898—1899. — Po této přednášce zahájil MUDr. J. Babor výklady o palaeolithu. Prvá tato část věnována byla úvodu. O vývoji nejvyšší skupiny ssavců t. zv. primátů v dobách třetihorních na základě nejnovějších výsledků bádání palaeontologického a přichází ku závěru, že rod „Homo" byl možný teprve na konci doby třetihorní, poněvadž „Pithekanthropus" intermediarní to forma mezi člověkem a anthropoidy, objevil se teprve v pliocaenu. — Ku konci schůze pojednal konservátor Buchtela o nalezišti v pískovně Hulově mezi Práčemi a Hostivaří, kde bylo zjištěno letos v březnu několik sídelních jam a kulturních vrstev. V jižní části prokopána byla jáma, v níž nalezeny střepy rázu únětického a vypálená lepenice z chaty s otisky opěrných tyček. S jamou touto souvisí nejspodnější tmavá vrstva kulturní. Další, popelovité vrstvy náleží kulturám knovízské a bylanské. Zajímava byla jáma se střepy bylanskými, která zasahovala zcela patrně až do zmíněné vrstvy únětické. —

Na počátku 4. členské schůze, konané dne 13. dubna 1907, věnoval předseda Dr. Matiegka čestnou vzpomínku zemřelému konservátoru J. Richlému v Jindřichově Hradci a MUDr. Ed. Grégrovi, který v mladých létech svých jako assistent Purkyňův zabýval se též anthropologií. — Potom následovala přednáška konservátora Buchtely O relativním stáří kultury neolithické: Pro relativní stáří této kultury mluví momenty typologické a to: tvar nádob, ornamenty, kterými nádoby neolithické jsou zdobeny, pak hmota, z níž nádoby ty jsou vyrobeny, a stupeň jich vypálení. Možno právem za to míti, že tvary nejjednodušší jsou také nejstarší a keramika neolithická vykazuje právě takové tvary jednoduché. Jsou to nádoby tvaru kulovitého (bombovitého), které jsou namnoze bez dna a bez hrdla. Vznikáním hrdla (protahováním nádob) a tvořením dna povstávají tvary hruškovité. Nalezené tvary přechodní dokazují spojitost a vývoj kulovitých a hruškovitých nádob. Rovněž ozdoby neolithických nádob jsou jednoduché a svérázné. Kulovité nádoby jsou zdobeny volutami neb pupíky zátkovitými, nádoby hruškovité vpíchanými pásy a pupíky kulovitými, později protáhlými (lalůčkovitými, nosovitými, ružkovitými), které bývají provrtány. Nádoby obého druhu jsou hotoveny z jemně plavené hlíny a jsou paleny na otevřeném ohni průměrně slabě; rozlomí-li se střep nádoby neolithické, schází obyčejně v lomu černé jádro. Naproti tomu v době přechodní vykazují nádoby tvary vyvinuté a složité (hrnce, džbany, poháry atd.); ozdoby jeví zřejmé vlivy kultur cizích (ornament provázkový, hluboké píchání, výplň bílou hmotou atd.), později však přestávají a na konci doby přechodní jsou ná-

doby téměř bez ornamentu. Také hmota a pálení nádob jest jiné, než bylo v neolithu; zejména v lomu jeví střepy černé jádro. Konečně není typologicky možno, aby z vyvinuté keramiky přechodní byla povstala ona jednoduchá keramika neolithická, a z této aby se byla vyvinula keramika únětická. — Pro stáří kultury neolithické v Čechách mluví dále momenty stratigrafické a místní rozšíření keramiky z doby této. Na hradišti šáreckém, na skále t. zv. Šestákově, obsahuje nejspodnější vrstva nádoby s ozdobou vpíchanou, na to následuje kulturní vrstva přechodní a nejvýše spočívají vrstvy kultury knovízské a bylanské. Na většině našich starých hradišť přichází však pouze kultura přechodní a kultury následovavší (únětická, knovízská a bylanská), a schází na nich keramika neolithická. Kdyby neolith byl mladší než naše keramika přechodní, a byl vývinovým produktem této keramiky, musila by právě na našich hradištích keramika neolithická hojně býti zastoupena a sice ve vyšších vrstvách. Stejně by tomu bylo, kdyby nový lid byl k nám přinesl kulturu neolithickou teprve v době přechodní. Důležito jest dále i to, že neolith jest rozšířen v Čechách středních, západních a zejména i východních všeobecně a v míře přehojné. Naproti tomu však přechodní kultura vyskytá se v Čechách a zejména na východě poměrně sporadicky, takže vývoj neolithu z přechodní keramiky i z místních příčin nelze předpokládati. — Stáří neolithu našeho dokazují dále ostatní zjevy, neolithickou keramiku provázející, zvláště kulturní, t. j. způsob života a pohřbívání. Způsob života byl v mladší době kamenné, jak tomu nasvědčují kulturní jámy, zcela jednoduchý. Nenalézáme tu ozdob ani z kostí, ani z lastur, tím méně z kovu; nic nesvědčí o zvláštním blahobytu a přepychu. V této době nelze dále mluviti o rituelním pohřbívání. Pohřby příslušné spadají skoro výlučně na počátek doby přechodní. V době kultury přechodní staly se životní poměry obchodem, který jest právě příčinou vzniku této kultury u nás, složitějšími (srv. nálezy na hradištích), nastal jistý blahobyt, jak z nalezeného množství ozdob vysvítá, a vyvinulo se rituelní pohřbívání. — Konečně nutno se zmíniti o nástrojích. Nástroje vyráběly se v neolithu pouze z kamene, kov jest úplně neznám. Velice hojně přicházejí nástroje pazourkové, ale nalézají se také nástroje hlazené z buližníku, tvaru nejjednoduššího t. j. v podobě klínu na jedné straně oblého, na druhé plochého. Naproti tomu v době přechodní objevují se nástroje pazourkové jen zřídka a to namnoze nikoliv z pravého pazourku, nýbrž z kvarcitu (křemence). Tvary nástrojů broušených jsou vyvinutější (kolpolithické) a vyrábějí se z různých druhů hornin. Následující na to debaty, súčastnili se zejména prof. Dr. Matiegka a assist. Jíra; Dr. Matiegka vybídl přednášejícího, aby se vyslovil o otázce, je-li možno, aby neolithická keramika byla mladší než provázková (šňůrová) a teprve po této, třeba novým lidem, k nám byla přinesena. K. Buchtela odpovídá, že u nás není možno, aby šňůrová keramika byla starší, poněvadž na hradištích našich tato keramika přichází, ale neolithická zpravidla nepřichází, a tomu by tak býti nemohlo, kdyby keramika neolithická byla mladší, jak svrchu bylo pověděno. Ovšem není nikterak vyloučeno, že jest v jiných zemích jinak. Rovněž i další otázku: je-li možno skrčené kostry, ojediněle, bez milodarů pochované pokládati za neolithické, zodpověděl p. konservátor záporně, poukazuje k tomu, že takové kostry v porovnání s množstvím sídlišť přece jen velmi zřídka se vyskytují, a že tedy jest lépe, tyto kostry bez milodarů spojovati s ostatními kostrami skrčenými t. j. z doby přechodní, únětické neb knovízské a pokládati je za pohřby lidí buď úplně chudých neb nějak se provinilých. Assistent Jíra zmínil se na to krátce o hrobech, které prozkoumal v Podbabě, a které spojuje jednak s neolithickou keramikou vpíchanou, jednak s volutovou. — Po této debatě předložil kons. Buchtela fotografie nádob a střepu neolitických, které zaslal kons. Šnajdr ku nahlédnutí a referoval dále o žárovém pohřebišti u Dobřenic, kde objeveny byly žárové hroby čistě slezské a mohylky s pohřby tupu bylanského (plátenického) vykazujícího ještě mnoho elementu slezských. — Ke konci schůze probral MUDr. J. Babor rozdělení diluvia na základě prací Brückner-Penckových o ledové době v Alpách (s do-

plňky Obermaierovými o Pyrenejích) a podal přehled palaeolithu v nejnovější úpravě, hlavně s dodatky Breuilovými. Při tom poukázal p. přednášející zvláště k tomu, že poprvé zjištěny byly palaeolithické výrobky „acheulské" ve vrstvě geologicky přesně určené z druhé poloviny posledního (Penckova třetího) interglacialu (srov. Obermaier, Coumont, Babor r. 1906).

Dne 27. dubna 1907 byla 5. členská schůze Odboru, ve které předseda Dr. Matiegka blahopřál členu p. Fridol. Macháčkovi ku jmenování tajemníkem musea král. města Plzně. Konservator Buchtela podal potom zprávu o nalezišti ve Kbelích. Na nalezišti tomto soustředěno jest několik kultur: přechodní, knovízská, bylanská, římská a merovejská. Velice zajímavé jsou kulturní jámy ve Kbelích, v nichž přichází keramika nordická. Nordické nádoby tvaru láhvovitého a amforovitého zdobeny jsou ornamentem sestávajícím z krátkých čárek neb teček liniemi objatých, poměrně hluboce a ostře vrýpaných, které v podobě jakýchsi třásní neb jako lalůčky kol hrdla nádoby se táhnou. Nádoby, hlavně amforovité, mají obyčejně na rozhraní krku a břicha úška ponejvíce tunelovitá; po případě vyskytují se úška také na krčku. Pan přednášející ukázal střepy z nordických nádob nalezených ve Kbelích a podotkl, že nápadno jest, že ve Kbelích posud se nevyskytl šňůrový ornament. Dále poukázal k tomu, že při jižní keramice ozdoby nejsou jen kol hrdla neb na hrdle, nýbrž z pravidla pokrývají celou nádobu. Ve Kbelích mimo jiné nalezena byla v poslední době část nádoby láhvovité s lištou (okolkem) na krčku (t. zv. Kragenflasche), jaké přicházejí zejména v Meklenbursku. Nálezem tímto jest nade vši pochybnost dokázáno, že keramika, o níž byla řeč, jest skutečně nordického původu. Spolu s touto nordickou keramikou vyskytují se ve Kbelích nástroje kamenné z kvarcitu (nožíky, škrabátka atd.), ale též kamenné nástroje hlazené, kolpolitické. Na tomto nalezišti vykopány byly dále tři silně skrčené kostry v jamách beze všech milodarů, které asi přísluší ku zmíněné keramice nordické. Velice nápadné jest, že na vyvýšenině, kde Kbely leží, nordická keramika zhusta přichází (ku př. hroby přerovské, kostelecká amfora). I zdá se, že v této krajině byla jakási koncentrace této keramiky. Mimo zmíněných nepravidelných pohřbů prozkoumáno bylo v jihovýchodní části cihelny kbelské celé pohřebiště s kostrami pravidelně pochovanými, jimž dány byly nádoby, vykazující mladší tvary terramární (terramar maďarských). Debaty súčastnili se zejména pp. Dr. Niederle, Dr. Matiegka, kons. Buchtela a assist. Jíra. Posléze podal MUDr. Babor přehled otázky „eolithů" a dovodil odmítavé stanovisko Bouleovo a Obermaierovo: přichází-li již výrobky lidské (artefakty) v pliocaenu — starší jsou nemožností — neliší se nijak od pazourkových nástrojů palaeolithických. Eolithy jako starší industrie zvláštního rázu před palaeolithem neexistují.

V 6. členské schůzi Odboru, konané dne 11. května t. r., podal pan MUDr. Babor stručný přehled staršího palaeolithu.

Palaeolithicum čili starší doba kamenná („époque de la pierre taillée") dělí se přirozeně na dvě období, starší a mladší. První, charakterisováno výlučně kamennými nástroji výroby zcela prosté, rozčlenuje se typologicky v tyto stupně, jež mají současně také význam chronol. postupu A) „Chelleen", dosud (dle literatury) nejstarší a nejjednodušší typ industrie pazourkové; vyznačuje se hlavně universálním nástrojem, zvaným „coup de poing" (Faustkiel, Fäustel, pěstní klín). Je to nástroj hruby, dosti značných rozměrů, tvaru mandlovitého, souměrný a po obou stranách zpracovaný zcela primitivně přitloukáním několika málo silnými rázy. Jistá obměna sekyrkovitá se naskytá v úpravě, kde konec přišpičatělý je nahrazen příčným břitem, přímočarným a docela ostrým. „Retouche" v dy jen hrubé. B) „Acheuleen" tvoří přímé pokračování tohoto klínu pěstního, jen nabývá jen prodlouženější formy tím, že se špička stala protáhlou a ostřejší. Tento málo pozměněný „coup-de-

poing acheuléen", zvaný též „limande acheuléenne", charakterisuje starší oddíl období acheulského; ztrátou hrotu nabývá někdy obrysů téměř přesně kruhovitých („acheuléen discoïdal") i bývá někdy po straně opatřen vrubem („encoche"), jindy jeví tvar trojúhelníku, obyčejně pěkně stejnostranného („acheuléen triangulaire"). V mladším oddílu období acheulského nabývá tento nástroj značného již zjemnění: jeví menší rozměry, zejména je tenký (u forem trojhranných velice tenký a jemně retoucheovaný) a má „retouche" méně hrubé než v období předešlém; sem patří typ „levalloisský" a miniaturní industrie acheulská fase „micoqueské". C) „Mousterien" vyznačuje se drobnějším již a špičatějším nástrojem hrotitým s ostrými jemnými tenkými okraji („pointe mousterienne); koncem tohoto stupně objevují se řídce již první nejprimitivnější zlomky kosti užitých nebo upravených v nástroje. Vedle těchto hlavních a převládajících nástrojů naskytují se v starším palaeolithiku ještě různé jiné typy, z nichž nejdůležitější jsou škrabadla; těchto dlužno rozeznávati dva druhy: a) „racloir" (Schaber), obyčejně formy poloměsíčité, s obou stran při oblém okraji retoucheované, jež sloužily škrábání při pohybu ve směru pectorifugalním i pectoripetalním a b) „grattoir" (Kratzer) tvaru podlouhlého s retouchemi jen po jedné (svrchní) straně na špičatějším konci, jimiž se škrabalo nebo strouhalo jen ve směru pectorifugalním (jako při hoblíku). Mimo tyto nástroje vyráběné přitloukáním naskytají se ve všech stupních staršího palaeolithu, jakožto průmysl průvodní (Begleitindustrie) drobnější předměty tenkostěnné, jež povstaly úpravou a přizpůsobením tenkých úštěpků při rozbití větších valounů pazourkových, přirozeně vzniklých („éclat"). Buďto jsou, máme-li zření jen k častějším nálezům, na basi širší a špičatým hrotem opatřené (zcela typická „pointe moustérienne"), jež se však může naskytnouti i v starších vrstvách, anebo mají tvar podlouhlý („lame") připomínajíce živě různé nože z mladšího období palaeolithického, ale od těchto se liší vždy plochou formou, kdežto „nože" a p. nástroje mladší (na př. „solutreské") jsou vždy prismatické. Z hojného naskytání této vedlejší industrie vysvítá, že typologie nestačí vždy k úplně přesnému a správnému určení stáří, nýbrž jen ve spojení s důkladným rozborem stratigrafickým má v předhistorické archaeologii diluvia cenu vědeckou. Uvedené obměny pěstního klínu jsou sice výborná charakteristika, nikoli však jediný a výlučný produkt příslušných stupňů ve výrobě pazourkových nástrojů. — Neobyčejnou zajímavostí i důležitostí vyniká nový objev Obermaierův, dosud neuveřejněný, z vrstev ještě o něco starších nežli „chelléen" v této době ve Francii učiněný. Nalezl totiž spodněji, nežli typické „chelléen", nástroje upravené z úlomků („éclats") prostým rozražením většího kusu pazourku automaticky vzniklých, jichž artificielnosť dokazují intentionelní tvary (zejména do špičky urobené), intentionelní „retouché" (aspoň na ostřejším konci) a doklady užití i opotřebování. Předcházejí tudíž tyto svrchovaně primitivní, ale nesporné artefakty ještě výrobu hrubých pěstních klínů, jež přece již vyžadovala složitější a systematičtější práce, nežli jednoduchá úprava těchto neúčelně vzniklých zlomků. Toto „préchelléen" představuje tudíž nejstarší do dnes bezpečně seznanou výrobu lidských nástrojů, shodnou celkem s průvodní industrií staršího palaeolithu, ale původnější ještě i nežli sám pěstní klín chelleský. S„eolithy" nemá nic společného. Typická „pointe moustérienne" sáhá až do nejspodnějšího stupně v mladším období palaeolithickém, zvaného „présolutréen" čili „aurignacien" (Breuil, Obermaier, Buyssonuie 1905—7), jenž tvoří přechod mezi „moustérien" a „solutréen", načež ustupuje již nástrojům daleko jemnějším, k nimž se druží již i pěkné výrobky kostěné a později i parohové a j. — Mezi přednáškou demonstroval p. Dr. Babor jednotlivé typy nástrojů palaeolithických buď v originálech neb v odlitcích. — Po debatě o předmětu této přednášky promluvil p. Dr. Babor ještě o významu „Pithecanthropa" v anthropologii. Pliocaení „Pithecanthropus erectus" (Dub.) nalezený na Javě stojí morfologicky i systematicky právě uprostřed mezi nejvyšší formou anthropoidních opic a nejnižší známou (vymřelou, dilu-

vialní) rassou lidskou („neaderthalskou"). Zdali zaujímá toto postavení také geneticky, nelze s jistotou ani dokázati ani vyvrátiti. —p.—

Výkopy a nálezy. V Pardubicích nalezen při stavbě divadla zlomek náhrobku ze XVI. stol. — V Roudnici vytažen z Labe kámen se znakem p. z Dražic. — Při restauraci Wawelu v Krakově objeveny zbytky středověkého hradu, mnoho zazděných detailů, nápisů až z XV. stol. atd.

Ochrana a zachování památek. Dva případy malé piety k historickým památkám nutno bohužel opět zaznamenati v čele této rubriky. Nájemce dvora v Uhersku, Fr. Novák, dal zbořiti (za účelem nabytí stavebního materiálu) zámeček Neulust u Trusnova, vystavěný pro kněžnu vdovu Poniatowskou kolem r. 1780 (Soupis Vysokomýtský, 222) a kanovník Jos. Binder dal přelíti v Čiměři staré 4 zvony, protože „nevydávaly ladného zvuku" c. k. dvor. zvonaři Petru Hilzerovi ve Víd. Nov. Městě, načež dal ještě původní úctyhodnou dřevěnou stolici zvonovou nahraditi železným lešením. (Ohlas od Nežárky 17.5. 1907); zvony byly z konce XV. stol. (Ptáček), z r. 1507 a 1851. (Soupis Jindřichohradecký, 29.)

V Praze pokračovalo se v opravách na kostele sv. Jiří a u sv. Havla (povolena další subvence státní). Podán protest proti způsobu opravy kostela P. Marie u Maltézů. Centrální komisse uveřejňuje své návrhy a odchylné stanovisko k projektům oprav Vladislavského traktu král. čes. hradu, Týnského portálu, kostela sv. Jindřicha a Karlově a vyslovuje se pro zachování Pinkasovy synagogy a opravu míčovny v král. zahradě. — Pramen svatováclavský a zahrada s lázněmi zrušena a rozparcelována. Přistoupeno k boření domu U Černohorských na Václavském náměstí a U Šmerhovských ve Vodičkově ulici. Pověst o zboření paláce Kolovratského bohudík vyvrácena. — Odlití sochy sv. Ivy s Karlova mostu je hotovo a originál uložen do městského musea. — Projektovaná novostavba školy pro Klárův ústav slepců u Černé věže ohrožuje vážně pohled na Hradčany a nové nábřeží v Podskalí pohled na Vyšehrad a na Emausy.

Na venkově provedeny opravy v Hostačově (kaple Jana Nep.) v Domousicích u Citolib, v Libáni (malba kostela), v Letařovicích (oprava stropu), v Jablonném (kostel), v Buškovicích (kostel), v Dobřanech (kostel; c. komisse protestuje).

Připravují se opravy kostela v Nymburce, Plzni (malba), v Petrovicích, Gersdorfě, v Andělské Hoře, v Proseku (protest c. komise proti některým návrhům), na Zl. Koruně (záp. průčelí), v Přepyších, Neustadtlu, v Jestbořicích, Vroutku (neužívaný románský kostel), v Tachově, (věž a kostel), v Roudnici (kostel proboštský a august.), ve Veselí, v Domažlicích (kostel Zvěst. P. Marie), v Klukách (věž kostelní), v Dol. Bousově (proj. Němec) a Sobotce (Lábler). — V Něm. Konici bude starý kostel ponechán vedle novostavby. — Pracuje se o zabezpečení zřícenin hradu Michalovského (od c. kom. 200 K) a Lichtenburgu.

Mimo stavby opraveny v Sedlci obrazy (M. Willmanna a P. Brandla), v Hoštalovicích pro vlhko odstraněn tabulový obraz do Turkovic, v Benešově n. Pl. význačné náhrobky ze zrušeného hřbitova (zejména hrob Willomitzeruv) zachovány v parku, v Ronově zabraněno zabílení barokních fresek, v Pardubicích zaskleny malby a osetřeny náhrobky v kostele sv. Jiljí. - Budou opraveny oltáře v N. Bydžově a v Plzni (renaissanční u Františkánů) a před vlhkem mají býti chráněny gotické archy v Letařovicích.

Zbořen dům na baště za synagogou v Jičíně a bašta rozbourána, větrem spadlý štít rozbořil klenbu kněžiště gotického kostelíka v Skramníkách. Celá ves Zabrušany u Duchcova (příp. již v XII. stol.) se 71 domem, kostelem, školou a 1000 obyvateli koupena za

tři miliony korun a založena znovu o 1 km. dále. — Centrální komisse protestuje proti zamýšlenému zboření kaple sv. Antonína v Domažlicích. — Žlutičtí vyvracejí pověst o zamýšleném prodeji kancionálů a Nymburští zprávu o brzském zboření staré radnice.

Na Moravě dokončena oprava kostela sv. Mikuláše ve Znojmě, pokračuje se v opravě plastik na hřbitově ve Střílku (nyní již jinou methodou) a zamýšlí se oprava kostela a sloupu sv. Trojice ve Fulneku. — Portál a mříž světlíková ze zbořené budovy polic. ředitelství v Brně dány do Františkova musea. — Dřevěný kostel ve Vrbici ve Slezsku bude zbořen a nahrazen novým (gotickým!)

Centrální komisse počíná se soupisem všech památek výtvarných starších než 60 let (ve veřejném i soukromém majetku) nejprve v X. okrese vídeňském. — Rozp. zpravodaj vyuč. a umění Couyba vydal inventář movitých uměleckých předmětů ve veřejné správě ve Francii, aby při rozluce nic nebylo ztraceno. Práce trvala od 1902 do 1906.

Musea, sbírky, archivy. Průmyslové museum v Brně změnilo titul v Erzherzog Rainer-Museum für Kunst und Gewerbe. — V Kutné Hoře dějí se přípravy k založení umělecké síně. — Průmyslové museum v Hořicích uchází se o poměštění. — V Klatovech bude dne 7. července otevřena nová budova musea. — Umělecko-průmyslové museum v Praze, vydalo Seznam knih ve své knihovně (viz Zprávy literární!). Výroční zprávy vydalo již Museum král. českého (značné rozmnožení literárních pozůstalostí, zejména získání Tomkovy a A. V. Šemberovy a definitivní katalogisace tohoto oddělení), Museum král. hlav. města Prahy (z přírůstků vynikají pohledy na Prahu, koupené ve výstavě „Krásné Prahy" a stavební památky ze zbořených domů v assanaci) a Národopisné Museum Českoslov. (v Národop. Věstníku č. 3-4). Toto uspořádalo — náhradou za zemědělské museum, k jehož installaci dosud nedošlo — výstavku zemědělské retrospektivy na jarní hospod. výstavě koncem května pořádané. — Ve zprávě městského musea v Táboře uveřejněn článek K. Thirův o táborských pivovarech v XVI. a XVII. století.

V Haidě zřízeno v radnici městské museum. — V Litovli otevřeno dne 14. dubna krajinské museum. — Universitní knihovna olomoucká bude přenesena do Brna. Její palác koupen pro museum, do něhož arcivév. Jos. Ferdinand daruje své sbírky egyptských památek a prelát ryt. Mayer mineralogické sbírky. — V Moravské Ostravě otevřeno dne 2. června průmyslové museum. — Kapitola u sv. Víta v Praze pomýšlí na založení musea pro historii kostela svatovítského. — V Příbrami činí se přípravy k založení městského a krajinského musea. — V opraveném Wawelu v Krakově bude zřízeno Museum narodowe.

Moderní gallerie v Praze vydala katalog svých maleb a plastik. — Obrazárna v Rudolfině chystá nové vydání katalogu, do něhož bude zahrnuto i moderní oddělení. — Klášter Strahovský v době 2—3 let obdrží ke knihovně přístavbu pro novou gallerii obrazů. — Soukromá gallerie † ryt. Hoška z Mühlheimu bude v cizině vydražena.

Část zemského archivu v Praze, t. zv. Josefinský katastr, bude přenesena do nově upravené bývalé zemské jízdárny v Bredovské ulici. — Jedná se o zřízení hudebního archivu pražských patronátních kostelů. — Universitní knihovna v Praze vydá ve 2—3 letech katalog bohemik a knihovna kláštera Strahovského, katalog celého svého obsahu. — Knihovna na zámku Buchlově srovnána a zkatalogisována. — Projekt Českého umělecko-historického ústavu v Praze předložen F. J. Lehnerem městské radě pražské; podmínkou jest adaptace kláštera blahosl. Anežky k tomu účelu. — Pět akademií (Berlín, Göttinky, Lipsko, Mnichov a Vídeň) činí přípravy k vydání středověkých katalogů knihoven (mezi nimi i pražské).

Přednášky. Dr. Zikmund Winter přednášel dne 6. května v Král. čes. Spol. náuk o řemeslech v XVI. věku jako ukázku z druhého dílu své knihy o řemeslech a obchodě. — Zd. Wirth přednášel dne 28. dubna v K. Hoře a 5. května v Praze o stavebním vývoji (půdorysném) města Prahy od založení do počátku XIX. stol. — Jos. Braniš opakoval přednášku o stavitelství v době renaissance a baroka na českém jihu a zvláště v Čes. Krumlově dne 28. dubna v Krumlově. (Viz Zprávy literární!)

Biographica. Dne 17. dubna oslavena byla časopisy stoletá památka narození nábož. malíře Jos. Hellicha, který měl mimo jiné o zachovávání památek (jak se ovšem tehdy „zachovávání" rozumělo) českých dosti zásluh. — V krátké době zemřeli za sebou prof. Dr. Jan Gebauer (* 1838) a B. Rieger (* 1857), jichž význam i pro literární historii českou a pro historii práva je veliký. U Gebauera zejména přesné edice jazykových „památek" a u Riegera studie o krajském zřízení v Čechách se dotýkají programu našeho časopisu. — V Náchodě zemřel dne 6. května Jan K. Hraše v stáří 67 let; přispěl platně k poznání dějin města Náchoda a pohraničních stezek. — V Praze skonal 5. dubna průmyslník ryt. G. Hošek z Mühlheimu v stáří 59 let, majitel pěkné obrazárny. (Viz Musea, sbírky, archivy!)

Různé zprávy. Rámcový program výstavy měst a míst na Jubil. výstavě obch. a živnost. komory v Praze 1908 bude: A) Stavební vývoj moderní a jeho retrospektiva. (Diorama, plány, alba, pohledy celkové i detailní, jednotlivé budovy repraes. i užitkové.) B) Historie obce a obyvatelstva. Památky písemné, podobizny rodáků a vynikajících osob, památky výtvarné a historické, řemesla a obchod, zvl. obory řemesel a umění.) C) Hospodářský, sociální a kulturní vývoj obce. (Obraz samosprávy obecní v 19. stol.) — V pamětním spise podaném obcí pražskou dne 18. dubna císaři jest také prosba o úpravu Belvederu a míčovny, o přenechání hradeb, opravu kostela sv. Václava a zachování starobylého rázu Malé Strany a konečně prosba o občasné vystavení korunovačních klenotů. — Jednota pro dostavbu chrámu sv. Víta konala svou valnou hromadu dne 31. května. (Práce pokročily celkem pravidelně, dokončena hlavně obnova velké věže a sneseno lešení valně zetlelé.) — Italská vláda se usnesla vydávati cizím badatelům a umělcům celoroční volné vstupenky do museí, knihoven, sbírek, do katakomb, zavřených paláců a kostelů, k výkopům atd. — Správa královských museí v Berlíně od nynějška povoluje na zvláštní lístek všem studentům bez rozdílu volný vstup do svých sbírek.

ZPRÁVY LITERÁRNÍ.

KNIHY:

Věstník Král. čes. Spol. náuk 1906. Mimo (již ohlášené) listiny děkanství karlštejnského z let 1322—1625, jež vydal z rkp. v archivu města Prahy (XVI. stol.) a university (XVII. stol.) a podrobným rejstříkem opatřil Dr. Jos. Teige, jest tu ještě otištěno: H. Gross, K obnově řádů městských v Čes. Krumlově 1443; J. Máchal, Staročeské velikonoční slavnosti dramat.; J. Nedoma, Několik listů cís. Ferd. III. z 30tileté války; V. Novotný, Smrt krále Ladislava Pohrobka; E. W. Schmidt, Nejnovější literatura o čes. bratřích; Fr. Fischer, K dějinám sporu arcib. praž. o právo metrop. nad biskupy olom. v XVI. stol. a H. G. Voigt, Řeč o přenesení těla sv. Václava.

Dr. J. V. Šimák, Bohemica v Lipsku. (Histor. archiv České Akademie č. 29.) Praha 1907. (Str. 117.) Po Palackém přebírá

Šimák znovu rukopisy v universitní a městské knihovně lipské a vytěžuje tu celkem 98 rukopisů a 2 starotisky v nejširším smyslu mající vztah k Čechám. Popisuje je celkem dle methody Truhlářovy velice zevrubně a určuje, byly-li již otištěny. Jest tu mnoho nových, neznámých děl XIV. i XV. stol., nové texty k známým spisům a řada listin, ale autor sám neručí za úplnost, poněvadž katalogy jsou neúplné a někde i chybné.

Dr. Jan Pohl, Dopisy Jana Kolence z Kolna, hejtmana JMCské panství Zbirova, Točníka i Král. Dvora z let 1639—1642. (Praha, Král. Spol. náuk. 1907. Str. 161). Edice tato, přesná methodou a pilná rejstříkem a poznámkami, učiněna z kopiáře, uschovaného na zámku zbirovském. Jsou to koncepty dopisů úředních a několika osobních, psané čtvero rukama a obsahují zajímavé příspěvky k lokálním dějinám této pohnuté doby válečné; řeč i forma dopisů ukazuje člověka vtipného a poměrně dosti vzdělaného. Způsob vydání jest moderní, transkripce neubírá originality tehdejší řeči a výslovnosti.

F. A. Borovský a Zd. Wirth, Seznam knih. (Knihovna Uměleckoprům. musea Obchodní a živnostenské komory v Praze.) Praha. Nákl. vlašt. 1907. (— 8°. Str. 16, 515, 77. K 8·—). Knihovna Uměleckoprům. musea jest v Praze jediná, kde možno studovati dosti podrobně dějiny umění českého i cizího; vedle toho má i dosti příruček a pomocných knih, zejména z oboru umělecké topografie. Jak se seznamu vidno, jest zde ku př. celé dílo Siebmacherovo (Wappenbuch), úplný soupis památek v říši německé a Francii, úplné řady starších časopisů umělecko-historických (ku př. Gazette des beaux arts, Zeitschrift d. bild. Künste atd.). Seznam, který činí knihovnu ještě přístupnější než byla, obsahuje mimo předmluvu, knihovní řád, seznam vyložených časopisů a seznam zkratek užitých, skoro celý materiál knižní, srovnaný do 21 odboru a na konec Rejstřík abecední. Citování titulů jest velmi obšírné a revokacemi z oboru do oboru hledání usnadněno. Úprava knihy je nákladná, ale jednoduchá.

Dr. Č. Zíbrt, Nápisy ze staročeských památníků I. (Světová knihovna 593/4.) Praha, J. Otto 1907. (Str. XII., 134. K 0·40.) Je to sbírka devis, sentencí a veršů známých osobností z české historie literární i politické, seřazená abecedně dle jmen autorů. Povstala během doby při jiných pracích autorových, jenž si všímal nápisů na deskách rukopisů i knih, štambuchů a památníků a soustavně zaznamenával. Jest ohlášen ještě druhý díl a při tom bychom si přáli podrobný rejstřík chronologický (ducha doby těžko a pracně shledáme v abecedním seřazení) a rozčlenění látky dle obsahu. Pro dějiny literatury i pro poznání současného života soukromého je to příspěvek vítaný.

J. Chadt, Lesničtí a lovečtí úředníci a služebníci v různých dobách v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. (Zvl. otisk z „Rozmarova Lesnic. Týdenníku"). Písek. J. V. Rozmara 1907. (Str. 56, 12.) Z tištěných i rukopisných pramenů sestavuje autor přehled jmen a poměrů osobních všech lesnictvím se zabývajících osob. Třeba že jest rozdělení látky čistě vnější a způsob zpracování primitivní, má práce cenu pro množství sebraného materiálu a rejstřík, zejména pro sociální dějiny.

Dr. Fr. Dvorský vydal svůj článek O starožitném rodě Benešoviců ve zvl. otisku (K 2·20.), podobně H. Gross článek o Václavu z Rovného, rožmb. kancléři na Krumlově. — Č. Pinsker vydal „kapitolu z práva svěřenského", Čes. zřízení rodové. (Knihovna „Práv. Rozhledů" č. 6. Praha 1907.)

Topografickou literaturu rozmnožila krátce po sobě dvě alba pohledů na pražské památky architektonické, B. Kočího Praha moderní a historická v 250 obrazech (K 5·—) a nakl. družstvem „Máj", vydaná Praha, premie Máje (K 2·30). Obě jsou vhodné sbírky materiálu zejména pro rychlou informaci. — V. Oliva vydal své články v souboru pod titulem Z minulosti Chlumku u Luže.

(Praha, nákl. vl. 1907.) — O Hostýně vyšel nový spisek Sv. Hostýn, dějiny a popis. (1907. K 0·60.) — Pro úplnost zmiňujeme se ještě o loňské knize A. Ugwitze, Z minulosti města Tovačova a okolí. (Prostějov. V. Horák. 1906) a brošuře Kluse Jos., Příspěvek ke stat. okresu Kutnohorského. (Dle Schallera. K. Hora 1906.)

A. Blažek sebral své feuilletony z Čes. Východu do knihy s názvem Pověsti a památky z Chrudimska. (Kniha pro každého Chrudimana. Chrudim. Nákl. vl. 1907. K 1·20.) Je to ukázka, z lidopisného oddílu „Popisu okresu" a zahrnuje lidové pověsti o stavbách, předmětech, pracích, významu názvů a úsloví i osobnostech z Chrudimského kraje. Některé nejsou přesně lokalisovány, ale mají přece určité odchylky místní proti versi z jiného kraje. Mnoho je tu látky čistě historické, ale není oddělena od pověstí.

Chystá se: Branišovy přednášky o stavitelských památkách jihočeských, konané v naší Společnosti r. 1906 a 1907, budou — rozšířeny a vhodně illustrovány — vydány letos na podzim. — Fr. Táborský vydá monografii o díle a životě moravského sochaře Jos. Fritsche. Dr. Oscar Pollak o Brokoffovi. J. Koula dokončil práce, spojené s obrazovým materiálem díla o keramice české. — Dr. Č. Zíbrt slibuje vydati společně s Ad. Paterou, jakmile bude úplně skončena katalogisace korrespondencí, musejní rukopisy. — Farář stochovský Karel Procházka připravuje knihu o betlémech českých, moravských a slovenských s ill. — Vyjde populární monografie města Bystrého u Poličky a Nár. Jed. Pošum. vydá publikaci Českým Jihem. — Redakcí Dr. Jar. Boreckého bude vycházeti (v pololet. sešitech o 10 arších) Hudební sborník pro vědecké pěstování dějin a theorie hudební. — Č. Holas vydá u B. Kočího postupně všechny české národní a lidové písně.

Wilhelm Schramm vydal II. díl svých Vaterländische Denkwürdigkeiten. (Brünn 1907.)

V starší publikaci, v 2. vydání vyšlé, Wilh. Kick, Barock, Rokoko und Louis XVI. aus Schwaben und der Schweiz (Leipzig· Baumgärtner 1907) jest na tab. 80. také pohled na záp. průčelí chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně, ale datovaný v podpisu lety 1628—73). (Omyl opraven v textu Dr. B. Pfeiffera.)

E. Gay, La Bohême à vol d'oiseau. Ill. de Kriéger (Paris. F. Juven. 1907. K 4·—) Paříž, Sttutgart, Mnichov, Vídeň, Drážďany, Praha. Obsah i illustrace bez ceny, zejména když vyšla letos kniha Legerova.

Wilh. Baensch v Drážďanech vydá knihu Dr. O. Posse, Die Siegel der deutschen Kaiser u. Könige (8.—19. stol.) v 5 svazcích za 200 Mk. Budou tam i otisky pečetidel českých králů, pokud byli německými císaři.

V Soupisu památek porýnských (vydává Paul Clemen) došlo na zpracování města Kolína. První vyšlý svazek mohl by býti dobrým vzorem, svou methodou, rozvrhem, úplností a rozsahem pro budoucí svazky Soupisu památek král. hlav. města Prahy. Zejména výběr literatury a zpracování seznamu pohledů na město a plánů (celkem 394 čísla) jsou vzorné.

Z časopisů.

Památky archaeologické a místopisné. Dílu XXII. seš. 5. Dr. A. Podlaha, Zajímavé partie král. hradu pražs. u kostela Všech Sv. v 18. stol. (s ill.); Jos. Soukup, Lobkovické reliquiáře ve Vráži (s tab.); V. Fabián, Křtitelnice ve sbírkách Musea král. čes. (pokr.); A. Martínek, Chrám sv. Jakuba v Letařovicích (s ill.); J. Smolík, Denár chybně za český pokládaný; J. V. Prášek, Jak vzniklo město Brandýs n./L. Zprávy a drobnosti: Archeol. sbor Musea král. čes.; Spisy prof. Dr. L. Píče; Nekro-

logy: Richlý, Hraše, Dr. Grempler, Dr. J. Nauc; Mince M. Cyriaka; Návrh na vydávání obráz. časopisu archaeol. (Šafařík); Kachle z tvrze Štěpánova u Přelouče. Literatura. (Zprávy a články praehistorie se týkající viz v rubrice odboru praehist.!)

Časopis Musea král. českého. Roč. LXXXI., seš. 2.—3. Z článků uvádíme: Jos. Šimek, Poměry nábož. v K. Hoře za Maxm. II. a Rudolfa II. do 1582; Dr. V. Řezníček, Přivtělení krajů čáslavského a chrudimského k diecési královéhrad. r. 1782; Dr. Č. Klier, Úprava berní král. čes. po válkách husits. do konce věku Jagellonského; Dr. Č. Zíbrt, Jos. Šollín, sběratel knih staročes. pro Museum.

Český Časopis Historický. Roč. XIII., seš. 2. Z článků uvádíme: Dokončení V. Kratochvílovy práce Hollandská theorie archivní a Zd. Nejedlého Husova reforma kostel. zpěvu; J. Th. Müller, Starý rukopis dvou spisů Petra Chelčického; J. Bidlo, Lit. k dějinám ruským 19. stol. Hojné zprávy a posudky literární.

Národopisný Věstník. Roč. II., čís. 3.—5. Dr. J. Janko, O slov. slovích a věcech v ohledu národopisném; V. Tille, Erbenovy tři přadleny. A. Jacimirskij; Původ umění podle starých i nových teorií. V bibliografii, jíž užíváme ve svých Zprávách hojně, registrován i náš list a návrh na vydání uměl. průvodce po král. českém.

Český lid. Roč. XVI., čís. 7.—8. Dr. Č. Zíbrt, A. V. Šembera o rozhraní nářečí moravských; F. Fischer, Dorota Jínová Pacovská; J. Tenora, Pusté domy v Bystřici n. P. r. 1654; D. Jurkovič, Lidové stavby na Moravě (s 16 ill.); Dr. Č. Zíbrt, Písně o selské vojně a o svobodě selské; F. Fintajsl, Z paměť. knihy obce Sobulek; Dr. Č. Zíbrt, V. Krolmusa Slovník obyčejů atd.; J. Koněrza, Lidový kroj na Žďársku před 50 lety; H. Opočenský, Pasquilly z posl. let vlády Rudolfa II.; K. A. Medvecký, Detvanský kroj (s 11 ill.); Jan Jahoda, Poniky atd. Mimo to Česká literatura lidovědná za rok 1906.

Architektonický obzor. Roč. VI., seš. 4.—5. Korridor ve Valdšt. paláci. — Technický obzor čís. 16. Augustův most v Drážďanech.

Volné Směry. Roč. XI., seš. 4.—5. Zd. Wirth, Náměstí v Kladně (s půdorysy a pohledy). — Dílo. Roč. V., čís. 4. Dr. K. Chytil, U kolébky architektů. (O rodině Comacini se zřetelem k renaissanci v Čechách.)

Krása našeho domova. Roč. III., seš. 4.—5. F. A. Mareš, Zříceniny kláštera minorit. v Benešově; Ješek, z Tyrol; Sv. Blažej u Loun; Vl. Zákrejs, Budoucnost Staroměstského náměstí. Ve zprávách návrh na pořádání výstavy měst při sjezdu archeol. spolků 1908, o domech na náměstí v Pardubicích, radnici v Nymburce, Kropáčce atd.

Obzor národohospodářský. Roč. XII. (květen). Dr. E. Svoboda, Úpadek a konec pražského ghetta.

Filologické listy 1907, čís. 2. Jos. Plaček, Příspěvek k otázce Nekrologu Podlažického. — Věstník Spolku českých professorů 1907, čís. 8. Dr. Jar. Šťastný, Laborova sbírka dopisů (v archivu Uměl. Besedy v Praze. Upozornění zejm. liter. historikům na archiv.)

Smetana II., čís. 6. Hudební nástroje v Soupisech památek v král. českém.

Český svět 1907, čís. 29. Villa Koulka. Malostranské pohledy. — Zl. Praha 1907, čís. 27—35. Ukázky z výstavky porcelánu v Praze; Král. kámen přísežní u Jihlavy; K. B. Mádl, J. V. Hellich; Dr. J. Prášek, O Pavlu Stránském (s ill. rodného domu a tvrze ve Stránce); Pohledy z Písku; Kajetánka u Prahy; K. Würbsova Staroměstská radnice; Pohledy z Norimberku; Dvě Braunovy sochy z domu ve Vodičkově ulici. — Světozor 1907. čís, 25.—28. Z pražských panoramat; Výstavka porcelánu; Konec Podskalí (se 4 illustracemi); Německý sál na hradě král.; Zemský soud český r. 1593; Korunovace M. Anny 1836. — Máj 1907. (26.4.) Fresky v býv. jesuitské kolleji na M. Straně. (24./5.) Z historie kaple

sv. Kříže v Praze. — Přehled 1907. čís. 35. R. O. navrhuje získati Ameriku k založení veřejně přístupné sbírky rytin. — Pokroková Revue 1907. čís. 6. H. Jelínek, Chateaubriant v Čechách. — Pražská lidová revue 1907., č. 5. Dr. Franta, k úpravě Podskalí a M. Strany. Besedy Učitelské, Roč. XXXIX., čís. 7. E. Edgar, Umění (hřbitov ve Střílku). — N. Listy 1907 (18./4.) Dr. Č. Zíbrt, Ty Písecké brány. K. B. Mádl, Vladislavský palác (1./6. a 16./6.) — Den 1907 (16./6.) Zd. Wirth, Venkovská musea. — Svob. Občan 1907. (26./4. a 10./5.) F. Velc., Barbarismus na Slansku. — Čes. Jih 1907. (20./4.) Otisk článku Thirova o pivovarech Táborských (viz Musea!) (18./5.) Malířské souhvězdí Pobělohorské (Kopecký, Škréta, Brandl). (25./5). R. E., Chrám sv. Michala v Jistebnici. — Jičínské Noviny 1907, čís. 22. B. Profeld, Kostelík sv. Jana na Koštofranku. — Krakonoš 1907, čís. 21./22. Regulace města (boření hradeb v Jičíně). — Hlasy od Blaníka 15./6. F. A. Slavík, O vzrůstu Benešova II.

Mitteilungen der Zentral-Kommission vyšly z roč. 1906 seš. 11—12 a z roč. 1907 (reorg.) seš. 1.—4. Bohemica vyčerpána ve Zprávách. Při nich pěkné reprodukce: Kropáčka v Hradci Králové, Mydlářovský dům v Chrudimi, dva renaissanční domy v Pardubicích, Vladislavský palác (nádvorní strana), Pinkasova synagoga (arkýř a facáda), záp. průčelí a portál klášt. kostela ve Sv. Koruně, kostel v Tachově (s navrhovanou sgotisovanou věží).

Mitt. des Mähr. Gewerbemuseums 1907 čís. 1.—4. Jul. Leisching, Die Prager Kunstsammlung atd. Ritter v. Lanna (s 13 ill.); A. Rille, Brünner Altäre und Kanzeln (s 5 ill.).

Zeitschrift des Nordböhm. Gewerbemuseums. 1907 čís. 4. Dr. E. Schwedeler-Meyer, Die Uhren im Legat d. Frh. H. v. Liebig; Jos. Kubina, Das Graduale des Luditzer Literatenchores.

Mitt. des V. f. Gesch. der D. in Böhmen 1907. Seš. 3.—4. Dr. K. Schneider líčí vývoj v mapování Čech a přikládá reprod. map z r. 1518, 1568, 1632; Wilh. Klein zjišťuje osudy pozůstatků krále Jana Luc.; Dr. K. Siegl uveřejňuje nejstarší listinu hostí Frant. Lázní z r. 1797; J. Hrdý vypisuje dějiny kostela P. Marie v Ústí n. L. do válek husitských (1426); Z. Schönach otiskuje 3 listiny z Čech, uložené v germ. museu v Norimberce (z let 1274, 1370, 1410); Dr. J. Loserth přináší paběrky české ze štýrských archivů a S. Gorge zjišťuje koupě prvních statků pro Valdštejna; Dr. G. C. Laube, Teplitzer Badeleben in alter Zeit; Dr. Paul Lederer, Maximilian Fr. von Lamingen und die Choden; Dr. R. Batka, Studien zur Gesch. der Musik in Böhmen; G. Schmidt, Zwei Urkunden zur Gesch. Westböhmens im 15. Jahrhdte; K. Friedl, Die Urkunden des Marktes Friedberg in Südböhmen; A. Mörath, Ein deutsches Einsregister; K. Fischer, Prager Studenten und Legionäre im J. 1848.

Deutsche Arbeit roč. V., seš. 5. Dr. O. Adler, Gieszhübel-Sauerbrunn.

Kunst und Kunsthandwerk roč. X. čís. 5. M. Dreger, Joh. Luk. v. Hildebrandt, (současník Fischerův z Erlachu).

Gazette des beaux arts 1907 (str. 213 sl.) L. — H. Labande, Les miniaturistes Avignonais et leurs oeuvres. (Užívá i knihy Dvořákovy o illuminátorech Jana ze Středy a plně ji akceptuje.)

Blätter für Architektur und Kunsthandwerk 1907. Dům v Michalské ulici čís. 12. (tab. 35.) Clementinum (tab. 36.) Loretta (tab. 37.) Vlašská kaple (tab. 38.) — Formenschatz 1907, tab. 53. Karlštejn (po restauraci).

Prager Tagblatt. 1907 (19./5.) Vom Lehenwagen zur Automobildroschke. (Hist. Skizze des Prager Lokalverkehrs). (29./5.) H. v. Zimmermann, Bilder aus Bürgstein.

Na Rusi počal vycházeti nový časopis, věnovaný dějinám umění, pod názvem Staryje gody, redakcí W. A. Wereščagina.

SVATÁ KORUNA,

BÝVALÝ KLÁŠTER CISTERCIENSKÝ.

NAPSAL

JOS. BRANIŠ,

C. K. KONSERVATOR A PROFESSOR C. K. ČESKÉ REÁLKY
V Č. BUDĚJOVICÍCH.

S 44 VYOBRAZENÍMI V TEXTU A 20 TABULKAMI.

PRAHA 1907.

NÁKLADEM SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH V PRAZE.

TISKEM ALOISA WIESNERA, KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍS. FRANT. JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

Veškera práva co do textu, illustrací i překladu jsou vyhrazena.

Veškera práva co do textu, illustrací i překladu jsou vyhrazena.

REJSTŘÍK.

Abrham varhanář 76.
Adam opat 22, 23.
,, zedník 68.
Albert převor 23, 125.
Albin Václav úředník 45, 48, 51.
Albrecht V. Rakouský 27, 31.
Aldersbach klášter 66.
Altzell klášter 66, 67.
Alumnát 59.
Ambit 24, 68, 76, 78, 98, 99, 123, 124, 125—133, 140.
Ambrož mnich 38.
Andělů sv. kostel 8, 31, 58, 60, 61, 62, 74, 81, 109, 142—147, 152.
Anna císařovna 63, 64.
Archiv 45, 48, 49, 59, 64, 71, 140.
Arnold opat 20, 23, 136.
Arnošt opat 20, 22, 136.
Aulner hejtman 68.

Balbín 74.
Barbora králová 28.
Bartoloměj opat 9, 136.
Bartoloměj administrátor 45, 47, 48, 49.
Bartoš kaplan 56.
Bašta 32, 56, 120, 121, 152, 154.
Batalha klášter 90.
Bavor III. z Bavorova 11, 13, 33, 78, 98.
Bavořici 2.
Bavorovo darování 11, 14.
Bayer opat 77, 123, 138.
Bayer stavitel 92.
Bebenhausen klášter 99.
Bechyně z Lažan 50.
Benedikt z Valdštejna, biskup 38, 155, 156.
Benedikt opat žďárský 124.
Benikovice 12, 40.
Benišov 12.
Bentius opat 72, 73, 74.
Bernard kaplan 56.
Bernard převor budějovický 45.
Berně 14, 20, 54, 72, 73.
Bezděkov 12.
Bílek z Bílenberka Jiří 60.
Biskupec 23, 26.
Blanice řeka 6.
Blanský les 2, 6, 7.
Blato 12.
Blažej opat 43, 44.
Blažejovice 6, 13, 19.
Bližná 12.
Bohuslav opat plaský 45, 48.
Boletice 6, 7, 9, 10, 11, 12, 20, 26, 38, 40.
Boleticko 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 13, 18, 23.
Bonaventura altista 59.
Bonifác IX. papež 20.
Bor 13, 20.
Borová 12.
Borovany 47.
Borovec rytíř 22.
Borovec husita 26.
Boucherad Mikuláš gen. opat 64, 66.
Bradáči 10, 34, 35.
Branda kardinál 27.
Brandlín 77.
Branšovice 56.
Brloh 18.
Brno Staré 123.
Brokoff 97.
Brozany 19.
Brzotice 12.
Břevniště 12.
Březovík 12.
Budějovice Č. 20, 24, 26, 45, 50, 59, 68, 69, 70, 71, 73, 92, 94, 122, 123.
Budín 31, 32, 38, 39, 40, 42.
Buleb (Bulový) vrch 6, 18.

Buquoy 68.
Bylanský Bohumír opat 1, 74, 77, 78, 92, 93, 94, 100, 101, 115, 119, 124, 126, 129, 133, 134, 141, 147, 150.
Býlovice 12.
Byteš 67.

Cáhlov 59, 60.
Cechy 31, 36.
Cesschin potok 6.
Cistercienské zvyklosti 7, 10, 11, 85, 86, 88, 90, 99, 106, 108, 116, 118, 119, 122, 123.
Citeaux klášter 5.
Cla, 11, 14, 40, 59.
Clavey Jan opat vyšebrodský 124.
Collocutorium 125, 133, 148.

Čáslav 27.
Černá 12.
Černice 11, 13, 20, 38, 48, 50, 55, 58, 77.
Černická rychta 13, 14, 34.
Černý Potok 30.
České Trouby 6.
Čtrnácti pomocníků sv. bratrstvo 156.

Darirza šlechtična 8.
Dehtary 14.
Desátky 11, 14, 45.
Dětochov 12.
Dětřich I. opat 10, 12, 14, 136.
Dětřich II. opat 31, 136, 137.
Ditrichsstift 19.
Dobrkov 12, 40.
Dobruš 12, 14, 18.
Dolany 12, 40.
Dolování 11, 55.
Domoradice 5, 13, 22.
Donner Rafael 97.
Dormitář 98, 99, 115, 122, 124, 127, 139, 141, 148.
Doubrava 13.
Doudlebsko 2, 5.
Doudlebský Petr 45.
Drkolenský klášter 27, 71, 73.
Drslavův hrad 9.
Dubleba potok 13.
Dunovec rytíř 19.
Dvorce 77.

z Eckerštejna Mikuláš 66, 67.
z Eggenberka knížata 1, 69, 71, 72, 73, 76.
Empory 98, 100.
Epitafia 13, 97, 98, 102.
Erhard opat 16.

Faldistorium 70, 115.
Fary 14, 20.
Ferdinand I. 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51.
Ferdinand II. 71.
Ferdinand III. 71.
Fessler T. sochař 78, 97.
Fiedler Vilém převor 1, 24, 25, 74, 112, 124, 128, 139, 141, 145, 147.
Filiace 5, 85, 86, 134.
Filtzer kapitán 68.
Flaming Ant. opat zbraslavský 58, 59, 64.
Fontenay klášter 90.
Fortna 86, 124, 152, 154.
Frantoly 13, 14, 19.
Frantolská rychta 13, 16.
Fresky 62, 68, 78, 96, 97, 98, 100, 121, 131, 133, 134, 140, 143, 147, 150, 151, 156.
Friedrich III. císař 35.
Frühauf Mikuláš opat 38.

Gdaňsko 60.
Gebling vinice 22.
Gerard I. opat 18, 20.
Gerard II. 31, 32, 34, 35.
Gerhart mnich 19.
Germersheim hejtman kruml. 72.
Gerunk 12.
Gobelin převor 20.
Goldbach 19.
Grangie 10, 14.
Greifenfels Jan gen. opat 71, 72, 73.
Greuz Silvius zvonař 123.
z Grevenštejna Vigand 23.
Growisch Tom. varhanář 61.
Guschl Christián opat 77, 138, 150.
z Guttenšteina Albrecht 45, 46.

Haider Volfgang opat 45.
Harrach kardinál 71.
Hausberg vrch 18, 19.
Havalda 12.
Hayder farář budějovický 45.
Heilsbronn klášter 99.
z Helfenburka Albín úředník 45, 48, 51.
Heřman opat 11, 22.
Heřman biskup prisilienský 11, 22.
Hilger visitátor 74.
Hintring 12, 19.
Hirz purkrabí 2, 6, 7, 8, 9, 15, 41, 136.
z Hlavatec Roubík 37.
Hodiny 61.
Hodňov 12.

Hockové z Zweibrucku 67.
Hölderle Melichar opat 56, 58, 59, 60, 61, 137, 150, 151, 152.
Holík husita 26.
Holkov 76, 78, 79.
Holkovec 35.
Hora vrch 6.
Horucher Jakub 12.
Hořice 15, 56.
Hořičky 12, 40.
Hořikovice 13, 40.
Hospic 7, 86, 154.
Hospodářský dvůr 7, 9, 10, 30, 86.
Hostinov 12.
Hovorna 125, 133, 147.
z Hradce Adam 41, 42, 43, 44.
Hradec Jindřichův 94, 119.
Hradiště klášter 128.
Hradiště vrch 7.
z Hrádku Štěpán 20.
Hrbov 13, 40.
Húba vrch 6.
Hubenov 12.
Huber Jiří opat 66, 67, 68, 69, 70, 151.
Hučný potok 6.
Húrka 12, 35.
Huť Stará 12.

Cheb 46.
Chlum hora 9.
Chlum ves 10.
z Chlumu páni 13.
Chlumeček 76, 79.
Chotek z Vojnína 50.
Chrám konventní 7, 8, 9, 32, 38, 48, 61, 62, 74, 76, 77, 78, 81, 86, 87—123.
Chrášťany 13, 40.
Christianstift 19.
Chrobolský potok 40.
Chroboly 12, 16, 19, 30.
Chvalovice 10, 13, 22.
Chvalšiny 9, 11, 12, 20, 26, 31, 36, 38, 40, 45.
Chvalšinský potok 7.
Chvalšinský statek 5, 9, 12, 28.
Chýnov 78.

Infirmaria 86, 145.
Inkorporace far 20, 155.
Inventáře klenotů 23, 28, 54.
Inventury 39, 45, 60, 71.

Jablonec 12.
Jáchym krejčí 68.
Jakl mlynář 55.
Jakub opat 45, 47.
Jakub farář chvalšinský 31.
Jakub husita 26.
Jáma 12.
Jamský potok 6.
Jan král 11, 14.
Jan opat korunský 31, 36.
Jan opat plaský 36.
Jan opat viktrinský 4.
Jan komisař 40.
Jan z Míchalovic 11.
Jan biskup lebuský 20.
Jan farář černický 55.
Jan farář milčínský 35.
Jan kustos 24.
Jan sklepmistr 23.
Janastift 19.
Janek pacholek 26.
Jankov 12.
Javoří 12.
Jech pekař 22.
Jelma 12.
Jesuité 56, 62, 63.
Jilkovský mlýn 55.
Jiloviště zlatá 11.
Jindra pacholek 26.
Jindřich opat 4, 136.
Jindřich z Velešína 11, 47.
Jiří král 24, 35, 37.
Jiří I. opat 36, 39, 42, 43.
Jiří III. opat 56, 66, 67, 68, 69, 70.
Jiří převor 60.
Jiří mnich 52.
Josef II. 78.

Kájov 6, 7, 10, 20, 23, 26, 38, 59, 68, 69, 70, 74, 75, 76, 77.
Kamenické značky 116, 119, 154.
Kapitulní síň 9, 76, 78, 124, 125, 129, 133—139, 149.
Kapituly 8, 22, 66, 73, 125.
Kaple opatská 20, 135, 150, 151.
Karel IV. 11, 14, 15, 16, 18, 34.
Karel VI. 77.
Karel farář černický 58.
Kašpar mnich 38.
Kaufrecht 18, 20, 22.
Kbel Jan 22.
Keblany 74, 77, 79.
Kellner Konrád opat 38.
King Jan mnich 24.
Kisaur Ant. úředník 45.
Kladný 6, 7, 12, 40.
Klášterství rozsah 12, 13.
Klenovice 12.
Kleť 1, 6, 13.
Kliment VII. papež 44.
Klopotný potok 6.
Knihovna 22, 23, 61, 67, 69, 124, 139.
Koc z Dobrše 69.
Kolonisace 3, 7, 9, 10, 13, 15.
Komora královská 3, 28, 42, 59, 64, 66, 70.

Konvent 7, 9, 30, 31, 32, 58, 76, 86, 95, 107, 109, 115, 122, 123 až 142, 147, 148, 154.
Konvrši 10, 31, 86, 129, 152, 154, 156.
Koprvadlo husita 26.
Koroseky 69.
Korynská Magdaléna 66.
Koryto (ves) 13, 19, 30.
Kořenatec potok 6.
Kořenští z Terešova 45.
Kovářovice 12.
Kremže v Rakousích 13, 20, 28, 47, 54.
Kressenbrunn 3, 4, 155.
Krtely 13.
Krumlov 2, 6, 8, 12, 14, 28, 32, 36, 38, 43, 46, 48, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 68, 69, 72, 73, 76, 77, 78, 129, 154.
Krumlovské panství 41, 59, 63, 69, 77.
Křemešný potok 6.
Křemže Česká 76, 79.
Křenov 6, 7, 12, 40.
Křenovský dvůr 10.
Křišťan konvrš 35.
Kříž Svatý klášter 3, 4, 5, 8, 24, 72, 86, 87, 90, 114, 124, 126, 128, 133, 134, 139.
Křížovice 12.
Ktiš 12, 14, 26.
Ktiška 12, 26.
Kunášové z Machovic 45, 70.
Kugelweit hrad 18.
z Kugelweita Dětřich 16, 18.
Kurtz Matěj opat 77, 138.
Kutná Hora (sv. Barbora) 103.
Květušov 12.
Kyselov 12.

Ladislav Pohrobek 31, 32, 34, 35.
z Landštejna páni 14, 19.
Langheim klášter 38.
Latrán 38.
Lazaret 26, 155.
Lazec 40.
Laziště̌k 13, 19.
Leonfelden 70.
Leopold císař 76.
Leopold arcivévoda 64.
Leptač, 13, 19.
Lhenice 13, 28, 30.
Lhenická rychta 13.
Lhota Bozdova 12.
Lhota Mackova 12.
Lhota Přední 12.
Lhota Ratiborova 12.
Lhota Zadní 12.
ze Lhoty Předvoj 14.
Lhotka 5, 13, 56.
Libín 9.
z Lichtenštejna Karel 69.
Linec 44.
Linhart Šťavka opat 36.
Linhart převor 32.
Linhart opat plaský 43.
Lípy korunské 24, 26, 71, 152, 157, 158, 159.
Liščí louky 2, 9.
Ločedice 54.
Lomek 12.
Loutka 12.
Lovy 39.
Lštín 12.
Lúčovice 15.
Lučný potok 6.
Ludolf opat 12, 136.
Ludvík král 42, 44.
Ludvík sv. král franc. 4.
z Lúkova Buzek 14.
Lužice (ves) 13, 40.

Madonna korunská 23, 115.
Mahouš 13, 20, 40.
z Machovic Kunáš 45.
Malby 21, 23, 58, 62, 68, 69, 78, 92, 96, 100, 115, 121, 124, 125, 126, 131, 132—134, 140, 143, 147, 150, 151, 156.
Malonín 13, 19.
Maňava 12.
Markety sv. kostel 4, 20, 38, 48, 71, 81, 115, 127, 130, 154—156.
Markov 12.
Markvartice 78.
Martin husita 26.
z Martinic Benno 76, 124, 129.
Maschl žid 20.
Matyáš císař 62, 64, 68.
Maulbronn klášter 114.
Mezníky 15, 19.
Míčovice 12.
Miesau 19.
Michal Parléř 15, 22, 126.
Michal kněz 23.
Michal mnich 69.
z Michalovic páni 11, 12.
Mikuláš mnich 38.
Mílek Jan opat 50, 51, 52, 54, 55, 56.
Miletinka 12.
Milevsko klášter 30, 31, 32, 34.
Miličovský z Braunberka 63, 76, 110.
Minsterberský kníže Karel 42.
Mírkovice 34, 38.
Mizel zedník 61.
Mladoňov 12.
z Mohelnice Antonín 50.
Mojné 11, 13, 55.
Mokrá 10, 12, 40.

Mokerský újezd 2, 8.
Mor 47, 73.
Morimund 5, 22, 86, 134.
Most rájovský 55, 59, 76, 78.
Mošna 13, 19, 30.
Myšňany 12.
Mýto (ves) 12.

Náhrobky 9, 13, 22, 33, 41, 47, 60, 61, 63, 71, 74, 76, 78, 92, 97, 98, 99, 101, 103, 108—114, 124, 134—139.
Národnostní spory 34.
Nárožnice potok 55.
Nekrolog 23, 24, 27, 76.
Nemocnice 7, 86, 144, 145, 155.
Nesměň 11.
Netolice 9, 11, 14, 20, 26, 31, 35, 40.
Netolicko 2, 5, 7, 9, 23, 28, 37.
Netolický Václ. A. svob. pán 77.
Neustift 15.
Nevolníci 10.
Norimberk 27.
Noviciát 76, 86, 124, 141, 144, 145.
Nový dvůr 5, 13, 56.

Obchod 11.
Obschi? potok 6.
Odpustky 38, 156.
Oldřich biskup pasovský 36.
Oldřich konvrš 34, 35.
Olšina 56, 63, 69, 78.
Olšovka potok 7.
Oltáře 11, 23, 37, 61, 77, 90, 92, 93, 94, 100, 108, 150, 156.
Ondřej opat 38, 39.
Opatů posloupnost 83, 84.
Opatovice 74.
Opatství (budova) 7, 31, 32, 56, 58, 61, 81, 86, 147—152.
Osek klášter 133.
Osí 12.
Osov 12, 30, 34.
Otice 12.
Ostrohora 12.
Ostrov klášter 2, 3, 15.
Otakar II. (Přemysl) 2, 3, 4, 5, 8, 16, 18, 29, 58, 78, 87, 97, 104, 106, 122, 123, 150, 155.
Otta Braniborský 9.
Ovesná 13, 30.
Ovevice 13.

Pachmann Bernard opat 61, 74, 87, 92, 100, 101, 102, 103, 106, 115, 116, 118, 137.
Pachmann Ondřej opat 70, 71.
Pajtler Jakub opat 45.
Palček husita 26.
Palko Xav. malíř 96.
Papírna 61.
Parkfried 12, 19.
Parléř Michal 15.
Parléř Petr 15.
Pasov 6, 27.
Pasovská stezka 6.
Pasovští 63.
Paternita 8, 43.
Pauer Gerard opat 76, 77, 137.
Pavel II. papež 36.
Pavel opat vyšebrodský 35.
Payer Filip opat, viz Bayer!
Pernek 12, 18.
Perner Ant. zvonař 123.
Petr opat zbraslavský 3.
Petr kněz 23.
Petrov 12.
z Petrovic Konrád purkrabí 36.
Pfeifer Jan převor 55.
Pihlov 12.
Pils Michal farář kájovský 38.
Písek 8.
Píšek Jindřich probošt 50, 51.
Pivovar 148, 151.
Planá Horní 11, 14.
Plankaštejn 12.
Planské 12.
Plasy klášter 8, 20, 22, 36, 38, 43, 45, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 66, 76.
Plešovice 5, 13.
Pluh Oldřich podkomoří 14.
Plzel 13.
Poddaní 8, 9, 14, 35, 39, 43, 46, 47, 48, 50, 56, 59, 68, 69, 73, 79.
Podeřiště 13.
Podvoří 12, 40.
Poklad 24, 28, 36, 48, 49, 54, 61, 62, 68, 69, 74.
Polák Matěj opat 48, 49, 50, 51.
Polenský potok 40.
Polná 12, 38.
Pomuk klášter 36, 38, 43, 48, 50.
Pontifikálií právo 44.
Poplenění kláštera 8, 20, 23, 24, 27, 30, 68, 69, 104, 117, 123, 124, 125, 156.
z Pordic Dětřich 16, 18.
Portály 93, 111, 121, 126, 128, 132, 142, 144, 152, 158.
Pořešín 13.
z Pořešína páni 12, 20.
Posloupnost opatů 83, 84.
Prachatice 6, 16, 24, 28, 39, 77.
Prachatice panství 6, 16, 28.
Prachatický potok 6.
Prakéř 12.
Prešpurk 28.
Privilegia 9, 35, 37, 39, 43, 44, 45, 50, 51, 64, 70, 71, 72.

Prokop kněz 23.
Provodice 12.
Prüschenkové 8, 9.
Přehořov 77, 78.
Přelstice 12.
Přemysl II. viz Otakar!
Přísečná 5, 13, 56, 58.
Příslop 6, 12.
Psilepin (skála) 6, 18.
Puchník Mikuláš 20.
Pulkenštift 19.
Purkrecht 10.
Purkstall 19.

Ráb 59.
z Rabštejna Prokop 35.
Radisch (= Hradiště vrch) 6, 7.
Radošovice 14.
Radslav 12.
Rainer V. V. malíř 96.
Rájov 12, 13, 26, 59, 66, 68, 69, 73, 76, 78.
Rájovská rychta 13, 34.
Rájovský újezd 5, 9.
Rapotscha potok 6.
Raveň 12, 20, 34.
Raysnow? 18.
Raziberg 6, 7.
Refektář 58, 61, 78, 105, 128, 141, 148.
Roboty 10, 18, 47, 58.
Ročovice 13, 40.
Roudnice 94.
z Roupova Václav 39.
Rovence 12.
Rovné 22, 31.
z Rovného Buzek 31.
Rožemberk 2.
z Rožemberka Jan 31, 32, 34, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 44.
z Rožemberka Jindřich 12, 22, 31, 32, 35, 41, 43.
z Rožemberka Jošt 31, 44, 45.
z Rožemberka Oldřich 27, 28, 30, 31, 32, 34, 35, 38, 55.
z Rožemberka Petr 12, 13, 14, 38, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 51.
z Rožemberka Petr Vok 45, 46, 58, 59, 63.
z Rožemberka Vilém 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 58, 59, 129.
z Rožemberka Vok 30, 38.
z Rožmitála Zd. Lev 41.
Rožnov 14.
Rudolf Habsburský 8.
Rudolf II. 59, 63, 64.
Rutger opat 24, 26, 27, 28, 30, 31.
Rybníky 34, 46, 54, 56, 78, 152.
Rybolov 55.
Rychty 12, 13, 16, 19, 34.
Rýňáci 10, 26, 34, 35, 129.

Řehoř XI. papež 18.
Řehoř kovář 26.
Řehoř nápravník 12.

Sadlná 12.
Sakristie 61, 65, 81, 90, 100, 114, 115, 122, 124, 127, 128, 133, 141, 157.
Samburk husita 26.
Sanytr 55.
Sedlec klášter 7, 8, 26, 59, 60, 64, 66, 74, 75, 86, 87, 92, 94, 97, 99, 114, 122, 134, 147, 155, 156, 159.
Sedlejovice 13, 40.
Seifried mnich 36.
Sgraffita 58, 150, 151, 152, 154.
Siekl lazebník 26.
Skaleny Jakubovy 11, 34.
Skalice klášter 16, 86.
Skalka Alexander úředník 55.
Skalný 12.
Sklomalby 23, 100.
Skřídla 11, 12.
Skříměřov 12, 19.
Slatina 19.
Slatinský Dětřich 56, 58.
Slavata Adam 64.
Slavata Vilém 64.
Slavkovice 12, 15.
Slivka hrnčíř 26.
Sluny 13, 20 (= Zlín).
Směděč 6, 11, 12, 14, 18, 26, 30.
Směny majetku 11, 20.
Smil z Křemže Jan 28, 30.
Smrhov 11, 12, 20.
Snopek Jindřich opat sedlecký 75, 92.
Soběslav 50.
Sonnberg 12, 19.
Sosní (les) 11.
Společnice (ves) 12.
Spory o meze 7, 13, 15, 19, 35.
Spory vnitřní 20, 22, 34, 35, 44, 74.
Spory s vrchností 47, 48, 50, 63, 71, 72, 73, 77.
Srnín 5, 13, 63.
Steinhäufel Jiří opat 36, 39, 42.
Stežerov 12.
Stögerwald 7.
Stohandl Pavel kronikář 1, 24, 25, 62, 114.
Strahov klášter 2.
Strakonice 76.
ze Strakonic Vilém 11.
ze Stropnice Jan notář 23.
Strunkovice 26.

ze Strunkovic Vok 9.
Střemily 12.
Studna 91, 126, 141.
Supper Tad. malíř 96.
Světlá klášter 67, 87.
Svince 11, 13, 70.
Sviňovice 13, 19, 30.
Swarczsteten 15.
Sygbod mnich 30.

Šenava 6, 12, 19.
Šenek 12.
Šitice 13, 40.
Škola 78, 148, 152.
Šlik Jeroným 45.
Schönbeck Valentin opat 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 76, 92, 119, 123, 133, 137, 141, 142, 143, 145, 147, 148, 150, 158.
Špicnberk 12, 40.
Šťavka Linhart opat viz Linhart!
ze Štěkře Menhart 12.
Štěpán opat 22.
ze Šternberka páni 36, 45, 46.
Štifta 12, 19.
Štukatury 94, 97, 98, 100, 102, 115, 125, 126, 131, 133, 134, 140, 141, 147, 150, 151.
Schwarzbach 6.
ze Schwarzenberga knížata 77, 78, 81, 108.
Švíba 12.

Tábor 28, 30, 73.
Taxer Jiří opat 56, 58, 59, 154.
Terrakotty 58, 125, 128, 129, 134, 146, 153.
Tiskárna 61.
Tisovka 12.
Toman husita 26.
Tridentský kardinál 44.
Trouby České 6.
Třebánek 13, 40.
Třebanice 13, 40.
Třeboň 28, 46, 47, 71.
Třebonínská hora 1, 12.
Třebovice 12.
Třebovický potok 40.
Turnovský hejtman 63.
Tusset 6.

Újezd 13.
Umělecká činnost 15, 22, 23, 38, 125, 129.
Ungar Matěj A. opat 1, 67, 74, 75, 76, 77, 92, 100, 102, 123, 125, 127, 129, 137, 139, 141, 148, 151.
Urban VI. papež 18, 19.
Urban mlynář 55.
Urbáře 47.
Úrok 10, 11, 13, 14, 31, 40.
Úročníci 10.

Václav I. 2, 7, 8, 144.
Václav II. 5, 9, 88, 90, 104, 108, 129.
Václav IV. 18, 19, 20, 22, 27, 30, 34, 35.
Václav farář černický 20.
Václav truhlář 26.
Vadkov 13.
z Valdštejna Benedikt biskup 38, 155, 156.
Valovice 40.
Varhany 61, 76, 106.
Vavřinec mnich 38.
Velehrad klášter 66, 114.
Velešín 11, 67.
z Velešína páni 11, 47.
Věřetice 13.
Vergerius P. P. nuncius 44.
Veselé 12.
z Větřní Višně 32, 104.
Viktring klášter 4.
Vinice 4, 12, 20, 28, 47, 48.
Visitátoři 22, 36, 38, 40, 43, 45, 48, 49, 50, 51, 54, 58, 59, 61, 64, 67, 69, 71, 72, 73, 74.
Vítějice 13.
z Vítějovic páni 13.
Vítěšovice 12.
Vítek 15.
Vítkovci 2, 3, 8, 18.
Vítkův Kámen 2.
Vladislav král 37, 38, 39, 40, 41, 43, 46, 59.
z Vlhlav Oneš 20.
Vlk Toman 48, 55.
Vltavice 12, 14, 40.
Vodice 13.
Volarský statek 6.
Volfgang Haider opat 45, 46, 47, 51.
Volfgang opat plaský 50, 51, 52, 54, 55.
Volfgang opat pomucký 43.
Volfgang opat světelský 40.
Vok ze Strunkovic 9.
Vrat Adam opat zbraslavský 64.
Vrat Jiří opat zbraslavský 64, 70, 71.
Vrata (hora) 6.
Vražice 12.
Vrbice 13.
Vrruhob? (hora) 6.
Vyšehradské proboštství 6, 15, 16, 19, 20, 129.
Vyšné 5, 12, 13, 34, 38, 48, 55, 56.
z Vyšného Markvart 12.
Vyšší Brod klášter 2, 15, 23, 35, 40, 46, 51, 56, 59, 60, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 87, 90, 92, 106, 114, 122, 124, 128, 131, 133.

Wagnereck Jan senior 68, 118.
Waltershausen hrad 18, 19.

Walterstift 19.
Wendschuh opat vyšebrodský 73.
Wiener Wolf 45.
Wilhering klášter 69.
Witschgerbach potok 15.
Wudika potok 6.

Záboří 12, 30, 31.
Záhliní 12.
Záhorkov 6, 7, 12.
Záhoří 12.
Záchlumí 2, 5, 8, 9, 18.
Zákupné právo 10.
Zápisy 14, 28, 29, 32, 34, 35, 39, 40, 42, 45, 46.
Zástavy 20, 27, 30, 31, 36, 37.
Zátoň 15.
Zátoňský újezd 2, 15.
Záviš z Falkenštejna 8.
Zbitiny 10, 13, 19, 28.
Zbitinská rychta 13, 16.
Zbraslav klášter 3, 58, 59, 64, 66, 68, 69, 70, 86, 108, 155.
Zehenter Ondřej farář 23.
Zikmund král 2[illegible], 27, 30, 34, 59.
Zlatá stezka 2, 6, 16.
Zlatý potok 6.
Zlín dvůr 13, 20.
Značky kamenické 116, 119, 154.
Znak klášterní 56, 134.
Znojmo 44.
Zvíkov hrad 30, 119.
Zvířetice 40.
Zvony 61.
z Zweibrucku Hockové 67.

Žabovřesky 14, 77.
Žaltice 11, 13.
Žďár klášter 36, 74, 76, 124.
Želnava 12, 18, 19.
Želnavská rychta 12, 16, 19, 27, 35, 39.
Žitná 13, 40.
Žižka 24, 26, 124, 156.
Žlábek ves 12.
Žumberk 67.

VYOBRAZENÍ V TEXTU.

1. Presbyteř chrámová s hlavním oltářem 17
2. Malba nad hlavním oltářem 21
3. Trůn opatský 25
4. Mausoleum Otakarovo . 29
5. Mausoleum Bavora III. . 33
6. Barokní skříň oltářní . . 37
7. Náhrobek Hirzův 41
8. Náhrobek Jindřicha z Velešína 47
9. Pozadí hlavní lodi . . . 49
10. Gotická boková loď . . 53
11. Krucifix na bokovém oltáři 57
12. Náhrobek J. Miličovského 63
13. Sakristie 65
14. Faldistorium opatské . . 70
15. Průčelí chrámové 75
16. Presbyteř a štít příčné lodi 80
17. Rajský dvůr 82
18. Severní chodba ambitu . 87
19. Východní chodba ambitu 89
20. Vchod k bývalé studni 91
21. Portál do kapituly . . . 93
22. Vchod do konventu . . . 95
23. Náhrobek opata Jindřicha 99
24. Náhrobek opata Guschla 101
25. Zbytek náhrobku Hölderlova 103
26. Refektář 105
27. Chodba ve východním křídle konventu 107
28. Kostel sv. andělů . . . 109
29. Portálek kostela sv. andělů 111
30. Vnitřní brána s baštou 120
31. Vchod do bašty 121
32. Vnější brána s kostelem sv. Markety 127
33. Kostel sv. Markety (půdorys) 130
34. Portál chrámový 132
35. Kaple opatská 135
36. Omítková obruba okna . 140
37. Okno v kapitule 143
38. Terrakottové ostění v kapitule 146
39. Konsoly v kapitule . . . 149
40—43. Terrakotty 153
44. Listy lípové v Koruně . 157

VYOBRAZENÍ MIMO TEXT.

Tab. I. Klášterství korunské (mapa).
Tab. II. Celkový pohled na klášter od východu.
Tab. III. Pohled na konvent od jihovýchodu.
Tab. IV. Chrám a nejstarší část konventu od jihu.
Tab. V. Celkový pohled od jihu.
Tab. VI. Štuková dekorace s obrazem opata Ungara.
Tab. VII. Půdorys kláštera r. 1805. Sklepy a základy.
Tab. VIII. Půdorys kláštera r. 1805. Přízemí.
Tab. IX. Půdorys kláštera r. 1805. Patro.
Tab. X. Madonna svatokorunská.
Tab. XI. Staré schodiště a okno v příčné lodi.
Tab. XII. Síň kapitulní.
Tab. XIII. Nástropní malba v síni opatství: Scena v táboře.
Tab. XIV. Nástropní malba tamže: Stavba kláštera.
Klášter Sv.-Korunský r. 1906. (Měřil a rýsoval architekt Jan Skorkovský, c. k. professor.)
Tab. XV. *a*) Půdorys celkový.
Tab. XVI. *b*) Půdorys chrámu a konventu.
Tab. XVII. *c*) Příčný řez chrámem.
Tab. XVIII. *d*) Kapitulní síň.
Tab. XIX. *e*) Zbytek kostela sv. andělů.
Tab. XX. *f*) Detaily.

Plány Matzovy (tab. VII.—IX.) zapůjčil ochotně k reprodukci sl. knížecí Schwarzenberský stavební úřad v Krumlově, stav nynější (tabulka XV.—XX.) a skizzy terrakott (obr. 40. 41.) kreslil pan architekt Jan Skorkovský, prof. c. k. průmyslové školy v Plzni. Tab. XI. a XII. jsou reprodukce fotografií pana JanaVilíma , obr. 39. kreslil p. Oskar Fiala na Smíchově. Veškery ostatní illustrace, tedy převážná většina obrazů, jsou podle fotografií, jež obětavě učinil člen výboru Společnosti př. st. č., pan redaktor Frant. Dvořák.

PŘEDMLUVA.

Ze stavitelských památek jihočeských neupoutala mne po mém příchodu do Českých Budějovic žádná tou měrou jako bývalý klášter Svatokorunský. Rozsáhlost budov, jejich výzdoba i lítost nad zpuštěním spolu s obavou, že nastane snad den, kdy vše obrátí se v sutiny, vábily mne opět a opět k zevrubnějšímu studiu, jehož výsledky jsem se však s veřejností sděliti neosměloval, ani když uplynula lhůta vytknutá Horácovým »Nonum prematur in annum!« Bylť jsem si dobře vědom, že ani mnohaleté studium nestačí k důkladnému probádání takového objektu.

Když roku 1903 Společnost přátel starožitností českých navštívila Korunu v mém průvodu, pokusil jsem se orientovati účastníky na místě samém s patra pronesenou přednáškou, jejímž následkem bylo obecně projevované přání, abych výklad svůj uveřejnil v »Časopise Společnosti«.

Ale i potom jsem ještě váhal. Teprve když táž Společnost vyslala pana architekta Jana Skorkovského, aby zhotovil plány a nákresy, když pan redaktor Frant. Dvořák připravil krásné fotografické snímky a tak opatřen bohatý illustrační materiál, nezbývalo mi než přikročiti k dílu, jež bohužel nemohu považovati za úplné a dokonalé.

Po stránce historické jest to pouhý přehled určený pro kruhy nejširší, a proto nejsou prameny citovány přímo a doslovně, spíše hleděl jsem načrtnouti celkový obraz s upozorněním na zakořeněné omyly, jež z knihy do knihy se posud opisovaly. Popis ovšem více hledí k potřebám odborníků. Vůbec pak upozorňuji, že výsledky svého pátrání sděluji s veřejností hlavně proto, aby se mnou nezhynuly, ale aby v budoucnosti byly povolanějšímu badateli vítaným základem a vodítkem.

V Českých Budějovicích, 1907. *Josef Braniš.*

---

odlehlém, hlubokém údolíčku na levém břehu Vltavy, zastíněném od západu 1084 *m* vysokým hřbetem lesnaté Kleti a od východu horou Třebonínskou (652 *m*), ukrývá se skvostná perla středověkého umění — bývalý klášter Svatokorunský, svědek zlatých i zlých časů, pomník české slávy i úpadku, svědek nad jiné věrohodný, jehož dumné zdi mluví k znalci tklivěji než celé svazky historických foliantů.

A tajemnou mluvu tu počali záhy přátelé minulosti chápati a tlumočiti svým vrstevníkům i potomstvu, čímž vysvětlíme si, že má Koruna dosti objemnou literaturu. Již v XVII. století měl klášter své dějezpytce, neboť veliký spor, který vedl s knížaty z Eggenberka o svou neodvislost, přímo nutil k pilnému studiu privilegií a pamětí. Konventuál P. Pavel Stohandl položil základ k rukopisu zvanému Series abbatum Sanctae Coronae, jejž v zachované podobě vlastně sepsal za opata Matěje Ungara převor Vilém Fiedler, zemřelý 5. srpna 1692.

Dějinám kláštera věnoval péči i poslední opat Bohumír Bylanský, jenž počal psáti Chronicon monasterii S. Coronae. Tyto starší rukopisy bedlivě shledal a v objemnou pamětní knihu snesl již r. 1839. zasloužilý farář korunský Bartoloměj Sládek, jehož práce, veledůstojným panem farářem A. Brandejsem ochotně mi zapůjčená, ovšem po kritické rozvaze byla jedním z hlavních pramenů této historické stati. Druhým zdrojem byl listář klášterní, a sice Mat. Pangerla Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron, jejž doplňují důležité listiny uveřejněné pilným

badatelem p. Hynkem Grossem, adjunktem kníž. archivu krumlovského, v Archivu českém a rovněž horlivými dějezpytci Ferd. Tadrou a Drem Valentinem Schmidtem ve sborníku Studien aus dem Benedictiner und Cistercienser Orden. Spolu jest mi vzdáti nejsrdečnější dík veledůstojnému panu faráři Antonínu Brandejsovi, jenž s obzvláštní láskou věnuje se starobylým památkám svého působiště a nejednu velmi zajímavou stránku jejich objevil.

Poněvadž práce má jest v první řadě pomůckou určenou pro dějepisce umění, zdálo se mi zbytečným šířiti ji doslovným citováním pramenů, upozorňuji však, že těchto užil jsem střízlivě, kriticky, se stálým zřetelem k místům a stavbám, o nichž se jedná, a to v přesvědčení, že bez zevrubného zkoumání místního i zdánlivě nejjasnější písemná zpráva zůstává němou.

* * *

V místech, kde za pradávných dob stýkaly se meze tří slovanských kmenů v nejjižnější části vlasti naší usedlých, totiž Dúdlebů, Netoliců a Boleticů, zůstával ještě v polovici XIII. století v moci panovnické značný kus komorního majetku; bylo to staré jádro Boleticka (Záchlumí) a jeho rozsáhlý pomezný hvozd, rozkládající se po hřbetě a jihozápadním svahu Blanského lesa velikým obloukem přes Liščí louky až hornímu toku Vltavy na pomezí zemské u Zlaté stezky, a zbytek bývalého Netolicka. Mnoho z půdy zeměpanské uchvátily již tehdy i v jižních Čechách mocné rody šlechtické. Vítkovci v neznámé době zmocnili se některých újezdů na východě Záchlumí a stanuli pevnou nohou až na hranici rakouské. Kam vkročili, zabezpečovali své panství hradem. Vítkův Kámen, Rožemberk a Krumlov byly jim pevnou oporou na horní Vltavě, a jak značnou byla moc jejich v těchto končinách, patrno z toho, že r. 1259. mohli zde založiti cisterciácký klášter Vyšebrodský.

Severně od nich na úpatí Blanského lesa na pravém i levém břehu Vltavy zabral valnou část Doudlebska rod Bavořiců erbu střely, porůzné pak části Záchlumí držely jako zbytky rozsáhlého kdysi újezdu Zátoňského kláštery Ostrovský, Břevnovský a Strahovský, posléze pak král Václav I. daroval táhlý újezd Mokerský věrnému rytíři svému Hirzovi.

Tak vzrostla moc panská do polovice XIII. věku v nejjižnějších končinách Čech více než povážlivě a není divu, že prozíravý král Přemysl II., jenž první nebezpečí její postřehl, jal se pomýšleti,

jak by jí položil meze. Obyvatelstvo Boleticka bylo nečetné, rovněž starší újezdy té krajiny neměly dosti síly, aby si uhájily trvale svobody, a kolonisační činnost starších duchovních ústavů, na př. kláštera Ostrovského se tu neosvědčila, protože kraj ten byl jim z ruky a domácích kolonistů bylo poskrovnu. Proto asi pomýšlel Otakar, kterak by tento majetek pro budoucnost aspoň nepřímo královské komoře zabezpečil tak, aby Vítkovci si jej osvojiti nemohli. Při tehdejších poměrech mohlo se to nejsnáze státi tím, že daroval jej církvi, že založil tu duchovní ústav, jenž měl moci panské znemožniti další nabývání půdy a zároveň co možná nejrychleji kolonisovati své území. K úkolu tomu zajisté nejpovolanějším byl tehdy řád cisterciensky.

To bylo asi hlavní pohnutkou, proč r. 1263. král Přemysl II. v tichém, odlehlém údolí vltavském založil klášter Svatokorunský. Kdo středověkými dějinami blíže se obíral, ví dobře, že právě při významných fundacích náboženských nejednou sledovány byly dobře promyšlené záměry politické.

Až dosud rozšířeno jest obecně mínění, že založení kláštera Svatokorunského stalo se na památku slavného vítězství, dobytého dne 12. července r. 1260. nad Uhry u Kressenbrunna. Tradice ta, která v klášteře ode dávna byla známa, a jak z památníku Otakarova ve chrámě korunském až podnes jest patrno, až do konce udržována, nenalézá v historických pramenech dostatečné opory. Z domácích letopisců doby Otakarovy žádný o založení kláštera se nezmiňuje, teprve Petr, opat Zbraslavský, připomíná ho slovy: »Inter cetera autem operum suorum primordia ad honorem Dei suaeque genitricis Mariae gloriosaeque virginis monasterium cisterciensis ordinis circa metas Bavariae fundavit, cui nomen ad Sanctam Coronam*) imposuit et largas sibi possessiones sui regni contulit et donavit« (t. j.: Mezi jiným ku cti Boha a jeho rodičky Marie, přeslavné panny, klášter cisterciensského řádu poblíž hranic bavorských založil, jejž Svatou Korunou pojmenoval a hojný majetek královský mu udělil a daroval.) Letopisec rakouského kláštera Sv. Kříže krátce a jasně zmiňuje se jen o vyslání konventu slovy: »Hoc anno (1263) Otacarus rex Bohemiae assignavit conventui Sanctae Crucis quendam locum in Boemia convenienter

*) Klášter slul »Svatá Koruna«, nynější název »Zlatá Koruna« vznikl později, kdy pravého jména zapomínali, omylem v Němcích, český okolní lid říká prostě »Koruna«.

aptum et spatium multum ad construendam abbatiam, quae dicitur ad sanctam spineam coronam. In diebus illis ad petitionem regis, sexta feria infra octavam pascae, quae tunc habebatur 8. Idus Aprilis, missus est conventus a Sancta Cruce ad praedictum locum cum venerabili viro abbate Heinrico, qui fuerat quondam abbas S. Crucis« (t. j.: Toho roku [1263] Otakar, král Český, přiřkl konventu Sv. Kříže jakési místo v Čechách příhodně způsobilé a velkou rozlohu k vystavění opatství, kteréž se nazývá u svaté trnové koruny. V těch dnech na prosbu královu v pátek oktávy velikonoční, jenž připadal tehdy na 6. dubna, vyslán jest konvent ze Sv. Kříže na svrchu řečené místo s ctihodným mužem opatem Jindřichem jenž býval kdysi opatem svatokřížským.) Jan, opat Viktringský, první vykládá podnět a příčinu pojmenování nového kláštera slovy: »Hic rex construxit monasterium cysterciensis ordinis, quod ad Sanctam Coronam dicitur . . . Unam spinam coronae Domini rex Franciae magnis precibus ei contulit, qua ipsam fundationem decoravit et ob hoc Coronam Sanctam appellavit.« (Tento král vystavěl klášter cisterciensského řádu, který u Svaté Koruny se nazývá . . . Jeden trn z koruny Páně král francouzský [sv. Ludvík] na veliké prosby mu daroval, kterýmžto založení své ozdobil a proto Korunou Svatou pojmenoval.)

Ani listář klášterní neposkytuje v té příčině dostatečného světla. Darovací listina statku Boletického, která i za fundační listinu kláštera ode dávna se považuje, praví v úvodu pouze, že král ustanovil založiti klášter řádu cisterciensského, jenž z úcty k svaté trnové koruně Svatá Koruna nazývati se má, a potom k hlavnímu nadání pouze připomíná, že na památku válek v Rakousích a Štýrsku přidává ještě dvě vinice v Rakousích. Z ostatních souvztahů ve prospěch tradice padá na váhu jedině to, že druhý kostel klášterní zasvěcen byl sv. Marketě, v jejíž vigilii vítězství kressenbrunnské bylo vybojováno.

Den založení kláštera není rovněž možno přesně stanoviti. Nadační listina na statek Boletický postrádá úplného data, udán jest v ní pouze rok 1263 a byla nejspíše vydána na počátku jeho, konvent vypraven byl ze Sv. Kříže, jak svrchu uvedeno, v pátek po velikonocích, 6. dubna 1263. Poněvadž však nový konvent s voleným opatem býval u cisterciáků vysílán teprve, když pro mnichy alespoň nejnutnější příbytky s potřebným zařízením byly připraveny, není pochyby, že vlastní rozhodnutí královo s vyhléd-

nutím příhodného pro klášter místa stalo se již roku předcházejícího, totiž 1262.

Jméno kláštera v listinách i nejstarších kronikách bylo »ad Sanctam Coronam« t. j. u Svaté Koruny, se zřetelem pak k původu od mateřského kláštera řádového (filiaci) v Citeaux byla Svatá Koruna pravnučkou a v postupu časovém 785. opatstvím řádu.

Citeaux 1098.
|
Morimund 1115.
|
Sv. Kříž 1133.
|
Sv. Koruna 1263.

Rozsáhlé území, které král Přemysl II. klášteru daroval, zaujímalo 1.) újezd Rájovský, v němž zbudován klášter a k němuž patřily vsi Plešovice, Srnín, Přísečná, Domoradice, Lhotka (nyní Nový dvůr u Krumlova) a později i Vyšné; bylo to území, které spojovalo staré Doudlebsko se Záchlumím. 2.) Statek Boletický obsahoval jádro Záchlumí a jeho ohromné pomezné hvozdy na severu a na západě. 3.) K tomu družilo se i jádro bývalého Netolicka, pokud v polovici XIII. věku zůstalo ještě zbožím korunním.

Tak zvaná fundační listina jest po této stránce neúplná, neboť jest to pouze darovací akt statku Boletického, újezd Rájovský, v němž byl klášter, není v ní zahrnut, rovněž nesmíme, jak učinil Pangerl, vztahovati ji i na Netolicko, neboť meze v ní vytknuté na Netolicko se nehodí, dále z úvodu potvrzovacího listu krále Václava II. (10./1. 1284) jest zřejmo, že klášter Netolicko od Přemysla sice dostal, ale z neznámé příčiny listu na ně neměl a k potvrzení ho nepředložil, a konečně při všech potomních konfirmacích potvrzovalo se darování Boleticka (Chvalšinska) zvlášť a Netolicka rovněž zvláště, jak právě Václav II. dne 10. ledna 1284 jedním listem Přemyslovo darování Boleticka potvrdil a druhým držení Netolicka klášteru zabezpečil.

Při té příležitosti nemůžeme opomenouti vymezení statku Boletického. Důkladněji obíral se jím M. Pangerl ve svém »Urkundenbuch d. e. C. Goldenkron«, kde připojil i mapku, a potom v Mittheilungen d. V. für die Geschichte der Deutschen in Böhmen XI., str. 201—223, ale práce jeho jest rozhodně pochybena

proto, že statek Boletický slučoval s Netolickým, a tím zdály se mu údaje listiny vůbec nejasné ještě mnohem temnějšími.

Záhadné ohraničení v listině vyjádřeno jest takto: eundem locum dotavimus praedio nostro Bolotitz dicto . . ., cuius praedii termini in parte meridiana metis Tevtoniae coniunguntur, prout fontes et rivi influunt cum aquis pluvialibus nostro regno; et in parte occidentali usque in Prachatitz ad praedium Wischgradensis ecclesiae extenduntur, et per viam, qua de Patavia ad regnum nostrum venitur, usque ad rivum Obschi dictum porriguntur, inde ad rivum Cesschin, inde per rivos Korenatetz et Klopotnj ad rivum Cremesschnj; ab hinc in parte aquilonis per rivum Wudika ad locum, ubi rivus Rapotscha monti affluit, qui Vrruhob appellatur de vertice huius montis ad rupem dictam wlgariter Psilepin, inde per summitatem montium Buleb et Huba ad montem Naklethi, ab hinc descendunt per rivum Huzzni et circumeunt ac includunt totum praedium Crenow, Claden, Zahorn et Kayow dictum, prout ipsius praedii metae antiquitus sunt distinctae. Ab hinc in parte orientali extenduntur ad montem, qui Radisch nuncupatur. Exinde praetereunt praedium Hirzonis et transeunt flumen Wlthaam ad terminos Teutoniae supradictos . . .«

Dle toho sáhal statek Boletický na jihu až na hranici zemskou, za kterou tehdy považován byl předěl vodní na hřbetě šumavském, na západě k Prachatickému panství kostela vyšehradského, t. j. pozdějšímu statku Volarskému tak, že mezí byla cesta Pasovská (Zlatá stezka) od Českých Trub podle Tussetu až k potoku Obschi (Ovčí?), což nemůže býti jiný než Lučný potok (Langwiesbach) mezi Šenavou, která byla korunská, a Volary, jež byly vyšehradské. Od Lučného potoka šly meze směrem severním k Blanici po horském hřbetě. Uvedené zde potoky Cesschin (?), Kořenatec, Klopotný a Křemešný možno jest asi považovati za bezejmenný levý přítok Blanice nad Blažejovicemi, Blanici, Schwarzbach a Prachatický. Na severu znamená Wudika nejspíše nynější Zlatý potok a Rapotscha potok Jamský, který zahýbá se k vrchu Hoře (688 *m*) = Vrruhob, odkud šly meze zase po horském hřbetě tak, že skálu »Psilepin« sluší hledati u Příslopu na hoře Vratech (854 *m*), odtud pak oklikou okolo obojí Smědče dále po hřbetě Blanského lesa přes hory Bulový (Buleb) a Húbu až na témě Kleti. S temene Kleti šly podle potoka Hučného (Huzzni, nyní Putschen) skoro až nad Krumlovský hrad a objímaly dále statek Křenov, Záhorkov a Kájov, načež ztočily se až k samým Boleticům

k vrchu Hradišti (Raziberg), kde původně stával hrad plemene Boleticů, a potom přímo směrem jihozápadním směřovaly podle újezdu, který Václav I. daroval Hirzovi, přes Vltavu, kterou přecházely nedaleko ústí potoka Olšovky (Olschbach), k hranici zemské u nynějšího Horního Stögerwaldu.

Vymezení toto bylo patrně místy velmi povrchní; přesně zajisté již za dřívějších dob vytknuty byly hranice statku Křenov-Kladný-Záhorkov Kájovského a jistě i území Hirzova, hranicí proti Rakousům a Bavorům byl aspoň vodní předěl, podobně na Blanském lese horský hřbet; na severu proti Netolicku nepřesné určení hranic nevadilo proto, že území sousední brzy dostalo se v moc kláštera, ale na severozápadě, kde rozhraní nedosti markantně od přírody vyznačené šlo pralesem ještě netknutým, musely spory vzniknouti, jakmile hvozd počal se mýtiti a kolonisovati; když pak staré slovanské názvy potoků novým, namnoze německým kolonistům vymizely z paměti, stala se darovací listina sama němou.

Že uvedená osada mnišská bez meškání počala se stavbou řádného, všem pravidlům řeholním vyhovujícího kláštera s veškerým příslušenstvím, o tom nemůže býti pochybnosti, velela tak potřeba i rázné využitkování ochoty a štědrosti královské. Jak známo, byli cisterciáci při volbě místa pro klášter opatrní a vybíraví. Zde asi vyhledání téhož dalo dosti práce, neboť nenašlo se na Boleticku samém snad proto, že příhodná místa při Chvalšinském potoce byla by se musela od starousedlých dědiců vyvlastňovati, a tak nezbylo, než zbudovati klášter až u Vltavy na samé hranici jeho rozsáhlého panství.

Rozloha k založení kláštera vykázaná byla pro cisterciáky jako stvořena. V údolí od hluku světského vysokými stráněmi odloučeném, při zátočině tehdy rybné řeky bylo dostatečné městiště pro chrám, konvent, opatství, nemocnici, budovu pro poutníky a pocestné, mlýn, kostel lajků atd. V ohradě klášterní zbývalo ještě dosti místa pro zahrady a štěpnice, potřebná voda pitná snadno dala se přivésti se strání Blanského lesa. Jen polnosti klášterní ležely o něco výše, a proto hospodářský dvůr zřízen byl vně ohrady nad klášterem.

Cisterciáci zakládali sídla svá dle určitých pravidel, proto není divu, že stará disposice kláštera Korunského ku podivu shoduje se se Sedlcem v jeho předhusitské podobě.

Již po pěti letech dostalo se majetku klášternímu značného rozšíření. Zvíkovský purkrabí Hirzo, věrný sluha Václava I. i Pře-

mysla II., a manželka jeho Darirza odkázali Sv. Koruně újezd Mokerský, jejž Václav I. kdysi Hirzovi daroval. Král potvrdil darování to listinou, dne 27. března 1268 v Písku vydanou. Tak dostalo se pod panství kláštera celé bývalé Záchlumí kromě východní, povltavské části, která již před XIII. stoletím byla v rukou soukromých.

Ale brzy dostavily se předzvěsti těžkých dob. Přemysl v boji proti Rudolfovi pozbyl zemí alpských a odvislost Sv. Koruny od rakouského kláštera Sv. Kříže byla mu nemilou. Proto žádal generální kapitulu řádovou, aby poměr paternity přenesen byl na domácí klášter Plaský. Žádost vyřízena teprve za tři léta po nešťastném pádu králově.

Tragická smrt Přemyslova dotkla se těžce i Sv. Koruny. Ač velmi chatrně zpraveni jsme o tom, co v Čechách samých po bitvě na Moravském poli se dálo, přece tolik jest jisto, že obecného zmatku užili různí škůdcové ku svým nekalým záměrům. Annales Otakariani, zmiňujíce se k r. 1278. o pustošení klášterů od Němců, podotýkají, že v Koruně, kde byla novostavba, nemožno nalézti ani stopy, kde dům klášterní (domus monasterii) stával. Třeba že poznámka ta patrně jest příliš přepjatá, přece i z listu generální kapituly r. 1281, kde čtou se slova »ante destructionem loci« (před pobořením místa), jest jisto, že klášter byl tehdy nepřátelsky napaden a některé budovy jeho zničeny. Jest otázka, kdo to způsobil, a jak daleko asi zpousta sáhala. Někteří domnívají se, že Korunu poplenilo vítězné vojsko Rudolfa Habsburského. Ale Rudolf jistě nemohl tak rozptylovati své síly, naopak táhl, jak známo, do Moravy a odtud k Sedlci, kde se schylovalo k novému boji, jenž však úmluvami čáslavskými byl překažen, proto spíše jest pravděpodobno, že Sv. Korunu napadl nepřítel domácí, jenž toužil po jejích statcích. Pangerl ne bezdůvodně soudí, že byli to Vítkovci, jichž rozpínavost založením kláštera utrpěla těžkou ránu, a domnívá se, že Záviš z Falkenštejna, tehdejší spolumajitel Krumlova, nebyl pychu toho dalekým. Jiná možnost jest, že spáchali to rakouští Prüschenkové, kteří tou dobou některé královské statky v jižních Čechách drželi a moc nad lidmi korunskými si osobovali.

Pokud se týče rozsahu zpousty, sluší zprávu letopiscovu jako všecky podobné vážiti velmi opatrně. O chrámě se nemluví, velký chrám byl při smrti Otakarově proveden pouze k čtvrtému páru pilířů, menší kostel sv. andělů nemohl býti rovněž zničen, protože zachované kamenické práce jeho usvědčují posud stavbu z šedesá-

tých let XIII. věku. Ani na budovu konventní nesmíme slova »domus monasterii« vztahovati proto, že až posud se zachoval náhrobek Hirzův († 1275), jenž původně býval před vchodem do kapitulní síně. Byl tedy pravdě podobně zničen buď starý provisorní konvent, nebo ještě spíše hospodářský dvůr klášterní, jehož budovy byly dřevěné, a proto po spálení nezůstalo z nich ani stopy.

Ostatně vzpamatoval se klášter z utrpěné škody brzy, Otta Braniborský jako poručník nezletilého Václava II. potvrdil mu (6./X. 1281) držení statků Chvalšinského (Boleticko) a Netolického a spolu nařídil Netolickým a jiným poddaným klášterským, aby nijak nesloužili Průschenkům, nýbrž pouze opatovi.

Doba panování Václava II. byla u nás rozvoji klášterů vůbec a cistercienských zvláště příznivá. Již 10. ledna r. 1284 potvrdil král dvěma v Praze vydanými listinami Sv. Koruně držení panství Boletického a Netolického a vybavil poddané klášterské z moci úředníků krajských tak, že nesměli poháněni býti před jiného soudce než klášterního nebo krále a úředníky zemské. Hned následujícího dne potvrdil pak i darování Hirzovo. O šest let později (16./9. 1290) koupil opat Bartoloměj za 100 hřiven peněz vídeňských od Voka ze Strunkovic ves Záboř s hradem někdy Drslavovým, která posud byla vítkovskou enklavou ve zceleném panství klášterském. Veliký chrám, konvent a ostatní budovy právě tehdy provedeny s nádherou ve zdejších poměrech podivuhodnou a ani zmatky po vymření Přemyslovců v zemi nastalé nebyly patrně na překážku znamenitému rozvoji klášterního hospodářství.

Cisterciáci po přednosti byli zemědělci a kolonisátory v nejširším slova smyslu. Území, jehož se Sv. Koruně dostalo, poskytlo činnosti jejich rozsáhlého pole. Domorodým, starousedlým obyvatelstvem slovanským osazen byl pouze újezd Rájovský, Netolicko a jádro Záchlumí kolem Boletic a Chvalšin, v újezdu Hirzově v polovici XIII. století kolonisace teprve počínala, při darování jeho klášteru bylo tu jen několik osad a samot, naproti tomu slatinaté údolí horní Vltavy, rozsáhlá hornatina na Liščích loukách, kolem vysokého Chlumu a dále na sever až k Libínu, to vše bylo ještě pralesem, jehož zužitkování a kolonisování bylo úkolem nového kláštera.

A veliký úkol ten nedal se provésti rázem a nedostačovalo k němu domácí obyvatelstvo. Provedení jeho trvalo daleko do

XIV. století a změnilo do kořen starobylé poměry agrární, sociální i národnostní.

Cisterciáci měli svůj zvláštní systém hospodářský, jenž pro poměry krajin, kde se usadili, vždy býval vysoce důležitý. Poněvadž pravidla řádová ve starších dobách nedovolovala klášterům míti nevolníky a lidi robotné, museli mniši své polnosti vzdělávati sami. Práci tu zastávali četní konvrši usazení předně v klášteře samém při zahradách a štěpnicích, jichž měla Koruna značnou výměru, dále pak při klášterském dvoře hospodářském, jenž býval z pravidla též v ohradě kláštera, v Koruně však, poněvadž polnosti byly nad údolím, stával na výšině opodál západní brány směrem k nynějšímu nádraží. Konečně byla sídla konvršů v t. zv. grangiích, t. j. hospodářských dvorech, založených na příhodných místech na panství klášterském.

Grangie měla Sv. Koruna, pokud víme, v Mokré, kde v době husitské byl správcem kněz Dětřich, pozdější opat, u Kájova v místech, kde nyní jest Křenovský dvůr, v němž ještě v XVII. století staří lidé pamatovali zříceniny krásné kaple, ve Zbitinách, v Chvalovicích a v Chlumu, místě nyní neznámém. Zdá se však, že bylo jich ještě více, ač paměť o nich se nezachovala.

Konvrši při hospodářství kláštera Korunského zaměstnaní pocházeli asi většinou z Porýnska, proto zval je okolní český lid mnichy rýnskými a grangie »dvory rýnských mnichů«. I čeští mniši v klášteře nazývali je Rýňáky nebo, protože byli vousatí, »bradáči«.

Ale to k zužitkování tak velikého území nestačilo, proto hleděl klášter z půdy co nejvíce těžiti rozsáhlou kolonisací. Dával buď sám mýtiti lesy a na příhodných místech zakládal nové osady právem zákupným, nebo dovoloval za určitých podmínek zakládání takových osad podnikavým chudším šlechticům, kteří pak užívali jich doživotně nebo do druhého kolena, odvádějíce klášteru smluvený úrok. Někdy svěřovalo se založení nové osady šlechtici i pro ochranu nejistého pomezního majetku klášterského.

Poněvadž nesměl míti klášter lidí robotných, změnil se i poměr starousedlého, ať již třeba jen k robotám zemským zavázaného nebo nevolného obyvatelstva v ten způsob, že — a to ochotně — přejalo půdu svou v držení dle nového práva purkrechtního a stalo se úročníky kláštera. Že ku příkladu sedláci v Boleticích vešli v tento poměr velmi záhy, patrno jest z listiny (13./3. 1311),

dle níž lidé v nově vysazené vsi Smědči po 18 letech měli platiti tytéž úroky a desátky a vůbec býti ku klášteru v témže právním poměru jako lidé v Boleticích.

Cisterciáci hleděli si i obchodu, a proto vyprošoval si klášter i osvobození od cla a vysazoval s dovolením královským na příhodných místech městečka trhová. Takovým způsobem stalo se městem patrně brzy po založení kláštera staré podhradí Netolické, nedlouho potom i Chvalšiny, jichž pozemkové poměry listem opata Heřmana (3./5. 1293) byly urovnány, později s dovolením Karla IV. vysazena za městečko i Horní Planá.

V první čtvrti století čtrnáctého osvědčil se zvláštním příznivcem Sv. Koruny pan Bavor III. z Bavorova, jehož některé statky na pravém břehu vltavském bezprostředně hraničily s klášterstvím. Zbožný pán tento již r. 1309. ve prospěch kláštera nařídil, aby poddaní jeho platili clo v Netolicích, a listinou ze dne 2. února r. 1315. daroval klášteru vsi Černice, Žaltice, Mojné, Skřídla, Svince a les Sosní i zlatá jíloviště, jež byla v údolí pod Žalticemi, vymíniv si za to v klášteře pohřeb, každodenní zádušní mši, aniversarium a věčné světlo, což v klášteře žijící Heřman, tit. biskup Prisilienský, (28./2. 1318) bratr Bavorův Vilém ze Strakonic a 3./7. r. 1318 i král Jan potvrdil.

Darování Bavorovo i bez zřetele k tomu, že zachovalo se klášteru až do zrušení, mělo zvláště ten praktický význam, že Sv. Koruna nabyla jím majetku i na pravém břehu vltavském a nebyla více na samé hranici svého panství.

Tak stal se klášter bezprostředním sousedem velešínských Míchaloviců, kteří rovněž byli jeho příznivci. Již r. 1294. Jan z Míchalovic osvobodil věci klášterské od cla ve Velešíně a podobně štědrým prokázal se syn jeho Beneš. Výsady ty potvrdil r. 1350. Jindřich z Velešína, jenž kromě toho daroval Sv. Koruně 100 hřiven praž., zjištěných na vsi Nesměni, začež po smrti své r. 1355 došel pohřbu ve velkém klášterním chrámě blíže velikého oltáře. Synové jeho Ješek, Beneš a Jindřich, na něž každého spadla třetina otcovského dědictví i závazku, upravili věc tak, že Ješek nejprve svou třetinu pojistil klášteru na $3^1/_2$ lánu v Nesměni, Beneš dal mu za ni ves Smrhov a Jindřich $3^1/_2$ lánu v Jakubových Skalenách. Později Ješek třetinu svou 33 hř. 21 gr. a 4 h. klášteru hotově zaplatil, když pak panství Velešínské dostalo se dědictvím Janovi

z Míchalovic, vyměněn r. 1392. Smrhov, Markvartovi z Pořešína prodaný, za Raveň a Osov, jež postoupeny s plným panstvím a příslušenstvím klášteru.

Ani Rožemberkové, alespoň po nějakou dobu, nechovali se k Sv. Koruně zřejmě nepřátelsky. Když opat Dětřich I. r. 1309. vystavěl dům v Krumlově, osvobodili Jindřich z Rožemberka a syn jeho Petr majetek ten ode všech dávek. Jiný soused, Menhart ze Štěkře, daroval klášteru r. 1336. horu Třebonínskou, spolu zaokrouhlovali opatové panství klášterské výhodnými koupěmi. R. 1316. vyplacena jest z držby jakéhosi Gerunka sporná ves Rájov, r. 1326. koupen od šlechtice Jakuba Horuchera dvůr v Záhoří, r. 1337 koupena od Markvarta z Vyšného za 200 k. gr. ves Vyšné, r. 1339. nápravník Řehoř prodal opatu Ludolfovi dvůr ve vsi Skřídlech; také rakouský majetek (vinice) klášterní dary a koupěmi stále vzrůstal.*)

---

*) Klášterství korunské v celém svém rozsahu zaujímalo v Čechách:

I. Boleticko (statek Chvalšinský) s následujícími rychtami a osadami:

1. Rychta Boletická: Boletice, Dolany, Býlovice, Podvoří, Benikovice, Křenov Český, Křenov Německý, Záhorkov, Lazec, Dobrkov, Kladný, Přelstice, Hořičky.

2 Rychta Polenská: Brzotice Německé, Brzotice České, Polná, Jablonec, Loutka, Lštín, Hostinov, Skalný, Dětochov, Záhliní, Květušov, Kyselov (=Společnice), Blato, Mladoňov. Javoří, Plankaštejn (?), Myšňany, Břevniště, Kovářovice, Provodice, Stežerov, Mýto, Lhotka Bozdova, Švíba, Veselé, Petrov, Bezděkov, Jankov.

3. Rychta Planská: Planá, Hodňov, Olšina, Jelma, Žlábek, Hůrka, Pihlov, Stará Huť, Špicnberk, Pernek, Otice, Maňava Česká, Maňava Německá, Šenek (= Lhota Přední), Benišov, Lhota Zadní.

4. Rychta Mokerská a Vltavská: Vltavice, Černá, Radslav, Bližná, Mokrá, Hubenov, Slavkovice — Ravně, Osovský dvůr.

5. Rychta Želnavská: Želnava, Šenava, Sonnberg, Hintring, Parkfried.

6. Rychta Chvalšinská: Chvalšiny, Havalda, Osí, Vražice, Vítěšovice, Prakéř, Lomek, Třebovice, Březovik, Dobruš, Střemily, Borová.

7. Rychta Míčovická: Příslop, Klenovice, Míčovice, Jáma, Lhota Ratiborova, Záboří.

8 Rychta Ktišská: Ktiš Velká, Ktiška, Sadlná, Stará Huť, Rovence, Lhota Mackova, Tisovka, Smědeč Velká, Smědeč Malá, Ostrohora, Markov, Miletinka, Křižovice.

9. Rychta Chrobolská: Chroboly, Stifta, Skřiměřov, Planské.

Zmínili jsme se již svrchu, že pouze písemné, nepřesné vymezení klášteru darovaného Boleticka muselo nutně míti v zápětí spory se sousedy, jakmile staré hvozdy pošumavské počaly se kolonisovati. V nejsevernějším cípu statku výše jmenovaného sousedil majetek korunský s majetkem bratří Wernera, Racka a Přibíka z Vítějovic, kteří na počátku XIV. věku založili ves Freudental (Frantoly) na půdě klášterské. Z toho vzešel spor, jejž r. 1315. Petr z Rožemberka na místě královĕ srovnal tak, že bratři Vítějičtí měli podržeti Frantoly doživotně a po případě platiti z nich klášteru úrok a potok Dubleba uznán za hranici klášterství, aby pak spor uklizen byl dokonale, zakročil ve prospěch Sv. Koruny starý příznivec její pan Bavor z Bavorova a vyměnil s bratry Wernerem, Rackem a Přibíkem z Vítějovic statek svůj Pořešín za Vítějice, načež Frantoly i s okolním lesem ihned postoupil klášteru. Proto byl Bavor právem považován za druhého zakladatele; pohřben byl dle tradice v ambitě mezi kapitulní síní a a kostelem, kde ještě v XVIII. věku byl starý náhrobek s erbem střely, a poslední opat nedlouho před zrušením kláštera dal mu ve chrámě zříditi nádherné epitafium.

Nedlouho potom r. 1318. vznikl jiný spor o hranice mezi klášterstvím a panstvím bratří Jindřicha a Smila z Chlumu, jenž urovnán tím, že bratři uznali za meze hřbet »na Kleti«.

Takovými spory vysvětlíme si, proč opatové, snad aby majetek klášterní byl bezpečnějším, svěřovali zakládání nových vsí při pomezí podnikavým šlechticům, jimž užívání osad ponechávali buď doživotně anebo se o úrok s nimi dělili. Tak přijal r. 1311.

---

10. Rychta Frantolská: Frantoly, Laziště̌k, Leptač, Malonín, Blažejovice, Zlín (= Sluny = Schonen = Schönhof), Plzel, Dúbrava (jednota u Záboří); Mošna.

11. Rychta Zbitinská: Zbitiny, Koryto, Sviňovice, Ovesná.

II. Netolicko: Netolice, Hrbov, Třebanice, Hořikovice, Šitice, Žitná, Ročovice, Třebánek Horní, Třebánek Dolní, Mahouš, Sedlejovice, Věřetice, Lužice, Vrbice, Chvalovice, Chrášťany Horní, Chrášťany Dolní; (Podeřiště, Krtely, Bor.)

Rychta Lhenická: Lhenice, Újezd, Vadkov, Doubrava, Vodice, Ovevice (?)

III. Újezd Rájovský (Rychta Rájovská): Rájov, Srnín, Plešovice, Přísečná, Domoradice, Vyšné, Lhotka (Nový Dvůr).

IV. Rychta Černická (darování Bavorovo): Černice, Mojné, Prostřední Svince, Horní Svince, Skřídlany, Žaltice.

Kromě toho patřily mu vinice u Kremže v Dolních Rakousích.

od opata Dětřicha Buzek z Lúkova v péči a ochranu svou novou osadu Smědeč, téhož roku Vítek z Landštejna ves Dobruš a r. 1320. Předvoj ze Lhoty Frantoly. Vybírání úroku neobešlo se přes všecky zápisy někdy beze sporu s poddanými. Netoličtí chtěli na př. místo úroku pro všecky případy na půl hřivny z lánu stanoveného platiti lehčí mincí 12 solidů pasovských, proto r. 1332. musel na rozkaz králův rozhodnouti spor Oldřich Pluh ovšem tak, aby platili po 32 gr českých, t. j. $^1/_2$ hřivny.

Že na území nově osazeném pečoval klášter i o náboženské potřeby úročníků, patrno jest z toho, že již r. 1310. zřízena byla nová fara v Ktiši a r. 1303. nebo 1333. kaple s beneficiem v Rožnově, místě nám nyní neznámém.

Avšak za nepořádného panování Janova octnul se majetek klášterní s jiné strany ve vážném nebezpečí. Roku 1334. chtěl král za 800 kop, jež dluhoval Petrovi z Rožemberka, dáti tomuto statek Černický, t. j. darování Bavorovo, a odškodniti za to klášter vesnicemi Radošovicemi, Žabovřesky a Dehtary na Budějovicku. Právem podotýká kronikář klášterní, že byl to od Rožemberků první pokus a jako předehra k opanování zboží korunského, které, jak denně viděli, jejich Krumlovský hrad v polokruhu obkličovalo.

Opat Dětřich postřehl nebezpečí, jež ztrátou statku příležitého a zceleného klášteru hrozilo, a s pomocí markraběte Karla dosáhl toho, že majetek korunský zůstal nedotknut a Rožemberský řečenými třemi vesnicemi se spokojil.

Karel IV. hned v prvních letech svého panování prokázal Sv. Koruně některá dobrodiní, nejen že potvrdil všech starších privilegií, ale přičinil i nová, když daroval r. 1349. klášteru clo v Dolní Vltavici a dovolil Horní Planou vysaditi za městečko trhové. Třeba že však rozsah panství korunského byl veliký a různé dary mu plynouti neustávaly, nebylo v klášteře nadbytku. Rozlehlé lesy nevynášely ničeho, pozemky v režii vzdělávané vyžadovaly zajisté mnoho dělných sil, proto musel klášter živiti doma i po grangiích poměrně mnoho mnichů, a přece výtěžek méně úrodné jihočeské půdy byl dosti skrovný; také poddaní nemohli platiti tak značných úroků jako na př. ve středočeských krajích. Ze seznamů berní královských i desátků papežských poznáváme, že klášter Korunský nejbohatším v Čechách nebyl.*)

*) Dle seznamu z počátku 15. stol. platila Sv. Koruna berně královské 200 kop gr., právě tolik co Plasy, více platily Břevnov 300 k., Pomuk 270 k., Sedlec 240 k., Milevsko 221 kop gr.

Rozsáhlé budovy klášterské nebyly ani v době Karlově ještě dokončeny a vyžadovaly patrně stálých oprav a přístaveb, k takové práci byl r. 1359. do Koruny povolán kamenník Míchal, bratr proslulého Petra Parléře, ale bohužel bližší označení práce jeho nebylo nikde poznamenáno.

Méně příznivými byla Koruně pozdější léta panování Karlova. Že rozsáhlý majetek sám sebou sem tam zavdával příčiny k rozmanitým sporům, jest samozřejmo. Ale takové spory vyrovnávaly se smírem, na př. (21./1. 1375) spor o některé pozemky s farářem černickým nebo 24. dubna téhož roku spor o meze s klášterem Vyšebrodským. Sousedkou Vyššího Brodu stala se Sv. Koruna r. 1290., když bratr Závišův Vítek prodal klášteru Vyšebrodskému Hořice, hraničící s újezdem kdysi Hirzovým. Spory mezi oběma kláštery vznikly teprve, když vyšebrodští počali kolonisovati les u potoka Witschgerbach řečeného a založili osadu Neustift. Komise s obou stran zvolených smluvců rozhodla, že hranice má jíti od korunské vsi Slavkovic podle křížů a hrobců až k Vltavě při ústí řečeného potoka, kde na místě zvaném Swarczsteten byl veliký kříži znamenaný mezník.

Podobné pře, při nichž z pravidla jednalo se o nepatrnější výměry, ustupují daleko do pozadí proti velikému sporu, jenž ve druhé polovici století XIV. vznikl mezi klášterem Svatokorunským a proboštstvím Vyšehradským.

Ve středověku potřeboval i v dobách nejklidnějších každý majetek zvláštní ochrany. Opatrný šlechtic zabezpečoval si každou píď půdy hradem nebo tvrzí, kde takové nebylo, tam mizelo i »království«, jak patrno na pomezním hvozdě. Příkladu šlechty následovali i hodnostáři církevní, jen klášterům nebylo to možno, a proto zřizovaly na vzdálenějších panstvích alespoň t. zv. proboštství s několika mnichy pro zabezpečení majetku anebo kostelíky, jichž patronát rovněž usvědčoval nepopíratelné právo k půdě. Že však ochrana taková nebyla vždy dostatečnou, vidíme na př. v těchto končinách na prepositure benediktinů ostrovských, jimž z rozsáhlého újezdu Zátoňského zbylo konečně jen zátoňské proboštství a kostelík sv. Prokopa u Lúčovic. Z rozsáhlých panství klášterských kořistívali hrabiví sousedé světští i duchovní.

Sv. Koruna byla v té příčině zle opatřena. Klášter sám nebyl v centru panství, západní končiny byly od něho příliš vzdáleny, hornatá půda jejich nebyla příhodnou k zakládání hospodářských dvorů, jež by byli mohli mniši sami spravovati, a proto není divu,

že končiny ty byly postupem kolonisace ohrožovány od sousedů. Proti světským mohl se klášter spíše hájiti než proti duchovním a právě z těchto stal se mu jeden zvláště nebezpečným, byla to kapitula vyšehradská, jejíž proboštové byli buď královští milci a kancléři, nebo šlechticové vládnoucí obratněji mečem než brevířem. Doba lucemburská vykazuje jich slušnou řadu a Dětřich z Pordic, pravá ruka Karla IV., zaujímá mezi nimi důležité místo.

Dětřich z Pordic jinak z Kugelweitu, biskup mindenský, stal se na počátku roku 1360 proboštem vyšehradským a jako vynikající hospodář snažil se ihned rozmnožiti své důchody bez ohledu na sousedy. Od Karla IV. dal potvrditi kostelu svému obsáhlé privilegium, a ač sám býval mnichem cistercienským a nedaleko od Kouřimě v Skalici i cistercienský klášter založil, vystoupil proti klášteru Svatokorunskému výbojně tím, že již v srpnu r. 1360. násilně zabral 22 vsí korunských v rychtách želnavské, zbitinské a frantolské k vyšehradskému panství Prachatickému a kousek území na pomezí boleticko-netolickém i pro sebe.

Nějaké nedorozumění nebo skutečná neznalost mezí jest vyloučena. Že by byly ty vsi s pozemky příslušnými někdy kapitule vyšehradské patřily, nedá se nikterak dovoditi, naopak dle notariátního aktu sepsaného 20. října 1387 v Chrobolech jest zjevno, že tento majetek kláštera Korunského byl listinami prokázán, a celá řada svědků duchovních i světských přísežně ztvrdila, že klášter statek ten ode dávna pokojně držel. Vadou ovšem bylo, že v darovací listině byly meze dosti povrchně vytknuty a darovaný statek nebyl patrně řádně objet a přesně ohraničen, ale právě po této stránce byla na tom kapitula vyšehradská ještě hůře, neboť dle darování Vratislavova z roku 1088 patřila jí v Prachaticích jen »via cum omni iustitia« a dle listiny Otakarovy šly meze korunské »per viam«. Ostatně svědkové rovněž vyznali, že Dětřich odňal klášteru zboží ono násilně, spoléhaje na moc královu a šlechty (. . . eadem bona violenter abstulit suffultus potentia domini regis protunc Bohemiae et nobilium dicti regni).

Že tehdejší opat korunský Erhard hned nezakročil, není žádným důkazem nějakého práva Dětřichova, bylť patrně slaboch a zakročiti proti všemocnému rádci královu, jemuž pak z pochopitelných příčin byla na ruku všecka světská i duchovní moc v zemi, bylo hrozně těžko a tím si vysvětlíme, proč klášter dovolával se svého práva teprve po smrti Dětřichově a Karlově.

Obr. 1. Presbyteř s hlavním oltářem.

Zajímavé jest, že uchvatitel hleděl si zabezpečiti kořist docela světským způsobem, neboť patrně ihned založil na vysokém vrchu Hausbergu mezi Želnavou a Pernekem pevný hrad Waltershausen, a jaké úmysly měl se zbožím korunským vůbec, svědčí i zbudování hradu Kugelweitu.

Nedaleko Brloha, jenž patřil Vítkovcům, bylo staré, v XIII. století patrně dávno již opuštěné hradiště, které kdysi střehlo starou cestu vedoucí podle Brložského potoka do Záchlumí. Při darování Otakarově bylo buď na ně zapomenuto, neboť zde mez Boleticka od skály »Psilepsin« až k vrchu Bulovému vytknuta zvlášť povrchně, anebo klášter majetku toho sám valně necenil (dost možná, že záhadná »capella in Raysnow« byl snad pozdější nějakou dobu farní kostelík sv. Ondřeje na Kugelweitě), a tak snad bylo možno, že Dětřich již v době, než se stal proboštem vyšehradským, snad v letech, kdy zastával úřad podkomořský (1356—60), tento kousek země bystrým zrakem vyslídil a založil tu opodál bývalého hradiště pevný skalní hrad, po němž pak psal se z Kugelweita. Oekonomické ceny zboží to nemělo, nebylo k němu ani vsí, ani hospodářského dvora, kromě lesa byly tu jen pastviny, na nichž dle listu z r. 1414 (31./12.) pásli lidé z korunských vsí obojí Smědče a Dobruše, konajíce za to Rožemberkům některé roboty, a ještě r. 1483. uvádějí se v seznamu rožemberského zboží pouze »iugera in Guglwait«, měl tedy hrad význam jen strategický. Že by byl hned původně čelil proti Rožemberkům, což později za Václava IV. se mu stalo osudným, není pravdě podobno, spíše mělo se k němu zboží a k jeho faře duše získati na útraty korunského klášterství, k jehož právě u vsí Velké a Malé Smědče a Dobruše v zakládací listině velmi nejasně vytknutému pomezí těsně přiléhal.

Po smrti Dětřichově spadl Kugelweit na krále, v boji Václava IV. s jednotou panskou byl r. 1395. i s kostelem zpustošen a stal se majetkem rožemberským.

Sotva že Karel zavřel oči, nemeškal klášter dovolávati se svého práva. Poněvadž prodávání některého majetku »pod kaufrecht« a zapisování zboží klášterního různým osobám na doživotí bylo klášteru na škodu, vymohl opat Gerard I. u papeže Urbana VI. 13./1. 1379 listinu, kterou se scholastikovi kostela pražského nařizovalo, aby se o navrácení takto odcizovaného majetku postaral, poněvadž pak v listině jest zmínka i o uchvatitelích duchovních a poněvadž již r. 1377. dal si opat od papeže Řehoře XI. po-

tvrditi své nadání a 4./7. 1379 vzat byl od Urbana VI. i se svým majetkem v papežskou ochranu, jeví se nám všecky tyto kroky jen jako předehra velikého sporu, který r. 1380. zdvihla Sv. Koruna proti proboštům vyšehradským.

Bylo by příliš obšírným líčiti zevrubně průběh pře, která klášteru přišla jistě dosti draze a na tehdejší poměry a život duchovenstva nevrhá světlo právě příznivé. Zvláště pohoršlivým bylo zajisté jednání vyšehradského probošta Viléma z Landštejna, jenž po spůsobu u šlechty tehdy až z míry obvyklém unikal měněním sídla svého dodání půhonu. Když pak konečně korunský mnich Gerhart po dlouhém hledání zastihl ho s bratrem jeho Janem, proboštem mělnickým, v Brozanech a půhon mu doručil, zpozoroval mnich, že hodlají jej páni násilně uvězniti, a proto utíkal ku vsi Slatině, kde však byl od lidí proboštových dopaden a na hřbitově hrozně ztýrán. Scéna ta živě ukazuje, jak škodným bylo církvi dosazování nesvěcených světáckých šlechticů na bohatá obročí.

Dlouholetý spor rozhodnut byl teprve dne 5. prosince 1393 v Římě nálezem, kterým oněch 22 Dětřichem odňatých vsí*) klášteru bylo přisouzeno; zatím však bylo zakročiti duchovní moci i proti některým osobám světským, zvláště proti jakémusi rytíři Dunovcovi, jenž se některých zmocnil.

Obchůzkou dne 13. a 14. května r. 1395. provedenou byl klášter zase uveden v držení sporných osad, ale trvale byla pře ukončena teprve r. 1396., kdy král Václav IV. jako smluvce od obou stran zvolený nařídil, aby pro uvarování dalších sporů byly meze »per metas, gades et granicies« řádně označeny a aby probošt za dlouholeté bezprávné užívání dal klášteru 200 zlatých hotově náhradou.

Za tento příznivý nález dostal Václav IV. od kláštera doživotně k užívání hrad Waltershausen na Hausberku s nejbližšími šesti vesnicemi rychty Želnavské.

Mezi tím co klášter tímto sporem trpěl vně, stonal ještě hůře vnitřními neduhy. Menší koupě a směny pozemků v té době provedené mohly sice oekonomii jeho prospívati, ale jinak jest z listin

*) Byly to vsi: Ditrichsstift (= Goldbach, nyní 4 čísla patřící k Chrobolům), Štifta, Skříměřov, Janastift (zmizela, byla blíže Skříměřova), Koryto, Miesau, Pulkenstift (již tehdy opuštěna), Mošna, Zbitiny, Blažejovice, Sviňovice, Šenava, Hintring, Sonnberg, Želnava, Parkfried, Purkstall, Walterstift, Christianstift (tyto tři tehdy zpustlé), Leptač, Laziště, Frantoly a Malonín.

patrno, že rozmanité prodeje kaufrechtní byly mu na škodu, mimo to není možno popříti, že při volbě opatů, kteří často se střídali, klášter šťastným nebyl. Tak po Gerardovi I. zvolen byl opatem bývalý podpřevor Gobelin, jenž byl špatný hospodář a pověsti nikoli bezvadné. Týž zastavil r. 1383. budějovickému židu Maschlovi všecky statky a lidi klášterní v 85 kopách gr. (!), ale byl již roku následujícího po žádosti konventu od generální kapituly pro nespořádaný život sesazen a na místo jeho zvolen opatem Arnold. Důstojenství zbavený Gobelin stěžoval si u papeže a ten nařídil arcibiskupovi, aby věc vyšetřil. Arcibiskupský officiál Mikuláš Puchník a Václav, farář černický, předsevzali 11. března 1387 v kapli opatské řádné šetření, uznali vše správným a potvrdili Arnolda.

Arnold snažil se ze všech sil, aby klášter povznesl. Když vladyka Oneš z Vlhlav r. 1387. zatopil rybníkem u Mahouše 84 jitra půdy klášterní, donucen jest nálezem královým k náhradě a zapsal klášteru roční důchod 100 gr. na některých lidech ve vsi Boru. Za téhož opata příznivě skončen spor s proboštstvím vyšehradským, směněna s Markvartem z Pořešína ves Smrhov za bližší Raveň a Osov (na Kaplicku) a za 37 kop gr. vykoupen od Štěpána z Hrádku dvůr Zlín na Lhenicku. Arnold vymohl u papeže Boniface IX. pro věřící navštěvující kostel sv. Markety odpustky 3 let a 120 dní a r. 1395. vyžádal si od krále Václava annulování všech prodejů klášterního zboží měšťanům netolickým, jež staly se patrně za špatného hospodaření Gobelinova.

Když Arnold 16. července r. 1397. zemřel, přistoupili mniši proti stanovám řádovým ihned k volbě; král vytýkaje, že by z toho mohlo vzejíti nemalé pohoršení, nařídil novou volbu, při níž za intervence opata plaského a Jana, biskupa lebuského, zvolen byl opatem Arnošt. Za jeho správy nastaly opět Sv. Koruně těžké dni. S počátku sice množil majetek klášterní zakupováním vinic v Rakousích u Kremže a r. 1400. od papeže Boniface IX. dosaženou inkorporací bohatých far v Netolicích, Boleticích, Kájově, Chvalšinách a Černicích, ale rok 1402 byl osudný. V boji panstva proti Václavovi IV. uhostil se král Zikmund s celou svou brannou družinou v klášteře. Co takové hostění tehdy znamenalo, víme z dějin jiných klášterů a rádi věříme, že klášter sám byl tím vytráven, zpustošen a okolí jeho zpleněno tak, že aby se mohl vzpamatovati, odpustil mu Zikmund se souhlasem Václavovým berni královskou na pět let.

Obr. 2. Malba nad hlavním oltářem.

Opat Arnošt zemřel r. 1404 a nástupcem jeho zvolen Štěpán, za něhož r. 1405 získán klášteru levnou koupí od Jana Borovce dvůr v Rovném, ale již roku následujícího došlo v Sv. Koruně opět k těžké vnitřní krisi. Opat Štěpán byl bezpochyby sesazen a na jeho místě ustanoven Adam. Každý z nich měl však svou stranu vnitř i vně. Jindřich z Rožemberka ujímal se Štěpána tak, že král Václav (22./6. 1407) ho napomenul, aby Adama, jenž při svou ke generální kapitule vznésti chce, nechal v pokojném řízení kláštera a do sporu toho se nemíchal, mnichům pak nařídil (12./8. r. 1407), aby opata Štěpána neposlouchali a zatím sklepmistra (Adama) za hlavu považovali. K urovnání pře sešli se opatové českých cistercienských klášterů k provinciální kapitule do Prahy, kam oba soky pozvali. Adam přišel, Štěpán nikoli, přes to však ponechán konečný nález generální kapitule. Zatím však zakročil jakožto visitátor opat plaský, exkomunikoval Štěpána a mnichy jeho strany relegoval do jiných klášterů. Tím však nebyl pokoj zjednán a Adam, uznávaje, že strana jeho protivníků jest mocná, žádal sám Jindřicha z Rožemberka za prostředkování, tento pak obrátil se (7./1. 1408) na Jana Kbela o přímluvu u arcibiskupa, aby týž opatu plaskému nařídil, aby mnichy vypuzené i se Štěpánem zase do Koruny poslal a tak rozvaděné uklidnil. Zdá se, že s těmito vnitřními spory byla ve spojení visitace předsevzatá r. 1411. opatem morimundským.

Nepatrné změny majetku klášterního v té době, jako prodej dvora v Domaradicích krumlovskému pekaři Jechovi pod kaufrecht za roční úrok 4 kop (1414) a koupě vinic na Geblingu . 1417. nemají velkého významu, pozoruhodnějším jest, že v té době kvetla v klášteře činnost umělecká. Bohužel, že naprosto nemáme písemných zpráv o tom, jak od doby Otakarovy kromě hlavního chrámu postupovala stavba velkolepých budov klášterních, a kromě suché zmínky o Michalu Parléři ničeho nevíme o umělcích, kteří tu byli činnými. V kronice klášterní děje se jen zmínka o tom, že opat Heřman r. 1293. napsati dal nádherný graduál, bibli a dialogy sv. Řehoře, pak r. 1299 i mšál. Jak uměleckými stavbami byly kostel ktišský, kaple rožnovská a r. 1403. od pobožného muže Štěpána založená kaple v Chválovicích, nevíme; z té doby zachované náhrobky opatů a dobrodinců klášterních jsou práce celkem jednoduché, nádherný figurální náhrobek r. 1322. v klášteře zemřelého biskupa Heřmana Prisilienského se nám bohužel nezachoval, rovněž ne úplný ornát, který r. 1396 opat

Arnold k oltáři sv. Kvirina pořídil, avšak pro dějiny umění zdá se nám býti vysoce cennou poznámka, že za opata Adama převor Albert ozdobil okna ambitu klášterního sklomalbami a že tehdy žil ve Sv. Koruně konvrš Vigand z Grevenštejna, znamenitý písař, od něhož měl klášter »multa insignia volumina«.

Již ve XIV. století zapomínali cisterciáci původních ustanovení řádových, jimiž se malebná výzdoba chrámům a klášterům jejich zapovídala, a tyto skrovné zmínky v letopisech klášterních se zachovaným obrazem krásné Madonny korunské, znamenitým obrazem P. Marie, sv. Markety a Kateřiny nyní v museu budějovickém chovaným i jiné obrazy Madon jihočeských zdají se nasvědčovati tomu, že právě ve Sv. Koruně se zvláštní zálibou pěstovalo se umění malířské.

Nastala doba, kdy mocné hnutí náboženské zachvátilo nejprvé jižní Čechy a hrozilo zvrácením všeho církevního řádu. Panstvo, duchovenstvo a zvláště kláštery chvěly se hrůzou před schůzkami lidu, na nichž vedle novot náboženských vždy více a více propukaly nebezpečné myšlenky sociální — kommunistické. Časová nálada prozírá nejlépe z toho, že již r. 1418. Sv. Koruna, Vyšší Brod, některé jiné bohaté kostely i jihočeští páni snesli všechen svůj drahocenný majetek na pevný hrad Krumlov, kde dne 4. března sepsán obsáhlý inventář, při němž pro patrný chvat ani nepoznamenáno, co komu patřilo. Hrozné dni dostavily se brzy; fanatičtí kněži Biskupec, Prokop, Petr a Michal bouřili lid na Netolicku i Boleticku, popouzejíce ho k plenu a žhářství. Mniši korunští měli asi nejvíce příčiny k obavám. Cisterciáci byli tehdy, jak známo, skoro napořád cizinci patrně u lidu neoblíbení, a sotva se elementární silou rozpoutala bouře, již zachvátila nejen porůzný majetek klášterní, ale i klášter sám.

Bohužel nejsme o zkáze kláštera Svatokorunského dostatečně zpraveni. V klášteře samém v XVII. století nebylo o tom přímých zápisů. Staré nekrologium, v němž bylo něco poznamenáno, roztrhali prý r. 1647. nezbední studenti krumlovští, v rukopisu ze XIV. stol. nadepsaném »M. S. Hugonis de S. Victore« byla poznámka: »Istum librum restituit nobis dns. Joannes de Stropnicz, notarius domini de Rosis, quem concesserat sibi dns. et frater Joannes, magister vini de Corona, ante exustionem monasterii.«

Dále v poznámkách Ondřeje Zehentera, od r. 1514. faráře v Kájově, jež měly titul »Fasciculus temporum«, bylo mezi jiným: »Anno Dni. 1420 desolatum ac destructum est monasterium Sc.

Coronae.« V knize mrtvých, pokud od žáků krumlovských byla ušetřena, byla poznamenána jen jména dvou mnichů, Jana Kinka a Jana bývalého kustoda, od husitů »v klášteře kněží a mnichů« upálených, a to ke dni 11. května.*)

Series abbatum vypravuje, že po dobytí Prachatic (8./9. 1420) počal Žižka pleniti zboží korunské a postupoval ke klášteru, proto opat Rutger uschoval klenoty a chystal se k obraně. Zatím dne 27. října se husité přiblížili a položili se na blízkém vrchu. Opat Rutger psal Budějovickým o pomoc, ale dříve než přišla, s některými mnichy prchl. »V tom prý »dle domnění starých konventualů« večer, když mniši dleli na modlitbách v západním, ke kostelu přiléhajícím křídle ambitu, Žižka klášter přepadl, modlící se mnichy na místě pobil, jiné pak na lipách zvěšel a t. d.« Jako důvod uvádí, že když r. 1678. v té části ambitu se kopalo, nalezeno mnoho mrtvol bez pořádku (»turmatim et sine ordine«) pohřbených a země jako od krve červená. Zároveň však polemisuje s jakýmsi starým rožemberským kronikářem, jejž proto, že přál králi Jiřímu, podezírá z kacířství, a uvádí jeho zprávu: »Žižka kam in das Kloster, welches er öde gefunden, da die Mönche von seiner Grausamkeit hörend und zeitlich die Kirchenkleinodien versorgt

*) Nekrologium korunské dle opisu z r. 1684. vydal Schmidt. V tomto poznamenáno pouze ku dni 11. května: »Joannes Kink et Joannes olim Custos, qui combusti sunt per Husitas in Monasterio s. Coronae, Sacerdotes«. Spolu však jest u tohoto seznamu zemřelých kněží, jenž pátým dnem měsíce září končí, poznámka, že ostatek r. 1647. krumlovští studenti v kapitule vyřízli. V nedávných dnech nalezl však vdp. farář A. Brandejs na podkroví farní budovy jiné celé nekrologium korunské napsané r. 1769. dle jakéhosi staršího rukopisu z roku 1533. V tomto nekrologiu poznamenáno jest ku dni 11. května: »Johannes Kink et Joannes ignoti cognominis combusti ab Hussitis sacerdotes, monachi ignoto anno.« Dále pak ku dni 27. října: »Commemoratio sacerdotum, monachorum etc. . . . fratrum nostrorum, qui ab Hussitis, videlicet Žischkae complicibus, in ordinis et catholicae religionis ludibrium crudeliter interempti strangulatique sunt anno 1420.«

Tento druhý P. Stohandlovi i Fiedlerovi v 17. století neznámý zápis celým tónem svým usvědčuje velice pozdní a nespolehlivý původ. Při té příležitosti poznamenáváme, že v rukopise tom jest i zajímavá zmínka o založení kláštera. Písař poznamenal totiž, že na jakémsi starém obraze četl chronogram:

IDVs aprILIs fVnData sanCta Corona.

Dle toho byl klášter založen, vlastně od konventu osazen dne 13. dubna r. 1263, což zcela dobře shoduje se se zprávou, dle níž konvent dne 6. dubna r. 1263 ze Sv. Kříže vyšel.

Obr. 3. Trůn opatský.

und ihre Gerechtigkeit gewahret, haben sie das Kloster verlassen, anderwärts sich begeben und ihre Hälse gesalvieret.« Cituje též souvěké paměti vyšebrodské slovy: »Pater hic (Rudgerus) etsi sat animosus, tamen cum hoste non conflixit, credendo tempestive, vitam suam discrimini tradere nolens, se suosque servavit praeter quosdam decrepitos monachos.«

Z celého vypravování jest viděti, že P. Stohandl a P. Fiedler přes všemožné pátrání nevěděli o zkáze kláštera positivního pranic, proto jest u nich jen »seniorum nostrorum opinio« a samé »fertur«

a »narratur«. Máme tu co činiti s nekritickými pověstmi, jimiž humanistická doba XVI. věku dějepis znešvařovala a jež charakterisují nejlépe povídky a verše o lipách s kuklovitými listy, jaké i v Sedlci bývaly.

Že klášter i s velikým chrámem byl vypálen, jest jisto, neboť nalezli jsme v zazděném okénku na podkroví jižní lodi chrámové starý ohořelý trám, ale kdo a kdy požár způsobil, nevíme, poněvadž list opata Rutgera, kterým dne 28. října prosil Budějovické za pomoc proti kacířům, kteří shromáždění na kopci dnes neb zítra klášter napadnouti hodlají, nemá letopočtu a někteří kladou jej na rok 1420, jiní na rok 1425.

Po našem mínění jsou nejdůležitějšími záznamy v Marešem vydané popravčí knize pánů z Rožemberka, kde zapsána jsou na mnoze na mukách vynucená vyznání těch, kteří vypálení kláštera se súčastnili a dříve nebo později do rukou vrchnosti rožemberské se dostali. Tak již r. 1420. vyznal Slivka hrnčíř na mukách ve Chvalšinách, že s Jankem, pacholkem Žižkovým, a s Jindrou, pacholkem Mikulášovým, pomáhali páliti »dvorů rýnských mnichových« a že s Martinem, bratrem nějakého z Ktiše, pomáhal spáliti pokoj a domek kněze lazaróv*) u vrat v Koruně v klášteře. Také pravil, že Siekl, lazebník z Netolic, a Václav truhlář byli při pálení kláštera Korunského. R. 1423. Palček z Ktišky vyznal na mukách, že pomáhal Koruny s jinými vypáliti, Holík z Rájova pravil, že Řehoř kovář po spálení Koruny a s ním půldruhého sta brali a vybíjeli, a Jakub ze Strunkovic vyznal, že také tu byl, jako Korunu klášter vypálili, a také byl Samburk ze Smědče a u něho nocleh měli a v klášteře také čtyři koně vzali. Téhož roku vyznal Borovec z Boletic, že on, Koprvadlo, zeť Přantóv, pacholek Plechóv Toman, všichni z Boletic, spalili jsú Kajový, a na to je navodil Biskupec a byl při tom, jako rychtář boletický dal jim po 13 groších, a to Biskupec jednal. A také pravil, že Biskupec na to navodil Boletické, aby Kájový spálili, řka: »Máte za duše, abyste tu jeskyni ďáblovu vypálili, neb se tu mnoho zlého děje.«

Srovnáváme-li tyto spolehlivé údaje historické, poznáme, že klášter Svatokorunský nebyl zkažen ani Žižkou, ani nějakým spořádaným vojem husitským, ale že na samém panství klášterském shlukl se zfanatisovaný poddaný lid, před nímž opat Rutger s většinou mnichů uprchl, načež buřiči opuštěný klášter vybili a zapálili,

*) U samé klášterní brány byl chorobinec pro mrzáky (= lazary).

při čemž dva mniši, kteří tu jako strážcové byli zůstaveni, zahynuli. Stalo-li se to 11. května, jak poznamenáno v nekrologiu, či teprve v posledních dnech října, jak svědčí prosebný list opatův, jest nejisto, vročíme-li však list tento na r. 1420, pak ovšem platí za den zkázy 29. říjen 1420.

Klášter nebyl při tom nikterak snad z kořene vyvrácen. Architektonické ozdobné detaily na hlavním chrámě, kostele svatých andělů i v konventní budově posud zachované zřejmě svědčí, že dav spokojil se pouhým vypleněním a spálením lehkých krovů. Byla to škoda, z níž by se byl klášter rychle vzpamatoval, kdyby nebyl měl nepřátele mnohem nebezpečnější. A těmi byli hrabiví sousedé, zvláště pak sám náčelník strany katolické, Oldřich z Rožemberka.

Úskočný tento šlechtic nesloužil církvi a Zikmundovi zdarma a hned na počátku rozbrojů vytknul si za cíl zmocniti se duchovenských panství v jižních Čechách, zvláště pak rozsáhlého zboží kláštera Korunského. K tomu cíli falšoval celou řadu listin královských a drzost jeho šla tak daleko, že vydával Korunu za nadání rožemberské a používal každé slabé chvíle a finanční tísně Zikmundovy k uskutečnění svých nekalých záměrů.

Listina, dle níž dne 1. října r. 1420 v Čáslavi král Zikmund Oldřichovi z Rožemberka všecko klášterství korunské ve 3000 kop. gr. č. zastavil, jest patrně podvržená, ač se upříti nedá, že Zikmund asi ústně něco takového slíbil, a Oldřich slovo královské ihned uplatniti usiloval. Opat Rutger vypravil se proto za Zikmundem do Německa, dal si (19./7. 1422) v Pasově vidimovati privilegia klášterní a v Norimberce vymohl, že král dne 23. srpna r. 1422 zástavu zboží korunského odvolal, dne 8. září 1422. šest vsí rychty Želnavské, jež Václav IV. měl doživotně v užívání, klášteru vrátil a listem ze dne 27. srpna zeti svému Albrechtovi V., vévodovi rakouskému, uložil, aby klášter Korunský chránil a v jeho majetek zase uvedl. Jiným listem ze dne 3. září 1422 nařídil papežský legát kardinál Branda proboštovi Drkolenskému, aby zakročil proti uchvatitelům klášterství.

Ale všecka nařízení ta byla marná. Vévoda Albrecht žádal sice (28./9.) Oldřicha z Rožemberka za vydání statků korunských, týž však byl k vydání jejich tím méně ochoten, čím větší byla tíseň opata, jenž patrně opět s některými mnichy v klášteře se usadil, ale v době nebezpečí na rožmberskou ochranu tak byl od-

kázán, že když husité r. 1425, táhli do Rakous, i poklad klášterní*) na Krumlov zavezl a největšímu nepříteli v opatrování svěřil.

Při návratu z Rakous zpustošili prý husité klášter po druhé, načež teprve opat Rutger uchýlil se do Rakous a zdržoval se v Kremži, užívaje tamního klášterského majetku, k němuž r. 1431 přikoupil v Kremži dům od augustinského kláštera Třeboňského a (6./3. 1431, 10./8. 1436, 27./9. 1437) některé vinice. České zboží klášterní bylo zatím rozchváceno od hrabivých sousedů; části Chvalšinska zmocnili se Prachatičtí, desíti vsí na Netolicku pan Jan Smil z Křemže a daleko největší část mocně držel Oldřich z Rožemberka, jemuž Zikmund dne 2. září 1429 v Prešpurce berni, kterou klášter do komory královské odváděti byl povinen, za 6000 kop gr. pr. zastavil.

Oldřich však chtěl míti klášterství celé, a proto usiloval Prachatickým a Smilovi podíl na kořisti vyrvati. Nejprve udeřil na Prachatické, chtěje se zmocniti jejich podílu, a byl proto (7./11. r. 1436) od Zikmunda napomínán, aby lidi na zboží korunském, v něž se s jedné strany on a s druhé Prachatičtí vkládali, nechal do ohledání zápisů na pokoji. Oldřichovi to ovšem milé nebylo a žádal královnu Barboru za přímluvu, aby s pokojem držeti mohl tu část klášterství, kterou si Prachatičtí osvojovali, čehož konečně dosáhl, když i Prachatic se mu dostalo.

Zvláště živě rozpoutal se zápas o korunské zboží v posledním roce panování Zikmundova. Když Zikmund zapsal obci Táborské Lhenice a dne 1. června 1437 Janu Smilovi z Křemže vsi Zbitiny,

*) Seznam klenotů: Imago B. Virginis deaurata. Item una crux cum pede deaurata, it. cruces parvae, it. duo cornulae, it. duo picarii aurei, it. duodecim calices deaurati et duo argentei, it. duae imagines deauratae, una s. Jacobi, altera vero s. Anderae, ambae tenentes dentes in manibus, item tres monstrantiae deauratae maiores, it. monstrantia una cum tribus pedibus deaurata, it. plus septem calices deaurati, it. duae ampullae argenteae, it. imago B. Virginis magna cum Filio benedicto deaurata, it. monstrantia parva eburnea, it. monstrantia cum imagine s. Catharinae, it. spina Domini in cristallo posita, it. cristallinum scyphum (sic!) ad potandum, it. crux parva deaurata cum tribus imaginibus, it. tres monstrantiae deauratae, una cum reliquiis undecim millium virginum, altera vero de velo B. Virginis, tertia autem cum multis diversis reliquiis, it. pectorale deauratum cum leone, it. griphonis parata ad potandum deaurata, it. scyphus serpentinus deauratus ad potandum, it. scyphus cum nuce deauratus ad potandum, it. crux cristalina, in qua Corpus Christi defertur, et illa nobiscum habetur, it. caput s. Margarethae deauratum cum corona, it. septem calices deaurati, it. curvatura aerea deaurata.

Obr. 4. Mausoleum Otakarovo.

Koryto, Sviňovice, Ovesné, Černý Potok, Mošnu, Chroboly, Záboří a Smědeč, k nimž se tento na základě jakéhosi záhadného zápisu Václava IV. táhl, obával se Oldřich z Rožemberka patrně o svou kořist, a proto stavěl se na oko i ochráncem zapuzených mnichů, kteří asi na jeho vyzvání dne 11. června r. 1437 do zpustlého kláštera se vrátili.

Dle Series abbatum byly o návratu tom v knížce bratra Sygboda zapsány tyto verše:

Cum C quater subit M — junctis trigintaque septem
est cum pace bona — monachis retributa Corona
sub Sigismundo — claustro redeunte jocundo.

Jiné: Annis millenis quadringentis sociatis —
nec non trigenis his septem communicatis —
tunc cum pace bona — fuit haec reparata Corona —
per Sigismundum — claustrum rediitque jocundum.

Třetí: M que quater C datis — tribus X septem sociatis —
rex Sighemund Sanctam — fecit reparare Coronam —
Est Jesus hac visus — species cordis paradisus —
cum sua matre bona — cernuntur Cruxque Corona.

Oldřich ihned dovolával se jako oprávce kláštera vsí Smilovi zapsaných, Křemežský však (18./6. 1437) mu odepsal, že má majestát od nebožtíka krále (Václava IV.) na to zboží korunské dříve než on, když pak Oldřich bez meškání žádal vsi ty patrně pro opata a konvent, odpověděl (22./6. 1437) Smil, že se toho drží, že byli mniši té chvíle vyhnáni a že s nimi neměl oč mluviti.

Vida, že se Smilem takto nic nepořídí, nastoupil lstivý Oldřich z Rožemberka cestu jinou a dosáhl dne 19. října 1437 z kanceláře Zikmundovy listu, kterým mu král dal Zvíkov, kláštery Milevský a Korunský na čas života v držení a dědicům jeho v zástavu, a pracoval potom dále, aby mu z klášterství korunského nic neušlo. Táborští sice přes jeho lži, »že předek jeho Vok ustavil a nadal klášter Sv. Korunu«, statku Lhenického si uhájili, ale Křemežského Smila zbavil padoušským úskokem zboží i hrdla.

Návrat opata Rutgera a jeho mnichů veselý právě nebyl. Hospodářský dvůr u kláštera byl úplně zničen a v klášteře samém všecka stavení, jež nebyla klenuta, zela zříceninami; kostely i konvent byly beze střech a co nejhoršího všecko zboží klášterské v rukou uchvatitelů.

Nečetný konvent odkázán byl na milost a nemilost samozvaného oprávce Oldřicha z Rožemberka. Že opat Rutger v tísni válečné za ochránce jej uznával, vysvítá z toho, že 15. dubna 1436 žádal ho, aby přivěsil pečeť k listu, kterým klášter svůj dvůr v Rovném za 160 kop prodal Buzkovi z Rovného; určiti však přesně, jak dalece Oldřich práv opatových šetřil a čeho mnichům k výživě ponechával nebo poskytoval, není pro nedostatek pramenů možno, ale zdá se býti nepochybným, že již v době mezivládí, které v Čechách po smrti Albrechtově nastalo, vypočítavý Rožemberk za správy opatů Jana a Dětřicha II. moc svou nad klášterem Korunským krok za krokem postupně utužoval.

Z listu, kterým opat Jan dne 27. října 1445 obnovil obci Zábořské ztracený list úroční, nedalo by se ještě souditi na skutečné plné panství, ale naopak z potvrzovací listiny ševcovského cechu ve Chvalšinách (21./12. 1447), v níž opat Dětřich vyznává, že činí tak s vůlí Oldřicha z Rožemberka, svého milostivého pána, jenž statky klášterní zápisem královským drží, ze smlouvy mezi farářem Jakubem a obcí Chvalšinskou (4./8. 1448), v níž jako patron před opatem a převorem vystupuje Jindřich z Rožemberka, a z potvrzení výsad cechu pekařského v Netolicích (10./7. 1451) opatem Dětřichem »s vůlí a povolením velikého mocného pána pana Oldřicha z Roznberka, pána našeho milostivého, který řečené městečko s jiným zbožím našeho kláštera zápisem drží a spravuje«, jest patrno, že Rožemberkové celé klášterství, pokud na půdě české bylo, mocně drželi, ponechávajíce opatovi a mnichům sotva nejnutnějších prostředků k výživě.

Za vlády Ladislava Pohrobka, zuboženým klášterům poměrně příznivé, zdál se kynouti Sv. Koruně záblesk naděje lepších dnů. Třeba že král listem daným dne 26. prosince 1456 v Budíně bratry Jošta, Jindřicha a Jana z Rožemberka ubezpečil, že zboží klášterů Korunského a Milevského jen opatové jejich ze zástavy vyplatiti smějí, což na tu dobu možným nebylo, vzmáhal se klášter za opata Gerharda II. pozoruhodně z hlubokého úpadku. Opat ten shromáždil patrně dosti mnichů domácích i cizích konvršů a hleděl uvésti do pořádku budovy klášterní. Po návratu mnichů r. 1437 byl nejprve krovem opatřen a k bohoslužbě zařízen malý kostel sv. andělů, za příbytky pak upraveno opatství s některou zachovalejší částí budovy konventní. Gerhard kolem r. 1456 pustil se do větších oprav. Z té příčiny psal prosebně a poníženě Oldřichovi z Rožemberka »pánu našemu milostivému«, že by klášter

rád zase měl své zboží, »pakli by neráčil toho učiniti, aby alespoň nějaký díl toho ráčil spustiti, aby mohli pomalu klášter zase opraviti a zvláště kostel, než by se zdi rozválely«.

Že se pilně stavělo, svědčí i o něco pozdější nedatovaný list, jímž převor Linhart prosil Jana z Rožemberka za 10 kop, aby mohl zaplatiti dělníkům, list písařů z královské kanceláře prosících téhož pána, aby jim byl vydán vor purkrabím krumlovským pro mnichy korunské zadržený, a zvláště poslední vůle panoše Višně z Větřní, sepsaná na Krumlově 30. března 1465, kterou týž odkázal »do Koruny kláštera na sklenutí velikého kostela půl druhého sta kop grošův peněz dobrých. A jestliže by mi Pán Bůh dal dědičku a ta živa zůstala a vdána byla, tedy buď dáno jedné sto kop grošův na sklenutí téhož kostela«.

Také jihovýchodní část konventu, severní křídlo opatství a bašta (nyní fara) u brány klášterní posud slohovými příznaky ukazují, že ve druhé polovici 15. století byl klášter důkladně obnoven, při čemž zdí vedenou od průčelí velkého kostela k nové baště objem jeho proti rozloze předhusitské značně byl zúžen.

Některou chvíli zdálo se štěstí klášteru příznivým. Když Oldřich z Rožemberka stárnul a smrtí syna Jindřicha (25./3. 1457) bolestně dotknut přenechával správu panství svých druhému synu Janovi, působili v květnu r. 1457 opatové korunský a milevský u krále Ladislava v Budíně ve prospěch svých klášterů, jichž zboží dle podezřelého listu Zikmundova z r. 1437 měl míti Oldřich v držení jen na čas života. Král Ladislav skutečně listem daným v Budíně dne 22. května 1457 oprávnil opata Gerharda k výplatě zastaveného zboží korunského a nařídil spolu, že vráceny mají býti statky klášterské, jež někdo drží bezprávně, a zároveň psal Janovi z Rožemberka, aby pohnul otce k vydání korunského a milevského klášterství, připomínaje, že vzejde z toho domu Rožemberskému milost u Boha a chvála u lidí (proveniet ex hoc vestrae domui a deo gratia et ab hominibus omnibus laus). Ale ziskuchtiví Rožemberkové té milosti a chvály málo dbali. Sotva že Jan zvěděl, že opat milevský a převor korunský byli u krále a že dostali od něho list, v němž jim o ně s pilností píše, hned psal z Vídně do Čech otci, aby mu dal věděti »aby o to s králem mluviti mohl, aby s nimi uhoditi mohli k jich vůli podle běhů nynějších«. Patrně se páni obávali, že by mohli přijíti o klášterství vůbec, a byli proto ochotni s opaty se smlouvati.

Tab. X. Madonna svatokorunská.

Obr. 5. Pomník Bavora III. z Bavorova.

Skutečně byl ihned napsán zachovaný návrh smlouvy, v jehož úvodu vychvalován byl pokrytecky Oldřich z Rožemberka jako nejzbožnější dobrodinec, ochránce a příznivec kláštera, načež bez zřetele k zápisu Zikmundovu Oldřich a synové jeho chtěli ponechati klášteru rychty Rájovskou a Černickou až do konečného uspořádání duchovenských záležitostí v království. S obměnou jmen místních a osobních byl týž koncept pro Milevsko.

Zdá se, že nejprve Jan z Rožemberka chtěl, aby klášter pouze rychtou Rájovskou se spokojil, neboť opat v jednom nedatovaném listě sděluje mu, že nemůže svoliti k navrženému zápisu bez vůle a vědomí svých představených a bez hříchu, poněvadž řehole zapovídá pod kletbou odcizování statků; také připomenul, že klášter jest královský a že nic činiti nesmí bez vědomí J. Kr. Mti. Dále prosil Gerhard za postoupení rychty Černické bez zápisu s poznámkou, že přijal převora s některými bratry mladými, že by na první (Rájovské) rychtářství živi býti nemohli a že by je musel zase po klášteřích rozeslati.

V jiném z listů, kterými mezi opatem a Janem z Rožemberka se vyjednávalo, žádal Gerhard pána, aby naň a jeho kněží ráčil vzpomenouti a navrátil aspoň rychtu Černickou, pak Raveň, Osovský dvůr, Skaleny, Mirkovice a les v rychtě Rájovské od Vyšného až ke klášteru; také aby na ně vzpomněl rybami zvlášť v adventě a v postě, poněvadž žádného rybníka nedrží.

Konečně opat rychtou Rájovskou a Černickou a jakýmsi platem z ostatního zboží se spokojil a to tím spíše, když smrtí Ladislavovou naděje na výplatu klášterství byly zmařeny.

K nezdaru vnějšímu přidružil se i rozvrat vnitřní. Cisterciáci byli, jak známo, u nás téměř napořád cizinci a již Karel IV. napomínal generálního opata, aby nařídil, by do českých klášterů i domácí lidé byli přijímáni. Zdá se, že již za Václava IV. klášter Korunský trpěl spory národnostními, když pak v polovici XV. věku opat Gerhard nové mnichy do kláštera shromáždil, byli tu vedle kněží domácího původu i němečtí konvrši z Porýnska, kteří nazýváni Rýňáky nebo bradáči, z nichž vynikal jakýsi Oldřich, jenž tu pohoršlivý život vedl. Z této a jiných příčin vznikl mezi Čechy a Rýňáky v klášteře spor, při němž česká strana dovolávala pomoci rožemberské, načež skutečně po jakémsi zakročení Jana z Rožemberka opat Gerhard podvolil se k smírné smlouvě s Čechy. Když však slovu nedostál, s Čechy neupřímně jednal a hrozil, že Čechů vůbec do kláštera přijímati nebude, obrátili se čeští kněží

asi v červnu r. 1459 k Janovi z Rožemberka, jejž uznávali za svého oprávce, s listem stížným, v němž stěžují si zvláště na bradáče Oldřicha, že činí klášteru hanbu, strojí z něho dům nepoctivosti, chová ženy nectné a t. d., a žádají pána, aby opata donutil »bradáčů odbýti«, protože se skrze ně mnoho zlého děje.

Jan z Rožemberka skutečně se věci ujal; 14. června 1459 přibyli na jeho rozkaz do Koruny Pavel, opat vyšebrodský, a Jan, farář milčínský, aby spory urovnali. Opat slíbil, že 1. do konce července vydá před třemi neb čtyřmi bratry řádný počet, 2. do sv. Havla nejblíže příštího konvrše Oldřicha a Křišťana odstraní, 3. budoucně mnichy řádně bude živiti, 4. ustanoví řádného převora, 5. bude dbáti řádného opatrování pečeti, 6. že Rýňáků a cizích Němců více přijímati nebude (»propter pluralitatem fratrum praesentium).

Jan z Rožemberka chtěl příležitosti té užiti asi ku zkrácení důchodů, jichž nedávno klášteru poskytovati se uvolil, a opat dovolával se pomoci dokonce u císaře Friedricha III, jenž (30./9. r. 1459) žádal Jana, aby statky klášteru vydal, o málo později (20./12. 1459) psal Janovi i král Jiří, aby vydával klášteru Korunskému, čím dle zápisu jest povinen, »aby ten klášter mohl opravován býti, aby se mohla čest a chvála v tom božím domu díti«.

Jinak opat Gerhard, protože se pána bál, podával Janovi a jeho úředníkům ochotně zprávy o poměrech poddaných, r. 1459 oznámil purkrabí krumlovskému povinnost sedláků z Hůrky a r. 1460 Janovi z Rožemberka poměr, jaký byl od starodávna mezi rychtářem a řezníky v Netolicích, a považoval pána i za soudce ve sporech se sousedy, žádaje na př. purkrabí krumlovského, aby mu pán JMt položil rok s mladým Holkovcem ve při o potok.

Dalším krokem k trvalému zajištění klášterství Rožemberkům byl list vydaný v Praze dne 31. března 1460, kterým král Jiří 6000 zlatých uherských, v nichž kdysi od krále Ladislava Oldřichovi z Rožemberka a Jindřichovi synu jeho odúmrtí ve Slezsku byla zapsána, přenesl pro Jana z Rožemberka na statky kláštera Korunského. Opat Gerhard, obávaje se patrně věcí ještě nepříjemnějších, vyhledával přízně kancléře králova Prokopa z Rabštejna, a proto zapsal mu na oko bez udání sumy na dobu padesáti let vsi rychty Želnavské, jež kdysi král Václav IV. držel, a výsledkem přímluvy byl list královský ze dne 24. září 1460, kterým Jiří potvrdil klášteru všecka darování, práva a privilegia i s výsadou krále Ladislava, že statky klášterní mají býti vráceny, vyplaceny

a nesmějí více býti zastavovány. Tak stálo ovšem na papíře, ale na skutečných poměrech nezměnilo se tím ničeho.

Tíseň doby a úklady rožemberské nepopřály ubohému klášteru oddechu. V boji s jednotou zelenohorskou zajisté nezůstal ušetřen pohrom, což patrno i z toho, že poklad klášterní zavezen byl opět na Krumlov a svěřen Janu z Rožemberka k opatrování, ještě více však uškodilo Koruně, že po krátké správě opata Jana, jenž 20. ledna 1463 českým listem potvrdil řád cechu pekařského ve Chvalšinách, vetřela se v opatství první stvůra rožemberská. Byl to Linhart Šťavka, jenž dle listu Zdeňka ze Šternberka (14./2. r. 1468) z kláštera Pomuckého v tajnosti se vykradl, pobrav koně, stříbro i jiné věci, kteréž se jemu zdály. Přes to však uvedl nehodného toho člověka Jan z Rožemberka v opatství korunské a užíval ho dle listu papeže Pavla II. k Oldřichovi, biskupu pasovskému, jako prostředníka, vyjednávajícího, aby pan Jan byl kletby a interdiktu zbaven.

Linhart Šťavka byl ve věcech víry velice laxní, s jměním klášterním špatně hospodařil a služby boží i kázeň za jeho správy velice poklesly. Když r. 1472 plaský opat Jan jako visitátor Korunu navštívil, nezastihl Linharta doma, shledal patrně všudy nedostatky a vybídl konventuály, aby mu své stížnosti písemně oznámili. Tito sepsali dne 7. října 1472 pozoruhodný akt, v němž oznamovali, že opat Linhart cestoval ke kurii římské, kde katolické věci v Čechách překážel, že klášter zadlužil, majetek jeho promrhal, že jest křivopřísežník, že klenoty klášterské vydal lidem světským, účtů že neskládá, svatou církev římskou tupí, tresty církevními u přítomnosti lidí světských pohrdá, s bludaři obcuje, jim svaté oleje dává, přisluhuje a pomáhá a že před purkrabím krumlovským veřejně mluvil, že pán jako ochránce víry katolické právem statky klášterní zabrati může.

To mělo za následek vyšetřování, a když purkrabí krumlovský Konrád z Petrovic, mnich Seifrid z kláštera Pomuckého a Zdeněk Konopišťský písemně proti opatovi svědčili, byl Linhart Šťavka hodnosti své zbaven. V Koruně bylo jméno jeho v špatné paměti, neboť když po třicíti letech opat Jiří Steinhäufel upomínán byl od kláštera Žďárského o 80 zl., které si tam Šťavka vypůjčil, odepsal, že opat Linhart do Koruny žádných peněz nepřinesl, naopak co tu bylo, rozházel, a že páni z Rožemberka viní Šťavku, že jako nepřítel a uprchlík klášteru mnoho škod nadělal a posléze klášter hanebně opustil.

V bojích s králem Jiřím pozbyl Jan z Rožemberka z korunského klášterství panství Netolického, které pak král Vladislav (6./9. 1471) Jindřichu Roubíkovi z Hlavatec zastavil a Rožemberkové teprve roku 1513. opět získali.

Vláda Vladislava Jagelovce, která katolickým ústavům duchovním celkem byla dosti příznivou, Koruně nikterak neprospěla, naopak pro slabost královu a jeho povolnost šlechtě klesal klášter čím dále tím hlouběji.

Obr. 6. Barokní skříň oltářní ze 2. pol. XVIII. stol.

Jan z Rožemberka sice poslední vůlí svou (8./2. 1472) nařídil dědicům, aby za výplatu 3000 zlatých statky klášterní Sv. Koruně byly vráceny, ale ve zmatcích, jež za poručnické správy po smrti jeho nadešly, se tak nestalo a klášter patrně neměl na výplatu ani prostředků. List Vladislavův daný 10. října 1479 v Praze, kterým všecka darování a privilegia Koruně byla potvrzena s právem výplaty statků zastavených a slibem, že zboží klášterní více zapisováno býti nemá, rovněž tak jako druhá současně vydaná listina,

jíž Vladislav poroučel opatovi, že nikoho nemají uznávati za pána a oprávce kláštera než krále samého, vyzněly na plano.

Stav kláštera byl tak žalostný, že při visitaci, kterou 1. května 1481 opatové plaský a pomucký konali, snaživý jinak opat korunský Mikuláš Frühauf prosil, aby hodnosti své byl sproštěn, k čemuž visitátoři svolili neradi, načež mniši korunští, z nichž patrně nikdo opatem býti nechtěl, prosili otce opata plaského, aby sám opata jmenoval. I ustanoven jim Konrád Kellner, profess kláštera Langheimského, jenž po některých výmluvách důstojenství opatské přijal, načež byl installován a mniši Mikuláš, Vavřinec, Ambrož, Kašpar a druhý Vavřinec slíbili mu poslušenství. Bylo tedy v konventě pouze pět mnichů. Ale opat Konrád záhy zemřel a mniši korunští vyžádali si na počátku r. 1483. opět opata z cizího kláštera, Ondřeje, professa vyšebrodského.

Přes výslovné znění listu Vladislavova uznal Ondřej listem ze dne 26. srpna 1485, kterým obci Krumlovské platy na některých lidech v Mirkovicích a Vyšném zapsal, bratry Petra a Voka z Rožmberka za oprávce kláštera.

V poměrech tak smutných jediným jasným bodem jest činnost umělecká, která na sklonku 15. století dílem v klášteře samém, ještě více však ve farnostech jemu přidělených se objevuje. Výtečný farář kájovský Míchal Pils, syn rychtáře chvalšinského, provedl v letech 1474—1485 překrásnou stavbu farního kostela v Kájově, farní kostel v Boleticích rozšířen novou presbyteří a sakristií, r. 1488. dokonána stavba v Polné a r. 1487. dokonáno velkolepé klenutí chrámu chvalšinského. Touž dobou přestavován byl i farní kostel v Černicích, svěcený 16. září 1491 od Benedikta z Valdštejna, biskupna kamiňského, který dne 19. září 1491 udělil odpustky 40 dnů kostelu sv. Markéty ve Sv. Koruně, aby stavení jeho mohlo býti opraveno, zachováno a kostel knihami, kalichy a jinými potřebami byl opatřen. Veliký chrám klášterní byl ovšem jakž takž kryt, ale zdá se, že celkem byl opuštěn tak, že se v něm bohoslužby nekonaly.

Mezi tím Rožemberkové pilně toho dbali, aby jim snad klášterství, jehož držení pořád ještě bylo nejistým, neušlo, a zapřádali vždy hustěji kolem něho své sítě. Roku 1492 (25./2.) dovolil Vladislav bratřím Vokovi, Petrovi a Oldřichovi z Rožemberka, aby mohli vykoupiti od kláštera Korunského plat, který týž bral z krumlovského Latránu, následujícího pak roku 1493. listem vydaným v Budíně dne 6. ledna postoupil týmž bratřím a jich muž-

ským dědicům všechno vrchní právo královské nad klášterem tak, aby opatové téhož kláštera k nim hleděli a jimi se jako dědičnými pány spravovali, ovšem s tou výslovnou výminkou, aby Rožemberkové do šesti let všecko zboží klášteru vydali a zápisy na ně králi navrátili; jen myslivost kromě honů zaječích, jež ponechány opatovi, a braní stavebního a palivového dříví z lesů klášterských k potřebě zámku krumlovského měly jim býti zůstaveny.

Bratři z Rožemberka to všecko věrně, pravě a křesťansky učiniti přislíbili, také práva svého k honům ihned rázně hájili proti Prachatickým, kteří nejprve kradmo a potom veřejně lovili v lesích klášterských na Želnavsku; Petr z Rožemberka v dopiseh Václavovi z Roupova, tehdejšímu držiteli Prachatic, dokazoval, že »Rožemberkové mají k těm lovům dědičnou spravedlnost«, ale o vydání klášterství a o vrácení zápisů nebylo řeči. Tak upadl klášter Svatokorunský v osudné poddanství rožemberské; opat Ondřej se prý z toho utrápil a již dne 13. února 1493. zemřel, načež Petr z Rožemberka v klášteře jako po smrti nějakého poddaného sedláka předsevzal inventuru, privilegia s lepším majetkem odnesl a posavadního převora, krumlovského rodáka Jiřího Steinhäufela, opatem ustanovil. Kronikář klášterní opatovi tomu tuze vytýká, že Petra z Rožemberka plně za pána uznal, k němu i proti představeným řádovým o pomoc se utíkal, jemu na poddané klášterské žaloby vznášel, před ním s nimi k soudu stál, pro klášter ničeho nečinil, ale v úplné otroctví (»totalem sclavitatem, quam adhuc sentimus«) ho dovedl.

Již po dvou letech stal se další krok, když r. 1495. Petr z Rožemberka vyprosil si od krále Vladislava list, vydaný dne 29. dubna v Budíně, kterým mu zboží korunské doživotně k používání bylo ponecháno a teprve po smrti Petrově klášteru mělo býti vráceno s tou podmínkou, aby kromě důchodů, jichž klášter užívá, postoupeno mu bylo ročních sto kop gr. č. na lidech, kteří by tu sumu dostatečně a beze zmatku platiti mohli. Tím ovšem vrácení statků pošinuto daleko do budoucnosti a Rožemberkové měli tu výhodu, že stali se k držení klášterství i oprávci kláštera, a když majestátem Vladislavovým ze dne 6. dubna r. 1501. vše opětně a podrobně bylo utvrzeno, dal si Petr zapsati jej do desk zemských.

Slíbených ročních 100 kop musel si klášter vybírati od poddaných, kteří často pro chudobu platiti nemohli, a tak dostával

opat málo nebo nic. Ovšem že nebyli mniši tím spokojeni a žádali na pánu spravedlivého opatření. Jak si Petr v takových případech počínal, patrno z toho, že když r. 1506. komisař řádový Jan s opatem světelským Volfgangem přišli do Čech cisterciensk é kláštery visitovat, zval je Petr z Rožemberka, aby jeho poddané mnichy ve Vyšším Brodě a v Koruně, kteří rozjímavý život vésti mají, ale hříšnou touhou po majetku lákáni sotva jména mnichů zasluhují, napravili a jejich nakažlivé mravy nožem svaté opravy jako odumřelé údy oddělili.

Finanční tísně, v níž upadal klášter tím, že bylo nezbytno obnovovati, po případě znovu zřizovati stavby v bouřích husitských zpuštěné, užil Petr k tomu, že král Vladislav listem daným v Praze dne 30. listopadu 1509 udělil jemu a jeho mužským dědicům z klášterství korunského vsi Kladné, Německé a České Křenové, Dobrkov, Lazec, louky t. zv. Robotířské pod Chvalšinami, jež vzdělávali od starodávna sedláci z Boletic, Podvoří, Benikovic, Hořiček a Dolan, a clo ve Vltavici dědičně, začež Petr se podvolil dáti opatovi a konventu korunskému 600 kop grošů českých s podmínkou, že ta suma na nic jiného než na stavení a opravu kláštera vynaložena nebude. Podobně druhým listem, daným v Budíně dne 29. května 1513, udělil král Vladislav Petrovi z Rožemberka a jeho mužským manželským dědicům ze zboží korunského městečko Netolice, vsi Hrbov, Třebanice, Hoříkovice, Šitice, Žitnou, Ročovice, Horní a Dolní Třebánek, Mahouš, Sedlejovice, Zvířetice, Lužice, Vrbice, Valovice, Horní a Dolní Chrášťany — dále ves Mokrou s dvorem poplužným atd., potoky Polenský, Chrobolský, Třebovický a kus řeky ve Špicnperku, začež Petr uvolil se dávati klášteru tisíc čberů obilí, a sice 50 čberů pšenice, 250 čb. žita, 200 čb. ječmene a 500 čb. ovsa, a odpustil mu poplatek 200 kop gr., jejž klášter vrchnosti své (dříve králi a od r. 1493. Rožemberkům) povinen byl ročně dávati. V obou listech zřejmě jest podotknuto, že po vymření rodu Rožemberského po meči statky ty beze všech zmatků a odpornosti klášteru mají býti vráceny.

Dle počtu z téhož roku zachovaného, vynášelo zboží korunské, jež Rožemberkové drželi, ročního úroku 888 kop 25 grošů a k tomu desátku 680 čberů pšenice, 1870 čb. žita, 1578 čb. ječmene, 4300 čberů ovsa a 51 čb. 1 čtvrtci hrachu.

Takovým způsobem dokonával Petr opatrně násilnické dílo Oldřichovo, ale když blížil se konec jeho života, hryzlo jej přece svědomí, a proto v poslední vůli své 10. června 1521 ustanovil

Jana z Rožemberka, mistra Strakonického, universálním dědicem s tou podmínkou, aby hned po jeho smrti zboží korunské se vším příslušenstvím klášteru navrátil a jedině vrchnost nad klášterem do své smrti podržel, ale té jen s mírou aby užíval jako kdysi král JMt. spravedlivě. Po smrti Janově měl pověstný purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitála spolu s panstvím Krumlovským dostati vrchnost nad klášterem. Že Petr té chvíle to myslil s Korunou upřímně, dokázal tím, že zápisy od krále Vladislava r. 1509. a r. 1513. na klášterství obdržené rozřezal a tak zničil.

Obr. 7. Náhrobní deska Hirzova.

Závěť Petrova měla, jak známo, v zápětí veliké spory. Jan z Rožemberka oznámil sice testamentární opatření týkající se kláštera opatovi, ale připojil hned, že nemůže klášterství vydati bez souhlasu bratří svých. Ti však poslední vůle Petrovy neuznali, ustanovili vladařem rodu nejmladšího Jindřicha, donutili Jana k vydání Krumlova a bezohledný, násilnický Jindřich dovedl brzy obrátiti všecko ve svůj a rodu Rožemberského prospěch. K tomu cíli spojil se se švakrem svým, nejvyšším kancléřem Adamem z Hradce, s nímž důvěrně se radil, jak by si počínati měl ve sporu o dědictví proti Lvovi z Rožmitála, a jaké úmysly měl s klášterstvím, patrno jest z nedatovaného listu, v němž psa jednomu z bratrů svých: »Co se týče korunského statku, na to jsem se dostatečně radil. I tak pan kancléř a jiní naši dobří přátelé praví, že tou věcí nic obmeškáno nyní nebude, než když bohdá pan

kancléř, švakr můj, k králi JMti pojede, tu nám všecky ty věci bohdá k našemu dobrému vyjedná. A za to Vás prosím, jestliže by kněz opat korunský jakou řeč k Vám učinil, že mu na to jiné odpovědi nedáte, (než) že na to chcete pomysliti a potom že mu na to časem svým odpověď dáti chcete, neb podle znění toho listu dosti dlouho můžete ho na tom držeti a v tom čase se budete moci s pány a přáteli našimi dobrými o to poraditi.«

Ostatně zdá se, že lenivý »tlustý« opat Jiří Steinhäufel vhodné příležitosti k ráznějšímu jednání ani neužil, když pak (7./5. 1524) kníže Karel Minsterberský volal ho ke dni sv. Markety do Prahy, že s ním o pilné a znamenité potřeby krále JMti, což se duchovenství dotýče, mluviti chce, nedal mu Jan z Rožemberka jíti a odpověděl (26./6. 1524) knížeti, že opatové korunský a vyšebrodský nemohou se dostaviti, poněvadž »na těch obou klášteřích my páni z Rožemberka vrchnost dědičnou máme a nám spravedlivě po předcích našich přísluší . . ., nežli byla-li by krále JMti a zemská toho jaká potřeba, račte VMt mně jakožto pánu jich dědičnému oznámiti.«

Zatím však Jindřich z Rožemberka s přáteli svými dobrými pilně o to jednal, aby duchovenství, která starý pán (Petr) kšaftem zase k těm klášterům odkázal, Rožemberským byla vrácena, a psal 1. září 1524. z Třeboně jednomu z nich: »Pane Voldřiše můj milý! Za to Vás prosím, že mi to zjednáte, aby mi JMt královská i bratřím mým to duchovenství korunské dáti a připsati ráčil, jako by mi JMt. shlédajíc na mé věrné služby sám s sebe bez žádosti mé a bratřím mým takovou věc dávati ráčil podle znění listu toho, který na klášter Korunský máme. A toto se mi zdá zapotřebí, kdyby JMt. takovou věc z milosti své královské učiniti ráčil, aby takový list bez meškání ve dsky zemské vešel a relátoři aby zděláni byli ti, kteří by se nám zdáli.«

List ten mluví jasně, a třeba že Jindřich nedostal plně, co si přál, došel toho alespoň oklikou, když král Ludvík listem daným dne 21. září 1524 v Budíně udělil klášterství korunské k doživotnímu užívání Adamovi z Hradce s tou podmínkou, aby Rožemberkům jako vrchnosti platil ročně 200 kop gr., totiž sumu, kterou býval klášter povinen komoře královské, a s dodatkem, že kdokoli by s dobrou vůlí Adamovou list na to darování v ruce měl, ten všecko právo v tom listě položené — tedy i klášterství korunské — v moci míti má.

Mezi tím co Adam zboží korunské na oko držel, považoval se Jindřich z Rožemberka dle privilegia Vladislavova za oprávce kláštera a dal mu ihned těžce pocítiti zpupnost svou.

Dne 9. listopadu 1525 zemřel opat Jiří a mniši oznámili to otci opatu Linhartovi plaskému, chtějíce provésti řádnou volbu. Tento, šetře práv oprávce, poslal mnichům korunským list na Jindřicha z Rožemberka, žádaje, aby mohl přijíti k řízení volby. Ale Jindřich přijal vzkaz ten velmi nevlídně a psal (26./11. 1525) z Krumlova konventu list plný pánovité nadutosti, kterým o své vůli ustanovil opatem kněze Blažka s výhrůžkou: »na tom se dokonáte, v panství svém nedada sobě žádnému rozkazovati pod nižádným způsobem. Protož to znajíc, abyste jeho (Blažka) poslušni byli.«

Přestrašení mniši Blažka za opata přijali, ale hned následujícího dne (27./11. 1525.) prosili pána, aby mohli pro opata plaského poslati, »aby se řádu zákona dosti stalo«. Jindřich jim dovolil, aby si sami pro opata plaského poslali, ale »jedno ať proti vůli a rozkazu mému nic nejedná«. Linhart plaský listem (7./12. r. 1525.) vyložil Jindřichovi své právo při volbě opata korunského a žádal za svolení, aby je konati mohl, také mniši korunští vysvětlili Rožemberkovi, že visitátor má hlas jen při rozdělené volbě, ale že má právo potvrzení. Tu konečně oznámil Jindřich opatovi plaskému, že korunským opata sám jmenoval, je-li mu třeba potvrzení, že to dovolí, ale zase přičinil: »Kněže opate milý! Té jsem jisté vůle, v panství svém že bych sobě nerad dopustil žádnému rozkazovati, podle obdarování předkům mým.«

Viděti z toho, jak trapné bylo postavení církve v Čechách, když v době jistě nejvýše kritické právě katoličtí šlechticové tak si vedli.

Že mladý Jindřich i jinak svou moc nad klášterem provozoval, patrno jest z toho, že když (3./2. 1525.) vyzýval opata, aby lidé klášterní hotovi byli táhnouti na vojnu, činil tak hned s výhrůžkou, »jinak že by je na statku a na hrdle kárati chtěl.«

Násilnický Jindřich sice již 18. srpna r. 1526. zemřel a vladařem domu Rožemberského stal se opět strakonický velkopřevor Jan, ale Koruně to nepomohlo, opat Blažej byl rožemberskou stvůrou a klášter za jeho správy klesal hmotně i mravně. Nejlépe o tom svědčí výsledek visitace, kterou dne 21. února 1526. předsevzal ve Sv. Koruně plaský opat Linhart za assistence pomuckého opata Volfganga. Byl patrně velmi smutný, neboť v obšírné listině,

která vždy ve čtvrtek o suchých dnech slovo od slova u přítomnosti všech mnichů měla býti předčítána, nařizovali, aby se officia řádně zpívala a vážně konala, aby mniši neměli vlastního jmění, aby nevycházeli do lesů a na místa podezřelá a aby osoby ženské neměly přístupu do jejich cel, za hodinu po kompletáři aby chodili spat a dormitář se zavřel, aby konali pobožnosti a processí v řádu obvyklé, aby zboží klášterního nezcizovali a zchátralou budovu aby udržovali v pořádku, opravujíce střechy a t. d., aby každý týdně alespoň tři mše sloužil a v postě šel k zpovědi, aby nechali sporů, záští a rvaček a t. pod. — Tato napomenutí mluví jasně!

Jak opat Blažej Rožemberků v prvních letech své správy šetřil, viděti z toho, že listem daným dne 6. ledna 1528. i s konventem veřejně vyznal, že bratří Jana, Jošta a Petra o vydání zboží klášterního neupomínal, poněvadž se v těch letech páni měnili, a zač jich klášter požádal, rádi poskytli. Z listu toho jest patrno, že Rožemberkové klášterství skutečně užívali, ač jim Adam z Hradce právo Ludvíkem na zboží korunské sobě udělené formálně teprve dne 8. října 1528. postoupil.

Když po zvolení Ferdinanda I. bylo možno nadíti se spravedlnosti a církvi katolické opět nějaká kynula naděje, tu, jak se zdá, i opat Blažej odhodlal se alespoň k nějakému kroku ve prospěch kláštera. Když totiž Jan z Rožemberka žádal krále za potvrzení privilegií korunských, informoval Blažej u Ferdinanda prodlévajícího kardinála Tridentského o pravém stavu věcí a výsledek byl ten, že listem daným dne 20. srpna 1531. v Linci dostalo se Janovi od krále studené sprchy. Ferdinand ostře odpověděl, že poněvadž Jan se členy rodu svého klášterství bezprávně a násilně drží, ničeho nepotvrdí, pokud statky nebudou vráceny a celá fundace v původní stav uvedena.

Opat Blažej informacemi svými se na vyšších místech patrně zavděčil, neboť prostřednictvím Petra Pavla Vergeria, apoštolského nuncia a orátora při dvoře krále Ferdinanda I., bylo dne 26. července 1534. od papeže Klimenta VII. jemu a jeho nástupcům v opatství korunském propůjčeno právo pontifikalií a udílení nižších svěcení, ale duchovní život klášterní tím povznesen nebyl, neboť první infulovaný opat měl v konventě pouze dva mnichy!

Když Blažej brzy po tom (17./2. 1535.) zemřel, nařídil Jošt, tehdy vladař domu Rožemberského, listem dne 24. února 1535. poslaným ze Znojma, mnichům korunským, aby s volbou počkali

do jeho návratu do Čech a visitátora z Plas nevolali, poněvadž sám, až se vrátí, jako dědičná vrchnost opata ustanoví. Také Bohuslav, opat plaský, doporučoval jim strpení a tak teprve po návratu Joštově zvolen byl opatem korunským Jakub Pajtler rodilý z Budějovic.

Jošt z Rožemberka z návodu bratra svého Petra Kulhavého, jenž mnichům nepřál, stále zkracoval klášter Korunský. Pod záminkou, že jest mnichů málo, dával jim jen povinných 100 kop gr., ale t. zv. desátek chvalšinský (1000 čberů obilí a 4 kopy slepic) dal voziti na Krumlov a též některé rybníčky opatovi odňal. Opat byl až do smrti Joštovy zticha. Když však Petr z Rožemberka (30./10. 1539) oznámil králi Ferdinandovi, že bratr jeho Jošt umřel, a spolu prosil, aby král dle slibu Joštovi daného se zřetelem na veliké dluhy a pro udržení vážnosti rodu Rožemberského potvrdil mu zápisy na klášterství korunské, opat Jakub nelenil a dal si r. 1540. v Budějovicích vidimovati privilegia klášterská,*) chtěje se patrně dovolávati u krále spravedlnosti, ale válka turecká, krátké vladaření Petrovo a konečně brzká smrt opatova (1544) zmařily jednání předsevzaté.

Po smrti opata Jakuba komisaři Petrovi: Albín z Helfenburka, Petr Doudlebský a Antonín Kisauer sebrali klášterní privilegia, archiv a všecky svršky a odnesli je na Krumlov. Pro klášter byl to lup osudný, poněvadž následující opatové až do r. 1626. nemajíce a neznajíce privilegií nemohli pro klášter proti oprávcům ničeho podniknouti. Po této inventuře jmenovali řečení komisaři z nařízení Petrova opatem cizího professa Volfganga Haidera, jemuž Petr z Rožemberka ihned povinných 100 kop gr. a 1000 čberů obilí mohl upříti. Opat ten měl pouze jediného mnicha Bartoloměje, jenž tituloval se převorem.

Petr Kulhavý zemřel r. 1545., nařídiv kšaftem nezletilým synům Joštovým Vilémovi a Petru Vokovi poručníky Albrechta z Gutenštejna, Jeronýma Šlika z Holejče a Oldřicha Holického ze Šternberka. »A poněvadž mnohé řeči mezi lidmi vůbec procházely, jakoby někdo něco na škodu mladých pánů před se bráti chtěl k zrušení kšaftu nebožtíka pána, chtěje poručenství na sebe vztáhnouti,

*) Pečeti k »Vidimus« přivěsili: Jan Hayder, decretorum doctor, kanovník kostelů pražského a olomouckého, farář budějovický, Bernard, převor kláštera dominikánského, purkmistr budějovický, Jiří Kunáš z Machovic, Jiří Kořenský z Terešova a Wolf Wiener z Muravy.

i také pro jiné důležité pánů z Rožemberka potřeby a zvláště co se majestátů probodených panem Petrem starším na klášter Korunu dotýkalo, aby o to právo sirotci připraveni nebyli, neprodleně pan z Gutenštejna a pan Holický do Vídně ke králi Ferdinandovi JMti jeli, aby ty obmysly lidské předejíti mohli. A přijevše do Vídně poníženě prosili, aby JMt. nad těmi sirotky mladými z Rožemberka milostivou ochránlivou ruku držeti ráčil, při tom žádavše, aby ty dva majestáty zkasírované, jež se na mužský kmen rožemberský vztahovaly v příčině zboží kláštera Korunského, zase obnoveny a potvrzeny byly. JMt. jako pán spravedlivý ráčil se milostivě ku pánům poručníkům nakloniti ... než co se dotýká listů probodených, do příjezdu svého do království Českého odložiti ráčil.« *)

Ferdinand I., jak z celého jednání patrno, nemínil Rožemberkům klášterství ponechati a teprve v tísni války šmalkaldské, kdy věrných v království Českém potřeboval, povolil a listem daným asi v Chebu dne 11. dubna 1547 obnovil a potvrdil rodu Rožemberskému oba Vladislavovy zápisy na zboží korunské, jež kdysi Petr IV. prý »z nepaměti« rozřezal.**)

Za poručnické správy choval se opat Volfgang k oprávcům velmi šetrně, po smrti Petrově upomínal sice o zadržovaný plat, obilí, slepice a rybníček, ale listem ze dne 9. prosince 1547 se zřetelem k tomu, »že jich milost páni z Rožmberka jakožto páni křesťanští vždycky milostí svou klášteru Svaté Koruny náchylní býti ráčili, a prohlédaje k tomu, že pan Vilím a Petr Vok jsou ještě v letech mladých«, zavázal se poručníkům, když odpustili klášteru dluhy za ryby, víno a jiné, že od nich ničeho žádati nebude než ročně 100 kop míšenských (!) a dva slady ječné až do zletilosti mladých pánů z Rožemberka.

Když r. 1551. panství rožemberská panu Vilémovi od poručníků byla odevzdána, byl klášter Korunský téměř na mizině, neboť měl pouze 136 osedlých, naproti tomu měl klášter Vyšebrodský osedlých 879 a fara krumlovská 329; při šacování statku r. 1553. provedeném po nařízení sněmovním odhadnut byl vlastní majetek kláštera Korunského ve 3600 kopách míšenských a poddaných jeho v 5472 kopách míš., kdežto třeboňský klášter šacován za 20.045 kop m. a poddaní jeho za 15.983 kop m.

*) Březan: Život Viléma z Rosenberka.

**) Series abb. o pravosti toho potvrzení pochybuje, poněvadž originál se nezachoval a přepis jest podezřelý.

Vilém z Rožemberka měl patrně v úmyslu klášter úplně zničiti a obrátiti jej v pouhou světskou faru jako kanonie třeboňskou a borovanskou, proto, jak právem kronika klášterní vytýká, poddané klášterské od svých úředníků souditi dával, k robotám rybnikářským nutil, staré urbáře odstranil, pět opatů proti stanovám řádovým ustanovil, nepoddajné odstranil, s ostatními o majetek klášterský se přel a vůbec zcela libovolně si počínal.

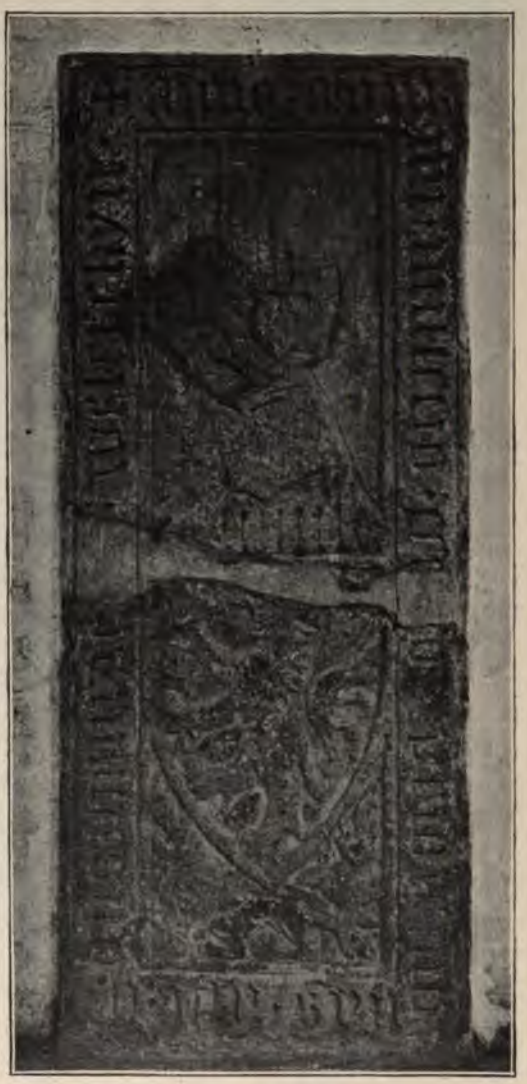

Obr. 8. Náhrobní deska Jindř. z Velešína.

Opat Volfgang zemřel r. 1553. morem a v klášteře zůstal jediný mnich Bartoloměj. Ten domnívaje se, že mu opatství patří, došel si k panu Vilémovi na Třeboň, oznámil mu úmrtí Volfgangovo, prosil za důstojenství opatské a sliboval příkladný život i dobrou správu kláštera. Ale Vilém z Rožemberka mu opatství neudělil a správu kláštera svěřil mu jen zatímně, až jak se osvědčí. Bartoloměj, jenž byl v klášteře sám, snažil se z počátku pánu zavděčiti tím, že mu 6. dubna 1553. v jisté smlouvě vydal rakouské klášterní vinice u Kremže. Klášter totiž již za opata Jakuba Pajtlera, když se na vzdělávání vinic těch nedostávalo peněz, vypůj-

čoval si od Rožemberků po 40 nebo 50 kopách a páni brali si za ty peníze víno, podobně dálo se i za poručnické správy, až konečně Vilém vinice ty úplně získal a klášteru ročně deset věder vína za ně dávati se uvolil. Když však ještě téhož roku Vilém o jiné ztenčení majetku korunského se pokusil, došlo k sporům. Pán chtěl totiž koupiti od Tomana Vlka dvůr ve Vyšném za 350 kop gr. míš., ale administrátor opatství Bartoloměj trhovou smlouvu rozřezal jako neplatnou, protože Vlk jako poddaný klášterský neměl ku prodeji práva. A nyní počal Vilém kněze Bartoloměje sužovati. Dne 29. září 1553. přijel purkrabí Albín z Helfenburka s jinými úředníky na rozkaz pánův do Koruny a pod záminkou bezpečnosti před lupiči odvezl všecky klenoty kostelní na Krumlov, konečně pak Bartoloměj z nepořádného života viněný z kláštera utekl.

Vilém psal opatu plaskému, aby jako visitátor postaral se o nějakého lepšího cisterciensského kněze pro Korunu. Na to v říjnu 1553. přišel plaský opat Bohuslav do Krumlova s dvěma svými professy a třetím Matějem Polákem z kláštera Pomuckého. Panu vladaři zalíbil se Polák, přijal jej však zase jen na zkoušku, dal ho od svých úředníků uvésti do Koruny, sám ponechal si správu poddaných a Polákovi zůstavil jen péči o hospodářství se slibem, že povede-li ji dobře, bude po roce installován.

Kněž Matěj dělal, jak se zdá, co mohl, sehnal do kláštera i nějakého jiného mnicha, jejž pak za faráře do Černic dosaditi chtěl, když však po roce dne 29. října 1554. definitivně byl opatem zvolen a od visitátora plaského installován, vznikla brzy mezi opatem a Vilémem z Rožemberka veliká nevole.

Matěj Polák, ač byl jako mnozí vrstevníci jeho mravně pokleslý, zastával se přece horlivě práv svého kláštera proti hrabivosti Vilémově. Roku 1555. zaslal císaři Ferdinandovi obsáhlý spis, v němž si na Viléma z Rožemberka stěžoval, že nechce uznati jeho volby, že užívá bezprávně některých statků klášterních, že nechce platiti ročních 200 kop na opravu velkého kostela ani povinných 1000 čberů obilí, že překáží opatovi ve vykonávání práv patronátních, že poklad od šafáře v kostele sv. Markety nalezený si přivlastnil, že u sebe zadržuje klášterní poklad a archiv a že ještě r. 1553. kostelní klenoty sebral; konečně prosil opat krále, aby klášterství vyplatil a Korunu tyranství Vilémova zbavil.

Král stížnosti ty oznámil listem dne 30. října 1555. Vilémovi, jenž pak písemně dne 8. listopadu omlouval se králi, žaluje na

mnichy korunské, že vedou nemravný život se ženskými, jež s nimi v klášteře obývají, že proto Bartoloměje napomínal a konečně naň povolal z Plas visitátora, jenž přišel s knězem Matějem, který přijat jest do Koruny na zkoušku, ale že má též v klášteře souložnici a s ní děti, z nichž poslední k velkému pohoršení slavně křtil, dále tvrdil, že k vychování jediného mnicha důchody klá-

Obr. 9. Pozadí hlavní lodi.

šterní dostačují a že proto, co odváděti má, věnuje raději na školy a dobré skutky, též psal, že neví o tom, že by předkům jeho listiny a klenoty byly svěřeny, sám že vzal některé jen pro lepší jistotu a bezpečnost, nalezený poklad že byl jen 493 kop míš. a že jej jen přejal k opatrování. Ve příčině opravy nad klášterem dovolával se listin královských i Ferdinandem potvrzených.

Ferdinand listem ze dne 12. listopadu 1555 zanechal rozhodnutí do svého příchodu do Prahy a nařídil zatím, aby Vilém klášteru neubližoval a opat aby pořádně se choval. Tím však sporu konce nebylo, neboť již 28. prosince 1555 stěžoval si opat do Viléma zase, že poddané klášterské pronásleduje a že kněze cisterciáka, jejž na faru do Černic dosadil, vypudil; po příchodu královĕ do Prahy opat Matěj stížnost obnovil a poháněl Viléma z Rožemberka pro odcizování klášterství k zemskému soudu.

K vyšetření věci jmenoval Ferdinand (18./6. 1556.) komisary Jindřicha Píška, probošta pražského, Antonína z Mohelnice, velmistra křižovnického, královského prokuratora Petra Chotka z Vojnína a hejtmana Starého města Pražského Petra Bechyně z Lažan. Komisaři obeslali strany ku dni 5. srpna do Soběslavě, tu však opat nedůvěřuje své věci a nejsa patrně jist před mocí vladařovou, z kláštera v noci potají do Budějovic ušel a před komisi se nedostavil. Pan Vilém ovšem přijel a nepřítomnosti Matějovy užil ve svůj prospěch, žádaje, aby před takovým lehkomyslným mnichem pokoje a práva užiti mohl a aby pro své nepravosti mnich ztrestán byl, také králi psal, že se opat k soudu nepostavil, žaloval naň znova, a žádal, aby mohl být sesazen. Král písemně nařídil z Vídně proboštovi pražskému a visitátorovi plaskému, aby opata před sebe pohnali, sesadili a potrestali, a aby visitátor s radou Vilémovou a proboštovou klášter jiným opatem osadil, zároveň pak psal panu vladaři: »však poněvadž v svých předešlých i také nynějším psaní tvém toho dokládáš, že předkové tvoji na týž klášter Svaté Koruny od předků našich králů českých obdarování a od nás potvrzení máš na dědičnú vrchnost téhož kláštera, protož jest poručení naše, aby buď originál anebo hodnověrný vidimus téhož obdarování a od nás potvrzení týmž proboštu pražskému a opatu plaskému ukázal, tak aby oni podle tvého obdarování tu věc opatřiti a téhož opata ssaditi a jiným s radou tvou to místo opatřiti mohli.«

Probošt Píšek plnil rozkazy královské z míry horlivě. Poněvadž opat plaský právě zemřel, vyžádal si z kláštera Plaského za komisaře kněze Volfganga, tento přibral si kněze Jana Mílka, professa pomuckého, a všichni tři přišli náhle do Koruny. Při vyšetřování svědčili proti Polákovi pouze úředníci krumlovští, kteří byli ovšem stranníky vladařovými, z privilegií klášterských čteny komisi pouze kusy svědčící patronátu rožemberskému, ba dokonce nějaké křiklavě podvržené privilegium Vladislavovo z r. 1520 (!)

a výsledek jednání byl, že opat Matěj Polák byl odsouzen, sesazen, 28. října do vězení do Vyššího Brodu poslán a na místo něho Jan Mílek správcem kláštera ustanoven. Na žádost visitátorovu byl pak Polák vydán do Plas a tam z nařízení hořejší konsistoře zavřen. Jak Ferdinand o spor ten se zajímal, svědčí to, že když mu probošt Píšek a Volfgang, tehdy již opat plaský, oznámili, že privilegia rožemberská vyšetřili a opata Matěje pro nepořádný život sesadili, psal na počátku roku 1557. opatovi plaskému, aby Matěje jiným pro příklad ve vězení ztrestati dal. Matěj Polák zemřel na počátku roku 1559. Třeba že byl člověk mravně pokleslý, zasluhuje v dějinách kláštera aspoň toho uznání, že měl odvahu pustiti se v nerovný boj s mocným vladařem domu Rožemberského, jenž měl na své straně vrchnost světskou i duchovní. Král Ferdinand jednal sice přísně a nestranně, ale zástupcové církevní věru nápadně hověli panu Vilémovi a patrně z obavy, aby nerozhněvali nejmocnějšího katolického pána, obětovali příliš ochotně nejen nehodného opata, ale i celý staroslavný klášter.

Jan Mílek, jenž sám se nazýval »kněz Jan, správce nyní kláštera starší«, řídil se ve všem přáním Viléma z Rožemberka a po dvouleté správě žádal opata vyšebrodského, jehož konventuálem kdysi býval, aby se za něj u pana vladaře o trvalé ztvrzení v opatství přimluvil. Opat vyšebrodský psal v té příčině kancléři Vilémovu Václavu Albinovi s prosbou a pánu předložil, by Jana Mílka potvrdil v opatství, a poněvadž příjmy kláštera pouze 72 kop, vydání pak 350 kop činí, aby mu čtyři rybníčky s desátky chvalšinskými vrátil, jisté důchody na penězích, obilí, zvěřině a slepicích odváděl a stříbro i svršky před několika lety na Krumlov odvezené vydal.

Vilém z Rožemberka svolil a poslal pro opata plaského, aby jako visitátor Jana Mílka v opatství installoval. Při tom prostřednictvím visitátorovým uzavřena jest dne 7. dubna 1559 osudná smlouva, kterou klášter Korunský úplně dostal se v moc rožemberskou. Poněvadž poměry rázovitě charakterisuje, uvádíme ji doslovně:

»Jakož JMti vysoce urození páni páni z Rožemberka etc. nad klášterem a konventem Svaté Koruny ráčí dědičnou vrchnost míti, i podle toho vysoce urozený pán pan Vilím z Rožmberka JMt. etc. nynější správce a vladař domu Rožmberského, po smrti důstojného kněze Wolfgangka kláštera vejš psaného, kterýž byl s vůlí a vědomím dobré paměti pana Petra z Rožmberka za opata volen

i také potvrzen, kněze Matěje Poláka dobré paměti na zkušení do téhož kláštera, aby opatem byl, přijíti ráčil, ale pro jeho dočinění a pozdvižení proti JMti panu Vilímovi z Rožmberka etc. jakožto dědičné vrchnosti téhož kláštera, také pro jeho zlé chování, souc v tom zjevně nalezen, zase jest odtud vysazen a trestán a na jeho místo jest zase již od jmenovaného pána pana Vilíma z Rožmberka etc. kněz Jan Mílek za opata volen a pořádně skrz nás kněze Wolgangka, z Boží milosti opata kláštera Plazského, visitátora téhož kláštera Korunského, potvrzen. A po témž potvrzení my kněz Wolfgangk, opat Plazský, mezi svrchupsaným pánem JMtí z jedné a týmž knězem Janem Milekem, opatem Svatý Koruny, a knězem Jiříkem na místě všeho konventu z strany druhé smlouvu sme učinili celou a dokonalou a to takovou, předkem že týž kněz Jan Mílek, opat kláštera Svaté Koruny, i s konventem svým mají se JMtí pánem panem Vilímem z Rožmberka, správcí a vladařem domu Rožmberského, a JMti dědici a budoucími jakožto vrchností svou dědičnou spravovati a bez vůle a vědomí JMti nic před se nebráti, jakž i jest to povinen učiniti a od starodávna bylo a předkové jeho, opatové kláštera Svaté Koruny, řádně od JMtí pánův z Rožmberka etc. potvrzení sou se chovali a JMtmi se spravovali.«

Co pak se vychování kněze opata a konventu téhož kláštera Svaté Koruny dotýče, JMt. pán pan Vilím z Rožmberka etc. ráčí kněze Jana opata a konvent kláštera Svaté Koruny při těch všech vesnicích, farách a jinejch důchodích, kterýchž od drahně let, jak se jest to vyhledalo a jakž toho na tento čas v držení a užívání sou, aby i tento kněz Jan Mílek opat i s konventem užíval, zůstavovati. A jakož předešle vyměřeno bylo, že sou předkové JMti páně z Rožmberka témuž klášteru a konventu z komory své aneb z téhož zboží korunského, kteréhož od téhož kláštera v držení bejti ráčí, buď na hotových penězích neb ospích vydávati měli a vydávali, takto jest skrze nás kněze Wolfganka, opata kláštera Plazského jakožto visitátora Svaté Koruny kláštera, mezi JMtí pánem panem Vilímem z Rožmberka etc a knězem Janem Milekem a konventem kláštera Svaté Koruny s dobrou vůlí obojí strany smluveno:

Předkem, což jest kolivěk až posavád toho se do kláštera Korunskýho často jmenovaného od pánův z Rožmberka etc JMtí vydávati mělo, poněvadž se jest to vyhledalo, že každého roku vydávány a jinak dobře tomu klášteru od pánův z Rožmberka etc. JMtí i také již od nynějšího pana Vilíma z Rožmberka JMti

Obr. 10. Gotická boková loď.

etc. se vydávaly a nad to vejše jiné milosti činěny byly, skrze kteréžto milostí činění týž kněz Jan opat i s konventem kláštera Korunského ani jiní budoucí opatové, konvent, ani žádný jiný právem jich vo nižádné zadržení předešlého vydávání na JMt pána pana Vilíma z Rožmberka etc. ani na budoucí pány z Rožmberka navracovati se nemají a nemohou na časy budoucí věčné, nýbrž touto smlouvou z toho všeho v cele a dokonce na časy budoucí vykvitováni sou.

Avšak jak potomně z strany vydávání knězi opatovi a konventu téhož kláštera Svaté Koruny od pánův z Rožmberka JMtí etc. zachováno bejti má, takto jest zkrze nás kněze Wolfgangka, opata kláštera Plazského, visitátora často psaného kláštera, mezi oběma stranami konečně smluveno, na čemž kněz Jan Mílek opat i budoucí opatové kláštera Svaté Koruny i s konventem svým dobrovolně jest přestal, aby opatové a konventové téhož kláštera též na tom přestali a přestati povinni byli totižto, aby JMt pán pan Vilím z Rožmberka etc. i budoucí páni z Rožmberka JMti ráčili knězi Janovi opatu a konventu i budoucím jeho vydávati každého roku jedno sto kop míšenských, totiž počna na sv. Jiří nejprve příštího padesáte kop míš. a tak potom každý rok vždy při sv. Jiří a při sv. Havle po padesáti kopách míšenských. A co se dotýče berní, které se v tomto království od stavův svolují, tož aby JMt pán i budoucí JMti za kněze Jana opata nynějšího i budoucí opaty Korunský z vrchnosti toliko takové berně spravovati ráčili. Též taky každého roku JMt pán z Rožmberka etc s budoucími svými jedno sto a dvaceti džberův ovsa, třidceti džberův ječmene, padesáte tčberů žita a deset věder vína z Křemeských vinic vydávati má a pro to sobě sami na Krumlov posílati mají. A k tomu každého roku z Ločedic čtyry kop slepic opat a konvent vybírati mají. A kterého by koliv roku na podzim opat a konvent kláštera Korunského neměli žádného rybníka na lovení, tehdy má se jemu z rybníkův JMtí pánův z Rožmberka dávati čtyry džbery kaprův. Však kněz opat má sobě sám pro ně poslati.

A cožkoli jest od stříbra aneb jakých klenotů kostelních, ježto se bylo obávati, aby ten klášter o to pro neřád nepřišel, podle inventáře na to učiněného na Krumlov vzato jest, všecko podle téhož inventáře knězi Janovi, opatu téhož kláštera, i s truhlou navráceno, jakož toho kněz Jan opat jeden inventář má a druhej na Krumlově v kanceláři schován jest.

Nad to nade všecko JMt pán pan Vilím z Rožmberka etc. ráčil jest se k tomu podvoliti, kdyžby koliv ráčil poznati, že by bratři v tom konventu se rozmáhali a pobožný život, jakž na duchovní lidi a zákonníky náleží, vedli, i že by na ty důchody, které na ten čas mají a co jim JMt pán, jakž tuto zapsáno jest, vydávati ráčí, postačiti vychováním bezelstně nemohli a to na JMt pána aneb budoucí pány z Rožmberka vznešeno a ukázáno bylo, že JMt pán a budoucí JMti páně kněze opata a konventu často jmenovaného kláštera Svaté Koruny opustiti neráčí.

A to sou sobě obě straně s budoucími svými věrně a pravě zdržeti slíbily.

A na potvrzení toho my často jmenovaný kněz Wolfgang, opat kláštera Plazského, jakožto smluvce toho, my Vilím z Rožmberka etc, správce a vladař domu Rožmberského etc., a kněz Jan Mílek, opat kláštera Korunského, pečeti své a já kněz Jiřík (?), převor téhož kláštera, na místě všeho konventu pečeť konventskou sme k týto smlouvě s naším jistým vědomím a s vůlí přitisknúti dali a našimi vlastními rukami se podepsali. Stalo se v pátek den Svátostí lét Páně tisícího pětistého padesátého devátého.

Podepsáni jsou: Wylem z Rozmberka (v pravo) — Wolfgangus abbas monasterii Plasenssensis (sic), Johannes Milegk abbas monasterii Sanctae Coronae, Johannes Pfeiffer tunc temporis prior monasterii Sanctae Coronae.

Tak bylo dílo lstí a falší Oldřicna z Rožemberka počaté lží a falší dokonáno.

Opat Mílek příliš dobrým hospodářem nebyl a skrovné jmění klášterní se za jeho správy ještě zmenšovalo. 11. listopadu 1562 prodal Vlkovský dvůr ve Vyšném rožemberskému úředníku Alexandru Skalkovi za 60 kop míš. s výhradou vrchnostenského práva a povinností dovážeti každoročně dva velké kmeny k opravě mostu rájovského. Téhož roku dovolil na čas svého života krumlovským jeptiškám loviti ryby v řece od Černic až za stříbrný důl a 1. května r. 1564. prodal spolu s Janem, farářem černickým, jenž jako jediný profess tituloval se převorem, louku v pastvišti, kterého užívala obec Mojné, vedle louky mlynáře Jakla Urbanovi, mlynáři na Jilkovském mlýně v strouze pod Černicí na potůčku řečeném Nárožnice.

Za jeho správy dal též pan Vilém r. 1559. v Koruně páliti sanytr, poněvadž se tam nacházela země k tomu příhodná.

Od r. 1566. není o Mílkovi zmínky, kronika klášterní neví, kdy a jak skonal, od toho roku jmenuje se Jiří II. Taxer, profess vyšebrodský rodem z Korutan, jenž patrně z nedostatku domácích mnichů od Viléma z Rožemberka nejprve zatímně s titulem převora za správce kláštera byl dosazen. Mnichů v klášteře neměl, a když dne 13. ledna 1568 definitivně v opatství byl potvrzen, postoupil za to panu vladaři ihned klášterskou ves Lhotku. Pan Vilém zakládal tehdy mezi Krumlovem a Vyšným t. zv. Nový dvůr, a nemaje k němu dostatek polností, chtěl je od sedláků klášterské vsi Lhotky zakoupiti, ale sedláci buď vůbec prodati nechtěli, buď žádali příliš mnoho. Proto Vilém Taxera v opatství potvrdil jen s podmínkou, že mu Lhotky postoupí, a dal za ni klášteru ves Olšinu (Langbruck), u níž měli Korunští i rybník. Usedlosti selské ve Lhotce byly potom krátce za dosti slušnou náhradu vyvlastněny a ves ustoupila Novému dvoru.

Roku 1569. koupil opat Taxer za 45 kop poddaného v Branšovicích, r. 1572. prodal však Valentův dvůr v Přísečné Dětřichovi Slatinskému. Poněvadž neměl mnichů, bylo mu ve zpustlém klášteře, na jehož opravu neměl patrně prostředků, tak teskno, že odstěhoval se do pozdně gotické bašty u brány. Tuto baštu uvnitř zklenul a vně ozdobil sgraffitovou rustikou; býval prý tu i nápis: »Georgius Taxerus 1576.«

Roku 1577. stal se Taxer opatem vyšebrodským, poněvadž však viděl, že pan Vilém chce klášter vůbec saekularisovati, chtěl Korunu zachovati řádu tím, že tam zatím mínil počkati tak dlouho, až by arcibiskup klášter některým cistercienským knězem opatřil, ale nezdařilo se mu to, neboť Vilém z Rožemberka s pominutím opata plaského a vůbec představených řádových rovněž vyjednával s arcibiskupem, aby do Koruny mohl podán býti světský kněz Melichar Hölderle z Hořic. Za Korunu řádu cistercienskému odcizenou chtěl Vilém odškodniti církev založením jesuitské kolleje v Krumlově, jak trefně dí kronikář klášterní »rapinam offerens holocaustum«, a jesuité vůbec těšili se, že zbývající klášterství korunské dostanou.

Z těch příčin byl tedy třicetiletý Hölderle jmenován r. 1579. do Koruny a nazýval se, ač ani knězem řádovým nebyl, voleným opatem. Měl dva kaplany, Bartoše a Bernarda, kteří bydleli ve starém opatství vedle kaple ve světnice nad sklepem a vedli pohoršlivý život. Místo obrazu sv. Benedikta, jehož dříve opatové korunští na pečeti užívali, zvolil si za znak opatský trnovou korunu

Obr. 11. Krucifix ze XVII. stol. na bokovém oltáři.

a přes ni křížem dvě berly, později, když vstoupil do řádu, užíval trnové koruny s jednou berlou. S patronem žil patrně v dobré shodě, neboť úředníci krumlovští ponechávali mu větší volnost ve správě kláštera než jeho předchůdcům. Roku 1581. dne 10. dubna vykoupil od Dětřicha Slatinského Kyselovský dvorec v Přísečné, jejž předchůdce jeho Taxer prodal. Ve zpustlém klášteře opravil alespoň obě budovy opatské a domek u brány. Na opatství proti malému kostelu bývala prý nad okny značka M : H : A. 1588, na druhém křídle budovy posud zachovala se renaissanční okna, mříže a sgraffitovaná rustika z jeho doby. Vystavěl též budovu, v níž později v t. zv. novém konventu umístěn byl refektář. R. 1590. vyžádal si pan Vilém od něho pálené cihly k nějaké stavbě na Krumlovském zámku, nejspíše byly to ozdobné terrakotty, jež se někde u kláštera hotovily. Hölderle byl i velkým přítelem malby. Příbytek svůj ve věži starého opatství, k němuž r. 1594. dal udělati krásný portál, dal vyzdobiti malbami, zvláště krucifixem s latinskými verši. Roku 1599. dal obnoviti malbu na zadním štítě malého kostela; táž znázorňovala krále Otakara, jenž před P. Marií držící na klíně Ježíška klečel a kostel korunský jí obětoval; anděl slétající s nebe vkládal na chrám trnovou korunu a pod obrazem byly verše:

Post M et bis CC junctis LX et tribus III
Ottogarus Sanctam coepit fundare Coronam.

Také sám dal se ve věku 49 let jako opat vymalovati.

Řád cistercienský nespouštěl však Korunu s očí a čekal na první příležitost, aby své právo uplatnil. Když r. 1592. pan Vilém z Rožemberka ležel v Praze nemocen a smrt jeho se předvídala, přišel zbraslavský opat Antonín Flaming jako generální vikář řádový bez překážky do Koruny a Melichar Hölderle, vida nezbytí, složil se svými kaplany v jeho ruce sliby řeholní, načež byl od ustaveného konventu, k němuž patřil i černický farář a profess Karel, formálně za opata zvolen a dne 7. února 1592 installován. Tak stala se Koruna ze světské fary opět cistercienským klášterem. Pan Vilém byl proti hotovému převratu bezmocným a brzy potom 31. srpna 1592 zemřel.

Ač nástupce Vilémův Petr Vok, poslední Rožemberk, byl víry bratrské, přece choval se ku klášteru přívětivěji než jeho katoličtí předkové; od lidí klášterských sice též někdy robot požadoval, nebyl však pánovitý jako jeho bratr a na listech konventu

zasílaných podpisoval se: »Váš volný přítel.« Když ku konci října odvážel mrtvolu Vilémovu z Prahy do Krumlova, žádal opata korunského, aby mu s mnichy na den všech svatých přišel vstříc do Budějovic a mrtvé tělo doprovodil do Krumlova, kam také na exsequie je pozval, podobně r. 1602. požádal Petr opata, aby doprovodil pohřební průvod manželky jeho do Vyššího Brodu.

Roku 1593. tázal se Petr opata, kolik má klášter poddaných, aby mohl určiti počet ozbrojenců na výpravu proti Turkům, následujícího pak léta vypravil opat pánovi 15 mužů dobře vystrojených k Rábu.

Některá menší nedorozumění mezi pánem a opatem vyrovnala se mírně a nebylo tu nikdy se strany Petrovy úmyslů klášteru nepřátelských. Když r. 1594. generální vikář Antonín Flaming, opat zbraslavský, klášterům cistercienským v Čechách poručil, aby sebraly 250 kop na výživu čtyř alumnů v řádovém domě pražském, zakázal Petr Vok opatovi korunskému přispívati, aby nových břemen na klášter neuvaloval, přes to však Hölderle r. 1598. pražskému domu přispěl desíti dukáty a zaplatil na alumnát.

V těch dobách patrně o poutích konaly se u kostela kájovského hlučné trhy na škodu krumlovských, proto nařídil r. 1597. Petr Vok opatovi, aby je zamezil. Od císaře Rudolfa II. vyprosil si opat r. 1599. dovolení, aby na mostě rájovském, jenž často zvláště po povodních nákladných oprav vyžadoval, vybírati směl clo, ale důchodu toho dlouho neužil, neboť již po čtyřech letech císař na snažné prosby rady krumlovské clo to zase zrušil.

Když roku 1600. Rudolf II. od Petra Voka z Rožemberka koupil panství Krumlovské, stalo se to s rozhodnou škodou kláštera i komory královské. Ani opat, ani komora neznali zápisů Zikmundových a Vladislavových, jež chovány byly v archivu rožemberském a dle nichž klášterství rod Rožemberský jen v mužské posloupnosti měl užívati, poněvadž pak klášterství Korunské činilo daleko větší část Krumlovského panství, prodal Petr Vok skutečně statek, který mu vlastně nepatřil, protože měl po smrti jeho býti bezelstně klášteru vrácen.

Klášter ostatně změnou majitele Krumlova nikterak nezískal. Již r. 1602. dostal k zaopatření vysloužilého císařského altistu Bonaventuru, po němž pak zdědil mnohé hudebniny, také úředníci krumlovští nebyli ani potom blahovolnějšími. Když opat Taxer v Sedlci zemřel, vynašlo se, že za své správy v Koruně půjčil Cáhlovské obci v Rakousích 3000 zlatých. Opat Hölderle žádal

(2./4. 1603) císaře, aby klášteru k těm penězům dopomohl. Spor protahoval se dlouho a Cáhlovští po velkém nutkání splatili nějaký úrok, z jistiny pak po lhůtách něco solí a železem, ostatek jim konečně klášter odpustil.

Melichar Hölderle zemřel 17. května 1608 a třetího dne na to přišli úředníci krumlovští na inventuru, kterou prováděli tak horlivě, že i berlu opatskou odnesli. Kníže z Eggenbergů daroval ji později prvnímu infulovanému prelátu krumlovskému Jiřímu Bílkovi a klášteru Korunskému zůstalo na památku pouzdro. Osiřelý klášter spravoval po šest měsíců převor Jiří, až konečně z nařízení císařova jmenován byl korunským opatem vyšebrodský profess a tehdy sedlecký opat Valentin Schönbeck.

Muž tento vynikající jak křehkostmi tak i výtečnými vlastnostmi jest v řadě opatů korunských osobou nad jiné zajímavou, což nejlépe patrno jest z toho, že tradice klášterní brzy opředla jej rouškou pověstí. Byl rodem Polák z Gdaňska, a jak sám vždy ne bez pýchy tvrdil, šlechtic a »velkomožný pán«, vysoce vzdělaný, výmluvný, důstojně vystupující i u panstva vážený a neobyčejně podnikavý. Jako opat sedlecký mnoho pro tamní klášter učinil, a zejména mnoho pozemků, jež Horníci neprávem si osobovali, mu nazpět vymohl.

V Koruně ihned se pustil do staveb, jimiž zpustlý klášter dílem obnovil, dílem budoucím věkům zachránil. Předchůdci svému Hölderlovi, jenž v malém kostele před hlavním oltářem byl pohřben, dal zříditi nádherný pomník z rudého mramoru, na němž opat v pontifikaliích byl zobrazen. Bohužel, že zachoval se z něho pouze kus — hlava s vrchem berly —, kolem býval nápis: Anno restitutae salutis 1608 die 17. Maji admodum rvds ac venerabilis Dns. Melchior Hölderle de Höritz huius mnrii abbas diem suum (? supremum) obiit anno aetatis suae 63 (!), cujus anima aeterna in coelis pace perfruatur cum felici omnium beatorum consortio. Amen. Pod obrazem pak byly verše:*)

Et lituo et mitra fulgebat Melchior abbas,
Marmore mors texit, quantum inimica decus.
Praesulis officio ter denas vidit aristas,
Ornabat virtus cum pietate virum.
Invidit Lachesis decus hoc dum stamina terris,

*) Schönbeck vůbec díla péčí svou provedená rád zdobil latinskými verši, které svědčí o jeho humanistickém vzdělání.

Rumpit, apud superos saecula plura dedit.
Ut tamen in terris floreret Melchior abbas,
Successor posuit, quae monumenta vides,
Sacra Valentinum a Schönbek dedit infula mystem
Abbatem augustum, qui haec monumenta locat.

Hned potom 2. dubna r. 1609. uzavřel smlouvu se zedníkem Adamem Mizelem, jenž se uvolil za 95 kop gr., 6 měr žita, 1 míru hrachu, 1 míru ječmene, 20 žejdlíků másla, 8 věder piva a pro sebe stravu a 2 pinty piva denně obnoviti střechy velkého kostela a pivovaru. Opatství od předchůdce svého opravené úplně dokončil i s ložnicemi hostinskými nad novým pivovarem. Již r. 1609. počal stavěti t. zv. malý čili nový konvent pro 16 mnichů, jejž r. 1611. dokončil. Připojil k němu refektář Hölderlův a opatství i nový konvent spojil s malým kostelem (sv. andělů) tak, že se chodbou vše obejíti mohlo. Tento malý kostel celý obnovil, zklenul v něm kruchtu pro mnišský kůr, přistavěl k němu sakristii a kapli P. Marie, aby měl podobu kříže, zřídil dva nové oltáře, varhany od Tomáše Growische, dal ulíti tři zvony a za 300 zlatých pořídil od krumlovského hodináře hodiny; též opatřil novou berlu opatskou. V klášteře měl tiskárnu, v níž r. 1615. byl tištěn direktář cistercienský; papír odebíral z papírny krumlovské, měl tu i dílnu knihařskou, v níž všecky staré knihy klášterské dal opraviti a převázati. O pracích, jež provésti dal na budově opatské, svědčil kdysi nad vchodem v nadpraží umístěný nápis:

R · I · C · P · A · D · D · VA · D · S · H · A · H · L · H · O · F · P ·
A · M · D · C · II (?X) II.

(T. j. Reverendissimus in Christo pater ac dominus dominus Valentinus de Schönbeck hic abbas huius loci hoc opus feliciter perfecit anno Domini MDCXII.)

Visitátorovi psal, že nákladné ty stavby a opravy podniká z vlastního dědictví, ale staří mniši a jiní lidé v Koruně vypravovali pověsti o pokladech, které prý nalezl.

Staří mniši vypravovali, že uprostřed kostela býval blíže ke dveřím oltář sv. kříže, z jehož desky udělán později náhrobek opatu Bernardu Pachmanovi. Když Schönbeck stal se opatem, prohlížel si často, protože měl v stavbách zálibu, stavení a chodil jednou po velikém kostele. U oltáře se zastavil, pohlížel teskně

na klenby hrozící sesutím a při tom velikým klíčem si pohrávaje na oltář klepal. Tím odrazil maltu, spatřil trámec a po zvuku poznal dutinu. Zanechal tedy pozorování klenby a jal se pátrati dále, až objevil otvor a uvnitř truhlici. Potom zavolal sluhy, kteří železnými nástroji dovnitř se prolámali a opat poklad vyzdvihl. Místo, kde truhlice byla zazděna, staří mniši, kteří to páteru Stohandlovi vypravovali, prý viděli, ale co v truhlici bylo, o tom se nedověděli (»ad nos non pervenit«). Rovněž vypravoval Stohandlovi odchovanec Schönbeckův, budějovický malíř, jehož hluchoněmý syn r. 1666. na nové klenbě presbyteře symboly v trnových korunách maloval, že opat Valentin Schönbeck našel dvě truhlice peněz pod schody, po kterých se chodí z velikého kostela do dormitáře. Kronika klášterní to vše vypravuje jako pouhé pověsti, ale právě nekritičtí spisovatelé 19. věku líčí to jako hodnověrná fakta; ve skříni v oltáři zazděné mohly spíše býti relikvie než poklad.

Obnovený klášter snažil se Schönbeck osaditi mnichy; když neměl dosti domácích professů, sháněl cizí a zavedl zase řádné konání officia, jež dálo se na nové kruchtě v malém kostele; roku 1613. písemně oznamoval arcibiskupovi, co vše v Koruně podnikl a že devět mnichů shromáždil. Jen jeho energii bylo co děkovati, že klášter, o nějž jesuité krumlovští vážně se ucházeli, řádu cisterciensk ému zachránil. Starci a mniši v Koruně vypravovali o tom následující zábavnou pověst: Jesuité namluvili císaři, že v Koruně jsou jen zříceniny kláštera bez mnichů, a císař vyslal do Krumlova jakéhosi hraběte jako komisaře, aby věc vyšetřil. Když Schönbeck zvěděl, že do kláštera přijde komise, sehnal všecky mnichy, ba i lajky k tomu podobné oděl do roucha řeholního, rozsadil je po celách, nařídil přísné mlčení a každému dal velikou knihu, aby nad ní seděl a tvářil se, jakoby horlivě četl. Tu přišel ne komisař, ale jak kronika klášterní posměšně dí, komisařka — manželka hraběte se svým průvodem a několika jesuity. Opat je úslužně přijal, vodil je po celém klášteře a konečně přišli i do konventu, kde hraběnka všecky kouty vysmejčila a zvědavě nahlédala okénky ve dveřích i do cel. Tam viděla s knihami všude mnichy pravé i nepravé. Vyptávati se neodvážila na nic, aby neprozradila, že přišla na výzvědy. Schönbeck komisi zdvořile vyprovodil a hraběnce nezbylo než referovati panu manželu, že v klášteře mniši jsou, ten oznámil věc císaři a jesuité přišli o kořist. Co na tom pravdy, ovšem nevíme, tolik však jest jisto, že jesuité u císaře Matyáše

o Korunu se ucházeli, neboť Schönbeck zvláštním listem prosil císařovnu, aby nepopřála sluchu jesuitům, kteří by rádi klášter dostali, a proto opata pomlouvají.

Ač Schönbeck obecné vážnosti se těšil — byl zván k pohřbu Petra Voka z Rožemberka i ku pohřbu císaře Rudolfa II. — a důstojnosti opatské slušnou úctu zjednat dovedl, přece ani za jeho správy nebylo bez třenic mezi klášterem a úředníky krumlovskými, a když počal čepovati ve vsi Olšině klášterské pivo, zabránil mu toho krumlovský hejtman Turnovský. Velké škody zdělali na statku klášterním roku 1611. Pasovští, kteří zvlášť v Srníně tak řádili, že ve druhé polovici 17. století starší vesničané od vpádu jejich počítali léta.

Obr. 12. Náhrobek Jana Miličovského z Braunberka.

S velikým úsilím domáhal se Schönbeck navrácení majetku klášterního. Nejprve r. 1610. žádal Petra Voka, aby po prodeji Krumlova s klášterstvím korunským věnoval něco klášteru jako novou fundaci (— ovšem prý »surdo cantavit fabulam«), ale po

smrti posledního Rožemberka vyžádal si z archivu třeboňského některé opisy a zakročil u Rudolfa II. o vrácení klášterství neb aspoň náhradu. Dosáhl sice slibu, že jmenována bude k tomu cíli komise, ale spory s Matyášem a smrt Rudolfova přerušily jednání. Opat však ve snaze své neustál, navštívil arcivévodu Leopolda a vymohl, že týž písemně (21./11. 1613) u císaře a opět (14./1. 1614) u císařovny za vrácení zboží korunského se přimlouval. Schönbeck připomenul císaři i slib Rudolfův a konečně dosáhl, že věc byla odkázána královské komoře, jejíž presidentem byl tehdy Vilém Slavata. Opat byl ještě ze Sedlce dobrým známým starého pana Adama Slavaty, a proto prosil jej za přímluvu. Adam Slavata (26./3. 1614) slíbil mu, že prosby jeho vyplní, a skutečně synovi a místodržícím klášter Korunský doporučoval. Ale pro nedostatek originálů klášterních privilegií se jednání protahovalo tak, že Schönbeckovi nebylo popřáno dojíti cíle.

Schönbeck měl v řádu mocného nepřítele, byl to generální vikář Jiří Vrat, opat zbraslavský, jenž byl jeho sokem. Když totiž roku 1609. zemřel na Zbraslavi opat Flaming, vznikl o volbu jeho nástupce pohoršlivý spor mezi českou komorou, která považovala jmenování nového opata za právo královo, a mezi papežským nunciem, jenž hájil kanonické volby. Komora chtěla míti opatem Schönbecka, nuncius od mnichů zvoleného Jiřího Vrata a došlo nejen k výměně ostrých not, ale i k zjevné vzpouře zbraslavských mnichů, kteří z návodu nunciova ani Schönbecka, ani komisařů královských do svého kláštera nepustili. Nuncius pohnal Schönbecka k zodpovídání, a když se nedostavil, dal jej do kletby, které teprve po čtyřech měsících u kapucínů na Hradčanech byl sproštěn. Protože však ani komora, ani nuncius od svých upustiti nechtěli, rozhodl papež, aby opatem zbraslavským stal se Adam Vrat, opat plaský.

Tak spor na čas utuchl, ale když r. 1612. po smrti Adamově stal se opatem zbraslavským a spolu generálním vikářem přece Jiří Vrat, propuklo záští. Roku 1614 (25./7.) stěžoval si Schönbeck generálovi na zbraslavského visitátora a dosáhl toho, že generál suspendoval (28./8. 1614) Jiřího Vrata od visitování Koruny. Když však brzy potom generální opat Mikuláš Boucherad vypravil se do střední Evropy visitovat klášterů cistercienských, tu sotva že překročil hranice Německa, byla mu na opata korunského podána obšírná žaloba, že pohrdá řeholí, že přechovává podezřelou ženu v mužském oděvu, že ztenčil majetek kláštera Sedleckého a v Sedlci

Obr. 13. Sakristie.

nadělal dluhů, že domáhal se neřádně opatství zbraslavského, že rozdal majetek klášterní lidem světským a že zabil vlastního bratra.

Generál pohnal Schönbecka k zodpovídání do bavorského kláštera Aldersbachu, ale opat se nedostavil, nýbrž poslal tam s písemnou omluvou svého převora Jiřího Hubera, který, touže sám po korunském opatství, svého představeného více očerňoval než hájil.

Těžká obvinění na opata vznesená byla dílem nepravdivá, dílem přepjatá, dílem zakládala se na povídačkách o Schönbeckovi vůbec roztrušovaných. Pokud se týče hospodaření jeho v Sedlci, víme, že daleko rázněji než kterýkoli z jeho předchůdců majetek klášteru odcizený vymáhal a že vůbec klášter Sedlecký povznesl; při ucházení o Korunu a Zbraslav byl kandidátem královské komory, a třeba že jmenování jeho nebylo kanonickým, bylo zajisté v té době napořád obvyklým. Náboženským horlivcem ovšem nebyl a víme, že měl důvěrné styky i s nekatolíky, kteří patrně pro jeho učenost si ho vážili, ale věci katolické vůbec a řádové zvláště v Koruně posloužil více než jeho předchůdcové a jeho nástupce. Proto právem některým kusům žaloby odpíral. Ve příčině poklesků proti coelibatu přiznal se k obcování s mladou šlechtičnou Magdalenou Korynskou de Monte Oliveti, začež prý byl již dříve postem trestán. Tato Magdalena Korynská provdala se pak za Mikuláše Theodora z Eckersteinu, jejž Schönbeck svým správcem jmenoval a prodal mu největší dvůr v Rájově za 400 kop. Staří mniši v klášteře vypravovali později, že prý Schönbeck míval u sebe ženskou za mládence převlečenou, a když prý jej bratr jeho, vojenský důstojník, proto káral, dal prý jej zavříti do komory, které říkali »železná«, a tam jej hladem umořil, dle jiných byl prý opatův bratr od správce Eckersteina v museu malého konventu v hádce zabit. Schönbeck sám, pokud šlo o obvinění z vraždy, žádal generála za přísné vyšetření.

Generální opat Mikuláš Boucherad pozval všecky cistercienské opaty ze zemí koruny české na den 21. února r. 1616. do Prahy. Provinciální kapitula konala se v domě kláštera Zbraslavského a opatové dostavili se všichni kromě Schönbecka, o němž tu patrně bylo rozhodnuto. General přijel potom v průvodu opatů zbraslavského, plaského, vyšehradského a velehradského do Koruny a tu Schönbeck 13. března 1616 resignoval, dostal titul opata altzellského (v Míšni) s roční pensí 200 tolarů a měl si do sv. Jana Kř. vyhledati sídlo v některém jiném klášteře řádovém. Následujícího

dne visitoval generál konvent, kde bylo deset mnichů, a nalezl vše v pořádku. Opatem jmenován byl Jiří Huber. Generál jel potom do Vyššího Brodu, kde dne 16. března prohlásil, že pro nedostatek mnichů k volbě oprávněných Jiřího Hubera opatem korunským jmenoval a benedikoval.

Schönbeck neupřímnému nástupci svému nechal na památku skvostný r. 1606 v Paříži tištěný mšál s věnováním: »Adm. revevendo in Chr. patri ac. Dno. Dno. Georgio Huber, priori meo, nunc in abbatiatu mstrii. S. Coronae legitimo successori, dedi ego Fr. Valentinus Augustus de Schönbegk, abbas Veteris Cellae, hoc missale in pignus vere paterni et fraterni amoris 15. martii A. 1616.« Naproti tomu jevil se Huber k svému předchůdci méně šlechetným, nazývaje ho v listě k visitátorovi: »emunctorem monasterii, hominem mille dolis instructum et artibus mille pocula miscere doctissimum.«

Návratu svého nástupce z Vyššího Brodu Schönbeck v Koruně nevyčkal. Naloživ svůj nábytek a co se mu hodilo na dva vozy, jel do Velešína, kde na faře přenocoval, a potom uchýlil se do Žumberka k pověstným Hokům ze Zweibrucku, s nimiž se dobře znal. U nich pobyl tři dni, nechal tam věci, odebral se pak do kláštera Světelského, odtud na Moravu, kde prodléval v Byteši, potuloval se i v Uhrách, až konečně jako kajicník přišel do Říma, kde prý okolo r. 1648. »in domo poenitentiali« zemřel. Takový byl konec muže, který Korunu opět povznesl a řádu zachoval. V klášteře i v okolí byl až do časů výtečného opata Ungara v živé paměti, jen nástupce jeho Huber měl zlé svědomí, jak patrno z listu jeho k visitátorovi, v němž prosí za radu, co by měl dělati, kdyby bývalý opat, jak se očekávalo, do Koruny se vrátil. Dne 21. června 1617 došel Huebra rozkaz císařský, aby bez zvláštního nařízení Schönbeckovi žádných peněz nevydával.

Když Jiří III. Huber po své benedikci z Vyššího Brodu do Koruny se vrátil, našel opatství jako vymetené i bibliothéku vybranou.*) Postavení jeho nebylo nikterak závidění hodné. Ačkoli prý byl muž literárně vzdělaný, nedovedl si zachovati autority, protože rád obcoval s lidmi sprostými a nikdo si ho nevážil. Již po několika měsících byl u představených vážně obviňován a zajisté ne nadarmo psal mu (29./8. 1616) jakýsi sekretář z Prahy,

*) Teprve po konfiskaci Hokovského majetku r. 1618. dostal klášter knihy zpět, ale s mnohým zmatkem, neboť mnohé měly signaturu Hokovskou a byly kacířské.

že má patrony, kteří se ho zastanou. Dne 8. listopadu 1616 psal mu opat zbraslavský, že má špatnou pověst pro časté pitky a obcování s lecjakými lidmi, a napomínal ho, aby toho nechal. Mniši neměli ho patrně rádi, neboť až na čtyři rozutekli se z kláštera. I jinak měl mnohé potíže. Mikuláš z Eckersteina, bývalý správce Schönbeckův, byl od sedláků rájovskýeh nenáviděn a ohrožován tak, že opat byl nucen ho chrániti. Poněvadž smlouva, kterou mu byl dvorec zaprodán, nebyla od nejstarších mnichů spolupodepsána, neuznal jí Huber za platnou, chtěl-li se však Eckersteina zbýti, musel mu dáti náhradou 430 kop a kromě toho později krutě zažil jeho pomsty.

K výzdobě kláštera mnoho nepodnikal, jedině kapli opatskou ozdobil malbami a pořídil do ní nový oltář, více způsobiti by byl ani při nejlepší vůli nemohl, neboť brzy těžce dolehly na Korunu válečné strasti. Když propuklo stavovské povstání, vypravil císař Matyáš k ochraně Krumlova kapitána Filtzera s praporcem vojáků a opatovi korunskému nařídil (25./9. 1618), aby berni neodváděl do Prahy, ale aby ji a spolu každého pátého poddaného poslal veliteli Aulnerovi do Budějovic. Stavovští však Filtzera zahnali, Budějovice oblehli a celé okolí hrozně soužili.

Opat skryl klášterní poklad na bezpečném místě*) tak, že o něm věděli jen rájovský zedník Adam a krejčí Jáchym, jenž byl opatův písař a komorník, a vyžádal si od generála Buquoye pro Korunu a Kájov salvam guardiam, což prý však nemnoho prospělo. Nepřítel přepadl klášter v době, kdy toho nikdo netušil.

Dne 18. června roku 1620. chystali se mniši slaviti processí Božího Těla. Opat byl již pontifikaliemi oděn, když náhle zazněl pokřik, že jest tu nepřítel. Byl to nezřízený zástup loupežného uherského vojska, které z Rakous táhlo stavovským na pomoc, a přivedl jej do Koruny ze msty bývalý správce Eckerstein. Přestrašený opat a kněži odhodili rychle paramenta a utekli, nejmladší bratr Jan Wagneregk, jenž držel berlu, utekl s ní ve zmatku na půdu nad starým pustým ambitem. Uhři vydrancovali chrám, konvent i opatství, sebrali na 700 kop hotových peněz, 10 koní, poranili několik sluhů, klášterského pekaře ztýrali a sťali a potom, odívajíce se potupně posvátnými rouchy a infulemi, odtáhli, aby vyplenili i vsi klášterské. Bratr Wagneregk, zpozorovav, že nebez-

*) Měl 10 kalichů, 5 infulí, berlu, krásnou novou monstranci a stříbrnou sošku P. Marie.

pečí minulo, vylezl ze svého úkrytu a dal pekaře v zahradě pochovati, ostatní mniši, kteří utekli do lesa, vrátili se teprve po delší době, podobně i opat, jenž přes les do Krumlova se uchýlil. Poklad, který dříve tak bedlivě byl uschován, octnul se v rukou loupežných vojáků, klášter byl oloupen o všecky bohoslužebné potřeby a dostal zpět jen dvě černé dalmatiky, které lotři v lese pohodili. Opat Huber podal o zpustošení kláštera zprávu císaři, arcibiskupovi i generálovi s prosbou o pomoc, ale marně, byl nucen vše znova pořizovati sám. Koupil též některá díla pro knihovnu a pro kostel 19 obrazů sv. apoštolů a andělů za 7 zlatých.

Po vítězství zbraní císařských naskytla se výborná příležitost, aby klášter vymohl si vrácení svého majetku, ale Jiří Huber nedovedl kouti železo, pokud bylo žhavé, a místo, co by byl v čas žádal za celé klášterství, jak na to od jakéhosi dobrého přítele u dvora císařského byl upozorňován, dožadoval se r. 1621 malicherných příspěvků (50 věder vína, 10 kusů zvěři, 40 beček soli mlýnů v Olšině a v Rájově) od panství Krumlovského, obnovení mostního cla v Rájově, jehož (8./1. 1622) od císaře skutečně dosáhl, a dne 21. června 1622 prosil místodržícího Karla z Lichtenštejna za přímluvu u císaře, aby daroval klášteru stateček Koroseky, Vilému Kocovi zkonfiskovaný, ale ani toho nedosáhl, neboť Koroseky dostala obec Budějovická. Tak neschopný opat drobotin, po nichž se pídil, nedošel a velkou akci pronedbal, neboť zatím císař celé panství Krumlovské daroval dne 23. prosince r. 1622 Janu Oldřichovi knížeti z Eggenberga.

Zatím i nepevné postavení opatovo vážně bylo otřeseno. Ze tří mnichů, kteří mu kdysi z kláštera uprchli, dva v Uhřích odpadli, třetí pak Míchal potuloval se po klášteřích a všudy Hubera pomlouval, konečně i na Zbraslavi, kam se i jeden z Uher vrátil a horlivě mu pomáhal. Opat nedbaje toho, chodil dále na hody, svatby a křtiny i k poddaným klášterským, až se to doneslo i generálovi řádu. Ačkoli arcibiskup (14./2. 1622) se u visitátora za Hubera přimlouval, uložil generál opatům wilherinskému a vyšebrodskému (7./11. 1622), aby klášter Korunský visitovali, věc vyšetřiti a opata napravili nebo po případě sesadili. Výsledek všeho byl, že dne 5. února 1623 tito komisaři donutili Jiřího Hubera, aby opatské hodnosti se vzdal a za provisi přijal faru kájovskou. Brzy však toho litoval a chtěl při svou výše vznésti, ale ničeho nezmohl, dne 23. září 1623 byl u přítomnosti eggenberských komi-

sařů opatem korunským zvolen vyšebrodský převor Ondřej Pachmann a Huber odešel do Kájova, kde 20. dubna 1624 zemřel.

Opat Ondřej Pachmann, rodilý z Leonfelden v Rakousích, byl muž výtečný, jenž i za nepříznivých poměrů třicítileté války, kdy klášter stálými rekvisicemi, poskytováním potřeb vojenských, posíláním pracovních sil, potahů i materiálu k opevňování Budějovic a jinak byl sužován, značně jej povznesl, ba i majetek jeho rozmnožil koupí rybníka u Svinec (8./5. 1636) za 950 kop od Jana Chvala Kunáše.

Obr. 14. Faldistorium opatské.

Hlavní péče jeho směřovala k opětnému získání klášterského panství a k vybavení Koruny ze jha eggenberského. Dne 21. září 1625 poslal mu zbraslavský opat Jiří Vrat seznam privilegií korunských, nalezený v král. komoře v Praze, a patrně nemeškal Pachmann domáhati se klášterství, neboť císařští komisaři vyzvali ho (23./1. 1626), aby 10. března 1626 dostavil se do Prahy s originály neb aspoň vidimovanými opisy privilegií klášterských. Ale

klášter jich neměl, protože s archivem rožemberským byla odvezena do Třeboně. Opat mohl pouze komisaře informovati a prositi za přímluvu u císaře; teprve po uplynutí lhůty rozkázal acrivévoda Ferdinand (III.) dne 30. března 1626 regentovi panství Třeboňského, aby, pořídě si dříve opisy, privilegia opatovi vydal. Klášter stála ta akce 59 imperiálů 75 kr. a zůstala marnou; chyba byla, že statky byly již v rukou Eggenbergů, jimž bylo nemožno je odníti, třeba že visitátor Vrat (13./6. 1628) napomínal opata, aby u kardinála Harracha nároky své uplatňoval. Klášter byl zatímně odškodněn podílem 300 kop ze solní kasy.

Že se tím opat nemínil spokojiti, jest patrno z listu visitátora Jana Greifenfelsa (16./12. 1634), jenž uváděl Pachmannovi důvody, kterými by se císař pohnouti dal, aby klášter vybavil ze jha eggenberského, které bylo jeho zhoubou. Pachmann sdělil list ten (2./2. 1635) s opatem vyšebrodským, aby se k tomu cíli oba kláštery spojily a svorně jednaly.

Eggenberští se o tom patrně dověděli, neboť od té doby počínají spory jejich s Korunou. Nejprve (19./4. 1635) jali se opatovi upírati patronát kájovský, viníce jej u kardinála Harracha, že důchody toho kostela si osobuje, ač sami je uchvátili a pode jménem školy si v Kájově krčmu postavili.

Kromě toho sporu byly asi styky opata Ondřeje Pachmanna na všecky strany přátelské. Roku 1623 přijal pohostinu premonstráty kláštera Drkolenského, kteří se do Koruny utekli před nepřítelem, téhož roku dostal psaní z Vídně, aby tam poslal zázračné listy z lípy korunské, aby je preceptor mohl věnovati mladým arcivévodům. O vážnosti, jaké požíval, svědčí, že zasedal na sněmě v stavu prelátském a několikráte (1627, 1629, 1631) jako královský komisař z rozkazu Ferdinanda II. obnovoval radu budějovickou, načež mu Budějovičtí na důkaz úcty věnovali skvostný zelený mšál.

Opat Ondřej Pachmann zemřel dne 22. ledna 1637 a pochován byl v kostele sv. Markety, kde hrob jeho označen deskou s nápisem:

ANDREAS PACHMANN ANTISTES FATA PERGIT VT SVPERIS
VIVAT SPIRITVS ASTRA SVBIT.

Hned po smrti jeho provedli mniši neprozřetelný čin tím, že o hotové peníze se rozdělili a krumlovské úředníky k inventuře pozvali. Tu však zakročil rázně generální vikář řádový Jan Greifen-

fels; mniši museli peníze vrátiti, a poněvadž knížecí úředníci, kteří kancelář opatskou zapečetili, na jeho vyzvání se nedostavili, dal sám pečeti odstraniti a nově zvoleného opata Jana Dětřicha Bentia (Penz), professa svatokřížského, pravomocí opatřil.

Opat Bentius byl hotov celou energií bojovati za samostatnost kláštera a již 15. března 1637 psal opatovi svatokřížskému, že by raději hodnosti své se zřekl, než by Eggenbergů poslouchal. Pevné opory našel v generálním vikáři Greifenfelsovi, který mu 11. května 1637 sdělil, že ví v Praze o zástupci, jenž by vedení pře se ujal, a že k tomu bude potřeba opisu privilegií.

Hned roku 1637 podal Bentius císaři žádost za vrácení statků, v níž uváděl rozhodně, že panovník mohl sice uděliti Eggenbergům patronát, nikoli však klášterní majetek, který mu nepatřil, a a prosil, aby klášterství bylo vráceno i s náhradou zadržených požitků. Spor se stále přiostřoval i proto, že se strany knížecí proti klášteru bezohledně nastupoval krumlovský hejtman Dětřich Germersheim. Rázný opat se mu však nedal a stěžoval si do něho u všech instancí. Když r. 1642 podal místodržitelství stížnost psanou jazykem českým, žádal (1./9. 1642) Germersheim místodržící, aby nařídili opatovi podati ji německy, poněvadž prý opat jest rozený Němec a kromě toho má se jako žalobce dle zemského zřízení říditi jazykem obžalovaného.

Brzy potom (10./12. 1643) na naléhání Bentiovo i visitátor zdvořilým dopisem žádal knížete za vydání klášterství korunského. Opat ucházel se zároveň o to, aby klášter nebyl povinen berni zemskou odváděti do Krumlova, poněvadž, jak tklivě naříkal, úředníci knížecí klášter i při tom utiskovali. Jan Antonín, kníže z Eggenberga, tušil v tom patrně pokus o vymanění kláštera, a proto (13./2. 1643) žádal císaře, aby Koruna v příčině berní od Krumlova odlučována nebyla, přes to však roku následujícího opat dosáhl, že klášter odvádění berně do Krumlova byl sproštěn.

Zatím se v akci proti Eggenbergům pokračovalo a klášter dožadoval se nejen vrácení svého majetku, ale i vybavení z patronátu knížecího. V té příčině oznámil dne 11. dubna 1643 generální vikář opatovi, že jménem klášterů Korunského a Vyšebrodského proti knížeti zakročí, a žádal za opisy privilegií. Věc se však patrně protahovala, neboť teprve po několika letech podal Greifenfels císaři promemoria ve příčině vybavení obou klášterů z opravy knížecí a vydání korunského klášterství. Dne *3. července* r. 1648 psal Greifenfes Bentiovi, že císař svoluje, aby

se proti Eggenbergům o navrácení statků nastoupila právní cesta a aby začalo se cedulí řezanou, jejíž koncept poslal spolu opatovi ku zkorrigování jmen vesnic kdysi klášterských. O samostatnost obou klášterů zakročila i generální kapitula řádová, žádajíc (10./5. r. 1651) císaře, aby Koruny i Vyššího Brodu se ujal, načež skutečně 10. listopadu 1651 psal císař místodržícím, aby spor o patronát vyšetřili.

Při takových poměrech bylo samozřejmo, že korunský opat nemohl se s krumlovskými úředníky dohodnouti o dávky, jimiž panství klášteru bylo povinno, když pak visitátor k urovnání takového sporu dne 31. ledna 1652 delegoval vyšebrodského opata Wendschuha, nechtěl týž býti prostředníkem mezi knížecími a Korunou.

Bentius sám žil nejvýše skrovně a asketicky přísně. Heslem jeho bylo: Parsimonia meum maximum vectigal (Šetrnost jest můj největší důchod), vína sám nikdy nepil a také ovšem ho nedal mnichům, kteří patrně na velikou šetrnost opatovu si stěžovali, neboť asi nikoli bez příčiny psal mu (20./4. 1638) visitátor Greifenfels, aby otcovsky pečoval o stravu a oděv bratří. Také berně nerad platil a byl (13./10. 1644) od berníků vyzván, aby berni do Tábora buď poslal, nebo sám se dostavil, jinak že bude na klášter uvalena exekuce.

Klášter trpěl za jeho správy různými nehodami, zvláště však strastmi války třicítileté. V letech 1639 a 1640 sužován byl ubytováním vojska, dodáváním peněz a spíže. Dne 19. února 1641 musel opat s bratry před nepřítelem utéci do kláštera Drkolenského, kde byli pohostinu přijati, a dva dni potom spálili dragoni z Krumlova most rájovský, aby nepříteli postup zabránili. V polovici března téhož roku chtěla tlupa 40 Švédů napadnouti klášter, byla však včas zahnána. Roku 1643. musel opat zase posílati poddané lidi a různý materiál k opevňování Budějovic a roku následujícího byl v celé krajině z nepřátelského vojska takový strach, že poddaní se rozutíkali. Jak neupřímně a nešetrně si i v této tísni počínali eggenberští úředníci na Krumlově, viděti jest z toho, že r. 1648 opat žádal krajského hejtmana, aby zakročil proti knížecím, kteří posílají Švédy žádati na klášteru výpalné.

Nemalou škodou pro hospodářství klášterní byl hned v prvním roce správy Bentiovy pád dobytka, jehož pošlo ve dvorech opatových 50 kusů, později zase r. 1640 řádil ve zdejší krajině mor, kterým ve vsích klášterských 142 lidí zemřelo.

Přes všecky tyto nehody v dobách nejvýše nepříznivých pořídil šetrný opat tento pro klášter nádhernou monstranci, kalichy, paramenta a jiné potřeby bohoslužebné, koupil r. 1658 za 9000 kop statek Keblany a zanechal ještě hotové peníze. I v době válečných útrap půjčoval klášterům rakouským a jeho snahou i přičiněním získán byl opět řádu klášter Žďárský, k jehož obnově Bentius zvláště ochotně přispíval. Jediné co by se mu vytýkati mohlo, bylo, že r. 1643 nedostavil se pro chorobu na sněm do Prahy a tím místo v stavu prelátském pro sebe i své nástupce ztratil. Zemřel dne 4. července r. 1661 a pohřben byl v kostele sv. andělů, kde na náhrobku jeho četl se nápis: Quis hic? Joannes Bentius, disciplinae fervens promotor, ultor vitiorum, ordinis decus, abbas Sanctae Coronae, obiit IV. Julii MDCLXI.

Po smrti opata Bentia vznikly při volbě nového opata v klášteře tuhé spory mezi mnichy, z nichž někteří byli na straně knížecí, jiní zase přáli si pokračovati v boji, až by klášter došel samostatnosti. Různice byla taková, že visitátor, sedlecký opat Hilger, ani nemohl do kláštera, jenž střežen byl eggenberskou posádkou. Bohužel, že bližších zpráv o tom postrádáme, protože kronika posledního opata Bylanského právě zde přestává a Fiedlerova Series abbatum o vnitřních sporech opatrně mlčí.

Opatem zvolen byl dne 18. září 1661 příbuzný kdysi opata Ondřeje Bernard Pachmann, Rakušan, jejž Balbín chválil jako znamenitého učence a theologa. Kronika klášterní vytýká mu, že rád obcoval s lidmi světskými, začež byl od visitátora kárán, a že příliš přál příbuzným, kteří prý mu života ukrátili. Velikou zásluhu zjednal si tím, že do r. 1667 obnovil veliký chrám až na osm oken v bokové lodi, oltáře a dlažbu, opravil též střechy starého konventu a zakoupil pro klášter obrazy. Zemřel 3. dubna 1668 a pohřben byl první v presbyteriu velkého kostela.

Nástupcem jeho zvolen byl dne 16. dubna 1668 bez účasti úředníků krumlovských kájovský farář Matěj Aleš Ungar, rodilý z Opatovic pod Hlubokou. Byl to muž, jemuž všichni vrstevníci vzdávají jednosvorně veškerou chválu. K pověstné svatosti života družily se u něho obětavost a podnikavost. Souvěký převor a letopisec korunský Vilém Fiedler († 5. srpna 1692), jenž nikde jinde chválou neplýtvá, nazývá jej pastýřem nejbdělejším. Vnitřní život v klášteře povznesl tak, že Koruna slynula v celém řádu příkladnou kázní a z konventu jejího vybíráni byli představení pro jiné klá-

štery, jako na př. Jindřich Snopek, opat a obnovitel velechrámu sedleckého.

Již jako farář kájovský osvědčil Ungar své neobyčejné schopnosti. V Kájově přejal po svém předchůdci dluhy, faru na spadnutí

Obr. 15. Průčelí chrámové.

a úctu mariánskou zanedbanou, brzy však zvelebil chrám, vystavěl velkou farní budovu a jeho apoštolská horlivost a vyhlášená výmluvnost vábily do Kájova zástupy poutníků. V Koruně dokončil opravu velkého chrámu, pořídil do něho dvoje varhany, jež dělal jakýsi Abrham, a r. 1694 s pomocí salcburského kanovníka Benona z Martinic a opatů plaského, vyšebrodského i žďárského znova zřídil větší díl starého konventu s ambitem a konvent Schönbekův proměnil v noviciát. Když povodeň strhla most rájovský, postaral se o zbudování nového.

Majetek klášterní značně rozmnožil, zakoupiv r. 1678 za poměrně levnou cenu 10.000 zlatých od rytíře Jana Augusta Miličovského z Braunberka velkostatek Chlumeček s farním podacím ve Křemži. Rytíř Miličovský († 25. května 1691) vymínil si pouze doživotní užívání, dále po smrti pohřeb ve velkém chrámě klášterním beze zbytečných útrat nákladem kláštera, zapsání do klášterního nekrologia a aniversarium se mší zádušní. Jan Kristián, kníže z Eggenberga, protestoval sice proti zapsání statku toho do desk zemských, tvrdě, ze klášter nemá k tomu práva, ale marně, neboť rozhodnutím císaře Leopolda (19./10. 1680) bylo právo zápisu klášteru přiřknuto. Byl to nadějný krok k vymanění Koruny z područí krumlovského.

Když Ungar, předpověděv dobu smrti své, dne 8. prosince 1701 zemřel, pohřben byl ve velkém chrámě pod obloukem dělícím křížení od východního ramene lodi příčné*) a dne 21. února 1702 zvolen byl nástupcem jeho u přítomnosti zeměpanských komisařů přes eggenberský protest Gerard Pauer rodilý ze Strakonic, muž učeností proslulý.

Poněvadž již za opata Ungara konvent jednohlasně se usnesl, domáti se na knížatech z Eggenberga opětně vrácení zboží klášterního, požadoval ho Pauer od ovdovělé kněžny Marie Ernestiny, a nemoha po dobrém ničeho dosíci, vznesl celou při na zemský soud, nabízeje držitelům Krumlova 24.000 zl. výplaty. Když v průběhu pře klášter »královským« se psal, vznikl r. 1711 o titul ten spor, jenž byl rozhodnut ve prospěch kláštera.

Opat chtěl též koupiti statek Holkov, ale nedostal k tomu od císaře dovolení. Léta správy jeho byla prý velmi nepříznivá tak,

*) Když před lety hrob jeho byl otevřen, spatřeno tělo zachovalé, hrob opět uzavřený nebyl však nijak označen, protože náhrobek přenesen jest do *síně kapitulní.*

že Pauer mnohými těžkostmi se téměř usoužil a dne 20. října r. 1716 zemřel. Pohřben byl vedle presbyteria u oltáře sv. Bernarda. Nástupce jeho Matěj Kurtz, rodilý ze Žabovřesk, dříve klášterní převor a potom farář černický, zvolen byl opatem dne 17. ledna r. 1717, ale nespravoval klášter dlouho, neboť náhodou pádem se zranil a již dne 2. února r. 1720 zemřel. Pohřben byl vedle opata Ungara blíže kaple mariánské.

Dne 16. dubna r. 1720 zvolen byl za opata Filip Bayer, rodák chvalšinský, za něhož dlouholetý spor proti majitelům Krumlova zdvižený, jenž klášter mnoho peněz stál, rozhodnut byl dne 17. března 1728 v neprospěch Koruny. Klášter domáhal se nyní alespoň peněžitého příspěvku, vína, dříví a obilí, vůbec dávek, k jichž každoročnímu poskytování se Rožemberkové uvolili. Ale moc tehdejšího majitele panství Krumlovského, knížete Adama ze Schwarzenberga, byla, jak známo, při dvoře císaře Karla VI. příliš veliká a klášteru konečně nezbylo než podrobiti se a přijmouti jako z milosti smlouvou uzavřenou na Krumlově dne 27. září r. 1731 od velkostatku Krumlovského následující roční dávky: 150 zl. rýnských, 18 věder vína, 44 korců žita, 26 korců ječmene, 100 korců ovsa, 3 korce maku, 900 sáhů palivového dříví, a sice 650 sáhů měkkého a 250 sáhů tvrdého, ročně 3 kusy červené zvěři, 2 jeleny, 20 zajíců a 12 koroptví.

Opat Bayer měl s tím mnoho těžkostí, a proto raději při visitaci r. 1733 resignoval, načež žil v soukromí na statku keblanském, kde r. 1761 v stáří 81 let zemřel.

Nástupcem jeho zvolen byl dne 20. prosince 1733 vyšebrodský rodák Kristián Guschl, jenž býval v Kájově farářem a v klášteře převorem. Byl výborný hospodář. Ač stihly klášter různé nehody, když od požáru v pivováře vzniklého celá opatská budova shořela a později za války o rakouské dědictví statky korunské od domácího i nepřátelského vojska mnoho trpěly, přece rozmnožil opat majetek klášterský značně. Roku 1739. koupil za 124.000 zl. rýnských od barona Václava A. Netolického statek Přehořov, Brandlín a Dvorce a kromě toho ještě několik tisíc uložil na úrok. Zemřel dne 3. listopadu 1754 a pohřben byl ve velkém chrámě blíže oltáře sv. Benedikta.

Bohumír Bylanský, poslední opat staroslavného kláštera Svatokorunského, narodil se v Prachaticích a byl professorem v kolleji arcibiskupské v Praze, opatem zvolen byl dne 9. ledna 1755. Vý-

tečný ten muž vynikal učeností, zbožností a vlídností a byl osvíceným přítelem umění a pokroku. Ač v těch letech mnohé živelní nehody stihly statky klášterní — r. 1760 a 1763 byly veliké povodně, jimiž rybník olšinský se ztrhal, r. 1760 a opět 1784 zničen byl vodou most rájovský a jez korunský, v letech 1770—1772 byla obecná neúroda, r. 1771 řádil dobytčí mor v Přehořově a r. 1773 zuřila po celých Čechách hrozná bouře, jež právě přede žněmi zničila úrodu — přece vzmáhalo se jmění klášterní zakoupením velkostatku Holkova za 27.000 zl. r. 1758 a o rok později přikoupením usedlosti Dvořákovy v Markvarticích za 3650 zl.

Mimo to věnoval opat Bylanský mnoho peněz na uměleckou výzdobu chrámu a kláštera. Po stranách presbyteria velkého kostela dal vystavěti kaple P. Marie a sv. Josefa, pořídil velkolepý hlavní oltář, dal v choru od sochaře Tomáše Feslera provésti krásná mausolea Přemysla II. a Bavora Strakonického, v příčné lodi oltáře sv. Benedikta a sv. Bernarda, upravil krásnou sakristii, všechny střechy na kostelích a na klášteře nákladem 15.000 zl dal krýti taškami, presbyterium chrámové, kapitulní síň, ambit a refektář dal vymalovati a ozdobil je krásnými obrazy. Byl příznivcem školství*) a zřizoval na statcích klášterských průmyslové podniky, a ačkoli tím nezvratně dokázal, že duchovní ústav, v jehož čele stál, schopen jest života a platně působí ku prospěchu obecnému, neuchránil klášter osudu, jejž osvícenská doba připravila právě českým historicky památným ústavům církevním.

Na rozkaz císaře Josefa II. byl klášter Svatokorunský dne 10. listopadu 1785 zrušen, mnichům, jichž bylo tehdy 30 kněží a 4 bratři konvrši, bylo dovoleno ještě 5 měsíců zůstati, načež rozešli se po farách; opat Bohumír Bylanský uchýlil se do Chýnova, kde mu kníže Jan ze Schwarzenberga poskytl útulku, a tam dne 21. července 1788 zemřel.

Při zrušení kláštera byl majetek jeho v kraji Budějovickém (Brandlín s Přehořovem nejsou v to pojaty, protože byly v kraji Táborském) následující:

---

*) V Koruně zřídil hlavní školu, dívky měly se již ve škole učiti ručním pracím a vaření; velice zajímavé jsou jeho péčí pořízené obrazy k názornému vyučování, chované nyní v zámku Krumlovském.

Peněz hotových . . . . . 405 zl. 49 kr. 4 h.
» uložených na úrok . . 16.920 zl.
Nadačních jistin . . . . . 9.938 zl. 20 kr.
Zadržených peněz u poddaných 13 953 zl. 35 kr. 1½ h.

Stříbra stolního 150 liber 4 loty 1½ kventl.

Statek Korunský . . . se 146 poddanými,
» Chlumeček . . se 22 poddanými,
» Keblany . . . se 13 poddanými,
» Holkov bez poddaných.

Dominikálním majetkem bylo

polí	1254	korců	3	věrtele	1½ mázlíku,
luk	361	korec	1	věrtel	2½ »
chmelnic	2	korce	1	»	1 mázlík
zahrada kuchyňská	3	»	—	»	1 »
» parádní . .	2	»	—	»	½ mázlíku
štěpnic	25	korců	1	věrtel	¼ »
lesů	950	»	1	věrtel	2 mázlíky,
rybníků	562	»	1	»	1½ mázlíku.

Různých úroků dostával klášter 1420 zl. 32 kr. ½ h.
Desátků obilných dostával klášter 211 korců 2 mázl.

Oceněn byl statek Korunský . . . . . za 253.600 zl.
Chlumeček . . . . za 20.000 zl.
Keblany . . . . . za 13.000 zl.
Holkov . . . . . za 27.000 zl.
emfyt. dvůr v Křemži za 550 zl.
314.150 zl.

Deputát od knížete oceněn ročně
na 3243 zl. a uveden rovný kapitálu . . 81.075 zl.
Úhrnem vše . . 395.225 zl.

Dvory opatřeny byly řádným fundem instruktem a tak vůbec odhadnut

aktivní majetek klášterní za 563.968 zl. 29 kr. 5½ h.
passiva . . . . . 99.827 zl. 23 kr. 4 h.
Zbývalo čistého 464.141 zl. 6 kr. 1½ h.

Obr. 16. Presbyteř a štít příčné lodi.

Veliký chrám klášterní stal se r. 1786 farním kostelem osady korunské, kostely sv. andělů, sv. Markety a kaple opatská zrušeny, výbava jejich i s uměleckou mobilní výzdobou kláštera darována chudým kostelům nebo prodána a klášter se statky svrchu uvedenými prodán jest r. 1787 od náboženské matice ve dražbě za 212.217 zl. 25 kr. knížeti Janovi ze Schwarzenberga, jenž jej k panství Krumlovskému přivtělil.

Veliké budovy klášterní staly se ovšem správě panství břemenem, a proto hleděla je alespoň nějak prakticky zužitkovati. V klášteře zřízeno bylo nejprve r. 1788 bělidlo, potom r. 1800 továrna na kartouny, 1815 továrna na látky vlněné a konečně r. 1850 slévárna železa; z bývalého opatství stal se byt továrníkův.

Od kostela sv. andělů ubourána presbyteř, sakristie a kaple, loď pak přepažena na skladiště a byty dělnické. Z kostela sv. Markety zřízeno nejprve bělidlo, potom divadlo, později továrna na satiny, r. 1815 tužkárna a konečně r. 1843 sirkárna, která před nedávnem byla zavřena. Žádný z těchto průmyslových podniků neměl v Koruně štěstí, ale všecky způsobily na uměleckých památkách nenahraditelné škody. Různá menší stavení v bývalé ohradě klášterní daroval opat Bylanský v poslední chvíli před zrušením služebným lidem, kteří v nich právě bydleli.

Naděje lepších dnů zasvitla Koruně teprve, když vlády schwarzenberských panství ujal se nyní panující kníže Adolf Josef. Vzácný tento přítel historických památek postaral se nejprve o vyklizení kapitulní síně, v níž dal vhodně umístiti náhrobky opatů, v kostele pak, jenž pečlivě v dobrém stavu jest udržován, dal rovněž slušně postaviti pozorně vyhledané staré náhrobky dobrodinců klášterních. Doufejme, že se jménem jasného vévody Krumlovského bude spojena i památka navrácení posvátných kdysi prostor důstojnějšímu účelu.

Obr. 17. Rajský dvůr.

Posloupnost opatů korunských. I.

Číslo	Jméno	Ustanoven	Resignoval	Zemřel	V listinách
1.	Jindřich	6./4. 1263			
2.	Jan				
3.	Štěpán				
4.	Bartoloměj		1292		10./1. 1284 až 16./9. 1290
5.	Heřman				3./5. 1293
6.	Bartoloměj				6./5. 1294
7.	Dětřich			26./7. 1335	11./3. 1303
8.	Siboto			1338	16./1. 1336 až 1./3. 1338
9.	Ludolf				24./4. 1339 až 22./6. 1349
10.	Dětřich				7./7. 1349
11.	Ludolf			2./3. 1359	25./2. 1355 až 3./3. 1358
12.	Erhardt				1360—1368
13.	Jindřich			19./7. 1369	
14.	Gerhart				8./6. 1371 až 5./12. 1378
15.	Gobelin				24./8. 1383
16.	Arnold			16./7. 1397	24./2 1387
17.	Arnošt			7./3. 1404	13./10. 1398
18.	Štěpán				15./3. 1405 až 11./6. 1406
19.	Adam				22./6. 1407 až 16./12. 1417
20.	Rutger	1419		1444?	6./1. 1420 až 11./11. 1441
21.	Jan				21./7. 1444 až 27./10. 1445
22.	Dětřich			20./11. 1451	14./10. 1447
23.	Gerhart				1452—1461

Posloupnost opatů korunských. II.*)

Číslo	Jméno	Ustanoven	Resignoval	Zemřel	V listinách
24.	Jan				20./1. 1463 až 28./8. 1465
25.	Linhart Šťavka				20./1. 1467 až 10./10. 1472
26.	Mikuláš Frühauf		1./5. 1481		1476
27.	Konrád Kellner	1./5. 1481		1483	
28.	Ondřej			13./2. 1493	6./2. 1483
29.	Jiří Steinhäufel			9./11. 1525	14./10. 1493
30.	Blažej	26./11. 1525		17./2. 1535	
31.	Jakub Peitler	17./6. 1535		10./7. 1544	
32.	Volfgang Haider	25./2. 1545		1553	
33.	Bartoloměj				6./4. 1553
34.	Matěj Polák	—/10. 1553	28./10 1556		
35.	Jan Mílek	28./10. 1556			
36.	Jiří Taxer	(13./1. 1568)			
37.	Melichar Hölderle	1579		17./5. 1608	
38.	Valentin Schönbeck	19./11. 1608	13./3. 1616		
39.	Jiří Huber	16./3. 1616	23./9. 1623		
40.	Ondřej Pachmann	23./9. 1623		22./1. 1637	
41.	Jan Dětřich Bentius	26./2. 1637		4./7. 1661	
42.	Bernard Pachmann	18./9. 1661		3./4. 1668	
43.	Matěj Ungar	16./4. 1668		8./12. 1701	
44.	Gerhart Pauer	21./2. 1702		20./10. 1716	
45.	Matěj Kurz	17./1. 1717		2./2. 1720	
46.	Filip Bayer	16./4. 1720	14./3. 1733		
47.	Kristian Guschl	20./12. 1733		3./11. 1754	
48.	Bohumír Bylanský	9./1. 1755	10./11. 1785		

*) Posloupnost tato sestavena jest dle kronik klášterních, listáře, náhrobků a jmen opatů v ambitu napsaných. Datum dle listin uvedeno jen tam, kde *pro určení* doby ho bylo potřeba.

Popis kláštera.

Řád cistercienský vyznamenával se záhy jistými pravidly, jimiž stanoven byl dopodrobna nejen veškeren mnišský život v užším smyslu, ale i oekonomická správa a nezbytné potřeby každého kláštera, čímž i poloha, disposice celku a zařízení jednotlivých částí značnou měrou byly podmíněny.

Řehole sama udávala sice jen všeobecné požadavky, n. př. při stavbě budov chrámových na rozdíl od jiných zapovídala věž a nařizovala prostotu, ale poněvadž řád cistercienský byl proti klášterům jiných souvěkých řeholí jednotnou celkovou organisací, jejíž stejnoměrný rozvoj udržoval se generálními kapitulami, k nimž všichni opatové povinni byli se dostaviti a které konaly se zpravidla v některém z pěti mateřských klášterů francouzských, vyvinuly se brzy i jisté stavitelské řádové tradice, zvyklosti (usus), které měly za následek nejprve zvláštnosti půdorysu.

Stálá pospolitost mezi všemi kláštery řádovými a stálé styky s Francií, vlastí řádu, způsobily, že zároveň se společnými zvyklostmi v celkové disposici klášterů a jejich jednotlivých staveb vyvíjela se i zvláštní umělecká škola, která na rozdíl od jiných nebyla místní, nýbrž obecně řádová — cistercienská, a tak konečně jeví se nám cistercienské kláštery a chrámy v disposici, konstrukci i detailu jako děti jedné rodiny, jimž společný jest určitý typ, třeba se lišily věkem a individualitou.

Kláštery nově zakládané brávaly si za vzor starší domy řádové, a proto není divu, že mezi nimi najdeme zajímavé shody, ale přes to nesmíme poměr té tak zvané filiace pojímati tak přesně, že by při nové stavbě právě bezprostřední mateřský klášter byl býval prostě napodoben, naopak spíše se zdá, že býval při novostavbách zřetel brán jednak k nejstarším francouzským klášterům řádovým, jichž disposice dle toho, jak se pro nové stavení hodila, s různými obměnami byla sledována, jednak k místním

poměrům a hlavně k hmotným prostředkům, které v době stavby právě byly po ruce.

Tak na příklad neshledáváme ve Sv. Koruně přímého celkového napodobení kláštera Sv. Kříže, odkud první konvent korunský přišel, třeba že v jednotlivostech jsou mnohé shody, a naopak postřehneme spíše nejednu podobnost s předhusitskou rozlohou kláštera Sedleckého, jenž rovněž jako Sv. Koruna příslušel řádové větvi morimundské, při tom však právě chrámy obou klášterů ukazují podstatné rozdíly a také po pravidelnosti v rozloze ostatních budov, jak ji v Sedlci posud stopovati můžeme, není v Koruně ani potuchy. Chrámy klášterů Zbraslavského a Skalického, ač oba konventy vyšly ze Sedlce, neměly se sedleckým nic společného, což jest tím zajímavější, uvážíme-li, že sedlecký stavěn byl se zbraslavským téměř současně a za podivuhodné shody poměrů, vůbec pak české kláštery cisterciensk é, třeba že všecky patřily k větvi morimundské, měly chrámy různé disposice a podoby.

Přes to však zůstává poměr filiace — ovšem jen v rukou opatrného a kritického znalce — výbornou pomůckou při řešení nejedné místní záhady.

Podstatné části cisterciensk ého kláštera bývaly: veliký chrám, budova konventní, opatství, noviciát, nemocnice mnišská, kostel l ajků, příbytky konvršů, dům pro hosti, špitál a různá hospodářská stavení. Dle pravidel v řádu obvyklých byly budovy ty seřaděny tak, že veliký chrám s přilehlým konventem tvořily vlastní klausuru (monasterium conventus), do níž lajkové neměli míti vůbec přístupu; opatství, dům noviců a mnišská nemocnice (infirmaria) byly sice mimo konvent, ale měly s ním společnou ohradu, do níž fortnou se vcházelo, a tvořily tak klášter vnitřní. Kostel lajků, příbytky konvršů, hospicium, špitál, mlýn a jiná stavení hospodářská bývaly zpravidla v klášteře vnějším, který rovněž pevnou hradbou byl obklíčen a branou opatřen.

V Koruně zachoval se posud klášter vnitřní s většinou svých budov a z kláštera vnějšího brána i některé stavby, ale jedna věc v disposici celku znalce hned na první pohled zaráží, každý kostel, každé stavení má jinou osu, ba kromě konventu i jednotlivé budovy jeví podivnou nepravidelnost. Příčinou toho bylo ovšem částečně místo, obmezené stráněmi a ohybem řeky, jež nutilo k některým úchylkám od pravidelné rozlohy, ale důvod *ten k vysvětlení* všech nesrovnalostí přece nedostačuje.

Veliký chrám konventní byl vždy střediskem vlastních budov klášterních a založen byl ve Sv. Koruně bezpochyby hned s klášterem r. 1263. Paměti klášterní zřejmě vytýkají, jak daleko

Obr. 18. Severní chodba v ambitu.

za živobytí Otakarova, tedy do roku 1278 byl proveden, a příznaky slohové i technické zprávě té, třeba že teprve ze 17. století se nám zachovala, nejen neodporují, nýbrž i rozhodně ji potvrzují.

Všecky konventní chrámy cistercienské zasvěceny jsou P. Marii a založeny v podobě kříže, ale disposice ta zvláště v uspořádání východní, kůrové partie může býti velice různou. Vedle jednoduchého choru s přímým závěrem a k němu po obou stranách připojenými čtverečnými kaplemi najdeme kůry přímo uzavřené s nízkým pravoúhlým ochozem a kaplemi, vedle románských apsid a pozdějších gotických polygonálních závěrů, při nichž kaple k příčné lodi se druží, najdeme i složité kathedrální závěry s ochozem a polověncem kaplí (Sedlec).

Kromě obyčejného basilikálního trojlodí nebyly žádnou vzácností chrámy čtyřlodní i veliké pětilodní, řídčeji vyskytují se stavby stejnolodní jako n. př. ve Vyšším Brodě v podélném trojlodí, ve Sv. Kříži v choru přímo uzavřeném a ve Světlé v choru polygonálním.

Z toho jest patrno, že i při rázovitě cistercienské rozloze byla možná veliká rozmanitost a že každý z cistercienských chrámů, tedy i korunský má své zvláštnosti. První, která právě při cistercienské stavbě velice překvapuje, jest v Koruně ta, že konventní chrám není orientován a že nemá jednotné hlavní osy. Osa lodi směřuje téměř od jihu k severu a osa choru uchyluje se k severu ještě více tak asi, že přímka levých arkád hlavní lodi v prodloužení svém skoro by proťala hranu závěru kůrového.

Tato odchylka osy chorové, která v posavádních půdorysech (Matzově, Gruebrově a Schmidtově) označena nebyla, jest zúmyslná; jest to t. zv. inclinatio capitis, kterou se mělo symbolicky znázorniti naklonění hlavy na kříži umírajícího Spasitele, ale proč osa lodi místo obvyklého směru od západu k východu směřuje od jjz. k ssv., těžko jest vyložiti, ani celková poloha při zátočině řeky k odůvodnění toho nestačí.

Při popisu chrámu korunského jest nutno míti na zřeteli, 1. jak vypadala stavba v době předhusitské, 2. co se z ní zachovalo, 3. jaké změny později se s ní staly.

Znamenitou pomůckou v té příčině jest popis kostela v Series abbatum asi r. 1665 v době opravy opatem Pachmannem předsevzaté pořízený a spolu svědomitě udávající, co tenkráte ze stavby středověké ještě bylo zachováno, s poznamenáním všeho, co při obnově bylo odstraněno, po případě znovazřízeno.

V českém překladě zní popis ten takto:

»Kostel podivuhodné délky 40 sáhů, stop pak 240 a více, zšíři 75 stop má dvě řady pilířů a dvě lodi bokové, ačkoli Václav,

Obr. 19. Východní chodba v ambitu.

syn Otakarův, třetí bokovou loď a jedno sloupořadí připojil, což však při obnově jest odstraněno. Oken kromě zazděných má 31. Všechna mívala překrásné, starodávné, kamenné ozdoby, z nichž ony v choru a ostatní až k čtvrtému pilíři — tak daleko totiž

zakladatel chrám provedl, — olovem byly spojeny místo vápna, ale protože vytrháním příčných železných prutů uvolněny a vylámány byvše spadly a bez velmi velikých výloh obnoveny býti nemohly, byly r. 1665 odstraněny; zůstalo jediné nad hlavním vchodem a jiné okrouhlé, zvláště skvostné a umělecky provedené, jež nad vchodem do sakristie se spatřuje.

Před obnovením tohoto chrámu byly po každém boku dvě krásné kaple, které proto, že dle domnění nebylo prostředků na opravu jejich uměleckých kleneb a oken, úplně odstraněny jsou. V chrámě bylo 15 oltářů, veliký zasvěcený Nejsv. Trojici a P. Marii a všem svatým, čtyři v kaplích, čtyři v zbořené lodi, uprostřed kostela oltář sv. Kříže, dále pak oltáře P. Marie, sv. Anny, sv. Jana Evg., sv. Kvirina a sv. mučedníků.

Jak patrno, býval celý kostel klenut, ale klenutí to dílem samo se sesulo, dílem pro nebezpečí sesutí okolo r. 1640 a 1655 bylo sneseno. Sakristie byly dvě klenuté a vedle sakristie viděti jest schody, po nichž bratři z ložnice k chválám božím sestupovali.«

Z toho poznáme, 1. že kostel byl založen v nynějších rozměrech a proveden do r. 1278 od závěru chorového až ku čtvrtému páru pilířů, 2. že míval po bocích presbyteře s každé strany dvě kaple, 3. že za Václava II., když ve stavbě chrámové se pokračovalo, připojena byla po západní straně ještě čtvrtá loď boková.

Ač první konvent přišel ze Sv. Kříže, neměla původní rozloha korunského chrámu se svatokřížským nic společného. Disposice jest v Koruně rázovitě a vlastně cistercienská; k basilikálnímu trojlodí s nízkými loďmi bokovými, oddělenými od lodi hlavní osmi páry pilířů, pojí se loď příčná s presbyteří a dvěma páry nízkých kaplí; pravzor její sluší hledati ve francouzském klášteře Fontenayském s tím rozdílem, že v Koruně presbyteř i kaple měly místo přímého závěru polygonální, čímž ovšem chorová partie stala se dosti živou a malebnou.

Pokud české chrámy cistercienské se nám zachovaly, neshoduje se v tom s korunským žádný, nejpodobnější jest téměř současná východní partie chrámu vyšebrodského, ač zase podstatně se liší tím, že ve Vyšším Brodě dvě kaple uzavřeny jsou přímo a dvě klínovitě ($^2/_3$), kdežto v Koruně byly všecky čtyři uzavřeny polygonálně ($^5/_8$).

Vzor chrámu korunského byl vzat asi přímo z Francie,*) ba jest i velmi pravdě podobno, že odtamtud přišel též první

Obr. 20. Vchod k bývalé studni.

stavitel s několika kameníky; tomu nasvědčuje ryzost gotických forem, založení opěrné soustavy u nás do té doby neznámé, patrné

*) Zajímavo jest, že s původním půdorysem korunským téměř úplně shoduje se disposice slavného chrámu dominikánského kláštera v Batalze v Portugalsku, založeného r. 1385. Jediný rozdíl jest, že v Batalze jsou kaple po bocích presbyteře o jedno travé delší.

mírnění vertikalismu a kamenické značky na soklu presbyteře, jež jsou spíše románského a nikoli středoevropského typu. Přechodních reminiscencí, jaké vidíme na současně budovaném klášterním chrámě vyšebrodském nebo budějovickém, na konventním chrámě korunském není.

V bouři husitské byl kostel vypálen a teprv asi po třicíti letech dostalo se mu opět krovu, »aby se zdi nerozválely.« V XVI. století, když celý klášter zpustl, zchátral i tento krov tak, že celé stavení tím velice trpělo a přes to, že opat Schönbeck střechy jakž takž opravil, byl na sklonku první polovice století XVII. chrám, v němž tehdy služby boží se nekonaly, poloviční zříceninou, jejíž klenby, pokud samy se nesesuly, musely býti sneseny.

Když r. 1665 opat Bernard Pachmann počal chrám restaurovati, tu pro nedostatek peněz, a jak z pichlavého slova klášterního chronisty »dle domnění« prozírá, i z nedostatku smyslu pro krásnou starší kamenickou práci bylo všecko jemnější porouchané dílo prostě odstraněno, čtvrtá loď a kaple zbořeny, ostatek pak kromě pravé bokové lodi, kde stará gotická klenba se zachovala, nově zklenut, okna v nynější prosté podobě upravena a v pozadí zřízena kruchta. Tato až příliš střízlivá úprava byla za opata Ungara vydlážděním kostela dokonána.

Bohužel nedostalo se Koruně v té době architekta, který by byl měl při obnově pro velkolepé rozměry chrámové a starší architektonické formy takový smysl, jako ukázal později P. J. Bayer v Sedlci, anebo snad sedlecký opat Snopek, jenž přišel z Koruny, poučen jsa nemilou zkušeností dbal toho, aby při opravě chrámu sedleckého podobné chyby se uvaroval.*)

Další proměny provedl poslední opat Bylanský, jenž dal zbudovati po bocích presbyteře opět dvě nové kaple, přestavěl úplně sakristii, kůr vyzdobil novým hlavním oltářem, epitafiii a malbami a v ramenech příčné lodi zřídil oltáře sv. Benedikta a sv. Bernarda.

*) Že mnozí z mnichů korunských v době baroku nepostrádali vkusu a uměleckého citu a že jim nebyla gotika slohem barbarským, poznáváme ze slov, jichž Series abbatum o výtvorech jejich užívá: »cirratae more veteri pulcherrimae« (kružby), »fenestra rotunda grandis elegantiae et artificii excellentis,« »bina speciosa sacella . . . fornicibus et fenestris artificiosis,« »ambitus, opus insigne,« »capitulum, opus egregium,« »ambitus olim habuit fenestras artificiosas de secto lapide ornatas cirratis,« »sacellum elegans« (opatská kaple).«

Století XIX. na chrámě samém podstatných změn nezpůsobilo, jen mensy oltářů od Bylanského zřízených byly r. 1882 od

Obr. 21. Portál do kapituly.

faráře Tischlera odstraněny, jinak obmezovala se knížecí patronátní správa zcela rozumně na to, aby stavení bylo zachováno a přede všemi možnými škodami chráněno.

Rozměry svými patří chrám korunský i po odstranění čtvrté lodi k největším v Čechách, neboť jest ve světlosti 70 metrů dlouhý, v příčné lodi 27·70 *m* a v podélném trojlodí skoro 19 *m* široký. Jako v Sedlci a jinde tak i zde jest patrno, kterak cisterciáci prostotu stavby pravidly řádovými nařizovanou hleděli vyvážiti velikými rozměry, pro jichž účinek měli zvláštní smysl. V době, kdy Sv. Koruna byla založena, slevoval řád již po nejedné stránce ze své původní přísnosti, což zde jeví se tím, že vnitřek chrámový zůstával sice dle tradice velkolepě jednoduchý, ale vně ponechána staviteli plná vůle, užiti ornamentiky nádherné.

Presbyteř chrámu korunského jest 16 *m* dlouhá, 8·57 *m* široká a 17·30 *m* vysoká, uzavřena jest pěti stranami pravidelného osmiúhelníka a opravami v XVII. a XVIII. století provedenými úplně zbarokována tak, že po gotickém detailu není v ní ani stopy. Srovnáme-li délku její s délkou presbyteře jiných cisterciensských kostelů, jest dosti značná, neboť u cisterciáků tato část chrámová byla pouze kněžištěm, protože mnišský chor zaujímal značnou část lodi hlavní, proto nesmíme přirovnávati ji k délce choru jiných kostelů klášterních (Roudnice 24 *m*, Budějovice 21 *m*, Jindřichův Hradec 22·38 *m*). Původně měla dvě travé gotické křížové klenby s příslušnou klenbou závěru, nyní však má mnohem níže založenou valenou klenbu s lunetami. Osvětlena jest šesti vysokými okny, která kdysi bývala gotická trojdílná, nyní jsou ovšem bez prutů, a poněvadž barokní klenba jest níže, než bývala původní gotická, jsou i okna nahoře zkrácená a v polokruhu překlenutá.

Štuková výzdoba kněžiště pochází ze třetí čtvrti století XVIII.

Stěny rozčleněny jsou po každé straně dvěma pilastry se štukovými kompositními hlavicemi, na nichž spočívá kusé břevnoví s římsami sáhajícími až k patkám klenby.

Celý závěr vyplňuje velkolepý hlavní oltář, o němž směle můžeme říci, že důstojně zakončuje vývoj našeho baroku. Pochází totiž z roku 1772 a skládá se ze svobodně stojící mensy s tabernákulem a z architektury za ní při zdi umístěné.

Na zadní straně mramorového stolu oltářního jest nápis:

GODEFRIDVS
DE LOCI PROFESSIS ANTISTES
POSVIT, ORNAVIT,
PERFECIT.

Obr. 22. Vchod do konventu.

Nad mensou vypíná se bohatě ornamenty, vyřezávanými reliefy (sbírání manny, večeře Páně, měděný had na poušti) a sochami andělů zdobený tabernákl ve třech patrech, z nichž spodní jest vlastní svatostánek, prostřední upraveno pro krucifix a výstav, v hořejším pak umístěna veliká trnová koruna.

Architektura retabula vyplňuje samostatně celý závěr. Článkovaný, jen mírně zdobený podstav z napodobeného mramoru sáhá až do výše třetího patra tabernákula a zakončen jest živě disponovanou římsou, z níž vystupují čtyři sloupy s kanellovanými dříky a kompositními hlavicemi a za nimi po obou stranách oken závěru ozdobné pilastry. Před sloupy stojí obrovské sochy sv. Benedikta a sv. Bernarda na podstavcích ozdobených pozlacenými reliefy, jež znázorňují výjevy ze života těchto světců, mezi sloupy pak jsou rovněž veliké sochy svatých: Ambrože, Augustina, Silvestra a Řehoře.

Na sloupech a pilastrech spočívá bohaté břevnoví s lomenými římsami a ozdobným vlysem, tvoříc se zadním párem sloupů obrubu obrazu, znázorňujícího P. Marii, jak obklopená anděly vznáší se z hrobu, kolem něhož apoštolové stojí. Obraz na plátně malovaný jest bez vročení a podpisu, umělecká cena jeho nikterak nevystihuje krásy architektury a řezby, která nad břevnovím se zúžuje a sáhá až ku klenbě. Mezi postavami velkých a malých andělů kteří vzhůru vzletují, stkví se ozářený monogram MARIA.

Malba na klenbě jest pokračování komposice oltářní. V oblacích vznášejí se tři trůny; na jednom ode čtyř apokalyptických zvířat neseném sedí Bůh Otec se světovou koulí u nohou, od druhého trůnu, za nímž andělé nesou veliký kříž, kráčí Bůh Syn vstříc P. Marii, pro niž uchystán jest níže třetí trůn, nad nimi vznáší se Duch svatý. Sbor andělů, z nichž někteří sypají kvítí, vítá Matku Boží, kterou spolu očekávají na galerii pod bizarní architekturou namalovaní světci a proroci, mezi nimi Mojžíš, David a nejvýše sv. Jan Křtitel. Celek vroubí bohatý dekorativní rokokový rámec.

Škoda, že v znázornění tak krásné myšlenky zůstal malíř daleko za architektem a řezbářem. Freska jsou, třeba že si umělec k dosažení perspektivního effektu pomáhal místy i plastikou — noha anděla kříž nesoucího je štuková — nevelké umělecké ceny a ukazují patrný úpadek, který v tom oboru nastal po smrti Rainera, Palka a jich vrstevníků, a nevyrovnají se nikterak velkolepým malbám, kterými o dvacet let dříve Tad. Supper vyzdobil obrovskou

dvoranu kláštera Sedleckého. Malíř korunský byl, jak z některých detailů patrno, obratným dekoratérem rokoka, ale grandiosní koncepce a virtuosita provedení figurálních skupin, kresba i technika dřívějších mistrů baroku byly mu nedostižné.

Po pravé straně oltáře jest kredenc, po levé trůn opatský, obojí skvostné barokní práce z padělaného mramoru na způsob menších architektur oltářních s allegorickými sochami. V kredenci nad stolovou, na konsolách spočívající deskou zapuštěn jest 84 *cm* dlouhý a 60 *cm* vysoký, v hlíně modelovaný a pozlacený relief »kladení Krista do hrobu«, znamenitá práce školy Donnerovy. Výklenek u opatského trůnu ozdoben jest erbem klášterním. Pozoruhodné na obou stranách jsou i stupně s elegantním parketováním na způsob intarsie drobně vzorkovaným.

Další dvě krajní pole presbyteria zdobí při stěnách r. 1773 od sochaře Tomáše Feslera provedená epitafia zakladatelů kláštera. Na rozdíl od fantasticky malebného a jarého baroku hlavního oltáře hlásí se v nich k slovu chladný klassicismus s hledaně monumentálním pathosem a na první pohled vidíme též, že tvůrce jejich příliš se zadíval na známý Brokoffův pomník hraběte Vratislava v minoritském chrámě sv. Jakuba na Starém Městě Pražském.

Po straně evangelia jest pomník Otakarův. Na mohutném, zakřiveném soklu, jenž nese v kartuši nápis:

D. D.
GODEFRIDVS ABBAS
MDCCLXXIII

leží lev pod velikou černou rakví, zdobenou reliefem, znázorňujícím dosti fantasticky bitvu u Kressenbrunna. Po pravé straně stojí na podstavu truchlivá, o rakev se opírající Athéna s kopím a štítem, po levé pak svalovitý Saturnus s kosou nazdvihuje levicí víko rakve na znamení, že král tu není pohřben. Za rakví vypíná se pyramida, na které se v rokokovém rámci spatřuje poprsí Otakarovo, nad nímž vznášející se Fama píše na pyramidu náhrobní nápis:

PIIS
MANIBVS
D. OTAKARI II.
REGIS BOHEM: DVCIS
AVSTR

Po stranách pyramidy jsou válečné trofeje, v levo odlétá Merkur, nesa na podušce korunu. Pozadí tvoří rokokový, nepříliš vkusný baldachýn, nad nímž na stěně vymalováno jest al fresco založení kláštera.

Na protější straně jest souměrné epitafium Bavorovo. Na soklu spočívá černá elegantní rakev s dvěma kruhy ve lvích maskách a pod ní jest složena rytířská zbroj; po pravé straně stojící Štědrost podává pacholíkovi z urny peníz, po levé stojí genius světla. Na víku rakve leží Bavor, jehož levou rukou pozdvihuje klečící postava ženská, ukazujíc mu hvězdnatou korunu nebeskou, kterou ve vztažené pravici drží. Vzadu ční pyramida zdobená erbem střely; baldachýn pak jest směsí živlů rokokových s klassicismem.

Se zřetelem k výzdobě presbyteře jakožto celku zasluhuje zvláštní pozornosti slohový a dekorativní sestup od nádherného zlacení barokního hlavního oltáře a živé barvitosti rokokových fresk k jednodušším tvarům a mírnějším tonům kredence a trůnu a konečně k chladným, pseudoklassickým motivům epitafií, na nichž smuteční náladu zvyšuje prostá čerň soklů a rakví s ledovou bělí soch a skrovným vyzlacením.

Dlažba kůrová jest pěkná kamenná mosaika z temných čtverečných a světlých podélných šestibokých destiček, právě taková jako bývala v presbyteři chrámu sedleckého.

Triumfální oblouk zachoval si alespoň v dolejší části ještě původní, gotické, mohutně prosté článkování; vystupuje proti ose presbyteře a podobně i do příčné lodi pěti stranami osmibokého hranolu, jehož šikmé plochy jsou poněkud proláklé, nahoře však zakončeny jsou tyto mohutné přípory štukovými hlavicemi s kusým barokním vlysem, na jehož římsách spočívá oblouk polokruhový, do příčné lodi se otvírající. Ale tento barokní tvar jest pouhou maskou, neboť na podkroví posud vidíme vrchol původního gotického oblouku i s nadezdívkou.

Příčná loď 27·70 *m* dlouhá rovná se ve světlosti šířkou 8·60 *m* presbyteři a skládá se ze tří čtverečných travée s prostými křížovými klenbami, jež usazeny jsou ovšem níže než původní klenby gotické, které, jak $^5/_8$ přípory při triumfálním oblouku a prvním páru pilířů ukazují, rovněž byly mohutnými pasy na tři travée rozděleny.

Ve východním rameně byla asi již původně jako posud zřízena empora, na kterou byl přístup přímo z dormitáře a z níž vedly i dvéře na podkroví ambitu. Empory, jež původně bývaly

místem pro ženy určeným, u cisterciáků nebyly ani potřebnými ani oblíbenými, přece však se v některých jejich chrámech v příčné lodi vyskytují, na př. v Sedlci, v Heilsbroně a v Bebenhausech (zde rovněž z dormitáře přístupná). Že empora na tomto místě

Obr. 23. Náhrobek opata Jindřicha.

korunského chrámu není snad teprve výtvorem baroku, ale že tu byla hned při založení, dosvědčuje 1. na půdě ambitu posud dobře zachované gotické ostění zazděných dveří, kterými se mohlo z empory na podkroví, a 2. nádherné kruhovité gotické okno, jehož od

ostatních oken odlišný tvar jen tím se vysvětliti dá, že k osvětlení empory bylo určeno.

Dobře posud zachovaná kružba této na české půdě nejkrásnější »růže« sestrojena jest jako z šesti hrotitých dvojdílných oken, která uprostřed se soustřeďují v šestiúhelníku vyplněném růžicí a na obvodu spojena jsou šesti menšími růžicemi umístěnými v klínovitých mezerách mezi hroty vrcholů.

V dolejší části zasazena jest tabulka pěkné sklomalby, erb s písmeny B. A. S. C. (Bernardus Abbas Sanctae Coronae), upomínajícími na opata Bernarda Pachmanna, obnovitele chrámu.

Kromě toho jest v tomto rameni příčné lodi, a sice nad arkadou do lodi bokové, malé zazděné okénko gotické, v němž na půdě se posud zachoval ohořelý trám, bylo tedy zazděno již před válkami husitskými a ukazuje, že první stavitel pomýšlel na jiný způsob krovů lodí bokových.

V přímém závěru západního ramene bývalo veliké, mnohodílné gotické okno, které vylámáním prutů, kružby a vyzděním spodku i vrcholu nabylo nepěkného obdélného tvaru.

Ramena příčné lodi jsou nyní v polovici do značné výšky přepažena zdivem, jež tvořilo pozadí bývalých oltářů sv. Benedikta a sv. Bernarda, jež zříditi dal opat Bylanský. Ale nádherná výzdoba jejich nebyla dokonána, dnes stojí tu jen hrubé zděné kostry, kterým se pro zrušení kláštera nedostalo nádherného roucha zamýšleného stucca lustra. Mezi cihelnými sloupci hrubě omalovaných barokních architektur jsou posud pěkné na plátně malované obrazy, po jedné straně smrt sv. Benedikta a nad ním sv. Scholastika, po druhé sv. Bernard a nad ním sv. Humbelina.

Svobodně stojící mensy oltářní dal r. 1882 odstraniti farář Tischler, obrysy jejich jsou na dlažbě posud patrny. Za přepážkou ve východním rameně jest sakristie a nad ní již zmíněná empora, v západním rameně jest depositář s dřevěným neomítnutým stropem. V této místnosti, která v posledních dobách kláštera za Boží hrob bývala upravena, jest posud znáti gotický oblouk, jenž spojoval příčnou loď s odstraněnou kaplí, zazděný portál pod oknem a rovněž zazděný vchod do zahrady, jenž byl poražen za Pachmanna po odstranění čtvrté lodi. Na rozhraní mezi křížením a východním ramenem příčné lodi jest nyní neznatelný, klenutý hrob opata Matěje Al. Ungara, zemřelého v pověsti světce.

Z příčné lodi vchází se do dvou čtverečných, 4·12 *m* měřících kaplí, jež po obou stranách presbyteře na místě původních poly-

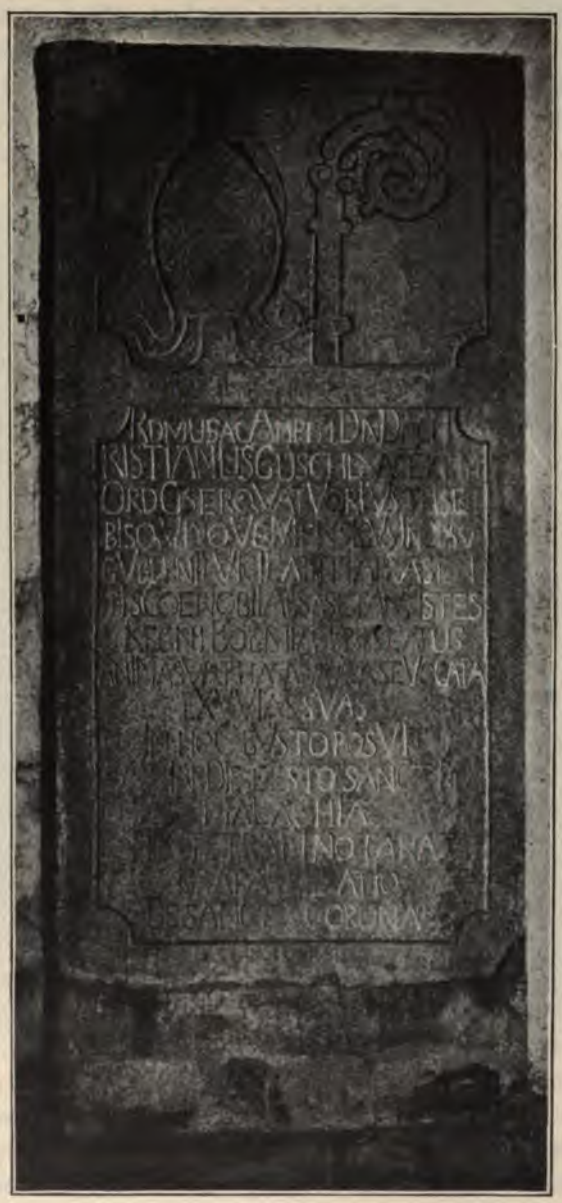

Obr. 24. Náhrobek opata Guschla.

gonálních, při opravě Pachmannově úplně odstraněných, dal znova vystavěti opat Bylanský. Jsou celkem prosté; v zadní stěně má každá veliké, v polokruhu překlenuté okno a křížové klenby ozdo-

beny jsou štukaturami. V západní kapli je po levé straně v bohaté štukatuře obraz opata Bernarda Pachmanna a pod ním dvéře do zahrady, ve východní kapli kryje celou pravou stěnu epitafium opata Matěje Alše Ungara. V bohaté symbolické ornamentální štukatuře zasazen jest jeho obraz a pod ním nápis:

R. R. D. D. MATHIAS ALEXIUS UNGAR
XXXIX HUIUS LOCI ABBAS
EXIMIUS DEIPARAE CULTOR
VITAE SANCTIMONIA CONSPICUUS
HICCE PENES TUMULATUS QUIESCIT.

Oltáře v kaplích na stěnách k presbyteriu přilehlých umístěné nemají umělecké ceny.

Původně družily se k příčné lodi s každé strany kněžiště dvě nízké kaple, zakončené polygonálně pěti stranami osmiúhelníka. Každá z nich byla 4·12 *m* široká, a poněvadž přímá boková strana 1·88 *m* měřila, tedy asi 4 *m* hluboká. Protože po zkáze kostela zůstaly asi dlouho bez krovu, byly zříceninou, jejíž elegantní klenby a okna nedaly se tak snadno znovu zříditi, byly tedy při obnově r. 1667 zbořeny, tak že zůstaly po nich jen některé stopy; gotické, 3 *m* široké, energicky článkované oblouky, jimiž do příčné lodi se otvíraly, jsou u nynějších kaplí celkem sice zachovány, ale ve vrcholech barokní štukaturou vyplněny.

Ku příčné lodi pojí se podélné trojlodí v těch rozměrech, v jakých bylo již v prvotném otakarském plánu stanoveno, 44·60 *m* zdéli a 19 *m* zšíři.

Hlavní loď od osy k ose 9·50 *m*, ve světlosti 8·25 *m* široká a 17·30 *m* vysoká oddělena jest od lodí bokových osmi páry pilířů, jejichž průměrná vzdálenost 5·50 *m* od osy k ose (4 *m* ve světlosti) v skutečnosti kolísá od 5·34 až do 5·70 *m*. Tento počet osmi párů svobodných podpor byl u cisterciáků velice oblíben.

Mohutné pilíře mají nyní velmi nízký trnož, protože při obnově Pachmannově dlažba chrámová byla zvýšena, šestiboké obdélné těleso jejich se silně otupenými osnými hranami má na dél 160 *cm* v průměru a na šikmých stranách po dvou širokých mělkých výžlabcích, které přecházejí bezprostředně v hrotité, 6·90 *m* vysoké arkády. Pro historii stavby význačný čtvrtý pár pilířů, k němuž dosahoval mnišský chor; liší se od ostatních tím, že měří v podélné ose 2·30 *m*, čímž jest ovšem těleso jeho mnohem silnější, ale rozdílu toho oko pozorovatelovo nepostihne, poněvadž šířka,

tvar i článkování této podpory s ostatními se srovnává a do lodí nikterak nevystupuje.

Tvar pilířů korunských pozoruhodně upomíná na profil vnitřních pilířů u sv. Barbory v Kutné Hoře, které, jak jsem již jinde ukázal s cistercienskými formami jeví značnou příbuznost.

Obr. 25. Zbytek náhrobku Hölderlova.

Mohutnost a mírná výška prostě konstruktivní úkol sledujících podpor, nedostatek hlavic a mělké článkování oblouků mají v Koruně cosi rázovitě cirterciensky střízlivého a při srovnání s jinými souvěkými klášterními stavbami zrcadlí se v nich prostota řádem zúmyslně vyhledávaná.

Do hlavní lodi pojí se k lícím pilířů jednoduché pětiboké přípory, zakončené při opravě Pachmannově ve výši 13 metrů barok-

ními hlavicemi, nad nimiž jsou kusé vlysy s římsami zubořezem podporovanými. Nynější valená klenba se svými velkými lunetami podobá se skoro křížové, na průsečných hranách jest slabě ozdobena štukaturou a pro domněle větší bezpečnost primitivní železnou konstrukcí přivěšena v podkroví na silné trámy nad klenutím do zdiva zapuštěné. Celá historie klenby hlavní lodi zůstane asi stavitelskou záhadou. První stavitel chrámu v době Otakarově mínil hlavní loď zklenouti pomocí vnější opěrné soustavy, proto provedl uvnitř přípory, vně pak nepřičinil nahoře přímo k zdivu žádných opěráků, nýbrž založil, jak na podkroví východní bokové lodi a ambitu posud viděti jest, mohutné vnější svobodné opěráky, k nimž se tlak klenby měl svésti opěrnými oblouky, na které zasazením vypracovaných náběžníků do hořejšího zdiva v otakarské části až k čtvrtému páru pilířů skutečně jest pamatováno. Ale stavitel druhý, jenž za krále Václava II. v budování podélné části chrámové pokračoval, počínal si jaksi nejistě a záhadně. Připojil sice uvnitř stejné přípory a založil i vnější svobodné opěráky, ale do svrchní části zdiva nezapustil náběžníků pro oblouky, ba v průčelí neprovedl ani opěráků pro zklenutí nezbytných.

Když pak konečně došlo ku klenbě, bylo třeba nejprve postaviti v průčelí silné opěráky, a poněvadž od vnější opěrné soustavy se upustilo, vyžadovalo provedení klenby jistě zvláštní pozornosti.

Klenba sama byla křížová, velmi lehká, patky její byly v téže výši jako nynější, hrotité oblouky v příčných osách sáhaly jen málo nad vrcholy původních oken, odkud ovšem značně stoupaly směrem k svorníkům; dle nalezených fragmentů byla žebra terrakottová a náplně velmi slabé. Proti nynější klenbě byla ovšem původní gotická značně vyšší.

Tlak takové lehké klenby hrubé zdivo bez opěráků sice sneslo, ale požáru husitskému neodolala a sesula se. Když pak po návratu mnichů s celým klášterem i chrám byl opravován, odkázal (30./3. 1465) panoše Petr Višně v Větřní na zklenutí velikého kostela půl druhého sta kop grošů českých. Byla tedy patrně loď zklenuta znova, čemuž nasvědčují i nalezené kusy cihelných žeber s pozdně gotickým, suchým profilem.

V XVI. století, kdy budova zůstavena byla pozvolné zkáze, tato část klenby nejspíše opět se sesula, neboť poznámky klášterního chronisty, že klenutí chrámové dílem samo se sesulo, dílem pro nebezpečí spadnutí v letech 1640 a 1655 bylo sneseno, jistě

Obr. 26. Refektář.

vztahují se v první části k hlavní lodi a teprve ve druhé k presbyteři a západní lodi bokové.

Po každé straně hlavní lodi nad arkádami jest sedm nevkusných dvojdílných čtverhranných oken, která zaujala místo původních vysokých oken gotických, jejichž hrotité vrcholy i se zbytky ostění a kružeb octnuly se po zklenutí lodi na podkroví, kde posud alespoň v troskách sledovati můžeme bývalou nádheru forem a ušlechtilou práci kamenickou.

V posledním travée hlavní lodi zřízena byla v XVII. století kruchta, jejíž křížová klenba do lodi elliptickým obloukem se otvírá. Veliké trojdílné varhany na ní umístěné jsou spolu se zábradlím skvostná řezbářská barokní práce a svým umístěním dovolovaly, aby do lodi vnikal proud jižního světla velikým zachovaným čtyřdílným gotickým oknem v průčelí. Bohužel i toto okno bylo před lety v dolejší části zazděno, »aby prý na kruchtu netáhlo«, ale skvostná kružba, složená z pětilistých, čtyřlistých a trojlistých růžic se posud jakž takž zachovala. Ve špaletě oblouku jest černými písmeny napsáno:

FVNDAT OTTAKAR REX BOEMIAE 1263
RESTAVRAT BERNARDVS ABBAS 1667.

Na klenbě chrámové nad varhanami jest výstražný nápis:

VAE QVI SPOLIASTI CORONAM.

V ose kostela pod kruchtou stojí pěkná žulová barokní kropenka. Nábytek v hlavní lodi — chatrná kazatelna a stolice — jest naprosto bezcenný, neboť co tu lepšího bývalo, dostalo se při zrušení kláštera jinam, na př. barokní mnišská stalla do kathedrály budějovické.

Kůr mnišský zaujímal v Koruně jako na př. posud ve Vyšším Brodě a v cistercienských klášteřích vůbec značnou část lodi hlavní, a sice až k čtvrtému páru pilířů, kde posud znáti jest stopy po ozdobné železné mříži, kterou od ostatní prostory chrámové býval oddělen.

Pravá, východní loď boková jest od osy pilíře ke zdi (ve světlosti 4·10) 4·65 *m* široká, 7·35 *m* vysoká a zachovala se téměř bez pohromy v původní podobě. Jest zklenuta v osmi travée gotickou klenbou křížovou s žebry šťavnatého hruškového profilu, která spočívají v otakarské části při zdi i při pilířích na konsolách a protínají se bez svorníků, u následujících čtyř pilířů jsou prosté

Obr. 27. Chodba ve východním křídle konventu.

pětiboké přípory, z nichž žebra bezprostředně se vyvíjejí, na stěnách vycházejí od konsol a v průsečných vrcholech mají klenby hladké svorníky. Konsoly jsou dílem jednoduché převrácené jehlany s krycí

deskou, dílem mají vlysek z hrotitých obloučků s nosíky, jen jedna jest ornamentální, ale značně znešvařená.

V této lodi jsou při zdi oltáře zvěstování P. Marie a sv. Bernarda s krásně řezanými barokními rámy obrazů a oltář sv. čtrnácti pomocníků bez umělecké ceny.

Západní, levá loď boková byla v XVII. století úplně přestavěna. Jest o poznání širší, od osy pilíře ke zdi 4·73 *m* (ve světlosti 4·15 *m*), má barokní křížové klenby bez žeber a ve zdi osm obdélných oken, která zřízena byla na místě arkád odstraněné čtvrté lodi. Jak jsme již svrchu uvedli, měl dle původního plánu kostel míti tři lodi jako nyní, ale v průběhu stavby za Václava II. byl rozšířen o loď čtvrtou, což u cisterciáků nebylo nic neobyčejného a provedeno tehdy současně i na Zbraslavi. Z této lodi, která byla ve světlosti jen 3·52 *m* široká, zachovaly se stopy klenby s patkou žebra vně u lodi příčné, do níž se neotvírala, protože byla přistavěna v době, kdy příčná loď byla již hotova, dále zbytek zdiva a profil v koutě vedle průčelí chrámového, ve zdivu skryté pilíře, jichž prostý, na hraně jednoduše zříznutý profil při pátrání byl objeven, a konečně základy kopáním rovněž zjištěné.*)

V západní lodi bokové jsou některé novější oltáře s pozoruhodnými zbytky starších prací řezbářských. Jest to předně na jednom velmi pěkný veliký krucifix ze XVII. století, jenž stával snad na oltáři svatého kříže v mnišském choru; na dvou pak překrásně vyřezávané, pozdně barokní skříně z třetí čtvrti XVIII. století, které původně stávaly na mensách r. 1882 odstraněných oltářů sv. Bernarda a sv. Benedikta v příčné lodi.

Při zdi této lodi byly r. 1895 péčí Jeho Jasnosti knížete Adolfa Josefa ze Schwarzenberga umístěny některé náhrobky, a sice

1. deska žulová bez nápisu, ve štítě vyryt obrazec, podobný dvěma skříženým žebříkům.

2. Deska žulová s nápisem

†
O · R · P · : PLA-
CIDUS HA-
BERT S · C · P ·
A · 1715 DIE 15
7 BRIS
R · I · P ·

*) O tuto čtvrtou loď vanikl totiž před lety spor mezi mnou a Drem Neuwirthem, jenž s tvrzením, že stavby cisterciénské byly vždy prav.delné a sou-

3. Deska žulová; v hořejší polovici erb Miličovského z Br berka, v dolejší barokní ornament a nápis:

Obr. 28. Kostel andělů strážných s konventem Schönbeckovým.

měrné, existenci její popíral. Knížecí schwarzenberský stavební úřad v K lově, chtěje na popud p. vrchního inženýra J. Sedláčka zjistiti, kdo má pra provedl kopáním a částečným vybouráním zdiva příslušné pátrání, při v zahradě základy a ve zdivu svobodné pilíře byly objeveny.

SISTE
VIATOR
AT
NON STVPEAS
IN ISTA FOSSA
SVNT OSSA
IOANNIS MILICZOVSKJ
EQVITIS DE BRAVNBERG
ORA PRO EO OBIIT XXV. MAY

4. Deska žulová, nahoře v kruhu mšál a kalich, pod tím

✝ HIC SEPVLTVS
R . D · IOANNES ALEXI
VS DVRBON CVRA
TVS IN OBERPLAN
S. CORONAE GRAT
TITVLARIS MNRI
VM HOC IN HÆRE
DEM SVORVM ET
HVNC TITVLI LOCVM
SIBI ELIGENS
O 1684—31 OCTOB.
R · I · P ✝

5. Malá deska žulová s nápisem:

R · P · AVGVSTIN
VS SENIOR PASSA
VIENSIS 1652
5. AVGVSTY.

6. Deska žulová s erbem Míchaloviců; kolem vhloubený minuskulní nápis:

✝ anno ✝ dom ·
ini · millesimo · cccl0 · pridie no
nas · apr · o ·
dns · heinricus · de · meleschyn.

7. Deska žulová, přeražená; na ní hrubou majuskulí:

Obr. 29. Portálek kostela andělů strážných.

ANNO

(Znak Hirzův jako na stř. 41.)

O · hIRZ
O DE · C
hLINGB
ERCh

Památný tento náhrobek zvíkovského purkrabí a prvního dobrodince kláštera zachráněn byl před nedávnem šťastnou náhodou. Kus býval pod lavicemi ve dlažbě kostelní, druhá část pak nalezena šťastně v studnici pivovaru Plavnického; původně býval u vchodu do síně kapitulní.

Ve dlažbě kostelní jsou posud mnohé čtverečné žulové desky se jmény mnichů, kteří tu byli pochováni, na př. zasloužilý převor a spisovatel klášterní kroniky (Series abbatum).

1 · 6 · 9 · 2
O · R P ·
GULIELMUS
FIDLER

1681
O · R P ·
AUGUSTIN
REIFF

1700
O · R · P ·
MARTINVS
FORSTER

1709
O R · P ·
ROBERT
MARATSCH
FK

171[illegible]
DIE 19 7BRIS
O R F ·
FRANCISCVS
ANTOSS

1676
O · R · F ·
ALAN
AQVILA

1 · 6 · 8 . 8 ·
O · R · P ·
BARHOLOM
KOTLAROWSKI

1700
O · R · P ·
PLACIDVS
QVAERESER
DIE 25 IANVARII

1 7 0 9 ·
O · R · P ·
BENEDICTVS
FILHKOSSEL

171[illegible]
DIE [illegible] APRIL
O · R · P · ANDREAS
NICLOS

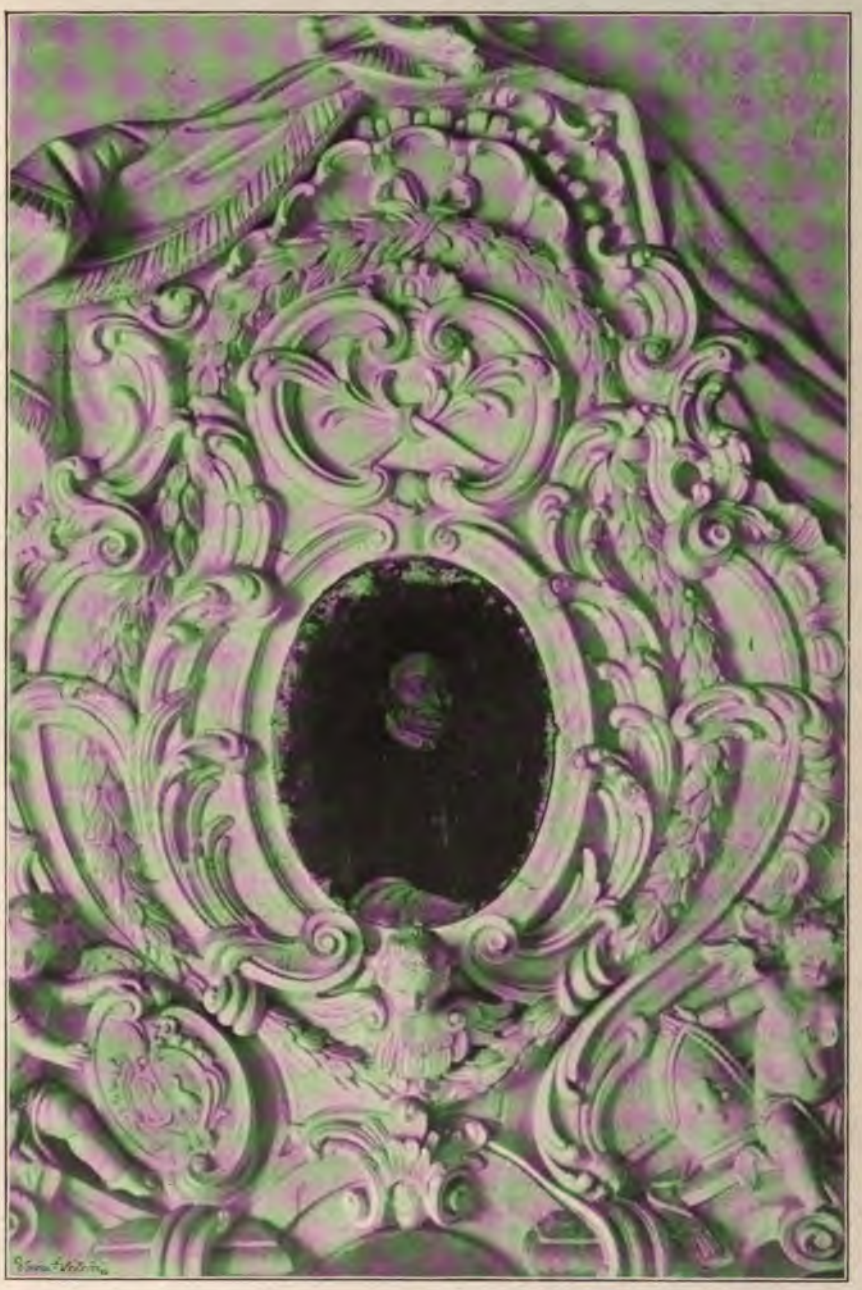

Tab. VI. Štuková dekorace s obrazem opata Ungara.

C
R
S

1718
DIE 14 JVLY
O · R · P · WENCESLAVS
WESSELSKÝ

1721
DIE 16 OCTOBRIS
O · R · P · SIGISMVNDVS
FOLITOR

1724
DIE 29 NOV
O · R · P ·
ROBERT
GZEYKA

1728
— — — — — — —
PETRVS
WARMSPERGER

O · A · 1733
FEBRVA : 23
R · P · IOANNES
DVMONT
R · I · P ·

O · 21 · OCT · A · 1735
R · P · AVGVSTINVS STRASKY HIC
LOCI PROF ·

O · A · MDCC
XXXV : XV : NOV :
R · P · ALBERICVS
KASTL S · O · C · S · C · P ·
CVRATVS IN STEIN R · I · P ·

O · A · MDCC
XXXVII : NOV : VI :
V · P · MALACHIAS
MENTZL S · O · C
S · C · P · ET EX
PRIOR · R · I · P ·

O · A · MDCCXXXIX
XXVII APRILIS R ·
P · TOBIAS GÜRT
LER · S · O · C · S · C · P
ET SACRISTA
R · I · P ·

1743
O · R · E · L
F · IOSEPHUS
SCHMID

1745
O · R · P ·
LADISLAUS
KLIMESCH

1750
J · R · P ·
CAIETANUS
ZADUBSKY
DIE · 17. NOV.

O · A · MDCCXLII
XI · MAI R · P · BER
NARDVS ANDRA
SCHKO S · O · C · S · C · P ·

1754
O · R · P ·
ALANUS
BYLANSKY
DIE 11 SEPT.

1754
O · R · P ·
RAYMUNDUS
MÜLLER
DIE 2 · NOV.

1757

O · R · P ·
THOMAS
BECHINSKY
DIE 15. MARTII

A · D · MDCCLXVII
O · R · P · MARIANUS
FRANK
DIE XIV. OCTOBRIS
R . I · P ·

A · MDCCLXXVI
DIE XVIII IUNII
O · R · P ·
— — — — — —
KOPL
R · I · P ·

1756
O · R · P ·
CHRISTIANUS
MARDETSCHLEGER
DIE 21 MARTII

1766
O · R · P ·
AMADÆUS
MÜHLPEK
DIE XI. SEPTEMB
R · I · P ·

1774
DIE 16. MAII
O · R · P ·
ANTONIUS HOLLOS
R · I · P ·

A · MDCCLXXIX
4 · APR · O · R · P ·
HERMANVS
HOLLER HIC
LOCI PROF.
R · I · P ·

O · 1779
15. MAII V · P ·
CELESTIN
MÜLLER PRIOR
EMERIT · R . I · P ·

Částí chrámu jest vlastně i nynější 13·90 *m* dlouhá a 3·90 *m* široká sakristie, zaujímající polovici východního ramene příčné lodi s přilehlou vnější bokovou kaplí. P. Stohandl poznamenal, že bývaly dvě klenuté sakristie a dále že ozdobné okrouhlé okno jest nad vchodem do sakristie. Dle toho byla již původně jedna sakristie tam, kde jest nynější, druhá pak patrně vedle ní tam, kde nyní jest v konventu schodiště do prvního patra mezi kostelem a kapitulní síní. Tomu nasvědčuje jednak analogické umístění sakristie v jiných klášteřích řádových (Vyšší Brod, Sedlec, Osek, Velehrad, Sv. Kříž, Maulbronn atd.), jednak i další zmínka Stohandlova, že

vedle sakristie jsou schody, po nichž mniši z dormitáře k zpívání hodinek do kostela sestupovali. Těmi schody nemíní se nynější barokní schodiště, ale starý šnek, o němž ještě se zmíníme, který sakristie s hořejším patrem konventu, kde byl dormitář, spojoval.

Nyní má sakristie v zadní části, kde bývala vlastně boková kaple, barokní křížovou klenbu bez žeber, v části přední pod oratoří má rovný strop, z čehož jest patrno, že se tu přestavovalo dvakráte — za Pachmanna a za Bylanského — a to tak důkladně, že z původní úpravy nezbylo ničeho.

Nynější, nedlouho před zrušením kláštera provedená štukatérská výzdoba sakristie jest zvláště pozoruhodná tím, že jest snad prvním výtvorem klassicismu na české půdě. Na stropě spatřujeme festonky a korunami zdobené štíty s heraldickou lilií, v rozích ornamenty s andělskými hlavičkami, na stěnách ve štukových rámcích zchátralé na plátně malované obrazy, z nichž cennější jsou P. Maria se sv. Alberikem a sv. Bernardem a sv. Tadeáš.

Skvostná práce jest mramorové umývadlo stojící ve výklenku štukaturami bohatě zdobeném, svědčí právě tak jako výzdoba presbyteře a konventu o vzácné přízni, kterou poslední opat věnoval všem odvětvím umění výtvarného.

Z uměleckých prací v sakristii chovaných zasluhuje první místo známý 71 *cm* vysoký a 51 *cm* široký, na desce malovaný obraz Madonny Korunské ze XIV. století. Postava Matky Boží zobrazena jest až po kolena; oděna jest modrým rouchem s rudou podšívkou, jež vábně halí i hlavu pokrytou řásnou bílou plachetkou, pod níž vystupují na skráních plavé vlasy. Velké oči, něhy plný pohled a ušlechtilé tahy obličeje vábí jakýmsi milostným kouzlem. Tenké ruce nesou neoděné Jesulátko s milou kučeravou hlavičkou. Pro půvab celkového zjevu přehlížíme některé v XIV. věku obvyklé chyby kresby. Vyzlacená půda jest bez vzorku, nynější kovový rámec pozdější. Jest téměř nepochopitelno, jak tento umělecký skvost přetrval všecky osudy, zhouby a převraty, které Sv. Korunu postihly. Jiné středověké posud zachované památky jsou 86 *cm* vysoká soška sv. Markety ze XIV. a 66 *cm* vysoká soška sv. Barbory z XV. století, obě pěkné, ale bohužel pozdějším štafírováním znešvařené práce řezbářské. Pocházejí patrně ze zrušeného kostela sv. Markety, odkud se soukromníkům a později teprve do velkého kostela dostaly.

Jiný ovšem mladší, přece však pozoruhodný kousek jest barokní opatské faldistorium s gobelinovou poduškou. Bohoslužebné

nádoby nemají zvláštní ceny, z parament pochází ještě z doby kláštera červený hedbávný ornát (kasule, dvě dalmatiky a pluviál), barokní, jemně stříbrem vyšívaný a některá jiná roucha bohoslužebná.

Ačkoli, jak jsme poznali, vnitřek chrámový požárem, zpuštěním i opětovnými opravami zbaven jest své původní tvářnosti, přece všecky ty proměny nebyly sto setříti majestátní ráz celku, jehož velkolepý, hned od počátku na účinky prostorných rozměrů a poměrů vypočítaný dojem posud na vstupujícího působí tak úchvatně, že úplně zapomíná na detaily, které zde již prvotně měly úkol podřízený, poněvadž podnikatelé a vlastní řiditelé stavby, mniši cisterciáci, alespoň vnitř hleděli zachovati puritánského, vážného ducha své řehole.

Vnějšek býval u cisterciáků původně též jednoduchý, façada bez věží ani nemohla býti imposantní, a čím větší byla stavba, tím více právě pro nedostatek tohoto po přednosti vertikálního živlu aspoň prvním dojmem upomínala na nejstarší prosté svatyně řádové. Ale v době gotiky již alespoň portály a veliká okna oživovaly budovu, kterou v Koruně první stavitel zamýšlel odíti nádherným dekorativním rouchem francouzských kathedrál. Nemalé potíže působil zajisté mistrovi místní materiál. Stavba musela se provésti z lomové ruly, jen trnože, ztužení opěráků, ostění, římsy a ozdobné části jsou kamenická práce ze žuly, patrné cihelné správky a vyzdívky jsou teprve z doby Pachmannovy; původně mělo všecko režné zdivo drsnou omítku.

Vysoké průčelí hlavní lodi ohraničeno jest dvěma na 3·45 *m* z líce zdi vystupujícími, 73 *cm* širokými opěráky, které jsou dvakrát osazeny a zakončeny kosinou, před níž vystupuje lomenička s ozdobnou křížovou kyticí, která na levém pilíři posud se zachovala. Původně zde těch opěráků nebylo, což patrno jest nejlépe z toho, že se k zdivu neváží, byly patrně dodatečně zbudovány teprve ve XIV. století, aby se podélné stavbě dostalo vydatnější opory, aby se průčelí rázně rozčlenilo a spolu aby tvořily postranní zdi ozdobné předsíně.

Průčelná předsíň bývala u cisterciáků velice oblíbena, v Koruně byla 8·70 *m* široká, do předu otevřená a tři travée gotické klenby její opírala se o dva svobodně stojící pilířky. Dnes zbývají z ní jen na zdi kostelní patrné obrysy hrotitých oblouků, patky hruškovitě profilovaných žeber, spočívající na konsolách, na nichž opakuje se kamenická značka ⊿, a patka jednoho průčelného

oblouku při opěráku na levé straně s omšeným ozdobným nosičem v podobě lidské masky, která si rukama ústa rozdírá.

Jak ze zbytků posud jest patrno, byla předsíň ta dílo velmi ozdobné a měla mezi opěráky jednoduchou pultovou stříšku, jejíž obrysy posud jsou znatelné. Při zkáze husitské utrpěla patrně tolik, že později se sesula a byla konečně nahrazena sprostou kobkou, která proto, že celý chrám hyzdila, před několika lety byla odstraněna. Při tom teprve objevil se zrakům našim elegantní gotický portál, jenž patří nejen k nejzachovalejším částem původní výzdoby chrámové, ale i k nejkrásnějším kamenickým pracím přesné gotiky u nás vůbec.

Bohatě a energicky rozčleněné ostění vytesáno jest ze světlošedé žuly, v stranicích jest sice hrubě poškozeno, ale v hrotitém oblouku se šťavnatý profil výborně zachoval. Tympanon vyplněno jest skvostnou, téměř neporušenou kružbou, která není obyčejným panelem, nýbrž svobodně z temné, jemnozrnné žuly dovedně vytesanou krajkou, ušlechtilou v komposici a bezvadnou v provedení. Poněvadž se otvírala z předsíně do kostela, nepotřebovala zasklení, dnes ovšem, má-li se na obě strany uplatniti, nezbude než připojiti vhodné zasklení, kterým však původní práce nesmí nijak býti dotknuta.

Výše nad portálem pod jednoduchou podbradkovou římsou vynikají ze zdiva prosté nosiče, jež kdysi bývaly oporou krovu původní předsíně.

Veliké čtyřdílné okno v průčelí jest, jak jsme již výše poznamenali, nyní až po kružbu zazděno, ve vrcholu hladké špalety jeho jest černou barvou napsáno:

PROTECTOR NOSTER ASPICE DEVS 1818.

Nad původním kamenným římsem vypíná se nevysoký štít, vroubený čistě vypracovanými, profilovanými rameny, na nichž se posud zachovaly zbytky šestnácti krabů. Na dolejších nárožích jeho bývaly fiály, na vysazené patce jedné z nich jest maska lví; vrchol štítu končil ozdobnou křížovou kyticí, posud částečně zachovanou. Uprostřed štítu jest velké gotické okno s ostěním v hořejší části jednoduše profilovaným.

Na východní straně směrem k vodě přiléhá k hlavní lodi chrámové konvent splývající s pravou lodí bokovou. Původní připojení jeho střechy posud jest znáti na podkroví po kamenné římsičce, do nynějška však bylo jistě alespoň třikrát změněno.

Průčelné zdivo nynější levé a s ní i bývalé čtvrté lodi jest horizontálně zakončeno podbradkovou římsou a býval při něm na rozhraní těchto dvou bokových lodí mohutný opěrák, jehož kvádrový trnož ve sklípku domku ke zdi přilepeného se zachoval. Ve štítku bokové lodi jest gotické okno.

Jak patrno, domohl se architekt, jenž ve XIV. věku průčelí upravoval, nevšedního effektu tím, že umělecky propracoval toliko façadu vysoké lodi hlavní, kterou markantně omezil připojenými opěráky, a nízké bokové lodi maskoval jen jako přilehlé stavby; vyhnul se tím opatrně nepěknému vzhledu stísněných bokových lodí, které často na cistercienských, věží postrádajících chrámech rušivě působí.

Západní, do štěpnice obrácená podélná strana chrámová má nyní při bokové lodi sedm jednoduchých, na 190 *cm* z líce zdi vystupujících a 90 *cm* širokých opěráků. Byly provedeny, vlastně od ubořené čtvrté lodi sem přeneseny r. 1665 při opravě Pachmannově. Hlavní zeď povstala zazděním arkád, na jichž místě upravena jsou jednoduchá obdélná okna. O zachovaných zbytcích čtvrté lodi jsme se již zmínili. Pultové střechy bývalého dvojlodí byly patrně velmi ploché, což ovšem nebylo stavbě ku prospěchu, jinak jest pravdě podobno, že první stavitel pomýšlel mezi svobodnými opěráky spíše na stříšky zvalbované, které však připojením čtvrté lodi staly se nemožnými.

Ve hrubém lomovém zdivu hlavní lodi ukazují posud v otakarské části tři z tesaného kamene vypracované náběžníky místa, odkud opěrné oblouky měly sváděti tlak klenby k opěrákům. Původní gotická okna ustoupila při obnově škaredým obdélným oknům podvojným, v jichž hladce omítnutých špaletách černě napsaná písmena připomínají jména konventualů, kteří žili v době restaurace. *)

V nejhořejší části je rulové zdivo hlavní lodi silně vyspraveno cihelným, jež patrně ukazuje na dobu Pachmannovu, ale

---

*) Inicialky jsou na straně západní směrem od průčelí: F · D · S · (?). F · M · T (?), F · I · E · (Josef Elster), 1667. F · B · K · (Bartoloměj Kotlarovský), F · B D · (Benedikt Dubový), F · A · R (Augustin Reif); na straně východní směrem od příčné lodi: F · I · W · S · (Jan Wagnerek, senior), F · M · B · (Matouš Bucher), F · I · C · (Jan Klimeš), 1667, F · M · V (Matěj Ungar), F · M · T · (?), F · A · H · (Alberik Habelsberger).

Podivno, že tu není ani jméno Pavla Stohandla, ani Viléma Fiedlera, souvěkých historiků klášterních.

kamenný říms s prostým podbradkovým profilem jest patrně starý gotický, což svědčí o tom, že restaurátoři staré kusy, pokud v snesitelném stavu se zachovaly, nechávali buď netknuté nebo aspoň svědomitě znova osazovali.

Dlouhou podélnou horizontálu stavby přerušuje na této straně markantně vystupující rámě lodi příčné, vzepřené na rozích mohutnými šikmými opěráky, které v šířce 111 *cm* na 2 metry ze zdiva vystupují. Dle obyčeje nejrannější gotiky nejsou ani osazeny, nýbrž asi v polovici výšky přerušuje je pouze slabý, na čelné straně v štítek lomený říms a vrchol zakončen jest sedlovitě. Drsně omítnuté zdivo prolomeno bylo původně velikým gotickým oknem, jehož obrubu posud tvoří z hlazené malty provedené stylisované révové lupeny. Tato z prvních dob stavby pocházející, pokud mi známo, u nás ojedinělá dekorace, přestála šťastně zpustošení budovy i barokní opravu, při níž okno samo bylo prutů a kružeb zbaveno a dole i ve vrcholu vyzděno, a má své sestry v starožitné polychromii chrámu sv. Jana v Jindřichově Hradci, kde okna uvnitř malovaným lupením jsou vroubena.

Říms příčné lodi a rovněž i presbyteře jest poněkud bohatěji článkován, neboť z podbradku vystupuje tu ještě čistě vypracovaný obloun.

Záhadné jest téměř až po okno sáhající neprofilované pískovcové ostění vchodu, jenž asi za Bylanského byl zazděn. Materiál i forma zdají se býti cizí, ale okolní zdivo neukazuje na pozdější průlom.

Průčelí příčné lodi zakončuje štít v podobě rovnoramenného trojúhelníka s pravým úhlem ve vrcholu; kamenná profilovaná ramena zdobena jsou dvaadvacíti kraby staršího, francouzského tvaru, na rozích posud jest znáti spodky fiál, vrchol končí křížovou kyticí; plocha štítu rozčleněna jest přímočarým terrakottovým panelováním. Charakter této façady jest rázovitě cistercienský a rozhodně upomíná na francouzské vzory.

K severní straně příčné lodi přistavěna byla za Bylanského výše popsaná kvadratická, velmi jednoduchá kaple, přes to však jest tu posud dobře znáti zbytky obou původních, polygonálně uzavřených kaplí, jejich tvar, výšku i obrysy nejstarších zvalbovaných stříšek, jakož i obrysy pozdější pultové střechy Schönbeckovy.

Na tesaném, šikmo otupeném trnoži presbyteře zachovaly se posud kamenické značky nejstaršího tvaru, nápadně podobné znamením na hlízové věži zvíkovské.

Obr. 30. Vnitřní brána s baštou.

Kvádry ztužené, 85 *cm* široké opěráky vynikají na 117 *cm* z líce zdi a vystupují podobně jako u příčné lodi bez osazení vzhůru přerušeny jsouce pouze římskem s lomeničkou a vyčnívají dosti vysoko nad hlavní říms, kde jsou zakončeny troskami býva-

lých fiál, dnes vlastně jen těžkými vyzděnými jehlanci. Znalec na první pohled vidí, že jsou to ubohé zbytky původní nádherné výzdoby, že tu bývaly dovedně vypracované fiály, mezi nimi nad římsem ozdobná galerie a na opěrácích chrliče, z nichž jeden

Obr. 31. Vchod do bašty.

v podobě potvory na člověku jedoucí, ovšem velice zchátralý posud jakž takž se zachoval.

Původní gotická okna proměněna jsou zazděním hořejších částí v podlouhlé, polokruhem zakončené otvory, výše pak jest zdivo silně vyspraveno cihlami.

Na závěrné zdi spatřují se dole zbytky barokní freskové malby znázorňující sv. Bernarda a sestru jeho Humbelinu kořící se Nejsvětějšímu v monstranci.

Zvláště malebného pohledu poskytuje od severovýchodní strany druhé rámě příčné lodi, a to právě v místech, kde bychom toho nejméně očekávali, totiž tam, kde připojuje se k sousední budově konventu. Zeď jeho prolomena jest svrchu popsaným, skvostně rozčleněným kruhovým oknem a na rohu místo opěráku vystupuje čtverhranné, na rozích kvádry ztužené schodiště, zakončené tak, že mezi lícnými štíty vyčnívá užší, napříč postavený čtyřboký hranol, mezi jeho lomenicemi druhý, nad ním opět napříč třetí a z toho konečně čtvrtý na způsob ozubeného komína. Tento z dobrých cihel vyzděný věžovitý kryt jest vskutku originální a schodiště samo nejen pro svou malebnost, ale i pro šťastné umístění zasluhuje povšimnutí.

Stavitelům vysokých chrámů cistercienských působilo založení vhodného, až na podkroví sáhajícího schodiště nemalé obtíže. Protože nebylo věží, nezbývalo než takový šnek přilepiti někam, kde působil zpravidla rušivě, ať již zastupoval opěrák v průčelí stavby (stavby severoněmecké) nebo při svobodném rameni příčné lodi (Vyšší Brod, Sedlec, dominikánský kostel v Budějovicích). V Koruně umístil ho stavitel tak, že nerušil ani volného pohledu na chrám, ani souměrnosti, ale spíše zvýšoval svým věžovitým tvarem effekt nejmalebnější partie klášterního celku a zároveň umožňoval nejen přístup na podkroví chrámové, ale i spojení mnišského dormitáře se sakristií a kostelem. Škoda, že při různých změnách, které tu v pozdější době byly provedeny, schodiště to zazděním starých vchodů, vybouráním nového otvoru a vylámáním dolejších stupňů stalo se nepřístupným.

Zvláštní jest, že i na druhém rohu východního ramene příčné lodi, tam kde tato ke konventu přiléhá, proveden jest mírně vystupující kvádrový opěrák, aby sesiloval nároží ve výši, kam budova konventní nedosahovala.

K východní straně lodi příčné a k pravé bokové lodi podélné druží se budova konventní tak, že s lodí příčnou souvisí trakt, v němž jest dole kapitula a nahoře dormitář, k bokové pak lodi kostelní přiléhá ambit a jižní křídlo konventu.

Východní strana hlavní lodi shoduje se složením zdiva, tvarem oken i zachovalými náběžníky opěrných oblouků s protější stranou západní s tím jediným rozdílem, že na zdivu jest dle šmorce zřejměji patrno, kam až za panování Otakarova v prvním období stavebním budova pokročila.

Nynější střechy chrámové kryty jsou taškami, na křížení bývala v posledních dobách kláštera věž, to jest krovák dvojbáňový, tvaru u cisterciáků v době baroku oblíbeného (jako se posud zachoval na Starém Brně), poněvadž však časem sešla a kostel příliš tížila, byla snesena a zvony umístěny na půdě u okna průčelného štítu.*)

Východní boková loď má krov s ambitem společný; na podkroví jest možno stopovati založení vnějších opěrných pilířů a v zazděném okénku do příčné lodi skrývá se ohořelý trám, neklamný svědek požáru v době husitské.

II.

K chrámu přiléhající budova konventní jest dnes stavba velice různorodá. Máme-li na zřeteli její stav při zrušení kláštera, poznáváme, že jest dílem čtyř období. Založena byla již za Otakara a podstatně provedena za posledních dvou Přemyslovců, ale na některých ozdobných částech pracovalo se asi daleko do XIV. stol. Zdivo provedeno bylo jako na kostele z lomového kamene s kvádrovým ztužením, ale k jemnějším pracím ozdobným užito již rozsáhlou měrou terrakotty.

Roku 1420 byla budova ta vypálena a potom po návratu mnichů opět k obývání znovu zřízena.**) V XVI. století, kdy nebylo v konventě mnichů, zpustla tak, že před úplnou zkázou ji opat Schönbeck zachránil jen tím, že ji opatřil novým krovem. Opat Ungar ji na sklonku XVII. věku částečně obnovil a opět upravil k obývání. Ungar byl cisterciák celou duší, proto marně bychom na jeho stavbě v Koruně hledali přepych a nádheru, jaké vídáme jinde na klášterních budovách z doby baroku. Nemaje dostatek hmotných prostředků, spokojil se nejnutnější úpravou toho, co mu v troskách zůstavily doby minulé, proto také se nám v Koruně ze středověké stavby poměrně více zachovalo než v jiných

*) Největší má v průměru 89 *cm*, druhý 66 *cm*, třetí 53 *cm*. První dva ulity byly r. 1729 za opata Filipa Pajera od lineckého zvonaře Silvia Greuze, třetí r. 1869 od A. Pernera v Budějovicích.

**) Opětné přestavby klášterních budov v době gotiky dosvědčují nejen některé byť i dosti povrchní zprávy historické, ale i nejnovější nálezy důst. pana faráře Brandeise. Jsou to zvláště charakteristické kusy terrakottových klenbových žeber, z nichž některá mají nejstarší těžkopádný profil, jiná šťavnatý profil vyspělé gotiky a některá konečně suše vyžlábkovaný profil doby vladislavské.

českých klášteřích, jež v době pobělohorské byly restaurovány. Teprve ve třetí čtvrti XVIII. věku poslední opat Bohumír Bylanský ozdobil prostory konventu nádhernými štukaturami a malbami.

Jako při popisu a historii stavby chrámové dobré služby nám prokázal popis ze XVII. století poznamenaný v »Series abbatum«, tak i pro studium dějin stavby konventu neocenitelným jest popis, jejž v témž díle snaživý převor Vilém Fiedler nedlouho před svou smrtí asi roku 1691 poznamenal. V českém překladě zní takto: »Ambit, dílo znamenité, má 24 oken, v šíři 6 stop a jest posud celý klenutý. Kapitula práce výtečné, kterou zuřivost Žižkova netknutou zůstavila, dlážděna jest cihlami mnohoúhelnými, větší část podlahy je však pokryta náhrobky opatů; klenbu její podporují dva pilíře. Jest známo, že v té části ambitu, kde nyní jest bibliotheka, bývaly dvě brány, z nichž jedna vedla k příbytku noviců, druhá do dormitáře.*) Ve křídle východním byl prostranný refektář 70 stop dlouhý a 36 stop široký a v něm výstupek pro lektora z tesaného kamene uměle zhotovený, který roku 1672 k vůli novým schodům z ambitu do dormitáře odstraniti se musil. Refektář ten až do r. 1684 zůstal po vypálení pustý, ale toho roku s velikým nákladem pomocí pana Benona z Martinic, kanovníka salcburského, pana Jana Claweye vyšebrodského a pana Benedikta žďárského opatů od nynějšího opata (Ungara) byl opraven.

Před jeho dveřmi v ambitu viděti jest starou studnu, která r. 1674 byla opravena. V témže křídle bývala kuchyně, z níž r. 1684 udělali kuchyň a lednici.

V jižním křídle jest brána, kterou se do kláštera chodívalo.**)

V části západní viděti jest sedadla bratří; jedno bývalo z tesaného kamene vyvýšenější pro lektora, jež r. 1674 odstraněno. Jsou tam též kamenné stoky, kterými se vylévala voda po umývání

*) Zmínky o dormitáři nejsou v Series abbatum dosti jasné, při popisu kostela praví se, že vedle sakristie jsou schody, po kterých mniši z dormitáře do kostela sestupovali, a při popisu ambitu, že tam, kde jest bibliothéka, býval vchod do dormitáře. Zdánlivý rozpor vysvětlí se tím, že buď byly jako ve Sv. Kříži dormitáře dva, jeden v přízemí a druhý v prvním patře, nebo že kromě šneku do sakristie vedoucího i ve východní části severního křídla konventu byly schody do dormitáře v prvním patře umístěného.

**) S té strany původně vchodu do konventu nebylo, průchod do zahrady byl v těch místech teprve později proražen.

noh bratřím a hostem.*) Roku 1673 bylo znáti ve čtyřech rozích ambitu nějaké malby, které pro stáří sotva bylo možno rozeznati: obraz Ukřižovaného, P. Marie, Krista modlícího se v zahradě, bičovaného a kříž nesoucího.

Obvod ambitu jest 400 stop, šířka 13 stop. Ale to vše tak nákladně zbudované zuřivost husitská požárem zničila tak, že kromě klenby ambitu, kapituly a hovorny, kde bývala dvě hrubě tesaná stará sedadla, nic zachovaného nezbylo, a třeba že kostel a dvě křídla ambitu štědrostí pana Benona z Martinic jsou obnoveny, přece ostatek, zvláště co jest nad ambitem, již po 271 let pustým zůstává.

Ambit měl kdysi okna zdobená uměleckými kružbami z tesaného kamene, která roku 1414 od bratra převora Alberta opatřena byla různobarevnými skly s rozmanitými obrazy, ale při zpustošení zkažena byla skla úplně a kamenné ozdoby většinou tak, že pro nedostatek prostředků nemohly býti opraveny, co z toho zbývalo, bylo před několika lety vylámáno a okna prostěji upravena.« **)

Toto vylíčení, napsané od svědka, jenž pamatoval stav budovy před opravou Ungarovou, jest přes omyl, který s vchodem do konventu se mu přihodil, důležitou pomůckou k vyšetření původní podoby a úpravy konventu, při čemž dobré služby může prokázati i srovnání se zachovalými částmi konventu svatokřížského a jiných klášterů cistercienských.

Uprostřed kvadratury jest nádvoří téměř čtverečné, 23 *m* dlouhé a 22·50 *m* široké, obklíčené ambitem v západní a východní chodbě 33·50 *m*, v severní a jižní 33 *m* dlouhým, 4·60 *m* širokým a 6 *m* vysokým.

Ambit skládá se kromě čtyř rohových na každé straně ze šesti čtverečných polí, jež zklenuta jsou gotickými křížovými klenbami se žebry u patek kamennými, výše však terrakottovými hruškovitého profilu. Patky žeber spočívají na oblých příporách, jichž kalichové hlavice zmizely, neboť připojením dekorativních pilastrů právě charakteristické články gotické architektury nejvíce zakukleny jsou nádhernou barokní štukaturou. Sokl přípor je polygonální z pěti stran osmiúhelníka.

---

*) Křídlo to slulo v cistercienských klášteřích »lectio«, protože se tam občas předčítala řeholní pravidla; v ambitě světelském jest v křídle tom posud kamenná lavice a výlev pro vodu při umývání nohou.

**) Sklomalby byly sice generalní kapitulou r. 1134 cisterciákům přísně zapověděny, ale časem se na to zapomnělo.

Na první pohled účinkuje tu na příchozího hlavně živý půvab bujné inkrustace. Třeba že dekorativní živel baroku a rokoka byl zde nucen podříditi se staršímu gotickému rozčlenění, oživují jeho irracionální křivky všecky plochy s hýřivým přepychem. Fantasticky malebná výzdoba sdružuje účinně plastiku a malbu, štukový relief zdvihá hru světla a stínu, lehká ornamentika splývá se středověkými konstruktivními formami a svou fantasií, smělým rozmachem linií, množstvím motivů, bezuzdným neklidem a nevázaností jest pravou protivou chladného purismu gotických tvarů uvnitř kostela a odměřené dekorace klassicismu v sakristii.

Do nádvoří, jež kdysi jako ozdobná zahrada (rajský dvůr) bylo upraveno, otvíralo se původně kromě vchodu 23 nádherných kružbami a sklomalbami zdobených oken — dnes zejí tu dva sprosté průjezdy a jednoduchá okna čtverhranná. Zchátralé, 70 *cm* široké opěráky vystupují na 65 *cm* z líce zdi bez ústupku a jsou sedlovitě zakončeny.

Uprostřed východního křídla při čtvrtém travée posud znáti jest stopy výstupku studničného, který teprve v XIX. století barbarsky byl pobořen. Dle plánu r. 1805 kresleného vystupoval z ambitu šesti stranami pravidelného sedmiúhelníka. Bohatě profilovaný oblouk a kružbičky na zdi posud zachované svědčí, že toto centrální staveníčko bylo kabinetním kouskem dekorativní gotiky a se svými drobnými opěráčky a okny bývalo asi zvláště půvabné. Aby závěr vytvořený pilířem v ose proti vchodu nesváděl nikoho k domněnce, že snad to byl výtvor rodiny Parléřovské, jejíž člen Míchal r. 1359 v Koruně byl zaměstnán, upozorňujeme, že ve Sv. Kříži jest rovněž pilíř v ose stavení studnového, jež vystupuje osmi stranami devítiúhelníka a rovněž ze XIV. století pochází.

Že ani tento výstupek neušel za Bylanského barokní inkrustaci, jest patrno z některých jejich zbytků. Na zdi namalovány jsou dva přímořské kláštery, pod jedním čteme: »Congregatio Hispanica«, pod druhým: »Reformat. Fulgen . . .«, ve vrcholu oblouku je nápis: »Immaculatae conceptioni B. Virginis.«

V severním křídle ambitu upoutá pozornost naši ve spoustě barokních štukatur tonoucí původní vchod do síně kapitulní. Jest to elegantní gotický portál s čtvernásobně šťavnatě profilovaným ostěním, jež na patkách hrotitého oblouku místo hlavic ozdobeno jest vlysy z plastického révového lupení. Vchod sám jest nyní zazděn, podobně zazděna jsou okna, která po obou stranách jeho z ambitu

Obr. 32. Vnější brána s kostelem sv. Markety.

do kapituly se otvírala; v levém z nich asi posud je skryta původní gotická kružba.

Mezi kapitulou a příčnou lodí kostelní jest 4 metry široké schodiště k bývalému dormitáři a pod hořejším ramenem jeho úzká, valeně klenutá chodbička k nárožnímu šneku. Schodiště to bylo patrně upraveno teprve za opata Ungara na místě druhé, ještě v popisu ze XVII. století připomínané sakristie, neboť

1. v těch místech, kdy nyní jest schodiště, v cistercienském klášteře ve středověku býti nemohlo, protože jaksi nejposvátnější místnosti klášterní: kostel, sakristie a kapitula vždy bezprostředně k sobě přiléhaly.

2. Druhou sakristii nemůžeme nikde jinde hledati než tam, kde i v jiných klášteřích cistercienských (Vyšší Brod, Sv. Kříž atd.) jest umístěna, totiž mezi příčnou lodí a kapitulou.

3. Fiedler zřejmě zmiňuje se o tom, že přístup k dormitáři býval tam, kde při opravě Ungarově zřízena bibliothéka, tedy v severovýchodním konci ambitu.

4. Nynější vchod a schodiště celým svým založením a úpravou prozrazuje původ z doby baroku.

Ze západního, ke kostelu přiléhajícího křídla ambitu vcházelo se jindy do chrámu velikým, nyní zazděným portálem, který teprve po zrušení kláštera v XIX. století nabyl nynější podoby. Na plánu Matzově vyznačeny jsou po každé straně jeho tři svobodně stojící sloupky, po nichž nyní není ani stopy. V těch místech pohřben byl r. 1318 veliký dobrodinec kláštera Bavor III.; prostý náhrobek jeho bez nápisu, jen po erbu »střely« znatelný býval prý tu ještě nedávno, nyní bohužel jest nezvěstný; také po sedadlech mnišských, o nichž se Fiedler zmiňuje, není památky.

Jedna z nejzajímavějších částí původní výzdoby objevena jest před dvěma lety veledůst. panem farářem Brandeisem v křídle východním, jest to u Fiedlera připomínaný vchod do refektoria, který při úpravě konventu v továrnu i s ostěním byl zazděn.

Vybouráním a očištěním jedné partie se totiž ukázalo, že celé ostění tohoto patrně kdysi skvostného portálu jest terrakottové z cihel měřících 22 *cm* do čtverce, ozdobených krásně vypracovanými stylisovanými listy, jež vyplňují souběžně dva výžlabky v profilu ostění. Pozorujeme-li stylisaci lupenů blíže, napadnou nám mimoděk tvary, jež ovšem starší a v pískovci provedené zdobí skvostný portál, který jest zbytkem velikého chrámu cistercienského kláštera (Mnichova) Hradiště nad Jizerou. Motivy jsou stejné, všecko děti z cistercienské přízně, ale materiál jest různý. V Hradišti užilo se v XIII. století tvárného pískovce, jehož bylo s dostatek po ruce, v Koruně, kde byla na blízku jen nelícná rula a tvrdá žula, která ještě s obtížemi musela se přivážeti, sáhli zkušení mniši dosti záhy k hlíně, která patrně v dostatečném množství a výborné jakosti byla na blízku (— ještě po třech stoletích bral

Vilém z Rožemberka z Koruny cihly k svým stavbám na Krumlově —).

Při terrakottách korunských, které v dějinách našeho stavitelství zasluhují zvláštní pozornosti, nesmíme pustiti s mysli »Rýňáky«, o nichž v dějinách klášterních opětně zmínka se stala. Konvršové pocházející z krajin dolnorýnských, kde pro nedostatek kamene výroba cihel ode dávna byla obecnou, přinesli techniku cihelného zdiva nejen na východ do nížiny severoněmecké a krajin baltských, ale sáhli k hromadné výrobě terrakott alespoň k účelům dekorativním i v Koruně.

První z Rakous přišlý konvent při otakarské stavbě materiálu toho ještě neznal, teprve v druhém stavebním období za Václava II. došly kusy z pálené hlíny při budování konventu rozsáhlého upotřebení a výroba jich uhostila se v klášteře tak, že nepřestala ani v době pohusitské a stala se školou této techniky i pro jiné jihočeské stavby.

V původní své úpravě před válkami husitskými byl korunský ambit se svými nádhernými portály, kružbami v oknech, sklomalbami a obrazy nástěnnými jistě koridorem nejen skvostným, ale i zvláště malebným.

Po požáru, kterým právě výzdoba utrpěla největší škodu, byl zase asi jakž takž opraven, ale později naprostým, přes půldruhého sta let trvajícím zanedbáním sešel tak, že při opravě Ungarově nebylo již možno zachrániti kružby okenní, jež byly odstraněny a octly se částečně v říční stoce pod klášterem, z níž r. 1904 péčí vdp. pana faráře Brandeise nalezené kusy byly vybrány, očištěny a v kapitulní síni uloženy.

Oprava Ungarova vztahovala se v ambitu jen na věci nejnutnější, přestala na nevhodném zmenšení gotických arkád v prostá okna a na nové úpravě některých vchodů do přestavěných sousedních místností; v západním křídle ambitu upomíná na ni posud veledůst. panem farářem Brandeisem objevený nápis: Renovatus est hic ambitus hussiana devastatione hucusque desolatus munificentia Rm. et Illmi. Domini Domini Ferdinandi Leopoldi Bennonis S. R. Imp. comitis a Martinic, dmi. in Suttenicz et hereditarii dmi. in Cerequicz, praepositi .... ecclesiae Vyssehradensis, Sac. Caes Reg. ..... consiliarii, canonici Salisburgensis An 16 . .

Teprve opat Bylanský dal celý ambit skvostně vyzdobiti ve slohu polovice XVIII. století, kdy vybujnělé tvary pozdního baroku mísily se s lasturovitou dekorací hravého rokoka.

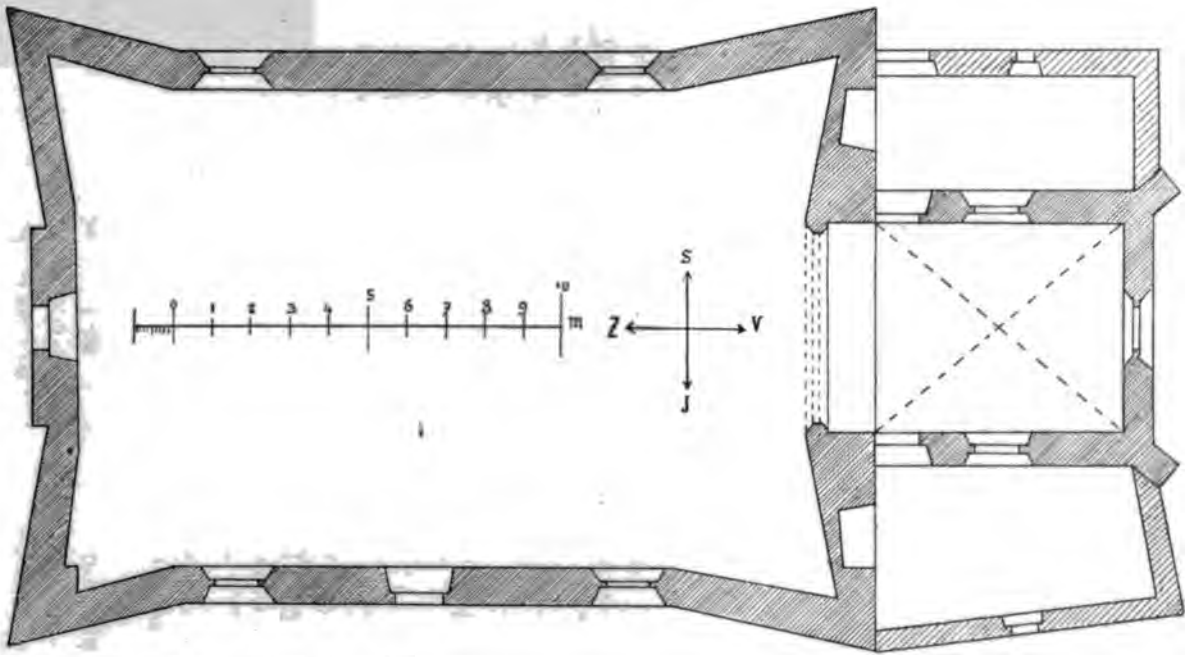

Obr. 33. **Půdorys kostela sv. Markety.** Rýsoval Jos. Braniš.

K neklidně seskupeným pilastrům a živěrozč leněným římsám, jež silnou vrstvou mistrně formovaného štuku zakrývají gotické přípory, hlavice a svorníky, druží se spousta bizarních ornamentů, tvořících tu přeplněnou výzdobu starších portálů, tam zase fantastické rámce velikých obrazů, které po zrušení zdejšího kláštera po 2 zlatých 3 kr. zakoupil opat vyšebrodský,*) a nad okny znaky a oválné medailony určené pro podobizny opatů, jichž jména s příslušnými letopočty v ozdobných kartuších jsou napsána.

Veškerá pole klenbová vyplněna byla freskovými malbami, které znázorňovaly nejznamenitější osoby a příznivce řádu cisterciensḱého dle Sartoriova jubilejního spisu »Cistercium bistercium«.

Pokud se malby zachovaly, vidíme tu papeže: Eugenia IV., Alexandra III, Urbana IV., Kalixta II., Benedikta XII. a Lucia III., kardinály: Jindřicha, jenž bludaře obrací, Martina de Cybo, kterého biskup florencký darováním koně uplatiti chtěl, Konráda Synského, jemuž prý při nočních studiích konce prstů, kterými těla Páně se dotýkal, svítívaly, Kvidona Praenestského, jak zbožně mši sv. slouží, Jana Bonu, jenž u stolu soškou P. Marie ozdobeného píše, Štěpána, nad nímž anděl kardinálský klobouk nese, Odona s moslemíny, které při výpravách křížových na víru křesťanskou obracel. Následují Malachiáš, arcibiskup ardinský, chleby rozdávající, Fulko, arcibiskup toloský, a Edmund, arcibiskup kanterburský, jemuž P. Maria se zjevuje.

V jižním křídle, kde patrně zobrazeni byli kralevici a princové, kteří do řádu vstoupili, jest Šimon gelderský, pasoucí ovce, konvrš Arnulf, jenž modlící paní se zjevuje, korunovaný kralevic skotský Alexander mezi dvěma mnichy, Jan Barrerio, Raimund, opat fiterský a zakladatel rytířského řádu kalatravského, Vilém vercellský, Martin de Vargas, jenž před krucifixem se modlí, Vilém aquitánský, Benedikt, syn sv. Brigity, a Daniel Molini.

V západním křídle vedle knížecích synů spatřují se obrazy zbožných panovnických dcer, jako byly Berengarda, dcera Ferdinanda Kastilského, Alegda, dcera Kazimíra II., Adéla, dcera Přemysla I. krále českého, a Terezie, dcera Alfonse aragonského. Dále jsou tu princové Ferdinand aragonský, Valter skotský, Jindřich francouzský, Gumar, král sardinský, a konečně Vladislav, král polský.

---

*) Obrazů těch jest 22, znázorňují výjevy ze života sv. Bernarda a zdobí nyní hořejší chodbu konventu vyšebrodského.

Obr. 34. Portál chrámový se zbytky předsíně.

I s předsíní vchodovou krášlilo tyto klenby celkem 120 vyobrazení, kterými dle jednotného plánu takřka celá historie cisterckého řádu byla znázorněna.

Třeba že není umělecká cena těchto fresk právě vynikající, přece litovati jest, že ve druhé polovici minulého století většina jich byla buď svévolně zabílena nebo i s omítkou otlučena,

vůbec pak celý ambit užitím k účelům továrním tak barbarsky byl poškozen, že Dr. J. Neuwirth, jenž v Mitt. d. C. C. X. a XI. malby ty popsal, právem dí, že zástupy husitů na klášteře se tak neprohřešily jako XIX. století.

Z prostor bývalého konventu, jež k ambitu přiléhaly, nejlépe se zachovala síň kapitulní. Byla to po chrámě nejdůležitější místnost v klášteře, v ní shromažďovali se mniši, aby vyslechli nařízení a pokyny opata nebo visitátora, v ní skládali sliby řeholní, zde se opatové volili, zde bývali i pohřbíváni.

Kapitula korunská druží se k severnímu křídlu ambitu tak, že, jak bývalo u cisterciáků pravidlem, přiléhala k sakristii v déli tří ambitových travée (Vyšší Brod, Osek, Sv. Kříž), a vcházelo se do ní z ambitu výše popsaným nádherným portálem, po jehož stranách bývala ozdobná okna. To vše jest nyní zazděno a do kapitulní síně upraven v XIX. století vchod z průjezdu, jenž patrně již původně býval vchodem do konventu a spolu hovornou (collocutorium), v níž bývala dvě prostá kamenná sedadla, aby mniši bez porušení klausury mohli v čas potřeby s návštěvami promluviti.

Chodba ta skládá se ze dvou poněkud nepravidelných čtyřúhelných travée, zklenutých gotickými křížovými klenbami. Silný do kvadratury se otvírající oblouk má hrot zaokrouhlený štukaturou, na níž vymalovány jsou váhy a nad nimi oko Boží; po stranách oblouku do ambitu jsou polovypoukle ze štuku vymodelováni dva andělé nesoucí dekorativní rámec, v němž se spatřuje malovaný erb klášterní. Oblouk vnější míval patrně původně docela jinou podobu, snad bývala tu jen malá gotická fortna, která ustoupila většímu otvoru při zbudování chodby, jež v XVIII. století spojovala starý konvent s malým konventem Schönbeckovým, když pak tato chodba byla zbořena, zůstal posavádní nepěkný, v polokruhu přepjatý vchod.

I tato předsíň byla v době Bylanského okázale zmodernisována. Gotické konsoly v koutech zakryty byly štukovými poprsími, jež nyní k nepoznání jsou zohavena; v divokých křivkách rýsované štukové rámce značí na stěnách místa, kde bývaly obrazy, rokoková dekorace neušetřila ani žeber klenby, jejíž náplně posud zdobí dosti zachovalé fresky patřící k cyklu ambitu. Jsou tu zobrazeni slavní učenci řádoví: Bartoloměj, proslulý lékař kastilského krále Alfonsa, učený arcibiskup kanterburský Balduin, historikové Otto Frýsinský, Heliand a Chrysostom Henriquez sedící v knihovně, mathematik Onufrius před globem mezi nástroji hvězdářskými,

právník Bernard de Escobar, jak podává písemné rady lidem k němu se hrnoucím, dále pak čtyři živě disputující grammatikové, pověstný filosof Alanus ab insulis, básník Konrád Fossor a slavný kazatel Buyesius.

Železnými dveřmi, jichž prosté ostění s vodorovným nadpražím ukazuje, že vchod ten upraven jest teprve v XIX. století, vstupujeme do kapituly. Obdélný 11·80 *m* dlouhý a 8·85 *m* široký prostor zklenut jest v šesti travée gotickými křížovými klenbami, jež podporují dva štíhlé, svobodně stojící pilíře, rozčlánkované hvězdovitě hlubokými rýhami v osm jednoduchých přípor lichoběžného profilu. Na dřících při průměru 43 *cm* 2·46 *m* vysokých jsou asi 33 *cm* vysoké kalichovité hlavice, jichž článkování odpovídá počtu přípor a nabíhajících žeber. Zvláštní jejich tvar shoduje se s podobnými hlavicemi v chrámě sedleckém a v chóru chrámu svatokřížského — jest patrnou cistercienskou specialitou. Nyní jsou hlavice většinou pokryty barokní štukaturou.

Hruškovitě profilovaná žebra protínají se v hladkých svornících a spočívají při stěnách a v koutech na konsolách, z nichž některé jsou prosté, těžké, dle nabíhajících žeber rozčleněné, některé však ozdobné; v jednom koutě jest nosičem vousatá hlava mužská, ve druhém ženská a nad nimi řada malých rosettek, na jiném, otlučeném jest znáti pouze dvě řady růžiček.

V jižní stěně jest původní, nyní zazděný vchod s dvěma rovněž zazděnými okny, v severní bývala tři vysoká gotická okna, jejichž prutů a kružeb zbavené otvory vyzděním v XVII. století proměněny jsou v okna čtverhranná. Změna ta na štěstí nedotkla se širokých ostění, v jichž bohatě článkovaných špaletách posud dobře se zachovala původní terrakottová dekorace z lupenů révových a břečtanových. Jen u patek oblouků přerušují vzácnou tuto práci pásky barokní štukatury.

Za opata Bylanského byla i tato místnost vyzdobena v duchu doby, ač na štěstí ne tak nákladně jako ambit. Přestalo se na dekoraci pilířových hlavic a patek oblouků okenních, nad bývalým pak vchodem proveden ze štuku v bujné ornamentice erb klášterní, štít rozčtvrcený křížem, v jehož středu nad vahami spravedlnosti prozírá oko Boží, v jednotlivých pak polích spatřuje se 1. drak s křížem na hřbetě v poli modrém, 2. P. Maria v rudém, 3. pelikán v rudém, 4. čáp jednou nohou na koruně stojící v modrém; na koncích kříže písmena O M R S značí filiaci morimundskou. Nad štítem jest hlava s mitrou a p[illegible] napříč l

Obr. 35. Kaple opatská.

V západní stěně jest v pozdější době proražený vchod do chodbičky pod schodištěm.

Dlažba kapituly jest nyní prostá cihelná, klenba ozdobena jest posud střízlivou malbou ve slohu rokoka, bílými ornamenty v šedozelené půdě.

Ještě před několika lety byla tato památná místnost továrním skladištěm, až kníže Adolf Josef ze Schwarzenberga kázal ji vykliditi a dal umístiti v ní při zdi náhrobky opatů, pokud na různých místech mohly býti shledány; kromě toho sneseny sem různé ozdobné kusy, nalezené nedávno při čištění mlýnské stoky.

Středověké náhrobky opatů jsou jednoduché, obdélné, kamenné desky, na nichž uprostřed spatřuje se berla a na okraji legenda; vše jest dle předpisu řádového vhloubeno a bylo původně vylito olovem, neboť skulptury na náhrobcích nebyly u cisterciáků dovoleny, aby na podlaze chůzi nepřekážely.

Nejstarším v kapitule umístěným pomníkem jest fragment žulové desky, na němž jest pouze vrchní část berly prostého, ještě románského tvaru. Dle domnění jest to náhrobek opata Bartoloměje (asi z r. 1290).

Následující dva, jichž legendy přitesáním okraje jsou porouchány, byly před desíti lety podobně jako část náhrobku Hirzova nalezeny ve studni Plavnického pivovaru a dle starších poznámek byly majuskulí provedené nápisy jejich následující:

1. † ANNO DNI MCCCXXXV · VII · KAL · AVGS · O · PIAE · MEMORIAE THEODORICVS ABBAS HVIVS LOCI. (Opat Dětřich † 26. července 1335).

2. † ANNO DOMINI MCCCLXIX · XIII · KAL · AVGS · O DNS HEYDENRICVS ABBAS HVIVS LOCI. (Dle toho zemřel opat Jindřich 20. července 1369.)

3. Fragment náhrobku opata Ludolfa, z majuskulní legendy zachováno: . . . . . MARTI | O DNS LV | DOL . . . . .

Původně zněla: ANNO DOMINI MCCCLIX · VI · NON · MARTII O DNS LVDOLFVS ABBAS HVIVS LOCI ·

4. 183 *cm* vysoký a 78 *cm* široký náhrobek opata Arnolda † 16. července 1397 s majuskulním nápisem:

ANNO · | DNI · M · CCC · XCVII · XVII · KL · | AVG. DN |
S · ARNOLD · ABBAS · H · DO ·

175 *cm* vysoký a 73 *cm* široký náhrobek opata Arnošta † 7. března 1404 má majuskulní legendu:

ANNO | DNI · MCCCC · IIII · NOS · MARCII | O · DNS · |
ARNESTVS · ABBAS · H · DO ·

6. 166 *cm* vysoký a 72 *cm* široký náhrobek opata Dětřicha II. † 20 listopadu 1451 má minuskulní nápis:

anno · domi | millesimo cccli · xii calendas · decemb | o · dns |
theodoric' abbas h'loci

7. Fragment epitafia, které opat Schönbeck zřídil předchůdci svému Melicharu Hölderlovi † 17. května 1608. Přeškoda že z tohoto proti pravidlům řádovým plasticky z rudého solnohradského mramoru zhotoveného náhrobku zachovala se jen hlava zdobená infulí, vrch berly a část legendy:

. . . . . ANNO RESTITVTÆ SALVTIS HVMANÆ . . . . . CONSORTIO AMEN.

8. 156 *cm* vysoká a 80 *cm* široká náhrobní deska opata Bernarda Pachmanna † 3. dubna 1668 má nápis:

BERNARDVS ABBAS
RESTAVRATOR HVIVS TEMPLI
VLTRA NON AGIT
INTER VIVOS VIVAT IN
TER BEATOS SPIR
ITVS EIVS ET PII PRO IPSO
ORATE · 3 · APRILIS

9. 180 *cm* vysoký a 90 *cm* široký náhrobek 8. prosince 1701 zemřelého opata M. A. Ungara má pod vhloubenou mitrou a berlou lapidární, vyšlapáním nyní téměř nečitelný nápis: »Hic jacet, qui nunquam cecidit, Reverendissimus D. D. Mathias Alexius Ungar humilis huius loci 33 annis 35 in Christo generans filios pater Abbas. Pro aris enim et focis stetit semper victor, privilegiorum et legis justae armis juxta illud e suo nomine anagramma: a lex iusta mi hasta. Virgineamque carnem, mollia et flexibilia membra incorruptionis symbola ac primam innocentiam a casu praeservatam et una eximiarum virtutum cumulum detulit in tumulum corpore et mente virgo. Dum hic eximius Virginis cultor in eius immaculatae conceptionis festo praedicta mortis hora suaviter exspirans immaculatum Deo redidit spiritum, annum aetatis suae 80 agens, OCTENA DECEMBRIS.«

10. 177 *cm* vysoký a 90 *cm* široký náhrobek opata Gerarda Pauera † 20. října 1716 má nápis:

HIC
REQVIESCIT
REVERENDISSIMVS AC AMPLISSIMVS
D. D. GERARDVS PAVER
HVIVS LOCI XV ANNIS DIGNISSIMVS ABBAS
O · 1716 · 20 · OCTOBR · ÆTATIS SVÆ 59 ·

11. 178 *cm* vysoký a 87 *cm* široký náhrobek opata Matěje Kurtze † 2. února 1720 má nápis:

ANNO 1720 · FEBR · 2 ·
DIEM CLAUSIT
EXTREMUM RNDSSM'
AMPLISSIMUS · D · D · MATHIAS
KURTZ LOCI HUIUS
PER TRIENNIUM
ABBAS
CUI SUCCESSOR LAPIDEUM
HOC GRATITUDINIS
AC AMORIS ERGA IPSUM POSUIT
MONUMENTUM

12. 176 *cm* vysoký a 87 *cm* široký náhrobek opata Filipa Payera † 14. března 1733 má nápis:

O · 14 · MARTII
RDMUS DNUS
PHILIPVS PAYER
ANTE HAC
TREDECIM ANNIS
ABBAS
ET A RESIGNATIONE
CESSIS PEDO ET TIARA
MARIOPHILVS
ANACHORETA
R · I · P ·

13. 174 *cm* vysoký a 87 *cm* široký náhrobek opata Christiana Guschla † 3. listopadu 1754 ozdoben jest vrytou mitrou a berlou, v jejíž zákrutu zavěšen jest jakýsi řádový křížek se stuhou, a má nápis:

REVERENDISSIMUS AC AMPLM · DN · DN · CH
RISTIANUS GUSCHL SAC : EXEM :
ORD : CISER : QVATVOR LVSTRIS ET
BIS QVINQVE MENSIBVS INDESSA (sic)
GVBERNII VIGILANTIA PRÆSEN
TIS COENOBII ABBAS ET ANTISTES
REGNI BOHEMIÆ PRÆLATVS

ANIMA SVPERNAS AD AVRAS EVOCATA
EXVVIAS SVAS
IN HOC BVSTO POSVIT
IN DIE FESTO SANCTI
MALACHIÆ
ITA PETRAM NOTARAT
GRATA FILIATIO
DE SANCTA CORONA

S druhé strany průchodu proti kapitule přiléhá k severnímu křídlu ambitu bývalá knihovna, dosti prostraná místnost o dvou osách, 7·50 *m* dlouhá a 8·90 *m* široká, zklenutá valeně s lunetami; štuková a malířská výzdoba její byla dosti sporá. Dle Series abbatum býval v těch místech původně přístup k dormitáři a celé severní křídlo konventu korunského shodovalo se tedy pozoruhodně s korrespondujícím křídlem konventu svatokřížského, kde v týchž místech jest v přízemí t. zv. starý dormitář a nahoře v celém prvním patře t. zv. dormitář nový.

Při opravě Ungarově byla však v Koruně právě tato partie přestavěna nejdůkladněji, takže některé věci zůstávají záhadnými, zejména mohla by vzniknouti pochybnost, byl-li tento trakt již původně směrem od kvadratury k řece prodloužen. Fiedlerem udávaná délka dormitáře 120 stop jest sice právě míra jedné strany kvadratury v hořejším patře bez výběžku k Vltavě, také zeď jest v té vzdálenosti silnější než pouhá příčka, ale uvážíme-li, že šetrný opat Ungar byl by jistě raději celý starý konvent opravil, než tak nákladný nebývalý přístavek od základů podnikal, dále srovnáme-li konvent korunský se svatokřížským, kde rovněž korrespondující křídlo z kvadratury vystupuje, a povšimneme-li si celého složení hlavní zdi na východní straně, kde kvádry původně jistě nárožní ztužení tvořivší porůznu do lomového zdiva jsou zapuštěny a tím dosvědčují, že se tu stavělo ze starších trosek, musíme trvati na mínění, že tento výběžek, jenž pro některé místnosti (na př. latriny) byl nutným, již při původním založení konventu existoval.

Vedle místnosti svrchu řečené jest jiná podobná též o dvou osách, asi 8·20 *m* dlouhá a 8·90 *m* široká, rovněž valenou klenbou s lunetami opatřená, která původně snad též pro knihovnu byla určena. Dle plánu Matzova bývala však před sto lety dvěma příč-

Obr. 36. Omítková obruba okna chrámového.

kami přepažena tak, že v místnosti o jedné ose ke knihovně přiléhající byl archiv, zbývající pak polovice rozdělena byla na skladiště kostelních potřeb a předsíňku, z níž byl přístup do archivu, depositáře a dvou sousedních chodeb. Nyní jsou příčky ty opět odstraněny.

Ve východním, k vodě čelícím výběžku upoutá ihned naši pozornost 16·40 *m* dlouhá a 3·50 *m* šir. chodba, jejíž klášterská klenba bohatě jest vyzdobena štukaturami, které tvoří oválné rámce kdysi zde umístěných portrétů, jež, jak po stopách nápisů jest patrno, zobrazovaly vynikající řádové hodnostáře ze XVII. a XVIII. století; vedle nich jsou tu různá plastická poprsí a ozdobné festony, vše na rozdíl od bujné rokokové dekorace ambitu v odměřené manyře klassicismu modelováno.

Střed klenby vyplňuje fresková malba znázorňující cistercienský globus s označenými jmény klášterů, obklíčený skupinou starců, kteří dle římských číslic znamenají století trvání řádu. Výše spatřují se sv. opatové Robert a Bernard, u něhož jest štítek s nápisem: »Sacerrimo ordini cisterciensi Mariae auspici per divum Robertum plantato, per s. s. Albericum et Stephanum rigato, per melifluum Bernardum propagato.« Nejvýše vznáší se Matka Boží s nápisem: »Ego ordinem ipsum usque in finem saeculi protegam atque defendam.« Kromě toho jsou na klenbě ještě dvě menší allegorické malby.

Z chodby té jest přístup do dvou bývalých cell a k záchodům. Tyto tři místnosti jsou o jedné ose a mají vysoké klášterské

klenby. Skvostná výzdoba chodby nejnádhernější v celém klášteře svědčí, že přilehlé celly byly buď obydlím převora nebo že byly určeny pro hosti řádové.

Ve východním křídle konventu jest nejprve chodba umožňující spojení ambitu s právě popsaným výstupkem severního traktu. Zřízena byla patrně za Ungara a vchod z ambitu do ní byl za Bylanského okrášlen z míry bujnou štukaturou.

Dle měr Fiedlerem udaných patřila místnost ta původně k starému refektáři, jenž přiléhal k pěti polím východní chodby ambitu. Při obnově r. 1684 byl refektář o jedno travée zkrácen tak, že byl potom o čtyřech osách a měl 17 *m* délky a 8·90 *m* šířky; klenba jeho je valená s lunetami a ozdobená štukaturami. S ním sousedí dále bývalá kuchyně a za ní přepážkou upravená špižírna nad lednicí, místnosti opatřené prostými valenými klenbami.

Prostředky Ungarovy při restaurování konventu byly skrovné, viděli jsme, že odkázán byl hlavně na dobrodince, a proto během dvacíti čtyř let obnovil pouze ambit, pak severní a jen částečně i jižní křídlo starého konventu. Na místě bývalého společného dormitáře v prvním patře severního traktu zřídil r. 1694 dlouhou chodbu a při ní deset cell o jedné ose, na západním konci upravil přístup k ní zařízením nového schodiště na místě bývalé sakristie, na východním konci umístěny záchody.

Nad východním křídlem obnoveno první patro jen do polovice. Vysoká chodba sáhala zde až k studnici, nad níž upraven noviciát, na straně k vodě byly ještě čtyři celly a dále veliká nedodělaná místnost beze stropu, kterou se do noviciátu vcházelo.

Dnes jest to vše velice zpustlé, v cellách jsou skladiště modelů, zrcadlový strop chodby hrozí sesutím, jinak, jak výše již bylo řečeno, byla stavba Ungarova puritánsky jednoduchá.

Na znovuzřízení jižního křídla nedostalo se Ungarovi prostředků a Bylanskému času, proto vidíme je posud v tom stavu, jak bylo asi za Schönbecka. Jsou to holé staré zdi, kryté nyní společně s ambitem taškovou střechou. Středem je průchod do zahrady, v posledních dobách kláštera byla v přízemí směrem k východu 20 *m* dlouhá, 8·80 *m* široká neklenutá místnost pro řezbáře, na druhé straně ke kostelu 16·40 *m* dlouhá klenutá truhlárna s okny později proraženými. Pusté hořejší patro osvětleno jest spoře desíti uzoučkými gotickými okénky, z nichž čtyři, kostelu nejbližší, jsou hrotitá s kamenným ostěním a nosíky v obloučcích a pocházejí patrně ještě z doby předhusitské — ostatních

šest jest obdélných s ostěním jednoduše otupeným, což ukazuje k opravě budovy ve druhé polovici XV. století.

Podoba okének, jež spíše možno nazvati střílnami, svědčí, že pamatovalo se tu více na obranu než na osvětlení místností a že tento trakt již původně obýván nebyl. Dle obrysů kamenné římsičky na kostele byl trakt tento vyšší a nynější zdivo mělo patrně nástavek dřevěný, snad nějaké podsebití, vnitřní pak místnosti bývaly asi skladištěm domácích potřeb a zásob klášterních.*)

Severovýchodně od velkého chrámu stojí zbytek malého kostela sv. andělů, k němuž připojen jest od opata Schönbecka zbudovaný t. zv. malý nebo nový konvent. Tato skupina budov není k ostatním nikterak souměrná; kostelík jest orientován k vvs. tak, že osa jeho se od osy presbyteře nedalekého chrámu marianského nápadně odchyluje a podélná osa konventu Schönbeckova nestojí ani kolmo na ose kostelíka, ani není rovnoběžná se severním křídlem starého konventu, což přes všecky u středověkých staveb nikoli vzácné úchylky od symetrie jest pozoruhodným.

Kostelík sv. andělů jest stavba vysoce zajímavá a dosti záhadná. Presbyteř jeho (dle Matzova plánu shotoveného r. 1805) měla závěr sestrojený ze sedmi stran čtrnáctiúhelníka, byla tedy patrně rozkošné, hravě elegantní dílko ranné gotiky a pro dějiny našeho umění jest nenahraditelnou škodou, že v minulém století byla barbarsky zbořena dříve, než nějaký znalec ji detailně vyšetřiti a popsati mohl; dnes jest z ní znáti jen obrysy triumfálního oblouku a střechy. Dle Matzova plánu byla oltářnice ta asi 4 *m* dlouhá a 5 *m* široká, měla šest slaboučkých opěráčků a v každé straně závěru okénko, takže bylo celkem sedm, patrně uzoučkých oken, počet na prostor tak skrovných rozměrů zajisté značný.

Zbývající loď kostelní jest ve světlosti 9·80 *m* dlouhá a 5·05 *m* široká, dvoupatrová. Na rozích vystupují na 36 *cm* štíhlé, 40 *cm* široké, kosé opěráčky a mimo to jsou ještě po každé straně dva opěrné pilířky, které při šířce 56 *cm* na 54 *cm* z líce zdi vynikají. Mezi přízemím a hořejším patrem jsou slabě osazeny a vystupují, přerušujíce jednoduše podžlabený odkapný říms, vedle střechy svobodně do výše, načež sedlovitě končí.

*) Na této straně kláštera v průčelí bokové lodi kostelní spatřuje se zazděný vchod s pěkně profilovaným gotickým ostěním. Původně ho zde nebylo, byl proražen pro přístup na kruchtu teprve r. 1798 a gotické ostění přeneseno sem patrně z jiné místnosti. R. 1839, kdy upraven vchod na kruchtu z kostela, byl opět zazděn.

Tvar ten není jistě původní, patrně bývala i zde nad římsem ozdobná galerie, nad níž opěráčky fiálami byly zahroceny. Z původních oken zachovala se pouze dvě, a sice po každé straně prvního travée v hořejším patře; jsou uzoučká s profilovaným

Obr. 37. Okno v kapitule.

ostěním a nosíky v hrotitém obloučku; všecka ostatní jsou buď zazděna nebo předělána.

Na východní straně označuje lomený římsek obrys střechy stržené oltářnice a nad ním na štítě jsou sporé stopy několikrát obnovovaného obrazu, jenž představoval Otakara obětujícího P. Marii chrám korunský.

Kaple P. Marie a sakristie, jež Schönbeck k tomuto kostelíku přistavěl, byly zbořeny patrně záhy po zrušení kláštera, neboť

na pláně Matzově vyznačeny nejsou, jen na severozápadní straně přilepené barokní schodiště zbylo.

V průčelné zdi kostelíka tají se dnes v temném, za dřevník používaném prostoru zazděný a klenutím pozdějšího přístavku částečně zakrytý původní portálek, jenž jest nejstarší uměleckou prací v Koruně a svědčí, že kostelík sv. andělů byl vlastně nejstarší budovou klášterní.

Ostění portálku jest kromě menších, šťavnatých, ještě dobu přechodní připomínajících profilů článkováno s každé strany polosloupkem, jehož talířovitá patka spočívá takřka u samé země na polygonální, podstavec zastupující hmotné konsole (podivný tvar!). Kalichovité hlavice jsou nad obloukovitým krčkem pokryty révovými lupeny, okrouhlé krycí desky mají attický profil. Silně porouchané figurální nosiče drží vodorovné nadpraží, hrotitý oblouk jest bohužel téměř celý zakryt klenbou přístavku, tympanon vyplněno jest hustě kladeným lupením břečtanovým.

Tato jemná, rozhodně ještě přechodní práce, která ve mnohém má ráz starších výtvorů z posledních let panování Václava I. a v Koruně nemá příbuzné, odůvodňuje domněnku, že kostelík sv. andělů zbudován byl pro první konvent, snad ještě před jeho příchodem od nějakého staršího domácího umělce dříve, než s budováním velkého chrámu a vlastního kláštera se počalo. Cistercienského není na něm pranic ani v disposici, ani v provedení, naopak vyznamenával se původně nádherou v řádu neobyčejnou.*)

Tomu nasvědčují i vnitřní detaily stavby. Triumfální oblouk byl, jak zbytky jeho dokazují, bohatě rozčleněn, klenba lodi tvoří tři křížová travée a silná, šťavnatě profilovaná žebra protínají se ve velkých, lupením zdobených svornících. Nad lodí jest druhé patro podobně zklenuté s tím jediným rozdílem, že svorníky jsou hladké bez listové dekorace.

K čemu toto hořejší patro bylo určeno, jest těžko pověděti, neboť historických zpráv o něm nemáme. Dvojitou kaplí kostelík sv. andělů nebyl, poněvadž presbyteř, jak z triumfálního oblouku a obrysů střechy jest patrno, patřila jen k dolejšímu prostoru. Nač tedy bylo hořejší patro a odkud byl do něho přístup? Kosé opěráky na západní straně ukazují, že kostel založen byl sám pro sebe bez sousední kamenné stavby. Nynější šnek se vším, co nyní

*) Na skrytý tento portálek upozornil širší veřejnost teprve knížecí archivář v Krumlově p. Ant. Mörath.

na západní straně ke kostelíku přiléhá, jest pozdní přístavba. Poněvadž však do hořejší místnosti již původně nějaký přístup býti musil, nezbývá než domněnka, že ke kostelu družila se nějaká dosti vysoká stavba dřevěná.

V cisterciensk ých klášteřích bývaly ve vnitřním klášteře kromě konventu a opatství ještě noviciát a nemocnice mnišská s kostelíkem; totéž dlužno tedy hledati i v Koruně.

Z Fiedlerovy poznámky, že ze severního křídla ambitu chodilo se k »celle« noviců, můžeme souditi, že Fiedler měl nějaký starší pramen, z něhož se dověděl, že severně od budovy konventní býval noviciát, neboť slovo »cella« (= domus) znamená tu asi tolik co příbytek, protože cell v nynějším smyslu do XVII. století u cisterciáků nebylo. Tento noviciát mohl tedy s jedné strany přiléhati ke kostelíku a důkladně zklenutá síň nad lodí kostelní mohla býti určena k exercitiím noviců.

Vně klausury bývala v cisterciensk ých klášteřích i t. zv. infirmaria, t. j. nemocnice mnišská o několika prostorách, s kaplí místnostmi pro ošetřovatele, lázní a ohřívárnou pro staré mnichy. Ještě před zrušením kláštera bývala v Koruně, jak na Matzově plánu jest označeno, při severozápadním rohu kostelíka sv. andělů malá přízemní nemocnice asi v těch místech, kde jindy velké stavení k témuž účelu stávalo. Obě tyto budovy, noviciát i nemocnice bývaly patrně v době předhusitské většinou dřevěné, proto po vypálení kláštera zmizely a kostel kamenný, důkladně zbudovaný je přetrval.

Při skrovných rozměrech jeho poznáváme i, v jakém úpadku byl klášter, když tato svatyňka dostačovala bohoslužbě mnichů a byla pohřebištěm opatů. Na klenbě zbořeného presbyteria bylo napsáno od Schönbecka složené distichon:

TEMPLA VALENTINVS PRÆSVL COLLAPSA NOVAVIT
SVPPLICIBVS VOTIS VT SVPER ASTRA VOLES.

Zástupy husitské, nedbalost a nepřízeň časů neprohřešily se tak na této umělecké stavbě jako barbarský materialismus XIX. století. Po zboření oltářnice byla loď kostelní asi ve výši kůru od Schönbecka zřízeného sprostě překlenuta, dole upraveno tovární skladiště, hořejší část lodi příčkami rozdělena na chodbu a jizby dělnického bytu, podobně rozkouskována i síň nad lodí a do všech světnic prolámána sprostá okna a tak dnes badatel nucen jest

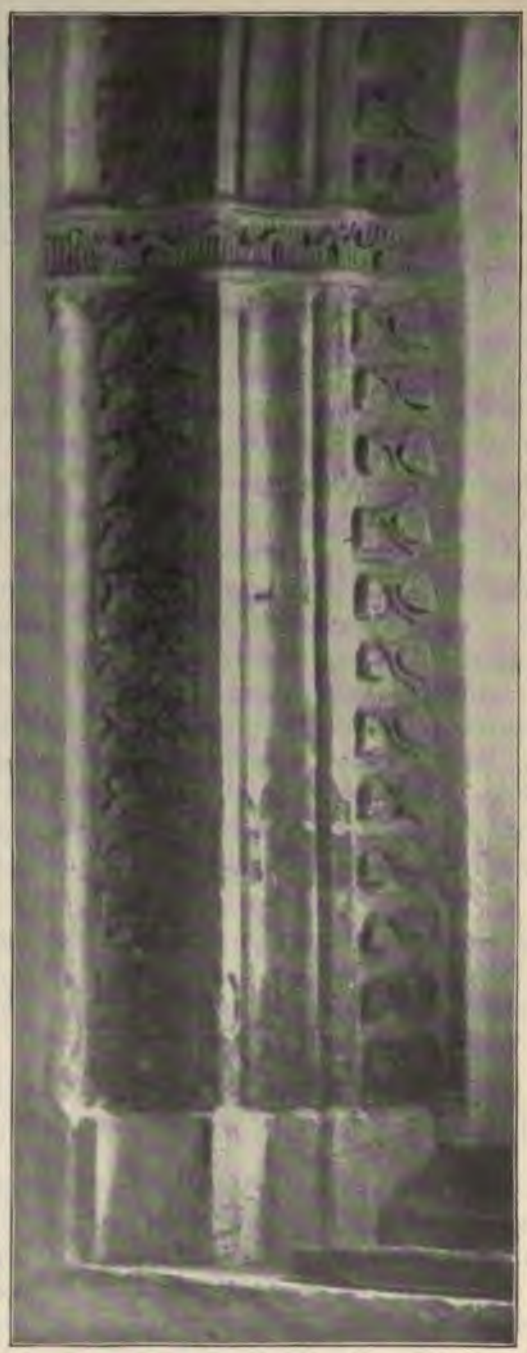

Obr. 38. Terrakottové ostění okna v kapitule.

jednotlivosti po různých zákoutích shledávati a z nich v duchu rekonstruovati krásný kdysi celek.

Není snad budovy, jejíž zohavení bych tolik litoval jako právě tohoto kostelíčka, neboť bývala to bez odporu stavba originální a elegantní, takřka kabinetní kousek gotiky, nejvýše zajímavý disposicí, konstrukcí a dekorací svou. Maně vyzývá nás k srovnání s jiným podobným výtvorem, totiž známou kostnicí sedleckou. Ale kaple všech svatých v Sedlci, třeba že bývala jakousi hravou protivou tamějšího velikého, v střízlivých formách provedeného chrámu, přece jen postrádala výzdobných detailů, kterými se honosil malý kostelík korunský.

Ku kostelu sv. andělů přiléhá t. zv. malý konvent, zbudovaný v letech 1609—1611 od opata Valentina Schönbecka. Jest to budova jednopatrová, asi 29 *m* dlouhá a 12·30 *m* široká, která později v XVIII. století a konečně po zrušení kláštera opravami a přepažením místností utrpěla některé proměny; že by však část její, jak se povídá, r. 1815 byla bývala snesena, není pravdě podobno, neboť na plánech Matzových jest zakreslena v nynějším rozsahu; pouze chodby, které ji s opatstvím a starým konventem spojovaly, byly r. 1815 až na malý zbytek zbořeny.

Dnešní dosti prostá úprava vnějšku pochází z doby opata Ungara, který dal snésti i věžičku se zvonečkem a hodinami, která původně bývala na střeše, jen sem tam ještě proniká stará sgraffitová rustika z doby Schönbeckovy, ušetření zasluhují i barokní mříže v některých oknech.

V prostrané přízemní síni,*) která za Bylanského ozdobena byla rokokovou štukaturou a veselou dekorativní malbou, spatřuje se podnes ve zdi zapuštěná mramorová deska s ornamentálním renaissančním rámcem a na ní nápis·

SACRA VALENTINVS PRÆSVL MONUMENTA PARAVIT,
QVÆ FRATRVM COLERET RELIGIOSA COHORS.
HIC SVPERIS CANTUS PHOEBO REDEVNTE SACRATOS
CONCINERETQVE PIVM SOLE CADENTE MELOS
VNDENOS ANNS (sic) BIS POST OCTENA SALVTIS
CVM MVNDVS NVMERAT SECVLA FINIT OPVS
NON PARVI SCHOENBECK ABBAS VT DONA LABORIS
ACCIPIAT FRATRVM VOTA PRECESQVE CVPIT
ET MEMINISSE SVI POST VLTIMA FATA PRECATVR
VT MENS COELESTI VIVAT IN AXE DEO.

*) Fiedler nazývá síň tu »collocutorium« (hovorna.)

Na pravo od této síně až ke kostelíku býval velký, 14·50 *m* dlouhý a 10 *m* široký prostor, jehož prosté křížové klenby spočívaly na čtyřech, 40 *cm* v průměru majících osmihranných pilířích. Dle Fiedlera, jenž poznamenal, že vedle collocutoria, v němž jest pamětní deska, bylo dormitorium, byla tato místnost po celé XVII. století společnou ložnicí mnichů, ale v posledních dobách kláštera byla již příčkami rozdělena na kuchyni, několik komůrek a příbytek cukrářův; nyní jest tam byt a různá skladiště. Po levé straně směrem k řece byla rovněž velká, přes 10 *m* dlouhá, 6 *m* široká, dvěma travée křížové klenby přepjatá místnost, mající na každé ze tří svobodných stran po dvou renaissančních oknech; jak se zdá, byl to do stavby Schönbeckovy pojatý refektář Hölderlův. Před sto lety bývala zde škola, nyní jest prostor ten příčkou rozdělen na dvě kanceláře.

Ze síně, v přední části 5·10 *m* široké, jsou schody do prvního patra, kde téměř po celé délce budovy táhne se prostředkem úzká chodba, z níž po obou stranách jsou vchody do různých místností, které však již nemají původního rozdělení. Těžko věru chápeme, jak mohlo v tomto nevelikém stavení až do doby Ungarovy bydleti 12 nebo dokonce 16 mnichů.

Ze síně konventu Schönbeckova vedla směrem k jihu přímá chodba do starého konventu a opačným směrem v ostrém úhlu zahnutá chodbička do opatství; tato odstraněna jest nyní úplně, z první zbývá jen malá část. Třeba že dle záznamů a zachovaného zbytku tyto chodby teprve z nového věku pocházely, můžeme se právem domnívati, že v poslední své úpravě zřízeny byly na místě chodeb starších, původních, poněvadž i v jiných cisterciensských klášteřích mezi jednotlivými budovami vnitřního kláštera podobné spojovací chodby nalézáme.

Východní a severní stranu prvního dvora uzavírá bývalé opatství, budova dvojkřídlá, jednopatrová, na níž posud patrná jest takřka celá historie kláštera se všemi namnoze smutnými proměnami.

Příbytek opatův býval v klášteřích vždy mimo konvent ve zvláštním stavení, poněvadž opat jako správce klášterního zboží měl stále co činiti s lidmi světskými, kteří do klausury konventu vkročiti nesměli.

Opatství korunské bylo původně podélná, jednopatrová budova, postavená na východní straně prvního nádvoří, a teprve později, dle slohových příznaků až v době pohusitské někdy ku konci

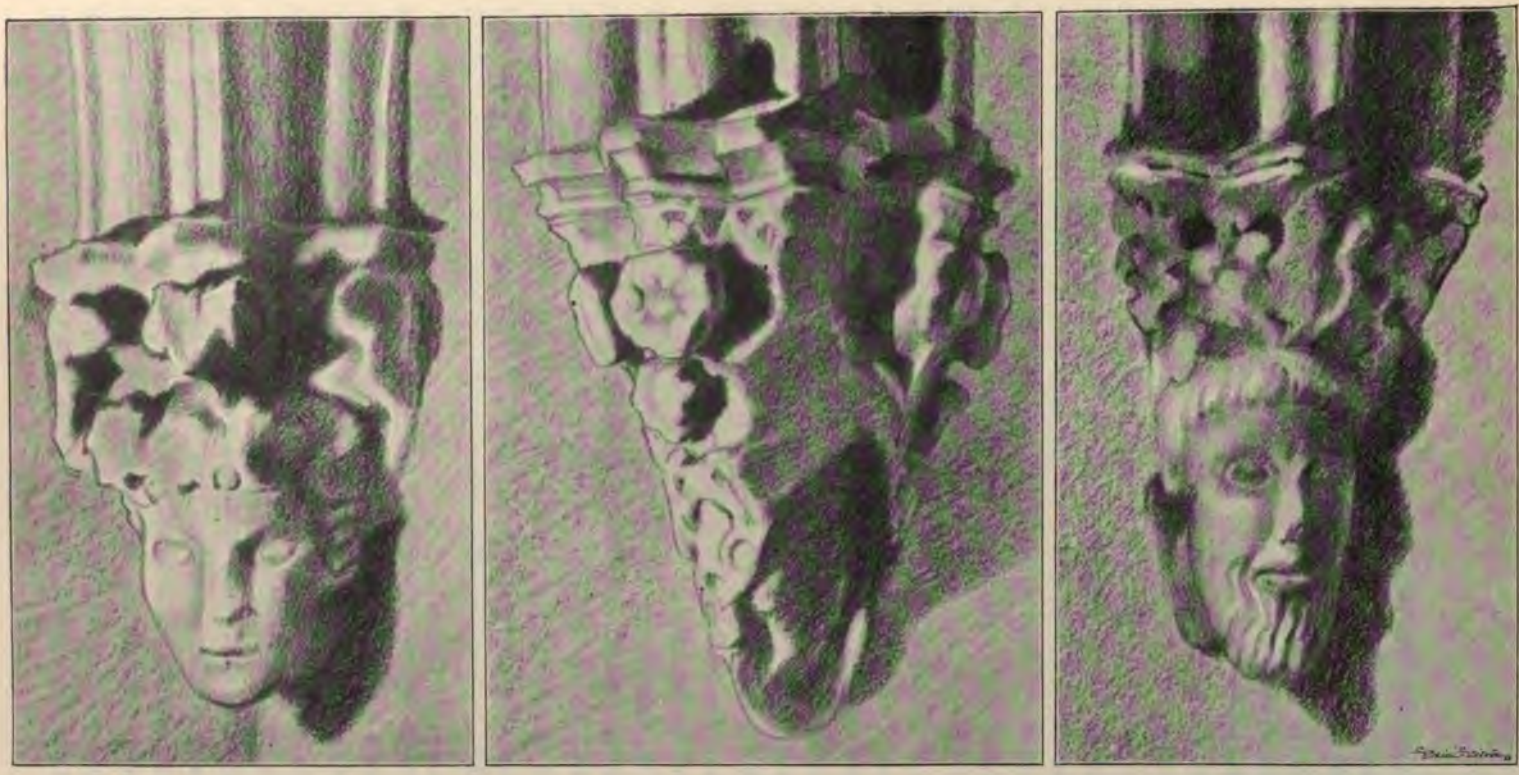

Obr. 39. Konsoly v kapitulní síni.

XV. věku zbudováno bylo úzké křídlo severní, v jehož přízemku umístěn byl klášterní pivovar. V polovici XVI. století zpustla celá budova tak, že po nějakou dobu nebyla ani obývána, teprve opat Hölderle r. 1588 obnovil obojí stavení, zvláště severní trakt, jejž kronikář klášterní mylně za starší považoval. Nad okny toho křídla býval prý nápis: M:H:A. 1588; zbytky restaurace té jsou na zadní straně i uvnitř posud patrné.

Také Schönbeck, jak svědčil jiný nápis z r. 1612, na opatství stavěl a zvláště v severním křídle upravil světničky pro hosti, jimž říkalo se »kapucínské«. Celé opatství shořelo 16. května 1733, načež Christián Guschl je obnovil; že pak při výzdobě všech budov klášterních, podniknuté za Bohumíra Bylanského, na opatství se nezapomnělo, rozumí se samo sebou. Po zrušení kláštera hospodařil tu XIX. věk svým praktickým způsobem; k řece vyčnívající křídlo východního traktu, jež podle všeho bylo pozdějším přílepkem, zmizelo, severní trakt byl po celé délce do dvora rozšířen a konečně část stavby Hölderlovy, totiž veliký pokoj nad průjezdem před východní baštou, sama se sesula. Jednotvárnost nynější úpravy na stranách do dvora obrácených a politování hodné zničení renaissanční výzdoby (portálu, sgraffit, nápisů) zavinily na východním křídle požár a úprava Guschlova, na severním přestavby minulého století.

Východní trakt byl již původně budova dosti nepravidelně založená s pravým labyrintem podzemních sklepení, která mívala dle letopisce klášterního mimo jiné i ten účel, aby opatovi, jenž se tu dobře vyznal, v době nebezpečí bylo možno nepříteli uniknouti. V přízemí bývaly rozmanité komory a v prvním patře byt opatův. Ze zařízení jeho posud dobře se zachovaly veliká předsíň a kaple opatská.

Schodištěm, které původně vyčnívalo jako výstupek do dvora v koutě mezi oběma křídly budovy, vstupujeme do veliké předsíně, kterou již v XVII. století nazývá kronikář »atrium spatiosum«. Jest obdélná, přes 11 *m* dlouhá a 8 *m* široká, celá nynější úprava její pochází ze třetí čtvrti XVIII. století. Dvéře od schodiště obloženy jsou barokními, ze dřeva vyřezávanými ornamenty, vchod do representačních místností bytu opatova vyznačen ozdobnými sloupy upomínajícími na architekturu oltářů v příčné lodi chrámové. Na ploché, štukaturami zdobené klenbě spatřujeme zašlé freskové malby, jimiž v duchu rokoka znázorněn jest podnět k založení kláštera. Uprostřed vyobrazen jest král Otakar s panstvem v pře-

pychové barokní kroje oděným, všichni pozírají u vytržení vzhůru k oblakům, kde zjevuje se P. Maria se sv. Václavem a Vojtěchem — po pravé straně u řeky zuří bitva, po levé již buduje se klášter za dozoru světského architekta malebným rokokovým krojem oděného. Celá tato velkolepá komposice plane žárem barokní fantasie; jen škoda, že nepřízní doby jemnější propracování malby zmizelo.

Prostřední dvéře na východní straně dvorany vedou do bývalé kaple opatské, nyní v salonek proměněné. Jest to velice přívětivá, 4·83 *m* vysoká místnost, založená v podobě osmiúhelníka majícího 6 *m* v průměru. Ze všech koutů vycházejí od podlahy živě článkované přípory, které bezprostředně přecházejí v hruškovitě profilovaná žebra, jež se uprostřed sbíhají v hladkém svorníku. Východní stěna prolomena jest velikým gotickým oknem, jehož kdysi jistě bohatá kružba dávno již zmizela, v levo od okna jest ve zdi 90 *cm* hluboký a 140 *cm* široký výklenek, vchod není v čelné stěně proti oknu, nýbrž proráží jen část této a část k ní po levé straně přiléhající šikmé stěny. Elegantní poměry i detail usvědčují pokročilou gotiku asi z polovice XIV. století. Opat Huber okolo r. 1620 kapli obnovil a dal ji vymalovati, po práci té není však stopy. Nástěnný obraz P. Marie, jenž se posud zachoval, pochází patrně z doby Ungarovy.

Dislokace ostatních místností ukazuje přes pozdější slohovou úpravu na středověk, po pravidelném rozdělení pohodlných prelatur XVIII. věku není tu ani stopy. Vedle kaple bývala veliká místnost, jejíž klenba ukazuje na XVI. století; nyní jest rozdělena příčkami. V severovýchodním koutě jejím ve zdi u kaple jest šnek, jenž původně umožňoval nejen spojení s podkrovím a dolejšími místnostmi, ale patrně patřil i ku svrchu připomenutým opatřením bezpečnostním.

Z velké předsíně jest přístup i do východního křídla severního traktu, kde od dob Hölderlových býval soukromý byt opatův; v zachovaném velikém pokoji znáti jest posud pod pozdějšími nátěry stopy původních pozlacených ornamentů, druhý veliký pokoj, jenž býval nad průjezdem do dvora, se v minulém století sesul.

Severní trakt opatství založen byl v podobě dlouhého obdélníka s dvojím okřídlím; východní, výše zmíněné bylo kratší a širší a souviselo se starým opatstvím, druhé úzké a delší vybíhalo šikmým směrem od západního rohu. Oběma křídly vedou brány do úzkého dlouhého dvora mezi opatstvím a zahradou. Západní gotická brána má ostění jednoduše vyžlabené a vně na zdi jsou

zbytky renaissanční sgraffitové rustiky, nad východní branou jest posud čtverhranná bašta.

V podzemí jsou dva veliké sklepy, v přízemí býval pivovar, ve východní části jsou některá pozdně gotická ostění a do jedné místnosti pěkný vchod v renaissančním slohu. Starý, nyní zazděný šnek spojoval i zde sklepy a přízemek s prvním patrem, kde v poslední době kláštera byl dlouhý, štukaturami bohatě ozdobený sál. Vně do zadního dvora některá renaissanční ostění oken, mříže i stopa sgraffit ukazují na dobu opata Melichara Hölderle. Přes všecku opuštěnost, ba zpustlost poskytuje právě tato partie pohledu velice pittoreskního a zvláště čtverhranná štíhlá bašta nad brankou se svou stanovou stříškou zakončuje s té strany malebně stavby celého kláštera.

V zahradě za opatstvím bývala na jedné straně ozdobná sala terrena, dále však k řece stávala před sto lety prosaická flusárna. Mezi severním křídlem opatství a kostelíkem sv. andělů u zahradní zdi stojí posud lípa, jejíž listy na některých větvích jsou kornoutovitě srostlé v podobu mnišských kápí.

Ze dvora opatství vycházíme velkou barokní branou a kráčíme mezi sady ohrazenými po straně ke kostelu prostou zdí, s druhé pak strany částečně dřevěným plotem sestaveným ze soustruhovaných balustrů podle malého rybníčka, jenž býval sádkami pro domácí spotřebu ryb, k vnitřní bráně a baště.

Od průčelí velkého chrámu směrem západním táhne se zeď, která tvoří nyní ohradu jedné z bývalých klášterních zahrad, původně však bývala hradbou vnitřního kláštera a v době předhusitské oddělovala sídla mnichů kněží od vnějšího kláštera konvrši obydleného, pokračování její jest jednopatrová budova školní. Na místě jejím bývala f o r t n a, přízemní stavení s průchoditou chodbou, kterou jednotlivci mohli býti vpuštěni do kláštera, i když brána byla zavřena; vedle ní byl příbytek vrátného (— tím býval původně jeden z nejstarších mnichů —) a později i obydlí lazebníkovo. V minulém století bylo stavení to adaptováno za školu a přestavbou zničeno. Novodobá úprava se však na štěstí nedotkla sousední brány a střehoucí jí bašty.

Bránu tvoří vnější gotický oblouk s ostěním, jehož pěkné profilování posud dobře se zachovalo, a druhý vnitřní oblouk segmentový patrně pozdějšího původu. B a š t a, k níž oba oblouky se připojují, jest stavení čtverh[illegible], jednopatr[illegible]ází se do něho z brány ozdobným, poz[illegible]m por[illegible]ní portálku,

40

41

42

43

Obr. 40—43. Korunské terrakotty.

v soklu jednoduše otupené, jest v hořejší části živě profilováno trojnásobnými oblouny s příslušným žlábkováním a láme se v pravém úhlu ve vodorovné, v obou rozích článkovanými nosiči podporované nadpraží stejných profilů; v nadpraží jest kamenická značka a ve zdivu nad vchodem jest zapuštěna konsola v podobě obludné masky, patrně starší práce ze XIV. věku, která sem ve druhé polovici XV. století, kdy bašta byla přestavována, bezúčelně byla vezděna. Také dvě okénka z bašty do brány zachovala si ještě staré, skrovné rozměry.

Když ve druhé polovici XVI. století žil ve zpustlém klášteře opat Taxer sám, upravil si baštu za příbytek, rozdělil ji příčkami a klenbami na nízké obytné místnosti a dal ji vně okrášliti sgraffitovou rustikou, nyní přebílenou. Také prý tu býval nápis GEORGIVS TAXER a posud jest nad jedním okénkem znamení malířovo, dle něhož pracoval zde týž, jenž roku 1576 porýsoval krumlovskou prelaturu. V XIX. století, když místnosti zrušeného kláštera se upravovaly k továrním účelům, byly fara a škola, které po saekularisaci se uhostily v malém konventu, přesídleny ku bráně, pro školu upravena, jak výše podotknuto, bývalá fortna a faráři vykázán byt ve staré baště.

Vnější klášter nepřízní časů změnil svou tvářnost nadobro a po zrušení kláštera během jediného věku proměnil se v chudobnou osadu, která má pyšné jméno — Zlatá Koruna. Místo budov konvršů a jiných staveb rozmanitých, jež tu v dobách předhusitských bývaly, stojí jednak porůznu, jednak dlouhou ulicí domky, z nichž některé posud se nazývají dle zaměstnání klášterních služebníků, kteří v nich až do josefinské doby obývali, na př. »u řezbáře«, »u rybáků« atd. Pozornost příchozího poutá jedině již z dáli bývalý klášterní hospic (domus hospitum = dům hostí), budova jednopatrová, která svou výškou, hrubým neomítnutým zdivem, opěráky a ozubenými štíty prozrazuje středověkou výstavnost, a protože jest nyní hostincem, alespoň poněkud na původní určení své upomíná.

Na západním konci osady zachovaly se konečně ještě dva zbytky bývalých staveb klášterních, vnější brána a zrušený kostel sv. Markety.

Brána otvírá se širokým hrotitým obloukem; žulové ostění jest v dolejší části jednoduše otupeno, oblouk sám má šťavnatý, přesně vypracovaný profil (na krajích šikmé pásky, uprostřed obloun mezi dvěma hlubšími výžlabky), k[illegible] kamenických značek

jsou na něm patrné i stopy polychromie. Celek podává jasného svědectví, že v době rozkvětu kláštera ve XIV. století i při pracích účelu tak všedního, jako byla vnější brána, dbali mniši uměleckého vkusu.

S jedné strany brány bývala v době předhusitské nemocnice pro lajky, patrně i pro »lazary«, kteří nakažlivými nemocemi byli stíženi (leprosorium), při ní byl i domek pro kněze, který jim přisluhoval;*) s druhé strany souvisí hradební zeď s bývalým kostelem sv. Markety tak, že průčelí chrámové tvořilo část staré vnější ohrady klášterní.

O kostele tom vypravuje zcela bezpodstatná místní pověst, že prý jej založili dva bavorští kupci, kteří asi tři sta let před založením kláštera ve zdejších pralesích zbloudili. Když prosili Boha za pomoc a slibovali zbudovati kostel, přišli k řece, u níž nalezli tolik perel, že velice zbohatli. Dle slibu zbudovali prý v těch místech chrám, který proto, že perla latinsky »margarita« se nazývá, sv. Marketě zasvětili, a tak stál prý zde ten kostel na samotě až do založení kláštera.

Znalec jihočeské kolonisace a cisterciensk ých zvyklostí neuzná ovšem povídání takové ani z daleka za hodné úvahy a odkáže je do říše bájí, neboť jest známo, že v cisterciensk ých klášteřích kromě velikého konventního chrámu býval ještě druhý, menší kostel určený pro lajky, a sice z pravidla hned u brány (na př. též na Zbraslavi »in porta monasterii«), aby mohl býti přístupný i ženám, které do kláštera a velkého chrámu vůbec nesměly. K takovým kostelům konány i hlučné pouti (na př. v Sedlci), což o korunském kostele sv. Markety i kronikář klášterní zřejmě podotýká.**).

Proto byl i v Koruně hned při založení kláštera u první brány zbudován obvyklý kostel lajků, jenž zasvěcen byl sv. Marketě na památku vítězství u Kressenbrunna, jehož Otakar u vigilii sv. Markety dne 12. července 1260 dobyl.

Také nebyl kostel ten za starších dob farním, jak někteří se domnívají, neboť 1. v seznamech far ze XIV. století se nikde nevyskytuje, 2. ještě r. 1491 nazývá jej kamiňský biskup Benedikt »capella« a 3. cisterciáci ve středověku farních beneficií zastávati přímo nesměli, inkorporované fary spravovali námezdným knězem

*) » . . pokoj a domek kněze lazaróv u vrat v Koruně v klášteře«. Mareš, Popravčí kniha p. z Rož.

**) » . . . ad quam quotannis magnus fit populi concursus« S. Abb.

světským a teprve v novém věku za změněných poměrů dovoleno mnichům administrovati při kostelích farních.

Kostel sv. Markety byl stavba velmi zajímavá, skládal se původně z přímo uzavřeného kněžiště a z lodi, která v rozích paprskovitě se rozbíhala a byla kryta prostým dřevěným stropem. V době husitské při zpustošení celého kláštera sotva asi ušel zkáze, čímž si vysvětlíme, proč při obnově kláštera ve druhé polovici XV. století byl též restaurován, jak dokazuje odpustkový list, který dne 19. září 1491 při své návštěvě v klášteře Korunském vydal Benedikt z Valdštejna, biskup kamiňský, ve prospěch »kaple sv. Markety, aby stavení její bylo náležitě opraveno, udržováno, knihami, kalichy, svícny atd. opatřeno«.

Při této opravě byla loď kostelní zklenuta po způsobu jihočeském na dvě svobodně stojící podpory tak, že byl kostel potom dvojlodní. V XVII. století byl dle klášterní kroniky pohřebištěm mnichů, měl tři oltáře a poblíž něho byly ještě trosky bývalých obydlí konvršů. R. 1735 zřízeno bylo při něm bratrstvo sv. čtrnácti pomocníků, jichž úcta řádem cistercienským tehdy obecně byla šířena; v týchž dobách dostalo se mu i barokní úpravy, jak na průčelném štítě posud jest patrno. Roku 1765 byl ozdoben malbami. Ještě r. 1837 byly v presbyteři obrazy ze života sv. Markety, na klenbě allegorické podoby hladu, moru a války, na straně evangelia věšení, pálení a ukrutné zabíjení mnichů od husitů, na straně epištolní vypálení kláštera, při němž zobrazen Žižka pololeže, jak mu zbrojnoš škarpály na cestu obouvá.*)

Když r. 1787 kostel byl zrušen, byla výbava jeho dílem prodána, dílem rozdána nově zřizovaným kostelům náboženské matice a ledacos dostalo se i do rukou soukromých. Budovy užilo se nejprve za bělidlo a od r. 1791 byla divadlem (pro koho?); tehdy asi bylo patrně strženo klenutí v lodi. Když pak r. 1815 zřízena byla zde tužkárna, rozdělena loď stropy a příčkami na mnohé místnosti, jež po proměně závodu v sirkárnu r. 1843 opět byly pozměněny. Při úpravách těch zmizela nadobro i okna v lodi tak, že o jejich umístění a podobě ničeho nevíme. Největší přestavby podniknuty byly roku 1854, když celé stavení vyhořelo. Požárem zničen byl starý vysoký krov, potom odstraněna klenba a částečně i zdivo presbyteře, na místě sakristií vyhnány do výše přístavky,

*) Maně vzpomínáme na podobný fantastický výjev na jednom obraze v chrámě sedleckém.

paprskovité kouty v lodi vyrovnány a k staré kostelní budově připojeno po severní straně nové stavení.

A praktické výsledky všech těch nákladných úprav? — Od roku 1901 stojí znešvařená budova opuštěna a zavřena, všecky industriální podniky vzaly tu bídně za své, neboť každý průmysl postrádá tu dnes existenčních podmínek.

Obr. 44. Kuklovité listy lípové ve Sv. Koruně.

Dle toho, co se z budovy posud zachovalo, a dle plánů z let 1837, 1845 a 1854 možno zjistiti následující: Bývalý kostel sv. Markety jest budova orientovaná, souměrná k podélné, 26·27 *m* dlouhé ose. Přímo uzavřená presbyteř jeho byla 6·33 *m* dlouhá, 5·22 *m* široká a až k vrcholu klenby 8·86 *m* vysoká; klenba její byla křížová, gotická, žebra spočívala na konsolách ve výši 5 *m* od dlažby. Ze tří gotických, původně asi dvojdílných oken bylo jedno v ose a po jednom na každé straně; pruty a kružby patrně zmizely již při opravě v XVIII. století. Zdi byly 80 *cm* silné. Po obou stranách kněžiště při triumfálním oblouku byly vchody do nízkých sakristií; sakristie po severní straně byla obdélná, na

jižní poněkud různoběžná, obě byly barokní přístavky a měly v západní stěně hluboké, ve zdivu lodi upravené výklenky.

Triumfní oblouk byl dvojitý. K presbyteři přiléhal nejprve ve stejné světlosti přes metr široký nečlánkovaný pás, k němuž na straně lodi družil se asi 50 *cm* silný, na hranách šikmo otupený vlastní triumfální oblouk. Z této síly celku nutno jest souditi, že nesl původně, jak to v jižních Čechách často se vyskytovalo, ozdobnou kamennou věžičku.

Loď chrámová, jak výše již podotknuto, netvořila prostého obdélníku, nýbrž vystupovala na všech čtyřech rozích paprskovitě. Proč dostalo se jí tak neobyčejné podoby, zůstane asi záhadou, myslím však, že to byl tvar u nás ojedinělý. Ve světlosti měřila v ose 18·36 *m*, z kouta do kouta 19·71 *m* délky a 12·24 *m* (z kouta do kouta 13·82 *m*) šířky, zdi byly 95 *cm* silné a 9·50 *m* vysoké.

Původně mívala pouhý strop a teprve na sklonku XV. věku byla zklenuta. Pozdně gotická, na dvou svobodně stojících štíhlých pilířích spočívající klenba byla nejspíše hvězdovitá, v nárožních polích rozhodně nepravidelná, jak svědčí i jediný zbytek její, konická konsola s náběhem žebra po straně triumfního oblouku.

Počet a umístění oken nedá se zjistiti, zmizela již při proměně budovy v tužkárnu. Vchody byly dva, jeden z ohrady kláštera po jižní straně, druhý v západním průčelí, kterým mohlo se do kostela vstoupiti, aniž by bylo třeba projíti klášterní branou.

Průčelí chrámové poutá nás posud klínovitým tvarem kvádrových nároží, jež článkují v ostrém úhlu lámané gotické římsy; ze zazděného západního portálu jest znáti některé části ostění a obrys oblouku. Z presbyteria zbyly oba nárožní šikmé opěráky; vystupují v šíři 60 *cm* na 75 *cm* ze zdiva, jsou přerušeny lomeničkami a zakončeny kosinou s čelným štítkem. Na straně východní v závěru presbyteře jest nad šikmo otupeným soklem umístěna mramorová deska s nápisem:

SISTE VIAM CERNENS TILIAM DEVOTE VIATOR
QVAE VIGET ET NVLLO STAT MORITVRA DIE.
SYMBOLA MARTYRII CAPPAS MIRABERE NATAS
CVM RAMVS VIRIDES INDVET VDVS OPES.
TALIA SEP NOLENS PATRAS MIRACVLA ZISSKA
DVM PERIMIS SACROS RESTE FVRENTE VIROS.

Deska ta byla patrně upevněna od opata Schönbecka někde u prastaré, uprostřed osady stojící lipy, jejíž dutý kmen péčí J. J.

knížete Adolfa Josefa ze Schwarzenberga železnými obručemi jest ztažen a vyzděn, koruna však již na počátku minulého století odstraněná pouze několika ratolestmi se zelená. Jest to poslední zbytek lipového stromořadí, které za pradávných dob cestu od první klášterské brány ke druhé stínilo. V dobách pohusitských se zkázou kláštera zašly i tyto krásné stromy, odrůda zvláštní, patrně v cistercienských klášteřích s oblibou pěstovaná. Protože některé listy jejich srůstaly kornoutovitě v podobu mnišských kápí, vznikla pověst, že jest to zázrakem na památku, že při zkáze kláštera na stromech těch mniši byli zvěšeni.

Stejná pověst rozšířena byla i o podobných lipách v bývalém klášteře Sedleckém, z nichž však až na naše časy žádná se nezachovala.

Se stísněným srdcem opouští přítel starožitností českých památná tato místa, nemoha se zhostiti myšlenky, zdali alespoň to, co přes nepřízeň věků zůstalo nám, i příštím pokolením se zachová. Láska a péče, kterou v poslední době všichni příslušní činitelé Koruně věnují, rozdmychuje jiskru naděje, draze zaplacená zkušenost, které se tu během minulého století s průmyslovými podniky nabylo, bude snad budoucnosti výstrahou, hlavně však doufejme, že Jeho Jasnost kníže Adolf Josef ze Schwarzenberga, jehož neúnavná obětavost a péče o umělecké památky českého jihu zasluhuje zlatým písmem býti zvěčněna, neodvrátí od Svaté Koruny vzácné pozornosti své a že i nástupcové jeho budou zachování její považovati za honosný čin kavalírské cti.

DODATKY.

Na str. 68. uvedl jsem dle Series abbatum S. C., že opat Huber nechtěl smlouvu, kterou opat Schönbeck Mikuláši Theodorovi z Eckersteina zaprodal dvůr v Rájově, za platnou uznati proto, že nebyla od nejstarších mnichů spolupodepsána.

Že však i v té příčině viněn byl Schönbeck křivě a že mniši nejen o prodeji dvorce dobře věděli, ale i »handfest« podepsali, svědčí r. 1906 panem archivářem H. Grossem v knížecím archivu krumlovském nalezená listina, dle níž »opat Valentin Augustus z Šembeku, převor Algeir, podpřevor Marek Pichler a konvent kláštera Svatokorunského Mikuláši Theodorovi z Ekrštejna a jeho manželce Mandaléně Korynské z Olivetské Hory a jich budoucím handfestem vysazují a od robot, desátkův a úrokův od starodávna povinných osvobozují dvůr v Rájově s kusem lesa Obory i s příslušenstvím, koupený od Václava Novotného, a mimo to i přikoupené tři kousky rolí a louku, na níž rybníček udělán jest. Svrchu jmenovaní manželé povinni budou ročně odváděti stálého platu čtyři kopy grošů míšenských a dvě slepice. Také prodati smějí ten dvůr, ale toliko osobě klášteru příjemné«. Kromě na počátku uvedených podepsán jest ještě jeden kněz.

Pokud se osoby Eckersteinovy týče, sluší ještě upozorniti na Dlabačův Künstlerlexicon, pag. 33—36, kde otištěna jest listina dne 30. srpna 1605 na Hradě Pražském vydaná, kterou Jiří Pontan z Braitenberka jako císařský palatin na prosbu Valentina ze Schönbegu, opata sedleckého, propůjčuje erb a šlechtictví Mikuláši Theodorovi z Akersteina, jejž Schönbeg na své útraty dal vyučiti hře na varhany a potom šest let měl jako varhaníka v Sedlci.

Při údaji délky chrámu objevuje se mezi měrami mnou na str. 94. uvedenými (délka celková 70 *m*, délka presbyteře 16 *m*) a měrami v plánech p. architekta prof. J. Skorkovského (71 *m*, 17 *m*) rozdíl o jeden metr. K vysvětlení této difference upozorňuji, že se délka presbyteře přímo měřiti nedá, poněvadž tomu hlavní oltář vadí. Já měřil ve světlosti délku nynější, kdežto p. prof. Skorkovský vzal zřetel i k hloubce zamřížené dutiny v podstavu architektury oltářní a tak vzal za základ délku původní. Jiné odchylky jsou v poměru k mírám celkovým nepatrné.

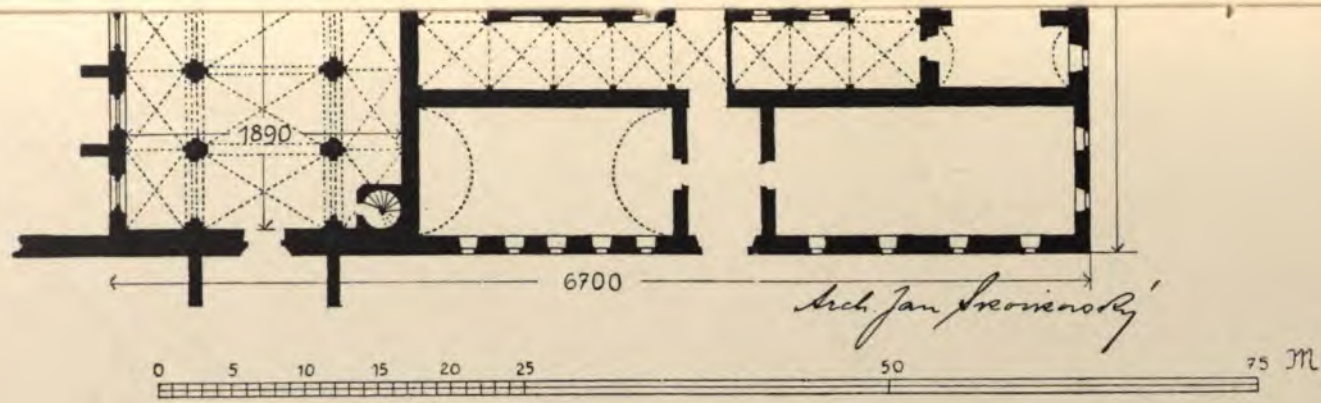

Tab. XV. Klášter Korunský roku 1905.

a) Půdorys celku (velký a malý konvent přízemí, opatství v patře).

(Dle rysů architekta prof. Jana Skorkovského.)

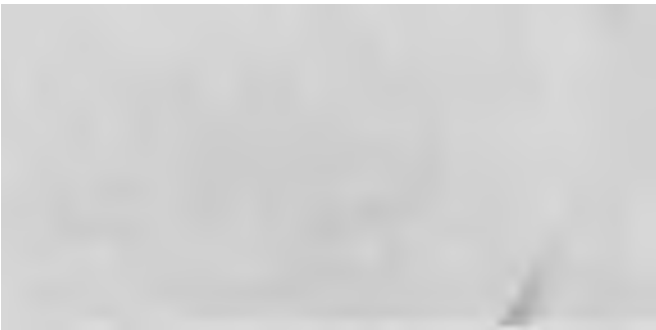

důležitosti pečetí není sporu. Cena jejich jest kolikera. Druží se zejména v zemích slovanských, kde tak málo starých památek se uchovalo, k nejcennějším pozůstatkům starého právního řízení (jemuž výhradně sloužily), k drobným zbytkům uměleckým, kulturním, heraldickým i genealogickým. V právu jest pečet stvrzením totožnosti (i majetku) úřadu neb osoby, která listinu vydala nebo svým svědectvím potvrdila. Ten význam měla pečet po staletí i má částečně podnes.

V umění vůbec jsou pečeti dobrým měřítkem stupně, na kterém ryjectví kdy stálo, zejména srovnáváme-li s cizinou. Ovšem vadí značně nedostatečné vědomosti o původu pečeti. Nelzeť určitě říci o pečeti, jest-li prací českou čili cizí; u nejstarších možno jistě za to míti, že nejsou práce domácí, nýbrž hlavně vlašské. Šlechta česká, přijímajíc pečeti z ciziny, dávala si též pečedidla hotoviti od cizích umělců. Pečetí nejstarších jest sice málo, ale za to jsou velmi umělecké (viz překrásné pečeti pánů ze Šternberka, z Lichtenburka, z Janovic, z Lipé a j. v Museu). Ovšem tyto pečeti jsou průkazy mocného českého panstva, které mohlo již pořídit si uměleckou práci i v pečetech. Pečeti nižší šlechty z XIV. věku jsou asi již prací domácí, ale v provedení slabší.

Kulturně ukazují pečeti zajímavě, jak v té které době zobrazovala se zvířata, zbraně, nástroje, nářadí, a to velikým rozsahem. Pro heraldiku jsou pečeti pramenem nejstarším a nejčetnějším. Ukazují nejen, jaké změny se dály na všech částech znakových v jednotlivých dobách heraldických, ale i čím se liší zobrazování těchto částí v různých zemích a národech.

Nemenší důležitostí pak jest i genealogická stránka pečetí. Často jen a výhradně z nich poznáváme příslušnost členů k rodu a tím větví k velikému kmenu (větve Vítkoviců, Hronoviců, Markvarticů, Drslaviců, Kouniců, Hrabišiců, Buziců, Hroznatovců, Sulislaviců a j.). Pečetmi luští se i četné genealogické záhady (viz

omněnky o příbuznosti Sobětických, Loubských a Jezovských s Klenovskými a Janovskými, Koců a Chotků se Žehušickými, Chuchelskými a Lažanskými, Markvartů z Hrádku s Varlichy a hrabaty z Bubna, Karlů ze Svárova s Anděly z Ronovce a j. četné). K tomu však jest potřebí, aby se pečeti staly všem badatelům přístupnými, a to se může nejlépe státi dobrým jich zobrazením. Pěkného pohledu poskytuje veliká sbírka pečetí, ale uložením jich v skřínkách málo ještě věda získá! Sbírky sebe větší (zvlášť neurovnané), s originály a otisky sebe vzácnějšími, nejsou nic platny. Ven s nimi, na světlo!

Sbírky pečetí (šlechtických) nejlépe spořádati lze podle rodů a stáří, rozumí se v pořádku abecedním. Se soupisem všech pečetí českých, veřejných i soukromých, dle těchto dělidel nebylo bohužel posud ani začato, a přece bohatství naše v tom oboru jest převeliké. Jaké poklady chovají archivy třeboňský a jindř.-hradecký, veliká sbírka knížete z Lobkovic v Roudnici, archiv místodržitelský, zemský, sbírky musejní (posud nesrovnané) a m. j.

Hledíc k veliké důležitosti pečetí, odhodlala se i Společnost přátel starožitností českých ku koupi soukromé sbírky pečetí (viz lonskou výroční zprávu) a míní ji postupně celou v tomto časopise uveřejniti. Buď to počátkem veliké práce, zobrazení všech českých pečetí, kterážto práce arci sahá nad síly jednotlivcovy, ale bohdá spojenými silami přece se k cíli přivede! Nelze tedy hleděti na tabulky tyto jako na výsledky srovnávací sfragistiky české, moravské a slezské, nýbrž míti je za skromný počin dalšího díla. Myslím, že lépe začíti s málem, ale hned, než — nikdy!

Nejlepší způsob zobrazování pečetí jest buď pěkná, zřetelná fotografie,*) anebo přesná kresba z ruky odborné. Ale prováděj kresbu nejen dobrý kreslič, nýbrž i heraldik, aby jasně věděl, co kreslí a nedoplňoval pečeti ze své obrazivosti. Pečet nezřetelnou, nečtitelnou obnovíme s rozvahou a přesností, aby se stala zase zřetelnou.

Společnost přátel starožitností českých uveřejňovala ve svém »Časopise« také znaky, jichž počet dostoupil čísla 82. Mnozí členové s potěšením tuto sbírku vítali a přejí si jejího pokračování. Stane se tak, ale jináč. Dosud kresliči kreslívali znaky buď po obdobě s jinými českými erby, neb skládali dle cizích vzorů nové.

Ačkoli práce taková není bez ceny, přece ji nutno zanechati a dáti se jinou, lepší. Proč vymýšleti tvary nové a slepovati je z cizích kusů, když nám pečeti a zachované památky (obrazy, knihy, nádoby) podávají domácí a bohatý výběr, již hotový. Bude se tedy postupovati tak, že připojíme vedle tabulek s pečetmi také přílohy znakové, podle znaků domácích, skutečných (z památek kostelů, hradů, museí atd.), aneb zvětší se znak dobrou, přesnou kresbou podle pečeti. Tím dostane se přátelům heraldiky a sfra-

*) Tabulka starých pečetí býv. pánů litovelských (Vlastivěda moravská, okres litovelský, str. 41) je příkladem, jak se zobrazovati nemá.

gistiky české postupně přesné sbírky pečetí a znaků, která bude i dobrým výběrem k účelům výtvarným.

Přátelé tohoto podniku mohou značně přispěti úmyslům Společnosti, když zašlou jí otisky pečetí, ke kterým mají přístup neb které jsou jich majetkem (arci otisky opatřené rukou povolanou, aby se pečet nezničila). Společnost s díky přijme pečet jakoukoliv neb otisk její.

Pečeti mohou se vydávati buď podle krajů (několik tabulek v Sedl. Hradech) neb podle zemí a podle stáří (pečeti XIII., XIV., XV. atd. věku). Nejvhodnější však způsob jest vydávati je podle rodů, příbuznosti a stáří. K tomu ovšem jest potřebí napřed všechny, které se posud zachovaly, znáti a míti před sebou. Ovšem ten cíl ještě pro nás je velmi daleko, a popisy své počínáme prozatím těmi, které Společnost sama získala. Kéž by našla následovníků!

Poněvadž pečeti, jimiž počínáme, jsou fotografovány, není k nim potřebí popisů dlouhých. Omezil jsem se tedy jen na udání, jest-li pečet v originále neb v otisku, dále udávám velikosti (průměr), při originálu pak látku, u všech nápis a heraldické neb genealogické ocenění.

Tab. I. č. 1. **Jindřich z Dobré.** Sádrový otisk (vel. 58 *mm*) z nejstarších českých pečetí, současná s pečetí Dobše z Bechyně (v tab. II. č. 7.) má též jako ona vnitřek okolo štítu až k nápisu vyplněný pěkně ratolestmi. Nápis: S. (Sigillum) HAINRICI PINCERNE DE DOBRA (pečet Jindřicha číšníka z Dobré). Byl tudy Jindřich královským číšníkem a podle veliké, pěkně provedené pečeti náležel asi k stavu panskému. Štít měl šachovaný pěti řadami; kostky vždy po dvou v řadě vynikají ven, druhé dvě nižší jsou mřežovány. Přílba postavená hledím do předu, klenot rohy volské i s ušima. Jindřich žil asi kol r. 1300. Připomíná se sice Jindřich z Dobré a Melechova v l. 1448—79, ale osoba tato jest jiná. Palacký ve svém »Přehledu nejv. důstojníků a úředníků« Jindřicha neuvádí. Má před ním Jana z Michalovic (1289) a po něm Beneše z Vartmberka (1318—37). Zbývá tudíž pro Jindřicha dosti dlouhá doba 29 let (1289—1318), v kteréž mohl úřad ten zastávati.

Č. 2. **Jan z Dubé.** Originál z černého vosku, vtlačený do misky z vosku přírodního, silně prohloubený (tudíž je obraz zatemnělý) vel. 38 *mm*. Nápis na stužce pozavinuté: S. IAN Z DUBE. Štít nese »zavinutou« střelu Benešovičů (však není zavinutá), nemá ani přílby ani klenotu. Ráz pečeti ukazuje na XV. st. V něm žil Jan z D. (1401—11), jiný známý Jan Roháč († 1437), Jan Libún (1445—67) na Chvojně a Kozlém, Jan z D. a Kostelce, též z Leštna (1449—50) připomenutý 11. červ. 1450, jemuž nejspíše pečet patřila. Provedení jest poměrně dosti chudé a prosté.

Č. 3. **Vilém Beneda z Nečtin** (26 *mm*), sádrový otisk, asi z r. 1440. Nápis: WILHELMI DE NECTYN. Na štítě střela Bavorovičů tvaru starodávného (jako u p. Vil. ze Strakonic z r. 1353)

v pravo nahoru položená. Přílby a klenotu není. — Vilém z Nečtin, syn Heřmana z Ješné (1394 † 1415) zdědil po otci hrad Buben a Plešnici, měl též Kumberk, dle něhož se psal z Koremburka neb Kornburka, držel i Žlutici a Mašťov, byl od r. 1437 prokuratorem král. komory a připomíná se v l. 1406—44. Zemřel před r. 1456. Toho roku přichází Jitka z Hrádku, vdova bezpochyby po něm.

Č. 4. **Vlček z Dobronic** (33 *mm*), otisk sádrový, z l. 1344—69, rytba nevelmi umělá, ač rázovitá. Bylť Vlček z D. jen nezámožný vladyka z českého jihu. Nápis: S. WILCZKONIS DE DOBRONICZ. Vlček držel po předcích Dobrovnice v Bechyňsku s bratrem Matějem (1344 † 1369 13. pros.) a byl asi bezdětek, neboť Dobronice měla pak po Matějovi vdova Zdeňka (1369 † 1390 25. list.) a syn Diviš.

Č. 5. **Vilém ze Strakonic.** Krásný originál z r. 1353 z pěkného, velmi čistého bílého vosku (42 *mm*). Provedení vzorné. Nápis: S. DNI WILHEMI DE STRACONITZ. Na štítě střela Bavoroviců, přílba s přikrývadlem a klenot složené křídlo. Na pravé straně přidán monogram Vilémův W M (Wilhel M).

Č. 6. **Alžběta Polexina Odkolková z Dobročovic.** Sádrový otisk, ze 17. stol. (z 1625—32), podoby vejčité (vel. 31 × 26 *mm*). Slušně provedená rytba. Nápis: ALZBIETA POLEXINA ODKOLKOVA Z DOBROCZOWICZ. Štít Alžběty jest znak Horňateckých z Dobročovic, větve to starodávného patricijského rodu pražského, zvaného Olbramovici. Štít rozčtvrcený, v 1. a 4. jsou 3 plameny, 2. a 3. prázdná; klenot 2 složená křídla. Barvy jsou tyto: 3 plameny zlaté v modrém poli (Ottův Slov. Nauč. má plameny bílé, ale Štambuch Mírkův ze Solopisk má zlaté, ostatně plamen jest přirozeně žlutý), souhlasně i klenot křídla jsou modré a zlaté. V XIV. stol. měl rod jiné barvy. Arcibiskup Olbram ze Škvorce (1397) měl na štítě 5 červených plamenů v bílém poli. Rod i tuto červenou barvu uchoval, takže druhé a třetí pole štítu jest červené. —

Alžběta Polexina byla dcerou Jindřicha Horňateckého (1618—32), král. kraječe, jenž držel dům v Praze. Za manžela měla Viléma Jindřicha Odkolka z Újezda. Dům otcovský r. 1632 prodala pí. Bezdružické z Kolovrat. O jejím rodě i o starších Olbramovicích viz dotyčná hesla v Ot. Slov. Nauč.

Č. 7. **Hostislav z Petrovic** (40 *mm*). Originál z červeného vosku, vtlačený do misky ze žlutého vosku přírodního. Pochází z r. 1346. Nápis: S^v HOSTISLAI DE PETROWIZ; na štítě jsou 3 čápi (^{1} $_2$ ^{2}). Zajímavý jest pěkně vystižený ráz všech shrbených, vážně kráčejících čápů. Pečet tato jest pěkným dílkem vrcholné doby heraldiky XIV. věku.

Majitelem této pečeti byl Hostislav z P. (1345 † 1347), děkan žatecký a kanovník pražský. Sestra jeho Alžběta byla abatyší u sv. Jiří. Také se připomíná bratrovec jeho, též Hostislav, okolo

r. 1350 na Petrovicích. Jiný pak Hostislav, snad syn Hostislava z r. 1350, byl r. 1402 farářem v Krumlově.

Č. 8. **Václav Beneda z Nečtin** (29 *mm*), sádrový otisk, z r. 1591, ráz úpadku heraldického. Nápis: WACLAW BENEDA Z NECTIN. Na štítě šíp, přílba otevřená s korunou, klenotem složená křídla, prostřelená šípem.

Č. 9. **Bohuněk z Adršpachu.** Sádrový otisk (38 *mm*), z 2. polovice XV. stol. Význačným rysem pečetí této doby jest neobyčejná vypuklost částí štítových, figur heraldických a ozdob a příliš ostré tahy, i je celek méně vkusný, nežli pečeti 13. a 14. věku, živé a přesně heraldické, ale i milé okrouhlé, jak v písmě tak v tvarech heraldických. Nápis: S. BOHVNCONI DE ADRZPACH. Štít posázen jest 5 pokosnými řadami kuliček, nad přilbou souhlasný klenot 2 koule (ryté však spíš jako misky). — Vladycká rodina z Adršpachu (lépe z Abršpachu, prvotně z Ebersbachu) pocházela z Policka. Tam jmenuje se r. 1363—64 Jan na Adršpachu, současně pak Hanuš z A. (1354—64) na Něm. Čermné a Zbečníku. V l. 1364—1410 žil s Lévou z A. (1363—1404) na Čermné též Záviš z A. na Machově, Zbečníce a Lhotě. Syn jeho byl Hanuš Machovský z A. (1414 † 1465), po němž odúmrt Machov a Zbečník vyprosil si Bohuněk z A. (1460—70), shora připomenutý. Bohuněk získal i Heřmanice (1460) a zanechal zboží synovi Bohuňkovi (1465 † 1487). Strýcem tohoto, též Bohuňkem (1487 až 1506) z A. a Heřmanic končí rod.

Tab. II. č. 1. **Jaroslav z Březnice.** Otisk sádrový, XIV. stol. (1356—69) umělecké a přesně heraldické provedení, pečet člena rozvětveného rodu Buziců. Vel. 28 *mm*. Nápis: S.^{V} (zkratka SV = Su = **S**igill**v**m) GEREZLAI DE BREZNYCH. Pečet tato obsahuje jen přilbu s klenotem sviní hlavou, ta jest však tak krásně provedena, že může býti každému, kdo tento starobylý znak někde provádí, vzorem. Rytec dal svini i bojovný hřeben štětin, od čela až přes krk se táhnoucí, což na pečetech Buziců často se vynechávalo. Bohužel, že obraz nedostihuje v tomto případě přesnosti otisku! Že má býti »z Březnic«, jest jisto, zbývalo by jen jméno, které může býti buď Jaroslav neb Jeřislav. Poněvadž pak u Buziců, zvlášť u větve Klapské (z Hazmburka), Blatenské, Březnické a Humburské jméno Jaroslav u veliké oblibě bylo, lze míti za jisté, že i zde čísti se má Jaroslav. Jest tedy pečet pana Jaroslava z B. (1356—69), bratra Heřmanova (1318—49). Jaroslav držel Březnici s bratrem společně, připomíná se na zem. soudě r. 1365 a měl syny Jana, Budislava a Oldřicha a dceru Markétu, po nichž však r. 1383 provolána odúmrt. Jiní strýcové jejich drželi však Březnici dále ještě r. 1417.

Č. 2. **Matěj z Dubče.** Sádrový otisk, z XV. st. (1429), vel. 28 *mm* s nápisem: S. MATIEI Z DVBCZIE V malém kruhu štít dole zakulacený a na něm břevno. Písmo i heraldické provedení ne sice vzorné, ale dobré. Pečet náležela členu bohaté patricijské rodiny pražské, zvané podle praotce Volfa, jinak Volflina neb Velfla,

Velflovici, později i »od věže«, posléz podle zakoupeného statku Dubče přezvala se Dubeckými z Dubče a dostala do stavu rytířského. Od r. 1264 do r. 1529 připomíná se často v dějinách pražských, majíc zejména v XIV. a XV. věku platný vliv na běh událostí. Matěj sám přichází v l. 1420—65 na Libčicích, Radimi, Dubči, Vinoři, Průhonicích, koupil díl Dobročovic, měl i podací při kostele v Týně, byl r. 1429 úmluvcem mezi Starým a Novým Městem, r. 1441 titulován »slovutný panoše« (nebyl tudíž ještě »urozeným vladykou«) a r. 1453 (23. list.) byl mezi 4 členy komise k prohlédnutí zápisů a prodejů do desk zemských. Zemřel před r. 1489, zanechav četné statky synu Janovi.

Č. 3. **Václav z Lipnice.** Sádrový otisk pečeti rázu starobylého. Možno říci, že se nalezl nový člen velikého rozrodu Benešoviců, ale bližšího něco na ten čas není známo o něm i jeho rodině. Vel. jest 40 *mm*, nápis: S. (WE)NCESLAI D· LIPNICZ; štítu není, jen klenot, střela na příč položená, a za ní stojí kyta z kohoutích per.

C. 4. **Václav z Hřebene.** Otisk (30 *mm*) pečeti člena rodu Harrachů, větve české, zvané též Hřebenářů z Harrachu neb i z Hřebene (vymřelé r. 1725). Má zřejmý ráz konce XV. nebo počátku XVI. stol., provedení však chatrné. Nápis (minuskuli): s· waclawii de hrzebene. Na štítě známá 3 pštrosí péra s koulí. O tomto Václavu na ten čas ničeho nevíme. Teprv r. 1543—47 připomíná se Václav z Hřebene s bratrem Janem, ale oba byli (1543) nezletilí. Naším Václavem z H. snad tedy byl jejich otec, bratr Markvarta Hřebenáře, Purkarta a Lipolta.

Č. 5. **Jan Kunaš z Machovic.** Sádrový otisk pečeti malé sice (26 *mm*), ale ostré a pěkně provedené. Ráz její ukazuje na konec XV. st. Nápis: s· joanis z machowicz. Na štítě, úzkým polobřevnem rozděleném, jsou nahoře 2 a dole 1 pololilie. Zvláštní jest, že hořejší 2 vynikají již z dolního kraje břevna a nejsou nad ním položeny, jak by správně náleželo. Arci se ryjci nad břevno již nevešly. Klenotem jest poprsí muže, který však má ruce v bok opřené a nemá meče v pravici, jako později vídáme. Osobnost majitele jest neznáma. Podle pečeti žil v XV. st., ale v rodě Kunašů z M. se Jan v XV. st. neobjevuje. Teprv r. 1555—69 přichází Jan na Machovicích, Holkově a Citolibech. To ovšem nevylučuje, že v XV. st. Jan Kunaš z M. nežil.

Č. 6. **Jindřich Hyzrle z Chodův.** Otisk neveliký (27 *mm*), z XVI. stol., ale dosti dobře provedený. Nápis: GINRZICH HISRLE Z CHODUW. Na štítě jest ryba, ale není probodená, nýbrž vyplňuje v oblouku štít, který jest rozpoltěn. Kdyby byla ryba nabodnuta, opakovala by se spíše též i nad přílbou, kdežto tam jsou 2 ryby, postavené hlavami dolů. Majitel pečeti byl bezpochyby Jindřich na Zálezlích, který se připomíná v l. 1575—1618.

Č. 7. **Dobeš z Bechyně.** Otisk pečeti starobylé z počátku XIV. stol., pečeti nešťastného maršálka českého, který byl na sněmu r. 1307 od Oldřicha z Lichtenburka proboden. Pečet (68 *mm*)

rovná se i velikostí jiným panským z této doby a jest i heraldicky přesná, jen písmo není pečlivě ryto. Nápis: S. DOBESSII DE (BECHIN)II SVP(REMI) MARSALCI REGNI BOEMIE. Plocha okolo štítu jest ozdobena ratolestmi. Na štítě zavinutá střela Benešoviců a klenot kapr. Odchylkou od zvyku tehdejšího jest, že přílba nemá přikrývadla.

Č. 8. **Oldřich z Boskovic.** Otisk, asi z 1. čtvrti XV. st. (vel. 41 *mm*), trochu chatrný. Heraldické provedení i písmo ledabylé. Nápis: (S.) VL(R)ICI DE BOZCWI(CZ). Na štítě krokev o 7 špicích (hřeben) Boskoviců, přílba s feflíky. Zvláštnost jest, že v klenotu dvě štětky jsou kulaté a neleží na polštáři, jako již shledáváme ku konci XV. stol., ani nejsou křížem přeloženy, nýbrž jedna je stojatá a druhá padá dolů. Není to však záhada. Rytec asi, nejsa dostatečně o znaku informován neb opomenuv, udělal jen jednu štětku a nechtě celé dílo kaziti, přidělal druhou dolů.

Č. 9. **Ladislav z Boskovic.** Otisk (32 *mm*) o sto let mladší předešlého (z r. 1470—1520), lépe provedený. Nápis: s. ladislaw z boskowicz. Klenot má již polštář a obě štětky jsou křížem přeloženy.

Tab. III. č. 1. **Pavel Michal z Ostrova.** Otisk (32 *mm*) pečeti z XVI. st. českého malíře z rodiny, povýšené za Vladisl. II. do stavu šlechtického (nadané erbem). Nápis: PAWEL MICH Z WOSTROWA. Na štítě fenix s roztaženými křídly vylétající z ohně, čelná přílba a klenotem lev, držící se daňčích parohů na točenici s feflíky. Provedení ne špatné, ale nejasné. Prvotní znak byl štít modrý, v němž fenix zlatý z ohně vyniká a drží v ústech větévku; přikrývadla modrá a zlatá, klenot týž fenix. R. 1538 v úterý před sv. Žofií byl Michalovi z O., jenž ukázal erb po svém předku zděděný, erb polepšen takovým způsobem: štít rozpoltěný, jehož pravá polovice modrá, levá červená, a v tom fenix zlatý, rozkřídlený, v ohni stojící a křídly oheň ten rozněcující (!); nad přílbou z točenice modro-červeno-zlaté s feflíky modro-zlatými přikrývadla též modrá a zlatá a nad tím daňčí parohy, pravý zlatý, levý modrý, mezi nimiž půl lva červeného se zlatými pazoury, držícího každou tlapou ty parohy. Pečet naše nemá ještě štítu rozpoltěného a jest tudíž staršího tvaru. Potomci Pavla Michala nabyli statku Kralic v Uhlířsko-Janovicku a odloživše příjmí Michal, zvali se Kralickými z Ostrova. Vymřeli počátkem XVII. st.

Č. 2. **Hanuš Hruška z Března.** Otisk, z konce XVI. stol., jak uměleckým tak i heraldickým provedením pravý mistrovský kousek české práce! Málo jest vůbec pečetí tak zřetelných ve všech podrobnostech! Není veliký (36 *mm*), ale velmi cenný! Nápis pěkně čtitelný: HANVSS H · Z BRZEZNA. Znak jest mluvící: hruška se silnými hrboly (tvaru čáslavky) stojí mezi dvěma lupeny, vyrůstajícími z větévky o dvou pupenech. Klenot dvě pštrosí péra na točenici s pěknými, širokými feflíky. Pečet patřila asi Hanušovi z větve Želenické (1572 †1610), bývalému pánu na Peruci, Toužetíně, Brodcích, Pochvalově a Selmicích.

Č. 3. **Zikmund z Ludanic.** Otisk, z 1. pol. XVI. st. (1511—35), malý (25 *mm*), ale ostrý, dobrý. Nápis: S. ZICMVND Z LVDANITZ. Na štítě i v klenotu rozkřídlená husa.

Č. 4. **Jan z Vřesovic.** Otisk, z počátku XVI. st., sice plastický, ale hrubý. Jest malý (24 *mm*) s nápisem: S. jan z wrzvwicz. Na štítě jest půlměsíc i nad přílbou, kde však stojí na špičce místo na hřbetě. Pečeti bezpochyby užíval Jan III. z V. na Žluticích (1499—1542).

Č. 5. **Adam Hruška z Března.** Originál z černého vosku, vtlačený do misky z přírodního vosku, (45 *mm*), velmi ostrý, pěkně provedený s nápisem: ADAM HRVSSKA · Z BRZEZNA. Hruška na štítě má tvar jako u pečeti Hanušovy, ale lupeny jsou odkloněny v pravo a v levo a větévka nemá pupenců. Za to přílba jest překrásně provedena.

Č. 6. **Bernart z Vřesovic.** Otisk pečeti pěkně ryté z 2. polovice XVI. stol. malé (27 *mm*), ale pěkné (1550 †72). Má nápis německý: BERNART · V · WRZESOWICZ. Koruna na přílbě ukazuje na druhou polovici XVI. věku. Na štítě i v klenotu jest půlměsíc.

Č. 7. **Smil z Chlumu.** Maličký otisk (28 *mm*), z konce XV. stol. Všechny části ostře vynikají, až nepěkné ostrostí. Způsob ten prostřední ze tří period pečetí trval po většině XV. a v 1. čtvrti XVI. stol. Nápisy zkrácené, po většině umístěné na stužkách, které po obou stranách štítu se vinuly, myšlénka pěkná, ale heraldická stránka zběžně, skoro nedbale prováděná jeví již přechod k úpadku heraldiky, který potom nastal. Nápis pečeti jest na pravé stužce: SMIL Z C a na levé: HLVMV. Na štítě schod a za klenot složená křídla. Majitel byl Smil z rodu Chlumů z Chlumu a připomíná se r. 1479 na Dobrovicevsi.

Č. 8. **Vilém z Vřesovic.** Otisk, ze XVII. st., veliký (40 *mm*), provedení slušného, ale ne zvláštního. Pečet zhotovena již po povýšení jeho do stavu panského s rozhojněným znakem, nápis má německý: WILHEL · FREY · V · WRZESOWITZ · VND · NEIENSCHLOS (Vilém pán z Vřesovic a na Nov. Hradě). Štít jest rozdělený, v horní polovici říšský orel s korunou, v dolní rodinné znamení půlměsíc. Nad štítem panská koruna sedmihrotá. Klenotu není.

Č. 9. **Adam Zikmund Puczhardt Voděradský z Voděrad.** Otisk, ze XVII. stol. zřetelný, ale slabší, se všemi známkami úpadku. Velikost 32 *mm*, nápis: ADAM · ZIGM : PVCZHARDT · WOD : V : WODIERAD. Na štítě půlměsíc, nad korunovanou přílbou nad hroty opět půlměsíc s ocasem pávím. Podobnost znaku tohoto se znakem Vřesovců zavdala Ottovu Slov. Nauč. (viz heslo: Puchart) podnět k výroku příliš určitému o stejném erbu i krvi Puchartů s Vřesovci. Leč nelze to tvrditi určitě. Pečet ukazuje odchylky od znaku Vřesovců a také z rodopisných zpráv dlužno spíše míti za to, že Puchartové jsou rodina městská (z Třebíče) původu německého. Již r. 1373 připomíná se Henslin Puchart, který koupil

$4^1/_2$ lánu v Martinicích a r. 1376 tvrz a dvůr tamže od Jana st. z Meziříčí. Jiný pak Jan Puchart držel až do r. 1390 dva dvory v Ratišovicích. Potomci přešedše v stav vladycký, mohli snadno koupiti Voděrady (v okresu kunštatském) a podle nich se pak jmenovati.

Tab. IV. č. 1. **Jan z Rabštejna** (37 *mm*). Značná část pečeti jest ulomena, ale tím se poškodila jen část nápisu. Zbylo z něho: (S. I)OVANII · D^{E} · RABESTA(IN). Na štítě vynikají silně tři spojené nohy, obrácené k vrcholům štítu. Jest na nich znáti též ostruhy, tudíž jsou to nohy zbrojné. Klenot schází. Pečet má ráz počátku XV. stol. a patřila členu rodiny, která se později zvala Martičtí z Rabštejna a kvetla u nás po celé XVI. stol. ještě.

Č. 2. **Jindřich Ota z Losu.** Otisk pečeti z počátku XVII. stol. Jest neveliká (31 *mm*), ale velmi pěkně provedena jak umělecky, tak heraldicky. Nápis: GINDRZICH · OTTA · Z · LOSV. Na štítě jest liška v skoku a klenot tři péra pštrosí v toulci zastrčená, čnící*) z koruny. Majitel pečeti J. O. z L. skončil na staroměstském náměstí 21. června r. 1621.

Č. 3. **Jan Bechyně z Lažan.** Otisk ze XVII. stol., bezpochyby s papírové pečeti sňatý, podle nečtitelného nápisu, mělce otisknutého. Vel. 24 *mm*. Nápis: IOAN · BECHINIE · LAZ (ostatní zcela nečtitelno). Na štítě 3 kapři nad sebou, klenot 2 rohy válečné, ozdobené dvěma praporci.

Č. 4. **Jan Ostrovec z Kralovic.** Otisk pečeti ne veliké (30 *mm*), ale pěkně provedené z konce XVI. stol. Nápis skoro nečtitelný: IAN · WOSTROWECZ · Z · KRALO. Tu ryjec prostě přestal. Na štítě jsou dvě růže, v horním levém a dolním pravém koutě položené, klenot 1 růže, ozdobená 6 péry (3 + 3).

Č. 5. **Ryneš Netvorský z Březí.** Otisk z počátku XV. stol., písma již mladší doby, ale heraldickým uspořádáním ještě v duchu XIV. st. Zajímavá jsou tu přikrývadla. Mají sice ještě tvar roušky roztřepené, kryjící přilbu, ale jsou již dvě, v levo i v pravo vlající, počátek to přikrývadel, rozložených po obou stranách štítu. Vel. 28 *mm*, nápis: S · RYNHESII · DE · BRZEZIE. Štít jest rozpoltěný a levá strana vyvýšena a tečkována (což ovšem neznamenalo zlato, ale jest ozdoba, značící různost barev půlek štítu). Klenot jest složené křídlo. Majitel byl člen starého vladyckého rodu z Březí a připomíná se v l. 1402—21. Držel též tvrz Březí v Sedlčansku.

Č. 6. **Frant. Karel Bechyně z Lažan.** Otisk ze XVII. stol. Jest pečet vejčitá (53 × 46 *mm*), veliká, s nápisem z polovice otřelým: FRANCISCVS · CAROLVS · BECHINE · BARO · DE · LASAN. Nejzajímavější jsou štítonoši, stojící po obou stranách štítu,

*) To asi nejspíše jest také pravý klenot knížat z Lobkovic a tudíž ani obrácený klobouk, jak praví M. Kolář, (do obráceného klobouku se nezastrkují péra dovnitř, leč ven) ani kalamář s pérem.

dva diví muži přikrývadly částečně zakrytí, vzácní v české heraldice. Klenot jsou dva rohy s praporci jako u Jana Bechyně.

Č. 7. **Jan z Pernšteina.** Krásný originál z XVI. stol. (vel. 50 *mm*) z černého vosku, vtlačený do mísky z vosku přírodního. Nápis má však písmo nepečlivě provedené i špatně rozdělené. Celá pravá polovice obsahuje pouhé IAN · Z · a levá: PERNSSTEINA Na štítě i v klenotě jest krásně provedená zubří hlava s kruhem v nose.*)

Č. 8. **Václav Hrzan z Harasova.** Otisk s papírové pečeti, pěkně provedený z let 1555—84. Jest maličký (29 *mm*) s nápisem: WACLAW · HRZAN · Z ARAS · Rytci tu vypadlo H(arasova) i konec (. . . ova) Štít rozpoltěný a levá strana rozdělená, horní vyvýšená, klenot řešeto, ozdobené 3 pštrosími péry.

Č. 9. **Gedeon Pernklo z Šenrajtu.** Otisk slabší práce z konce XVI. stol. Pečet osmihranná (37 *mm*) s nápisem: GEDEON PERNKLO Z SSENRAITV. Na štítě liška jako u Otů z Losu, ale klenotem táž liška z křoví vyskakující. — Gedeon žil v l. 1590—1625 a byl pánem na Podmoklích, Děkově a Rybňanech. Zemřel před r. 1631, zanechav syna. Rod kvete dosud, ale jest v úpadku.

Tab. V. č. 1. **Vítek ze Švabenic.** Sádrový otisk (40 *mm*) krásné pečeti panské z počátku XIV. věku (31. srp. 1307), jejíž original jest v dvorském archivu ve Vídni, galvanoplastický odlitek v arch. mus. Nápis: S · WITICONIS · D · SWABENE · II · D̄ · HERMAN̄. (Doslovné pravdě nejpodobnější čtení jest v překl.: Pečet Vítkova ze Švabenic řečeného z Heřmanic, ne však: syna Heřmanova.) Nápadné jest jen, že rytec místo D · SWABENIC vyryl D · SWABENE. Není-li to omyl, dalo by se vysvětliti jen tím, že hrad Švabenice prvotně slul i Švábeň. Vítek byl synem Zdíka ze Š. (1232—70) župana olom. a jmenoval se ze Š., Heřmanic, z Lípy i z Rodenbachu. Žil v l. 1260—1314. Pečet jest úplná se štítem, přílbou i klenotem, všechno pěkně a přesně heraldicky provedeno. Na štítě vidíme čtyři střely výstřední, 2 feflíky u přílby a po stranách její křídla. (Srv. Zd. Nejedlý, Litomyšl I. 356.)

Č. 2. **Oldřich z Lichtenburka.** Menší otisk sádrový (28 *mm*), téhož stáří jako předešlý (z 28. června 1310), ale méně pěkně provedený. Orig. též v dvor. arch., galv. odlitek v museu. Obsahuje jen štít v kruhu květinami ozdobeném. Na štítě jsou ostrve o šesti sucích. — Nápis: S . VLRICI . D . LWCHTWNBVRG. Majitel, člen mocných Hronoviců moravských, žil v l. 1257—1319. Znám jest jako přehorlivý zastance domácího rodu panovničího, v kterémžto zanícení zabil v plném sněmu r. 1307 maršálka Dobše z Bechyně.

Č. 3. **Oldřich z Valdeka.** Sádrový otisk maličký (21 *mm*) ale pěkně heraldicky provedený i zvláštní. Pochází z roku 1331

*) Jest totožna se znakem Talacků z Ještětic. Nelíšili se tudíž od nich Pernšteinové klenotem, majíce zubří hlavu s krkem, jak někdy vídáme (dle mor. zem. desk). Dostačila i pouhá hlava.

(13. září v Praze). Obsahuje štít bez klenotu a na štítě jest přesná sviní hlava, jako se vidí na pečeti Jaroslava z Březnice (v. tab. II.). Mimo to máme zde heraldickou zvláštnost, tři zajíce, kteří běží po stranách štítu. Jest to patrně pěkná narážka na příjmení »Zajíc«, jehož rod již v třetím koleně (po Oldřichu Zajícovi, 1248—71) užíval. Pečet patřila Oldřichovi ml., synu slavného Viléma Zajíce († 1319). Oldřich byl pánem na Kníně, Valdece a Jílovém v letech 1318—57.

Č. 4. **Pertolt z Lipého.** Pečet rodinná a úřední (velikost 30 *mm*) probošta vyšehradského z 12. květ. 1341. Provedení sice slohově správné, ale nepečlivé. Znak jest úplný. Štít má v 1. a 4. čtvrti rodinné ostrve a v 2. a 3. klíče kapituly Vyšehradské. Klenot kapr a kyta. Nápis: SECTW̄ · D · PERTOLDI · D · LIPA · (P)PTI · W(ISS) = Sekret pana Pertolta z Lipé, probošta vyšehradského. — Vynikající člen Hronoviců, syn slavného dědičného maršálka Jindřicha z L., byl též proboštem míšenským, nejv. komorníkem, kancléřem a nejv. maršálkem. Působil v l. 1334—47.

Č. 5. **Oldřich z Rožmberka.** Voskový otisk pečeti z polovice XIV. st. (ok. 1347), 28 *mm* veliký, pěkně provedený. Nápis: S · VLRICI · DE · ROSENBERG. Pečet zajímavá klenotem, který není růže, jak u Vítkovců bylo obyčejem, nýbrž složené křídlo. Všecky větve Vítkoviců podržely až do vymření klenot růži, jenom pp. z Hradce měli později též křídla orličí, ale rozložená. — Oldřich tento jest syn Petra z R. Žil mezi l. 1347—90 a byl pánem na Soběslavi, N. Hradech, Vildšteině, Choustníce a Příběnicích. Měl jediný z 5 synů Petrových potomstvo.

Č. 6. **Prokop z Rabšteina.** Sádrový otisk (20 *mm*) ostrý, dobře provedený z XV. stol., s prvotním znakem pp. z R. Nápis minuskulí: procopius de rabenstein. Znak jest celý. Štít s hora dolů polovičný (pozdější štít byl čtvrcený) a klenot složená křídla. Prokop z R. žil v l. 1437—72. Měl statky Prachatice a Volary. Sloužil dlouhá léta cís. Bedřichovi III. (od něhož povýšen do stavu panského a r. 1450 dostal i palatinát) posléz byl nejv. kancléřem českým (1455—68).

Č. 7. **Petr ze Šternberka.** Malý (25 *mm*) otisk z druhé pol. XV. stol. s nápisem: (s.) petri · de · sternberch. Znak jest štít s osmirohou hvězdou bez klenotu, pěkně provedený, nahoře ozdobený. Petr žil v l. 1450—1514 na Šternberce, Leštně, Soběslavi. Pocházel z větve holické.

Č. 8. **Vilém Kostka z Postupic.** Rázovitá, ostře vynikající pečet, která dle písma a tvaru štítu náleží do počátku XVI. stol. Velikost otisku jest 25 *mm*. Nápis, délkou času otřený, jen několika písmeny prozrazuje majitele. Dostačí však jen dvě počáteční písmena: WI(L)H · K(OST)KA · DE · (P)OS(TVPICZ). Na štítě jsou hrábě a místo klenotu pěkně proplétaná stuha s nápisem. Vilém K. jest syn Zdenka a Kat. z Vartemberka, žil v l. 1512—21 a byl v spoludržení Litomyšle, Chlumce a Koloděj.

Č. 9. **Zikmund (?) z Vartmberka.** Otisk z druhé polovice XV. stol. (28 *mm*), s nápisem minusk.: sigillvm a wartebc a zajímavým klenotem, pannou, kteráž na lodičce tak úsilně vesluje, že jest silně v pravo nakloněna, na rozdíl od klenotu následující pečeti, kdež panna klidně stojí přímo a čelem. Zikmund se připomíná v l. 1480—1512 na Děčíně a Kamenici.

Č. 10. **Kryštof z Vartmberka.** Pěkně provedená pečet, otisk z červeného vosku, zřetelná, z 2. polovice XVI. stol. (vel. 25 *mm*) Nápis: CRISTOF · V · WARTNBRCH. Kolem štítu spatřujeme již ovinutého draka, jenž si však nehryže vlastní ocas, jak později zavedeno a posud u znaku hr. z Valdšteina se vidí, nýbrž bojovně s otevřenou tlamou štít hájí! Kryštof z V. jest syn Adama z V. na Rohozci a Turnově. Narodil se 29. ledna r. 1540 a zemřel v mužném věku již 20. února 1584. Měl polovici Turnova a Rohozec.

Tab. VI. č. 1. **Kerunk z Vrabí.** Sádrový otisk (20 *mm*) z první pol. XVI. stol., hrubě pracovaný, neumělý. Nápis: s · (ke)rvncz · d · wrabie. Na štítě dva meče křížem, přílba obrácená v pravo stojí na levém rohu štítu málo nakloněného; patrně mělo to býti napodobením starých, dobrých vzorů XIV. věku, ale v zhoršeném vydání! Klenot jsou též meče, lépe provedené než na štítě, široké, krátké. Majitel Kerunk jest syn Jana ml. na Čimelicích a Mladějovicích. Měl také Drahenice a Rakovice. Žil v l. 1525—69.

Č. 2. **Kunata Pešík z Komárova.** Otisk 25 *mm*, pěkný, plastická práce z let 1480—1512, s nápisem: cvnat · pess · s · comar · Jest úplná a má na štítě i v klenotu zbrojnou nohu, která se na štítě pokazila, ale v klenotu krásně zachovala. Kunata byl syn Pešíka na Komárově a Spál. Poříčí. Mimo to získal Valdek.

Č. 3. **Burian Trčka z Lípy.** Otisk 24 *mm* veliký, téhož rázu jako předešlý, pěkně pracovaný. Pochází z doby jagellonské, která libovala si v přehojné ozdobě štítu tvary rostlinnými. Tak ozdoben i štít Burianův. Nápis na stuhách: bvrian · de · lipa. Na štítě jest jakož i u následujících (č. 4. a 5.) zřejmě vyvýšené břevno a tudíž »polepšení« štítu přidáním třetí barvy (v XVII. st.) bylo vlastně proti heraldickým pravidlům. Štít trčkovský se teď popisuje jako na příč na tři díly rozdělený, horní černý, prostřední bílý a dolní červený, klenot jsou rohy jeden červený, druhý bílý, mající po 6 praporcích; ale na kotouči malovaném (ve sbírkách »Vocela« v Kutné Hoře) na znaku Jaroslava Trčky r. 1586 jest stříbrné břevno na černém štítě a klenot, praporce i přikrývadla vše černé a bílé, což jest prvotní a pravý znak Trčkův. Burian, syn Buriana T. a Doroty z Holohlav, byl pánem na Lipnici, Miletíně, Žampachu, Kamenici a j. Žil v l. 1468—1522.

Č. 4. **Burian Trčka z L.** Otisk z téže doby, až na malé odchylky přikrývadel a praporečků skoro stejný s předešlým.

Č. 5. **Jan Rudolf Trčka z L.** Voskový červený otisk mnohem větší než oba předešlé (33 *mm*), z doby pozdější (počátek

XVII. st.). Nápis: IAN · RVD(O)LF · TRCZKA · Z · LIPPI. Pečeti té užíval poslední Trčka z L. (nar. 1559 † 29. září r. 1634), otec zavražděného Adama Erdmana (zemř. 25. února 1634 v Chebu).

Č. 6. **Příbek z Otaslavic.** Otisk z l. 1498—1514 (28 *mm*) dobře provedený, zřetelný. Nápis: pribec · z · otazlawicz. Jméno tohoto starého moravského rodu se dříve psávalo nejčastěji Přibík, pečet však ukazuje na správnější Příbek (tak i Ot. Slov. Nauč. XX. str. 664). Tam však i jinde jest popsán znak rodu jako: dva pruhy (nebo pruty) pokosem položené stříbrné na modrém štítě. Na pečeti Příbkově však vidíme jediný prut pošikem ležící. Vidno z toho, jak proměnlivé byly znaky mnohých rodův a jak důležito jest pro heraldiku i zajímavo vůbec stopovati všechny tyto změny. Příbek z O. nazývá se v pamětech Petr Příbek. Že si dal na pečet vyrýti jen druhé jméno, má příčinu bezpochyby v tom, že byl tímto jménem obecně nazýván, jakž i v listinách a pamětech často se dálo.

Č. 7. **Vilém Trmal z Toušic.** Voskový otisk (27 *mm*) pěkně provedený, ale nepříliš zřetelný. Nápis: WILIM · TRMAL · Z · TAVSSICZ · Znak Trmalův se popisuje: Nádoba zlatá dvouuchá se 7 karafiáty červenými na modrém štítě; klenot táž nádoba (i s 9 karafiáty). To všechno na pečeti Vilémově není, nýbrž 4 květiny s lodyhami a listy z trávníku vyrůstající a klenot též 4 květiny (Kolář v »Heraldice« 124 píše docela »nádoba s travami«). Prvotní znak byl tedy květiny z trávníku vyrůstající, bez nádoby. Počet květin rostl. Na pečeti Vilémově jsou 4, na pečeti Zdeňkově (v. násled.) jest jich 5, konečně v XVII. stol. 7 (a v klenotu i 9). Vilém T. žil mezi l. 1586—1608 (zemř. před 1615), manželka byla Maruše z Elsnic. Patřily mu Vel. a Malá Bukovina, Chvatěruby a Vrbičany.

Č. 8. **Zdeněk Trmal z T.** Otisk papírové pečeti tvaru vejčitého, menší než předešlý (26 × 23 *mm*) i mladší (mezi lety 1600-19), pěkně ryté. Nápis: ZDENEC · TRMAL · Z · TAVSSICZ · Na štítě jest již nádoba (kbelec) s uchy a 5 květinami, klenot táž nádoba. Zdeněk, syn Václavův, na Tmáni a Hlažovicích připomíná se mezi l. 1591—1619 na Tmáni, Louníně a Malkově.

Č. 9. **Jakub Hruška z Března.** Ke dvěma pečetem Hrušků (tab. III., č. 2. a 5.) připojuji tuto třetí, která však ani krásnému originálu Adamovu, ani ještě krásnějšímu otisku Hanušovu se nerovná. Jest i menší (28 *mm*) a velice Hanušově podobná. Byla bezpochyby vzorem pečeti Hanušově, jsouc starší. Nápis: IAKVB · HRVSSKA · Z · BREZNA · Jakub, syn Jana na Bítozevsi, byl král. radou a pánem na Bítozevsi, Selibicích, Tvrzicích a Tatinné (v l. 1534—56).

Tab. VII., č. 1. **Zikmund Haugvic z Biskupic.** Otisk pečeti z rozhraní XVI. a XVII. věku, velmi pečlivě provedený. Vel. 30 *mm*. Nápis: ZIKMVND HAVGWICZ · Z · BISKVPICZ · Na štítě jest beraní hlava a klenot půl berana. Zikmund byl syn Jana ml.

a vnuk Hynka na Ronovci, Krupé, Čachotíně a Rozsochatci. Měl Břevnici (manž. Joh. z Dobřenic). Připomíná se v l. 1572—1614. Tohoto roku již nežil.

Č. 2. **Jan st. z Valdšteina.** Voskový otisk černý, 30 *mm* veliký ze XVI. stol., dosti dobře provedený. Nápis: IAN · STARSSY · Z · WALDSSTEYNA · Na štítě jsou ještě ne 4 lvi, ale lvice a nejsou jako teď proti sobě obráceny, nýbrž všechny v pravo kráčejí. Klenot má již korunu. Ta ukazuje, že pečet pochází z posledního desítiletí XVI. stol. Tehda žil Jan st. Brtnický z V. na Bezdězi, Doksech a Sedčicích, král. rada a nejv. komorník i dvor. sudí. S ním pak současně žil Jan st. až nejstarší, poslední potomek větve Bradlecké (zem. 1599), pán na Bradlci, Chotěšicích, Kyšperku a j. Jednomu z těchto dvou pečet patřila.

Č. 3. **Jan Trnka z Křovic.** Pěkný, výrazný otisk pečeti tvaru vejčitého (30 × 26 *mm*) z počátku XVII. stol. Nápis: IOHANNES · TRNKA · A KRZOWICZ · Na štítě jest dubový keř o 3 ratolestech na pahorku stojící, klenot týž keř s trojnásobným pahorkem. Pečet pochází z let 1610—20, na každý způsob před r. 1629, kdež byl pan Jan (písař dvor. a komor. soudu) obdařen »polepšeným« znakem. Místo kolčí přilby, kterou na pečeti vidíme, užíval pak turnýřské otevřené a vedle klenotu křoví ještě 2 křídla orličí. Jan pocházel z patricijské rodiny pražské. Držel dům u 3 kos u sv. Havla. R. 1629 stal se i král. radou.

Č. 4. **Jiří Bedřich Údrcký z Údrče.** Otisk velmi řemeslně provedené, veliké (32 *mm*) pečeti ze XVII. století s nápisem: GEORG · FRIDRICH · AVDRCSKKI · Z · AVDRITS · Štít jest napříč rozdělený, dolní polovice vyvýšena, souhlasíc s barvami, neboť horní pol. jest modrá a dolní stříbrná. Klenot, rytíř až po kyčle vynikající, drží se za hlavu. Jiří Bedřich jest syn Simeona Karla (zemř. 1627); žil v l. 1620—71 jsa pánem na Krásném Dvoře, Buškovicích a Dolánkách.

Č. 5. **Karel Mrácký z Dubé.** Na tab. I. č. 2. uveřejněn byl otisk pečeti Jana z Dubé. Téhož rodu byl i Karel, poslední ratolest Mráckých. Pečet jeho není sice vysoce umělecká, ale pěkná, v obecném úpadku heraldiky doby té ještě dosti přesná. Jest 30 *mm* veliká, věncem otočená a má nápis: KAREL MRACZKY · Z · DVBE · Na štítě jest zavinutá střela a táž v klenotu položená napříč přes ocas paví. Karel jest syn Jindřicha a vnuk Karla M. z D. a jako děd a otec pán na Pyšelích, Svojšicích, Zalešanech a j. Zemř. 1640.

Č. 6. **Albrecht Hildebrand (Helebrant) Lukavský z Lukavice.** Otisk veliký sice 30 *mm*, ale chatrný, s nápisem málo zřetelným. Znak i nápis měl míti ráz starobylý, čemuž rytec vyhověl tak, že přílbu po starém způsobu otočil na pravo, i štít naklonil v pravo, ale přílbu udělal s hledím otevřeným a štít též moderní. Nápis pak udělal latinský i český: (S · HILP)RANDI · LVKAW-

SKIY · Z · LVKAWICZ · Na štítě i na klenotu jest tuleň (mořský pes). Albrecht Hel. jest znám z l. 1620—48 na Bezděkově, není však totožný s Albrechtem, synem Jana st. (1574—1615), který měl bratry Ladislava, Jaroslava, Jindřicha a Beneše, tento Albrecht pak jest bratr Adama a Jiříka Lva.

Č. 7. **Petr Jiří Kokořovec z Kokořova.** Otisk pečeti dobře provedené, ale špatně otištěné, tak že levá polovice jest nečtitelna. Vel. 32 *mm*. Z nápisu lze spolehlivě přečísti jen KOKORZOWECZ, celý asi byl, jak z velikosti prostoru lze souditi: (PETR · GIR)ZI · KOKORZOWECZ · Pochází z první čtvrti XVII. st. Majitel nepachtil se po modě a ponechal přílbu bez koruny s točenicí. Štít jest známý, na dél rozpoltěný, klenot dva rohy válečné a mezi nimi ne 4, jak se popisuje, ale 5 koulí šikmo křížem sestavených. Petr Jiří jest syn Jana Adama na Prádle (1589, † 1620) a Oselci a připomíná se v l. 1620—29 též na Prádle.

Č. 8. **Sezema z Vrtby.** Výrazná, pečlivě provedená pečet z 1. pol. XVII. stol. (30 *mm*) s papírového otisku sňatá, dole na štítě a v levé části nápisu nedotištěna. Nápis: SEZEMA · HRABIE · Z · WRTBY · Štít páně Sezemův ozdoben jest 3 páry jeleních parohů, z koruny pak vynikají 2 parohy, z kterých jenom pravý zasahuje do koruny, levý však skrývá se za pravým. Hrabě Sezema jest syn Jana z V. (1572, † 1616) na Janovicích, Červ. Hrádku, Jindřichovicích a j. Mimo to měl Sezema (nar. 1578, † 1648 6. břez) Votice, Kosovou Horu, Křimice, Neznašov a j.

Č. 9. **Jindřich Šťastný Myška ze Žlunic.** Otisk pěkné pečeti papírové, ale špatně přitištěné. Tím většina nápisu zmizela. Čísti lze jen: . . . STIAS . . . MYSSK . . . V · ZLVNICZ · Dle rámce nápisu (podélný čtyřhraný s usečenými rohy) i dle koruny nad přílbou dlužno pečet tuto klásti mezi mladší, do 2. pol. XVII. stol. A vskutku tehda žil Jindřich Šťastný M, syn Jetřicha na Radikovicích. Také Jindřich (1680, † 1732) držel ten statek, k němuž 1700 přikoupil půl Daměnic. Pečet nese štít Myškův, břevno a na něm loďku, a touž loďku v klenotu.

Tab. VIII. č. 1. **Beneš z Vartmberka** Pěkná pečet z konce XIII. stol. s úplným znakem, 28 *mm* veliká a s nápisem: S · BENESONS · D(omini) DE · WARTNBERK Mimo tento nápis na obvodu jest i uvnitř okolo samého znaku zkratka SPI, což jest bezpochyby »S(upremus) PI(ncerna)«, číslo však vedle ní OXV nelze vyložiti. Štít nese pravou stranu vyvýšenou, klenot jsou křídla. Majitel byl Beneš z V., syn Markvarta ze Šarfšteina, praotec rodu Vartmberského. Připomíná se v l. 1270—1305. Nejvyšším číšníkem byl od r. 1283, v l. 1291—97 byl nejvyšším purkrabím a 1305 purkrabím kladským.

Č. 2. **Jan Donát z Těchlovic.** Otisk pečeti z počátku XVI. st. (1511—16), pěkně provedený s úplným znakem (27 *mm*). Široký okraj nese nápis: IAN · DO(NAT Z T)IECHLOWIC(Z). Na štítě kráčí pes s kusem řetězu na krku (obrys jest sice malinký, ale podle dlouhého, nahoru zatočeného ohonu podobá se

nejvíce psu), týž jest i jako klenot. Pečet zdánlivě nenápadná a přec nám podává znak posud buď nepovšimnutý neb neznámý. O rodě D. z T. bylo psáno jenom v Ot. Slov. Nauč. (VII. 824), ale znak tam neudán. Taktéž heraldiky Kolářova ani Králova znaku toho nemají. Majitel pečeti Jan byl potomek staročeského vladyckého rodu ve východních Čechách na Opočensku, Nechanicku a Skalicku usedlého, syn Václava D. z T. (1468—1532) na Přímě. Držel Přemyšlany a Zdiby (do 1511) a půl dvora v Libčanech (do 1516); před r. 1526 měl i dvůr v Turnově.

Č. 3. **Kateřina Šárovcová z Šárova.** Otisk není špatný, ale méně než prostřední, z první polovice XVI. stol. (27 *mm*). Nápis jest málo zřetelný a tak s největší opatrností lze jenom přečísti: KATERZINA . . . . . KA Z SSAROWA. Pečet nese jen štít bez klenotu a přilby. Na štítě krokvice (spíš krov) ozdobená kytou. Odjinud není známo, že majitelka pečeti Kateřina (dcera Zdeňka Š. na Rabštejnku, Pouchobradech, Čejkovicích 1508—40) byla provdána. Z nápisu pečeti to vysvítá, ale z tohoto druhého jmena nelze čísti než . . . KA. Rozluštění bude možné buď ze zápisu neb z jiné lépe zachované pečeti. Kateřina se sestrou Dorotou měla po otci Rabštejnek, ale společně již 1547 jej prodaly, vymínivše si na tvrzi byt doživotně.

Č. 4. **Albert Ostrovský ze Skalky.** Pečet velmi podobná pečeti Donáta z Těchlovic, velikosti 26 *mm*, okrouhlého, pěkného rázu. Nápis: ALBERTVO · DE · SCALCA · Albertové ze S. žili v XVI. st. dva, jeden syn Prokopův ze S. ok. 1501, druhý syn Mikuláše na Skalce a Ostrově (do 1567). Tomuto mladšímu bezpochyby pečet tato (dle mladšího rázu písma) patřila. Pečet má úplný znak. Na štítě jsou známé dvě ryby nad sebou položené (kapři), klenot tíž kapři hlavou dolů obrácení.

Č. 5. **Mariana Talacková z Ještětic.** Veliká pečet (32 *mm*) obhroublá sice, ale zřetelná z konce XVI. století. Nápis: MARIANA · BERB · Z · GIESSTIETICZ (Mariana Berbisdorfová z Ještětic). Mariana byla totiž chotí Bohuchvala z Berbisdorfu. Byla dcerou Jana Talacky z J. a Evy z Poličan a Velehrádku. Se svou sestrou Kryzeldou zdědila Trojovice, Týn, Kostelec, Čejřov, Louku a j. Pečet má úplný znak Talacků: volskou hlavu s vyplazeným jazykem bez kruhu v chřípích; ta jest i za klenot.

Č. 6. **Zikmund Matěj Vencelik z Vrchovišť.** Tato pečet pochází z let 1600—21. Jest sice pěkně pracována, dosti plastická, ale nápis má pramálo zřetelný. Vel. jest 32 *mm*. Nápis: SIGMVND MATIEG WEN(Z)ELIK Z WRCHOWISST. Znak na pečeti jest úplný: Štít rozčtvrcený, v první a čtvrté prvotní znak všech větví z Vrchovišť — jednorožec, v druhé sova, v třetí jelen. Klenot vynikající z koruny jest také jednorožec. Zikmund Matěj V. z V. pocházel z proslulé patricijské rodiny kutnohorské, jest syn Kryštofa (1530—84) na Třešti a Včelnici a Kateřiny z Hodějova Žil v l. 1600—21 (zemřel v »trvalé vzpouře«). Patřil mu Chýnov, Kamenice, Buková, Černovice. R. 1618 byl hejtmanem kraje táborského.

Č. 7. **Adam ml. z Valdšteina.** Pečet z konce XVI. neb z počátku XVII. stol., velikost 30 *mm*, pěkně provedená, jenom na přilbě smáčknutá. Nápis: ADAM · MLADSSI · Z · WALDSTEYNA. Na štítě rozčtvrceném jsou již čtyři lvi proti sobě vzpjatí, jak rod Valdštýnů posud užívá, klenot křídlo.

Adamové z V. žili současně čtyři: *a)* Adam (1593—1615) na Žehušicích, Chotusicich a Brlohu, podkomoří králové, píše se na konci života Adamem starším. *b)* Adam ml. na Hrádku, Lovosicích, Třebíči, Dobrovici, předek všech nynějších hrabat V. (1590—1638). *c)* Adam ml., bratrovec před. (1579—1615), na Dymokurech, Král. Městci a Nov. Zámku. *d)* Adam ml. — do 1606 — na Svojšicích. Tomuto čtvrtému nebo třetímu pečet tato patřila.

Čtenáři, kteří se zájmem přítomné popisy sledují, poznali již několikráte, že určování pečetí potká se často s všelikými obtížemi. Zcela snadně rozluštilo by se vše, kdyby se postupovalo opačnon cestou, místo od pečetí od listin, ku kterým pečeti vždy byly přivěšeny. Pak by ovšem navždy musilo zmizeti pošetilé sbírání originálů ustřihováním od listin a množily by se sbírky pouze otisky!

Č. 8. **Vilém Protiva Šofman z Hemrlesu.** Otisk, sňatý s pečeti papírové (30 *mm*), dobře provedené, nahoře nedotištěn, s nápisem (WI)LIM · PROTIWA · SSOFMAN · Z · HEMRLESV. Štít Š. z H. se popisuje: napříč rozdělený; v horní půli červené jest bílá hlava kozlí, dolní půl stříbrná, prázdná. Klenotem jest táž hlava kozlí. Pečeť tato však ukazuje naprosté odchylky. V horní polovici štítu není hlava kozlí nýbrž (ve shodě s příjmením) hlava ovčí, dolejší polovina není prázdná bílá, nýbrž má 3 květiny dole spojené (což ovšem může též býti starý způsob ozdobení, jímž se vyplňovala prázdná plocha). Klenot též není hlava kozlí, nýbrž 3 pštrosí péra. Majitel pečeti Vilém Protiva jest snad syn Adamův (1579—1600) na Lomci, Mlýně, Dobřemilicích a Březí. Připomíná se v l. 1618—64 na Čachrově, Bradném, Březí a Puclicích. Měl dvě manželky z rodu Šlovických, Kateřinu a Sybilu Elišku. Obě však přečkal a zemřel bezdětek.

Č. 9. **Oldřich Adam z Říčan.** Otisk s papírové pečeti ze XVII. věku, prostřední dokonalosti (vel. 32 *mm*). Nápis málo zřetelný: WOLDRZICH ADAM RZICZAN(ZKY) Z RZICZAN. Znak jest úplný: Lipový trojlist ve štítě i jako klenot mezi křídly orličími. Oldřich Adam pocházel z větve Zásmucké. Čil v l. 1629 až 1670. Jméno měl po pradědu Adamovi na Zásmucích a Pelhřimově (1534—52). Byl syn Karlův na Bukové, Utěšicích, Předslavi a Otíně. Z jmění otcovského držel Utěšice a Bukovou. Zanechal 7 dítek.

Tab. IX. č. 1. **Vintíř z Brandýsa.** Sádrový otisk pečeti (28 *mm*) dosti hrubě provedené, ale staré a tím ovšem vzácné. Nápis: S. GVNTHERI · DE · BRANDEIZ. Pečet obsahuje pouze štít bez klenotu. Na štítě spatřuje se hlava jelena s vyplazeným ja-

zykem a s parohy o 4 parůžcích. Vintířové z B. žili stejnou dobou dva, bezpochyby otec a syn. Starší byl z předků českomoravského starobylého rodu, který později v jedné větvi proslul Janem Jiskrou z B. Vintíř byl syn Radoslava z Prostiboře (1235 až 1251) a bratr Jindřicha z B. (1248—97), s nímž držel Brandýs v Čechách. Připom. se v l. 1248—74. V tomto posledním roce získal Hor. Moštěnice, Štolbach a půl Unsíře u Říkovic na Moravě.

Č. 2. **Gosvin z Brandýsa.** Sádrový otisk pečeti mnohem větší než předešlý (38 *mm*), kteráž jí byla patrně vzorem. Nápis: (S) · GOISWINI · DE · BRANDE(IZ). Pečet obsahuje také jen štít o jelení hlavě, ale provedení jest přesnější, uhlazenější. Majitel pečeti Gosvin byl blízký příbuzný Vintířův, buď syn nebo synovec. S Gosvinem (1312) připomíná se současně jiný Vintíř (ml.), který s ním páchal různé loupeže, ty jim však r. 1312 byly odpuštěny, všichni pak (s Fridušem téhož roku) přijati zase od krále na milost. Potom mizejí všichni s obzoru.

Č. 3. **Verner z Pořešína.** Otisk originálu v Museu uloženého z r. 1364. Velikost 25 *mm*. Pečet tato jest nejen starobylá, ale i velmi zajímavá. Provedena jest přesně heraldicky, v plném souhlasu s dobou. Byla již sice zobrazena v Sedláčkových „Hradech", díl III.. tab. III. „Pečeti rodů v Budějovsku osedlých" kresbou, nicméně dobré jest i fotograficky ji zobraziti, zvláště proto, aby se mohl porovnati přece jen znatelný rozdíl mezi kresbou a fotografií. Nápis jest: S. WERNERI · DE · PORESIN. Pečet nese úplný znak: Trojhranný starodávný štít v pravo nakloněný, na němž střela Bavoroviců. Hrot střely spadá v jedno s pravým a horním krajem štítu. Přilba sedí na levém vrcholu štítu a nese klenot, složená křídla orličí, na nichž se spatřuje totéž znamení erbovní jako na štítě. Nápadná zvláštnost znaku jsou dva štítonoši, ochraňující štít s obou stran, v pravo pes, v levo sokol. Oba mají na hlavách kukli. V. Král v „Hradech" kukli u psa vynechal, právem soudě, že psi se nevodili na lov s kuklí, nýbrž jen sokoli. Ale třeba úmysl byl dobrý, přece sluší toho dbáti, aby pečeti se zobrazovaly tak, jak jsou, i s přídatky třeba nesprávnými.

Vernerové z P. žili současně dva. Strýc (1312—64) a synovec (1352—71). Podle váhy a významu pečeti sluší ji připsati Verneru staršímu. Ten patřil k četnému rozrodu Bavoroviců, ale k chudší jeho větvi. Náležely mu nejprve Vitějovice a Freudentál, které r. 1317 prodal, ale za to získal s bratry svými Rackem a Přibíkem od strýce Bavora ze Strakonic Pořešín, dle něhož pak rod až do vymření svého (1529) se psal. Uvážíme-li velikou důležitost pečetí v 14. a 15. věku, nebudeme se dlouho rozpakovati nad významem štítonošů Vernerových, i přisvědčíme mínění Millauerovu, že byl pan V. lovčím dvoru rožmberského. Tomu též přisvědčuje záliba XIV. věku v takových heraldických zvláštnostech (viz číši na pečetech pp. z Vartmberka — nejv. číšníků král. Čes.).

Č. 4. **Jan z Hlážovic.** Sádrový otisk pečeti z 2. pol. XV. věku (vel. 24 *mm*), zhotovené přesně po způsobu doby tehdejší. Nápis

(v minusk.): s · johanis · de · hlasovicz. Pečet obsahuje celý štít uzavřený v trojlaločné mandorle. Na štítě i nad přilbou spatřuje se erbovní znamení lilie. Rodů s lilií známe v Čechách mnoho, ale vladykové z H. posud mezi nimi známi nebyli. Nezná jich ani „Heraldika" Kolářova ani Králova. Kolář zná sice vladyky z Hlažovic (str. 326) ale erbu „husy" aneb erbu „pokosného zubatého pruhu", příbuzné Loutů z Děšova, z Dědic a z Kostelce. Naši pak vladykové z H. erbu lilie mívali příjmení Mrázů. Pocházeli z Hlážovic v Berounsku. Nejstarší známý člen rodu toho jest Jan Mráz z H. 1413. Po něm připomíná se Štěpán Mráz z H. (1420—30, zem. ok. 1437). který získal Želčín a Libochovičky i části Lidic a Kovářova (od Petra z Libochovic). Držel též Vepřek. R. 1424 ukázal manželce Voršile platy na Libochovičkách (sestra Barbora 1430, manž. Vochka z Poříčan jinak ze Solopisk). Syny měl dva: Jana Mráze a Štěpána. Tento Jan Mráz jest majitel naší pečeti. V pamětech uvádí se mezi l. 1454—67. Mimo statky po otci měl také část Vrapic, které získal s manž. Kateřinou (1465). R. 1454 ukázal král. zápis na Želčín. Mladší bratr jeho Štěpán (1437—58) byl oltářníkem u sv. Víta. Oblíbené rodové jméno Štěpána vyskytuje se opět 1539 u Štěpána zvaného z Libochoviček. Potom připomíná se ještě Materna z Libochoviček (1551) a pak rod ten mizí.

Č. 5. **Vilém Pouzar z Michnic.** Malá pečet, original z černého vosku s miskou žlutou, sice jen 20 *mm* veliká, ale velmi pěkná, přesná, ostrých rysů. Nápis (v minusk.): s · vilim · z · michnic. Nápis jest po způsobu druhé pol. XV. st. na stužkách na konci pěkně zatočených, na dva díly rozdělených. Znak jest úplný. Na štítě i v klenotu jest poprsí obrněného muže s vytaseným mečem, jímž máchá nad hlavou, opíraje levici v bok. Znak ten se v XIV. a XV. stol. dosti měnil. Tak z předků rodu Pouzarů Mikeš z Malotína (1366) měl na štítě muže se založenýma rukama (jako Jan z Doudleb). Valkoun z Trojanov (1408) měl jen hlavu muže, Mikšík z Michnic (1392—1406) již muže tasícího.

Vilém z M. byl potomek starobylého, široce rozvětveného rodu jihočeského. Předkové jeho Filip a Jan z M. připomínají se již r. 1312. Vilém z M. byl syn Erazma z M. (1435—76) na Michnicích, Cukšteině, Světví, Svébozích, Kropšláku, purkrabího na Menštejně. Tyto statky držel po otci i Vilém. Byl jako otec ve službě rožmberské, zejména purkrabím na Nov. Hradech (1491 až 1493). Rod jeho kvetl dále až do pol. XVIII. stol., až schud, upadl v zapomenutí. Dle Pam. arch. (díl II.) kvete prý posud, ale šlechtictví neužívá. Jméno jeho se ovšem zachovalo a podivnou shodou v těchže krajinách, kde po věky kvetl v stavu rytířském, jako v Budějovsku, Soběslavsku, u Hluboké a j. Píší se různým způsobem Pauzer, Pauser, Pausar i Pouzar. Důkazy pro jejich totožnost s P. z M. posud však neshledány.

Č. 6. **Jaroslav Běškovec z Běškovic.** Pěkně pracovaný, ostrý otisk pečeti z pol. XVI. věku, ale poškozený neopatrným otisk-

nutím. Vel. 24 *mm*. Návis: IAROSLAW · B · S · BIESSKOWICZ. Znak jest úplný. Na štítě jednorožec celý v běhu; klenot však s dosavadními popisy nesouhlasí. Popisujeť se klenot jako „jednorožec vynikající", ale na pečeti jest přese vše poškození (vytržená část) dobře rozeznati zcela jiný klenot: křídla orličí daleko rozložená a mezi nimi muž po pás vynikající, drže nad hlavou buzykán. Znak tento dává sice „Heraldika" Králova (str. 356) rodu Kosteleckých z Běškovic, ale tito, ačkoli byli jiného rodu, přece měli znak s B. z B. stejný. R. 1584 povoleno totiž Mikuláši B. z B., že směl svého příbuzného, Pavla Kosteleckého, přijati k erbu svému a titulu z B. Pečet naše však nepatří kterému potomku tohoto Pavla Kosteleckého, nýbrž Jaroslavu B. z B., který žil dávno před přijetím Kosteleckého k erbu Běškovců. Užíval tedy, i Jaroslav B. z B. výš popsaného znaku. Jaroslav byl nejmladší ze čtyř synů Bohuslava Běškovce (1503—24), purkrabího pardubského. Žil v l. 1534—71, hlavně při městě Chrudimi, kdež měl dům (až do 1564) a dvůr (1545—71). Ze statků deskových držel Stradov a Nasavrky. O potomcích jeho na ten čas není nic známo.

Č. 7. **Karel Záruba z Hustiřan.** Original z černého vosku v misce z vosku žlutého, veliký (28 *mm*), ale ledabyle provedený, spíše jen naznačený. Nápis těžko čtitelný: KAREL · ZARVBA · Z · HVSTIRZAN. Znak je sice úplný, ale také jen na polo provedený, obsahuje štít s břevnem a klenot, složená křídla. Majitel byl Karel st. (1570, † 1612) syn Jana Z. na Třebověticích, Hor. Černoutkách, Plesu a Radimi (1539—67) a Kateřiny z Hrádku. Karel dostal po strýci Petrovi († 1560) Radim a po strýci Zdeňkovi († 1570) Cerekvici. R. 1596 získal Vildštejn a Oheb. Byl král. kraječem a r. 1586 s bratry Bohuslavem, Zdeňkem a Vácslavem přijat do stavu panského. Držel také Seč a dvůr Andělovský v Chrudimi (od 1611). V mladších letech jako přemnozí jiní ze zbujnělé tehdejší šlechty zaznamenán na neblahou věčnou pamět pro zavraždění Viléma Hlaváče z Vojenic (ok. 1575), z kteréhož skutku se musil vykoupiti 1175 kopami gr. čes., danými příbuzným.

Č. 8. **Vácslav Hynal z Kornic.** Malá papírová pečet, original, ostrá, výrazná, pěkně provedená. Jest vejčitá. (20 × 23 *mm*) a nese úplný znak. Nápis: WENCESLAVS · HINAL · VON · KORNICZ. Štít obsahuje známý erb kornický kříž Antonínský.*) Nad otevřenou přílbou jest koruna a místo přikrývadel plášť. Klenotem jest běs čili mužík s dlouhou bradou, na hlavě s cípatou čepicí, kožešinou lemovanou, bezruký. Hynalové z K. jsou větev

*) Kolářova Heraldika 247 také jej nazývá „křížem Antoniovým" kdežto na str. 206 jmenuje toto znamení zlatým stolem! Král „v Heraldice" 166 také jej jmenuje křížem Antonínským, ač ne rozhodně. Znamení toto sluší spíše počítati mezi kříže nežli za stůl, dílem proto, že k němu vedou 3 stupně, dílem že příčné rameno má na obou koncích koule, čehož u stolů není.

velikého rozrodu českého ve Slezsku. Patřili k němu též: Sobkové, Bludovští, Gurečtí, Jasieničtí, Klochové, Porubští, Rogovští a Rymultovští z K. Větším dílem posud kvetou, Gurečtí a Sobkové i v stavu panském. Pečet patřila Vácslavu H. z K., synu Jindřicha (1590, † 1614) na Vřesině a Šnakově, nejv. písaře vévodství Opavského. Vácslav († 1641) byl radou kardinála z Dietrichsteina. Mimo dotčené statky otcovské držel též dům v Kojetíně. Zemř. bezdětek. Po něm se ještě připomíná strýc jeho, též Vácslav, kterýž byl ok. 1647 komisařem vojenských účtů za stavy opavské. Větev tato pak vymřela.

Č. 9. **Ferd. Rud. Dobřenský z Dobřenic.** Otisk pečeti vejčité (28 × 30 *mm*) z druhé pol. XVII. stol., pěkné, jemně vypracované. Nápis: FERDINAND · RVDOLPH · DOBRZE. Na pečeti jest úplný štít s čápem na trávníku, přílba s korunou a pěknými moderními přikrývadly. Klenot jsou složená křídla. Ferd. Rud. D. (1665—1708) pocházel z Dobřenské větve tohoto starobylého rodu, byl synem Rudolfa (1607—65) na Chvalkovicích a Svinišťanech a Estery Mitrovské z Nemyšle († 1667). Mimo statky otcovské držel ještě Hoděčín, získal znova Dobřenice, přešlé dříve v držení jiné větve rodu, byl 26 let hejtmanem kraje Hradeckého a r. 1696 povýšen v stav panský. Manž. jeho byla Maří Majdalena Boreňová ze Lhoty. Zanechal syna Rudolfa Frant., jímž však větev tato po meči vymřela.

Tab. X. č. 1. **Vilém z Hradešína.** Otisk vzácné pečeti z pol. XVI. st. Vel. 27 *mm*. Nápis: WILEM Z HRADESSINA. Na štítě (znak úplný) obrazec v české heraldice vzácný — kozorožec; správně má se na skále celý do skoku vzpírati, ale snad z nedostatku místa vyryt jen, jak ze skály vyniká. Skála také málo skále se podobá. Jinak jsou však štít, přílba i přikrývadla vkusně a řemeslně provedeny. Klenot jest týž kozoroh i se skalou. Vilém z H. (1540—64) jest potomek vládycké rodiny české, usedlé ve Voticku a u samé Prahy (na Olšanech). Olšany patřily mu až do 1558. V l. 1554—6 zastával úřad místokomorníka. Rodina tato kvetla v Čechách ještě r. 1652.

Č. 2. **Zikmund (?) Licek z Ryzmburka.** Original z červeného vosku v misce z přírodního nebarveného, 30 *mm* veliký, ale špatně spečetěný. Majitel „opravil" levou stranu nápisu druhým přitlačením, čímž písmo rozplihlo. Nápis jest při křestním jmeně nečtitelný a jen dohadovati se lze jmena „Zikmund". I písmena v příjmení „Licek" se rozběhla. Písmena LIC přeskočila do druhého, nového kruhu. Lépe se čte přídomek: Z RISMBVRKV. Zikmund L. z R. jest jeden ze tří synův Jana L. (1504—53) a Salomeny z Janovic. Žil v l. 1553—82 na Boruhrádku a Rokytnici. Manželku měl Annu z Kralovic. R. 1567 získal dům Jakšovský ve Vys. Mýtě, který po něm dotčená Anna vdova v l. 1582—94 držela. Zanechal 5 synův, jejichž potomstvo ještě 1666 v Čechách kvetlo.

Č. 3. **Adam Blekta st. z Útěchovic a Valtinova.** Otisk z druhé pol. XVI. věku, 32 *mm* vel.; pečet slušně pracovaná. Nápis: ADAM · BLECKTA · STARSSI · Z · VTIECH. Na pečeti viděti jest úplný znak Ú. z B., totiž na štítě rozpoltěném v pravé polovici tři, v levé dva pruhy, ony pokosem, tyto pošikem uprostřed se sbíhající, ale na dělící čáře vždy se minou. Přilba má již korunu a klenotem jsou dva rohy lovecké. — Blektové jsou prastarý vládycký rod severočeský. Původní jejich sídla Ú. a V. leží u Mimoně. Připomínají se již 1318. Adam dotčený jest syn Jiříka B. (1540—59) a Eleny z Gerštorfu (1546—52) na Valtinově, Tlustci a Postřelné. Adam (1559—98) jmenoval se zprvu mladším, později starším. Držel statky Valtinov, Tlustec, část Brniště a získal 1577 Rosendorf. Zanechal syna Jiříka Jindřicha. Manželku měl Kat. Hyršpergarovou z Kynygsheimu.

Č. 4. **Bedřich Blekta z Útěchovic a Valtinova.** Otisk pečeti z téže doby jako předešlá, ještě lépe provedené. Vel. též 32 *mm*. Nápis jest směs německo-česká, příspěvek k postupu němčiny u českých rodů šlechtických již v XVI. stol.: B · BLECKTA · V · AVTIESSHORN · A · WALTER. Bedřich jest bratrovec Adama st., syn Jáchyma B. (1546—71) a Doroty Kelblové z Geizinku. Měl jen menší statek N. Tulcpach s manž. Annou z Pojtic, která po smrti jeho r. 1613 zboží prodala.

Č. 5. **Jan Diviš z Žerotína.** Original pečeti z červeného vosku, jehož ochranná miska z vosku přírodního byla zničena, při čemž i levá strana pečeti s půlí nápisu zmizela. Vel. byla 60 *mm*, z nápisu zbylo jen: IAN DIWISS Z ZEROTINA. Na ulomené levé polovici pečeti byl také nápis, z něhož zbylo jen . . . . TI (bezpochyby: A NA NAMIESSTI). Divno jest, že pan Jan Diviš, bohatý příslušník stavu panského a rodu proslulého, spokojil se pečetí skrovnou a dosti chatrně provedenou. Na štítě jest lev Žerotínu, vynikající ze skály (více než zeď), a přilba s korunou bez klenotu. Jan Diviš (syn Jana st., 1553—84 a druhé jeho man., Magdaleny Slavatovny z Chlumu) byl nevlastní bratr slavného Karla st. z Ž. (z první manž. Jana st. Mariany z Bozkovic). Žil l. 1582—1616 drže Brandýs n. O. a Náměšt. Získal též Pouzdřany, Židlochovice, Chroustovice, Troskotovice a Tuřovice. Za manž. měl Annu z Ž., která však zemřela téhož roku jako její manžel. Dědicem byl bratr Karel.

Č. 6. **Artleb z Kunovic.** Otisk pečeti z konce XVI. stol., 30 *mm* veliké, pěkně provedené. Nápis: ARKLEB · Z · KVNOWI(CZ). Úplný znak: Na štítě v širokém pasu (pás jest vždy pokosný, tudíž od pravé horní k levé dolní straně) jsou dvě polovice jelenu; klenot zajímavý jest úpravou vzácnou, že jelen, vynikající obyčejně mezi dvěma křídly orličími, není mezi nimi, nýbrž před nimi a křídla jsou složená. Pečet jest pěkně provedená a zdá se, jakoby byla otiskem s papírové pečeti. Artleb z K. byl potomek starého panského rodu moravského, který v dějinách od r. 1319 až 1749 se objevuje, syn Jetřicha z K. (1540—79) na Uh. Brodě

a Ostrohu. Artleb sám měl Uh. Brod a Hluk a s manž. Eliškou Konopištskou ze Šternberka získal Konopiště a Benešov (1588 až 1604). Měl 4 syny: Jana, Jetřicha, Adama a Bedřicha; ale všichni tito bez potomstva pomřeli. Od jeho bratra Jana pocházela větev, která po bouřích 30leté války až do Hessen-Kaselska se dostala a tam v polovici XVIII. stol. vymřela, dosáhši 1686 titulu hraběcího. Zajímavým členem této větve jest hrab. Juliana Luisa (1705—49), choť hr. Rud. Ferd. z Lippe-Biesterfeldu (1671—1726), která uváděla se též v dlouhém sporu větví rodu Lippského o následnictví.

Č. 7. **Bedřich Bořek nejst. Dohalský z Dohalic.** Otisk pečeti sice dosti veliké (30 *mm*), z níž však jen znak jest zřetelný. Nápis jest velmi nečtitelný. Lze z něho přečísti jen: FRIDRICH · BOR . . . . DOHALSK . . .. Znak jest proveden dosti pěkně. Štít jest silně v levo nakloněn, rozpoltěn, levá strana šachována, má však jen 3 kostky vynikající a ne osmkrát šachovaná jako teď, bezpochyby, aby se rytci usnadnila práce. Přílba není postavena nahoře na prostředku štítu, ale dále k pravému rohu, ozdobena jest korunou. Klenotem jest mouřenínka, držící na prsou šachovnici. — Bedřich (1590—1646), r. 1590 zvaný mladším, 1623 starším, 1639 již nejstarším, jest syn Jana st. (1543—90) a Barbory Mladotové ze Solopisk; pocházel z rodiny potomky požehnané. Měl 11 sourozenců, z nichž 6 bratrů. Ze slušného jmění otcovského dostala se na něho Milčeves s Vrbicí. Mimo to měl Hrobičany. Pro náboženství opustil pak vlast a dokonal 1646 život trudný v Žitavě. Jest pochován v tamním hlavním chrámě. Náhrobek jeho posud prý jest zachován.*) Z dítek jeho syn Jan Bořek ml. vrátil se do vlasti asi po smrti otcově a získal na čas starodávné sídlo rodu, polovici Dohalic a Volanice (1650) a žil ještě 1662. O potomcích jeho není zpráv. Dvě dcery Bedřicha Bořka zůstaly však v Žitavě (Barbora, vdaná Linhartová z Najenperka) a zemřely obě 1657.

Č. 8. **Jan Bohuchval z Hrádku.** Otisk pečeti, zhotovené zachovaným pečetidlem, provedené na onen čas neobyčejně pěkně a rázně. Vel. 28 *mm*. Nápis: IAN · BOHVCHWAL · Z · HRADKV. Znak jest úplný. Na štítě vidíme třikrát lomené břevno, přílba průčelná, otevřená, nedotýká se štítu, ale vznáší se nad ním. Nad ní jest točenice s feflíky vysoko vlajícími a klenot klobouk o 5 pštrosích pérech a týmž znamením břevna jako na štítě. Klobouk však svou štíhlostí podobá se spíše sloupu. Janové B. z H. žili současně tři: Jan, syn Benešův, který však neměl statkův pozemských, nýbrž jen dům v Milevsku a dva Janové, otec a syn. Tuším, že pečet patřila otci. Tento (1542—92) nazýval se dříve ml. (proti Janu staršímu, otci Benešovu) a r. 1572 již starším. Byl synem Bohuslava na Bukové a Slatině. Jan sám držel Čachrov

*) Bylo by záhodno shromážditi zbylé památky po nešťastných českých vyhnancích v Sasku a Lužici, kde se nejvíce zachovaly, aspoň popisem, výkresem a fotografií.

(od 1568), Nemilkov a Dívčice (od 1557 v zástavě). Manželku měl Izaldu Rendlovou z Úšavy. Zanechal 6 synů a 1 dceru, z nichž Viktorin odešel pro náboženství ze země.

Č. 9. **Jindřich Údrcký z Údrče.** Otisk, zhotovený též podle zachovaného pečetidla, jako předešlý, a lepší než pečet Jiřího Bedřicha Ú. z Ú. (viz tab. VII.). Jest přesně, ostře, velmi pěkně proveden. Vel. 28 *mm*. Nápis: S · GINDRZICH VDRCKI Z AVDRCZ. Znak jest úplný: Štít na příč rozdělený, horní polovice vyvýšená, přilba průčelná a klenot, rytíř s odkrytou hlavou, chrání si ji oběma rukama. Klenot se dosti často měnil. V almanachu gothajském (1860) stavu panského popisuje se takto: Rytíř útočící, v pravici drží rukojeť a zlomek meče, jímž mává, v levici pak drží ulomený hrot meče; na pásu visí mu stříbrná pochva. Též se vyskytují pečeti muže s kladivem za pásem, který drží nad hlavou misku i loďku; ano i rytíř, který má do hlavy zaseknutou sekeru, což souvisí s přítomnou pečetí, na níž rytíř úzkostně hlavu si chrání. — Jindřich Ú. jest synem Jiříka na Vidhosticích, Lužci a Vesci a Doroty Novohradské z Kolovrat. Po otci zdědil Vidhostice a s bratrem Ant. Ferdinandem držel Drahonice. R. 1628 odešel pro náboženství ze země a žil pak v Marienberce a později v Annaberce v Sasku. Rod jeho kvete posud (do nedávna ve 3 větvích), ale statků pozemských již nedrží. V posledních letech vymřela starší jeho větev (bavorská) a jedna z obou větví českých též se chýlí k pádu. Zbude jen mladší větev česká a rytířská pošlost toho rodu. Tato zachovala se v Uhrách po některém z přečetných členů rodu v XVIII. století. Tito uherští rytíři Ú. píší se pravopisem správnějším než česká panská větev. Tato se totiž nazývá „Audřicky von Audř", kdežto rytířská větev píše se: „Udrycki de Udryce". Potomci jsou ve službě vojenské.

Tab. XI. č. 1.*) **Bedřich starší ze Žerotína.** Original papírové pečeti tvaru vejčitého, pěkně provedený, pochází z konce XVI. st. Veliká jest 26 × 22 *mm*. Na pečeti štít dole zakulacený s korunovaným lvem dvouocasým, při němž jest zajímavo, že nevyniká „až po kyty" ze skály, jak toho Žerotínové po několik století užívali, nýbrž celý stojí na skále třikrát rozštípené. Místo klenotu nad štítem jest tabulka s monogramem: F · Z · Ž. (Frydrych z Žerotína.)

Bedřich zvaný starší (1550—98) proti Bedřichovi z větve Bludovské, pocházel z větve Napajedelské, byl syn Pavla z Ž. a držel po otci statky moravské jako nejstarší z rodiny, kdežto čtyři jeho bratři drželi statky v Čechách (Smiřice, Heřm. Městec, Černíkovice, Miletice). Bedřich měl Přerov, Židlochovice, Pouzdřany, Uherčice, Mořice, Bílevice a Víceměřice. Společně držel i Heřm. Městec. Byl plukovníkem ve vojště, voj. radou a hofmistrem krále Maximiliana II. a na sklonku života hejtmanem moravským

*) Mnohé pečeti na tab. XI. a násl. dřívější majitel znešvařil, popsav jich okraje velmi neladně. Přes všechno úsilí nebylo lze věc odčiniti, sic byly by pečeti značně poškozeny.

(1594—98). Byl třikráte ženat (1. m. Majd. ze Zastřízl, 2. Isabela hrab. z Biglie, 3. Majd. z Žerotína roz. Slavatová z Chlumu). Zemřel 31. května 1598. Čtyři dítky předešly jej smrtí, ostatní pak (tři synové a dcera) brzy ho následovali, tak že na počátku XVII. věku tato větev úplně vyhynula.

Č. 2. **Karel st. z Žerotína**. Original papírový, pečet malá, vejčitá, prstenová (vel. 16 × 18 *mm*) s rohy usečenými, ale dobře provedená, zřetelná, z r. 1606. Štít sám jest úplně vejčitý a obsahuje lva korunovaného, dvouocasého, který ze skály vyniká. Nad štítem jest přílba s korunou a místo přikryvadel plášť. Po obou stranách přílby jest monogram K Z Z (Karel z Žerotína). Osoba největšího přívržence víry bratrské ze šlechty českomoravské, pevného až do smrti, kdežto četní jiní (z protestantů) nevydrželi a sklonili šíji před krutým osudem, jest na jiných místech vylíčena i není zapotřebí, tuto ji dále zjišťovati.

Č. 3. **Týž**. Otisk z červeného vosku na papíře, o dvě leta mladší než předešlá pečet. Jest menší (14 × 15), taktéž pěkně provedený, prstenový. Obsahuje též štít se lvem ze skály o třech pahrbcích vynikajícím. Lev jest také korunovaný, dvouocasý, přílba s korunou a kolem plášť. Po stranách monogram K Z Z

Č. 4. **Jetřich st. z Žerotína**. Otisk velmi pěkné pečeti tvaru vejčitého (20 × 24 *mm*) veliký z počátku XVII. věku. Obsahuje celý znak věncem otočený se lvem ze skály vynikajícím a klenotem týmž lvem z koruny. Jetřich st. jest syn Bernarta (1557—1602) na Val. Meziříčí a Rožnově a 3. jeho manželky Anny Estery z Kunovic. Měl dva bratry a pět sester, mimo jiné, kteréž pocházely z 1. a 2. manželky a před r. 1600 zemřely. Držel po otci Val. Meziříčí a Rožnov a připomíná se jako přísedící zemského soudu. Zúčastnil se jako Ladislav Velen z Ž. vzpoury 1618—20, načež utekl do Sedmihradska, kde i zemřel. Statky jeho získal 1630 opět jeho synovec Baltazar a rodu je zachoval. Val. Meziříčí náleží Žerotínům posud.

Č. 5. **Frant. Ludvík z Žerotína** (1660—73). Pěkně pracovaná mladší pečet vejčitá, velikosti (18 × 20 *mm*), se znakem též vejčité podoby. Na štítě jest celý lev na skále stojící, nad štítem panská koruna. (Žerotínové byli si toho dobře vědomi, že katastrofou bělohorskou k nám přinešený titul hraběcí není vyšší než stav panský v Čechách, vždyť po celé věky, od počátku šlechty v Čechách vůbec žádný vyšší stav tu nikdy nebyl než panský, proto nebažili po tomto novopečeném „povýšení" věrných rodů a zůstali ve svém starobylém stavu panském ještě skorem 100 let. Když však viděli, jak snadno i nově povýšení hradby stavovské, druhdy tak důsledně a vytrvale hájené překročují a i po čtvrtém stupni — hraběcím — se derou (divně logický byl i nový způsob, že mohl býti do rodů starožitných povýšen i takový snažil, jehož otec sám teprv šlechtictví nabyl, jakoby se dala starožitnost zkrátka dekretovati), sáhli i oni bezděky po říšském (1706) a českém (1711) hrabství, vyhradili si však titul „hrabě a pán" a toho užívají podnes! Za toto důsledné hájení starobylého českého stavu pan-

ského zasluhují opravdového uznání. Frant. Ludvík byl právě synem onoho Baltazara, který získal rodu zase Val. Meziříčí a Rožnov. r. 1638 i Přerov a tento držel i syn Frant. Ludvík v l. 1660 až 1673. Zemřel téhož roku bezdětek a Přerov spadl na staršího bratra Karla Jindřich ml.

Č. 6. **Jan z Věžník**. Original pečeti papírové z r. 1562 maličké sice (13 × 14), takřka kruhové, ale dobře pracované. Zvlášť pěkná jest hlava psa věžníka na štítě. Na krku nemá obojek. Klenot schází. Místo něho jest monogram I Z W (Jan z Věžník). Majitel patřil k nejstarším českým rodům rytířským (již v r. 1318 připomínanému). Později dosáhli V. stavu panského a hraběcího a vymřeli teprv 1877. Janovi patřila okolo 1562 na Moravě Brtnice a dá se souditi, že jest totožný s Janem, který měl v l. 1570—76 Olešnou a zastával úřad hejtmana na Dačicích. O potomstvu jeho na ten čas zpráv se nedostává.

Č. 7. **Kryštof Pavel Věžník z V**. Pečet dobře rytá, zřetelná, dosti veliká, vejčitá (24 × 28), ale ne příliš umělecká. Mimo obvyklý věnec celou pečet lemující, má ještě dvě palmové ratolesti, po stranách štítu postavené a dole pod štítem stuhou svázané. Na štítě jest hlava věžníkova, která má ozdobný zlatý obojek se šňůrami. Nad štítem jest panská koruna a nad ní monogram: C P F V W (Kryštof Pavel svob. pán z Věžník).

Kryštof Pavel byl syn Adama Ladislava, hejtmana kraje znojemského a místokomorníka (zem. 1687). Po otci zdědil Stražovice a s manželkou Annou Eliškou z Leves roz. Hörnerovou z Horneku (1648 † 94) získal Pokojovice (1689), Zanechal šest dítek, tři syny a tři dcery. Synové (Max. Ant., Josef Ant. a Jan Bohuslav) převzali společné statky otcovské.

Č. 8. **Markvart Jiří sv. p. z Věžník.** Otisk z pečetního vosku, pěkně provedený, malý (18 × 22). Obsahuje pouze štít zakulacený s panskou korunou, ale má dokola opis: MARQWARD . GORG . FREYHERR . VON . WEZNICK. Na štítě jest hlava ohaře s obojkem a kroužkem, ale zcela jiného rázu než hlava na pečeti Jana z V. Ovšem, pečeti tyto jsou od sebe vzdáleny 140 let. Nad štítem spočívá panská koruna. Markvart Jiří byl bratr Kryštofa Pavla. Připomíná se v l. 1681—1701. Měl statky Stražovice, které pustil bratrovi 1687 a získal 1681 Opatovice, 1687 Běstvinu, Lesonice (1669—80) a Červ. Martinkov. Manželka jeho Joh. Šťastná Sizzová z Noris přečkala jej a zdědila Opatovice, které postoupila své pastorkyni Marii provd. hr. z Bubna.

Č. 9. **Bernart Frant. Ignác hr. z V.** Zvětšený obraz otisku pečeti malé (15 × 17) ale velmi pěkně a zřetelně ryté. Jest z pečetního vosku na papír přitištěna a z listiny vystřižena. Obsahuje úplný hraběcí znak Věžníků bez nápisu kolem, jenom s monogramem: B F G V W (Bernart Franz Graf von W.). Štít dole zakulacený má štítek se vzpjatým lvem; štít jest rozčtvrcen a má v 1. a 4. čtvrti lovčí trubku se šňůrou, v 2. korunovanou orlici v 3. puvodní znak Věžníku — věžníka psa se zlatým obojkem.

Nad štítem jsou dvě přílby, nad 1. orlice, nad 2. hlava a krk věžníka.

Bernart Frant. (1660 † 1714) jest první hrabě z rodu V. (od r. 1694), syn Václava Rud. sv. p. z V. (1648 † 66), pána na Třebešicích a Zdechovicích, Modletíně, Zbislavi, Vrbici a Vlkanově a Marie Elišky Bořeňové ze Lhoty, roz. Mitrovské z Nemyšle. Držel všechny statky otcovské, z nichž prodal jen Vrbici, ale za to přikoupil (1679) Nové Dvory a Hamrštadt. Stejně jako otec zastával dlouhá léta úřad hejtmana kraje čáslavského. Manželka jeho byla Barbora Eliška Švihovská z Ryzemberka z vymírající katolické větve rodu toho.

Tab. XII. č. 1. **Bartoloměj Vanecký z Jemničky**. Zvětšený obraz z papírového otisku osmihranné pečeti neveliké (15 × 16), význačné tím, že ačkoliv pochází z 2. pol. XVI. stol. (1569) má již místo nápisu obvyklého dokola pečeti jenom monogram: B W Z G M (Bartol. Vanecký z Gemničky). Štít zajímavý jest tím, že sestrojen jest jako obraz v dřevěném rámci. Na štítě jest rak, klenot žádný. Úplný znak V. z. J. (rodiny moravské, ač znaku stejného s českými Žižky z Trocnova a vladykami z Perče) jest: červený rak na stříbrném štítě, nad přílbou na červené a stříbrné točenici dva stříbrné rohy buvolí (jako u posavadních hrabat Bukůvků z Bukůvky); přikrývadla červená a stříbrná.

Bartoloměj V. z J. pocházel ze staré vladycké rodiny moravské, která zvala se prvotně z Jemničky, potom dle Vanče v hejtmanství Třebíčském (okrese Náměšťském) V. z J. Byl synem Jana na Vanci a připomíná se v l. 1560—89 (zemřel t. r. 8. září). Patřil mu otcovský statek Vanec (společně s bratrem Jiřím), Pavlovice, Oprostovice a Dol. Vilémovice. R. 1560 získal Dřevohostice a 1567 Valeč. R. 1576 byl poručníkem sirotků po Vilémovi Rychnovském z Jablonice. Byl dvakráte ženat (1. manž. Anna Zámrská ze Zámrsku, 2. Anna z Vel. Poruby, paní na Dol. a Hor. Polánce). Anně ze Zámrsku postoupil 1574 u věně část statku Vaneckého. Ačkoliv rod V. z J. kvetl na Moravě přes 300 let (1380—1694) a bezpochyby i před 1380, nečiní o něm veliká encyklopedie „Ottův Slov. Nauč." pražádné zmínky, omezujíc se v genealogii mimo rody nejdůležitější jenom na Čechy. Zásada tato není však správná, nebo když dílo tak obšírné nepřináší úplnou genealogii rodů českých, kde jinde se má hledati? Nelze přece čekati, až vyjde nějaký moravský nebo slezský Slovník Naučný! V tom právě má býti hlavní úkol takové encyklopedie, aby byla v českých věcech nejpodrobnější a v cizích se omezila dle starého hesla: „Ne mnohé, ale mnoho!"

Podávám tu tedy širší zprávu o rodině V. z J. Již r. 1366 připomínají se sice na Vanči dva vladykové, bratři Sezema a Dobeš, kteří t. r. Vaneč (lépe Vanec) prodali, ale bezpečně nelze je zařaditi do rodu V. z J., hlavně pro nepodobnost jmen, neboť později žádný Vanecký jmen Sezema nebo Dobeš neužíval. Spíše lze sem vřaditi Bohunka z J., který byl 1380 vzat na spolek v Kostelním

Vydří od Hanuše z Vydří. R 1437 bratří Ondřej a Milota z J. koupili Přimělkov a Rukštejn (Hradisko) a Ondřej sám 1447 získal Studnici a Oslavu, dle kteréžto (Oslavy) potomci jeho psali se Oslavický z J., druhá pak větev si ponechala příjmí V. z J. Synové některého z těchto bratří byli Zich a Mikuláš z J., kteří sice 1460 Přimělkov prodali, ale za to získali od kláštera Třebíčského v zástavě Meziříčko, Načiměřice, Radošov, Víčkov a Sokaly (asi 1464), 1466 pak Oslavičky. Mikuláš zanechal syna též Mikuláše (1476—99) který ku zděděnému statku Oslavičkám připojil 1493 Osovou, ztrativ oněch 5 osad kláštera Třebíčského (vyplaceny 1490). R. 1490 získal půl Slatiny a 1494 celou. Strýcem Mikuláše jmenuje se Jan z J. (bezpochyby syn Zichův), který postoupil 1499 svůj nárok na Oslavičky dotčenému Mikuláši (ml.). Současně žil z větve Studnické Jiří z J. (snad syn Ondřejův) (1481—1502) na Studnici. Ten měl až do 1489 domy v Tasově, dvůr v Kamenné (do 1492) a jiný dvůr tamtéž (do 1502). Synové (?) jeho byli Jan a Ondřej, kteří drželi v l. 1492—94 Studnici a postoupili ji strýci Arnoštovi sedícímu dříve na Oslavě (do 1489). Arnošt měl za manželku Barboru z Ejváně, které ukázal věnem platy na Studnici r. 1494.

Na počátku XVI. stol. připomínají se dva bratři, Burian a Vácslav z J., kteří prodali 1511 dvůr v Malé Svratce klášteru Žďárskému. Po nich přichází Zikmund Oslavický (manž. Markéta z Gogolína, 1540—50, zemř. před 1574) na Janovicích (1534), který získal 1537 Racovice. Držel též Slatinu a Strážov a zemřel ok. 1540 zanechav dceru Evu, které byly Slatina a půl Strážova již 1540 a Racovice 1542 od věřitelů uchváceny. Udržela si jenom třetinu Janovic do 1574 (manžel Jindřich Janovský z Janovic). Stejnou dobou s ní živ byl Jiří Oslavický z J., syn Jana nebo Ondřeje (nemůže býti totožný s Jiřím [1481—1502]), poněvadž zemřel až 1559 zanechav sirotka nezletilého), pán na Oslavičkách a Košově. Držel též část Uhřinova a Chřeptova, dvůr v Kamenné a pustý dvůr v Benedině. To všechno bylo sirotku po něm 1559 soudem prodáno. Vedle těchto členů žili v 2. polovici XVI. stol. ještě Jan (1550 i násl.) na Vanci a Zikmund V. z J. (1570, manž. Anna Rájecká z Mírova). Jan zanechal syny Jiříka a Bartoloměje (viz shora). Jiřík na Vel. Byteši a Vanci (1560—75) koupil 1567 Jesenici. Byl dvakrát ženat. První manž. byla Johanka, druhá neznámého jmena připomíná se 1576 jako vdova. Syna měl Václava (1590—1613) pána na Valči, Vanci a Suchohrdlích (od 1613). Byl král. radou, číšníkem a od 1605 hejtmanem kraje jihlavského. V l. 1595—9 připomíná se také Jindřich V. z J. na Porubě. Týž prodal 1595 Jesenici a byl by dle toho snad druhým synem Jiříka (1560—75). Manželka jeho byla Anna Porubská z Vel. Porub na Polánce (vdova po Bartol. V. z J.?) a dítky: Zikmund Václav, Alena a Vilém Jan (tento zemřel v mládí), též Alena (nar. 23. čce. r. 1597, zemř. 6. čce. 99). Zikm. Václav zdědil Porubu i Polánku, oženil se 1617 s Kateřinou Štirnskou ze Štirn (zemř. 3. září 1650),

byl asi od r. 1625 nejv. písařem, pak zemským sudím Opavským a zem. 5. led. 1647 Přečkala jej jenom dcera Lidmila Konstancie (starší Zuzana Eleonora [od 1645 manž. Mik. st. Orlíka z Laziska], zemř. před otcem), dědička Poruby i Polánky (manž. Jiří Bedř. Skrbenský). Když 1680 zemřela, nebyl již z celého rodu V. z J. nikdo na živě než Helena Salomena, vdova po Janu Kryštofovi V. z J. Tento dědil po Zikm. Vácslavovi spolu s Ludmilou Konstancií Polánku i Porubu, byl dvakrát ženat (s Marií z Tarolu a Helenou Salomenou Müllerovou z Reichenberka (po té zase provdanou za Jiřího Mauryce Kotulinského) a když 1647 (9. února) zemřel, zhasl rod V. z J. po meči. Statky dostaly se Skrbenským a Heleně Salomeně Kotulinské (zem. 1692).

Č. 2. **Vilém Šárovec ze Šárova.** Malá (14 × 16) vejčitá, papírová pečet z r. 1586, ale pěkně rytého pečetidla. Jest jemněji provedená než ona Kat. Š. z Š. (tab. VIII. č. 3.). Obsahuje úplný znak s monogramem: W S Z S. Na štítě jest krokvice (lépe krov) a klenot obrněné rámě s mečem v pěsti.

Vilém Š. z Š. jest členem moravské větve Š. Otec jeho byl Jan na Hluchově, Ptení a Přemyslovicích. Tyto statky zdědili synové jeho starší Jiří a mladší Vilém (1570, zemř. 1596). Vilém postoupil všechno 1581 bratrovi, ale zase to později získal. Manželka jeho byla Anna Marijana Martinkovská z Roseče, která po něm 1596 dědila Ptení. Vilém zanechal několik dětí, z nichž syn Hynek ujal od matky Ptení a držel je až do 1623. Zúčastniv se též povstání stavovského ztratil Ptení konfiskací. Hluchov a Přemyslovice dostaly se Janovi st., který však oba ty statky také dlouho nepodržel, takže všechny z držení rodinného vyšly.

Č. 3. **Kryštof Velen Šárovec z Šárova.** Pečet větší než předešlá (25), též papírová, z r. 1665, dobře rytá, ale ne tak zřetelná. Má nápis kruhový a celý znak. Nápis jest: KRIST. WELEN . SSARÓW . Z . SSARO. Na štítě jest krov a klenot ozbrojená ruka s mečem. Znak jest přesně stejný s předešlým, takže za 80 let Šárovci (a přičteme-li i znak Kateřiny S. tedy přes 120 let) pranic svůj znak nezměnili, věc to dosti vzácná. Kryštof Velen jest snad syn onoho Jana st. Š., který držel Hluchov a Přemyšlovice. Místo statků otcovských získal s manželkou Psáry ve Slezsku a dosáhl vysokého důstojenství tamtéž. Byl radou a nejvyšším písařem knížectví Opavského (1569—68). S manželkou Exulianou Krystynou z Bergu pokud známo, dítek nezanechal. Větev tato však přece, usídlivši se v zemích pruských, udržela se tam do dnes.

Č. 4. Dlužno na ten čas odložiti. Horlivý sběratel Cerroni, který tento (papírový) otisk vystřihl z nějaké listiny, omylem napsal k ní „Cosa von Hradisch". Leč podrobným zkoumáním shledávám, že pečeť patří hr. z Rogendorfu, kteří sice také 1707 v zemích českých sídlili (Kar. Ludvík hr. z Rog., držel Letovice a Rájec na Moravě) i českého hrabství (16. dubna 1686) dosáhli, ale jsou původu štýrského a bude k nim přihlédnuto později.

Č. 5. **Jiřík Lehomský z Malevic (Malejovic).** Větší (30) papírová, velmi pěkně provedená ostrá pečet s úplným znakem a nápisem v obvodu: GIZIK . LEHOMSKI . Z . MALEWIZ. Na štítě jest kus kola o 2 špicích (ne o 4 jak má Kolářova Heraldika str. 208) a klenot týž kus na křídle orličím. Ryjec si špatně rozdělil poměry štítu, přílbice a klenotu, tak že klenot křídlo jest příliš malý a oproti štítu a přikrývadlům chatrně provedený. Jiřík L. z M. pochází z jihočeské rodiny vladycké (z Klatovska a Přešticka) stejného znaku s Rousy z Lipna, Chuchelskými a Žehušickými z Nastajova, Lažanskými z Bukové a j. Byl syn Václava L. z M. (1530—58) na Těšetinách, Nedanicích a Chlistově a Krystyny z Kocova (1550—70). Po otci dostalo se mu Těšetin, které však prodal s bratry 1578. Měl též Strážov (do 1600) a Lehom, od které si vzal rod příjmení, ale i tu prodal 1600. Měl 3 bratry: Jana, Vojtěcha a Bohuslava, z nichž nejmladší rod svůj dále vedl. Ještě 1659 připomíná se jeho vnuk Adolf Florian na Lhotě a Ujčíně. Po té mizí pamět o vladykách těchto.

Č. 6. **Jáchym Pivce z Hradčan a Klimšteina.** Maličká (13 × 15) papírová, osmihranná pečet prstenová, ale zřetelná, jako většina papírových pečetí a dobře provedená. Pochází z listiny z 1614. Obsahuje úplný znak Pivcův: 2 rohy buvolí nespojené, jak na štítě tak i v klenotu, nahoře u přílby monogram: I P Z H. Majitel pečeti, Jáchym Pivce (též Pivec) jest člen staré vladycké rodiny české ve Slezsku a na Moravě dlouhý čas (1415—1636) usedlé. Připojuji to, co není v dotyčném hesle Ot. Slov. Nauč. První známý člen rodu, pokud známo, jest Mikuláš z Hradčan ok. 1415 na Hradčanech. Po něm připomíná se Čeněk z H. a Třeboně na Klimšteině 1430 a Oldřich z H. (1460) s manž. Annou z Nové Cerekve. Dotčený Marek (v Ot. Slov.) měl sám již Klimštein po Čeňkovi a jest snad jeho synem. Držel i Hradčany. Po jeho smrti (asi 1464) rozdělili se synové Jan a Václav o tyto statky. Dcera Markova Eneda měla za manžela Vaňka z Moravice. Dítky Janovi, Bernart Kryštof, Hynek a Barbora (manž. Jiří Šutar z Drahotuš) zdědili po strýci Václavu Hradčany, které připadly pak Bernartovi; ale ten je podržel jen 2 léta. Klimštein dostal se Kryštofovi, jenž vládl statkem tím až do 1523 (spolu s částí Bohuslavic a Vřesiny, po sestře Barboře). V těch dobách připomíná se také na Moravě Jakub Pivec z Habří, nejisto však, patřil-li k naší rodině. Týž koupil 1495 dvůr a $2^1/_2$ lánu v Rojetíně a 1498 dvůr v Hor. Březí. Jeden Pivec (Verner či Bernart?) měl také nějaký čas Bravantice. Jan P. z H. (Ot. Sl.) hejtman kroměřížský zemř. 1575 koupiv 1572 část statku Čechy. Manželka jeho Estera Podstatská z Prusinovic zemř. po něm (1581 30. dub.). Jiný člen rodu Diviš měl v l. 1580—92 dvůr v Kostelci u Plumlova (zem. 1598, 26. pros.) Výše dotčený Jáchym žil v l. 1590—1600 a byl zámožný. Měl statky Dlouhou Loučku (do 1600), Hor. a Dol. Sokolom, Vinary a koupil 1593 část Mizic a fojtství v Moravičanech, Dolanech, Tovéři a Poleni. Za manželku měl Johanku Bítovskou ze Slaví-

kovic, kteráž od něho převzala (1600) Dlouhou Loučku. Poslední známý člen Pivcův jest Vratislav (1608—36) na dvoře v Borutíně, Jmeno to se posud uchovalo. Několik Pivcův jest v službě vojenské, ale šlechtictví neužívají.

Č. 7. **Ferd. Ludvík Koza z Hradiště.** Papírová větší (22 × 25) pečet, pěkně provedená, zřetelná, s úplným znakem. Nápis okolo štítu jest: FERDINAND . LVDOWIC . COSA . VON . RADISCH. Štít obsahuje starodávný erb Kozů postoupený jim se svolením král. 1538 od Nebozízků z Hradiště: „Štít červený, v němž noh (gryf) černý stojící, rozkřídlený, s nosem a pazoury zlatými" (Kolář, Heraldika 201). Týž noh vyrůstá i jako klenot z koruny na přílbě. Kozové z H., ačkoli po 210 let v zemích českých kvetli, jsou méně známá, méně vynikající rodina, pročež jich ani Ot. Sl. neuvádí. Na ten čas jest z nich známo za celou tu dobu jen osm členův. Zakladateli jsou bratři Jan a Václav, kteří jak shora podotknuto, byli 1538 (9. květ.) od Jana Nebozízka z Hr. přibráni k jeho erbu a tituli. Jan byl hejtmanem kroměřížským (1546—55 sl.) a v l. 1543—6 měl i dům v Pardubicích. Potom připomíná se na Moravě Vácslav K. z H., jenž držel do r. 1590 Vel. Lazníky. Potom jest v rodině delší mezera, až 1627 připomíná se Bohuslav, který koupil t. r. svobodný dvůr v Pouzdřanech a byl správcem statků Kašp. Melich. z Žerotína. Následující člen jest Jan Bohumil, v l. 1699—1701 hejtman hradu Mírova. Majitel této pečeti jest Ferd. Ludvík rytíř K. z H. Byl pánem na Chvalkovicích a zastával úřad místopísaře markr. mor. Zemřel v září (před 12.) 1712. Statek Chvalkovice však rodu svému neudržel. Byl prodán k naléhání věřitelů. Ferd. Ludv. uzavřel bezpochyby řadu K. z H. po meči, neboť v létech následujících připomínají se jenom ženští členové z této rodiny. Anna Marie K., která byla třikrát provdána: Poprvé za Hotovce z Husenic, podruhé za hr. z Thurnu a po třetí za Jana Bohumila hr. z Halleveilu. Jiná K. z H. Marie Anna Barbora (snad sestra před.) sv. pí. (patrně po svém provdání do stavu panského povýšená) žila ještě 1760 s manž. Frant. Kalixtem hr. Laryšem ze Lhoty (zem. 1760). Tím končí na ten čas zprávy o K. z H.

Tab. XIII. č. 1. **Jakub st. Vojský z Bogdunčovic.** Menší papírová pečet (15 × 16) ale pěkně provedená. Obsahuje úplný znak a monogram po obou stranách přílby: I W Z B. Na štítě jest zubří hlava s kruhem (prstenem) v nose, jako spatřujeme u českých Talacků z J. a moravských Pernšteinů a slezských Marklovských ze Žebráče a Pernšteina, v heraldice polské znak zvaný Wieniawa (báječný praděd Pernšteinů). Klenoty všechny tyto rodiny však se liší. Talackové a Marklovští mají tutéž zubří hlavu za klenot, Pernšteinové hlavu s krkem a Vojští 3 péra pštrosí. Také příbuznost jejich nedá se doložiti. Talackové vůbec od ostatních odpadají, neboť prvotní jejich znak není zubří hlava, ale „mluvící" telecí hlava a ostatní 3 rody liší se úplně svými klenoty, ač Marklovští rádi by nastoupili v dědictví starého věhlasu Pernšteinů,

odloživše oba své prvotní přídomky Marklovský i ze Žebráče a dosáhnuvše titulu panského, užívají teď jen přídomku z Pernšteina.

V. z B. vzali jméno své dle Paprockého (Zrcadlo 320 *a*) od polského názvu hejtmana vojenského „vojský" a tak se doposud správně píší. V starších dobách psali se i Vojska a Vojsko. (Ovšem v českých listinách oněch dob dobře: Vojský nebo Vojsko z Bogdančovic [správnější než Bogdunčovic] nyní pak německy von Woisky místo pravého W. von B.)

Jakub starší byl syn Řehoře V. a Anny Hřibovské z Knurova. Připomíná se v l. 1570—1604. Byl král. prokuratorem mor. a pánem na Količíně (od 1575), Veselí (od 1587), Pohořelicích a Hrušovanech. Byl čtyřikrát ženat (1. m. Joh. Podstatská z Prusinovic, 2. Eva Zoubková ze Zdětína, 3. Kateř. z Náchoda, 4. Barbora Onšová z Bílkovic). Dosáhl také (4. května 1604) povýšení do stavu panského. Z manželství svých zanechal 6 dítek: Syny Jana, Petra, Karla a Bedřicha a dcery Annu a Johanku. Jan dostal Pohořelice; mimo to držel dům v Opavě (ok. 1612). Petr (1608—22) dostal po otci Količín, Hrušovany a Veselí, oženil se s Alenou Rousovou z Lipna, ale ztratil Hrušovany a Veselí pro účastenství ve vzpouře. Jenom bratr Bedřich podržel Količín, maje jej s Petrem v společném držení. Z dítek Petrových známi jsou synové Bedřich, Karel a Bernart, kteří rod dále vedli. V. z B. zachovali se podnes, jsouce usedlí v Pruském Slezsku. Někteří členové jsou důstojníky ve vojště pruském.

Č. 2. **Rud. Max. Říkovský z Dobrčic.** Větší (23 × 26) papírová pečet z 1682, pěkně sice provedená, ale přelomením porouchaná. Obsahuje úplný znak s nápisem okolo: RVDOLPH MAX RZIKOWSKY V DOBRTZITZ. Nápis tento ukazuje, že se rodina tato dříve sama nepsala z Dobřic, nýbrž z Dobrčic, neboť na špatný německý způsob psaní tu poukazovati nelze. Dobřice byly by po německém způsobu (spíše nezpůsobu) Dobrzitz ale nikterak Dobrtzitz! Také úřední poštovní seznam osad moravských a slezských (spracovaný od min. rady Mich. šl. Fehringera z 1879) zná jen Dobrčice (Dobrtschitz) v okresu Přerovském a žádné Dobřice! Chyba se stala z české strany, kde asi omylem se považovaly Dobrtzitz za špatně psané Dobřice a tak zůstala věc i v Ot. Sl. Nauč. (heslo Říkovský z Dobřic) ač hned dále dává se rodu za prvotní sídlo ves Dobrčice. Gotajský almanach stavu panského ovšem až do vymření rodu psal von Dobrzicz, ale to také není rozhodující pro správnost „Dobřic".

Na štítě jest ruka po loket, držící 3 řemdihy, klenot z koruny táž. V starších dobách nebyla ruka obrněná, ani nedržela řemdihy, nýbrž 3 loučky, špány (Kolář, Heraldika 206). Za praotce rodu klade Ot. Sl. N. dva Sudky, z D. a Byčic 1359 a 65, Paprocký pak v „Zrcadle" (107 *b*) připomíná ještě jiného Sudka 1207. Možno-li tohoto Sudka přičísti též k Říkovským dle shody jmen, pak by se stáří jich o 150 let prodloužilo. Také jiná jména rodu toho se opětují. Tak k r. 1413 dává Paprocký Otíka z D. (držel fojtství

v Podštátě) a zase 1520—40 nacházíme Otíka z D. na Honěticích a Chlumu. Tato shoda v jmenech jest v genealogii důležita a značným důkazem správnosti. Tak i jméno Ctibor. Jeden Ctibor přichází 1480—1530 a po něm 2 kolena Ctiborů, starší 1550, mladší až do 1610 a zase 1636—53 jiný Ctibor (Jan Ctib.) na Říkovicích a ještě 1653—1700 Jan Ct. na Dukovanech. Svrchu dotčený majitel pečeti Rud. Max. byl synem Jana Ctibora na Říkovicích, Přestavlcích, Domaželicích a Dobrčicích. Matka jeho byla Majdalena Pavlína Kobylková z Kobylého. Vedle statků v Ot. Sl. jmenovaných držel i Čechy a část Tučína. První jeho manželka zemř. vskutku 1662 (závěť prohlášená 27. ledna) a 2. Johanka Max. z Hüttendorfu 1701. Synem jeho Janem Karlem kvetl starožitný tento rod dále a vymřel teprve ke konci XIX. věku po meči i po přeslici úplně.

Č. 3. Týž. Pečet skoro těchže rozměrů (22 × 26) ale rázu štíhlejšího a ostřejších rysů. Napis stejný s předešlým, zachovalejší. Znak také jest určitější.

Č. 4. **Jan st. Vojský z B.** Pečet papírová jest sice z jiného roku (1587) než č. 1, ale neliší se od něho ani rozměry ani provedením i dlužno to vysvětliti buďto tím, že Jakub i Jan dali si udělati stejná pečetidla, nebo že Jan užíval pečeti Jakubovy vůbec, ana i nápisem (I W Z B) pro oba bratry se hodila. Proto zvláštního popisu nepotřebuje. Jan st. byl bratr Jakubův (manželka Markéta Gorská) a Jan ml. jest syn Jakubův, ačkoliv i Jan st. měl syna Jana (mimo Zikmunda a Petra).

Č. 5. **Frant. Ant. Říkovský z Dobrčic.** Pečet větší než ostatní říkovské (28 × 31), papírová, pěkně provedená, ale že byla na tlustém papíře, nezřetelně vynikla. Má nápis stěží čitelný: FRAN . ANTO . RZIKOWSKY . VON . DOBRTZITZ. Znak není úplný. Schází mu přilba i klenot. Na štítě jest znak ruky s 3 řemdihy a nad štítem panská koruna. Frant. Antonína nelze na ten čas přesně vřaditi do vývodu Ř. z D. Ví se o něm jenom, že držel v l. 1731—6 statek Troubsko a zastával úřad místosudího markr. mor. Byl také král. radou.

Č. 6. **Vilém Munka (Muňka) z Ivančic (Ejvančic).** Neobyčejně pěkná a ostrá papírová pečet z r. 1619. Velikost 16 × 20. Nápis: WYLIM . MVNKA . Z . EIWANCZICZ. Znak jest úplný. Má štít podoby skoro kruhovité, kterýž jest napříč rozdělen. V hořejší polovici vidí se hrdlička, ana stojí na dělící čáře, v dolejší pak šesticípá hvězda. Nad přílbou bez koruny na točenici jsou 2 křídla rozložená a mezi nimi stojí zase hrdlička a nad její hlavou září také hvězda jako jest na štítě dole.

Vilém pochází z erbovní rodiny moravské v záp. části (Ivančice) usedlé. Do stavu rytířského přijati byli M. majestátem krále Ludvíka 17. led. 1523. Vilém jest vnuk Matouše (1523—56), jednoho z bratří 1523 povýšených, majitele Rudlova, Troubska, Ostopovic a Popůvek. Otec jeho Jan st. (1557—95) zemřel před 1609. Držel statky Troubsko, Moraveč a Mitrov. Již pěkně provedená

pečet jak shora řečeno, ukazuje na bohatství Vilémovo. Měltě všecky statky dědem i otcem získané i mimo to Křižanov a Ořechov. Horlivost jeho pro víru bratrskou připravila jej však o jmění a celý rod do záhuby. Zemřel již r. 1622 bezpochyby zdrcen krutou ranou, která jej stihla. Choť Krystyna a dcera Anna sice jej přečkaly, ale ztrativše bohatství ve skrytu zmizely, jako přečetné jiné rody staročeské. Současně žili ještě z rodu Munků Jindřich (zemř. také ok. 1623 zanechav vdovu), Jan Václav (žil ve vyhnanství 1632 v Perně) a jiný Jindřich 1652 v Trnavě. Jím končí zprávy o M. z J.

Č. 7. **Kryštof Jindř. Vojský z B.** Neveliký (20×22) otisk z červ. pečetního vosku rázu 17. a 18. st., pochází asi z 1. polovice XVIII. věku, připadá pravdě nejpodobněji jmenovanému Kryšt. Jindřichovi. Nemá nápisu ani monogramu, čímž ukazuje své mládí. Obsahuje úplný znak V.: Tuří hlavu s „prstenem" v nose a klenot z koruny 3 péra pštrosí. Provedení jest rázné a pěkné. Majitel pečeti Kryštof byl pánem na Ořechu a zasnoubil se 1743 s Marií Helenou ovdovělou Vrocheňovou z Reptův (starého slezského slovanského rodu) roz. Laryšovou z Načeslavic (nar. 4. srpna r. 1712, zem. 13. května 1788). Z manželství toho vzešla dcera Marie Eliška (nar. 31. led. 1744, zem. 14. dub. 1796), která později (19. září 1770) pojala za manžela Gustava Laryše z Načeslavic.

Tab. XIV. č. 1. **Běšín z Běšin.** Jméno na této pečeti není. Tím již sama označuje, že není stará, neboť od XIII. do XVIII. věku měly pečeti vždy buď celé jméno nebo aspoň zkratku. Poněvadž pak sbírka Cerroniho, z kteréž pečet pochází, vznikla v 2. pol. XVIII. st., dá se určiti její stáří aspoň přibližně na 1750—70. Zajímavým dokladem jest tato pečet z mnoha jiných, jak od XVIII. stol. počíná při dokladech o totožnost osoby převládati váha podpisu, kteráž platí podnes, proti váze pečeti, takže pak již ani potřeba jmena na pečeti se nevyžadovala. Pečet jest otisk z pečetního vosku, velikosti 17×20. Obsahuje úplný znak Běšínů: Štít shůry rozpoltěný, v pravo mědvědí tlapa, v levo roh bůvolí. V klenotu z koruny vyniká totéž v témže pořádku.

O rodě B. bylo již vícekráte psáno, úplný vývod jich však, jako u většiny české šlechty, pro dosavadní nevyčerpání všech pramenů posud není sestaven. Nejnovější zprávy o nich, nehledě k Mikovcovu Lumíru, jsou v Brněnském Irrgangově „Genealogisches Taschenbuch" a v Ot. Slov. heslo B. z. B. od M. Koláře. Oba doplniti dlužno tak, že větev Petrovická (u Sušice) Gustavem B. kvetoucí již vymřela a že z celého rodu B. žijí než potomci Antonína (zem. 1898 19. ledna), GM. Jsou to: Jediný syn Felix Antonín (nar. 13. září 1855), který žije ve Vídni a dcera Matilda Marie (nar. 27. červ. 1851) provdaná za MUDra. Bohumíra Aignera v Solnohradě. Felix Ant. jest jediný mužský potomek rodu B., a poněvadž posud svoboden, bezpochyby i — poslední.

Č. 2. **Jindřich Václav Tomek z Čejkov.** Otisk pečetidla chovaného v městském museu v Klatovech. Vel. 30 (úplně kruhový). Nápis kolem pečeti: GINDRICH . WACZLAW . TOMEK .

S . CEIKOW. Úplný znak nese na štítě nohu ptačí a na točenici jako klenot tutéž. T. z Č. jsou městská rodina Sušická, která nabyla erbu ku konci XV. st. a stala se pak i vladyckou. Jindř. Václav jest syn Jindřicha na Mlazovech (zem. 1641), kteréž po otci dědil. Připomíná se od 1656. Získal také (1679) Bernartice, které po něm děti jeho zdědili, ale již 1686 prodali. Rod tento žil ještě 1786 v Čechách.

Č. 3. **Běšín z Běšin.** Otisk veliké (32 × 34) pečeti, pochází jako č. 1. z pol. XVIII. stol. a jest lépe proveden než ona. Znak jest stejný s čís. 1. Majitel její jest také neznámý.

Č. 4. **Vražda z Kunvaldu.** Otisk veliké (38 × 38) velmi uměle provedené, zřetelné pečeti, ale mladší. Obsahuje úplný znak svob. pánů V. z K. Nápisu není. Štít jest o 4 polích a středním štítku, na kterémž jsou písmena: FII, MT a LI. Vztahují se ku trojímu povýšení nebo potvrzení za Ferd. II., Leopolda I. a Marie Terezie. Chronologicky měl by býti pořádek FII., LI. a MT. Leč toto poslední jako nejdůležitější dáno na prostředek štítku do břevna. Bylit V. z K. od král. Marie Ter. 19. čv. 1759 povýšeni do stavu panského (Jan Václav V. z K. a jeho strýcové Jan, Karel, Josef a Dominik) a nadáni rozmnoženým znakem, který jest tuto zobrazen.

Obsahuje dva spojené znaky: Vraždů a Berbeků z K. Tito poslední nebyli sice příbuzní Vraždů, ale majíce stejný přídomek z K., postrýčili se s nimi, tak že Vraždové po zaniknutí Berbeků (v 1. čtvrti XVII. stol.) přijali i jich znak a klenot ve svůj a mají teď v 1. a 4. poli svůj starý znak draka zlatého v modrém poli, v 2. a 3. poli jest znak Berbeků: zlatý pás v červeném poli. Z veliké panské koruny vynikají 3 přílby s klenoty. První nese chochol z pavích per (Berbeků), druhý a třetí klenot jest rozložený starý klenot Vraždů (složené křídlo a na něm drak), z čehož udělány 2 klenoty: 2. drak samotný, 3. složené křídlo stříbrné a modře rozdělené. Také přidáni štítonoši — lvi stříbrní.

Rod V. z K. kvete posud v Čechách, jest však nečetný (Alfred nar. 1855 má 3 dítky: Johanku (n. 1883), Marii (n. 1887) a Josefa (n. 1890).

Č. 5. **Václav Radoňovský z Kosmačova.** Otisk pečetidla v klatovském městském museu, dosti veliký (28 mm), zřetelný, ale práce nejemné. Nápis okolo znaku: WACLAW . RADONIOWSKI . Z . KOSMA . . . . (více se rytci nevešlo).

Pečet nese uplný znak tohoto patricijského rodu, který měl i znak i přídomek nejen s nejbližšími erbovními strýci: Čechem, Růženským a Slánským z K., k erbu Radoňovského přijatými (i s adoptovaným Římským z K.), ale i s jinými „strýci" jako Bavorem, Bělohradským, Ebnářem (Egnar), Hostounským, Kazibabou, Křížkem, Kuzinským, Montánem, Samšou, Velvarským, Vozem a Žďárským společný. Vůbec XVI. stol., splodilo tolik šlechtických rodin českých jako žádné jiné před i po něm a to přijetím k erbu a titulu nejen od rodů vladyckých, ale mnohem

četněji od erbovníků městských. S podivením pozorujeme nejen tento erbovní svaz rodin z Kosmačova, ale i jiné, tehda vzniklé spolky šlechtické. Najdemeť rody stejných erbů a přídomků o 3, 4, 6 (z Děvína, Chotěřiny), 7 (z Paumberka), 9 (z Vlkanova) i 13 (z Varvažova) rodinách! Kozmačovští jsou ovšem v čele všech.

Společný znak byl jako tento Václavem R. z K. užívaný: Daněk červený, který vyskakuje levou nohou přes zlatý plot na modrém štítu (u některých změněn na jelena), klenot u všech složené křídlo červeně, zlatě a modře na pokos rozdělené.

Václav R. z K. (1587—1610) byl synem zakladatele rodu Pavla R. a zároveň posledním členem. Proto vymohl synu své sestry Janovi Římskému, že přijal znak i přídomek strýcův a psal se i s potomky Římský z K.

Tab. XV. č. 1. **Ondřej z Přelic.** Menší (25 mm) otisk z pečetidla chovaného taktéž v museu klatovském, dobře zřetelný a pěkně rytý s nápisem: S . andree . de . Pr:ielic. Znak obsahuje pouhý štít bez klenotu. Na štítu jsou 3 rolničky (2 : 1) znamení erbovní v české heraldice velice vzácné a pokud známo skoro ojedinělé. Stejného znaku (Kolář-Heraldika 210 — jej nazývá visací zámečky, ačkoli zrovna takové rolničky posud nosí v některých krajinách českých (v Prachensku) ovce na krku na řemínku zavěšené) byli ještě vladykové z Podviní (zašlá osada na území nynější Libně). Přelice, z nichž náš Ondřej pocházel, jsou na Slánsku u Smečna. Dříve než Ondřej, jehož pečet podle písma a tvaru štítu pochází z 2. pol. XV. stol., připomíná se Lukáš na Bílém Újezdci, který zemřel 1406 zanechav vdovu Svatu. O majiteli pečetidla Ondřejovi není na ten čas více známo.

Č. 2. **Jan ze Mlýna.** Otisk pečetidla (Klat.) stejné velikosti s předešlým (25) i stejného provedení. Nápis: S. iohannis . ede . mlin. Pečetidlo v museu jest v odděl. B a na otisku bylo připsáno Beneda z Nečtin, ale omylem. Nejsou všechny rody znaku střely (šípu) Benedové z N. Veliký rozrod tento, jehož Benedové byli jen jednou větví (která všechny ostatní přečkala a teprv okolo 1810 zanikla) nazýval se podle Palackého Bavorovici dle praotce a zvláštní obliby v jménu Bavor. Patřilo k tomu rozrodu, pokud známo, 27 rodin, které byly původně vesměs v Prachensku usedlé, kdežto náš Jan z M. seděl poblíž Dobříše. Také z příčin heraldických nepatří pečet tato do kmene Bavoroviců. Zvláštním příznakem jejich střely jest, že leží vždy kosmo, buď pokosem (v pravo vzhůru), což bývá nejčastěji, nebo pošikem (v levo vzhůru), což bylo řidčí, kdežto střela J. z M. dotýká se hrotem paty štítu, stojíc na ní kolmo. Lze tedy míti za jisté, že vladykové ze M. jsou samostatná, s Bavorovici nepříbuzná rodina, která nám tímto zachovaným pečetidlem podává svůj starobylý znak.

O majiteli pečeti tak jako o Ondřeji z Přelic není prozatím ničeho známo. Domněnkou jenom jest, není-li totožný s Ješkem ze Mlýnce, který 1391 byl rozhodčím ve při o zabití Staňka Puty z Bratřenic. Jiný člen rodu toho Jaroš asi ze stejné doby (1414)

znám jest (z A Č I 398) jako držitel vsi Mlýna a svědčí 26. květ., s jinými, že Heřman ze Stěžova nebyl se svými syny dílný.

Č. 3. **Jan z Bakova.** Otisk pěkně provedeného pečetidla rovněž z musea klatovského, přesně stejné velikosti (25) s předešlými dvěma, což vede k domněnce, že to byla tehdáž zhusta užívaná míra. Nápisu jest věnována větší péče než znaku, patrně že se soudilo, že pro velikou většinu současníků spíš potřebné jest zjištění jména, než méně známým znakem státi se mohlo. Nápis jest: iohanis . de . bakow. Znak obsahuje jenom štít, rozpoltěný, s levou polovicí vyvýšenou; celý štít vyplňuje kapr (podle vyobrazení spíše než štika) v poloze, jak ho rozrod Hodějovských a příbuzných rodův užíval, ale kapr jest vzhůru šikmo proklán střelou. Jan z B. (na Slánsku) připomíná se jako spoludržitel dotčené osady ok. r. 1402. Současně s ním žil Václav z B., který s ním část B. měl. Dříve již (1267) uvádí se (Sedl. Hrady VIII 211) také Bechlín z B.

Č. 4. **Diviš z Týnce.** Taktéž otisk pečetidla z Klatov stejné velikosti (25) i práce jako předešlé, tak že jest na snadě domněnka, že jsou všecky 4 vyrobeny nejen v jedné dílně, ale i v stejnou dobu. Nápis nemá tato pečet tak přesný jako předešlé, schází i S (sigillum) i de. Na pečeti jest jenom: diwis . tvnce. Znak také není úplný. Obsahuje pouze kolčí přilbu v levo obrácenou a klenot rohy býčí ozdobené bambulkami na dlouhých stopkách. Podobá se, že klenot tento i na štítu se opakoval. Ovšem jsou četné doklady toho, že pouhý klenot dával se na pečet, ale způsob ten byl ne pravidlem, nýbrž výjimkou a protože určoval znak nejistě, byl zase opuštěn. Bylyť klenoty u četných, jinak úplně nepříbuzných rodin stejné a tu jenom štít rozhodoval (a ovšem i barvy), proto pouhá přilbice s klenotem neurčovala bezpečně osobu, vyjma byl-li klenot i obrazec na štítu stejný. Ozdobené rohy na štítu i v klenotu byly v zemích českých dosti v oblibě, jako u Dubských z Třebomyslic (rohy ozdobené třemi rukami až po zápěstí) u vladyk z Hodonic (rohy s 2 rukami), Absolonů a Chorynských z Ledské (ozdobené 3 hady, později račími klepety) z Horšova a z Metelska (s 3 hlavami rybími) Škorní z Malonic (s 3 dubovými listy). Pokud pak zvláště znaku Diviše z Týnce se dotýká, měli i vladykové z Kestřan, Vidhostic a Klenovic rohy kuličkami ozdobené, z Obytec a z Opatovic ratolístkami. Z kterého Týnce Diviš pocházel není rozhodnuto. Příbuznost jeho pečeti s 3 posud popsanými by ukazovala na Týnec na Slánsku (u Kolče). Diviš připomíná se v l. 1437—46, ač pečeť mohl si dáti zhotoviti i dávno před tím.

Č. 5. **Dorota Ritterova z Vražného.** Krásná pečet (otisk) velmi pečlivě provedená, větší než předešlé 4 (27 mm.). Nápis: DOROTA . RITTEROWA . Z . WRAZNEHO. Pečet nese úplný znak Sádlů z Vražného, z kteréhožto starobylého rodu Dorota pocházela. Úsměvu nelze se ubrániti, pozorujeme-li tento znak. Klenot: Chrt na podušce sedící opakuje se i na štítu tak věrně,

že i tam sedí chrt na podušce! Veselý to doklad, že tentokráte již (konec XVI. st.) známost pravidel heraldických u mnohých rodů ztrácela se v mlžinách. Správný starý znak Sádlů byl pás a chrt jenom klenotem. Později, jak řečeno, jednoduchý pás musil ustoupiti hezčímu chrtu, který v zapomenutí vzal s sebou s přílby i polštář. Se stránky umění ryteckého jest znak proveden ovšem vzorně na rozdíl od četných velmi ledabyle ano i nemotorně provedených z téže doby. O majitelce Dorotě S. z V. není na ten čas bohužel ničeho známo.

Tab. XVI. č. 1. **Kryštof Černohorský z Bozkovic.** Maličká, (15×17) papírová pečet pěkně pracovaná a dosti zřetelná. Pochází z prstenu a proto nemá dokola nápisu než jenom po obou stranách znaku i nahoře nad klenotem počáteční písmena. Na pravo od přílby jest HC (přehozeno omylem při rytí, má býti CH) nahoře H (Herr) v levo VT (Von Trübau). Příčina, proč zde užito starodávného pojmenování dle statku a ne rodinného jména z B. jest právě asi veliká výše, na které se tehda rod Bozkovický nalézal, s nímž se jen Pernšteinové měřiti mohli. Poněvadž celá Morava Bozkovický rod i znak znala, měl pan Kryštof za zbytečno dávat si monogram VB a dal na pečet VT — Třebovou, své panství. Nápadné jest německé označení „Von", to v polovici XVI. stol. v Čechách a na Moravě na pečetích českých rodů velmi zřídka najdeme! Snad již to byl ústupek němectví, které tehdáž Třebovsko již pohlcovalo!

Pečet má úplný znak pp. z Bozkovic: ozubenou (7zubá) krokev, v heraldické mluvě „hřeben" zvanou a klenot na podušce, dvě otepě dubových větví. Sběratel připsal sice okolo pečeti nápis: Jan Bedřich Černohorský z B. 1542 na Třebové, ale tehdáž měl Třebovou Kryštof (1520—50), jakož i pečet monogramem svým ukazuje.

Č. 2. **Přemek Prusinovský z Vickova.** Maličká (14×16) pečet papírová z r. 1555., ale jemně, ostře provedená. Obsahuje celý znak P. z V. a monogram P Z V (Přemek z Vickova). Štít jest rozpoltěný a pravá polovice třikrát rozdělená, klenot rohy s ústky (vojenské, druhdy zvané „trůby slonové"). Nemínil se tím skutečný chobot slona, daný k ozdobě přilbice, ozdoba to v Čechách cizí — nemyslitelná — nýbrž roh byčí ku troubení přizpůsobený a pro podobnost s chobotem slona tak nazývaný.

Majitel pečeti Přemek (1510—60) syn Arkleby (1404—1518), vedle strýce svého Viléma (1534—[illegible]) biskupa olom., a bratra Viléma (1503—56) jest nejdůležitější osobnost rodu svého. Byl nejen značně bohat mimo Prusinovice, Bystřice, Jaroslavice, N. Jičín, Obřany, Křídlo a [illegible] ale i ve věcech vojenských (1529 byl hejtmanem pomocných moravských [illegible] vyproštění Vídně i správních od [illegible] stále účasten.

Č. 3. **Týž.** Také papírová pečet [illegible] než předešlá. Zajímavá je tím, že [illegible] mladší

(z 1561) přece má znak podstatně změněný. Má totiž třikrát dělenou levou polovici, tak že při popisu štítu rodu z V. musí se vždy udati, že dělení bylo na obou polovicích kolísavě prováděno. Rozhoduje tu ovšem pečet posledního člena rodu. Monogram jest stejný s předešlým: P Z W.

Č. 4. **Matěj Vencelík z Vrchovišť.** Velmi malá papírová pečet, která nemá ani obvyklého vejčitého neb kruhovitého omezení. Obsahuje pouze maličký štít (8×10) dole zaokrouhlený a na něm starší znak Vencelíků, Smíšků a Libenických. z V. — jednorožce. Týž jest v levo vzpjatý a velmi pěkně zobrazen. Zvláště postava jednorožcova a jeho hrozivé vzepnutí jest v duchu heraldickém krásně provedeno. Také vyplnění štítu jest bezvadné. Nápisu není, jenom uvnitř štítu nacházíme na pravé straně písmeno S, na levé D. Co by ta písmena znamenala, těžko uhodnouti. Jsou-li to, jak nejčastěji bývá, počáteční písmena jmen majitele, pak není to pečet Matěje V. z V., jak nápis sběratelem Cerronim učiněný naznačuje, nýbrž mohl by to býti Zikmund V. z V. bratr Matějův, v l. 1513—34 na Cholupicích sedící. Ale co počíti s písmenem D? Také by to mohlo býti heslo osobní nebo rodinné. To zůstává zatím záhadou i nezbývá nežli do jejího rozluštění ponechati pečet M. V. z V. Tento (1513—41) byl synem Vácslava na Třešti, Žirovnici, Včelnici a Vlčetíně (1478—1513), zdědil po otci (zemř. před 1518, spíše 1515) Třešť (převzal již 1513) a rozmnožoval po celý život jmění zděděné (1518 koupil část Hodic, Rosičky a Bezděkov, 1521 Maršov, Olšany, Vel. Jeníkov, 1538 ostatek Hodic). Z toho pustil dceři Barboře 1521 Bezděkov, Rosičku a Šlejšť a ostatní zůstavil Kryštofovi V. z V., jehož potomstvo přečkalo všecky ostatní větve rodu Vrchovišťského.

Č. 5. **Jan Václav Vencelík z Vrchovišť.** Pečet papírová 17×18 mm. veliká, jako předešlá neobyčejně přesná a pečlivě pracovaná. Přes to, že jest tak skrovných rozměrů, podává všecky části znaku s překvapující zřetelností a životností, tak že i originál činí dojem mžikové fotografie živých zvířat. Pečet obsahuje rozhojněný znak Vencelíků (od krále Ludvíka) a má po obou stranách znaku monogram: I W W Z W. Na štítu rozčtvrceném jest v 1. a 4. čtvrti původní jednorožec v pravo vzpjatý, v 2. sokol s kuklí na hlavě, v 3. chrt; klenot rostoucí jednorožec. Jan Václav jest nejstarší syn Kryštofa V. na Třešti a Včelnici a Kat. z Hodějova. Po otci, který zemřel 1548 (16. kv. závěť) zdědil Třešť a držel ji až do r. 1606, odkázav ji (závětí z 3. ún.) synu svému Zikm. Matyášovi.

Č. 6. **Týž.** Pečet tato (16×18) taktéž papírová jest oproti č. 5. slabší jakosti, ale také dosti zřetelná. Monogram není celý. Má jen po pravé straně I W, po levé W Z (schází W). Zvířata na štítu mají vesměs jinou polohu než v č. 5., klidnější, méně heraldickou. Sokol v 2. čtvrti, který v č. 5. vysoko napřaženou nohou vyzývavě opíral se o kolmou dělící čáru štítu, stojí na

této pečeti tiše jako holubice. Také jednorožec slevil hodně s heraldické bojovnosti č. 5.

Tab. XVII. Č. 1. **Hynek Krušina z Lichtenburka.** Otisk starobylé pečeti (z r. 1271), menší (24 *mm*), ale uměle zhotovené. Nápis S. HINCONIS. CRVSCHINE. D. LVCHTENBVRGH. Vnitřek pečeti ozdoben jest ratolestmi, uprostřed nichž spočívá pěkná přilba hrncovitá z oné doby, rouškou pokrytá. Tato vlaje na levou stranu. Na přilbě jest klenot, kapr pp. z L., ozdoben kytou z kohoutích per (později ocas paví). Štít nesoucí znamení obecně známé — ostrve — vynechán. Hynek Krušina byl nejstarší syn p. Smila z L. (1230—69) a Elišky z Kunštátu (u Wolného [Top. Mor. VI. 385, 419] z Červ. Hrádku neb z Křižanova) (1256—69). Působil v l. 1256—96, kteréhožto r. zemřel. (1. manž. Domaslava ze Strakonic, 2. Mechtilda (ještě 1314).

Hynek (Jindřich) též Henrich, Heiman psaný, byl muž zámožný a v bouřlivých událostech tehdejších pohnutých dob velmi činný. Zastával vysoké úřady: Nejvyššího komorníka (1292), maršálka dvoru král., purkrabí kr. loketského (od 1294). R. 1271 byl svědkem v smírčí smlouvě s Uhry, 1277 byl jedním z rukojmí míru s Rud. z Habsburka, 1278 bojoval v osudné bitvě na Moravském poli, ale šťastně se zachránil, nesdíleje osudu svého pána. S bratry Smilem, Oldřichem a Remuntem držel Něm. Brod se stříbrnými doly, sám ještě Lipnici, Žleby, Ronovec. Rod jeho nazval se dle něho Krušinové z L.

Č. 2. **Ješek z Chvaliny.** Otisk větší (30) pečeti z r. 1372 (orig. ve Vyš. Brodě) ne zvlášť sice umělecký, ale dosti dobrý a zřetelný. Nápis: S. IESCONIS. DE. CHWALYN. Majitel tedy nebyl Jesek z Chmelin, jak píše Kolář, Herald. (250), ale z Chvaliny neb Chvalin, jak má táž Herald. na str. 169. Ze znaku jest na pečeti zase jenom přilba s klenotem. Přilba jest čelná (hledí ven ze štítu) a má po obou stranách vlající přikryvadlo. Klenot jest známý muž s mečem, později u této větve dokonce král (s korunou na hlavě), u ostatních větví obrněný rytíř a náleží tím způsobem k velikému rozrodu Doudlebskému. Majitel Ješek (i Jendlín zvaný) spečetil r. 1372 s bratrem Janem (z Dubové) list kláštera vyšebrodského. Bratr jeho dostal se ženou dvůr svobodný v Žestové a prodal jej téhož r. Vaňkovi z Lhenice.

Č. 3. **Jan z Dražic.** Malá tato pečet (otisk) 25 *mm*, náležela členu panského rodu, který v XIII. a XIV. st. řadil se k nejpřednějším rodům českým, vynikaje v nejvyšších úřadech zemských nejen světských, ale i duchovních. Čítal 3 biskupy a 2 kanovníky hradu Pražského, což při počtu známých mužských osob jeho (13) a při nedlouhém trvání (150 let) jest poměr neobvyklý.

Pečet má nápis: S. IOHANNIS DE DRAZICZ. Jest pěkně provedená, zvlášť rohy v klenotu jsou sličné. Obsahuje úplný znak: Štít v pravo nakloněný, na němž vinná ratolest s trojlistem. Přilba sedí na levém rohu štítu v poloze čelné, má po obou stranách vlající pokryvadla a klenot buvolí rohy, každý ozdobený též 3 listy

I.

1. Jindřich z Dobré. — 2. Jan z Dubé. — 3. Vilém Beneda z Nečtin. — 4. Vlček z Dobronic. — 5. Vilém ze Strakonic. — 6. Alžb. Horňatecká z Dobročovic. — 7. Hostislav z Petrovic. — 8. Václav Beneda z Nečtin. — 9. Bohuněk z Andršpachu.

II.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

1. Jaroslav z Březnice. — 2. Matěj z Dubče. — 3. Václav z Lipnice. — 4. Václav z Hřebene. — Jan Kunaš z Machovic. — 6. Jindřich Hyzrle z Chodův. — 7. Dobeš z Bechyně. — 8. Oldřich z Boskovic. — 9. Ladislav z Boskovic.

1. Pavel Michal z Ostrova. — 2. Hanuš Hruška z Března. — 3. Zikm. z Ludanic. — 4. Jan z Vřesovic. — 5. Adam Hruška z Března. — 6. Bernart z Vřesovic. — 7. Smil z Chlumu. — 8. Vilém z Vřesovic. — 9. Ad. Zikm. Puczhart Voděradský z Voděrad.

Stanford University Libraries
3 6105 010 673 981

DB
200
S6
v. 13
15

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.